Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Tijdschrift voor diergeneeskunde

https://hdl.handle.net/1874/281118

Deel 130 • Aflevering 1 • 1 januari 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
4 JAN. 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde





Nieuwjaarsboodschap

Een paard met een slecht genezende wond?

Aandoeningen van de cornea bij het paard (deel 2)

Jaarlijkse hervaccinaties van gezelschapsdieren

Positie PAO-D in huidige markt

Sportdag KNMvD in Drachten

CBS-gegevens inflatie en loonstijging

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT
3230 210 5

Waarom risico's nemen?



Lectade® High Energy
De sterkste krachtbron voor kalveren met diarree.



Dectomax®
Rekent af met maag-, darm- en longwormen.



Rispoval® RS
Rispoval RS is het enige levende en voldoende lang beschermende pinkengriepvaccin.

Avuloxil®
De enige breedspectrum mastitisinjector met ontstekingsremmer voor verminderde zwelling en een sneller klinisch herstel.





Excenel® RTU
Effectief antibioticum voor de behandeling van klauwproblemen, baarmoederontsteking en luchtweginfecties met 0 dagen wachttijd voor melk!



Rispoval® IBR-Marker
Het vaccin voor de snelste weg naar de IBR-vrij status.



Pathozone®
Mastitisbehandeling (met slechts één injector) met het breedste geregistreerde spectrum. Een effectieve kuur gedurende 48 uur.

Albiotic® Formula
Breedspectrum-mastitisinjector met de kortste wachttijd (3,5 dgn). Verspreidt zich snel door de uier dankzij de waterige oplossing.





Pirsue®
De enige toegelaten mastitisbehandeling voor hoogcelgetal koeien tijdens de lactatie.



OrbeSeal®
De eerste droogstandinjector voor gezonde uiers met 0 dagen wachttijd.



Orbenin® Extra Dry Cow
Dé droogstandinjector voor geïnfecteerde uiers, met de hoogste genezingspercentages, ook voor staphylococcen.



Dinolytic®
De natuurlijke oplossing voor verbeterde vruchtbaarheid.

Animal Health

Pfizer Animal Health wenst u een gezond 2005

Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d IJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 1
1 januari 2005

Inhoud

Foto's cover: een paard met een slechtgenezende wond van J.M. Ensink et al (links) en bridgende sporters tijdens de KNMvD-sportdag van Marieke Veldman (rechts)

Nieuwjaarsboodschap; *T. de Ruijter* 1

Wetenschap

Overige artikelen
Een paard met een slecht genezende wond? Een case report; *J.M. Ensink, M. Voermans, J.H.A.M. Bartels, M.H.A.C. Passon-Vastenburg en E. Loeb* 2

Actua

Veterinair tuchtrecht
Konijnen.pagina.nl; *I. Boissevain* 8

Uit en voor de praktijk
Aandoeningen van de cornea bij het paard, deel 2; *M.A. van der Velden* 9
Diagnostische mogelijkheden van pathologische laesies bij pluimvee voor het opsporen van uitbraken tijdens de klassieke vogelpestepidemie in Nederland in 2003; *A.R.W. Elbers, B. Kamps en G. Koch* 14
Jaarlijkse hervaccinaties van gezelschapsdieren; *H. Egberink* 15

Uitgelicht 17

Ingezonden
Positie PAO-D in huidige markt; *L.J. Hellebrekers* 18
Een nieuw jaar - een nieuwe toekomst zonder VKO; *R. Lubsen en S. Jonker* 20

Berichten en verslagen
CECS bij Border Terriërs; *Q. Stassen* 21
Rectificatie UKG nieuws oktober 2004 21
Stichting Landelijke Herplaatsing Huisdieren 22
Nieuw boek 'Toeslagrechten in de praktijk' 22
Eerste International Canine Valvular Disease Symposium 23
Meer kans op leverbot 23
Opmerkelijke resultaten gepresenteerd op congres Relatie Mens-Dier 23

Virbac ANIMAL HEALTH

2 krachtige premixen van Virbac

Respiratoire infecties?
5% Premix
Pulmodox
5% doxycycline voor een effectieve dosering.

Streptococcus suis?
5% Premix
Suramox
De effectiviteit van Amoxicilline, de zekerheid van een premix.



Pulmodox 5% Premix: REG NL 9826 Samenstelling: doxycycline 5% Indicaties: Preventie van klinische verschijnselen van respiratoire infecties, veroorzaakt door voor doxycycline gevoelige stammen van *Pasteurella multocida* en *Mycoplasma hyopneumoniae*. Doeldier: Varkens, na het spenen. IKB-wachttijd: 7 dagen. Kanalisatie: UDA

Suramox 5% Premix: REG NL 8543 Samenstelling: Amoxicilline 5% Indicaties: Behandeling van aandoeningen veroorzaakt door *Streptococcus suis*. Doeldier: Gespeende big. IKB-wachttijd: 6 dagen. Kanalisatie: UDA

Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Dr. J.M.A. Snijders (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Congressen en cursussen

Precongress day FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005; *A. Verbruggen* 24
Bijeenkomst Dutch Dairy Board; *J. Visser-Veldhuisen* 24
Tweede maal Masterclass 'De kunst van de reiger' 25
Collegiale coaching voor en door dierenartsen 25
De Voorjaarsdagen 2005 presents …, a horse a horse! 26
Studiedag Veterinaire Epidemiologie 26

PAOD

27

KNMvD

Maatschappijnieuws

Sportdag KNMvD in Drachten 29
Zesde lustrum Groep Varkensgezondheidszorg 31
CBS-gegevens inflatie en loonstijging; *M.C. van Oostrum-Schuurman Hess* 32

Column GPGH

Klein nieuws van Groot; *A. den Hertog* 32

B & B Bulletin

Bulletin bestuur en bureau, nummer 10, november 2004 33

Personalia

34

Doorlopende agenda

35

Deadline

36

Contents

Other papers

A horse with a non-healing wound? A case report; *J.M. Ensink, M. Voermans, J.H.A.M. Bartels, M.H.A.C. Passon-Vastenburg, and E. Loeb* 2

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Gelukkig Nieuwjaar

2005

Perspectief

De huidige jaarwisseling speelt zich af onder turbulente omstandigheden. Zelden zijn zulke gevoelens van onvrede aan de oppervlakte getreden over het maatschappelijke veld in de volle breedte. Naar mijn mening is dit proces ingezet in de periode Pim Fortuyn en zien we thans dat aan die bestaande maatschappelijke onvrede op een breed terrein uiting wordt gegeven.
Vele non-gouvernementele organisaties waaronder de KNMvD en onze zusterorganisaties, hebben er volop mee te maken.
In de afgelopen vijf-jarige periode van mijn voorzitterschap heeft de KNMvD nog niet in zo'n woelig water gevaren als thans het geval is. Sommige buitengewoon lastige zaken als het overleg tussen practici werkgevers en practici in loondienst zijn het afgelopen jaar tot een goede en evenwichtige oplossing gekomen. De finishing touch met de opstart van het overleg over primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden moet in het nieuwe jaar vorm krijgen.
Een andere zaak, de perikelen rond erkenning en certificering, vraagt onze volledige aandacht.
In mijn jaarrede sprak ik al over het kwaliteitsbeleid dat splijtzwam dreigde te worden van onze beroepsorganisatie. Die woorden van toen moeten nu als eufemistisch worden betiteld.
Het bestuur heeft uiteindelijk moeten en willen kiezen voor continuïteit van de beroepsorganisatie. Immers het voortbestaan van onze organisatie beschouwt zij als haar hoogste prioriteit en eerste verantwoordelijkheid.
Onze directeur Herman Geertsen heeft in een uitstekend editorial in aflevering 23 (2004) van het TvD haarfijn omschreven hoe het proces is verlopen.

In de fase waarin wij ons nu bevinden dringt zich allereerst de vraag op hoe deze plotselinge eruptie van weerstanden zich heeft kunnen opbouwen en ontwikkelen onder het oog van de verantwoordelijke (groeps)bestuurders zonder dat zij dat duidelijk hebben zien aankomen.
Het valt de leden te verwijten dat zij in de vele vergaderingen van groepen, afdelingen en regio's sinds halverwege de jaren negentig onvoldoende hun gevoelens en meningen hebben geuit. Dierenartsen zijn doeners, dat weten wij allen en 2004, het jaar van de praktijkcertificering, was ver weg. Het verwijt treft ook overheid en bedrijfsleven die onduidelijke en verkeerd getimede boodschappen op ons hebben losgelaten. Daarnaast verdient niet alleen de inhoud van het proces aandacht, maar ook de uitvoering. Maar het valt ons bestuur te verwijten dat wij de regie over het beleid hebben laten glippen en dat de interne communicatie met de leden, hoe moeilijk ook, nog niet op orde is. Veel zaken zijn verbeterd, ik noem de e-mailservice die een groot succes is, de bestuursbulletins en de website waarvan een geheel vernieuwde versie op komst is. Maar er moet duidelijk meer gebeuren. Top down is uit en bottum up is de boodschap. Met andere woorden, het bestuur moet meer naar de leden luisteren. Blijft over de vraag waarom de collegae onderling zo heftig en onverzoenlijk tegenover elkaar zijn komen te staan.
Gelukkig blijkt dat dierenartsen verstandige mensen zijn, zoals onze decaan Albert Cornelissen altijd zegt. Een schisma binnen de organisatie is dodelijk en wordt door vrijwel niemand gewenst. Dat is ook het uitgangspunt geweest voor het bestuur.
Het is nu zaak dat een goede balans wordt gevonden tussen de wensen van de leden en de toekomstvisie van onze vele bestuurders. Deze toekomstvisie is vaak gestoeld op meer inzicht en kennis van de ontwikkelingen, opgedaan vanuit een bestuurspositie, maar is daarbij nog niet overgebracht op de duizenden leden in het veld.
Besturen is vooruitzien en vooroplopen, maar ook de troepen bij elkaar houden.
De ledenraadpleging door Environs International heeft de voorfase achter de rug met de afronding in de tussenrapportage. Deze tussenrapportage zal de basis worden van de uitgebreide raadpleging van leden en niet-leden practici die wordt afgerond eind januari 2005.
Daarna zal het bestuur in overleg met groepen komen tot een nieuwe definiëring van ons kwaliteitsbeleid. Ik roep daarom de leden op om massaal deel te nemen aan deze enquête. Het bestuur hoopt van harte dat hiermee een oplossing kan worden bereikt.

Laten wij het nieuwe jaar gebruiken om opnieuw te starten, niet om terug te zien maar om vooruit te kijken. En laten wij werken aan herstel van de persoonlijke relaties waar dat noodzakelijk is.

Ik wens u en uw dierbaren namens bestuur en secretariaat van de KNMvD een gezond en voorspoedig 2005 toe.

Ton de Ruijter
Voorzitter KNMvD

Een paard met een slecht genezende wond? Een case report

J.M. Ensink[1,*], M. Voermans[1], J.H.A.M. Bartels[2], M.H.A.C. Passon-Vastenburg[3] en E. Loeb[4]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 2-7

Overig artikelen

Samenvatting

Een veertienjarige Haflinger merrie werd aangeboden met een wond op de rechter metatarsus die al drie jaar bestond. De wond was nooit helemaal gesloten geweest maar was pas recent een probleem gaan vormen. In enkele maanden werd de wond groter en exsudatief en werd het paard kreupel aan het betreffende been. Klinisch onderzoek en röntgenfoto's leidden niet tot het vaststellen van de oorzaak van de verslechtering. Histologisch onderzoek van het weefsel dat verwijderd werd bij een wondexcisie leverde wel de diagnose. De prognose was ongunstig en het paard is geëuthanaseerd.

Summary

A horse with a non-healing wound? A case report

A 14-year-old Haflinger mare was presented with a wound on the right metatarsus which it had sustained 3 years earlier. The wound had never completely healed but had only recently become a problem. Over a period of several months, the wound became larger produced a lot of exudate, and the horse became lame on the affected limb. Clinical examination and radiographs failed to reveal the cause of the deterioration. Histological evaluation of tissue removed during debridement of the wound revealed squamous cell carcinoma. Because the tumour had already invaded the bone, the prognosis was unfavourable and the horse was euthanised. Necropsy showed the tumour to have metastasised to the right inguinal area and the adjacent mammary gland.

Inleiding

Het begeleiden van de wondgenezing bij paarden kan een uitdaging zijn. Vooral wonden aan de benen hebben soms veel tijd nodig om volledig te sluiten (16). In deze casusbeschrijving wordt een geval besproken van een oude wond waarbij een ongebruikelijke oorzaak aanwezig bleek voor het niet genezen en zelfs weer groter worden van de wond.

Casus

Voorgeschiedenis

De patiënt die met een slecht genezende wond werd aangeboden was een Haflinger merrie, geboren in 1989 en sinds 1993 in het bezit van de huidige eigenares. Het paard had al een litteken van een wond aan de pijp van het rechter achterbeen toen de eigenares het paard kocht. Eind 2000 kreeg het paard opnieuw een draadwond op dezelfde plaats, aan de mediodorsale zijde van de pijp. Deze wond genas grotendeels, maar centraal bleef een klein oppervlakkig defect bestaan. Het paard had hier geen last van en kon gewoon gereden worden.

Begin september 2003 werd één van de auteurs (J.H.A.M. Bartels) geconsulteerd omdat de wond groter werd. De wond mediodorsaal op de rechter metatarsus was toen 5 bij 7½ cm groot en centraal tot op bot te sonderen. Er waren geen aanwijzingen dat gewricht of peesschede bij de wond betrokken waren. Wel was veel detritus aanwezig en bevonden zich maden in de wond. De wond is onder geleidingsanesthesie schoongemaakt en de wondranden zijn opgefrist. De eigenaar werd geadviseerd de wond tweemaal daags te reinigen, droog te deppen en te behandelen met Acederm[5]. Half november was de wond bijna dicht, nog 1 cm hoogte was niet met huid bedekt.

Eind november was de wond echter weer open en mat nu 10 bij 10 cm. Het paard was niet kreupel aan het betreffende been. Omdat de eigenares had gezien dat het paard soms met de hoef van het linker achterbeen langs de wond wreef werd besloten de wond onder verband te behandelen om verdere automutilatie tegen te gaan. Half december had deze behandeling nog geen verbetering opgeleverd. De wond produceerde veel stinkend exsudaat en het paard was nu ook kreupel aan het rechter achterbeen. Besloten werd het paard door te sturen naar de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard voor verder onderzoek en behandeling.

Onderzoek en behandelplan

Bij binnenkomst was het paard licht kreupel in stap en duidelijk kreupel in draf rechtsachter. Aan de mediodorsale zijde van de rechter metatarsus bevond zich een wond van 8 cm hoog bij 14 cm breed (Figuur 1). Centraal in de wond bevond zich een krater waarin kaal bot te voelen was. Verder bestond het wondoppervlak uit enkele knobbels granulatieweefsel waarvan sommige een roze-rode kleur hadden maar andere waren grijs of hadden een geel-grijs beslag. Met name plantair waren delen van het granulatieweefsel necrotisch. Dorsaal en proximaal bestond de wondrand uit mooi lichtroze epitheel maar distaal werd de epitheelrand onderbroken door eilandjes granulatieweefsel (Figuur 2). Er waren geen aanwijzingen voor betrokkenheid van gewricht, peesschede of pezen en het been was niet oedemateus.

Röntgenfoto's van de rechter metatarsus toonden een uitgebreide weke-delen-zwelling rondom de metatarsus met een groot defect mediaal in het midproximale deel (Figuur 3a). Rondom de metatarsus was een uitgebreide gladbegrensde, dus niet meer actieve, botnieuwvorming aanwezig. In de botnieuwvorming was aan de mediale zijde een contourdefect zichtbaar met een onregelmatige en deels vage begrenzing (Figuur 3b). Het weke-delen-defect kwam uit bij het contourdefect in de botnieuwvorming. Proximaal van het contourdefect bevond zich een wat vaag begrensde, en dus

[1] Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Discipline Heelkunde, Universiteit Utrecht.
[2] Dierenartsengroep West Brabant, Etten-Leur.
[3] Hoofdafdeling Geneeskunde Gezelschapsdieren, Afdeling Diagnostische Beeldvorming, Universiteit Utrecht.
[4] Hoofdafdeling Pathobiologie, Universiteit Utrecht.
* Correspondentie: J.M. Ensink, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Postbus 80153, 3508 TD Utrecht, j.m.ensink@vet.uu.nl

[5] Acederm, ACE Veterinary Products, Zeewolde

actieve, botnieuwvorming. Er waren geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een sequester.
De voorlopige diagnose luidde een oude wond, met onvoldoende activiteit van de wondgenezing per secundam en gevolgen van automutilatie door de hoef van het andere achterbeen. Het volgende behandelplan werd aan de eigenares voorgelegd: onder algemene anesthesie de necrose en het afwijkende granulatieweefsel verwijderen, het verwijderde weefsel insturen voor histologisch onderzoek en de wond onder verband behandelen, zeker voor zover dat nodig was om automutilatie te voorkomen. De bedoeling was te komen tot een bedekking met gezond granulatieweefsel waarna, afhankelijk van de grootte van de wond op dat moment, een huidtransplantatie de epithelisatie zou kunnen bespoedigen. Er werd een gereserveerde prognose afgegeven. Dit kwam voor de eigenares onverwacht, maar na onderling overleg (eigenares, J.M. Ensink en J.H.A.M. Bartels) werd besloten het behandelplan toch uit te voeren.

Verloop

Er werd onder algemene anesthesie een wondexcisie uitgevoerd. Hierbij werd veel necrose en afwijkend granulatieweefsel verwijderd en het blootliggende deel van de metatarsus gecuretteerd. Vervolgens werd een Robert-Jones verband aangelegd. Er werden twee stukken verwijderd weefsel ingestuurd voor histologisch onderzoek.
Alhoewel het paard voor de operatie flunixine[6] 1 mg/kg intraveneus had gekregen was zij de avond na de operatie ernstig kreupel in stap. De volgende ochtend was de kreupelheid niet verminderd, at het paard slecht en had het koorts (38.8 °C). Daarom werd een behandeling gestart met antibiotica (trimethoprim-sulfadiazine[7] 2dd 30 mg/kg per os) en werd de behandeling met pijnstillers voortgezet (vedaprofen[8] per os, startdosis 2 mg/kg, daarna 2dd 1 mg/kg per os). De volgende dag was de temperatuur gezakt (38.1 °C) maar werd het been nog steeds slecht belast, daarom werd gekozen voor een andere pijnstiller (flunixine[9] 1dd 1.1 mg/kg per os). De dagen daarna was de temperatuur steeds normaal, ging het paard beter eten en werd de kreupelheid geleidelijk minder tot licht kreupel in stap. De medicamenteuze behandeling werd voortgezet tot tien dagen na de ingreep. De wond werd onder verband behandeld.
De krater die eerst tot op het bot kwam vulde zich met granulatieweefsel en de wond werd iets kleiner, maar de wond bleef exsudatief en bloedde erg snel. Ook kwam in het plantaire deel van de wond weer grauw granulatieweefsel terug dat lokaal necrose vertoonde. Op dat moment werd de histologische uitslag van het verwijderde weefsel bekend en deze luidde plaveiselcelcarcinoom (zie ook de paragraaf Pathologie). Na overleg met de eigenares is het paard de volgende dag in haar bijzijn geëuthanaseerd.

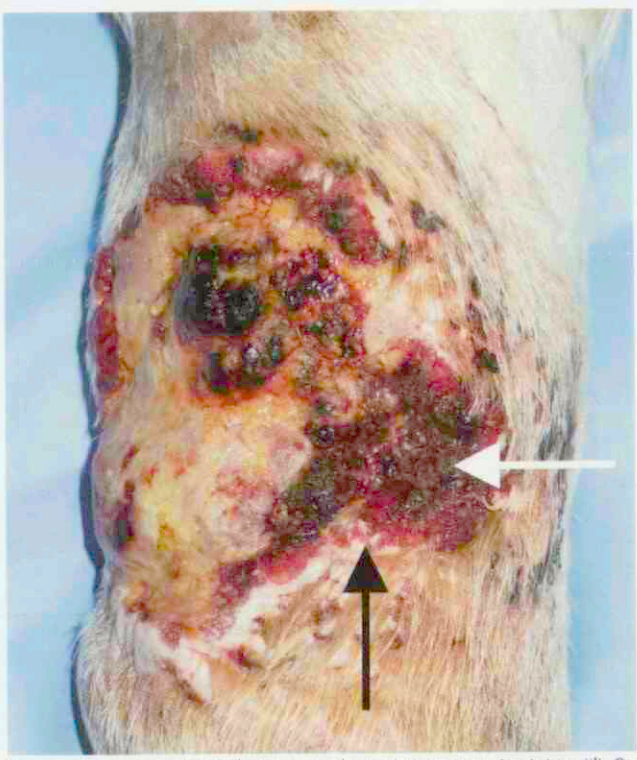
Pathologie

Histologische bevindingen van de biopten

Van de ingestuurde biopten werden coupes gemaakt en met haemaluin-eosine (HE) gekleurd. In beide weefselstukjes werd een vergelijkbaar beeld aangetroffen. In het granulatieweefsel bevonden zich multipele solide velden van epitheliale cellen. Deze cellen waren pleomorf, slecht gedifferentieerd en vertoonden verschillende kernafmetingen (anisokaryosis) met 1 tot 3 nucleoli per kern. Verder hadden de cellen vrij veel cytoplasma dat licht van kleur was (Figuur 4).



Figuur 1. De wond aan de mediale zijde van de rechter metatarsus



Figuur 2. Close-up van de wond. Met name plantair is necrose te zien (witte pijl). Op sommige plaatsen wordt de epitheelrand onderbroken door eilandjes granulatieweefsel (zwarte pijl).

[6] *Bedozane, Eurovet, Bladel*

[7] *Saltrisan, Anisane Pet Health Products, Raamsdonksveer*

[8] *Quadrisol, Intervet International B.V., Boxmeer*

[9] *Finadyne Orale Pasta, Schering-Plough Animal Health, Brussel, België*

Op sommige plaatsen waren de desmosoomstructuren tussen de cellen nog te herkennen (niet met figuur geïllustreerd). De cellen vertoonden een hoge mitotische activiteit (twee mitosefiguren per beeldveld bij 40x objectief vergroting). Verder werd ingroei van de tumor in vaten waargenomen (Figuur 5). Lokaal was er ook sprake van keratinevorming door de tumorcellen (Figuur 6). Het beeld werd gecompliceerd door ulceratie en ontsteking.

Macroscopische bevindingen bij de sectie

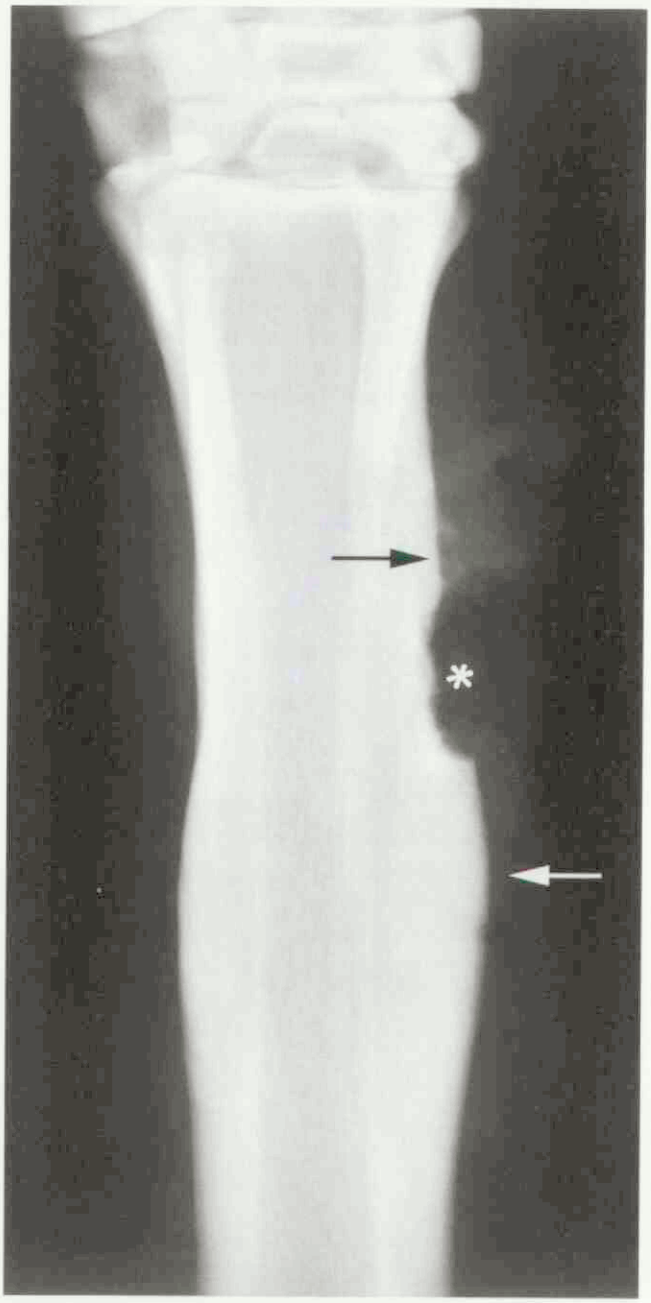
Op de rechter metatarsus bevond zich een grote wond met toename van weefsel op de randen daarvan. Op dwarsdoorsnede van de metatarsus bleek de cortex van het onderliggende bot aan de mediale zijde aangetast en geïnfiltreerd te zijn door het tumorweefsel. Aan de andere zijden van het bot werd een reactieve toename van botweefsel waargenomen (Figuur 7). De rechter Lnn. popliteus en bekkenlymfeknopen waren vergroot en oedemateus. Aan de rechterkant liep een streng in de subcutis van de mediale zijde van de dij tot in de melkklier. Deze streng was 12 cm lang en had een harde consistentie. In het verdere verloop van de sectie werden geen relevante veranderingen aangetroffen. In de longen zijn geen aanwijzingen gevonden voor metastasen.

Histologische bevindingen bij de sectie

Histologie van de wond bevestigde de op de biopten gestelde diagnose. De rechter popliteus en de bekkenlymfeknopen vertoonden een vergelijkbaar beeld en waren gekenmerkt door een sterke hyperplasie van het lymfoide weefsel. De marginale sinussen en mergsinussen waren oedemateus en in de sinussen bevonden zich macrofagen. Er werden in de lymfeknopen geen tumorcellen waargenomen. Het strengvormige



Figuur 3a. Een APMO (anterior posterior naar mediaal oblique) opname van de rechter metatarsus: weke delen zwelling met daarin een groot defect.

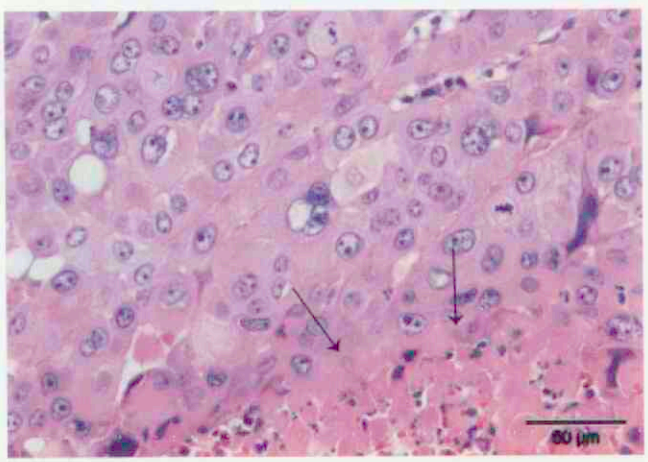


Figuur 3b. Een AP (anterior posterior) opname: gladbegrensde botnieuwvorming (witte pijl), contourdefect (asterisk) en actieve botnieuwvorming (zwarte pijl).

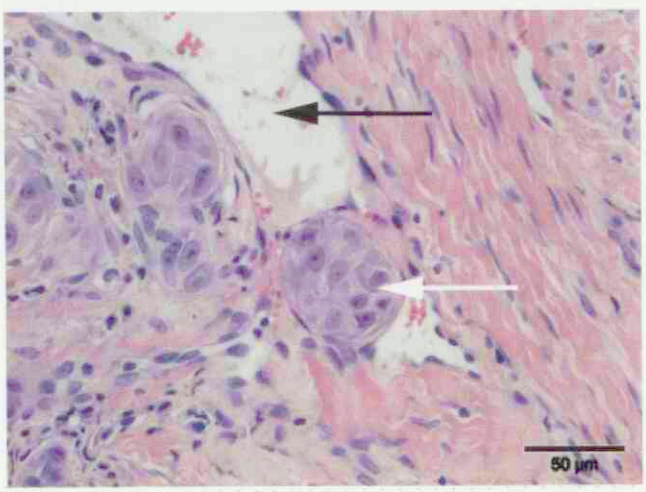
proces van de lies bleek een tumoreus proces te zijn, multilobulair van aard met een vergelijkbare morfologie als die van de tumor in de wond. De tumor bevond zich onder andere in het lumen van een groter vat. Verdere uitbreiding van de tumor was aanwezig in de huid van de mamma en het mammaweefsel. Van een dwarsdoorsnede van de metatarsus werden na ontkalken coupes gemaakt en beoordeeld. Hierbij bleken zowel in de cortex als in de medulla tumorcellen aanwezig; perifeer vertoonde de cortex periostale reactie (Figuur 8).

Discussie

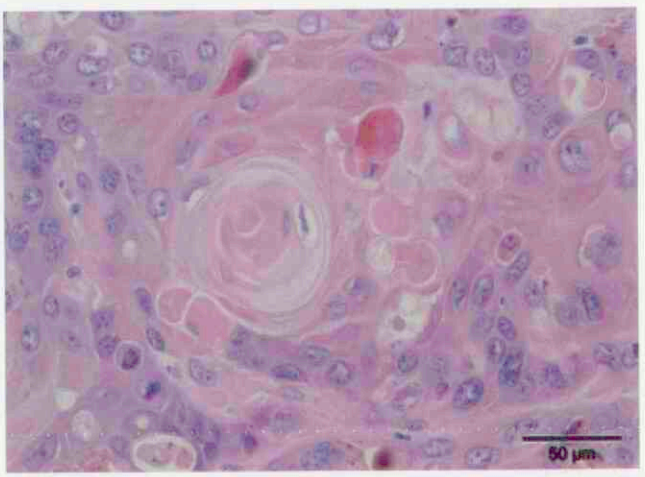
De voorgeschiedenis van deze wond was ongebruikelijk. Er zijn weinig redenen te noemen waarom een drie jaar oude wond weer groter wordt.
Differentiaaldiagnostisch ligt herhaald trauma het meest voor de hand en omdat automutilatie met de hoef van het andere achterbeen door de eigenares was waargenomen werd dit als mogelijke oorzaak beschouwd.
Een sarcoïd dat groeit op de plaats van een oude wond kan ook de 'wond' groter laten worden, maar in dit geval leek sarcoïd minder waarschijnlijk op grond van het aspect van het weefsel (8). Een sarcoïd kan ook niet verantwoordelijk zijn voor het contourdefect in het bot dat op de röntgenfoto gezien werd. Als systemische oorzaak van een slechte wondgenezing kan aan de ziekte van Cushing worden gedacht, maar dan zou alleen een vertraging van de normale genezing worden verwacht. Het feit dat de wond groter werd en de afwijking op de röntgenfoto zijn niet uit de ziekte van Cushing te verklaren. Ook had het paard niet de voor de ziekte van Cushing kenmerkende te lange vacht. Daarom werd besloten geen onderzoek naar de ziekte van Cushing in te stellen tenzij het verloop daartoe aanleiding zou geven. Ook het plaveiselcelcarcinoom hoort in de differentiaaldiagnose thuis, maar daar werd in eerste instantie niet aan gedacht omdat deze tumor bij het paard zo zelden voorkomt.
Plaveiselcelcarcinomen komen bij paarden wel frequent voor op de voorkeursplaatsen oog en uitwendige genitalia maar worden in overzichten van het voorkomen van tumoren dan ingedeeld bij het betreffende orgaansysteem (8). Zodoende staat het percentage van plaveiselcelcarcinomen binnen de huidtumoren bij het paard op slechts twee procent terwijl de sarcoïden 75 procent voor hun rekening nemen (8). Opvallend is dat recent duidelijk is geworden dat de Haflinger gepredisponeerd is voor plaveiselcelcarcinoom aan het oog; acht van de negen patiënten met plaveiselcelcarcinoom aan het oog waren Haflingers (2). Een predispositie van Haflingers voor plaveiselcelcarcinomen op andere plaatsen is tot nu toe niet beschreven.
Kwaadaardige tumoren in oude wonden komen wel vaker



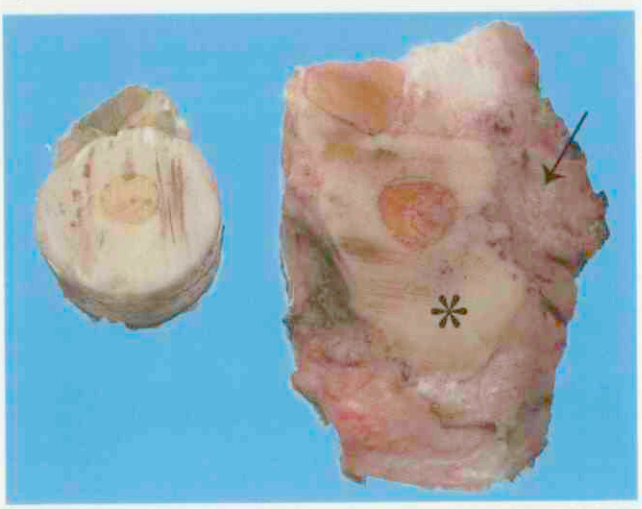
Figuur 4. Biopt van de wond: solide tumorveld; de tumorcellen vertonen pleomorfie en grote variatie in kerngrootte en hoeveelheid cytoplasma (anisikaryosis en anisocytosis). Tevens focale necrose (pijlen).



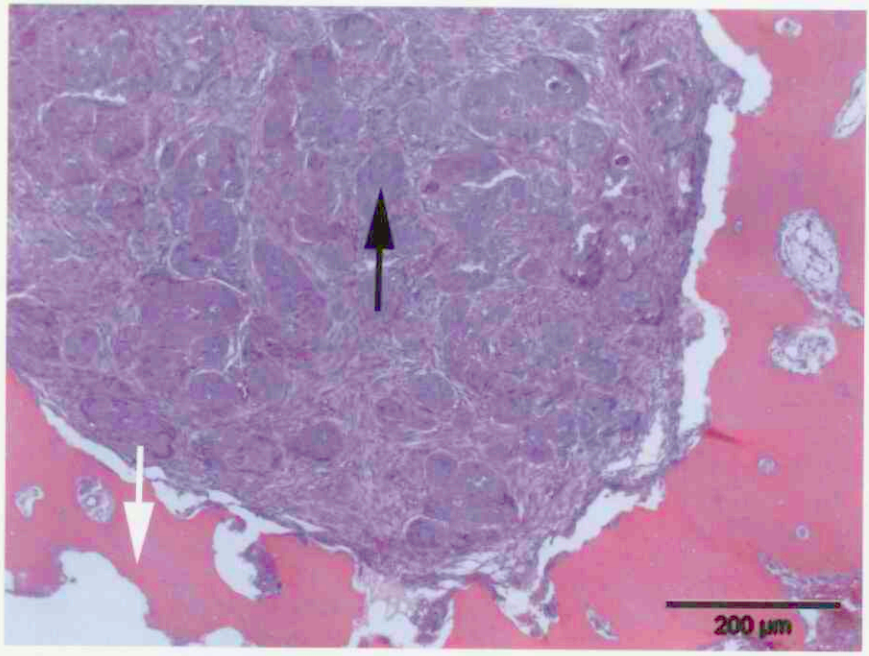
Figuur 5. Biopt van de wond: ingroei van de tumor (witte pijl) in een groot vat (zwarte pijl).



Figuur 6. Biopt van de wond: solide tumorveld met centraal verhoorning.



Figuur 7. Rechter metatarsus (dwarsdoornede): destructie beenweefsel (pijl) ter plaatse van de tumor en reactieve periostale botnieuwvorming (asterisk) in aangrenzende gebieden. Linker metatarsus met normale dwarsdoorsnede.



Figuur 8. Histologie van een dwarsdoorsnede van de metatarsus: invasie van tumorcellen (zwarte pijl) tussen de beenbalkjes (witte pijl).

voor. Het betreft dan vooral brandwonden, zoals beschreven bij de mens, de hond en het paard (6, 10, 14). Ook zijn er drie gevallen bekend van plaveiselcelcarcinomen die zijn ontstaan in andere wonden dan brandwonden twee keer bij een paard en één keer bij een lama (1, 4, 11). Bij deze dieren werd de diagnose anderhalf tot tweeënhalf jaar na de verwonding gesteld door histologisch onderzoek.

Recent fundamenteel onderzoek lijkt een verklaring te kunnen geven voor het voorkomen van kwaadaardige tumoren in oude wonden: in genezende wonden worden verschillende cytokines aangetroffen die ook een rol spelen bij de migratie van tumorcellen (3, 9, 12,13).

Bij de diagnostiek van de beschreven patiënt gaf het macroscopisch beeld van het weefsel geen diagnostische informatie. Ook de röntgenfoto's gaven nog geen reden om aan een tumor te denken. Soms kan op grond van röntgenfoto's wel een verdenking van tumor ontstaan maar dit komt vooral voor bij primaire bottumoren die met name in de metafysaire regio bij de hond voorkomen (15). Een voorbeeld hiervan is het osteosarcoom dat op de röntgenfoto's meestal een gemengde structuur van osteolyse en botnieuwvorming heeft, op grond waarvan een sterke verdenking van tumor kan worden uitgesproken. Bij honden komt het plaveiselcelcarcinoom vooral voor ter plaatse van de phalangen en ook bij deze diersoort blijkt dan vaak dat het onderscheid tussen tumor en ontsteking niet te maken is op grond van de röntgenfoto's (15).

Het histologisch onderzoek was in dit geval dus het eerste item in het klinisch en aanvullend onderzoek dat diagnostisch houvast gaf. Bij alle oude wonden die aan de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard worden aangeboden omdat ze slechter genezen dan werd verwacht, wordt histologisch onderzoek gedaan. Dit is voornamelijk gericht op het opsporen van sarcoïden omdat die in wonden vaak voorkomen (8).

In het algemeen kan als er een verdenking van tumor bestaat cytologisch of histologisch onderzoek worden gedaan. Voor cytologisch onderzoek kan een dunne-naald-aspiratiebiopt (DNAB) worden afgenomen en de verkregen cellen op een voorwerpglaasje worden uitgestreken (7). Voor histologisch onderzoek moet een stukje weefsel worden afgenomen en gefixeerd in 4% formaldehyde. Voor een sarcoïd heeft een DNAB geen zin omdat voor de diagnose sarcoid het celverband van belang is. Voor de diagnose sarcoïd is dus altijd histologie nodig. Ook een plaveiselcelcarcinoom kan beter met histologie dan met cytologie gediagnosticeerd worden, aangezien een zogenaamd goed gedifferentieerd plaveiselcelcarcinoom en een reactieve proliferatie van de epidermis in het kader van wondgenezing een vergelijkbaar cytologisch beeld laten zien. In geval van een tumor met duidelijke celpleomorfie is de diagnose bij cytologisch onderzoek wel eenvoudig te stellen. Bij de biopten van deze patiënt wisselden velden tumorcellen af met granulatieweefsel, ontsteking en necrose. Bij het nemen van een DNAB, of zelfs een ponsbiopt, zou het dus mogelijk geweest zijn dat door het nemen van een niet representatief monster de diagnose was gemist. In het geval van een oude wond is het meestal eenvoudig representatief materiaal voor histologie te verkrijgen door het weefsel dat toch verwijderd moet worden om de wondgenezing te verbeteren hiervoor te gebruiken.

In dit geval werd een chirurgische therapie voor het plaveiselcelcarcinoom niet zinvol geacht. Een volledige excisie van de afwijkende weke delen zou een groot defect hebben achtergelaten en omdat het bot in het proces betrokken was zou hier geen verwijdering met een marge mogelijk zijn. Bij een andere diersoort zou amputatie van de extremiteit een te overwegen therapie zijn maar voor een paard is dit wel een erg mutilerende ingreep. Soms worden ook bij paarden wel amputaties uitgevoerd, bijvoorbeeld bij paarden die alleen nog maar voor de fokkerij gebruikt hoeven te worden. Floyd meldt een geval van amputatie van de ondervoet van een achterbeen bij een drachtige dravermerrie vanwege een aandoening die zich presenteerde als een chronische fistel boven de kroonrand (5). Tijdens de operatie bleek de oorzaak een maligne melanoom in het straalkussen te zijn. De ondervoet werd onder de kogel geamputeerd en er werd een loopbeugel geplaatst met twee pennen door de metatarsus. Ondanks een rustige recovery brak het paard de metatarsus op de pennen en bij een poging tot hogere amputatie bleek de mergholte van de metatarsus gevuld met melanoom. Daarom is het paard geëuthanaseerd en bij sectie bleken ook metastasen in de lymfeknopen van het betreffende achterbeen aanwezig. Ook bij onze patiënt bleek dat zelfs amputatie geen optie was geweest vanwege metastasen in lies en melkklier. In gevallen waarin een therapie overwogen wordt moet dus altijd eerst onderzoek op metastasen gedaan worden, bestaande uit palpatie van de regionale lymfeknopen, een DNAB van vergrote lymfeknopen, en eventueel thoraxfoto's. Daarbij moet men bedenken dat de lymfeknoop ook reactief vergroot kan zijn ten gevolge van de secundaire ontsteking in de wond. Als er tumorcellen in het uitstrijkje zitten is de diagnose eenvoudig te stellen want metastase is de enige manier waarop epidermale cellen in een lymfeknoop komen, met uitzondering van aanwezigheid van epidermale

cellen door niet correcte monstername.
Uit deze casus blijkt dat bij al wat langer bestaande slechte wondgenezing, net als bij andere gevallen waar we weefsels zien met een onverwacht aspect, histologisch onderzoek onontbeerlijk is om te komen tot een juiste diagnose en dus prognose en therapie.

Literatuur

1. Baird AN, and Frelier PF. Squamous cell carcinoma originating from an epithelial scar in a horse. J Am Vet Med Ass 1990; 196: 1999-2000.
2. Bosch G, and Klein WR. Superficial keratectomy and cryosurgery as a therapy for corneal and scleral tumors in the horse. (in voorbereiding).
3. Elson DA, Ryan HE, Snow JW, Johnson R, and Arbeit JM. Coordinate up-regulation of hypoxia inducible factor (HIF)-1 alpha and HIF-1 target genes during multi-stage epidermal carcinogenesis and wound healing. Cancer Res 2000; 60: 6189-95.
4. Fessler JF, Faber NA, Blevins WE, and Coatney RW. Squamous cell carcinoma associated with a chronic wound in a horse. J Am Vet Med Ass 1993; 202: 615-6.
5. Floyd AE. Malignant melanoma in the foot of a bay horse. Equine Vet Education 2003; 15: 295-7.
6. Gourley IM, Madewell BR, Barr B, and Ettinger SJ. Burn scar malignancy in a dog. J Am Vet Med Ass 1982; 180: 1095-7.
7. Ingh TSGAM van den, en Vos J. De techniek van de dunne naald aspiratie cytologie. Tijdschr Diergeneeskd 1989; 114: 713-9.
8. Madewell BR, and Theilen H. Tumors of the skin and subcutaneous tissues. In: Veterinary Cancer Medicine, Ed: Theilen H and Madewell BR. Lea & Febiger, Philadelphia, USA, 1987.
9. Natarajan E, Saeb M, Crum CP, Woo SB, McKee PH, and Rheinwald JG. Co-expression of p16 (INK4A) and laminin 5 gamma 2 by microinvasive and superficial squamous cell carcinomas in vivo and by migrating wound and senescent keratinocytes in culture. Am J Pathol 2003; 163: 477-9.
10. Novick M, Gard DA, Hardy SB, and Spira M. Burn scar carcinoma: a review and analysis of 46 cases. J Trauma 1977; 17: 809-17.
11. Rogers K, Barrington GM, and Parish S. Squamous cell carcinoma originating from a cutaneous scar in a llama. Can Vet J 1997; 38: 643-4.
12. Romer J, Pyke C, Lund LR, Ralfkiaer E, and Dano K. Cancer cell expression of urokinase-type plasminogen activator receptor mRNA in squamous cell carcinomas of the skin. J Invest Dermatol 2001; 116: 353-8.
13. Rosen EM, Goldberg ID, Liu D, Setter E, Donovan MA, Bhargava M, Reiss M, and Kacinski BM. Tumor necrosis factor stimulates epithelial tumor cell motility. Cancer Res 1991; 51: 5315-21.
14. Schumacher J, Watkins JP, Wilson SR, and Foreman ME. Burn-induced neaplasia in two horses. Equine Vet J 1986; 18: 410-2.
15. Thrall DE. Bone tumors versus bone infections. In: Textbook of veterinary diagnostic radiology, Ed: Thrall DE, WB Saunders Company, Philadelphia, USA, 2002: p 179.
16. Wilmink JM, Stolk PWT, Weeren PR van, and Barneveld A. Differences in second-intention wound healing between horses and ponies: macroscopical aspects. Equine Vet J 1999; 31: 53-60.

Waarom nemen uw collega's een arbeidsongeschiktheidsverzekering van Interpolis?

- omdat deze tot stand is gekomen in samenwerking met de KNMvD.
- omdat deze uitstekende voorwaarden kent.
- omdat het premietarief heel gunstig is. In vergelijking met andere verzekeringen kan het voordeel op lange termijn oplopen tot € 150.000,- en meer!
- omdat voor alle dierenartsen hetzelfde premietarief geldt en dat willen de KNMvD en Interpolis in de toekomst graag zo houden.
- omdat Interpolis een actief preventie- en schadebeleid voert. Hierdoor is het premietarief sinds 2002 ongewijzigd en gegarandeerd tot 2008!
- omdat een oversluiting snel geregeld kan worden door het beantwoorden van slechts 2 vragen.

Als mantelhouder kan Meeùs u volledig en correct informeren. Bel ons meteen via nummer (076) 531 34 80. Grote kans dat wij u dan per 1 januari 2005 al van de voordelen kunnen laten genieten. Bij Meeùs ligt het accent op ù!

MEEÙS®
Goed geregeld dus.

Konijnen.pagina.nl

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Ja, dat bestaat echt! De startpagina voor de konijnenliefhebber met allerlei informatie over rassen, huisvesting, voeding, shows, de bunny-lovers mailinglist, rabbitdance (?!) en andere wetenswaardigheden die je als konijnenliefhebber niet kunt missen. Natuurlijk is er ook veel gezondheids- c.q. diergeneeskundige informatie te vinden. En natuurlijk blijkt er verband te zijn tussen diergeneeskundige informatie op internet en een tuchtzaak...

System error

Het begint overigens allemaal niet elektronisch: dit konijn is gewoon ziek. Als het drie dagen niet gegeten en gedronken heeft, niet meer kan lopen en staan en de eigenaar geborrel in de buik hoort, belt ze maar eens met de dierenarts, die haar vraagt met het dier naar de praktijk te komen. Daar stelt de dierenarts de diagnose 'darmatonie' een geeft een injectie met Primperid om de darmactiviteit weer op gang te brengen. Hij adviseert om het konijn zo mogelijk wat te laten eten. Een paar uur later eet het konijn een stukje appel, maar trekt zich dan met schuim op de bek terug. De eigenaar hangt onmiddellijk aan de telefoon, maar hoewel volgens de dierenarts appel nou niet het meest ideale voer is, is het schuim ook weer geen reden voor groot alarm. Het is in ieder geval een goed teken dat het konijn weer eet.



Dr. Solomon?

Toch wordt het konijn niet beter. Midden in de nacht zit de eigenaar naast het dier, wat zieker en zieker wordt. De geluiden uit de buik worden steeds heviger en het konijn hijgt zwaar. De eigenaar neemt dan niet direct contact op met de dierenarts, maar gaat op internet maar eens kijken wat er aan de hand kan zijn. Op basis van de informatie die ze daar vindt kan ze zelf wel een diagnose stellen, denkt ze. Ze stelt een andere diagnose dan de dierenarts, en geeft het konijn de op internet aanbevolen Aeropax als therapie.

'Ongeldige bewerking...'

Om de dierenarts te vertellen wat ze op internet heeft gevonden en om hem te vertellen dat zijn diagnose fout was, belt ze hem midden in de nacht hierover op. Bovendien wil ze graag dat hij het konijn een infuus met een pijnstiller toedient, dat staat ook op internet. De dierenarts reageert wat kribbig. Hij wil zich geen therapieën laten voorschrijven door internet, en probeert de eigenaar uit te leggen waarom zijn eigen diagnose juist is. Hij probeert wel door te vragen naar de gezondheidstoestand van het konijn, maar de discussie spitst zich volledig toe op de diagnose en de informatie op internet. Uiteindelijk verbreekt de dierenarts de verbinding.

De eigenaar belt - nog steeds midden in de nacht - met een andere dierenarts om een afspraak te maken om het konijn te euthanaseren maar in de tussentijd overlijdt het konijn al spontaan. De weigering van de dierenarts om hulp te verlenen is voor de eigenaar reden om een klacht in te dienen.

Zorgvuldigheid.uit

Het Tuchtcollege gaat ervan uit dat de eerste diagnose van de dierenarts juist is geweest en ook de bijbehorende behandeling was niet onjuist. Tot zover is er niets aan de hand en wordt de klacht van de eigenaar over een mogelijk foutieve diagnose ongegrond verklaard. Het middernachtelijke telefoongesprek kan de goedkeuring van het College echter niet wegdragen. Ondanks mogelijke ergernis over een diagnose via internet door de eigenaar, had het de dierenarts duidelijk moeten zijn dat de eigenaar belde omdat het konijn hulp nodig had en die hulp mag hij niet weigeren. Het is duidelijk dat de dierenarts geïrriteerd was omdat de eigenaar middels informatie op internet een diagnose had gesteld, het middel Aeropax had toegediend en een infuus suggereerde. Hoe voorstelbaar deze irritatie misschien ook is, een dierenarts mag zich daar niet door laten leiden. Een reden om het belang van het dier uit het oog te verliezen is het nog minder. De dierenarts krijgt voor deze onzorgvuldigheid een berisping.

U bent gewww.aarschuwd.nl!

Aandoeningen van de cornea bij het paard (deel 2)

M.A. van der Velden

Uit en Voor de praktijk

Bacterieel ulcus

Het gebruikelijke herstel van met name een diepe laesie kan verstoord worden als gevolg van contaminatie met pathogene micro-organismen. Daarbij gaat het vooral om bacteriën, maar incidenteel ook om schimmels. Contaminatie van de laesie met bacteriën kan leiden tot een infectie. Er ontstaat dan een echt bacterieel ulcus met voortschrijdende aantasting (verval, necrose) van vooral het stroma van de cornea (2, 12, 15, 24).

Het ontstaan van een bacterieel ulcus manifesteert zich, met name in vergelijking met het ongecompliceerde herstel van een diepe cornealaesie, in een toenemende mate van pijnlijkheid van het oog, duidelijke hyperemie van de conjunctivae en episclerale vaatinjectie, een fluoresceïne-positief defect dat zich verder uitbreidt, een toename van het oedeem in de cornea, een uitgebreide infiltratie van ontstekingscellen wat te zien is als een lokale wit/gelige verkleuring van de cornea, een forse toename van de oppervlakkige en diepe vaatingroei en (muco)purulente ooguitvloeiing (2, 12, 15, 24). Zie foto 10.

Behalve de genoemde symptomen en zichtbare afwijkingen aan de cornea treden er dieper in het oog nu ook weer veranderingen op: een duidelijke miosis en cyclospasme, mede verantwoordelijk voor de sterke pijnlijkheid van het oog. Daarnaast is er bovendien nog de kans dat er een uveitis anterior ontstaat (15, 24). Dit is een reflectoire of immunogene respons, en dus een aseptische ontstekingsreactie van de iris en het corpus ciliare op het weefselverval in de cornea. Deze uveitis anterior uit zich, behalve in een sterke miosis en cyclospasme, ook in de vorming van ontstekingscellen en ontstekingsproducten in de voorste en achterste oogkamer; de voorste oogkamer wordt hierdoor troebel. Wanneer een dergelijke uveitis niet onderkend en dus ook niet behandeld wordt, zijn de gevolgen daarvan onder andere vergroeiingen van de iris aan de lens, atrofie van de iris en het corpus ciliare en cataract. Uiteindelijk kan het ulcus van de cornea genezen en wordt de cornea op het litteken na weer helder, echter het oog is blijvend blind geworden door de gevolgen van de niet behandelde uveitis.

De behandeling van een paard met een bacterieel ulcus bestaat uit frequent spoelen van het oog en toediening van antibiotica, atropine en NSAID's. Het herhaald spoelen wordt gedaan om het exsudaat dat zich op de cornea en in de conjunctivaalzak bevindt te verwijderen en daarmee het aantal bacteriën aldaar te reduceren. De antibiotica worden uiteraard gegeven om de bacteriën te doden of ze in hun groei te remmen. De atropine wordt toegediend tegen de pijn door opheffing van het cyclospasme en ter voorkoming dan wel ter behandeling van een secundaire uveitis anterior. De NSAID's worden eveneens gegeven tegen de pijn en ter voorkoming of behandeling van de uveitis.

De NSAID's, bijvoorbeeld flunixine-meglumine, worden systemisch toegediend (9). Na een intraveneuze start worden ze verder oraal toegediend.

De antibiotica en de atropine worden lokaal gegeven. Dit kan op verschillende manieren: in de conjunctivaalzak als druppels of als zalf, via een subpalpebraal toedieningssysteem of subconjunctivaal per injectie (onder de conjunctiva bulbi). Een toedieningssysteem wordt aangelegd bij paarden waarbij regelmatige spoelingen en lokale applicatie van druppels of zalven erg lastig, zo niet onmogelijk zijn door de pijnlijkheid van het oog en een niet coöperatief gedrag van het paard (2, 5, 19). Op die manier kan het oog dan toch regelmatig

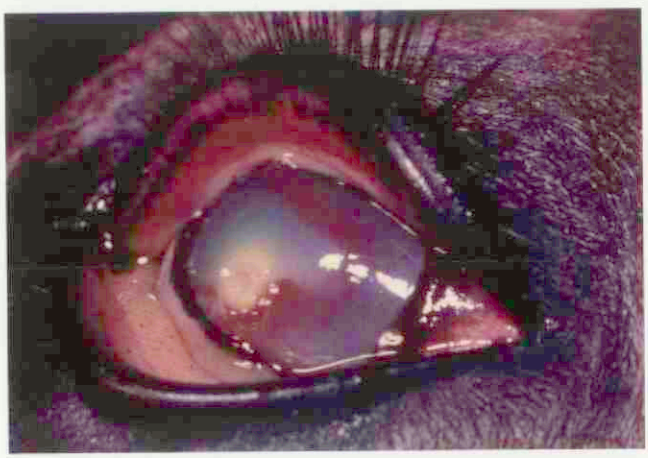


Foto 10: Een bacterieel ulcus corneae.
Een klein, vrij scherp omschreven defectje in de cornea waaromheen infiltratie van ontstekingscellen; verder bevindt zich oedeem in de cornea; zeer opvallend is de sterke vaatingroei.



Foto 11: Een subpalpebraal toedieningssysteem, aangebracht in de conjunctivaalzak via het onderooglid.

worden gespoeld en kunnen ook medicamenten, uiteraard als waterige oplossingen, worden toegediend. In het verleden werd het spoelsysteem aangebracht via het bovenooglid, maar door de bewegingen daarvan ontstonden nog wel eens beschadigingen van de cornea, doordat het voetje van de catheter over de cornea 'schuurde'. Tegenwoordig brengen we het spoelsysteem aan via het veel minder beweeglijke onderooglid, hetgeen goed voldoet. Zie foto 11. Wij gebruiken thans de 'Ocular Lavage Kit' (Cook). Deze bevat behalve de catheter alle andere dingen die nodig zijn om de catheter aan te brengen. Het kan goed gedaan worden aan het staande dier. Het paard wordt uiteraard gesedeerd en op de plaats waar de catheter door het onderooglid wordt gevoerd, wordt een lokale infiltratie-anesthesie gegeven. Een paard waarbij de aanleg van een dergelijk toedieningssysteem geïndiceerd is, zal daarvoor en voor de verdere behandeling meestal doorgestuurd worden naar een kliniek.
In de meeste gevallen echter zal het mogelijk zijn de antibiotica en de atropine lokaal in de conjunctivaalzak toe te dienen in de vorm van oogdruppels of oogzalven. Het paard kan dan doorgaans gewoon thuis worden behandeld.

Het antwoord op de vraag welk antibioticum bij een bepaalde patiënt gebruikt moet worden, wordt uiteraard bepaald door het oorzakelijk agens: de bacterie of bacteriën, en de gevoeligheid daarvan voor de diverse antibiotica.
Een bacteriologisch onderzoek (BO) en het maken van een antibiogram (ABG) is in principe altijd geïndiceerd om zo snel mogelijk een adequate therapie te kunnen instellen, en zeker wanneer de direct ingestelde, dus de initiële behandeling, onvoldoende effect blijkt te hebben.
Bij een bacterieel ulcus corneae kunnen bij het paard diverse bacteriën een rol spelen (7, 12, 23). De meest voorkomende zijn *Streptococcus* en *Staphylococcus* spp, *Bacillus cereus, E. coli, Klebsiella, Proteus* en *Pseudomonas* spp.
Er zijn meerdere antibiotica in druppel- en/of zalfvorm, en dus geschikt voor lokale applicatie in de conjunctivaalzak, beschikbaar (4, 9, 12, 23):
- *tetracyclinen: oxytetracycline*
Dit heeft een bacteriostatische werking tegen veel Gram-positieve en tegen een aantal Gram-negatieve bacteriën, zoals *E. coli* en *Proteus* spp. Het is niet werkzaam tegen *Pseudomonas* spp.. Oxytetracycline wordt vaak gecombineerd met polymyxine B. Dit laatste is met name effectief tegen Gram-negatieve staafjes waaronder ook *Pseudomonas* spp.. Indien geen BO en ABG bekend zijn is oxytetracycline, bij voorkeur in combinatie met polymyxine B, de eerste keuze. Dit combinatiepreparaat wordt geleverd in zalfvorm (Terramycin®).
- *aminoglycosiden: gentamicine, neomycine*
Beide hebben een bactericide werking tegen een aantal Gram-positieve bacteriën, met name *Staphylococcus* spp., en tegen verschillende Gram-negatieve bacteriën, waar onder *E. coli, Klebsiella* spp. en sommige *Proteus* en *Pseudomonas* spp.. Het spectrum kan nog verbreed worden onder andere ook tegen de *Pseudomonas* spp door ze te combineren met polymyxine B. Aminoglycosiden worden, al of niet samen met polymyxine B, geleverd in druppel- en in zalfvorm.
- *fusidinezuur*
Fusidinezuur heeft een vrij breed spectrum en is onder andere werkzaam tegen Streptokokken en Stafylokokken. Het wordt geleverd in de vorm van een ooggel en wordt meestal gebruikt bij een infectie met Stafylokokken.
- *chloramphenicol*
Dit is vanwege het goede doordringingsvermogen vanouds het meest bekende antibioticum toegepast in de humane en veterinaire oogheelkunde. Het gebruik van chloramphenicol kent echter twee problemen: resistentie-ontwikkeling van veel bacteriën en het veroorzaken van een aplastische anemie (door beenmergsuppressie) bij de mens (9). Vanwege het laatste is het niet toegestaan om chloramphenicol toe te dienen aan dieren die voor humane consumptie in aanmerking kunnen komen. Chloramphenicol wordt daarom alleen nog maar toegepast wanneer een BO en een ABG daartoe noodzaken. Bij gebruik ervan moet dan in het paspoort vermeld worden dat het paard nooit meer kan worden geslacht. Daarnaast wordt de eigenaar gewaarschuwd contact met de stof te vermijden.

Wanneer de antibiotica in de vorm van oogdruppels worden gegeven, moeten deze zes tot acht maal per dag worden toegediend, wanneer ze in zalfvorm worden verstrekt drie tot vier maal daags.
P.S. 1. Lees altijd goed de bijsluiter. Diverse oogdruppels en oogzalven bevatten behalve de antibiotica ook corticosteroïden. Deze zijn bij een ulcus corneae altijd gecontraïndiceerd!
P.S. 2. Doe de eigena(a)r(esse) voor hoe de druppels of zalf toegediend moeten worden en laat hem of haar het een keer zelf doen in uw aanwezigheid!

De atropine wordt in principe in dezelfde vorm toegediend als de antibiotica; dus beide als druppels of beide in zalfvorm (5, 9, 12). Atropine is in de praktijk verkrijgbaar als 1 of 2% oogdruppels en als 1% oogzalf.
Wanneer er een uveitis anterior aanwezig is en de antibiotica in druppelvorm worden verstrekt, worden daarnaast eveneens zes tot acht maal per dag 1-2% atropine-druppels gegeven. Zodra de uveitis onder controle is (oog veel minder pijnlijk, mydriasis), kan de toedieningsfrequentie verminderd worden tot twee maal per dag.
Als de antibiotica als zalf gegeven worden, wordt de atropine eveneens in zalfvorm toegediend, en wel aanvankelijk drie tot vier daags en later, indien de pijnlijkheid van het oog duidelijk is afgenomen en er een mydriasis is opgetreden, één maal per één tot twee dagen.

Zodra het stroma niet meer bloot ligt maar bedekt is met granulatieweefsel - het ulcus is dan fluoresceïne-negatief geworden - kan met de medicatie gestopt worden. Het stromadefect granuleert verder vol, waarna er nieuwe epitheelcellen overheen schuiven. Wanneer ook de epithelisatie voltooid is, komt de cornea tot rust. De bloedvaten kunnen zich volledig terugtrekken, maar soms ook blijven er enige bestaan. Het oedeem rondom het ulcus verdwijnt. Het granulatieweefsel wordt omgevormd tot bindweefsel, hetgeen als een permanent witgekleurd litteken, al of niet met bruine vlekken daarin, in de cornea aanwezig blijft.

Melting ulcer

Bij het paard kan na beschadiging van de cornea een enkele keer een zogenaamd melting ulcer ontstaan (2, 6, 19, 24). Een dergelijk ulcus wordt gekenmerkt door een (zeer) progressieve lysis van het collageen in het stroma, hetgeen zich uit in een vervloeiing van de cornea. Soms zijn deze ulcera steriel en wordt de collagenase-activiteit toegeschreven aan ontstekingscellen dan wel aan keratocyten. Meestal echter is

er sprake van een bacteriële infectie. In dat kader is dan vooral berucht een infectie met *Pseudomonas aeruginosa*.
Het oog is erg pijnlijk en er is opvallend veel muceuze uitvloeiing. In de cornea is een laesie zichtbaar, die met hetzelfde gelei-achtige materiaal bedekt is. Zie foto 12. Na spoelen van het oog is de cornea beter te inspecteren. In de laesie is gelei-achtig stroma te zien dat groen kleurt na aankleuren met fluoresceïne. Soms is er al een Descemetocèle ontstaan. Rondom het ulcus bevinden zich in de cornea oedeem en ontstekingscellen; ook kan er reeds vaatingroei zichtbaar zijn. Er is tevens een miosis aanwezig en vaak ook een uveitis anterior.
Door de progressiviteit van de collagenolysis kan heel snel, soms zelfs binnen 24 uur na het begin ervan, een perforatie van de cornea ontstaan met alle gevolgen vandien voor het oog en voor de visus.

Er dient niet alleen een swab voor bacteriologisch onderzoek te worden genomen maar liefst ook materiaal verzameld voor 'spoedcytologie'. Bij dat cytologisch onderzoek wordt direct al gekeken naar de aanwezigheid van Gram-negatieve staafjes, omdat dit zou kunnen duiden op een infectie met *Pseudomonas* spp..
Wanneer een melting ulcer is gediagnostiseerd, moet direct een intensieve behandeling gestart worden om de schade aan het oog zoveel mogelijk te beperken (2, 19, 24). Hoewel er een swab genomen is voor bacteriologisch onderzoek, mag de uitslag daarvan beslist niet afgewacht worden. Ervan uitgaande dat een infectie met *Pseudomonas aeruginosa* het meest waarschijnlijk is, moet de antibacteriële behandeling daarop gericht zijn. Een verantwoorde eerste keus zijn dan oogdruppels met gentamicine of neomycine samen met polymyxine B. Deze worden lokaal toegediend en wel om de twee uur. Ook kan het subconjunctivaal worden geïnjecteerd.
Van essentieel belang is het afremmen van de collagenolysis (2, 19, 24). Anticollagenase-activiteit hebben onder andere EDTA (ethyleen-diamino-tetra-azijnzuur), acetylcysteine, heparine en eigen serum. EDTA heeft bovendien ook nog een bactericide werking tegen *Pseudomonas* spp. (2). Ondanks dat het enigszins irriterend kan zijn, is het toch vaak de eerste keus. Door 5 ml aquadestilaat te brengen in een EDTA-buisje voor afname van 5 ml bloed, wordt een geschikte oplossing verkregen. Ook met deze oplossing moet het oog iedere twee uur behandeld worden.
Tevens worden tegen de pijn en ter behandeling c.q. preventie van een secundaire uveitis anterior oogdruppels met 1-2% atropine toegediend en wordt direct een systemische behandeling met NSAID's opgestart: flunixine meglumine intraveneus en daarna verder oraal.
Wanneer het oog erg pijnlijk is, kan het beste een subpalpebraal toedieningssysteem worden aangelegd om de intensieve lokale behandeling (ook 's nachts!) mogelijk te maken.
Vanwege een dreigende perforatie van de cornea is chirurgisch ingrijpen vaak geïndiceerd. Na voorzichtige curettage van het ulcus wordt er een conjunctivale flap overheen gehecht (6).

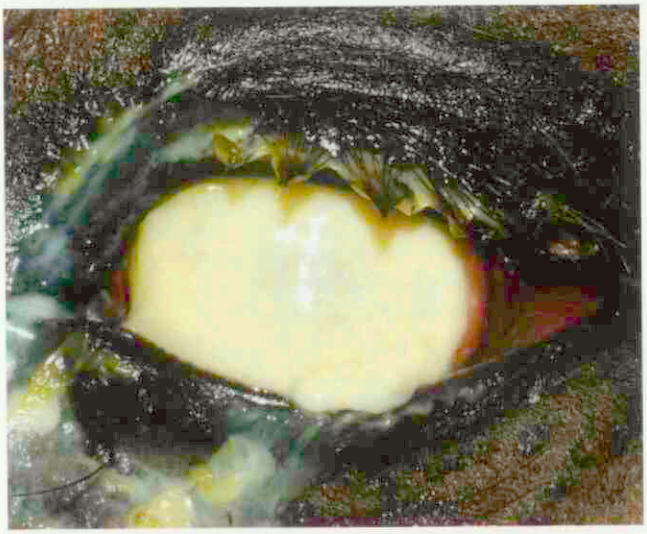


Foto 12: Een melting ulcer.
Er is veel geel-slijmige ooguitvloeiing; in de cornea bevindt zich een erg groot ulcus dat met hetzelfde materiaal bedekt is; lateraal is een randje diepe vaatingroei zichtbaar.



Foto 13: Een mycotisch ulcus corneae.
Centraal in de cornea een fors ulcus met necrotisch stroma en omgeven door oedeem; opvallend is de forse vaatingroei; uit een afkrabsel van het ulcus werd een *Aspergillus* gekweekt.

Het zal duidelijk zijn dat een paard met een (vermoedelijke) melting ulcer het beste zo snel mogelijk doorgestuurd kan worden naar een kliniek. Allereerst voor nadere diagnostiek en vervolgens voor de intensieve medicamenteuze behandeling, al of niet in combinatie met een chirurgische ingreep.
In ernstige gevallen, waarbij te voorzien is dat door de uitgebreidheid van het ulcus het gezichtsvermogen van het oog definitief verloren is, kan met de eigenaar ook overlegd worden over eventuele verwijdering van het oog. Dit is weliswaar een zeer radicale behandeling, maar vermoedelijk wel een diervriendelijke. Immers het paard is snel van het pijnlijke oog verlost en de pijn na een oogbolextirpatie lijkt, voor zover wij dat kunnen beoordelen, eigenlijk altijd erg mee te vallen.

Mycotische keratitis

Ontstekingsprocessen in de cornea als gevolg van schimmelinfecties komen in Nederland betrekkelijk weinig voor. Ze worden veel vaker gezien in (sub)tropische gebieden (2, 19). In Nederland komen ze vooral voor in de zomermaanden. De verwekkers zijn meestal normale saprophyten die, wanneer ze in een cornealaesie terechtkomen, daar pathogeen kunnen worden (1, 2, 18, 19). Als zodanig worden dan vooral genoemd: *Aspergillus*, *Penicillium* en *Fusarium* spp.. Incidenteel worden ook gisten, met name *Candida albicans*,

als pathogene micro-organismen in een ulcus corneae aangetroffen.
Een mycotische keratitis c.q. een mycotisch ulcus ontstaat vooral bij langdurige behandeling van een (verdacht) bacterieel ulcus met diverse en doorgaans vaak wisselende antibiotica en dat soms ook nog in combinatie met corticosteroïden.

De verschijnselen en oogveranderingen bij een mycotische keratitis zijn nogal variabel en weinig specifiek (1, 2, 18, 19). Het oog is pijnlijk. Meestal is er mucopurulente uitvloeiing. In de cornea bevindt zich een ulcus, vaak met een wat verdikte rand. Daaromheen is een infiltratie van ontstekingscellen te zien en doorgaans ook een duidelijke vaatingroei. Zie foto 13. In verreweg de meeste gevallen is er ook een uveitis anterior aanwezig.
De progressie van het ulcus is in het algemeen traag. Het epitheel kan weer over het ulcus heen groeien, waardoor er een abces in de cornea ontstaat (7). Daarbij treden dan ook weer vaatingroei en een secundaire uveitis anterior op.
In alle gevallen van een keratopathie, waarbij de cornea ondanks een meestal langdurige behandeling met antibiotica niet herstelt, moet altijd rekening gehouden worden met de mogelijkheid van een schimmelinfectie. De diagnose wordt gesteld door de schimmel te kweken uit een afkrabsel van het ulcus, dan wel op grond van het direct zichtbaar zijn van schimmeldraden in een microscopisch preparaat van het afkrabsel.

Oogdruppels of oogzalven met daarin een antimycoticum en specifiek voor toepassing bij dieren zijn niet verkrijgbaar in Nederland. Er zijn wel enige humane preparaten op de markt, maar deze bevatten ook corticosteroïden.
Het enige antimycoticum dat ons thans ter beschikking staat is miconazole, behorend tot de groep der imidazolen (2, 9, 18). Miconazole was beschikbaar in de vorm van een 1% oplossing voor intraveneuze toepassing: Daktarin®. Deze oplossing kon gebruikt worden als oogdruppel en kon ook subconjunctivaal gespoten worden. Daktarin® is echter thans niet meer verkrijgbaar. De Apotheek van de Faculteit der Diergeneeskunde maakt een 1% oplossing van miconazole in arachide-olie. Dit is in Nederland momenteel het enige voor paarden beschikbare antimycotische oogpreparaat. De behandeling ermee is erg intensief: zes tot acht maal per dag gedurende tenminste drie tot vier weken. Wanneer tevens een uveitis anterior aanwezig is, moeten op dezelfde manier als bij een bacterieel ulcus ook atropine en NSAID's worden toegediend.

Virale keratitis

Virale keratitiden komen ook in Nederland voor. Ze ontstaan 'spontaan', en dus niet als gevolg van een primair trauma van de cornea zoals de bacteriële en mycotische ontstekingsprocessen.
De verwekkers van virale keratitiden zijn vermoedelijk herpesvirussen, onder andere EHV 2 (2, 8, 17, 19). Er bestaat geen specifiek 'oogherpesvirus'. Een virale keratitis gaat doorgaans niet samen met andere klinisch waarneembare virale systemische aandoeningen. Het virus is vooralsnog moeilijk als oorzakelijk agens aan te tonen. De diagnose wordt eigenlijk voornamelijk gesteld op grond van het klinische beeld en op grond van het vaak snelle herstel bij behandeling met een antiviraal middel.
Een virale keratitis komt meestal éénzijdig voor. Het oog is acuut pijnlijk en traant. In het epitheel van de cornea bevinden zich meerdere kleine blaasjes en fluoresceïne-positieve scheurtjes met daaromheen wat oedeem; de cornea heeft hierdoor een onregelmatig i.e. matglasachtig aspect; de plaatsen van de blaasjes en scheurtjes veranderen steeds gedurende de opeenvolgende dagen. Zie foto 14. Soms is er een echt meer of minder groot ulcus aanwezig, met daar omheen weer blaasjes en scheurtjes. Omdat de virale keratitis zich beperkt tot het epitheel is er aanvankelijk meestal geen vaatingroei en ontstaat er evenmin een uveitis anterior.

Er bestaan enkele humane antivirale preparaten (virostatica), die ook voor toepassing bij paarden geschikt zijn. De twee meest gebruikte zijn aciclovir (Zovirax® oogzalf) en trifluridine (TFT ophtiole® oogdruppels).
Aanvankelijk moet het oog iedere twee tot drie uur behandeld worden. Wanneer na enkele dagen (meestal twee tot drie) duidelijke verbetering optreedt, kan de frequentie van behandelen dalen naar vier tot zes maal daags. Ook na volledig herstel, dus wanneer de cornea helemaal is opgehelderd, moet de behandeling nog een tijd worden voortgezet. Het is verstandig om een totale behandelduur van ongeveer drie weken aan te houden. Wanneer bij behandeling met het ene preparaat geen herstel optreedt, moet een ander preparaat geprobeerd worden; in sommige gevallen reageert het virus namelijk niet op het ene maar wel op het andere virostaticum. Omdat de keratitis zich in principe beperkt tot het epitheel, herstelt de cornea zonder de vorming van littekens. Soms blijft er een iets 'schimmige waas' over de cornea liggen, maar dat leidt niet tot visusstoornissen.
Ook na een voldoende lange behandeling kan het virus latent in de conjunctivaalzak aanwezig blijven, waardoor na verloop van tijd een recidief kan optreden. Er zijn paarden bekend waarbij een virale keratitis, ondanks goede behandeling, regelmatig terugkomt.

Cornea-oedeem

In de inleiding is reeds uiteengezet hoe oedeem van de cornea ontstaat. Daarbij is duidelijk geworden dat cornea-oedeem eigenlijk altijd secundair is. Primair is een beschadiging of dysfunctie van het epitheel of endotheel. Dit leidt tot

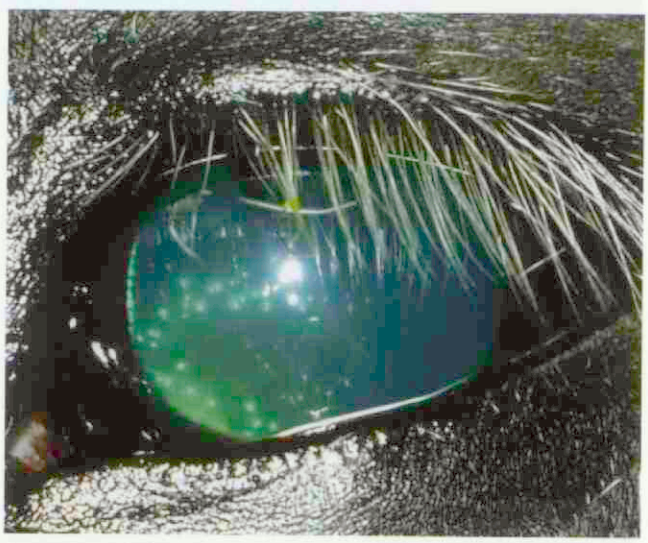


Foto 14: Een virale keratitis.
De cornea is licht oedemateus en vertoont overal kleine 'spikkeltjes', die meer of minder duidelijk groen worden na aankleuren met fluoresceïne.

overhydratie van het stroma. De collagene vezels zwellen op en hun regelmatige rangschikking gaat verloren, waardoor een abnormale breking van de lichtstralen ontstaat. De cornea wordt zichtbaar troebel (2, 8, 19, 20). Zie foto 15.
De integriteit van het epitheel kan verloren gaan als gevolg van trauma, leidend tot epitheelbeschadigingen en/of ulcera, en bij een virale keratitis. Verlies van de integriteit van het endotheel kan diverse oorzaken hebben. Door uitwendig stomp trauma, waarbij de cornea even ingedeukt wordt maar direct daarna weer terugveert in zijn normale bolle stand, kan een scheur ontstaan in het endotheel. Bij een acute uveitis kunnen fibrinebeslagen op de binnenzijde van de cornea de integriteit van het endotheel aantasten. Wanneer deze uveitis tot rust gekomen is heldert de cornea meestal weer volledig op. In een beperkt aantal gevallen blijft een dysfunctie van het endotheel bestaan. Dysfunctie van het endotheel treedt ook op bij hypertensie/glaucoom, hetgeen bij paarden niet vaak voorkomt, en bij cornea-dystrofie. Bij een lensluxatie naar voren (de lens ligt in de voorste oogkamer tegen de binnenzijde van de cornea) en bij een tumor uitgaande van de iris (melanoom/melanosarcoom), twee aandoeningen die eveneens bij het paard weinig voorkomen, ontstaat door mechanische beschadiging van het endotheel ook cornea-oedeem (2, 8, 11, 19).

Afhankelijk van de primaire oorzaak kan het oedeem lokaal dan wel diffuus in de cornea voorkomen. Het oedeem manifesteert zich als een blauw-witte troebeling met eilandjes-tekening. In geval van endotheelschade is het epitheel intact en is de cornea dus fluoresceïne-negatief. Het oedeem op zich is niet pijnlijk. De pijnlijkheid van het oog hangt af van de primaire oorzaak. Epitheelbeschadigingen veroorzaken aanvankelijk wel pijnlijkheid, evenals een virale keratitis. Ter plaatse van het oedeem is de cornea verdikt. Het oppervlak verloopt enigszins golvend, waardoor vervorming van het eerste reflexbeeldje (het reflexbeeldje van de cornea) ontstaat. Door het oedeem in het stroma wordt de cornea minder stevig, waardoor deze ook bij een normale oogdruk wat kan gaan uitpuilen. Betreft dit de gehele cornea, dan spreekt men van een keratoglobus. Betreft het slechts een gedeelte daarvan, dan duidt men dit aan als een keratoconus (8, 19). Afhankelijk van de primaire oorzaak kan er ook ingroei van bloedvaten optreden. Het regeneratievermogen van epitheel is groot. De prognose van cornea-oedeem ten gevolge van epitheelschade is daarom gunstig. Zodra het epitheel zover hersteld c.q. genezen is dat dit het stroma weer volledig bedekt, verdwijnt het oedeem. De cornea zal weer helder worden, behalve op die plaatsen waar zich bijvoorbeeld in geval van een ulcus blijvend littekenweefsel heeft gevormd. Beschadigd endotheel daarentegen regenereert erg traag en in sommige gevallen herstelt het helemaal niet. Zolang het oedeem in het stroma aanwezig blijft kunnen als reactie daarop vaatingroei en fibrosering optreden, zodat er uiteindelijk een blijvende witte troebeling in de cornea ontstaat.

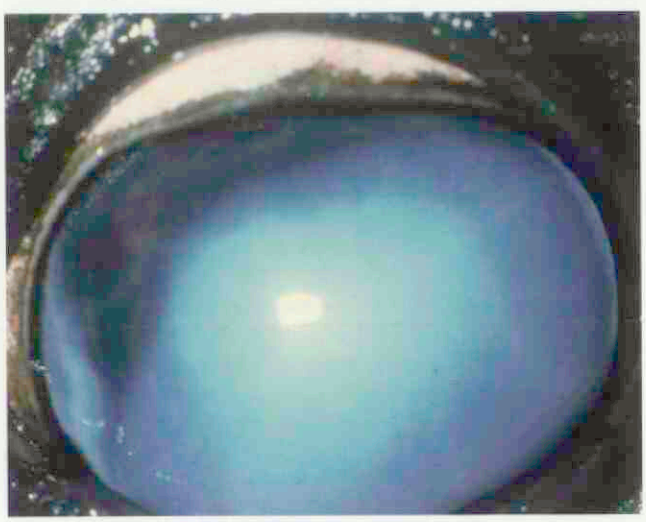


Foto 15: Cornea-oedeem.
Een groot gedeelte van de cornea is oedemateus; er is een scherpe overgang naar het niet oedemateuze deel; in dit geval was de oorzaak een scheur in het endotheel ten gevolge van uitwendig stomp trauma.

Wanneer aan een oog cornea-oedeem is vastgesteld, moet getracht worden de oorzaak daarvan te achterhalen. Met name in die gevallen waarin er sprake is van endotheelbeschadigingen/-dysfunctie is dat lang niet altijd mogelijk. Door het oedeem is alles wat zich achter de cornea bevindt vaak onvoldoende zichtbaar. Is de oorzaak wel vast te stellen, dan dient de behandeling vooral daarop gericht te zijn.
Het oedeem zelf wordt in een aantal gevallen symptomatisch behandeld (2, 8, 19). Enerzijds om na voldoende opheldering van de cornea de daarachter gelegen structuren beter te kunnen beoordelen, anderzijds om vaatingroei en fibrosering te voorkomen.
De behandeling bestaat dan bijna altijd uit een lokale toediening van corticosteroïden, bijvoorbeeld oogdruppels (6-8 dd) of oogzalf (3-4 dd) waarin 0,1% dexamethason of 1% prednisolon-acetaat. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat het epitheel intact is. De cornea moet dus fluoresceïne-negatief zijn. Omdat de regeneratie van het endotheel zo langzaam verloopt, moet deze behandeling vaak lang worden volgehouden, in sommige gevallen vier tot acht weken. En dan nog kan het gebeuren dat het oedeem aanvankelijk wel verdwijnt maar helaas weer terugkomt wanneer met de behandeling is gestopt. De regeneratie van het endotheel wordt door de corticosteroïden gelukkig niet nadelig beïnvloed. Een andere behandelingsmogelijkheid vormt de lokale applicatie van een hypertone (5%) NaCl-oplossing in druppel- of zalfvorm. Omdat dit irriterend werkt, kan een behandeling hiermee niet lang duren, maximaal ongeveer één week. Meestal geeft het slechts heel tijdelijk verbetering. Wanneer het oedeem het gevolg is van endotheelschade, is de prognose dus beslist niet gunstig. Volledige opheldering van de cornea treedt lang niet altijd op. De prognose hangt uiteraard ook sterk af van de behandelbaarheid van het primaire probleem.

Non-ulceratieve corneopathieën

Af en toe worden in de cornea troebelingen gezien, die niet duidelijk gerelateerd zijn aan in het verleden plaatsgehad hebbend trauma. Het meest opvallend is de meer of minder sterk witgekleurde troebeling, waarbij de cornea meestal fluoresceïne-negatief is. Het oog is doorgaans niet of nauwelijks pijnlijk. Er is in dat geval ook geen miosis en evenmin een uveitis anterior. In de literatuur worden verschillende vormen van dergelijke corneopathieën onderscheiden, waarbij de beschrijvingen van de beelden en de benamingen lang niet altijd uniform zijn (2, 8, 11, 24).

Corneadystrofie

Dystrofie van de cornea wordt beschreven als een erfelijke aandoening waarbij op een bepaalde leeftijd centraal in de cornea van beide ogen een troebeling ontstaat die zich gelei-

delijk uitbreidt. Er treedt geen vaatingroei op en de ogen zijn niet pijnlijk. De enige behandelingsmogelijkheid zou een corneatransplantatie kunnen zijn (11, 24).

Keratoconjunctivitis sicca (KCS)
Een keratoconjunctivitis sicca, die algemeen bekend is met name bij de hond (20), wordt bij het paard hoogst zelden gezien. Als het optreedt is het unilateraal. De cornea heeft haar normale glans verloren en toont meer het aspect van matglas. In de cornea bevinden zich oedeem, vaatingroei en epitheeldefecten (fluoresceïne-positief). De diagnose wordt gesteld op grond van de bevindingen bij een herhaaldelijk aan beide ogen uitgevoerde Schirmer-tear-test. De enkele keer dat het bij een paard voorkomt is het een gevolg van een verkregen verminderde parasympathische innervatie van de glandula lacrimalis. Dit gebeurt bij geheel of gedeeltelijke uitval van de N. petrosus major, een tak van de N. facialis. Beschadiging van de N. facialis ter hoogte van de afsplitsing van de N. petrosus major kan ontstaan bij een fractuur of ontstekingsproces in de buurt van het kaakgewricht of rotsbeen. Zo is KCS beschreven als complicatie bij temporohyoïdosteoartropathie. Dit is een progressieve ontsteking van het middenoor en het temporohyoïd gewricht (22). Als het al gezien wordt, is het meestal in combinatie met andere uitvalsverschijnselen passend bij een paralyse van de N. facialis. De prognose en behandelingsmogelijkheden worden bepaald door de primaire oorzaak (11, 22).

Niet ulceratieve keratitis
Dit wordt beschreven als een meestal éénzijdige fluoresceïne-negatieve troebeling die zowel aan de rand als ook meer centraal in de cornea kan ontstaan. Meestal treedt daarbij vaatingroei op. Het desbetreffende oog is doorgaans wel pijnlijk. Er kunnen dan ook een miosis en uveitis aanwezig zijn. Als mogelijke oorzaak wordt vooral aan een immunologische respons gedacht, wat gebaseerd is op de gunstige reactie op een locale behandeling met corticosteroïden of immunosuppressieve medicamenten (Ciclosporine A). Soms is een behandeling van zeven tot tien dagen met een dergelijk medicament afdoende en treedt naderhand geen recidief op, in andere gevallen recidiveert de aandoening na verloop van tijd wel (2, 11). Ook bij ons worden af en toe paarden aangeboden, waarbij de belangrijkste klacht een vaak al gedurende langere tijd bestaande troebeling van de cornea is. Op grond van de verdere bevindingen komen we dan in sommige gevallen tot de diagnose 'non-ulceratieve corneopathie'. Feitelijk betekent dit doorgaans dat wij geen oplossing voor het probleem hebben, in die zin dat de cornea weer helder wordt en helder blijft. Meestal adviseren wij een lokale behandeling met corticosteroïden om verdere uitbreiding van de troebelingen zoveel mogelijk af te remmen.

Diagnostische mogelijkheden van pathologische laesies bij pluimvee voor het opsporen van uitbraken tijdens de klassieke vogelpestepidemie in Nederland in 2003[1]

A.R.W. Elbers, B. Kamps en G. Koch[2]

Essentieel in de bestrijding van klassieke vogelpest (AI) is het tijdig onderkennen van de verschijnselen van klassieke vogelpest, om besmette bedrijven zo spoedig mogelijk op te sporen mocht het virus in Nederland opduiken. Als eerste signaal voor een mogelijke besmetting gelden de ziekteverschijnselen en de sectie-afwijkingen bij zieke vogels. Gegevens uit de vogelpestepidemie van 2003 zijn gebruikt om de bruikbaarheid van pathologische bevindingen bij sectie te beoordelen voor het opsporen van uitbraken. Daarvoor werden de pathologische bevindingen van pluimvee van 123 verdachte bedrijven (gemiddeld vijf vogels per inzending) op een rijtje gezet. Al deze bedrijven waren verdacht verklaard na beoordeling van de klinische verschijnselen op de bedrijven. Bij nader laboratoriumonderzoek bleken 86 pluimveebedrijven besmet en de overige 37 bedrijven bleken niet-besmet te zijn. Buikvliesontsteking was de meest geregistreerde pathologische bevinding (62%) bij besmette bedrijven, gevolgd door luchtpijpontsteking (43%), zwelling van de kop/lellen (12%) en bloedingen in de voormaag (4%). Bij niet besmette bedrijven kwamen deze bevindingen voor bij respectievelijk veertien procent, drie procent, nul procent en nul procent. Bij in totaal zeventien procent van de besmette bedrijven bevatte de inzending vogels zonder enige pathologische bevinding, bij de onbesmette bedrijven was dit 38 procent. Overigens zijn de pathologische bevindingen bij de epidemie van 2003 deels niet in overeenstemming met wat in de literatuur wordt aangegeven. Met name het gebrek aan bloedingen in weefsels en huid (kop/nek/lellen) en de lage mate van voorkomen van gezwollen kop/lellen is opmerkelijk. De aanwezigheid van óf een buikvliesontsteking, óf een luchtpijpontsteking, óf zwelling van kop/lellen óf bloedingen in de voormaag kwam voor bij tachtig procent van de besmette bedrijven, terwijl 84 procent van de bedrijven **zonder** deze bevindingen ook daadwerkelijk niet besmet waren. Deze pathologische bevindingen zijn dus behoorlijk efficiënte indicatoren voor klassieke vogelpest. Niettemin missen we circa twintig procent van de uitbraken als wij via sectieonderzoek vogelpest willen diagnostiseren. Uit de literatuur is bekend dat een infectie met het hoog-pathogene AI-virus dermate snel tot sterfte kan leiden dat er geen pathologische afwijkingen worden gevonden bij sectieonderzoek. Het wordt daarom aanbevolen om bij verhoogde of toenemende sterfte op een pluimveebedrijf **altijd** het centrale meldpunt van de RVV te verwittigen en een vervolgactie te starten die gericht is op het **uitsluiten** van klassieke vogelpest door weefselmateriaal door te sturen naar het Nationaal Referentie Laboratorium in Lelystad.

[1] *Gebaseerd op artikel door bovenstaande auteurs in Avian Pathology (augustus 2004); vol. 33: 418-422.*

[2] *Dr. ir. Armin R.W. Elbers en dr. Guus Koch zijn onderzoekers bij het Centraal Instituut voor DierziekteControle (CIDC) in Lelystad. Drs. Bert Kamps is pluimveedierenarts bij de Gezondheidsdienst voor Dieren b.v. in Deventer.*

Jaarlijkse hervaccinaties van gezelschapsdieren

Herman Egberink

De noodzaak van de jaarlijkse hervaccinaties bij gezelschapsdieren staat al lange tijd ter discussie. Niet alleen in de wetenschappelijke (veterinaire) tijdschriften, maar ook in de lekenpers wordt aan dit onderwerp regelmatig aandacht besteed. De teneur van de artikelen is dat er in de praktijk onnodig vaak wordt gevaccineerd en niet zelden wordt daarbij (met name in de lekenpers) de integriteit van de dierenarts in twijfel getrokken. Daarnaast worden aan vaccins ook veel bijwerkingen toegeschreven. De practicus wordt geconfronteerd met vragen van eigenaren hierover. Het is daarom van belang om de argumenten voor en tegen jaarlijkse hervaccinaties te evalueren en deze kennis toe te passen in het gevoerde vaccinatiebeleid.

Het belang van vaccinaties staat niet ter discussie

Vaccinaties vormen een onmisbare bijdrage aan de bestrijding van belangrijke infectieziekten bij hond en kat. Verschillende ernstige infectieziekten bij de hond komen door de introductie van effectieve vaccins niet of nauwelijks meer voor. Voorbeelden zijn infecties met hondenziektevirus, adenovirussen en ook parvovirus. Dit betekent niet dat vaccinaties overbodig zijn geworden. De virussen komen nog steeds voor en recente voorbeelden van ernstige uitbraken van bijvoorbeeld hondenziekte in Europa maken dit ook duidelijk.

Bij het vaststellen van een verantwoord vaccinatiebeleid is het van belang het doel van vaccinaties goed voor ogen te houden. Dit doel is het verkrijgen van een belastbare immuniteit ter voorkoming van ziekte, en bij voorkeur ook ter voorkoming van infectie. Hierdoor zal de infectiedruk afnemen en wordt de kans op infectie en ziekte van de niet of minder goed geïmmuniseerde dieren ook kleiner. Het op peil houden van een goede afweer op populatieniveau is ook voor gezelschapsdieren van belang.

Het ontstaan van de toepassing van de jaarlijkse 'cocktail' vaccinatie

Het huidige vaccinatiebeleid bestaat meestal uit het toedienen van meervoudige vaccinaties aan de pup/het kitten tot een leeftijd van twaalf tot zestien weken. Hiermee wordt beoogd om zo vroeg mogelijk een actieve immuniteit op te bouwen op het moment dat de maternale immuniteit afneemt. Deze primaire vaccinaties worden gevolgd door jaarlijkse boostervaccinaties. De jaarlijkse vaccinaties werden en worden veelal nog uitgevoerd met combinatievaccins of zogenaamde cocktailvaccins. Verschillende componenten zijn hier opgenomen in één product.

De toepassing van jaarlijkse 'cocktail'vaccins is ingevoerd om verschillende redenen. Allereerst is van de meeste componenten in de vaccins de maximale immuniteitsduur niet bekend c.q. niet bepaald. De werkzaamheid van een nieuw vaccin wordt experimenteel vastgesteld door enkele weken tot maanden na de laatste vaccinatie de dieren het infectieuze agens toe te dienen en te bepalen in welke mate er bescherming optreedt. Bij een effectief vaccin volgde dan veelal registratie met een immuniteitsduur van één jaar. Zou men een langduriger bescherming willen bewijzen, dan moeten de dieren na vaccinatie meerdere jaren in isolatie worden gehouden alvorens te infecteren. Voor een aantal vaccins zijn deze studies inmiddels ook uitgevoerd en nieuwe gegevens zijn in de toekomst te verwachten. Echter om deze studies voor alle componenten in combinatie vaccins uit te voeren is praktisch nauwelijks haalbaar en ook uit ethisch oogpunt discutabel. Van de dode 'geïnactiveerde' agentia zal de immuniteit over het algemeen korter en minder solide zijn en is jaarlijkse hervaccinatie voor het onderhouden van een goede afweer vaak ook noodzakelijk. Dit geldt ook voor de componenten die voor bescherming een goede lokale immuniteit moeten induceren. Van een aantal andere (met name levende) componenten kan worden aangenomen dat deze een langduriger immuniteit geven. Echter met het oog op ontbrekende experimentele gegevens met betrekking tot de maximale immuniteitsduur en daarnaast de mogelijkheid van een eenvoudige toediening (alles in één spuit) werden al deze componenten vaak opgenomen in een enkel product met als advies jaarlijkse hervaccinatie. Daarbij werd ook aangenomen dat jaarlijkse hervaccinaties in ieder geval niet schadelijk zijn voor het dier.

Het beleid van de jaarlijkse hervaccinatie ter discussie

In deze discussie staan twee zaken centraal. Allereerst de bevinding dat de immuniteit na vaccinatie tegen een aantal ziekten veel langer persisteert dan één jaar. In enkele vaccinatie-challenge studies en serologische studies is een langduriger immuniteit (>drie tot vijf jaar) aangetoond tegen onder andere het canine parvovirus, het hondenziektevirus en adenovirus. Voor de kat geldt dit voor het panleukopenievirus (de verwekker van kattenziekte). In het algemeen kan men er vanuit gaan dat zeker voor systemische infecties vaccinatie met een levend vaccin een langduriger immuniteit induceert en in ieder geval leiden tot een goede geheugen (memory) respons.

Ten tweede de extra aandacht voor mogelijke bijwerkingen van vaccins. Met name de bevinding dat het ontstaan van fibrosarcomen op de injectieplaats bij de kat mede het gevolg kan zijn van de toepassing van geïnactiveerde vaccins (adjuvantia in FeLV en rabiësvaccins die overigens in Nederland weinig worden toegepast) heeft de discussie over bijwerkingen op gang gebracht. Vaccinatie kan ook leiden tot andere bijwerkingen. Naast lokale effecten op de injectieplaats kunnen meer algemene vaak immunologisch gemedieerde bijwerkingen optreden. Over de frequentie van optreden van bijwerkingen zijn weinig exacte gegevens bekend. Vaak worden bijwerkingen ook niet gerapporteerd. In een aantal studies heeft men gegevens over de frequentie van optreden verzameld. Een recent Engels rapport beschrijft de resultaten van een retrospectieve studie over meerdere jaren (rapport van de Veterinary Product Committee Working Group on Feline and Canine Vaccination, 2001). Hieruit blijkt dat sommige bijwerkingen (bijvoorbeeld overgevoeligheidsreacties) vaker voorkomen dan andere, maar de frequentie van optre-

den van bijwerkingen zowel bij de hond als de kat zeer laag is (ongeveer 0,2-0,6 per 10.000 doses). Echter hier is de invloed van onderrapportage moeilijk in te schatten. Verder bestaan er studies met tegenstrijdige resultaten bijvoorbeeld voor wat het optreden bij de hond van auto-immune haemolytische anemie betreft. Daarnaast worden met name ook in de lekenpers problemen aan vaccinaties toegeschreven waarvoor een gedegen wetenschappelijke onderbouwing ontbreekt. Rapportage en verdere studies naar bijwerkingen zijn van belang om vroegtijdig mogelijke problemen met specifieke vaccins te signaleren.

Huidig vaccinatiebeleid

Het is duidelijk dat de voordelen van vaccinatie vele malen groter zijn dan de nadelen en mogelijke bijwerkingen geen reden zijn om niet te vaccineren. Dit neemt niet weg dat men kritisch dient te kijken naar de noodzaak van vaccinatie tegen een aantal infectieziekten en de frequentie van toediening van deze vaccins. Hierbij dient bij het opstellen van een vaccinatieschema het uitgangspunt te zijn dat herhaalde vaccinaties noodzakelijk zijn indien de immuniteit onvoldoende wordt maar overbodige hervaccinaties (over-vaccineren) moeten worden voorkomen.

Op basis van bovenstaande discussies worden door verschillende groeperingen voorstellen gedaan om entschema's aan te passen. Ook van de practicus wordt verwacht dat hij/zij kritisch kijkt naar het gevoerde vaccinatiebeleid. Voor het opstellen van een vaccinatieadvies zijn niet alleen de gegevens over werkzaamheid en veiligheid van belang. Ook andere factoren dient men hierbij te betrekken zoals:

- De epidemiologische situatie. Het is van belang te weten hoe hoog het risico van infectie is, hoe vaak infecties voorkomen (besmet milieu?) en op welke leeftijd. Het infectierisico zal ook afhankelijk zijn van leefomstandigheden, contacten met andere dieren, huisvesting et cetera.
- De ernst van de ziekteverschijnselen en de kans op sterfte na een eventuele infectie.
- Wettelijke bepalingen en eisen van onder andere pensions, hondenclubs et cetera. Het huidige Honden- en kattenbesluit schrijft voor dat honden gevaccineerd moeten zijn tegen hondenziekte en parvo en katten tegen katten- en niesziekte. In de nieuwe EU-richtlijn 998/2003 staat dat honden die naar het buitenland gaan tegen rabiës gevaccineerd moeten zijn volgens de aanbevelingen van de fabrikant, voor verschillende vaccins is inmiddels een minimale immuniteitsduur van drie jaar aangetoond. Pensions eisen vaak een recente boostervaccinatie voor onder andere kennelhoest en niesziekte.

Deze factoren beïnvloeden niet alleen de keuzes voor de frequentie van vaccineren maar ook de keuze waartegen men wil vaccineren. Een aantal Amerikaanse veterinaire organisaties (AAFP; American Association of Feline Practitioners, AAHA; American Animal Hospital Association) hanteren hiervoor het begrip 'core' (essentiële) en 'non-core' (niet-essentiële, optionele) vaccins. De essentiële vaccins dienen aan alle dieren te worden toegediend en de niet-essentiële alleen aan speciale risicogroepen. De keuze of een vaccinatie essentieel is kan per land en per regio verschillen. Zo wordt in de VS leptospirose niet gezien als een essentieel vaccin maar voor de Nederlandse situatie wel. Kennelhoest heeft een zeer lage mortaliteit en vaccinatie geeft niet altijd volledige bescherming. Vaccinatie tegen kennelhoest wordt dan ook alleen geadviseerd voor de honden met een groter risico op infectie en kan daarmee als voorbeeld van een niet-essentieel vaccin worden beschouwd.

Een vaccinatiebeleid is dus van verschillende factoren afhankelijk. In de praktijk kan men hiervoor algemene richtlijnen hanteren. Echter afhankelijk van de situatie van infectiedruk et cetera kan de practicus in overleg met de eigenaar een vaccinatieadvies aanpassen en maatwerk leveren.

De volgende algemene richtlijn zou men kunnen hanteren. Na de primaire vaccinaties van pups en kittens is het van belang het eerste jaar nog wel een volledige booster te geven. Hiermee wordt bereikt dat de dieren die als pup of kitten toch nog onvoldoende immuniteit hebben opgebouwd alsnog een boostervaccinatie krijgen. Na deze leeftijd is het in principe verantwoord de frequentie van de hervaccinaties te verminderen. Dit geldt dan voor de hond met name voor hondenziekte, canine parvovirus, en CAV die om de twee tot drie jaar herhaald kunnen worden. Vaccinatie tegen leptospirose en eventueel kennelhoest (*Bordetella Bronchiseptica* en para-influenzavirus) dienen wel jaarlijks geboosterd te worden. Bij de kat zijn essentiële vaccins die tegen herpes- en calicivirussen en kattenziekte. Na het eerste levensjaar kan kattenziekte om de paar jaar worden geboosterd. Voor katten met een risico op niesziekte blijft jaarlijkse vaccinatie aan te raden. Van de vaccins tegen niesziekte is wel aangetoond dat er na jaren nog een immuniteit bestaat maar deze neemt wel af. Indien in pensions, asiels of andere groepen katten de immuniteit van een groter deel van de populatie onvoldoende is neemt de infectiedruk toe en daarmee ook de kans op ziekte bij de wat beter geïmmuniseerde dieren. Dit is duidelijk een voorbeeld waarbij maatwerk op zijn plaats is. Tot slot is het van belang om ook te realiseren dat een hoge immunisatiegraad (dat wil zeggen het vaccineren van een groot deel van de populatie) verdere viruscirculatie zal blokkeren en daarmee ook de kans op infecties verkleint (ook van de niet gevaccineerde dieren).

Commissie Preventieve Gezondheidszorg Gezelschapsdieren

Er is duidelijk behoefte aan meer informatie over vaccinaties bij gezelschapsdieren en adviezen met betrekking tot het opstellen van vaccinatieschema's. Daarbij is het noodzakelijk om bestaand beleid kritisch te evalueren en eventueel aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Ook extra gegevens uit experimentele studies en veldonderzoek zijn hierbij van belang. De Commissie Preventieve Gezondheidszorg Gezelschapsdieren is door de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren van de KNMvD opgericht om met name voorlichting en onderzoek met betrekking tot de preventie van ziekten en aandoeningen bij gezelschapsdieren te stimuleren.

De Commissie Preventieve Gezondheidszorg Gezelschapsdieren bestaat uit:
Martin Hovius (voorzitter)
Lonneke Stark
Pieter Haringsma
Erik Teske
Herman Egberink

De commissie wordt gefinancierd uit de opbrengsten van het Europees paspoort voor gezelschapsdieren. Het eerste onderzoek is inmiddels gestart en heeft betrekking op de

vaccinatieproblematiek. Dit onderzoek behelst twee elementen. Als eerste het karakteriseren van in Nederland circulerende feline calicivirusstammen. Het doel is om na te gaan of de vaccinstammen nog voldoende genetische en antigenetische verwantschap hebben met de in het veld voorkomende stammen. Hiervoor zullen monsters (keelswabs en bloedmonsters) worden verzameld van (gevaccineerde) katten met niesziekte en ook andere aandoeningen waarbij calicivirussen een rol kunnen spelen (onder andere limping syndrome en pharyngitis). De tweede studie heeft tot doel inzicht te krijgen in de immuunstatus van honden en katten met een verschillende vaccinatiehistorie. Voor het verkrijgen van monsters zullen praktijken worden benaderd.

Indien u vragen heeft met betrekking tot deze onderzoeken of al monsters wilt aanleveren kunt u contact opnemen met Kim Gerritsen of Herman Egberink, Faculteit der Diergeneeskunde, Hoofdafdeling Infectieziekten en Immunologie, afdeling Virologie en Klinische Infectiologie. Telefoon (030) 2532485 .

Referenties

- Gaskell RM, Gettinby G, Graham SJ, and Skilton D. Veterinary Products Committee working group report on feline and canine vaccination. Vet Rec 2002; 2: 126-34.
- Morrison WB, Starr RM, & The Vaccine-associsated Feline Task Force. Vaccine-associated feline sarcomas. J Am Vet Med Assoc; 218: 697-702.
- Paul MA, Appel M, Barrett R, Carmichael LE, Childers H, Cotter S, Davidson A, Ford R, Keil D, Lappin M, Schultz RD, Thacker E, Trumpeter JL, and Welborn L. Amercan Animal Hospital Association Canine Vaccine task Force. Report of the American Animal Hospital Association (AAHA) Canine Vaccine Task Force: executive summary and 2003 canine vaccine guidelines and recommendations. J Am Anim Hosp Assoc 2003; 39 (2): 119-31.

Herman Egberink is werkzaam bij de Hoofdafdeling Infectieziekten en Immunologie, Afdeling Virologie, van de Faculteit der Diergeneeskunde.

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Inseminatie-apparaat

Uitgelicht

Als je dit inseminatieapparaat uit 1945 ziet, dan denk je: "hoe hebben ze ooit zó moeilijk kunnen doen?". Het is ontwikkeld bij de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht. Het museum heeft er meerdere exemplaren van, hetgeen betekent dat het enige tijd heeft geduurd, voordat men in de gaten kreeg dat er simpeler oplossingen waren.
De eerste buisspecula, die men gebruikte, hadden geen verlichting. Dat was lastig. Het museum in Beers heeft daar een 'koplamp' aan te danken. Een slimme inseminator zal dat van de mijnwerkers hebben afgekeken.
De technicus die dit apparaat ontworpen heeft, bouwde de verlichting aan de pipet. De batterij zit in het handvat. De pipet werd vastgeklemd aan de onderkant van het koperen buisje, waar de draadjes van de verlichting doorheen lopen. Een recordspuitje werd met een slangetje aan de glazen pipet verbonden, maar werd vanwege de verlichting, de plaats van de batterij en het gemak van werken zó geplaatst, dat het geheel een beetje op een schietwerktuig ging lijken. Prachtig gemaakt, dat wel. Toch beviel het natuurlijk niet.

De oplossing was om het lampje in de buis aan te brengen en met een rubber verbindingsstukje het spuitje aan de pipet te bevestigen. Het zal voor de inseminator van toen een hele opluchting zijn geweest, dat het zó eenvoudig óók kon.

Deze en andere geheimen vindt men in het Museum Veeteelt en KI te Beers bij Cuijk. Telefoon: 0485-330241. E-mail: Liesh070@wxs.nl. Website: www.veeteelt-ki-museum.nl
Zie ook www.numanstichting.nl



Positie PAO-D in huidige markt

L.J. Hellebrekers

Ingezonden

Na een aantal jaren van gestage groei stagneert de vraag naar cursussen van het PAO-D, mede door het feit dat verschillende aanbieders op dezelfde markt van nascholing voor dierenartsen actief zijn. Daarnaast wordt er regelmatig kritiek gehoord op de organisatie en het aanbod van de cursussen van het PAO-D. Binnen het bestuur werd dit gezien als signaal om helder en duidelijk naar buiten te treden in een aanzet om onze positie en onze filosofie nader toe te lichten en aan te geven hoe we met de ontwikkelingen in de markt om willen gaan.

De discussie over het nut van certificering (van praktijken) en het erkenningensysteem (voor dierenartsen) heeft de bereidheid om actief te participeren aan nascholingsprogramma's ernstig onder druk gezet. Dit wordt, naar algemeen wordt aangenomen, mede ingegeven door een teruglopende omzet in veel sectoren van de veterinaire dienstverlening.
Meer en meer zal er, alvorens wordt overgegaan tot 'investering in kennis', worden gekeken naar de 'kosten-batenanalyse' van hetgeen wordt aangeboden en zal de voorziene '*return on investment*' worden beoordeeld.
Het is duidelijk dat in deze markt de positie van de Stichting Post-Academisch Onderwijs Diergeneeskunde door sommigen als onaantrekkelijk wordt beoordeeld.
Als oorzaken worden daarvoor de volgende zaken genoemd:

1. De Stichting PAO-D wordt gezien als (relatief) duur voor het geleverde product.
2. In relatie hiermee, zou de Stichting PAO-D met teveel personeel in een te duur pand gehuisvest zijn.
3. Het onderwijs van de Stichting PAO-D wordt als te weinig vernieuwend, en op specifieke punten, van een te laag niveau aangemerkt.
4. Er bestaat bij sommigen de indruk dat het PAO-D, net als anderen zoals Gent, Wageningen en de groepen van de KNMvD, een voorkeurspositie bekleedt als het gaat om het verwerven van nascholingspunten voor gegeven onderwijs.

In het onderstaande zal duidelijkheid worden verschaft omtrent de organisatie en de financiële structuur van de Stichting PAO-D, en zal worden aangegeven hoe de Stichting opereert binnen de markt van aanbieders, beschikbare docenten en hoe zij haar eigen relatie met de directe omgeving ziet (veterinaire veld, VKO en Faculteit der Diergeneeskunde UU).

Organisatie en financiële structuur van het PAO-D

Organisatie

Het PAO-D is in 1986 opgericht door de KNMvD en de Faculteit der Diergeneeskunde en in 1991 omgezet in een stichtingsvorm, met als doel het bevorderen en faciliteren van de nascholing van dierenartsen.

Daartoe heeft de Stichting een bureau met een aantal medewerkers, die gezamenlijk zorgen dat deze doelstellingen gerealiseerd worden.
Het personeelsbestand op het bureau bestaat thans uit een bureaumanager (mevrouw E. Lasterie Prins) en 1,6 fte secretariële ondersteuning (mevrouw R. Bikha en mevrouw N. Pique) die alle voorkomende bureauwerkzaamheden en ontvangsten ten behoeve van de cursussen voor hun rekening nemen. Daarnaast heeft de Stichting twee parttime staffunctionarissen in dienst (0,5 fte elk). Dit zijn drs. E. Gostelie voor de sectoren Paard en Gezelschapsdieren, en drs. J. Westerbeek voor de Landbouwhuisdierensector. Zij vormen beiden de liaison naar het beroepsveld, leggen de contacten met key-players binnen de verschillende sectoren en initiëren en ontwikkelen de cursussen die door de medewerkers van het bureau verder, administratief en logistiek, worden uitgewerkt en vervolgd.
Boven deze organisatie staat een algemeen bestuur bestaande uit vertegenwoordigers uit de Faculteit, de KNMvD, de GD, het ID-Lelystad en de overheidsorganen op gebied van volksgezondheid en landbouw. Hieruit is een dagelijks bestuur aangesteld waarvan ondergetekende voorzitter is. Voor alle duidelijkheid wordt hier aangegeven dat de leden van het algemeen bestuur (en daarmee van het DB) geen enkele vergoeding of vacatiegeld krijgen voor de door hen verrichte werkzaamheden.
De Stichting PAO-D is een onafhankelijke stichting die ook als zodanig opereert, en niet meer dan goede, maar zakelijke, contacten onderhoudt met haar directe omgeving zoals met de KNMvD, het VKO, de overheid en de Faculteit.
Met genoemde instanties als het VKO of de KNMvD heeft het PAO-D geen specifieke overeenkomsten waarbij er sprake is van een (wederzijdse of eenzijdige) begunstiging. Het PAO-D opereert als volledig onafhankelijke marktpartij binnen het speelveld van aanbieders en afnemers van veterinaire nascholing.

Financiële structuur

Het PAO-D is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk. Deze korte omschrijving heeft echter wel een aantal, ook financiële, consequenties.
Hoewel het PAO-D geen winstoogmerk heeft, dient er bij de jaarlijkse begroting gestreefd te worden naar een bepaald positief rendement op de verrichte activiteiten, c.q. geleverde diensten. Dit is noodzakelijk om te zorgen dat de Stichting **ook in de toekomst** kan blijven voldoen aan haar verplichtingen naar haar eigen personeel en tegenover haar klanten, de veterinaire sector.

Aangaande het personeel zal duidelijk zijn dat naast gewone salaris- en directe werkgeverskosten, tevens verplichtingen liggen in de zin van pensioenvoorzieningen en voorzieningen bij langdurige arbeidsongeschiktheid.
Met betrekking tot de veterinaire sector betekent dit dat er vanuit het positief rendement op de jaaromzet, in de volgende jaren geïnvesteerd kan worden in vernieuwing en

kwaliteitsverbetering van het aan te bieden onderwijs. Een voorbeeld hiervan zijn onder andere de investeringen die gedaan zijn in AV-middelen. Betreffende vernieuwing kan worden gedacht aan de investeringen in het kader van cursussen via e-learning, zoals die thans lopen voor de ECG-cursus en, in samenwerking met de Faculteit, in ontwikkeling zijn voor een aantal andere onderwerpen.
Betreffende de huisvesting in Houten, de benedenverdieping van de KNMvD, kan worden gemeld dat deze huisvesting van kantoor en onderwijsruimtes voor het PAO-D op zakelijke, doch relatief gunstige, condities geschiedt. Hierdoor kan nu de prijs van cursussen nog scherper dan voorheen worden berekend.
Het mag duidelijk zijn dat hoewel het maken van winst persé geen doel kan zijn, het creëren van eigen financiële ruimte voor een organisatie als de onze noodzakelijk is.

Het onderwijs

Aangaande het onderwijs verdient een aantal aspecten extra aandacht, namelijk:

1. de prijs die voor de cursussen moet worden betaald, mede in vergelijking met de prijzen van de andere aanbieders
2. de afnemers die reeds een groot aantal cursussen in binnen- of buitenland hebben gevolgd, vinden te weinig aantrekkelijke cursussen in het cursusaanbod van het PAO-D
3. de kwaliteit en het vernieuwende karakter van het geboden onderwijs

Ad 1) De cursusprijs wordt standaard vastgesteld aan de hand van de gezamenlijke vaste kosten, vermeerderd met een opslag voor *organisatie en productie* door het PAO-D. De cursusprijs per deelnemer wordt dan feitelijk bepaald door het aantal deelnemers, de sprekerskosten en de duur van de cursus en berekend door de vaste en variabele kosten om te slaan op het voorziene aantal deelnemers. Uiteraard kijken we, ook in het kader van het certificeren van het ontwikkelen en realiseren van het PAO-D, naar de efficiëntie van onze eigen organisatie en wordt er actief gezocht naar mogelijkheden om de kosten zoveel mogelijk te drukken.
Echter, bij een prijsvergelijking met andere aanbieders, dient een aantal aspecten niet uit het oog verloren te worden.

1. in vergelijking met andere universitaire aanbieders kan worden gesteld dat onze prijsstelling gunstig afsteekt bij die van de Landbouwuniversiteit Wageningen (PHLO) maar aanzienlijk duurder uitkomt dan de cursussen zoals die worden aangeboden in Gent. Hieraan ten grondslag ligt een geheel andere organisatie- en financieringsstructuur, waarbij met name de (vaste) personele kosten zoals die bij ons eigen PAO-D moeten worden doorberekend, bij de collegae niet of veel minder een rol spelen.
2. in vergelijking met andere kleinere bureaus of particuliere initiatieven valt de vergelijking in prijsstelling ook vaak ongunstig uit voor het PAO-D. Dit wordt vooral veroorzaakt door het feit dat wij vooralsnog geen productgerelateerde cursussen geven, en daardoor slechts zeer beperkte mogelijkheden voor sponsoring hebben. Hierbij dient ook te worden aangegeven dat de Stichting PAO-D bij tijd en wijle ook cursussen organiseert, toch het minimaal benodigd aantal deelnemers (net) niet halen en daardoor ook financieel niet positief zullen eindigen, maar die wel aan een duidelijk uitgesproken behoefte voldoen.
3. Concluderend kan worden gesteld dat de prijs van de cursussen die het PAO-D aanbiedt, in de brede vergelijking binnen de landbouw- of medische sector zeker niet aan de hoge kant is. Daartegenover kan worden vastgesteld dat concurrenten die cursussen in de markt zetten waarbij niet alle kosten (ontwikkeling en productie, docenten en cursusleiding, huisvesting en ondersteuning) worden doorberekend, dit veelal zullen doen tegen een lagere prijs in vergelijking met die van het PAO-D.

Ad 2) Voor het 'topsegment' van de afnemers in de veterinaire markt kan veelal onvoldoende aanbod worden gecreëerd. Dit is een situatie waar de medewerkers van het PAO-D zich van bewust zijn, maar waarvoor geen eenvoudige oplossingen voorhanden zijn. Wel is er door de verdergaande differentiatie en specialisatie ook duidelijk de trend waarneembaar dat juist deze afnemers zeer specifieke informatie willen ontvangen. Het blijkt dan vaak moeilijk om voor een kleine groep (kostenaspect), op een juist moment (organisatieaspect) de juiste inleider te vinden (aspect docentenbeschikbaarheid). Op dit moment wordt met de Faculteit der Diergeneeskunde overlegd om te komen tot een uniform vergoedingensysteem voor docenten van de FD, waarbij ook voor deze collegae het aantrekkelijk gemaakt wordt om de extra tijd en energie te investeren in onderwijs via het PAO-D. Het zal een ieder duidelijk zijn, dat juist voor dergelijke geavanceerde cursussen, de medewerking van collegae uit de academische wereld onontbeerlijk is.

Ad 3) Voor het verbeteren en borgen van de kwaliteit, wat voor onze organisatie een van de speerpunten van ons beleid is, is de Stichting een certificeringsprocedure gestart. De insteek hiervan is te komen tot een verbeterde bedrijfsvoering (kwaliteit en kosten) maar ook om de kwaliteit van de door ons geleverde diensten zo goed mogelijk te borgen. Een actieve evaluatie van het gehele cursusprogramma (prospectief en retrospectief) en alle cursussen, inclusief docenten, cursusleider, huisvesting en verzorging, en de organisatie door het PAO-D worden continue bewaakt. Aan de hand van de actuele resultaten van al deze evaluaties wordt er door het gehele team hard gewerkt aan het steeds verder verbeteren van ons product.

De onderwijsevaluatie

Om inzicht te verschaffen in de resultaten van de onderwijsevaluatie zoals die standaard door het PAO-D aan het eind van iedere cursus wordt uitgevoerd, zullen in het kort de systematiek en de resultaten over de laatste perioden worden beschreven.
Elke cursus wordt op haar kwaliteit beoordeeld aan de hand van een evaluatie die door de deelnemers aan het eind van de cursus wordt ingevuld. Standaard worden daar de volgende aspecten op kwaliteit bevraagd en beoordeeld op een schaal van 1 tot 5 (slecht tot zeer goed): cursusinhoud, cursusleiding, accommodatie en verzorging, bruikbaarheid voor de praktijk en de organisatie door het PAO-D.
In kader van het kwaliteitsstreven, zoals ook vastgelegd in ons kwaliteitsbeleid, is het streven om op alle individuele onderdelen een **3,5 of hoger** te scoren.
Als we de periode van 09/2003 tot 09/2004 bezien dan blijken de **gemiddelde** evaluatieresultaten, niet gesplitst naar sector, zich te bewegen tussen de **3,4** en **3,7**.
Echter, bij nadere analyse per sector blijken er wel aanzienlijke verschillen tussen de sectoren te bestaan. Vandaar dat een per sector gesplitste evaluatie meer bruikbare informatie

biedt.
De meeste aandacht verdienen de cursussen in de sector Pluimvee (evaluatieresultaten tussen de **3,2** en de **3,4**) en de hoogste scores komen voort uit de sector Gezelschapsdieren (evaluatieresultaten tussen de **3,8** en de **4,0**).
Voor de sector Paard zijn de evaluatieresultaten tussen de **3,4** en de **3,8**, voor Rund en Varken tussen de **3,4** en de **3,7**.
Concluderend kan worden gesteld dat, hoewel er uiteraard ook ruimte is voor een verdere kwaliteitsverbetering, de gemiddelde waardering (op onderdelen) van de cursussen van het PAO-D redelijk tot goed is. **De Stichting PAO-D beschouwt dit dan ook als een stimulans om door te gaan op de ingeslagen weg naar een verdere kwaliteitsverbetering van het gehele cursusaanbod.**
In de verwachting met het voorgaande voldoende duidelijkheid te hebben verschaft, wil ik afsluiten met een verzoek. Laat een ieder die meent met constructieve suggesties dan wel opbouwende kritieken een bijdrage te kunnen leveren aan de kwaliteit van het eindproduct van het PAO-D, dit zeker doen. Uiteraard kan dat via het bureau (info@paod.nl) of rechtstreeks bij ondergetekende.
Gezamenlijk moeten we in staat zijn om zowel deze unieke nascholingsorganisatie overeind te houden en tegelijkertijd de kwaliteit van de cursussen verder te verbeteren.

Prof. dr. Ludo J. Hellebrekers is voorzitter van de Stichting PAO-D.

Een nieuw jaar - een nieuwe toekomst zonder VKO

Ingezonden

Dit is de eerste maal dat een grote groep tegenstanders van VKO via het Tijdschrift van Diergeneeskunde de kans krijgt haar kant van de zaak te bepleiten. Tot voor kort leek het TvD slechts een spreekbuis van VKO en allen die het daarmee eens waren. Gelukkig keert het tij snel, niet in de laatste plaats door de druk van de Protestgroep-VKO op vele fronten.
Diverse mensen vragen zich af waar de tegenstanders nu eigenlijk vóór zijn. Daar willen wij een zeer principieel antwoord op geven. Wij zijn er namelijk vóór dat IEDERE dierenarts een gelijkwaardige stem heeft in het bepalen van een nieuwe toekomst met betrekking tot erkennings- en certificeringsregelingen. Dit impliceert dat zowel leden als niet-leden van de KNMvD hierbij betrokken worden. In de beroepsgroep als geheel heeft het tot nog toe ontbroken aan een gezonde discussie resulterend in een democratisch mandaat voor de te volgen weg.

De Protestgroep-VKO is medio 2004 ontstaan uit een groot aantal ontevreden dierenartsen (KKM-rechtszaken, opstand binnen GGP, AUV-afvalligen). Natuurlijk waren er al jarenlang vele critici maar die werden door de voorstanders van de certificering en erkenningen op uiterst efficiënte wijze monddood gemaakt. Wie heeft niet meegemaakt dat kritische collegae op vergaderingen of in het Tijdschrift op een of andere wijze als negatief, ouderwets of niet terzake kundig werden gediskwalificeerd. Het onvoldoende luisteren naar de achterban in de KNMvD is een belangrijke oorzaak voor de illusie bij VKO-getrouwen dat het protest plotseling ontstaan is in het licht van de deadline van 1 januari 2005. Reeds in 2001 kon men serieuze kritiek bij groepjes dierenartsen beluisteren. De meesten voelden zich echter verlaten door de beleidsmakers en meenden dat men er als individu toch niet meer toe deed.
Diverse beleidsmakers schermden met kreten als; 'de trein rijdt al, je zult er op moeten springen anders ben je te laat', 'het is een gelopen race', 'de marktvraag is er binnenkort', 'de kleine gemengde praktijk zal moeten verdwijnen', 'kwaliteit; daar kan niemand wat tegen hebben' enzovoorts. Hiermee werd een klimaat geschapen om elke dialoog te blokkeren waardoor de beroepsgroep alleen nog maar meer schade op kon lopen. Hoe hoog de gemoederen opgelopen waren is tenslotte op de regiovergadering Zuid aan vele bestuurders duidelijk geworden, alhoewel sommigen nog steeds willen afdwingen dat de ingeslagen weg gevolgd moet worden.

In het bovenbeschreven klimaat was het niet verwonderlijk dat de protestgroep-VKO binnen enkele weken meer dan 500 medestanders aan haar zijde had. Als website voor de protesteerders is de oude site van het KKM-protest tot de huidige Vets-4-Vets-site omgevormd. Deze staat ten dienste van onze doelstellingen, te weten:
- meningsvorming over erkenning en certificering bevorderen,
- erkenningen en certificering weer onder verantwoording en controle van de hele beroepsgroep brengen (de facto opheffing van VKO),
- erkenningen en certificeringen op basis van vrijwilligheid laten plaatsvinden zonder dat er sprake zal zijn van uitsluiting en discriminatie,
- bijdragen leveren voor een gezonde toekomst van de hele beroepsgroep.

Tegenstanders van de huidige situatie hebben zeer veel redenen aangevoerd tegen certificering en erkenningen zoals die uitgevoerd werden door VKO. Om een kleine bloemlezing te geven:
- de vrijheid van beroepsuitoefening wordt belemmerd,
- parttime werken wordt bemoeilijkt door contactuureisen en nascholingskosten,
- het beperkt de mogelijkheden van carrièreveranderingen binnen het beroep,
- het geeft geen echte kwaliteitsverbeteringen, slechts schijnkwaliteit wordt geboden,
- de kosten zijn veel groter dan de baten,
- het leidt tot marktverdeling, belemmert nieuwe toetreders tot de markt,
- er treedt verhoging van de werkdruk op door toenemende administratieve lasten,
- de diergeneeskunde wordt een eenheidsworst, beroepsvreugde gaat verloren,
- VKO is oneindig arrogant, verschuilt zich achter zoge-

naamde onafhankelijkheid,
- VKO gaat met grote willekeur te werk, contacturen en nascholingeisen zijn vaak uit de lucht gegrepen,
- VKO verandert steeds de regels, werkt eindeloos kostenverhogend.

Gezien de zware kritiek op de houding en werkwijze van VKO vinden velen inmiddels dat deze organisatie volledig moet verdwijnen ongeacht hoe eventuele toekomstige regelingen eruit zullen zien. Hierbij mag niet vergeten worden dat het ontstaan van VKO binnen de KNMvD op volstrekt onreglementaire wijze is geschied.
Blijkens de tussentijdse rapportage van onderzoeksbureau Environs International is er geen enkele basis voor de certificering en erkenningen in hun huidige vorm. Tevens is er serieuze kritiek op de handelwijze van beleidsmakers. Uiterlijk 1 april 2005 zal het bestuur van de KNMvD nieuw beleid presenteren gebaseerd op de resultaten van de raadpleging waar ons inziens ALLE dierenartsen hun stem moeten kunnen laten gelden. Dit principe is essentieel voor een gedegen democratisch mandaat van de hele beroepsgroep en behoort tot een maatschappelijke verantwoording van de KNMvD.

Het enquêtebureau zal nu dierenartsen gaan raadplegen, wij roepen IEDEREEN op zijn/haar stem te laten horen waarbij ons motto is: 'Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald'.

Met de beste wensen voor het nieuwe jaar en veel wijsheid toegewenst,



Namens Protestgroep-VKO (website: www.v4v.nl)

Rob Lubsen (lubsen14@zonnet.nl)
Schelto Jonker (jonker_schelto@hotmail.com)

CECS bij Border Terriérs

Quirine Stassen

Berichten en verslagen

Op de Universiteitskliniek voor Gezelschapsdieren (UKG) wordt op dit moment onderzoek gedaan naar Canine Epileptoid Cramping Syndrome (CECS of 'Spike's disease') bij Border Terriërs. Deze aandoening wordt gekenmerkt door het herhaaldelijk optreden van krampaanvallen van de ledematen en hals, terwijl het bewustzijnsniveau waarschijnlijk normaal is. De oorzaak van de krampen is niet bekend. In bepaalde families van Border Terriërs komt CECS vaker voor, hetgeen een erfelijke achtergrond waarschijnlijk maakt.

Het doel van het onderzoek is het definiëren van de aandoening, het opsporen van de eventuele achterliggende mutatie(s) en uiteindelijk het ontwikkelen van een DNA-test, waarmee dragers en gezonde dieren onderscheiden kunnen worden. Op basis van een DNA-test kunnen fokkers geadviseerd worden over het gebruik van bepaalde combinaties ouderdieren. Dit houdt overigens niet in dat dragers, die mogelijk andere waardevolle erfelijke eigenschappen bezitten, van fokkerij moeten worden uitgesloten.
Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn geworden dat wij graag bloedmonsters van Border Terriërs met verschijnselen van CECS zouden ontvangen. U kunt ons hierbij helpen door als er bij u in de praktijk een Border Terriër met krampaanvallen wordt aangeboden een bloedmonster af te nemen en naar de UKG op te sturen. Bovendien zouden wij de eigenaar van de desbetreffende hond vriendelijk willen verzoeken om een vragenlijst in te vullen.
Als u mee wilt werken kunt u 4 ml EDTA opsturen naar het biochemisch laboratorium van de UKG (antwoordnummer 8437, 3500 VW Utrecht) en een 'Aanvraag DNA-onderzoek' formulier meesturen. Dit formulier kan worden gedownload via *www.vet.uu.nl/site/viavet/html/enquete_cecs*. De vragenlijst kan door de eigenaar digitaal worden ingevuld via hetzelfde internetadres. Op verzoek kan natuurlijk ook een schriftelijke enquête en/of DNA aanvraagformulier per post worden toegestuurd. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer een kwartier.

Quirine Stassen, dierenarts interne geneeskunde-neurologie, is lid van de onderzoeksgroep waarvan ook professor Jan Rothuizen en dr. Jan van Nes deel uitmaken. Zij is te bereiken via e-mail (Q.E.M.Stassen@vet.uu.nl), telefoon (030-2537561) of via de receptie van de UKG: 030-2539411.

Rectificatie UKG nieuws oktober 2004

In het UKG nieuws van oktober 2004 staat op pagina 1 in de tekst een foutief tijdstip vermeld. Voor **interpretatie** van laboratoriumverrichtingen is op werkdagen dagelijks contact mogelijk van **11.00-12.00 uur** op telefoonnummer **030-2531271**.

In de noot 2 van pagina 1 staat het telefonisch spreekuur van dr. Erik Teske verkeerd vermeld. Het juiste tijdstip en telefoonnummer is op werkdagen:
Cytologie dr. Erik Teske dagelijks van 8.00-8.30 uur tel. 030-2532840.

Stichting Landelijke Herplaatsing Huisdieren

De Stichting Landelijke Herplaatsing Huisdieren (SLHH) heeft als doel het verzorgen en ondersteunen van opvang en herplaatsing op gastgezinbasis van dieren van overleden en zieke mensen. Tevens bevordert de Stichting directe herplaatsing door haar website aan particulieren ter beschikking te stellen als zij om een andere reden niet meer voor hun dier kunnen zorgen en voorkomt hiermee plaatsing in een asiel.

De inzet van de SLHH voor dieren van overleden en zieke mensen moet voorkomen dat deze dieren aan hun lot worden overgelaten, ten onrechte 'inslapen' of dat er met de dieren 'gezeuld' wordt. De herplaatsing van deze dieren gebeurt op gastgezinbasis met als uitgangspunt de kwaliteit van het leven van de dieren te optimaliseren. Het verdriet van de zieke eigenaren bij (tijdelijk) afscheid van hun dier(en) kan natuurlijk niet weggenomen worden, maar de wetenschap dat er een goede verzorging is en er gewaakt wordt over het welzijn van het dier zal beslist een goed gevoel geven en een hele zorg minder.
De Stichting is voortdurend bezig met het actief werven van nieuwe gastgezinnen. Is er voor het aangeboden dier geen of geen geschikt definitief gastgezin, dan zal eerst bekeken moeten worden of de familie van de overledene of ziek voor tijdelijke opvang kan zorgen. Indien dit niet mogelijk is, dan zal de tussentijdse opvang verzorgd worden door een tijdelijk gastgezin. Een voordeel van deze tijdelijke opvang is dat dan bekeken kan worden hoe het dier zich gedraagt en zich wel of niet kan aanpassen.
Vroegtijdige aanmelding, indien mogelijk, is belangrijk aangezien de eigenaar dan zelf nog belangrijke informatie over zijn/haar dier(en) kan geven, in verband met de herplaatsing. Ook kan door de notaris in het testament worden vastgelegd dat de SLHH zich over de nabestaande dieren ontfermt.

Eigendom

De dieren van overleden en zieke mensen die definitief afscheid van hun dier(en) moeten nemen, worden eigendom van de Stichting. Dit is van belang wanneer een herplaatsing mislukt of door een andere oorzaak opnieuw een passende plaats voor het dier gezocht moet worden. SLHH neemt im-



mers de taak op zich om te letten op het welzijn en de gezondheid van het dier. Deze dieren kunnen dan ook blijvend rekenen op medische en/of andere hulp van de Stichting, indien noodzakelijk. Voor plaatsing wordt gekeken naar de leeftijd en eigenschappen van het dier in combinatie met het gastgezin. Ieder nieuw gastgezin wordt voor plaatsing bezocht om te bepalen of en welk dier (soort, ras, leeftijd) gewenst is. Periodiek stelt de Stichting zich op de hoogte van de verzorging, het welzijn en de gezondheidssituatie van het dier, in ieder geval door een jaarlijks huisbezoek. Door deze wijze van herplaatsen verwacht de Stichting een grotere groep dierenliefhebbers te bereiken, zoals ouderen, minder validen en minima, die veelal meer tijd en aandacht aan het dier kunnen geven. Ouderen durven in verband met hun leeftijd anders niet zo snel meer aan een dier te beginnen en hetzelfde geldt voor minder validen. Minima kunnen vaak de kosten voor een extra gezinslid niet geheel zelf opbrengen en kunnen daarin door de Stichting worden ondersteund.

Stichting Landelijke Herplaatsing Huisdieren, Marktstraat 19, 1431 BD Aalsmeer, Postbus 466, 1430 AL Aalsmeer. Telefoon: (0297) 368389 of (06) 53814523, fax: (0297) 368395, e-mail: email@SLHH.nl, website: www.slhh.nl

Nieuw boek 'Toeslagrechten in de praktijk'

Wegwijzer voor het nieuwe stelsel van Europese landbouwsubsidies

Het bestaande Europese stelsel van landbouwsubsidies gaat vanaf 2006 vrijwel geheel op z'n kop. Dit start al in 2005 en heeft grote gevolgen voor de 80.000 agrariërs in Nederland. Hoe het nieuwe stelsel eruit ziet en wat de gevolgen hiervan zijn op bedrijfsniveau, kunnen boeren en hun adviseurs lezen in de wegwijzer 'Toeslagrechten in de praktijk'.
De ingewikkelde Europese regelgeving is vertaald naar begrijpelijke teksten met praktische voorbeelden. De vele rekenvoorbeelden en hulpformulieren zijn hierbij een goed hulpmiddel.

Dit zojuist verschenen boek is een gezamenlijk project van Roodbont Uitgeverij en ComponentAgro B.V.
Toeslagrechten in de praktijk bevat 144 pagina's en kost € 17,90 (ISBN 90-75280-60-2). Meer informatie is verkrijgbaar via www.roodbont.nl.

Eerste International Canine Valvular Disease Symposium

Het 'Eerste International Canine Valvular Disease Symposium' vond plaats in Parijs op 30 en 31 oktober. Een uniek evenement, omdat nooit eerder een zo groot symposium over specifiek één aandoening werd georganiseerd. Groot vanwege het aantal van 158 deelnemende veterinaire cardiologen vanuit Amerika, Canada en Europa. Bijzonder vanwege de 29 presentaties door topspecialisten uit de hele wereld.

Het programma liet een totaalbeeld zien van pathofysiologie, voortgang in prognose-inschatting, remodellering en behandeling. Klinkende namen als onder andere Häggström, Fuentes, LeBobinec, Sisson, O'Grady en Lombard zorgden voor pittige presentaties in hoog tempo, die de aanwezigen steeds op het puntje van hun stoel hielden. Opzienbarend waren gegevens over beperkte effectiviteit van ACE-therapie bij Mitralis Regurgitatie. Professor O'Grady (universiteit van Guelph) concludeerde dat gebruik van pimobendan effectiever is dan ACE-remmertherapie bij genoemde aandoening. Professor Lombard presenteerde de vetSCOPE-studie (publicatie begin 2005 verwacht). Deze studie laat een verbeterde lange termijn overlevingstijd zien voor pimobendan bij patiënten met klepinsufficiëntie en vermindert sterfterisico als gevolg van een hartaandoening.

Meer kans op leverbot

Definitieve leverbotprognose voor najaar en winter 2004-2005

De werkgroep Leverbotprognose verwacht meer leverbot bij herkauwers dan in voorgaande jaren.

Afgelopen maanden waren vochtig en relatief warm. Door deze, voor de leverbotslak gunstige weersomstandigheden, is er in september en ook nog in oktober door de slak een infectie op het gras afgezet.
Op bedrijven met een verhoogde waterstand en op bedrijven waar afgelopen jaren leverbot is vastgesteld, is dan ook dit jaar een infectie te verwachten en is een behandeling noodzakelijk. In de komende winterperiode kan tevens, in gebieden waar in het verleden leverbot is vastgesteld, een infectie optreden. Op bedrijven in dergelijke gebieden is het zinvol om vanaf nu bloedonderzoek en vanaf januari 2005 mestonderzoek te laten verrichten bij de Gezondheidsdienst voor Dieren. Per diersoort (bij voorkeur dieren na hun eerste weideseizoen) zijn voor een goed onderzoek vijf monsters per leeftijdscategorie nodig.
Kalveren en pinken dienen alleen te worden behandeld wanneer door bovengenoemd onderzoek een infectie is vastgesteld.
Wanneer uit onderzoek blijkt dat melkgevende dieren moeten worden behandeld, dient dat te gebeuren gedurende het hele jaar aan het begin van de droogstand. Indien mogelijk, moeten de dieren naar goed ontwaterde percelen worden verweid of eerder op stal worden gezet.

Bron: Werkgroep Leverbotprognose

Opmerkelijke resultaten gepresenteerd op congres Relatie Mens-Dier

N. Endenburg

Van 6 tot en met 9 oktober jongstleden werd er in Glasgow, Schotland, een congres gehouden over de Relatie Mens-Dier. Een groot aantal onderzoekers van verschillende disciplines hebben in Glasgow tijdens drie intensieve congresdagen met elkaar van gedachten kunnen wisselen. Op dit internationale congres, dat eenmaal per drie jaar gehouden wordt, worden de nieuwste resultaten op het gebied van onderzoek naar de relatie Mens-Dier gepresenteerd. Eén van de meest opmerkelijke onderzoeksresultaten kwam uit Engeland en betrof de invloed van huisdieren op de gezondheid van kinderen. Het onderzoek toonde aan dat kinderen die thuis huisdieren hebben minder vaak ziek zijn en daardoor ook minder vaak afwezig zijn op school. Kinderen met huisdieren waren gemiddeld drie weken meer op school, en dit was significant meer dan kinderen zonder huisdieren. De onderzoekster, dr. McNicolas zegt hierover: "Recent medisch onderzoek toont aan dat interactie met een dier een belangrijke positieve invloed op de gezondheid van kinderen kan hebben, zoals het reduceren van de kans op het ontwikkelen van allergieën en astma. Wij wilden onderzoeken wat de invloed van dieren op de gezondheid van kinderen was in relatie tot hun aanwezigheid op school. Wij waren verbaasd over het feit dat dit onderzoek aantoonde dat kinderen met huisdieren significant minder afwezig waren op school".
Uit onderzoeksresultaten die al langer bekend zijn, is al naar voren gekomen dat relaties die door mensen als steunend ervaren worden, bijdragen aan een betere gezondheid. In dit Engelse onderzoek wilde men nagaan of de relatie met dieren ook als steunend ervaren werden, en zo ja of dit dan ook de reden was voor het minder ziek zijn van kinderen. Er werd aangetoond dat veel kinderen inderdaad hun relatie met hun dier(en) als steunend ervaren. Bij een dier kun je altijd met je verhaal terecht, een dier heeft altijd tijd voor jou en een dier zal je niet be- of veroordelen. Deze onvoorwaardelijke acceptatie maakt dat dieren voor vele kinderen erg belangrijk zijn. En dat dit inderdaad maakt dat hierdoor kinderen een beter immuunsysteem hebben, waardoor ze minder ziek zijn.
Voor meer informatie over het congres People and Animals: A Timeless Relationship, dat gehouden is in Glasgow, of over bovenstaand onderzoek kunt u terecht bij het Multidisciplinair Onderzoekinstituut naar de relatie Mens-Dier, 030-2531565 of n.endenburg@vet.uu.nl

Precongress day FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN 2005

Annemarie Verbruggen

Congressen en cursussen

Een estafette win je door goed aan de race te beginnen. Een goede vlam brandt op een goede basis. En dat is de bedoeling van de 'precongress day' op donderdag 14 april 2005. Het is een 'warm-up' voor de grote FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005, en zeker en vast een goede manier om kennis te maken of om zich te verdiepen in een gedeelte van ons vak dat we graag beter willen kennen.

Tijdens een 'precongress day' ontmoet men mensen die gespecialiseerd zijn op een bepaald gebied, mensen die deze kennis graag over willen dragen aan diegenen die dezelfde interessen delen. Vaak zijn de groepen kleiner dan tijdens het 'general program' en dat leidt vaak tot boeiende discussies en uitwisseling van ideeën en meningen.

Voor de chirurgen onder ons hebben Royal Canin en Merial een programma samengesteld met onder andere lezingen over heupchirurgie, postoperatieve pijnbestrijding bij de orthopedische patiënt, leverchirurgie en postoperatieve voeding en toedieningssystemen.

De 'European Veterinary Society for Small Animal Reproduction' heeft professor John Verstegen uit Gainesville, Florida, uitgenodigd om ons op de hoogte te brengen van de laatste kennis op gebied van voortplanting.

Sinds dit jaar zijn de dierfysiotherapeuten onderverdeeld in gezelschapsdieren- en paardenfysiotherapeuten. Misschien kunnen we hen zo ver krijgen, dat ze collega's uit het publiek uitnodigen om hun massagetechnieken op 'levendige wijze' te demonstreren! Van massagetips naar managementtips, daar wordt ook voor gezorgd voor de (grote) paarden- en gezelschapsdierenklinieken. En als kliniekmanagement tegenvalt, kan men terecht bij het pijnplatform waar pijnmanagement besproken wordt.



Angiogenesis in de oncologie is 'the topic' van de ESVONC. Wondgenezing zal geen geheim meer zijn dankzij lezingen van dr. Knottenbelt bij de 'wound healing' groep van de paardenpractici en professor Swaim voor de gezelschapsdieren.

En om alles nog aantrekkelijker te maken, wil ik graag gebruikmaken van dit schrijven om te vermelden dat diegenen die zich inschrijven voor een 'full congress Voorjaarsdagen 2005', vrij toegang krijgen tot een 'precongress day' van keuze!

En nu nog maar vrij nemen op donderdag 14 april 2005!

Annemarie Verbruggen is lid van de Voorjaarsdagencommissie.

Bijeenkomst Dutch Dairy Board

Joke Visser-Veldhuisen

De Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV) organiseert op maandag 10 januari 2005 om 20.00 uur een informatieve bijeenkomst in AC Restaurant De Meern, Meerndijk 59 te De Meern. Uitgenodigd zijn alle betrokken bedrijven bij de melkveehouderijsector voor de presentatie van de *Dutch Dairy Board*

De Dutch Dairy Board (DDB) is een initiatief van de NMV om verdere melkprijsverlaging en afbraak van de melkveehouderij te voorkomen. Een nieuwe manier van denken, eenvoudig en effectief, waardoor melkveehouders van prijsnemer, prijszetter zullen worden. De DDB is een vereniging van melkveehouders, dus van primaire producenten van boerderijmelk. Een krachtenbundeling van zoveel mogelijk melkveehouders in Nederland, verdeeld over alle zuivelfabrieken. Het doel van de DDB is het stoppen van de neerwaartse prijsspiraal, maar ook het realiseren van marktmacht voor de melkveehouders en het realiseren van zeggenschap over onze melkprijs. Met de DDB wordt een machtsblok gevormd van primaire producenten tegenover de machtige georganiseerde retail. De DDB zal vervolgens in Europa bondgenootschappen sluiten met als doel één overkoepelende Europese Board voor en door melkveehouders. Dit brede initiatief richt zich op alle melkveehouders. Om het enthousiasme voor het plan te peilen onder de boeren, heeft de NMV de Initiatiefgroep Melkgeldvereniging (IM) opgericht. De deelname aan de IM zal uiteindelijk bepalen of en wanneer de DDB zal worden opgericht. Ook voor u is de DDB van belang want een gezonde melkveehouderij kan investeren in uw bedrijf/product. De statuten en een toelichting op de Initiatiefgroep Melkgeldvereniging en de Dutch Dairy Board vindt u ook op de internetsite www.nmv.nu.

De NMV organiseert een bijeenkomst voor bedrijven die betrokken zijn bij de melkveehouderijsector. Op de vragen die u wellicht in de praktijk tegenkomt, krijgt u deze avond antwoord. U bent van harte uitgenodigd.

Voorzitter Peter ten Hoeve en DB-lid Sieta van Keimpema komen op deze avond het plan toelichten.

'Inkomen, daar draait het om!', het motto van de NMV, ook in het komende seizoen in uw en ons belang! Opgave deelname graag voor 6 januari 2005, met het aantal personen. U kunt uw gegevens mailen naar info@nmv.nu.

Joke Visser-Veldhuisen is secretaris van de Nederlandse Melkveehouders Vakbond.

Tweede maal Masterclass 'De kunst van de reiger'

Februari 2005 start specifiek voor dierenartsen voor de tweede maal de Masterclass *'De kunst van de reiger'*, over persoonlijk management en communicatie. Dierenartsen kunnen er leren wat de reiger als geen ander dier kan: efficiënt omgaan met zijn energie, in balans blijven en precies daar positie kiezen waar hij krijgt wat hij nodig heeft.

Reacties van de deelnemers van de eerste Masterclass waren: "ik heb weer een goed gevoel bij mijn werk", "ik ben me bewuster van mijn positie in mijn werk-, woon- en leefomgeving", "ik geloof weer in mijn toekomstplannen, het krijgt een fundament, het gaat gewoon lukken!".
De masterclass geeft antwoord op de vragen:

- hoe houd ik mijn energiebalans hoog?
- hoe kan ik mijzelf zo managen, dat ik plezier houd in mijn werk?
- hoe schep ik een goede balans tussen privé en werk?
- hoe kan ik goed omgaan met dilemma's en conflicten?
- hoe kan ik goed communiceren met mijn medewerkers, collega's en klanten?

Aan de hand van praktijksituaties van de deelnemers is er ook aandacht voor dieperliggende achtergronden.
De Masterclass omvat twee hele en twee halve cursusdagen, twee vervolgbijeenkomsten en twee individuele gesprekken. De cursusdagen zijn gepland met twee à drie weken tussenruimte. In totaal beslaat het traject een periode van een half jaar om de kunst van de reiger meester te worden.
Een belangrijk onderdeel van het traject is het opstellen van een persoonlijk actieplan, dat de deelnemer tijdens de terugkomdagdelen beoordeelt en waar nodig bijstelt. De nadruk in het traject ligt op het daadwerkelijk zetten van de stappen naar een goede energiebalans, en een gezond en productief persoonlijk management.

De docenten zijn drs. Lucy Platvoet en Alexandrien van der Burgt-Franken, deskundig op het gebied van persoonlijk management, loopbaanplanning, communicatie, mediation en beleidsadvisering. Zij bundelen in deze Masterclass hun krachten, kennis en jarenlange ervaring met training en coaching van professionals.

De Masterclass vindt plaats op: 14 februari, 28 februari, 21 maart en 8 april 2005. Locatie: Van Ede & Partners Zeist, Boulevard 14, 3707 BN Zeist. De oriëntatiegesprekken worden gepland in januari en februari 2005 Er kunnen maximaal twaalf en minimaal acht personen deelnemen.
De Masterclass is door het VKO-bestuur geaccrediteerd voor dertig punten. De kosten bedragen € 1800, deze kosten zijn als beroepskosten aftrekbaar.
Aanmelding, op volgorde van binnenkomst bij: Platvoet Consulting & Samenspraak in de Zorg, Muntweg 205, 6532 TH Nijmegen, telefoon: 06-20440569, e-mail: lucy@platvoetconsulting.nl

Voor belangstellenden is er een **informatieavond** op 17 januari 2005 van 19.00 tot 21.00 uur. Plaats: Van Ede & Partners Zeist, Boulevard 14, 3707 BN Zeist. Opgave en informatie, telefoon: 06-20440569, e-mail: lucy@platvoetconsulting.nl. Aan deze bijeenkomst zijn geen kosten verbonden.

Collegiale Coaching voor en door dierenartsen

Kijk je het aan of ga je het aan?

Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar voor de workshop Collegiale Coaching Basic I op 20 en 21 januari 2005 en Basic II op 24 en 25 februari 2005.

Een goed begin van het nieuwe jaar. Leer de vraagstukken oplossen waarvoor de praktijk je plaatst samen met collega's. Raak bekend met een werkwijze die snel en doeltreffend is en bovenal energie geeft. Kom er zelf achter door deelname. Nieuwe inzichten, nieuwe oplossingen voor oude problemen, nieuwe inspiratie, nieuwe initiatieven, nieuwe gezichten en nieuwe maatjes. Collegiale Coaching: de ontdekkingsreis die je liever niet alleen maakt.



De workshop Collegiale Coaching is in 2004 al beproefd door een aantal kritische collega's. Zij, en professor Henk Vaarkamp en drs. Ton de Ruijter hebben deze als waardevol en nuttig geëvalueerd voor de dierenarts. (*Zie verslag Tijdschrift voor Diergeneeskunde: 15 oktober 2004).*

Voor deelname en informatie over de workshops Collegiale Coaching kunt u contact opnemen met: sido@joinup.nl of schroder.coaching@wanadoo.nl telefoon (030) 288 62 86. Zie website www.joinup.nl voor een volledige programmabeschrijving.

Drs. A.C.J. (Anna) Schröder is coach, trainer en dierenarts. Drs. Sido van der Meulen is organisatieadviseur en directeur van Joinup leadership consultants.

De Voorjaarsdagen 2005 presents... , a horse a horse !

Hoewel menig ziel en zaligheid zich bezighoudt met de winter, de kou, de sneeuw, maar ook met de lichtjes en de kerstboom, zijn de voorbereidingen voor de Voorjaarsdagen alweer in volle gang.
De stapfase is reeds gepasseerd, evenals de verzamelde draf. Op dit moment kunnen we de ontwikkelingen het best omschrijven als arbeidsdraf met af en toe een gallopje tussendoor. Dit om alle abstracts, CV's, adressen en wat al niet meer op tijd binnen en op de juiste plek te krijgen. Maar vooral de sprekers hebben onze volle aandacht, opdat zij u straks weer kunnen tracteren op kennis en kunde, up-to-date!. Vandaar, noteer in uw agenda, en ben erbij:

Voorjaarsdagen 2005, 14 tot en met 17 april, Amsterdam

Bijzonder trots zijn we dat we dit jaar de AAEP (American Association of Equine Practitioners) in ons midden hebben. Een wederzijdse belangstelling voor elkaar bestaat al geruime tijd. Het is altijd interessant te weten hoe 'de ander het doet'. Daarom leek het ons een uitstekend idee deze keer maar eens een stukje States naar Europa te halen in plaats van andersom. Met het paard centraal komen we al heel snel verschillende behoeftes tegen, vanuit verschillende invalshoeken. Om nu zoveel mogelijk wensen te vervullen is het aanbod op de Voorjaarsdagen zo uitgekiend dat iedere practicus, iedere wetenschapper, iedere student, maar ook paardenfysiotherapeut aan zijn of haar trekken zal komen. Is men niet alleen theoretisch ingesteld maar ook een doener zogezegd, dan kan ik u nu alvast vertellen dat onze workshops bijzonder aantrekkelijk zijn.

De Voorjaarsdagen 2005 worden groots opgezet en hebben daarom veel en gevarieerde onderwerpen voor u in petto. Sportsmedicine, huidaandoeningen, het gebruik van ongeoorloofde middelen, State of the Art Lecture 'Het slecht aangepaste veulen', reproductie, orthopedie, oncologie, wondmanagement en weke delen chirurgie zijn slechts enkele onderwerpen.
In het AAEP News Hour wordt u snel wordt bijgepraat over de wereldliteratuur aangaande internistische zaken en orthopaedie. Komend jaar is extra feest want het congres is uitgebreid met een precongress day op donderdag 14 april, waarin aandacht besteed zal worden aan onder andere wondgenezing, praktijkmanagement, fysiotherapie en oncologie. Tevens wordt deze dag benut om internationale contacten aan te halen, vormgegeven door de Board Meeting van de FEEVA en de geplande European Equine Veterinary Meeting of the Year.
En last but not least... Wat dacht u van uw eigen bijdrage? Zonder u, geen congres, zonder uw bijdrage geen free communications. Laat uw collega weten wat uw ervaring is met nieuwe middelen, nieuwe technieken, wat de resultaten zijn van uw onderzoek, case studies, en wat al niet meer zij. Wacht niet te lang, en stuur ons die bijdrage vóór 1 januari 2005 via www.voorjaarsdagen.org
Uw presentatie dingt dan mee naar de Interpolis free communications award.

De Voorjaarsdagen zijn er voor u, de RAI wordt omgetoverd tot een plek waar eenieder zich kan vermaken, niet alleen met kennis, maar ook met kennissen, vrienden en collegae. Het paardenprogramma biedt u de mogelijkheid om met nationale en internationale 'grote jongens' van gedachten te wisselen.
Hét moment om erachter te komen wat nou net die kleine kneepjes zijn om tot succes te komen.

Het is feest, Voorjaarsdagen 2005. En wij nodigen u uit!
Tot ziens, vive!

De Voorjaarsdagencommissie
Equine Liaisons

Studiedag Veterinaire Epidemiologie

De jaarlijkse studiedag van de VEEC (Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie) vindt plaats op donderdag 24 februari 2005, op het RIVM in Bilthoven. Het hoofdthema van de dag is: 'Multidisciplinaire benadering van nieuwe zoönosen'.

In het ochtendprogramma bespreekt eerst dr. Marion Koopmans (RIVM, Bilthoven) de uitbraak van aviaire influenza vanuit het oogpunt van volksgezondheid. Daarna gaat prof. Despommier (Columbia University, New York) in op de omgevingsfactoren die transmissie van infectieziekten beïnvloeden.
De ochtend wordt afgesloten door dr. Murgue (Institut Pasteur, Parijs) een analyse van de mogelijke risico's van het West Nile virus voor Europa. De voertaal van het ochtendprogramma is Engels.

Na de lunch komt recent Nederlands onderzoek aan de orde. Dr. Van de Wijngaard (RIVM, Bilthoven) bespreekt de ervaringen met 'syndroom surveillance' om uitbraken van West Nile virusinfectie te detecteren en dr. Mourits (Wageningen Universiteit) presenteert de resultaten van multicriteria analyse van dierziekten. Swildens (Faculteit der Diergeneeskunde) gaat in op de diagnostiek van *Streptococcus suis*-infecties bij varkens en dr. Veling (Gezondheidsdienst voor Dieren) presenteert zijn onderzoek naar risicofactoren voor salmonella-infecties bij rundvee.
De studiedag wordt afgesloten door Eblé en Van der Goot (CIDC Lelystad) met voordrachten over hun onderzoek naar de transmissie mond en klauwzeervirus in varkens en influenzavirus in kippen.

Deelname geeft recht op tien punten in het kader van de erkenningsregeling. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het secretariaat van de VEEC (T. Nell, Rozenbroek 12, 6596 DA Milsbeek. Telefoon 0485-587630 of E-mail: tom.nell@intervet.com).

PAO-Diergeneeskunde

Agenda januari 2005
PAO-Diergeneeskunde organiseert in januari onderstaande cursussen. Voor een aantal cursussen is opgaaf mogelijk, voor cursussen die zijn volgeboekt kunt u zich vrijblijvend op de wachtlijst laten plaatsen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de najaarsbrochure of onze internetpagina (www.paod.nl). Opgaaf voor de cursussen kan telefonisch (030-634 89 80) of per e-mail: info@paod.nl.

Datum	Titel	Nr.	Locatie	Prijs	
14 januari	Nefrologie/Urologie Gezelschapsdieren	05/100	PAO-D, Houten	€ 310,-	VOL
18 januari	Restauratieve Tandheelkunde GD	05/101	AUV, Cuijk	€ 455,-	
19 januari	Standafwijkingen bij veulens	05/501	DK Emmeloord	€ 350,-	
20 januari	Klauwgezondheid Rund	05/201	PAO-D, Houten	€ 315,-	
25 januari	Wortelkanaalbehandeling Hond	05/102	Androclusg. Uithof/Utrecht	€ 425,-	VOL
25 januari	Luchtwegaandoeningen bij varkens	05/302	PAO-D, Houten	€ 195,-	
27 januari	Pluimvee Voeding II	05/400	PAO-D, Houten	€ 355,-	
28 januari	Extractietechnieken Gezelschapsdieren	05/103	Androclusg. Uithof/Utrecht	€ 425,-	VOL
28 januari	Nek- en halsproblematiek Paard	05/503	PAO-D, Houten	€ 450,-	

(wijzigingen voorbehouden)

Hieronder vindt u tevens een selectie van buitenlandse congressen en symposia op veterinair en aanverwant gebied.

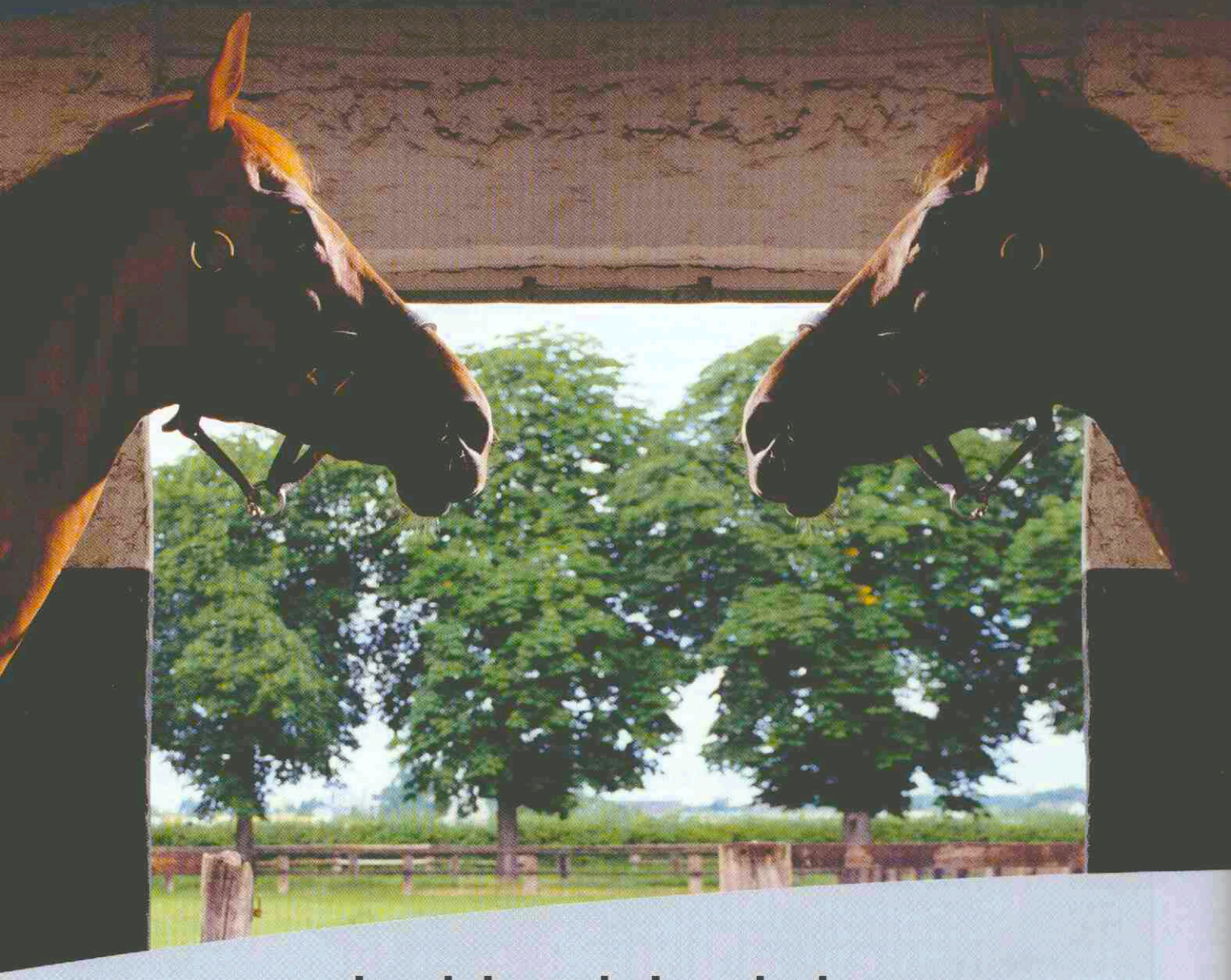
EUROPA		
20-22 januari	3. Leipziger Tierärztekongress	Leipzig, Duitsland
28-30 januari	11th Congress Italian Association of Equine Veterinarians - SIVE	Pisa, Italië
4-6 februari	5. Frankfurter Tierärztekongress für Kleintiere	Frankfurt, Duitsland
NOORD-AMERIKA		
24-25 januari	International Poultry Scientific Forum	Atlanta, Georgia

(PAO-D is niet verantwoordelijk voor de inhoud van genoemde congressen)

Stichting PAO-Diergeneeskunde
De Molen 77
Postbus 81
3990 DB Houten

tel. 030 - 634 89 80
fax. 030 - 634 89 89
Mail: info@ paod.nl
Internet: www.paod.nl

Equilis® *StrepE*



houd droes buiten de deur

Hoe goed paarden in de manege of stal ook worden verzorgd, droes ligt altijd op de loer. En als droes eenmaal binnen is, dan zal deze zeer besmettelijke ziekte zich vaak snel verspreiden.

Tenzij er gevaccineerd is tegen droes. Dat kan nu met Equilis® StrepE, het eerste vaccin tegen droes dat door de EU is toegelaten en droes buiten de stal houdt.

Equilis® StrepE bevat per dosis van 0,2 ml: levend deletie mutant Streptococcus equi stam TW928 $10^{7.1}$ tot $10^{8.4}$ cfu. Indicatie: immunisatie van paarden, vanaf de leeftijd van 4 maanden, tegen Streptococcus equi ter vermindering van klinische symptomen en ter vermindering van het optreden van lymfknoopabcessen. Contra-indicaties: drachtige of zogende merries. Bijwerkingen: voorbijgaande zwelling van lip en mond. Reg NL 10271 UDD. Toediening uitsluitend door de dierenarts. Overige informatie: zie volledige bijsluiter.

Intervet Nederland bv ▪ Postbus 50 ▪ 5830 AB Boxmeer
Telefoon: 0485 587654 ▪ Fax: 0485 587653 ▪ www.intervet.nl

intervet

Sportdag KNMvD in Drachten

Foto's: Marieke Veldman

Vrijdag 8 oktober 2004 trokken veterinairen uit het hele land richting het hoge noorden om de sportieve kwaliteiten weer eens te testen. Dit jaar waren we te gast bij hockeyvereniging 'De Graspiepers' in Drachten. Thuisclub van onze oud-algemeen secretaris Tjeerd Jorna, die dan ook de hele dag als een bezige bij rondvloog om alles goed te laten verlopen. De locatie en het weer werkten aan alle kanten mee en dankzij de sportieve talenten van alle dierenartsen die aanwezig waren, kijken we terug op een zeer geslaagde dag.



Hockeycoördinator Rob Back organiseerde dit jaar voor het laatst het KNMvD-hockeytoernooi en werd uitgebreid in het zonnetje gezet.

Hockey

Na jaren van weelde qua aantal deelnemers konden we dit jaar slechts ruim veertig hockeyers begroeten. Te weinig om echte teams het toernooiveld in te sturen.
Er werd gekozen voor Six-A-Side Hockey: er werd dwars over het speelveld gespeeld. Hierdoor konden twee veldjes bespeeld worden. Er waren dus zes teams van zes à zeven hockeyers en die hebben een geweldige dag gehad. Op zo'n klein veld wordt zeer intensief gespeeld: zaalhockey met veldregels.
Het team van de routiniers Hans Maathuis en Douwe Akkerman (Regio Zuid) nam wederom de Professor Wagenaar-bokaal mee naar huis. Tot op het laatste moment werd er fanatiek doch sportief om de titel gespeeld.
Velen waren het erover eens dat Six-a-Side een heel leuk en goed alternatief is. Maar het mag geen reden zijn om volgend jaar weer met slechts veertig deelnemers de nieuwe hockeycoördinatoren Bernard Thien en Jansie van Veersen het toernooi te laten organiseren!
De Drachter Hockey-Club 'de Graspiepers' heeft zich wederom een voortreffelijk gastheer getoond. Ook gaan de complimenten naar onze oud-algemeen secretaris Tjeerd Jorna voor het voortreffelijk logistieke gebeuren tijdens deze zeer geslaagde sportdag!



Rob Back, (oud)hockeycoördinator

Tennis

Door allerlei omstandigheden (ziekte, blessures, de afstand, drukke werkzaamheden en andere) was het aantal deelnemers aan de kampioenschappen tennis voor dierenartsen dit jaar beperkt tot twaalf deelnemers. Dankzij het mooie weer konden we gebruikmaken van de drie buitenbanen zodat alle deelnemers ruimschoots aan hun trekken kwamen. Er konden nu ook singles gespeeld worden en omdat de speelsterkte van de spelers aardig dicht bij elkaar lag, waren er aantrekkelijke partijen. Uiteindelijk won bij de dames Lennie van Putten de meeste games. Bij de heren was dat Hans de Groot. Beiden gingen met de wisselbokaal naar huis, maar niet nadat ze genoten hadden van een heerlijk buffet in de speciaal geplaatste tent, waar alle sporters na afloop gefeest hebben. Kortom: weer een uitstekend geslaagde sportdag maar hopelijk volgend jaar wat meer deelnemers!

Hans Sickmann, coördinator tennis



De winnaars van het KNMvD-tennistoernooi 2004: Lennie van Putten en Hans de Groot.



Bridge

Na het gebruikelijke kopje koffie met koek is in de kantine van de plaatselijke tennisvereniging een gezellige en sportieve strijd gestreden.
Tijdens de voormiddag-zitting zijn achttien spellen gespeeld. Het echtpaar Van de Kamp uit Arnhem leek dit jaar een gooi te willen doen naar de wisselbeker, voor de heer Roseboom samen met mevrouw Bergsma.
Na de lunch tijdens de volgende achttien spellen wist echter ondergetekende, samen met echtgenote, via een monsterscore toch nog de wisselbeker mee naar Culik te nemen, voor het echtpaar Metz (Zeddam) en voor het echtpaar Van de Kamp (Arnhem).
Eén van de deelnemers uit Groningen gaf tijdens een dankwoordje zelfs te kennen dat hij ook volgend jaar van de partij zal zijn, al zou het in Maastricht georganiseerd worden! Ook de andere deelnemers zouden deze dag niet graag willen missen Het was een zeer geslaagde bridgedag gevolgd door een gezellige avond.

Albert Brands, coördinator bridge

Veterinaire voetbalkampioenschappen 2004

Zo'n kleine honderd voetballers waren in oktober afgezakt naar het Friese Drachten. En niet om uit principiële overwegingen genoegdoening te vragen voor de moord op Bonifatius (wat enkelen onder ons nog steeds niet lekker zit), maar gewoon om lekker een paar potjes te voetballen.
Sport verbroedert, slecht muren en dempt grachten. Maar kan mensen ook lichamelijk slopen.
We hebben het weer geweten zo'n voetbaltoernooitje!
Om kort te gaan: Joop (een team bestaande uit co-assistenten en pas afgestudeerde dierenartsen. Een typering die over tien jaar waarschijnlijk nog steeds zo gebezigd zal worden) was de verdiende winnaar. In de finale werd Kudde (gezondheid?), toch een team dat zich elk jaar weer onderscheidt door een prima aankoopbeleid gedurende de dag, op overtuigende wijze verslagen.
Verder:

- vielen de prestaties van de anders zo verrassend spelende Gentenaren wat tegen
- presteerde het faculteitsteam naar verwachting
- was het optreden van onze toekomst (DSK) toch wat teleurstellend, hoewel deze teleurstelling volledig teniet werd gedaan door hun deelname
- bleken de thuisspelende Friezen wederom een hecht geheel
- zat het meeste voetbal in het team van de VVAA
- èn last but not least trad er een als sfinx uit de as verrezen team der Zaadjes aan op de Friese velden.

Een sportieve reünie overgoten door een tevreden najaarszonnetje. De sfeer was weer prima, de ambiance goed, de prestaties uitstekend. Graag zou ik iedereen, spelers, coaches, organisatoren en medewerkers van de Graspiepers willen bedanken voor deze geslaagde dag. Maak er een goede gewoonte van, dan treffen we elkaar komend jaar weer op de velden.

Hans Caron, coördinator voetbal





Dit jaar werden twee dierenartsen uitgeroepen tot sporter van het jaar: Roelof Uineken (links) en Rob Schimmel (rechts).

Golf op de sportdag

Het golfen op de sportdag speelde zich af op de golfbaan in St. Nicolaasga (St. Nyk). Een mooie baan die er prachtig bij lag en omdat het weer zich ook van zijn beste kant liet zien, hadden de 48 deelnemers een buitengewoon plezierige dag. Het aantal golfers was wat minder dan verwacht. In hoeverre dit mogelijk veroorzaakt werd door de loskoppeling van sportdag en jaarcongres en/of door het idee – onterecht overigens! – dat Friesland toch wel erg ver weg ligt, is de sportcommissie nog niet duidelijk. In ieder geval is het een reden om volgend jaar een wat centraler gelegen locatie te kiezen, die mogelijk ook in de daaropvolgende jaren als sportdaglocatie zal kunnen fungeren.
Dat niet alleen jeugdige en/of doorgewinterde spelers een kans maken om te winnen, moge blijken uit het feit dat de wedstrijd gewonnen werd door Leon Buysse, 75 jaar oud en pas sinds drie jaar (!) golfer: 36 Stablefordpunten!
Dankzij de ook dit jaar weer buitengewone goedgeefs-



heid van de sponsoren speelden wij allen met uitstekende ballen, gingen alle dames met een Fries suikerbrood naar huis en was er voor een ieder na afloop een herinnering in de vorm van een T-shirt of een polo.
De voorbereidingen voor 2005 zijn inmiddels in volle gang, ik hoop jullie allen volgend jaar weer terug te zien, sponsoren nogmaals onze hartelijke dank en... Louis, neem in 2005 wel je stokken mee!

Nick Simoncelli, coördinator golf

Zesde lustrum Groep Varkensgezondheidszorg

Maatschappij nieuws

Op dinsdag 9 november 2004 is er onder het genot van een drankje en een zelfgemaakt hapje het dertigjarig bestaan van de Groep Varkensgezondheidszorg gevierd. Met als thema: 'Een Smaakvol Lustrum' werden alle leden van de groep uitgenodigd om te komen genieten van een drietal sprekers, een kookclinic en een diner bij Hotel de Nieuwe Wereld te Wageningen.

Na ontvangst met koffie en een petitfourtje werd er een openingswoord gehouden door Harald Salomons namens de lustrumcommissie. Hierin refereerde hij aan het feit dat de Groep Varken al dertig jaar bestaansrecht heeft en dat, in de huidige roerige tijden, het goed is om in saamhorigheid dit lustrum te vieren.
Aansluitend werd het woord gegeven aan Frans van Knapen, hoogleraar Volksgezondheid en Voedselveiligheid, Faculteit der Diergeneeskunde te Utrecht. Met als thema 'veilige smaak' ging hij in op het maatschappelijke verlangen om varkens te houden op een biologische wijze, waarbij er voorbij wordt gegaan aan het grote risico van het opnieuw ontstaan van zoönosen en andere aandoeningen bij de productie van vleesvarkens. Hij wees de aanwezigen nogmaals op het feit dat de burger het een zegt en als consument het andere doet.
Van Knapen wijst de biologische varkenshouderij niet af, maar wil graag dat er gecommuniceerd wordt met de consument over de mogelijke risico's en de gevolgen van zulke houderijsystemen. Indien de maatschappij wenst dat de dieren meer ruimte en een uitloop krijgen, dan zouden varkensflats (de ruimte in Nederland is schaars) met balkons (uitloop) op de Maasvlakte of industrieterreinen er toe kunnen bijdragen dat er op een veilige, uniforme, milieuvriendelijke (centrale mestverwerking) en gecertificeerde manier een smaakvol stukje varkensvlees kan worden geproduceerd. Op zijn eigen karakteristieke wijze heeft hij de aanwezigen aan het denken gezet.

Wereldwijde handel in varkensvlees

Als tweede was slachterij Dumeco gevraagd om aan te geven wat de prijs van een stukje smaakvol varkensvlees is. De heer Korver van Dumeco ging daarbij in op de wereldwijde handel in varkensvlees en welke invloeden smaak en gewoonten van volkeren en culturen hierop hebben. Zo wordt er bacon afgezet in Engeland, gaan varkenshammen naar Italië en varkensbuiken naar Korea. Het is een enorme klus om het totale varken te verkopen, de zogenaamde vierkantsverwaarding. Hierbij werd door Korver wel aangegeven dat import- en exportverboden als gevolg van besmettelijke dierziekten (Aviaire Influenza in Azië) en voedselschandalen (dioxine in de veevoeding) de handel in varkensvlees sterk verstoren. Eetgewoonten en smaak voorkomen dan soms dat het varkensvlees elders vermarkt kan worden.

Meer doen met smaak

De derde lezing werd verzorgd door Peter Klosse, eigenaar van Michelin-sterren restaurant 'de Echoput' en oprichter van 'de Academie voor Gastronomie', een gastronomisch opleidings- en researchinstituut. Peter Klosse is gepromoveerd op het thema smaak aan de Universiteit van Maastricht en hield een inleiding met als thema 'meer doen met smaak'. Hierbij werd stilgestaan bij de *productkant* en *menskant* van het proeven. "De mens heeft geen smaak". Producten hebben universele smaakfactoren zoals mondgevoel, smaakgehalte en smaaktype, welke het smaakprofiel van een product beschrijft. Producten kunnen daardoor worden geplaatst in een smaakkubus waarin acht smaakstijlen te onderscheiden zijn. Aan de menskant wordt er onderscheid gemaakt tussen *gustatie* als zintuig en proefvermogen als de totaalbeleving waarbij alle zintuigen actief betrokken zijn. Een product heeft dus smaak, en de persoon die het eet kan beoordelen of het lekker is.

Kookclinic

Om het geleerde ook in praktijk te kunnen brengen, werd er door de Vakschool Wageningen een kookclinic verzorgd. Uiteraard met varkensvlees als basismateriaal. Hierbij was er voor een gedeelte van de aanwezigen de mogelijkheid om zelf te gaan kokkerellen, terwijl aan de overige deelnemers verscheidene bereidings- en kooktechnieken van varkensvlees werden getoond.





Het lustrum werd feestvol afgesloten met een grotendeels zelfbereid diner. Het was een geslaagde dag en een geslaagd lustrum van de Groep Varkensgezondheidszorg.

De organisatie van dit lustrumfeest werd mede mogelijk gemaakt door: hoofdsponsor Intervet en subsponsoring van Eurovet, Elanco, Merial, Pfizer Animal Health, Boehringer Ingelheim, Fort Dodge en de Raadgevers voor Medische Beroepen. Hiernaast hebben Dumeco en the Duke of Berkshire een bijdrage voor de kookclinic geleverd in de vorm van smaakvol varkensvlees. Waarvoor onze hartelijke dank.

De lustrumcommissie Groep Varkensgezondheidszorg:
Nanny Wijne
Harald Salomons
Rick Janssen.

Foto's van dit lustrum zijn te zien op de website van de KNMvD.

CBS-gegevens inflatie en loonstijging

Dierenarts-werkgever en dierenarts(assistente)-werknemer dienen zelf hun salarisonderhandelingen te voeren. Gelet op mededingingsrechtelijke bezwaren kan de KNMvD niet adviseren over salariëring van dierenartsassistenten en dierenartsen in loondienst in de praktijk. Desgewenst kunt u bij de salarisonderhandeling gebruikmaken van de volgende gegevens van het Centraal Bureau van de Statistiek:

- de inflatie bedraagt over de periode september 2003 tot september 2004: **0,99 procent**;
- de loonstijging bedraagt over de periode september 2003 tot september 2004: **1,17 procent**.

Drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess, stafmedewerker

Klein nieuws van Groot

Arjan den Hertog
Voorzitter Groep Practici Grote Huisdieren

Bij de start van het jaar 2005 zal de Groep Practici Grote Huisdieren u door middel van een column op de hoogte houden van de ontwikkelingen binnen het Cluster 1 of Cluster Koppelgehouden dieren. In de volksmond ook wel 'Cluster Groot' genoemd.
Als eerste wil ik u namens het gehele bestuur van de Groep een gezond 2005 toewensen.
De ontwikkelingen binnen de landbouwhuisdierenpraktijken gaan sneller dan ooit te voren. De praktijkcertificering diersoorterkenningen leiden tot zeer veel discussie en onrust binnen de beroepsgroep terwijl de intentie juist zo goed was.
De handschoen is destijds door de beroepsgroep opgepakt en er is voor het eerst pro-actief gereageerd op vragen vanuit de markt.
De Groep Groot is tot op de dag van vandaag betrokken geweest bij de sturing maar ook bij de informatievoorziening naar de leden toe.
Onze grootste vrees is nog altijd dat de scheiding tussen grote en kleine praktijken zich verder doorzet. De eisen die gesteld worden aan afnemers en leveranciers worden net als in de grote boze buitenwereld steeds hoger en strenger. Natuurlijk zijn wij dierenartsen ervan overtuigd dat we ons vak goed verstaan. Vinden onze afnemers dat ook nog steeds? Stelt u deze vraag wel eens aan uw veehouders?
De legitimatie van ons bestaan halen wij naast kennis en kunde uit onze grote sociale vaardigheden en grote empathie voor de boerenbedrijven en hun verzorgers.
Ondanks deze combinatie van eigenschappen bellen dezelfde veehouders steeds minder vaak om gebruik te maken van deze diensten.
Het is mijn overtuiging dat als wij ons vak willen blijven uitoefenen in 2005 en volgende jaren, we naast de adviserende en motiverende rol wel degelijk de controlerende rol verder gestalte moeten geven. Die taak kunnen wij dierenartsen prima vervullen, sterker nog wij doen dat dagelijks.
Ondanks genoemde ontwikkelingen zal het aantal dierenartsen landbouwhuisdierenpractici verder afnemen. Dit heeft uiteraard ook gevolgen voor de Cluster Groot Groepen, maar ook voor de vertegenwoordiging vanuit de clusters in het bestuur. Om voldoende 'boeren'verstand in het bestuur te houden roep ik u dan ook op om bij de clusterkeuze begin 2005 uw stem te laten horen.

Groep Practici Grote Huisdieren

Bulletin Bestuur en Bureau

Nummer 10, november 2004

B & B Bulletin

Voorbereidingen Diergeneeskundig Jaarboek 2005

De voorbereidingen voor het Diergeneeskundig Jaarboek 2005 zijn in volle gang. De medewerkers van het bureau kijken onder meer naar mogelijkheden om alle adresgegevens zo up-to-date mogelijk te krijgen. De dierenarts kan hier zelf aan bijdragen door tijdig mutaties door te geven. Daarnaast is er extra aandacht voor afkortingen en omschrijvingen van specialisaties. De bedoeling is specialisaties op een correcte en officiële manier weer te geven. Wij streven ernaar ook zoveel mogelijk mobiele telefoonnummers op te nemen in het nieuwe jaarboek.
Meer informatie: bureaumedewerker Marieke Veldman

POM-non-POM

Op 31 maart 2004 heeft de Europese Commissie de Richtlijn veterinaire medische producten (RL 2004/28/EC) geadopteerd. Vanaf die datum krijgen de lidstaten achttien maanden de tijd om de richtlijn in hun nationale wetgeving op te nemen. Het doel van de richtlijn is het waarborgen van de diergezondheid, het dierwelzijn en de volksgezondheid. Dat doel moet worden bereikt zonder dat daarbij de ontwikkeling van de farmaceutische industrie of de handel in veterinaire producten wordt gehinderd. Het ministerie van LNV heeft een Klankbordgroep Kanalisatie Diergeneesmiddelen ingesteld, waarin alle betrokkenen bij de Diergeneesmiddelenwet zijn vertegenwoordigd. Op basis van de inbreng van betrokkenen worden adviezen opgesteld door de beleidsdirectie. De onderwerpen zijn:

- de voorschriftplicht waaronder de criteria voor de lijst 'non-POM' (dus niet receptplichtige medicijnen) en de randvoorwaarden voor een diergeneeskundig voorschrift
- de distributie en vergunningseisen
- de toepassing van gekanaliseerde diergeneesmiddelen en de daarbij behorende bevoegdheden

Bij het bepalen van de positie worden de Europese ontwikkelingen (FVE, UEVP) nauw betrokken.
Meer informatie: portefeuillehouder Wiel van den Ekker, bureaumedewerkers Hugo de Groot en Joost van Herten

Proefproces dierenartsen en gemeentebelastingen Rotterdam

Op initiatief van de KNMvD heeft een gesprek plaatsgehad tussen de gemeente Rotterdam en de KNMvD, waarin de KNMvD haar ongenoegen heeft geuit over de rol van de dierenarts bij het innen van hondenbelasting. Gezamenlijk is besloten om de kwestie omtrent het verstrekken van namen en adressen van diereigenaren/cliënten door dierenartsen voor het innen van hondenbelasting voor te leggen aan de rechter. Alle practici zijn reeds via een nieuws-e-mail op 26 oktober 2004 geïnformeerd. Meer informatie vindt u op onze website www.knmvd.nl (onder [KNMvD], praktijkvoering
Meer informatie: bureaumedewerker Joost van Herten

Kengetallenproject via NCVEI

Via de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren (GGG) is er een pilot gestart met een Nederlandse equivalent van het kengetallenproject van de NCVEI. De NCVEI (National Commitee for Veterinary Economic Issues), is opgericht door onze Amerikaanse zusterorganisaties. Via www.hcvei.nl biedt de KNMvD haar leden de mogelijkheid gebruik te maken van dit instrument ter verbetering van het (financiële) management van de praktijk onder andere door middel van 'benchmarking' (het vergelijken van geanonimiseerde gegevens met andere praktijken).
U kunt met uw KNMvD-inloggegevens een inlogaccount aanvragen bij de website van het NCVEI en op deze manier als dierenartsenpraktijk meedoen aan dit kengetallenproject. Op de Najaarsdag van de GGG is dit project gepresenteerd door Howard Rubin uit de Verenigde Staten.
Meer informatie: bureaumedewerker Joost van Herten

Werkgeversbijeenkomst

Op 22 november 2004 heeft de tweede werkgeversbijeenkomst plaatsgevonden. Alle practici-ondernemers waren voor deze bijeenkomst uitgenodigd. Tijdens de bijeenkomst werd een groep geformeerd die als voorlopig bestuur zal fungeren, bestaande uit drs. H.A. (Anton) Beijer, drs. G.H. (Geert) Moorman, drs. A.H.G. (Arend) Piebes, drs. M. (Hans) Smit, drs. E. (Erik) Stoelhorst, mevrouw drs. M. (Marjan) Timmer, drs. M.J. (Marc) Verburgh, drs. S.T. (Sjoerd) van der Wardt en M.G. (Milo) van der Zee. Dit voorlopig bestuur zal zich bezighouden met de oprichting van de werkgeversvereniging en het overleg gaan voeren met de Belangengroep Practici in Loondienst. Het voorlopig bestuur zal zijn werkzaamheden gedurende een bepaalde periode uitvoeren, namelijk tot de definitieve verkiezing van een bestuur en de vaststelling van de statuten van de werkgeversvereniging.
Meer informatie: bureaumedewerker Marij van Oostrum

Profiel dierenarts bij VWA

De vacaturestop voor de functiegroep dierenartsen bij de VWA is in het najaar versoepeld. Half november is er een gesprek geweest tussen de directeur van de RVV, de heer Kleinmeulman, KNMvD-bestuurslid John Borgmeier en een aantal geledingen binnen de beroepsgroep over het nieuwe profiel van de dierenarts bij de VWA.
Meer informatie: portefeuillehouder John Borgmeier

Voortgang koersdialoog

Op de algemene vergadering op 1 oktober 2004 heeft algemeen directeur Herman Geertsen een presentatie gehouden over de zogenaamde koersdialoog van de KNMvD. Uit die koersdialoog is een drietal speerpunten geformuleerd waaraan het bestuur de komende jaren gaat werken.
1: communicatie met leden
2: ledenservice
3: werkgevers-/werknemersorganisatie
In november heeft een ad hoc werkgroep, bestaande uit medewerkers van het bureau, een lid van de KNMvD en een niet-lid, brainstormgewijs bekeken welke concrete activiteiten de KNMvD kan ondernemen om beter zichtbaar voor de leden te worden. Deze werkgroep heeft zich met name op

communicatie met leden en ledenservice gericht.
Over de 'koersdialoog' zal in het Tijdschrift regelmatig worden gepubliceerd, zie ook het vorige nummer (TvD 15 december 2004).
Meer informatie: bureaumedewerker Herman Geertsen

Jaarcongres 2004
In de bestuursvergadering is een delegatie van de jaarcongrescommissie ontvangen om het jaarcongres 2004 te evalueren en vooruit te blikken naar het congres van 2005 en verder. Over het algemeen zijn de reacties op het afgelopen congres zowel van leden als bestuursleden positief, al blijven er natuurlijk wat puntjes van kritiek zoals het lange middagprogramma zonder pauze. Toch wordt de combinatie van de algemene vergadering in de ochtend en aansluitend het jaarcongres, dus alles op één dag, als zeer prettig ervaren.
Over de ontkoppeling van de sportdag en het jaarcongres zijn de meningen verdeeld. In november zullen portefeuillehouder John Borgmeier en de sportcommissie zich beraden over de mogelijkheden voor blijvende ontkoppeling of eventueel koppeling van beide evenementen via andere mogelijkheden. Wij houden u op de hoogte.
Meer informatie: portefeuillehouder John Borgmeier

Notulen algemene vergadering KNMvD d.d. 1 oktober 2004
De notulen van de algemene vergadering van de KNMvD gehouden in Hotel Tjaarda in Oranjewoud zijn door de notulencommissie vastgesteld. U kunt de notulen vinden op onze website www.knmvd.nl (onder [KNMvD], bestuur en bureau)

Personalia

Als lid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:
Aarle, A.M.; 2003; 5293 AK Germonde; Akkerstraat 14.
Gielen, Mevr. L.C.A.; Gent 2004; 5571 LT Bergeyk; Muggenhool 11.
Grondman, Mevr. V.M.; 2004; 3362 JD Sliedrecht; Dorlandsweer 31.
Mulder, Mevr. E.J.; Gent 2004; 1052 RS Amsterdam; Bilderdijkkade 3 bis.
Souman, R.; 2002; 8051 HK Hattem; Rijnstraat 29.
Verkleij, M.M.; 2004; 1475 JH Beets; Beets 115.

Als kandidaatlid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:
Aartsen, Mevr. A.E.
Akse, Mevr. V.E.W.
Berg, Mevr. M.H. van den
Berghe, Mevr. W. van de
Bijkerk, Mevr. S.
Blok, Mevr. E.E.
Boer, M.W. de
Boon, O.V.
Bovenkamp, Mevr. C.G. van de
Brandhof, Mevr. W.E. van den
Buijs, Mevr. M.P.
Cheung, Mevr. K.Y.L.F.
Cleton, Mevr. N.B.
Cuper, Mevr. N.J.
Ebbens, Mevr. E.M.
Embden, G.J. van
Eriksson, Mevr. L.C.
Essen, Mevr. V.J. van
Frijtens, H.W.A.B.
Geiss, E.
Genugten, Mevr. N.I. van
Goselink, Mevr. R.M.A.
Govaert, H.H.
Graaf, Mevr. M.E. de
Grbovic, B.
Groningen, J.E. van
Gunning, Mevr. M.E.
Haagsman, Mevr. A.N.
Ham, Mevr. C.J.W.M.
Heijs, Mevr. K.N.T.
Helmholdt, Mevr. A.G.N.
Ingen, Mevr. M. van
Jacobi, J.
Jansen, Mevr. G.
Jong, Mevr. I.M. de
Kamphuis, Mevr. M.C.D.
Kannekens, E.M.
Kempenaars, Mevr. M.G.M.
Klein Koerkamp. Mevr. M.M.
Koning, Mevr. R.R.W. de
Koole, Mevr. E.H.P.
Kwant, Mevr. L.
Lagendaal, Mevr. A.
Laumans, Mevr. L.
Leij, Mevr. W.J.R. van der
Maas, Mevr. W.H.M.
Meeuwissen, Mevr. S.
Molhoek, Mevr. A.W.I.
Noordam, Mevr. J.M.
Ondris, Mevr. M.N.
Oosterwijk, M.J.
Reep, Mevr. M.T.F. van de
Regeling, Mevr. J.I.
Rijssen, Mevr. J.D. van
Roosmalen, G.G.J. van
Snider, Mevr. M.
Sparreboom, Mevr. S.
Teuben-van der Leest, Mevr. M.
Thomassen, Mevr. B.M.
Uden-van Summeren, Mevr. A.A. van
Velthuizen, Mevr. J.M.
Ven, Mevr. R. van de
Verschoor, Mevr. J.
Vester, Mevr. P.
Vreeman, Mevr. H.Z.
Vrieze, Mevr. E.
Wilmink, Mevr. S.
Wolst, Mevr. F.A.W.
Zuijlen, M.M. van
Zweers, Mevr. K.

Overlijdensberichten:
Op 17 november 2004 E. Bakema te Velp.

Mutaties:
Aarle, A.M.; 2003; 5293 AK Gemonde; Akkerstraat 14; tel.privé: 073-5514047; E-mail privé: doan239@hotmail.com.; medew. bij D.S. Akkerman; G.A. Bavinck en H.A.M. van Doremalen; tel. prakt.: 073-5493566; fax prakt.: 073-5479155; E-mail prakt.: dapschijdel@zonnet.nl. **(toev. als lid)**
Gielen, Mevr. L.C.A.; Gent 2004; 5571 LT Bergeijk; Muggenhool 11; tel. privé: 0497-571080; E-mail privé: lindagielen@hotmail.com. **(toev. als lid)**
Grondman, Mevr. V.M.; 2004; 3363 JD Sliedrecht; Dorlandsweer 31; tel. privé: 0184-424924; E-mail privé: veroniquegrondman@planet.nl. **(toev. als lid)**
Hoebe, H.P.; 1963; U-1983; 7497 MA Bentelo; O.L. Vrouwestraat 13; tel. privé: 0547-292483; **E-mail privé: bertencis@hetnet.nl. of bertcis@**

hotmail.com.; r.d.

Mulder, Mevr. E.J.; Gent 2004; 1052 RS Amsterdam; Bilderdijkkade 3- hs.; tel. privé: 020-6659334; junior docent UU FD afd. vet. Anatomie & fysiologie. **(toev. als lid)**

Souman, R.; 2002; 8051 HK Hattem; Rijnstraat 29; tel. privé mobiel: 06-48197793; E-mail privé: roelofsouman@wanadoo.nl.; **(toev. als lid)**

Verkleij, M.M.; 2004; 1475 JH Beets; Beets 115; tel. privé mobiel: 06-12534252; medew. bij Mevr. J.E.P.F. van Bakel, Mevr. L. Pool en J.M. Swinkels; tel. prakt.: 0299-401370; fax prakt.: 0299-402222; E-mail prakt.: dap.veo@worldonline.nl. **(toev. als lid)**

Workel, Mevr. W.D.; 2004; 1506 RR Zaandam; Tolstoistraat 1; **tel. privé: 075-6143223;** E-mail privé: dixieworkel@hotmail.com.; medew. bij D. Bouwman en G.C. Knibbe; tel. prakt.: 020-4821854; fax prakt.: 020-4822508; E-mail prakt.: daplandsmeer@planet.nl.

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

2005

Januari

21 Symposium Cryopreservation of Reproductive Cells, Animal Sciences Group, Edelhertweg 15 te Lelystad. Onderwerp: inviezen van sperma, eicellen, embryo's en ovariumweefsel van diverse diersoorten. Opgave via: info.do.asg@wur.nl

28 Veterinair Sportpaarden symposium voor alle paardendierenartsen: Jumping Amsterdam. VKO heeft 10 nascholingspunten erkenningsregeling Paard toegekend. Kosten 285 euro. Informatie via www.proveto.nl of per e-mail Voor eventuele vragen of aanmelding kunt u reageren per info@proveto.nl

Februari

24 Jaarlijkse studiedag van de Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie. Plaats: RIVM in Bilthoven. Hoofdthema: 'Multidisciplinaire benadering van nieuwe zoönosen'. Deelname geeft recht op 10 punten in het kader van de erkenningsregeling. Informatie via T. Nell, Rozenbroek 12, 6596 DA Milsbeek, telefoon 0485-587630 of e-mail: tom.nell@intervet.com

Vergaderingen & Bijeenkomsten

2005

Januari

20 Werkvergadering Varken II, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

25 Werkvergadering Varken II, regio Oost. Locatie: Gezondheidsdienst voor Dieren, Arnsbergstraat 7, Deventer. Tijd: 20.00 uur.

Februari

5 Vedias Grote Huisdierendag. Prijs: leden € 22,40, niet-leden € 42,50. inschrijven z.s.m. via de website www.vedias.nl

7 Werkvergadering Rund II, regio Noord. Locatie: Hotel Mercure Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

10 GHwD-studievergadering van 16.00 tot 22.00 uur

15 Regionale PiR-bijeenkomst in Heerenveen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

15 Werkvergadering Paard II, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

16 Regionale PiR-bijeenkomst in Deventer voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

17 Regionale PiR-bijeenkomst in Rijen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

22 Thema-avond Paard. Onderwerp: (Wedstrijd)spanning: Maak van je vijand je vriend. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Ceter. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

Maart

1 Werkvergadering Rund III, regio West. Locatie: Hotel Mercure Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

2 Werkvergadering Rund III, regio Noord. Locatie: Hajé Hotel Heerenveen. Tijd: 14.00 uur.

5 Werkvergadering Gezelschapsdieren, regio Zuid. Locatie: Weert. Tijd: 09.00-13.00 uur.

8 Werkvergadering Rund III, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

9 Werkvergadering Rund III Regio Oost. Tijd: 14.00 uur. Locatie: Gezondheidsdienst voor Dieren, Arnsbergstraat 7, Deventer.

Cursussen

2005

Januari

18+25 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

20-21 **Workshop Basic I**. Pilot 'Collegiale Coaching Vet Vitaal' door drs. Anna Schröder (coach/trainer en dierenarts) en drs. Sido van der Meulen (organisatieadviseur). Locatie: Hotel van der Werff op Schiermonnikoog. Tijd: donderdagmiddag tot en met vrijdag namiddag. Kosten: € 495,= exclusief 19% BTW (ter introductie inclusief logies, maaltijden en cursusmateriaal). Voor deelname en informatie over de workshops Collegiale Coaching Vet Vitaal kunt u contact opnemen met: sido@joinup.nl of schröder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 288 62 86. (Zie website www.joinup.nl voor een volledige programmabeschrijving).

Februari

3 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo.

21-23 PHLO-cursus: Techniques for Writing and Presenting a Scientific Paper. Info via of Wageningen Business School/PHLO, tel. 0317-484093.

22 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

23-27 Start 5 seminars Veterinair Chiropractic (EUR 850 per module/ EUR 3.800 module 1-5). Location: Neubulach, Germany. Language: English. Speakers: B. Ormston (USA), G. Giggleman (USA), J. Berklich (USA), G. Fritz (Neubulach). Information and registration: European Institue for Veterinary Chiropractic, phone +49 7053 3228, email: animal.chiropractor@t-online.de.

24+25 **Workshop Basic II**. Pilot 'Collegiale Coaching Vet Vitaal' door drs. Anna Schröder (coach/trainer en dierenarts) en drs. Sido van der Meulen (organisatieadviseur). Locatie: Hotel van der Werff op Schiermonnikoog. Informatie via website , e-mail: sido@joinup.nl of schröder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 288 62 86.

Maart

3 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

Jubilea januari 2005

3 januari, R.D. Reinders te Dokkum, 50 jaar, afwezig
4 januari, Dr. J.J. Aukema te Oosterbeek, 50 jaar, aanwezig
4 januari, H. Poortman te Dalen, 50 jaar, afwezig
4 januari, Prof. Dr. W.J.I. van der Gulden te Nijmegen, 50 jaar, aanwezig
4 januari, H.J.A.M. Kothuis te Sittard, 50 jaar, afwezig
4 januari, A. Gorter te Winschoten, 25 jaar, afwezig
5 januari, H. Eggink te Oosterwolde, 50 jaar, afwezig
6 januari, J.F. Kotter te Warfhuizen, 35 jaar, afwezig
11 januari, J.C. Baars te Bemmel, 40 jaar, aanwezig
22 januari, Prof. Dr. P. de Zwart te Bunnik, 50 jaar, aanwezig
29 januari, Mevr. Drs. E.A. van Meurs te Doorn, 30 jaar, afwezig
29 januari, Mevr. Drs. E. van Weelden te Goirle, 30 jaar, onbekend
30 januari, H.J.B.J. Nales te Diepenheim, 35 jaar, afwezig
31 januari, S. Bergsma te Zierikzee, 35 jaar, afwezig
31 januari, K. Hengeveld te Budel, 35 jaar, afwezig

In tegenstelling tot wat in de brief aan jubilarissen staat vermeld, publiceert de KNMvD alleen nog maandelijks een lijstje van jubilea in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Gezocht op korte termijn:

Dierenarts m/v

- gezelschapsdieren eventueel met paard;
- minimaal 1 jaar relevante ervaring;
- ondernemersgeest;
- recht door zee en realistisch.

Geboden:
- uitdagende baan in splinternieuwe praktijk;
- stressvrije werkomgeving op de grens Drenthe, Overijssel, Friesland;
- uitzicht op associatie binnen twee jaar.

Dierenarts Marjan Schalekamp, Hoofdstraat West 49, 8391 AL Noordwolde.

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
01-02-2005	maandag	10-01-2005
15-02-2005	maandag	24-01-2005
01-03-2005	maandag	07-02-2005
15-03-2005	maandag	21-02-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

Te koop gevraagd:

Praktijkinventaris voor startend dierenartsenechtpaar.

tel: 0113-626266/06-50253718
e-mail: marvdb@ision.nl

Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, woonhuis inclusief

Gezelschapsdierenpraktijk
in het westen van het land

ter overname aangeboden.

Datum van overname in 2005, in onderling overleg vast te stellen.
Prima weekend- en vakantieregeling met ervaren buurtcollega.
Vraagprijs € 365.000,00 k.k.
Reacties per e-mail : leilatalha@hotmail.com of schriftelijk: mevrouw M. Talha, Vleutenseweg 407, 3531 HJ Utrecht.

DIERENKLINIEK
HATTEM-WAPENVELD

Ben jij een

Erkende Paardendierenarts m/v

met horsemanship en ambitie die aan de rand van de Veluwe wil werken in een goed geoutilleerde paardenkliniek?
Solliciteer dan binnen veertien dagen op deze vacature.

Wij zoeken een paardendierenarts met bij voorkeur enige ervaring voor een fulltime functie. De werkzaamheden omvatten zowel ambulant- als kliniekwerk.

Dierenkliniek Hattem/Wapenveld is een praktijk waarin zes dierenartsen werken vanuit twee vestigingen waaronder een gespecialiseerde paardenkliniek met een erkende keuringsdierenarts.

Reacties naar Dierenkliniek Hattem/Wapenveld, Crunershof 2, 8051 SX, Hattem, ter attentie van G.J. van Selm.

Een nieuwe aanpak van dermatofytose bij katten



Itrafungol®

- Krachtig antimycoticum
- Breed spectrum
- Langdurige werking
- Smakelijke orale oplossing



JANSSEN ANIMAL HEALTH
Postbus 90240, 5000 LT Tiburg

Itrafungol®

Antimycoticum voor katten

Benaming: Itrafungol 10 mg/ml orale oplossing (REG NL 10220 UDA/2 S 460 F11) - **Samenstelling:** itraconazol 10 mg/ml - **Doeldier:** kat - **Indicatie:** behandeling van dermatofytose veroorzaakt door *Microsporum canis* - **Dosering:** dagelijkse dosis is 5 mg/kg of 0,5 ml/kg/dag oraal. Het doseringschema is 0,5 ml/kg/dag voor 3 verschillende perioden van 7 opeenvolgende dagen, elke keer met 7 dagen zonder behandeling ertussen - **Contra-indicaties:** Niet toedienen aan katten die overgevoelig zijn voor itraconazol of één van de andere ingrediënten. Niet toedienen aan katten met een verstoorde lever- of nierfunctie. Niet gebruiken bij zwangere of zogende katten. - **Bijwerkingen:** In klinische studies werden bepaalde bijwerkingen die mogelijks gerelateerd zijn aan de toediening van het product genoteerd. De meest voorkomende bijwerkingen waren braken, diarree, anorexie, speekselen, depressie en apathie. Deze effecten zijn gewoonlijk mild en van voorbijgaande aard. Een kortstondige toename van leverenzymes kan voorkomen. In zeer zeldzame gevallen wordt dit geassocieerd met icterus. In dergelijke gevallen moet de behandeling worden onderbroken. **Verantwoordelijke onderneming:** Janssen Animal Health B.V.B.A., Turnhoutseweg 30. B-2340 Beerse. Verdere informatie is beschikbaar op aanvraag.

Dierenartsen AnimalCare

Dierenartsen AnimalCare in Harderwijk/Ermelo is een gemengde, goed geoutilleerde praktijk waarin vier dierenartsen en acht paraveterinairen werkzaam zijn. Wij werken vanuit drie vestigingen.
In verband met de ontwikkeling van onze praktijk zoeken we een

Dierenarts Gezelschapsdieren M/V

Wij vragen:
- minimaal één jaar ervaring
- deelname diensten voor gezelschapsdieren
- betrokkenheid en visie
- teamgeest
- gevoel voor humor

Wij bieden:
- een fulltime baan
- ruime mogelijkheden voor nascholing
- goede toekomstmogelijkheden
- een prachtige woonomgeving op de NW-Veluwe

Schriftelijke sollicitaties met cv sturen naar Dierenartsen AnimalCare, Nassaulaan 1, 3851 XZ Ermelo, ter attentie van de heer H.J. Zech.

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

Emmeloord biedt ruimte

EMMELOORD BIEDT RUIMTE...
Is niet alleen de slogan van de gemeentelijke overheid, maar ook van Dierenkliniek Emmeloord.
Dit betekent geen files, voldoende woonruimte en veel vrijheid om u heen.
Onze patiënten kunnen de kliniek uit alle richtingen van het land snel bereiken.

VACTURES

Internship paardengeneeskunde

De paardenafdeling is in 2004 ingrijpend gereorganiseerd. De faciliteiten op het gebied van Chirurgie en Beeldvorming zijn aangepast aan de meest geavanceerde eisen. De intrede van MRI biedt ons de mogelijkheid toonaangevend in ons vakgebied te blijven.

Voor de invulling van het internship Paardengeneeskunde zijn voor 2005 de nieuwe instroomdata **1 februari 2005** en **1 juni 2005**.

Zij die:
* onlangs afgestudeerd zijn en het monotraject geneeskunde Paard tijdens de opleiding met goed gevolg doorlopen hebben;
* zijn/haar toekomst wil richten op de paardengeneeskunde;
* voor de periode van 01 februari 2005 tot en met 31 januari 2006 of 01 juni 2005 tot en met 31 mei 2006 een gedegen basis willen leggen voor een succesvolle toekomst.

kunnen zich aanmelden.

Wij bieden:
- basisopleiding in alle facetten van de geneeskunde van het Paard;
- interne huisvesting in één van de nieuwe appartementen.

Informatie:
Wilt u meer informatie neem dan contact op met afdeling personeelszaken:
Mevrouw R. van de Velde, telefoon: 0527 698548 of bezoek onze website: www.dierenkliniekemmeloord.nl

Sollicitatie:
Richt uw sollicitatiebrief en curriculum vitae binnen veertien dagen aan:
Dierenkliniek Emmeloord
ter attentie van Mevr. R. van de Velde
Postbus 214
8300 AE EMMELOORD

LACTOLYTE®

Eerste hulp bij kalverdiarree

Bij acute diarree is dehydratie levensbedreigend. Een **isotone** ORS maximaliseert de wateropname.

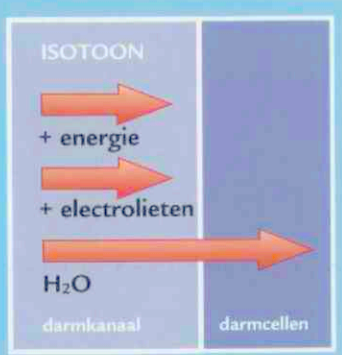
Lactolyte met als energiebron lactose geeft een **tweemaal** zo hoog energieniveau dan een reguliere isotone oplossing op basis van glucose. De **lacto-globulinen** zorgen voor een goede acceptatie en probleemloze overgang naar de melk.

Lactolyte: isotoon, maximale energie én een goede acceptatie!



DEFINITIEF REG NL 2393 GEREGISTREERD

Werkingsprincipe ORS



In een isotone oplossing wordt Natrium actief opgenomen gevolgd door passief transport van water via de osmotische gradiënt. Toediening van een isotone oplossing met grote hoeveelheid Natrium en een evenredige energie-inhoud maximaliseert de wateropname.

Virbac ANIMAL HEALTH

www.virbac.nl

...lyte®: REG NL 2393. **Samenstelling:** elektrolyten, suikers en mineralen. **Indicatie:** elektrolytentekort en dehydratie. **Doeldier:** kalf. **Kanalisatie:** vrij. **Voor meer informatie:** Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel: 0342-427127 E-mail: info@virbac.nl www.virbac.nl

VUURSTOKERS



Ons Vernieuwend, Uitdagend team voor uw Uitmuntend Resultaat!

Wij wensen u en uw team een succesvol jaar! Ons devies: wij voegen echt wat toe door net anders te zijn. Zowel voor gezelschapsdieren practici als de landbouwhuisdieren collega's hebben we nieuwe registraties en producten in petto. Wij verwachten met ons nieuwe varkensvaccin opnieuw te bewijzen dat wij *'partner in business'* zijn. Aan u om te bepalen of dat dan ook het predikaat *'preferred'* krijgt. Op het gebied van ontstekingsremming geldt voor ons als marktleider dat we niet stil staan. U kunt rekenen op uitbreiding van behandelingsmogelijkheden. Aanvullend op gewrichten, als onze specialiteit, een verbreding van het portfolio. Op intestinaal vlak komen we terug van weggeweest.
Kortom ook dit jaar kunt u weer op ons enthousiasme rekenen: intervisiegroepen, assistentenavonden, symposia en relatiedagen staan hoog op onze agenda. We willen weer een brevet van succesvol ondernemen afgeven!

Staand vlnr: Harmannus Harkema, Mylène Handgraaf, Margot Labberté, Douwe de Boer, Rein Schippers, Wim Hondelink, Adeline Kuiken, Winand Kissels, Noortje van 't Land, Tom Peters en Xaviera.

Zittend vlnr: Mireille Haan, Diana Haarbosch, Diana Schröduer.

Ook vol vuur maar niet op de foto: Luc van de Avoort (even nieuw dossier posten), Cindy Schoonhoven (relatiedag aan het regelen), Jantijn Swinkels (mastitispanel aan het voorbereiden).

Boehringer Ingelheim bv • Postbus 8037, 1802 KA Alkmaar • Telefoon 072-5662411 • Fax 072-5643213
Internet: www.boehringer-ingelheim.nl • E-mail: vetmedica@alk.boehringer-ingelheim.com

Boehringer Ingelheim

Deel 130 • Aflevering 2 • 15 januari 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
SVN DGK
24 JAN. 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde







The course of acute-phase proteins and serum cortisol in mastitis metritis agalactia (MMA) of the sow and sow performance

Evidence-based medicine in de veterinaire praktijk

"Meer draagvlak voor het vaccineren van dieren tijdens een uitbraak"

De opsporing van aangifteplichtige besmettelijke dierziekten in Nederland kan en moet efficiënter

Opmerkelijke ontwikkelingen op het gebied van transport van diagnostische monsters

Verslag Groep Groot Dagen 2004: "Het medicijn voor u en uw praktijk"

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De juiste sterkte



sterkte van de Clavubactin
50/12,5 mg tabletten perfe
aangepast aan het gemidd
gewicht van de kat.

Veel eigenaren van katten
vinden het moeilijk en
vervelend om hun huisdier
tabletten in te geven. Als h
ingeven van tabletten minc
moeite kost verhoogt dit de
betrouwbaarheid van de
therapie, waardoor de dier
sneller het gewenste resul
van de behandeling tonen.

Clavubactin® 50/12,5 mg b
50 mg amoxicilline en 12,5
clavulaanzuur. In de praktij
betekent dit dat in de mees
gevallen één tablet de
aanbevolen dosering beva
Hierdoor hoeven er bijna g
tabletten meer gebroken te
worden die anders ook nog
eens apart toegediend zou
moeten worden.

Bovendien zijn de tabletter
klein en, dankzij de toevoe
van vanillesmaakstof, zeer
smakelijk voor zowel hond
kat.

Naast de Clavubactin® 50/1
mg is er ook de Clavubacti
250/62,5 mg voor de
middelgrote hond en de
Clavubactin® 500/125 mg v
de grote hond.



CLAVUBACTIN® **SMAKELIJKE TABLETTEN**
Diergeneesmiddel UDA. **Samenstelling per tablet:** 50 mg amoxicilline (als amoxicilline-trihydraat) en 12,5 mg clavulaanzuur (als kaliumclavulanaat). **Beschrijving:** Amoxicilline is een semisynthetisch penicilline met een bactericide werking, behorend tot de groep van beta-lactam antibiotica. Clavulaanzuur is een beta-lactamaseremmer waarvan de struktuur lijkt op die van een penicillinekern. Resistentie van bacteriën tegen antibiotica uit de penicillinegroep wordt meestal veroorzaakt door enzymen, beta-lactamasen geheten. Deze enzymen vernietigen het antibioticum voordat dit op de bacterie zelf kan inwerken. Beta-lactamase producerende stafylokokken zijn daarom ongevoelig voor amoxicilline. Onder gramnegatieve bacteriën zoals E. coli, Pasteurellaspecies en Salmonellaspecies worden ook regelmatig multipel resistente mutanten geïsoleerd. Het clavulaanzuur doorbreekt dit verdedigingsmechanisme van de bacterie door het beta-lactamase te inaktiveren. Bij gelijktijdige toediening van amoxicilline en clavulaanzuur wordt de werkingsintensiteit en het werkingsspectrum van amoxicilline uitgebreid met bacteriën die resistent zijn ten gevolge van beta-lactamasevorming. **Indicaties:** zie bijsluiter. **Contra-indicaties:** zie bijsluiter. **Toedieningswijze en dosering:** Uitsluitend voor orale toediening aan honden en katten. De dosering bedraagt 12,5 mg werkzame stof (= 10 mg amoxicilline + 2,5 mg clavulaanzuur) per kg lichaamsgewicht 2x daags. Bij hardnekkige infecties (o.a. luchtweginfecties) wordt aanbevolen de dosering te verdubbelen (25 mg/kg lichaamsgewicht 2x daags). **Behandelingsduur:** 5-7 dagen voor het merendeel van de infecties. In chronische gevallen, waarbij veel weefselbeschadiging is opgetreden, verdient het aanbeveling de onderstaande behandelingsduur aan te houden: chronische huidinfecties 10-20 dagen, Chronische cystitis 10-28 dagen, Luchtweginfecties 7-10 dagen. REG NL 09902. **Registratiehouder:** Le Vet B.V., Oudewater

AST farma
GROOT IN KLE
www.astfarma.n

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 2
15 januari 2005

Inhoud

Foto's cover: (links) oude hoektandfractuur, A. van Foreest, (midden) winnende foto van DAP de Driehoek Klarenbeek en (rechts) Groep Groot Dagen 2005, Laurens Hoedemaker.

Uit de hoofdredactie 37

Overige artikelen
The course of acute-phase proteins and serum cortisol in mastitis metritis agalactia (MMA) of the sow and sow performance; *K.N. van Gelder en G. Bilkei* 38

Wetenschap

Veterinair tuchtrecht
Jan en alleman?; *I. Boissevain* 43

VWA
Weer een diervoedercrisis ? Dioxine in aardappelbijproducten 44

Actua

Uit en voor de praktijk
Aandoeningen van de cornea bij het paard (deel 3); *M.A. van der Velden* 45
Evidence-based medicine in de veterinaire praktijk; *M. Leeflang* 48

Tandheelkunde
Een hoektandfractuur verdient de juiste aandacht; *A. van Foreest* 50

Berichten en verslagen
Bijzondere inzendingen fotoactie 54
"Meer draagvlak voor het vaccineren van dieren tijdens een uitbraak"; *S.J. de Groot* 55
"De opsporing van aangifteplichtige besmettelijke dierziekten in Nederland kan en moet efficiënter"; *S.J. de Groot* 56
Opmerkelijke ontwikkelingen op het gebied van diagnostische monsters; *M.H. Mirck* 57
Nederlands Instituut voor DierGedragstherapie opgericht 58
Acht dierenartsen en de kunst van de reiger; *L. Platvoet* 59
'Curiosity cures the cat' 60
Tariefwijzigingen zorgen voor onrust 61
Januarinummer Veehouder en Dierenarts 61

Congressen en cursussen
EU&U toekomst diergeneeskunde onbegrensd 62
Precongress day Voorjaarsdagen over wondgenezing 62

LACTOLYTE, EERSTE HULP BIJ KALVERDIARREE

Lactolyte orale rehydratietherapie met Lactoserum



- Snel herstel van de waterhuishouding én bestrijding van metabole accidose
- Betere energievoorziening waardoor minder gewichtsverlies
- Goede acceptatie en probleemloze overgang naar de melk
- Verpakkingen: 8 sachets of een pot van 900 gram

Virbac ANIMAL HEALTH

Persoonlijk voor dieren

Lactolyte® REG NL 2393. **Samenstelling:** elektolyten, suikers en mineralen. **Indicatie:** elektrolytentekort en dehydratie. **Doeldier:** kalf. **Kanalisatie:** vrij.
Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl, www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Dr. J.M.A. Snijders (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Praktijk in bedrijf
Zijn uw klanten wel tevreden?; *J.L.M. Geelen* 63

Uitgelicht
Peesklem ontwikkeld door drs. E.J.S. Bron 63

KNMvD

Maatschappijnieuws
Groep Groot Dagen 2004: "Het medicijn voor u en uw praktijk"; *R. Back* 64
Lees dit wel!; *H. Geertsen* 66
KNMvD reikt 500.000ste dierenpaspoort uit 66
Wijzigingen in het mantelcontract voor ziektekostenverzekering voor leden van de KNMvD; *M.C. van Oostrum-Schuurman Hess* 67
Minimum (jeugd)loon per 1 januari 2005 gewijzigd 67
Contributieregeling parttimers in loondienst en waarnemers 2005 67

GGG-pagina
De vinger aan de pols van uw praktijk; *J. van Herten en H. van Rossem* 68

Personalia 69
Doorlopende agenda 70
Deadline 71

Contents

Other papers
The course of acute-phase proteins and serum cortisol in mastitis metritis agalactia (MMA) of the sow and sow performance; *K.N. van Gelder, and G. Bilkei* 71

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Lees dit niet!

Lees dit niet! Een paradox. Je kunt het nooit goed doen. Als lezer voldoe je niet aan de oproep; als niet-lezer weet je niet dat je eraan voldoet. Zowel de bevestiging als de ontkenning leiden tot een tegenspraak.

Het heeft er alle schijn van dat mensen – veterinairen in het bijzonder? – in groten getale de aanmoediging 'lees dit niet!' niet nodig hebben om zich af te sluiten voor geschreven teksten. Met andere woorden: je hoeft geen diepgravend onderzoek te doen om te kunnen constateren dat slechts een klein deel van ook de veterinaire beroepsgroep de tijd heeft – of wellicht de tijd neemt – om analoog of digitaal aangereikte informatie tot zich te nemen. Dat geldt dus ook voor het TvD; ook voor dit artikel.
Conclusie: u, lezer, behoort tot een selecte groep!
(Wij zien hier even af van het gegeven dat lézen, kennis nemen van, in veel gevallen slechts de eerste fase is van een keten die kan leiden tot gedragsverandering. Wij zien er hier gemakshalve ook maar even vanaf dat niet-lezers in veel gevallen wél gevoelig zijn voor geruchten die zij niet kunnen verifiëren.)

Desondanks: binnen de beroepsgroep en daarbuiten spelen zich ontwikkelingen af die ingrijpende gevolgen hebben voor alle veterinairen, lezers en niet-lezers.
Een niet geheel willekeurig voorbeeld is de informatie rond erkenning, praktijkcertificering en de samenhang van beide: kwaliteitszorg op korte en langere termijn.
Zoals elk zichzelf respecterend bestuur wil het bestuur van de KNMvD zijn beleid baseren op de mening van de leden, zoveel mogelijk leden en andere practici.
Daarom heeft u de afgelopen weken de gelegenheid gekregen de ledenraadpleging van Environs International over kwaliteitsbeleid te lezen en ingevuld terug te sturen.

Het bestuur luistert!

Kwaliteitszorg, erkenning en praktijkcertificering zijn ingewikkelde en gevoelige zaken. Dat geldt ook voor het beleid erover. Lastig over te brengen, zeker schriftelijk.
Dat is de reden dat het bestuur van de KNMvD het land in gaat om het nieuwe kwaliteitsbeleid toe te lichten en te horen wat de leden ervan vinden.
De opeenvolgende stappen in deze dialoog zijn:

- *in januari rondt Environs International de ledenraadpleging af;*
- *in februari en maart overlegt het bestuur over de uitkomsten en ontwikkelt nieuw beleid;*
- *in de eerste helft van april bezoekt het bestuur de regio's om toe te lichten en te luisteren.*

Mocht u dit 'editorial' hebben gelezen: u bent van harte welkom tijdens een van die regiobijeenkomsten.*

Herman Geertsen,
algemeen directeur

** Gegevens over de regiobijeenkomsten vindt u op pagina 66.*

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

The course of acute-phase proteins and serum cortisol in mastitis metritis agalactia (MMA) of the sow and sow performance

K.N. van Gelder, and G. Bilkei[1]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 38-41

Overige artikelen

Summary

The objective of this study was to evaluate changes in acute-phase proteins (APPs) during mastitis metritis agalactia (MMA) in sows. Sows with MMA (group one, n=15) and healthy sows (group two, n=15) were evaluated at days 0, 5, 10, 15, and 20 *post partum*. Number of total born, liveborn, stillborn, and mummified pigs did not differ significantly between the groups. Preweaning mortality was higher (P<0.001) among MMA sows than among healthy control animals. The offspring of healthy sows had higher (P<0.05) weaning litter weights than the offspring of MMA sows.

Mean serum alpha 1-acid glycoprotein (AGP) concentrations were higher in MMA sows on the days 1 (P<0.05), 5 (P=0.05), and 10 (P<0.001) post partum. Mean serum haptoglobin (HPT) was higher in MMA sows on days 1, 5 (*P*<0.001), and 10 (P<0.05) of lactation. Cortisol serum concentrations up to day 10 *post partum* were higher (*P*<0.001) in MMA sows than in healthy sows. AGP was negatively correlated with litter weight, indicating that activation of the cellular immune response in sows negatively affects the growth rate of suckling piglets. Correlations were found between the overall means for weight, acute-phase proteins, and serum cortisol concentration.

Samenvatting

Het verloop van acute-fase-eiwitten en serum-cortisol in mastitis metritis agalactia (MMA) van de zeug en de performance van de zeug

Doel van deze studie was het beoordelen van veranderingen in de acute-fase-eiwitten (APP's) tijdens mastitis metritis agalactia (MMA) in zeugen. Zeugen met MMA (groep 1, n=15) en gezonde zeugen (groep 2, n=15) werden beoordeeld op dag 0, 5, 10, 15 en 20 post partum. *Het totale aantal geboren biggen en het aantal levend geboren, dood geboren en gemummificeerde biggen verschilde niet significant tussen beide groepen. De mortaliteit vóór de speenleeftijd was hoger* (p<0,001) *bij de zeugen met MMA dan bij de gezonde controledieren.*

Het speengewicht van de totale worp van de gezonde zeugen was hoger (p<0,05) *dan van de zeugen met MMA.*

De gemiddelde serumconcentratie van alfa-1-zuur glycoproteïne (AGP) was hoger in de zeugen met MMA op dag 1 (p<0,05), *dag 5* (p=0,05) *en dag 10* (p<0,001) post partum. *De gemiddelde serumconcentratie van haptoglobine (HPT) was hoger in zeugen met MMA op dag 1, 5* (p<0,001) *en 10* (p <0,05) *van de lactatie. De serumconcentratie van cortisol was tot dag 10* post partum *hoger* (p <0,001) *in de zeugen met MMA dan in de gezonde zeugen. De AGP-concentratie was negatief gecorreleerd met het gewicht van de worp. Dit wijst erop dat de activering van de cellulaire immuunrespons in zeugen de groei van de biggen in de zoogperiode negatief beïnvloedt. Correlatie werd gevonden tussen de algehele gemiddelden voor gewicht, acute-fase-eiwitten en de serumconcentratie van cortisol.*

[1] *Bilkei Consulting, Raubbühlstrasse 4, 8600 Dübendorf, Switzerland.*

Introduction

The acute-phase response refers to a group of non-specific host responses to a wide variety of stimuli and is characterized by changes in the concentration of a number of hepatically synthesized plasma proteins, the so-called acute-phase proteins (APPs). APPs are potentially useful as disease markers owing to their low concentration in healthy animals, the rapid increase in their concentration during inflammatory processes, and their rapid decrease with resolution of the disease (3). APPs have recently been suggested as indicators of inflammation in the urogenital organs and mammary glands of sows (3), because the concentration of these proteins in serum varies in response to infections, stress, and inflammatory processes (2,9). Haptoglobin (HPT) and alpha 1-acid glycoprotein (AGP) have potential as indicators of subclinical disease (4). Changes in APPs can be used to monitor the systemic response to physiological insults (8) and weight gain in pigs (5). More than 30 APPs have been identified (7). Serum concentrations of APPs may decrease or increase in response to the same stimulus (10). The most frequently studied serum APPs in swine are HPT, AGP, and C-reactive protein (CRP) (5,7), and measurement of a particular APP might provide information about the health status of a pig unit (10). High AGP levels may negatively influence the pharmacological effects of antimicrobial drugs (14). In a study (11), serum AGP, HPT and cortisol concentrations were higher in sows with mastitis metritis agalactia (MMA) than in healthy ones.

The aim of the present study was to examine the relationship between the concentrations of APP and cortisol in the serum of sows with postparturient clinical MMA and clinically healthy sows.

Material and methods

The trial was performed during March and April 2004, in a Hungarian pig breeding unit with a high prevalence of MMA symptom-complex in the sows.

In this unit, 15 sow with MMA (group 1, diagnosed according to an early MMA diagnosis system [1]) and 15 healthy sows (group 2, having less than 4 MMA points according to the diagnosis system described in Table 2) were selected for the study. Three replicates (3 x 5 animals from each group) were performed. The chosen females [(parity 2-4), body condition (scoring of 3-3.5), and number of pigs born (>11)] were from large farrowing groups of 30-50 sows and were assigned to group 1 or 2 at the same time. For example, if 5 sows were found to have MMA, they were assigned to group 1 and five healthy animals from the same farrowing group were assigned to group 2 (and to replicate 1).

The farm manager diagnosed MMA on the basis of elevated temperature, level of milk production, and appetite (Table 2). Sows diagnosed with periparturient disease were immediately treated (with an intrauterine infusion of antibiotic [ac-

cording to sensitivity test], 3 days of parenteral antibiotics [according to sensitivity test] and oxytocin [10IU / day, Oxytocin® TAD, Germany], and one prostaglandin F2α injection [175 µg cloprostenol, Estrumate® Essex, Germany]). Control healthy sows were selected if a general clinical examination and examination of the mammary glands and urogenital organs showed them to be free of any clinical signs of inflammation. Healthy sows scored less than 4 MMA points according to table 2 and were not treated. In order to further categorize MMA, according to the causative agent, bacteriological examination of vulval discharges and of milk (or colostrum) from the diseased mammary glands was performed (the teats were thoroughly cleaned, with milking into a sterile vacutainer after oxytocin [10 IU given intravenously] application). In order to monitor changes in concentrations of serum HTP, AGP, and cortisol, serum samples were taken from each sow one day after parturition and at days 5, 10, 15, and 20 of lactation. Attention were paid to blood sampling. Since cortisol is a stress hormone, stress-free sampling was performed by jugular vein puncture in individual cages in a separate room (a soft, thick rope-hog-snare was used). Serum AGP and HPT were measured by ELISA, performed according to the Endocrine Self Assessment Program (ESAP, 3), and cortisol concentrations were determined using a commercial kit (Diagnostic Co, LA, CA, USA, diagnosis performed in Vet Invest, Zagreb, Croatia).

Table 1 Correlation coefficients between weaning litter weights, serum AGP, HPT, cortisol in MMA suffering and healthy sows

Parameters compared	Healthy sows		MMA suffering sows	
	Correlation	*P* value	Correlation	*P* value
Weight (kg), AGP (µg/ml)	-0.549	<0.0001	-0.399	0.0008
Weight (kg), HPT (mg/dL)	0.716	<0.0001	0.274	0.612
Weight (kg), cortisol (ng/ml)	-0.016	0.9086	0.078	0.5676
AGP (µg/ml), HPT (mg/dL)	-0.354	0.085	-0.236	0.1490
AGP (µg/ml), cortisol (ng/ml)	0.269	0.441	0.116	0.4866
HPT (mg/dl), cortisol (ng/ml)	0.103	0.3771	0.334	0.279

Table 2 Diagnosis of periparturient diseases of the sows (modified after Sanders and Bilkei, 2004). Sows were examined for three days post-partum and the diagnosis of mastitis metritis agalactia (MMA) was made if a sow had a total score of at least ++++ based on the severity of fever, on milk production and on appetite. Sows diagnosed with MMA were immediately treated with antibiotic intrauterine infusion [according to sensitivity test], three days of parenteral antibiotics [according to sensitivity test] and oxytocin [10IU / day, Oxytocin® TAD, Germany], and one prostaglandin F2(injection [175 (g cloprostenol, Estrumate(Essex, Germany]).

Parameter	Score 1	Score 2	Score 3
Fever C°	40.0 – 40.3 +	40.4 – 40.6 ++	Over 40.6 +++
Milk production	Hypogalactia +	Agalactia without clinical signs of mastitis ++	Agalactia with clinical signs of mastitis +++
Appetite	Diminished appetite +	Moderate anorexia ++	Total anorexia +++

Legend:
Hypogalactia: hungry, lethargic but otherwise healthy looking piglets that have regular suckling periods.
Agalactia without clinical signs of mastitis: weak, hungry dehydrated piglets that have no regular suckling periods or no suckling at all.
Agalactia with clinical signs of mastitis: swollen, painful, mammary glands with piglets no suckling at.
Diminished appetite: more than 50 % but not all the daily food provided (3 kg) eaten.
Moderate anorexia: less than 50 % (<1,5 kg) of the daily food provided eaten.
Total anorexia: no food eaten at all.

For statistical analysis, the individual sow was the experimental unit. Data were analysed using Statview software (13). Between-group comparisons between MMA sows and healthy sows, at specific time points, were made with an unpaired *t* test, while within-group comparisons between two data collection points were made with a paired *t* test. Correlation coefficients (r) were reported on the overall means for each variable for MMA-affected and healthy sows, using Fishers's r to z analysis to describe linear relationships between two variables within the same group. Variables were serum concentrations of cortisol, AGP, and HPT. When a marked deviation from normality was present (verified by Levene's test significance), data were transformed to homogenize such variations. Class included in the model was parity, and the dependent variables were average voluntary daily feed intake and total born litter size. Correlation comparisons were made between parameters of interest, and the positive or negative change in the linear relationship of the parameters over the same time period are reported. In all comparisons, *P* values <.05 were considered significant. We averaged data for individual sows.

Sow data were analysed separately using the Statistical Analytical System (13, SAS, Cary, NC, USA). Independent variables included breeding month, and treatments not related to reproduction. Parity category, interaction between parity category, and duration of previous lactation (treated as continuous variables) were included in the model. Previous weaning-to-mating interval and its interaction with parity were included in the model. The General Linear Model (GLM, 1998) procedure was used for analysis of data on litter size. Dependent variables were number of total born pigs, number of liveborn pigs, number of stillborn pigs, and number of mummified pigs. Independent variables included litter conception month and treatments not related to reproduction. Parity category and duration of previous lactation treated as a continuous variable, were included in the model. Previous postweaning to mating interval and its interaction with parity were also included. Least-squares means were performed by 'Ismeans' (13, SAS, Cary, NC, USA). Standard errors for the means and probability comparison between the means were calculated using options of "stderr" and 'pdiff,' respectively.

Results

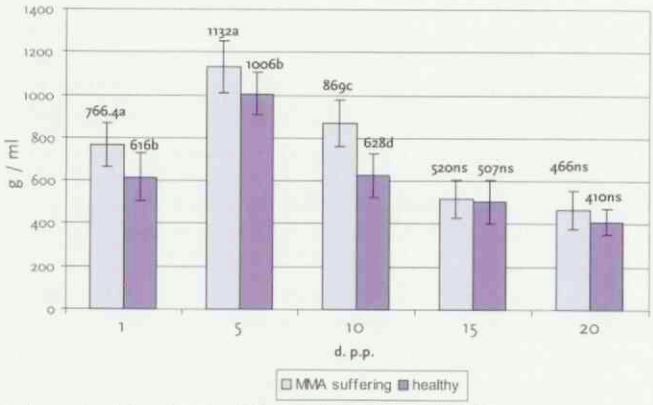
The bacteriological examination of vulval discharges and of milk (or colostrum) from the diseased mammary glands of MMA-affected sows revealed the presence of *Escherichia coli* in **each** sow. *Actinobaculum suis* (7 of 15 sows), *Klebsiella* spp (5 of 15 sows), Gram-positive streptococci (5 of 15 sows), and/or staphylococci (4 of 15 sows) were also found and were judged as concurrent infection of the genital tract of the sow. None of the healthy sows had bacterial agents in the milk or colostrum. Eight of the healthy sows had *Escherichia coli,* 1 of them *Actinobaculum suis,* Gram-positive streptococci (8 of 15 sows), and staphylococci (5 of 15 sows) in their postparturient vulval discharges.

The number of total born pigs (group one: 12.6+/-1.5 vs. group two: 12.2+/-1.1), liveborn pigs (group one: 11.2+/-1.2 vs. group two: 11.5+/-1.1), stillborn pigs (group one: 0.6+/-

0.04 vs. group two: 0.6+/-0.03), and mummified pigs (group one: 0.2+/-0.02 vs. group two: 0.2+/-0.02) did not differ significantly between the groups. Preweaning mortality was significantly different ($P<0.001$) between the MMA-affected and healthy sows (group one: 23.1+/-5.9% vs. group two: 11.9+/-2.2%). At 4 weeks the weaning litter weights differed ($P<0.05$) between the MMA-affected and healthy sows (66.1+/-3.2 kg vs. 78.4 +/-3.9 kg).

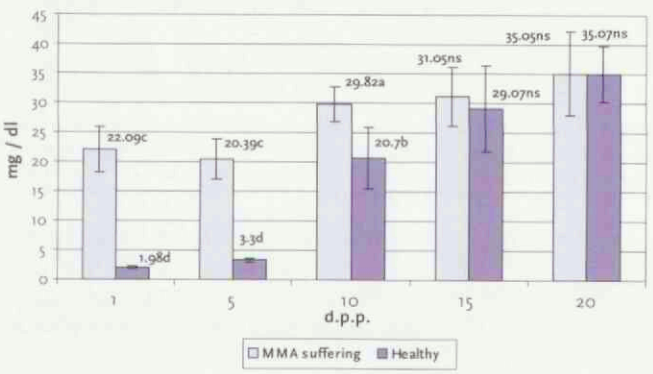
The mean serum AGP concentration was higher in MMA-affected sows on days 1, 5 ($P<0.05$), and 10 ($P<0.001$) after parturition (Figure 1). The mean serum HPT was higher in sows with MMA on days 1, 5 ($P<0.001$) and 10 ($P<0.05$) of lactation (Figure 2). The cortisol serum concentration up to day 10 *post partum* was higher ($P<0.001$) in the sows with MMA than in healthy ones (Figure 3). AGP was negatively correlated with litter weight, indicating that activation of the cellular immune response in sow negatively affected the growth rate of the suckling piglets. Correlations were found for the overall means for weight, acute-phase proteins, and serum cortisol (Table 1).

Figure 1. Serum concentrations of alpha 1-acid glycoprotein (AGP) on days 1, 5, 10, 15 and 20 post partum (p.p.) in sows with MMA and in healthy sows



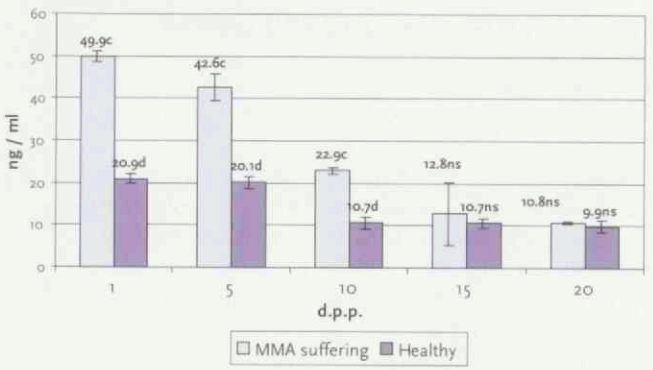
a,b at a data point: the difference is significant $P<0.05$
c,d at a data point: the difference is significant $P<0.001$
ns at a data point: non significant

Figure 2. Serum concentrations of haptoglobin (HPT) on days 1, 5, 10, 15 and 20 post post partum (p.p.) in sows with MMA and in healthy sows



a,b at a data point: the difference is significant $P<0.05$
c,d at a data point: the difference is significant $P<0.001$
ns at a data point: non significant

Figure 3. Cortisol serum values on days 1, 5, 10, 15 and 20 post partum (p.p.) in sows with MMA and in healthy sows



c,d at a data point: the difference is significant $P<0.001$
ns at a data point: non significant

Discussion

The bacteriological findings for vulval discharges and milk (or colostrum) from the diseased mammary glands of sows with MMA were typical for the present geographic area (12). According to the bacteriological findings, MMA was further categorized as acute coliform mastitis (CM). CM is accompanied by typical clinical symptoms, as reported in table 2, and endocrinological, haematological, and blood chemical changes due to lipopolysaccharide endotoxins of coliform organisms (1). Lipopolysaccharide endotoxins cause the release of acute-phase mediators in the mammary gland, causing the main systemic signs (1).

APPs are non-specific markers of inflammation, the serum concentrations of which increase in response to infections and inflammatory conditions (3). The present results indicate that AGP serum concentrations are correlated with MMA, indicating that cellular immune stimulation negatively influences the growth of preweaning pigs. The present findings indicate that serum HPT may be a valuable indicator of stress in pigs, and in **combination** with higher cortisol concentrations HPT seems to be a more reliable indicator of disease status than AGP or cortisol alone. Itoh *et al.* (10) suggested that in pigs chronically exposed to pathogens, both disease and stressors may contribute to increases in AGP. According to Itoh *et al.* (10), the upper limit of normal serum AGP levels is around 500µg per ml for young growing swine. In the present trial, serum AGP levels tended to peak at day 5 of lactation, and thereafter decreased. Itoh *et al.* (10) found that serum AGP levels increased in response to infections and concluded that a sudden increase in serum AGP may be associated with acute, rather than chronic, infections. An increase in serum AGP concentrations may be considered an indicator of intracellular immune communication, indicating an increase in the cellular immune response (3,6).

The present findings indicate that the sows suffered long-lasting stress due to MMA, which influenced their immune system. The gradual increase in HPT serum concentrations in the present study is similar to the findings of Grellner *et al.* (7), who evaluated growing pigs raised under a high *Mycoplasma hyopneumoniae* environmental pressure.

In a similar Slowakian study (11), the mean serum AGP, HPT and cortisol concentrations were higher and AGP concentrations were negatively correlated with litter weights in sows with MMA compared with the healthy ones. As in the present study, Mirko and Bilkei (11) found correlations between sow and piglet performance, acute-phase proteins, and serum cortisol concentrations.

Consistent with Grellner *et al.* (7), who studied growing pigs, in the present trial serum concentrations of AGP and HPT did not correlate with changes in serum cortisol concentrations in

sows with MMA. In the present study, high cortisol levels were found in the sows with MMA. In a previous study (3), serum cortisol values of sows with MMA were between 40-50 ng per ml, whereas they were 10-15 ng / ml in healthy sows during the first days *post partum*. The same authors found higher adrenal gland weights in MMA-affected sows.
The results of the present study suggest that measurement of serum concentrations of APP and cortisol in sows might be useful during monitoring for postparturient diseases and might be incorporated in the, in - East-European countries well accepted, - MMA diagnosis system described in table 2.

References

1. Bilkei G, Bölcskei A, und Clavadetscher E. Der Einfluss verschiedener praxisreifer zootechnischer Massnahmen auf das Auftreten des MMA - Komplexes. Der praktische Tierarzt 1995; 1: 42-50.
2. Burger W, Fennert EM, Pohle M, and Wesenmeier H. C-Reactive Protein-a characteristic feature of health control in swine. J Vet Med A 1992; 39: 635-8.
3. Dee HX, and Bilkei G. Eastern-European Pig Breeding in the New Millennium. Serological survey of *Porcine circovirus* in large Croatian pig breeding units. Proc. Zagreb, Cr. 2003; January 8-9. p. 34-38.
4. Eckersall PD, Saini PK, and McComb C. The acute phase response of acid soluble glycoprotein, alpha 1-acid glycoproteins, ceruloplasmin, haptoglobin and C-reactive protein in the pig. Vet Immunol Immunopathol 1996; 51: 377-85.
5. Eurell TE, Bane DP, Hall WF, and Schaeffer DJ. Serum haptoglobin concentrations as an indicator of weight gain in pigs. Can J Vet Res 1992; 56: 6-9.
6. French T. Acute phase proteins. In: French, The Clinical Chemistry of Laboratory Animals. 1st ed. New York, Pergamon Press. Inc. 1989; 201-35.
7. Grellner GF, Fangman TJ, and Caroll JA. Using serology in combination with acute phase proteins and cortisol to determine stress and immune function of early weaned pigs. J Swine Health Prod 2002; 10 (5): 199-204.
8. Hall WF, Eurel TE, Hanson RD, and Herr LG. Serum haptoglobin concentration in swine naturally or experimentally infected with *Actinobacillus pleuropneumoniae*. J Am Vet Med Ass 1992; 201: 1730-3.
9. Horadagoda NU, Knox KMG, Gibbs HA, Reid SWJ, Horadagoda A, Edwards SER, and Eckersall PD. Acute phase proteins in cattle: discrimination between acute and chronic inflammation. Vet. Rec. 1999; 144: 437-41.
10. Itoh H, Tamura K, Izumi M, Motoi Y, Kidoguchi K, and Funayama Y. The influence of age and health status on the serum alpha 1-acid glycoprotein level of conventional and specific pathogen free pigs. Can J Vet Res 1993; 57: 74-8.
11. Mirko CP, and Bilkei G. Acute phase proteins, serum cortisol and preweaning litter performance in sows suffering from periparturient disease. Acta Veterinaria Beograd 2004; 54 (2-3): 153-61.
12. Sanders LMG, and Bilkei G. Urogenital diseases and their effect on reproductive performance in high-parity sows. Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129 (4):108-112.
13. SAS, Statview. (1998): Statistical Analysis System Institute. 2nd ed. Cary, North Carolina. USA.
14. Son DS, Hariya S, Shimoda M, and Kokue E. Contributions of alpha 1-acid glycoproteins to plasma binding of some basic antimicrobials in pigs. J Vet Pharmacol Ther 1996; 19: 176-83.

WKG Klinieken BV

Westerhuis Kliniek voor Gezelschapsdieren

De hedendaagse dierenarts...

- *wil diergeneeskunde doen in een team en een perfect ingerichte kliniek; full- of parttime*
- *wil een goed honorarium ontvangen en over voldoende vrije tijd beschikken*
- *wil een bijdrage leveren aan goed georganiseerde veterinaire zorg*

WKG Klinieken BV...

- *neemt in samenwerking met investeerders praktijken over en biedt jonge enthousiaste collegae de mogelijkheid hun droom waar te maken*
- *zorgt voor ondersteunende taken, zoals administratie, huisvesting, management, inkoop en marketing*
- *besteedt extra aandacht aan opleiding, training en coaching*
- *zorgt ervoor dat de dierenartsen en hun team zich volledig kunnen richten op de patiëntenzorg*

Praktijken te koop gevraagd

In het kader van de voorgenomen expansie van WKG Klinieken BV komen wij graag in contact met dierenartsen, die hun **gezelschapsdierenpraktijk** willen verkopen en eventueel nog enige tijd mee willen blijven werken. Bij associaties zijn ook andere vormen van samenwerking bespreekbaar.

Onze voorkeur gaat uit naar de volgende praktijken

Bruto jaaromzet van ca. € 400.000,-

Locatie bij voorkeur grote(re) stad of randstedelijk gebied

U kunt contact opnemen met:

WKG Klinieken BV,
t.a.v. drs. Atjo Westerhuis, dierenarts
Postbus 26, 6669 ZG Dodewaard;
T 0488 – 41 00 40; F 0488 – 41 00 77;
atjo@uwdierenkliniek.nl

Het spreekt voor zich dat alle reacties zeer vertrouwelijk zullen worden behandeld.

OPTIMALE PRESTATIES ?

OPTIMALE ZORG !

PREQUINE®







Equi Products Holland BV streeft naar optimale service aan de gespecialiseerde paardenpracticus, ondermeer in de vorm van een exclusief pakket diergeneesmiddelen en verzorgingsproducten voor paarden.

Prequine® is hier een uitstekend voorbeeld van. Een nieuwe naam voor een exclusieve lijn hoogwaardige aanvullende diervoeders en supplementen voor paarden.

Prequine® is ons antwoord op de specifieke vraag van de paardenspecialist, gebaseerd op gedegen research, specialistische kennis en gecontroleerde productieprocessen.

Prequine® is uw antwoord op de vraag naar optimale begeleiding. In ieder seizoen, het hele jaar door.

Voor informatie verwijzen wij u graag naar de Prequine® brochure, of naar www.prequine.com

Equi Holland BV Products

Postbus 9358, NL-1800 GJ ALKMAAR Hermelijnkoog 44, NL-1822 CB ALKMAAR
Tel.: +31 (0)72 5644749 Fax: +31 (0)72 5643876
www.equi.nl

Jan en alleman?

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

In de wandelgangen wordt nogal eens gesputterd dat het onrechtvaardig is dat iedereen maar mag klagen over een dierenarts, waarna je als dierenarts vervolgens een boel tijd kwijt bent aan zo'n procedure. Of de klacht nu terecht is of niet, het kost nu eenmaal altijd tijd om jezelf te verweren. Maar mag iedereen wel klagen bij het Tuchtcollege?

Recht-streek(s)

De vraag stellen is hem eigenlijk al deels beantwoorden: nee, niet iedereen mag zomaar een klacht indienen over een dierenarts. Niet dat het nu strafbaar is, maar wel zinloos; de klager wordt dan niet-ontvankelijk verklaard en de klacht wordt niet in behandeling genomen. Volgens de Wet (de Wet op de Uitoefening van de Diergeneeskunde, verder WUD) is alleen een rechtstreeks belanghebbende gerechtigd tot klagen. Dat is wel de eigenaar, maar dus niet de buurman die arts is en die het allemaal beter weet en het een schande vindt, of de poezenliefhebster die vindt dat de dierenarts niet mag meewerken aan het laten inslapen van zwerfkatten.



Als er geen direct belanghebbende is, maar er wel een maatschappelijk belang kleeft aan een tuchtprocedure, zoals bij fraudezaken rond medicijnen en papieren, kan een speciale klachtambtenaar in het algemeen belang een klacht indienen of voortzetten als een eigenaar zich terugtrekt uit de procedure. Dat gebeurt bij dergelijke zaken dan ook regelmatig.

Duurzame zorg

In de zaken waarbij de vraag of sprake is van een rechtstreeks belang aan de orde komt, lijkt het erop dat het niet de betrokkenheid bij de eigenaar is die telt, maar de betrokkenheid bij het dier. Een hondenfokker die ooit erg boos werd op een dierenarts die haar het winnen van een rechtszaak door de neus boorde diende zelf in eerste instantie geen klacht in, dat deed haar man. En dat leidde tot niets: aangezien zij zich bezig had gehouden met het fokken van de honden en voor de rechter had moeten verschijnen, was haar man niet 'rechtstreeks belanghebbend' genoeg om een klacht tegen de betreffende dierenarts te mogen indienen.

Om rechtstreeks belanghebbend te zijn, moet sprake zijn van duurzame zorg en zeggenschap (over het dier). Als twee vriendinnen echter samen langdurig voor Bello hebben gezorgd, en één van hen gaat klagen als ze het niet eens is met de manier waarop Bello is ingeslapen, wordt zij weer wel als rechtstreeks belanghebbende gezien. Dat betekent dan wel dat degene die het dier verzorgt dat ook - aantoonbaar - langdurig moet doen (of hebben gedaan). Voor de paardenverzorgster die wilde klagen over de faculteit ging dat niet op. Haar favoriete paard is eigendom van een polostal en wordt opgenomen bij de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht. Zolang het paard daar is, verzorgt zij hem zelf. Dat komt goed uit, want ze zal binnenkort bij die polostal gaan werken. Helaas, het paard wordt op een ochtend met een verbrijzelde schedel aangetroffen. Het is ietwat opmerkelijk dat de polostal daar verder geen onderzoek naar wil doen, en de verzorgster dringt daar dan ook erg op aan. Omdat niemand naar haar luistert stapt ze naar het Veterinair Tuchtcollege, maar wordt daar niet-ontvankelijk verklaard. Gedurende het verblijf van het paard in de kliniek heeft ze wel een deel van de verzorging van het paard op zich genomen, maar dat mag geen 'duurzame verzorging' heten.

Des duivens

Ook een vereniging die zich inzet voor belangen die met het houden van de betreffende diersoort is gemoeid, heeft geen recht van spreken in een tuchtprocedure. Dat is een interessant gegeven, want onder bepaalde voorwaarden is dat op andere rechtsterreinen wel het geval; zoals bij een milieubeschermingsvereniging die schadevergoeding vraagt van de eigenaar van een olielekkende tanker, of de dierenbeschermingsvereniging die aan de rechter vraagt om een bepaalde eigenaar die al langer dieren verwaarloost een houdverbod op te leggen. Dergelijke verenigingen kunnen vanuit het belang dat in hun statuten staat omschreven naar de rechter stappen om namens datgene wat ze (proberen te) beschermen te procederen. Bij het Veterinair Tuchtcollege geldt dat niet. De duivenorganisatie die klaagt over een dierenarts die oogdruppels fabriceert met corticosteroïden en daardoor een dopingschandaal over de duivensport afroept, vangt daarmee bot bij het Tuchtcollege. Een postduivenorganisatie heeft geen duurzame zorg en zeggenschap voor/over de dieren, en is daarmee geen rechtstreeks belanghebbende.

Al met al betekent hebben dierenartsen (en assistenten) weinig te vrezen van de buren, de (ras-) verenigingen en andere potentiële klagers als het gaat om tuchtprocedures. Dat slaapt misschien weer ietsje rustiger…

Weer een diervoedercrisis? Dioxine in aardappelbijproducten

Begin november 2004 werd Nederland weer gealarmeerd door een incident in de veehouderij, veroorzaakt door diervoedergrondstoffen. Al na eerdere incidenten, zoals de Belgische dioxinecrisis en de MPA-affaire zijn op ruime schaal kwaliteitssystemen ingezet. In zowel de levensmiddelenindustrie als de diervoederindustrie bleek het toch mogelijk dat reguliere bijproducten van de levensmiddelenindustrie door onjuiste processing tot voedselveiligheidsproblemen op een groot aantal veehouderijbedrijven kon leiden. Hieronder vindt u een overzicht van de toedracht van dit incident.

Tracering van de bron

Op 18 oktober wordt aan de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) gemeld dat bij een routinecontrole van zuivel in een mengmonster van boerderijmelk een te hoog gehalte dioxine is aangetroffen. Naar aanleiding daarvan wordt door de VWA en de AID een onderzoek ingesteld naar de bron van de verontreiniging. De verontreiniging in het mengmonster wordt teruggherleid naar een enkele melkveehouderij waar in de melk een forse normoverschrijding (19 pg bij een norm van 3 pg) voor dioxine wordt aangetroffen. Uitgebreid onderzoek in samenwerking met het Rikilt, dat gecompliceerd wordt door de vele soorten voedermiddelen die op het bedrijf worden ingezet, toont aan dat de oorzaak van verontreiniging ligt in bijproducten van de aardappelindustrie. Onderzoek bij het betreffende aardappelverwerkende bedrijf wijst vervolgens op 2 november uit dat de verontreiniging van de aardappelbijproducten is veroorzaakt door het gebruik van mergelklei in het was- en sorteerproces van de aardappelen. De mergelklei is verontreinigd met een gehalte van 910 ng TEQ per kilogram klei. De klei blijkt afkomstig te zijn van een leverancier in Duitsland.

Eerste maatregelen

Op 25 oktober is de afvoer van alle dieren en van deze dieren afkomstige producten van de betreffende melkveehouder geblokkeerd. Als later blijkt dat ook één andere melkveehouder dezelfde aardappelbijproducten van dezelfde leverancier had afgenomen, wordt ook dat bedrijf geblokkeerd. Beide blokkades duren tot op dit moment voort omdat bij beide bedrijven sprake is van normoverschrijdingen van dioxine in de rauwe melk. De Nederlandse Zuivel Organisatie heeft vervolgens op vrijwillige basis de melk van zo'n vijftig bedrijven die ook aardappelbijproducten aan hun vee hebben gevoerd, gekanaliseerd opgehaald. Verder zijn er geen andere melkveebedrijven verdacht, hetgeen wordt bevestigd door de analyse van zeventig extra melkmonsters die landelijk uit voorzorg zijn genomen. De VWA blokkeert de levering van aardappelbijproducten door alle drie de vestigingen van het aardappelverwerkende bedrijf en twee tussenopslagplaatsen.

Verdere maatregelen in de keten

Het betreffende aardappelverwerkende bedrijf heeft bijproducten geleverd aan verschillende veehouderijbedrijven in verschillende sectoren. Op basis van de beschikbare gegevens kan niet direct worden uitgesloten dat vlees van dieren die met bijproducten zijn gevoederd, dioxinegehaltes bevat die de wettelijke norm overschrijden. Om hierover zekerheid te verkrijgen worden vetmonsters van geslachte dieren genomen. In afwachting van de resultaten van deze analyses wordt uit voorzorg de afvoer van vee van alle bedrijven met slachtvee die van de bewuste aardappelverwerker bijproducten hebben afgenomen geblokkeerd. Zo worden op 4 november 162 bedrijven geblokkeerd. Deze bedrijven blijven onder overheidstoezicht totdat uit de uitslagen van analyses blijkt dat de dioxinegehaltes in het vlees de wettelijke normen niet overschrijden. Bij de eerste analyseresultaten vertonen acht vetmonsters van varkens geen verhoogd dioxinegehalte. Ook de aardappelbijproducten die aan deze varkens zijn vervoederd, blijken geen normoverschrijding voor dioxine te vertonen. Waarschijnlijk komt dit doordat bij de bereiding van het voer verdunning is opgetreden met aardappelbijproducten van andere producenten. Op 19 november zijn vrijwel alle veehouderijen weer vrijgegeven. Inmiddels is uitsluitend het als eerste geblokkeerde melkveebedrijf nog geheel op slot. Het tweede melkveebedrijf mag nog geen vee en vlees afzetten, maar levert al wel weer melk.

Risico-analyse

Een overschrijding van de wettelijke norm voor dioxine hoeft niet direct een gevaar voor de volksgezondheid te betekenen. De normstelling, zoals die zowel voor levensmiddelen als voor diervoeders in 2002 tot stand is gekomen, heeft als basis het alara-pincipe (As Low As Reasonably Achievable). Door het RIVM zijn risicobeoordelingen uitgevoerd ten aanzien van melk en vlees. Bij de consumptie van melk bestond geen gevaar voor de volksgezondheid. Ook voor gehakt en varkensvlees bestond er geen volksgezondheidsrisico, behalve bij het gedurende meerdere weken dagelijks consumeren van grote hoeveelheden van deze producten.
In aardappelproducten voor humane consumptie is een lichte verhoging van het achtergrondgehalte van dioxine aangetroffen, maar deze gehaltes leveren geen gevaar op voor de volksgezondheid. De gevonden gehaltes in de aardappelproducten voor humane consumptie betreffen geen overschrijding van de zogeheten actienorm die wordt geadviseerd door de Europese Commissie en die aangeeft bij welk dioxinegehalte in aardappels actie moet worden ondernomen om de bron van de besmetting op te sporen en te elimineren.

Internationale dimensie

Bij een dergelijk incident worden zo snel mogelijk de Europese Commissie en de andere lidstaten van de Europese Unie via het Rapid-Alert-Systeem voor Food en Feed (RASFF) geïnformeerd over de zaak. Daarnaast worden specifieke mededelingen aan de autoriteiten van bepaalde lidstaten gedaan, vanwege de Duitse afkomst van de klei, de export naar Spanje van twee runderen van één van de geblokkeerde melkveehouderijen en de levering door het aardappelverwerkende bedrijf van aardappelbijproducten aan Duitsland en België.
Na de eerste berichten in de Nederlandse kranten, besluiten enkele derde landen, waaronder Zuid-Korea, om direct de grenzen te sluiten voor dierlijke producten van Nederlandse oorsprong. Door een snelle tracering en een afdoende maatregelenpakket, duurt dit soort handelsbelemmeringen over het algemeen niet (te) lang. Ook in dit geval is door zichtbaar en adequaat ingrijpen de totale economische schade beperkt gebleven.

Aandoeningen van de cornea bij het paard (deel 3)

M.A. van der Velden

Uit en voor de praktijk

Perforerende beschadigingen van de cornea

Als in een laesie alle lagen van de cornea betrokken zijn, is er sprake van een perforatie of van een ruptuur. In het algemeen spreekt men van een perforatie, wanneer de omvang van de laesie klein is, en van een ruptuur, wanneer deze groter is. Doordat de voorste oogkamer geopend is, zal er kamerwater aflopen (3, 8, 10, 13, 14).

Corneaperforaties

Wanneer een perforatie zich niet centraal maar meer perifeer in de cornea bevindt, zal de opening meestal snel afgesloten worden met een stukje irisweefsel, dat naar buiten komt omdat er kamerwater wegloopt. Vaak vormt dit irisweefsel dan als het ware een plug die de opening zodanig afsluit dat de voorste oogkamer niet verder leegloopt. Zie foto 16.
Uiteraard is het oog pijnlijk. De druk van het voorste oogsegment is afgenomen en er bestaat dus een hypotensie. De cornea is minder bol. In de cornea is een laesie zichtbaar, waaruit bruin irisweefsel prolabeert. Rondom de laesie is de cornea oedemateus. Omdat het prolaberende stukje iris vaak kapot scheurt, bevinden zich aan de buitenkant van het oog en ook in de voorste oogkamer grotere of kleinere hoeveelheden bloed c.q. bloedstolsels. Meestal sluit het prolaberende irisweefsel de perforatieopening zo goed af, dat het oog niet verder leegloopt maar tevens ook voorkomen wordt dat er naderhand nog bacteriën in het oog komen.
Voor de behandeling van een dergelijke corneaperforatie kan men uit twee benaderingen kiezen, en wel óf direct een chirurgische behandeling óf eerst alleen een medicamenteuze.

Als er direct een chirurgische behandeling wordt ingesteld, dan wordt deze uitgevoerd bij het liggende paard onder algehele anesthesie. Kort samengevat komt de operatie neer op het volgende. Begonnen wordt met een laterale canthotomie (het inknippen van de laterale ooghoek om het zicht op de oogbol te vergroten). Dan wordt de iris voorzichtig losgemaakt van de cornea. Afhankelijk van de mate van beschadiging wordt het prolaberende irisweefsel geamputeerd dan wel teruggebracht in de voorste oogkamer. Na spoelen van de voorste oogkamer wordt de cornea gehecht (8, 10, 13).
Deze chirurgische behandeling wordt verder ondersteund door een intensieve medicamenteuze behandeling en nabehandeling met onder andere antibiotica (locaal en soms ook systemisch), atropine (alleen locaal) en NSAID's (systemisch).
Wanneer een infectie in het oog voorkomen kan worden en het optreden van een post-traumatische secundaire uveitis beperkt blijft, is de prognose zeker voor het behoud van de oogbol en vaak ook voor het behoud van (een deel van) de visus gunstig. Het eventueel nog in de voorste oogkamer aanwezige bloed/fibrine zal geresorbeerd worden, en door de aanmaak van nieuw kamerwater zal de tensie van de oogbol weer normaal worden en zal de cornea zijn normale bolling terugkrijgen. De

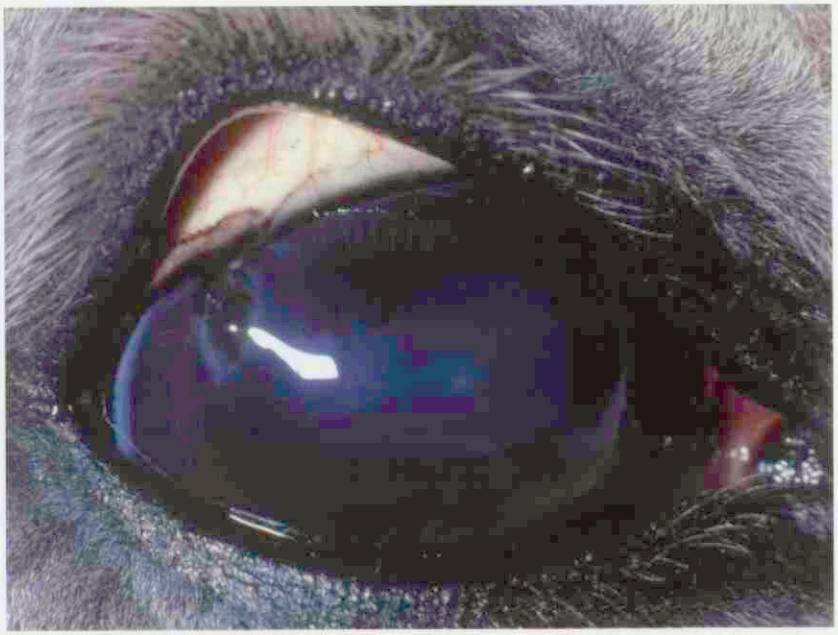


Foto 16: Een één uur oude perforatie van de cornea.
Op ongeveer 11.00 uur bevindt zich vlak naast de limbus een perforatie van de cornea, die weer afgesloten is door een stukje uitpuilend irisweefsel; de voorste oogkamer is niet verder leeggelopen.



Foto 17: Een drie weken oude perforatie van de cornea.
Op het prolaberende irisweefsel heeft zich granulatieweefsel gevormd.

voorste oogkamer wordt weer helder. In de cornea ontstaat wel een blijvend litteken. Afhankelijk van de plaats van de oorspronkelijke perforatie kan een synechia anterior (vergroeiing tussen de iris en de achterzijde van de cornea) ontstaan. De kans hierop wordt groter naarmate de laesie zich dichter bij de rand van de cornea bevindt. Soms ontstaat ook een synechia posterior, doordat het beschadigde stukje iris vergroeit aan het voorste lenskapsel.

Men kan ook besluiten om vooralsnog niet chirurgisch in te grijpen. Er wordt een intensieve medicamenteuze behandeling opgestart, die bestaat uit locale toediening van antibiotica en atropine, en systemische toediening van NSAID's (10, 13). Om zo min mogelijk aan oogbol en oogleden te hoeven manipuleren, vindt de locale toediening van antibiotica en atropine plaats via een subpalpebraal toedieningssysteem. Het in de corneaperforatie ingeplugde irisweefsel zal eerst rondom in de wond aan de cornea vastkleven door fibrine, zodat het gat in de cornea feitelijk dicht zit. In de wondrand van de cornea en aan het oppervlak van het ingeplugde irisweefsel ontstaat fibroangioblastenweefsel. Door organisatie van de fibrine vergroeien de iris en cornea echt met elkaar. Ook nu zullen bij een gunstig genezingsverloop (geen infectie in het oog, geen ernstige secundaire uveitis) eventueel in de voorste oogkamer aanwezig bloed en fibrine geresorbeerd worden en zal de normale oogboltensie weer terugkomen.
Er ontstaat echter ook fibroangioblastenweefsel c.q. granulatieweefsel aan het oppervlak van het buiten de cornea prolaberende irisweefsel. Dit resulteert in de vorming van een granuloom; op de cornea ontstaat een 'aardbei'. Zie foto 17. Het omringende normale cornea-epitheel is niet in staat over dit geleidelijk in omvang toenemende granuloom heen te groeien (vergelijkbaar met 'wild vlees' aan een extremiteit). Voor een uiteindelijke genezing is het noodzakelijk dat op een gegeven moment, en wel wanneer het irisweefsel echt vergroeid is met de cornea, al het prolaberende granulatie- en irisweefsel verwijderd worden tot net onder het niveau van het cornea-epitheel, in de hoop dat daarna de epithelisatie verder ongestoord kan verlopen. Zie foto 18. Soms wordt over het ontstane defect een conjunctivale flap gehecht (13). De oorspronkelijke laesie is pas volledig genezen, wanneer de epithelisatie geheel voltooid is. In de cornea zal een blijvend litteken ontstaan, dat gedeeltelijk bestaat uit irisweefsel. Men noemt dit een staphyloom. Uiteraard zal daarterplaatse ook een synechia anterior blijven bestaan.

Het zal duidelijk zijn dat voor een optimale behandeling een paard met een perforatie van de cornea wordt doorgestuurd naar een kliniek. Als daar besloten wordt tot directe chirurgische behandeling, is aanwezigheid van zalf op het oog ongewenst. Dit betekent in feite dat thuis slechts systemische behandeling of locale behandeling met alleen oogdruppels mag plaatsvinden!

Rupturen

Wanneer een ruptuur van de cornea is ontstaan, zal al het kamerwater aflopen zonder dat de scheur in de cornea wordt afgedicht met irisweefsel. Door de plotselinge snelle daling van de druk in het voorste oogsegment zal niet alleen een gedeelte van de iris door de scheur naar buiten komen, maar kan ook de lens losscheuren van zijn ophangbandjes. De lens kan dan aangetroffen worden in de voorste oogkamer (voor zover nog aanwezig), maar kan inmiddels ook via de scheur buiten het oog terechtgekomen zijn. In dat laatste geval zal vaak ook een gedeelte van het corpus vitreum uit het oog hangen met alle gevolgen vandien voor de retina. Zie foto 19. In het restant van de oogbol bevinden zich bloed, bloedstolsels en fibrine. De cornea zelf wordt snel oedemateus. Kortom: als gevolg van de rup-

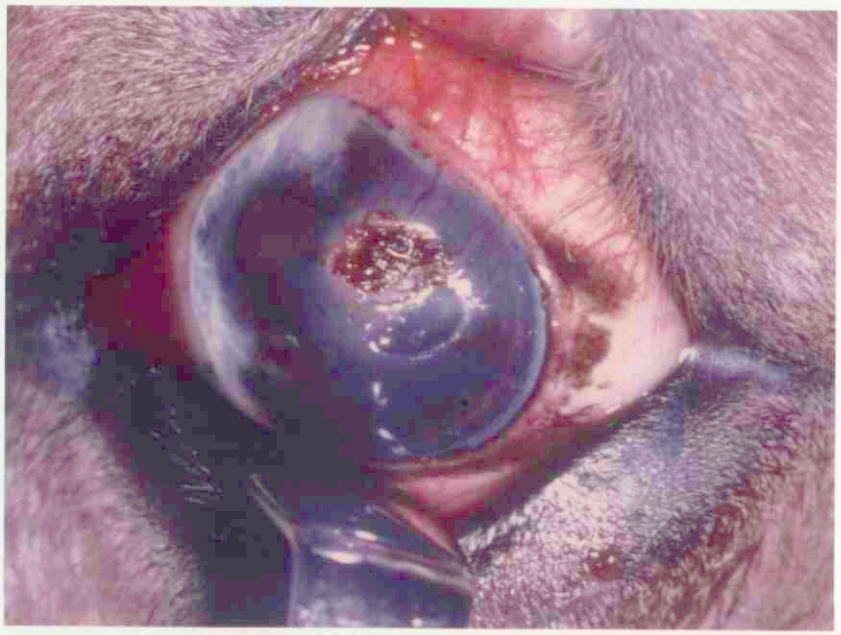


Foto 18: Hetzelfde oog als dat van foto 17.
Onder algehele anesthesie is het 'granuloom' verwijderd tot vlak onder het niveau van het cornea-epitheel; bloedende vaatjes zijn gecautheriseerd; om het proces zijn nog wat oedeem en bloedvaten zichtbaar.

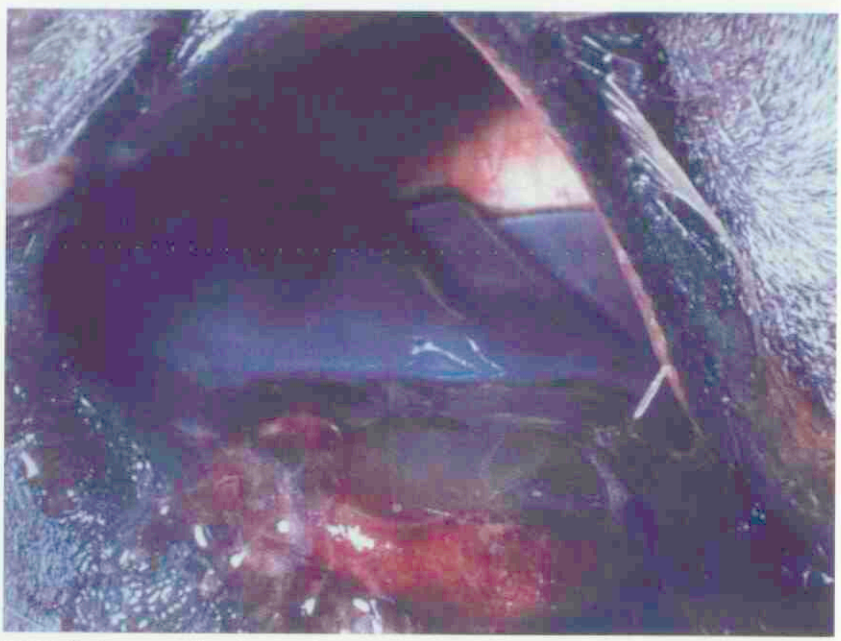


Foto 19: Een twee uur oude ruptuur van de cornea.
Het oog is leeggelopen en gecollabeerd; aan de buitenzijde van het oog waren bloedstolsels, irisweefsel en delen van het corpus vitreum zichtbaar; de lens was weg; het oog is verwijderd.

tuur kunnen allerlei structuren in het oog in meer of mindere mate beschadigd zijn. Bovendien zal als gevolg van het ernstige trauma altijd een secundaire uveitis ontstaan, die mogelijk ook septisch kan zijn en uiteindelijk zelfs kan resulteren in een septische endophthalmie (3, 8, 10, 13, 14). Een paard met een cornearuptuur zal dus ook als spoedpatiënt naar een kliniek verwezen moeten worden.

Het zal duidelijk zijn dat de prognose voor de visus in de meeste gevallen zeer ongunstig en vaak zelfs infaust is. Een eventuele chirurgische behandeling van het oog (i.e. hechten van de cornea), uitgevoerd in een kliniek en gevolgd door een intensieve medicamenteuze nabehandeling, is dan ook vaak niet gericht op het behoud van visus, maar alleen op het behoud van de oogbol. Daarbij moet men er rekening mee houden dat de oogbol vaak wel kleiner wordt.

Afhankelijk van de mate van beschadiging van de diverse structuren in het oog en van de ernst van de secundaire uveitis kan zelfs een echte phthisis bulbi, dat wil zeggen een volledige verschrompeling van het oog, ontstaan. Omdat dan de oogleden niet meer goed tegen de oogbol aan liggen, ontstaat vaak een voortdurende irritatie van de conjunctivae en de cornea door vuil en stof in de conjunctivaalzak. Dit leidt dan tot een chronisch meer of minder vies oog, dat regelmatig om behandeling vraagt (schoonmaken, oogzalf). Sommige eigenaren zullen dit accepteren, anderen zullen na verloop van tijd toch vragen om het 'oog' alsnog te verwijderen.

Wanneer op grond van de aard en ernst van het trauma en de daaruit resulterende beschadigingen vaststaat dat de visus voor altijd verloren is, kan ook voor een andere behandeling gekozen worden, en wel verwijdering van het oog. Op het voorstellen van deze radicale behandeling kan een eigenaar soms heel geschokt en afwijzend reageren. Aan de andere kant is het wel zo dat het paard snel van zijn probleem verlost is en pijnvrij wordt. Verwijdering van het oog is dus wel degelijk een behandelingsmogelijkheid die met een eigenaar besproken moet worden.

Als na onderzoek van een getraumatiseerd oog vaststaat dat de visus definitief verloren is, hoeft dat beslist geen reden te zijn om van verdere behandeling af te zien en het paard te euthanaseren of te laten slachten. Veel paarden blijken zich in korte tijd goed aan te passen aan het verlies van het gezichtsvermogen van één oog. Ze kunnen dan nog weer heel goed functioneren, zowel in de recreatieve sector als ook in de sport. Het karakter van het paard speelt daarbij uiteraard een grote rol. Verder is belangrijk wat het paard al geleerd had voordat het aan één oog blind werd.

Dankbetuiging

De auteur wil collega M.H. Boevé van de Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren en collega J. M. Ensink van de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard bedanken voor hun bereidheid om het manuscript door te lezen en van kritische opmerkingen te voorzien.

Literatuur

1. Andrew SE, Brooks DE, Smith PJ, Gelatt KN, Chmielewski NT, and Whittaker CJG. Equine ulcerative keratomycosis: visual outcome and ocular survival in 39 cases (1987-1996). Equine vet J 1998; 30 (10): 109-16.
2. Barnett KC, Crispin SM, Lavach JD, and Matthews AG. Color Atlas and Text of Equine Ophthalmology. London: Mosby-Wolfe, 1995; 98-136.
3. Chmielewski NT, Brooks DE, Smith PJ, Hendrix VH, Whittaker CJG, and Gelatt KN. Visual outcome and ocular survival following iris prolapse in the horse: a review of 32 cases. Equine vet J 1997; 29: 31-9.
4. Dowling PM, and Grahn BH. Antimicrobial therapy of ocular infections. Can vet J 1998;39:121-4.
5. Giuliano EA, Maggs DJ, Moore CP, Boland LA, Champagne ES, and Galle LE. Inferomedial placement of a single-entry subpalpebral lavage tube for treatment of equine eye disaese. Veterinary Ophthalmology 2000; 3: 153-6.
6. Hacker DV, Murphy CJ, Lloyd KCK, and Bellhorn RW. Surgical repair of collagenolytic ulcerative keratitis in the horse. Equine vet J 1990; 22 (2): 88-92.
7. Hamilton HL, McLaughlin SA, Whitley EM, Gilger BC, and Whitley RD. Histological findings in corneal stromal abcesses of 11 horses: correlation with cultures and cytology. Equine vet J 1994; 26 (6): 448-53.
8. Lavach JD. Large Animal Ophthalmology. St. Louis: Mosby Company, 1990; 101-49.
9. Lavach JD, Roberts SM, and Severin GA. Current Concepts in Equine Ocular Therapeutics. In: Moore CP. The Veterinary Clinics of North America, Large Animal Ophthalmology. Philadelphia: WB Saunders Company, 1984; 435-51.
10. Lavach JD, Severin GA, and Roberts SM. Lacerations of the equine eye: A review of 48 cases. JAVMA 1984; 10 (15): 1243-8.
11. Matthews AG. Nonulcerative keratopathies in the horse. Equine vet Educ 2000; 12 (5): 271-8.
12. McLaughlin SA, Gilger BC, and Whitley RD. Infectious keratitis in horses: Evaluation and management. Compend Contin Educ Pract Vet 1992; 14: 372-80.
13. Millichamp NJ. Ocular trauma. In: Roberts SM. The Veterinary Clinics of North America, Equine Practice Ophthalmology. Philadelphia: WB Saunders Company, 1992; 521-37.
14. Munger RJ. Equine Ophthalmic Emergencies. In: Moore CP. The Veterinary Clinics of North America, Large Animal Ophthalmology. Philadelphia: WB Saunders Company, 1984; 467-89.
15. Nasisse MP, and Nelms S. Equine Ulcerative Keratitis. In: Roberts SM. The Veterinary Clinics of North America, Equine Practice Ophthalmology. Philadelphia: WB Saunders Company, 1992; 537-57.
16. Neanderland MH, Riis RC, Rebhun WC, and Erb HN. Healing of experimentally induced corneal ulcers in horses. Am J Vet Res 1987; 48 (3): 427-430.
17. Oppen T van, Kershaw O, Borchers K, Glitz F, und Boevé MH. Keratitiden des Pferdes und Nachweis von equinen Herpesvirus Typ 2 (EHV-2). Tierärztl Prax 2001; 29: 227-33.
18. Scherzer S, Nell B, und Suchy A. 5 Fälle von Keratomykose beim Pferd in Österreich. Wien Tierärztl Mschr 1998; 85: 154-62.
19. Slatter D. Fundamentals of Veterinary Ophthalmology. 2nd ed. Philadelphia: WB Saunders Company, 1990; 257-304.
20. Stades FC, Boevé MH, Neumann W, en Wyman M. Praktijkgerichte Oogheelkunde voor de Dierenarts. Hannover: Schlüttersche Verlaganstalt und Druckerei, 1996; 107-26.
21. Turner AG, and Blogg JR. Multiple striate keratotomy for corneal erosions caused by epithelial basement membrane disease. Aust vet J 1997; 75: 27-31.
22. Verdegaal EJMM, Veldhuis Kroeze EJB, Dik KJ, Oijen van LAAM, en Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan MM. Eenzijdige facialis-paralyse en keratitis sicca bij een paard met temporohyoïd-osteoartropathie. Tijdschr Diergeneeskd 2003; 128: 760-6.
23. Whitley RD, and Moore CP. Microbiology of the Equine Eye in Health and Disease. In: Moore CP. The Veterinary Clinics of North America, Large Animal Ophthalmology. Philadelphia: WB Saunders Company, 1984; 451-67.
24. Wilkie DA. Equine Ophthalmology. In: Reed SM. Equine Internal Medicine.1st ed. Philadelphia: WB Saunders Company, 1998: 744-51.

Evidence-based medicine in de veterinaire praktijk

M. Leeflang[1]

Inleiding

Als student diergeneeskunde, en vooral als co-assistent, is de veterinaire praktijk vaak verwarrend. Toen ik, nog niet zo lang geleden, begon met mijn co-schappen, werd vooraf aan ons co-groepje verteld dat het wel eens voorkwam dat docenten elkaar tegenspraken en dat we ons daar maar niet al te veel van aan moesten trekken.
De waarschuwing bleek niet overbodig: er werden inderdaad veel tegenstrijdige aanwijzingen gegeven en als je dat accepteerde en er verder niet al te veel over nadacht, kwamen die co-schappen vanzelf wel goed. Gelukkig gold dit niet voor alle docenten en achteraf denk ik dat ik zelf als co-assistent ook te passief ben geweest in het stellen van de wedervraag: "Maar hoe weet u dat dan? Waarom doet u het zus en moet het van die ander zo? Waar zijn jullie meningen op gebaseerd?". Met andere woorden: "Where is the evidence?".

Over Evidence-Based (Veterinary) Medicine is onder dierenartsen niet veel bekend. Althans, niet onder de dierenartsen en studenten die ik spreek. Om eerlijk te zijn, voegt het Tijdschrift voor Diergeneeskunde ook weinig toe aan deze kennis. In augustus 2003 werd het boek "Schaatsen op dik ijs. Evidence-Based Medicine in de praktijk" wel besproken (1), maar verder was de polemiek over alternatieve geneeswijzen (onder andere 2-4) lange tijd de enige plaats waar van 'evidence' gesproken werd. In die discussie was het opeens heel belangrijk dat beweringen over geneesmiddelen evidence-based moeten zijn. Tot het begrip opeens weer werd genoemd in het redactioneel van aflevering 19 van vorig jaar: "Hoewel het dubbelblinde, gerandomiseerde onderzoek, onder invloed van evidence based medicine, bijna als het enige echte onderzoek wordt gezien..."(5). Ik hoop in het onderstaande stuk duidelijk te kunnen maken wat evidence-based medicine (EBM) is en waarom dubbelblind, gerandomiseerd onderzoek inderdaad niet altijd heilig is binnen EBM. Tevens zou ik graag van de gelegenheid gebruik willen maken om een kort pleidooi te voeren voor implementering van EBM in de diergeneeskundige praktijk.

Wat is EBM en hoe pas ik het toe?

Onbekend maakt onbemind. En dat geldt zeker voor EBM. Vooroordelen als 'het kost teveel tijd' en 'kookboekgeneeskunde' zijn vaak makkelijker te begrijpen en over te nemen dan goede argumenten vóór evidence-based werken. Evidence-Based Medicine is in wezen niets nieuws en niets bijzonders, het is een manier van werken. Het is het "*gewetensvol, expliciet en oordeelkundig* gebruik van het huidige beste bewijsmateriaal om beslissingen te nemen voor *individuele patiënten*" (6). In de praktijk kan dit vertaald worden naar een vijfstappen plan:

1. het klinische probleem vertalen in een beantwoordbare vraag
2. het efficiënt zoeken naar bewijsmateriaal
3. beoordelen van gevonden bewijsmateriaal op kwaliteit en toepasbaarheid
4. het nemen van een beslissing op grond van het beste bewijsmateriaal
5. het regelmatig evalueren van dit proces.

Stap 1 leidt tot de 'PICO', hetgeen staat voor Patient, Intervention, Comparator en Outcome. Op die manier kan vrijwel ieder klinisch probleem vertaald worden naar een vraag die beantwoordbaar is. Als in de praktijk voor een kat met conjunctivitis gewoonlijk altijd CAF-zalf wordt voorgeschreven en de eigenaar van het dier heeft van zijn schoonmoeder gehoord dat schoonhouden met water voldoende is, kan de beantwoordbare vraag zijn: zorgt bij een kat met acute conjunctivitis (P = patiënt) behandeling met CAF-zalf (I = interventie) voor snellere vermindering van de ontsteking (O = uitkomst) dan alleen schoonhouden met water (C = vergelijking)? Dit lijkt vrij simpel, maar ingewikkelder wordt het wanneer we niet met een individueel dier te maken hebben, maar met een bedrijf. Als een veehouder vindt dat Nafpenzal® net zo goed werkt als droogzetter als bijvoorbeeld het duurdere Orbenin Dry Cow® en de dierenarts wil hem ervan overtuigen dat hij voor vermindering van de chronische mastitis toch echt over moet stappen op de tweede, wat is dan de vraag die gesteld moet worden? Wat is dan de patiënt: de individuele koe, alle droog te zetten koeien of het bedrijf als geheel?
Aan de hand van de P, I, C en O kan dan gezocht worden naar het beste voorhanden zijnde bewijs. Dit kan natuurlijk in handboeken gedaan worden, maar bedenk dan dat wat in handboeken staat, soms al verouderd is voordat het boek uitgegeven is. Recentere informatie kan gevonden worden op internet. Een database als MEDLINE (gratis te bezoeken via PubMED) bevat veel veterinaire literatuur, maar betere plaatsen om te zoeken zijn wellicht specifiek veterinaire databases. Voorbeelden hiervan zijn Vetgate, Merck's Veterinary Manual en IVIS (7-9). Deze en andere gratis informatiebronnen zijn handig samengevat op de site van de bibliotheek van de Faculteit der Diergeneeskunde (10). Maar het vinden van relevante artikelen, passend bij een specifieke, veterinaire vraagstelling is meestal minder eenvoudig dan het lijkt (11, 12). Want: welke zoektermen gebruik je; wat is de Engelse term voor bepaalde symptomen; en als je iets voor biggen zoekt, kijk je dan naar 'pigs' of 'piglets'?

Het 'evidence'

Als de informatie eenmaal gevonden is, wat is dan het 'huidige beste bewijsmateriaal'? Over het algemeen wordt gesteld dat in de hiërarchie van bewijs, de systematic review bovenaan staat: als er een systematic review bestaat over een onderwerp, is dit het best voorhanden zijnde bewijs (6, 13). Systematic reviews zijn reviews die ernaar streven alle beschikbare bewijsmateriaal over een bepaald onderwerp samen te vatten door op systematische wijze te zoeken, de kwaliteit van het gevonden werk te beoordelen en de resultaten te analyseren. Al deze stappen worden vervolgens op een zodanige wijze opgeschreven dat het review proces ook voor derden doorzichtig genoeg is om te kunnen herhalen. Veel medische tijdschriften accepteren alleen nog systematic reviews en geen zogenaamde 'narrative' (verhalende) reviews meer. In deze laatste is vaak volstrekt niet dui-

[1] *Mariska Leeflang is dierenarts. AiO bij de Afdeling Klinische Epidemiologie en Biostatistiek van het Academisch Medisch Centrum te Amsterdam en medewerker bij het Dutch Cochrane Centre te Amsterdam.*

delijk of de auteur toevallig zijn lade heeft open getrokken en over de daar gevonden literatuur heeft geschreven, of hij vooral uit eigen werk citeert of dat hij echt de moeite heeft gedaan een gedegen literatuuronderzoek uit te voeren. Een systematic review is echter niet voor ieder denkbare vraagstelling voorhanden. We moeten het dus vaak met origineel onderzoek doen. Bedenk hierbij dat dan het huidige beste bewijsmateriaal zeker niet alleen (zoals nogal eens gedacht wordt) het dubbelblinde, gerandomiseerde onderzoek kan zijn. Vooral voor diagnostische vraagstukken of voor de vraag of een bepaald medicijn de patiënt schade zal berokkenen, moet men vaak op andere typen onderzoek teruggrijpen (13).

Vervolgens is het vaak maar afwachten of de gevonden literatuur de vraagstelling voldoende beantwoordt, want hoe onderzoekt men verbetering bij conjunctivitis? Door infectie te meten (kweek)? Door roodheid te meten? En wat als de behandeling van conjunctivitis uitvoerig bij honden, maar nooit bij katten is onderzocht? Dat laatste geeft ook een probleem bij de vertaling naar de praktijk: kunnen de resultaten bij honden vertaald worden naar de kat op de behandeltafel? En hoe is de kwaliteit van de onderzoeken? Heeft men bij de opzet ervan wel voldoende rekening gehouden met eventuele vertekening? Er wordt van de behandelaar verwacht dat hij/zij de beschikbare literatuur op waarde kan schatten. De beslissing wordt tenslotte drieledig genomen: ten eerste is er de voorkeur/behoefte van de patiënt; ten tweede is er de bestaande bewijsvoering voor een bepaalde ingreep; en ten derde is daar de arts die het bestaande bewijs op waarde weet te schatten en de wensen van de patiënt met het bewijs probeert te verenigen. Het mag duidelijk zijn dat we in de diergeneeskunde te maken hebben met zowel de behoeften van de patiënt, als met de wensen van de patiënteigenaar.

Tot slot

Voor alledaagse problemen lijkt het hele proces wat omslachtig. Het is dan ook niet altijd mogelijk (en zeker niet altijd nodig) om voor iedere patiënt die een eerstelijns praktijk binnen stapt uitgebreid te zoeken naar 'evidence'. Maar iedereen kent wel die patiënt die net niet aan het boekje voldoet of de eigenaar die net iets kritischer is dan de rest. In die gevallen kan besloten worden om de eigenaar de volgende dag terug te laten komen (als de situatie dat toelaat), zodat men de tijd heeft om even te zoeken en alles goed op een rijtje te zetten. Andere manieren waarop 'evidence-based' gewerkt kan worden, is om medewerkers om en om (of stagiaires) op een vaste dag in de week/maand een bepaalde vraagstelling uit te laten zoeken. Dit leidt vaak tot verrassende conclusies, die vervolgens verwerkt zouden kunnen worden tot richtlijn.

Tenslotte nog iets over de bestaande vooroordelen. Een eerste vooroordeel dat vaak direct geroepen wordt is: dat zoeken kost teveel tijd. Maar zoeken kan men leren, vooral door het veelvuldig te praktiseren. En als vervolgens de bevindingen gedeeld worden met collega's, kan het in totaal juist tijd besparen. Ook een soort 'best practices' website die regelmatig bijgehouden wordt, moet tot de mogelijkheden kunnen behoren. Hier zouden samenvattingen van recente publicaties op kunnen staan, inclusief de belangrijkste bevindingen en kwaliteitsbeoordeling. Dit alles vergt echter wel inzet, tijd en samenwerking. Een tweede vooroordeel is dat EBM leidt tot kookboekgeneeskunde: de arts volgt maar wat richtlijnen op en hoeft niet meer na te denken. Maar ik hoop dat ik met bovenstaand stuk het tegenovergestelde duidelijk heb kunnen maken: het beoordelen van de literatuur en het vertalen daarvan naar de specifieke patiëntengroep of individuele patiënt vergt nog steeds een medische (of veterinaire) opleiding. Ook het vooroordeel dat EBM zich niet bezighoudt met de individuele patiënt is dus uit de lucht gegrepen.

Ik hoop van harte dat ik een beetje begrip heb gekweekt voor EBM en dat mensen de moeite nemen zich er wat verder in te verdiepen. Dit kan bijvoorbeeld via de website van het Dutch Cochrane Centre (14) of met het boek "Inleiding in Evidence-Based Medicine. Klinisch handelen gebaseerd op bewijsmateriaal."(6). Maar ook in de veterinaire literatuur staan de ontwikkelingen niet stil. Een handig naslagwerk kan het boek van Cockroft en Holmes zijn (15) en de serie artikelen van deze heren in *In Practice* (16-18). Voor wie een indruk wil krijgen van hoe een typisch systematic review is opgebouwd, geven het review over kreupelheid bij runderen en het bijbehorende redactioneel uit het *The Veterinary Journal* van juli 2002 (19, 20) een aardige indruk van wat een dergelijk review inhoudt. En tenslotte zou het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* de rol van spreekbuis voor de Nederlandse veterinaire praktijk ook voor EBM op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld door een serie artikelen publiceren waarin de verschillende praktische aspecten van EBM duidelijk uitgelegd worden.

Referenties

1. Overgaauw PAM. Schaatsen op dik ijs (Evidence-based medicine in de praktijk). Boekbespreking. Tijdschr Diergeneeskd 2003; 128 (16): 481.
2. Slappendel RJ. Aërodynamica laat de hommel niet vallen. Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129 (3): 96.
3. Lumeij JT. Een 'hommelopathische' redenering. Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129 (3): 97.
4. Lumeij JT. Opmerkelijke uitspraken van Veterinair Tuchtcollege over homeopathische behandelingen van huisdieren.: 349.
5. Overgaauw PAM. Uit de hoofdredactie. Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129 (19): 611.
6. Offringa M, Assendelft WJJ en Scholten RJPM (red.). Inleiding in Evidence-Based Medicine. Klinisch handelen gebaseerd op bewijsmateriaal. Tweede herziene druk. Houten/Antwerpen: Bohn, Stafleu, Van Loghum, 2003. ISBN 90-313-4006-5.
7. Vetgate. http://vetgate.ac.uk/. Bezocht op 3 december 2004.
8. Merck's Veterinary manual. http://www.merckvetmanual.com/mvm/index.jsp. Bezocht op 3 december 2004.
9. International Veterinary information Service (IVIS). http://www.ivis.org/. Bezocht op 1 december 2004
10. Universiteitsbibliotheek, Universiteit Utrecht. Bibliotheek Diergeneeskunde. Gratis internetbronnen en portals. http://www.library.uu.nl/debibliotheek/bibliothekenenme/bibliotheekdierg/internetbronnene/25810main.html. Bezocht op 6 december 2004.
11. Murphy SA. Research methodology search filters: are they effective for locating research for evidence-based veterinary medicine in PubMed? J Med Libr Assoc 2003; 91 (4): 484-9.
12. Murphy SA. Applying methodological search filters to CAB abstracts to identify research for evidence-based veterinary medicine. J Med Libr Assoc. 2000; 90 (4): 406-10.
13. Glasziou P, Vandenbroucke JP, and Chalmers I. Assessing the quality of research. BMJ 2004; 328 (7430): 39-41.
14. Dutch Cochrane Centre. http://www.cochrane.nl. Bezocht op 1 december 2004.
15. Cockcroft P, and Holmes M. Handbook of evidence-based veterinary medicine. 2003. Oxford: Blackwell.
16. Holmes M, and Cockcroft P. Evidence-based veterinary medicine: 1. Why is it important and what skills are needed? In Practice 2004; 26 (1): 28-33.
17. Cockcroft P, and Holmes M. Evidence-based veterinary medicine: 2. Identifying information needs and finding the evidence. In Practice 2004; 26 (2): 96-102.
18. Holmes M, and Cockcroft P. Evidence-based veterinary medicine: 3. Appraising the evidence. In Practice 2004; 26 (3): 154-64.
19. Hirst WM, Le Fevre AM, Logue DN, Offer JE, Chaplin SJ, Murray RD, Ward WR, and French NP. A systematic compilation and classification of the literature on lameness in cattle. Vet J 2002; 164 (1): 7-19.
20. Murray R. A new initiative in lameness research - the Cochrane approach. Vet J 2002; 164 (1): 3-4.

Veterinaire tandheelkunde 23

Een hoektandfractuur verdient de juiste aandacht

Andries van Foreest[1]

Bij een zes jaar oude hond werd geen aandacht geschonken aan een nauwelijks zichtbare hoektandfractuur (104) op een leeftijd van achttien maanden. Vierenhalfjaar na het ontstaan van deze fractuur vertoont de hond een fistelopening op de neusrug. Bij het onderzoek nog weer een jaar later werd het peri-apicale proces röntgenologisch vastgelegd. Onderzoek en behandelplan worden aangegeven. Een bespreking en conclusie vermelden hoe juist om te gaan met hoektandfracturen.

Summary

Fractures of the canines require attention

Hardly any attention was paid to a barely visible fracture of a canine tooth (104) in an 18-month-old dog. When the dog was 6-years old, a fistulous opening was seen on the bridge of the nose. A year later, radiography revealed a periapical process. The investigations performed and treatment given are described, as is the correct way to handle fractures of the canines.

Inleiding

Regelmatig worden honden aangeboden met afgebroken tanden. Het zijn vooral de hoektanden die gefractureerd raken door sport en spel. Dat er heden ten dage steeds meer dierenartsenpraktijken de mogelijkheid bieden endodontische en restauratieve behandelingen uit te voeren, moet voor ieder zichzelf respecterende praktiserende dierenarts een aanmoediging zijn om deze patiënt door te sturen. Op tijd!

Het is belangrijk hoektandfracturen te herkennen en op de juiste manier te benaderen (1). Extractie van de gezonde en functionele hoektand is uit de tijd, te traumatisch en een endodontische behandeling vereist bovendien minder anesthesie.

In dit artikel wordt aandacht besteed aan het onderzoek en behandelingsplan van een hoektandfractuur bij een verwijspatiënt.

Anamnese

Op 15 oktober 2003 wordt een zes jaar oude vrouwelijke Amerikaanse witte herdershond (geboren 27 november 1997) op verwijzing van de eigen dierenarts aangeboden. De cliënt vermeldt het volgende:

Op een leeftijd van ongeveer achttien maanden is de rechter maxillaire hoektand (104) gefractureerd. De dierenarts is toen geconsulteerd. Het puntje dat van de tandkroon beschadigd was, leek van geen betekenis. De dierenarts verwachtte geen problemen. Hij heeft geen aantekeningen gemaakt en heeft ook na dit consult geen nadere aandacht meer besteed aan de beschadiging.

Uit de bijgevoegde diergeneeskundige computeruitdraai zijn de volgende gegevens van belang:

31-07-2002: rechter lip verdikt, ontsteking, lijkt open te zijn bij tandvlees, inj. Moderin® en amoxicilline-tabletten.

14-11-2002: fistel rv neus/opening naast hoektand, kuur Clindabiotic®

28-01-2003: cocktail enting (*geen notities over dikte of fistel neus)*

08-10-2003: fistel mogelijk vanuit hoektand rechts; Clindoral® kuur

14-10-2003: sedatie en röntgenfoto: wijd wortelkanaal en reactie wortelpunt; verwijzing.

Opmerking:

Het niet noteren van de gemelde beschadiging van de hoektand is een omissie. Het gebeurt vaker (in het verleden altijd) dat een kleine beschadiging van een tand nauwelijks aan-



Foto 1. Voorbeeld van een fistelopening op de neusrug. Een gevolg van een periapicaal abces van de 104 (hoektand rechts boven).



Foto 2. Voorbeeld van een oude hoektandfractuur, die onvoldoende aandacht heeft gekregen.

[1] *Jhr. A.W. van Foreest, tandheelkundig dierenarts. Dierenkliniek Pietersberg, Oosterbeek. Veterinair Specialistisch Centrum De Wagenrenk, Wageningen.*

dacht krijgt '*omdat het vaak niets te betekenen heeft en het wel goed zal gaan*'. Notatie kan echter later van pas komen.
De klacht en bevindingen in juli 2002 hadden dan mogelijkerwijze aanleiding kunnen zijn om de beschadigde tand nog eens nader te bekijken.
Om naar aanleiding van de geconstateerde fistel en de bevindingen op de röntgenfoto snel te verwijzen, is positief te noemen.

Status Praesens
De patiënt maakt geen zieke indruk. Duidelijk zichtbare verdikking van rechter gedeelte en halverwege de neus (Foto 1). De dikte lijkt niet pijnlijk bij palpatie. Het basale klinisch onderzoek levert geen bijzonderheden op.

Sedatie/Anesthesie:
Voorafgaande aan de sedatie is een pre-anesthetisch onderzoek uitgevoerd. De hond (34 kilogram) is gesedeerd met medetomidine[2] (0.08 mg/kg l.g), i.v. aangevuld met propofol[3] (aanvangsdosering 1–2 mg/kg l.g). Verloopt prima. Na de endodontische behandeling krijgt de patiënt een injectie met atipamezol[4] (0.04 mg/kg l.g). Een kleine tien minuten later kan de hond lopend de kliniek verlaten.

Opmerking: De in deze casus gebruikte middelen voldoen in het algemeen prima om basaal en radiologisch onderzoek alsmede een endodontische en restauratieve behandeling uit te voeren.

Onderzoek
De dikte op de neusrug strekt zich ongeveer 3 cm uit (ruim 1 cm breed) en is gelokaliseerd vanaf ongeveer 3 cm vanaf het planum nasale. Het is een zachte dikte.
De hond heeft een volledig gebit met een normale occlusie en beetrelatie.
Het frontale aanzicht toont geen kleurverschil tussen de 104 en 204. De 104 heeft een lengte die nauwelijks afwijkt van de lengte van de 204. Een zeer kleine afwijking aan de punt van de 104 vraagt om nader onderzoek. Aan de distale zijde van de 104 is een zwart puntje zichtbaar op de top van de tandkroon.

Er ontbreekt glazuur aan de punt (glazuurdefect). Het is duidelijk dat er sprake is van een minimale beschadiging van de tandkroon. Bij onderzoek van het zwarte puntje met een tandheelkundige sonde (onmisbaar onderzoeksinstrument)[5] blijkt de zachtheid van de zwarte verkleuring: de pulpa is toegankelijk. Er is sprake van een pulpa-expositie (Foto 2). Dit kan de verklaring inluiden voor de bevindingen op de röntgenfoto.
Bij onderzoek van de gingiva is een fistelopening aangetroffen (bloederige pusachtige uitvloeiing) (Foto 4 en 7). Deze fistel bevindt zich ter hoogte van de wortels van de 106 (de tweede maxillaire premolaar-rechts) boven de mucogingivale lijn: de typische locatie voor fisteling vanuit het periapicale gedeelte van de hoektand (104).
Deze twee bevindingen zijn voldoende om een voorlopige diagnose te stellen: apicaal abces als gevolg van de onbehandelde gecompliceerde kroonfractuur van de rechter maxillaire hoek-

[2] *Domitor®, Pfizer Animal Health, Capelle a/d IJssel.*
[3] *Rapinovet®, Schering Plough, Maarssen.*
[4] *Antisedan, Pfizer Animal Health, Capelle a/d IJssel.*
[5] *LM Dental 23-520 B (Explorer-Periodontal Probe) ®, LM-Dental, Instruvet, Cuyk.*



Foto 3. Een negen jaar oude Golden Retriever met een zwelling van de linkerkant van de neusrug als gevolg van een periapicaal proces van de 204 (hoektand linker bovenkaak).



Foto 4. Voorbeeld van een fistelopening met pus ter hoogte van de mesiale wortelpunt van de 206 als gevolg van een periapicaal abces van de 204.



Foto 5. Röntgenopname van een gefractureerde jonge hoektand met een apicale radiolucentie en een wijde pulparuimte.

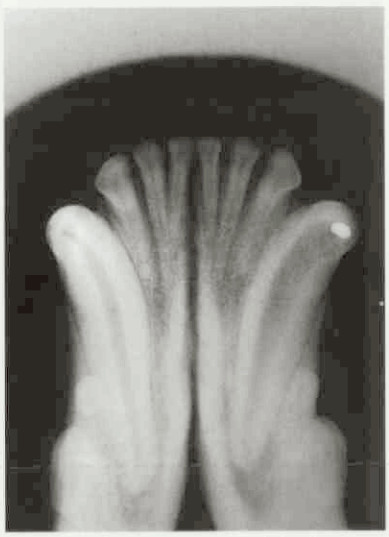


Foto 6. Röntgenopname van onderkaak van een drie jaar oude hond. Duidelijk verschil zichtbaar tussen de pulparuimte rechter en linker hoektand hoektand. Dit wijst op een vroege pulpadood rechts: er is slechts een vulling aangebracht na een (elders behandelde) fractuur. Bij de rechter hoektand is bovendien apicaal een radiolucentie zichtbaar. Het pulpakanaal in de linker hoektand is veel minder wijd door vorming van secundaire dentine.

tand (104). De diagnose is bevestigd met röntgenopnamen van de 104. Er is een wijd wortelkanaal zichtbaar, passend bij een 'jonge' tand met een zeer duidelijke radiolucentie rondom de apex (Foto 5). Deze zwarting duidt op een peri-apicaal ontstekingsgebied. Ter vergelijking wordt een opname gemaakt van de 204: duidelijk is zichtbaar dat de ontwikkeling van dentine in deze tand normaal is verlopen. Het wortelkanaal is nauw, passend bij een hond van deze leeftijd (bijna zes jaar). Hier is geen periapicale afwijking (Foto 6). Röntgenologische opnamen geven mede een indruk van de ernst van de aandoening en kunnen bepalend zijn voor de behandelingskeuze.

Opmerking: de diagnose kan reeds klinisch worden vastgesteld door herkenning: de anamnese, de dikte op de neusrug (Foto 3) en de locatie van de fistelopening (Foto 4). Een indicatie om een röntgenfoto te maken is hier aanwezig: bevestiging van de klinische diagnose en mogelijk van betekenis voor een tandheelkundige behandeling.

Tabel 1. (doseringen zoals aangegeven door Verstraete).

Antibiotica (minimaal zeven dagen; bij osteomyelitis langer):	
Amoxilline-clavulaanzuur	: 20 mg/kg per os 2dd of 3dd
Clindamycine	: hond 5-10 mg/kg per os 2dd
Cephalexine of cefradoxil	: 10 -30 mg/kg per os 2dd of 3dd
Metronidazole	: 20 mg/kg per os 2dd



Foto 8. Röntgenopname tijdens een endodontische behandeling van een andere hoektand. De pulparuimte is opgevuld met wortelkanaalcement en guttaperchastiften die de wortelpunt goed afsluiten. Ook hier een radiolucentie apicaal aanwezig.

Behandelplan

Er is sprake van een oude gecompliceerde kroonfractuur: een fractuur van glazuur en dentine met een pulpa-expositie. Er is niet op tijd overgegaan tot een endodontische behandeling. Dit betekent dat er eerst een pulpa-ontsteking is ontstaan gevolgd door pulpadood, pulpanecrose en wortelpuntontsteking. Dit heeft geresulteerd in een peri-apicale ontsteking en afbraak van het omliggende alveolaire bot. De keuze van behandelen is extractie of een endodontische behandeling. Er is echter een belangrijke complicatie in de vorm van een uitgebreide periapicaal proces met fistelvorming uitmondend in een fistelopening in de mondholte.

Bovendien is er een dikte op de neusrug. Een endodontische behandeling resulteert in een afsluiting van het wortelkanaal waardoor lekkage van ontstekingsmateriaal vanuit de wortel naar het omliggende apicale botweefsel wordt gestopt. Het peri-apicale proces wordt niet meer gevoed vanuit het afgesloten wortelkanaal en de natuurlijke ontstekingsreactie van het lichaam kan het proces genezen. Het toedienen van antibiotica kan hier geïndiceerd zijn (er is geen vergelijkend onderzoek over het nut ervan bij tandfracturen bekend) (Tabel 1). Indien



Foto 7. Voorbeeld van pusachtige uitvloeiing ter hoogte van de mesiale wortelpunt van de 306. Een gevolg van een periapicaal proces van de 304.

een endodontische behandeling niet tot het gewenste resultaat leidt, kan een apexresectie uitkomst bieden (in de veterinaire literatuur zijn deze resultaten niet uitvoerig beschreven).

De gunstige prognose om de hoektand te herstellen leidde tot een endodontische behandeling. De apex is met guttapercha[6] goed afgesloten (Foto 8). Een controlefoto van de behandeling na drie maanden is aanbevolen; dan kan beoordeeld worden of de peri-apicale reactie zich niet heeft uitgebreid. Het geheel verdwijnen van de apicale radiolucentie duurt veel langer (jaren?); soms is een geringe apexresorptie zichtbaar.

Bespreking

Bij het antwoord op de vraag van de cliënt wat te doen als er een stukje van de hoektand is afgebroken, zijn een aantal gegevens van belang om deze vraag juist te kunnen beantwoorden:

1. De *leeftijd* van de patiënt: bij een jonge hond (< één jaar) is de apex nog niet gesloten. Pas op een leeftijd van ongeveer twaalf maanden is de apex afgevormd (apexificatie). Het zo lang mogelijk vitaal houden van de pulpa is van belang om afvorming van de apex en de ontwikkeling van secundaire dentine mogelijk te maken. Een fractuur bij honden ouder dan twee jaar heeft minder schadelijke gevolgen voor de ontwikkeling en sterkte van de hoektand.
2. Het *tijdsverloop* tussen het ontstaan van de fractuur en een eventuele endodontische behandeling. Bij jonge honden is het van belang om de pulpa vitaal te houden. Dat betekent dat de fractuur zo snel mogelijk moet worden behandeld (als het kan binnen een week). Er vindt dan een pulpa-overkapping plaats opdat de pulpa zo lang mogelijk vitaal blijft en er aldus een verdere apexontwikkeling en secundaire dentine-ontwikkeling kan plaatsvinden.
   Een verse fractuur vertoont meestal een bloeding uit de pulpakamer die na enkele minuten stopt.
   Bij een oude fractuur is er sprake van een dode pulpa met necrotisch materiaal. Er wordt dan een wortelkanaalbehandeling uitgevoerd met als gevolg dat verdere ontwikkeling van apex en dentine niet meer plaats zal vinden. Andere mogelijkheden om tot een apexificatie (de sluiting van het foramen apicale en/of voltooiing van de wortelpuntvorming van een gebitselement) te komen, worden hier niet besproken.
3. De *aard* van een fractuur van de kroon van een hoektand:
   - Een krooninfractie is een onvolledige fractuur of breuklijn van alleen het glazuur waarbij geen verlies is

[6] *Gutta Percha Points for veterinary use only, Products Dentaires S.A., CH 1800 Vevey, Instruvet, Cuijk.*

van een deel van het gebitselement.
- Een ongecompliceerde kroonfractuur in uitsluitend het glazuur.
- Een ongecompliceerde kroonfractuur van het glazuur en dentine. Er is geen pulpa-expositie (geen opening naar het wortelkanaal/pulpaholte).
- Een gecompliceerde kroonfractuur is een fractuur van zowel het glazuur als de dentine met een pulpa-expositie. Hier ligt de pulpa dus bloot en is een behandeling gewenst om complicaties in de vorm van pulpitis, periapicale ontsteking en alveolitis met uiteindelijk het verlies van de hoektand te voorkomen.

4. *Functionele aspecten* van de hoektand. Voor honden waarbij de hoektanden functioneel (politie, bewaking, sport) of cosmetisch (show) van belang zijn, is het van belang een juiste diagnose te stellen en de fractuur adequaat tandheelkundig te laten behandelen. Het is een kunstfout indien de dierenarts door onvoldoende onderzoek (dus kennis) en diagnostiek een behandeling achterwege laat. Het verwijderen van hoektanden kent ook anatomische bezwaren. De afwezigheid van een maxillaire hoektand gaat gepaard met een invallen van de kaak ter hoogte van de normaal aanwezige hoektand waardoor zelfs de bovenlip ingevallen raakt en soms binnen de mandibulaire hoektand kan vallen! Bij afwezigheid van een mandibulaire hoektand kan de tong uit de bek gaan hangen.
5. *Motivatie* van de cliënt is van belang om in een goed overleg te komen tot de beste behandeling voor de hond. Het extraheren van een hoektand is beslist niet altijd de beste oplossing. Extractie vereist meer anesthesie, kost meestal meer tijd en is veel traumatischer dan een endodontische behandeling.
6. Het *kostenaspect*. Het is zeer de vraag of het extraheren van een 'gezonde' gefractureerde hoektand minder tijd vraagt dan een wortelkanaalbehandeling door een dierenarts die deze mogelijkheid van behandelen kan aanbieden. Een verwijzing naar een 'tandheelkundig' dierenarts brengt reiskosten met zich mee maar voor de patiënt is een tandheelkundige behandeling van een gefractureerde hoektand veel prettiger dan de extractie. Uiteraard zijn er andere indicaties zoals loszittende hoektanden waar de extractie een eerste behandelingskeuze is.

Conclusie

- Er is onvoldoende aandacht besteed aan de door de cliënt gestelde vragen omtrent de nauwelijks zichtbare maar wel aanwezige fractuur van de hoektand.
- Er is ook later bij latere bezoeken geen aandacht besteed aan deze hoektand (onderzoek: dentaal en/of röntgenologisch).
- Er is geruime tijd verlopen tussen de melding van het trauma en de eerste verschijnselen. De gevolgen van de onbehandelde gecompliceerde fractuur (juli 2002) waren duidelijk: rechterlip verdikt, ontsteking, lijkt open te zijn bij tandvlees; drie jaar na fractuur! Op dit moment zou met een röntgenfoto de diagnose gesteld zijn en een wortelkanaalbehandeling geïndiceerd zijn.
- Met een antibioticumtherapie wordt de oorzaak niet weggenomen. Er is slechts sprake van een ontstekingsafname. De peri-apicale ontsteking en botaantasting gaan langzaam verder.
- Het proces: een gecompliceerde tandfractuur gevolgd door een pulpitis, het afsterven van de pulpa gepaard gaande met een necrotische inhoud van het wortelkanaal gevolgd door lekkage van het geïnfecteerde materiaal naar de apex en het peri-apicale gebied kan geruime tijd voortgaan alvorens het klinisch zichtbaar is: de dikte op de neus en/of een fisteling als doorbraak van de peri-apicale ontsteking. Bij oudere (> zes à acht jaar) honden met een nauw wortelkanaal kan zo'n gecompliceerde fractuur symptoomloos verlopen omdat het gehele proces langzamer verloopt dan bij honden met een wijd wortelkanaal (< tweeënhalf jaar) of bij een wortelkanaal dat nog lang niet een nauw kanaal genoemd kan worden (honden jonger dan een jaar of vijf à zes).

Als een cliënt vragen heeft over een afgebroken hoektand moet voldoende aandacht gegeven worden aan deze vragen. De dierenarts heeft de kennis van de ontwikkeling van een tand en kan een goed dentaal onderzoek uitvoeren om een juiste diagnose te stellen. In Nederland wordt in meerdere dierenartsenpraktijken aandacht besteed aan tandheelkundige behandelingen bij de gezelschapsdieren. Er is dan ook geen excuus om een patiënt zoals in deze casus is aangeboden te veronachtzamen. Het advies bij een gecompliceerde fractuur van de hoektand is dan ook:

1. Alle honden onder één jaar zo snel mogelijk deskundig laten behandelen (pulpa-overkapping) om zodoende de apexvorming te laten plaatsvinden. De winst om met een pulpa-overkapping de pulpa vitaal te houden, uit zich in verdere ontwikkeling van apex en secundaire dentinevorming. De tand wordt er alleen maar sterker van. Ook al is de fractuur ouder dan een week dan is deze behandeling de moeite waard zolang er nog sprake is van vitaliteit. Het is wel verstandig erop te wijzen dat radiologische controle noodzakelijk is en dat bij verlies van de vitaliteit van de pulpa er alsnog een wortelkanaalbehandeling dient te worden uitgevoerd.
2. Alle honden tussen de één en twee (tot tweeënhalf) jaar snel deskundig laten behandelen om te proberen de pulpa vitaal te houden om goede apex- en dentinevorming te laten plaatsvinden (de tanden worden sterker met de jaren). Duidelijkheid over de maximale termijn in de literatuur is er niet doch de pulpa-overkapping binnen een week na het trauma uitvoeren, is een goede richtlijn.
3. Alle honden tussen de twee en zes jaar een wortelkanaalbehandeling laten ondergaan. Dit heeft in het algemeen geen haast (tussen de twee en acht weken na de fractuur). De pulpa trekt zich na het trauma een weinig terug en sterft dan langzamerhand af. Indien de vitaliteit van de pulpa afwezig is, is een uitvoering van een endodontische behandeling een stuk eenvoudiger en minder tijdrovend.
4. Bij honden ouder dan zes à acht jaar kan het gebeuren dat een fractuur nauwelijks gevolgen heeft. Een (na)controle met röntgenfoto is wel gewenst.
5. Regelmatige controle van de gefractureerde tand (verkleuring, pulpaexpositie) met eventueel aanvullende röntgendiagnostiek is ten allen tijde gewenst.

Literatuur

1. Crossley DA, and Penman S (ed.). Manual of small animal dentistry. Gloucestershire: BSAVA, 1995.
2. Foreest AW van. Tandheelkunde bij gezelschapsdieren. Maarssen: Elsevier, 1999.
3. Gorrel C. Veterinary dentistry for the general practitioner. St. Louis: Elsevier, 2004.
4. Verstraete FJM. Principles of oral surgery. In: Scientific Proceedings Voorjaarsdagen (ISBN 90-393-3331-9). Amsterdam: 2003: 163-6.

** De getoonde foto's zijn niet allemaal van de in dit artikel beschreven patiënt.

Bijzondere inzendingen fotoactie

Berichten en verslagen

De fotoactie 'Met Pfizer in Beeld' stond dit jaar in het teken van het boerenbedrijf. Enkele tientallen praktijken stuurden een foto in met als thema 'assistente en practicus samen met Pfizer de boer op'. Dit leverde bijzondere inzendingen op. De jury riep Dierenartsenpraktijk De Driehoek Klarenbeek uit tot winnaar.

De fotoactie werd dit jaar voor de derde keer gehouden. Pfizer Animal Health merkt dat de actie veel 'los' kan maken binnen een praktijk. "Met het thema van dit jaar konden assistentes en dierenartsen hun creativiteit laten gaan", vertelt jurylid Henk Markerink van Pfizer. "Dat leverde zowel serieuze als humoristische beelden op, waar het plezier van de deelnemers van afstraalt." Het thema daagde assistentes uit om los te komen van hun 'stoel' en letterlijk de boer op te gaan. Uit de reacties die met de foto's werden ingezonden bleek, dat assistentes zo'n uitstapje zeer waardevol vinden. Of, zoals een van de deelnemers schreef: "Het is een aanrader, mee de boer op".

Prijswinnaars

De driekoppige jury wees voor elke regio een winnaar aan (zie foto's). Susan Umans (KNMvD), Henk Markerink (Pfizer Animal Health) en Barbel van Zuylen (Communicatiebureau Opraappers) vonden de foto van Dierenartsenpraktijk De Driehoek uit Klarenbeek uiteindelijk het mooiste. "De foto voldoet volledig aan het thema, is technisch goed en heeft net dat beetje extra", aldus Susan Umans. De winnaars hebben hun prijs inmiddels uit handen van de accountmanager ontvangen. Naast een oorkonde kregen ze een diner aangeboden voor de hele praktijk.



Winnaar regio Oost: Dierenartsenpraktijk de Driehoek, Klarenbeek, tevens beste foto 2004



Winnaar regio Zuid: Dierenartsenpraktijk Deurne



Winnaar regio West: Dierenartsenpraktijk De Rijp



Winnaar regio Noord: Diergeneeskundig Centrum Dalfsen

Verslag van de internationale conferentie '*The Material and Immaterial Costs of Animal Disease Control*' Brussel, Charlemagne Conference Centre, 15 en 16 december 2004

"Meer draagvlak voor het vaccineren van dieren tijdens een uitbraak"

S.J. de Groot

"Er is meer internationaal draagvlak voor het vaccineren van dieren tijdens een uitbraak van een besmettelijke dierziekte". Dit was één van de conclusies van de internationale conferentie met de titel: '*The material and Immaterial Costs of Animal Disease Control*'. Deze conferentie is door Nederland onder het EU-voorzitterschap georganiseerd. Het doel was de internationale discussie voort te zetten om tot een efficiënte, economisch verantwoorde en maatschappelijk geaccepteerde preventie en bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten te komen. De aanbevelingen (kader 1) van de conferentie, zestien in totaal, zijn aangeboden aan mevrouw J.R. Husu-Kallio, plaatsvervangend Directeur-Generaal van directoraat Gezondheids- en Consumentenbescherming van de Europese Commissie en aan mevrouw R.M. Bergkamp, Directeur-Generaal van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Deze conferentie past in een reeks van bijeenkomsten, onder andere de *'2001-conference on control and prevention of food and mouth disease'* onder het Belgische voorzitterschap, de beleidsconferentie over infectieziekten in september 2004 in Den Haag en de '*Chief Veterinary Officers-meeting*' die in oktober 2004 in Noordwijk werd gehouden. Tijdens de CVO-bijeenkomst is een geïntegreerde analyse (veterinaire, economische en sociaal-ethische onderwerpen) van de preventie en controle van Mond- en Klauwzeer, Klassieke Varkenspest en Aviaire Influenza in de Europese Unie besproken.

Onder leiding van prof. F.H.J.J. Andriessen hebben in Brussel vele kennisinstituten, maatschappelijke organisaties en stakeholders (zie kader 2) een bijdrage geleverd en zijn er belangrijke uitspraken gedaan. Zo vond men onder andere dat de houders van dieren en andere stakeholders hun verantwoordelijkheid moeten nemen ten aanzien van preventie en afzetproblemen voor producten van gevaccineerde dieren. Dit kan onder meer door de producten van gevaccineerde dieren niet anders te labelen. Het ontwikkeling van nieuwe vormen van financiering van dierziektebestrijding, zoals verzekeringen en fondsen, moet in Europees verband gestimuleerd worden. De uitspraken en aanbevelingen bieden ruimte voor internationale beleidsontwikkeling en het vaststellen van de politieke agenda die gericht is op het voorkomen van het nodeloos doden van gezonde dieren én het vernietigen van producten van gevaccineerde dieren.
Na afloop van de conferentie kondigde de Commissie de oprichting van het '*European Technology Platform for*

Kader 1

Recommendations

1. The measures taken to control outbreaks of major epidemic animal diseases should take into account epidemiological as well as economic and social factors.
2. Socially accepted control of major epidemic animal diseases needs a strong involvement of external stakeholders in the policy process.
3. Increased awareness and good surveillance are fundamental to ensure early detection and rapid control of disease.
4. In view of the enormous consequences of major epidemic animal disease outbreaks, the Community as well as individual Member States should provide more support to the control of these diseases outside the EU.
5. Import controls, concerning illegal introduction in the EU of live animals or animal products by travellers, should get renewed attention.
6. All keepers of animals and related stakeholders (transport, trade) should be stimulated to take their responsibility as one of the regular options for the control of the spread of major epidemic animal diseases.
7. One of the starting points of control strategies for major epidemic animal diseases should be to limit, to the extent possible, the killing and destruction of healthy animals.
8. Vaccination should be accepted as one of the regular options for the control of animal disease outbreaks.
9. In case of vaccination adequate surveillance should be implemented to ensure that possible circulation of the disease is rapidly detected.
10. All stakeholders involved should take their responsibility in solving the problems related to the trade of products of vaccinated animals.
11. The aim should be that products from vaccinated animals are not discriminated by distinctive labelling or marking.
12. Differentiated disease control measures may be appropriate for animals not kept for commercial purposes and other special categories.
13. Industry and authorities should work together for the development and the licensing of new vaccines and diagnostic tests designed for specific (strategic) purposes.
14. Producers should bear more responsibility for the financial aspects of the control of epidemic diseases.
15. Differences between Member States in their approach towards the financing of animal disease costs and losses should not lead to distortion of competition.
16. The EU should stimulate the establishment of insurance schemes, private or public/private funds to face animal diseases financial risks, while continuing to ensure financial support for the implementation of Community measures for the disease control.

Global Animal Health' aan. In dit platform zullen overheid en sector samenwerken aan de verbetering van vaccins en diagnostische tests voor dierziekten en de aanverwante kennis.

Kader 2

Wageningen Universiteit 'Institute for Risk Management in Agriculture'	General Confederation of Agricultural Co-operatives in the European Union
World Organisation for Animal Health (OIE)	Countryside Agency
Food and Agriculture Organization	Eurogroup for Animal Welfare
Federation of Veterinarians of Europe	Safeguard for Agricultural Varieties in Europe
Commision des Risques Agricoles du Comité Européen des Assurances	European Consumers' Organisation
	European Livestock and Meat Trading Union
Niedersächsische Tierseuchenkasse	European Meatprocessors' Association
Committee of Agricultural Organisations in the European Union	European Diary Association and European Whey Products Association

Drs. S.J. de Groot is stafmedewerker landbouwhuisdieren/veterinaire volksgezondheid bij de KNMvD.

Advies Raad voor de Dierenaangelegenheden

"De opsporing van aangifteplichtige besmettelijke dierziekten in Nederland kan en moet efficiënter"

S.J. de Groot

Met deze zin opent de voorzitter van de Raad voor de Dieraangelegenheden (RDA) prof. dr. C.J.G. Wensing het begeleidend schrijven bij het advies '*Strategieën om te komen tot een efficiëntere opsporing van besmettelijke, aangifteplichtige dierziekten*'. In dit advies worden aanbevelingen voor een betere en meer toegankelijke diagnostiek gedaan. Het advies is op verzoek van de Voedsel en Waren Autoriteit door de RDA opgesteld en in december 2004 door de RDA gepubliceerd.

In haar advies constateert de RDA dat een eerste uitbraak in Nederland zelden wordt vastgesteld op grond van een melding van een veehouder of dierenarts, terwijl op grond van aspecifieke symptomen veel meer meldingen van een verdenking verwacht zouden mogen worden. De RDA stelt vast dat bij het niet melden van een verdenking veterinaire, economische, relationele en psychosociale factoren een rol spelen.

In het advies worden een aantal oplossingsrichtingen onderscheiden om te komen tot eerdere detectie van besmettelijke aangifteplichtige dierziekten:

1. versnelde ontwikkeling van gevoelige, met name op PCR gebaseerde, gevalideerde antigeendetectietesten, waarmee binnen één dag een betrouwbare uitslag kan worden verkregen;
2. onderzoek van monsters waarvoor op grond van het klinisch of pathologisch beeld geen eenduidige diagnose gesteld kan worden op aangifteplichtige besmettelijke dierziekten;
3. ontwikkeling van on-site testen waarmee een differentiaaldiagnose kan worden uitgevoerd;
4. ontwikkelen van mobiele laboratoria waar real time PCR-testen kunnen worden uitgevoerd.

Om een goed beeld van de eerste oplossingsrichting te krijgen zijn de bestaande en in ontwikkeling zijnde (snelle) diagnostische testen voor verschillende aangifteplichtige besmettelijke dierziekten in kaart gebracht. Er is nagegaan hoe deze detectiemethode ingezet zouden kunnen worden om een mogelijke uitbraak van een aangifteplichtige besmettelijke dierziekte eerder te signaleren. Het melden van een mogelijke verdenking leidt op dit moment tot het inschakelen van een specialistenteam, bestaande uit de praktiserend dierenarts, een dierenarts van de Gezondheidsdienst voor Dieren en een dierenarts van de VWA. Dit wordt door een aantal partijen gezien als een onnodig hoge barrière. In het advies wordt bij oplossingsrichting 2 ingegaan op de reeds bestaande logistiek van de Gezondheidsdienst voor Dieren die, in geval er geen eenduidige diagnose kan worden gesteld, standaardmonsters naar het Nationale Referentie Instituut inzendt voor onderzoek op een aangifteplichtige besmettelijke dierziekte. Oplossingsrichtingen 3 en 4 focussen op de middellange en lange termijn, zullen mogelijk weinig tijdswinst opleveren of geen toegevoegde waarde hebben. Het succesvol implementeren van een vorm van oplossingsrichting 2 zal naar de mening van de RDA leiden tot een toename van het aantal meldingen van een verdenking van een aangifteplichtige besmettelijke dierziekte. De RDA pleit ervoor dat, net als in de huidige situatie, de extra kosten voor het onderzoek betaald worden uit het Diergezondheidsfonds. De kosten voor het Diergezondheidsfonds zullen daardoor, naar de mening van de RDA, weliswaar stijgen, maar deze stijging moet worden afgezet tegen de vermindering van kosten bij een uitbraak.

Het volledige advies met een overzicht van de bestaande en in ontwikkeling zijnde diagnostische testen voor de verschillende aangifteplichtige besmettelijke dierziekte kunt u vinden op de website van de RDA: www.raadvoordieraangelegenheden.nl onder adviezen en standpunten: RDA 2004/05.

Drs. S.J. de Groot is stafmedewerker landbouwhuisdieren/veterinaire volksgezondheid bij de KNMvD.

Opmerkelijke ontwikkelingen op het gebied van transport van diagnostische monsters

Seminar on Global Clinical Trial Logistics Mainz 18 november 2004

Marcel H. Mirck

Op 18 november 2004 organiseerde World Courier in samenwerking met de International Air Transport Association (IATA) en Lufthansa Cargo AG een seminar in Mainz over het transport van diagnostisch en infectieus materiaal. In totaal 302 deelnemers vertegenwoordigden 146 instituten en bedrijven uit 18 verschillende landen. Het seminar stond onder voorzitterschap van Jean-Philippe Vigneul, werkzaam bij Baxter BioScience Lessines Europe.

De eerste spreker was IATA directeur Jean Abouchaar. IATA - opgericht in 1945 - vertegenwoordigt 270 luchtvaartmaatschappijen in het Dangerous Goods Panel van de International Civil Aviation Organisation (ICAO) en in het UN Committee of Experts on Transport of Dangerous Goods. IATA streeft op het gebied van transport van gevaarlijke stoffen naar praktische, veilige en economisch verantwoorde regelgeving, vastgelegd in de door haar opgestelde en door alle in IATA verenigde luchtvaartmaatschappijen toegepaste Dangerous Goods Regulations. Hierin zijn, naast de door de ICAO opgestelde voorschriften, ook door de luchtvaart opgestelde aanvullende voorwaarden opgenomen. Dit document is door ICAO erkend als hét handboek voor het transport van gevaarlijke stoffen door de lucht.

Ingaande 2005 kondigde Abouchaar een tweetal wijzigingen aan:

- De van oudsher gangbare indeling van micro-organismen in risicogroepen 1 tot en met 4 is op advies van de WHO verlaten en vervangen door de classificatie A en B.
  Categorie A bevat de infectieuze agentia die levensbedreigende ziekten kunnen veroorzaken bij mens of dier (aangeduid als UN2814 resp. UN2900).
  Categorie B omvat alle infectieuze agentia die niet tot categorie A behoren (UN3373). Van de tot categorie A behorende micro-organismen wordt volgens Abouchaar momenteel door de WHO in samenwerking met de OIE een lijst opgesteld.
- Zeer opmerkelijk was zijn mededeling dat diagnostische monsters waarvan *met een grote mate van waarschijnlijkheid* kan worden aangenomen dat zij geen infectieuze agentia bevatten vanaf 2005 voor wat betreft luchttransport buiten genoemde categorieën vallen en daarmee zijn vrijgesteld van de voor het transport van gevaarlijke stoffen geldende verpakkingsinstructies (PI650, PI602).

Dit laatste is nu precies waar de KNMvD - mede namens de Gezondheidsdienst voor Dieren - bij de Inspectie Verkeer en Waterstaat om heeft gevraagd. Immers veruit de meeste klinische monsters zijn bestemd voor het aantonen van chemische parameters waaronder afweerstoffen en bevatten in het geheel geen infectieuze agentia. Zou je ze via de lucht vervoeren dan vallen ze volgens de ICAO met ingang van 2005 niet meer onder de kwalificatie gevaarlijke stoffen en zijn daarmee vrij van de voor deze stoffen geldende regelgeving.

Echter, vervoer over de weg wordt niet geregeld via de ICAO, maar in de Agreement for Transport of Dangerous Goods by Road (ADR) en helaas leert de ervaring dat instanties die zijn betrokken bij het luchtverkeer hun regelingen aanzienlijk sneller actualiseren dan zij die verantwoordelijk zijn voor het transport over de weg. Concreet betekent dit dat het merendeel van de diagnostische monsters, namelijk die welke met een grote mate van waarschijnlijkheid geen infectieuze agentia bevatten, bij vervoer over de weg vooralsnog geclassificeerd blijven worden als UN3373 en daarmee gehouden zijn aan verpakkingsinstructie 650.

Thomas Ezel van Lufthansa Cargo AG ging vervolgens in op de consequenties die de regelgeving met betrekking tot het transport van gevaarlijke stoffen voor een luchtvaartmaatschappij heeft. Hij gaf daarbij aan dat IATA regelgeving in feite een minimumpakket is en dat elke luchtvaartmaatschappij vrij is de daarin gestelde maatregelen naar eigen inzicht aan te scherpen.

Remy Rodas, jurist en werkzaam voor Curtis, Mallot-Prevost, Colt & Mosle LLP, ging uitvoerig in op de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van de bij het transport van gevaarlijke stoffen betrokken personen en instanties. Wanneer overtredingen worden geconstateerd is niet alleen de transporteur aansprakelijk, maar ook de opdrachtgever. Hij refereerde aan de hoogste tot op heden binnen Europa opgelegde boete van € 375.000 aan een niet nader genoemd onderzoeksinstituut wegens het niet nakomen van de geldende regelgeving. In dit verband memoreerde hij dat een hechtenis van maximaal vijf jaar ook tot de mogelijkheden behoort.

Gerrit Hasselman van het Fraunhofer Instituut ging in zijn voordracht in op de validatie van verpakkingscondities in relatie tot geconditioneerd transport en Sue Lee van World Courier UK behandelde de verpakking van temperatuur afhankelijke transporten, de wijze van temperatuurmonitoring en de nieuwste technische ontwikkelingen op dit gebied.

Hansjörg Nortmeyer van Aventis belichtte in zijn voordracht de verschillende aspecten van projectmanagement bij clinical trials en de belangrijke rol die met name de logistiek daarin speelt. Overigens werd uit het door hem gebruikte voorbeeld duidelijk dat een jaar projectvoorbereiding bij de farmaceutische industrie eerder regel dan uitzondering is.
Ook dr. Rüdiger Lomb van Schering AG behandelde in zijn voordracht aan de hand van een case study het belang van lo-

gistiek in het bijzonder met betrekking tot geconditioneerd transport.

Vincent Devreux van ELI Lilly & Co ging in op de praktische consequenties van de implementatie van EU-richtlijn 2001/20/EC die als doel heeft de eisen te harmoniseren die worden gesteld aan clinical trials binnen de EU. Nederland valt overigens de twijfelachtige eer te beurt een van de weinige EU-lidstaten te zijn die deze regeling nog niet in de nationale wetgeving heeft omgezet.

Als laatste spreker ging Michael Sweeney, directeur van World Courier, in op de betekenis en het belang van training voor een ieder die te maken heeft met het transport van gevaarlijke stoffen. Als een tekortkoming constateerde hij dat voor personen die betrokken zijn bij het transport van diagnostische monsters geen wettelijke verplichting bestaat voor enige vorm van specifieke scholing. Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat de voortdurende discussie en onduidelijkheid - ook bij officiële instanties - aangaande het transport van met name diagnostische monsters hier haar oorzaak vindt.

Dr. Marcel H. Mirck is laboratoriummanager bij de Gezondheidsdienst voor Dieren.

Nederlands Instituut voor DierGedragstherapie opgericht

Gezien de huidige ontwikkeling in de maatschappij, waarin de consument steeds vaker een beroep doet op de dierenarts voor advies over het probleemgedrag van zijn huisdier, is het gewenst dat er optimaal samengewerkt kan worden tussen de Dierenartspraktijk en gediplomeerde diergedragstherapeuten. Bovendien blijkt er behoefte te zijn aan een onafhankelijk keurmerk om de capaciteiten van diergedragstherapeuten te kunnen beoordelen.

Het Nederlands Instituut voor DierGedragstherapie (NIDG) is opgericht om vorm te geven aan de hierboven genoemde vragen vanuit de praktijk. Via een College van Deskundigen zal een erkenningsregeling voor opgeleide gedragstherapeuten uitgewerkt worden, gekoppeld aan een systeem voor permanente educatie. Er is een adviescommissie van dierenartsen die door advisering aan het College van Deskundigen mede richting zal geven aan het formaliseren van de samenwerking tussen NIDG en KNMVD/GGG.

Het NIDG stelt zich ten doel:

- de samenwerking tussen de dierenartspraktijk en door de NIDG erkende diergedragstherapeuten te bevorderen en te professionaliseren;
- het bevorderen van de vakbekwaamheid van NIDG diergedragstherapeuten door middel van een erkenningsregeling;
- het opzetten van een systeem van permanente educatie voor NIDG erkende diergedragstherapeuten, onder andere door het vaststellen van een jaarlijks minimaal te behalen aantal studiepunten;
- het bevorderen van het verzekerbaar zijn van gedragstherapie en gedragsmedicatie;
- het pro- en reactief bevorderen van de bekendheid van de door de NIDG erkende diergedragstherapeut bij de dierenartspraktijk, de overheid, diergerelateerde organisaties en consumenten.

Het NIDG is momenteel bezig om de doelstellingen praktisch uit te werken en komt op een later tijdsstip met nadere gegevens.

Voor het College van Deskundigen zijn de volgende leden aangezocht:

Dr. Matthijs Schilder
Etholoog, senior docent-onderzoeker aan de Faculteiten Diergeneeskunde en Biologie van de Universiteit van Utrecht

Drs. Leen den Otter
Dierenarts-practicus, vice-voorzitter KNMvD, voorzitter GGG

Drs. Joanne van der Borg
Etholoog en gedragstherapeut, docent aan de leerstoelgroep Ethologie van Wageningen Universiteit, gespecialiseerd in hondengedrag

Drs. Margit Price-Bossard
Gedragsdeskundig dierenarts

Dr. Nienke Endenburg
Psycholoog, docent aan de Faculteit der Diergeneeskunde en gespecialiseerd in de relatie mens-dier en in het gedrag van katten

Drs. Hedwig van der Horst
Vogeldierenarts, dierenarts van het NOP

Drs. Machteld Dierendonck
Etholoog, gespecialiseerd in het gedrag van paarden, junior docent-onderzoeker aan de Faculteit der Diergeneeskunde van de Universiteit van Utrecht

Walter Boer
Account Manager Verzekeringsmaatschappij Protec / Dier & Zorg

Debbie Rijnders
Gedragstherapeut voor dieren

De NIDG is bereikbaar via info@nidg.nl of het postadres Pieterskerkhof 34, 2311 ST in Leiden.

"Ik heb altijd gesmeten met mijn energie."

Acht dierenartsen en de kunst van de reiger

Lucy Platvoet

Afgelopen najaar namen acht dierenartsen deel aan de Masterclass 'De kunst van de reiger' over persoonlijk management en communicatie. Deze masterclass is recentelijk speciaal voor dierenartsen ontwikkeld. De initiatiefnemers Platvoet Consulting en Samenspraak in de Zorg deden dit naar aanleiding van een recent onderzoek van de Faculteit der Diergeneeskunde, van Floor Stembert. Dit onderzoek toonde aan dat de fysieke en psychische belasting van dierenartsen zo hoog is, dat voor velen op vooral oudere leeftijd arbeidsongeschiktheid dreigt.
Hoewel oorspronkelijk bedoeld als burnoutpreventie, concentreert het uiteindelijke concept van de masterclass zich vooral op het (opnieuw) versterken van het vermogen om in veeleisende omstandigheden persoonlijk in balans te blijven en met plezier in het leven te staan.

Welke dierenartsen namen deel en waarom?

Volgens het genoemde onderzoek is de risicogroep 45 jaar en ouder. De werving was dan ook op deze leeftijdsgroep gericht. Opmerkelijk was echter, dat zich ook jongeren meldden. Uiteindelijk hebben de deelnemers aan de Masterclass een gemiddelde leeftijd van 46 jaar, met een variatie tussen de 33 en 55. Onder hen is één vrouw. De meesten werken met grote dieren, sommigen hebben een gecombineerde praktijk van landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren, één dierenarts heeft een adviespraktijk en één werkt in het onderwijs. Op één persoon na – die herstellende is van een burnout - definiëren de deelnemers hun gezondheid bij aanmelding als redelijk goed.
Hun redenen om zich aan te melden zijn divers. Sommigen spreken over het ervaren van een inzinking, zelfs de neiging om uit de praktijk te stappen. Een ander noemt zijn verveling: "Ik kijk al 25 jaar naar een hoestend paard!" Ook vertellen enkelen over communicatieproblemen. "Mijn toon en benadering bevallen anderen niet." Weer anderen willen leren omgaan met onzekerheid, of hun "fundament onderzoeken voordat ik verdere beslissingen neem". Ook nieuwsgierigheid en communicatieproblemen thuis worden als argumenten voor deelname vermeld. En een andere dierenarts wil een nieuwe manier van werken leren, hij heeft altijd gesmeten met zijn energie.
De meeste deelnemers willen door de masterclass verbeteringen in hun persoonlijke balans en communicatie, ze willen leren ontspannen en loslaten en ze willen helderheid, zodat ze een aantal beslissingen kunnen nemen waardoor zij ook op langere termijn weer meer plezier in het leven hebben.

Resultaten

Op dit moment is een belangrijk deel van de Masterclass voltooid. Het programma tot nog toe werkte aan het versterken van inzicht in de huidige persoonlijke manier van balanceren en communiceren. Het resulteerde voor ieder in een persoonlijk actieplan, dat in een tweetal vervolgbijeenkomsten besproken zal worden.
Tijd voor een tussenevaluatie. Van alle deelnemers zijn de bevindingen over hun ervaringen in de masterclass en hun vorderingen bij het leren van 'de kunst van de reiger' duidelijk geworden. - En de kunst van de reiger behelst het in balans zijn, het efficiënt omgaan met energie en het daar positie kiezen, waar op je afkomt wat je nodig hebt. -

Alle deelnemers zijn ronduit positief over de inhoud en opzet van het programma. Als resultaat daarvan vermeldt iemand het belang te hebben ervaren van het besef niet de enige te zijn met dit soort problemen. En "door de cursus heb ik mijn leervraag ontdekt: ruimte om mezelf terug te vinden. Ik weet nu dat ik veel van het geleerde al in me heb, maar kwijt was." Een ander constateert te hebben geleerd, dat je werkplezier zelf in de hand hebt. Ook op het vlak van de communicatie geven velen aan vooruitgang te hebben geboekt.
De helft geeft aan een betere balans te hebben gevonden tussen privé en werk. Iedereen constateert meer bewustzijn van zichzelf, de eigen kracht, en meer trouw aan wie zij zijn. Op één na zeggen alle deelnemers dat zij meer inzicht hebben in hun eigen kwaliteiten en wat echt bij hen hoort. En eenzelfde aantal geeft aan beter te weten wat zij voor hun toekomst nodig hebben, en beter in staat te zijn om zichzelf te motiveren. Ook noemt iemand het besef dichter bij zaken te zijn gekomen, die belangrijk zijn in zijn leven. Eén persoon meldt dat hij de toekomst weer aan kan, en een ander zijn toekomstplannen kregen een fundament: "het gaat gewoon lukken!"
Als meest verrijkende elementen van de masterclass noemen de deelnemers: met anderen praten over wat je voelt, onder woorden te brengen wat je wilt, de persoonlijke aanpak, de kleine groep en het absolute vertrouwen onderling, het gestructureerd leren actie te ondernemen, het verbeelden van de toekomst en het maken van een actieplan.

Hoe verder?

De masterclass is nog niet afgelopen. In de twee vervolgbijeenkomsten die nog resteren gaan de deelnemers hun eerste ervaringen met het persoonlijk actieplan bespreken en worden er handen en voeten gegeven aan de voornemens. En in het individuele eindgesprek worden tot slot de puntjes nog op de i gezet.
De resultaten tot nog toe zijn in elk geval de moeite van het vermelden waard, om andere dierenartsen de gelegenheid te geven ook "je kwaliteit van leven te verbeteren, doordat je meer inzicht krijgt in je energieniveaus, verlangens, droombeelden en hoe je de gewenste idealen kan gaan bereiken" (aldus één van de deelnemers). In februari start weer een nieuwe masterclass 'De kunst van de reiger', meer informatie hierover is te vinden in het vorige nummer van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, op pagina 25. Kijk ook op *www.knmvd.nl* onder [agenda] of vraag informatie op bij lucy@platvoetconsulting.nl

'Curiosity cures the cat'

Op 10 november 2004 werd op de Faculteit der Diergeneeskunde het symposium 'curiosity cures the cat' gehouden. Dit evenement werd georganiseerd door Archaeopteryx, veterinaire vereniging voor vogels en wildlife, ter ere van haar derde lustrum. Op deze avond kwamen vijf sprekers aan bod om iets te vertellen over wilde katachtigen.

Tandproblemen

Drs. A.W. van Foreest, tandheelkundig dierenarts, vertelt dat het voornaamste doel van tandheelkundig onderzoek bij wilde katachtigen is het dier vrijmaken van pijn en infectie. Hierbij is veterinaire tandheelkunde niet hetzelfde als humane tandheelkunde toegepast op dieren, cosmetiek speelt namelijk een ondergeschikte rol.
De meeste tandproblemen bij wilde katachtigen worden veroorzaakt door trauma. Het opsporen van de problemen is heel moeilijk, omdat de dieren vaak niet in de hand komen. Vaak komt een probleem aan het licht doordat het dier niet meer kan eten, of omdat een ontsteking aan de dorsale kant van de kop doorbreekt.
Om te voorkomen dat wilde katten langdurig met tandproblemen blijven rondlopen is het van groot belang om altijd een gebitsonderzoek te doen op het moment dat een dier onder sedatie is.

Verwantschapsgroepen

De heer J.T. Balk, vice-directeur van stichting Pantera, vertelt dat er binnen het kattenrijk verschillende verwantschapsgroepen zijn. Vroeger werden deze taxonomische groepen ingedeeld op basis van morfologie en topografie, tegenwoordig zijn hier de DNA-technieken bijgekomen.
De eerste groep bestaat uit de ocelot-katten, dit zijn gevlekte katten uit Zuid-Amerika. De tweede groep is de groep van de wilde katten, deze komen voor op alle werelddelen. De laatste groep zijn de grote katten, met diverse subgroepen die voorkomen over alle werelddelen.

Anatomie

De heer W. Kersten, anatoom aan de Faculteit der Diergeneeskunde, legt uit dat alle katten anatomisch gezien er op het eerste gezicht hetzelfde uitzien. Het laatste teenkootje, de nagel, ligt volledig naast phalanx II en wordt op zijn plek gehouden met behulp van ligamenten. Wanneer de buigpees op spanning komt komen deze ligamenten ook op spanning. Pas wanneer spanning op de strekpees komt klapt de nagel uit.
Katachtigen hebben een zuiver schaargebit, enkele uitzonderingen doorgelaten.
Het digestiesysteem is simpel, weinig darmen, eenvoudige maag en weinig tot geen colon.
Afhankelijk van hun grootte maken katten verschillende geluiden. Alle katten miauwen en grommen, maar spinnen en brullen kunnen de dieren zelden tegelijk. Bij grote katten ligt de larynx dicht tegen de borstingang en is volledig ligamenteus geworden, hierdoor krijgen ze een diep stemgeluid en zijn ze in staat te brullen. Spinnen is een trilling van de aritenoidiën bij zowel in- als expiratie. Door de diepe ligging van de larynx kunnen grote katten niet spinnen.

Dierenpark Amersfoort

Drs. R. van der Meer, curator van Dierenpark Amersfoort, vertelt dat de doelstellingen van Dierenpark Amersfoort soortbehoud, educatie en recreatie zijn. De specifiekere invulling van deze doelstellingen staan beschreven in het masterplan 2011. Wanneer een nieuw gebied in het dierenpark wordt ingevuld kijkt men of het te plaatsten dier past binnen het thema van het masterplan. Er is een voorkeur voor bedreigde dieren en dieren die meedoen in een fokprogramma binnen Europa.
In de definitieve ontwerpfase is het belangrijk dat de wensen van dier, bezoeker en verzorger in de gaten worden gehouden. Het verblijf moet een natuurlijke uitstraling hebben, moet veilig zijn en moet genoeg uitdaging en variatie voor het dier bieden. Al deze wensen worden in de gaten gehouden door het projectteam dat bestaat uit de technische dienst, de dierverzorging, de ontwerper en de ARBO-commissie.

Artis

Drs. M.J. Hoyer is dierenarts van dierentuin Artis. Hij vertelt dat een groot deel van het diergeneeskundig werk binnen Artis is gericht op ziektepreventie. Wanneer een nieuw dier binnenkomt gaat hij eerst een maand in quarantaine, in deze periode wordt het dier gechipt en wordt de administratie bijgewerkt. Verder worden alle dieren in het park gevaccineerd, ontwormd en waar mogelijk getest op veelvoorkomende aandoeningen. Ook is er speciale aandacht voor de voeding van de dieren.
Artis is ook deelnemer aan diverse fokprogramma's. Aan de ene kant wil je bedreigde diersoorten instandhouden, maar ook het in toom houden van de populatie is van belang. Er zijn veel verschillende vormen van contraceptie, maar tegenwoordig staat ook het fokken om vervolgens de jongen te euthanaseren ter discussie. Het doorlopen van loze cycli kan namelijk voor onvruchtbaarheid leiden, ook is voortplanting een deel van het natuurlijk gedrag van het dier en het middel om klachten door verveling te voorkomen.
De meest voorkomende ingrepen die in Artis worden uitgevoerd hebben betrekking tot de tandheelkunde, wonden, fracturen en gynaecologische ingrepen.

Stichting Pantera

De heer J.T. Balk, vice-directeur van stichting Pantera, legt uit dat Pantera dieren opvangt die geen verdere toekomst meer hebben.
Het European Endangered Species Project heeft als doelstelling het fokken van bedreigde soorten om de soort in het wild in stand te houden. Op dit moment worden echter nauwelijks dieren teruggezet naar de natuur. Door het extreme fokbeleid worden zelfs jonge dieren geëuthanaseerd. Omdat er zo een overschot aan dieren bestaat moet het fokbeleid beter georganiseerd worden. Pantera doet dan ook niet mee aan de huidige fokprogramma's.

Tariefwijzingen zorgen voor onrust

Movir blijft zich inspannen voor gezonde dierenartsenberoepsgroep

Al jaren neemt de arbeidsongeschiktheid onder dierenartsen toe en beweegt het zich op een veel te hoog niveau. Een trend die gestopt moet worden. Het is voor alle dierenartsen van belang dat de premies betaalbaar blijven. Het gaat namelijk niet alleen over inkomenszekerheid, maar ook over de oudedagsvoorziening.

De recent aangekondigde tariefwijzigingen die Movir per 1 januari 2005 doorvoert hebben voor veel onrust gezorgd. De verzekeraar met een duidelijke historische band met de beroepsgroep, meer dan honderd jaar, zag zich genoodzaakt de premies fors te verhogen, met uitzondering voor de dierenartsen gezelschapsdieren.
Als oorzaak van deze trieste ontwikkeling ligt het volgende ten grondslag. Op de eerste plaats was dierenarts altijd al een fysiek zwaar vak, en dat is het nog steeds, met name bij de behandeling van landbouwhuisdieren.
Ook gebeuren er relatief veel ongevallen tijdens het werken met dieren.
Verder staat het dierenartsenberoep onder druk van overheidsmaatregelen (Brussel), een toenemende concurrentie en het afgelopen jaren grootscheeps moeten ruimen van dieren. Omstandigheden die mede leiden tot uitval op grond van psychische klachten.

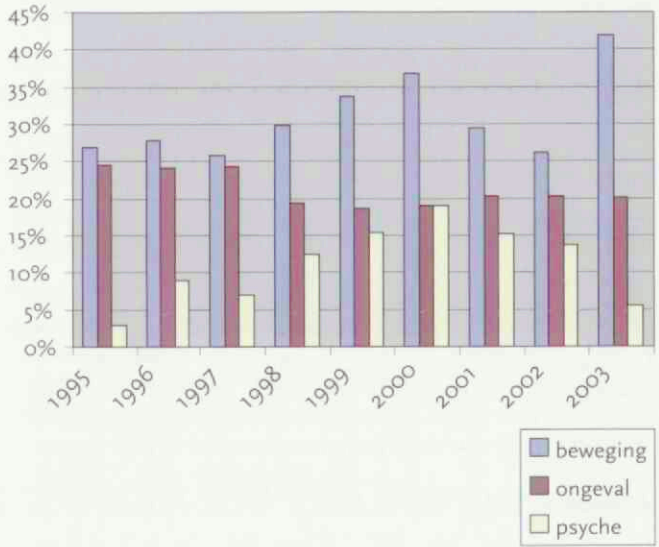
Grafiek

Oorzaak van uitval bij dierenartsen, op grond van klachten bewegingsapparaat, een ongeval of psychische klachten/burn out.
Als we de cijfers vergelijken met andere beroepsgroepen dan valt op dat vooral de uitval op grond van bewegingsapparaat en ongevallen relatief groot is. De fluctuatie in uitval op grond van psychische klachten is de laatste jaren bij meerdere beroepsgroepen te zien.

Op het gebied van preventie is de laatste tijd al veel gedaan (publicaties, workshops) en is het onderwerp (voorkomen van) arbeidsongeschiktheid op de agenda komen te staan. Ondanks deze inspanningen ziet Movir helaas de schadelast bij dierenartsen nog steeds stijgen. Als specialist van vrije beroepsbeoefenaren kent Movir een gedifferentieerd tariefbeleid voor de verschillende beroepsgroepen. Sommige beroepen - zoals medisch specialisten en apothekers - profiteren daarvan met een tariefverlaging per 1 januari 2005 oplopend tot dertig procent.

Gezonde beroepsgroep

Het gerucht dat Movir afscheid wil nemen van de beroepsgroep dierenartsen is pertinent niet waar. Movir blijft zich inspannen om samen met u, samen met de beroepsvereniging en samen met andere maatschappelijke betrokkenen de beroepsgroep weer gezond te maken. Movir gaat dan ook zeker geen concessies doen aan de kwaliteit van de dienstverlening en blijft een actief preventie- en reïntegratiebeleid voeren.
Als u aan Movir het vertrouwen blijft geven moet dat op (korte) termijn tot het gewenste resultaat leiden: Een gezonde beroepsgroep met een gezonde toekomst.



Veehouder en Dierenarts start alweer aan de negentiende jaargang en brengt wederom een gevarieerd aanbod aan onderwerpen binnen de landbouwhuisdierensector. Zo schrijft Manon Houben hoe een grote toom biggen de start van een goed bedrijfsresultaat kan zijn, is er een artikel van Menno Holzhauer over *Clostridium*-infecties bij het rund en voert *Salmonella gallinarum* de boventoon in het pluimvee-artikel van Jos Heijmans. Verder is er aandacht voor seniorenvoeding voor oude paarden die mager worden (Anneke Hallebeek) en besteedt Piet Vellema aandacht aan het opschorten van het



coupeerverbod voor schapenstaarten. Tot slot een artikel over een speciaal zoogdier: de vleermuis.

Wilt u eens wat bijzonders doen voor de veehouders die trouw klant bij u zijn? Geef ze dan dit door dierenartsen samengestelde voorlichtingsblad, dat gericht is op de houders van rundvee, schapen, geiten, varkens, pluimvee en paarden. Een jaarabonnement kost € 12,69. Of vraag een proefnummer op bij de redactie van Veehouder en Dierenarts, e-mail: veeh.en.dierenarts@knmvd.nl of telefonisch (030) 6348900.

Congressen en cursussen

EU&U

toekomst diergeneeskunde onbegrensd

27 januari 2005
symposium der DSK



voorzitter: mr. drs. H. Lommers
(adjunct-secretaris Raad voor Dieraangelegenheden,
hoofdredacteur Hart voor Dieren, presentator van Alle Dieren Tellen Mee)

1. **harmonisatie in regelgeving diergeneesmiddelen: hoe ver zijn we en wat gaat er nog komen?**

Prof. dr. H. Vaarkamp (Union of European Veterinary Practitioners)

Prof. dr. J. Fink-Gremmels-Gehrmann (Committee for Veterinary Medical Products)

2. **'harmonisatie' versus 'diversiteit' in wetgeving met betrekking tot voedselproductie en voedselveiligheid**

Dr. M.J.B.M. Weijtens (deputy Chief Veterinary Officer)

Dr. ir. H.S. van der Meulen (theme coordinator Intrapreneurship of the NCE, Universiteit Nyenrode)

3. **toekomst van de veterinaire student in de Europese Unie**

Dr. Tj. Jorna (Federation of Veterinarians of Europe)

Datum en tijden:
27 januari 2005
13.30 uur: koffie en opening
17.45 uur: diner
21.00 uur: afsluiting en borrel
Locatie: Androclusgebouw,
Faculteit der Diergeneeskunde,
Yalelaan 1, 3584 CL Utrecht

Voor dit symposium worden punten in het kader van permanente educatie aangevraagd.
Deelname kost voor dierenartsen € 40,- per persoon.
U kunt zich aanmelden *vóór 20 januari 2005* via e-mailadres *V.Veltkamp@students.uu.nl*
www.dskonline.nl

Precongress day Voorjaarsdagen over wondgenezing

Op donderdag 14 april 2005 organiseert de Veterinary Wound Healing Association (VWHA) haar achtste annual congress als precongress day van de Voorjaarsdagen in Amsterdam. Voor de Nederlandse dierenarts een unieke kans om meer te weten te komen over wondgenezing en om dicht bij huis een congres van de VWHA bij te wonen.

Het thema van dit congres is: 'What's new in wound management'. Wereldbefaamde sprekers zullen hun kennis en ervaring op het gebied van wondgenezing en wondbehandeling met u delen vanuit de geneeskunde van het gezelschapsdier, van het paard en vanuit de humane geneeskunde. Het programma bevat ook een zeer leerzame *workshop* over het gebruik van moderne wondbedekkingsmaterialen in de veterinaire praktijk. Het volledige programma kan bekeken worden op de congres website (www.voorjaarsdagen.org). *Voor deze dag zijn bij het VKO zijn tien nascholingspunten aangevraagd.*

Registratie voor de precongress day georganiseerd door de VWHA kan in combinatie met het gehele of gedeeltelijke programma van de Voorjaarsdagen. Registratie is gratis voor degenen die het volledige programma van de Voorjaarsdagen volgen. Voor degenen die dat niet doen, zijn de registratiekosten 125 euro voor niet-leden, en 80 euro voor leden van de VWHA, inclusief workshop over wondbedekkingsmaterialen, lunch, koffie et cetera. (Let op: lidmaatschap van de VWHA is 39 euro per jaar, dus wordt snel lid en profiteer van deze korting.) Registratie kan via de organisatie van de Voorjaarsdagen, met uitzondering van degenen die alléén op de precongress day van de VWHA komen; zij kunnen zich opgeven bij ondergetekende.

Meer informatie over de VWHA of lidmaatschap van de VWHA is verkrijgbaar op de website van de VWHA (www.vwha.net). Voor verdere vragen kunt u zich richten tot Jacintha Wilmink, Woumarec, Wageningen, telefoon (0317) 414462 of e-mail j.m.wilmink@tiscalimail.nl.

Praktijk in bedrijf

Zijn uw klanten wel tevreden?

Jan L.M. Geelen

Vraagt u zich wel eens af of uw klanten wel tevreden zijn over uw praktijk? Of waarom bepaalde klanten plotseling overstappen naar een andere praktijk? Antwoorden hierop helpen u de kwaliteit van uw praktijk verder te verbeteren.

Het uitvoeren van een klanttevredenheidsonderzoek geeft een gestructureerd antwoord op bovenstaande vragen. Het geeft inzicht in de sterke en zwakke punten van de praktijk en geeft aanknopingspunten voor verbetering van de dienstverlening. Het onderzoek krijgt meerwaarde als het periodiek, bijvoorbeeld één keer per jaar, wordt uitgevoerd. Het periodiek evalueren geeft ook inzicht in welk effect veranderingen in de dienstverlening hebben op de klanttevredenheid.

Stel de juiste vragen

Erg belangrijk in een klanttevredenheidsonderzoek is dat uw praktijk de juiste vragen stelt aan de klanten. Dit klinkt logisch, maar het opstellen van een goede vragenlijst vergt inzicht en deskundigheid. Een goede vragenlijst wordt verkregen door u af te vragen 'welke aspecten bepalen of een klant wel of niet tevreden is'. Deze aspecten kunnen worden verkregen door bijvoorbeeld een klachten- en/of ideeënbus in de wachtkamer neer te zetten en veel te praten met uw klanten door bijvoorbeeld te vragen 'wat vindt u de sterke en minder sterke punten van onze praktijk?'.

Meten is weten

Hoe gaat zo'n onderzoek in zijn werk? Een voorbeeld. In 2002 voerde Geelen Consultancy in opdracht van een farmaceutisch bedrijf voor een twintigtal praktijken telefonisch een klanttevredenheidsonderzoek uit onder veehouders. Van tevoren kregen de veehouders van hun praktijk een persoonlijke brief over het hoe en het waarom van het onderzoek. De respons was ongeveer 90%! Het onderzoek gaf de praktijken inzicht in hoe tevreden klanten zijn in vergelijking met de klanten van andere praktijken. Ook werd duidelijk waar eventuele verbeterpunten zaten. Kortom: Zeer waardevolle informatie voor diegene die de kwaliteit van de praktijk verder wil verbeteren.

Marktonderzoekbureaus beschikken over software die uitermate efficiënt en geschikt is voor het afnemen van telefonische interviews en voor het verwerken van de gegevens. Het van tevoren sturen van een brief werkt ook sterk responsverhogend en verhoogt de kwaliteit van de antwoorden. Voor hun medewerking kan men de mogelijke respondenten een aardigheidje geven. Ook waarderen klanten een terugkoppeling van de resultaten, bijvoorbeeld in een nieuwsbrief.

Ir. Jan L.M. Geelen is werkzaam bij Geelen Consultancy te Wageningen.



Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Uitgelicht

Peesklem ontwikkeld door drs. E.J.S. Bron

Rond 1960 ontwikkelt de dierenarts E.J.S. Bron zelf een peesklem omdat hij ontevreden is met de in gebruik zijnde hulpmiddelen om de koeienpoot te fixeren. Bron meent dat de bestaande peesklemmen van Hauptner en Morin onvoldoende fixeren, de knevelmethode heftige kneuzingen aanbrengt aan het huid- en spierweefsel, en de noodstal duur en onpraktisch is in het gebruik. De peesklem van Bron heeft deze nadelen niet; deze voorziet in een optimale fixatie zonder te kneuzen. Hij is van hydronalium gemaakt, een lichte maar sterke aluminiumverbinding. Bron schrijft: 'dat deze peesklem in een behoefte voorziet en het werk van de practicus zéér zal verlichten en veraangenamen zodat men vaker tot behandeling van dit door velen verguisde gebied zal overgaan, terwijl het bovendien voldoening moet schenken de brute kracht van de koe op een elegante manier te beteugelen' (1). De afgebeelde peesklem is een speciaal exemplaar waarop een dun laagje goud en de patentnummers zijn aangebracht. Bron heeft ongeveer 75.000 peesklemmen verkocht in Europa. Buiten het patent om zijn er waarschijnlijk nog 25.000 exemplaren geproduceerd en verkocht. De peesklem wordt nog steeds in series van 500 gefabriceerd, maar niet meer door Bron.

[1] Bron EJS. Een nieuw instrument voor het immobiliseren van het achterbeen van een rund. Tijdschr Diergeneeskd 1962: 87; 559-560, aldaar 560.

Universiteitsmuseum, Afdeling Diergeneeskunde, Yalelaan 1, Postbus 80150, 3508 TD Utrecht. Telefoon (030) 2534675, website . Zie ook www.numanstichting.nl

Groep Groot Dagen 2004

"Het medicijn voor u en uw praktijk"

Tekst: Rob Back, foto's: Laurens Hoedemaker

Maatschappij nieuws

Het jaarlijkse congres van de Groep Practici Grote Huisdieren, wederom georganiseerd in het Sportcentrum Papendal te Arnhem van dinsdag 23 tot en met donderdag 25 november 2004, stond in het teken van de nieuwe wet- en regelgeving inzake diergeneesmiddelen en de gevolgen daarvan voor de Nederlandse praktiserende dierenarts. Dat juist de Groep Groot had gekozen voor deze 'rode draad' door de plenaire sessies van haar jaarlijkse congres geeft aan dat de Groep Groot Dagen Commissie zich zeer bewust is geweest van de gevolgen van de nieuwe regelgeving voor de landbouwhuisdierenarts.
Het concept van de dagen was als vanouds: plenaire sessies met daarnaast door de Groepen Paard, Rund en Varken georganiseerde parallelsessies. Naast de jaarlijkse algemene ledenvergadering van 'Groep Groot' was er als afsluiting 'Het Lagerhuis' georganiseerd. Een discussiemiddag met als onderwerp de toekomst van de veterinaire apotheek. Een impressie.

De toekomst van de veterinaire apotheek en de rol van de dierenarts daarin

De POM- en non-POM-richtlijn is begin 2004 aangenomen. De implementatie in de nationale wetgeving moet echter nog gebeuren. De criteria met betrekking tot de uitzonderingen op de POM-lijst moeten nog in Brussel worden vastgelegd in het 'Standing Committee'. De eerste twee plenaire ochtenden van deze Groep Groot Dagen stonden in het teken van de problematiek rond deze implementatie.
De richtlijn zet voedselveiligheid absoluut nummer één. Alle diergeneesmiddelen voor voedselproducerende dieren worden receptplichtig. Bijdragen vanuit de Faculteit (prof. H. Vaarkamp en Chr. Pellicaan), de AUV (R. van Dobbenburgh, veterinair hoofddirecteur) en de Fidin (mr. Schutte en Ph. Ruppert, voorzitter) alsmede door de voorzitter van Fagrovet (P. Oosterkamp) gaven aan dat er duidelijk nog verschil van mening bestaat omtrent het voorschrift, de distributie en de gebruiker. In de richtlijn staat omtrent wie voorschrijft: "De door de nationale wetgeving gerechtigd beoefenaar". De vraag is dus: zijn er naast de dierenarts nog 'anderen' die mogen voorschrijven?
Vaarkamp legde de nadruk op de financiële gevolgen voor de praktiserende dierenarts en waarschuwde voor hetgeen de Fagrovet-leden (handelaren met 'speciale vergunning') investeren in tracking en tracing, certificering en opleiding. Binnen een jaar hebben ze het voor elkaar!
Niet alleen bedreigingen werden door alle sprekers naar voren gebracht. In de eerste plaats zijn er *kansen voor de dierenarts*, aangezien er véél vrije diergeneesmiddelen voor een groot deel POM (Prescription Only Medicine) worden.
Allen stelden dat er geen weg terug is en dat kansen en bedreigingen realiteit zijn. Geadviseerd werd nieuwe terreinen te ontwikkelen, meer te investeren in tracking en tracing en de informatietechnologie in het algemeen. Ook moet er meer transparantie over prijzen en condities komen. Verder zijn optimaliseren van de relatie met de veehouder en verhogen van de servicegraad belangrijke aspecten.

Managementmedicatie

Fagrovet streeft niet alleen naar POM-diergeneeskunde maar ook naar POM-managementmedicatie. Met betrekking tot het aspect van droogzetters in dezen stelde Vaarkamp héél duidelijk dat het gebruik van droogzetters een veterinaire reden moet hebben. Ook Van Dobbenburgh stelde dat managementdiergeneesmiddelen niet bestaan. Met deze terminologie is door Fagrovet bedoeld de vrije middelen in de handel te brengen. Als het gaat om het gebruik van antibiotica waren Vaarkamp en Van Dobbenburgh het roerend met elkaar eens: dat is des dierenarts, immers het gevaar van resistentieontwikkeling wordt in de toekomst alleen maar groter!
De Fidin stelt: voorschrift op REG NL-nummer. Van Dobbenburgh wil dat het recht op substitutie (ander, beter, goedkoper medicijn) aan de dierenarts voorbehouden moet blijven. De AUV komt in 2005 met een aantal blokscenario's betreffende onder andere fijndistributie, internetbestellingen, consignatieapotheek en tracking en tracing (e-track, de volledige keten digitaal zichtbaar, wordt al enkele jaren alléén door AUV gebezigd).
In de paneldiscussies werd duidelijk dat het standpunt van de KNMvD en LTO node werd gemist. Ook de Fidin stelde dat de KNMvD zich actiever had moeten opstellen. De Fidin en Fagrovet hebben hun standpunten al bij het ministerie neergelegd.





Zeer bijzonder was de bijdrage van collega en landgenoot Derk Vink, werkzaam in Denemarken. In het kader van hetgeen met betrekking tot de nieuwe wet- en regelgeving de beide ochtenden werd besproken, gaf hij een nieuwe, andere visie gebaseerd op de regelgeving in Denemarken. Aangezien de marges op medicijnen gering (vijf procent) zijn, stelde hij dat hij blij was de apotheek kwijt te zijn!
Een nieuwe vorm van samenwerking met andere praktiserende dierenartsen werd ook in een andere sessie naar voren gebracht (zie het uitgebreide verslag op de GPGH website).

Het Lagerhuis

Aan het eind van de Groep Groot Dagen vond de inmiddels al gebruikelijke Lagerhuisdiscussie plaats met (natuurlijk) als thema: 'Consequenties van wet- en regelgeving (POM- en non-POM-regeling)'. De toekomst van de veterinaire apotheek, de kansen en bedreigingen en de rol en positie van de dierenarts kwamen aan de orde. Gespreksleider was Bart Verhagen van het trainingsbureau Vertige.
De doelstelling van de middag was een bijdrage te leveren aan het doen nemen van weloverwogen beslissingen ná het becijferen van het praktijkgebeuren. Er werden reële cijfers van een (imaginaire) praktijk gepresenteerd. Een drietal scenario's werd uitgewerkt, te weten:

1. De praktijk gaat door zoals voorheen.
2. De praktijk vormt een inkoopcombinatie met andere praktijken.
3. De apotheek wordt afgestoten.

De scenario's vormden een basis tot goede discussies. De algemene conclusie was: "neem beslissingen op reële cijfers!". Spit recente jaarcijfers door. Streef naar het produceren van kwartaalcijfers, geheel uitgesplitst, opdat je inzicht hebt in jouw eigen actuele bedrijfsvoering. Men was het roerend met elkaar eens: de apotheek niet wegdoen! Eventueel de apotheek afsplitsen van het praktijkgedeelte, dus twee poten. En: de uurtarieven moeten omhoog gebaseerd op toegevoegde waarde.
Naast het drietal scenario's werd er een viertal stellingen geponeerd en bediscussieerd. Een panel van vijf collegae gaf een eerste mening, daarna konden de overige collegae hun mening te berde brengen.

1. De dierenarts is beter af zonder apotheek.
Panel en algemeen: voorlopig niet afstoten.
2. Certificeren is noodzakelijk om apotheekhoudend te kunnen blijven.
Panel: ja, certificeren is onlosmakelijk met elkaar verbonden. Certificeren is goed voor de onderneming.
Algemeen: certificeren is méér dan tracking en tracing. Certificeren geeft duidelijkheid in de onderneming. Medicijnenstroom kun je niet los zien van de praktijk: dus beide certificeren.
3. Mijn accountant beslist of ik apotheekhoudend blijf of niet.
Panel en algemeen: neen, ik beslis zelf. De accountant is mijn economisch adviseur.
4. Om mijn onderneming te laten overleven moet ik mijn eigenwaarde als dierenarts aan de kant zetten.
Panel en algemeen: eigenwaarde moet vóórop staan. We moeten ons bewust zijn van onze eigenwaarde.

Bert Verhagen eindigde 'Het Lagerhuis' met: "Er zullen financiële consequenties zijn verbonden aan de nieuwe wet- en regelgeving. Stel jezelf de vraag: "Wil ik op deze manier mijn praktijk runnen?" De eerste dag van de Groep Groot Dagen zijn jullie flink geschrokken van wat er gaat gebeuren. De tweede dag hebben jullie de kansen van de 'anderen' onder ogen gekregen. Maar er zijn ook veel kansen voor de dierenarts. Zie en pak de kansen die er voor jullie zijn! Ga een goed recept schrijven. Zorg dat je de apotheek behoudt. En: certificeren is een must!"



Parallelsessies

Naast al hetgeen met betrekking tot het hoofdthema te beluisteren viel, hadden de Groepen Paard, Rund en Varken haar eigen parallelbijeenkomsten.
Zo organiseerde Groep Rund een wetenschappelijke bijeenkomst omtrent fysiologie van de dracht en geboorte bij het rund, alsmede een discussiebijeenkomst over het onderwerp 'Koeien in de wei'. Ook werd een middag georganiseerd met als onderwerp: 'De dierenarts centraal in het belang van veilige voedselproductie in een verenigd Europa'. Duidelijk werd dat naast al hetgeen er aan kansen ligt voor de praktiserend landbouwhuisdierenarts als gevolg van de nieuwe wet- en regelgeving met betrekking tot de diergeneesmiddelen, ook de zuivel (PBB) en de overheid (alle gevolgen van de Richtlijn 97/12 artikel 14 (Veterinair Netwerk van Toezicht) en de General Food Law) in de toekomst de praktiserende dierenarts zullen blijven inschakelen.
Groep Paard had een uitstekende ochtend over het ouder wordende paard. Groep Varken verzorgde dinsdagmiddag een vaktechnische sessie met theoretische en meer praktische onderwerpen.

Groep Practici Grote Huisdieren

De algemene ledenvergadering van de Groep Practici Grote Huisdieren (GPGH) werd gehouden op woensdag 24 november in het Sportcentrum Papendal te Arnhem. In de jaarrede van de voorzitter, Arjan den Hertog, stelde deze dat de enkele jaren geleden in-

gezette ontwikkelingen in de veehouderij zich blijven voortzetten. Ook werd een aantal aspecten van de 'eigen' GPGH-agenda besproken, te weten: arbeidsongeschiktheid, werkgevers/werknemersproblematiek, het Europese non-vaccinatiebeleid in het kader van de ziekte van Aujeszky, POM/non-POM en certificering en erkenningen.
De mogelijke tweedeling in de KNMvD baart het bestuur van de GPGH in deze grote zorgen. Verdergaande professionalisering door de erkenningen en certificering acht het bestuur van de GPGH van groot belang. Er zijn kansen en we zullen moeten strijden voor een eerlijke en duidelijke rol van de dierenarts in het voorschrijven en distribueren van diergeneesmiddelen.
Tijdens de ledenvergadering werd intensief en open gediscussieerd over de bovengenoemde onderwerpen. Certificeren en erkenningen worden algemeen als managementverbetersystemen gezien. Met betrekking tot de problemen die zijn ontstaan door het functioneren van het Veterinair Kwaliteits Orgaan (VKO) werd nogal wat kritiek gehoord: "Er is een conflict: zoek naar de oorzaken." "Er is weerstand door de spelregels en niet door het spel zelf." "De audits zijn vaak onredelijk." "De menselijkheid is uit het hele verhaal." "Wèl certificeren, maar ga niet door op ramkoers." "De protestgroep betekent een roep om hulp." "Er is frustratie omtrent de invulling van de erkenning." "De invulling moet bij ieder een draagvlak krijgen."
Duidelijk was men het met elkaar eens dat kwaliteitsborging belangrijk is voor onze stakeholders. De borging wil men aan onze beroepsgroep overlaten. Dus deze niet laten vallen!

Veel is er in de wandelgangen gediscussieerd over al hetgeen de huidige landbouwhuisdierenpracticus bezighoudt. Het wetenschappelijke gedeelte werd door de Groepen Paard, Rund en Varken prima ingevuld. Ook was er gezelligheid. Een bekend aspect van deze dagen.
Audiovisueel was alles prima voor elkaar. De deelnemers hebben nagenoeg alle bijdrages op de bijgeleverde PAO-cd-rom mee naar huis gekregen opdat zij met de 'thuisblijvers' alles nog eens de revue kunnen laten passeren en bediscussiëren.
Tot slot mogen wij stellen dat wat er tijdens de Lagerhuissessie en de ledenvergadering van de GPGH naar voren is gekomen, het bestuur van de GPGH moet steunen om pro-actief voor *alle* praktiserende landbouwhuisdierenartsen te *blijven* strijden.

Een volledig verslag van de Groep Groot Dagen kunt u op de site van de GPGH lezen, te bereiken via www.knmvd.nl klik op [groepen].

Rob Back is oud-practicus te Lochem.

Lees dit wel!

(vervolg van pagina 37.)

Het bestuur van de KNMvD heeft in samenwerking met de regio's de volgende bijeenkomsten in 2005 gepland:
maandag 4 april, regio Zuid (Roosendaal of Eindhoven)
dinsdag 5 april, regio Oost (Apeldoorn)
woensdag 6 april, regio Zuid (Eindhoven of Roosendaal)
donderdag 7 april, regio West (Amsterdam)
donderdag 7 april, regio Oost (Apeldoorn)
maandag 11 april, regio Noord (Drachten, onder voorbehoud)
dinsdag 12 april, regio West (Amsterdam)

Nadere gegevens volgen tijdig.

Het spreekt voor zich dat tijdens de hierboven genoemde bijeenkomsten meer onderwerpen aan de orde kunnen komen dan het nieuwe kwaliteitsbeleid van de KNMvD. Ook hierover wordt u tijdig geïnformeerd.

Herman Geertsen,
algemeen directeur.

KNMvD reikt 500.000ste dierenpaspoort uit

Op donderdag 16 december 2004 reikte de voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde, Ton de Ruijter, het 500.000ste dierenpaspoort uit. Dierenarts Pellenaars van Dierenartsenpraktijk Breda e.o. heeft het exemplaar feestelijk in ontvangst genomen.





Wijzigingen in mantelcontract voor ziektekostenverzekering voor leden van de KNMvD

M. van Oostrum-Schuurman Hess

Het mantelcontract tussen de KNMvD en Interpolis voor ziektekostenverzekering voor leden van de KNMvD is per 1 januari 2005 beëindigd. Interpolis werkte op het gebied van ziektekosten samen met VGZ. Concreet betekende dit, dat de ziektekostenverzekering onder de naam Interpolis werd aangeboden, maar dat de administratie en de schadeafhandeling door VGZ werden verzorgd. Deze samenwerking tussen Interpolis en VGZ is door Interpolis beëindigd. Interpolis is inmiddels een samenwerking aangegaan met het Achmea-concern. Het verstrijken van de contractsperiode van het mantelcontract was dan ook mede een goede aanleiding om na te gaan waar het mantelcontract voor de ziektekostenverzekering het beste kon worden ondergebracht.

Samen met Meeùs, de mantelhouder van het contract, is een uitgebreid marktonderzoek gedaan naar een goed alternatief. Niet alleen is daarbij gekeken naar de premiestelling, maar ook naar de dekkingen en de speciale afspraken die met de KNMvD zijn gemaakt voor de leden.

Uiteindelijk heeft VGZ de beste aanbieding gedaan. Gemiddeld is door de zorgverzekeraars per 1 januari 2005 een premieaanpassing doorgevoerd van 8,8 procent op basis van de stijging van de kosten in de gezondheidszorg. VGZ was echter bereid hierop een korting te geven van vier procent, zodat een premiestijging van uiteindelijk 'slechts' 4,8 procent resteerde. Daarnaast bleek VGZ bereid de huidige extra's in de dekkingen (zoals uitgebreide vergoeding voor fysiotherapie en orthodontie) over te nemen. Tevens speelde een rol dat de polisadministratie en afhandeling van declaraties al in de administratie van VGZ plaatsvonden. Het mantelcontract is dan ook per 1 januari 2005 bij VGZ ondergebracht. Feitelijk komt het er op neer dat het Interpolislabel van de ziektekostenverzekering is verwijderd en dat de ziektekostenverzekering nu volledig bij VGZ is ondergebracht.

Alle huidige verzekerden hebben inmiddels bericht ontvangen van Meeùs over de overgang naar VGZ.

Nog niet verzekerd via de KNMvD-mantel? Meer informatie?
Bent u nog niet verzekerd via de KNMvD-mantel, maar wel geïnteresseerd in deze aantrekkelijke collectieve regeling? Mogelijk kunt u tot 31 januari 2005 uw huidige verzekering nog oversluiten. Voor meer informatie of het aanvragen van een offerteformulier kunt u contact opnemen met Meeùs Vrije Beroepen, telefoon (076) 5313480.
Uiteraard kunt u ook informatie inwinnen op het bureau van de KNMvD, telefoon (030) 6348900, mevrouw M. van Oostrum.

Marij van Oostrum-Schuurman Hess is stafmedewerker bij de KNMvD.

Minimum (jeugd)loon per 1 januari 2005 ongewijzigd

De bruto bedragen van het wettelijk minimum (jeugd)-loon blijven per 1 januari 2005 ongewijzigd in vergelijking met 1 januari 2004. De bedragen zijn als volgt:

15 jaar	€ 379,45
16 jaar	€ 436,35
17 jaar	€ 499,60
18 jaar	€ 575,50
19 jaar	€ 664,00
20 jaar	€ 777,85
21 jaar	€ 917,00
22 jaar	€ 1.075,10
23 jaar en ouder	€ 1.264,80

Contributieregeling parttimers in loondienst en waarnemers 2005

Het KNMvD-bestuur heeft in haar vergadering van 5 januari 2005 besloten de contributieregeling voor parttimewerkende dierenartsen in loondienst en waarnemers (rubriek A2) aan te passen. Eén dezer dagen ontvangt u de nieuwe contributienota 2005. Deze specifieke groep ontvangt naast deze nota ook een reductieset. De genoemde aanpassing is hierin verwerkt.

www.ncvei.nl

Joost van Herten en Harold van Rossem

De vinger aan de pols van uw praktijk

Een financieel gezonde praktijk is de basis voor het beoefenen van goede diergeneeskunde. Uit onderzoek in de Verenigde Staten is gebleken dat er een duidelijk positief verband is tussen goede diergeneeskunde en patiëntenzorg en de economische situatie in de praktijk. Dus: hoe beter de patiëntenzorg en diergeneeskunde in een praktijk, hoe beter de economische situatie (en andersom?) Oorzaken van een slecht renderende dierenartsenpraktijk zijn nogal eens gelegen in een gebrek aan kennis en ervaring op managementgebied. Als dierenartsen hierdoor niet tegemoet komen aan de eisen en verlangens van de klant kan een praktijk natuurlijk nooit een bedrijfseconomisch succes worden.
Met de managementmethode van de NCVEI helpt u de prestaties van uw eigen praktijk te verbeteren.

NCVEI

Nadat uit onderzoek was gebleken dat de toekomst van het beroep er niet bepaald rooskleurig uitzag, is in 2000 de NCVEI opgericht door Noord-Amerikaanse zusterorganisaties van de KNMvD. Om die situatie te veranderen was het nodig een bewustwordingsproces bij de dierenarts te laten ontstaan om zo vervolgens te werken aan een gedragsverandering binnen de beroepsgroep.
De doelstellingen van de NCVEI zijn:

1. het bevorderen van de diergeneeskunde door te zorgen voor dierenartsenpraktijken met een gezonde bedrijfseconomische basis.
2. het onderzoeken van de oorzaken van verminderde bedrijfseconomische positie van dierenartsenpraktijken.
3. ontwikkelen van interactieve methoden om een betere bedrijfsvoering te bewerkstelligen binnen de dierenartsenpraktijk

The Exam Room

Deze gebruiksvriendelijke interactieve managementmethode biedt u de mogelijkheid om inzicht te krijgen in managementprocessen binnen de praktijk. Via het internet kunt u door middel van 21 modules op een eenvoudige manier komen tot een beter praktijkinzicht en praktijkresultaat. Direct nadat u uw praktijkgegevens heeft ingevoerd kunt u uw resultaten spiegelen aan die van andere praktijken en ziet u waar verbeteringen mogelijk zijn. Het systeem werkt bovendien strikt vertrouwelijk en uw praktijkgegevens zijn dan ook niet voor anderen toegankelijk.



Harold van Rossem, bestuurslid GGG, medeverantwoordelijk voor het kengetallenproject.

Nu ook in Nederland!

De KNMvD wil haar leden graag ondersteunen in het realiseren van een optimaal bedrijfsresultaat. Op initiatief van enkele leden van de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren is contact gelegd met de Verenigde Staten om deze site voor de Nederlandse dierenarts te ontsluiten. In de Verenigde Staten maken inmiddels enkele duizenden praktijken er gebruik van. Door middel van een pilot wordt komend jaar de bruikbaarheid van het systeem voor de Nederlandse situatie getest. Alle leden van de KNMvD hebben met behulp van hun KNMvD gebruikersnaam en wachtwoord gratis toegang tot *www.ncvei.nl*.
The Exam Room is er al voor gezelschapsdieren- en paardenpraktijken maar er zijn ook al plannen voor modules van de landbouwhuisdierenpraktijk. Daarnaast zijn er zelfs enkele modules voor de dierenartsassistent!

Helpdesk

U kunt met uw vragen over www.ncvei.nl ook bij de KNMvD terecht. Stuur een e-mail naar ncvei@knmvd.nl of bel met 030-6348900 (Joost van Herten).

Workshops

Ter ondersteuning worden er workshops georganiseerd zodat u met het systeem leert werken. Informeer voor de eerstvolgende workshop bij u in de buurt bij de KNMvD. U kunt zich voor deze workshops opgeven via ncvei@knmvd.nl

Sinds de Najaarsdag waarop The Exam Room is geïntroduceerd, hebben al vele collega's ingelogd. Kom ook naar www.ncvei.nl en zie zelf wat het voor u kan betekenen.
Wij wensen u een succesvol 2005 toe!

Joost van Herten is stafmedewerker gezelschapsdieren/paard bij de KNMvD en Harold van Rossem is bestuurslid van de GGG.



The Exam Room.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:

Abma, Mevr. A.J.; 2004; 9881 TB Kommerzijl; Oosterwaarddijk 9.

Boer, Mevr. S. de; 2004; 3582 BK Utrecht; Abstederdijk 263 bis.

Bos, J.H. van den; 2004; EX20 2PD Poltimore; England; Upper Barn.

Cobben, T.A.J.; Gent 2004; 6325 PA Berg en Terblijt; Lindenstraat 3.

Damme, Mevr. K.N. ten; 2004; 3941 VH Doorn; Piet Heinstraat 108.

Dekker, A.D.; 2004; 4285 AS Woudrichem; Randpoortstraat 14 E.

Engel, Mevr. B.; 2004; 1013 MN Amsterdam; Houtmanstraat 20-2-L.

Frielink, Mevr. M.; 2004; 1971 ZN IJmuiden; Tuindersstraat 107.

Geut, Mevr. M.T.M.; 2004; 3271 LP Mijnsheerenland; Blaaksedijk 221.

Gier, Mevr. C.L. de; 2004; 1443 ET Purmerend; Botterstraat 30.

Gisbergen, Mevr. R.G.W.; 2003; 5095 BS Hooge Mierde; Vossenhof 19.

Hilgersom, B.; 1983; 6715 DZ Ede; Dijkhof 44.

Leeuwen, Mevr. J. van; 2004; 3524 BG Utrecht; Fivelingo 9.

Nijborg, Mevr. F.; 2004; 9715 HP Groningen; Floresstraat 61 A.

Plantinga, Mevr. E.A.; 2004; 3732 EZ De Bilt; De Witte Swaen 22.

Plekkenpol, Mevr. S.J.; 2004; 3552 XB Utrecht; Lauwerecht 229.

Poldervaart, Mevr. D.A.; 2004; 4431 BA 's-Gravenpolder; Schuitweg 1.

Rierink, J.; 1984; 6994 CN De Steeg; Parkweg 26.

Senders, Mevr. T.N.J.; 2004; 3524 ZG Utrecht; Furkabaan 729.

Swarte, Mevr. A.M.; 2002; 1087 GZ Amsterdam; Diemerparklaan 88.

Vink, S.W.K.; 2004; 6714 AX Ede; Palmestein 34.

Vulker, Mevr. M.; 2004; 6828 ZZ Arnhem; B.P. van Verschuerstraat 88.

Wiel, Mevr. J.M. van de; 2004; 3705 ZK Zeist; Warande 125.

Voor het dierenartsenexamen van 5 november 2004 zijn geslaagd:

Baggerman, Mevr. F.C.
Bavelaar, Mevr. F.J.
Benjamin, Mevr. E.R.
Grijpstra, Mevr. M.J.
Hoekstra, Mevr. H.M.
Holtrop, N.
Horlings, M.E.J.
Kleiterp, Mevr. C.
Korteweg, Mevr. E.I.
Nijborg, Mevr. F.
Nijhof, A.M.
Oosterman, Mevr. M.J.
Rientjes, Mevr. S.J.G.
Schooneveldt, Mevr. S.
Sinnema, Mevr. E.G.C.
Versluis, Mevr. E.H.
Zeeland, Mevr. Y.R.A. van

Voor het dierenartsenexamen van 24 november 2004 zijn geslaagd:

Ankringa, Mevr. N.
Boer, Mevr. E.E. de
Boer, Mevr. S. de
Bos, J.H. van den
Bosma, Mevr. A.
Brom, R. van den
Heusinkveld, G.L.F.
Hoofd, Mevr. M.M. van 't
Jong, J.J.D. de
Mensinga, Mevr. I.
Mol, J.
Noorman, Mevr. W.
Peixoto Fonseca, Mevr. F.I.
Plantinga, Mevr. E.
Seinen, H.J.
Smid, Mevr. C.G.A.
Smit, Mevr. L.D.
Vink, S.W.K.
Vries, Mevr. E.A. de
Zeegers, Mevr. F.P.

Overlijdensberichten

Op 1 juni 2004 Mevr. J.M.C.F. van den Wijngaard-de Win te Gemonde.

Mutaties:

Ankringa, Mevr. N.; 2004; 3584 DZ Utrecht; Cambridgelaan 273; tel. privé: 030-2364083; tel. privé mobiel: 06-23640954; E-mail privé: nankringa@hotmail.com.; d.

Baggerman, Mevr. F.C.; 2004; 3531 RZ Utrecht; Ternatestraat 50; tel. privé: 030-2962398; d.

Bavelaar, Mevr. F.J.; 2004; 3732 HM De Bilt; De Holle Bilt 13; d.

Benjamin, Mevr. E.R.; 2004; 7328 VP Apeldoorn; Houtsnijdershorst 116; tel. privé: 055-5421755; E-mail privé: rachelbenjamin@chello.nl.; d.

Billet, Mevr. A.B.A.; 2003; 5625 GM Eindhoven; Reinaertlaan 82; tel. privé: 040-2368040; E-mail privé: annick_billet@hotmail.com.; **medew. bij H.E.B.M. Hendriks en Mevr. J.M. Hendriks-Timmers; tel. prakt.: 040-2480366; fax prakt.: 040-2412859; E-mail prakt.: dapheesterakker@vet4life.net.**

Boer, Mevr. E.E. de ; 2004 ; 9405 AM Assen; Broeklaan 28 ; tel. privé: 0592-355181; E-mail privé: e.e.deboer@students.vet.uu.nl.; d.

Boer, Mevr. S. de; 2004; 3582 BK Utrecht; Abstederdijk 263 bis; tel. privé: 030-2109778; **E-mail privé: sdeboer76@hotmail.com.; medew. bij A.E. Müller en D.L. van Os; tel. prakt.: 072-5744959; fax prakt.: 072-5726455; E-mail prakt.: dierenkliniek@ossehoofd.nl.**

Borsje, J.; 1974; 1964 JN Heemskerk; Graaf Willem II-laan 36; **tel. privé: 0251-236032; r.d.**

Bos, J.H. van den ; 2004 ; 3584 DZ Utrecht; Cambridgelaan 269; tel. privé mobiel: 06-18472651; d.

***Bosma, Mevr. A.; 2004; 3524 DW Utrecht; Oeral 36; tel. privé mobiel: 06-22232723. d.**

Bossers, M.; 1978; 7681 GS Vroomshoop; Boshoek 18; tel. privé: 0546-646030; **tel. privé mobiel: 06-20493187;** geass. met G.A. Berghuis, J.Th.M. Hermens, W. Koster, J.H.J. Mensinga en H.G.M. Wesselink; tel. prakt.: 0546-672600; fax prakt.: 0546-672725; **E-mail prakt.: twenterand@dierenarts.nl.**

Braam, Mevr. I.A.C.; 2001; 3532 XG Utrecht; M.P. Lindostraat 25 bis; tel. privé: 030-2368440; E-mail privé: i_braam@hotmail.com.; medew. bij H.J. Ronner; tel. prakt.: 0348-472893; fax prakt.: 0348-471891; E-mail prakt.: dapronner@freeler.nl.; medew. bij K. Koornwinder en Mevr. I.M.A. Stärcke; tel. prakt.: 0346-563845; fax prakt.: 0346-556349.

Brom, R. van den; 2004; 3607 DD Maarssen; Fazantenkamp 542; tel. privé mobiel: 06-24226813; d.

Eijk-van Mourik, Mevr. A.K. van; 2004; 3523 BC Utrecht; Barnsteenlaan 51-1; tel. privé: 030-2542408; **medew. bij N.H.R. Kroes; tel. prakt.: 036-5215290; fax prakt.: 036-5230207.**

Engel, Mevr. B.; 2004; 1013 MN Amsterdam; Houtmanstraat 20-2-L; tel. privé: 020-3302524; E-mail privé: barbara69@zonnet.nl.

Feith, Mevr. E.C.; 1978; 6704 PB Wageningen; Dorskampweg 14; tel. privé: 0317-423116; **r.d.**

Grijpstra, Mevr. M.J.; 2004; 8531 RV Lemmer; Het Brekkense Wiel 124; tel.privé: 0514-572236; tel. privé mobiel: 06-14234333; E-mail privé: maaikegrijpstra@hotmail.com.; d.

Harleman, **Prof.** Dr. J.H. ; 1977 ; Illinois-1982 ; 79594 Inzlingen (Duitsland) ; hfd. Preclinical Safety Europe te Basel; tel. bur.: 00-41-61-3241219; Spec. Pathologie; honorar prof. Toxicologie pathologie.

Heitink-Mastenbroek, Mevr. N.J.J.M.; 1985; 3381 KM Giessenburg; Muisbroekseweg 27; tel. privé: 0184-651249; E-mail privé: n.heutink@xs4all.nl.; d.

Heijden, B.S. van der; 1998; 4731 LZ Oudenbosch; Turfhoofd 3; **tel. privé: 0165-530489; p., paarden; tel. prakt.: 0165-530489; fax prakt.: 0165-396531; E-mail prakt.: eqs@planet.nl.**

Heusinkveld, G.L.F.; 2004; 3584 DZ Utrecht; Cambridgelaan 203; tel. privé: 030-2446648; E-mail privé: g.l.f.heusinkveld@students.uu.nl.; d.

Hoekstra, H.M. ; 2004 ; 3571 KB Utrecht ; Prof. Jordanlaan 58; tel. privé: 030-2716076; E-mail privé: mrieku@hotmail.com.; d.

Hofkes, Mevr. L.M.; 2003; 3743 BG Baarn; Laanstraat 26 I; tel. privé: 035-541298; fax privé: 035-5421021; E-mail privé: lmhofkes@hotmail.com.; **medew. bij R.R. Snelder; tel. prakt.: 035-5310100; fax prakt.: 035-5380225.**

***Holtrop, N.; 2004; 3584 DC Utrecht ; Cambridgelaan 413; tel. privé mobiel: 06-50647819; E-mail privé: nielsholtrop@hotmail.com.; d.**

Horlings, M.E.J.; 2004; 3524 EM Utrecht; Balearen 4; tel. privé: 030-6364284; E-mail privé: marcelhorlings@tiscali.nl.; d.

Hoofd, Mevr. M.M. van 't; 2004; 3981 GA Bunnik; J.F. Kennedylaan 19; tel. privé: 030-2334415; E-mail privé: m.m.vanthoofd@students.vet.uu.nl.; d.

Jacobs, Mevr. M.S.H.M.; 1992; **3824 VJ Hoogland; Vuursalamander 62; tel. privé: 033-4558733; tel. privé mobiel : 06-25185486; E-mail privé: kalibela@xs4all.nl.**

Jansen, A.A.J.; 1998; 4221 LG Hoogblokland; Dorpsweg 54; tel. privé:

0183-561373; E-mail privé: muzungu.andre@12move.nl.; **medew. bij J.M.G. van Griensven, A.C.H.M. van der Loop en P. Remmers; tel. prakt.: 073-6213579; fax prakt.: 073-6211286.**

*Janssen, Prof. J.; 1958; **8300 Knokke België; Elizabethlaan 31; tel. privé: 00-32-50-348758; E-mail privé: janenan13@hotmail.com.**; oud adj.dir.V.D.; oud hfd.van dienst vet.wetgeving eur.comm.; r.d.

***Jong, J.J.D. de; 2004; 3581 VV Utrecht; Baanstraat 16; tel. privé mobiel: 06-43060465; E-mail privé jakomoon@hotmail.com.; d.**

Kaandorp, J.; 1979; 5017 HC Tilburg; Boerhavestraat 45; tel. privé: 013-5431250; tel. privé mobiel: 06-53864637; E-mail privé: vet@beeksebergen.nl.; **zoo animal manager/curator Safari Beekse Bergen; tel. bur.: 013-5491200; fax bur.: 013-5491203; d. bij Dierenrijk Europa; tel. bur.: 013-5491204; fax bur.: 013-5491203; E-mail bur.: j.kaandorp@beeksebergen.nl.**

Klasens, Mevr. M.; 1968; **1018 AW Amsterdam; Geschutswerf 89;** tel. privé: 020-6206450; **E-mail privé: marion.klasens@hotmail.com.;** r.d.

Kleiterp, Mevr. C.; 2004; 3515 VH Utrecht; Nolenslaan 32-1; tel. privé: 030-2730315; E-mail privé: ckleiterp@hotmail.com.; d.

Korteweg, Mevr. E.T.; 2004; 3583 VV Utrecht; Graaf Adolfstraat 40; tel. privé: 030-2515169; E-mail privé: estherkorteweg@yahoo.co.uk.; d.

Kruijsen, H.W.; Gent 2004; **6524 HN Nijmegen; Van Spaenstraat 22; tel. privé: 024-3220421; E-mail privé: h.kruijsen@planet.nl.; medew. bij J.J.L. Pijnappel en Mevr. R.M.E. Pijnappel-Wäckers; tel. prakt.; 024-3230320.**

Kuiper, B.; 1988; 7009 JK Doetinchem; Catsstraat 9; p., gezelschapsd.; **tel. prakt.: 0314-342955; E-mail prakt.: benkuiper@tiscali.nl.**

Lecluijze, Mevr. M.C.; Gent 1995; 3274 LL Heinenoord; Gorzenweg 6 A; tel. privé: 0186-600038; **E-mail privé: m.lecluijze@hetnet.nl.; eig. dierenechocentrum; tel. 0186-605824; fax 0186-605825; E-mail: info@dierenechocentrum.nl.**

Luijben, M.L.G.; 1997; 3417 WT Montfoort; F.H. van Kempenstraat 34; tel. privé: 0348-475732; **E-mail privé: mpluijben@hotmail.com.; medew. bij H.J.E. de Boer, G.J. Bouwhuis, M.A.H.W. Haverkate, A.R. van Ittersum, F.W. Oostra en H.B.A. Scholten; tel. prakt.: 0591-513151; fax prakt.: 0591-512889.**

Mensinga, Mevr. I.; 2004; 3511 HA Utrecht; Westerkade 5 bis A; tel. privé: 030-2321626; tel. privé mobiel: 06-53841050; E-mail privé: i.mensinga1@students.uu.nl.; d.

***Mol, J.; 2004; 7041 SJ 's-Heerenberg; De Harp 11; tel. privé: 0314-665306; d.**

Nijborg, Mevr. F.; 2004; 9715 HP Groningen; Floresstraat 61 A; tel. privé mobiel: 06-45428715; E-mail privé: f.nijborg@students.uu.nl.; d.

Nijhof, A.M.; 2004; 3572 XP Utrecht; Van Brakelstraat 21 bis; tel. privé mobiel: 030-2711581; E-mail privé: a.nijhof@vet.uu.nl.; d.

Noorman, Mevr. W.; 2004; 3522 GC Utrecht; Hoendiepstraat 16 bis: tel. privé: 030-2886981; E-mail privé: w.noorman@students.uu.nl.; d.

***Oosterman, Mevr. M.J.; 2004; 3511 BP Utrecht; St. Jacobsstraat 263; tel. privé: 030-2231689; d.**

***Peixoto Fonseca, Mevr. F.I.; 2004; 2587 WL Den Haag; Palaceplein 210; tel. privé: 070-3061844; fax: 070-3061845; E-mail privé: fenaro61@hotmail.com.; d.**

***Plantinga, Mevr. E.; 2004; 3732 EZ De Bilt; De Witte Swaen 22; tel. privé: 030-2521024; E-mail privé: esther-plantinga@hotmail.com.; d.**

Rientjes, Mevr. S.J.G.; 2004; 3524 JR Utrecht; Filipijnen 276; tel. privé mobiel: 06-42118873; E-mail privé: sandrarientjes@hotmail.com.; d.

Rooijen, P.G.M. van; 1986; 1241 NJ Kortenhoef; Molenеind 47; tel. privé: 035-6564820; **fax privé: 035-6564820; E-mail privé: dr.bill@inter.nl.net.; d. omegasoft; tel. bur.: 030-6347250; tel. mobiel: 06-30050859; E-mail bur.: petervanrooijen@omegasoft.nl.**

Schooneveldt, Mevr. S.; 2004; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan 779; tel. privé: 030-2544665; E-mail privé: sschooneveldt@hotmail.com.; d.

Seinen, H.J.; 2004; 3581 SZ Utrecht; Vlietstraat 12 bis; tel. privé mobiel: 06-29174319; E-mail privé: h.j.seinen@students.uu.nl.; d.

Sinnema, Mevr. E.G.C.; 2004; 3972 TC Driebergen; Lange Dreef 49; tel. privé mobiel: 06-29303614; d.

***Smid, Mevr. C.G.A.; 2004; 3581 BN Utrecht; Maliesingel 49; tel. privé: 030-2514472; tel. privé mobiel: 06-47138997; d.**

Smit, Mevr. L.D.; 2004; 1188 DL Amstelveen; Chirurgijn 85; tel. privé: 020-6452888; tel. privé mobiel: 06-20151512; E-mail privé: ldsmit@hotmail.com.; d.

Souman, R.; 2002; 8051 HK Hattem; Rijnstraat 29; tel. privé mobiel: 06-48197793; E-mail privé: roelofsouman@wanadoo.nl.; **wrn.d.**

Spee, J.J.L.M.; 6538 KH Nijmegen; De Lankforst 52-18; tel. privé: 024-3452881; **E-mail privé: spee.jan@12move.nl.**; d.

Stevens-van Roon, Mevr. C.M.; 1990; 2251 DS Voorschoten; Ter Lips 178; tel. privé: 071-5611174; E-mail privé: c.stevens-vanroon@hetnet.nl.; d.

Veneklaas-Slots, J.H.; 1999; **SY11 2OS Oswestry United Kingdom; 9 West Street; tel. privé: 0044-1691-657321.**

Vink, S.W.K. ; 2004 ; 6714 AX Ede ; Palmestein 34 ; d.

Vries, Mevr. E.A. de; 2004; 3572 NN Utrecht; Karel Doormanlaan 125; tel. privé: 030-2542363; E-mail privé: de_vries_eva@hotmail.com.; d.

Waarden, R.J.M.; 1979; 1106 GL Amsterdam; Mijndenhof 303; tel. privé: 020-6975266; E-mail privé: rvdwaarden@worldmail.nl.; echoservice Amsterdam; tel. prakt.: 06-26944633; fax prakt.: 020-6975266; E-mail prakt.: vdwaarden@echoserviceamsterdam.nl.

Willemen-Tas, Mevr. P.A.; 1998; 7225 NA Olburgen; Olburgseweg 9; tel. privé: 0575-450611; E-mail privé: willemen_tas@hotmail.com.; medew. bij Mevr. A.J. Hajunga en Mevr. I. Luning; tel. prakt.: 030-2446933.

Zeegers, Mevr. F.P.; 2004; 2518 AV 's-Gravenhage; De Ruijterstraat 78 A.; tel. privé: 070-3655179; E-mail privé: floortjezeegers@hotmail.com.; medew. bij Mevr. A.S.E. de Rooij-van Vierssen Trip; tel. prakt.: 070-3655666; fax prakt.: 070-3603960.

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Januari

21 Symposium *Cryopreservation of Reproductive Cells*, Animal Sciences Group, Edelhertweg 15, Lelystad, 9.00 –16.30 uur. Invriezen van sperma, eicellen, embryo's en ovariumweefsel in diverse diersoorten. Voertaal: Engels. Opgave via info.do.asg@wur.nl

28 Veterinair Sportpaarden symposium voor alle paardendierenartsen: Jumping Amsterdam. VKO heeft 10 nascholingspunten erkenningsregeling Paard toegekend. Kosten 285 euro. Informatie via www.proveto.nl of per e-mail Voor eventuele vragen of aanmelding kunt u reageren per info@proveto.nl

Februari

24 Jaarlijkse studiedag van de Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie. Plaats: RIVM in Bilthoven. Hoofdthema: "Multidisciplinaire benadering van nieuwe zoönosen". Deelname geeft recht op 10 punten in het kader van de erkenningsregeling. Informatie via T. Nell, Rozenbroek 12, 6596 DA Milsbeek, telefoon 0485-587630 of e-mail: tom.nell@intervet.com

Maart

18-22 International conference on sport horses (CICADE), CESMAS. Congress & Practical Courses. Info: Dr. Arno Lindner, tel. 0049 201 5718873, contact@agpferd.de, wwwcicade.info.

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Januari

17 Informatiebijeenkomst masterclass 'de kunst van de reiger' persoonlijk management en communicatie voor dierenartsen. Tijd: 19.00 tot 21.00 uur. Plaats: Van Ede & Partners, Boulevard 14, 3707 BN Zeist. Aan deze bijeenkomst zijn geen kosten verbonden. Opgave: (024) 3565385, (06) 20440569, e-mail: samenspraak.zorg@planet.nl

20 Werkvergadering Varken II, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

25 Werkvergadering Varken II, regio Oost. Locatie: Gezondheidsdienst voor Dieren, Arnsbergstraat 7, Deventer. Tijd: 20.00 uur.

Februari

5 Vedias Grote Huisdierendag. Prijs: leden € 22,50, niet-leden € 42,50. Inschrijven z.s.m. via de website: www.vedias.nl

7 Werkvergadering Rund II, regio Noord. Locatie: Hotel Mercure

Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

10 GHwD-studievergadering van 16.00 tot 22.00 uur

15 Regionale PiR-bijeenkomst in Heerenveen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

15 Werkvergadering Paard II, regio Zuid. Onderwerp: de toegevoegde waarde van MRI na röntgen- en echo-onderzoek bij het paard met orthopedische klachten. Sprekers: Dr. Filip Vandenberghe en Dr. Paul de Baerdemaeker, Dierenkliniek 'de Bosdreef' in Moerbeke-Waas. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

16 Regionale PiR-bijeenkomst in Deventer voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

17 Regionale PiR-bijeenkomst in Rijen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

22 Thema-avond Paard. Onderwerp: (Wedstrijd)spanning: Maak van je vijand je vriend. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: . De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Ceter. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

Maart

1 Werkvergadering Rund III, regio West. Locatie: Hotel Mercure Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

2 Werkvergadering Rund III, regio Noord. Locatie: Hajé Hotel Heerenveen. Tijd: 14.00 uur.

5 Werkvergadering Gezelschapsdieren, regio Zuid. Locatie: Weert. Tijd: 09.00-13.00 uur.

8 Werkvergadering Rund III, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

9 Werkvergadering Rund III Regio Oost. Tijd: 14.00 uur. Locatie: Gezondheidsdienst voor Dieren, Arnsbergstraat 7, Deventer.

12 Studiereis naar Cuba, organisatie: VetTravel. Meer informatie via www.vettravel.nl of mail naar info@vettravel.nl t.a.v. van mevr. mr. N.J. van der Sluys, hoofd afdeling public relations o.v.v. 'nascholings-cursusreis Cuba', of tel.: (0623) 808484 of (0203) 989292 Special Traffic, dhr. I. Bruijstens.

15 Thema-avond Paard. Onderwerp: Angst en verzet tijdens het rijden. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: www.pgot.nl. De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Ceter. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

Juni

9 GHwD-studievergadering van 19.30 tot 22.30 uur.

Cursussen

Januari

18+25 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nlphlo.

20-21 Workshop Basic I. Pilot 'Collegiale Coaching Vet Vitaal' door drs. Anna Schröder (coach/trainer en dierenarts) en drs. Sido van der Meulen (organisatieadviseur). Locatie: Hotel van der Werff op Schiermonnikoog. Tijd: donderdagmiddag tot en met vrijdag namiddag. Kosten: € 495,= exclusief 19% BTW (ter introductie inclusief logies, maaltijden en cursusmateriaal). Voor deelname en informatie over de workshops Collegiale Coaching Vet Vitaal kunt u contact opnemen met: sido@joinup.nl of schröder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 288 62 86. (Zie website www.joinup.nl voor een volledige programmabeschrijving).

Februari

3 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.phlo.nl .

14, 28 21/3 en 8/4 Masterclass voor dierenartsen 'De kunst van de reiger', persoonlijk management en communicatie. Plaats: Zeist. Kosten: € 1800,-. Groepsgrootte: 12, minimaal 8. Informatie: Alexandrien van der Burgt, tel.: (06) 20440569, e-mail: samenspraak.zorg@planet.nl. Zie ook TvD 15-01-2004, pag. 25.

21-23 PHLO-cursus: Techniques for Writing and Presenting a Scientific Paper. Info via of Wageningen Business School/PHLO, tel. 0317-484093.

22 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

23-27 Start 5 seminars Veterinair Chiropractic (EUR 850 per module/ EUR 3.800 module 1-5). Location: Neubulach, Germany. Language: English. Speakers: B. Ormston (USA), G. Giggleman (USA), J. Berklich (USA), G. Fritz (Neubulach). Information and registration: European Institue for Veterinary Chiropractic, phone +49 7053 3228, email: animal.chiropractor@t-online.de.

24+25 Workshop Basic II. Pilot 'Collegiale Coaching Vet Vitaal' door drs. Anna Schröder (coach/trainer en dierenarts) en drs. Sido van der Meulen (organisatieadviseur). Locatie: Hotel van der Werff op Schiermonnikoog. Informatie via website , e-mail: sido@joinup.nl of schröder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 288 62 86.

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-02-2005	maandag	24-01-2005
01-03-2005	maandag	07-02-2005
15-03-2005	maandag	21-02-2005
01-04-2005	maandag	07-03-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

Dierenkliniek Middenwaard is een praktijk voor gezelschapsdieren en paarden, met een nieuwe paardenkliniek. Per 1 februari 2005 zoeken wij een erkende en ervaren

paardendierenarts (M/V)

met interesse voor gezelschapsdieren

Wij vragen:
- enthousiasme en flexibiliteit
- deelname in diensten

Wij bieden:
- een contract voor circa 30 uur per week, in de toekomst fulltime
- goede nascholing
- prettige werksfeer
- bij gebleken geschiktheid is associatie mogelijk

Sollicitaties met CV uitsluitend schriftelijk naar: Dierenkliniek Middenwaard, Middenwaard 47, 1703 SC Heerhugowaard, telefoon 072-5713132.

Dierenkliniek Oldenzaal is een gemengde praktijk waarin zes dierenartsen en vier assistentes werkzaam zijn. Door het vertrek van een collega zoeken we per april een (parttime)

dierenarts gezelschapsdieren (m/v)

Van onze nieuwe collega verwachten wij:
- goede contactuele en sociale vaardigheden;
- ondernemingsgeest en enthousiasme om de gezelschapsdierenpraktijk uit te breiden;
- voldoende ervaring voor het zelfstandig draaien van de gezelschapsdierendiensten;

Wij bieden onze nieuwe collega:
- een prettige werksfeer en -omgeving.
- salariëring en secundaire arbeidsvoorwaarden in onderling overleg.

Sollicitaties, voorzien van uw cv gaarne binnen veertien dagen sturen naar: Dierenkliniek Oldenzaal, Hengelosestraat 58, 7572 BR Oldenzaal. Of mailen naar: dapoldenzaal@hetnet.nl. Voor inlichtingen: 0541-530005.

Dierenartsenpraktijk Enkhuizen is een goed geoutilleerde praktijk voor gezelschapsdieren en paarden. Daarnaast worden er regelmatig kleine herkauwers als patiënt aangeboden. Momenteel zijn in deze praktijk twee dierenartsen fulltime werkzaam en zes dierenartsassistentes parttime.

Ter versterking van ons team zijn wij op zoek naar:

een enthousiaste ambitieuze dierenarts (m/v)

Wij bieden:
- werk in een gezellig team
- een modern geoutilleerde praktijk met röntgen, echo et cetera
- zowel voor de gezelschapsdieren als paard
- mogelijkheid tot eigen initiatief
- associatie behoort op termijn tot de mogelijkheden
- goede salariëring en secundaire arbeidsvoorwaarden

Wij vragen:
- iemand die graag in Enkhuizen zijn/haar toekomst wil opbouwen
- iemand met goede sociale vaardigheden en een flexibele instelling
- iemand die ambities heeft en ze ook uitspreekt
- differentiatie gezelschapsdieren of paarden
- iemand die juist de afwisseling van kleine huisdieren met paard op prijs stelt

U kunt uw sollicitatie binnen veertien dagen na het verschijnen van dit tijdschrift sturen naar: DAP Enkhuizen, ter attentie van Annemarie Lub, Westeinde 14A, 1601 BJ Enkhuizen.

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FORTUIN
FINANCIEEL PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

Ter overname aangeboden, goedlopende

Paardenpraktijk

Eerstelijns werkzaamheden, tweedelijns: röntgen, echo, bronchoscopie, operatiefaciliteiten inclusief gasanaesthesie.
Inwerk/overgangsperiode mogelijk; dienstregeling optie.
Zuiden van het land.
Goede en uitdagende klantenkring.
Inventaris en bedrijfsauto koop of huur.

Schriftelijke reacties graag richten aan het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Postbus 421, 3990 GE Houten, onder vermelding van nummer 01/2005 op de envelop.

Dierenartsenpraktijk Krommerijnstreek

Wegens vertrek van één van onze rundveedierenartsen zoeken wij zo spoedig mogelijk een

erkend rundveedierenarts m/v

Het gaat om een fulltime baan, waarbij deelname aan het dienstenschema tot de werkzaamheden behoort.

Schriftelijke sollicitaties met cv kunt u sturen naar Dierenartsenpraktijk Krommerijnstreek, Pothuizerweg 9A, 3998 NB Schalkwijk. Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de heer J.H.M. Peeters, telefoon 030-6011238, e-mail: krommerijnstreek@hetnet.nl

Vanguard® Pup



maakt de cirkel weer rond



BP&MC 30010302

*Vanguard® Pup • de gevriesdroogde component van Vanguard® Pup bevat de volgende geattenueerde levende virussen: hondenziekte Snyder Hill stam, adenovirus type 2 stam Manhattan en para-influenza type 5. De vloeibare component bevat het volgend virus: levend geattenueerd canine parvovirus stam NL-35-D • REG NL 9544 UDD • diergeneesmiddel • doeldier: hond • indicaties: actieve immunisatie tegen hondenziekte, canine parvovirus, aandoeningen veroorzaakt door hondenhepatitisvirus en respiratoire aandoeningen veroorzaakt door het canine adenovirus type 2 en het canine para-influenzavirus • toedieningswijze: subcutaan. Voor immunisatie tegen parvovirus en hondenziekte vanaf een leeftijd van 6 weken (voor hondenziekte geldt dat enting op 6 weken leeftijd alleen voldoende immuniteit geeft bij pups zonder maternale antistoffen) Voor immunisatie tegen de overige aandoeningen vanaf 9 weken (indien geen maternale antistoffen) of 12 weken (indien wel maternale antistoffen) • contra-indicaties: gebruik van dit middel bij drachtige honden en gebruik van hyperimmuunserum of immunodepressiva binnen 1 maand na vaccinatie • bijzondere voorzorgen: zoals bij iedere vaccinatie is het aan te raden alleen gezonde dieren te enten; indien na vaccinatie anaphylaxie optreedt dient, ongeacht de oorzaak, adrenaline of een gelijkwaardig product te worden toegediend. Geen chemisch gesteriliseerde naalden of injectiespuiten gebruiken. • bijwerkingen: een lokale soms pijnlijke entreactie kan voorkomen • zie verder aanwijzingen en doseringsschema op de bijsluiter.

Pfizer

Animal Health
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2005 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.



27-30 januari 2005

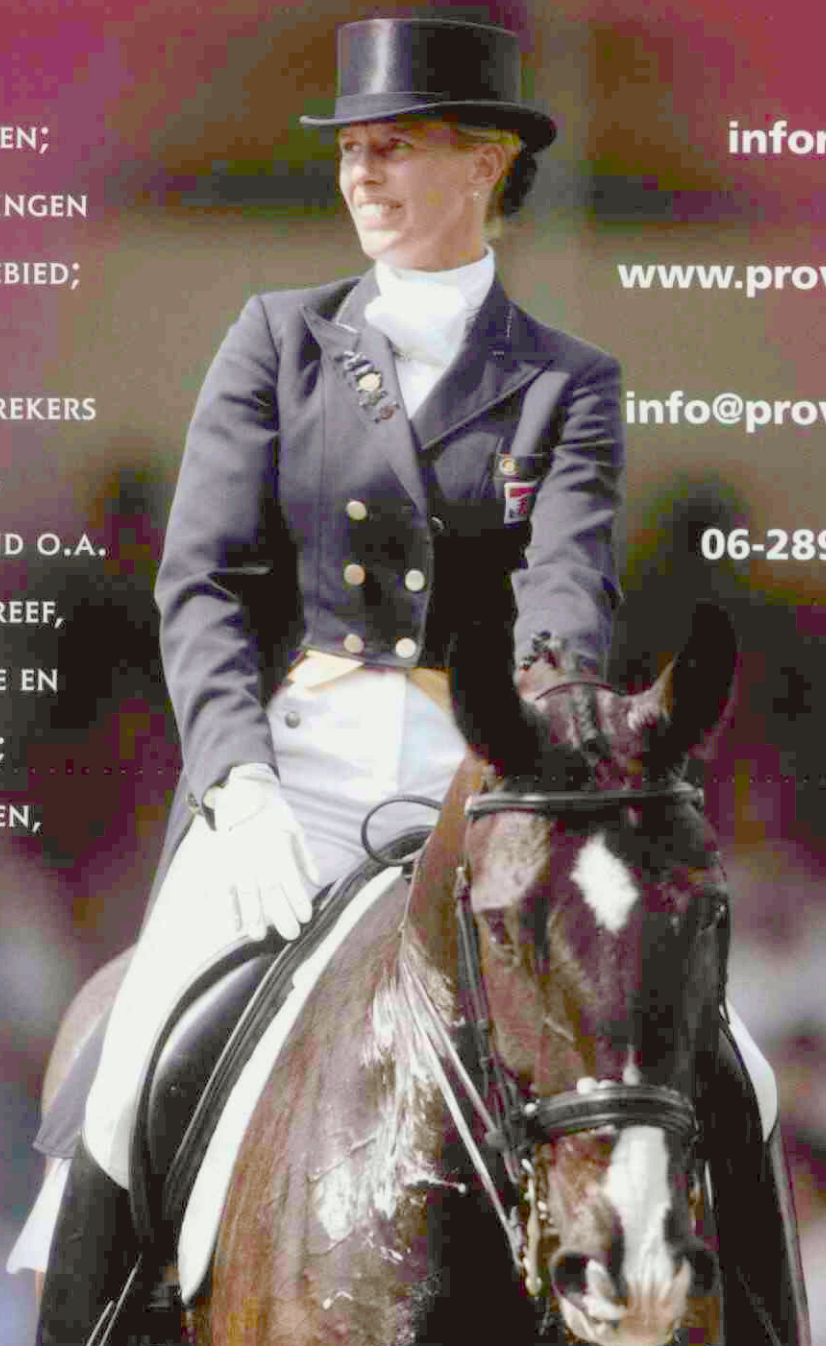
JUMPING AMSTERDAM

NEW YEAR'S SHOW

PROVETO Veterinary Sporthorse Seminar

28 januari 2005

PAARDENDIERENARTSEN;
LAATSTE ONTWIKKELINGEN
OP SPORTPAARDENGEBIED;
INTERNATIONAAL
GERENOMMEERDE SPREKERS
UIT USA, DUITSLAND,
SPANJE EN NEDERLAND O.A.
PROF. DR. VIRGINIA REEF,
PROF. RUSTIN MOORE EN
DR. HANS VAN SCHIE;
10 ERKENNINGSPUNTEN,
9.30 - 19.00 UUR
INCLUSIEF
AVONDPROGRAMMA:
KWALIFICATIE
FEI WERELDBEKER
SPRINGEN



informatie:

www.proveto.nl

info@proveto.nl

06-28957037

www.jumping-amsterdam.nl

irbac
NIMAL HEALTH



ALS DIT NIET DE BEDOELING WAS ...

Alizin®

HET NIEUWE ANTWOORD OP EEN ONGEWENSTE DRACHT



- Makkelijk in gebruik met een hoge mate van veiligheid*
- Flexibele behandelingsperiode: toepasbaar van 0 tot 45 dagen na dekking
- Slechts 2 injecties nodig, met 24 uur tussentijd
- Betrouwbare effectiviteit*

data on file
RODUCTINFORMATIE: Alizin REG NL 10157. **Per ml. injectievloeistof:** Aglepristone 30 mg. in een niet waterige drager (arachideolie). **Indicatie:** abortusinductie tot en met dag 45 na de dekking. **Doeldier:** ond (teef). **Bijwerkingen:** Injectie met het product kan een kortdurende pijnreactie geven. Een lokale ontstekingsreactie van de injectieplaats kan optreden, deze lokale reactie is reversibel en zal gewoonlijk nnen 28 dagen na injectie verdwijnen. Bij teven die worden behandeld vanaf 20 dagen na dekking gaat de abortus gepaard met de fysiologische verschijnselen van het werpen. De eerstvolgende oestrus abortusinductie met dit product vindt in veel gevallen eerder plaats. **Contra-indicaties:** Alizin niet gebruiken bij honden met lever- en/of nierstoornissen, met diabetes mellitus, met een (vermoeden van) poadrenocorticisme en bij dieren overgevoelig voor aglepristone of de hulpstof van dit product. **Toedieningswijze:** tweevoudige toediening van 10 mg. aglepristone per kg. LG, wat neerkomt op 0,33 ml. izin per kg. LG, met een interval van 24 uur. Uitsluitend subcutaan toedienen. Max. 5 ml. per injectieplaats. Een lichte massage van de injectieplaats wordt aanbevolen. **Voorzorgsmaatregelen:** Vrouwen in de uchtbare leeftijd dienen contact met het product te vermijden of handschoenen te dragen bij toepassing ervan. **Kanalisatie:** UDA.
oor meer informatie: Virbac Nederland BV. Postbus 313, 3770 AH Barneveld. Info@virbac.nl

www.virbac.nl

Nieuw!
Nu ook geregistreerd voor de kat

RIMADYL®
CARPROFEN
INJECTIE



Pre-operatieve toepassing voor post-operatieve pijnbestrijding

- **Rimadyl® injectie**, werkzame stof carprofen, is een NSAID voor de hond en kat met sterke anti-inflammatoire, analgetische en anti-pyretische eigenschappen
- **Rimadyl® injectie** heeft géén invloed op de nierdoorbloeding en op de bloedstollingtijd
- **Rimadyl® injectie** kan veilig pre-operatief worden toegediend
- **Rimadyl® injectie** voor **éénmalige** subcutane of intraveneuze toediening aan hond en kat in een dosering van **4 mg/kg**, bij voorkeur pre-operatief, op het moment van premedicatie of bij de inductie van de anesthesie



Als enige NSAID met geregistreerde vervolgbehandeling met tabletten bij de **hond**

RIMADYL® INJECTIE • werkzame stof: carprofen: REG NL 10101 UDD • diergeneesmiddel • doeldier: hond en kat. HOND: • indicaties: ter vermindering van postoperatieve pijn en zwelling na orthopedische ingrepen en weke-delen chirurgie met inbegrip van intra-oculaire operaties • toedieningswijze en dosering: Rimadyl injectie wordt subcutaan of intraveneus gegeven in een dosering van 4 mg/kg, bij voorkeur preoperatief, op het moment van premedicatie of bij de inductie van de anesthesie • Om de pijnstillende en anti-inflammatoire behandeling post operatief uit te breiden kan de parenterale therapie na 24 uur gevolgd worden door carprofen tabletten in een enkele dosering van 4 mg/kg/dag gedurende 5 dagen. KAT: • Ter bestrijding van postoperatieve pijn. De parenterale therapie mag bij de kat niet gevolgd te worden door Rimadyl tabletten. • contraindicaties: niet gebruiken bij drachtige dieren. HOND: • Gebruik bij honden jonger dan 6 weken of bij oude dieren kan extra risico met zich meebrengen. Wanneer geen andere oplossing gevonden kan worden, dient een gereduceerde dosis te worden toegediend. Deze dieren behoeven daarna een additionele klinische bewaking. Gastro-intestinale ulceratie is zeldzaam bij gebruik van carprofen en komt voornamelijk voor bij doseringen die ver boven de therapeutische dosis liggen. KAT: • Niet gebruiken bij dieren jonger dan 4 maanden. Gebruik bij oude of zieke dieren kan extra risico met zich meebrengen. Typische ongewenste bijwerkingen van NSAID's zoals verlies van eetlust, braken, occult bloed in de feces en apathie zijn af en toe gemeld. Algemeen: • waarschuwingen: niet gebruiken bij hart-, lever- of nieraandoeningen, bij GI ulceratie of -bloedingen, bloedafwijkingen of bij overgevoeligheid voor het product. Gebruik bij hypovolemische of hypotensieve dieren vermijden.

BP&MC 22010402

Pfizer

Animal Health
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Deel 130 • Aflevering 3 • 1 februari 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
SVN
- 1 FEB. 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde





Preventive vaccination of lactating and pregnant heifers against lungworm: safety and protection in three dairy herds

De mentale gezondheid van lokale dierenartsen, twee jaar na de MKZ-crisis in hun praktijk

Hoofdlijnen in de beleving van de MKZ-crisis: interviews met getroffen lokale praktiserende dierenartsen en adviezen voor de toekomst

Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren. Wie zijn ze en wat doen ze?

Goodwill: de arbeidsbeloning in relatie tot de werkweek, de samenstelling van de maatschap en de bruto-omzet en de nettowinst

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Synulox®

smakelijke tabletten



Over smaak valt niet te twisten...
Synulox® is en blijft de lekkerste!

- **Unieke samenstelling**
- **Uitmuntende biologische beschikbaarheid**
- **Bewezen de smakelijkste***



Synulox®, daar kunt u blind op vertrouwen!

Synulox®, smakelijke tabletten en druppels • Combinatie van semi-synthetische breedspectrum-penicilline amoxycilline, en b-lactamase-remmer clavulaanzuur • Bevat per tablet van 50, 250 resp. 500 mg: 40, 200 resp. 400 mg. amoxycilline plus 10, 50 resp. 100 mg. clavulaanzuur. Bevat per ml. smakelijke druppels 40 mg. amoxycilline plus 10 mg. clavulaanzuur • Doeldieren: hond en kat • Indicaties: huidinfecties t.g.v. staphylococcen (incl. b-lactamase-vormende stammen) en streptococcen, alsmede infecties van urinewegen, luchtwegen en mondslijmvlies door staphylococcen, streptococcen en een groot aantal andere bacteriën (zie bijsluiter voor volledig overzicht). Enteritiden veroorzaakt door e. coli, proteus spp. en salmonella spp., incl. b-lactamase-vormende stammen • Dosering: oraal, 12,5 mg/kg lichaamsgewicht, twee maal daags. Bij hardnekkige infecties dubbele dosering aanbevolen. Behandelingsduur 5 tot 7 dagen, in chronische gevallen met veel weefselbeschadiging 10 tot 20 dagen (huid), 10 tot 28 dagen (blaas) resp. 7 tot 10 dagen (luchtwegen) • Contra-indicaties: niet toedienen aan dieren die overgevoelig zijn voor penicilline en aan kleine planteneters • REG NL 1616/8690/1615 UDA • Verdere informatie op aanvraag beschikbaar • Onderzoeksgegevens: data on file

BP&MC 29010301

Pfizer

Animal Health
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.co

© 2003 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 3
1 februari 2005

Inhoud

Foto's cover: (links) Dierenkliniek Pijls en Offereins in Geleen en (rechts) een jetstal met paarden van KLM Cargo Dierenhotel.

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie 73

Overige artikelen
Preventive vaccination of lactating and pregnant heifers against lungworm: safety and protection in three dairy herds; *M. Holzhauer, W.G. Holland, and H.W. Ploeger* 74

Veterinair tuchtrecht
Lijden aan leven?; *I. Boissevain* 79

Veterinair verleden
Karl Johann Christian Dammann; *A.H.H.M. Mathijsen en E.P. Oldenkamp* 80

Uit en voor de praktijk
De mentale gezondheid van lokale dierenartsen, twee jaar na de MKZ-crisis in hun praktijk; *A.C. Drijfhout en J.R.J. de Leeuw* 82
Hoofdlijnen in de beleving van de MKZ-crisis: interviews met getroffen lokale praktiserende dierenartsen en adviezen voor de toekomst; *A.C. Drijfhout* 85

Berichten en verslagen
Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren. Wie zijn ze en wat doen ze?; *M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan* 89
International Canine Valvular Disease Symposium 91
De groep DIB op bezoek bij KLM Cargo Dierenhotel; *S. van Rooy* 92
Vedias pakt uit in Geleen; *I. Kruis en J. de Wit* 93
AUV 35 jaar. Kamerlid en dierenarts Henk-Jan Ormel vreest voor de toekomst van de 'veearts'; *P.A.M. Overgaauw* 94

Boekbesprekingen 95

Uitgelicht
Penning geslagen ter gelegenheid van de oprichting van de Veeartsenijkundige Hoogeschool 96

Vedias-column
Hoe komt de opleiding tot paraveterinair dierenartsassistent tot stand?; *T. Criens* 97

KLINISCHE AVONDEN 2005

"Progesteron-receptor blokkers: indien met beleid toegepast een fraaie aanwinst voor de GD-praktijk",
mevr. Dr. A.C. Schaefers-Okkens

"Huidproblemen bij de hond: van aanpak tot aanpakken",
Dr. A. Willemse

~~dinsdag 18 januari 2005 AC Restaurant De Meern~~
~~dinsdag 22 februari 2005 Van der Valk Hotel Eindhoven~~ → Vol !!
dinsdag 15 maart 2005 Van der Valk Hotel Drachten
dinsdag 5 april 2005 Van der Valk Hotel De Cantharel Apeldoorn

Virbac ANIMAL HEALTH

Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel.: 0342-427127, e-mail: info@virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Dr. J.M.A. Snijders (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Congressen en cursussen 97

PAOD 99

KNMvD

Maatschappijnieuws
Goodwill: De arbeidsbeloning in relatie tot de werkweek, de samenstelling van de maatschap en de bruto omzet en de nettowinst; *M.V.E. Roelvink* 100
Nieuwe tarieven Dierenartsen Netwerk; *M.V.E. Roelvink* 101
Oproep kandidaat-bestuursleden KNMvD 101
Overzicht recent gestuurde nieuws-e-mails 101

Personalia 102
Jubilea 102
Doorlopende agenda 103
Deadline 104

Contents

Other papers
Preventive vaccination of lactating and pregnant heifers against lungworm: safety and protection in three dairy herds; *M. Holzhauer, W.G. Holland, and H.W. Ploeger* 74

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie



Na de jaarwisseling haalden wij de kerstlampjes uit de kale takken van onze eeuwenoude kastanje, met een beetje weemoed maar ook met veel enthousiasme voor een nieuw jaar met vele nieuwe kansen.

De KNMvD probeert momenteel haar kansen te grijpen en veel leden waarderen dat. Op het moment dat ik dit schrijf (half januari) is het rustig in erkenning-certificeringsland en het lijkt erop dat iedereen wacht op de resultaten van de ledenraadpleging die in de loop van februari gereed zullen zijn.
Binnen de Groep Geneeskunde van het Paard, de groep waar ik het meeste contact mee heb, was al eerder duidelijk geworden dat heel veel leden een voorstander zijn van de erkenningen, dat een deel van de leden certificeren ook een goede zaak vindt, maar dat er echt geen draagvlak is voor de koppeling van erkenning en certificering. De erkenningen hebben, in ieder geval bij de paardendierenartsen, veel goeds gebracht. Niet alleen wordt het gemiddelde kennisniveau hoger, maar ook de intercollegiale contacten verbeteren steeds verder. Praktijken die wel de stap tot certificering hebben genomen, zijn daar achteraf gezien doorgaans blij mee. Allerlei organisatorische zaken lopen gewoon lekkerder.
Door dit alles ontwikkelt zich langzamerhand een uitgebreid netwerk van onderlinge samenwerking tussen dierenartsen, waarbij een ieder niet alleen weet wat hij/zij zelf goed kan, maar ook weet waar de grenzen liggen van zijn of haar competentie. Doorsturen van patiënten naar een collega die zich, al dan niet als specialist, op een bepaald deel van het vakgebied heeft toegelegd, wordt steeds gebruikelijker.
De nascholing van dierenartsen, zowel via de stichting PAO-D als op vele andere manieren, heeft door de erkenningen een hoge vlucht genomen en dit is een grote vooruitgang. In deze tijd van razendsnelle ontwikkeling is het van belang met collega's regelmatig over allerlei aspecten van ons vakgebied van gedachten te wisselen. Bij nascholingsbijeenkomsten blijkt dat niet alleen de cursisten, maar ook de docenten veel leren. In deze uitgave van ons TvD geeft het PAO-D weer een overzicht van de door haar georganiseerde cursussen en er is echt voor 'elk wat wils'.

Er is deze keer ook weer veel meer interessants te lezen en hoewel ik, als voorzitter van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, wel eens te horen krijg dat er de laatste tijd wel erg veel paardenartikelen zijn, getuigt deze uitgave ervan dat andere onderwerpen evenzeer aan bod komen. Het Engelstalige wetenschappelijke artikel gaat over longworm bij vaarzen en geeft veel interessante praktische informatie. Ook verder krijgen de landbouwhuisdieren in dit nummer veel aandacht. De beide artikelen over MKZ zullen vele collega's vast en zeker met grote interesse lezen. Persoonlijk heb ik met veel plezier gehoor gegeven aan het verzoek om de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren eens voor het voetlicht te brengen. Er is immers door de reorganisatie in de klinische sector binnen de Faculteit de afgelopen jaren heel veel veranderd. Het feit dat het een interview is geworden, was mijn keuze want zo ontstond de mogelijkheid om ook de nieuwe voorzitter van die hoofdafdeling eens in het zonnetje te zetten. Het zou leuk zijn om ook andere hoofdafdelingen eens op deze wijze naar buiten te brengen. Last but not least zijn de beide boekbesprekingen zeker de moeite waard om even door te nemen, maar misschien heeft u beide boeken al uitgebreid gelezen? Ik wens u in ieder geval weer veel leesplezier met deze uitgave van ons TvD!

Dr. Marianne M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Preventive vaccination of lactating and pregnant heifers against lungworm: safety and protection in three dairy herds

M. Holzhauer[1], W.G. Holland[2], and H.W. Ploeger[3]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 74-7

Overige artikelen

Summary

A study of the safety of a vaccine against lungworm[4] was carried out with pregnant and lactating heifers from three dairy herds with a previous history of lungworm outbreaks in adult cows. Half of the heifers were vaccinated while the other half were not. A slight temporary cough following the vaccination was only observed in one herd. No adverse effects on pregnancy or milk production were seen.

All heifers were serologically and coprologically examined before the first, before and after the second immunization, 3 months after introduction to pasture and at the end of the grazing season.

Serological and faecal examination of the dairy cows before introduction into pasture confirmed the presence of at least one *Dictyocaulus viviparus* carrier in each herd. Lungworm infection occurred in all herds during the grazing season, most prominently in the herd with the highest number of heifers. In this herd, mild coughing associated with the lungworm infection was noticed, especially in the non vaccinated heifers. No other signs or symptoms were observed.

It is concluded that a vaccine against *D. viviparus* can be used safely in heifers, before they are introduced into the adult herd, and that this vaccine can be used as a preventive measure against lungworm outbreaks in adult cattle.

Samenvatting

Preventief vaccineren tegen longworm van melkgevende en drachtige vaarzen: veiligheid en bescherming in drie melkveebedrijven

In een veldstudie uitgevoerd op drie melkveebedrijven met een bekende historie van uitbraken met longworm in de voorgaande jaren, is een onderzoek uitgevoerd naar de veiligheid en de preventieve werking van een longwormvaccin[4]. Op de bedrijven werd voor het weideseizoen vijftig procent van de vaarzen gevaccineerd, terwijl de andere vijftig procent geen preventieve behandeling onderging. Een geringe voorbijgaande hoest werd slechts op één bedrijf waargenomen. Geen enkel ander effect op dracht of (melk) productie werd waargenomen.

Alle vaarzen werden voorafgaand aan de proef, voor en drie weken na de tweede vaccinatie, drie maanden na het begin van de weideseizoen en aan het einde van de weideseizoen serologisch en coprologisch onderzocht.

Serologisch en coprologisch onderzoek van de melkkoeien voor het weideseizoen bevestigde de aanwezigheid van minimaal één Dictyocaulus viviparus *drager op ieder bedrijf. Een longwormbesmetting werd waargenomen op alle in de proef betrokken bedrijven gedurende het weideseizoen en wel het meest prominent op het bedrijf met het hoogste aantal vaarzen (bedrijf 2). Op dit bedrijf werd een gering hoesten waargenomen in relatie tot een longwormbesmetting bij de niet gevaccineerde dieren. Geen enkel ander klinisch symptoom werd waargenomen.*

Conclusie: vaccinatie tegen D. viviparus *bij drachtige en lacterende vaarzen kan veilig worden gebruikt zes en twee weken voor de weidegang met melkkoeien en vaccinatie kan worden gebruikt als een preventieve maatregel tegen longwormuitbraken bij volwassen melkkoeien.*

[1] GD Ltd., P.O. Box 9, 7400 AA Deventer, the Netherlands.

[2] Intervet International, P.O. Box 31, 5830 AA Boxmeer, the Netherlands.

[3] Department of Infectious Diseases and Immunology, Division of Parasitology and Tropical Veterinary Medicine, Utrecht University, P.O. Box 80165, 3508 TD Utrecht, the Netherlands.

[4] BovilisHuskvac® (Intervet, Boxmeer).

Introduction

Parasitic bronchitis, caused by *Dictyocaulus viviparus*, is primarily a disease of calves during the first grazing season (7, 8, 11) However, during the last two decades *D. viviparus* has caused an increasing number of outbreaks in adult cattle in the UK (2, 12) and in the Netherlands (6). Stock rearing has changed considerably with a far more extensive use of highly effective and long-acting anthelmintics especially since the 1980s, improved pasture management and reduced use of the lungworm vaccine. Moreover, more farms now practice zero-grazing for their young stock in the Netherlands (1, 8). In general, the changes in management result in less or no exposure of calves to lungworm infection. This, consequently, leads to the introduction of non-immune heifers into the adult herd in which a few lungworm carriers (adult cattle in which larvae can stay in rest during the winter period) usually will be present (5). The introduction of non-immune animals may lead to propagation and build-up of lungworm infection, resulting in clinical problems throughout the herd.

The existing lungworm vaccine, based on irradiated infective larvae, provides temporary protection against re-infection and requires natural boosting within the same grazing season before it results in solid immunity (9). If farmers do not change their management of young stock to allow more lungworm exposure, the focus of lungworm prevention should be shifted to the adult herd. One of the possibilities would be to vaccinate heifers before they are introduced into the adult herd. Currently, the vaccine against lungworm is recommended for use in calves.

The objectives of this study were to investigate the possibility of vaccinating pregnant and lactating heifers against a natural lungworm infection before introducing them to pasture grazed by milking cows and to estimate the protective capacity of vaccinating heifers. Three herds were studied, each with a lungworm history in dairy cattle in the preceding year(s) (6). Half of the heifers introduced into the herd were vaccinated, to check for any adverse effects on pregnancy or lactation and to monitor any effect on the build-up of lungworm infection in vaccinated and non-vaccinated heifers.

Material and methods

In Spring 2003, 50% of the heifers of three farms with a known lungworm history (6) were vaccinated with a vaccine against lungworm[4], 6 and 2 weeks before turnout onto pasture. Farm 1 (n= 26 dairy cows and 7 heifers) had no lungworm history in calves and the calves were not vaccinated during the first grazing season. The preceding year lungworm problems had occurred in the dairy herd after heifers were purchased. Four of the seven heifers, all in second grazing season, were vaccinated. Farm 2 (n= 92 dairy cows and

Table 1. Numbers of vaccinated (V) and non-vaccinated (NV) heifers found positive in the ELISA or found shedding larvae in their faeces at each sampling period.

Herd	Group	N	Sampling period							
			Before vaccination		After vaccination		Mid-August		October	
			faeces	ELISA	faeces	ELISA	faeces	ELISA	faeces	ELISA
1	V	4	0	0	0	1	0	1	0	0
	NV	3	1	0	1	1	0	0	0	0
2	V p[1]	10	0	0	0	1	0	2	0	0
	NV p	10	0	0	0	1	2	7	0	0
	V i[2]	6	0	0	0	0	0	1	0	0
	NV i	6	0	0	1	1	4	4	1	3
3	V	8	0	0	0	2	nd[3]	1	0	0
	NV	8	0	0	0	0	nd	2	0	1

[1] p: present in cow-herd before turnout; [2] i: introduced into the dairy herd during the grazing season; [3] nd: not done. Positive faecal samples contained between 0.017 to 5.37 larvae per gram of faeces, with the majority below 0.1.

32 heifers) had experienced lungworm disease in the herd for several years. On this farm replacement heifers were normally reared on another farm and returned just before first calving, and were introduced into the dairy herd. Calves were usually vaccinated twice with a vaccine against lungworm and treated with doramectina[5] (1mg/5kg;sc.) at turnout and 8 weeks later. They were again treated with doramectina[5] at turnout before the second grazing season. For the experiment, 10 of 20 heifers already present in the dairy herd and 6 of 12 heifers introduced during the grazing season were vaccinated before turnout. Farm 3 (n=122 dairy cows and 16 heifers) had lungworm disease in the dairy cows and in young stock in the preceding year. The problems in the dairy herd were related to commingling of different herds with different immunity levels. Eight of the 16 heifers were vaccinated.

In all herds most (>75%) heifers were vaccinated when between 7 and 9 months pregnant, and some were between 2 and 5 months in their first lactation. All the pregnant heifers were followed to term and after parturition were monitored for clinical signs of lungworm disease and side-effects of vaccination and milk production.

Animals were clinically evaluated at vaccination and sampling by the principal author and throughout the grazing season by the farmer and his practitioner.

All heifers were serologically (ELISA – Ceditest ® Lelystad, the Netherlands (3,4)) and coprologically (Baermann procedure using between 30-60 grams of faeces) examined before and after vaccination, approximately 3 months after turnout (mid-August), and towards the end of the grazing season (mid-October). Before turnout (May), all cows in herd 1 and 30 randomly chosen cows in each of the herds 2 and 3 were examined for the presence of *D. viviparus* with both diagnostic assays.

Regular milk production data were collected every month through the Dutch herd book milk recording system (for the period May-November).

Statistical analysis

Statistical analysis of the serological response after vaccination was compared for vaccinated and non-vaccinated animals by Chi-square test. The effect of vaccination on milk production was statistically evaluated by linear regression with correction by farm. All analyses were done with Statistix 7.0, 2001.

[5] *Dectomax® (Pfizer, Capelle aan de IJssel).*

Results

Clinical findings in relation to vaccination

In herd 2, 8 vaccinated heifers showed a slight temporary cough (between 2 and 6 weeks after vaccination) in response to vaccination, which did not warrant treatment. No other clinical problem was observed, nor was milk production affected by vaccination.

Clinical problems during the grazing season

In herd 1, no clinical signs in relation to *D.viviparus* infection were noticed. In herd 2, a slight productive cough was noticed (especially during 60-120 days after turnout) especially in the group of non-vaccinated heifers, for which treatment was not necessary. In herd 3, only one coughing heifer (not vaccinated) was noticed (especially during 60-150 days after turnout) by the farmer. Differences in milk production were not significant for both August and September milk recordings (P-values of 0.28 and 0.24, respectively).

Serological and faecal examinations of dairy cows before turnout

Two cows (out 26 cows) in herd 1 were positive in the ELISA and 2 others shed larvae in their faeces. One cow (out of 30 tested cows) in herd 2 shed larvae, and one cow (out of 30 tested cows) in herd 3 was positive in the ELISA.

Serological and faecal examinations of heifers

Table 1 summarizes the results for the heifers in the three herds. In herd 1, one control heifer excreted low numbers of larvae before and at the second vaccination and was also serologically positive at the second vaccination. A positive serological response was observed at turnout and 3 months later in 2 of the 4 vaccinated heifers.

Before vaccination none of the heifers in herd 2 were positive. After vaccination, one vaccinated and two control heifers were serologically positive. One control animal was not only serologically positive but also shed low numbers of lar-

vae. In mid-August none of the 16 vaccinated heifers excreted larvae whereas 6 of the 16 control heifers did, 2 that were already present at turnout and 4 that were introduced later. The highest count was 2 larvae per 10 grams of faeces. The serological results in mid-August corresponded more or less with the coprological results. In the vaccinated animals, positive results were only observed in 3 of the 16 vaccinated animals, while 11 out of 16 control animals were positive (Chi-square, P-value = 0.004). In October, most animals were negative, except 3 of the control heifers that had been introduced later, of which 1 was already positive in August.
In herd 3, all animals were negative before vaccination. After vaccination 2 of 8 vaccinated heifers became positive in the ELISA test. In mid-August 1 vaccinated and 2 control heifers reacted positive in the ELISA and in October 1 control heifer tested positive. Shedding of larvae was not detected.

Comparison between serological and faecal examinations of not vaccinated heifers

All 7 animals that were positive by faecal examination at some time point were also serologically positive, though not necessarily at the same time. At the time points that the 10 positive faecal samples were found, 7 of the 10 serum samples were positive. In total, 18 animals tested positive in the ELISA.

Discussion

On the basis of the clinical evaluation, a slight temporary cough was observed following vaccination in only one of the herds. A slight temporary cough is also occasionally observed in first-season grazing calves following vaccination and may be caused by a small proportion of the irradiated larvae reaching the lungs. No other clinical signs or adverse effects on pregnancy or milk production were observed. Although the study comprised only 28 vaccinated heifers, we conclude it is safe to vaccinate pregnant and lactating heifers with a vaccine against lungworm. Overall, vaccination did not result in a positive serological response (IgG antibody response), which is expected because the ELISA test kit is based on an adult worm antigen (3,4). The few positive ELISA results following vaccination were mainly observed in herd 3 and may be because lungworm disease had occurred in all age classes during the preceding year on this farm.
In herds 1 and 3 no clinical problems during the grazing season were seen, nor was a circulating lungworm infection observed, as judged by faecal examination. However, in both herds, and particularly in herd 3, ELISA results were occasionally positive, indicating that lungworm infection must have been present. This ELISA test kit is highly specific and sensitive (3,4). In calves, this ELISA detects worm burdens resulting from infections as low as 30 infective larvae, which usually means that 5-10 adult worms are present in the lungs (H.W. Ploeger, unpublished results). Therefore, the results suggest that in both these herds vaccination did not prevent low-level circulation of lungworm infection, but may have prevented build-up of heavy pasture infectivity and consequently clinical disease. More conclusive evidence, however, comes from herd 2. In this case, a larger number of control heifers was present, creating a higher probability for build-up of infection in the dairy herd. Three months after turnout, 6 of 16 control heifers were found to be excreting larvae, whereas none of the 16 vaccinated heifers did. ELISA results supported this finding. Eleven of 16 control heifers were serologically positive by mid-August, whereas only 3 of the vaccinated animals were. Towards the end of the grazing season, a further 2 control heifers became positive. This clearly suggests that lungworm infection was propagated through the control heifers. This was also the only herd in which mild coughing was observed during August-September. It may be speculated that if none of the heifers had been vaccinated, problems due to lungworm might have been worse, as had been the case in the preceding years. However, it is reasonable to assume that if all heifers would have been vaccinated, none of the animals would have shown clinical signs of lungworm infection.
From the comparison between serological and faecal examinations, it is clear that both methods are not always positive or negative at the same sampling date. This is not unexpected, since IgG antibody levels against the adult antigen used in the ELISA may still be negative during early patency and may remain positive for some weeks to a few months after patency has ceased. It is noteworthy that all larvae-shedding animals were serologically positive at some time, but not all serologically positive animals shed larvae. We might have missed faecal larvae excretion in some animals because of the limited number of sampling dates. Also, the numbers of larvae found were very low, generally below 0.1 larva per gram of faeces. Therefore, we might have had some false-negative sample results due to the limited amount of faeces examined. Nonetheless, the results indicate the usefulness of the ELISA test kit for detecting adult lungworm infections. The major disadvantage remains that this test does not pick up larval infections that do not result in adult worm burdens, but the same is true for faecal examination, which requires a patent adult infection.
From the data, it is concluded that in herds with serious lungworm problems, vaccination of heifers before they are introduced into the adult dairy herd should be seriously considered as an effective method to prevent lungworm outbreaks in adult cattle. In relation to the minimal number of animals that shed larvae during housing, preventive control of carriers is not advised in relation to the costs of testing.

Acknowledgements

The authors thank the practioners of the practice of North-East Twente and Dap Doetinchem-Bergh for their assistance in this trial and Saskia Meulenberg and Chris Bartels for the statistical evaluation. This project was financial supported by Intervet International.

References

1. Borgsteede FHM, Sol J, Uum A van, Haan N de, Huyben R, and Sampimon O. Management practices and use of anthelmintics on dairy cattle farms in the Netherlands: results of a questionnaire survey. Vet Parasitol 1998; 78: 23-36.
2. David GP. Survey on lungworm in adult cattle. Vet Rec 1997; 141: 343-4.
3. De Leeuw WA, and Cornelissen JBWJ. Identification and isolation of a specific antigen with diagnostic potential from *Dictyocaulus viviparus*. Vet Parasitol 1991; 39: 137-47.
4. De Leeuw WA, and Cornelissen JBWJ. Comparison of three enzyme immunoassays for diagnosis of *Dictyocaulus viviparus* infection. Vet Parasitol 1993; 49: 229-41.
5. Eysker M, Claessens EW, Lam TJGM, Moons MJ, and Pijpers A. The prevalence of patent lungworm infections in herds of dairy cows in the Netherlands. Vet Parasitol 1994; 53: 263-7.
6. Holzhauer M, Ploeger HW, and Verhoeff J. Lungworm problems in dairy cows: symptoms, diagnosis and pathogenesis based on four cases. Tijdschr Diergeneeskd 2003; 128: 174-8. [in Dutch]
7. Jarrett WFH, Jennings FW, McIntyre WIM, Mulligan W, and Sharp

NCC. Husk - The disease process. Vet Rec 1960; 72: 1066-8.
8. Michel JF. Further experiments on the epidemiology of parasitic bronchitis in calves. Vet Rec 1957; 69: 1118-21.
9. Michel JF, MacKenzie A, Bracewell CD, Cornwell RL, Elliot J, Hebert CN, Holman HH, and Sinclair IJB. Duration of the acquired resistance of calves to infection with *Dictyocaulus viviparus*. Res Vet Sci 1965; 6: 344-95.
10. Ploeger HW, Borgsteede FHM, Sol J, Mirck MH, Huyben MWC, Kooyman FNJ, and Eysker M. Cross-sectional serological survey on gastrointestinal and lung nematode infections in first and second-year replacement stock in the Netherlands: relation with management practices and use of anthelmintics. Vet Parasitol 2000; 90: 285-304.
11. Radostits OM, Gay CC, Blood DC, and Hinchcliff KW. Veterinary Medicine, WB Saunders, Hartcourt Publishers Ltd. 2000; pp.: 1364-9.
12. Van Dijk J. The epidemiology and control of dictyocaulosis in cattle. Cattle Practice 2004; 12: 133-45.

WKG Klinieken BV

Westerhuis Kliniek voor Gezelschapsdieren

De hedendaagse dierenarts...

- *wil diergeneeskunde doen in een team en een perfect ingerichte kliniek; full- of parttime*
- *wil een goed honorarium ontvangen en over voldoende vrije tijd beschikken*
- *wil een bijdrage leveren aan goed georganiseerde veterinaire zorg*

WKG Klinieken BV...

- *neemt in samenwerking met investeerders praktijken over en biedt jonge enthousiaste collegae de mogelijkheid hun droom waar te maken*
- *zorgt voor ondersteunende taken, zoals administratie, huisvesting, management, inkoop en marketing*
- *besteedt extra aandacht aan opleiding, training en coaching*
- *zorgt ervoor dat de dierenartsen en hun team zich volledig kunnen richten op de patiëntenzorg*

Ben jij die

DIERENARTS V/M

die zich aangesproken voelt
door ons WKG concept?

En heb jij ook

Differentiatie Gezelschapsdieren

•

Uitgesproken empathie voor patiënt en cliënt

•

Praktische en efficiënte manier van werken

•

Ambitie om Top Veterinary Practice te bedrijven

Stuur dan een open sollicitatie naar:

WKG Klinieken BV,
t.a.v. drs. Atjo Westerhuis, dierenarts
Postbus 26, 6669 ZG Dodewaard;
T 0488 - 41 00 40; F 0488 - 41 00 77;
atjo@uwdierenkliniek.nl

Enige werkervaring strekt tot aanbeveling.

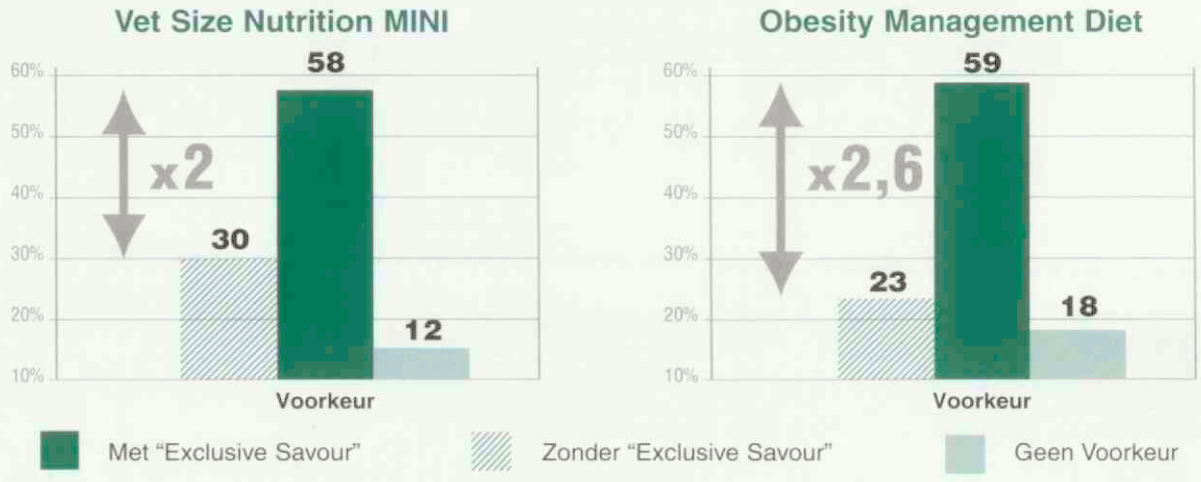
VETERINARY EXCLUSIVE

Innovatie in acceptatie

Het Royal Canin Research Centre heeft recentelijk een technologische doorbraak weten te realiseren, die leidt tot een significante acceptatieverbetering in de voeding van de hond. De voedingen van Royal Canin onderscheiden zich al vele jaren door hun uitzonderlijk goede acceptatie. Smaakstudies bij meer dan 4.000 honden hebben aangetoond dat de acceptatie door de nieuwe technologie nog verder verbetert. Dit is met name van belang voor zieke dieren, die vaak een verminderde eetlust hebben. De nieuwe Exclusive Savour technologie wordt begin 2005 doorgevoerd in alle veterinaire voedingen voor de hond, dus zowel in de Veterinary Diet* als in de Vet Early Care en Vet Size Nutrition ranges. De producten zijn te herkennen aan het "New Exclusive Savour" logo op de verpakking.

* Hypoallergenic en Sensitivity Control Diet uitgezonderd

Significante acceptatieverbetering



Bij deze smaakstudies wordt van een voorkeur voor voeding A gesproken als de hond van voeding A twee keer zoveel eet als van voeding B. Om de voorkeur van honden voor een voeding te meten wordt de consumptie-ratio berekend.

$$\text{Consumptie-ratio voeding A} = \frac{\text{Opname van voeding A}}{\text{Opname van voeding A + Opname van voeding B}}$$

Nog nooit was gezonde voeding voor de hond zo smakelijk!

NEW EXCLUSIVE SAVOUR



Voor meer informatie over dit onderwerp kan de Focus Special Edition "Dietary preferences of dogs and cats" worden aangevraagd bij onderstaand adres of bij de Royal Canin dierenartsenbezoeker.

ROYAL CANIN
VETERINAIRE SERVICE

WALTHAM®

Royal Canin Nederland BV - Veterinaire Service
Postbus 63 - 5460 AB Veghel - Tel. 0413 - 318 444 (bestellingen) of 318 400 (productinformatie)
E-mail: info@royalcanin.nl - Internet: www.royalcanin.nl

Lijden aan leven?

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Voorstanders van euthanasie, of met een humaan woord 'vrijwillige levensbeëindiging' zullen soms vinden dat dieren beter af zijn dan mensen. Als het bestaan van een dier uitzichtloos is, wordt de beslissing om er een punt achter te zetten makkelijker genomen dan bij mensen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat niet alle eigenaren zich daar vlotweg bij neerleggen, de problemen die zich daarbij voordoen zijn bij herhaling besproken in deze rubriek. Het kan natuurlijk ook omgekeerd: de eigenaar vraagt om euthanasie, maar de dierenarts ziet dat niet zitten.

Wat mag?

Een dierenarts heeft het in zoverre makkelijker dan een humaan arts, dat de dierenarts zelf meer keuzevrijheid heeft in het kiezen voor euthanasie. Het is niet verplicht om een dier te laten inslapen als de eigenaar dat wil, maar wel riskant om het toch te doen als de eigenaar het niet wil. De eigenaar heeft de uiteindelijke beschikkingsmacht, maar de dierenarts maakt zijn eigen belangenafweging, waarbij het belang van het dier het zwaarst moet wegen. Dat kan natuurlijk een spanningsveld opleveren; want in iedere praktijk zullen zich gevallen voordoen waar de eigenaar vraagt om euthanasie om redenen die niet direct met het belang van het dier te maken hebben. Financiële onmogelijkheden, het gedrag van het dier, huiselijke omstandigheden, noem maar op. In de eerste week van januari werd een dierenarts in het westen van het land geconfronteerd met een Dobermann die op verzoek van de politie moest worden geëuthanaseerd. Nu blijkt dat politie en justitie daarin niet al te zorgvuldig te werk zijn gegaan, ziet de dierenarts zich geconfronteerd met de woede van klanten uit de buurt.



De ene dierenarts zal categorisch weigeren om een gezond dier onnodig in te laten slapen, ongeacht de omstandigheden, de andere dierenarts schikt zich zonder morren in het oordeel van elke externe reïncarnatietherapeut die heeft vastgesteld dat bijtende Jack Russell dringend 'naar het licht' moet en voert de aangeraden euthanasie zonder enige discussie uit. *(nee, ik verzin het niet! IB.)*
Zolang de eigenaar niet klaagt hoor je daar niemand over.

Afspraak is afspraak

Het belang van het dier staat voorop, op de voet gevolgd door de afspraken met de eigenaar. Dat gaat schrijnend mis in een zaak die gelukkig al jaren achter ons ligt. De eigenaar van een hond met zeer zware epilepsie besluit om de hond te laten inslapen. Hij is erg aan het dier gehecht en ziet als een berg op tegen de laatste rit naar de dierenarts. Uiteindelijk vraagt hij zijn broer om het dier weg te brengen. Als de broer zonder hond terugkomt, breekt voor de eigenaar een periode van hevige rouw aan. Na drie maanden krijgt hij echter de schok van zijn leven: op de stoep staat de dierenarts, met....jawel, zijn hond aan de lijn! De eigenaar mag hem terughebben als hij drie maanden pensionkosten betaalt. De eigenaar is sprakeloos, maar aarzelt niet en schakelt de politie in. Niet alleen wordt de hond dan alsnog de volgende dag geëuthanaseerd, ook de AID gaat maar eens kijken in deze praktijk. Van het Tuchtcollege krijgt de dierenarts een berisping, met daarbij de uitdrukkelijke aantekening dat de praktijkvoering door de AID als dusdanig ongebruikelijk en onprofessioneel is beoordeeld, dat zwaardere maatregelen zullen volgen als er opnieuw klachten zijn. Die blijven uit, maar je kunt je wel afvragen hoe de hond die drie maanden bij de dierenarts heeft doorstaan...

Leven en laten leven?

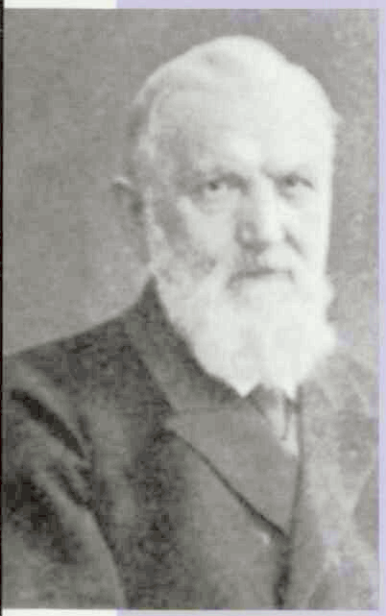
Anders is het met het vlinderhondje dat alsmaar diarree heeft. Deze eigenaar kan het niet meer opbrengen, en na een paar mislukte herplaatsingen vervoegt hij zich bij de praktijk voor euthanasie. De dierenarts en zijn collegae vinden dat eigenlijk niet nodig. Ze doen een andere suggestie: de eigenaar kan het hondje op de praktijk achterlaten, daar is vast wel iemand die voor het diertje wil zorgen. Dat lijkt de eigenaar wel wat. Om te zorgen dat de hondenbelasting wordt stopgezet, wijst de dierenarts de eigenaar erop dat hij aan de gemeente een euthanasieverklaring moet overhandigen. En ach, die verklaring wil hij wel even uit de computer halen, ook al zit het hondje inmiddels braaf op schoot bij de assistente. De eigenaar brengt de volgende dag de etensbakjes nog even langs, maar krijgt tien dagen later spijt. Hij haalt het hondje op, klaagt over de slechte verzorging van het dier (wat inmiddels veel minder last heeft van diarree) en schrijft aan het Tuchtcollege. Ongeacht de onduidelijkheid over de afspraken, vindt het Tuchtcollege het afgeven van een euthanasieverklaring bij een hond die niet is ingeslapen weinig deugdelijk. Hoe goed bedoeld ook, de verklaring van een dierenarts moet te vertrouwen zijn. Als de hond niet was geëuthanaseerd, had de dierenarts desnoods een handgeschreven afstandsformulier kunnen maken. De dierenarts krijgt hiervoor een waarschuwing.

Wellicht ten overvloede: natuurlijk mag een dierenarts weigeren om een dier in te laten slapen. Het is echter wel zaak daarover duidelijkheid te scheppen naar de eigenaar en door te verwijzen naar een andere dierenarts.

Voorgangers: dierenartsen uit vroeger tijd (57)

Karl Johann Christian Dammann (1839-1914)

Veterinair verleden



Dammann is als veterinair hygiënist, maar vooral als onderwijshervormer, directeur en bouwheer van de Hannoversche Veterinaire School van blijvende betekenis geweest.

Geboren in 1839 in Greifswald (Pommeren) aan de Noordduitse Oostzeekust als zoon van een hoefsmid, toonde hij al spoedig een buitengewoon begaafde leerling te zijn. Na een aantal privélessen werd hij toegelaten tot het plaatselijk gymnasium. Nadat hij zijn eindexamen had behaald, ging hij naar de plaatselijke universiteit om medicijnen te studeren. Na twee jaar gaf hij gehoor aan de wens van zijn vader om de studie diergeneeskunde te gaan volgen, waarvoor hij naar Berlijn ging. Hier waren onder andere Gurlt, Hertwig en Spinola zijn leermeesters. Naast de diergeneeskundige studie zette hij ook zijn medische opleiding aan de Berlijnse universiteit voort. Op eenentwintigjarige leeftijd was hij dierenarts. Na terugkeer naar zijn geboorteplaats begon hij er een dierenartspraktijk en een jaar later, in 1862, promoveerde hij aan de medische faculteit in Greifswald. Tijdens zijn praktijkuitoefening als dierenarts verdiepte hij zich verder in de pathologische anatomie. Toen hij op een leeftijd van 23 jaar tot districtsdierenarts werd benoemd, stond de organisatie van deze dienst nog in de kinderschoenen. Dankzij zijn inzet kwam een goed georganiseerde dienst tot stand. Maar na anderhalf jaar nam hij een door hem zeer begeerde functie aan als leraar voor de veterinaire vakken aan de Landbouwacademie te Proskau in Silezië (thans Prószków in Polen). Vier jaar later, op zijn dertigste, werd hij tot professor benoemd. Het met dit instituut verbonden, uitgestrekte landbouwgebied bood de 'stadsjongen' niet alleen de mogelijkheid intensief kennis te maken met alle aspecten van de landbouw, maar ook om onderzoek te verrichten naar de daar heersende veeziekten. Ook werd hij in staat gesteld om studiereizen te maken. Zo was hij in 1866 in Nederland om er de aanpak van de bestrijding van runderpest te bestuderen. Door zijn hier opgedane ervaring kreeg hij de leiding bij het bestrijden van deze ziekte in de Elzas gedurende de Frans-Duitse oorlog van 1870. Na acht jaar in Proskau kreeg hij in 1873 het verzoek een leerstoel te vervullen aan de Landbouw-Academie van Eldena, die deel uitmaakte van de Universiteit van Greifswald. Hier was een uitstekend ingericht pathologisch instituut en een kleine kliniek; hij kreeg de mogelijkheid tot het doen van onderzoek en de onderlinge contacten waren plezierig. Tegelijkertijd werd hij benoemd tot districtsdierenarts voor het gebied rond Stralsund. Het uitgebreide patiëntenmateriaal van de goed bezochte kliniek en de buitenpraktijk, die zich over een deel van Pommeren en Rügen uitstrekte, gaf volop gelegenheid tot onderzoek. Zijn interesses beperkten zich niet tot zijn vakgebied. Door zijn contacten met de stads- en plattelandsbevolking leerde hij hun noden en de plaatselijke misstanden kennen. Hij verdiepte zich in de sociale achtergronden, waardoor hij in de politiek terechtkwam. Hij sloot zich aan bij Bismarcks Nationale Liberale Partij, die hij zijn hele leven trouw zou blijven. Als vertegenwoordiger van de kieskring Greifswald-Grimmer nam hij van 1877-1879 zitting in het Pruisische Huis van Afgevaardigden. Hier en in de Duitse *Veterinärrat*, waarvan hij in 1874 de eerste president werd, heeft hij zich sterk gemaakt voor de invoering van een Veewet voor het gehele, sinds kort door Bismarck samengesmede Duitse Rijk. In een publicatie uit 1875 (*Die Nothwendigkeit und die Grundzüge eines einheitlichen Viehseuchen-Gesetzes für das deutsche Reich*) had hij hiertoe de aanzet gegeven.

Ook heeft hij zich ingezet voor de dierenbescherming. Van de afdeling Hannover zou hij voorzitter worden. In lezingen voor de afdelingen van de dierenbescherming verdedigde hij de vivisectie als onontbeerlijk voor het wetenschappelijk onderzoek, een opvatting die hem in deze kring niet altijd in dank werd afgenomen.

In 1877, toen de Landbouw-Academie te Eldena werd opgeheven, kwam de uitnodiging om een leerstoel te bekleden aan de Veeartsenijschool te Hannover. Hoewel hij dit aanbod niet kon weigeren, viel hem het afscheid van zijn geboortestreek en werkkring bijzonder moeilijk.

Bovendien bevond de Veeartsenijschool zich toendertijd min of meer in een crisis: verouderde gebouwen, een te kleine staf van docenten zonder mogelijkheden voor het doen van eigen onderzoek en een verouderd curriculum. Het aantal studenten was niet groter dan 45. In feite was de toestand als bij de oprichting, honderd jaar eerder!

Er braken voor hem dus drukke tijden aan. Naast de bovengenoemde functies in Berlijn kreeg hij het volgende vakkenpakket te doceren: fysiologie, voedingsleer (*Diätetik*), teelt, operatieleer (*Akiurgie)* en algemene chirurgie. Hij schijnt een voortreffelijk spreker en een goed docent te zijn geweest. Ook zijn organisatorische gaven werden snel onderkend. Toen de directeur van de school, Karl Günther, langere tijd ziek werd, werd Dammann in 1880 belast met het directoraat. Tijdens zijn bewind, dat 31 jaar zou duren, werden belangrijke reorganisaties doorgevoerd. Deze betroffen hervorming en uitbreiding van het curriculum (onder andere de invoering van de semesterindeling van het studiejaar), het aantrekken van nieuwe hoogleraren met ambitie voor wetenschappelijk onderzoek, en het op orde brengen van het administratief en financieel beheer van de instelling. Het docentencorps groeide in zijn ambtsperiode van zes naar 21 en het budget nam toe van 40.617 tot 238.720 Mark.

Allereerst zette hij zich in voor de bouw van een compleet nieuwe school omdat men met aanpassingen aan het gebouw bij de Clevertor, waar het onderwijs in 1778 begonnen was, niet langer uit de voeten kon. Hij reisde heel Europa af om veterinaire onderwijsinstellingen te bezoeken om uiteindelijk tot een eigen ontwerp te komen. De bouw van de huidige hogeschool aan de Bischofsholer Damm in Hannover is geheel naar het concept van Dammann gerealiseerd. In 1899 kon het merendeel der gebouwen in gebruik genomen worden. Voor die gelegenheid verzorgden directeur en architect een gedetailleerde, rijk geïllustreerde beschrijving van de nieuwe gebouwen.

Naast de beslommeringen die met zulk een omvangrijk bouwproject gepaard gaan, behield hij een volledig pakket aan vakken. Wel waren hierin wijzigingen opgetreden. Vanaf 1880 hield hij de voedingsleer en (tot 1895) de bijzondere chirurgie, maar vanaf dat jaar kon hij het zwaartepunt van zijn onderwijs gaan verleggen naar infectieziekten, gekoppeld aan veterinaire politie, het gebied waarop hij ervaring had en dat juist toen aan zijn glorievolle opmars begonnen was. Ofschoon reeds op leeftijd, werkte hij zich in in de experimentele bacteriologie, zodra zijn *Hygienisches Institut* in 1901 werd opgeleverd.

Daarnaast nam hij een aantal kleinere vakken voor zijn rekening als de encyclopaedie en de methodologie, de gerechtelijke diergeneeskunde, het redigeren van ambtelijke rapporten, en ook -zij het slechts korte tijd- de veterinaire geschiedenis. Zijn specialisme was de hygiëne, waaromtrent zijn inzichten werden samengevat in het succesvolle leerboek *Die Gesundheitslehre der landwirtschaftlichen Haussäugethiere* (1886, 1892[2], 1902[3]). Veel van zijn voordrachten en publicaties lagen op het terrein van de zoötechniek, sommige betroffen klinische onderwerpen, maar de meeste handelden over besmettelijke ziekten (een beredeneerd overzicht vindt men bij Lydtin). Ook de slachthuishygiëne, de melkcontrole, de koopvernietigende gebreken in de veehandel hadden zijn belangstelling. Uiteraard ging veel aandacht uit naar de betrekkingen tussen de tuberculose van mens en dier, destijds een 'hot topic'. Toen Koch in 1901 in Londen de opvatting verkondigde dat rundertuberculose ongevaarlijk was voor de mens, behoorde Dammann tot degenen die hiertegen onmiddellijk stelling namen.

Dammann trad op in tal van gremia (onder andere *Kaiserliches Gesundheitsamt, Reichsgesundheitsrat, Landesveterinäramt, Deutsche Landwirtschaftsrat, Preussisches Landesökonomiekollegium*) om de belangen van landbouw en diergeneeskunde te behartigen. Hij dwong allerwege bewondering af vanwege zijn enorme werkkracht en veelzijdige kennis.

In 1896 trad hij op verzoek van de hoofdredacteur van de noodlijdende *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift*, dr. B. Malkmus, toe tot de redactie. Vooral door de intensieve samenwerking van deze twee collega's kwam het blad tot bloei en groeide uit tot een toonaangevend vaktijdschrift. Ook was hij redacteur van het *Archiv für wissenschaftliche und praktische Tierheilkunde*.

Reeds op jonge leeftijd was Dammann met een plaatsgenote uit Greifswald gehuwd. Helaas stierf zij kort na de geboorte van haar derde kind in 1881. Daar hij zich de strenge opvoeding door zijn stiefvader herinnerde, wilde hij zijn kinderen vrijwaren voor een dergelijk lot. Hij hertrouwde niet en besteedde zelf zoveel mogelijk tijd aan de opvoeding van zijn kinderen, daarin bijgestaan door een trouwe huishoudster. De verhouding met de twee zoons, die respectievelijk beeldhouwer en bestuursambtenaar werden, en met de dochter, die huwde met een gynaecoloog in Hannover, is steeds uitstekend geweest.

Veel eerbewijzen zijn hem ten deel gevallen. Hij werd gehuldigd bij het zilveren jubileum van zijn directoraat (1906) en bij het gouden jubileum als dierenarts (1911). Hij was erelid van vrijwel alle Duitse regionale veterinaire verenigingen, van de dierenartsenvereniging in Zweden en Oostenrijk en van van de senaten van de diergeneeskundige hogescholen in Dorpat (het huidige Tartu in Estland), Kazan en Charkow (in Rusland). De Kaiserlich Leopoldinisch-karolinische Akademie der Wissenschaften te Halle/S. koos hem tot een van haar leden.Hij ontving een eredoctoraat van Giessen en verder onderscheidingen vanwege de regering (onder andere benoemingen als *Medizinalrat* en *Geheimer Regierungsrat*) en van de diverse Duitse vorstenhuizen.

Bij zijn 25-jarig jubileum als directeur hebben studenten en vrienden twee fondsen gevormd; het eerste werd bestemd voor behoeftige studenten en voor reisvergoedingen voor jonge dierenartsen ten behoeve van hun wetenschappelijke vorming; uit het andere wordt eenmaal per drie jaar de *Dammann-medaille* gefinancierd, die gedurende een feestmaal wordt uitgereikt aan de man of vrouw die een belangrijke publicatie in de vakliteratuur heeft geplaatst over een onderwerp, dat zich ook in de praktijk heeft bewezen.

In 1912, hij was toen 73, begon Dammann de druk van de ouderdom te voelen, reden om emeritaat aan te vragen. In juni 1914 reisde hij naar Stuttgart om een vergadering van de dierenbescherming toe te spreken, vandaar werd hij door graaf Zeppelin per luchtschip vervoerd naar Friedrichshafen om vervolgens door te gaan naar zijn geliefde Kurort Baden-Baden. Bij het avondmaal op Pinkstermaandag zakte hij ineen en stierf.

De erfgenamen hebben, in de geest van de sociale gezindheid van de erflater, een belangrijke som gelds beschikbaar gesteld om een fonds te stichten ter ondersteuning van behoeftige nagelaten betrekkingen van dierenartsen.

Geraadpleegde literatuur:

Kaemmerer K. 'Karl Dammann- Erinnerung an einen bedeutenden Tierarzt'. Deutsche Tierärztliche Wochenschrift 1990: 97; 130-133.
Lydtin A. 'Karl Dammann'. Archiv für wissenschaftliche und praktische Tierheilkunde 1915: 41: i-xvi.
Malkmus B. 'Fünfzig-jähriges Berufsjubiläum, Professor Dr. Carl Dammann'. Deutsche Tierärztliche Wochenschrift 1911: 19; 237-244.
Malkmus B. 'Carl Dammann'. Deutsche Tierärztliche Wochenschrift 1914: 22; 361-363.
Matthiesen C. Die Feier des fünfzigjährigen Berufsjubiläums Professor Dr. Carl Dammann. Hannover, 1911.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap

A.H.H.M. Mathijsen
E.P. Oldenkamp

De mentale gezondheid van lokale dierenartsen, twee jaar na de MKZ-crisis in hun praktijk

A.C. Drijfhout[1] en J.R.J. de Leeuw[2]

Uit en voor de praktijk

In maart 2001 brak op enkele plaatsen in Nederland Mond- en Klauwzeer uit, een zeer besmettelijke dierziekte die bij evenhoevigen tot ernstige langdurige ziekte en sterfte kan leiden en aanleiding kan zijn tot zeer grote economische schade. Voor de getroffen veehouders betekende de uitbraak een regelrechte ramp. In een grote hoeveelheid publicaties worden de ervaringen van en gevolgen voor boeren, boerinnen en kinderen in deze periode beschreven, waarvan het rapport Veerkracht misschien het meest bekend is (16). Wat de crisis voor dierenartsen heeft betekend is minder bekend en tot nu toe nauwelijks onderzocht. Ook voor dierenartsen in die regio's is de MKZ-crisis een zeer stressvolle gebeurtenis geweest. De lokale practicus is, behalve met de gevolgen voor zichzelf en de eigen praktijk, in die tijd veel geconfronteerd met het leed van getroffen veehouders, hetgeen een zware emotionele belasting kan zijn geweest.

Vanuit belangstelling voor de impact van een dergelijke crisis op het welbevinden van dierenartsen heeft Annette Drijfhout in de periode van september tot december 2003 onderzoek uitgevoerd naar de mentale gezondheid van deze praktiserende dierenarts en naar factoren tijdens of na de crisis die deze gezondheid hebben beïnvloed. Het onderzoek is op eigen initiatief verricht als afstudeeronderzoek voor de studie Psychologie aan de Universiteit Utrecht. Begeleiding vond plaats door mevrouw drs. Lisalotte Verspui, docente verbonden aan de vakgroep Klinische Psychologie. Ook is regelmatig overleg geweest met Rob de Leeuw, werkzaam als senioronderzoeker bij het Instituut voor Psychotrauma te Zaltbommel. In dit artikel wordt een samenvatting gegeven van het kwantitatieve deel van het onderzoek.

Inleiding

Voorafgaand aan het onderzoek is contact opgenomen met diverse personen werkzaam bij de KNMvD, de Faculteit der Diergeneeskunde, de RVV en enkele practici. Door allen werd het onderzoek als relevant en haalbaar beschouwd. Het overleg met practici gaf een goede indruk van gebeurtenissen en het verloop van de crisis, op basis waarvan een schriftelijke vragenlijst kon worden opgesteld met gerichte vragen over mentale gezondheid en de MKZ-crisis.

Een goede mentale gezondheid werd in het onderzoek gedefinieerd als:

- Het afwezig zijn van emotionele uitputting en
- Het afwezig zijn van depersonalisatie (dat wil zeggen een afstandelijke houding naar het werk en de mensen die daarbij betrokken zijn, zich niet meer betrokken voelen, cynisch zijn) en
- Het afwezig zijn van het gevoel incompetent en onbekwaam te zijn en
- Het afwezig zijn van langdurige vermoeidheid en
- Het afwezig zijn van vermijdingsreacties en herbelevingen.

Emotionele uitputting, depersonalisatie en gevoelens van incompetentie zijn dimensies die gezamenlijk kenmerkend zijn voor het inmiddels welbekende begrip 'burnout'. Vermoeidheid is omschreven als: een langer bestaand subjectief gevoel psychisch en fysiek moe te zijn, hetgeen zich uit in het zich minder goed kunnen concentreren, minder gemotiveerd zijn en lichamelijk minder actief (willen) zijn (4, 15). Vermijdingsreacties en herbelevingen zijn symptomen die optreden bij het Post Traumatisch Stress Syndroom, afgekort als: PTSS. Al deze dimensies zijn gemeten met gestandaardiseerde vragenlijsten die onderdeel uitmaakten van een schriftelijke enquête.

Het meemaken van een schokkende gebeurtenis, zoals de MKZ-crisis, kán aanleiding zijn tot het ontwikkelen van een Post Traumatisch Stress Syndroom (PTSS). Kleber en Brom beschrijven een schokkende gebeurtenis als volgt (8): een acute stressor als gevolg waarvan:

a) het eigen bestaan plotseling wordt ontwricht waarbij bestaande zekerheden (basic assumptions of life) verdwijnen en men geconfronteerd wordt met de eigen kwetsbaarheid;
b) het individu wordt overweldigd door een gevoel van machteloosheid of hulpeloosheid;
c) extreme gevoelens van onbehagen optreden.

PTSS wordt gekenmerkt door de volgende symptomen (1):

1) herbelevingen (zich opdringende beelden of gedachten over de gebeurtenis);
2) vermijding (van personen, voorwerpen of gedachten en daarmee gepaard gaande gevoelens, die aan de traumatische gebeurtenis zijn gerelateerd);
3) aanhoudende symptomen van verhoogde prikkelbaarheid, zoals verminderd geheugen, hyperalertheid, woedeuitbarstingen, moeite met concentreren, slaapstoornissen;
4) significant lijden en beperking in het sociaal of beroepsmatig functioneren.

Gedurende de eerste maand na de schokkende gebeurtenis kunnen deze symptomen *normale* reacties zijn op een *abnormale* gebeurtenis. Indien zij in bepaalde mate blijven bestaan, is sprake van een verstoord verwerkingsproces en wordt gesproken van PTSS (acuut: duur korter dan drie maanden; chronisch: duur langer dan drie maanden (1)). Als de persoon de gebeurtenis niet zelf heeft meegemaakt, maar direct of indirect getuige is geweest van het intense lijden van een significante ander, wordt door sommigen wel gesproken van een Secundaire Traumatische Stress

[1] *Niet meer praktiserend dierenarts, inmiddels afgestudeerd psycholoog Klinische & Gezondheidspsychologie. Correspondentie: s.sheerazi@planet.nl*
[2] *Senioronderzoeker, Instituut voor Psychotrauma, Zaltbommel.*

Stoornis; de symptomen kunnen evenwel identiek en even heftig zijn (5, 6). In beide gevallen moeten fundamentele aannames over vermeende veiligheid, (on)kwetsbaarheid, continuïteit, identiteit en vertrouwen worden bijgesteld (7, 14). Volgens vrijwel alle theorieën over PTSS is, behalve de eerdergenoemde kenmerken van een schokkende gebeurtenis, ook de *subjectieve* betekenis van de gebeurtenis voor het individu van grote invloed op het ontstaan van PTSS (3, 9).

Methode van onderzoek

Om de bevindingen bij dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk hebben meegemaakt te kunnen relativeren, is voor een opzet van drie onderzoeksgroepen gekozen:

A: dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk hebben meegemaakt
B: dierenartsen die MKZ niet in de eigen praktijk hebben meegemaakt, maar wel actief betrokken zijn geweest bij de bestrijding ervan
C: dierenartsen die helemaal niet actief betrokken zijn geweest bij de MKZ-uitbraak.

De verwachting was dat de dierenartsen in groep A op basis van de zware belasting gedurende de MKZ-crisis en mogelijke lange-termijngevolgen, ten opzichte van beide andere groepen de minst goede mentale gezondheid zouden vertonen, dat wil zeggen meer emotionele uitputting, meer vermoeidheid en meer traumatische stressreacties.

Respondenten

Op basis van plaatsen waar MKZ is vastgesteld, zijn vijf dierenartsenpraktijken benaderd. Dertien van deze totaal 31 dierenartsen hebben gereageerd en deze respondenten zijn ondergebracht in groep A.
Zeventig dierenartsen zijn vervolgens aselect getrokken uit het Diergeneeskundig Jaarboek van de KNMvD en eveneens schriftelijk benaderd. Respondenten die aangaven op enigerlei wijze actief betrokken te zijn geweest bij de bestrijding van MKZ, zijn ondergebracht in groep B; in totaal tien personen. Deze tien dierenartsen hadden diverse werkzaamheden uitgevoerd op het gebied van screening, vaccinatie, administratie; vijf ervan waren (daarnaast ook) betrokken geweest bij het ruimen van bedrijven. De overige respondenten, die aangaven helemaal niet betrokken te zijn geweest bij de MKZ-bestrijding, zijn ondergebracht in groep C (controlegroep): totaal 33 personen. Een overzicht inclusief responsrate staat in tabel 1. Deelnemers uit groep A zijn tegelijkertijd benaderd voor deelname aan een persoonlijk interview, waarvan elders in dit blad verslag wordt gedaan.

Tabel 1: Overzicht respons vragenlijstonderzoek onder dierenartsen, ingedeeld naar betrokkenheid bij bestrijding van de MKZ.

categorie	aantal aangeschreven dierenartsen	aantal respondenten	responsrate
A: MKZ in eigen praktijk en actief betrokken bij de bestrijding	31	13	42%
B: Geen MKZ in eigen praktijk, wel actief betrokken bij bestrijding	70	10	61%
C: Niet actief betrokken bij bestrijding, geen MKZ in eigen praktijk		33	

Instrumentarium

De Utrechtse Burnout Schaal voor Cliëntgerichte beroepen (UBOS-C) van Schaufeli (Testotheek Universiteit Utrecht), is gebruikt om een indicatie te krijgen van het voorkomen van burnout en emotionele uitputting in de drie onderzoeksgroepen .
Vermoeidheid is gemeten door middel van de Checklist Individuele Spankracht (4,15). Deze vragenlijst beoordeelt vier aspecten van langdurige vermoeidheid, namelijk: Subjectieve Vermoeidheid (bijvoorbeeld 'ik voel me moe'), Concentratie (bijvoorbeeld 'nadenken kost me moeite'), Motivatie (bijvoorbeeld 'de zin om dingen te ondernemen ontbreekt me') en Lichamelijke Activiteit (bijvoorbeeld 'lichamelijk voel ik me in een slechte conditie').
Traumatische stressreacties van dierenartsen die betrokken zijn geweest bij de MKZ-crisis (dierenartsen uit groep A en groep B), zijn bevraagd met de Schokverwerkingslijst, afgekort als SVL (2). Deze meet door middel van vijftien items de twee belangrijkste dimensies van traumatische stressstoornissen, namelijk:

1) de mate waarin herbelevingen worden ervaren (bijvoorbeeld: 'ik denk aan deze gebeurtenissen ook wanneer ik dat eigenlijk niet wil') en
2) de mate waarin herinneringen, signalen, mensen of voorwerpen die met de gebeurtenis te maken hebben evenals de gevoelens die zij oproepen, worden vermeden (bijvoorbeeld 'ik probeer die gebeurtenissen uit mijn geheugen te wissen').

Een score <9 op de totale score van de SVL betekent dat er geen of nauwelijks nog van deze verwerkingsreacties zijn. Een score tussen de 9 en de 26 betekent dat er nog dusdanige stressreacties aanwezig zijn dat aandacht hiervoor gewenst is. Een score > 26 wordt beschouwd als een sterke indicatie voor een verwerkingsstoornis in de vorm van een primaire (of secundaire) traumatische stressstoornis, waarbij behandeling noodzakelijk is (2). De SVL wordt gebruikt voor groepsscreening. Voor individuele diagnostiek is een klinisch-diagnostisch interview noodzakelijk, waarvan in dit onderzoek geen sprake was.

Behalve vragen met betrekking tot de mentale gezondheid, waren in de vragenlijst elf zelfgeformuleerde items opgenomen over factoren die tijdens de crisis stress konden hebben veroorzaakt. Gevraagd werd om op een vijfpuntschaal aan te geven in welke mate men de factor als stressvol heeft ervaren. Voorbeelden zijn: het omgaan met emoties van anderen, het overbrengen van slecht nieuws, het ontbreken van benodigde informatie en het uitvoeren van werkzaamheden die tegen de eigen ethiek ingaan.

Resultaten

Traumatische stressreacties

De onderverdeling in de ernst van de traumatische stressreacties door middel van categorieën en per conditie, is zichtbaar gemaakt in tabel 2. Daaruit blijkt dat binnen de groep

Tabel 2: Overzicht ernst van traumatische stressreacties bij dierenartsen die betrokken zijn geweest bij de bestrijding van MKZ, al of niet in de eigen praktijk.

Ernst van traumatische stressreacties volgens score op de Schokverwerkingslijst	MKZ in de eigen praktijk (groep A)	MKZ niet in de eigen praktijk (groep B)	totaal
Categorie: Niet of geringe stressreacties (score SVL <=8)	4	8	12
Categorie: Aandacht gewenst (score SVL>8)	7	1	8
Categorie: Aandacht noodzakelijk (score SVL>26)	2	1	3
Totaal	13	10	23

dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk heeft meegemaakt (groep A) totaal negen van de dertien respondenten (69%) twee jaar na de crisis nog zodanige verwerkingsreacties vertonen dat aandacht hiervoor gewenst (zeven van de dertien) of noodzakelijk is (twee van de dertien). Binnen de groep dierenartsen die MKZ niet in de eigen praktijk hadden meegemaakt, maar wel betrokken zijn geweest bij de bestrijding ervan, bleek aandacht voor één van de tien respondenten gewenst en voor één noodzakelijk (totaal 20%). Laatstgenoemde twee dierenartsen zijn beide betrokken geweest bij ruimingen.

Negen van de totaal 23 dierenartsen uit groep A en B tezamen gaven op de vragenlijst aan tijdens de crisis fysiek of verbaal bedreigd te zijn geweest. De precieze vorm van bedreiging is in dit onderzoek niet nagegaan. Deze negen dierenartsen vertoonden een significant hogere gemiddelde score wat betreft traumatische stressreacties ten opzichte van dierenartsen die niet zijn bedreigd (p=0,004); zie tabel 3.

Tabel 3: Gemiddelde scores op de Schokverwerkingslijst van dierenartsen die betrokken zijn geweest bij de bestrijding van MKZ en wel of niet zijn bedreigd.

	Aantal dierenartsen	Gemiddelde score op de SVL	St. Deviatie
Niet verbaal of fysiek bedreigd	14	4,57	7,21
Wel verbaal of fysiek bedreigd	9	19,78	15,59

Burnout en vermoeidheid

De dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk hebben meegemaakt (A), vertoonden geen significant hogere gemiddelde score op emotionele uitputting of in de mate van vermoeidheid ten opzichte van dierenartsen uit de groepen B en C. Ook het vóórkomen van burnout bleek niet significant te verschillen.

Stressveroorzakende factoren tijdens de crisis

Bij de groep dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk heeft meegemaakt (A), bleken de items 'het uitvoeren van werkzaamheden die in strijd zijn met de eigen ethiek' (gemiddelde en tevens hoogste score bedraagt 4.09) en 'het ontbreken van informatie' (gemiddelde score 3.92) het hoogst te scoren. Deze groep A scoorde overigens op vrijwel alle items hoger dan groep B. Groep B heeft met name 'het overbrengen van slecht nieuws' (gemiddelde score 3.43) 'het ontbreken van informatie' (3.40) en 'het uitvoeren van ruimingen' (gemiddelde score 3.20) als meest stressvol ervaren.

Ook bleek dat de dierenartsen uit beide groepen die nog traumatische stressreacties vertoonden, alle onderzochte factoren als meer stressvol hebben ervaren, dan de dierenartsen zonder traumatische stressreacties.

Mentale gezondheid

Binnen de groep dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk hebben meegemaakt (groep A; n=13) voldeden drie van de dertien personen aan al deze criteria (=23%) op het moment van onderzoek (najaar 2003). Binnen de groep dierenartsen die MKZ niet in de eigen praktijk hebben meegemaakt maar wel betrokken waren bij de bestrijding (groep B; n=10) voldeden vijf van de tien personen aan die criteria (=50%). Binnen groep C (n= 33) voldeden 24 van de 33 dierenartsen (=72%) aan genoemde criteria (uitgezonderd de criteria voor vermijdingsreacties en herbelevingen; die zijn bij die groep niet gemeten omdat ze immers niet bij MKZ betrokken waren).

Conclusie en discussie

De verwachting dat in de groep dierenartsen die MKZ in de eigen praktijk hebben meegemaakt (groep A) meer personen traumatische stressreacties zullen vertonen dan in de groep die MKZ niet in de eigen praktijk heeft meegemaakt (groep B), is bevestigd. Over het geheel genomen vertoonden 47 procent van alle dierenartsen in dit onderzoek die betrokken zijn geweest bij de bestrijding van MKZ (groep A én B), ruim twee jaar na dato nog dermate ernstige traumatische stressreacties dat aandacht (in de zin van hulp of ondersteuning) daarvoor op dat moment gewenst (32%) of noodzakelijk (15%) was. De verwachtingen met betrekking tot een hogere mate van emotionele uitputting en vermoeidheid van groep A ten opzichte van groep B en C, is niet bevestigd. Overigens waren de onderzoeksgroepen van te geringe omvang om de gevonden resultaten te kunnen generaliseren naar de landelijke populaties dierenartsen; daarover kunnen geen solide uitspraken worden gedaan.

Bij de interpretatie van de resultaten van de Schokverwerkingslijst is het van belang zich te realiseren dat er een evenredig verband is tussen de ernst en intensiteit van de reacties direct na de schokkende gebeurtenis en de ernst en intensiteit op langere termijn. Dat de reacties in de onderzoeksgroepen twee jaar na dato nog deze intensiteit hebben, geeft aan hoe groot de impact van de werkzaamheden tijdens de crisis destijds op de betrokken dierenartsen is geweest. Op basis van de ernst van deze bevindingen zou geconcludeerd kunnen worden dat de MKZ-crisis voor veel betrokken dierenartsen een traumatische gebeurtenis is geweest. Het probleem bij traumatische stress is, dat door de erbij behorende neiging om gedachten en gevoelens aan de gebeurtenis te vermijden, ook de stap naar hulpverlening en ondersteuning makkelijk wordt vermeden. Hierdoor kunnen klachten in sommige (ernstige) gevallen een slepend karakter gaan krijgen. Dit zou op langere termijn kunnen leiden tot emotionele uitputting of tot een schijnaanpassing (8).

Het ontbreken van informatie is een factor die door de deelnemers uit zowel groep A en B als relatief erg stressveroorzakend is beoordeeld. Het ontbreken of niet toegankelijk zijn van benodigde of gewenste informatie voor dierenartsen bij dergelijke crises dient in het algemeen als een belangrijke

psychische stressor te worden gezien, omdat verwerking pas kan aanvangen als de benodigde informatie daarvoor beschikbaar is (7). Het instellen van een goed bereikbaar, vast en persoonlijk aanspreekpunt in het crisiscentrum, waar op vaste tijden contact mee is, zou de stress kunnen verminderen. Ook andere factoren kunnen beïnvloed worden. Het voeren van slecht nieuws gesprekken en effectieve persoonlijke stresshantering zijn vaardigheden die ook buiten crisissituaties en in de dagelijkse praktijk van belang zijn en geleerd kunnen worden. Psycho-educatie kan er voor zorgen dat stressklachten beter en sneller bij zichzelf en anderen worden herkend en erkend.

Tot slot is het belangrijk zich te realiseren dat eerder onderzoek (bij forensische artsen en ambulancepersoneel) laat zien dat het meemaken van een schokkende gebeurtenis de persoon niet harder maakt of beter voorbereid op een volgende schokkende gebeurtenis. Er is eerder sprake van een cumulatief stresseffect (10,11,12). Daarom kan verwacht worden dat dierenartsen wier praktijk is getroffen door MKZ (of misschien ook varkenspest of vogelpest), psychisch meer kwetsbaar zullen zijn bij een volgende uitbraak van een dergelijke besmettelijke dierziekte met ernstige gevolgen, al of niet in de eigen praktijk. Een toegankelijk, preventief en begeleidend hulpaanbod op maat lijkt daarom voor de toekomst van belang.

Literatuur

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV-TR). Swets & Zeitlinger Publishers B.V. Lisse, 2001.
2. Brom D en Kleber RJ. De Schok Verwerkings Lijst. Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie, 1985; 40: 164-8.
3. Brewin CR, and Holmes EA. Psychological theories of post traumatic stress disorder. Clinical Psychological Review 2003; volume 23, Issue 3: 339-6.
4. Bültmann U, Vries M de, Beurskens AJHM, Bleijenberg G, Vercoulen JHMM, and Kant IJ. Measurement of prolonged fatigue in the working population: determination of a cutoff point for the Checklist Individual Strength. Journal of Occupational Health Psychology, 2000; 5: 411-6.
5. Donk AJ en Ridder K de. Ziek van het helpen. Preventie van secundaire traumatische stress bij hulpverleners. Maandblad Geestelijke Gezondheidszorg 2000; 55: 905-18.
6. Figley CFR. Compassion Fatigue. Psychosocial Stress Series nr 23. Brunner/Mazel publishers, New York, 1995.
7. Horowitz MJ. Psychological response to serious life events. In: Human stress and cognition: an information processing approach. New York: Wiley. Ed: Hamilton& Warburton, 1979.
8. Kleber RJ, an Brom D. Coping with Trauma: theory, prevention and treatment. Swets & Zeitlinger Publishers BV, Lisse, 2002.
9. McNally RJ. Progress and controversy in the study of Posttraumatic Stress Disorder. Annual Review Psychology 2003; 54: 229-52.
10. Ploeg E van der. The risk of high-risk jobs. Psychological consequences in forensic physicians and ambulance workers. Dissertatie Universiteit Utrecht, 2003.
11. Ploeg E van der en Kleber RJ. Ingrijpende gebeurtenissen op het werk en chronische stressoren. Een studie bij ambulancepersoneel. Gedrag en Organisatie 2001-14, nr 3.
12. Ploeg E van der, Kleber RJ en Velden P van der. Acute en chronische werkstress. Implicaties voor de psychische gezondheid. Gedrag en Gezondheid 2000-28, nr 2.
13. Rachman S. Emotional processing. Behavioural Research and Therapy, 1980; 18: 51-60.
14. Shalev AY. Stress versus Traumatic Stress. From acute homeostatic reactions to chronic psychopathology. In: Traumatic stress; the effects of overwhelming experience on Mind, Body and Society. Van der Kolk, BA, McFarlane AC, Weisaeth, L. (Ed.). The Guilford Press, 1996.
15. Vercoulen JHMM, Alberts M en Bleijenberg G. De Checklist Individual Strength (CIS). Gedragstherapie 1999; 2: pp 131-6.
16. Veerkracht. E.H. van Haaften en P.H. Kersten. Alterra Rapport 539, Wageningen 2002.

Hoofdlijnen in de beleving van de MKZ-crisis: interviews met getroffen lokale praktiserende dierenartsen en adviezen voor de toekomst

A.C. Drijfhout[1]

In het najaar van 2003 zijn in het kader van een afstudeeronderzoek naar de mentale gezondheid van dierenartsen, twee jaar na de MKZ-crisis, interviews gehouden met elf dierenartsen die deze crisis in de eigen praktijk hebben meegemaakt. De vragen in het interview richten zich op de aard en beleving van de werkzaamheden die men ten tijde van de crisis heeft uitgevoerd, op de steun of hulp die men heeft gekregen of gezocht, en op adviezen met betrekking tot collega's, de RVV en de KNMvD.

De redenen om aan dit gedeelte van het onderzoek mee te werken waren divers: men vond het belangrijk dat er aandacht werd besteed aan de psychosociale gevolgen van een dergelijke crisis voor de praktiserende dierenarts, men was benieuwd hoe anderen de crisis hadden ervaren of men wilde er gewoon over praten om zo bepaalde zaken misschien op een rijtje te kunnen zetten en de verwerking te bevorderen.

[1] *Mw. drs. A.C. Drijfhout is (niet meer praktiserend) dierenarts en inmiddels afgestudeerd psycholoog.*

Vanuit onderzoeksperspectief is voor deze interviews gekozen om een levendige achtergrond te krijgen, waarmee de uitslagen van het kwantitatieve gedeelte beter begrepen kunnen worden. Aan het eind van dit artikel wordt een advies geformuleerd ten aanzien van toekomstige ondersteuning van dierenartsen tijdens en na een dergelijke ingrijpende crisis.

Hoofdlijnen in de beleving

De beginfase

De meeste dierenartsen geven aan, dat zij op zich niet verrast waren dat MKZ in Nederland zou uitbreken. Gezien de ernst van de ontwikkelingen in Engeland was het niet de vraag óf, maar wanneer en waar de uitbraak hier zou plaatsvinden. De dreiging kwam steeds naderbij en werd door sommigen gevoeld als een 'naderend front'. Toen de uitbraak in de eigen praktijk echter bekend werd, was er sprake van een diepe geschoktheid en angst voor alles wat zou komen. Alle dierenartsen weten nog precies wat zij op dat moment deden of waar zij waren toen dit bericht bij hen bekend werd. Wat dit

voor de praktijk zou (kunnen) betekenen ('alles weg'), was amper te bevatten.
De dierenartsen die de diagnose MKZ vermoedden, bleven veelal op het bedrijf totdat het controleteam de diagnose had bevestigd. De dierenartsen die op de praktijk waren, werden de eerste weken vervolgens overstelpt met telefoontjes. Meerdere dierenartsen geven aan dat zij hier 'totaal gestoord' van werden. De telefoon ging wekenlang van 's ochtends half zeven tot 's avonds elf uur achter elkaar door en vaak ook 's nachts. De meest vreemde vragen werden gesteld, bellers waren veelal in paniek. Het werd als bijzonder frustrerend ervaren om over onvoldoende informatie te beschikken en mensen toch steeds te woord te moeten staan, inclusief de media. Men was hier totaal niet op voorbereid. Ook kwamen soms via de telefoon bedreigingen binnen van veehouders ('de boel gaan platbranden'), waar men aangedaan van was, of werd men uitgescholden. Enkele dierenartsen die 'binnen' bleven geven aan, dat zij vinden dat collega's die drukdoende waren op de bedrijven, te weinig hebben begrepen wat deze eerste periode voor hen betekend heeft.
Meerdere dierenartsen geven aan in deze beginfase last te hebben gehad van nachtmerries, diarree, slapeloze nachten, machteloze paniek, huilbuien of het gevoel zich in een film te bevinden, alsof wat gebeurde niet waar kon zijn.

De vervolgfase
Dierenartsen uit verschillende praktijken geven aan actief contact te hebben gezocht met het crisiscentrum om aan de benodigde informatie te komen. Wie werd wanneer geruimd, gevaccineerd? Het overleg met de RVV verliep in de beginfase moeilijk en men leek daar geen interesse te hebben in of voor de inzet van de lokale practicus. Meerdere dierenartsen geven aan dit negeren nog steeds 'onbegrijpelijk' te vinden en daarbij een 'diepe machteloosheid' te hebben ervaren. De ontoegankelijkheid en starheid van het ambtelijk apparaat is door sommigen 'overweldigend' genoemd. Uiteindelijk hebben enkelen door hun aanwezigheid op het crisiscentrum in Stroe zelf wel invloed kunnen uitoefenen, waardoor zij of hun collega's konden worden toegevoegd aan ruimingteams die bij hun veehouders aan de slag moesten. In het noorden van het land, dat in een later stadium getroffen werd, is dit contact veel beter verlopen omdat men een vast aanspreekpersoon had, die 's avonds alle benodigde of bekende informatie voor de volgende dag doorbelde.

Het ruimen
De rol van de practicus bij de ruimingen verschilde. In het algemeen werd men expliciet door de veehouder gevraagd om bij de ruiming aanwezig te zijn. Om toezicht te houden, om invloed uit te kunnen oefenen, of om het doden zelf uit te voeren omdat de veehouder dan gerustgesteld was en 'dacht dat het dan tenminste goed zou gebeuren'. Het ruimen van bedrijven met zieke dieren riep bij niemand bezwaren op, evenmin bij de veehouders. Bij iedere nieuwe uitbraak werden, overdag en tijdens slapeloze nachten, weer cirkels op de landkaart getrokken, zodat men een idee had welke bedrijven als gevolg daarvan preventief geruimd of gevaccineerd moesten worden. Op deze manier zag men langzaam de eigen praktijk gedeeltelijk of geheel verdwijnen. Wel kon men zo enigszins anticiperen op mogelijke problemen die bij het vaccineren of preventief ruimen van sommige bedrijven konden optreden, omdat bekend was hoe groot de weerstand bij specifieke veehouders hiertegen was. Veel dierenartsen geven aan dat zij daarom uit zichzelf contact zochten met het ruimingteam, het crisiscentrum of de veehouders. Ook vanwege de gevoelde dreiging van waar het mis zou kunnen gaan, was men gefrustreerd dat de RVV hier in het begin niet of nauwelijks voor open stond en uit zichzelf geen contact zocht met de practici. Meerdere geïnterviewde dierenartsen hebben een verhaal over een of meerdere veehouders, die psychisch dreigden te decompenseren of klaar stonden met buks of mes of ander materiaal om de toegang van het ruimingteam tot het erf of de stal te verhinderen. Men heeft zich ervoor verantwoordelijk gevoeld om ter plekke, na inschatting van de dreiging en mogelijke escalatie, te intermediëren, omdat veehouders nog wel met hun eigen dierenarts in gesprek zouden willen gaan of blijven. Uiteindelijk heeft men vele veehouders kunnen overhalen om toch mee te werken aan de vaccinatie of ruiming. Duidelijk is dat indien zij deze inzet niet hadden geleverd, veel ruimingen, met of zonder ME, op een nog veel groter drama waren uitgelopen voor alle betrokkenen. Aan de andere kant geven enkele dierenartsen aan, zich hier nog steeds schuldig over te voelen, onder meer omdat destijds argumenten werden gebruikt, die later eigenlijk niet meer valide bleken te zijn (wat zij niet konden weten), of omdat zij het idee hebben de eigenwaarde en trots van gerespecteerde boeren te hebben 'gebroken'.
Meerdere dierenartsen beschrijven de sfeer die destijds in het praktijkgebied heerste. De aanwezigheid van militairen, spandoeken met niet mis te verstane teksten, kruisen, vele zwarte vlaggen die door veehouders waren uitgehangen, de stilte en leegte samen met somber en duister weer gaven het gevoel zich in een hele lugubere en vreemde omgeving te bevinden, waarin dan ook nog uiterst frustrerend werk gedaan moest worden.
Toen het aantal ruimingen zodanig opliep dat het niet meer mogelijk was om op ieder bedrijf er vanaf het begin tot het eind bij te zijn, moesten keuzes gemaakt worden. Naar wie ga ik wel en naar wie ga ik niet? Veelal werd dan volstaan met een wat korter durend bezoek, zodat, zodra het ruimingsproces goed op gang was gekomen, men naar de volgende kon gaan. Enkele dierenartsen geven aan er moeite mee te hebben dat hen door enkele veehouders nog steeds verweten wordt niet bij hun ruiming aanwezig te zijn geweest.
Wat grote indruk heeft gemaakt en emotioneel gezien ook moeilijk bleek om te vertellen, is de manier waarop veehouders individueel of groepsgewijs afscheid hebben genomen van hun dieren. Het zingen van psalmen wordt meerdere keren genoemd evenals het stuk voor stuk zelf willen voorgeleiden van de dieren. Men had niet verwacht dat de band van de boer met zijn dieren zo diep zou zijn.

Hobbydieren
In een latere fase moesten ook kleine herkauwers (schapen en geiten) van hobby-eigenaren worden gedood. Dit betrof formeel een levende ruiming, hetgeen inhoudt dat de dieren levend zouden worden opgehaald en pas bij het slachthuis zouden worden gedood. Eigenaren vonden dit veelal onaanvaardbaar en hebben hun dierenarts gevraagd de schapen of geiten aan huis in te laten slapen. Men heeft hieraan gehoor gegeven. Van belang is om hierbij te vermelden dat dit geen incidenten waren: men is hier als het ware meerdere weken regelmatig mee bezig geweest. De meerderheid van de geïnterviewde dierenartsen hebben nog sterke emoties bij herinneringen hieraan, met name als het dieren van kinderen be-

trof. Wat moest gebeuren is immers niet of nauwelijks aan kinderen uit te leggen. Dit uit zich bij enkelen onder andere in een plotselinge huilbui bij het herkennen of onverwacht tegenkomen van personen die daar destijds bij betrokken waren.
Ook de dieren van de practicus zelf moesten het ontgelden. Soms heeft men ze zelf in laten slapen, soms heeft men een ander gevraagd het te doen. Aangegeven is, dat dit ook voor zichzelf en het eigen gezin een ingrijpende gebeurtenis was.

Herbevolking
Gedurende een maand na de laatste ruiming moest de leegstand gehandhaafd blijven. Daarna is de herbevolking van de stallen op gang gekomen. Voor enkele dierenartsen was deze periode, die maanden duurde, nog zwaarder dan de periode daarvoor. Sommigen hebben geprobeerd het opstarten van veehouders te begeleiden door informatiebijeenkomsten te organiseren, over wat wel en vooral niet te doen. Het opnieuw opstarten van de bedrijven is toch met veel ziekteproblemen gepaard gegaan. Dieren werden immers van her en der vandaan gehaald en bij elkaar gezet. Afgezien van de enorme drukte die dit met zich meebracht, geven dierenartsen uit verschillende praktijken aan dat er veehouders waren die hen de diergezondheidsproblemen (en als gevolg daarvan de hoge rekeningen) verweten. De onrechtvaardigheid daarvan wordt nog door enkelen als frustrerend ervaren.

Anno 2003
Met betrekking tot gevolgen of factoren die men op dit moment nog als moeilijk, lastig of hinderlijk ervaart, zijn onder meer de volgende antwoorden gegeven. Vier dierenartsen geven overigens aan op dit moment geen negatieve gevolgen te ervaren.
Bedrijfsbezoeken aan veehouders zijn minder ongedwongen dan voorheen. Men weet niet wat men bij of hoe men enkele veehouders zal aantreffen. Enkele dierenartsen geven aan grenzen te hebben gesteld aan de tijd die wordt besteed aan het fungeren van sociaal klankbord, omdat men het niet volhoudt en ook omdat al die tijd niet valt te declareren.
Men beschrijft moeilijke momenten als destijds geruimde bedrijven nu om andere redenen (zoals bijvoorbeeld BSE) opnieuw geheel of gedeeltelijk geruimd moeten worden. 'Alles komt dan weer terug', zowel bij de veehouder als bij de dierenarts. Veel boeren maken nog regelmatig opmerkingen die gerelateerd zijn aan de MKZ-crisis, bijvoorbeeld als het gezondheidsproblemen bij hun dieren betreft die ze voorheen niet hadden. Enkele dierenartsen geven aan hier niet meer op in te willen gaan omdat men dat niet meer opbrengt of bang is in negativiteit meegetrokken te worden. Meerdere dierenartsen geven aan er ook liever niet meer uit zichzelf met boeren over te willen praten. Enkelen vermijden het contact met enkele veehouders omdat de relatie is beschadigd. Enkele dierenartsen geven aan zich harder op te stellen en wat meer afstand te bewaren ten opzichte van problematiek die bij veehouders leeft. Sommige dierenartsen denken nog dagelijks aan die periode. Meerdere dierenartsen hebben aangegeven zich af te vragen wat verwerking nu eigenlijk is, of de gevoelens die zij hadden en nu nog hebben eigenlijk wel normaal zijn, en wat er mee te doen. Sommige dierenartsen geven aan dat bepaalde geluiden of beelden het gebeurde weer terugbrengt en nog nare gevoelens oproepen. Genoemd worden het geluid van langs denderende vrachtwagens, laat onverwacht telefoon krijgen, of het in moeten laten slapen van schapen of geiten. Ook worden spontane herbelevingen genoemd, zoals het geluid van krakende ribben van koeien die in de vrachtwagens werden gedeponeerd.

Positieve kanten
Ook is gevraagd naar de eventuele positieve kanten of gevolgen van het meemaken van de crisis.
Drie dierenartsen zien geen positieve kanten of gevolgen. De overige dierenartsen noemen: verdieping van contact met boeren, verdieping van contact met collega's, versterking van het teamgevoel, veel wijzer geworden en nu makkelijker kunnen relativeren, geleerd hebben om over spanningen en gevoelens te praten en emoties te uiten, meer waardering gekregen voor veehouders vanwege de band met hun dieren, groter inlevingsvermogen gekregen en tot slot unieke en aangename gebeurtenissen hebben meegemaakt, zoals bezoek van de koningin en andere VIP's.

Betekenis
Op de vraag welke betekenis de MKZ-crisis in hun leven heeft gekregen, is het veelal lastig om een antwoord te geven. Bij meerdere dierenartsen komt het erop neer dat na de crisis 'alles anders is geworden'. De crisis zelf wordt beschreven in termen als 'oorlog', 'waanzinnige periode', 'dramatische gebeurtenis', of 'het ergste wat ik heb meegemaakt', waarbij herinneringen aan het doden van gezonde dieren (met name waar kinderen bij betrokken waren), het isolement (in verband met de afgesloten gebieden), de machteloosheid en het gebrek aan controle en invloed, de angst voor de (ook financiële) gevolgen voor de praktijk, maar ook het gevoel 'besmet' en daarom elders niet welkom te zijn, een prominente rol spelen. Met betrekking tot geuite bedreigingen (fysiek of verbaal) merken de meeste dierenartsen op dat zij daar, hoe onaangenaam ook, wel begrip voor hadden.

Wat kan van de ervaringen van de betrokken dierenartsen worden geleerd?
Deze vraag is afkomstig uit de schriftelijke vragenlijst, waar dertien dierenartsen een antwoord op hebben gegeven door concrete adviezen te formuleren voor collega's die in de toekomst met een soortgelijke situatie worden geconfronteerd. Deze adviezen zijn achteraf in vier categorieën verdeeld.

1. Met betrekking tot het begeleiden van ruimingen en het doden van dieren adviseert ongeveer de helft van de dierenartsen om niet zelf ruimingen uit te voeren (in de zin van het doden van dieren) bij veehouders in de eigen praktijk, maar alleen bij de ruiming aanwezig te zijn. Men kan dan als bekend en vertrouwd gezicht de veehouder ondersteunen of het proces en de communicatie daaromtrent begeleiden. Meerdere respondenten adviseren niet buiten de eigen praktijk te helpen met ruimingen in verband met het risico de ziekte naar de eigen praktijk te verslepen, met alle gevolgen van dien. Een tweede reden die werd genoemd is dat een (groot) deel van hun veehouders (misschien ook daarom) vonden dat zij elders niks te zoeken hadden.
2. Met betrekking tot persoonlijk gedrag wordt geadviseerd om je verantwoordelijkheid te nemen, hoe zwaar het ook is, en een actieve rol te spelen. Zelfzorg is van groot belang: zorg voor uitlaatkleppen over wat je beleeft, neem tussentijds vooral voldoende rust, blijf erover praten, met name met de betrokkenen en bespreek met zoveel mogelijk mensen de (jouw) problemen. Zorg dat je in contact blijft met je collega's en je partner/familie. En neem con-

tact op met dierenartsen die zelf eerder een dergelijke crisis hebben meegemaakt.

3. Met betrekking tot professionele houding naar veehouders en cliënten luiden de adviezen: bezoek geruimde bedrijven, praat erover met de veehouders, blijf te allen tijde met hen in contact en houdt rekening met hun emoties. Respecteer deze en blijf achter ze staan. Probeer duidelijke argumenten te bedenken waarom de crisis bestreden moet worden zoals hij is bestreden en draag deze argumenten ook uit. Probeer in relatie met de cliënten niet alleen emotioneel mee te leven maar ook de persoon met technische know how te zijn; op die manier kun je ook enige afstand nemen van je emoties.
4. Met betrekking tot RVV wordt geadviseerd alle handelingen en gesprekken op te schrijven. Zorg voor een snelle en korte communicatielijn met de staf van het crisiscentrum. Je bent de enige die weet hoe het gebied eruit ziet, hoe de mensen en de bedrijven zijn, hoe de emoties bij bepaalde veehouders liggen en hoe daarmee om te gaan. Zoek contact met buurtcollega's als het gebied verschillende DAP's beslaat en communiceer over één gezamelijke en snelle link met de RVV. Eis duidelijkheid van de RVV en eis je rol op in het geheel. Zorg dat je in dienst van de RVV komt: de omzetschade valt onder het ondernemingsrisico.

Op welke manier kan de dierenarts, die in zijn praktijk geconfronteerd wordt met een ernstige dierziekte-uitbraak, ondersteund worden?

De meeste dierenartsen geven aan dat zij tijdens de crisis geen behoefte hadden aan een vorm van steun of opvang, onder meer omdat zij niet wisten wat deze hen te bieden had of in zou houden. Enkele dierenartsen geven echter aan dat zij een vorm van begeleiding op praktijkniveau wel nodig hebben gehad. Gedacht werd bijvoorbeeld aan een externe crisismanager, die een overzicht heeft van wat er tijdens een dergelijke crisis speelt, een soort voorzittersrol kan vervullen en met name de onderlinge communicatie in goede banen leidt.

RVV

Geen enkele dierenarts heeft aangegeven tijdens de crisis een vorm van ondersteuning (in de zin van persoonlijke aandacht of opvang) vanuit de RVV te hebben verwacht of gewild, die in geval van toevoeging aan het ruimingteam, formeel gezien werkgever was. Men heeft zich over het algemeen ook niet als werknemer geïdentificeerd. Met betrekking tot de 'zakelijke steun' van de RVV zijn door bijna alle dierenartsen de volgende punten genoemd:

- Erkenning van de rol van de practicus bij dierziektebestrijding.
- Goede communicatie door middel van 'accountmanager' aan de kant van de RVV voor de practicus.
- Goede onderbouwing van het uit te voeren beleid (waarom).
- Goede informatie over het uit te voeren beleid (wat).

KNMvD

Met betrekking tot hoe de KNMvD hen in dergelijke crises in de toekomst van dienst kan zijn, zijn de volgende suggesties gedaan:

- Opleiden en aanbieden van externe crisismanagers die enkele dagen per week op de praktijk aanwezig kunnen zijn, met name in de beginfase.
- Snelle en directe aandacht van het bestuur voor *iedere* getroffen praktijk.
- Directe lijn en volle ondersteuning bieden door het inzetten van de expertise met betrekking tot het (leren) omgaan met de landelijke en lokale media.
- Het handhaven van vertrouwensdierenartsen. Hoewel men nauwelijks van hen gebruik heeft gemaakt, vindt iedereen de mogelijkheid wel belangrijk en zinvol.
- Duidelijkere, snellere en fellere positionering en politieke stellingname.

Persoonlijke ondersteuning bij verwerking: een advies voor de toekomst

Het kwantitatieve deel van dit onderzoek toonde aan dat de ernst van de traumatische stressreacties (op dit moment) van betrokken dierenartsen nog zodanig is, dat dit voor 69 procent van de dierenartsen uit groep A en twintig procent uit groep B (ook nog) op dit moment gewenst of (in enkele gevallen) noodzakelijk is. De informatie uit de interviews geeft ook duidelijk aan dat de crisis en de nasleep ervan voor de getroffen dierenartsen ongewoon zwaar en ingrijpend waren.

Uit deze interviews bleek echter dat niemand tijdens of na de crisis psychische of persoonlijke ondersteuning bij daarvoor bedoelde instanties heeft gezocht. Als redenen geeft men aan daar geen behoefte aan te hebben, privé voldoende steun te ervaren, niet te weten wat men ervan kan verwachten, of deze hulpverlening te ver van zich af voelt staan.

Er zijn ook nog andere factoren te bedenken die zouden kunnen verklaren waarom men geen gebruik heeft gemaakt van hulp of ondersteuning, die ondermeer samenhangen met de beroepscultuur van landbouwhuisdierenpractici in het bijzonder of misschien dierenartsen in het algemeen. Deze cultuur is (voor zover mij bekend) niet beschreven of onderzocht, maar vertoont misschien overeenkomsten met de beroepscultuur van agrariërs. Het onderzoek 'Beleving van armoede in agrarische gezinsbedrijven' concludeert bijvoorbeeld dat, in de periode vóór de uitbraak van MKZ, 77 procent van de boeren en tuinders in meer of mindere mate psychische klachten heeft, waarvoor zeventig procent ook geen hulp zoekt (1). De publicatie 'Boerenkringen in beweging' vermeldt een aantal (cultuurgebonden) factoren die de afstand tussen agrariër en hulpverlening verklaren of instandhouden (2):

a) Vanwege de nauwe verbondenheid met het bedrijf zijn psychosociale problemen van agrariërs vrijwel altijd ook verbonden met de situatie op het bedrijf. Psychosociale hulpverleners hebben daar vaak geen affiniteit mee of kennis van
b) Het beroep is nauw verbonden met de eigen identiteit: problemen op het bedrijf tasten het zelfbeeld aan
c) Trots
d) Bang zijn persoonlijk te 'falen' en daarom alles zelf willen oplossen
e) Onwetendheid over mogelijkheden en inhoud van hulpverlening
f) Gebrek aan vertrouwen in reguliere hulpverlening als gevolg van 'horen zeggen'
g) De neiging probleemoplossend te werk te gaan als emotioneel iets verwerkt moet worden (doeners)
h) Te afwachtende houding van de kant van de hulpverlening: outreachend te werk gaan heeft de voorkeur boven het wachten tot de agrariër zelf komt vragen
i) Sociale omgeving die onbekend is met, niet kan of durft te

reageren op, of niet kan of durft te handelen naar, signalen van 'het niet goed gaan'.
Het is mogelijk dat deze cultuurgebonden factoren ook een rol spelen bij dierenartsen. Indien een vorm van hulpverlening wordt georganiseerd, lijkt het gewenst dat deze met bovenstaande factoren rekening houdt.

Er bestaan diverse vormen van zorg of opvang na schokkende gebeurtenissen (3, 4). Na de MKZ-crisis heeft de MOVIR bijvoorbeeld een eenmalige bijeenkomst georganiseerd, waarvan achteraf gezegd kan worden, dat dit waarschijnlijk niet de best passende vorm is geweest Een duidelijk afgebakende eenmalige gebeurtenis leent zich wel voor een snelle, kortdurende en eventueel groepsgewijze opvang. Bij ernstige dierziekte-uitbraken zoals MKZ is daarvan geen sprake. Het is immers onduidelijk hoe lang de crisis duurt en daarnaast zijn de gebeurtenissen die ieder individu als het meest ingrijpend heeft ervaren, nogal verschillend. Van groot belang is ook dat de nasleep bij dergelijke crisis dermate belastend kan zijn dat dit de verwerking aanzienlijk kan vertragen, waardoor opvang over ook langere termijn gewenst is.
Gestructureerde nazorg en counseling lijkt daarom van toepassing te zijn (3). Zij bestaat uit een serie individuele gesprekken (5-15) die over een periode van zes maanden tot twee à drie jaar gevoerd worden. Hierin wordt aandacht besteed aan het verhaal, de diversiteit aan stressreacties, vragen, gevoelens en herinneringen. Uitleg over verwerking en invloed van risicofactoren, het monitoren van de gezondheid en aandacht voor nieuwe stressbronnen die verwerking kunnen vertragen, komen eveneens aan de orde. Meerdere dierenartsen hebben immers aangegeven zich af te vragen wat verwerking nu eigenlijk is, of de gevoelens en reacties die zij hadden en hebben eigenlijk wel normaal zijn en wat er dan mee te doen.
In de toekomst zou een met name outreachend aanbod (dat wil zeggen mensen actief benaderen met een hulpaanbod) van deze persoonlijke vorm van ondersteuning uitkomst kunnen bieden. Er moet dan expliciet worden aangegeven wat men hiervan kan verwachten, tijdens en ook gedurende langere tijd na de crisis. De KNMvD, de MOVIR of het ICAS zouden een initiërende rol kunnen spelen bij het opzetten van een dergelijk structureel aanbod. Dit kan dan vervolgens kort na de uitbraak van een ernstige dierziekte of soortgelijke crisis in gang worden gezet. Natuurlijk is en blijft de dierenarts zelf verantwoordelijk voor het omgaan met psychische gezondheidsklachten, inclusief het zich openstellen voor ondersteuning.

Literatuur

1. Beleving van armoede in agrarische gezinsbedrijven. Leerstoelgroep Sociologie van Consumenten en Huishoudens. Researchcentrum Wageningen, mei 2000, publicatienummer 165.
2. Boerenkringen in beweging: Handreikingen om de kloof tussen agrariërs en hulpverlening te verkleinen. Uitgeverij Roodbont, mei 2000.
3. Velden PG, Hazen KHM van der en Kleber RJ. Traumazorg in organisaties. Gedrag en Organisatie, 1999; 6: 397-412.
4. Kleber RJ en Mittendorf C. Opvang na schokkende gebeurtenissen: stand van zaken in het wetenschappelijk onderzoek. Maandblad Geestelijke Gezondheidszorg 2000; 55: 889-904.

Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren. Wie zijn ze en wat doen ze?

Een interview met prof. dr. Arjan Stegeman

M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan

Berichten en verslagen

De Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren (HGL) is in 1999 ontstaan op het moment dat de Faculteit een omslag maakte van een disciplinegerichte organisatie naar een diersoortgerichte organisatie. De toenmalige Vakgroepen Inwendige Ziekten & Voeding der Grote Huisdieren, Algemene Heelkunde & Heelkunde der Grote Huisdieren en Bedrijfsdiergeneeskunde & Voortplanting reorganiseerden en de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren (met daaronder de afdelingen Herkauwergezondheidszorg, Varkensgezondheidszorg en Pluimveegezondheidszorg) en de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard (met daarin ook ondergebracht de Veterinaire Voeding en de Veterinaire Farmacologie, Farmacie en Toxicologie) ontstonden.
Sinds 15 september 2004 is prof. dr. Arjan Stegeman voorzitter van de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren. Dit leek een mooi moment om het reilen en zeilen binnen de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren eens voor het voetlicht te brengen.

Voorzitter Hoofdafdeling

Arjan Stegeman is in 1989 in Utrecht afgestudeerd als dierenarts. Van 1989 tot 1995 heeft hij gewerkt bij de Gezondheidsdienst voor Dieren in Boxtel. In 1995 is hij in Utrecht gepromoveerd op onderzoek naar de effectiviteit van vaccinatie tegen de ziekte van Aujeszky. Daarna is hij bij het CDI in Lelystad gaan werken. Sinds 1998 is dr. Stegeman erkend als specialist varkensgezondheidszorg, in 2001 is hij benoemd als hoogleraar Pluimveegezondheidszorg en in 2003 als hoogleraar Epidemiologie van infectieziekten. In 2002 is prof. dr. Stegeman diplomate geworden van het ECVPH (European College of Veterinary Public Health). Nu heeft hij sinds enkele maanden de leiding van de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren op zich genomen, terwijl zijn voorganger prof. dr. Jos Verheijden directeur is geworden van het Onderzoeksinstituut van de Faculteit der Diergeneeskunde.

Organisatie HGL

In 2003 werd duidelijk dat een diersoortgerichte organisatie toch meer nadelen dan voordelen had en is besloten binnen de landbouwhuisdieren voor een deel weer terug te gaan naar een disciplinegerichte organisatie. Op dit moment bestaat de HGL uit de volgende afdelingen:

* Voortplanting
  - obstetrie en fertiliteit van het vrouwelijke dier – hoogleraar prof. dr. Bert van der Weijden
  - fertiliteit mannelijk dier – hoogleraar prof. dr. Ben Colenbrander
  - foetale en perinatale biologie – hoogleraar prof. dr. Marcel Taverne

* Epidemiologie
  - epidemiologie van infectieziekten – prof. dr. Arjan Stegeman
  - epidemiologie van niet-infectieuze aandoeningen – prof. dr. Jos Noordhuizen
  - theoretische epidemiologie – prof. dr. Hans Heesterbeek

* Populatiegenetica & Teelt – prof. dr. Johan van Arendonk

* Klinische Pathofysiologie – leerstoel is een vacature, op dit moment fungeert prof. Marcel Taverne als waarnemend hoofd van de afdeling en dr. Leo van Leengoed staat hem daarbij inhoudelijk ter zijde.

* Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren – prof. dr. Jos Verheijden
  - herkauwers – dr. Wim Kremer
  - varken – dr. Arie van Nes
  - pluimvee – dr. Jo van Eck

Taken van de HGL

De HGL houdt zich bezig met onderwijs, onderzoek en patiëntenzorg. Docenten van de HGL participeren op diverse plaatsen in het preklinische en het klinische onderwijs

Onderwijs

In de preklinische fase dragen docenten van de HGL bij aan het onderwijs in Inleiding in de diergeneeskunde, wetenschappelijke vorming, bouw- en functievakken, genetica, pathofysiologie, de klinische diagnostiek, teelt, adaptatie, algemene verloskunde en voortplanting, de ziekteleer, klinische lessen, bedrijfsdiergeneeskunde en in diergeneeskunde en samenleving. In de postdoctorale fase komen alle studenten bij de HGL voor de uniforme co-schappen, op dit moment vijf weken herkauwer, drie weken varken en twee weken pluimvee. Vervolgens komt een deel van de studenten weer terug voor de differentiatieco-schappen. Daar zijn op dit moment vijf keuzemogelijkheden, namelijk drie monotrajecten, te weten herkauwer (42 weken), varken (42 weken) of pluimvee (42 weken) en twee triotrajecten, namelijk herkauwer+varken+pluimvee (3x 14 weken) of herkauwer+varken+paard (respectievelijk 18, 18 en 6 weken of 16, 16 en 10 weken).

Dit alles gaat in de nabije toekomst mogelijk weer wat veranderen, omdat de differentiatie steeds verder voortschrijdt. Voor gezelschapsdieren en paard zullen dan uitsluitend nog monotrajecten mogelijk zijn, terwijl er binnen de landbouwhuisdieren waarschijnlijk wel enkele duo- en triotrajecten



zullen blijven.

Naast onderwijs aan studenten diergeneeskunde leidt de HGL ook specialisten op. Op dit moment wordt daarbij meer gefocusseerd op de internationale colleges dan op de nationale specialisatie. Op Europees niveau bestaan op dit moment:

- European College of Bovine Health Management (ECBHM)
- European College of Porcine Health Management (ECPHM)
- European College of Veterinary Public Health (ECVPH) (met twee richtingen: Population Medicine and Food Science)
- European College of Animal Reproduction (ECAR)

Ook wordt er hard gewerkt aan een European College voor bedrijfsmatig gehouden pluimvee.

Binnen de HGLH wordt voor iedere specialist in opleiding (SIO) een aangepast programma opgesteld, omdat er binnen de diverse specialisaties ook weer allerlei mogelijkheden zijn.

Last but not least participeren de docenten van de HGL ook in post-academisch onderwijs. Prof. Stegeman ziet dit als een belangrijk punt omdat er bij dergelijk onderwijs een interactie plaatsvindt tussen de docent en de ervaren practici in het veld.

Onderzoek

Het onderzoek bij de HGL richt zich met name op drie lijnen:

* epidemiologie van dierziekten en dan met name infectieziekten

Hier wordt uitgegaan van een mechanistische benadering waardoor de bevindingen van het onderzoek heel breed kunnen worden ingezet.

* adaptatie en stress

Hierbij wordt gefocusseerd op het fysiologische welzijn van productiedieren. Want hoe zit dat nu precies met het fysiologische welzijn van een koe die tienduizend liter geeft of van een kip die in zes weken van veertig gram naar tweeëneenhalve kilo moet groeien.
* reproductie
Deze onderzoekslijn houdt zich vooral bezig met de interactie tussen gameten.
Gezien de huidige veranderingen in de aanpak van het onderzoek van de gehele faculteit waarin 'clustering' van onderzoek een belangrijk punt is, zal er in de toekomst nog wel het een en ander in deze onderzoekslijnen veranderen.

Patiëntenzorg
De patiëntenzorg wordt verdeeld in een intramurale en een extramurale patiëntenzorg. De laatste is bij velen nog bekend als de 'Buitenpraktijk'. Naast de behandeling van individuele dieren in een gebied direct rondom Utrecht wordt ook bedrijfsdiergeneeskundige ondersteuning gegeven aan bedrijven in de regio. Alle bedrijfsbezoeken en bedrijfsanalyses op eerste, tweede en derdelijns niveau dienen ook altijd een onderwijsdoel. De intramurale patiëntenzorg in zijn oude vorm bestaat niet meer. Gezien het steeds meer 'gesloten zijn' van bedrijven waar landbouwhuisdieren worden gehouden, worden sinds de mond- en klauwzeercrisis geen landbouwhuisdieren meer op de Faculteit behandeld met als doel dat ze weer gezond terug gaan naar het bedrijf van herkomst. Er wordt nog wel onderwijs gegeven aan levende dieren, maar dit zijn gezonde onderwijsrunderen en zieke koeien, varkens en kippen die speciaal voor dit doel worden aangeschaft. Al deze dieren worden vervolgens geslacht of geëuthanaseerd. Verlossingen en sectio's van koeien zoals velen die veelvuldig hebben gadegeslagen op de Kliniek Voortplanting, worden dus heden ten dage doorgaans in de Buitenpraktijk bij de veehouders op het bedrijf uitgevoerd. Wel kunnen de studenten natuurlijk nog de verlossingen bijwonen die plaatsvinden op het proefbedrijf van de Faculteit, De Tolakker. Ook de diverse chirurgische ingrepen aan het individuele dier, zoals een lebmaagoperatie of een rumenotomie worden in de Buitenpraktijk op de bedrijven uitgevoerd.
Heden ten dage speelt, net als bij pluimvee en varken, ook bij het rund de koppeldiagnostiek een belangrijke rol. Dat wil niet zeggen dat de diagnostiek aan het individuele dier als onbelangrijk wordt gezien, want een goede koppeldiagnose kan alleen maar worden gesteld als eerst bij de individuele dieren een zorgvuldige diagnose is gesteld.

Een belangrijk doel bij het onderwijs vormt de toename van het hygiënebewustzijn en de voedselveiligheid.

Vernieuwbouw
Op dit moment wordt er op de Faculteit der Diergeneeskunde veel verbouwd. Ook bij Landbouwhuisdieren vinden grote veranderingen plaats. Alles is hierbij vooral gericht op het houden van dieren in kleine koppels, die volledig gescheiden zijn door uitgebreide hygiënesluizen. De multifunctionele onderkomens voor pluimvee en varkens zijn al klaar, die voor de runderen worden momenteel ontworpen. De hygiënesluizen zijn er op berekend om in korte tijd groepen van 25 studenten de gelegenheid te geven zich om te kleden en te douchen.

Toekomst
Prof. dr. Arjan Stegeman ziet de toekomst voor de landbouwhuisdieren niet somber in. Er zal, na een behoorlijke inkrimping van het aantal landbouwhuisdierenbedrijven, in Nederland toch nog altijd een substantiële markt voor landbouwhuisdieren-dierenartsen blijven. Deze gedifferentieerde of zelfs gespecialiseerde dierenartsen zullen steeds meer regionaal en ook landelijk gaan werken. Daarnaast zal de verdere internationalisering een belangrijke rol spelen in de opleiding van dierenartsen. Er staat niet voor niets in de onderwijsplannen dat in het toekomstige Bachelors/Masters-onderwijs, de Masters in het Engels zal worden gegeven. Dit maakt internationale uitwisseling van studenten goed mogelijk. De differentiatie zal overal een belangrijkere rol gaan spelen, maar de diergeneeskundige opleiding moet wel gebaseerd blijven op een zeer brede en diepe pathofysiologische kennis. Dat onderscheidt de opleiding tot dierenarts immers van alle andere opleidingen.
De rol van de dierenarts in de landbouwhuisdieren zal in de toekomst nog verder verschuiven van therapeutische diergeneeskunde naar preventieve diergeneeskunde en de voedselveiligheid zal een nog grotere rol gaan spelen. De verdere academisering van de studie diergeneeskunde zal bijdragen aan het probleemoplossend vermogen van de dierenartsen ook in zeer complexe situaties.
Al met al ziet prof. dr. Arjan Stegeman de toekomst van de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren zonnig in en is hij er van overtuigd dat de hoofdafdeling een belangrijke rol zal blijven spelen in de gezondheidszorg van landbouwhuisdieren.

Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan is voorzitter van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

International Canine Valvular Disease Symposium

In het Tijdschrift voor Diergeneeskunde van 1 januari 2005 staat op pagina 23 een verslag van het eerste International Canine Valvular Disease Symposium. Dit verslag is door Boehringer Ingelheim als kopij aangeboden bij het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.



Het paard wordt voorzichtig de jetstal ingeleid.



De jetstal is op een pallet bevestigd.



De jetstal wordt van achteren gesloten.



De Groep DIB krijgt uitleg van Peter Toorop, manager Dierenhotel.

"De Groep DIB ziet ze vliegen!"

De Groep DIB op bezoek bij KLM Cargo Dierenhotel

Saskia van Rooy

De Groep Dierenartsen In Bedrijfsleven (DIB) was op 15 september 2004 te gast bij het Dierenhotel van KLM Cargo op Schiphol. De DIB heeft een interessante rondleiding door het hotel gekregen en was getuige van een paardenluchttransport. Collega Jan-Willem de Gooijer vertelde over zijn bijzondere werkzaamheden bij het Dierenhotel.

Vijf dierklassen

KLM Cargo vervoert momenteel vijf dierklassen: paarden, honden en katten, tropische vissen, eendagskuikens en de zogenaamde 'specials'. Onder deze laatste groep vallen onder andere insecten, dierentuindieren en vee. Knaagdieren, reptielen, vogels, amfibieën en laboratoriumdieren moeten hun vliegticket dus elders boeken. Per jaar vervoert KLM Cargo circa 5000 paarden.

Honden- en kattenluchttransport

Een speciale cargo-staff ontfermt zich over het huisdier bij aankomst. Vijf uur voor vertrek dient het huisdier te worden aangeleverd. Het dier wordt tijdelijk in een grotere kennel in het hotel opgevangen en voorzien van voedsel en water. Voor honden heeft KLM Cargo een Dog Walking Service; dierenverzorgers laten hotelhonden voor vertrek of bij transit even de pootjes strekken. Slechts honden en katten ouder dan tien weken mogen de lucht in. Afhankelijk van het land van bestemming, dienen huisdieren over speciale documenten te beschikken en in ieder geval voorzien te zijn van een ondertekende gezondheids- en rabiësverklaring van een gekwalificeerde dierenarts. Het vervoer van honden en katten vindt plaats in speciaal ontworpen sky-kennels, die bij KLM Cargo verkrijgbaar zijn. Deze sky-kennels zijn gemaakt van kunststof, met een metalen deurtje (kunststof deurtjes zijn niet toegestaan). Van groot belang is dat de juiste maat kennel wordt gekozen. Het huisdier moet in de kennel met gemak kunnen staan, zitten, liggen en zich omdraaien. In verband met de veiligheid van het dier mag de kennel echter niet te ruim zijn.

Enige praktische luchtreisadviezen voor huisdier en eigenaar:

- Dien de hond of kat vlak voor de reis géén kalmerende middelen toe. Sedativa kunnen in het luchtruim een ongewenste uitwerking hebben.
- Geef het dier 24 uur voor vertrek licht verteerbaar voedsel. Het dier mag voor vertrek ad libitum drinken.
- Laat het huisdier een paar dagen voor de reis aan de sky-kennel wennen; laat het dier bijvoorbeeld in de kennel eten, drinken en slapen.
- Bevestig de naam van het huisdier aan de kennel, zodat de dierenverzorgers het dier bij de naam kunnen noemen.

Werkzaamheden van dierenarts Jan-Willem de Gooijer bij KLM Cargo

Jan-Willem de Gooijer is sinds 1999 als dierenarts aan KLM Cargo verbonden (vanaf februari 2002 vanuit zijn eigen dierenartsenpraktijk 'De

Amstelstreek'), waarbij het accent op de verzorging van (dure) paarden voor, tijdens of na luchttransport ligt. Voorop staat dat een paard reiswaardig wordt, dat wil zeggen fit genoeg om door de lucht vervoerd te worden. Bij twijfel blijven de paarden een extra dagje in het hotel en worden pas later op transport gezet. De Gooijer verzorgt eventuele wonden voor, tijdens en na transport en behandelt koliek en kreupelheden. Verwondingen en kreupelheden kunnen met name ontstaan bij paarden die last hebben van engtevrees; ze drentelen heen en weer in de jetstal danwel proberen de stal uit te springen. Daarnaast houdt De Gooijer zich bezig met het toedienen van infuusvloeistof aan paarden, hetzij preventief, hetzij op medische indicatie, hetzij om aan te sterken na een vermoeiende vlucht. Een grote groep paarden kan goed reizen zonder enige medicatie; slechts in enkele gevallen worden sedativa voorafgaande het transport ingezet. Ook bij andere diersoorten past De Gooijer infuustherapie toe (indien de dieren tijdens het transport niet hebben willen drinken) en behandelt en onderdrukt hij zonodig stressbeelden. De Gooijer voorziet KLM Cargo van advies en veterinaire wetenschappelijke back up. Zo geeft hij adviezen over het aanpassen van het ruwvoerbeleid tijdens luchttransport en 'vertaalt' hij sectieverslagen naar begrijpelijk Nederlands. Tijdens vluchten ondersteunt De Gooijer de KLM Animal Attendants en voorziet hen bij problemen van telefonisch advies. Ook de training en opleiding van de circa dertig Animal Attendants komen voor rekening van De Gooijer. Voor de RVV neemt De Gooijer bij drie procent van de import-paarden bloed af (niet alleen voor de KLM, maar ook voor andere luchtvervoerders). Er wordt gecontroleerd of de bloedtesten in het buitenland goed zijn uitgevoerd. Incidenteel vliegt De Gooijer in het kader van research mee; momenteel is hij bezig met een onderzoek naar de ontwikkeling van de hartslag bij paarden tijdens start en landing.



Fasten your seat belts!



De jetstal wordt op een pallet naar het vliegtuig vervoerd.

Getuige van een paardenluchttransport

Het transport betrof op 15 september 2004 een aantal reislustige paarden; de paarden stapten vrijwel zonder enige problemen braaf in de daartoe speciaal ontworpen metalen jetstal. Per jetstal kunnen er maximaal drie paarden gehuisvest worden; de schotten in de box zijn verstelbaar. Voorgeschreven is dat er per zending één Animal Attendant meereist, die tijdens de reis voor de verzorging van de paarden en de veiligheid verantwoordelijk is. De jetstal staat op een speciale pallet, die het vliegtuig wordt ingerold.

Met dank aan KLM Cargo Dierenhotel en Jan-Willem de Gooijer!

Vedias pakt uit in Geleen

Irma Kruis en Jessica de Wit

Vrijdag 7 januari 2004 was het eindelijk zover. Voor het eerst werd door Vedias een prijs uitgereikt aan de dierenartsen die hun assistentes op de Nationale Dierenartsassistentendag, 11 oktober 2004, met de meeste aandacht en op de meest speciale manier in het zonnetje hebben gezet. Door het bestuur van Vedias werd Dierenkliniek Pijls en Offereins in Geleen, een gezelschapsdieren- en paardenpraktijk, tot winnaar verkozen omdat bij deze praktijk een aantal assistentes als verrassing de betreffende dag vrij kregen en werden verwend in een sauna- en beautycentrum. Dit vond het Vedias-bestuur een echte verrassing en pure verwennerij!

Vrijdagochtend 7 januari 2004 is Vedias naar Geleen afgereisd en daar aangekomen bleek deze praktijk ook een terechte winnaar. Onder het genot van een kop koffie en natuurlijk Limburgse vlaai maakten wij kennis met het hele team, bestaande uit de dierenartsen Bert Pijls, Henk Offereins en Sharon Daniëlse-van Es, fysiotherapeut Mariola Wams en dierenartsassistentes Karin Bakker, Sigrid Dijkhuizen, Joanna Offereins-van der Does en Bieke Switten, en bleek de waardering van de dierenartsen voor hun assistentes niet alleen op dierenartsassistentendag. Ook de rest van het jaar voelen de assistentes zich zeer gewaardeerd. Het geheim van de goede sfeer in deze praktijk

komt volgens de artsen en assistentes door het volledige vertrouwen in elkaar. De dierenartsen hebben hun speciale aandachtsgebieden, maar ook de assistentes hebben hun specifieke taken die van hoge kwaliteit zijn. Hierdoor kunnen zij veel taken van de dierenartsen overnemen en hier ook verantwoordelijkheid voor dragen. Dit vertrouwen in elkaar en tevens een goede onderlinge communicatie draagt bij aan een goede samenwerking in deze praktijk.

Dierenkliniek Pijls en Offereins heeft het spits afgebeten en Vedias hoopt dat dit verslag ook andere praktijken zal inspireren om op dierenartsassistentendag 2005 hun assistentes eens flink in het zonnetje te zetten. We kijken weer uit naar alle leuke verhalen.

Irma Kruis en Jessica de Wit zijn bestuursleden van Vedias.



AUV 35 jaar

Kamerlid en dierenarts Henk-Jan Ormel vreest voor de toekomst van de 'veearts'

P.A.M. Overgaauw

Ter gelegenheid van de uitreiking van het AUV-Jubileumboek op 13 december 2004, hield Tweede-Kamerlid en voormalig praktiserend dierenarts, Henk-Jan Ormel, op persoonlijke titel een inleiding waarin hij de nieuwe POM/non-POM richtlijn en de toekomst van de dierenarts in de landbouwhuisdierenpraktijk ter sprake bracht.

Er stoppen in ons land negen à tien boeren per dag, wat directe gevolgen heeft voor de positie van de praktiserend dierenarts. Enerzijds daalt het inkomen van de practicus voor landbouwhuisdieren; daarnaast zijn er steeds minder studenten bereid deze richting te kiezen. Zij geven de voorkeur aan de gezelschapsdierendifferentiatie.
Het gevaar van deze ontwikkeling is dat er witte vlekken op de kaart van Nederland ontstaan. Dit zijn plekken op het platteland, waar de dierenartsen zo dun zijn gezaaid dat onderbezetting dreigt. Hiermee loopt de samenleving het risico van een late signalering en bestrijding van belangrijke dierziekten.

De nieuwe Europese richtlijn 2004/28, in de wandelgangen POM/non-POM genoemd, is een volgend issue dat de dierenarts op zijn bord krijgt. Deze richtlijn moet nog in de Nederlandse regelgeving worden geïncorporeerd. Er spelen hierbij twee belangrijke aspecten; enerzijds de vraag wie er straks mag gaan voorschrijven en anderzijds het distributiesysteem. Over het voorschrijfgedrag kan men kort zijn. Het zou raar zijn als anderen dan de dierenarts mogen voorschrijven aangezien de dierenarts een goed opgeleide professional is. We moeten echter niet verwachten dat een diploma een garantie is voor het levenslang kunnen voorschrijven van middelen voor alle diersoorten. We gaan waarschijnlijk toe naar een systeem waarbij erkenning een exclusief recht op voorschrijven verleent.
H.J. Ormel complimenteerde drs. T. de Ruijter, voorzitter van de KNMvD, voor zijn grote bijdrage aan de integriteitdiscussie binnen de beroepsgroep. Mede door zijn toedoen staat de dierenarts in Den Haag op de kaart. Wat betreft het distributiesysteem zijn er nog veel vragen. In principe zou een ieder die zijn tracking & tracing op orde heeft, vanuit een gecertificeerde apotheek en onder supervisie van een dierenarts diergeneesmiddelen kunnen leveren.
Concluderend werd er gesteld dat het sein op oranje staat voor de dierenarts maar dat de samenleving de dierenarts hard nodig heeft. Een kundig dierenarts, met gevoel voor mensen en liefde voor dieren, is van cruciaal belang voor onze maatschappij.

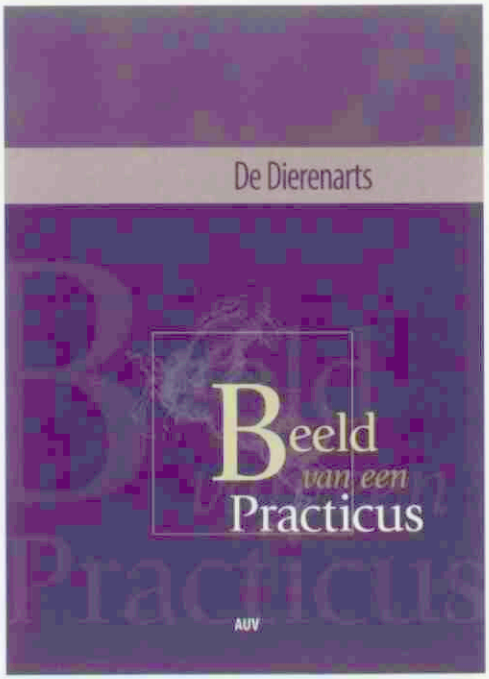


De dierenarts. Beeld van een practicus

Boek bespreking

Meerdere auteurs. Uitgever: AUV Cuijk, 2005, 235 pagina's.

Het ter gelegenheid van haar 35-jarig jubileum door dierenartsencoöperatie AUV gepresenteerde boek '*De dierenarts. Beeld van een practicus*' bestaat uit drie delen.



De eerste twee delen worden gecombineerd gepresenteerd. Door middel van 36 portretjes van dierenartsen, afgestudeerd vanaf 1969 tot en met 2004, wordt telkens op één pagina de verandering van het tijdbeeld weergegeven evenals de verschillende interesses en de ontwikkelingen die zij hebben doorgemaakt. De oudste gestopte dierenarts in contrast met de jongste net afgestudeerde dierenarts, een verschil van dag en nacht? Of hetzelfde beeld in een andere tijd?

Het tweede deel bestaat uit acht hoofdstukken en is geschreven door negen verschillende auteurs die ieder een andere achtergrond hebben (voormalige en huidige (directie)leden van de AUV, dierenartsen en medewerkers van de Gezondheidsdienst voor Dieren, Faculteit der Diergeneeskunde en overheid). Aan de hand van relevante thema's worden de veranderingen in het beroep beschreven. De neergang in de landbouw, dierziektencrises, de verschuiving van curatieve naar preventieve zorg, de groeiende aandacht voor ethische vraagstukken, de discrepantie in behandeling tussen gezelschapsdier en productiedier, het toenemend aantal vrouwen in het vak en de overheidsbemoeienis. De auteurs ontleden het gehele krachtenveld waaraan de dierenarts in de afgelopen decennia blootstond vanuit verschillende invalshoeken en disciplines. Het handelt op deze wijze over de verschillende veterinaire aspecten gedurende de laatste 35 jaar en biedt een blik op de toekomst.

Het derde deel van het boek, hoofdstuk 9, is het jubileumdeel. Hierin wordt door collega Henk Wessels beschreven hoe de AUV is ontstaan en welke ontwikkelingen de organisatie heeft doorgemaakt.

Het boek is kwalitatief van hoge kwaliteit, mooi vormgegeven en prettig leesbaar. Met name de recente geschiedenis over de veterinaire praktijk is de moeite waard om te lezen. De meeste praktijken hebben het boek al ontvangen eind 2004 en het is daarnaast verkrijgbaar bij de AUV in Cuijk.

P.A.M. Overgaauw

Recht uit de *dierenartsen*praktijk

Auteur: Iaira Boissevain, SDU Uitgevers. ISBN: 9012105412 Paperback: 143 pagina's. Prijs: € 34,50

Sinds 1992 bestaat het Veterinair Tuchtcollege. Vanaf die tijd zijn er circa 1500 klachten ingediend. Het overgrote deel betrof de behandeling van gezelschapsdieren zodat statistisch gezien elke gezelschapsdierenarts inmiddels al bij 1,5 tuchtzaak betrokken is geweest als beklaagde. Daarmee is een tuchtzaak niet een speciaal orgaan voor dubieuze vakbroeders, maar gewoon een voorspelbaar beroepsrisico geworden. Gaat het dan zo slecht met het uitoefenen van de veterinaire praktijk? Het antwoord moet nee zijn: de meerderheid van de ingediende klachten wordt ongegrond verklaard en bezien op de circa drie miljoen klantcontacten op jaarbasis zijn 125 klachten per jaar maar een schijntje. Toch is het tuchtrecht onmiskenbaar op diverse terreinen normgevend geworden, niet altijd onomstreden maar desondanks. Na de boeken van collega A.A.A. Vendrig in 1996 en 1999 zijn er geen nieuwe gebundelde publicaties meer verschenen over tuchtrechtuitspraken.

In de veelgelezen en ook veelbesproken rubriek in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde 'Veterinair Tuchtrecht' wordt weliswaar iedere veertien dagen een uitspraak van het Tuchtcollege door de auteur van bovengenoemd boekwerk besproken, doch een breder kader ontbreekt in het TvD. Deze omissies zijn met de uitgave van 'Recht uit de dierenartspraktijk' weer rechtgezet.

In de eerste hoofdstukken bespreekt de auteur de diverse soorten recht: privaatrecht, publieksrecht en tuchtrecht. Tevens geeft zij voorbeelden op welke onderdelen van de beroepsuitoefening de dierenarts met één van deze vormen van recht te maken kan krijgen. Bovendien legt de schrijfster helder uit wat de juridische kenmerken zijn van en wat het juridische kader wordt zodra een dierenarts een (stilzwijgende) behandelingsovereenkomst aangaat. Die behandelingsrelatie kan al stilzwijgend een feit zijn zodra een dierenarts telefonische vragen beantwoordt of behandelingadviezen geeft, dan wel een dier (oppervlakkig) onderzoekt.

Het Tuchtcollege heeft het recht en de plicht om elke klacht in behandeling te nemen aangaande een vermeende constatering dat een dierenarts *"het door enig handelen of nalaten tekortschiet in de zorg die hij in zijn hoedanigheid behoort te betrachten ten opzichte van een of meer dieren met betrekking tot welke zijn hulp is ingeroepen, wordt verleend of in geval van nood behoort te worden verleend"*. Dat klant en dierenarts nog wel eens van mening verschillen wanneer er wel of niet van tekortschieten sprake is moge duidelijk zijn. Zodra dit meningsverschil uitmunt in een klacht, hakt uiteindelijk het Tuchtcollege de knoop door en zet middels een oordeel de norm.

In bovengenoemd boekje zet de auteur in 143 bladzijden helder en per onderwerp op een rijtje welke normatieve uitspraken er de laatste twaalf jaar zoal gedaan zijn. De indeling in rubrieken zoals 'partus en bevalling' of 'diensten en visites' et cetera maken het opzoeken van reeds gedane uitspraken op dit gebied een stuk gemakkelijker. Het boekje is tot juni vorig jaar bijgewerkt en is dus up-to-date. Opvallend is dat er ook pendelbewegingen binnen het Tuchtcollege waar te nemen zijn. Moest er in de begin jaren van het Tuchtcollege wel heel veel misgaan voor een gegrondverklaring werd gegeven, in de jaren 1997-1999 werd al heel snel de verantwoordelijkheid bij de dierenarts gelegd. Als de klant niet op kwam dagen voor een controle, niet reageerde bij een verslechtering van de toestand van de patiënt (hoewel hiervoor gewaarschuwd dat wel te doen) of wanneer de cliënt geen vervoer had, werd meerdere keren de norm uitgesproken dat het dan de taak van de dierenarts was er op toe te zien dat deze problemen actief door hem werden opgelost. Juist de laatste jaren is weer een pendelbeweging terug te constateren. De dierenarts heeft zijn vakinhoudelijke verantwoordelijkheid, maar bijvoorbeeld het organiseren van vervoer wordt toch weer meer als primaire verantwoordelijkheid van de eigenaar/hoeder van het dier gezien. Op zich een verheugende en ook meer op realisme gestoelde ontwikkeling: de verantwoordelijkheid delen en deze niet uitsluitend bij de dierenarts leggen.



Hoewel de klachten merendeels gezelschapsdieren betreft, zijn ook de gedane normatieve uitspraken betreffende landbouwhuisdieren en paarden keurig gegroepeerd weergegeven. Gezien het feit dat elke (gezelschaps)dierenarts gemiddeld één keer per acht jaar met een tuchtklacht in aanraking zal komen, is een grondige kennis van de werking van het Tuchtcollege alsmede de tot op heden gedane normatieve uitspraken een must. 'Recht uit de dierenartsenpraktijk' is een serieus boekwerk dat naar mijn mening tot de verplichte vakliteratuur dient te behoren. Het boekje is nadrukkelijk geen compilatie van de meer columnachtige artikelen in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, maar een echt naslagwerk. Het beantwoordt onder andere vragen als "waar let het Tuchtcollege op", "wat is nu eigenlijk gebruikelijk" en "hoe kan ik het beste reageren wanneer mij onverhoeds een klacht treft". Kopen!

H.A. Beijer

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Penning geslagen ter gelegenheid van de oprichting van de Veeartsenijkundige Hoogeschool

Uitgelicht

Alhoewel de Utrechtse universiteit is ontstaan na de universiteiten van Leiden, Franeker en Groningen, is het wel de eerste universiteit die het initiatief heeft genomen om penningen te slaan. Al in 1643, zeven jaar na de oprichting, ontvingen de promovendi een gouden penning. Sindsdien is een omvangrijke reeks aan oprichtings-, lustrum- en erepenningen geslagen, gegoten en gegraveerd. De hier afgebeelde penning is gegoten ter gelegenheid van de oprichting van de Veeartsenijkundige Hoogeschool. De penning is ontworpen door C.J. van der Hoef in 1918. Hij is van brons en heeft een diameter van 88 milimeter. Op de voorzijde is het embleem van de Hoogeschool afgebeeld, Androcles, die een doorn verwijdert uit de poot van de leeuw, met daaronder de naam van de Hoogeschool, het jaartal van de oprichting en het wapen van Utrecht. Op de keerzijde staat het devies van de Hoogeschool vermeld, namelijk, animalium hominumque saluti, wat tot heil van mens en dier betekent. De gestileerde vormgeving van de penning is kenmerkend voor de periode waarin hij vervaardigd is.



Universiteitsmuseum, Afdeling Diergeneeskunde, Yalelaan 1, Postbus 80150, 3508 TD Utrecht. Telefoon (030) 2534675, website . Zie ook www.numanstichting.nl

Hoe komt de opleiding tot paraveterinair dierenartsassistent tot stand?

Tatjana Criens, voorzitter Vedias

Misschien heeft u zich altijd al een keer afgevraagd hoe de opleiding tot paraveterinair dierenartsassistent eigenlijk tot stand komt en wie bepaalt over welke kwalificaties de afgestudeerde dierenartsassistent moet beschikken.

Het is een lang en soms ook ingewikkeld proces, om een opleiding inhoud te geven. Gelukkig hoeft het wiel niet elke keer opnieuw uitgevonden te worden, maar is het geheel een 'work in progress'. Er wordt altijd verder geborduurd op het laatst vastgestelde kwalificatiedossier (het document waarin bovengenoemde kwalificaties geformuleerd worden).

Het kennis- en communicatiecentrum voor voedsel en leefomgeving (Aequor) heeft een verbindende rol tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven. Aequor is het centrale punt van het overleg, de vergaderingen vinden hier plaats en het secretariaat is hier gehuisvest.

In overleg met vertegenwoordigers van de verschillende sectoren (onder andere de KNMvD), onderwijsinstellingen (onder andere het Groenhorstcollege) en Vedias wordt de arbeidsmarktsituatie en de beroepspraktijk geanalyseerd en wordt er bekeken welke gevolgen dit heeft voor de kwalificaties waaraan de afgestudeerde moet voldoen.

Een hele groep mensen is bij de totstandkoming van het kwalificatiedossier betrokken. Het kost veel tijd. Om tot het nieuwste dossier te komen gingen er ruim tweeënhalfjaar overheen met in 2004 maandelijkse bijeenkomsten. Het geheel kan vaak bemoeilijkt worden door de wet- en regelgeving. Hierdoor kunnen soms wensen vanuit het bedrijfsleven niet gerealiseerd worden.

1 januari 2005 was de deadline voor het vastleggen van het nieuwste kwalificatiedossier dierenartsassistent paraveterinair. Een goed doordacht, veelvuldig gelezen, vaak gecorrigeerd en kritisch bekeken document.

Dit vormt, samen met het beroepscompetentieprofiel en enkele andere documenten, de basis voor het leerplan vanaf het schooljaar 2005/2006. Het leerplan mag door elke school zelf ontwikkeld worden nadat al via het kwalificatiedossier collectief over de leerdoelen werd besloten.

Ook dierenartsen, in hun functie als werkgever, hebben de mogelijkheid door hun vertegenwoordiging in de sectorcommissie (vanuit de KNMvD) hun wensen kenbaar te maken wat betreft de verwerving van bepaalde kwalificaties en competenties bij hun toekomstige werknemers. U weet uiteraard het beste over welke vaardigheden uw werknemers zouden moeten beschikken, zodat deze het meest efficiënt inzetbaar zijn in de praktijk.

Praktijkmanagement in de lift

Congressen en cursussen

In 2001 is door Veterinair Organisatiebureau Animaux de Nederlandse Vereniging voor PraktijkManagement (VPM) opgericht. Deze onafhankelijke beroepsvereniging is in het leven geroepen voor eenieder die zich binnen de praktijk bezighoudt met management. Het blijkt dat er bij dierenartsen, assistenten en praktijkmanagers een enorme behoefte is aan het uitwisselen van ervaringen over hoe een praktijk te managen. Inmiddels heeft de vereniging zestig leden, ongeveer de helft is dierenarts. Het bestuur wordt gevormd door praktijkmanagers.

Gezien de behoefte aan informatie en het uitwisselen hiervan, organiseert het bestuur voor leden van de VPM vier bijeenkomsten per jaar in het hoofdkantoor van SNS REAAL Groep te Utrecht, waar de activiteiten van sponsor Dier&Zorg via Proteq Direct zijn ondergebracht. Geïnteresseerden (niet-leden) zijn welkom om eenmalig gratis te komen kennismaken. Daarnaast geeft de VPM een nieuwsbrief uit waarin leden op de hoogte worden gehouden van allerhande ontwikkelingen in binnen- en buitenland en interessante congressen zoals de eerste In Praktijk Winter Conference in november 2004.

Opleidingsaanbod

Naast het creëren van een netwerkmogelijkheid en het bieden van informatie, zet de VPM zich in voor oprichting en optimalisatie van het opleidingsaanbod in Nederland voor Veterinaire Praktijkmanagers. Er is onder andere via de KNMvD werkgroep Praktijkmanagement in samenwerking met PAOD, AUV en VPM een driedaagse basiscursus praktijkmanagement ontwikkeld. Er heeft een 'pilot' plaatsgevonden, die hoog gewaardeerd werd. Een gemiddelde totaalscore van 4,2 op een schaal van 5. Aan de hand van de evaluatieformulieren wordt de cursus nog verder 'bijgespijkerd'. Er was een enthousiaste groep, zowel dierenartsen, als veterinaire en niet veterinaire praktijkmanagers, met een positieve inbreng, veel interactie en er werden stevige discussies gevoerd. Docenten zijn onder andere Aad Heesbeen (Meeùs), Arie Meeuwissen (Kenneth Smit Training), Henk Vaarkamp (Faculteit der Diergeneeskunde), Roel van den Berg (AUV) en Gerda Broos (voorzitter VPM/praktijkmanager Dierenhospitaal Visdonk). Het programma beslaat drie dagen, waarvan iedere maand een dag wordt ingevuld:

Dag 1 worden de verschillen aspecten van management in een dierenartsenpraktijk belicht, wat, hoe en valkuilen. Er wordt een begin gemaakt met functiewaardering en hoe de verschillende functieomschrijvingen op te zetten gekoppeld aan beloningsstructuren.

Dag 2 is ingeruimd voor financiële aspecten en strategische beleidsvoering, onder andere jaarrekeningen, budgettering, maatschappen in deeltijd, sturen op cijfers en 'onderbuikgevoel'. Tevens wordt de hele Wet Verbetering Poortwachter, twee jaar loondoorbetaling bij ziekte en de consequenties hiervan onder de loep genomen.

Dag 3 staat 's morgens in het teken van personeelsontwikkelingsbeleid, onder andere het opzetten van de juiste structuur

per medewerker voor coaching, functionerings- en beoordelingsgesprekken. Wat is het verschil tussen deze gesprekken en wat is de noodzaak van de juiste personeelsdossiervorming. 's Middags wordt de toekomstige praktijk geschetst met al haar kansen en bedreigingen en volgt uitleg over het nieuwe curriculum.
Al met al dus een cursus die een aanrader is voor iedereen die managementtaken heeft binnen de dierenartsenpraktijk. Praktisch en leerzaam. De basiscursus gaat vanaf maart 2005 weer van start.

VPM®

De data zijn dinsdag 22 maart, 19 april en 31 mei 2005. Inschrijving geschiedt via de PAOD.
Op de website www.v-p-m.nl is meer te lezen over de vereniging, haar doel, de opzet en de data van de bijeenkomsten in 2005 en de diverse soorten lidmaatschappen. Dankzij sponsoring van Hill's Pet Nutrition wordt de site geprofessionaliseerd en komt er steeds meer informatie op te staan met voor leden een forum om ervaringen te kunnen uitwisselen. Voor meer informatie kunt u mailen naar: info@v-p-m.nl

FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen

Gezellig!

Gezellig! Een woord dat internationaal slecht vertaald schijnt te kunnen worden. Toch heeft de hele wereld in Sydney en Athene kunnen zien, via het Holland House, wat dat voor een Hollander inhoudt. De sporters konden er uitgebreid relaxen en ze konden er genieten van elkaar en de sponsors in een ambiance die alleen wij Hollanders kunnen oproepen.
Aan mij de eer om als eerste een stukje te mogen schrijven in een periode waarin de dagen weer gaan lengen en wij allen opgewekt op weg zijn naar het Voorjaar. Geen enkele collega die gezelschapsdieren of paarden behandelt zal nu dat onmiskenbare gevoel ontberen, waarin je denkt: "ik moet de boel weer gaan regelen want het congres komt er aan. Gezellig!"

Drie dagen lang gaan we een goede nascholing combineren met het feit dat we onze jaargenoten, vaak vrienden, weer gaan zien. Natuurlijk hebben we aan ze gedacht, en wilden we ze eens gaan bellen, maar we hebben weer geen tijd gehad om er echt wat aan te doen. Waar gaan we elkaar dan weer zien onder het genot van een kopje koffie of een biertje? In ons eigen Holland House natuurlijk: de 'industrievloer'. Zo'n zeventig standhouders en hun tweehonderd koppige bemanning staan klaar om het ons naar de zin te maken, tussen alle ontberingen van het nascholen door. 14-17 april 2005 is het zover, de FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN, we gaan leren, we gaan zoenen, we gaan handen schudden en we gaan lachen, soms een klein beetje de Vet Inn nadoen, maar bovenal... gaan we genieten van een gezelligheid waar alleen wij veterinairen patent op hebben. En dat allemaal op die 'industrievloer'.

Ik wil jullie collegae vragen er even bij stil te staan, dat ook de dierenartsenbezoekers zich erop verheugen. Het doet ze goed om in een losse sfeer diegenen te spreken die ze nog niet kenden, waaronder de nieuwe collegae, maar natuurlijk ook te praten met de bekenden en zeer bekenden. De 'industrie' doet, ieder jaar weer, haar stinkende best om er zeventig prachtige stands neer te zetten op 1400 vierkante meter RAI-grond, en doet dat met heel haar hart. Ik heb alle respect, ieder jaar weer, om met deze mensen een prachtige tentoonstelling neer te zetten die zijn weerga op het vaste land van Europa niet kent. Ieder jaar weer roemen de internationale collegae de goede organisatie van de industrie en de daaraan onmiskenbaar gekoppelde gezelligheid die dat oproept. Het is mij een groot genoegen om met de 'industrie' en met mijn commissiegenoten jullie een groots congres voor te schotelen.
Heb je al ingeschreven? **www.voorjaarsdagen.org** en schrijf dan ook meteen je assistenten in, dat zullen ze waarderen.

Cave
Peter van Hoeve



Kattendag op 13 maart

De Stichting FelCan organiseert in samenwerking met de Hoofdafdeling Pathobiologie, Faculteit der Diergeneeskunde, op 13 maart 2005 weer een Kattendag. De toegang is 10 euro. Inschrijven voor deze dag kan via de website *www.Felcan.nl*. Nascholingspunten voor dierenartsen zijn conform vorige honden- en kattendagen aangevraagd bij de Technische Commissie Gezelschapsdieren.

De kattendag start rond 9.30 uur en eerste spreker is dr. H. Egberink, specialist infectieziekten, I&I, FdD, die de laatste ontwikkelingen over infectieziekten bij de kat zal bespreken. Dr. T. Herremans, specialist infectieziekten RIVM, zal aandacht besteden aan kattenkrabziekte. Na de pauze houdt drs. C. Piek, internist gezelschapsdieren, GD, FdD, een lezing over *Anaemie bij de kat*. Na de lunch spreekt drs. M. Schmidt, specialist radiologie Renkum, over *HCM en PKD* en houdt prof. dr. A.C. Beynen, FdD, een lezing over *Lage urinewegaandoeningen; de relatie met voeding*. Na de middagpauze is de laatste lezing over *FLUTD, de communicatie tussen eigenaar en dierenarts*, door dr. P. Overgaauw, specialist infectieziekten te Barneveld en prof. dr. E. Gruys, FdD. Na de discussie sluit de dag rond 16.30 uur.

PAO-Diergeneeskunde

Agenda februari 2005

PAO-Diergeneeskunde organiseert in februari onderstaande cursussen. Voor een aantal cursussen is opgaaf mogelijk, voor cursussen die zijn volgeboekt kunt u zich vrijblijvend op de wachtlijst laten plaatsen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de najaarsbrochure of onze internetpagina (www.paod.nl). Opgaaf voor de cursussen kan telefonisch (030-634 89 80) of per e-mail: info@paod.nl.

datum	titel	nr.	locatie	prijs	
2 februari	Bloedonderzoek bij het Paard	05/504	PAO-D, Houten	€ 293,-	
3 februari	Veterinaire misvattingen gezelschapsdieren	05/108	PAO-D, Houten	€ 262,-	VOL
3 februari	Bemesting, graslandbeheer en ruwvoeder	05/202	Het Zuidenveld, Sleen	€ 555,-	
16 februari	Veterinaire misvattingen gezelschapsdieren	05/109	PAO-D, Houten	€ 262,-	VOL
17 februari	Gebruik chemotherapeutica in GD-praktijk	05/119	PAO-D, Houten	€ 301,-	
17 februari	Brachyspira-infecties bij varkens	05/300	PAO-D, Houten	€ 185,-	
22 februari	Bestrijding parasieten bij het schaap	05/204	PAO-D, Houten	€ 399,-	
22 februari	Oogheelkunde paard	05/502	HA Paard, Utrecht	€ 175,-	
23 februari	Training on the job (rund)	05/205	PTC+, Barneveld	€ 579,-	
24 februari	Analyse van bedrijfsproblemen (varken)	05/301	PAO-D, Houten	€ 175,-	
Maart:					
1 maart	Chirurgische ingrepen bij de kat	05/122	PAO-D, Houten	€ 281,-	
2 maart	Jongvee-opfok (rund)	05/206	PTC+, Oenkerk	€ 378,-	
2 maart	Basiscursus klimaat in de varkenshouderij	05/305	PTC+, Barneveld	€ 294,-	
3 maart	PBB "Revisited"	05/210	De Tolakker, Utrecht	€ 240,-	

(wijzigingen voorbehouden)

Hieronder vindt u tevens een selectie van buitenlandse congressen en symposia op veterinair en aanverwant gebied.

Europa		
2-4 maart	2nd ESVV Veterinary Herpesvirus Symposium	Gent, België
4-5 maart	XVI. Congress on Equine Medicine/EQUITANA Fair	Essen, Duitsland
11-13 maart	4th European Veterinary Emergency and Critical Care Congress	Milaan, Italië
Noord-Amerika		
5-8 maart	American Association of Swine Veterinarians Annual Meeting	Toronto, Canada
9-13 maart	AAVMC Annual Meeting & Iverson Bell Symposium 2005	Washington, DC

(PAO-D is niet verantwoordelijk voor de inhoud van genoemde congressen)

Stichting PAO-Diergeneeskunde
Molen 77
Postbus 81
3990 DB Houten

T (030) 634 89 80
F (030) 634 89 89
E info@paod.nl
W www.paod.nl

Goodwill: de arbeidsbeloning in relatie tot de werkweek, de samenstelling van de maatschap en de bruto-omzet en de nettowinst

Véronique Roelvink

Maatschappij nieuws

In de maanden oktober en november 2004 introduceerden wij onze nieuwe goodwillmethode. Wij hebben gemerkt dat sinds de introductie vele dierenartsen in Nederland aan het rekenen zijn gegaan voor hun eigen praktijk. De vragen die hieruit voortvloeiden en de ervaringen die wij inmiddels zelf hebben opgedaan met onze nieuwe methode, hebben ons ertoe gebracht een aantal facetten nog eens nader toe te lichten.

Arbeidsbeloning

Voor een fulltime werkende dierenarts-ondernemer achten wij een arbeidsbeloning van € 66.000,- reëel voor het jaar 2005. Wij gaan er echter vanuit dat de arbeidsbeloning voor een dierenarts ieder jaar stijgt en wel met de inflatiecorrectie voor dat jaar. Goodwill wordt altijd berekend over oude jaren en daar horen andere bedragen bij. Voor de jaren 2001, 2002, 2003 en 2004 moet dus niet met een arbeidsbeloning van € 66.000,- gerekend worden, maar met lagere bedragen. Hetzelfde geldt voor het bedrag voor arbeidsongeschiktheid, ook dat zullen wij ieder jaar verhogen met de inflatiecorrectie. Het basis pensioenbedrag wordt jaarlijks door het Pensioenfonds vastgesteld en dat nemen wij over. De volgende bedragen worden dan ook aangehouden bij de goodwillberekening:

	2005	2004	2003	2002	2001
Arbeidsbeloning	66.000	65.353	64.059	61.959	59.172
Arbeidsongeschiktheidsverz.	7.000	6.931	6.794	6.571	6.276
Pensioen	7.855	7.753	7.548	7.260	6.965
Totaal	80.855	80.037	78.401	75.790	72.41

De arbeidsbeloning en het bedrag voor arbeidsongeschiktheidsverzekering zijn berekend op basis van de volgende gegevens betreffende de inflatiecorrectie (volgens CBS):

	per 1-1-2005	per 1-1-2004	per 1-1-2003	per 1-1-2002	per 1-1-2001
percentage inflatie	0,99	2,02	3,39	4,71	(2,93)

Werkweek

De afgelopen jaren is parttime werken ingeburgerd geraakt in vele dierenartsenpraktijken in Nederland. Indien u als maatschap besloten heeft minder te werken, moet u dit ook doorberekenen in de arbeidsbeloning en de bedragen voor arbeidsongeschiktheidsverzekering en pensioen. Immers: als uw werkweek korter is, krijgt u een lagere arbeidsbeloning en hoeft u zich ook niet als fulltimer te verzekeren. Een fulltime werkweek voor een praktijkeigenaar omvat circa 55 uur, inclusief diensten en managementtaak. Als bijvoorbeeld in het jaar 2003 alle maatschapsleden één middag in de week vrij waren, rekent u over dat jaar met een totaalbedrag van € 78.401,- x 92% = € 72.129,-.

Samenstelling van de maatschap

Niet in alle gevallen heeft men bewust gekozen voor een kortere werkweek, soms is men noodgedwongen minder gaan werken, maar gaat men er nog wel vanuit dat men fulltime in de praktijk werkzaam is. Met name in de landbouwhuisdierenpraktijk is men echter als gevolg van de krimpende markt noodgedwongen minder gaan werken en/of heeft men als gevolg van de krimpende markt een geringere bruto-omzet/nettowinst gerealiseerd. In diverse gemengde praktijken zien we op dit moment dat er - in relatie tot de bruto-omzet - eigenlijk een dierenarts teveel in de maatschap zit. Wanneer u ondanks deze constatering de maatschap met hetzelfde aantal personen voortzet, dan zijn wij van mening dat u niet de fulltime arbeidsbeloning kunt claimen.
Bijvoorbeeld: u vormt met vijf dierenartsen een maatschap, maar u zou het werk in feite efficiënt ook met vier maten kunnen doen, omdat de markt gekrompen is de laatste jaren, of omdat uw bruto-omzet/nettowinst niet in relatie staan tot het aantal maatschapsleden. U moet dan over bijvoorbeeld het jaar 2003 rekenen met een totaalbedrag van € 78.401,- x 80% = € 62.721,-. U bent natuurlijk vrij om de arbeidsbeloning aan de maatschap te ontlenen die u zelf wenst, maar u dient dan wel rekening te houden met de consequenties voor de maatschap.

Bruto-omzet en nettowinst

Er is een manier om grofweg te controleren of de arbeidsbeloning die u zichzelf toekent ook reëel is voor uw praktijk. U kunt de controle toepassen door de arbeidsbeloning te relateren aan de bruto-omzet EN de nettowinst van uw praktijk. Het volstaat niet om alleen naar de relatie van de arbeidsbeloning tot bruto omzet of de relatie van de arbeidsbeloning tot de nettowinst te kijken, omdat een praktijk met een (te) laag nettorendement best een goede bruto omzet kan hebben. De eerste resultaten van toepassing van de nieuwe goodwillmethode wijzen uit dat het reëel is als een maatschap zichzelf een arbeidsbeloning toekent die ongeveer tussen de 20% en 28% van de bruto-omzet EN de 55% en 65% van de nettowinst ligt, bij een normaal gemiddeld rendement.

Contact

Mocht u nog vragen hebben naar aanleiding van de nieuwe goodwillmethode, dan kunt u contact opnemen met mevrouw drs. M.V.E. Roelvink, beleidsmedewerker sociaaleconomische zaken. Zij is bereikbaar van maandag tot en met donderdag op het bureau van de KNMvD.

Nieuwe tarieven Dierenartsen Netwerk

Véronique Roelvink

Per 1 januari 2005 zullen de tarieven voor netwerkdierenartsen en netwerkmediators verhoogd worden met een percentage van 0,99 procent (inflatiecorrectie voor 2005). De tarieven worden daardoor als volgt:

	Netwerkdierenarts	Netwerkmediator
Voorbereidings- en uitwerktijd	€ 82,41	€ 126,24
Gespreksuren op locatie	€ 82,41	€ 126,24
Afstand in kilometers	€ 0,28 per kilometer	€ 0,28 per kilometer
Reistijd in tijd	€ 41,20	€ 63,12

Voor meer informatie over het Dierenartsen Netwerk kunt u terecht bij mevrouw drs. M.V.E. Roelvink, beleidsmedewerker sociaal-economische zaken, of op de website van de KNMvD (*[knmvd]*, klik *praktijkvoering*).

Oproep

Kandidaat-bestuursleden KNMvD

In de komende periode kunnen de leden van de KNMvD een clusterkeuze maken. Het aantal leden van een cluster is bepalend voor de zetelverdeling van de drie clusters over de zes zetels van het bestuur van de KNMvD.

De besturen van de Groep Practici Grote Huisdieren, Groep Geneeskunde van het Rund, Groep Pluimveewetenschappen en Groep Varkensgezondheidszorg willen leden van **Cluster 1** in de gelegenheid stellen zich in het najaar kandidaat te stellen voor een zetel in het bestuur van de KNMvD.
Tevens worden zij, die menen een geschikte kandidaat te kennen, verzocht dit kenbaar te maken.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met een van de voorzitters van bovengenoemde groepen, behorende tot ***Cluster 1****: Arjan den Hertog, Wiel van den Ekker, Gerwin Bouwhuis, Hetty van Beers.*

Overzicht recent gestuurde nieuws-e-mails

De KNMvD stuurt regelmatig nieuws-e-mails naar dierenartsen. Soms naar alle leden, soms alleen naar bepaalde groepen. Heeft u een nieuws-e-mail gemist of staat er een onderwerp tussen waar u in geïnteresseerd bent, neem dan contact op met *webmaster@knmvd.nl* of bel (030) 6348900 en vraag naar Marjolijn Fijten of Marieke Veldman.

7 januari 2005	Uitnodiging Nederland Veehouderijland
7 januari 2005	Gereduceerde toegangsprijs Voorjaarsdagen
4 januari 2005	Meer informatie over Goodwill
27 december 2004	Aanvullingen regelgeving I&R paard en exportzaken
24 december 2004	Mini-symposium Meer beren op de weg gewenst
23 december 2004	Informatie reizen met gezelschapsdieren
17 december 2004	GVS - uitnodiging extra ledenvergadering 19-01-2005
22 december 2004	Groep Varken - informatie over nieuwe PVV-verordeningen
16 december 2004	GGP Enquête
14 december 2004	POM - non POM - Wat gaat dit voor de huidige dierenartsenpraktijk betekenen en wat is het standpunt van de KNMvD?
14 december 2004	Einde aan doden van gezonde dieren voor dierziektebestrijding
10 december 2004	Heeft u zich ingeschreven voor de bijeenkomst in Artis 12-12-2004? Lees dan verder.
6 december 2004	Vergadering Afdeling Groningen/Drenthe KNMvD
3 december 2004	Bulletin Bestuur en Bureau, nr. 10 november 2004
2 december 2004	Nieuwe goodwillmethode per 1 januari 2005: arbeidsbeloning in beeld

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:

Bavelaar, Mevr. F.J.; 2004; 3732 HM De Bilt; De Holle Bilt 13.

Bleecke, J.J.; 2004; 7431 EJ Diepenveen; Olsterweg 39.

Bruijn, Mevr. N.D. de; 2004; 3553 RG Utrecht; Voltastraat 11.

Hemmelder, Mevr. S.; 3584 EB Utrecht; Prins Hendriklaan 17.

Kas, J.A.; 2004; 1433 LP Kudelstaart; Zeemanshof 29.

Kolk, Mevr. J.; 2004; 2802 AZ Gouda; Jaagpad 2.

Koster-Huissoon, Mevr. M.D.C.; 2004; 4416 RB Kruiningen; Veerhaven 4.

Kruijsen, H.W.; Gent 2004; 6524 HN Nijmegen; Van Spaenstraat 22.

Otte, Mevr. L.; 2004; 1057 TL Amsterdam; Davisstraat 44.

Ruiter, E.G.S.C.; 2004; 3732 HX De Bilt; Universiteitsweg 10.

Sars, Mevr. C.L.; 2004; 1506 WR Zaandam; Irene Vorrinkplein 23.

Trip, Mevr. M.R.J.; 2004; 9712 LB Groningen; Bloemstraat 41.

Verheijen, Mevr. C.J.C.M.; 2004; 3731 VC De Bilt; Cumulusweg 11.

Versluis, Mevr. E.H.; 2004; 2861 LD Bergambacht; Benedenberg 85.

Als lid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:

Beerendonk, Mevr. E.; Gent 2004; 5611 HZ Eindhoven; Charlotte van Bourbonhof 42.

Burg, Mevr. M.C. van der; 2004; 2221 LR Katwijk (ZH); Dr. W. Dreesstraat 60.

Dierks, Mevr. M.P.H.; Gent 2004; 5511 KS Knegsel; Hoekdries 5 A.

Nieuwenhuizen, D.A.; 2004; 3584 HG Utrecht; Albert van Dalsumlaan 311.

Kraijer, M.; 2000; 5212 NJ Den Bosch; Jan de la Barlaan 23.

Panhuijzen, Mevr. J.J.A.; 3583 AK Utrecht; Adriaen van Ostadelaan 62 bis.

Ritzen, Mevr. S.M.; 2004; 3572 RX Utrecht; Goedestraat 114.

Roest, S.W.; 2003; 5037 DD Tilburg; Prof. Cobbenhagenlaan 160.

Als kandidaatlid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:

Bouwknegt, Mevr. L.

Camps, Mevr. M.R.

Geertsema, Mevr. G.

Gommans, Mevr. C.A.G.

Graaf, Mevr. T.L. de

Monen, T.

Loch, Mevr. I.M.

Salomons, Mevr. K.M.V.

Schuring, Mevr. B.S.

Spierenburg, Mevr. A.J.

Vinke, Mevr. H.E.

Overlijdensberichten:

Op 5 mei 2004 G. Ruitenberg te Dalfsen.

Op 1 juni 2004 Mevr. J.M.C.F. van den Wijngaard-de Win te Gemonde.

Op 7 oktober 2004 Mevr. S.M. Krediet-van Endert te Zeist.

Op 12 december 2004 H. Klaassen te Eerbeek.

Mutaties:

Bavelaar, Mevr. F.J.; 2004; 3732 HM De Bilt; De Holle Bilt 13; tel. privé: 030-6992005; E-mail privé: frederique_bavelaar@hotmail.com.

Beerendonk, Mevr. E.; Gent 2004; 5611 HZ Eindhoven; Charlotte van Bourbonhof 42; tel. privé mobiel: 06-51519619; E-mail privé: elles_beerendonk@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Burg, Mevr. M.C. van der; 2004; 2221 LR Katwijk (ZH); Dr. W. Dreesstraat 60; tel. privé: 071-4021595; E-mail privé: miekevdburg@hotmail.com.; medew. bij C.G. Westgeest; tel. prakt.: 071-5768616; fax prakt.: 071-5768616. **(toev. als lid)**

Dierks, Mevr. M.P.H.; Gent 2004; 5511 KS Knegsel; Hoekdries 5 A; tel. privé mobiel: 06-53768542; E-mail privé: mereldierks@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Dinther, G.T.C. van; 2003; **5348 AJ Oss; Regoutstraat 172; tel. privé: 0412-631184;** E-mail privé: gvdinther@hotmail.com.; **medew. bij W.A. Buijsse, W.G. van den Ekker, C.A.M. Gielen, H.J.M. Kranenburg, J.P.E.M. Langens, A.J.M. van Nistelrooij, H. Oosterveen, N.A.J. Vreeburg, M.H.J.J. Westerhof en J.H.A. van der Wielen; tel. prakt.: 0412-6760620; fax prakt.: 0412-676067; E-mail prakt.: overlaet@overlaet.nl.**

Dirkzwager, Mevr. A.; 1989; 3705 SE Zeist; Roemer Visscherlaan 71; tel. privé: 030-6990111; **E-mail privé: elbers-dirkzwager@planet.nl; d. bij GDVdieren te Deventer; tel. bur.: 0570-660338; fax bur.: 0570-660345; E-mail bur.: a.dirkzwager@gdvdieren.nl.**

Don, P.P.; 1983; 9727 CR Groningen; Sabotagelaan 92; tel. privé: 050-5270371.

Grijpstra, Mevr. M.J.; 2004; 8531 RV Lemmer; Het Brekkense Wiel 124; tel. privé: 0514-572236; E-mail privé: maaikegrijpstra@hotmail.com.

Hornstra, Mevr. A.G.; 2003; **9005 NJ Wergea; Nieuwe Leeuwarderweg 8; tel. privé mobiel: 06-25120427; E-mail privé: ariannagea@hotmail.com.**

Kleiterp, Mevr. C.; 2004; 3515 VH Utrecht; Nolenslaan 32-1; tel. privé: 030-2730315; E-mail privé: ckleiterp@hotmail.com.

Kraijer, M.; 2000; 5212 NJ Den Bosch; Jan de la Barlaan 23; tel. privé: 073-6132620; manager bij Novartis Consumer Health. **(toev. als lid)**

Montessori, R.A.M.; 1992; 3481 TJ Harmelen; Meerkoet 142; tel. privé: 0348-445467; E-mail privé : r.montessori@tiscali.nl.; **aank. progr. manager bij de Ned. Zuivel Org. (NZO); tel. bur.: 079-3430300; fax bur.: 079-3430320; E-mail bur.: info@nzo.nl.**

Nieuwenhuijzen, D.A. van; 2004; 3584 HG Utrecht; Albert van Dalsumlaan 311; tel. privé: 030-2581826; medew. bij A.A.P. Groenewegen, P.H.J. Kemna en J.G.T. Krijnen; tel. prakt.: 079-3610707; fax prakt.: 079-3615101; E-mail prakt.: info@dapzoe.nl. **(toev. als lid)**

Panhuijzen, Mevr. J.J.A.; 2004; 3583 AK Utrecht; Adriaen van Ostadelaan 62 bis; tel. privé: 030-2541801; medew. bij I.O.M. van Boxel-Peters, J. de Groot, L.J. Hofland en T. Sterk; tel.prakt.: 0172-613798; fax prakt.: 0172-628619; E-mail prakt.: info@dapbodegraven.nl. **(toev. als lid)**

Ritzen, Mevr. S.M.; 2004; 3572 RX Utrecht; Goedestraat 114; tel. privé mobiel: 06-24427247; E-mail privé: suzanneritzen@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Roessel, S.W.; 2003; 5037 DD Tilburg; Prof. Cobbenhagenlaan 160; tel. privé mobiel: 06-14492199; E-mail privé: svroessel@hotmail.com. **(toev. als lid)**

*Steverink, P.J.G.M.; 1990; U-1996; 1271 AZ Huizen; Lindenlaan 107; tel. privé: 035-5259844; **E-mail privé: paul.steverink@wur.nl.;** hfd. Kennisexploitatie ASG BV.; tel. bur.: 0320-238238; fax bur.: 0320-238050; E-mail bur.: p.j.g.m.steverink@id.wag-ur.nl.

Strien, M. van; 2002; 3245 AS Sommelsdijk; Oostdijk 1 A; tel. privé: 0187-478795.

Schooneveldt, Mevr. S.; 2004; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan 779; tel. privé: 030-2544665; E-mail privé: sschooneveldt@hotmail.com.

Smits, R.A.J.; 2004; **5293 PD Nuland; Heeseind 5;** tel. Privé: 073-5216220; **E-mail privé: raj.smits@12move.nl.; medew. Bij K.M.L. Böhm, A. van Dorsser, J.A.J. Giesen en E. Noorman; tel. prakt.: 0499-374205; fax prakt.: 0499-372315.**

Westeneng-Peters, Mevr. A.J.; 2002; 6668 AX Randwijk; Nijburgsestraat 8 A; **tel. privé: 0488-491395; medew. bij A. Beekhuis, E. Bergman, A.J. Hof, J.J. Pouwer, H. van der Veen en P. Wiemer; tel. prakt.: 0488-482900; fax prakt.: 0488-481350.**

Jubilea februari 2005

Onbekend februari, Dr. J.C. Bosch te Diepenveen, 25 jaar, afwezig
4 februari, H. Perre te Soest, 50 jaar, afwezig
8 februari, G.M. Smits te Amsterdam, 50 jaar, afwezig
10 februari, G.J. van Nie te Baak, 45 jaar, afwezig
10 februari, J.Th.G. van Loon te Dordrecht, 45 jaar, afwezig
10 februari, Prof. Dr. G.H. Huisman te De Bilt, 45 jaar, afwezig
11 februari, J.J. de Kaper te Schiedam, 45 jaar, afwezig
20 februari, Dr. J.W. Hesselink te Marum, 25 jaar, afwezig
21 februari, H.W. Griesen te Zeewolde, 25 jaar, afwezig
21 februari, H.S. van den Berg te Gendringen, 25 jaar, afwezig
21 februari, F.R. van der Kolk te Zuidhorn, 25 jaar, afwezig
21 februari, R. Renting te Haarle, 25 jaar, aanwezig
21 februari, P. Lansaat te Epe, 25 jaar, afwezig
21 februari, L.H. Eshuis te De Lutte, 30 jaar, aanwezig
26 februari, H.E. Meinardi te Ruinerwold, 40 jaar, afwezig
26 februari, N. van Wijk te Morrinville (Nieuw Zeeland), 40 jaar, aanwezig
27 februari, J.L.M. Ploegmakers te Mill, 35 jaar, afwezig

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Februari

24 Jaarlijkse studiedag van de Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie. Plaats: RIVM in Bilthoven. Hoofdthema: 'Multidisciplinaire benadering van nieuwe zoönosen'. Deelname geeft recht op 10 punten in het kader van de erkenningsregeling. Informatie via T. Nell, Rozenbroek 12, 6596 DA Milsbeek, telefoon 0485-587630 of e-mail: tom.nell@intervet.com

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Februari

5 Vedias Grote Huisdierendag. Prijs: leden € 22,50, niet-leden € 42,50. Inschrijven z.s.m. via de website: www.vedias.nl

7 Werkvergadering Rund II, regio Noord. Locatie: Hotel Mercure Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

10 GHwD-studievergadering van 16.00 tot 22.00 uur

15 Regionale PiR-bijeenkomst in Heerenveen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: www.pir-dap.nl of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

15 Werkvergadering Paard II, regio Zuid. Onderwerp: de toegevoegde waarde van MRI na röntgen- en echo-onderzoek bij het paard met orthopedische klachten. Sprekers: Dr. Filip Vandenberghe en Dr. Paul de Baerdemaeker, Dierenkliniek 'De Bosdreef' in Moerbeke-Waas (B). Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

16 Regionale PiR-bijeenkomst in Deventer voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: www.pir-dap.nl of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

17 Regionale PiR-bijeenkomst in Rijen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

22 Thema-avond Paard. Onderwerp: (Wedstrijd)spanning: Maak van je vijand je vriend. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: . De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Ceter. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

Cursussen

Februari

3 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op .

14, 28 21/3 en 8/4 Masterclass voor dierenartsen 'De kunst van de reiger', persoonlijk management en communicatie. Plaats: Zeist. Kosten: € 1800,-. Groepsgrootte: 12, minimaal 8. Informatie: Alexandrien van der Burgt, tel.: (06) 20440569, e-mail: samenspraak.zorg@planet.nl. Zie ook TvD 15-01-2004, pag. 25.

Gewrichtsproblemen voorkomen met PrimeVal Gelatinaat®

PrimeVal

Soepele gewrichten en sterke botten

Revolutionair voedingssupplement ter ondersteuning bij:

- artrose
- artritis
- OCD



Er is ook:

- Super Multi Compleet
- ColonFlora
- Stressless
- Energy
- Omega 3-6-9 ***NIEUW!***

Voor meer informatie en aanvraag artsenbrochure:
PrimeVal BV, E-mail: info@primeval.nl, Tel. : 0251 36 10 55

www.primeval.nl

21-23 PHLO-cursus: Techniques for Writing and Presenting a Scientific Paper. Info via of Wageningen Business School/PHLO, tel. 0317-484093.

22 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

23-27 Start 5 seminars Veterinair Chiropractic (EUR 850 per module/ EUR 3.800 module 1-5). Location: Neubulach, Germany. Language: English. Speakers: B. Ormston (USA), G. Giggleman (USA), J. Berklich (USA), G. Fritz (Neubulach). Information and registration: European Institue for Veterinary Chiropractic, phone +49 7053 3228, email: animal.chiropractor@t-online.de.

24+25 Workshop Basic II. Pilot 'Collegiale Coaching Vet Vitaal' door drs. Anna Schröder (coach/trainer en dierenarts) en drs. Sido van der Meulen (organisatieadviseur). Locatie: Hotel van der Werff op Schiermonnikoog. Informatie via website , e-mail: sido@joinup.nl of schröder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 288 62 86.

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
01-03-2005	maandag	07-02-2005
15-03-2005	maandag	21-02-2005
01-04-2005	maandag	07-03-2005
15-04-2005	dinsdag	29-03-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

dierenartsenpraktijk
"Oost-Drenthe"

Dierenartsenpraktijk 'Oost-Drenthe' is een veertienmanspraktijk, waarbij gewerkt wordt vanuit een moderne, goed geoutilleerde kliniek en meerdere dependances.

Wij zoeken een enthousiaste

Paardendierenarts (m/v)

die naast paarden, ook affiniteit heeft met de landbouwhuisdierenpraktijk.

Wij bieden een fulltime baan met een gunstige dienstenregeling en goede mogelijkheden om vakinhoudelijk verder te ontwikkelen.

Reacties per e-mail: maartenglas@oost-drenthe.nl
Schriftelijke reacties: DAP 'Oost-Drenthe',
Hoofdweg 26 A, 7871TC Klijndijk,
ter attentie van Personeel & Organisatie.

De dierenartsen van Dierenkliniek "De Waterpoort":

"Meer tijd om dieren te behandelen dankzij Fa-med!"



www.famed.nl

Dierenartsen Paul Groenestein, Jacqueline Woltman, Inge Thoolen en de medewerkers van Dierenkliniek "De Waterpoort" uit Sneek houden niet van hun debiteurenadministratie. Ze besteden hun tijd liever aan de dieren die hun hulp nodig hebben. Maar ze willen uiteraard wel graag op tijd betaald worden. Daarom kiezen ze voor Fa-med.

Vertrouw ook uw debiteurenadministratie toe aan de specialist: Fa-med, de marktleider in medical factoring. En bespaar uzelf de alsmaar toenemende administratieve rompslomp. Zodat u en uw medewerkers meer tijd overhouden voor uw patiënten.

Uw betalingen worden door Fa-med gegarandeerd binnen de overeengekomen tijd op uw bankrekening gestort. Desgewenst binnen 2 weken.

Bij Fa-med kunt u kiezen uit diverse mogelijkheden en betalingstermijnen. Tegen verrassend aantrekkelijke tarieven. Vraag vrijblijvend onze uitgebreide informatiemap aan.

fa-med

De marktleider in medical factoring

Plotterweg 26-28, 3821 BB Amersfoort ▪ Postbus 1570, 3800 BN Amersfoort
Tel.: 033 - 434 52 00 ▪ Fax: 033 - 434 52 10 ▪ E-mail: info@famed.nl ▪ www.famed.nl

HENGSTEN, SPORT EN FOKKERIJ!

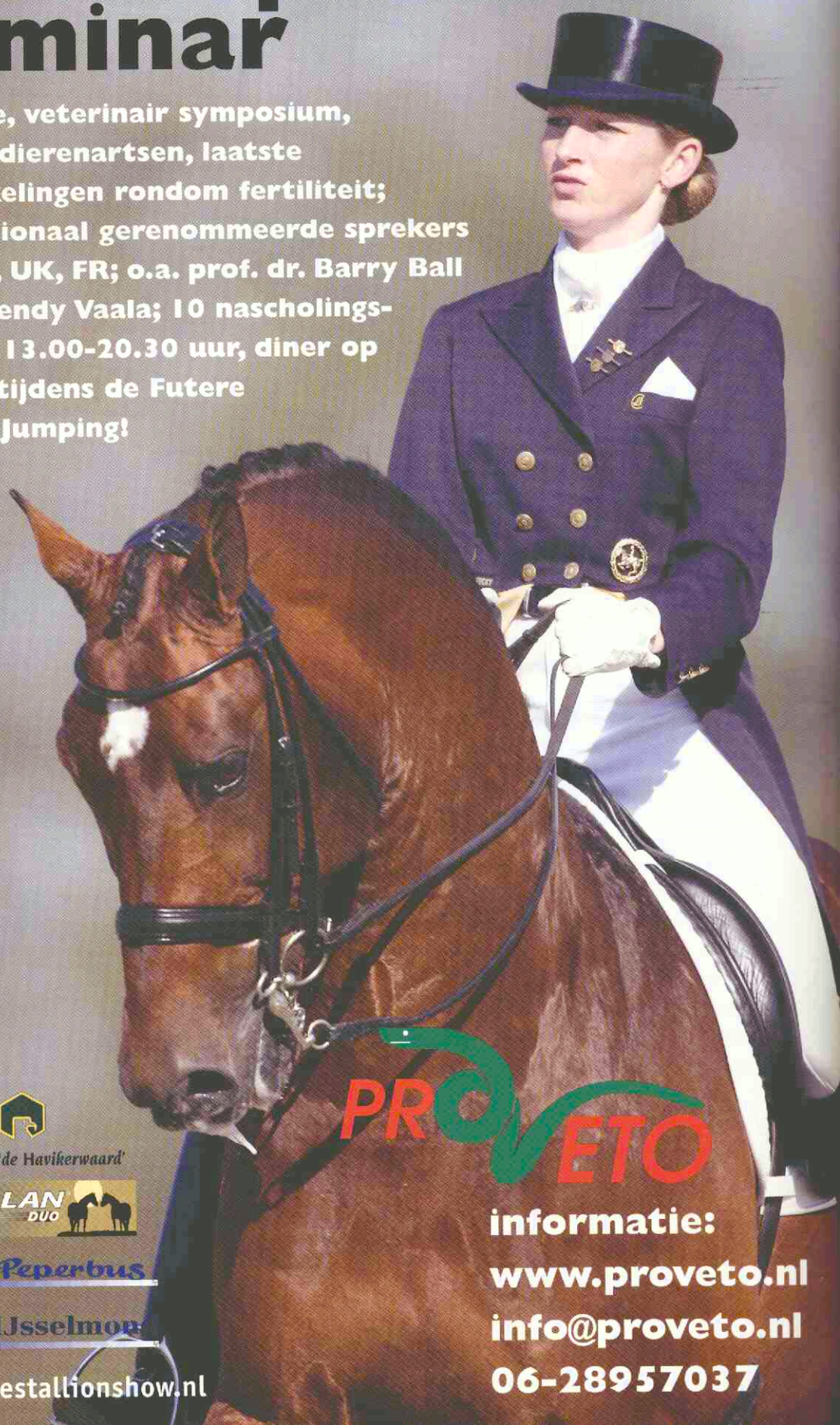
WOENSDAG 2 T/M ZONDAG 6 MAART IJSSELHALLEN ZWOLLE

3 maart 2005:
Equine Reproduction Seminar

5e editie, veterinair symposium, paardendierenartsen, laatste ontwikkelingen rondom fertiliteit; internationaal gerenommeerde sprekers uit USA, UK, FR; o.a. prof. dr. Barry Ball en dr. Wendy Vaala; 10 nascholingspunten; 13.00-20.30 uur, diner op de loge tijdens de Futere Stallion Jumping!

Zwolse Paardendagen 2005

International Stallion Show



Dekstation 'de Havikerwaard'

EQVALAN DUO

de Peperbus

Regio IJsselmond

www.zwollestallionshow.nl

PROVETO

informatie:
www.proveto.nl
info@proveto.nl
06-28957037

LACTOLYTE®

Eerste hulp bij kalverdiarree

Bij acute diarree is dehydratie levensbedreigend. Een **isotone** ORS maximaliseert de wateropname.

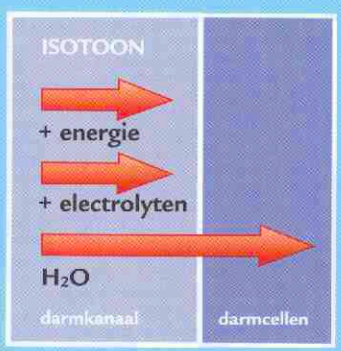
Lactolyte met als energiebron lactose geeft een **tweemaal** zo hoog energieniveau dan een reguliere isotone oplossing op basis van glucose. De **lacto-globulinen** zorgen voor een goede acceptatie en probleemloze overgang naar de melk.

Lactolyte: isotoon, maximale energie én een goede acceptatie!



DEFINITIEF GEREGISTREERD REG NL 2393

Werkingsprincipe ORS



In een isotone oplossing wordt Natrium actief opgenomen gevolgd door passief transport van water via de osmotische gradiënt. Toediening van een isotone oplossing met grote hoeveelheid Natrium en een evenredige energie-inhoud maximaliseert de wateropname.

Virbac ANIMAL HEALTH

www.virbac.nl

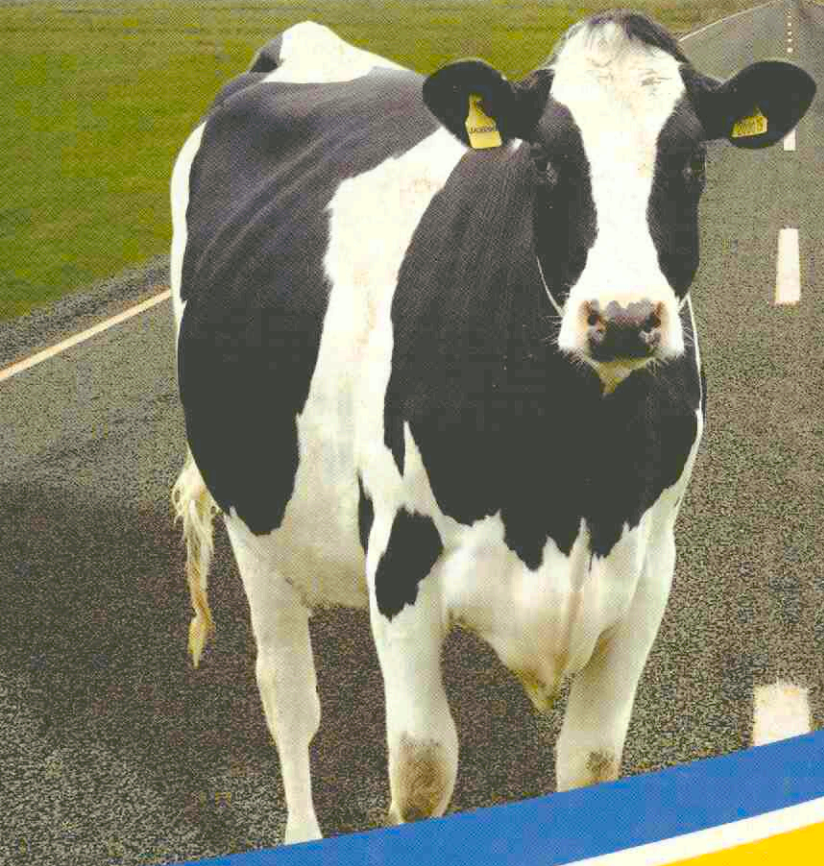
Lactolyte®: REG NL 2393. **Samenstelling:** elektrolyten, suikers en mineralen. **Indicatie:** elektrolytentekort en dehydratie. **Doeldier:** kalf. **Kanalisatie:** vrij. **Voor meer informatie:** Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel: 0342-427127, E-mail: info@virbac.nl, www.virbac.nl

De snelste route naar de IBR vrije status

IBR SNEL WEG

Met Rispoval IBR-Marke

De IBR snel-weg is een samenwerkingsproject van de GD en Pfizer Animal Health waarbij veehouders in de gelegenheid worden geste om de IBR-status van hun bedrijf gratis te late onderzoeken. Voor meer informatie over dit project, kunt u contact opnemen met uw dierenarts.





Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

Rispoval® IBR-Marker vivum (REG NL 8427 UDD) en Rispoval® IBR Marker Inactivatum (REG NL 8426 UDD). Vaccin voor actieve immunisatie tegen het Infectieuze Bovine Rhinotracheitis virus (IBR). Wachttijd melk en vlees: 0 dagen. Toediening uitsluitend door uw dierenarts. Uw dierenarts kan u adviseren.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d lJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y.

Deel 130 • Aflevering 4 • 15 februari 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
SVN
22 FEB. 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde





Straalkanker: een (auto-)immuungemedieerde aandoening?

Verkiezingen KNMvD 2005: kandidaten gezocht!

Honing bij de behandeling van huidwonden

Interview met Tony Achterkamp, voorzitter Platform Verantwoord Huisdierenbezit

Symposium 'Gezondheidszorg in de biologische dierhouderij'

Gebruikersplatform OmegaSoft

Bestuur Belangenvereniging Practici Werkgevers i.o. aan de slag

KNMvD
oninklijke Nederlandse
Maatschappij voor
Diergeneeskunde

Otimectin®

Selectief en doeltreffend



De oormijt (Otedectes Cyno
veroorzaakt ooraandoening
die heel vervelend zijn voor
katten.

Deze oormijten leven in de
uitwendige gehoorgang en
kunnen bij katten ernstige je
veroorzaken. Uiteindelijk ka
hierdoor een uitwendige
oorontsteking ontstaan (otiti
externa) en in heel ernstige
gevallen kan zelfs het
oormembraan beschadigd
raken.

De oormijt is overdraagbaar
zodat ook pasgeboren katte
direct te maken kunnen krij
met oormijt.

Eigenaar en huisdier zijn du
gebaat bij een snelle
behandeling met een selecti
en doeltreffend middel.
Otimectin®, met als werkzaa
bestanddeel ivermectine, is
dergelijk middel dat het
zenuwstelsel van de oormijt
verstoord waardoor deze
verlamd raakt en sterft.

Otimectin® is zeer veilig omd
het niet in het lichaam van d
kat wordt opgenomen en du
alleen daar werkt waar het
nodig is.

Otimectin® is het eerste
geregistreerde middel voor
locale toediening in het oor
een perfecte aanvulling op
andere oorproducten:

- Auribiotic®
- AST oorreiniger



OTIMECTIN® DIERGENEESMIDDEL
Samenstelling: bevat per gram gel 1 mg ivermectine. **Beschrijving:** OTIMECTIN® bevat als werkzaam bestanddeel ivermectine. Ivermectine behoort tot de groep van avermectinen, chemotherapeutica die wat betreft hun structuur overeenkomen met macrolide antibiotica. Ze zijn niet duidelijk werkzaam tegen bacteriën of schimmels. Ivermectine is zeer lipofiel en daardoor bijna onoplosbaar in water. Avermectinen interfereren met de neurotransmitters glutaminezuur en gamma-aminoboterzuur (GABA) waardoor storingen in de zenuwsignaaltransmissie optreden (opening van de chloride-ionkanalen). Dit resulteert in verlamming en uiteindelijk de dood van gevoelige parasieten. Bij zoogdieren passeren ze slechts in geringe mate de bloed-hersenbarrière (basis van selectieve toxiciteit). Ivermectine is werkzaam tegen maagdarmwormen, longwormen en ectoparasieten (o.m. horzellarven, bloedzuigende luizen, teken en mijten). Resistentie is aangetoond bij enkele nematoden (o.m. Haemonchus contortus, Ostertagia circumcinta en Trichostrongylus colubriformis). Resistentie bij gevoelige ectoparasieten is (nog) niet bekend. Ivermectine resistente species vertonen partiële kruisresistentie (potentieverschillen tussen derivaten) met andere avermectinen en milbemycinen. De desbetreffende resistente mutanten van deze species vertonen vaak ook resistentie tegen andere anthelmintica zoals benzimidazolen (multipele resistentie). **Doeldier:** kat. **Indicaties:** bestrijding van oormijt (Otodectes cynotis) bij de kat. **Toedieningswijze en dosering:** uitsluitend bestemd voor locale toepassing in de gehoorgang. De dosering bedraagt 1 mg ivermectine per oor. Vul de gehoorgang volledig met Otimectin® en masseer voorzichtig tot de vloeistof gelijkmatig in de gehoorgang is verdeeld. Herhaal de behandeling na 7 en na 14 dagen. **Contra-indicaties:** niet toepassen bij dieren met een geperforeerd trommelvlies. **Bijwerkingen:** niet bekend. **Speciale voorzorgen bij gebruik:** geen. **Toepassing tijdens dracht en lactatie:** Geen waarschuwingen.

AST farm
GROOT IN KLE
www.astfarma.n

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Inhoud

Deel 130
Aflevering 4
15 februari 2005

Foto's cover: (links) een met steriele honingzalf behandelde wond en (rechts) hond met osteosarcoom

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie 105

Oorspronkelijk artikel
Straalkanker: een (auto-)immuungemedieerde aandoening?; *A.M.C. Jongbloets, M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, P.J.H.M. Meeus en W. Back* 106

Verkiezingen
Verkiezingen KNMvD 2005: kandidaten gezocht!; *H. Geertsen* 111

Veterinair tuchtrecht
Wedstrijdje?; *I. Boissevain* 113

VWA
Rabiës bij vleermuizen 114

Voor de praktijk
Honing bij de behandeling van huidwonden; *P.A.M. Overgaauw en J. Kirpensteijn* 115

Interview
Interview met Tony Achterkamp, voorzitter Platform Verantwoord Huisdierenbezit; *P.A.M. Overgaauw* 117

Berichten en verslagen
Symposium 'Gezondheidszorg in de biologische dierhouderij'; *R. Kuiper* 120
Dierenkliniek Emmeloord wint promotieprijs 121
Nieuws van de AUV Mediatheek; *T. Cuperus* 121
Nieuwe pootsparende therapie voor osteosarcomen bij de hond; *J. Kirpensteijn* 124

Cd-rombespreking
'Plantenkennis voor paardenhouder en dierenarts'; *R. Kuiper* 124

Boekbespreking
Klauwen: praktijkgids voor klauwgezondheid; *J.T. Siebinga* 125

Praktijk in bedrijf
Comfortabel gesprek; *J. Boeding* 126

Congressen en cursussen
'First European Veterinary Surgery Precongress Day' tijdens het FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen Congres 126
De Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs: 'Hoe benut jij de mogelijkheden van je dierenartsenbul?' 127
Workshop 'Interpretatie van laboratoriumuitslagen bij paarden' 128

LACTOLYTE, EERSTE HULP BIJ KALVERDIARREE



Lactolyte orale rehydratietherapie met Lactoserum

- Snel herstel van de waterhuishouding én bestrijding van metabole accidose
- Betere energievoorziening waardoor minder gewichtsverlies
- Goede acceptatie en probleemloze overgang naar de melk
- Verpakkingen: 8 sachets of een pot van 900 gram

Virbac ANIMAL HEALTH

Persoonlijk voor dieren

Lactolyte® REG NL 2393. **Samenstelling:** elektolyten, suikers en mineralen. **Indicatie:** elektrolytentekort en dehydratie. **Doeldier:** kalf. **Kanalisatie:** vrij.
Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl, www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Dr. J.M.A. Snijders (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Referaat
Voedselallergie door maagzuurremmers; *P.A.M. Overgaauw* 127

KNMvD

Maatschappijnieuws
KNMvD-verkiezingen 2005: kandidaten gezocht!; *S. Umans* 128
KNMvD steunt dierenproject Wilhelmina Kinderziekenhuis 129
Vacatures in besturen en commissies verband houdende met de 152e algemene vergadering van de KNMvD 130
Gebruikersplatform OmegaSoft; *N. Wijne* 131
'Klauwen' uitgereikt aan Herman Geertsen 132
Extra regiobijeenkomsten in april 132

BPW
Bestuur Belangenvereniging Practici Werkgevers i.o. aan de slag; *H. Smit* 132

B&B Bulletin
BBB, nummer 11, december 2004 132

Personalia 133
Doorlopende agenda 135
Deadline 138

Contents

Original paper
Equine canker: an (auto-)immune disease?; *A.M.C. Jongbloets, M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, P.J.H.M. Meeus, and W. Back* 106

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Wat is een editorial? Of misschien een betere vraag: wat kunt u verwachten onder het kopje 'Uit de hoofdredactie?'. Deze vraag werd gesteld op de laatste hoofdredactievergadering. De vraag was opgeworpen naar aanleiding van het feit dat deze rubriek het laatste half jaar diverse keren was ingevuld door een vertegenwoordiger van de KNMvD, waarbij belangrijk verenigings- of beroepsnieuws de aandacht kreeg. Na ampele overwegingen werd besloten dat dergelijke berichten voortaan in het KNMvD-katern worden geplaatst. Blijft over de vraag wat u wel kunt verwachten. Voor mij was dit een actuele vraag, daar dit de eerste keer is dat ik 'Uit de hoofdredactie' voor mijn rekening zou nemen. Mij werd verzekerd dat ik absolute vrijheid heb, dat ik op persoonlijke titel schrijf, en dat het bij voorkeur over actuele zaken of artikelen uit het huidige volumenummer van het Tijdschrift zou moeten gaan. Ik neem hierbij deze vrijheid en trek zelfs de stoute schoenen aan om enkele kritische noten te plaatsen bij een 'double peer reviewed' artikel.

Het is fantastisch te zien dat vanuit de paardendiergeneeskunde steeds weer nieuwe artikelen in het Tijdschrift verschijnen. De laatste paar maanden bijna in elk nummer. Voor iemand zoals ik komend uit de gezelschapsdierenwereld om jaloers van te worden. In dit nummer een interessant artikel over straalkanker (een term waar ik als oncoloog toch een heel andere associatie bij heb). Het is opvallend dat van een ziekte waar je als student reeds dertig jaar geleden onderwijs in kreeg nog steeds totaal niet bekend is hoe deze wordt veroorzaakt. In de beschrijving van een casus in het huidige artikel wordt een (auto)-immuun basis verondersteld, wegens een goede reactie op prednisolon. Hierbij zijn mijns inziens wel enkele kanttekeningen te plaatsen: er was histologisch geen bewijs voor een (auto)-immuungemedieerde aandoening, de literatuur geeft meestal infecties aan als oorzaak van straalkanker, en een reactie op een prednisolon-kuur van enkele weken zonder terugkerende problemen of behoefte aan onderhoudstherapie is ook niet het sterkste bewijs voor een auto-immuunziekte. Zoals we in het Tijdschrift van 15 januari jl. hebben kunnen lezen is er sterk behoefte binnen de diergeneeskunde aan evidence based medicine. Ik zou de auteurs dan ook willen uitdagen hun veronderstelling te toetsen in een groter verband. Maakt dat het huidige artikel minder waardevol? Nee, zoals reeds ook door Professor A. Rijnberk is vermeld in zijn afscheidscollege De Casuïstiek, kan een casusbeschrijving de basis vormen voor verder meer systematisch opgezet wetenschappelijk onderzoek en tot verrassende uitkomsten leiden.

Tevens wilde ik graag de aandacht vestigen op het verslag van collega Rogier Kuiper van het Symposium 'Gezondheidszorg in de biologische dierhouderij'. Als EU-regelgeving aangeeft dat binnen deze sector een behandeling met homeopathische of plantaardige producten de voorkeur moet hebben, kun je je gaan afvragen wie slechter af zijn: dieren uit de biologische dierhouderij of die uit een meer conventionelere dierhouderij?

Als laatste een korte opmerking over de verkiezingen: graag uw aandacht voor de artikelen hierover in dit nummer.

Erik Teske,
Lid hoofdredactie

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Straalkanker: een (auto-)immuungemedieerde aandoening?

A.M.C. Jongbloets[1,4], M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan[2] P.J.H.M. Meeus[3], en W. Back[2]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 106-9

Oorspronkelijk artikel

Samenvatting

Straalkanker is een chronische, hyperplastische, exsudatieve ontsteking, die meestal aan één of twee, maar soms aan vier hoeven tegelijkertijd voorkomt. Er is veel discussie over de etiologie en therapie van straalkanker. De oorzaak is nog steeds niet bekend en er zijn diverse therapieën voor de behandeling beschreven (drukverbanden, lokale applicatie van medicamenten en chirurgie), die allemaal de aandoening alleen lokaal aanpakken. Het percentage recidieven na succesvolle behandeling is hoog (45%).

De beschreven casus (een driejarige New Forest kruising, merrie) vertoonde een hyperplastische ontsteking van alle hoornige structuren aan vier benen (stralen, kroonranden, sporen en zwilwratten). Bacteriologisch en schimmelonderzoek van de aangetaste structuren leverden geen pathogene kiemen op. Ook werd geen papillomavirus aangetroffen. Het klinische beeld van de patiënt leidde tot de hypothese dat de straalkanker in deze casus mogelijk (auto-)immuungemedieerd was. Therapie door middel van chirurgie (rechtsvoor en linksachter werden behandeld) en orale toediening van prednisolon (1 mg/kg 1dd) leidde tot herstel van alle aangedane hoornige structuren aan alle vier benen. De hyperplastische ontsteking leek dus in dit geval immuungemedieerd te zijn, omdat de prednisolon (1 mg/kg per os) therapie ook in de niet-chirurgisch behandelde benen tot volledig herstel leidde.

Summary

Equine canker: an (auto-)immune disease?

Equine canker is a chronic, hyperplastic, exudative pododermatitis affecting one or more feet. Although many causes and treatments have been suggested, the cause of the disease is still unknown and most probably multifactorial. Local treatments include radical surgical debridement of the diseased hoof tissue and application of caustic substances, antibiotics, and pressure bandaging. Nevertheless, the number of recurrences is high (45%). This article presents a 3-year-old New Forest pony-cross mare in which all horny structures (frogs, coronets, spurs, chestnuts) of all feet were affected. Bacteriological and fungal cultures of the frogs were found negative for the pathogens tested. Papilloma virus was not found. Clinical findings raised the hypothesis that the non-specific hyperplastic inflammation of these horn-like structures might have been caused by an (auto-) immune reaction. On the basis of the clinical findings, the pony was treated with surgical debridement of the frogs of a diagonal pair of feet and oral administration of prednisolone (1 mg/kg sid). The frogs, coronets, spurs, and chestnuts of all four feet healed completely within 8 weeks, thus making an (auto-)immune reaction more likely.

In conclusion, this case report raised the hypothesis that an aspecific, hyperplastic inflammation of all four feet ('equine canker') and other horny structures may be caused by an (auto-)immune reaction, and that corticosteroids (prednisolone 1 mg/kg sid per os) are effective as treatment.

[1] Destijds Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, nu: Paardenpraktijk West-Brabant, Rijksweg Zuid 105, 4715 TA, Rucphen.

[2] Faculteit der Diergeneeskunde, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Yalelaan 12, 3584 CM Utrecht.

[3] Dierenkliniek Ridderkerk, Jacob Catsstraat 3, 2985 BE Ridderkerk.

[4] Correspondentie: Drs. A.M.C. Jongbloets, Paardenpraktijk West-Brabant, Rijksweg Zuid 105, 4715 TA Rucphen. Telefoon: 06-23950339. e-mail: angeliquejongbloets@hetnet.nl

Inleiding

Straalkanker is een chronische, hyperplastische, exsudatieve ontsteking, die meestal aan één of twee, maar soms aan vier hoeven tegelijkertijd voorkomt (1, 5, 10, 11).

De uiteindelijke gevolgen van straalkanker zijn een ondermijning van het gezonde hoorn en de vorming van afwijkend hoorn (parakeratose). Het nieuwe afwijkende hoorn is zacht en laat makkelijk los, waarbij een stinkend en verdikt corium, bedekt met een kazig exsudaat, bloot komt te liggen. Dit weefsel bloedt snel (1, 8, 6). Naast de afwijkende verhoorning van de straal hebben de patiënten vaak een gezwollen huid in de kootholte en een verdikte kroonrand. Kreupelheid kan optreden en is waarschijnlijk afhankelijk van het stadium en de uitbreiding van de aandoening (1, 5, 8, 11).

Door de meeste auteurs wordt een infectieuze etiologie verondersteld, omdat straalkanker meestal wordt waargenomen bij een slechte stalhygiëne, onvoldoende hoefverzorging, huisvesting op modderige bodem en/of weiden op vochtig grasland (1, 4, 5, 10, 11). Ook wordt een recessieve vererving van een verhoogde gevoeligheid verondersteld, waarbij milieu-invloeden een grote rol zouden spelen (5).

Er zijn verschillende therapieën voor de behandeling van straalkanker beschreven, die alle de aandoening lokaal aanpakken, zoals: drukverbanden, lokale applicatie van medicamenten (antibiotica of speciale 'straalkankermedicatie') en chirurgie (het afwijkende weefsel radicaal wegsnijden tot aansluiting met gezonde pododerma is bereikt) (1, 3, 5, 8, 10, 11). Het grote aantal verschillende therapieën geeft al aan dat de therapieën niet altijd even succesvol zijn.

De prognose is op korte termijn redelijk te noemen, echter in het algemeen blijkt het percentage recidieven op lange termijn vrij hoog (31 - 45%) te zijn, met name als de kroonranden verdikt zijn (5, 8).

De hier beschreven casus leidde tot de verrassende hypothese dat straalkanker mogelijk een immuungemedieerde aandoening is. Deze hypothese is gebaseerd op het klinische beeld en op de genezing door een prednisolon therapie.

Casus

Ziektegeschiedenis

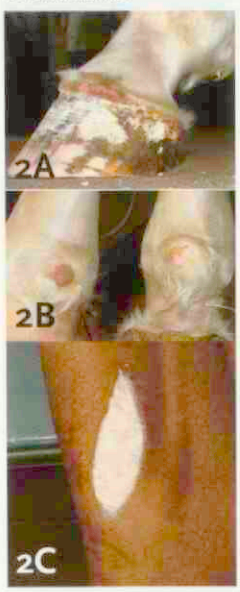
In april 2001 werd een driejarige (New Forest kruising) merrie bij Dierenkliniek Ridderkerk aangeboden voor bloedende stralen van drie hoeven. De betreffende stralen zijn

gedurende twee dagen met een Animalintex[1] hoefverband schoongemaakt. Vervolgens is de pony behandeld met TMP/S[2] per os (15 mg/kg 2dd) en Aureomycine spray lokaal[3]. De pony leek aanvankelijk op te knappen.
Twee maanden later werd de merrie, ondanks goede stalhygiëne, echter opnieuw aangeboden, ditmaal met rondom ontstoken stralen en kroonranden, waarbij de haren op de kroonrand rechtop stonden. Een biopt van de kroonrand liet een epidermale hyperplasie van een papillifeer type en een dermatitis zien, meest gelijkend aan een zogenaamde 'coronary band dystrofia'. In het stratum spinosum bevonden zich oedemateuze cellen met soms eosinofiele lichaampjes (waarschijnlijk samengeklonterde erythrocyten). In verband met het papillifere karakter van de veranderingen is tevens een kleuring voor het aantonen van het bovine papilloma virus verricht. Het biopt uit de kroonrand bleek papillomavirus-Ag negatief.

In overleg met de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard werd in de praktijk de volgende differentiële diagnose opgesteld: 'straalkanker' of een '(auto-)immuunreactie met aantasting van alle hoornige structuren'. Uitgaande van deze laatstgenoemde diagnose is een behandeling met prednisolon[4] (0,5 mg/kg, 1dd) gestart. Dit gaf geen volledige genezing, waarop is besloten de pony door te sturen naar de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard te Utrecht.



Figuur 1. Straal met het aspect van straalkanker.



Figuur 2a+b+c. Coronitis, ontstoken sporen en zwilwrat.

Klinisch onderzoek
Bij het aanbieden aan de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard maakte de pony een attente indruk en de algemene voedings- en verzorgingstoestand was goed. Het algemene onderzoek leverde behoudens de afwijkende hoornige structuren geen bijzonderheden op.
De stralen vertoonden rondom het aspect van straalkanker: een abnormale woekering van de gehele straal met zacht, kazig hoorn in de kloven (Figuur 1). Het hoorn van de hoefwand toonde in het meest proximale gedeelte horizontale groeiringen, passend bij een chronisch afwijkende hoornproductie. Inspectie van de benen liet rondom een coronitis met opstaande haren op de kroonrand, in combinatie met ontstoken sporen en zwilwratten zien (Figuur 2a, b en c). Bij monsteren bleek de pony rondom kort te stappen en draven.
Vanwege de aantasting van alle hoornige structuren en het feit dat in de praktijk een relatief lage dosering van prednisolon was verstrekt, bleef toch het vermoeden dat het om een (auto-)-immuunreactie ging. Daarom is tevens een internistisch onderzoek, inclusief bloedonderzoek en rectale exploratie, uitgevoerd. Bij rectaal exploreren bleek het caecum een verdikte wand te hebben en was er wat onverteerde mest in het rectum aanwezig. Deze bevindingen leken verder geen verband met het probleem te hebben.

Bloedonderzoek
Het bloedonderzoek (Tabel 1) gaf een hoog normaal aantal leukocyten, waarbij het percentage lymfocyten licht verhoogd was. Tevens was het percentage beta-globulinen licht verhoogd. De waarden van de overige bepalingen waren binnen de normaalwaarden.

Tabel 1. Bloedonderzoek d.d. 2 augustus.

Bepaling	Gemeten waarde	Referentiewaarde
Haemoglobine	8.8	7.5 – 9.0 mmol/l
Haematocriet	0.40	0.36 – 0.42 L/L
Leucocyten	11.2	7.0 – 10.0 G/L
Basofiele granulocyten	0	0 – 5 %
Eosinofiele granulocyten	3	0 – 5 %
Staafkernige granulocyten	0	0 – 5 %
Segmentkernige granulocyten	48	35 – 60 %
Lymfocyten	48	30 – 35 %
Monocyten	1	0 – 5 %
Alkalische fosfatase	265	140 – 300 U/L
Ureum	4.1	2 – 8 mmol/l
Creatinine	139	106 – 168
Totaal eiwit	71	60 – 90 g/l
Albumine	48.5	35 – 55 %
Alpha-globulinen	11.3	15 – 20 %
Beta-globulinen	24.6	0 – 22 %
Gamma-globulinen	15.6	0 – 25 %

Therapie
In verband met het ontbreken van een aanwijsbare onderliggende oorzaak voor de hypertrofische ontsteking van alle hoornige structuren, werd besloten twee stralen volgens het Hoofdafdelingsprotocol chirurgisch te behandelen.

Vanwege de pijnlijkheid van de ingreep werd eerst een diagonaal hoevenpaar uitgesneden (3, 5, 8).
Voorafgaand aan de chirurgie werden onder de linker achter- (LA) en rechter voorhoef (RV) verbandijzers aangebracht. Dit is een ijzer waar, met behulp van kalkoenen, een plaatje onder kan worden bevestigd. De ruimte onder het plaatje werd na de operatie opgevuld met opgerolde tampons.
Eén dag voor de operatie werden de te opereren hoeven in een Halamid[5] hoef-snelverband geplaatst om de hoeven schoon te maken, te desinfecteren en het hoorn te verweken.
De operatie werd onder algehele anaesthesie verricht, waarbij de te opereren benen eerst onder Esmarchse bloedledigheid waren gebracht. In verband met een mogelijke infectieuze oorzaak werden, uit de diepte van de middelste straalgroeve, swabs voor bacteriologisch en schimmelonderzoek afgenomen. Hiervoor was de straal oppervlakkig uitgesneden en was de oppervlakte ontsmet met Hibiscrub[6] en alcohol

[1] *Wond compres met 7% muslin, 15% boorzuur en 13% bassorin, Animalintex, Robinsons, Chesterfield, England.*
[2] *Trimethoprim / Sulfadiazine, Sultrisan, Dopharma B.V., Raamsdonksveer, Nederland.*
[3] *Aureomycine spray.*
[4] *Prednisolon, Apotheek Faculteit Diergeneeskunde, Utrecht, Nederland.*
[5] *Natrium-p-tolueensulfonchlooramide, Halamid-d, Akzo Nobel, Amersfoort, Nederland.*
[6] *Chloorhexidinedigluconaat 40 mg/ml, Hibiscrub, ssl healthcare Nederland N.V., Leerdam, Nederland.*

(70%) om omgevingskiemen te verwijderen. Vervolgens werden van het afwijkende hoorn van de stralen rechtsvoor en linksachter excisiebiopten genomen. Van kroonranden, sporen en zwilwratten beiderzijds achter werden ponsbiopten genomen, waarna alle biopten voor pathomorfologisch onderzoek naar de Hoofdafdeling Pathobiologie werden gestuurd.
Het afwijkende weefsel van de stralen rechtsvoor en linksachter werd vervolgens weggesneden totdat er een aansluiting met gezonde pododerma werd verkregen. Bij deze patiënt liep het afwijkende hoorn door in de ballen en de kroonranden van de hoeven, waardoor het niet mogelijk was al het afwijkende hoorn te verwijderen (Figuur 3). Aansluitend aan de chirurgische excisie werd aan beide hoeven een stevig (hoef)drukverband aangebracht, waarbij er extra druk ter plaatse van de stralen werd aangebracht door middel van opgerolde tampons. Na het aanbrengen van de verbanden werden de Esmarchse ligaturen verwijderd. Het eerste verband had als voornaamste functie het stelpen van de bloedingen. Tijdens de daaropvolgende verbandwissels had het verband de volgende functies: bloedingen en een prolaps van de dermis voorkomen; beschermen van de wond tegen mechanische invloeden van buitenaf; applicatie van medicamenten (3, 8, 10). Hiervoor voldeed het verbandijzer.


Figuur 3. Het afwijkende hoorn liep door tot in de hoefballen en kroonrand.

Bacteriologisch en pathomorfologisch onderzoek
Het bacteriologisch onderzoek van de straal gaf een sporadische mengcultuur waaronder niet pathogene Bacillus-species. De schimmelkweek was negatief. De biopten van de stralen vertoonden een dikke parakeratotische hoornlaag met focaal hydropische degeneratie en op één plaats wat exsudaat. In een aantal dermale papillen waren uitgebreide infiltraten van polymorfkernige granulocyten aanwezig. De biopten van de kroonranden, sporen en zwilwratten vertoonden een papillifere woekering van het epitheel met superficiëel oedeem, necrose en polymorfkernige granulocyten in de epidermis. In de dermale papillen was er sprake van een vrij uitgebreide aanwezigheid van polymorfkernige granulocyten met exocytose. In één biopt waren tevens focaal, helemaal aan de buitenzijde van het biopt, schimmeldraden aanwezig die nauwelijks aankleurden. Deze schimmels waren waarschijnlijk het gevolg van bezoedeling van het biopt, omdat zij slechts in één van de acht biopten aanwezig waren en dan nog slechts lokaal aan de buitenzijde in de para- en orthokeratotische keratine.
De biopten van de straal, kroonrand, spoor en zwilwrat toonden een aspecifieke hypertrofische pododermatitis, passend bij het empirisch bekende beeld van 'straalkanker'.

Aanvullende therapie/nazorg chirurgie
Naar aanleiding van de hypothese dat het probleem mogelijk (auto-) immuungemedieerd was, is tevens een therapie met prednisolon gestart (1,2 mg/kg 1dd p.o. 's ochtends voor 9.00 uur toegediend).


Figuur 4. Verbandijzer opgevuld met tampons.

De verbanden van de operatief behandelde stralen werden om de dag gewisseld. Na het eerste (hoef)drukverband werd volstaan met het opvullen van de verbandijzers met opgerolde tampons (Figuur 4). De straal linksachter was tien dagen post-operatief weer wat verdacht hoorn gaan vormen. Dit afwijkende hoorn is onder een distale anaesthesie nogmaals weggesneden (Figuur 5). Tevens was de pododerma linksachter op dat moment ontstoken. De ontsteking werd tot rust gebracht door middel van een lokale toediening van een crème met prednisolonacetaat en neomycinesulfaat[7] bij drie opeenvolgende verbandwissels.


Figuur 5. Nieuw verdacht hoorn na chirurgie.

Verloop
Tien dagen post-operatief was de pododerma van de straal rechtsvoor, zonder complicaties, weer grotendeels ingedekt met gezond hoorn (Figuur 6). Na 22 dagen was de pododerma van de straal vrijwel volledig ingedekt, zodat de hoef zonder verband kon blijven (Figuur 7).
De straal linksachter was acht weken na de chirurgische correctie weer ingedekt met gezond hoorn.
Een week na het starten met de prednisolon per os begonnen de kroonranden (evenals sporen en zwilwratten) rondom te genezen. Na twintig dagen waren de kroonranden zover ingedroogd dat de papillomateuze hyperplasieën met een harde borstel konden worden verwijderd. (Figuur 8). Op 22 dagen na de operatie zijn de stralen van de twee niet geopereerde hoeven uitgesneden en de kroonranden rondom dungeraspt. Deze beide niet-geopereerde hoeven bleken geen tekenen van straalkanker meer te vertonen (Figuur 9)! De kroonranden begonnen vanaf dat moment zelfs te droog te worden. De haren van de kroonranden zijn geschoren, waarna de hoeven met uitzondering van linksachter vierentwintig uur in een nat verband zijn gezet. Vervolgens zijn de hoeven ingevet om het vocht vast te houden.
Na genezing van alle hoornige structuren is de pony naar huis gegaan met het advies nog drie weken de prednisolon te blijven geven. Een jaar na de genezing is nog geen recidief opgetreden en functioneert de pony tot volle tevredenheid.


Figuur 6. Straal rechtsvoor, grotendeels ingedekt met gezond hoorn.


Figuur 7. Straal rechtsvoor, ingedekt met gezond hoorn.


Figuur 8. Kroonrand, volledig hersteld, na drie weken prednisolon-therapie.


Figuur 9. Straal van een niet-geopereerde hoef, ook volledig hersteld na drie weken prednisolon-therapie.

Discussie

Gezien de respons op de behandeling met prednisolon, lijkt het aannemelijk dat de hyperplastische ontsteking van de hoornige structuren in deze pony werd veroorzaakt door een (auto-)immuunreactie van onbekende oorsprong. Dit ondanks het feit dat hiervoor in het histopathologisch onderzoek van de

[7] *Medicinale crème met prednisolonacetaat en neomycinesulfaat, hydrocortiderm, Vétoquinol, 's-Hertogenbosch, Nederland.*

biopten geen aanwijzingen waren. De hypothese van een (auto-)immuungemedieerde etiologie is strijdig met de algemeen veronderstelde infectieuze etiologie. In dit geval waren er geen aanwijzingen voor een infectieuze oorzaak van de problemen. Bij papillomavirus-infecties (zoals wratten) leidt het verwijderen van enkele woekeringen vaak tot regressie van alle woekeringen. In deze patiënt werd geen papillomavirus aangetoond.
In de literatuur, worden in een deel van de biopten, ketens van gram-negatieve bacteriën waargenomen. Dit suggereert dat bacteriën, en daarmee een slechte (stal)hygiëne, een mogelijke oorzaak kunnen zijn (11). Het bij een aantal patiënten waargenomen betere effect van antibiotica dan van chirurgie onderbouwt dit vermoeden (2, 10, 11). Echter, door het verlies van epidermale hardheid ten gevolge van een te geringe synthese van keratogene filamenten met een afwijkende verhoorning tot gevolg en minder, tevens minderwaardige, desmosomen is de barriere voor contaminerende bacteriën verminderd. (6, 9, 10, 11) Daarnaast blijkt straalkanker niet besmettelijk voor andere paarden in de koppel (8) en wordt het ook waargenomen bij een optimale stalhygiëne (10, 11). De oppervlakkige dermale papillen zijn vaak geïnfiltreerd met neutrofielen, terwijl de ontstekingsreactie in de diepere lagen doorgaans minimaal is (2, 8, 7, 10). Dit doet vermoeden dat endogene factoren het wel of niet aanslaan van exogene factoren beïnvloeden (8) .
Sheridan (7) beschrijft een casus van straalkanker die in eerste instantie geneest na lokale behandeling met tetracyclines, maar na recidivering niet meer. Het recidief reageert dan wel op een combinatie van ketoconazol, rifampin en DMSO. DMSO heeft naast een groot doordringingsvermogen in de huid ook een ontstekingsremmende werking. De DMSO zou dus een onderliggende ((auto-)immune) ontstekingsreactie tot rust kunnen hebben gebracht.

Bij onze patiënt waren alle vier de stralen aangetast, hetgeen ongebruikelijk is bij straalkanker. Bovendien waren ook alle andere hoornige structuren aangetast. De biopten van de verschillende hoornige structuren bevestigden echter wel de empirische waarschijnlijkheidsdiagnose van straalkanker. De problemen van deze pony zijn direct aan verscheidene hoeven tegelijkertijd begonnen en tevens zijn de hoornige adnexa allemaal vrijwel gelijktijdig mee gaan doen. Dit beeld deed het vermoeden rijzen van een systemisch (endogeen) probleem. Het in eerste instantie niet opknappen op alleen prednisolon bij Dierenkliniek Ridderkerk kan zijn veroorzaakt door de lage dosering prednisolon. Een andere mogelijkheid is dat door het opereren van twee stralen de hoeveelheid ontstekingsweefsel dermate is gereduceerd dat de prednisolon de resterende ontstekingsreactie nu wel adequaat kon couperen. Ook bij latere patiënten zijn goede resultaten bereikt met een therapie van alleen prednisolon (1 mg/kg, 1dd) zonder aanvullende chirurgie (niet gepubliceerd).
English (4) beschrijft twee paarden waarbij alle hoornige structuren zijn aangetast en een orale therapie van TMP/S en prednisolon onvoldoende effect had. Toen deze paarden vervolgens lokaal werden behandeld met een gentamicine en bethamethason bevattende crème in combinatie met een intensieve verzorging van de benen werd wel een goed resultaat behaald. English zelf schreef dit ook toe aan de intensieve verzorging (4).
In onze casus werd in eerste instantie voor een chirurgische benadering van het probleem gekozen. De keuze voor deze benadering is gemaakt op basis van ervaringen in het verleden, de uitgebreidheid van de problemen en het reeds eerder recidiveren na een behandeling met antibiotica. In verband met de aantasting van alle hoornige structuren werd tevens de aanvullende therapie met prednisolon gestart.
Bij de applicatie van lokale medicamenten post-operatief moet men zich er terdege van bewust zijn dat na de operatie de wondgenezing van een primair gezond wondoppervlak moet worden bevorderd (11). Al het afwijkende weefsel is immers al verwijderd en medicamenten kunnen het nieuwgevormde weefsel schadelijk beïnvloeden. Indien opnieuw zacht en kruimelig hoorn wordt gevormd, moet dit voorzichtig opnieuw in toto worden verwijderd (3). Ter ondersteuning van de genezing van de pododerma na chirurgie is, in dit geval, in verband met de aanwezigheid van een ontstekingsbeeld (hyperaemische pododerma) een crème met prednisolonacetaat en neomycinesulfaat[7] gebruikt. In het geval van een wondinfectie (roodheid met exsudatie) kan gebruik worden gemaakt van een antibioticazalf zonder corticosteroïden.

De prognose van 'straalkanker' is na lokale behandeling op korte termijn redelijk. Op langere termijn komen echter veel recidieven voor (31 - 45%) (5, 8). De in deze casus toegepaste aanvullende systemische therapie met prednisolon zou mogelijk ook bij minder specifieke 'straalkanker' gevallen, de endogene ontstekingsreactie kunnen couperen, en zo de behandelingsduur kunnen verkorten en het optreden van recidieven kunnen verminderen. Het werkelijke bewijs dat de beschreven aantasting van alle hoornige structuren inderdaad (auto)-immuun gerelateerd is, zal in verder patiëntgebonden onderzoek nog geleverd moeten worden.

Dankbetuiging

De auteurs willen gaarne de collegae drs. R.J.T. van der Luer (Valuepath laboratorium, Valkenburg) en drs. J.P. Koeman (Hoofdafdeling Pathobiologie, Utrecht) bedanken voor hun ondersteuning bij het verzamelen en verwerken van de pathologische gegevens.

Literatuur

1. Adams OR. Canker. In: Lameness in horses, fourth edition, Lea and Fabiger, Philadelphia, 1987: 540.
2. Calderwood Mays MB. Equine canker (pododematitis verrucosa migrans) revised. 35th annual meeting of the American college of veterinary pathologists, 12-16 November 1984.
3. Dietz O, Schätz F, Scheiter H, und Teuscher R. Operation de Pododermatitis verrucosa. Anaesthesie und Operationen bei Groß- und Kleintieren. S. Hirzel Verslag Leipzig, 1980: 638-40.
4. English M. Pastern dermatitis and unguilysis in two draft horses. Equine Practice 1995, 17 (8): 25-30.
5. Jurkovic J. Der Hufkrebs und seine Therapie. Orthopedie bei Huf- und Klauentieren, Wien 5-7 Oktober 1983: 80-90. Herausgegeben von o.Univ., Prof.dr. P.F. Knezevic.
6. Marks G, und Budras KD. Ultrastructural study of the epidermis in hoof cancer of the horse. Vlaams Diergeneeskundig Tijdschr 1985; 54: 287-95.
7. Sheridan K, Ginn PE, and Brown M. Recurrent canker in a shire mare Journal of equine veterinary science, 1996; 16 (8), 322-23.
8. Silbersiepe und Berge. Der Hufkrebs. Lehrbuch der speziellen chirurgie, 1976; 15: 489-92.
9. Wattle O. Cytokeratins of the equine hoof wall, chestnut and skin: bio- and immunohisto-chemistry. Equine veterinary journal 1998; suppl 26: 66-80.
10. Wilson DG, Calderwood Mays MB, and Colahan PT. Treatment of canker in horses. J Am Vet Med Asoc, 1989; vol. 194; no. 12: 1721-3.
11. Wilson DG. Equine canker. In: Current therapy in equine medicine 4. Ed. Robinson, N.E., WB Saunders Company Philadelphia, 1997: pp 127-8.

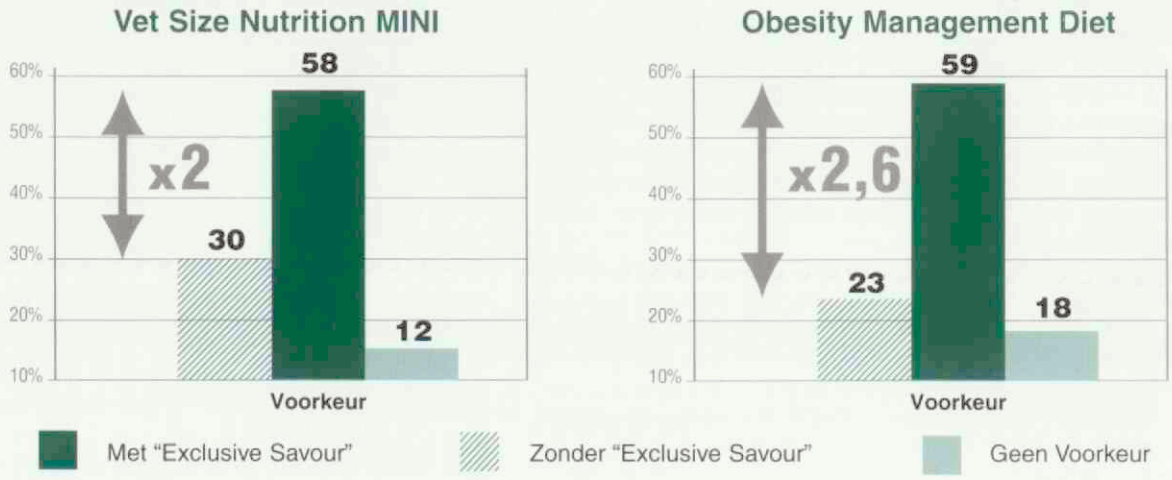
VETERINARY EXCLUSIVE

Innovatie in acceptatie

Het Royal Canin Research Centre heeft recentelijk een technologische doorbraak weten te realiseren, die leidt tot een significante acceptatieverbetering in de voeding van de hond. De voedingen van Royal Canin onderscheiden zich al vele jaren door hun uitzonderlijk goede acceptatie. Smaakstudies bij meer dan 4.000 honden hebben aangetoond dat de acceptatie door de nieuwe technologie nog verder verbetert. Dit is met name van belang voor zieke dieren, die vaak een verminderde eetlust hebben. De nieuwe Exclusive Savour technologie wordt begin 2005 doorgevoerd in alle veterinaire voedingen voor de hond, dus zowel in de Veterinary Diet* als in de Vet Early Care en Vet Size Nutrition ranges. De producten zijn te herkennen aan het "New Exclusive Savour" logo op de verpakking.

* Hypoallergenic en Sensitivity Control Diet uitgezonderd

Significante acceptatieverbetering



Bij deze smaakstudies wordt van een voorkeur voor voeding A gesproken als de hond van voeding A twee keer zoveel eet als van voeding B. Om de voorkeur van honden voor een voeding te meten wordt de consumptie-ratio berekend.

$$\text{Consumptie-ratio voeding A} = \frac{\text{Opname van voeding A}}{\text{Opname van voeding A + Opname van voeding B}}$$

Nog nooit was gezonde voeding voor de hond zo smakelijk!

NEW EXCLUSIVE SAVOUR



Voor meer informatie over dit onderwerp kan de Focus Special Edition "Dietary preferences of dogs and cats" worden aangevraagd bij onderstaand adres of bij de Royal Canin dierenartsenbezoeker.

ROYAL CANIN
VETERINAIRE SERVICE

Royal Canin Nederland BV - Veterinaire Service
Postbus 63 - 5460 AB Veghel - Tel. 0413 - 318 444 (bestellingen) of 318 400 (productinformatie)
E-mail: info@royalcanin.nl - Internet: www.royalcanin.nl

WALTHAM®

Verkiezingen KNMvD 2005: kandidaten gezocht!

Herman Geertsen

De rekensom is snel gemaakt: 6 + 13 = 19. Voor de KNMvD ligt dat wat ingewikkelder. Immers zes bestuursleden vermeerderd met dertien leden van de raad van toezicht maakt wel negentien kandidaten, maar er is meer aan de hand.

In september dit jaar zijn zowel de leden van het bestuur als van de raad van toezicht aftredend. Zij hebben zich dan drie jaar ingezet voor de beroepsgroep. Sommigen zijn herkiesbaar, anderen zijn dat niet. Om in september 2005 verkiezingen te kunnen houden, moet er nog heel wat gebeuren. In dit nummer van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde en enkele van de komende nummers krijgen de verkiezingen de nodige aandacht.

Wie het beleid van de KNMvD op de meest rechtstreekse manier wil beïnvloeden, wordt bestuurslid. Wie dat beleid wil controleren, wordt lid van de raad van toezicht. Na de algemene vergadering (die minimaal één maal per jaar bijeenkomt) is het KNMvD-bestuur het hoogste orgaan binnen de Maatschappij. Het bestuur – zo staat in de statuten – draagt de verantwoordelijkheid voor alle handelingen en besluiten aangaande de Maatschappij.
Voor iedere vereniging is het essentieel een sterk en representatief bestuur te hebben, dat de belangen van de achterban optimaal dient. De kracht van een bestuur hangt uiteraard ook in belangrijke mate af van de samenstellende leden en de 'chemie' tussen hen. De representativiteit wordt onder meer bevorderd door het kiesstelsel binnen de KNMvD. Sinds de 'kanteling' is ervoor gekozen zes van de zeven leden van het bestuur te rekruteren uit de drie clusters. Op voordracht van het bestuur kiest de algemene vergadering de voorzitter afzonderlijk. (Over de systematiek van de bestuursverkiezingen vindt u op pagina 128 van dit nummer nadere informatie.)
De dertien leden van de raad van toezicht zien volgens de statuten toe op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de Maatschappij. Alleen aan de algemene vergadering legt de raad van toezicht verantwoording af. Wie minder voelt voor de dagelijkse beslommeringen van een bestuursfunctie, maar enigszins afstandelijk de grote lijnen wil bewaken, kan zich kandideren voor de raad van toezicht. Deze raadsleden worden voorgedragen door de vier regio's binnen de KNMvD. (Ook over deze verkiezingssystematiek staat op pagina 128 meer informatie.)



In een relatief kleine vereniging met zovele en zo diverse taken en belangen is het zaak dat een zo groot mogelijk deel van de leden voor bestuurlijke en controlerende functies beschikbaar is. Bovendien laat ook het ledenbestand van de KNMvD zien dat Nederland de zogenaamde dubbele vergrijzing ondergaat en dat vrouwen numeriek in opmars zijn. Met andere woorden: de Maatschappij heeft naast het bestaande kader behoefte aan nieuw talent, aan jong talent en aan vrouwelijk talent om bij de verkiezingen van dit jaar en de komende jaren over voldoende gekwalificeerd kader te kunnen beschikken.

Dat bestuurs- en andere kaderfuncties niet alleen maar een drie jaren durende last zijn, maar ook bevredigende kanten hebben, hopen wij in enkele van de komende nummers van TvD te verhelderen. Dan kunnen minder en meer ervarenen van zich doen spreken door aan te geven wat het inhoudt bestuurslid of lid van de raad van toezicht te zijn. Natuurlijk krijgen naast zittende kandidaten ook aanstormende bestuurders en toezichthouders alle gelegenheid zich te profileren.

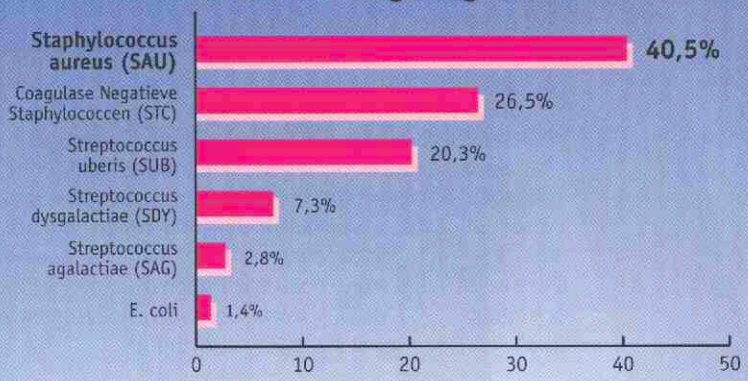
De rekensom was snel gemaakt: zes (bestuursleden) + dertien (leden raad van toezicht) = negentien (kandidaten), maar blijkt bij nader inzien toch wat kort door de bocht.
Om minstens twee redenen is het van belang dat er meer kandidaten zijn dan zetels. Allereerst is het democratisch proces binnen de vereniging erbij gebaat. Met hetzelfde aantal kandidaten als zetels valt er weinig te kiezen. Maar er is ook een praktisch argument voor een breed aanbod van kandidaten. In geval bestuursleden of leden van de raad van toezicht tussentijds aftreden, voorkomt de aanwezigheid van reservekandidaten dat er nieuwe verkiezingen moeten worden gehouden.

Herman Geertsen is algemeen directeur van de KNMvD.

ORBENIN® EXTRA DRY COW

DE UNIEKE DROOGZET-INJECTOR MET DE KLEINE DEELTJES CLOXACILLINE

Gevonden bacteriën bij koeien in Nederland met een verhoogd celgetal:



Bron: 24.262 melkmonsters G.D. in het jaar 2000.

ORBENIN® EXTRA DRY COW

De droogstand is de ideale periode om de bacteriën, die verantwoordelijk zijn voor subklinische mastitis, te bestrijden. **Staphylococcen** zijn in Nederland de meest voorkomende mastitisverwekkers.

ORBENIN® EXTRA DRY COW, met de unieke kleine deeltjes, zorgt voor het hoogste genezingspercentage. Oók bij Staphylococcus aureus.

Kwartiercelgetalbepaling en bacteriologisch onderzoek geven ook voor uw bedrijf het complete beeld



ORBENIN EXTRA DRY COW
REKENT AF MET STAPHYLOCOCCEN!



advUGnjr2004/SIR

foto: Veeteelt

Orbenin® Extra Dry Cow, REG NL 6901 UDA. Per injector 600 mg cloxacilline in een langwerkende zalfbasis. Doeldier: rund. Indicatie: ter behandeling van aanwezige intramammaire infecties veroorzaakt door Streptococcus agalactia, -dysgalactiae en -uberis, en Staphylococcus aureus bij melkvee tijdens de droogstand. Ter preventie van infecties veroorzaakt door Corynebacterium pyogenes gedurende de droogstand. Wachttijd vlees: 28 dagen. Wachttijd melk: na afkalven bij meer dan 42 dagen droogstand: 96 uur. Verdere informatie is op aanvraag beschikbaar.

Pfizer **Animal Health**
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2005 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Wedstrijdje?

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Slordige, foute of onvolledige keuringen (en bijbehorende formulieren) worden door het Tuchtcollege niet geaccepteerd. Het strenge optreden hiertegen heeft niet in de laatste plaats te maken met het belang van het dier wat door een minder correct verlopen keuring op het spel kan komen te staan omdat het zwaarder wordt belast dan gezond is. Uiteraard kan het ook andersom: de dierenarts keurt het dier in het belang van dat dier 'af' voor één of ander doel, en dan begint de eigenaar te steigeren...

Hoefbevangen

Niet alleen voor de verkoop, ook voor wedstrijden worden paarden aan een veterinaire keuring onderworpen. Zo ook deze pony, die met zijn eigenaar is ingeschreven voor een endurancewedstrijd. Tijdens de keuring weigert de pony te draven op asfalt en landt op de achterkant van zijn hoeven. De eerste dierenarts denkt aan hoefbevangenheid, maar durft niet meteen een conclusie te trekken en haalt er voor de zekerheid een collega bij. Er is natuurlijk geen sprake van een röntgenonderzoek, maar de tweede dierenarts bevestigt de waarneming en gezamenlijk besluiten de dierenartsen om deze combinatie niet toe te laten.



Uithoudingsvermogen

De liefhebbende eigenaresse is woedend; zij zal zelf toch wel het beste weten of haar pony ziek is? Om aan te tonen dat de dierenartsen het helemaal mis hebben rijdt ze - buiten mededinging - de wedstrijd helemaal uit. Een paar dagen later laat ze haar paard onderzoeken door haar eigen dierenarts, die het paard bekijkt en meteen denkt aan beginnende hoefbevangenheid. Uit röntgenfoto's blijkt echter niets daarvan en dat is voor de eigenares reden om een tuchtzaak tegen de keuringsdierenartsen te beginnen omdat deze de keuring niet goed zouden hebben verricht door een symptoom (namelijk het niet goed neerzetten van de hoeven en het niet willen draven) tot diagnose te verheffen.

Kansloos

Het Tuchtcollege raadpleegt eerst een specialist veterinaire radiologie. Deze verklaart dat er wel degelijk een klinisch beeld van hoefbevangenheid kan bestaan zonder dat er sprake is van een radiologisch zichtbare afwijking. Daarin valt de keuringsdierenartsen dus niets te verwijten. Het Tuchtcollege vindt dat de eerste keuringsdierenarts zijn werk goed heeft gedaan door zorgvuldig naar het bewegingsapparaat te kijken, en er toen een collega bij te roepen. Het uitsluiten van de wedstrijd is juist gebeurd om de gezondheid van de pony niet in gevaar te brengen en de klacht van de eigenares wordt tot in de kleinste details ongegrond verklaard.

Loop als de wind...

Niet lang daarna doet zich iets soortgelijks voor bij de windhondenrennen. Een zeer succesvolle Greyhound loopt hard genoeg om de Europese kampioenschappen te halen en misschien wel te winnen. De trotse eigenaar verheugt zich op een spannende dag. Nog éven langs de veterinaire keuring... maar daar blijkt de hond zo kreupel te lopen dat de dierenarts de jury adviseert om de hond niet te laten starten. De jury legt de hond vervolgens een startverbod op, en de eigenaar ziet de Europese beker in rook opgaan. Volkomen overstuur bezoekt hij de dag daarna twee andere dierenartsen, die verklaren dat de hond wel in staat zou zijn geweest om deel te nemen. De eigenaar vliegt naar het Tuchtcollege. Niet alleen omdat de dierenarts de hond heeft afgekeurd voor de wedstrijd, maar ook omdat hij geen diagnose heeft gesteld, en zijn goede naam te grabbel heeft gegooid omdat het nu net lijkt alsof hij een kreupele hond had willen laten starten.

De dierenarts geeft toe dat hij geen diagnose heeft gesteld. Dat kan ook niet; op zo'n wedstrijdterrein kun je alleen maar vaststellen dat een hond kreupel loopt, en bij wijze van service aan de eigenaar een globaal klinisch onderzoek doen. De aanwezige co-assistenten hebben ook gezien dat de hond kreupel liep en geheel volgens de reglementen heeft de dierenarts dat aan de jury gemeld.

Uitgesloten

Het Tuchtcollege schaart zich achter de dierenarts: hij heeft gehandeld in het belang van de hond, en zo hoort het ook. De eigenaar probeert zijn gram nogmaals te halen bij het Beroepscollege, omdat hij principieel vindt dat een dierenarts nooit zonder diagnose een hond kan uitsluiten van deelname. Het Beroepscollege stelt echter duidelijk dat een veterinaire keuring voor een wedstrijd is ingesteld om - uit zorg voor de dieren - zeker te weten dat de dieren geschikt zijn voor die wedstrijd, en om dieren die mogelijk niet geschikt zijn, uit te sluiten.

Hoe zat het ook weer met sportief gedrag?

Rabiës bij vleermuizen

Rabiës virusinfecties vormen, vanwege het vrijwel altijd dodelijke ziekteverloop zonder tijdige medische interventie, een grote bedreiging voor de gezondheid van mens en dier. Van het rabiësvirus zijn zeven genotypen bekend, waarvan in Noordwest-Europa alleen het klassieke rabiësvirus en de European Bat Lyssavirus (EBLV) typen 1 (EBLV1) en 2 (EBLV2) van belang zijn.
Het klassieke rabiësvirus komt al decennialang niet meer in Nederland voor maar wordt nog wel in omringende landen aangetroffen, voornamelijk bij vossen. De EBLV's worden in Nederland met enige regelmaat bij insectivore vleermuizen aangetroffen. De laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) en de meervleermuis (*Myotis dasycneme*) zijn de belangrijkste reservoirs voor respectievelijk EBLV1 en EBLV2. Tussen 1999 en 2001 werden bij het CIDC in Lelystad 280 vleermuizen op rabiës onderzocht, waarvan er zestien positief (EBLV1) werden getest. Alle positief geteste dieren waren laatvliegers. De prevalentie bij deze soort was twintig procent. EBLV2 is sinds begin jaren negentig niet meer in Nederland aangetoond. Volgens het WHO Rabies Bulletin Europe werden tussen 1977 en 2000 in Nederland 242 gevallen van rabiës bij vleermuizen vastgesteld. Voor heel Europa zijn in deze periode 650 besmettingen aangetoond. Er zijn aanwijzingen dat dit hoge aantal te wijten is aan een EBLV1-epidemie die midden jaren tachtig onder Europese vleermuizen woedde. Tegenwoordig worden er in Nederland ongeveer vijf vleermuizen per jaar positief getest op rabiës.

Sinds 1977 zijn EBLV's in Europa verantwoordelijk geweest voor een viertal humane sterfgevallen. Het laatste geval vond plaats in 2002, toen een Schotse vleermuizenonderzoeker overleed na een beet van een vleermuis. De man was niet gevaccineerd en onderging geen postexpositiebehandeling omdat men ervan uitging dat rabiës bij vleermuizen in Groot-Brittannië niet voorkwam. In 1998 werd bij drie schapen in Denemarken en in 2001 bij een steenmarter in Duitsland een EBLV-infectie aangetoond. De mechanismen die hierbij een rol hebben gespeeld, zijn niet duidelijk. Vermoedelijk werden de schapen gebeten door een rabide vleermuis (bij één van de humane gevallen was eveneens sprake van een niet-geprovoceerde beet). Predatie op een geïnfecteerde vleermuis heeft waarschijnlijk geleid tot de EBLV-infectie van de marter.

Over de epidemiologie van EBLV-infecties bij vleermuizen is nog niet veel bekend. Er zijn wel indicaties dat vleermuizen EBLV-infecties kunnen overleven. De prevalentie in het wild ligt vermoedelijk lager dan de cijfers van het CIDC doen vermoeden doordat met name zieke vleermuizen voor onderzoek worden ingezonden. EBLV's schijnen minder besmettelijk te zijn dan het klassieke rabiësvirus, getuige het relatief geringe aantal besmettingen bij mensen en op het land levende zoogdieren in Europa. EBLV's worden vrijwel altijd via laesies van de huid (of het slijmvlies) overgebracht. Beten zijn de voornaamste oorzaak van infecties. Theoretisch kan ook krabben of contact via een reeds bestaand wondje met een besmette vleermuis aanleiding geven tot een infectie. Vleermuizen, met name zieke en dode dieren, dienen derhalve nooit met blote handen te worden opgepakt.

Vanwege de potentieel dodelijke gevolgen van contacten met rabide vleermuizen is door de VWA in 2001 een 'Draaiboek rabiës bij vleermuizen' opgesteld. In het draaiboek staat beschreven wat wordt verstaan onder direct contact met vleermuizen en hoe er gehandeld dient te worden nadat directe contacten met mensen of huisdieren worden geconstateerd. In essentie dienen, voor zover mogelijk, vleermuizen na direct contact op rabiës te worden onderzocht. Aangezien soortdifferentiatie in spoedeisende situaties niet te verwezenlijken is, worden alle contactgevallen onderzocht.

Rol van de dierenarts

Het kan voorkomen dat zieke of gewonde vleermuizen naar het spreekuur van praktiserende dierenartsen worden gebracht. Het is dan voor de betreffende practicus van belang om van de inhoud van het 'Draaiboek rabiës bij vleermuizen' op de hoogte te zijn. De VWA adviseert practici in alle gevallen waarbij vleermuizen op het spreekuur worden aangeboden, contact op te nemen met de meldkamer van de VWA. De meldkamer zet de melding uit bij de betreffende regionale dienst van de VWA alwaar een veterinair deskundige contactonderzoek verricht. Mocht de veterinair deskundige tot de conclusie komen dat er sprake is van direct contact met mensen of huisdieren, dan zal hij de practicus verzoeken de vleermuis te euthanaseren, als dit niet reeds is gebeurd. Vervolgens zorgt de VWA ervoor dat het dier door een koerier voor rabiësonderzoek bij het CIDC-Lelystad wordt opgehaald. In sommige gevallen kan de VWA, na ruggespraak met de practicus, een nog levende vleermuis door de dierenambulance voor euthanasie naar een praktijk laten brengen. De praktijk wordt door de regionale dienst van de VWA altijd van de uitslag van het onderzoek op de hoogte gesteld. De kosten voor de euthanasie kunnen bij de regionale diensten worden gedeclareerd.
De VWA meldkamer is zeven dagen per week, 24 uur per dag bereikbaar op 0800-0488. Via de meldkamer kunnen ook exemplaren van het draaiboek bij de regionale diensten worden opgevraagd. Het draaiboek is digitaal beschikbaar op http://www.vwa.nl/download//rapporten/Volksgezondheid in relatie tot dieren/draaiboek_rabies_versie_2001.pdf.

Honing bij de behandeling van huidwonden

P.A.M. Overgaauw[1] en J. Kirpensteijn[2]

Voor de praktijk

Wonden komen regelmatig voor bij hond en kat en worden dagelijks aangeboden in de praktijk. Bij de behandeling ervan hebben zowel dierenarts als eigenaar snel de neiging om medicijnen voor lokale applicatie te gebruiken. Er moet 'iets' opgesmeerd worden en er zijn voor dit doel diverse zalven en crèmes op de markt. In het algemeen is dit echter niet nodig en in de meeste gevallen zelfs ongewenst omdat bijna elk middel de wondgenezing zal vertragen. Recent zijn er echter aanwijzingen dat een tweetal middelen na lokale toediening de wondgenezing kunnen bevorderen, 65 procent glycerol (12, 16) en honing. Op dit laatste product wordt hierna dieper ingegaan.

Inleiding

Verse wonden kunnen het best worden gereinigd met fysiologische zoutoplossing en gehecht. Oppervlakkige wonden behoeven geen antibiotica als ze goed behandeld worden en er niet te veel weefselschade is. Alleen voor geïnfecteerde, diepe wonden kan een antibiotische behandeling nodig zijn (10). Hiervoor worden minimaal vijf tot zeven dagen breedspectrum antibiotica, zoals cefalosporines en amoxicilline met clavulaanzuur, systemisch toegediend tegen de meest voorkomende huidbacteriën. Belangrijk is hierbij dat er een bloedspiegel van werkzaam antibioticum aanwezig is voordat de wond wordt geopereerd. Dit kan het beste worden verkregen door intraveneuze toediening van het antibioticum net voor de inductie van de anesthesie. Er is eigenlijk geen indicatie voor lokale applicatie van antibiotica. Er bestaan echter anekdotische verhalen over wondgenezing bevorderende middelen zoals honing, die al eeuwenlang gebruikt zou worden vanwege de gunstige invloed op de wondgenezing. Dit wordt verklaard door het feit dat honing reinigend werkt, oedeem en geuren absorbeert, antimicrobiële en ontstekingsremmende werkzaamheid vertoont en de granulatie, epithelisatie, weefselvorming en voeding van het wondgebied bevordert (4,8).

Antibacteriële werking van honing

Honing heeft een antibacteriële werking tegen een aantal bacteriën zoals *Pseudomonas*, stafylokokken, streptokokken en *E. coli*. Zelfs sommige antibioticaresistente bacteriën, zoals MRSA (Methicilline-resistente *Staphylococcus aureus*) en VRE (Vancomycine-resistente Enterokokken) zouden gevoelig zijn (2, 3, 9). Een concentratie van tien procent v/v is voldoende voor volledige inhibitie van wondbacteriën (5). De antibacteriële werking is onder andere het gevolg van hyperosmolariteit, een lage pH van 3,6 en de aanwezigheid

[1] *Specialist Veterinaire Microbiologie n.p. Molecaten 57, 3772 LJ Barneveld. P.overgaauw@planet.nl*
[2] *Specialist Chirurgie van Gezelschapsdieren, Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, Yalelaan 8, 3508 TD Utrecht.*



Wond ondervoet hond Dag 0.



Applicatie van steriele honingzalf.

van een thermolabiele stof genaamd *inhibine*, waterstofperoxide en enzymen zoals katalase. Waterstofperoxide wordt samen met gluconzuur uit honing gevormd door een enzymatische reactie van het enzym glucose-oxidase (afkomstig van de bij) met glucose. Deze reactie vindt plaats nadat de honing in de wond verdund wordt. Het hierbij langzaam vrijkomende waterstofperoxide heeft een nadelig effect op bacteriën maar niet op de normale cellen, waardoor er geen cellulaire schade ontstaat. Er wordt verondersteld dat er ook andere antibacteriële substanties voorkomen die afkomstig zijn uit diverse bloemen (17). Uit onderzoek is namelijk gebleken dat bacteriën een andere gevoeligheid vertoonden voor monoflorale honing van diverse soorten planten (1, 17).

Overige werking van honing

Uit dierexperimenteel onderzoek bleek dat honing het aantal ontstekingscellen dat een wond infiltreert doet afnemen. Bij klinisch onderzoek werd daarnaast een vermindering van oedeem en een dalende vochtafscheiding waargenomen. Door de hyperosmolariteit van honing en stimulatie van lichaamseigen enzymen wordt de autolyse van necrotisch weefsel in een wond bevorderd en een debridement bereikt.
Honing bevordert de vorming van granulatieweefsel en de epithelisatie doordat waterstofperoxide de angiogenese en de groei van fibroblasten stimuleert. Tevens komt door de lage pH en de verhoogde angiogenese meer zuurstof be-



De wond na een week dagelijkse zalfbehandeling.

schikbaar, waardoor de weefselregeneratie wordt bevorderd. De geurneutraliserende werking wordt verkregen doordat het aantal bacteriën in de wond wordt geremd en daarmee de hoeveelheid afvalstoffen. Bovendien kunnen de bacteriën na aanbrenging van honing hieruit de suikers gebruiken. Daaruit wordt het geurloze melkzuur gevormd (5).

Klinisch onderzoek bij mens en dier

Bij brandwonden werden zeer goede resultaten van behandeling met honing ten opzichte van behandeling met zilversulfadiazine (13) en polyurethaanbedekking (14) gevonden. Met de in Nederland verkrijgbare steriele antibacteriële wondzalf op honingbasis (50% v/v)* is een multicenter casereportstudie gepubliceerd bij 139 patiënten in verzorgingstehuizen en de huisartsenpraktijk met ulcera, decubitus, schaaf- en brandwonden (15). Bij meerdere wonden werden verschillende wondverzorgingsproducten (bijvoorbeeld Betadinezalf®, Duoderm®, zilversulfadiazine) vergeleken bij dezelfde patiënt. Er zou, afhankelijk van de soort wond, een veertien tot 47 procent snellere wondgenezing zijn waargenomen. Echter, er heeft geen statistische bewerking van de resultaten plaatsgevonden. De specifieke wondzalf op honingbasis* liet ook een antimycotische werking zien tegen *Candida albicans*. Inmiddels heeft de fabrikant de eerste casestudies beschikbaar bij hond en kat.

Noodzaak van gebruik van steriele honing

Vanzelfsprekend is het aantrekkelijk om gebruik te kunnen maken van een natuurproduct bij de behandeling van patiënten, maar één belangrijk aspect dient te worden vermeld voordat er problemen ontstaan bij mens en dier.

In slechts een enkel onderzoek wordt aangegeven dat er met steriele honing werd gewerkt (14). Vaak wordt dit aspect niet vermeld of de honing zelf als steriel verondersteld (13). Dit is echter een groot misverstand. Honing kan namelijk *Bacillus* sp. en *Clostridium*-sporen bevatten en derhalve botulisme veroorzaken (6, 11). Het gebruik van natuurlijke honing bij necrotiserende wonden is in die gevallen dan ook gecontra-indiceerd. Verder kunnen in honing pesticiden worden aangetroffen, alsmede antibioticumresiduen, zoals bijvoorbeeld tetracycline waarmee bijen zijn behandeld.

Er wordt daarom geadviseerd om voor medische doeleinden honing te gebruiken van specific pathogen free (SPF) bijen die niet behandeld zijn met medicijnen en afkomstig zijn uit gebieden waar geen bestrijdingsmiddelen zijn gebruikt. Ook bestraling van honing levert een steriel product op zonder dat de eigenschappen veranderen (7, 11). In Nederland is een steriele honingzalf voor humaan gebruik in tubes van 20 en 50 g verkrijgbaar*. De zalf kan in combinatie met wondverbanden gebruikt worden en volgens de bijsluiter is eenmaal daags aanbrengen voldoende.

Wetenschappelijk onderzoek naar de wondgenezende werking van honing bij (gezelschaps)dieren is niet uitgevoerd en zal in de toekomst moeten worden gedaan om een onafhankelijk bewijs te krijgen dat honingzalf ook een aanwinst is voor de verzorging van (geïnfecteerde) wonden in de veterinaire praktijk (Foto 1 en 2).

** Mesitran®; Klinion®-reeks van de firma Medeco BV (www.medeco.nl). Dit product is geregistreerd als Medisch Hulpmiddel (veterinair gedistribueerd door AA-Vet).*

Literatuur

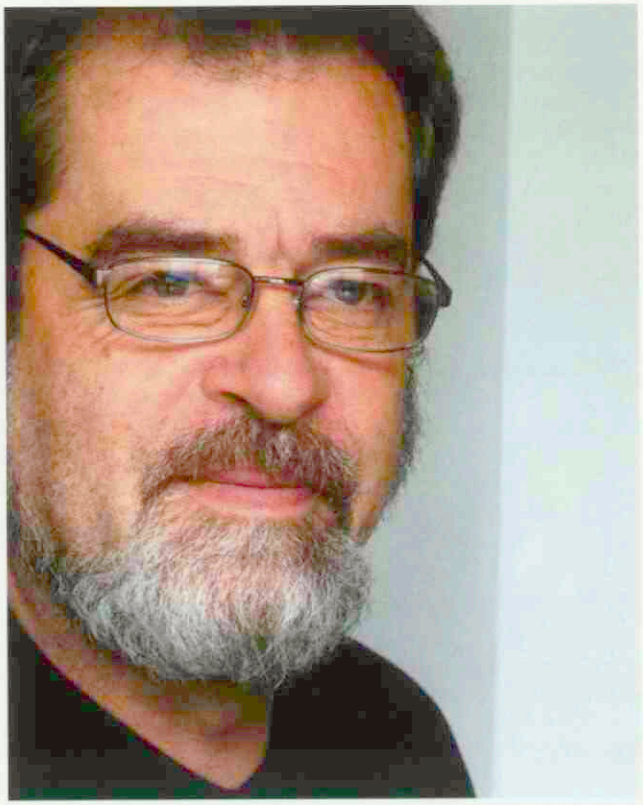
1. Allen KL, Molan PC, and Reid GM. A survey of the antibacterial activity of some New Zealand honeys. J Pharm Pharmacol 1991; 43: 817-22.
3. Cooper RA, Halas E, and Molan PC. The efficacy of honey in inhibiting strains of Pseudomonas aeruginosa from infected burns. J Burn Care Rehabil 2002; 23: 366-70.
4. Cooper RA, Molan PC, and Harding KG. The sensitivity to honey of Gram-positive cocci of clinical significance isolated from wounds. J Appl Microbiol 2002; 93: 857-63.
5. Efem S. Clinical observations of the wound healing properties of honey. Br J Surg 1988; 75: 579-81.
6. Eilders M en Zwaga S. Honing, de bij als wondverzorger. Pharma Selecta 2003; 19: 96-100
7. Midura TF *et al.* Isolation of *Clostridium botulinum* from honey. J Clin Microbiol 1979; 9: 282-83.
8. Molan PC, and Allen KL. The effect of gamma-irradiation on the antibacterial activity of honey. J Pharm Pharmacol 1996; 48: 1206-9.
9. Molan PC. Potential of honey in the treatment of wounds and burns. Am J Clin Dermatol 2001; 2: 13-9.
10. Natarajan S, Williamson D, Grey J, Harding KG, and Cooper RA. Healing of an MRSA-colonized, hydroxyurea-induced leg ulcer with honey. J Dermatol Treat 2001; 12: 33-6.
11. Overgaauw PAM. Wat is de behandeling van bijtwonden bij hond en kat? Diergeneesk Vademecum 2003; 3 (7): 1-2.
12. Postmes Th, and Bogaard AEAM van den. Honey for wounds, ulcers, and skin graft preservation. Lancet 1993; 342: 756-7.
13. Ravishanker R, Bath AS, and Roy R. Amnion Bank - the use of long term glycerol preserved amniotic membranes in the management of superficial and superficial partial thickness burns. Burns 2003 Jun; 29(4): 369-74.
14. Subrahmanyam M. Topical application of honey in treatment of burns. Br J Surg 1991; 78: 479-8.
15. Subrahmanyam M. Honey impregnated gauze versus polyurethane film (Opsite®) in the treatment of burns – a prospective randomised study. Br J Plastic Surg 1993; 46: 322-3.
16. Vandeputte JL. Mesitran clinical reports study. 2002.
17. Vloemans AFPM, Schreinemachers MCJM, Middelkoop E, Kreis RW. The use of glycerol-preserved allografts in the Beverwijk Burn Centre: a retrospective study. Burns 2002 Oct; 28 Suppl 1: S21-5.
18. Willix DJ Molan PC, and Harfoot CG. A comparison of the sensitivity of wound-infecting species of bacteria to the antibacterial activity of manuka honey and other honey. J Appl Bact 1992; 73: 388-94.

Interview met Tony Achterkamp, voorzitter Platform Verantwoord Huisdierenbezit

Tekst: Paul Overgaauw, foto's: Sjoerd Geurts

Interview

Steeds vaker komt de dierenarts het Platform Verantwoord Huisdierenbezit (PHV) tegen. Niet alleen in de pers, maar ook bijvoorbeeld bij de Week van het Huisdier. Op de website van het platform (www.huisdieren.nu) is een indrukwekkende hoeveelheid informatie te vinden op het gebied van verantwoord houden van dieren. Tijd om eens nader kennis te maken en te vernemen wat de dierenarts en het PVH voor elkaar kunnen betekenen. Daarvoor spreken we met de voorzitter, de heer Tony Achterkamp.



Wat is het Platform Verantwoord Huisdierenbezit?

Het PVH wordt gevormd door vijf zogenaamde koepelorganisatis die gezamenlijk bijna 300.000 leden vertegenwoordigen. Dit zijn de Raad van Beheer op Kynologisch Gebied (RvB), de Samenwerkende Aquarium en Terrarium Organisaties (SATO), de Conféderation Ornithologique Mondial Nederland (COM), de Nederlandse Postduiven Organisatie (NPO) en de Federatie Kleindierenteelt (FK). Voor de kattenorganisaties staat nog een functie in het bestuur open. De Stichting Overlegplatform Cat Fancy is sinds kort wel weer actief in de Werkgroep Katten van het PVH.

Gezamenlijk vormen zij het bestuur dat een aantal werkgroepen aanstuurt die zijn opgericht om bepaalde zaken en problemen per diersoort aan te pakken. Door deze bundeling van krachten en kennis is er een organisatie ontstaan die een belangrijke invloed heeft gekregen in zowel de huisdierenwereld als naar de overheid.

De hoofddoelstelling van het PVH is, te werken aan een goede relatie mens-dier, door het geven van voorlichting en het behartigen van de belangen van de huisdierenliefhebber.

Hoe en wanneer is het PVH ontstaan?

Het PVH is ontstaan uit de Stichting voor Gezelschapsdieren, die in 1989 is opgericht en waarin organisaties als de KNMvD, Dibevo, Faculteit der Diergeneeskunde, de Ministeries van LNV en Volksgezondheid, de Praktijkschool in Barneveld (PTC+), de Dierenbescherming en het Van Hall Instituut waren vertegenwoordigd. Dit had te maken met de start van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren en het was vooral gericht op de advisering van de overheid met als doel de positie van het huisdier te verbeteren. Op deze wijze werd getracht één gesprekspartner voor de overheid te realiseren. Echter, mede door het betrekken van verschillende organisaties met sterk uiteenlopende inzichten, bleek het geheel een te log apparaat te zijn, waardoor minister Van Aartsen eind jaren negentig besloot de subsidie in te trekken. Met de hulp van de oud-voorzitter van de RvB, dierenarts mevrouw Anneke Brooijmans, werd het PVH opgericht, waarbij vanaf dat moment het bestuur werd gevormd door afgevaardigden uit de eerdergenoemde koepelorganisaties en de meeste overige organisaties bij het geheel betrokken bleven als adviseur. Een uitzondering vormt de dierenbescherming, die meer als onafhankelijk waarnemer betrokken wilde blijven. Inmiddels is ook dat waarnemerschap door de dierenbescherming opgezegd, met als argument regelmatig te ver uiteenlopende standpunten.

De organisatie werkt geheel zonder subsidie. Het vele werk wordt uitgevoerd door vrijwilligers, slechts ondersteund door een halve fte betaalde secretariële ondersteuning. Naast een jaarlijkse bijdrage van de koepelorganisaties leveren ook de adviserende instellingen een financieel aandeel.

Het totale budget van de organisatie is momenteel circa € 20.000 per jaar.

Inmiddels heeft het PVH een grote groei laten zien in kennis en goodwill en daarmee zijn waarde bewezen. Door deelname in de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) hebben ze een belangrijke stem gekregen bij het aansturen van het beleid en wordt het Platform door de huisdierenwereld volledig geaccepteerd. Dat betekent wel dat het PVH binnen enkele jaren geprofessionaliseerd moet worden om de groei en kwaliteit te kunnen blijven garanderen. Doel is om alle (onafhankelijke) informatie over alle huisdieren bereikbaar

"Werken aan een goede relatie mens-dier, door het geven van voorlichting en het behartigen van de belangen van de huisdierliefhebber."

te maken en zich meer te richten op de niet-georganiseerde huisdierenhouder.

Wie is Tony Achterkamp?
Tony Achterkamp is altijd gefascineerd geweest door alles wat met het houden van dieren te maken heeft. Zijn ouders hadden een dierenspeciaalzaak en hij kwam hier later automatisch in terecht. Omdat hij zich minder interesseerde voor de commerciële aspecten van de bedrijfsvoering, specialiseerde hij zich in de ongewervelde zeedieren en zocht zijn voldoening in zaken als het geven van lezingen, redactiewerk voor een maandblad over zeewater en de Bond van Zeeaquarium Verenigingen. In 1991 stopte hij met zijn winkel en trad in dienst van de toenmalige Praktijkschool in Barneveld, het huidige PTC+ (Practical Training Centrum). Hij heeft hier een volledige onderwijstaak op het gebied van de koudbloedige dieren (inclusief de ongewervelden). Daarnaast besteedt hij ongeveer dertig uur per week aan het PVH.

Wat is de relatie van het PVH en de dierenarts?
In elke werk- of projectgroep van het PVH neemt minimaal één dierenarts zitting (zie kader). Daarnaast is de KNMvD, met drs. Joost van Herten als afgevaardigde, betrokken als adviseur en woont een aantal vergaderingen bij. Vanuit de Faculteit der Diergeneeskunde is prof. dr. Freek van Sluijs ook als adviseur benoemd. Tenslotte kan het PVH voor de praktiserend dierenarts een bron van kennis zijn, met name op het gebied van verzorging van een uitgebreide groep bijzondere gezelschapsdieren. Deze kennis is beschikbaar op de website *www.huisdieren.nu* en wordt constant uitgebreid. Hier kunnen ook allerlei brochures worden gevonden. Deze website draait nu voor het derde jaar en alle informatie is verantwoord samengesteld door onafhankelijke deskundigen. Tevens zijn er allerlei links te vinden van andere sites op huisdierengebied.
Het liefst zou men de kennis en bekendheid van het PVH willen uitdragen middels de verspreiding, vier tot zes keer per jaar, van een magazine over het verantwoord verzorgen van huisdieren. Hiervoor ontbreken helaas nog de financiën. De hoop is daarom gevestigd op medefinanciering door het ministerie van LNV en tevens is onlangs de leden van de DIBEVO gevraagd om 50 euro te doneren als ondersteuning voor de website. Met 4500 leden zou dit een goede basis kunnen zijn. Mogelijk dat in de toekomst eenzelfde soort bijdrage voor een magazine zal worden gevraagd. Als de dierenarts hier ook aan zal deelnemen, dan zijn er nog veel meer mogelijkheden beschikbaar, aldus Achterkamp.

"Door deelname in de Raad voor Dieraangelegenheden heeft de PVH een belangrijke stem gekregen bij het aansturen van het beleid."

PVH, Erkenningsregeling Dierenbranche en de Stichting Dierbaar
Zoals bekend is de PVH politiek actief bezig om de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren aan te passen. Met name de lijst van de te houden dieren (artikel 33) en de vakbekwaamheidseisen van de dierenhandel (artikel 56) staan ter discussie. Het PVH heeft zich, via de RDA, al actief beziggehouden met de invulling van de positief- en negatieflijsten over te houden dieren. Het uitgangspunt hierbij is



pragmatisch: als een eigenaar het goed voor elkaar heeft en de diersoort zonder problemen is te houden, dan blijft hij of zij dit recht ook in de toekomst houden.
Daarom maakt het PVH zich ook sterk voor de vakbekwaamheidseisen voor de dierenhandel. Tot twintig jaar geleden had een houder van zo'n bedrijf een vakbekwaamheidsdiploma nodig, maar dit is afgeschaft. Daardoor is er veel onkunde ontstaan. Tony Achterkamp ontwikkelde daarom op eigen initiatief in samenwerking met DIBEVO een Gedragscode Aquaristiek die onder de aandacht kwam van het ministerie van LNV. Deze vroeg vervolgens de DIBEVO of deze gedragscode niet uitgewerkt kon worden tot een regeling voor de hele dierenbranche. Zes jaar geleden werd daarom door de DIBEVO de Stichting Dierbaar opgericht om dierenspeciaalzaken, pensions, kennels enzovoort op vrijwillige basis te certificeren. Daarbij spelen twee verschillende auditoren een rol: één voor de bedrijfsmatige kant en één, een dierenarts, om de controleren of alles rondom de dieren voldoet aan de eisen (logboek, ziektepreventie enzovoort). Er bestaat nog geen verplichting tot samenwerking van een dierenbedrijf met een vaste dierenarts, hoewel dit wel als gewenst wordt gezien. Tot nu toe is de belangstelling om te certificeren erg klein en een vorm van verplichting vanuit de overheid dringend gewenst.

Werkconferentie Dierenwelzijn 11 oktober 2004
Op 11 oktober 2004 vond in Delft de Werkconferentie Dierenwelzijn plaats (zie ook het verslag in het TvD van 15 november 2004, pagina 757) om te bespreken hoe het welzijn van dieren kan worden verbeterd en gewaarborgd en welke problemen hierbij een rol spelen. Als resultaat van deze conferentie is door minister Veerman, in samenwerking met de RDA, het Forum Welzijn Gezelschapsdieren opgericht (zie ook de bulletins Bestuur en Bureau) waarin het PVH een belangrijke rol gaat spelen. Er worden drie werkgroepen gevormd die adviezen gaan formuleren voor de minister over het toekomstige beleid met betrekking tot dierenwelzijn. Onder andere zal het hierbij gaan over (mogelijk) verplichte certificering van handel en fokkerij en de (verplichte) identificatie en registratie (I&R). Het PVH vindt een verplichte I&R een absolute voorwaarde bij de bestrijding van zaken als agressie

"De PVH maakt zich ook sterk voor vakbekwaamheidseisen voor de dierenhandel."

en erfelijke gebreken. Als groot probleem worden door de overheid zaken aangedragen als de bescherming van de privacy en handhaving van een en ander. Achterkamp acht de sector professioneel genoeg om zelf de I&R uit te voeren en te controleren. De overheid hoeft alleen de verplichting maar te leveren.
Het zal duidelijk zijn dat het PVH redelijk tevreden is met de uitkomst van de conferentie en het uitgezette vervolgtraject en zij acht de kans groot dat zaken, waarvoor zij zich al jaren inzet, eindelijk tot resultaat gaat leiden.
Zoals bekend wil minister Veerman het huidige Honden- en kattenbesluit (HKB) eind 2006 afschaffen en vervangen door een hanteerbaarder product. Het PVH kan hierbij een stevige rol spelen meent Achterkamp, door bijvoorbeeld alle hondenorganisaties die nog niet zijn betrokken bij de werkgroepen, mee te laten praten via het PVH.
Het PVH is overigens heel tevreden over haar deelname in de RDA waar structureel wordt gesproken en gewerkt op het gebied van gezelschapsdieren. Achterkamp vindt de invloed van de raad beter dan ooit en deze is nog steeds groeiende wat voor de hele sector voordelen kan opleveren, bijvoorbeeld als het gaat om het professionaliseren van de hobbywereld.

"In het pas opgerichte Forum Welzijn Gezelschapsdieren, speelt de PVH een belangrijke rol. Zo kan het platform stevig meepraten over bijvoorbeeld de afschaffing en vervanging van het Honden- en kattenbesluit eind 2006."

Week van het Huisdier

Vanzelfsprekend is het PVH deelnemer in de Week van het Huisdier, een initiatief van de KNMvD en DIBEVO, aangezien de doelstellingen helemaal overeenkomen met die van het platform. Het zal echter nog enkele jaren duren voordat dit initiatief, zoals in het Verenigd Koninkrijk, een instituut wordt, meent Achterkamp, die de PR nog te laag vindt in relatie met de investering.
De keuze van het onderwerp voor 2005 'Uw huisdier goed gevoed' vindt hij persoonlijk minder geslaagd omdat het naar zijn mening niet zo goed zal aanslaan bij het publiek. Liever zou hij een onderwerp zien als 'Verrijking van de omgeving van het huisdier'.

Bemiddeling stage en afstudeerprojecten

In 2004 is door het PVH een bemiddelingsbureau voor stage- en afstudeerprojecten (BSA) opgericht. Hier kunnen de bij het PVH aangesloten deelnemers zoals werkgroepen, instituten en organisaties onderwerpen aandragen waar één of meerdere studenten mee aan het werk kunnen. Dit heeft als voordeel dat gericht actuele vraagstukken op het gebied van huisdieren aangepakt kunnen worden en er vervolg aan gegeven kan worden door een volgende (groep) student(en) wanneer een project te groot voor één stageperiode blijkt te zijn. Studenten die hier gebruik van maken zijn tot nu toe afkomstig van de STOAS in Dronten, de Agrarische Hogeschool in Den Bosch, het Van Hall Instituut in Leeuwarden en de Wageningen Universiteit. Achterkamp vindt dat de Faculteit der Diergeneeskunde ook projecten en stageplaatsen zou kunnen aanvragen. De belangrijkste voorwaarde die wordt gesteld aan de deelnemers is dat de rapporten openbaar mogen worden gemaakt.
Voorbeelden van de eerste resultaten zijn een rapport over het Honden- en kattenbesluit (Van Hall Instituut); verbeteringspunten voor beurzen voor bijzondere dieren (Den Bosch) en over abiotische effecten van vijverwater voor vissen (Van Hall Instituut). Het PVH waakt ervoor dit bureau niet te groot te laten worden en denkt dat het binnen één à twee jaar volledig kan draaien.

Samengevat

Het is duidelijk dat Tony Achterkamp een gedreven persoon is en met vele anderen al veel energie en tijd heeft gestoken in het PVH om er een succes van te maken. Het ziet er naar uit dat van alle investeringen gedurende vele jaren op afzienbare termijn de vruchten geplukt kunnen gaan worden en er een professionele organisatie wordt gevormd. De hoofddoelstelling van het PVH is de relatie mens-dier; als subdoelstellingen ziet Achterkamp onder andere het professionaliseren van de liefhebberij (zonder dat dit ten koste gaat van de hoofddoelstelling); het samenbrengen van de vele organisaties waardoor men een inzicht kan krijgen in 'elkaars dieren'; het bereiken van een certificering van de dierenbranche en een verplichte I&R.

Secretariaat PVH: Postbus 64, 3770 AB Barneveld; *info@huisdieren.nu*; telefoon (0342) 406550; fax (0342) 406501.

Werkgroepen en daarin betrokken dierenartsen

Werkgroep Honden: Mevrouw drs. Fuus Thate en mevrouw drs. A.R. Agter als afgevaardigde van de Raad van Beheer op Kynologisch Gebied.

Werkgroep Katten: Mevrouw drs. Kirsten Rekvelt en mevrouw drs. Karin van Laar.
In zowel de werkgroep Honden als in de werkgroep Katten zit als afgevaardigde van Genetic Counselling Services drs. Peter Prins.

Werkgroep Kleine Zoogdieren: Mevrouw drs. Marein van der Hage

Werkgroep Reptielen en Amfibieën: Prof. dr. Peer Zwart

Werkgroep Vissen en ongewervelden: Drs. Peter Werkman

Werkgroep Vogels: Prof. dr. Peer Zwart en drs. Wim Halsema als afgevaardigde van de Nederlandse Bond voor Sierduivenliefhebbers.

Werkgroep Voeding bijzondere dieren: Drs. Frank Verstappen.

Gezondheidszorg in biologische dierhouderij loopt achter bij gangbare houderij

Symposium 'Gezondheidszorg in de biologische dierhouderij'

Rogier Kuiper

Berichten en verslagen

Het huidige kabinet heeft met haar nota 'Biologische Landbouw 2005-2007' te kennen gegeven dat ze de groei van de biologische sector voor de komende jaren onverminderd blijft stimuleren. Voor veel veehouders gaat een eventuele overstap naar biologisch boeren vaak gepaard met onzekerheid omtrent eventuele dierziektes bij de nieuwe bedrijfsvoering en hoe deze behandeld mogen worden. Gezien de te verwachten groei van de biologische sector zullen ook steeds meer dierenartsen te maken krijgen met de specifieke eisen die de biologische regelgeving stelt aan de gezondheidszorg van de dieren. Complicerende factor hierbij is bovendien dat volgens de EU-regelgeving de voorkeur moet worden gegeven aan een behandeling met homeopathische of plantaardige producten. Hoe realistisch is die regelgeving en waar zitten de knelpunten in relatie tot onze landelijke wetgeving op het gebied van dierenwelzijn en toepassing van diergeneesmiddelen? Dat was kort samengevat het thema van het symposium 'Gezondheidszorg in de biologische dierhouderij', dat op 17 december 2004 werd georganiseerd door de Animal Science Group van Wageningen UR in Lelystad. Het programma was gericht op biologische veehouders, dierenartsen, paraveterinairen en vele anderen en bestond uit een tiental voordrachten en ruim gelegenheid voor voor- en tegenstanders om hun argumenten naar voren te brengen.

De wegen van de politiek, ook van de EU-politiek, zijn vaak ondoorgrondelijk. Waarom de EU-regelgeving de biologische landbouw zo onlosmakelijk verbindt met de homeopathie is onduidelijk en is ook op deze dag niet duidelijker geworden. Per slot van rekening zijn ook zonder homeopathie allerlei vormen van biologische landbouw denkbaar.

Homeopathie

Het symposium viel daardoor uiteen in twee delen, zowel qua programma als qua inhoud. Het ochtendprogramma was vooral gewijd aan de homeopathie. Vooraf werd door Ivo Claassen een korte inleiding gegeven om wet- en regelgeving van diergeneesmiddelengebruik in de biologische dierhouderij toe te lichten. De EU heeft een uitgebreide regelgeving met betrekking tot diergeneesmiddelen; zij moeten zijn geregistreerd en getest op werkzaamheid en veiligheid. Voor homeopathische diergeneesmiddelen echter mogen de lidstaten een vereenvoudigde toelatingsprocedure hanteren, waarbij het bewijs van therapeutische werking niet wordt geëist. Zo zijn in Nederland ± 9000 homeopathische diergeneesmiddelen toegelaten, die nooit zijn beoordeeld.
Tegen de achtergrond van de juist met betrekking tot de homeopathie tegenstrijdige regelgeving volgde hierop de discussie over homeopathie aan de hand van inleidingen door Sjeng Lumeij ('Een kritische blik') en Liesbeth Ellinger en Ton Baars ('Homeopathie en alternatieve gezondheidszorg'). Lezers van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde kennen de standpunten van Sjeng Lumeij en Liesbeth Ellinger. Sjeng Lumeij zorgde ervoor dat er, ook bij wie hem nog niet kende, geen enkel misverstand kon blijven bestaan over zijn opvatting: homeopathie kan de toets der (al dan niet wetenschappelijke) kritiek niet doorstaan. Liesbeth Ellinger, die haar inleiding deelde met Ton Baars, nam haar geloof in de homeopathie als uitgangspunt en voerde aan dat de discussie pas zinvol zal zijn als de wetenschap haar methodologie heeft aangepast. Voor de biologische diergezondheidszorg zag zij derhalve een paradigmawisseling naar de homeopathie als onvermijdelijk.

Gezondheidszorg in biologische dierhouderij

Het middagprogramma had meer direct betrekking op de gezondheidszorg in de biologische dierhouderij. Een zestal sprekers belichtten verschillende aspecten en verschillende takken van biologische dierhouderij. Grosso modo was de strekking niet bemoedigend: de gezondheidszorg in de biologische dierhouderij loopt ruim achter op de gangbare dierhouderij.
Ineke Eijck belichtte de gezondheidszorg in de biologische varkenshouderij. Hier is al relatief veel (literatuur)onderzoek gedaan naar de mogelijke gevolgen voor gezondheid, inventarisatie van gezondheidsproblemen, groei, voederconversie, diergeneesmiddelengebruik en alternatieve diergeneesmiddelen. Diergezondheid is nog niet optimaal, management kan beter, diergeneesmiddelengebruik is relatief hoog. Een en ander is nog in ontwikkelingsstadium.
Jan van der Meulen sprak over diergeneesmiddelengebruik in de pluimveesector, waar het moeilijk is een helder beeld te krijgen, omdat registratie van ziekten en diergeneesmiddelengebruik onvolledig is. Ook hier is men zoekende naar middelen (alternatieve, homeopathische, fytotherapeutische en reguliere) waarmee biologische pluimveehouderij binnen de geldende regelgeving mogelijk is.
Aize Kijlstra ging in op het diergeneesmiddelengebruik in de biologische rundvee- en geitenhouderij, de regelgeving hiervoor en de tegenstrijdigheden die dit oplevert. Hij had enkele belangrijke waarschuwende boodschappen. Zo worden er veel middelen gebruikt waarvan de effectiviteit niet is aangetoond, hetgeen op zich strijdig is met EU-regelgeving. De regelgeving voor de biologische dierhouderij bevat onduidelijkheden, er is behoefte aan meer begeleiding door en betrokkenheid van de reguliere diergeneeskunde en onthouding van doeltreffende gezondheidszorg kan het imago van de sector schaden. Een drietal aspecten van de melkveehouderij werden vervolgens besproken: de uiergezondheid door Gidi Smolders, parasitaire infecties door Fred Borgsteede en paratuberculose door Hilmar van Weering. Kort samengevat was ook hier de boodschap dat zowel management en gezondheidszorg als diergeneesmiddelengebruik van de biolo-

gische dierhouderij zich nog in de ontwikkelingsfase bevinden en dat er nog veel moet gebeuren vóórdat er aanvaardbare resultaten zijn te verwachten.

Conclusies van een interessante symposiumdag:
- De gezondheidszorg in de biologische dierhouderij staat voorlopig op achterstand bij de reguliere. Het zal nog veel inspanningen vergen om deze achterstand in te halen, als dit al mogelijk is.
- Het begrip 'biologische dierhouderij' behoeft nog steeds nadere omschrijving. Vooral de positie van homeopathie en andere alternatieve geneeswijzen binnen de biologische dierhouderij behoeft aandacht, dit in het licht van nog uit te voeren effectiviteitstudies.
- Er is behoefte aan meer begeleiding door en betrokkenheid van de reguliere diergeneeskunde.
- Onthouding van doeltreffende gezondheidszorg kan het imago van de sector schaden.

Dr. Rogier Kuiper is lid van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Dierenkliniek Emmeloord wint promotieprijs

Emmeloord - Hij had de afgelopen maanden het gevoel dat er iets aan de hand was, maar dat dit zou resulteren in de promotieprijs van de gemeente Noordoostpolder had hij totaal niet verwacht. De Dierenkliniek Emmeloord won de tweejaarlijkse prijs en Krijn van Muiswinkel nam deze zeer verrast in ontvangst. Hij kreeg de onderscheiding, een oorkonde, een beeld en 1000 euro, maandagavond 3 januari 2005 in het gemeentehuis in Emmeloord uit handen van burgemeester Willem ridder van Rappard.

De promotieprijs is bestemd voor personen of een instantie die zich verdienstelijk hebben gemaakt en Noordoostpolder op de kaart zetten. Van Rappard roemde de Dierenkliniek aan de Espelerlaan.
Deze beantwoordt met de geavanceerde faciliteiten aan de eisen des tijds. Zo beschikt Emmeloord over de eerste MRI-scan (Magnetic Resonance Imaging) voor paarden. Uniek, omdat er in ons land hooguit een tweede van komt.
Na de modernisering en uitbreiding werd de Dierenkliniek Emmeloord eind oktober vorig jaar officieel geopend. Het ziekenhuis voor dieren heeft zich bewezen als een van de meest gerenommeerde paardenklinieken in ons land en staat dan ook hoog aangeschreven. In het 38-jarig bestaan zijn geleidelijk de specialisaties in de diergeneeskunde ontstaan, waarbij Emmeloord een voortrekkersrol heeft vervuld, getuige de opdeling in een paarden- en gezelschapsdierenkliniek.



Foto: Hans Veenhuis

Van Muiswinkel noemde maandagavond de uitbreiding op het gebied van chirurgie en er wordt gewerkt aan de vergroting van de afdeling gezelschapsdieren. De kliniek wordt ook wel het Diergeneeskundig Centrum Noord Nederland genoemd, maar daaraan komt een einde, want de naam Dierenkliniek Emmeloord heeft de voorkeur.

Bron: De Noordoostpolder, 6 januari 2005.

Nieuws van de AUV Veterinaire Mediatheek

Tjeerd Cuperus

Begin jaren tachtig startte de AUV Veterinaire Mediatheek, onder de naam 'W.F. Speckmannstichting', met haar activiteiten voor de praktiserende dierenarts. Sindsdien heeft er een ware 'digitale revolutie' plaatsgevonden, van 'super-acht-filmtechniek' tot (digitale) videocamera's, van spiegelreflexcamera met enorme voorzetlenzen tot digitale fotocamera's met tal van mogelijkheden, van vinyl tot cd-rom, van video tot dvd. De Mediatheek probeert deze ontwikkelingen zo goed mogelijk te volgen, maar moet ook rekening houden met degenen die nog wel met een videorecorder werken. Het is te kostbaar om alle videobanden om te zetten naar dvd, maar op aanvraag zal de Mediatheek dat zeker doen.
Ook heeft de Mediatheek weer nieuw materiaal in haar assortiment.

Video

Endoscopie. Reiniging en Verzorging van het Materiaal

Endoscopen zijn kwetsbaar, vooral de lenzen en glasfiber. Het hanteren, reinigen en bewaren van de apparatuur wordt uitvoerig behandeld en wordt van groot belang geacht voor een optimale werking gedurende langere tijd. Vooral reinigen en desinfectie krijgen veel aandacht en wordt in een tiental stappen uitvoerig getoond en toegelicht. Een film die voor assistenten heel instructief kan zijn.
Mediatheeknummer: **A 165,** Video, 12 minuten

Endoscopische Ovariëctomie bij de Teef

De operatie die wordt getoond, bestaat uit een ingreep die door één punctieplaats wordt uitgevoerd. Na het 'opblazen' van de buik wordt, ter hoogte van de navel, een trocard ingebracht, waardoor de endoscoop wordt geschoven. Via dezelfde buis worden de instrumenten gebruikt. Het ovarium wordt, via de buikwand, van 'buiten af' aan het peritoneum gefixeerd door middel van een hechting. Bloedvaten en ligamenten worden, na coagulatie, doorgeknipt en het ovarium, na het doorknippen van de extern aangebrachte hechting, via de trocardbuis verwijderd. Met één enkelvoudige spier- en huidhechting wordt de operatiewond gesloten. De totale duur van de operatie bedraagt 15 minuten. (Deze film beoogt niet een chirurgische instructie te zijn, maar een informatieve presentatie).
Mediatheeknummer: **A 166**, Video, 10 minuten

Endoscopie bij de Voortplanting bij de Teef

Hoofdzakelijk vaginale beelden worden in deze film getoond, met aan het einde nog enkele intra-uterine beelden. Speciale aandacht wordt gevestigd op de mucosa en de soort uitvloeiing bij de verschillende stadia in de cyclus. Zo worden beelden getoond van de vroege en late pro-oestrus, de pro-oestrus, de oestrus, sub-oestrus, verlengde oestrus, de met-oestrus. Ook het beeld van de vagina tijdens de graviditeit en de partus wordt weergegeven. Ook worden nog enige pathologische aandoeningen als abortus, vaginatumoren en 'Fleischspangen' in beeld gebracht.
Mediatheeknummer: **A 167**, Video, 21 minuten.

Endoscopische Cryptorchidectomie bij de Reu

De patiënt wordt in rugligging getoond en geopereerd. In de 'opgeblazen' buikholte wordt de testikel opgezocht, beetgepakt en tegen de buikwand geduwd. Deze wordt dan van buiten af met een hechting aan het peritoneum gefixeerd. Vervolgens worden bloedvaten en zaadstreng dichtgeschroeid, doorgeknipt en de testikel wordt via de trocardbuis verwijderd. Met één hechting wordt tenslotte de wond gehecht.
De hele operatie neemt tien minuten in beslag.
(De film beoogt geen chirurgische instructie te zijn, maar heeft een instructief doel).
Mediatheeknummer: **A 168**, Video, 10 minuten

Endoscopie bij Reptielen

Als voorbeeld voor reptielen wordt in deze film een hagedis getoond. Voorafgaand aan de endoscopie worden eerst de anesthesie, intubatie en beademing behandeld. De plaats van het inbrengen van de endoscoop en de wijze waarop worden aangegeven. Na inbrengen van de endoscoop wordt de anatomie van het dier behandeld waarbij het opvallend is dat geen diafragma aanwezig is. Na endoscopie wordt de wond met een enkelvoudige hechting gesloten. De instrumenten, benodigd voor de endoscopie worden behandeld en verder worden enkele toepassingen van endoscopie bij reptielen getoond en andere aangegeven.
Mediatheeknummer: **A 169**, Video, 10 minuten

Scrapiebestrijdingsprogramma

De bestrijding van scrapie wordt in deze film behandeld. Eerst wordt uitgelegd dat scrapie een hersenaandoening is die gerelateerd is aan BSE bij het rund en Creutzfeld-Jacob bij de mens. De door prionen veroorzaakte aandoening van de hersenen geeft bij het schaap verschijnselen als krabben, schuren, trillen en het dier is schrikachtig. In een besmette koppel sterft jaarlijks één procent van de dieren aan deze ziekte. Zes procent van de koppels in Nederland is besmet. De methode om de ziekte te bestrijden is eenvoudig en doeltreffend. Met de samenwerking van het stamboek, de Gezondheidsdienst voor Dieren en de dierenarts wordt door middel van bloedonderzoek op het CIDC in Lelystad bepaald welke dieren resistent zijn tegen deze aandoening. Met de resistente rammen wordt verder gefokt en zo kan in vijf jaar tijd een hele koppel scrapie-vrij worden.
Mediatheeknummer: **A 170,** Video, 8 minuten en ook **dvd 001**.

Laat je niet beetnemen (Lyme disease)

Het verblijven en spelen in de natuur geeft mogelijkheden voor contact met teken. Voorkeursplaatsen van de teek zijn warme plekjes zoals hoofd, oksel, knieholte en bilnaad. De teek wordt verder beschreven en getoond. Lyme disease wordt aangegeven als een ernstige aandoening van hart en gewrichten. Geadviseerd wordt om na het buitenspelen of bivakkeren het lichaam te (laten) controleren op donkere puntjes of bultjes. De teken dan direct verwijderen met een tekentang. Geen paniek maar wel snel verwijderen. Bij het later ontstaan van rode, kringvormige plekken direct naar de huisarts gaan. Deze zal dan antibiotica voorschrijven om de door de teek overgebrachte *Borrelia burgdorferi* te bestrijden. Mediatheeknummer: **A 171**, Video, 5 minuten

Geboren voor Onveiligheid (Born to Infest)

Er zijn meer dan 800 verschillende soorten teken die bij allerlei dieren kunnen voorkomen en een risico vormen voor mens en dier. Voor de voortplanting zijn vochtigheid en warmte noodzakelijke voorwaarden. Een speciaal zintuig bij de teek geeft informatie of een potentiële gastheer aanwezig is. De dunne huid van de gastheer heeft de voorkeur, zoals hoofdhuid en oren. De mens heeft veel dunne huid! De wijze van doorboren van de huid en zich 'vastkitten' in de huid wordt behandeld, evenals het zuigen van bloed en het 'injecteren' van speeksel. Ziektekiemen als *Babesia*, *Rickettsia* en *Borrelia* zijn mogelijke 'tick-borne diseases'. Risico van infecties zijn niet groot wat de eerste 48 uur betreft. Daarna wordt het risico groot. Eén teek kan wel drieduizend geïnfecteerde eieren produceren.
Mediatheeknummer: **A 172**, Video, 8 minuten

Cd-rom

Plantenkennis voor Paardenhouder en Dierenarts

Deze cd-rom is als een moderne encyclopedie te beschouwen met als hoofdonderwerp planten die voor het paard, min

of meer, giftig zijn.
Naast een beschrijving van de betreffende plant, worden ook prachtige beelden van die plant getoond. Herkenning, door de dierenarts en vooral ook de paardeneigenaar, is dan ook een belangrijke reden voor het produceren van deze schijf.
Behandeld worden: giftige planten, planten die wél geschikt zijn voor aanplant bij een paardeneigenaar, indicatorplanten en grassen. Verder bevat de disk een vragenspel over planten en een rangschikking van planten naar de verschijnselen die ze bij paarden veroorzaken. Aan dierenartsen en eigenaren worden waardevolle en noodzakelijke adviezen gegeven wat te doen bij eventuele vergiftigingen.
Mediatheeknummer: **C 035,** cd-rom

Elementen van het Onderbeen van het Paard (The equine distal limb)
Deze cd-rom handelt over de anatomie en de fysiologie van het onderbeen van het paard. Alle onderdelen worden driedimensionaal weergegeven en kunnen in alle richtingen worden getoond. Met bewegende beelden worden onderwerpen, die daarvoor geschikt zijn, met gesproken uitleg, getoond. Behandeld worden alle botten, ligamenten, pezen, gewrichten, arteriën en zenuwen. Tenslotte wordt ook de hoef behandeld.
Mediatheeknummer: **C 036,** cd-rom

Ons Levend Erfgoed (Zeldzame Huisdierenrassen)
Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Tijdschrift Zeldzame Huisdierenrassen is deze cd-rom geproduceerd. Op deze schijf worden behandeld: paarden, runderen, geiten, schapen, konijnen, hoeders, duiven, eenden en honden. Van alle rassen worden de kenmerken, de geschiedenis en de huidige stand besproken. Verder worden van de rassen de doelstellingen, de achtergronden, de activiteiten en fokcentra weergegeven.
Mediatheeknummer: **C 037,** cd-rom

Erfelijke Aandoeningen bij de Hond (gewrichten, beenderen en spieren)
Deze cd-rom legt heel duidelijk de verbinding tussen de klinische beelden en de genetische achtergrond van de meest voorkomende erfelijke aandoeningen van het bewegingsapparaat bij de hond. De schijf is geschikt om te kunnen adviseren bij hondenraskeuze. Ook fokadviezen kunnen verantwoord worden gegeven. De cd-rom behandelt ongeveer tweehonderd rassen en meer dan zestig erfelijke aandoeningen. Hierbij worden klinische foto's en röntgenopnames getoond.
Mediatheeknummer: **C 038**, cd-rom

Ziekten van Siervogels, een Foto- en Filmatlas
Deze schijf bevat een omvangrijk foto- en filmarchief. Diagnostische mogelijkheden, normaalwaarden en pathologische veranderingen bij papegaaien, duiven en kleine siervogels worden uitvoerig behandeld. Ongeveer 400 foto's en filmfragmenten tonen de belangrijkste ziektebeelden. Ook worden röntgen- en echografische opnames getoond voor diagnostiek. Zoekprogramma's maken eenvoudig gebruik mogelijk.
Mediatheeknummer: **C 039**, cd-rom

DVD'S

Inleiding tot Tandheelkunde bij Paarden (Introduction to equine dentistry)
Deze dvd behandelt de tandheelkunde bij paarden, van anatomie tot en met het verouderingsproces. De schijf geeft prachtige beelden en heldere feiten over het belang van tandheelkunde bij paarden. Driedimensionale, bewegende beelden geven een levendige demonstratie met de meest recente ontwikkelingen in instrumentarium en technieken. Hoofdonderwerpen zijn: de anatomie van de schedel en het gebit, het kauwproces, het verouderingsproces, afwijkingen van snijtanden en kiezen, leeftijdsbepaling, naamgeving van de elementen en het onderzoek van het gebit.
Mediatheeknummer: **D 002,** dvd, 30 minuten.

Weke Delen Chirurgie Technieken
Operatietechnieken van de weke delen worden bij gezelschapsdieren getoond. De getoonde acht operaties zijn: het verwijderen van urethrastenen bij het manlijke en vrouwelijke dier, het operatief aanbrengen van: een naso-oesophagale sonde, van een oesophagale sonde, van een maagsonde en van een jejunemsonde parenteraal. Verder de behandeling van een hernia diafragmatica en tenslotte de operatie van een hernia perinealis.
Mediatheeknummer: **D 003,** dvd

Algemene en Neurochirurgie Technieken
Deze schijf bevat een vijftiental operaties bij gezelschapsdieren die tot in de kleinste details illustratief zijn. De gesproken Engelse tekst is heel goed te volgen. De operaties die worden getoond zijn achtereenvolgend: hernia diafragmatica, hersteloperatie van een perineale hernia, operatie van een moeilijke perineale hernia, blaasstenen operatie, blaasoperatie bij de reu, blaasoperatie bij de teef, blaas defecten, urethrostomie I en II, Atlas subluxatie, operatieve behandeling van lendenwervels, fracturen van C1-C2, fracturen van C3-C7, fracturen van thoracale en lumbale wervels en tenslotte het aanleggen van een cervicale brace.
Mediatheeknummer: **D 004,** dvd

Tjeerd Cuperus is manager AUV Veterinaire Mediatheek. De Mediatheek is te bereiken via telefoonnummer (0485) 335555.

Nieuwe pootsparende therapie voor osteosarcomen bij de hond

J. Kirpensteijn

Het osteosarcoom is een kwaadaardige tumor van het bot met een hoge mate van ingroei en grote kans op metastasering. Naast chemotherapie worden de honden standaard behandeld met een pootsparende operatie of een amputatie van de betreffende poot. Pootsparende operaties kunnen alleen worden uitgevoerd in een aantal van deze honden, namelijk die honden die nog relatief kleine bottumoren hebben in de distale tibia, ulna of het scapula. Pootsparende operaties worden door de meeste eigenaren verkozen boven een amputatie.

In samenwerking met de afdeling Nucleaire Geneeskunde van het UMC Utrecht wordt in de Universiteitskliniek Gezelschapsdieren (UKG) onder leiding van dr. Jolle Kirpensteijn gewerkt aan een innovatieve therapie voor osteosarcomen in de poot bij de hond. Het doel van de voorgestane therapie is tweeledig: naast vernietiging van de tumor is het de opzet de betreffende ledemaat te sparen.
De behandeling behelst het per catheterisatie toedienen van zeer kleine radioactieve bolletjes, zogenaamde microsferen, in het naar de tumor lopende bloedvat. Deze microsferen lopen vervolgens vast in de microvasculatuur rond de tumor waar zij dankzij de afgegeven bètastraling een tumordodend effect tot gevolg hebben.
Ondanks dat dit een experimentele therapie betreft, kan het grote gevolgen hebben voor de verdere behandeling van primaire bottumoren bij de hond en de mens. Het is dus belangrijk dat wij patiënten en gemotiveerde eigenaren krijgen om mee te doen aan dit belangrijke onderzoek.

Criteria patiënten

De patiënten moeten aan de volgende criteria voldoen voordat ze aan dit onderzoek mee kunnen doen:
- osteosarcoom in een ledemaat (het liefst van de distale tibia)
- ureum, kreatinine en AF plasmaspiegels binnen referentiewaarden



- hematologisch geen afwijkingen
- geen aantoonbare lymfeknoop- en longmetastasen
- voor het overige: (relatief) gezond

Indien de hond wordt toegelaten zal het therapieprotocol worden gestart. De catheterisatie zal, ter evaluatie van de distributie van de microsferen, in twee fasen op dezelfde dag plaatsvinden.
Nadat de therapeutische dosis microsferen is toegediend dient de hond wegens stralingshygiënische overwegingen nog vier tot zeven dagen in onze kliniek te blijven. Deze periode is tevens bedoeld om onverhoopte complicaties snel op te merken en op te lossen.
Een maand na de ingreep wordt er een MRI-scan en botbiopt uitgevoerd ter evaluatie van het effect van de bestraling op de tumor en zal een systemische chemotherapie (carboplatin + doxorubicine) door onze internist-oncologen worden gestart.
De gehele behandeling wordt voor een sterk gereduceerd tarief aangeboden; de chemotherapie (met uitzondering van het toedienen) wordt gratis verstrekt. De honden die meedoen aan de studie zullen zes doses chemotherapie ontvangen.

Voor nadere inlichtingen of aanmelden van patiënten kunt u contact opnemen met dr. Jolle Kirpensteijn, e-mail: j.kirpensteijn@vet.uu.nl telefoon: (030) 2531698.

'Plantenkennis voor paardenhouder en dierenarts'

Cd-rom bespreking

Cd-rom voor € 37,50 te bestellen bij Adviesbureau VOER-RAAD, Oranjelaan 8 3737 AT Groenekan.

Een dierenarts is geen botanicus maar komt desondanks in allerlei situaties waarin enige (soms zelfs veel) kennis van de botanie wordt vereist. Als kennis van giftige planten wordt gevraagd, lopen wij vaak aan tegen het probleem dat veel van de beschikbare literatuur Amerikaans is. Onduidelijk is dan vaak in hoeverre ook hier van toepassing is wat in Amerika geldt. Komen de genoemde planten hier voor en zo ja, wat is dan hun Nederlandse benaming? Adviesbureau VOER-RAAD komt aan dit probleem tegemoet en biedt een cd-rom aan onder de titel 'Plantenkennis voor paardenhouder en dierenarts', samengesteld door A.M.van den Top en R.A.van Nieuwstadt. De nadruk ligt hierbij op vergiftigingen door planten bij het paard. In een korte inleiding (puur tekst) worden enkele algemene richtlijnen gegeven voor de behandeling van intoxicaties door planten bij het paard. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen EHBO-maatregelen, te nemen door de eigenaar en de behandeling door de dierenarts. In beide gevallen betreft het nuttige aanwijzingen over het "hoe te handelen in een situatie die gemakkelijk tot paniek leidt". In een tekst die tegelijk is bedoeld voor 'leken' en dierenartsen is woordkeus wel eens

lastig. Het resultaat is een tekst die hier en daar zakelijker en daardoor helderder had kunnen zijn. In een hoofdstuk 'Giftige planten' worden de belangrijkste giftige planten in alfabetische volgorde besproken. Daarbij wordt beknopt en duidelijk ingegaan op de verspreiding van de plant, de giftige delen van de plant, de giftige stof, dosis, werking, klinische verschijnselen, EHBO, de behandeling en de prognose van een intoxicatie. Aansluitend worden bij elke genoemde plant een aantal schitterende foto's getoond, vaak met close up, die de herkenning van de betreffende plant in zijn natuurlijke omgeving mogelijk maken. Hierbij zou het handig zijn als er, bij van dichtbij genomen foto's van kleine plantjes, een indicatie van de grootte of vergroting zou worden gegeven. Dit hoofdstuk is vooral voor de botanisch ongeschoolde dierenarts van grote waarde. De belangrijkste grassoorten en hun eigenschappen worden besproken in een hoofdstuk 'Grassen'. Vooral de paardenhouder en/of dierenarts die met graslandbeheer te maken krijgt, zal hier kunnen vinden wat hij als basiskennis nodig heeft. In een hoofdstuk 'Indicatorplanten' wordt voor zes typen grond aangegeven hoe de aanwezige vegetatie ons informatie verschaft over de grondsoort, met andere woorden een soort 'toegepaste botanie' die zal leiden tot een beter begrip van de interactie tussen grondsoort en vegetatie. 'Planten geschikt als aanplant' is een opsomming van een tachtigtal planten (bomen, struiken, sierplanten et cetera door elkaar), de meeste alleen met naam en één of meer mooie, duidelijke foto's, zonder nadere bijzonderheden. Bij enkele planten staat een opmerking over eventuele toxicologische betekenis. In dit bestek kan een dergelijke lijst natuurlijk nooit volledig zijn; het aantal planten dat geschikt is voor aanplant is een veelvoud hiervan. Opname in de lijst 'Planten geschikt als aanplant' betekent in de meeste gevallen uitsluitend dat de plant voor het paard niet giftig is. Dat informatie over eventuele andere eigenschappen niet in dit bestek past is duidelijk, maar toch zullen velen de braam bijvoorbeeld niet geschikt vinden om in hun tuin te planten. Hier wreekt zich de wat onduidelijke definiëring van de doelgroep, waarvoor deze informatie is bestemd. In het hoofdstuk 'Vragenspel' kan de gebruiker zijn kennis van de behandelde planten toetsen en het hoofdstuk 'Planten gerangschikt naar verschijnselen' geeft hulp bij de differentiële diagnose van de intoxicatie bij het paard. Het geheel wordt afgesloten met een lijst van gebruikte woorden en afkortingen en een index. Het 'bladeren' door een bestand, zoeken en terugzoeken, is in een boek gemakkelijker dan in deze cd-rom. De cd neemt u bij de hand en leidt u door de onderscheiden hoofdstukken. Hij leent zich daardoor beter voor een lezing over giftige planten (alleen na voorafgaande schriftelijk toestemming van VOER-RAAD) of voor een uurtje studie voor de dierenarts die zichzelf wil bijscholen. Vooral voor dat doel warm aanbevolen!

R. Kuiper

Klauwen *Praktijkgids voor klauwgezondheid*

Boek bespreking

Auteur: Jan Hulsen. Roodbont Uitgeverij. ISBN: 90-75280-56-4. Prijs € 11,90

Dit fraaie boekwerkje met als titel 'Klauwen' is een plezierige aanvulling op het eerder verschenen Koesignalen. Door de vele foto's en heldere tekeningen is het een illustratief en handig naslagwerk geworden, dat op elk Nederlands melkveebedrijf een plaatsje in de boekenkast verdient. Zoals iedere erkende rundveepracticus die regelmatig een Periodieke Bedrijfscontrole (PBB's) uitvoert kan beamen, is het op veel bedrijven bovendien absolute noodzaak dat het ook regelmatig van de plank wordt gehaald. Klauwaandoeningen vormen in de huidige melkveehouderij helaas één van de grootste gezondheidsproblemen en kennen bovendien een nauwe relatie met het welzijn van de koe.



Dit boekje bestaat uit veertig bladzijden, begint met een samenvatting en is vervolgens opgebouwd uit vier hoofdstukken. Het valt makkelijk in één avondje uit te lezen. Het eerste hoofdstuk 'De basis' geeft met duidelijke tekeningen inzicht in de achtergronden van de anatomie, fysiologie, biomechanica en pathologie. De indeling is niet erg systematisch en om bij de belangrijkste infectieuze aandoeningen te beginnen met het 'Tyloom' is wat arbitrair, maar de praktische teksten en duidelijke foto's vergoeden veel. Hoofdstuk twee behandelt de dagelijkse praktijk en geeft een overzicht van de diverse groepen dieren op het bedrijf. Zo is er aandacht voor risico's op klauwaandoeningen bij het jongvee, de vaarzen, de lacterende dieren en de droge koeien. Hoofdstuk drie geeft in vogelvlucht een overzicht van klauwbehandelingen en met name het preventief en curatief *(niet echt dagelijkse taal voor een veehouder)* bekappen. Natuurlijk is het een illusie om te veronderstellen dat men bekappen uit een boekje kan leren, maar ook hier geldt dat de manier waarop het gepresenteerd wordt, opfrissend en verhelderend werkt. Het laatste hoofdstuk gaat over controle. Een punt waar men op heel veel melkbedrijven helaas onvoldoende aan toe komt. Het gebruikte rekenvoorbeeld laat echter zien dat er hier voor de gemiddelde melkveehouder nog veel geld valt te verdienen.

Gezien de (klauw)gezondheid en het welzijn van de Nederlandse melkveestapel is dit boekje ook voor rundveedierenartsen van belang. Voor de communicatie tussen dierenarts en melkveehouder vormt dit korte en krachtige boekje op het gebied van klauwgezondheid namelijk een prachtig hulpmiddel.

J.T. Siebinga

Praktijk in bedrijf

Comfortabel gesprek

Jolien Boeding

"Ik loop al lang met jullie kaartje op zak" horen we vaak aan de telefoon. Er gaat dikwijls wat tijd over heen voor een dierenarts contact opneemt met onze counselingservice. Onderstaand een alledaags telefoongesprek met onze counselor: "Mijn partner en mijn collega's vinden dat ik prikkelbaar en teruggetrokken ben".

Hulp vragen is een zwaktebod, denk je bij jezelf. Toch merk je dat bepaalde zaken je meer energie - kosten dan je wilt. En als het je eigen praktijk betreft is het vaak extra lastig. Je bent bang dat je de problemen nog groter maakt door er met anderen over te praten.

Op zo'n moment is het plezierig om een 'sparringpartner' te hebben. Iemand die met professionele afstand helpt om de zaken op een rijtje te zetten, om niet te blijven hangen op een bepaald detail, maar weer verder te komen. Iemand die niet meteen met een oplossing klaarstaat, maar die wel helpt om eens op een andere manier naar de kwestie te kijken.

Zo was het ook bij Willem, die werkzaam is in een gemengde praktijk. Hij voelde zich vaak gehinderd in zijn enthousiasme. Hij wilde gewoon lekker doorwerken en zag geen problemen in de veranderingen op de markt. Maar wel had hij last van het gezeur om hem heen. En vooral van het negatieve gedrag van anderen. Vervolgens baalde hij weer omdat hij zich dat zo aantrok.

Deze spiraal bleek goed te doorbreken. Door eerst gewoon van zich af te kunnen praten. Maar, om er vervolgens ook wat mee te doen. Want om welke kwesties ging het nu echt. En wat is zijn rol daarin? Hoe zou hij die dingen veranderd willen zien. En wat zijn zijn mogelijkheden om dat te bereiken? Tijdens het telefoongesprek kwam al snel zijn enthousiasme weer boven. Er werd een nieuwe afspraak gemaakt voor twee weken later. Niet omdat er nog een probleem was, maar gewoon omdat het comfortabel is voor Willem om bij te praten. Hij heeft het gesprek als verhelderend, constructief en prettig ervaren en wil er graag een vervolg aan geven. Iets voor u?

Mr. Jolien Boeding-Polée is Branchemanager Vrije Beroepen bij ICAS Nederland B.V.

'First European Veterinary Surgery Precongress Day' tijdens het FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN Congres op 14 april 2005

Congressen en cursussen

De Voorjaarsdagencommissie presenteert met trots het eerste gecombineerde FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagencongres 2005. Gerenommeerde sprekers, (zoals Hulse, Hudson, Biourge, Fowler, Hackett, Swaim, Flecknell en vele anderen) van over de hele wereld zullen een compleet wetenschappelijk programma presenteren door middel van lezingen, workshops, interactieve cursussen en praktijklaboratoria.

Precongress Day Chirurgie

Op donderdag 14 april 2005 organiseert Royal Canin samen met Merial de 'First European Veterinary Surgery Precongress Day'. Internationaal erkende veterinaire chirurgen zullen de meest recente technieken voor algemene en orthopedische chirurgie behandelen. Ook het belang van revalidatie en voeding voor een sneller en meer succesvol herstel zullen op deze dag besproken worden.
De precongresdag is open voor alle dierenartsen en zal een interactief karakter hebben. Deelnemers aan het volledige FECAVA-FEEVA hoofdprogramma hebben vrije toegang tot deze precongresdag. Voor dierenartsen die het congres niet volgen bedragen de kosten € 50,- (GGG-leden) of € 75,- (niet-GGG-leden). Royal Canin en Merial zijn er bijzonder trots op deze interessante precongresdag te kunnen sponsoren en willen op deze manier het belang van een uitgebalanceerde voeding en pijnstilling voor de chirurgische patiënt benadrukken.

Programma

De sprekers Hulse (US) en Hudson (US) bijten om 9.00 uur het spits af met hun lezing *Advances in stifle surgery and rehabilitation.* Na een korte pauze geven zij een lezing getiteld: *Advances in hip surgery and rehabilitation.* Om 11.00 uur spreekt Flecknell (UK) over *Advances in postoperative pain-control of the orthopaedic patient.* Na de lunchpauze is het om 13.30 uur de beurt aan Fowler (US) die spreekt over *Advances in hepatobiliary surgery I.* Seim (US) spreekt over ditzelfde onderwerp: *Advances in hepatobiliary surgery II.* Na wederom een pauze spreekt om 15.45 uur Van Noort (NL) over *Advances in postoperative nutrition* en de laatste spreker is Hackett (US), die een lezing houdt over *Advances in nutritional support devices.* Rond 17.15 uur is het programma ten einde. Er zijn tien permanente educatiepunten (PED) aangevraagd voor deze precongresdag.



Amsterdam
Het FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN Congres zal plaatsvinden in Amsterdam. Een interessante stad met beroemde grachten, vele musea en een dynamisch nachtleven. Hoogtepunten zijn een spectaculair galadiner in de 'Beurs van Berlage' en een concert in het Bethaniklooster. Op de commerciële tentoonstelling zullen meer dan 75 exposanten u hun meest recente producten en innovaties tonen en kunt u, onder het genot van een hapje en een drankje, uw collega's ontmoeten.
De Voorjaarsdagencommissie belooft u een uitdagend wetenschappelijk en interessant sociaal FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN Congres 2005. Wij verheugen ons erop u welkom te heten in Amsterdam.

Meer informatie www.voorjaarsdagen.org

De Diergeneeskundige Studenten Kring
presenteert in samenwerking met
het KOMPAS (adviesgroep van en voor dierenartsen):

De Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs

"Hoe benut jij de mogelijkheden van je Dierenartsenbul?"

Spraakmakende workshops en lezingen
omlijst door een informatieve en gezellige markt
voor alle dierenartsen en studenten!

Datum: **donderdag 31 maart 2005**
Plaats: Hal Androclusgebouw, Faculteit der Diergeneeskunde
Tijd: 12.00 – 20.00 uur met aansluitend borrel en vet-inn

Nadere berichtgeving volgt.

DSK telefoon 030-2534678
www.dskonline.nl

Workshop 'Interpretatie van laboratoriumuitslagen bij paarden'

Omdat de workshops Interpretatie Laboratoriumuitslagen voor Gezelschapsdieren erg positief ontvangen werden, organiseert VetMedLab een vergelijkbare workshop speciaal voor paardenpractici. Deze leerzame en praktijkgerichte workshops zullen onder leiding van drs. Lutz Goehring plaatsvinden op respectievelijk donderdag 3 maart in Deventer en donderdag 24 maart 2005 in Eindhoven, 's avonds van 19.00 tot 22.00 uur.

Drs. Goehring is specialist Interne Geneeskunde van het paard en werkzaam bij de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht. Hij zal nader ingaan op de *interpretatie van laboratoriumuitslagen bij paarden,* waarbij hij onder andere veelgehoorde misvattingen zal bespreken. U wordt in de gelegenheid gesteld ook zelf uitslagen in te sturen, die besproken kunnen worden. Interesse? Bel één van de regiomanagers en geef uzelf op.

NB. Het aantal plaatsen is beperkt en er wordt een vóóraf te betalen bijdrage (€ 35,00) gevraagd. Zodra na aanmelding (telefonisch of via fax) uw betaling is ontvangen, is uw plaats gegarandeerd.

Regiomanagers: drs. Henriette Jansma, telefoon (036) 5375133/fax (036) 5376245 en drs. Lisetta Verkleij, telefoon (030) 6874092/fax (030) 6874093.

Voedselallergie door maagzuurremmers

F. Kievits en M.T. Adriaanse. Ned Tijdschr Geneesk, rubriek 'Berichten' 2003; 147: 2140.

Onderzoekers van de Universiteit van Wenen waarschuwen dat regelmatig gebruik van maagzuurremmers kan leiden tot voedselallergie bij de mens. Ze verrichtten onderzoek bij driehonderd patiënten om uit te vinden waarom het aantal mensen met een voedselallergie tegenwoordig zo snel stijgt. De helft van de onderzoeksgroep kreeg ranitidine. In deze groep vertoonden een groot aantal personen na acht maanden symptomen van voedselallergie, in de controlegroep niemand. Experimenten bij muizen gaven eenzelfde beeld te zien. De voedselallergie werd hier bevestigd aan de hand van immunologische parameters (IgE, T-celactiviteit en stijging eosinofielen en mestcellen), een orale provocatietest en een huidtest.
Het probeem wordt als volgt verklaard. Door maagzuurremmers (zowel H2-receptorantagonisten als protonpompremmers) wordt voedsel niet altijd meer goed verteerd, waardoor eerder voedselallergie kan ontstaan. Vooral het eten van exotisch voedsel, waar het lichaam geen ervaring mee heeft, geeft een verhoogd risico. Geadviseerd wordt aan personen die maagzuurremmers gebruiken om zich te beperken tot het gebruikelijke dieet en geen zaken te eten die zij niet kennen. Voor de diergeneeskunde kan mogelijk eenzelfde advies gelden. Ook kan verondersteld worden om maagzuurremmers niet langdurig toe te dienen tijdens een periode waarin een eliminatiedieet is voorgeschreven (Ref).

Dr. P.A.M. Overgaauw

KNMvD-verkiezingen 2005: kandidaten gezocht!

Susan Umans

Maatschappij nieuws

Dit jaar zullen voor de tweede maal verkiezingen plaatsvinden voor het bestuur en de raad van toezicht van de KNMvD. Leden die zich wel eens persoonlijk met het KNMvD-beleid zouden willen bezighouden, krijgen nu de kans zich kandidaat te stellen. Ieder lid dat de vereniging een warm hart toedraagt en geïnteresseerd is in een bestuursfunctie of toezichthoudende functie, wordt aangemoedigd zich kandidaat te stellen. De komende drie jaar belooft in elk geval een interessante periode te worden voor de KNMvD, met het nieuwe kwaliteitsbeleid, de ontwikkelingen rond werknemers en werkgevers, de koersdialoog en tal van andere zaken.

In 2002 vonden voor het eerst verkiezingen 'nieuwe stijl' plaats om zo een bestuur en raad van toezicht te vormen, waar voorheen sprake was van een Hoofdbestuur en Algemeen Bestuur. Dit proces staat ook wel bekend als 'de kanteling'. Doel hiervan was een democratisch gekozen bestuur te krijgen, wat daadkrachtiger dan voorheen zou kunnen opereren. Het democratisch kiezen zou plaatsvinden in de vorm van een evenredige vertegenwoordiging van de diersoortgerichte groepen, die zijn ondergebracht in drie clusters: koppelgehouden dieren (cluster 1), individueel gehouden dieren (cluster 2) en volksgezondheid en bedrijfsleven (cluster 3). Elk cluster krijgt in elk geval één zetel in het bestuur. Of een cluster nog meer zetels krijgt, is afhankelijk van het aantal uitgebrachte stemmen op dat cluster. Op deze manier is gewaarborgd dat wat de leden hebben aangegeven belangrijk te vinden middels hun clusterkeuze, ook op een evenredige manier wordt behartigd binnen het bestuur.
Ook de vorming van een raad van toezicht is sinds 2002 op democratische wijze, via evenredige vertegenwoordiging, geregeld. De raad telt dertien zetels en de verdeling van de zetels onder de vier regio's is afhankelijk van het aantal leden dat in een regio woont. Dus hoe meer leden er in een regio woonachtig zijn, hoe meer zetels deze regio binnen de raad van toezicht krijgt. De vier regio's zijn noord, oost, zuid en west en moeten als het ware gezien worden als de opvolgers van de vroegere afdelingen. De in het buitenland wonende leden worden hierbij niet vergeten; zij mogen een keuze uitbrengen voor hun favoriete regio en hun stem telt dus wel degelijk mee bij de uiteindelijke samenstelling van de raad van toezicht.

Kandidaten gezocht

Om het proces zo democratisch mogelijk te laten verlopen, worden er zoveel mogelijk KNMvD-leden gezocht die zich kandidaat willen stellen voor ofwel een bestuursfunctie, of die zitting willen nemen in de raad van toezicht. Wat betreft het bestuur, dienen de diersoortgerichte groepen deze kandidaten aan te dragen. Omdat er drie clusters zijn, zullen de kandidaten per cluster worden voorgesteld. Er zijn zes zetels in het bestuur en de verdeling ervan is afhankelijk van de clusterkeuze die de leden eerst moeten maken. Om nu te voorkomen dat het maken van een clusterkeuze het voorstellen van kandidaten zou beïnvloeden of andersom, is de groepsbesturen gevraagd eerst met kandidaten te komen voordat de stemming over de clusters plaatsvindt. Voor de raad van toezicht moeten de vier regio's elk kandidaten voordragen. En hiervoor geldt ook: hoe meer kandidaten, des te democratischer verloopt het proces.



De verdeling van zetels binnen de raad is minder van invloed omdat de raad een andere functie heeft en omdat bovendien de in Nederland wonende leden automatisch worden ingedeeld in de regio waarin ze wonen. Alleen de in het buitenland wonende leden mogen hun favoriete regio aangeven.

Clusters, groepen en kandidaten

De diersoortgerichte groepen zijn, zoals bekend, in 2002 ingedeeld in drie clusters. Daarbij is gekeken naar overeenkomstige belangen.

- *Cluster 1, koppelgehouden dieren*: Groep Practici Grote Huisdieren, Groep Pluimveewetenschappen, Groep Varkensgezondheidszorg en Groep Geneeskunde van het Rund.
- *Cluster 2, individueel gehouden dieren*: Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren en Groep Geneeskunde van het Paard.
- *Cluster 3, volksgezondheid en bedrijfsleven*: Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg en Groep Dierenartsen in het Bedrijfsleven.

Twee groepen zijn niet ingedeeld in één van de drie clusters, namelijk de Groep Homeopathisch-werkende Dierenartsen en de Groep Veterinaire Specialisten. Zij kunnen echter wel kandidaten leveren voor het bestuur, waarbij zij een keuze maken tussen één van de drie clusters. Per kandidaat moet er een lijst met vijftig handtekeningen gepresenteerd worden van leden die de kandidatuur onderschrijven. De belangen van deze twee groepen worden sowieso behartigd door één van de bestuursleden, ook al hebben zij geen eigen kandidaat.

Zetelverdeling

Het KNMvD-bestuur kent zes zetels, exclusief de voorzitter. De verkiezingen voor de voorzitter vinden een jaar later, in 2006, plaats. Hiervoor is bewust gekozen om de bestuurlijke continuïteit te waarborgen. Nadat alle leden hun clusterkeuze hebben gemaakt, vindt de zetelverdeling plaats. Uitgangspunt daarbij is het aantal geldige stemmen; dit wordt door zes gedeeld en het getal dat hier uitkomt is de *kiesdeler*. Vervolgens krijgt elk cluster één basiszetel, de stand is dan 1-1-1. Het cluster met de meeste stemmen krijgt één zetel en 'levert zijn kiesdeler in': de kiesdeler wordt afgetrokken van het aantal stemmen dat dit cluster heeft. De stand is nu 2-1-1. Het cluster dat nu het meeste aantal stem-

men heeft, krijgt een zetel en levert ook zijn kiesdeler in. Dat kan 3-1-1 opleveren of 2-2-1. En ten slotte krijgt het cluster dat vervolgens het meeste aantal stemmen heeft, de laatste zetel. Daarmee zijn de zes zetels bezet. De stand kan nu 3-2-1 zijn of 2-2-2, maar 4-1-1 is theoretisch ook mogelijk.
Het huidige bestuur kent een zetelverdeling van 3-2-1, waarbij cluster 1 (koppelgehouden dieren) drie zetels heeft, cluster 2 (individueel gehouden dieren) twee zetels en cluster 3 (volksgezondheid en bedrijfsleven) één zetel.

Kandidatenverkiezing

Het kiezen van kandidaten gebeurt los van de clusterkeuze. Uitgaande van de zetelverdeling 4-1-1 zou elk cluster minimaal vier kandidaten moeten hebben. Meer is echter wenselijk, daar bestuursleden ook nog tussentijds kunnen aftreden en dan door de kandidaat die qua stemmen ná hen kwam, opgevolgd moeten worden. Dit is in de afgelopen bestuursperiode gebeurd met Rens van Dobbenburgh, die directeur AUV werd en daardoor zijn bestuurswerkzaamheden bij de KNMvD moest neerleggen. Hij werd voor de rest van de zittingstermijn opgevolgd door Wiel van den Ekker, die binnen cluster 1 de eerstvolgende kandidaat was. Is er geen kandidaat meer beschikbaar, dan worden nieuwe verkiezingen uitgeschreven.
Leden die zich kandidaat stellen, worden in de gelegenheid gesteld om zich in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde van 15 juni te profileren. Een soort campagne eigenlijk. De 'stemmers' kunnen zich dan een zo goed mogelijk beeld vormen van wie die kandidaat nu is en wat haar of zijn visie is op de KNMvD en de diergeneeskunde in het algemeen.

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft dertien zetels. Ook deze leden worden via een schriftelijke verkiezing gekozen. De zetelverdeling is gebaseerd op de verdeling van de woonplaats van de leden over de regio's.

- regio noord: Groningen, Friesland, Drenthe
- regio oost: Overijssel, Gelderland
- regio west: Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht
- regio zuid: Zeeland, Brabant en Limburg

De in Nederland wonende leden kunnen hiervoor niet zelf een keuze maken, maar worden ingedeeld naar woonplaats. De in het buitenland wonende leden mogen echter wel hun favoriete regio aangeven.
Een lid kan alleen maar stemmen op kandidaten uit zijn/haar regio. Het is dus bij de raad van toezicht ook niet nodig om elke regio één basiszetel te geven. Verder geldt ook bij de raad dat zoveel mogelijk kandidaten per regio wenselijk is in verband met tussentijds aftreden, maar ook vanwege het democratisch proces. De kandidaatleden voor de raad van toezicht krijgen eveneens de kans zich te profileren in het Tijdschrift.

Geïnteresseerd? Neem dan contact op met de secretaris van de groep waar u lid van bent, of met het regiobestuur van de regio waar u woont. Raadpleeg hiervoor het Diergeneeskundig Jaarboek.

Susan Umans is eindredacteur bij het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

KNMvD steunt dierenproject Wilhelmina Kinderziekenhuis

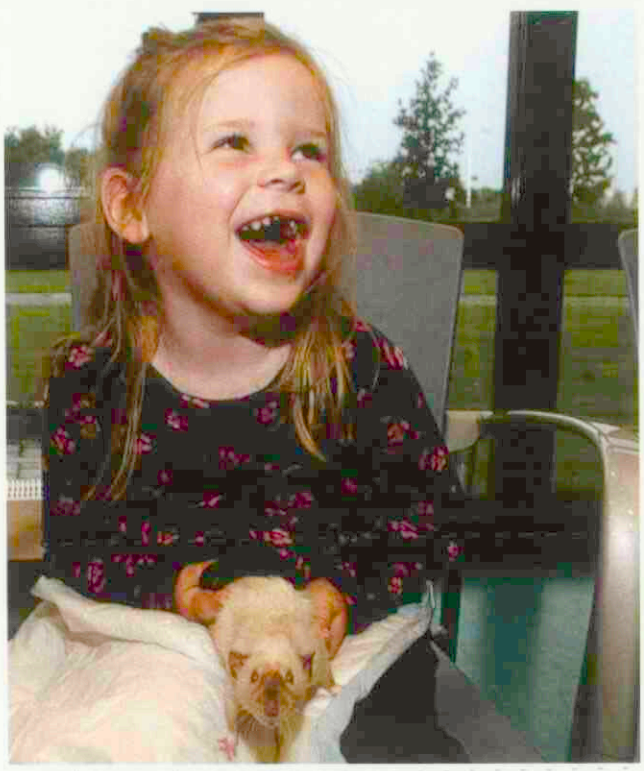


Foto: Wilhelmina Kinderziekenhuis.

Het Wilhelmina Kinderziekenhuis heeft een lange traditie in de zorg voor zieke kinderen. Daarbij doet het WKZ er alles aan om kinderen die worden opgenomen zich zoveel mogelijk in het ziekenhuis thuis te laten voelen en het ziek zijn even te vergeten. Het WKZ kent diverse sponsorprojecten, zoals het dierenproject. Het bestuur van de KNMvD heeft besloten dit project te ondersteunen met een jaarlijkse bijdrage.

Het dierenproject houdt in dat dieren van de kinderboerderij één keer in de twee weken met een dierenambulance naar het Wilhelmina Kinderziekenhuis worden gebracht. Hierbij is ook een rol voor de dierenarts weggelegd: die controleert namelijk alle dieren op hun gezondheid voordat ze naar het ziekenhuis toe mogen komen. Kinderen in het ziekenhuis kunnen dan, met toestemming van hun arts, geitjes, konijnen en cavia's opzoeken in het Kindertheater. Ze mogen een dier op schoot nemen, knuffelen en voeren.

Het bestuur van de KNMvD vindt het belangrijk dat dieren op deze manier worden ingezet. Bovendien is de dierenarts ook bij het project betrokken en is er veel aandacht voor op een verantwoorde manier met dieren omgaan. Verder acht het bestuur het een goede zaak dat de KNMvD - en in het verlengde daarvan de dierenarts - zich aan een dergelijk project verbindt en dat de bezoekers van het WKZ hiervan op de hoogte worden gesteld.

Vacatures in besturen en commissies verband houdende met de 152e algemene vergadering van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Bestuur

W.G. van den Ekker	namens cluster 1	2005 aftredend en herkiesbaar
Mw. W.J. Wijne-Raemakers	namens cluster 1	2005 aftredend en niet herkiesbaar
H. van Herpen	namens cluster 2	2005 aftredend en herkiesbaar
L.J. den Otter	namens cluster 2	2005 aftredend en herkiesbaar
H.R.C. Gostelie	namens cluster 2	2005 aftredend en herkiesbaar
J. Borgmeier	namens cluster 3	2005 aftredend en niet herkiesbaar

Conform artikel 30 van de Statuten worden de betrokken groepen uit de clusters verzocht kandidaten voor te dragen en de namen van hen tijdig voor de Algemene Vergadering, doch uiterlijk 15 mei 2005 aan het bestuur mee te delen.

Raad van toezicht

P.J.M. Egberink	namens regio Noord	2005 aftredend en herkiesbaar
Mw. J.H.J.M. de Jong-Rockland	namens regio Noord	2005 aftredend en niet herkiesbaar
A. Mostert	namens regio Oost	2005 aftredend en herkiesbaar
Mw. M.L.T. Fisscher-Peters	namens regio Oost	2005 aftredend en herkiesbaar
A.J.H. Bruns	namens regio Oost	2005 aftredend en herkiesbaar
W. Koster	namens regio Oost	2005 aftredend en niet herkiesbaar
A. Fennema	namens regio West	2005 aftredend en herkiesbaar
C.W. Davids	namens regio West	2005 aftredend en herkiesbaar
G. Huijser van Reenen	namens regio West	2005 aftredend en herkiesbaar
Ir. C.J. de Vries	namens regio West	2005 aftredend en niet herkiesbaar
G.W. Gelling	namens regio Zuid	2005 aftredend en niet herkiesbaar
G.A.M. de Bruijckere	namens regio Zuid	2005 aftredend en niet herkiesbaar
J.F.J. Segers	namens regio Zuid	2005 aftredend en niet herkiesbaar

Overeenkomstig artikel 36 van de Statuten worden de betrokken regio's verzocht kandidaten voor te dragen en de namen van hen tijdig voor de Algemene Vergadering, doch uiterlijk 15 mei 2005 aan het bestuur mee te delen.

Ereraad

H.F. Wieringa	namens regio Noord	2005 aftredend en herkiesbaar
J. Nijhoff	namens regio Noord	2005 aftredend en niet herkiesbaar
J. Minderhoud	namens regio West	2005 aftredend en herkiesbaar

Overeenkomstig artikel 45 van het Huishoudelijk Reglement worden de betrokken regio's verzocht kandidaten voor te dragen en de namen van hen tijdig voor de Algemene Vergadering, doch uiterlijk 15 mei 2005 aan het bestuur mee te delen.

Hoofdredactie Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Dr. R. Kuiper	2005 aftredend en herbenoembaar
Dr. P.A.M. Overgaauw	2005 aftredend en niet herbenoembaar

Overeenkomstig artikel 69 van het Huishoudelijk Reglement wordt de betrokken groep verzocht tijdig voor de Algemene Vergadering, doch uiterlijk 15 mei 2005 een kandidaat voor te dragen.

Paritaire Afvaardiging Georganiseerde Dierziektenbestrijding

Mr. R.A.M. Montessori	Groep Geneeskunde van het Rund	2005 tussentijds aftredend en niet herkiesbaar

Overeenkomstig artikel 75 van het Huishoudelijk Reglement worden de betrokken groepen verzocht kandidaten voor te dragen en de namen van hen tijdig voor de Algemene Vergadering, doch uiterlijk 15 mei 2005 aan het bestuur mee te delen.

Sociaal Economische Commissie

G.F.S. Hegge	namens regio Noord	2005 aftredend en niet herbenoembaar
Mw. M.C.B. Strawn-Kampert	namens regio Zuid	2005 aftredend en herbenoembaar
Mw. I.E. van Alten	Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren	2005 tussentijds aftredend en niet herbenoembaar
Mr. R.A.M. Montessori	Groep Geneeskunde van het Rund	2005 tussentijds aftredend en niet herbenoembaar

Overeenkomstig artikel 76 van het Huishoudelijk Reglement worden de betrokken groepen en regio's verzocht kandidaten voor te dragen en de namen van hen tijdig voor de Algemene Vergadering, doch uiterlijk 15 mei 2005 aan het bestuur mee te delen.

Gebruikersplatform OmegaSoft

Nanny Wijne

Afgelopen zomer is door het KNMvD-bestuur aan de leden een oproep gedaan teneinde een gebruikersplatform te installeren als aanspreekpunt voor OmegaSoft-gebruikers. Veel belangstellenden hebben zich gemeld en hieruit is een representatieve afvaardiging geselecteerd om het gebruikersplatform te vormen. Ook zijn er diverse werkgroepen gevormd die zich richten op een specifiek onderwerp. Het gebruikersplatform is in september 2004 geïnstalleerd en gaat zeer voortvarend te werk.

Het gebruikersplatform staat onder voorzitterschap van Nanny Wijne, tevens lid van het KNMvD-bestuur, en is als volgt samengesteld:

Coördinatie	Nanny Wijne	Voorzitter gebruikersplatform
Werkgroep 1	Arend Beekbuis	Grafische toepassingen software
Werkgroep 2	Ton de Groot	Tracking and Tracing
Werkgroep 3	Han Neuteboom	De spreekuurmodules gezelschapsdieren
Werkgroep 4	Peter Schoone	Administratie landbouwhuisdieren
Werkgroep 5	Joost van Overbeek	Administratie gezelschapsdieren
Werkgroep 6	Frans Oostra	Apotheek en Voorraadbeheer
Werkgroep 7	Anton Beijer	Statistiek en kengetallen gezelschapsdieren
Werkgroep 8	Robin Holle	Boekhouding modules
Werkgroep 9	Robbert de Rooy/ Bas Kolpa	SLA/ Standaardisatie/ Inventarisatie wensen

Het gebruikersplatform is al bezig geweest met een voorlopige inventarisatie van alle wensen en aanbevelingen. Op grond van de opgestelde wensenlijst zijn er negen werkgroepen geformeerd. Alle werkgroepen worden geleid door een lid van het gebruikersplatform, dat als portefeuillehouder ook rapporteert over de voortgang.

Nu de installatie een feit is, kan het inhoudelijke proces pas goed beginnen. Het gebruikersplatform nodigt alle OmegaSoft-gebruikers van harte uit om mee te blijven denken over veterinaire informaticaoplossingen. Om u als gebruiker maximale invloed te geven in de ontwikkeling is met OmegaSoft de volgende afspraak gemaakt:
Vanaf 1 januari 2005 worden alle veterinaire wensen en aanbevelingen voor de applicaties van OmegaSoft aangemeld bij het gebruikersplatform. Zij fungeert naar de gebruiker toe als primair aanspreekpunt. In overleg met OmegaSoft zal de haalbaarheid van de wens worden bestudeerd en na goedkeuring een prioriteitvolgorde meekrijgen voor uitwerking. Van de voortgang zult u regelmatig op de hoogte worden gehouden.

Als geïnteresseerd lid kunt u uw wens of aanbeveling aanmelden bij de leden van het gebruikersplatform of de werkgroepen via OmegaSoft@knmvd.nl
Bij klachten of hulpvragen van technische aard wordt u verzocht om rechtstreeks contact op te nemen met OmegaSoft.

Nanny Wijne is voorzitter van het gebruikersplatform en tevens KNMvD-bestuurslid.

'Klauwen' uitgereikt aan Herman Geertsen

Tijdens de 133e wetenschappelijke bijeenkomst op donderdag 20 januari 2005 van de Groep Geneeskunde van het Rund, in het Androclusgebouw van de Faculteit der Diergeneeskunde te Utrecht, werd de Praktijkgids voor klauwgezondheid 'Klauwen' van auteur Jan Hulsen uitgereikt aan Herman Geertsen, algemeen directeur KNMvD. Deze officiële overhandiging stond symbool voor het feit dat alle erkende herkauwerdierenartsen dit boek cadeau krijgen. Groep Rund heeft de totstandkoming van deze praktijkgids mede ondersteund.
Tijdens de bijeenkomst trad Wiel van den Ekker af als voorzitter van de groep. Hij is opgevolgd door Gerrit Hooijer (op de foto uiterst rechts). Van den Ekker werd voor zijn vele inspanningen voor Groep Rund beloond door hem het erelidmaatschap van deze groep aan te bieden.

'Klauwen' is een praktijkgids in de serie Koesignalen van auteur Jan Hulsen. Een boekbespreking hierover valt elders in dit Tijdschrift te lezen (zie pagina 125).



Foto: ©NFP Photography/Pieter Magielsen.

KNMvD

Extra regiobijeenkomsten in april

Het bestuur van de KNMvD wil de communicatie met de leden intensiveren. Dit is een van de uitkomsten van de 'koersdialoog'. In het kader hiervan zullen er in april extra regiobijeenkomsten worden georganiseerd. Eén van de onderwerpen op deze bijeenkomsten zal zijn het nieuwe kwaliteitsbeleid, maar ook andere onderwerpen komen aan de orde. Bij alle bijeenkomsten zullen bestuursleden aanwezig zijn om uitleg te geven over het KNMvD-beleid, maar vooral om te luisteren naar de leden.

Laat deze kans dus niet voorbijgaan en kom naar zo'n extra regiovergadering bij u in de buurt! Noteer vast de volgende data in uw agenda:

Regio Zuid:	maandag 4 april en woensdag 6 april
Regio Oost:	dinsdag 5 april
Regio West:	donderdag 7 april en dinsdag 12 april
Regio Noord:	woensdag 13 april

Tijdstippen en locaties zijn nog niet bekend; de bijeenkomsten zullen 's avonds worden gehouden. Zodra er meer informatie bekend is, zullen wij u hierover informeren.

Bestuur Belangenvereniging Practici Werkgevers i.o. aan de slag

Hans Smit

BPW

Op 22 november 2004 vond op het bureau van de KNMvD een bijeenkomst plaats waarvoor alle dierenartsen-werkgevers een uitnodiging hadden ontvangen. De bijeenkomst stond in het teken van de oprichting van de werkgeversvereniging voor dierenartsen-werkgevers.

Tijdens deze bijeenkomst werd een voorlopig bestuur voor de dierenartsen-werkgeversvereniging, de *Belangenvereniging Practici Werkgevers (BPW)*, geformeerd. Dit bestuur bestaat uit de leden van de werkgroep Practici Werkgevers, aangevuld met Arend Piebes. De werkgroep heeft in de afgelopen zomerperiode de enquête naar het draagvlak voor een dierenartsen-werkgeversvereniging georganiseerd. De samenstelling van het bestuur is nu als volgt: drs. H.A. (Anton) Beijer, drs. G.H. (Geert) Moorman, drs. A.H.G. (Arend) Piebes, drs. M. (Hans) Smit, drs. E. (Erik) Stoelhorst, mevrouw drs. M. (Marjan) Timmer, drs. S.T. (Sjoerd) van der Wardt en de heer M.G. (Milo) van der Zee. Het bestuur van de BPW wordt ondersteund door stafmedewerker mevrouw drs. M.C. (Marij) van Oostrum-Schuurman Hess.

Jammer genoeg viel de opkomst voor de bijeenkomst tegen; zo'n vijfentwintig dierenartsen-werkgevers waren aanwezig. Uiteraard hebben dierenartsen-werkgevers het deze dagen al druk genoeg met allerlei praktijkaangelegenheden, maar het bestuur van de BPW hoopt toch op de aandacht van de dierenartsen-werkgevers te mogen rekenen. Het bestuur van de BPW nodigt hen dan ook van harte uit mee te denken. Alleen dan zal er namelijk een goed gedragen en breed gevolgde CAO tot stand kunnen komen.

Het bestuur heeft inmiddels al weer een keer vergaderd en heeft de verschillende taken onderling verdeeld. Zo moeten er statuten worden opgesteld, de financiën geregeld worden en er zal gekeken worden bij welke externe werkgeversorganisatie de BPW zich het beste kan aansluiten. Hieronder worden de verschillende onderwerpen genoemd met daarbij de namen van de bestuursleden die zich daarmee bezighouden. Uiteraard kunt u over deze onderwerpen direct contact opnemen met deze collegae.

Eén van de eerste taken die door het bestuur van de BPW werd opgepakt, was het leggen van contact met de Belangengroep Praktizerende dierenartsen in Loondienst (BPL) en de Vereniging van Dierenartsassistenten (VEDIAS). Met het bestuur van de BPL heeft in januari 2005 een kennismakingsbijeenkomst plaatsgevonden. De kennismaking met het bestuur van Vedias staat binnenkort op het programma.

Taakverdeling binnen het bestuur van de BPW
Statuten: Arend Piebes, Marjan Timmer, Sjoerd van der Wardt en Milo van der Zee;
Financiën: Arend Piebes, Geert Moorman en Erik Stoelhorst;
Inhoudelijke zaken (CAO): alle leden van het bestuur BPW;
Communicatie en PR: Hans Smit
Voorzitterschap en coördinatie: Anton Beijer.

Het bestuur van de BPW zal alle dierenartsen-werkgevers regelmatig informeren over de voortgang via de nieuws-e-mail en via publicaties in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Hans Smit draagt binnen de Belangenvereniging Practici Werkgevers i.o. zorg voor de communicatie en pr.

B & B Bulletin

Bulletin Bestuur en Bureau

Nummer 11, december 2004

Jaarplan 2005 Raad voor Dierenaangelegenheden
In het Bulletin Bestuur en Bureau nummer 9 berichtten wij u over de bespreekpunten van de vergadering van 28 september 2004 van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA), waar onze voorzitter, Ton de Ruijter, de KNMvD vertegenwoordigde.

Het bericht luidde:
Op de vergadering van 28 september 2004 van de Raad voor

Dierenaangelegenheden is onder meer gesproken over de invoering van een algehele Identificatie- & Registratieplicht voor gezelschapsdieren op basis van een rapport van een werkgroep van de RDA waarin ook de KNMvD zitting heeft. In afwachting van de uitkomst van de welzijnsconferentie gezelschapsdieren die LNV georganiseerd heeft op 11 oktober 2004 is besloten het rapport nog niet in behandeling te nemen.
De RDA maakt goede vorderingen met het thema efficiënte en effectieve dierziektepreventie. Met name is besproken het benutten van de mogelijkheden van sneldiagnostiek bij een verdenking van een aangifteplichtige besmettelijke dierziekte en de daarbij passende verantwoordelijkheidsverdeling. Voorts is besproken het belang van het vroegtijdig inzetten van sneldiagnostische testen om een besmettelijke dierziekte uit te sluiten in een situatie waarin er geen verdenking is of besmettelijke dierziekte onwaarschijnlijk is.

De RDA heeft inmiddels laten weten dat alle door de KNMvD aangevoerde bespreekpunten in het jaarplan van de Raad zijn opgenomen. De Ruijter heeft de RDA geadviseerd dat het ook voor dierenartsen mogelijk zou moeten zijn om - zonder sancties - onderzoeken op categorie A-ziekten aan te vragen. Het Centraal Instituut voor DierziekteControle in Lelystad heeft inmiddels laten weten dit advies te steunen.
Meer informatie: portefeuillehouder Ton de Ruijter.

POM/non-POM
Wat is POM/non-POM ook alweer?
Op 31 maart 2004 heeft de Europese Commissie de Richtlijn veterinaire medische producten (RL 2004/28/EC) geadopteerd. Vanaf die datum krijgen de lidstaten achttien maanden de tijd om de richtlijn in hun nationale wetgeving op te nemen. Het doel van de richtlijn is het waarborgen van de diergezondheid, het dierwelzijn en de volksgezondheid. Dat doel moet worden bereikt zonder dat daarbij de ontwikkeling van de farmaceutische industrie of de handel in veterinaire producten wordt gehinderd. Het ministerie van LNV heeft een Klankbordgroep Kanalisatie Diergeneesmiddelen ingesteld, waarin alle betrokkenen bij de Diergeneesmiddelenwet zijn vertegenwoordigd. Op basis van de inbreng van betrokkenen worden adviezen opgesteld door de beleidsdirectie. De onderwerpen zijn:
- de voorschriftplicht waaronder de criteria voor de lijst 'non-POM' (dus niet receptplichtige medicijnen) en de randvoorwaarden voor een diergeneeskundig voorschrift;
- de distributie en vergunningseisen;
- de toepassing van gekanaliseerde diergeneesmiddelen en de daarbij behorende bevoegdheden.

Bij het bepalen van de positie worden de Europese ontwikkelingen (FVE, UEVP) nauw betrokken.

De ontwikkelingen rondom POM/non-POM zullen voorlopig niet stilstaan. De KNMvD ziet er op toe dat u op de hoogte bent of kunt zijn van de laatste informatie. Zo is er op 14 december 2004 een nieuws-e-mail verstuurd met het onderwerp: *'POM-non-POM, - Wat gaat dit voor de huidige dierenartsenpraktijk betekenen en wat is het standpunt van de KNMvD'*. Wilt u echter alles op uw gemak nalezen, dan kunt u naar een speciaal gedeelte op onze website waar u informatie over ontwikkelingen, standpunten et cetera met betrekking tot de diergeneesmiddelenwet kunt vinden. Gaat u naar www.knmvd.nl, knop [knmvd], rubriek diergeneesmiddelenwet.
Meer informatie: portefeuillehouder Wiel van den Ekker, bureaumedewerkers Hugo de Groot en Joost van Herten.

Dierenartsen en huiselijk geweld
Tijdens de 'In Praktijk's Winterconference' stond het onderwerp 'Dierenarts brengt huiselijk geweld in beeld' op de agenda. In de pers is de nodige aandacht aan dit onderwerp besteed. Een delegatie van de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren (GGG) was aanwezig op deze 'Winterconference'. Tijdens enkele presentaties werd uiteengezet wat het verband is tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling en daarbij de mogelijke rol van de dierenarts. De cijfers die gebruikt zijn om de verbanden te leggen zijn gebaseerd op een Engels en Amerikaans onderzoek. De GGG wil graag met een aantal partijen om de tafel gaan zitten en bezien of de dierenarts inderdaad een signaal af kan geven bij het vermoeden van geweld. Daarbij houdt de GGG de beperkingen van de dierenarts in het oog, hij is immers geen psycholoog.
Meer informatie: portefeuillehouder Leen den Otter.

Uitreiking 500.oooste dierenpaspoort
Op 16 december 2004 heeft Ton de Ruijter tijdens een feestelijke bijeenkomst het 500.000ste dierenpaspoort uitgereikt aan Dierenartsenpraktijk Breda e.o. Op enige termijn hebben dus 500.000 dieren een KNMvD-dierenpaspoort. Uiteraard zullen de dierenartsenpraktijken de nodige exemplaren nog in voorraad hebben, maar het feit dat dit paspoort breed gedragen wordt, doet het bestuur deugd.
Meer informatie: bureaumedewerker Joost van Herten.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:
Aalders, Mevr. A.F.H.; 2004; 2517 AT Den Haag; Laan van Meerdervoort 85 E.
Aharon, Mevr. D.C.; 1986; 2431 XN Noorden; Gerberastraat 2.
Boer, Mevr. E.E. de; 2004; 9405 AM Assen; Broeklaan 28.
Broekhuisen, Mevr. M.H.; 2004; 3531 SW Utrecht; 2e Delistraat 17 bis.
Hetterschijt, H.J.M.; 2004; 6914 KH Herwen; Polderdijk 1.
Horlings, M.E.J.; 2004; 3524 EM Utrecht; Balearen 4.
Jansen, Mevr. M.P.E.; 2004; 3523 RJ Utrecht; Opaalweg19-1.
Kleiterp, Mevr. C.; 2004; 3515 VH Utrecht; Nolenslaan 32-1.
Kole, Mevr. S.; 2004; 1216 EM Hilversum; Wolvenlaan 13.
Kolkman, Mevr. I.B.M.; Gent 2004; 9050 Ledeberg (Gent) België; Brusselsesteenweg 472.
Koppen, Mevr. A.S.; 2005; 2135 CM Hoofddorp; Breeburgsingel 107.
Korteweg, Mevr. E.I.; 2004; 3583 VV Utrecht; Graaf Adolfstraat 40.
Lange, Mevr. M.S. de; 2004; PA 19103 Philadelphia, USA; 225 South 18 th Street, Apt. 1002.
Metman, Mevr. P.M.; 2004; 3721 JT Bilthoven; Kometenlaan 36.
Oude Lansink, Mevr. J.C.; 2004; 3562 AP Utrecht; Dommeringdreef 195.
Schaik, B. van; 2004; 6104 BC Koningsbosch; Prinsenbaan 107.
Schooneveldt, Mevr. S.; 2004; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan 779.
Slis, Mevr. N.A.M.; 2000; 1935 CG Egmond Binnen; Blankenberg 1.
Smit, Mevr. L.D.; 2004; 1188 DL Amstelveen; Chirurgijn 85.
Toxopeus, E.B.; 2004; 7137 HA Lievelde; Tankweg 9.
Wolleswinkel, P.E.; 2004; 5871 CH Broekhuizenvorst; Molenweg 1.
Zirschky, Mevr. S.M.; 2004; 5712 GW Someren; Hoevenstraat 30.

Voor het dierenartsenexamen van 7 januari 2005 zijn geslaagd:
Al-Ramadan, R.
Belderok, Mevr. E.C.M.
Gardeniers, D.A.J.
Griffith, Mevr. E.E.
Jong, Mevr. M. de
Koning, Mevr. R.R.W.
Koppen, Mevr. A.S.
Makkinga, Mevr. R.C.
Meinen, Mevr. M.
Moleman, M.
Niemantsverdriet, Mevr. A.M.
Oerlemans, L.W.B.
Putman, Mevr. D.A.H.
Rutz, Mevr. M.E.
Schouten, M.C.W.
Soeters, Mevr. M.
Spiertz, J.P.A.
Stokman, P.J.J.
Tempel, Mevr. H.A. van der
Tijssens, Mevr. G.M.
Turkenburg, Mevr. C.
Ven, P.J. van der
Verhoeven, Mevr. B.J.P.
Wee, D.P.C.Y.
Zuidhof, Mevr. M.C.

Overlijdensberichten:
Op 19 februari 2004 B.J. Hermsen te 's-Heerenberg.
Op 18 december 2004 J. van der Waal te Heemstede.
Op 4 januari 2005 W.G.A.M. Loonen te Oostrum.

Mutaties:

Bakker, J.; **2002;** 3119 JJ Schiedam; Westpolderstraat 3; tel. privé: 010-4700373; E-mail privé: koekebakker32@hotmail.com.; d. bij BPRC; **tel. bur.: 015-2842579; E-mail bur.: bakker@bprc.nl.**

Belderok, Mevr. E.C.M.; 2004; 3581 LM Utrecht; Bankstraat 21; tel. privé: 030-6990797; d.

Benjamin, Mevr. E.R.; 2004; 7328 VP Apeldoorn; tel. privé: 055-5421755; E-mail privé : rachelbenjamin@chello.nl.

Dronkert, Mevr. K.W. ; 1999 ; **2623 MS Delft; tel. privé: 015-2560576;** E-mail: kristawdr@hotmail.com.; medew. bij A.,C.M. van Zetten; tel. prakt.: 079-3312769; fax prakt.: 079-3460215; E-mail prakt.: deleyens@wish.net.

Erkelens, Mevr. J.E.; 1995; AL7 3TD Welwyn Garden City, Engeland; 30 Woodhall Court; **tel. privé: 00-44-1707-332187; E-mail privé: jannekeerkelens@hotmail.com.; medew. bij Royal Vet. Coll.; E-mail bur.: jerkelens@rvc.ac.uk.**

Gardeniers, D.A.J.; 2004; 6336 TS Hulsberg; Dr. Poelstraat 2; tel. privé: 045-5042812; d.

Griffith, Mevr. E.E.; 2004; 3552 XV Utrecht; Van der Steenstraat 14; tel. privé: 030-2656632; E-mail privé: e.e.griffith@students.uu.nl.; d.

Heimerink, Mevr. J.E. ; 2004 ; 9291 ME Kollum ; Hesseweg 7 ; tel. privé: 0511-454297; E-mail privé: rosanneheimerink@hotmail.com.; medew. bij P. Bontekoe, R. de Haan en G.W. Tiddens; tel. prakt.: 0511-451449; fax prakt.: 0511-452149; **E-mail prakt.: dap.kollum-buitenpost@worldonline.nl.**

*Holtrop, N.; 2004; 3584 DC Utrecht; Cambridgelaan 413; tel. privé mobiel: 06-50647819; E-mail privé: nielsholtrop@hotmail.com.

Jong, Mevr. M. de; 2004; 4185 NE Est; Kornheuvelsestraat 22; tel. privé: 0345-510655; E-mail privé: monique_de_jong@hotmail.com.; d.

Koning, Mevr. R.R.W.; 2004; 5466 PG Eerde (Veghel); Schoolhuisweg 4; tel. privé: 030-2732669; E-mail privé: rinkedekoning@tiscali.nl.; d.

Koppen, Mevr. A.S.; 2005; 2135 CM Hoofddorp; Breeburgsingel 107; E-mail privé: amberkoppen@hotmail.co.; d.

Korteweg, Mevr. E.T.; 2004; 3583 VV Utrecht; Graaf Adolfstraat 40; tel. privé: 030-2515169; **tel. privé mobiel: 06-40260254;** E-mail privé: estherkorteweg@yahoo.co.uk.

Makkinga, Mevr. R.C.; 2004; 8507 CE Rohel; Vierhuisterweg 8; tel. privé mobiel: 06-22725667; E-mail privé: makkinga@hotmail.com.; d.

Meinen, Mevr. M.; 2004; 8441 DA Heerenveen; Primula 12; tel. privé mobiel: 06-25242539; d.

***Moleman, M.; 2004; 3531 RB Utrecht; Lombokstraat 23; tel. privé: 030-2926638; d.**

Niemantsverdriet, Mevr. A.M.; 2004; 3514 TZ Utrecht; Nieuwe Keizersgracht 92; tel. privé: 06-41451461; d.

Nijborg, Mevr. F.; 2004; 9715 HP Groningen; Floresstraat 61 A; tel. privé mobiel: 06-45428715; E-mail privé: franciscanijborg@hotmail.com.; **medew. bij B. Roerink, T.F. Roest en W. de Vries; tel. prakt.: 0512-332650; fax prakt.: 0512-331456; E-mail prakt.: info@tuskendikenenfaenen.nl.**

***Oerlemans, L.W.B.; 2004; 3531 EX Utrecht; J.P. Coenstraat 82 bis; tel. privé: 030-6622210; d.**

*Oosterman, Mevr. M.J.; 2004; 3511 BP Utrecht; St. Jacobsstraat 263; tel. privé: 030-2231689; **tel. privé mobiel: 06-46208432; E-mail privé: mjoosterman@hotmail.com.**

Putman, Mevr. D.A.H.; 2005; 7346 AC Hoog Soeren; Hoog Soeren 35 A; tel. privé: 055-5191396; E-mail privé: d.a.h.putman@students.uu.nl.; d.

Rutz, Mevr. M.E.; 2004; 7671 AG Vriezenveen; Oosteinde 298; tel. privé mobiel: 06-47516394; d.

Schouten, M.C.W.; 2004; 3531 HH Utrecht; Bankastraat 6 bis; tel. privé: 030-2936740; tel. privé mobiel: 06-14443644; E-mail privé: matthijsch@hotmail.com.; d.

Soeters, Mevr. M.; 2004; 3353 TG Papendrecht; Vrijheer van Eslaan 251; tel. privé: 078-6425158; E-mail privé: m.soeters@students.uu.nl.; d.

Sloots, B.A.; Gent 2000; 9291 JA Kollum; Beline 7; tel. privé: 0511-540575; E-mail privé: b.a.sloots@12move.nl.; medew. bij J. Bosman, J.F. van Calker, Mevr. H.W. Janssen, J.L. Krom, W. Meijer, K.A.J. van Rosmalen en J.B. Timmer; tel. prakt.: 0522-238508; **fax prakt.: 0522-238540;** E-mail prakt.: dapzwd@xs4all.nl.

Spiertz, J.P.A.; 2004; 3513 GC Utrecht; Engelen van Pijlsweertstraat 11 bis; tel. privé: 030-2885640; tel. privé mobiel: 06-41889129; E-mail privé: jpaspiertz@yahoo.co.uk.; d.

Stokman, P.J.J.; 2004; 1424 CJ De Kwakel; Seringenlaan 24; tel. privé mobiel: 06-29502134; E-mail privé: pjj.stokman@worldonline.nl.; d.

Tempel, Mevr. H.A. van der; 2004; 3552 XM Utrecht; Hoogstraat 2 A; tel. privé: 030-2231130; d.

Tijssens, Mevr. G.M.; 2004; 6836 VA Arnhem; Simon Vestdijksingel 51; tel. privé: 026-3644565; E-mail privé: moss@hosmar.nl.; d.

Turkenburg, Mevr. C. ; 3527 HL Utrecht; Eisenhouwerlaan 254; tel. privé: 030-2941793; tel. privé mobiel: 06-1235421; E-mail privé: catelijneturkenburg@hotmail.com.; d.

Velde, L.F. van de; 1978; **72650 St. Saturnin, Frankrijk; Le Grand Renaud;** E-mail privé: lfvelde@daxis.nl.; **medew. bij C. Bussy; tel. prakt.: 033-243-254040; fax prakt.: 033-243-253477.**

Ven, P.J. van der; 2004; 5317 JA Nederhemert; Nieuwstraat 1 B; tel. privé: 0418-551686; E-mail privé: peter@proveto.nl.; d.

Verhoeven, Mevr. B.J.P.; 2004; 5038 KG Tilburg; Westpoint 172; tel. privé mobiel: 06-45730976; E-mail privé: b.j.p.verhoeven@students.uu.nl.; d.

Versluis, Mevr. E.H.; 2004; 2861 LD Bergambacht; Benedenberg 85; tel. privé: 0182-351801; **E-mail privé: versluiseh@hotmail.com.**

Viehoff, F.W.; 1988; 3573 PH Utrecht; P. Maleterstraat 6; tel. privé: 030-2719070; fax privé: 030-2719070; E-mail privé: f.viehoff@wanadoo.nl.; freelance specialist chirurgie gezelsch. d.

Wee, D.P.C.Y. van der; 2004; 5361 SP Grave; Smient 13; tel. privé: 0486-475863; E-mail privé: dionwee@hotmail.co.; d.

Wit-van Westreenen, Mevr. S.C. de; 1990; 5271 SX St. Michielsgestel; Bransestraat 2 A; tel. privé: 073-551443; fax privé: 073-5516235; E-mail privé: carolijn.dewit-vanwestreenen@xs4all.nl.; p., paarden; tel. prakt.: 073-5516443; fax prakt.: 073-5516235.

Zuidhof, Mevr. M.C.; 2004; 3731 TH De Bilt; Burg. Van Heemstrakwartier 273; tel. privé: 030-2213096; d.

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Februari

24 Jaarlijkse studiedag van de Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie. Plaats: RIVM in Bilthoven. Hoofdthema: 'Multidisciplinaire benadering van nieuwe zoönose'. Deelname geeft recht op 10 punten in het kader van de erkenningsregeling. Informatie via T. Nell, Rozenbroek 12, 6596 DA Milsbeek, telefoon 0485-587630 of e-mail: tom.nell@intervet.com

Maart

4-5 XVI. Tagung über pferdekrankheiten. Information und Anmeldung: Tierklinik Hochmoor GmbH, Dott. Rosaria Colturi Huskamp / Marita Hellmann, Von-Braun-Str. 10, D-48712 Gescher, Tel. +49 (0) 28 63 / 20 99-0, Fax +49 (0) 28 63 / 20 99-20, E-Mail info@tierklinik-hochmoor.de, Online-Anmeldung unter www.tierklinik-hochmoor.de. ATF-Anerkennung: 13 Stunden. Kongresssprache: Deutsch (die englischen Vorträge werden simultan ins Deutsche übersetzt). Tagungsgebühren: 2 Tage TA (bis 16.02.05) € 250,- / 1 Tag € 150,- 2 Tage Student (bis 16.02.05) € 125,- / 1 Tag € 100,-

18-22 International conference on sport horses (CICADE), CESMAS. Congress & Practical Courses. Info: Dr. Arno Lindner, tel. 0049 201 5718873, contact@agpferd.de, www.cicade.info.

19 Symposium State of the Heart met als thema: 'Diagnostiek van honden met hartaandoeningen'. Nationale en internationale gastsprekers maken de actuele bevindingen over diagnostiek toepasbaar voor uw praktijk. Locatie: Grand Hotel Karel V te Utrecht van 09.30 uur tot 16.00 uur. Kosten deelname: € 250 p.p. Voor meer informatie en inschrijving: Boehringer Ingelheim Vetmedica, telefoon: 072-5662411 of per e-mail: vetmedica@alk.boehringer-ingelheim.com

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Februari

15 Regionale PiR-bijeenkomst in Heerenveen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: www.pir-dap.nl of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

15 Werkvergadering Paard II, regio Zuid. Onderwerp: de toegevoegde waarde van MRI na röntgen- en echo-onderzoek bij het paard met orthopedische klachten. Sprekers: Dr. Filip Vandenberghe en Dr. Paul de Baerdemaeker, Dierenkliniek 'De Bosdreef' in Moerbeke-Waas (B). Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

16 Regionale PiR-bijeenkomst in Deventer voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: www.pir-dap.nl of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

17 Regionale PiR-bijeenkomst in Rijen voor rundveedierenartsen (studiemiddagen) georganiseerd door het PiR-platform, bestaande uit NRS, Pfizer en de KNMvD. Informatie en aanmelding via internet: www.pir-dap.nl of via CR Delta, telefoon: (026) 38 98 799.

22 Thema-avond Paard. Onderwerp: (Wedstrijd)spanning: Maak van je vijand je vriend. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: www.pgot.nl. De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Ceter. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

Maart

1 Werkvergadering Rund III, regio West. Locatie: Hotel Mercure Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

2 Werkvergadering Rund III, regio Noord. Locatie: Hajé Hotel Heerenveen. Tijd: 14.00 uur.

5 Werkvergadering Gezelschapsdieren, regio Zuid. Locatie: Weert. Tijd: 09.00-13.00 uur.

8 Werkvergadering Rund III, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

9 Werkvergadering Rund III Regio Oost. Tijd: 14.00 uur. Locatie: Gezondheidsdienst voor Dieren, Arnsbergstraat 7, Deventer.

12 Werkvergadering gezelschapsdieren, regio zuid. Plaats: Weert, Goudreinet-restaurant de Wildenberg, Eindhovenseweg 101. Opgave: aanmelden bij Wim Oosse: tel: 0475-593928, fax: 077-4622831, w.oosse@home.nl. Kosten: € 10,00.

12 Studiereis naar Cuba, organisatie: VetTravel. Meer informatie via www.vettravel.nl of mail naar info@vettravel.nl t.a.v. van mevr. mr. N.J. van der Sluys, hoofd afdeling public relations o.v.v. 'naschollingscursusreis Cuba', of tel.: (0623) 808484 of (0203) 989292 Special Traffic, dhr. I. Bruijstens.

15 Thema-avond Paard. Onderwerp: Angst en verzet tijdens het rijden. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: www.pgot.nl. De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Center. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

15 Wetenschappelijke vergadering groep geneeskunde van het rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

21 Middagbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Assen.

22 Middagbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Apeldoorn.

23 Avondbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Nuland.

Cursussen

Februari

en 8/4 Masterclass voor dierenartsen 'De kunst van de reiger', persoonlijk management en communicatie. Plaats: Zeist. Kosten: € 1800,-. Groepsgrootte: 12, minimaal 8. Informatie: Alexandrien van der Burgt, tel.: (06) 20440569, e-mail: samenspraak.zorg@planet.nl. Zie ook TvD 15-01-2004, pag. 25.

21-23 PHLO-cursus: Techniques for Writing and Presenting a Scientific Paper. Info via www.wur.nl/phlo of Wageningen Business School/PHLO, tel. 0317-484093.

22 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: € 2750. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

23-27 Start 5 seminars Veterinair Chiropractic (€ 850 per module/ € 3.800 module 1-5). Location: Neubulach, Germany. Language: English. Speakers: B. Ormston (USA), G. Giggleman (USA), J. Berklich (USA), G. Fritz (Neubulach). Information and registration: European Institue for Veterinary Chiropractic, phone +49 7053 3228, e-mail: animal.chiropractor@t-online.de.

24-25 Workshop Basic II. Pilot 'Collegiale Coaching Vet Vitaal' door drs. Anna Schröder (coach/trainer en dierenarts) en drs. Sido van der Meulen (organisatieadviseur). Locatie: Hotel van der Werff op Schiermonnikoog. Informatie via website www.joinup.nl , e-mail: sido@joinup.nl of schröder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 288 62 86.

Maart

3 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: € 2750. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

4-5 XVI Tagung über Pferdekrankheiten im Rahmen der EQUITANA. Tagungsort: Congress Center West, D-Essen. Information und Anmeldung: Tierklinik Hochmoor GmbH, Von-Braun-Str. 10, D-48712 Gescher, Tel. +49 (0) 2863 / 2099-0, Fax: +49 (0) 2863 / 2099-20. E-mail: info@tierklinik-hochmoor.de. Online-Anmeldung unter www.tierklinik-hochmoor.de.

15 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: € 2.750. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

24 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten € 2.750. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FORTUIN
FINANCIEEL PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl



Dierenkliniek 't Hooy Velt
is een moderne en zeer goed geoutilleerde gezelschapsdierenpraktijk met drie dierenartsen en drie assistentes. Van oudsher gevestigd in het centrum van Emmen.

Wegens vertrek van een collega is er per 1 april 2005 een vacature voor een

Jonge gezelschapsdierenarts (m/v)

Wij vragen:
- Enthousiasme, flexibiliteit, ambitie
- Teamgeest en goede contactuele en sociale vaardigheden
- Deelname in avond- en weekenddienst (deels met collega praktijk)
- Iemand die in Emmen zijn/haar toekomst wil opbouwen

Wij bieden:
- Een baan voor 32 uur/week met daarnaast deelname aan diensten
- Een gezellige werksfeer
- Een heerlijke woonomgeving
- Goede nascholing
- Mogelijkheid tot eigen initiatief
- Praktijk met eerstelijns en tweedelijns kwaliteiten (orthopedie, endoscopie, echo, ecg, etc...)
- Mogelijkheid tot associatie op termijn

Sollicitaties voorzien van cv graag binnen 14 dagen sturen naar: Dierenkliniek 't Hooy Velt, Vreding 6, 7811 AZ Emmen, t.a.v. dhr. E.T. Steerenberg of e-mail naar: info@hooyvelt.nl. Voor inlichtingen: 0591-686666

WKG Klinieken BV

Westerhuis Kliniek voor Gezelschapsdieren

De hedendaagse dierenarts...

- *wil diergeneeskunde doen in een team en een perfect ingerichte kliniek; full- of parttime*
- *wil een goed honorarium ontvangen en over voldoende vrije tijd beschikken*
- *wil een bijdrage leveren aan goed georganiseerde veterinaire zorg*

WKG Klinieken BV...

- *neemt in samenwerking met investeerders praktijken over en biedt jonge enthousiaste collegae de mogelijkheid hun droom waar te maken*
- *zorgt voor ondersteunende taken, zoals administratie, huisvesting, management, inkoop en marketing*
- *besteedt extra aandacht aan opleiding, training en coaching*
- *zorgt ervoor dat de dierenartsen en hun team zich volledig kunnen richten op de patiëntenzorg*

Praktijken te koop gevraagd

In het kader van de voorgenomen expansie van WKG Klinieken BV komen wij graag in contact met dierenartsen, die hun **gezelschapsdierenpraktijk** willen verkopen en eventueel nog enige tijd mee willen blijven werken. Bij associaties zijn ook andere vormen van samenwerking bespreekbaar.

Onze voorkeur gaat uit naar de volgende praktijken

Bruto jaaromzet van ca. € 400.000,-

Locatie bij voorkeur grote(re) stad of randstedelijk gebied

U kunt contact opnemen met:

WKG Klinieken BV,
t.a.v. drs. Atjo Westerhuis, dierenarts
Postbus 26, 6669 ZG Dodewaard;
T 0488 – 41 00 40; F 0488 – 41 00 77;
atjo@uwdierenkliniek.nl

Het spreekt voor zich dat alle reacties zeer vertrouwelijk zullen worden behandeld.

Otitis genezen én voorkomen. Daar hebt u een doelgericht duo voor.

Met uw deskundige advies én de juiste middelen, kan otitis goed genezen en vaak zelfs voorkomen worden. Surolan is de oplossing die zowel antibacterieel als antimycotisch, jeukwerend als analgetisch werkt tegen otitis en huidinfecties.
Otoclean werkt aanvullend en preventief. Deze unieke alcoholvrije oorreiniger in hygiënische monodosissen, reinigt de oren zacht maar grondig. Een wekelijkse reiniging met Otoclean vermindert het risico op otitis aanzienlijk.
Genezen met Surolan en preventief reinigen met Otoclean: met zo'n doelgericht duo worden honden en katten optimaal beschermd!



Otoclean®
voorkomt

Oorreinigingsmiddel voor honden en katten. Otodologische oplossing-16 flesjes monodosis van 5 ml.
Samenstelling. Salicylzuur (2,32 mg), propyleenglycol, polyglycol, ethoxydiglycol, gezuiverd water, glycerine, melkzuur, curcumis sativus, cetraria islandica, mimosa tenuiflora, oliezuur.
Eigenschappen. OTOCLEAN® bevat keratolytische, oorsmeer oplossende, verzachtende, hygiënische en hydraterende bestanddelen die het product buitengewoon geschikt maken voor de hygiëne en verzorging van de uitwendige gehoorgang van hond en kat, daardoor het de gehoorgang vrijhoudt van vuil-, oorsmeer- of secretieophopingen.
Dosering. Gebruik OTOCLEAN® in beide gehoorgangen van de hond resp. kat. Breng voldoende aan, afhankelijk van de grootte van het dier. - Bij grote dieren moet voor elk oor een flesje (5 ml) worden gebruikt. - Bij middelgrote of kleine dieren kan de inhoud van een flesje over beide oren worden verdeeld.
Voorzorgsmaatregelen: Uitsluitend voor uitwendig gebruik. vermijd contact met de ogen. Bewaren beneden 30°C. Laes vóór gebruik eerst de bijsluiter.

Surolan®
geneest

Samenstelling: miconazolnitraat, prednisolonacetaat, polimyxine B-sulfaat
Diersoorten: hond en kat
Indicaties: * bacteriële otitis en dermatitis veroorzaakt door *Staphylococcus spp., Streptococcus spp., Pseudomonas spp., Escheria coli* * mycotische otitis en dermatitis veroorzaakt door *Microsporum spp., Trichophyton spp., Candida spp., Malassezia pachydermatis (Pityrosporum pachydermatis)*
Dosering en wijze van toediening:
Oren: na het reinigen van de gehoorgang, tweemaal per dag, enkele druppels Surolan in het oor aanbrengen. Om een goede verdeling van het preparaat te verkrijgen, dieren oor en gehoorgang goed gemasseerd te worden.
Huid: tweemaal per dag worden enkele druppels Surolan op de letsels aangebracht en goed ingewreven. De behandeling moet zonder onderbreking gedurende enkele dagen na het verdwijnen van de symptomen voortgezet worden. In sommige gevallen kan een behandeling van 2 à 3 weken noodzakelijk zijn. Voor een nog langere behandeling raadpleeg uw dierenarts.
Registratienummer en status. REG NL 3153, UDA

NIEUW!
Surolan is nu ook geregistreerd voor de bestrijding van otitis veroorzaakt door Oormijt bij honden en katten

Surolan
Otoclean

Verdere informatie is verkrijgbaar bij:
Janssen Animal Health • Een divisie van Janssen-Cilag B.V.
Dr. Paul Janssenweg 150 • Postbus 90240 • 5000 LT Tilburg

JANSSEN
ANIMAL HEALTH

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-03-2005	maandag	21-02-2005
01-04-2005	maandag	07-03-2005
15-04-2005	dinsdag	29-03-2005
01-05-2005	maandag	11-04-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

Ervaren gezelschapsdierenarts zoekt:

1-2-persoons gezelschapsdierenpraktijk

ter overname in de regio Amsterdam (ruim gezien).

Schriftelijke reacties graag richten aan het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Postbus 421, 3990 GE Houten, onder vermelding van nummer 13/2004 op de envelop.



To expand our registration department, V.M.D. is currently looking for a:

INTERNATIONAL REGULATORY PROJECT MANAGER (m/f)

V.M.D. n.v./s.a., a Belgian pharmaceutical laboratory founded in 1973, is one of the leading veterinary companies on the Benelux market with exceptionally strong export activities.

V.M.D. is responsible for the development, registration, production and sales of veterinary medicines. Furthermore we are undergoing significant growth as we are broadening our product range in several European countries and abroad.

At present, V.M.D. offers more than 50 pharmaceutical products for the intensive livestock, all of them registered with the Belgian authorities in accordance with the latest European criteria and produced in compliance with the guidelines and regulations concerning good manufacturing practices (GMP). We currently have numerous new and innovative E.U. projects in our pipeline.

Our products are available in more than 70 countries through a network of exclusive distributors or joint-ventures marketing the full range of V.M.D. products

JOB DESCRIPTION:
- You will be involved in the set-up of regulatory documentation for new European applications or variations *(Part III (Toxico-pharmacological& Residue data) Part IV (Pre-clinical & Clinical data))*.
- You will actively participate in protocol and report writing in close collaboration with external consultants, CRO's and universities.
- You will address health authority questions in an independent way.
- You will develop a product-driven expertise that enables you to manage a portfolio of product-specific projects.

REQUIRED PROFILE:
- You have a university degree in veterinary science, biology or an equivalent education.
- You have a minimum of 5 years experience in a similar function in a pharmaceutical, healthcare or veterinary environment.
- You are able to manage questions in an accurate and structured way.
- You are flexible, believe in teamwork and have good communication and organization skills.
- You have an excellent knowledge of English, French and Dutch.

V.M.D. OFFERS YOU:
- A challenge within a fast growing international company.
- A position with large responsibilities and great autonomy.
- A job with perspectives in a highly qualified and dynamic team.
- Continuous training.
- An attractive salary and extralegal advantages.

INTERESTED?
If you feel you meet our expectations and you are interested in joining our team, please send your curriculum vitae to Leo Aerden (laerden@vmdvet.be) or to the following address:

V.M.D. n.v./s.a., Att.: Leo Aerden, Berendonk 74, B-2370 Arendonk.

** All personal information and data will be handled in a strictly confidential way.*

Company information:
V.M.D. n.v./s.a. Berendonk 74 B-2370 Arendonk Belgium
Tel. +32 (0)14 / 67.20.51 Fax +32 (0)14 / 67.21.52. E-mail: vmd@vmdvet.be Internet: http://www.vmdvet.be



ALS DIT NIET DE BEDOELING WAS ...

Alizin®

HET NIEUWE ANTWOORD OP EEN ONGEWENSTE DRACHT



- Makkelijk in gebruik met een hoge mate van veiligheid*
- Flexibele behandelingsperiode: toepasbaar van 0 tot 45 dagen na dekking
- Slechts 2 injecties nodig, met 24 uur tussentijd
- Betrouwbare effectiviteit*

ata on
ODUC
nd (tee
nen 28
abortus
oadreno.
in per kg. LG, met een interval van 24 uur. Uitsluitend subcutaan toedienen. Max. 5 ml. per injectieplaats. Een lichte massage van de injectieplaats wordt aanbevolen. **Voorzorgsmaatregelen:** Vrouwen in de
chtbare leeftijd dienen contact met het product te vermijden of handschoenen te dragen bij toepassing ervan. **Kanalisatie:** UDA.

ORMATIE: Alizin REG NL 10157. **Per ml. injectievloeistof:** Aglepristone 30 mg. in een niet waterige drager (arachideolie). **Indicatie:** abortusinductie tot en met dag 45 na de dekking. **Doeldier:**
jwerkingen: Injectie met het product kan een kortdurende pijnreactie geven. Een lokale ontstekingsreactie van de injectieplaats kan optreden, deze lokale reactie is reversibel en zal gewoonlijk
gen na injectie verdwijnen. Bij teven die worden behandeld vanaf 20 dagen na dekking gaat de abortus gepaard met de fysiologische verschijnselen van het werpen. De eerstvolgende oestrus
uctie met dit product vindt in veel gevallen eerder plaats. **Contra-indicaties:** Alizin niet gebruiken bij honden met lever- en/of nierstoornissen, met diabetes mellitus, met een (vermoeden van)
orticisme en bij dieren overgevoelig voor aglepristone of de hulpstof van dit product. **Toedieningswijze:** tweevoudige toediening van 10 mg. aglepristone per kg. LG, wat neerkomt op 0,33 ml.

r meer informatie: Virbac Nederland BV. Postbus 313, 3770 AH Barneveld. Info@virbac.nl

www.virbac.nl

HONDENZIEKTE PARVO



Pfizer Animal Health heeft sinds 2001 een pup-vaccin geregistreerd voor gebruik vanaf 6 weken: Vanguard® Pup



Vanguard® Pup

Immunisatie van pups tegen Parvo én Hondenziekte

Vanguard® Pup • de gevriesdroogde component van Vanguard® Pup bevat de volgende geattenueerde levende virussen: hondenziekte Snyder Hill stam, adenovirus type 2 stam Manhattan en para-influenza type 5. De vloeibare component bevat het volgend virus: levend geattenueerd canine parvovirus stam NL-35-D • REG NL 9544 UDD • diergeneesmiddel • doeldier: hond • indicaties: actieve immunisatie tegen hondenziekte, canine parvovirus, aandoeningen veroorzaakt door hondenhepatitisvirus en respiratoire aandoeningen veroorzaakt door het canine adenovirus type 2 en het canine para-influenzavirus • toedieningswijze: subcutaan: Voor immunisatie tegen parvovirus en hondenziekte vanaf een leeftijd van 6 weken (voor hondenziekte geldt dat enting op 6 weken leeftijd alleen voldoende immuniteit geeft bij pups zonder maternale antistoffen) Voor immunisatie tegen de overige aandoeningen vanaf 9 weken (indien geen maternale antistoffen) of 12 weken (indien wel maternale antistoffen) • contra-indicaties: gebruik van dit middel bij drachtige honden en gebruik van hyperimmuunserum of immunodepressiva binnen 1 maand na vaccinatie • bijzondere voorzorgen: zoals bij iedere vaccinatie is het aan te raden alleen gezonde dieren te enten; indien na vaccinatie anaphylaxie optreedt dient, ongeacht de oorzaak, adrenaline of een gelijkwaardig product te worden toegediend. Geen chemisch gesteriliseerde naalden of injectiespuiten gebruiken. • bijwerkingen: een lokale soms pijnlijke entreactie kan voorkomen • zie verder aanwijzingen en doseringsschema op de bijsluiter.

Pfizer

Animal Health
Visie op gezondheid

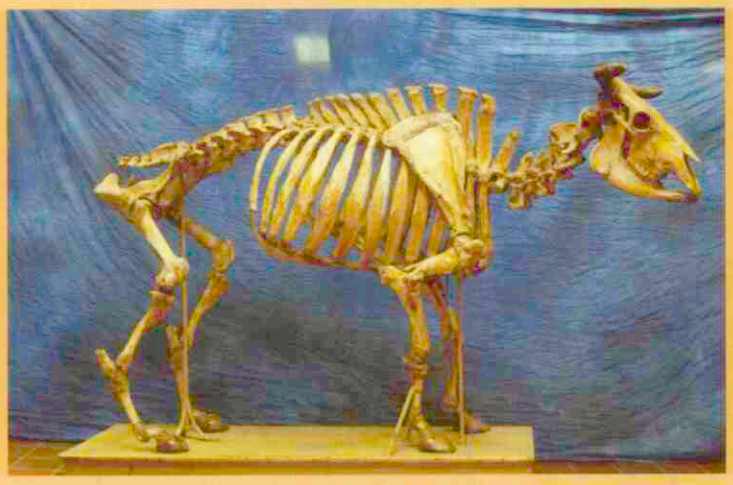
Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.c

© 2005 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Deel 130 • Aflevering 5 • 1 maart 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
– 2 MAART 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde



Effectiviteit van het voeren van een grote brok met mechanisch reinigende werking bij katten met gingivitis

Transport van diagnostische monsters per TPG Post

DSK Symposium EU&U? Toekomst diergeneeskunde onbegrensd

Dieetvoeding en paardendiergeneeskunde

De rol van wild bij de insleep en verspreiding van klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer in Nederland

Europese Unie besluit tot uitbreiding TSE-testen bij geiten

Eerste overleg tussen werkgevers en werknemers

Gemengde praktijken blijven economisch steeds verder achter

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

OPTIMALE PRESTATIES ?

OPTIMALE ZORG !

PREQUINE®







Equi Products Holland BV streeft naar optimale service aan de gespecialiseerde paardenpracticus, ondermeer in de vorm van een exclusief pakket diergeneesmiddelen en verzorgingsproducten voor paarden.

Prequine® is hier een uitstekend voorbeeld van. Een nieuwe naam voor een exclusieve lijn hoogwaardige aanvullende diervoeders en supplementen voor paarden.

Prequine® is ons antwoord op de specifieke vraag van de paardenspecialist, gebaseerd op gedegen research, specialistische kennis en gecontroleerde productieprocessen.

Prequine® is uw antwoord op de vraag naar optimale begeleiding. In ieder seizoen, het hele jaar door.

Voor informatie verwijzen wij u graag naar de Prequine® brochure, of naar www.prequine.com

Equi Products Holland BV

Postbus 9358, NL-1800 GJ ALKMAAR Hermelijnkoog 44, NL-1822 CB ALKMAAR
Tel.: +31 (0)72 5644749 Fax: +31 (0)72 5643876
www.equi.nl

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 5
1 maart 2005

Inhoud

Foto cover: Lonneker Jan, Museum Veeteelt en KI.

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie

Oorspronkelijk artikel

Effectiviteit van het voeren van een grote brok met mechanisch reinigende werking bij katten met gingivitis; *H.E. Vrieling, L.F.H. Theyse, A.J. van Winkelhoff, N.A. Dijkshoorn, E.I. Logan en P. Picavet* 136

Veterinair tuchtrecht

Voorlichting in de pensionstal; *I. Boissevain* 142

Berichten en verslagen

Transport van diagnostische monsters per TPG Post; *S.J. de Groot* 143
Vet-café De Molen op Voorjaarsdagen 143
DSK Symposium EU&U? Toekomst diergeneeskunde onbegrensd; *P. Overgaauw* 144
Dieetvoeding en paardendiergeneeskunde; *J. Hulsen* 146
De rol van wild bij de insleep en verspreiding van klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer in Nederland; *S.J. de Groot* 149
Diergeneeskundige praktijkervaringen; *N.C.J. Soethout* 149
Dierenarts Joop Koopman ontvangt UMC St. Radboudpenning 150
De geschiedenis van de FEEVA 150
Europese Unie besluit tot uitbreiding TSE-testen bij geiten; *S.J. de Groot* 151
'Veulenbrigade' Inwendige Ziekten Paard; *M. Boswinkel, C.M. Westermann en I.D. Wijnberg* 151

Congressen en cursussen

Speciale ESVONC precongresdag over tumour infiltration and metastasis 151
De Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs 154
Nieuwe workshops Collegiale Coaching, nu in het midden van het land; *A. Schröder en S. van der Meulen* 154
Nieuw op het FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagencongres: Laboratorium voor endoscopische chirurgie 155
Veterinair symposium over Equine Reproduction 155
Nog enkele plaatsen beschikbaar bij cardiologie-symposium 156
European congress on comparative and veterinary clinical pathology 156
GGG-Hill's Praktijkontwikkelingsdag 156

PAOD 157
Uitgelicht 158
Studentenreferaten 158
Boekbespreking 159
Referaat 160

Virbac ANIMAL HEALTH

2 krachtige premixen van Virbac

Respiratoire infecties?
5% Premix
Pulmodox
5% doxycycline voor een effectieve dosering.

Streptococcus suis?
5% Premix
Suramox
De effectiviteit van Amoxicilline, de zekerheid van een premix.



Pulmodox 5% Premix: REG NL 9826 Samenstelling: doxycycline 5%. Indicaties: Preventie van klinische verschijnselen van respiratoire infecties, veroorzaakt door voor doxycycline gevoelige stammen van *Pasteurella multocida* en *Mycoplasma hyopneumoniae*. Doeldier: Varkens, na het spenen. IKB-wachttijd: 7 dagen. Kanalisatie: UDA

Suramox 5% Premix: REG NL 8543 Samenstelling: Amoxicilline 5%. Indicaties: Behandeling van aandoeningen veroorzaakt door *Streptococcus suis*. Doeldier: Gespeende big. IKB-wachttijd: 6 dagen. Kanalisatie: UDA

Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Dr. J.M.A. Snijders (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

KNMvD

Maatschappijnieuws
Eerste overleg tussen werkgevers en werknemers!; *H. Smit en W. Peet* 161
Gemengde praktijken blijven economisch steeds verder achter; *H.A. Beijer* 161

Deadline 162

Klein nieuws van Groot; *K. Orsel* 163

B&B Bulletin
Bulletin Bestuur en Bureau, nummer 1, januari 2005 163

Personalia 165

Jubilea 165

Doorlopende agenda 166

Contents

Original paper
Effectiveness of feeding large kibbles with mechanical cleaning properties in cats with gingivitis; *H.E. Vrieling, L.F.H. Theyse, A.J. van Winkelhoff, N.A. Dijkshoorn, E.I. Logan, and P. Picavet* 136

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Carrière

Terwijl dit editorial geschreven wordt, laat februari zich buiten van zijn goede kant zien, en dient het voorjaar zich aan. Als practicus in een gemengde praktijk met een behoorlijk aantal schapen, merk je dat vaak al eerder. Het aantal nachtvisites neemt opeens toe. Af en toe tref je jezelf midden in de nacht aan in een koud en kil schapenhok. Zonder stromend water, bijgelicht door een zwak schijnsel uit een zaklantaarn tast je in het duister naar je verlostouwtje. Inderdaad kent je carrière soms een hoog 'Dokter Vlimmen'-gehalte! Maar met een paar gezonde lammeren en een tevreden veehouder als resultaat, blijft dit deels de charme van het beroep.
Langzamerhand verandert ook het beeld in de schapenhouderij en komt de beschreven situatie minder vaak voor. De professionalisering in de sector neemt duidelijk toe. De koppels worden groter en er is meer aandacht voor de bestrijding van dierziekten zoals scrapie, en preventieve gezondheidszorg. De taak van de dierenarts op een schapenbedrijf blijft gelukkig al lang niet meer beperkt tot verloskundige hulp.
De echte voorjaarspiek in het werk van een plattelandspracticus is overigens aan het verdwijnen. Zeker in een praktijk waar ook paarden en gezelschapsdieren tot de patiënten behoren is deze piek naar de zomer opgeschoven. Een ontwikkeling die bij de verdeling van het werk soms wel tot problemen leidt, omdat de drukte samenvalt met de vakantieperiode. Bovendien wordt de werkverdeling toch al lastiger, omdat de onderlinge vervangbaarheid afneemt naarmate de differentiatie en specialisatie toeneemt. Een trend die ongetwijfeld doorgaat en de nodige aanpassingen in praktijkvoering zal vergen.

De diversiteit aan werkzaamheden waar de huidige dierenarts zich mee bezighoudt, komt duidelijk tot uiting, als je de inhoud van dit Tijdschrift nader beschouwt.
Het wetenschappelijke artikel bestaat uit een studie naar de invloed van voertype op de vorming van tandsteen en gingivitis bij de kat. Een zeer praktijkgericht artikel. Naast de voeding van de kat is er een interessant verslag van een forum over dieetvoeding voor paarden. Er is aandacht voor een rapport van de Raad voor Dieraangelegenheden over de rol van wild bij de insleep en verspreiding van varkenspest en mond- en klauwzeer. Daarnaast onder andere een toelichting op het besluit van de EU om meer geiten te testen op TSE, een referaat over longworminfectie bij de kat en een blik in de economische keuken van de gemengde praktijk. Deze korte bloemlezing spreekt voor zich.
Wat verder opvalt is de aandacht die gevraagd wordt voor nascholingscursussen en symposia. Zowel nationaal als internationaal kan men op dat gebied te kust en te keur deelnemen. Met andere woorden: de carrière van een dierenarts kan zich op tal van manieren ontwikkelen. Een signaal dat ongetwijfeld wordt afgegeven op de in dit Tijdschrift aangekondigde 'Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs' op 31 maart aanstaande.

De veterinaire wetenschap en het vak van dierenarts heeft zich sinds de tijd van Vlimmen enorm ontwikkeld en biedt een geweldig scala aan mogelijkheden en uitdagingen.
Een aanmoediging om daar vol enthousiasme gebruik van te maken lijkt me nauwelijks noodzakelijk.
Veel leesplezier.

Jan Tiete Siebinga

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Effectiviteit van het voeren van een grote brok met mechanisch reinigende werking bij katten met gingivitis

H.E.Vrieling[1], L.F.H.Theyse[2], A.J. van Winkelhoff[3], N.A. Dijkshoorn[4], E.I. Logan[5] en P. Picavet[6]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 136-5

Oorspronkelijk artikel

Samenvatting

Gingivitis is de meest voorkomende infectie in de mondholte bij katten. De ziekte begint met plaquevorming en gingivitis, een ontsteking van het tandvlees.

Het doel van deze studie was om het effect van nabehandeling met verschillende typen voer en tandenpoetsen te evalueren aansluitend aan een professionele gebitsreiniging. Om dit effect te evalueren werd gekeken naar de ratio van facultatief- anaërobe- en obligaat-anaërobe bacteriën, plaqueaccumulatie, de hoeveelheid tandsteen en de mate van gingivitis. In dit onderzoek zijn 88 katten met gingivitis en tandsteen gedurende zes maanden vervolgd. De katten werden *at random* verdeeld over vier groepen, die na de professionele gebitsreiniging elk een verschillende nabehandeling kregen voorgeschreven. De tandheelkundige nabehandelingen waren: groep 1; voeren van een kleine brok met mechanisch reinigende eigenschappen, groep 2; voeren van een kleine brok zonder deze mechanisch reinigende eigenschappen, met de instructie aan de eigenaar de tanden van de kat te poetsen, groep 3; voeren van een grote brok met mechanisch reinigende eigenschappen, groep 4; de controlegroep die hetzelfde voer kreeg als groep 2, maar zonder de poetsinstructie. Een supragingivaal plaquemonster voor bacteriologisch onderzoek werd afgenomen en de hoeveelheid tandsteen, plaque en gingivitis werd vastgesteld tijdens het eerste consult en op drie en zes maanden na de initiële professionele gebitsreiniging.

De katten gevoerd met een grote brok met mechanisch reinigende eigenschappen (groep 3), hadden een significante vermindering in de vorming van gingivitis en tandsteen.

Summary

Effectiveness of feeding large kibbles with mechanical cleaning properties in cats with gingivitis

Periodontal disease is the most common acquired oral disease in cats. It starts with plaque accumulation and gingivitis. The aim of this study was to evaluate the effectiveness of different types of kibble and teeth brushing after professional dental cleaning. To this end, the ratio of facultative anaerobic and obligate anaerobic bacteria was determined, and the amount of plaque and tartar and the severity of gingivitis were measured.

*Eighty-eight cats with gingivitis and tartar were randomly divided into four groups and given different treatments after professional dental cleaning. The dental treatments were: **group 1**, cats were fed on small kibbles with mechanical cleaning qualities; **group 2**, cats were fed on small kibbles without mechanical cleaning qualities, and owners were instructed to brush the cats' teeth; **group 3**, cats were fed on large kibbles with mechanical cleaning qualities; and **group 4**, cats were fed on the same kibbles as group 2, but owners were not asked to brush their cats' teeth. A supragingival plaque sample was taken, and used for bacteriological analysis scores for tartar, plaque, and gingivitis were determined at the initial presentation and at 3 and 6 months after professional dental cleaning.*

Cats fed on the large kibbles with mechanical cleaning qualities (group 3) had significantly less gingivitis and tartar.

Inleiding

Gingivitis is de meest voorkomende infectie in de mondholte bij katten (1). De ziekte begint met gingivitis, een ontsteking van het tandvlees. Indien gingitivis niet wordt behandeld kan deze ontsteking van het tandvlees voortschrijden en daarbij kan het parodontaal ligament, wortelcement en alveolair bot aangetast worden, en dan spreekt men van parodontitis. Er kunnen verschillende stadia van parodontitis worden onderscheiden; microbiële kolonisatie, microbiële invasie en weefselvernietiging. De actieve periodes van weefselvernietiging worden afgewisseld met perioden van inactiviteit (2). In de rustfase zijn weefselbeschadiging en weefselherstel in evenwicht, waardoor progressie van de parodontitis wordt voorkomen. De fase van weefselvernietiging kan weer in gang worden gezet door verandering in de samenstelling van reeds aanwezige pathogenen, kolonisatie en invasie van nieuwe pathogenen of vermindering van de afweer van de gastheer (3). Plaque speelt een essentiële rol in het initiëren en onderhouden van gingivitis en parodontitis. De plaque bestaat uit bacteriën, leukocyten en gedesquameerde epitheelcellen. Plaque kan mineraliseren tot tandsteen. Het ruwe oppervlak van tandsteen bevordert de aanhechting van een nieuwe laag plaque, waardoor zowel plaque als tandsteen genoemd kunnen worden als veroorzakers van gingivitis en later parodontitis (4). Bij het ontstaan van gingitivis en parodontitis is er een verschuiving in de microbiële flora van overwegend facultatief-anaërobe bacteriën naar obligaat-anaërobe bacteriën. Zwart-gepigmenteerde Gram-negatieve staven worden gezien als belangrijke pathogene species bij gingitivis en parodontitis. Van deze groep is *Porphyromonas*

[1] Dierenarts, Tandarts, Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren, Afdeling Orthopedie-Neurochirurgie-Tandheelkunde, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, Postbus 80154, 3508 TD Utrecht. e-mail: H.E.Vrieling@vet.uu.nl

[2] Dierenarts, DECVS, Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren, Afdeling Orthopedie-Neurochirurgie-Tandheelkunde, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, Postbus 80154, 3508 TD Utrecht.

[3] Afdeling Parodontologie, sectie Orale Microbiologie, Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA), Van der Boechhorststraat 7, 1081 BT Amsterdam.

[4] Dierenarts, Dierenartsenpraktijk Dijkshoorn, Utrechtseweg 50, 3704 HE Zeist.

[5] Dierenarts, PhD, Hill's Pet Nutrition Center, Topeka, USA.

[6] Dierenarts, Hill's Pet Nutrition, Westbroek 60-62, 4822 ZW Breda.

gingivalis de meest virulente vertegenwoordiger (5).
Het klinisch belangrijke verschil tussen gingivitis en parodontitis is dat gingivitis reversibel is en parodontitis alleen kan worden genezen door professionele gebitsreiniging in combinatie met de juiste mondhygiënemaatregelen (6). In het verleden zijn er reeds verschillende studies verricht naar wat de juiste methode zou zijn om parodontitis bij katten te verminderen. De meest effectieve methode bleek dagelijks tandenpoetsen te zijn (7). In de praktijk bleek tandenpoetsen moeilijkheden op te leveren voor eigenaren van katten (1, 8). Hiervoor zijn verschillende redenen te noemen, bijvoorbeeld dat de kat geen tandenborstel in de bek accepteert of dat de eigenaar het poetsen niet volhoudt. Daarom is er gezocht naar andere benaderingen om het plaqueniveau in de mondholte van de kat laag te houden om de mondgezondheid te bevorderen.

Het doel van deze studie was om het effect van voer met mechanisch reinigende eigenschappen te vergelijken met het advies voor mechanische reiniging door middel van tandenpoetsen. Deze vergelijking werd gedaan aan de hand van de kwalitatieve verschillen in bacteriegroei en de kwantitatieve verschillen in plaqueaccumulatie, hoeveelheid tandsteen en de mate van gingivitis bij katten met gingivitis.

Op de site van de Veterinairy Oral Health Council staat een protocol voor de opzet van een studie naar effectiviteit van een tandheelkundig product dat geacht wordt in aanmerking te komen voor een officiële erkenning (9). Deze studie is volgens dat protocol uitgevoerd. In analogie met onderzoek in de humane tandheelkunde werd hierbij een tandsteenscore, plaquescore en gingivitisscore bepaald. In de humane tandheelkunde wordt een tandsteenscore gemeten om vast te stellen welk deel van het element professionele gebitsreiniging behoeft. Een plaquescore wordt gemeten om te evalueren hoe de mondhygiënemaatregelen net voor het scoren zijn geweest. Een gingivitisscore wordt gebruikt om de gezondheid van de gingiva vast te stellen, met andere woorden hoe en of de mondhygiënemaatregelen op de langere termijn effectief zijn geweest.

Materiaal en methoden

De insluitcriteria voor de katten in studie waren: - leeftijd tussen de tien maanden en twaalf jaar, - aanwezigheid van gingivitis, - aanwezigheid van 104/204/304/404 (hoektanden) en 108/208/ 309/409 (scheurkiezen), - geen recente medicatie met corticosteroïden, antibiotica of progestiva, - negatieve titer voor FeLV en FIV en plasmacreatinine-spiegel < 180µmol. Orale inspectie werd door één dierenarts (N.A. Dijkshoorn) uitgevoerd bij katten die om uiteenlopende redenen op het spreekuur werden aangeboden. Indien de kat gingivitis had en de eigenaar bereid was mee te werken aan het onderzoek, werd een afspraak gemaakt. De katten werden *at random* over vier groepen verdeeld, waarbij groep 3 een grote brok kreeg met gemiddelde diameter van 13 mm en de groepen 1, 2 en 4 een kleine brok kregen met gemiddelde diameter van 8 mm (Tabel 1). Tijdens de eerste afspraak werd bloed afgenomen en vervolgens getest op FeLV, FIV en het plasmacreatininegehalte werd bepaald. Alle katten werden gewogen en gesedeerd met medetomidine (Domitor®, 0,1mg/kg lichaamsgewicht, Pfizer Animal Health, Capelle a/d IJssel). Bij 42 van de geëvalueerde katten werd een plaquemonster genomen van de 108 en 208 (Figuur 1). Dit monster werd in eppendorff-vaatjes, gevuld met gereduceerde transportvloeistof, gestuurd naar het bacteriologisch laboratorium van de Afdeling Parodontologie (ACTA, Amsterdam). Daar werden de monsters onderzocht op aanwezigheid van bij de mens bekende pathogene bacteriën, zoals eerder beschreven (10). De ratio van het aantal facultatief-anaërobe- en obligaat-anaërobe bacteriën werd bepaald. De hoeveelheid tandsteen, plaque en de mate van gingivitis werden bepaald op alle buccale vlakken van de hoektanden, premolaren en ondermolaren. Tabel 2 geeft aan volgens welke internationaal toegepaste schaal dit werd gedaan.Tandsteen werd bepaald door met een tandheelkundige sonde (LM Dental®, Turku, Finland) over het tandoppervlak te voelen (Tabel 2a (11)). Vervolgens werden de tanden gekleurd met disclosing vloeistof (Reveal®, Henry Schein, Utrecht, Nederland), de overmaat werd weggespoeld met water en er werd genoteerd welk percentage van het oppervlak roodgekleurd bleef, hetgeen de mate van plaquebezetting weergeeft (Figuur 2, tabel 2b (12)). De mate van gingivitis werd vervolgens bepaald door de mate van ontsteking te bepalen volgens de schaal als vermeld in tabel 2c (7). Hiervoor werd gebruikgemaakt van een knopsonde (LM Dental®, Turku, Finland). Na het vaststellen van de klinische parameters werden de gebitselementen handmatig vrijgemaakt van tandsteen met behulp van een curette en excavator (beide LM Dental®, Turku, Finland) en vervolgens

Groep 1, n=23	Kleine brok met mechanisch reinigende eigenschappen[1].
Groep 2, n=23	Kleine brok met dezelfde nutriënten-samenstelling als voer van groep 1, maar zonder mechanisch reinigende eigenschappen [2]. Plus instructie tandenpoetsen.
Groep 3, n=21	Grote brok, met dezelfde nutriënten-samenstelling als voer van groep 1, met mechanisch reinigende eigenschappen [3].
Groep 4, n=21	Kleine brok met dezelfde nutriënten-samenstelling als voer van groep 1, maar zonder de mechanisch reinigende eigenschappen [2]. Controlegroep.

1 Hill's Science Plan Feline Oral Care
2 Hill's Science Plan Feline Oral Care formula without special structure
3 Hill's Prescription Diet Feline t/d

Tabel 1. Groepsindeling. Grote brok gemiddelde doorsnede 13 mm, kleine brok gemiddelde doorsnede 8 mm.



Figuur 1. Plaquemonster afnemen met een curette.



Figuur 2. Bepalen plaquepercentage.
Aanbrengen van de kleurstof (links), het wegspoelen van de overtollige kleurstof (midden) en het bepalen van het oppervlak van elk van de elementen dat rood kleurt ten gevolge van de kleurstof die aanhecht op de plaque (rechts).

0= geen tandsteen aanwezig
1=0-25% bedekt met tandsteen
2=25-50% bedekt met tandsteen
3=50-75% bedekt met tandsteen
4=75-100% bedekt met tandsteen

Tabel 2a. Scores voor tandsteen.

0=geen plaque aanwezig
1=0-25% bedekt met plaque
2=25-50% bedekt met plaque
3=50-75% bedekt met plaque
4=75-100% bedekt met plaque

Tabel 2b. Scores voor plaque.

0=normale gingiva
1=milde ontsteking, enige roodheid
2=gemiddelde ontsteking en roodheid, geen bloeding na sonderen
3= gemiddelde ontsteking en ernstige roodheid, bloeding na sonderen
4=ernstige ontsteking en roodheid, oedeem, ulceratie en spontane bloeding

Tabel 2c. Scores voor gingivitis.

gepolijst met polijstpasta (Puimsteenpoeder, Henry Schein, Utrecht, Nederland).
Na tandheelkundige behandeling kreeg de eigenaar één van de drie verschillende testvoeders verstrekt. Eigenaren van katten uit groep 2 kregen uitvoerig mondeling en schriftelijk instructie over het poetsen van de tanden met het verzoek dit om de dag uit te voeren met de verstrekte tandenborstel (kindertandenborstel met zachte haren en een kleine kop). Een afspraak voor controle op drie en zes maanden werd gemaakt.

Na drie en na zes maanden kwamen de katten terug voor controle. Speciaal werd gevraagd of de eigenaar de kat niets anders had gegeven dan het verstrekte voer. Indien de kat andere voeding naast het verstrekte voer had gekregen van de eigenaar, werd de kat van verdere deelname uitgesloten. Indien de eigenaar die geacht werd te poetsen, te kennen gaf dit niet te hebben gedaan, werd gevraagd of de eigenaar de volgende drie maanden bereid was het poetsen nogmaals te proberen. Als de eigenaar hiertoe niet bereid was, werd de kat uitgesloten van verdere deelname aan het onderzoek en werden de reeds verzamelde gegevens niet gebruikt in de uitwerking van de resultaten. Bij elk controlebezoek werd de kat gesedeerd, een plaquemonster werd genomen en scores voor tandsteen, plaque en gingivitis werden volgens de hierboven beschreven wijze uitgevoerd. Er werd tijdens de controlebezoeken geen tandsteen verwijderd en niet gepolijst. Na zes maanden konden de resultaten van de bacteriologie en de scores van tandsteen, plaque en gingivitis worden geëvalueerd.

Statistiek

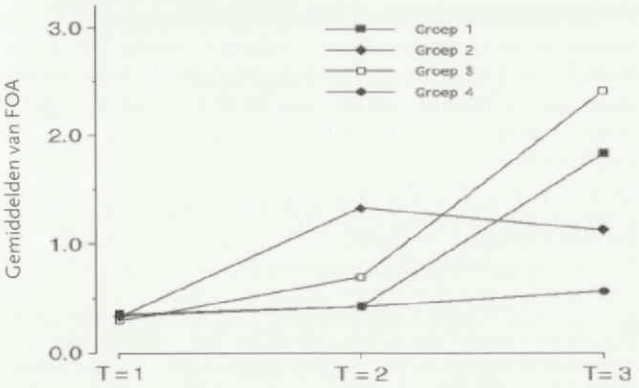
De som van alle gescoorde elementen werd gemiddeld per bezoek, per kat. Op die wijze is een gemiddelde per bezoek (T_1= eerste bezoek, T_2= controlebezoek op drie maanden, T_3= controlebezoek op zes maanden) per kat, per variabele (te weten tandsteen, plaque en gingivitis) berekend. Statistische analyses werden gedaan voor de bacteriologie, tandsteen-, plaque- en gingivitisscores, door gebruik te maken van het SPSS 10.1 statistiek pakket (SPSS Inc., Chicago, Illinois, USA), General Linear Model for repeated measures met T_1 als co-variant.

	FOA*		
Groep	T_1	T_2	T_3
1	0,36 ± 0,85	0,43 ± 0,35	1,84 ± 4,15
2	0,34 ± 0,32	1,34 ± 2,59	1,13 ±1,83
3	0,30 ± 0,20	0,70 ± 0,72	2,42 ± 3,39
4	0,35 ± 0,22	0,43 ± 0,50	0,57 ± 0,41
	Tandsteen		
Groep	T_1	T_2	T_3
1	1,95 ± 0,34	0,38 ± 0,22	0,44 ± 0,27
2	1,78 ± 0,62	0,45 ± 0,29	0,39 ± 0,29
3	1,66 ± 0,64	0,30 ± 0,27	0,28 ± 0,28
4	1,84 ± 0,57	0,64 ± 0,47	0,72 ± 0,50
	Plaque		
Groep	T_1	T_2	T_3
1	2,95 ± 0,38	2,37 ± 0,48	2,52 ± 0,55
2	2,88 ± 0,34	2,19 ± 0,47	2,41 ± 0,37
3	3,10 ± 0,64	2,34 ± 0,51	2,29 ± 0,50
4	2,95 ± 0,30	2,35 ± 0,51	2,64 ± 0,43
	Gingivitis		
Groep	T_1	T_2	T_3
1	1,37 ± 0,75	0,92 ± 0,71	1,07 ± 0,58
2	1,51 ± 0,62	1,12 ± 0,72	1,25 ± 0,76
3	1,64 ± 0,88	0,72 ± 0,56	0,73 ± 0,59
4	1,42 ± 0,63	1,44 ± 0,73	1,61 ± 0,54

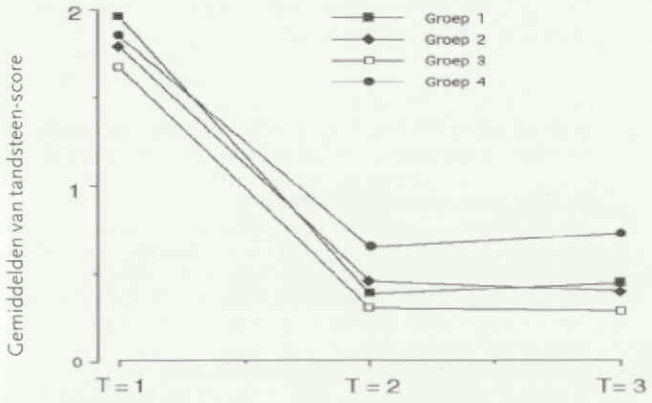
Tabel 3. Gemiddelden en standaarddeviaties van de FOA-ratio, tandsteenscore, plaquescore en gingivitisscore.
*Voor de bacteriologie geldt: groep1, n=15, groep2, n=8, groep3, n=10, groep4, n=9.
Ratio facultatief/obligaat-anaërobe bacteriën (FOA), tandsteen-, plaque- en gingivitisscores (± spreiding) bij aanvang (T1) en op drie (T2) en zes (T3) maanden na gebitsreiniging bij vier groepen katten die verschillend werden behandeld.

Resultaten

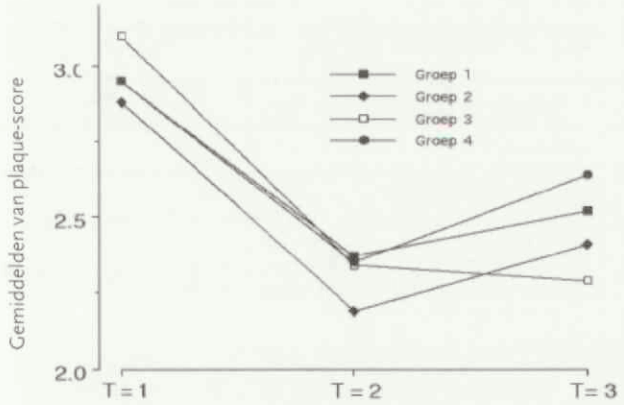
In totaal werden 88 katten ingesloten. Groepen 1 en 2 bestonden beide uit 23 katten, groepen 3 en 4 bestonden beide uit 21 katten (Tabel 1). Veruit de meeste katten in elke groep waren Europees korthaar. Groep 1 21/23, groep 2 15/23, groep 3 14/21 en groep 4 12/21. De gemiddelde leeftijd was bij groep 1 5,9 jaar, groep 2 6,2 jaar, groep 3 5,3 jaar, groep 4 4,5 jaar en verschilden niet significant van elkaar. De geslachten waren over alle groepen evenredig verdeeld. Van de katten in groep 2 werd bij vijftig procent op T_2 niet gepoetst. Alle eigenaren uit groep 2 die op T_2 te kennen gaven niet te poetsen waren bereid de tweede periode van drie maanden het poetsen nogmaals te proberen. Op T_3 werd echter bij 38% de tanden nog steeds niet gepoetst.
Voor het bacteriologisch onderzoek geldt groep 1 n=15, groep 2 n=8, groep 3 n=10, groep 4 n=9. Onderzoek van de plaquemonsters wees uit dat er een wijde spreiding lag in



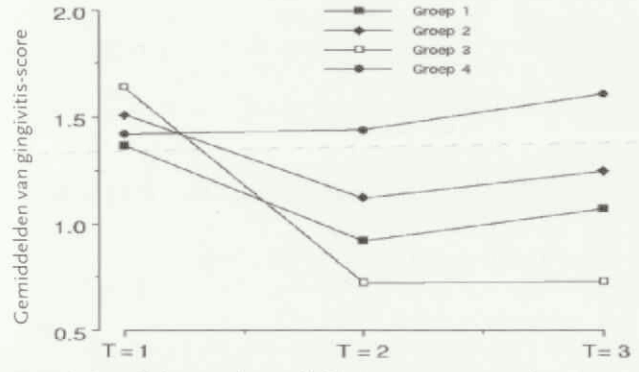
Figuur 3. Ontwikkeling van de gemiddelde ratio facultatief/obligaat-anaërobe bacteriën. Voor de vier groepen (Tabel1) aan het begin van het onderzoek (T_1), op drie (T_2) en op zes (T_3) maanden.



Figuur 4. Ontwikkeling van de gemiddelde tandsteenscore. Voor de vier groepen (Tabel1) aan het begin van het onderzoek (T_1), op drie T_2) en op zes (T_3) maanden.



Figuur 5. Ontwikkeling van de gemiddelde plaquescore. Voor de vier groepen (Tabel1) aan het begin van het onderzoek (T_1), op drie T_2) en op zes (T_3) maanden.



Figuur 6. Ontwikkeling van de gemiddelde gingivitis-score. Voor de vier groepen (Tabel1) aan het begin van het onderzoek (T_1), op drie T_2) en op zes (T_3) maanden.

voorkomen van pathogene en niet-pathogene bacteriën, waaronder de obligaat-anaërobe gelijkend op de humane *Porphyromonas gingivalis, Prevotella* intermedia, *Bacteroides forsythus, Fusobacterrium nucleatum* en de facultatief-anaërobe *Capnocytophaga* spp. Bij identificatietesten werd alleen Porphyromonas gingivalis type II positief getest, dus dat is de enige bacterie die met zekerheid is gedetermineerd. Alle vier groepen laten een stijging van de gemiddelde ratio facultatief/obligaat-anaërobe bacteriën (FOA) zien, groepen 1 en 3 laten de grootste stijging zien op zes maanden (Figuur 3). Het gemiddelde en de spreiding van de ratio worden weergegeven in tabel 3.

Na drie maanden werd in alle groepen weer tandsteen aangetroffen, terwijl op zes maanden de hoeveelheid tandsteen in alle groepen ongeveer hetzelfde was als op drie maanden (Figuur 4). Tussen groep 4 (controlegroep) en de andere groepen werd een significant verschil gevonden, met het grootste verschil tussen groep 3 en groep 4 ($P<0,05$).

Alle groepen vertonen na drie maanden een daling van het percentage oppervlak dat bedekt werd door plaque. Na de eerste drie maanden had groep 3 een doorgaande daling, de andere drie groepen vertoonden op zes maanden weer een stijging van het percentage oppervlak dat bedekt werd door plaque (Figuur 5).

De mate van gingivitis neemt voor de groepen 1, 2 en 3 af, terwijl de controlegroep 4 gedurende het hele onderzoek grotendeels stabiel blijft. Groep 3 laat in de eerste drie maanden een zeer duidelijke daling zien, waarna in de tweede drie maanden de situatie ongewijzigd laag blijft (Figuur 6). Significante verschillen werden gevonden tussen groep 1 en 3 en tussen groep 3 en 4, waarbij het grootste verschil werd gevonden tussen groep 3 en groep 4 ($P<0,05$).

Tabel 3 geeft eveneens de gemiddelden en standaarddeviaties van plaquescores, tandsteenscores en gingivitisscores.

Discussie

Het doel van deze studie was om het effect op de mate van gingivitis van behandeling te evalueren. In de literatuur wordt beschreven dat de Somalische kat en de Abbessijn wellicht gepredisponeerd zijn voor het ontwikkelen van parodontitis (13). Daar katten uit het patiëntenbestand van een gezelschapsdierenpraktijk werden onderzocht en de meeste Nederlandse huiskatten als Europees korthaar worden benoemd, is het logisch dat dit 'ras' het meest vertegenwoordigd is. Daarom kunnen aan mogelijke raspredisposities in dit onderzoek geen conclusies worden verbonden.

Door alle katten tijdens het eerste consult een professionele gebitsreiniging te geven, begonnen alle katten het vervolgonderzoek met schone tanden, waardoor het effect van de verschillende nabehandelingen goed beoordeeld kon worden. Vanuit de literatuur is bekend dat de microflora van mensen met een klinisch gezonde gingiva een klein deel obligaat-anaërobe bacteriën bevat (14). Obligaat- anaërobe bacteriën hebben een slechte invloed op de mondgezondheid van de mens. Indien gingivitis aanwezig is, is het aantal obligaat-anaëroben ten opzichte van het aantal facultatief-anaëroben toegenomen (15), waardoor de FOA-ratio stijgt. De FOA-ratio kan hierdoor een afspiegeling zijn van de mondgezondheid. Hoe minder obligaat-anaërobe bacteriën en dus hoe meer facultatief-anaërobe bacteriën, hoe hoger de FOA-ratio. Hoewel er

geen significante verschillen konden worden gevonden, weerspiegelt de tendens tot stijging van de FOA-ratio bij de katten uit de groepen 1 en 3 een positief effect van de nabehandeling in beide groepen. De katten uit groep 2 vertoonden tijdens het onderzoek een hogere FOA-ratio dan de controle groep, wijzend op een positief effect van poetsen. Bij de interpretatie van de bacteriologische bevindingen van de mondholte van de onderzochte katten uit dit onderzoek zijn criteria uit de humane tandheelkunde gebruikt. Nader onderzoek zal de rechtvaardiging hiervan moeten uitwijzen.

Een daling in score van het percentage oppervlak bedekt met tandsteen op drie maanden was vanzelfsprekend wel te verwachten na de professionele gebitsreiniging. Als eenmaal weer tandsteen is ontstaan, blijft makkelijk plaque aanhechten. De plaque mineraliseert waardoor meer tandsteen ontstaat (3). Indien plaque op een regelmatige basis wordt verwijderd, kan de vorming van tandsteen worden voorkomen of op z'n minst worden uitgesteld. Aangezien alle groepen katten begonnen met schone elementen en groep 3 de minste aanwezigheid van tandsteen vertoonde gedurende de hele studie, kan gezegd worden dat dankzij de grootte en structuur van de brokken de vorming van tandsteen verminderde. Dat plaquescores geen significante verschillen vertoonden was te verwachten. Immers direct na voltooien van elke vorm van mondhygiëne begint de plaquevorming weer. Deze plaquelaag kan alleen mechanisch verwijderd worden (16). Na vasten, dat noodzakelijk was voor de sedatie bij het controlebezoek, is aanwezigheid van plaque dus te verwachten. Het grootste significante verschil in mate van gingivitis werd gevonden tussen groep 3 en groep 4, waardoor geconcludeerd kan worden dat de grote brok met speciale structuur de vorming van gingivitis verminderde.

Door het aanbrengen van een speciale structuur in de kattenbrokken wordt dagelijks de plaque verwijderd en hierdoor de tandsteenvorming tegengegaan. Uit dit onderzoek blijkt dat de kattenbrok een gemiddelde doorsnede van 13 mm moet hebben opdat de brok ook daadwerkelijk wordt gekauwd en effectief zal zijn.

Deze studie heeft aangetoond dat brokken van voldoende grootte met mechanisch reinigende eigenschappen effectief zijn in het verminderen van zowel de mate van gingivit is als de hoeveelheid tandsteen. Aangezien de mate van gingivitis en de hoeveelheid tandsteen belangrijke parameters zijn om de mate van mondhygiëne te beoordelen, mag geconcludeerd worden dat deze brokken een positieve bijdrage leveren aan de algehele mondgezondheid van katten.

Literatuur

1. Johnston N. Acquires feline oral cavity disease. In Practice 1998: 171-9.
2. Logan EI, Wiggs RB, Zetner K, and Hefferen JJ. Dental disease. In: Small Animal Clinical Nutrition 4th ed, Hand MS, Thatcher CD, Remillard RL, Roudebush PR, Mark Morris Institute, Topeka, Kansas, 2000; 16: 475-504.
3. Attström R, and Lindhe J. Pathogenese van plaque-gerelateerde aandoeningen. In: Parodontologie, Lindhe J, Bohn Stafleu van Loghum, 1993; 3: blz. 157.
4. Theilade J. Plaque en tandsteen. In: Parodontologie, Lindhe J, Bohn Stafleu van Loghum, 1993; 5: blz 97.
5. Winkelhoff AJ van, Steenbergen TJM van, and Graaff J de. The role of black-pigmented *Bacteroides* species in human oral infections. Journal of Clinical Periodontology 1988: 15: 145-55.
6. Logan EI, Boyce EN, Berg *M, et al.* Effects of dietary form on plaque and calculus accumulation and gingival health in cats, methodology and results. Proceedings of the Fifth World Veterinary Dental Congress, Birmingham, England 1997; 28.
7. Wiggs RB, and Lobprise HB. Chapter 8; Periodontology. In: Veterinary Dentistry, principles & practice, Wiggs RB, Lobprise HB, Lippincott-Raven, Philadelphia, New York, 1997; 8: 186-231.
8. Gorrel C, Inskeep G, and Inskeep T. Benefits of a 'Dental hygiene chew' on the periodontal health of cats. Journal of Veterinary Dentistry 1998; 15 (3): 135-8.
9. http://phl.vet.upenn.edu/~vetdent/vohc/index.html
10. Winkelhoff AJ van, Loos BG, Reijden WA van der, and Velden U van der. *Porphyromonas gingivalis, Bacteroides forsythus* and other putative periodontal pathogens in subjects with and without periodontal destruction. J Clin Periodontol. 2002; 29 (11): 1023-8.
11. Boyce EN, and Logan EI. Oral health assessment in dogs: Study design and results. Journal of Veterinary Dentistry 1994; 11 (2): 64-70.
12. Logan EI, and Boyce EN. Oral health assessment in dogs: Parameters & Methods. Journal of Veterinary Dentistry 1994; 11 (2): 58-63.
13. Emily P. Tartar control tactics: Dental rinses for home dental care. Pet Vet nov-dec 1989: 35.
14. Slots J. Microflora in the healthy gingival sulcus in man. Scand J Dent Res 1977; 85 (4): 247-54.
15. Slots J, Moenbo D, Langebaek J, and Frandsen A. Microbiota of gingivitis in man. Scand J Dent Res 1978; 86 (3): 174-81.
16. Watson ADJ. Diet and periodontal disease in dogs and cats. Australian Veterinary Journal 1994; 71 (10): 313-8.

Nieuw!
Nu ook geregistreerd voor de kat

RIMADYL®
CARPROFEN
INJECTIE



Pre-operatieve toepassing voor post-operatieve pijnbestrijding

- **Rimadyl® injectie**, werkzame stof carprofen, is een NSAID voor de hond en kat met sterke anti-inflammatoire, analgetische en anti-pyretische eigenschappen
- **Rimadyl® injectie** heeft géén invloed op de nierdoorbloeding en op de bloedstollingtijd
- **Rimadyl® injectie** kan veilig pre-operatief worden toegediend
- **Rimadyl® injectie** voor **éénmalige** subcutane of intraveneuze toediening aan hond en kat in een dosering van **4 mg/kg**, bij voorkeur pre-operatief, op het moment van premedicatie of bij de inductie van de anesthesie



Als enige NSAID met geregistreerde vervolgbehandeling met tabletten bij de **hond**

RIMADYL® INJECTIE • werkzame stof: carprofen: REG NL 10101 UDD • diergeneesmiddel • doeldier: hond en kat. HOND: • indicaties: ter vermindering van postoperatieve pijn en zwelling na orthopedische ingrepen en weke-delen chirurgie met inbegrip van intra-oculaire operaties • toedieningswijze en dosering: Rimadyl injectie wordt subcutaan of intraveneus gegeven in een dosering van 4 mg/kg, bij voorkeur preoperatief, op het moment van premedicatie of bij de inductie van de anesthesie • Om de pijnstillende en anti-inflammatoire behandeling post operatief uit te breiden kan de parenterale therapie na 24 uur gevolgd worden door carprofen tabletten in een enkele dosering van 4 mg/kg/dag gedurende 5 dagen. KAT: • Ter bestrijding van postoperatieve pijn. De parenterale therapie mag bij de kat niet gevolgd te worden door Rimadyl tabletten. • contraindicaties: niet gebruiken bij drachtige dieren. HOND: • Gebruik bij honden jonger dan 6 weken of bij oude dieren kan extra risico met zich meebrengen. Wanneer geen andere oplossing gevonden kan worden, dient een gereduceerde dosis te worden toegediend. Deze dieren behoeven daarna een additionele klinische bewaking. Gastro-intestinale ulceratie is zeldzaam bij gebruik van carprofen en komt voornamelijk voor bij doseringen die ver boven de therapeutische dosis liggen. KAT: • Niet gebruiken bij dieren jonger dan 4 maanden. Gebruik bij oude of zieke dieren kan extra risico met zich meebrengen. Typische ongewenste bijwerkingen van NSAID's zoals verlies van eetlust, braken, occult bloed in de feces en apathie zijn af en toe gemeld. Algemeen: • waarschuwingen: niet gebruiken bij hart-, lever- of nieraandoeningen, bij GI ulceratie of -bloedingen, bloedafwijkingen of bij overgevoeligheid voor het product. Gebruik bij hypovolemische of hypotensieve dieren vermijden.

Pfizer **Animal Health**
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Voorlichting in de pensionstal

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Stel, je behandelt een paard preventief tegen schurft. De diagnose is niet gesteld, maar het dier heeft wel huidproblemen. Wat doe je dan met de andere paarden in de pensionstal, waar borstels, dekens en anderen paardenparafernalia gezellig worden uitgewisseld?

Volpension

De pony Mercury staat al een tijd in deze pensionstal, als zich op een dag een nieuwe bewoner meldt, een Tinker. De nieuwbakken eigenaar van deze Tinker heeft enige pech; haar paard blijkt alsmaar last te hebben van huidproblemen. Hij wordt gek van de jeuk, en staat de hele dag te schuren, wat de eigenaar van Mercury direct opvalt. De eigenaar van de Tinker heeft nog niet erg veel ervaring met paarden, en doktert wat af met de dierenarts. Volgens deze dierenarts is er geen sprake van schurft, maar - naar eigen zeggen - uit preventie-overwegingen behandelt hij de Tinker hier wel twee keer tegen. Dat is voor de eigenaar van Mercury reden om deze dierenarts maar eens te bellen, en te vragen of de Tinker schurft heeft. Als dat zo is, moet ze natuurlijk maatregelen nemen om te zorgen dat de Tinker haar eigen pony en andere ponies niet besmet.



Privacy?

De dierenarts van de Tinker is wat kortaf tegen haar. Hij vindt het niet gepast om informatie te geven over het paard van een ander en bevestigt haar vermoeden dat het om schurft gaat dan ook niet. Wel geeft hij na wat aandringen wat algemene voorlichting over infectieziekten, maar als ze meer wil weten moet ze haar eigen dierenarts maar raadplegen.

Kriebelig

Ware het daarbij gebleven, dan was er weinig meer aan de hand geweest dan een eigenaar die zich bot bejegend voelt. Maar ja, als de duivel ergens in een hoekje zit te lachen is het wel bij dit soort zaken; een maand later heeft Mercury jeuk en kale plekken. Haar dierenarts overlegt telefonisch met de dierenarts die de Tinker heeft behandeld, en zonder iets over de voorgeschiedenis te vertellen, lijkt het hem raadzaam om een behandeling tegen schurftmijt in te zetten. Mercury geneest, maar de eigenaar heeft het gevoel dat dit voorkomen had kunnen worden als de dierenarts van de Tinker haar in een eerder stadium had voorgelicht.

Uitwisseling

Ze dient een klacht in bij het Tuchtcollege, want hoewel deze dierenarts niet haar eigen dierenarts is, had hij gewoon moeten toegeven dat de Tinker schurft had, en haar beter kunnen en moeten adviseren over maatregelen om besmetting van de andere paarden te voorkomen. Omdat deze dierenarts dat niet heeft erkend, is de eigenaar van de Tinker ook gewoon doorgegaan met het gebruiken van borstels en dekens van andere paarden.

Mij(d)t informatie

De dierenarts in kwestie is het er niet mee eens: het is nog steeds niet bewezen dat de Tinker schurft heeft gehad, en nog minder dat het dier al schurft had toen het in de stal arriveerde. Hij heeft de behandeling toegepast uit preventieve overwegingen. Hoewel de eigenaar van de andere pony geen cliënt van hem is, heeft hij haar netjes te woord gestaan en wat algemene informatie gegeven over de kans op een infectie en de overdracht daarvan. Over dieren van andere cliënten geeft hij geen informatie, daar is niets mis mee, toch?

Het Tuchtcollege kan zich hier niet helemaal in vinden. Of de Tinker wel of geen schurft heeft gehad en op welk moment is niet meer na te gaan, maar het staat wel vast dat de dierenarts aanleiding heeft gezien om het dier tegen schurftmijt te behandelen. Het past bij deze behandeling, ook als deze preventief is, dat een dierenarts voorlichting geeft. Die voorlichting moet dan niet alleen aan de eigenaar worden gegeven, maar ook aan de eigenaren van andere dieren die met het mogelijk besmette dier in aanraking komen, en aan de stalhouder. De dierenarts kan dan vertellen hoe groot het besmettingsgevaar is, en welke maatregelen kunnen worden genomen om besmetting te voorkomen, zoals bijvoorbeeld het gescheiden houden van borstels en dekens. De dierenarts heeft niet in deze voorlichting voorzien en krijgt daarvoor een waarschuwing.

Informatieplicht?

Een vergelijkbare uitspraak werd een aantal jaren geleden gedaan, met betrekking tot honden. Het Tuchtcollege gaat daarbij steeds uit van het belang van het dier, en dat levert de interessante situatie op dat de tuchtrechtelijke verantwoordelijkheid verder gaat dan alleen de diergeneeskundige handelingen aan het dier van een cliënt. Bovendien rijst dan ook de uitdagende vraag in hoeverre een dierenarts verplicht zou kunnen zijn om aan derden informatie te geven over erfelijke afwijkingen, als dat overduidelijk in het belang van het dier is?

Transport van diagnostische monsters per TPG Post

S.J. de Groot

Berichten en verslagen

Diagnostische monsters kunt u via TPG Post verzenden wanneer de verpakking aan bepaalde eisen voldoet (Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129 (19): 632-633). Deze eisen zijn geformuleerd om monsters veilig te kunnen verzenden. Bij een steekproef, die in samenwerking met de Inspectie Verkeer en Waterstaat (IVW) op 14 september 2004 werd uitgevoerd, bleek dat veertig procent van het totale aan TPG Post aangeboden verzendvolume van diagnostische monsters niet voldeed aan de wettelijke eisen die sinds 1 januari 2003 van kracht zijn. Een deel van het aangeboden verzendvolume bestond uit diagnostische monsters afkomstig van dieren. De afdeling Bedrijfsveiligheid van Koninklijke TPG Post BV heeft in januari 2005 in een brief aan de KNMvD aangekondigd dat met ingang van eind maart 2005 diagnostische zendingen, die niet aan de door TPG Post gestelde voorwaarden voldoen, worden geweigerd c.q. gestuit. De afzender wordt dan verzocht zijn c.q. haar zendingen te komen ophalen. Bovendien is TPG Post verplicht elk voorval te melden bij de IVW.

Wat zijn de TPG Post-eisen?

De TPG Post-voorwaarden houden in dat de verpakking uit drie lagen moet bestaan:

1. Een lekvrije c.q. stofdichte primaire container (bloed-, melkbuis, et cetera) met een maximale inhoud van 500 ml, respectievelijk 500 gram en in geval van vloeistof omgeven door voldoende absorberend materiaal om in geval van breuk de inhoud van de primaire houder in zijn geheel te kunnen absorberen.
2. Een eveneens lekvrije c.q. stofdichte secundaire container omgeven door materiaal dat breuk van de primaire container moet voorkomen.
3. Een (tertiaire) buitenverpakking voorzien van een etiket waarop vermeld staat 'Diagnostisch materiaal' en een inhoud van maximaal 4 liter respectievelijk 4 kilo. De tertiaire verpakking dient het predikaat 'TPG Post toegelaten' te dragen.

Er zijn drie leveranciers die verpakkingen kunnen leveren die voldoen aan de door TPG Post gestelde richtlijnen: Carepack, Transposafe en Minigrip. De TPG toegelaten verpakkingen zijn ook via dierenartsencoöperatie AUV te bestellen.

Nadere informatie kunt u vinden op:

http://www.tpgpost.nl/business/post_versturen/extra_zeker/diagnostische_monsters/index.jsp
http://www.auv.org
http://www.carepack.nl
http://www.transposafe.nl
http://www.minigrip.nl

S.J. de Groot is stafmedewerker landbouwhuisdieren/veterinaire volksgezondheid bij de KNMvD.



Groot assortiment verpakkingen voor diagnostische monsters! TPG Post toegelaten!

- Verpakkingen in brievenbusformaat
- Verpakkingen voor internationale zendingen met verplichte 'harde' buitenverpakking
- Verpakkingen voor gekoeld transport (droog ijs/koelelementen)
- Diverse lek-/luchtdichte zakken (95kPa)
- Alle benodigde etiketten, o.a. UN 3373



CarePack Holland BV
Tel.: 020-3540787
Fax: 020-3540650
info@carepack.nl
www.carepack.nl

VET-café De Molen op Voorjaarsdagen

KNMvD, GGG, GGP, NDG en de Week van het Huisdier slaan handen ineen.

Zoekt u tijdens de Voorjaarsdagen een plek waar:

- u alle vragen kunt stellen?
- u de nieuwste ontwikkelingen ziet?
- u uw collega's kunt ontmoeten?
- u even kunt uitrusten van de Voorjaarsdagen onder het genot van een kop koffie?

Noteert u dan **14 tot en met 17 april 2005** in uw agenda en noteert u de naam **VET-café De Molen**. Dit is namelijk de plek op de Voorjaarsdagen waar u moet zijn om de KNMvD, GGG, GGP, NDG en de Week van het Huisdier te vinden. U kunt terecht bij onze bestuursleden en medewerkers.

Houdt u de e-mail en het Tijdschrift in de gaten voor meer informatie.

De koffie staat klaar!

DSK Symposium EU&U?

Toekomst diergeneeskunde onbegrensd

P. Overgaauw

Op 27 januari 2005 werd op de Faculteit der Diergeneeskunde het jaarlijkse DSK Symposium georganiseerd met als onderwerp de actuele ontwikkelingen in de Europese Unie en de gevolgen hiervan voor de Nederlandse dierenarts. Hierbij werd in het bijzonder gekeken naar de diergeneeskundige opleidingen en de toekomstperspectieven van de dierenarts. Dit onderwerp is niet zomaar gekozen, maar het resultaat van een enquête onder doctoraal studenten waar het onderwerp over internationale regelgeving en werken in het buitenland blijkbaar leeft. De dag stond onder voorzitterschap van Henk Lommers (ministerie LNV).

Harmonisatie in de regelgeving van diergeneesmiddelen

De spits werd afgebeten door prof. dr. Johanna Fink-Gremmels, hoogleraar veterinaire farmacologie, farmacie en klinische toxicologie en prof. dr. Henk Vaarkamp, hoogleraar Veterinaire Apotheek. Ze voorzagen de toehoorders op ludieke wijze van informatie door middel van een debat waarin zij als elkaars tegenpolen een aantal stellingen verdedigden. Professor Fink-Gremmels als pleitbezorger van de Europese regelgeving en professor Vaarkamp als de practicus die hiermee niet kon werken. Na elke stelling kon de zaal stemmen waar ze het mee eens waren en werden er vragen gesteld.

Zo kwam het heikele onderwerp over het vaccineren door alléén de dierenarts aan de orde. Nederland is een uitzondering binnen de EU met deze UDD-kanalisatie. Hoewel de landbouwhuisdierenarts op deze wijze op alle bedrijven komt en zo een stuk preventieve gezondheidszorg bedrijft, vindt de wetgever het niet echt noodzakelijk dat een academicus na zes jaar studie dit soort (ongezonde) stuk massabestrijding exclusief blijft doen.

De stelling dat een dierenarts meer doet dan alleen maar dieren beter maken, namelijk ook een verantwoordelijkheid heeft als het gaat om een stuk voedselproductie, was eenieder duidelijk. Uit de gegeven voorbeelden was men het erover eens dat MRL's (Minimale Residu Limiet) noodzakelijk zijn voor voedselproducerende dieren en dat met het toedienen van medicijnen zorgvuldig dient te worden omgegaan.

Het veterinair antibioticumbeleid met de daaruit voortvloeiende Formularia werd van beide kanten toegelicht en als professioneel noodzakelijke hulpmiddelen van de practicus beschouwd.

De recente oprichting en werkzaamheden van de EFSA (European Food Safety Authority) als vergelijkbare instantie als de Amerikaanse Food and Drug Agency (FDA), werd toegelicht. Professor Fink-Gremmels kon als lid van de EFSA uit eerste hand vertellen dat er nog een lange weg is te gaan voordat het niveau is bereikt van de FDA, die al bijna twintig jaar actief is en een enorme kennis en ervaring heeft opgebouwd als het gaat om de voedselveiligheid.

Een logisch gevolg van deze discussie was de bespreking van de nieuwe regelgeving over het voorschrijven en afleveren van diergeneesmiddelen, met name voor landbouwhuisdieren (Prescription Only Medicine; POM en non-POM).

Tenslotte werd door beide sprekers gepleit voor een goed imago van de dierenarts. De uitspraak dat het uurloon van een dierenarts voor een groot deel wordt bepaald door hoe hij of zij zich presenteert spreekt boekdelen.

Harmonisatie versus diversiteit

Dr. Martijn Weijtens, dierenarts en plaatsvervangend Chief Veterinary Officer bij het ministerie van LNV, besprak de herziene Europese wetgeving op het gebied van voedselveiligheid die vorig jaar is aangenomen. Dit was noodzakelijk doordat het vrije verkeer van levende dieren en producten een risico met zich meebrengt op het gebied van de diergezondheid en voedselveiligheid. De verantwoordelijkheden zijn hierin geregeld van de producent, de practicus als adviseur van de veehouder en de keuringsdierenarts die toezicht houdt. De ketenbenadering en de eisen die dit met zich meebrengt moeten nog steeds voor een deel ingevuld worden, maar het doel is om de samenwerking tussen dierenartsen in de keten te verstevigen. De grote vraag hierbij is of de adviserende practicus van de veehouder tevens als onafhankelijk



De DSK-symposiumcommissie op de foto met dagvoorzitter Henk Lommers (derde van rechts) en sprekers Johanna Fink-Gemmels (tweede van rechts), Martijn Weijtens (derde van links) en Tjeerd Jorna (uiterst rechts).

toezichthouder voor de levende keuring van bepaalde diersoorten (pluimvee, varkens) kan worden ingeschakeld. Dit is namelijk de persoon bij uitstek die alle relevante informatie kent met betrekking tot de voedselveiligheid, zoals ziekten, uitval, gebruik van diergeneesmiddelen en groeiresultaten. Deze gegevens kunnen dan beschikbaar worden gesteld aan de slachterij (die beslist of er geslacht kan gaan worden) en de collega keuringsdierenarts kan hiermee een zinvollere keuring verrichten. Tenslotte zal deze laatste relevante keuringsbevindingen gaan terugkoppelen naar de veehouder en praktiserend dierenarts.
De taken van de keuringsdierenarts zullen gaan veranderen naar meer toezichthoudend en daarmee interessanter kunnen worden. De koppels zullen meer visueel worden gekeurd, er zal meer informatie beschikbaar zijn van de ante mortum keuring op het bedrijf, HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) zal meer worden toegepast, er zal meer gebruik gemaakt worden van serologische testen en meer getraind worden op het gebied van epidemiologie en zoönosen. Tenslotte gaf Weijtens aan dat er altijd een zekere flexibiliteit zal blijven bestaan in Europa voor situaties als afgelegen gebieden, kleine bedrijven en traditionele productiemethoden.

Dr. Ir. Hielke van der Meulen, docent Intrepreneurship en onderzoeker Kwaliteitsproductie aan de Universiteit Nijenrode, sprak als coördinator Slow Food Nederland; de Ark van de Smaak. Dit is een wereldwijde, onafhankelijke organisatie (60 landen, 80.000 leden) die zich inzet voor het genieten van eten door bescherming van de smaak, cultuur en kennis. De naam 'Slow food' geeft aan dat dit het tegengestelde is van 'Fast Food'. Van der Meulen gaf aan dat er in Europa een groot aantal oude veerassen en een veelvoud aan vleeswaren aanwezig is, die een belangrijk cultureel en gastronomisch erfgoed vormen. De regelgeving op het gebied van diergezondheid, traceerbaarheid en voedselhygiëne vormt een bedreiging van deze verscheidenheid en spreker vroeg om blijvende aandacht aan dit laatste te besteden. Hij gaf voorbeelden hoe er in Nederland actie is ondernomen om het Chaamse Hoen terug te fokken en te zoeken naar mogelijkheden om dit volgens de regels te slachten; het Drents Heideschaap waarvan de lammeren alleen heide dienen te eten voor het vlees; het Brandrode MRY rund in relatie tot de voeding en ziektepreventie; de Texelse schapenkaas; de Amsterdamse ossenworst en Leidse kaas. Als voorbeeld werd onder andere besproken dat de traditionele houten kaaskuipen bij onderzoek minder bacteriën bevatten dan die van voorgeschreven wit plastic.

Toekomst van de veterinaire student in Europa

Siebren van der Zwaag is dierenarts en algemeen directeur bij Friesian Agro Consultancy BV, een samenwerkingsverband van enkele bedrijven die zich richten op het opzetten van landbouwbedrijven, het verrichten van onderzoek voor boeren, kredieten, subsidies en investeerders regelen en trainingen en voorlichting verzorgen in landen in Oost-Europa en Afrika. Hij schetste de ontwikkelingen in Oost-Europa en maakte duidelijk dat hier nog enorme veranderingen aankomen in de veehouderij die wij in Nederland al in de zeventiger jaren hebben doorgemaakt. Er moeten bijvoorbeeld nog minimaal 20.000 loopstallen worden gebouwd en er is een grote behoefte aan voorlichting en bedrijfsbegeleiding bij de inhaalslag van de groei van kleinschalige bedrijven. Van der Zwaag gaf aan het erg jammer te vinden dat er zo weinig kennis werd geëxporteerd naar Oost-Europa en dat de Nederlandse dierenarts en de Faculteit der Diergeneeskunde hier kansen laten liggen. Er wordt nu nagenoeg alleen maar met Wageningse ingenieurs gewerkt, terwijl er lange termijn mogelijkheden genoeg zijn voor veterinaire kennis en expertise.

Dr. Tjeerd Jorna, momenteel President of the Federation of Veterinarians in Europe (FVE), besprak de huidige en toekomstige Europese richtlijnen op het gebied van diergeneeskundige opleidingen. Aangegeven werd wat dit voor de algemene bevoegdheid, differentiatie in studiepaden, startcompetenties en licenties voor de praktijkuitoefening inhoudt. De diploma's voor dierenartsen worden in heel Europa geharmoniseerd, waarbij de nieuwe Bachelor/Master opleiding (BaMa), die vanaf 2007 respectievelijk 2010 ook in Utrecht start, een belangrijke rol speelt. Dat betekent dat er voor alle veterinaire faculteiten opleidingseisen wat betreft de vakken en het aantal studie-uren (eindtermen) geformuleerd zijn. Van de 93 faculteiten in Europa (waarvan 18 in Turkije, 16 in Italië, 10 in Spanje en 6 in Portugal) zijn er nu 36 in overeenstemming met de betreffende Europese Richtlijn. Er zijn er nu vier door de American Veterinary Medical Association (AVMA) erkend. Naast Utrecht zijn dat drie opleidingen in het Verenigd Koninkrijk.
De FVE zal zich met name richten op de post graduate education. Voor de toekomst verwacht Jorna dat een dierenarts in de landbouwhuisdierensector het met een werkende partner wel zal kunnen redden. Voor gezelschapsdieren ziet de toekomst er nog steeds goed uit, maar een zekere instroom vanuit de landbouwhuisdieren zal zeker op gang komen. Voor paardenpractici is de verwachting wat minder. Er zijn een aantal goed draaiende klinieken, maar de rest draait marginaal. Het aantal functies bij de overheid, onderzoek en bedrijfsleven zullen stabiel blijven en voor het onderwijs werd gesignaleerd dat er (ook in Utrecht) steeds minder hoogleraren dierenarts zijn.
Wat betreft de status van een praktiserend dierenarts meende Jorna dat deze nagenoeg verdwenen is. Hij of zij werkt gemiddeld 55 uur per week tegen een slechte beloning. De dierenarts is de op twee na slechtst verdienende academische beroepsgroep na theologen en psychologen.
Op dit moment zijn er 145 Nederlandse dierenartsen werkzaam in het buitenland. Inderdaad blijkt dit nauwelijks Oost-Europa te zijn (1 dierenarts in Hongarije en 1 in Roemenië).

Uit de afsluitende discussie bleek dat de sprekers en onderwerpen door alle aanwezigen zeer gewaardeerd werden omdat het actuele onderwerpen betroffen die een belangrijke rol spelen bij de verdere ontwikkeling en toekomst van de veterinaire professie. Niet alleen in Nederland, maar ook buiten de grenzen. De Symposiumcommissie van DSK heeft daarmee laten zien dat zij een dag heeft georganiseerd die voor zowel de student als de afgestudeerde dierenarts de moeite waard is.

Dr. P. Overgaauw is lid van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Dieetvoeding en paardendiergeneeskunde

Biedt dieetvoeding goede hulp aan de dierenarts en zijn patiënten?

Jan Hulsen

Op 2 december 2004 vond een forumbijeenkomst plaats over de mogelijkheden van kant-en-klaar dieetvoeding voor paarden en over de randvoorwaarden om deze uitbreiding van het therapeutisch arsenaal succesvol te benutten. Als gesprekslijn fungeerden twee inleidingen: een voordracht over de diergeneeskundige aspecten rondom dieetvoeding en een dialoog over het interactieproces tussen dierenarts en paardeneigenaar. Naast de inleiders waren aanwezig: vijf praktiserende paardendierenartsen en drie specialisten inwendige ziekten van het paard, waarvan één docent aan de Faculteit der Diergeneeskunde.

De aanwezigen:
Krijn van Muiswinkel (voorzitter), Siebren Boerma, Marianne Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, Peter Stoop, Mark Meijer, Hans van Gils, Hans de Groot, Anneke Hallebeek, Jan Hulsen en Ellen van Leeuwen.
Anneke Hallebeek organiseerde de bijeenkomst, samen met twee studenten aan het Van Hall Instituut in Leeuwarden: Lisa Rademaker en Hester.

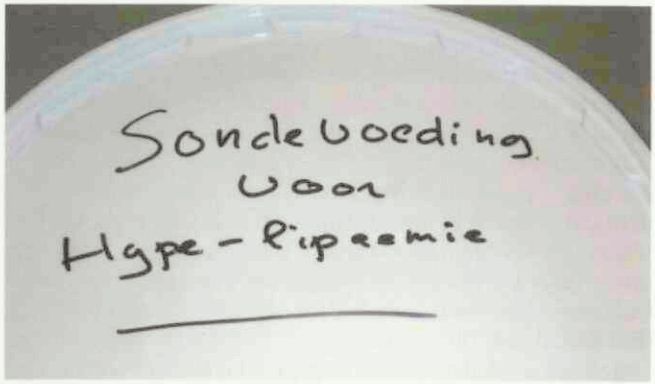
Dierenartsen kunnen een waardevolle ondersteuning geven aan paardeneigenaren, in de vorm van voedingsadvisering. Daarbij kunnen ze de vragen van eigenaren over het dagelijkse rantsoen beantwoorden en fouten corrigeren. Bovendien kunnen ze de voeding aanpassen om de toestand van een patiënt te ondersteunen of te verbeteren. In dat laatste geval mogen we van dieetvoeding spreken.

Inventarisatie

Anneke Hallebeek maakt tot heden voornamelijk één-op-één diëten, waarbij ze per geval (paard, stal) een voedingsadvies verstrekt. Zo heeft ze in de loop der jaren op afroep voor veel patiënten individuele diëten samengesteld. Op dit moment is ze bezig om commerciële dieetvoeders te maken, bestaand uit complete rantsoenen die "bij kunnen dragen aan een verbetering van de patiënt". "En nu wil ik feedback op waar ik mee bezig ben." Zo opent Hallebeek het gesprek met de aanwezigen.

Levering en begeleiding

De praktiserend dierenarts zou de sleutelfiguur moeten zijn in de inzet en distributie van dieetvoer voor paarden. Hij stelt een diagnose, formuleert een therapeutisch plan en begeleidt de patiënt en de eigenaar. Ook als een verwijskliniek de diagnostiek en eerste therapie verricht, ligt de nazorg en begeleiding bij de practicus.
Net als met de meeste geneesmiddelen, biedt alleen een dieet niet dé oplossing voor de patiënt. Het therapeutisch resultaat hangt samen met de diagnose, met andere maatregelen en met de therapietrouw. Voor een deel hangt het resultaat dus



Klinieken maken reeds gebruik van speciale sondevoeding voor hyperlipaemie-patiënten, waaronder de Faculteit der Diergeneeskunde.

direct samen met de vaktechniek van de dierenarts, voor het andere deel zijn de patiënt en de dierenarts afhankelijk van de verzorger van het paard. Alleen via goede communicatie en een passende, regelmatige begeleiding kan de dierenarts de eigenaar/verzorger ondersteunen in het verlenen van de juiste zorg.

Marktsegmentatie

In de context van dieetvoeding onderscheidt Hallebeek drie groepen gebruikers. Allereerst zijn er de patiënten met een acute, intensieve zorgbehoefte. Dit zijn ernstig zieke dieren en operatiepatiënten. Bij deze patiënt heeft de dierenarts het stuur vrijwel volledig in eigen hand. Vaak is de patiënt opgenomen in een kliniek.
Ondersteunende voeding voor deze *acute patiënten* bestaat bijvoorbeeld uit specifieke sondevoeding voor niet-etende paarden en - zeer smakelijke 'astronautenvoeding'. De Faculteit der Diergeneeskunde werkt reeds jaren met speciale sondevoeding voor hyperlipemiepatiënten en zet deze soms ook in bij andere patiënten. Deze indicatiegroep is relatief klein, sommige praktijken zullen er nauwelijks mee van doen hebben, terwijl ze voor andere (klinieken) relevant kan zijn. "Hyperlipemie moeten we natuurlijk al in een vroeger

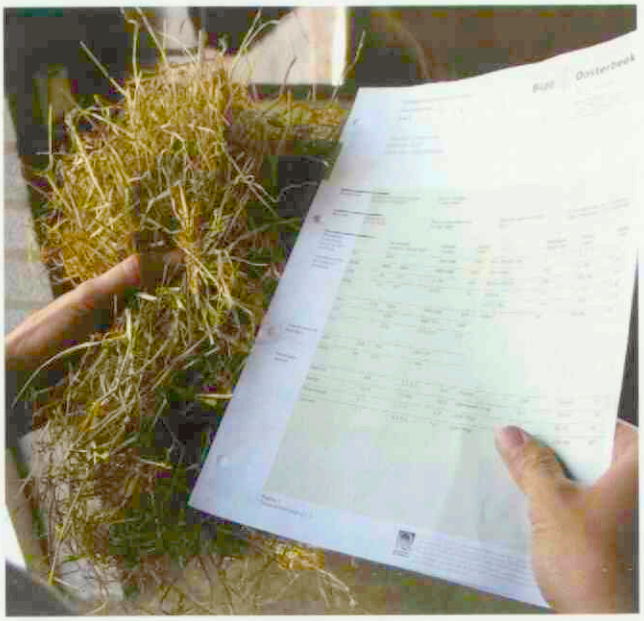


Vooralsnog zijn er te weinig wetenschappelijke aanknopingspunten om een ondersteunend dieet samen te stellen voor patiënten met staart- en maneneczeem.

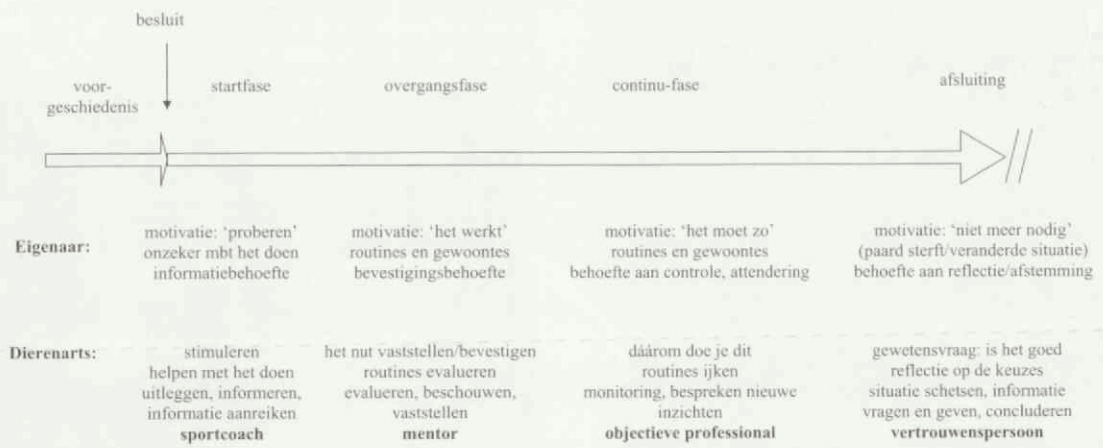
stadium drastisch aanpakken", klinkt het zijdelings.
De tweede groep gebruikers definieert Hallebeek als *chronische patiënten*. Dit zijn paarden met langdurige klachten, zoals recidiverende spierbevangenheid, recidiverende koliek, chronische diarree, hoefbevangenheid, nierinsufficiëntie en een mega-oesofagus.
De meeste van deze aandoeningen hebben een langdurige, zoniet blijvende aard. Het paard gaat mogelijk voor de rest van zijn leven op dieet. De dierenarts heeft een begeleidende, 'vinger aan de pols houdende' rol. In de klinische klachtenfase en in de beginfase van het therapeutisch traject zal hij een centrale rol innemen, verderop in de tijd kan de eigenaar/verzorger andere factoren zwaarder gaan inwegen.
Deze indicatiegroep is groot, met name doordat patiënten langdurige trajecten ingaan. Succes vereist een goede opstelling van de dierenarts als organisator en uitvoerder van het begeleidingsproces. "Je hebt expliciet te maken met een individu". Niet elke eigenaar zal willen beginnen aan een lang traject met speciale voeding en - soms zeer ingrijpende - verzorgingsvoorschriften.
Als derde gebruikersgroep definieert Hallebeek de *zorgpaarden*. Dit zijn paarden die vanwege hun lichamelijke toestand heil hebben bij op maat gesneden voeding, maar niet het predicaat 'patiënt' verdienen. Zij denkt hierbij aan het oude paard. Deze diëten hebben niet noodzakelijk de begeleiding van een dierenarts nodig. Hoewel ze uitstekend passen in een systeem van verhoogde zorg, samen met bijvoorbeeld een regelmatige gebitsinspectie.

Reacties van het forum

"De diëten moeten wérken, dat is het allereerste en allerbelangrijkste. "Ik moet wennen aan het idee. In eerste instantie zie ik met name een plaats voor individuele patiëntadviezen. Maar kijk naar de gezelschapsdierenpraktijk, daar heeft dieetvoeding een duidelijke plaats ingenomen en draagt het bij aan het praktijkinkomen."
Men ventileert ook praktische moeilijkheden rondom voerbeoordeling en advisering. "Als ik vraag 'wat eet het paard' krijg ik als antwoord 'die-en-die brok'. Terwijl ik het ruwvoer wil weten." "Ruwvoer is zo belangrijk en maakt zo'n groot deel uit van het rantsoen, maar ik ontmoet zelden een eigenaar die het laat analyseren. Hoe weet ik de gehaltes?" "Met kijken en ruiken komt je een heel eind."
"Je moet niet alleen vragen wat voeren, maar ze moeten het je ook laten zien: wat vinden ze 'veel'? wat is voor hen 'een kilo'?, wat is 'weinig'? wanneer wordt gevoerd?"
Het forum bekritiseert de praktische relevantie van een nierdieet. "Nierpatiënten komen nauwelijks voor."
Men stelt wel een aantal andere diëten voor, zoals een hypoallergene voeding, ondermeer vanuit de potentiële ondersteuning van staart- en maneneczeem. "Wij lopen met paarden twintig jaar achter. Toen ik studeerde kwam het begrip atopie bij honden net kijken en zie wat we daar nu van weten en mee doen." De kennis over voedingsallergieën bij paarden blijkt inderdaad zeer beperkt, zó beperkt dat Anneke Hallebeek nauwelijks aanknopingspunten ziet voor een dieetsamenstelling.



Met een beoordeling van voermiddelen en wijze van voeren kan de dierenarts waardevolle ondersteuning leveren aan paardenhouders. Helaas ontbreekt te vaak een ruwvoeranalyse en moet gevaren worden op schattingen, aan de hand van een productbeoordeling en gemiddelde gehaltes.



Een tijdslijn zoals die geschetst kan worden voor een paard dat op een dieet wordt gezet met bijkomende verzorgingsvoorschriften. De eigenaar maakt een proces door dat start met onzekerheid en afhankelijkheid. Juist in de beginfase zoekt hij steun en is hij gevoelig voor tegenslagen en meningen van anderen. Veel eigenaren moeten ook voldoende overtuigingskracht opbouwen om het gedrag van de verzorgers van hun paarden te veranderen. In de start- en overgangsfase speelt de dierenarts een belangrijke regisserende rol. Hij zal op de voorgrond moeten treden en goed bereikbaar moeten zijn. Zijn inspanning kan het best via een uurtarief vergoed worden. Op de langere termijn zijn regelmatige evaluatiemomenten waardevol. Een formele afsluiting stimuleert de klantrelatie, het eigen vertrouwen, het verwerkingsproces en de professionele ontwikkeling. *(Jan Hulsen/Vetvice 2004)*

Er is huiver voor een onvoldoende ruwvoervoorziening. "Paarden hebben een eetbehoefte. Onthou je ze ruwvoer, dan worden ze onrustig en onhanteerbaar. Een paard dat minder dan twee à drie kg ruwvoer per dag kan opnemen vanwege een aandoening, worden nu vaak door de verzekering overgenomen. Zo'n dier zal immers geen paardwaardig bestaan meer hebben."

Succes en afbreuk

Jan Hulsen bespreekt aan de hand van een getekende tijdslijn de succesfactoren en afbreukrisico's van een dieet, uitgaande van de *chronische patiënt*. Deze hebben alle een klinische voorgeschiedenis en bereiken daarin een punt waarop besloten wordt tot het overgaan op dieetvoeding. Op dat moment zal de eigenaar een grote informatiebehoefte hebben, maar waarschijnlijk kan hij of zij tijdens de relatief korte contactmomenten met de arts niet alle informatie opnemen en alle vragen stellen. Daardoor zal het waardevol zijn om de eigenaar ook schriftelijk of via het internet informatie aan te bieden. In deze opstartperiode is het ook van belang de eigenaar praktische ondersteuning te bieden, bijvoorbeeld handige tips, en voor te bereiden op tegenvallers. Er zou enkele malen contact moeten zijn. Ook hoort hier afgesproken te worden wanneer en hoe de stand van zaken geëvalueerd gaat worden. Het forum brengt een proefperiode als optie naar voren, met bijvoorbeeld na drie maanden een beslismoment. Op de lange termijn zouden er regelmatige contactmomenten tussen dierenarts en eigenaar/verzorger moeten zijn, met een patiëntevaluatie. Dit contact kan worden gecombineerd met de halfjaarlijkse vaccinatie en worden uitgebreid met uiteenlopende zorghandelingen. Tijdens deze afspraken kan men besluiten gewoon door te gaan of te stoppen. Doordat het voer via de dierenarts wordt besteld, heeft deze de mogelijkheid vast te stellen of het dieet nog wordt voortgezet. De dierenartsen zouden ook graag contact met de eigenaar willen hebben als deze uit eigen beweging stopt. Als succesfactoren komen naar voren: goede informatie via bijvoorbeeld het internet, goede uitleg en vertrouwen in de kwaliteit van de voeding, zorg dat je bereikbaar bent en informeer af en toe zelf hoe het gaat. Belangrijkste afbreukrisico is: beïnvloeding door anderen.

Ondersteuning van dierenartsen

Het forum geeft aan dat voeradvisering en dieetvoeding in het domein van de practicus horen. Deze wil graag meer kennis van zaken. Bij voorkeur wordt deze kennis aangereikt via intervisietrajecten. Dus bijeenkomsten met een groepje collega's, waarbij deskundigen worden uitgenodigd.
Meer kennis over paardenvoeding bij eigenaren en paardenhouders draagt ongetwijfeld bij aan betere mogelijkheden van advisering en benutting van dieetvoeding. De organisatie die een lijn met commerciële dieetproducten aanbiedt zou ook een goede website moeten bouwen, met veel informatie. En op andere manieren informatie aan paardenhouders moeten aanreiken.
Het idee van dieetvoeding lijkt goed. Er is veel onzekerheid over de omvang van de markt en over de rol van de dierenarts in het aanbieden, toepassen en verkopen.



Zowel bij internistische klachten, als bij operatiepatiënten kan een dieet stabilisatie en herstel bevorderen.

Een casus: maatwerkdieet 'mega-oesophagus'

Na een slokdarmverstopping heeft een Friese merrie van 14 jaar problemen met de ruwvoeropname. De dierenarts constateert een megaoesophagus. De eigenaar wil graag met het paard verder gaan. De eigenaar voert nu 2 dd. 1,5 kg geweekte merriebrokken (Pavo).
Het best krijgt een paard met een verwijde slokdarm een nat voer, met geen tot weinig ruwvoer. Stengelig ruwvoer, zoals hooi of kuil, loopt gemakkelijk vast in de slokdarm. Een zekere hoeveelheid structuur of ruwe celstof is evenwel nodig voor een goede peristaltiek en een goede werking van de blinde en dikke darm. Gras is een zacht en vaak beter 'transporteerbaar' ruwvoer. In het (gras-) groeiseizoen kan daarom beperkte weidegang geprobeerd worden.
De eigenaar dient op de hoogte te zijn van het risico op de ontwikkeling van stalondeugden. Paarden hebben een behoefte om te grazen. Als dit hun ontnomen wordt, in combinatie met weinig structuur in het rantsoen, kan het dier gaan kribbenbijten. Met de intentie stalondeugden te voorkomen en het paard zoveel mogelijk een 'natuurlijk' rantsoen te geven, bevat het rantsoen voedermiddelen met veel vezels (uit bietenpulp, zemelen en haverafvalmeelpellets, eventueel gehakseld luzerne, of grasbrok indien verkrijgbaar). Daarnaast moet het paard afleiding hebben in de vorm van arbeid, uitloop of anders.

Het dieet voor deze merrie (hoeveelheden per dag):
2,5 kg Pavo merriebrok
750 gr bietenpulp
250 gr tarwezemelen
350 ml plantaardige olie
2 kg haverafvalmeel-pellets
75 gr Marstall Force (voedingssupplement)
[eventueel aangevuld met geweekte grasbrok]

Bereiding:
Laat de bietenpulp enkele uren in water weken (verhouding circa 1:5, of voeg zoveel water toe dat dit net niet meer opgenomen wordt).
Week ook de paardenbrok en de haverafvalmeelpellets in ruim water. Meng al de voedermiddelen door elkaar samen met de olie en de zemelen tot een slobber.
Maak deze slobber elke ochtend en voer dit gedurende de dag in (minimaal) vier tot acht maaltijden.

De rol van wild bij de insleep en verspreiding van klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer in Nederland

S.J. de Groot

De Raad voor de Dieraangelegenheden (RDA) heeft, op verzoek van de Voedsel en Warenautoriteit, in kaart gebracht welke rol wilde populaties evenhoevigen spelen bij de insleep en verspreiding van de besmettelijke aangifteplichtige dierziekten klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer in Nederland. Bij het in kaart brengen heeft de Raad geconstateerd dat een aantal punten nader aandacht verdient. De Raad doet daartoe een aantal aanbevelingen.

De discussie over wild met betrekking tot besmettelijke dierziekte is zowel voor de insleep, de verspreiding als de bestrijding doorspekt met gelegenheidsargumenten en gevoeligheden. Tijdens de grote dierziekteuitbraken van de laatste jaren zijn in crisistijd heftige discussies gevoerd. De overheid is niet overgegaan tot het massaal doden van wild tijdens de uitbraken. Er is wel onderzoek verricht. Hierbij werd geen bewijs gevonden dat dieren uit de wildpopulaties van reeën, herten en wilde zwijnen geïnfecteerd waren. De Raad constateert in haar advies dat er nog onvoldoende bekend is welke bestrijdingsmethode effectief is en roept op de periode van negentig dagen voor het vaststellen van het programma tot uitroeiing bij een uitbraak onder wild te verkorten.
Bij het totstandkomen van beleids- en uitvoeringsdraaiboeken komen de feiten en de gevoeligheden opnieuw op tafel. Het beleidsdraaiboek omschrijft wild als niet gehouden, niet-locatiegebonden dieren. Daarnaast besteden het beleidsdraaiboek en de Raad aandacht aan de zogenaamde niet gehouden, locatiegebonden dieren: dit betreft de grote grazers in de Oostvaardersplassen, de Imbosch en dieren in andere natuurgebieden. Het doden van grote grazers tijdens een uitbraak wordt door het ministerie van LNV niet uitgesloten. Naar verwachting zal het leiden tot ernstige bezwaren van terreinbeheerders en maatschappelijke organisaties. De Raad stelt dat de grote grazers in de Nederlandse natuurgebieden in het licht van dit onderwerp zoveel mogelijk moeten worden beschouwd als gehouden dieren en adviseert het onderwerp hoger op de (Europese) politieke agenda te zetten. Verder spreekt de Raad haar bezorgdheid uit over het huidige kennisniveau en roept op te investeren in onderzoek en het delen van ervaringen en inzichten op internationaal niveau. Er moet meer aandacht besteed worden aan 'dierziektebeleid voor wild', onder andere in het kader van de ecologische hoofdstructuur en grensgebieden.

Het volledige advies kunt u vinden op de website van de RDA: www.raadvoordieraangelegenheden.nl onder adviezen en standpunten: RDA 2005/01.

S.J. de Groot is stafmedewerker landbouwhuisdieren/veterinaire volksgezondheid bij de KNMvD.

Diergeneeskundige praktijkervaringen

Labradors Bommel en Tim een jaar gratis op dieetvoer

N.C.J. Soethout

Pijn in de gewrichten maakt veel honden minder actief en tast hun welzijn aan. Vernieuwde dieetvoeders bewerkstelligen verbetering door toevoegingen van onder andere chondroitine om schade aan gewrichtskraakbeen te voorkomen. Enerzijds verminderen de langketen omega-3 vetzuren de gewrichtsontstekingsreacties en anderzijds verminderen de antioxidanten de DNA-schade in de cel. Het beperkte energiegehalte voorkomt overgewicht.



De eigenaar van Bommel en Tim krijgt in aanwezigheid van dierenarts Soethout en de voedingsconsulente een jaar lang dieetvoer overhandigd van Marlies Derksen, dierenartsbezoeker van Royal Canin.

Positieve ervaringen met genoemde dieetvoeding werden door hondeneigenaren gemeld. Het meest aansprekende verhaal van 2004 werd ingezonden door Marcel en Gonny Stevens uit Austerlitz. Hun twee labradors Bommel (10 jaar) en Tim (9 jaar) hadden sinds enige tijd gewrichtsproblemen. Bommel had met name moeite met opstaan en vertoonde startkreupelheid, Tim liep moeizaam en was kreupel linksvoor. De klachten waren maar deels door pijnstillers onder controle te houden. Op advies van mevrouw J. Schelpe, voedingsconsulente van Dierenartspraktijk Soethout uit Langbroek, zijn beide honden overgezet op het Mobility Support Diet van Royal Canin. Bommel verbeterde binnen enkele weken en gedraagt zich weer als een jonge hond. Tim had wat meer tijd nodig maar speelt inmiddels ook weer volop met andere honden. Beide honden krijgen geen pijnstillers meer en de positieve effecten zijn na tien maanden nog steeds aanwezig. Mevrouw Stevens is inmiddels een bekende en zeer enthousiaste ambassadeur in Austerlitz en omgeving, voor het speciale dieetvoer. Eind december 2005 wordt er opnieuw een jaar gratis diervoeding toegekend aan het meest opvallende verhaal in Nederland.

N.C.J. Soethout is dierenarts te Langbroek.

Dierenarts Joop Koopman ontvangt UMC St. Radboudpenning

Dierenarts dr. Joop Koopman heeft op 3 januari 2005 de UMC St. Radboudpenning ontvangen. Koopman is de directeur van het Centraal Dierenlaboratorium (CDL) van het UMC St Radboud en ontving de penning uit handen van prof. dr. Kees van Herwaarden, voorzitter van de Raad van Bestuur van het UMC St. Radboud. Koopman heeft zich gedurende vele jaren ingezet voor inrichting en organisatie, kwaliteit, continuïteit, huisvesting en beeldvorming van het proefdieronderzoek in Nijmegen.

Het CDL viert dit jaar haar vijftigjarig bestaan en is een centrum voor proefdieronderzoek van nationale en internationale betekenis. Naast het wetenschappelijk onderzoek en onderwijs/opleidingen van het UMC St. Radboud en de Radboud Universiteit Nijmegen profiteren nog tientallen andere instellingen en organisaties van de faciliteiten van het CDL. Het CDL biedt ondersteuning aan interne en externe onderzoeksgroepen.
Opmerkelijk in de wereld van proefdieronderzoek is dat het CDL onder leiding van dr. Joop Koopman sinds vele jaren een communicatiebeleid voert dat niet alleen is gericht op professionele relaties, maar ook op het grote publiek en op groepen die bezwaren hebben tegen het gebruik van proefdieren in biomedisch onderzoek. In de communicatie van het CDL staan openheid, wederzijds begrip en interactie centraal. Onder meer via onderwijs, de publieksmedia, de website en rondleidingen laat het CDL graag zien wat er precies gebeurt bij dierproeven, omdat het belangrijk is wetenschappelijk onderzoekers bij proefdieronderzoek letterlijk op de vingers te kijken.

De Radboudpenning wordt één keer per jaar uitgereikt aan een persoon of een groep die een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de realisering van de doelstelling van het UMC St. Radboud als topkenniscentrum voor geneeskunde en gezondheidszorg.

Bron: website UMC St. Radboud.

De geschiedenis van de FEEVA

De FEEVA (Federation of European Equine Veterinary Associations) is opgericht in 1999 om Europese paardendierenartsen één gezamenlijke stem te geven. Waarom was daar zo'n behoefte aan? In 1999 dreigde de Europese wetgeving de verkoop en het gebruik van veterinaire geneesmiddelen zonder MRL-onderzoek naar geschikte wachttijden met betrekking tot paardenvlees te verbieden. Dit vormde een bedreiging voor de uitvoering van de paardengeneeskunde, omdat de toepassing van veel gebruikte geneesmiddelen niet meer toegestaan zou zijn.

Contacten met Europese parlementariërs in Straatsburg overtuigden de eerste 'afgevaardigden' ervan dat er een federatie van Europese associaties van paardendierenartsen opgericht moest worden. De taak van deze federatie is activiteiten binnen dit gebied op Europees niveau te coördineren en ook om andere toekomstige ontwikkelingen die belangrijk zijn voor deze beroepsgroep te volgen. De FEEVA werd daarna uitgenodigd om lid te worden van de UEVP (Union of European Veterinary Practicioners) en om haar secretariaat te vestigen in Brussel bij de FVE (Federation of Veterinarians in Europe).
Sinds die tijd heeft de FEEVA met succes gewerkt aan de beschikbaarheid van geneesmiddelen voor paarden. Geneesmiddelen zonder MRL zijn niet verboden maar wel zijn er aanpassingen van de regels overeengekomen om de gezondheid van humane consumenten te beschermen, terwijl de beschikbaarheid van essentiële geneesmiddelen voor paarden gewaarborgd blijft. De FEEVA werkt momenteel ook aan andere aspecten van de paardengeneeskunde zoals dopingcontroles, identificatie en transport van paarden, kwalificatie van paardendierenartsen en andere vragen die rijzen bij de verschillende leden associaties (vijftien nationale associaties).

Gecoördineerde samenwerking

Hoewel de FEEVA door de uitbreiding van Europa in de toekomst nog zal groeien, is nu de basis voor een gecoördineerde samenwerking reeds gelegd. Specifieke secretariële taken van de FEEVA worden zeer effectief en coöperatief uitgevoerd door de secretariaten van de verschillende nationale associaties. Binnen Europa worden wetenschappelijke bijeenkomsten op het gebied van de paardengeneeskunde voornamelijk op nationaal niveau georganiseerd.
De FEEVA streeft ernaar om éénmaal per jaar een Europese bijeenkomst te organiseren.

Het bestuur (zes leden) wordt hierin gesteund door de ECVS dat reeds tweemaal als gastheer is opgetreden voor de jaarlijkse FEEVA-bijeenkomsten. (Glasgow in 2003 en Praag in 2004).
De jaarlijkse bijeenkomst in 2005 zal op 14 april tijdens de precongressdag van de Voorjaarsdagen in Amsterdam gehouden worden. Voorzitters van de nationale associaties enFEEVA-afgevaardigden zullen elkaar ontmoeten tijdens deze FEEVA-bijeenkomst en de drie daaropvolgende congresdagen. Een AAEP-delegatie (American Association of Equine Practicioners) zal ook aanwezig zijn en een specifieke sessie zal het onderwerp 'Verboden middelen' aansnijden. Wij hopen u daar te mogen verwelkomen.

Europese Unie besluit tot uitbreiding TSE-testen bij geiten

S.J. de Groot

In Frankrijk is een eerste geval van BSE bij geiten vastgesteld. Het betrof een geit die in 2002 is geslacht. Testen hebben pas onlangs de diagnose BSE vastgesteld. Deze diagnose was voor het Permanente Comité voor de Diergezondheid van de EU aanleiding om nadere maatregelen in de 25 lidstaten vast te stellen. De Europese Commissie wil snel een beter beeld krijgen in welke lidstaten TSE bij geiten voorkomt en in welke mate. TSE staat voor overdraagbare (transmissible) spongiforme encefalopathieën, een groep ziekten waartoe scrapie en BSE behoren.

Markos Kyprianou, EU-commissaris verantwoordelijk voor volksgezondheid en consumentenbescherming zei: "*Our priority is to safeguard the health of Europe's citizens and I therefore want to act quickly to determine the significance of this case. That is why we are significantly stepping up the level of testing. We will monitor the situation closely and review all the data and scientific advice again in six months.*" Gedurende een periode van zes maanden zullen in de EU-lidstaten 185.000 tests bij gezonde geiten worden uitgevoerd en bij 15.000 geitenkadavers. Deze monitoring wordt uitgevoerd om na te gaan of het gaat om een geïsoleerd geval. De Europese Commissie wil aan iedere test dertig euro meebetalen. Het aantal testen per lidstaat is gebaseerd op de geitenpopulatie in dat land. Nederland moet alle slachtgeiten boven achttien maanden en duizend geitenkadavers gaan testen. Spanje gaat tenminste 125.500 geiten testen en Frankrijk 93.000. Afgelopen december besloot de EU ook al dat alle dieren die positief hebben getest op TSE, aanvullend getest gaan worden om een onderscheid te maken tussen BSE en scrapie. Het Permanente Comité zal de uitbreiding van TSE-testen naar verwachting binnen een jaar evalueren.

S.J. de Groot is stafmedewerker landbouwhuisdieren/veterinaire volksgezondheid bij de KNMvD.

'Veulenbrigade' Inwendige Ziekten Paard

Binnen de universiteitskliniek voor het paard is een intensieve 24-uurs verpleging van zieke pasgeboren veulens alleen mogelijk met de hulp van vrijwilligers. Dit jaar zal de door derde-, vierde- en vijfdejaars gevormde vrijwillige groep, 'de veulenbrigade', weer actief zijn van 1 maart tot en met 30 juni. Een veulen wordt opgevangen door een der kliniekdierenartsen. Na het klinisch en laboratoriumonderzoek en het maken van een therapeutisch plan wordt het veulen onder leiding van de dierenarts en met hulp van de kliniekassistenten verpleegd door de 'veulenbrigade'.

Als dierenartsen vanuit de praktijk een ziek pasgeboren veulen aan de kliniek willen doorsturen, kunnen zij tijdens werkuren bellen 030-2531112 en buiten werkuren 030-2531032. Het verdient aanbeveling vóór inzenden even te overleggen over de te maken kosten. Het wordt op prijs gesteld als dierenartsen direct bij bellen vermelden dat het om een ziek pasgeboren veulen gaat dat 'intensive care' nodig heeft. Ook is het prettig als ongeveer de tijd van aankomst in de kliniek kan worden aangeven.
Buiten de bovengenoemde periode kunnen zieke veulens natuurlijk ook doorgestuurd worden maar zal de zeer intensieve 24-uurs verpleging, zoals door de 'veulenbrigade studenten' wordt geleverd, niet te realiseren zijn.

Namens het kliniekteam van de discipline Inwendige Ziekten Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard
drs. Maarten Boswinkel, Specialist in opleiding Inwendige Ziekten
drs. C.M. Westermann, Specialist Inwendige Ziekten
dr. I.D. Wijnberg, Specialist Inwendige Ziekten

Speciale ESVONC precongresdag op 14 april over tumour infiltration and metastasis

Congressen en cursussen

Tijdens de precongresdag van het FECAVA–FEEVA–Voorjaarsdagencongres 2005 is er een speciale ESVONC precongresdag met als thema *Tumour infiltration and metastasis*. De precongresdag vindt plaats in het RAI Congres Centrum te Amsterdam op donderdag 14 april 2005, van 9 tot 4 uur.

Het hoofdprogramma omvat lezingen over tumorziekten (zaterdag 16 en zondag 17 april 2005) en is mede georganiseerd door de European Society of Veterinary Oncology (ESVONC). Besproken onderwerpen zijn:

- Hosting cancer – tumor-stroma interaction: introduction (Rutteman, NL)
- Use of tissue repair pathways by tumors? (Penning, NL)
- Contribution of myoepithelial cells in growth and infiltration of mammary cancer (Martín de las Mulas, SP)
- Tumor-host interactions during invasion (Trusolino, IT)
- Regulation of matrix composition in canine melanoma (Serra, SP)
- Coagulation and metastasis (Kristensen, DK)
- Tumor-angiogenesis (Leenders, NL)
- Matrix composition and tumor behavior (Nederbragt, NL)
- Immune cells and tumor infiltration (Argyle, USA)
- Serum level of steroids and IGF1 and prognosis of canine mammary tumors (Pena, SP)
- E-cadherin in canine anal sac cancer and survival (Polton, UK)

Registratie voor volledig congres FECAVA–FEEVA–Voorjaarsdagen: vrij toegang met aparte registratie. Indien niet geregistreerd voor volledig congres betalen ESVONC-leden: 75 euro en niet-ESVONC-leden 100 euro. Voor overzicht en registratie: *www.voorjaarsdagen.org*.

Nieuwe klasse → Nieuwe vrijheid

VOOR BEHANDELING VAN PIJN EN ONTSTEKING BIJ OSTEOARTHRITIS



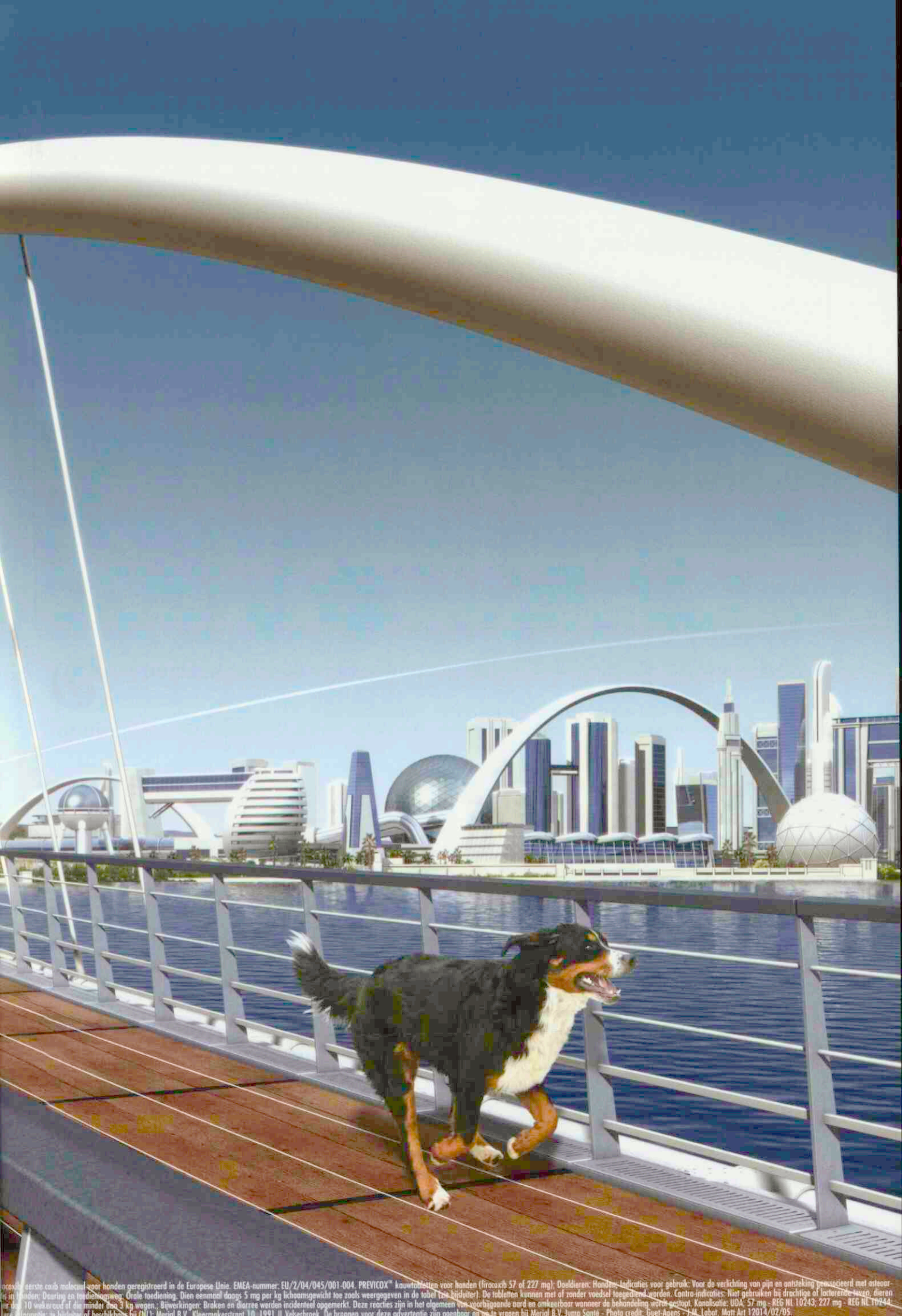
Previcox™ firocoxib

De eerste* zeer selectieve COXIB voor honden met osteoarthritis

- Een nieuwe klasse binnen de NSAID's
- De hoogste COX-1/COX-2 ratio (380/1), voor doelgerichte pijnbestrijding en ontstekingsremming
- Snelle en krachtige pijnbestrijding en een in de tijd toenemende verbetering
- Een veiligheidsprofiel dat langdurig gebruik mogelijk maakt
- Eenmaal daags, smakelijke kauwtabletten, voor eenvoudige toediening door de eigenaar



MERIAL



coxib eerste coxib molecuul voor honden geregistreerd in de Europese Unie. EMEA-nummer: EU/2/04/045/001-004. PREVICOX™ kauwtabletten voor honden (firocoxib 57 of 227 mg); Doeldieren: Honden; Indicaties voor gebruik: Voor de verlichting van pijn en ontsteking geassocieerd met osteoartritis in honden; Dosering en toedieningsweg: Orale toediening. Dien eenmaal daags 5 mg per kg lichaamsgewicht toe zoals weergegeven in de tabel (zie bijsluiter). De tabletten kunnen met of zonder voedsel toegediend worden. Contra-indicaties: Niet gebruiken bij drachtige of lacterende teven, dieren jonger dan 10 weken oud of die minder dan 3 kg wegen.; Bijwerkingen: Braken en diarree werden incidenteel opgemerkt. Deze reacties zijn in het algemeen van voorbijgaande aard en omkeerbaar wanneer de behandeling wordt gestopt. Kanalisatie: UDA: 57 mg - REG NL 10243; 227 mg - REG NL 10244; [illegible] Merial B.V. Kloosterstraat 10, 1991 JJ Velserbroek. De teksten voor deze advertentie zijn opvraagbaar en te vragen bij Merial B.V. Jumo Santé - Photo credit: Guet-Angers - F-M. Labat. Matt Art 12014/02/05.

Werken bij een farmaceut?
Werken in het onderzoek?
Werken bij de overheid?
Of gewoon werken in de praktijk?
Toe aan een carrièreswitch of gewoon nieuwsgierig?

Verbreed nu je horizon!

De Diergeneeskundige Studenten Kring presenteert in samenwerking
met het KOMPAS (adviesgroep van en voor dierenartsen):

De Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs
o.d.z.

"Hoe benut jij de mogelijkheden van je Dierenartsenbul?"

Spraakmakende workshops en lezingen
omlijst door een informatieve en gezellige markt voor alle dierenartsen en studenten!

Krijg in één dag een beter beeld van al jouw mogelijkheden op de arbeidsmarkt.

Datum: **Donderdag 31 maart 2005**
Plaats: Hal Androclusgebouw, Faculteit der Diergeneeskunde
Tijd: 12.00 – 20.00 uur met aansluitend borrel en vet-inn

Meer informatie en de mogelijkheid tot inschrijving vind je op:
www.dskonline.nl

Nieuwe workshops Collegiale Coaching, nu in het midden van het land



Op veelvuldig verzoek wordt de workshop Collegiale Coaching voor en door dierenartsen deze keer in het midden van het land gehouden. In het centraal gelegen conferentiehuis Broekhuizen, te Driebergen. Er zijn voor 17 maart aanstaande nog *twee plaatsen* beschikbaar voor de workshop Collegiale Coaching Basics I. De workshop duurt van donderdagmiddag 14.00 uur tot en met vrijdag 18 maart 17.00 uur. De data voor Basics II worden in onderling overleg vastgesteld.

Doel van de workshop is het op zelfredzame wijze effectief leren omgaan met de vraagstukken waarvoor de praktijk je stelt. En desgevraagd, deze inzichten en vaardigheden kunnen inzetten ten voordele van collega's. Dierenartsen die reeds gebruikmaken van deze methode geven aan dat ze snel en doeltreffend is. Hun bevindingen kun je nalezen in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde waarin de Collegiale Coaching methode uitvoerig is besproken en geëvalueerd. (Zie verslag Tijdschrift voor Diergeneeskunde: 15 oktober 2004.)



Werkwijze

Kleine groepjes dierenartsen onder elkaar, die van de hoed en de rand weten, maken zich onder leiding van twee ervaren coaches in twee korte workshops de techniek van Collegiale Coaching eigen en passen die gericht toe op eigen vraagstukken. Zij worden in staat gesteld om als kleine groep al snel en afwisselend topcoaches voor elkaar te zijn. In kortdurende sessies ontwikkelen ze snel een scherp inzicht in de samenhang en kern van vraagstukken. Met behulp van de nieuw verworven inzichten en vaardigheden worden vraagstukken in een vroeg stadium onderkend en daarna snel en effectief aangepakt en opgelost.

De kosten bedragen € 495,= per workshop (exclusief BTW 19%, inclusief logies, maaltijden en cursusmateriaal).
Voor deelname en informatie over de aanstaande workshop Collegiale Coaching kunt u contact opnemen met de workshopleiders sido@joinup.nl of schroder.coaching@wanadoo.nl, telefoon (030) 2886286.

Drs. A.C.J. (Anna) Schröder is coach/trainer en dierenarts en Sido van der Meulen is organisatieadviseur en directeur van Joinup leadership consultants.

Nieuw op het FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagencongres

Laboratorium voor endoscopische chirurgie



Laparoscopie en thoracoscopie worden steeds belangrijker ingrepen in de algemene chirurgie. De Voorjaarsdagen zal dit jaar voor het eerst een interactieve cursus organiseren over de indicaties, technieken en instrumentarium van de endoscopische chirurgie.

Het begint met een lezing over de technologie en de toepasbaarheid in de praktijk en wordt gevolgd door een practicum waarbij laparoscopische trainers gebruikt zullen worden. Elke deelnemer maakt kennis met het instrumentarium en leert om te gaan met een videoscoop. Een goede oog-handcoördinatie is nodig om endoscopische chirurgie te doen en het is de bedoeling dat tijdens dit practicum de deelnemer hiermee leert om te gaan.
Dr. David Twedt, een erkend expert op het gebied van endoscopie, geeft dit praktische laboratorium en wordt hierbij ondersteund door de Firma Storz. Dr. Twedt is werkzaam bij de Colorado State University in de Verenigde Staten. De firma Storz zal al uw vragen kunnen beantwoorden over de apparatuur die nodig is voor endoscopische chirurgie.
Een overzicht van de gezelschapsdierenpractica die dit jaar



gegeven worden is: Endoscopic Surgery op vrijdag 15 april, Avian Endoscopy en Skeletal Traction Techniques op zaterdag 16 april en Avian Endoscopy Advanced op zondag 17 april.

Wilt u inschrijven voor een van deze practica, surf dan naar www.voorjaarsdagen.nl en download het registratieformulier.

Veterinair symposium over Equine Reproduction

Proveto organiseert op 3 maart 2005 tijdens de International Stallion Show in Zwolle een veterinair symposium met als titel Equine Reproduction. In de afgelopen jaren heeft het symposium een sterke groei doorgemaakt, met internationaal gerenommeerde sprekers. Deze keer zal Zwolle in het teken staan van de fertiliteit van de merrie en het neonatale veulen.

Om 13.00 uur is de ontvangst met daaropvolgend een toespraak van dagvoorzitter *drs. Erik Bergman* van dierenkliniek de Lingehoeve. Vervolgens worden er een aantal lezingen gehouden. *Dr. Jonathan Pycock*, die in zijn carrière een grote reputatie heeft opgebouwd als het gaat om fertiliteit van het paard, zal een voordracht houden over de fokkerij met oudere merries. Tevens zal *dr. Peter Daels* uit Frankrijk een lezing gaan verzorgen over de adoptie van veulens en de inductie van de lactatie bij de merrie. De uit Amerika afkomstige *dr. Wendy Vaala* zal twee voordrachten houden. Wendy Vaala is gespecialiseerd in de neonatologie en heeft gedurende dertien jaar de neonatologiekliniek geleid van New Bolton Center (USA). Tijdens haar presentatie zal ze onder andere ingaan op de diagnostiek en herkenning van ziektebeelden bij het veulen.
Tot slot zal *professor Barry Ball* (USA) ook twee voordrachten houden met een sterk praktische inslag. In zijn eerste presentatie gaat hij in op verschillende vormen van dystocia bij de merrie. Een zeer nuttige voordracht, helemaal nu het veulenseizoen bijna begonnen is. De tweede presentatie is zeker zo praktisch met een inhoud waarbij een tweetal casuïstieken aan bod zullen komen.
De bijeenkomst wordt rond 23.00 uur afgesloten. Al met al een programma dat zeker de moeite waard is voor de practicus, werkzaam in paardengynaecologie. Door het VKO zijn tien nascholingspunten voor de erkenningsregeling Paard toegekend.

Inschrijving voor deelname aan dit symposium kan door een e-mail te sturen naar info@proveto.nl met daarin uw persoonlijke gegevens. De kosten voor dit symposium bedragen € 185,- (exclusief 19% BTW). Deze zijn inclusief lunch en diner. Tevens kunt u na afloop van het programma genieten van het avondprogramma van de International Stallion Show (finals of the Future Stallion Jumping and Young Stallion Jumping).

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de organisatie, telefoon 06-28957037 of kijk op onze website www.proveto.nl.

Nog enkele plaatsen beschikbaar bij cardiologie-symposium

Het symposium over cardiologie 'State of the Heart', dat plaatsvindt op zaterdag 19 maart 2005 in Grand Hotel Karel V te Utrecht, is bijna volgeboekt. Met als thema 'diagnostiek van honden met hartaandoeningen' maken de populaire gastsprekers dr. V. Louis Fuentes (GB), dr. L.M. Overduin (NL), drs. J.W. Garretsen (NL) en dr. P.J.J. Mandigers (NL) de wetenschappelijke en actuele ontwikkelingen over de diagnostische methodes praktisch toepasbaar voor de dierenartspraktijk.

De aanvang van het symposium is om 09.30 uur en de dag sluit met een borrel om 16.00 uur. De kosten bedragen € 250,- (u krijgt hiervoor een volledig dagprogramma, de proceedings en een uitrijkaart). Er zijn nog maar enkele plaatsen beschikbaar!
Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Boehringer Ingelheim Vetmedica, tijdens kantooruren bereikbaar op nummer: 072-5662411 of per e-mail: vetmedica@alk.boehringer-ingelheim.com.

European Congress on Comparative and Veterinary Clinical Pathology

Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van veterinair onderzoek voor de diagnostiek worden besproken op het gemeenschappelijke congres *European Congress on Comparative and Veterinary Clinical Pathology* dat voor de eerste keer in Nederland zal worden gehouden (21- 24 juni 2005, De Uithof, Utrecht).

De drie grote Europese verenigingen ESCVP (European Society of Veterinary Clinical Pathology), ECVCP (European College of Veterinary Clinical Pathology) en AECCP (Association of European Comparative Clinical Pathology) hebben hun krachten gebundeld om dit jaar een congres te organiseren waarbij zowel de medewerkers uit de farmaceutische industrie als onderzoekers uit instituten en universiteiten elkaar zullen ontmoeten om te praten over laboratoriummethodieken die worden gebruikt voor het stellen van een diagnose bij dieren als voor het ontwikkelen van nieuwe medicijnen (zowel voor mensen als voor dieren). Zo zal er ook gesproken worden over welke aanpak nu het beste is voor het stellen van de diagnose bij hormoonafwijkingen bij honden en katten. Specialisten uit het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Zwitserland zullen met elkaar hierover van gedachten wisselen.
Ook technieken die nu nog in ontwikkeling zijn zullen aan bod komen.
Ongeveer 150 mensen worden verwacht. Sprekers uit alle Europese landen en enkele topsprekers uit de Verenigde Staten zullen aanwezig zijn.
De thema's die verder nog zullen worden behandeld zijn labmanagement, hematologie en immunologie, biochemische markers en nieuwe technieken (zoals chiptechnologie).

Informatie over het congres is via internet te vinden (www.esvcp.org). Contactgevens omtrent registratie: Congressecretariaat: FBU Congresbureau, Universiteit Utrecht, Odette Jansen, telefoon (030) 253 2728, aeccp_esvcp@fbu.uu.nl. Meer info op: www.esvcp.org/utrecht2005/utrecht2005.htm

GGG-Hill's Praktijkontwikkelingsdag

Op 14 april 2005 organiseert de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren in samenwerking met Hill's een dag met als thema Praktijkontwikkeling, tijdens de pre-congresdag van de FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005. Deze dag vindt plaats in de RAI in Amsterdam en duurt van 9.15 tot 17.30 uur, waarna er een receptie zal zijn. De lezingen zijn in het Engels. Opgave voor deze Praktijkontwikkelingsdag kan via de website www.voorjaarsdagen.nl
Onderwerpen die aan de orde komen zijn: Compliance: What Clients Want, What Clients Need (C.J. Wagner), NCVEI: What's Possible? (F. Wood), Complicance: Concern with Conviction (C.J. Wagner), NCVEI: Maximize Your Potential (F. Wood) en Utilizing Your Health Care Team (C. Jevring).

PAO-Diergeneeskunde

Agenda maart 2005

PAO-Diergeneeskunde organiseert in maart onderstaande cursussen. Voor een aantal cursussen is opgaaf mogelijk, voor cursussen die zijn volgeboekt kunt u zich vrijblijvend op de wachtlijst laten plaatsen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de najaarsbrochure of onze internetpagina (www.paod.nl). Opgaaf voor de cursussen kan telefonisch (030-634 89 80) of per e-mail: info@paod.nl.

datum	titel	nr.	locatie	prijs	
1 maart	Chirurgische ingrepen bij de kat	05/122	PAO-D, Houten	€ 281,-	VOL
2 maart	Jongvee-opfok (rund)	05/206	PTC+, Oenkerk	€ 378,-	
2 maart	Basiscursus klimaat in de varkenshouderij	05/305	PTC+, Barneveld	€ 294,-	
3 maart	PBB "Revisited"	05/210	De Tolakker, Utrecht	€ 240,-	
8 maart	Varkenssignalen®	05/306	De Tolakker, Utrecht	€ 175,-	
9 maart	Training on the job (varken)	05/304	PTC+, Barneveld	€ 579,-	
10 maart	Transitie duurzaamheid i/d melkveehouderij	05/214	Animal Sciences, Lelystad	€ 225,-	
10 maart	Respiratoire Aandoeningen Paard	05/500	PAO-D, Houten	€ 310,-	VOL
14 maart	Cardiologische Problemen Hond/kat	05/116	PAO-D, Houten	€ 330,-	
15 maart	Leishmania, Babesia en Ehrlichia (GD)	05/107	PAO-D, Houten	€ 135,-	VOL
16, 23, 30 maart	Voeding Rund Module I	05/207	PAO-D, Houten	€ 872,-	
17 maart	Transitie duurzaamheid i/d varkenshouderij	05/307	Animal Sciences, Lelystad	€ 225,-	
19 maart	Gebitsreiniging/Slijptechnieken I voor ass.	05/800	PAO-D, Houten	€ 50,-	
22 maart	Neospora Caninum: abortusoorzaak nr. 1	05/203	PAO-D, Houten	€ 293,-	
22 maart	Data-inspectie op een rundveebedrijf	05/208	PAO-D, Houten	€ 345,-	
22 maart (start)	Basis Vet. Praktijkmanagement (3 dagen)	05/901	AUV, Cuijk	€ 825,-	
24 maart	Transitie duurzaamheid i/d pluimveehouderij	05/405	Animal Sciences, Lelystad	€ 225,-	
April					
4 april	Cardiotherapeutica bij hond en kat	05/117	PAO-D, Houten	€ 330,-	
5 april	Basiscursus klimaat pluimvee I	05/401	PTC+, Barneveld	€ 393,-	
13 april	Basiscursus klimaat pluimvee II	05/402	PTC+, Barneveld	€ 393,-	

(wijzigingen voorbehouden)

Hieronder vindt u tevens een selectie van buitenlandse congressen en symposia op veterinair en aanverwant gebied.

Europa		
11-13 maart	4th European Veterinary Emergency and Critical Care Congress	Milaan, Italië
1-2 april	26. Kongress der Deutschen Veterinärmedizinischen Gesellschaft	Berlijn, Duitsland
7-10 april	49th British Small Animal Veterinary Association Congress	Birmingham, VK

(PAO-D is niet verantwoordelijk voor de inhoud van genoemde congressen)

Stichting PAO-Diergeneeskunde
Molen 77
Postbus 81
3990 DB Houten

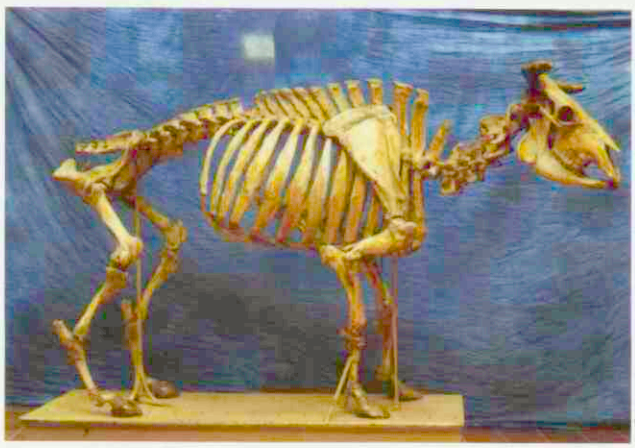
T (030) 634 89 80
F (030) 634 89 89
E info@paod.nl
W www.paod.nl

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Lonneker Jan

Uitgelicht

Lonneker is een dorp in Twente, nu onder de rook van Enschede. Vroeger was het een kern bestaande uit een kerk, een café, en een stuk of acht boerderijen op 'n 'Bölt', zoals de inwoners plachten te zeggen en verspreid in de omtrek vele boerenhoeven. Aan het einde van de negentiende eeuw verhuisde de textielnijverheid in Twente van de boerderijen naar de fabrieken. Landschappelijk en maatschappelijk veranderde er veel in Twente. De textielbaronnen breidden hun bezittingen uit en zij bemoeiden zich met andere sectoren van de samenleving. Van oudsher hadden ze connecties met de landbouw en verschillende telgen uit de geslachten kregen een boerderij toebedeeld. In 1896 kreeg de burgemeester van Lonneker zijn boeren en de textielfabrikanten uit Enschede zover dat zij de coöperatieve Lonneker Landbouwbank en Handelsvereniging stichtten. Dit model 'Lonneker' werd een landelijk voorbeeld ter stimulering van de landbouw. In 1908 kwam de textielbaron uit Enschede Benjamin Willem ter Kuile naar Lonneker om de boeren te overreden in Friesland een beste fokstier te kopen. Zo togen zij naar Workum, waar een landbouwdag, annex Friese fokveedag was georganiseerd. Zij kochten de stier Jan 3540, die bij de tweejarige stieren de eerste prijs had gekregen, alsmede een zilveren medaille van koningin Wilhelmina. De eigenaar, de fokvereniging Roordahuizum, bezweek voor het geweldige bod van *f* 3500,- van de fokvereniging Lonneker-Enschede.



Jan was op 25 februari 1906 geboren. De ouders waren de toen reeds vermaarde stier Albert 1306H en de productieve hulpboekkoe Mina 1 van Hoekster te Idaard. Hij zou zijn leven na 1908 voorzetten als Lonneker Jan en zette een stempel op de zwartbontfokkerij van die dagen. De nakomelingen deden het zo goed, dat in het in hoofdzaak roodbonte Twente een zwartbont fokgebied rond de stedenband Twente zou ontstaan. Een zware longontsteking velde Lonneker Jan op 26 december 1917. Hij kreeg de hoogste fokkwalificatie zowel bij het Friese als het Nederlandse Rundvee Stamboek en zou op deze eenzame hoogte blijven tot hij in deze positie meer dan een halve eeuw later gezelschap kreeg van de stier Blitsaerd Keimpe. Dat de stier niet vergeten is bewijst de huidige tentoonstelling 'Van Paren tot Klonen' waar Lonneker Jan prominent aanwezig is. Hij staat op een reproductie van een schilderij van een schilder uit de Haagse school, Fedor van Kregten. Bovendien is zijn skelet te bewonderen.

U moet nu wel nieuwsgierig geworden zijn om het Museum Veeteelt en KI en haar nieuwe tentoonstelling te gaan bezoeken. Nadere informatie verschaft de website: www.veeteelt-ki-museum.nl. Ook interessant voor uw veehouders.

Chirurgische behandeling van interdigitale hyperplasie (tylomen) bij het rund

Studenten referaten

E. Krabbenborg; SR 1244/2003: 48 pp.

Tylomen zijn woekeringen in de huid van de tussenklauwspleet, meestal voorkomend aan de achterpoten. Vaak zijn deze runderen ook lijdend aan de ziekte van Mortellaro. De afwijking wordt meestal vastgesteld bij wat oudere runderen. Niet altijd loopt het dier kreupel.

Na een bespreking van de anatomie van de ondervoet wat betreft bloedvaten, zenuwen en vetweefsel wordt ingegaan op het chirurgisch verwijderen van het gezwel volgens een techniek ontwikkeld door de dierenarts I. Reudink te Staphorst. Hierbij wordt behalve het gezwel tevens een deel van het onderliggende vetweefsel verwijderd.

Eén en ander wordt toegelicht aan de hand van foto's. Ook de nazorg (verbandwisselingen) wordt besproken.

Er is getracht de resultaten van deze behandeling te evalueren door middel van een telefonische enquête betrekking hebbende op 64 koeien met 78 tylomen.

Hoewel een dergelijk onderzoek beperkingen kent, werd de indruk verkregen dat het resultaat als goed kan worden beoordeeld. Eén en ander wordt in tabellen weergegeven. In een bijlage wordt ingegaan op het werken met een electrocoagulator en op de chirurgische mogelijkheden van dit apparaat.

Ventilatie bij vleeskalveren

R.D. Dijk; SR 1253/03: 40 pp.

In de witvleeskalversector komen infecties van de luchtwegen regelmatig voor. Deze worden primair veroorzaakt door virusinfecties zoals BVDV, IBR, BRSV, para-influenza en andere en verergerd door bacteriën zoals *Pasteurella multocida* en *Mannheimia haemolytica*. Milieu- en managementfactoren bepalen hoofdzakelijk de ernst van de aandoening.
In deze scriptie wordt aandacht geschonken aan de ventilatie gekoppeld aan de leeftijd van de kalveren, de staltemperatuur, de relatieve luchtvochtigheid en het voorkomen van tocht.
Op basis van literatuurgegevens werd de ventilatie beoordeeld in honderd afdelingen met mestkalveren. Hierbij waren stallen met een natuurlijke en met een mechanische ventilatie.
Er werden nogal wat onvolkomenheden vastgesteld zoals onvoldoende luchtinlaat, tocht, zogenaamde dode hoeken, slechte ventilatie en het niet aanwezig zijn van een toerenterugmelder.
Gewezen wordt op mogelijkheden tot verbetering zoals het toepassen van verwarming, het regelen van de afvoer door middel van kleppen, verhoging van de afzuigkanalen, overdag meer ventileren dan 's nachts, controle luchtinlaat, controle werking en plaatsing ventilatoren en andere. Bij het bouwen van de stallen moet rekening gehouden worden met de windrichting en met de ligging ten opzichte van andere gebouwen.

Raaigraskramp

J. Snaas; SR 1256/03: 17 pp.

Raaigraskramp is een aandoening bij herkauwers en paarden gekenmerkt door tremoren, ataxie en krampaanvallen. De symptomen worden veroorzaakt door het toxine lolitrem-B dat gevormd kan worden door de schimmel Neothphodium lolii. Deze endophyt (voorkomend in de stengel) infecteert uitsluitend Engels raaigras (Loloium perenne).

In Nieuw-Zeeland komt deze aandoening in de nazomer en in de herfst vrij algemeen voor. In Europa is raaigraskramp veel zeldzamer en in Nederland zijn de meeste gevallen het gevolg van het voeren van toxinebevattend graszaadhooi verkregen van mono-cultures van Lolium perenne bestemd voor sportvelden. De diagnose wordt gesteld op basis van de verschijnselen en het aantonen van lolitrem-B. Na verwijdering van het besmette voer treedt snel herstel op. Behalve lolitrem-B kan in Engels raaigrasstengels nog een andere toxine voorkomen namelijk het ergovaline. Dit toxine kan de aanleiding zijn tot een mindere melkproductie en een mindere groei bij runderen en schapen.

Die energetische Behandlung des Pferdes

Boek bespreking

Kinesiologie – Akupressur – APM-Muskelmassage. W. Salomon, Sonntag Verlag, Stuttgart. ISBN 3-8304-9027-5

Niets is wat het lijkt. In 1938 veroorzaakte de radioreportage *War of the Lords* van Orson Welles grote opschudding in Amerika. De documentaire was een live en overtuigend verslag van de landing van marsmannetjes op aarde. Zoiets heet in goed Nederlands een *mockumentary* of in boekvorm *faction*. Het oogt echt, maar is in werkelijkheid fictie.

'Die energetische Behandlung des Pferdes' *ziet er uit* als een gedegen, Duits werk over een tweetal behandelingsmethoden bij het paard. Het boekje staat bol van de schema's, overzichten, dwarsdoorsneden, verklarende tekeningen en tabellen. Je krijgt *bijna* de indruk dat de auteur een nieuw deeltje schreef voor een serie technische werkplaatshandboeken. Zelfs een literatuurlijst ontbreekt niet. Het meest plezierige aan het gebonden, voornamelijk zwart-wit geïllustreerde boekwerk van 175 pagina's is de overzichtelijkheid. Het *lijkt*, kortom, een bruikbaar naslagwerkje, geschreven door een echte deskundoloog en zeer nuttig voor de dagelijkse paardenpraktijk.

De terminologie die in het boek wordt gebruikt, had ook door de hierboven genoemde marsmannetjes verzonnen kunnen zijn. Verder is veel fantasie nodig om te begrijpen hoe je bruikbare diagnoses stelt door het lichaam van een tweede persoon als een soort fonendoscoop te gebruiken. Maar gelukkig wordt deze 'touch for health'-techniek uitvoerig geïllustreerd, wat tenminste nog een paar geestige plaatjes oplevert. Het overzicht van de kleurentherapie tot slot, als middel om de energiehuishouding weer in balans te brengen, deed mij vurig terugverlangen naar de Krebbs-cyclus, hetgeen opmerkelijk genoemd mag worden.

Overigens vind ik dat elke dierenarts in grote lijnen op de hoogte zou moeten zijn van de beschikbare alternatieve behandelingswijzen bij dieren. Niets is immers wat het lijkt.

Maarten Willemen

Longworminfectie bij een kat

S. Reinhardt, M. Ottenjan, B. Schunack en B. Kohn. Kleintierpraxis 2004; 49 (nr. 4): 239-46.

Referaten

In dit artikel wordt een kat met longworminfectie besproken (*Aelurostrongylus abstrusus*). Het zes maanden oude dier werd aangeboden met dyspneu die al drie maanden bestond(!). De ademhalingsfrequentie was verhoogd en vooral inspiratoir bemoeilijkt. Bij auscultatie was een versterkte bronchiale ademhaling met chiemen te horen. Op de röntgenfoto waren interstitiële en bronchiale verdichtingen te zien. Bij cytologisch onderzoek van een bronchiaalspoeling werden L_1 larven aangetroffen en veel eosinofiele granulocyten (70% van de cellen). Het bacteriologisch onderzoek was negatief. Eosinofilie was ook in het bloed aanwezig. Fecesonderzoek volgens de flotatie- en centrifugatiemethode verliep negatief. Het dier werd behandeld met selamectine (Stronghold®) en antibiotica in afwachting van de uitslag van het BO, waarna de klinische problemen na twee dagen al verbeterden. Na vier weken werd de behandeling herhaald, voorafgegaan door een fecesonderzoek volgens de Baermann-methode (vreemd genoeg werd deze aangewezen methode niet bij de diagnostiek gebruikt; ref.). Deze was negatief. Vijf weken na de eerste behandeling was het dier bijna vrij van symptomen, terwijl de röntgenologische afwijkingen waren verminderd.

Commentaar voor de Nederlandse situatie

Recent onderzoek van de feces van katten in dierenasielen wees uit dat bijna drie procent van alle onderzochte dieren een longworminfectie had (3). Dit is ongetwijfeld nog een onderschatting, aangezien alleen tijdens de patente periode (gedurende twee tot drie maanden) eieren uitgescheiden worden, terwijl de klinische symptomen persisteren. In dat geval is het moeilijk om een longwormbesmetting te onderscheiden van bijvoorbeeld niesziekte, chronische bacteriële of allergische bronchitis en tumoren. Wanneer een eosinofilie duidelijk aanwezig is in het bloed en/of het bronchiaalspoelsel, bestaat de differentiële diagnose echter uit longworminfectie, allergische bronchitis (astma), hartwurminfectie (buitenland anamnese), medicijnen en ingeademde allergenen. Er wordt daarom geadviseerd om **een hoestende kat altijd eerst te behandelen tegen longworm alvorens een therapie in te stellen tegen astmatische bronchitis** (4).

Er is in Nederland echter geen middel geregistreerd voor de indicatie *Aelurostrongylus abstrusus*. Wel geregistreerd voor de kat en in de literatuur als veilig en werkzaam tegen longworm aangegeven zijn: fenbendazol (50 mg/kg per dag PO) gedurende vijf tot veertien dagen, milbemycine oxime (2 mg/kg PO) of selamectine (6 mg/kg spot-on) (1, 2, 4). De meeste infecties verlopen zonder veel symptomen en zijn zelflimiterend. De prognose voor klinisch duidelijke vormen is slecht, aangezien de longveranderingen dan vaak al zeer ernstig zijn. Wanneer er geen duidelijke verbetering optreedt, kan dit een gevolg zijn van een secundaire bacteriële infectie, overleving van enkele wormen (het herhalen van de behandeling na enkele weken wordt daarom aanbevolen) of door de aanwezigheid van irreversibele, chronische longlesies. Deze kunnen verbeteren door een behandeling met corticosteroïden. Deze laatste therapie is ook noodzakelijk indien na het geven van een anthelminticum plotseling een verslechtering optreedt van de respiratoire symptomen. Dit kan het gevolg zijn van massaal afsterven van de wormen, waarbij veel antigenen vrijkomen (2).

Preventie is alleen mogelijk door te voorkomen dat katten in contact komen met de tussengastheer van de longworm: slakken (huisjesslakken of naaktslakken). Een enkele slak kan tot 600 larven bevatten, die twee jaar infectieus blijven. Katten eten gewoonlijk geen slakken, dus zijn het vooral paratenische gastheren (gevoelige tussengastheren, waarbij de eitjes zich niet verder ontwikkelen dan het larvestadium) die een rol spelen bij de overdracht, zoals knaagdieren, vogels en amfibieën (2). Dat betekent dat iedere kat die buiten komt en prooidieren opneemt potentieel met longworm besmet kan worden.

Referenties

1. Bauer Chr. Anthelmintica zum Einsatz gegen Helminthen des Verdauungstraktes, der Atemwege und Harnblase von Hund und Katze – eine Übersicht. Kleintierpraxis 1994; 39 (nr. 11): 771-90.
2. Pennisi MG, Niutta PP en Gianetto S. Longwormziekte bij katten veroorzaakt door Aelurostrongylus abstrusus. Tijdschr Diergeneeskd 1995; 120: 263-6.
3. Robben SRM *et al.* Infecties met helminthen en/of protozoen bij katten in asielen in Nederland. Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129: 2-6.
4. RoundTable Discussion. Feline Respiratory disease. Fel Pract 1998; 26: 6-10.

Dr. P.A.M. Overgaauw

Eerste overleg tussen werkgevers en werknemers!

Hans Smit en Wim Peet

Maatschappij nieuws

Op 25 januari 2005 is er voor het eerst een overleg geweest tussen practici werkgevers en werknemers. Deze ontmoeting had een informeel karakter en was bedoeld om elkaar wat beter te leren kennen en van gedachten te wisselen over de standpunten van beide verenigingen ten aanzien van een CAO.

Zowel namens de Belangengroep Practici Werkgevers (i.o.) als namens de Belangengroep Praktiserende dierenartsen in Loondienst (BPL) waren vijf vertegenwoordigers aanwezig.
Allereerst was er een korte openingsronde waarin een ieder zich voorstelde en zijn of haar betrokkenheid bij de totstandkoming van overleg tussen werkgevers en werknemers in de dierenartsenpraktijk motiveerde.
Vervolgens werd er gesproken over de noodzaak van structureel overleg over arbeidsvoorwaarden tussen werkgevers en werknemers en de manier waarop dit overleg in de nabije toekomst tot stand zal komen.

Duidelijk is voor beide partijen dat een goede steun van de achterban erg belangrijk is, zodat beslissingen door een zo groot mogelijk gedeelte van de beroepsgroep gedragen worden. Besloten is om begin april te starten met het eerste constructieve overleg.

Samenvattend mogen we stellen dat de eerste ontmoeting in een ontspannen sfeer heeft plaatsgevonden en alle hoop biedt op een vlotte totstandkoming van een arbeidsvoorwaardenovereenkomst voor dierenartsen in loondienst.

Langs deze weg willen wij u tot slot gezamenlijk oproepen lid te worden van de BPL (als u werknemer bent) of van de BPW (als u werkgever bent). Voor dit laatste hopen wij u binnenkort te kunnen benaderen wanneer zowel de statuten als ook de financiering duidelijk zijn.

Met hulp van uw steun kan constructief arbeidsvoorwaardenoverleg tot stand komen!

Hans Smit (hsmit@solcon.nl) is lid van de Belangengroep Practici Werkgevers (i.o.) en Wim Peet (bpl@chello.nl) is secretaris van de BPL, secretariaat BPL: Boschhoven 36 A, 5595 AR te Leende.

Gemengde praktijken blijven economisch steeds verder achter

H.A. Beijer

Op verzoek van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) voert de KNMvD jaarlijks bij een vaste kern van praktijken een inventarisatie uit van een aantal tarieven in de gezelschapsdierensector. Het betreft de prijs van een consult, een rabiësenting en een castratie kater. Voor de gezelschapsdierensector worden deze tarieven sinds 2001 bijgehouden en voor de gemengde praktijken pas sinds 2004. Voor de gezelschapsdierenpraktijk kwamen bij dit CBS-onderzoek de volgende getallen naar voren:

gezelschapsdieren	consultprijs	%verschil	index
2001	18,67		100,0%
2002	20,25	8,5%	108,5%
2003	22,18	9,5%	118,8%
2004	23,67	6,7%	126,8%
2005	25,39	7,3%	136,0%

Hieruit mag men concluderen dat de gezelschapsdierpraktijken bezig zijn met een economische inhaalslag. Deze tendens is in gang gezet nadat een deel van de praktijkhouders in de gezelschapsdierensector tot de schokkende ontdekking kwam dat ondanks de voortdurend stijgende omzetten, hun praktijkrendementen bleven dalen[1] en bovendien hun inkomens steeds verder achterbleven bij de stijgende koopkracht van de overige Nederlanders. Dat deze inhaalslag succes heeft, moge blijken uit de cijfers van het KNMvD economisch kengetallenproject uit 2003: de kloof in inkomen tussen gemengd practicus en de pure gezelschapsdierenpracticus wordt zeer snel kleiner. Dit komt deels omdat de inkomens in de gemengde praktijk al twintig jaar vrijwel volkomen stagneren en in veel praktijken de laatste jaren zelfs dalen. In de gezelschapsdierenpraktijk echter stijgen de inkomens na deze inhaalslag de laatste jaren juist aanzienlijk, zelfs nu ook daar de markt qua aantallen huisdieren al enige tijd stagneert.

Slechte economische situatie?

Ligt de oorzaak van deze divergerende inkomenstendens tussen beide praktijktypen dan uitsluitend aan de overheersing van de slechte economische situatie in de landbouwhuisdierensector of spelen er meer zaken mee? De situatie vóór 2004 is moeilijk te vergelijken op basis van de CBS-cijfers omdat

[1] *De economische toekomst van de moderne gezelschapsdierenpraktijk. Tijdschr Diergeneeskd 2002 Aug 15;127(16):484-8.*

de gemengde praktijken toen nog niet meededen in de CBS-enquête. Gaan we echter 2004 en 2005 vergelijken dan krijgen we de volgende cijfers wat betreft het consult:

gemengd	gemiddelde consultprijs	% verschil	index
2004	22,33		100,0%
2005	23,25	4,1%	104,1%

De prijsstijging van 4,1 procent met betrekking tot de consultprijs moet men vergelijken met een gemiddelde stijging van 7,3 procent van de consultprijs in de gezelschapsdierenpraktijk over dezelfde periode.
Indien men alledrie door het CBS gevolgde verrichtingen op soortgelijke wijze vergelijkt, wordt de achterstand van de gemengde praktijk op de gezelschapsdierenpraktijk nog groter. Waarbij wel aangetekend moet worden dat de totale prijsstijging in dit mandje negatief gedrukt wordt omdat het CBS altijd de prijs van een rabiësenting inclusief certificaat inventariseerde, en de certificaten (circa 2 euro) inmiddels zijn komen te vervallen. Dit fenomeen heeft zich echter in gemengde en pure gezelschapsdierenpraktijk in gelijke mate en gelijktijdig voorgedaan. Voor het hele mandje CBS-verrichtingen was de stijging in de gemengde praktijk ten opzichte van 2004 daarmee in totaal slechts +0,4 procent versus een indexstijging van 4,8 procent bij de gezelschapsdieren over datzelfde mandje. Dat is een zeer aanzienlijk en ook verontrustend verschil.
Het is namelijk niet aannemelijk dat de kosten voor personeel, huisvesting et cetera in de gemengde praktijk in 2004 minder zullen zijn gegroeid dan in de pure gezelschapsdierenpraktijk. Toch stijgen de consulttarieven in de gemengde praktijk in 2005 aanzienlijk minder die dan gezelschapsdierenpraktijken. Het gemiddelde overall prijsstijgingspercentage in de gemengde praktijk van 0,4 procent in 2005 is zelfs niet voldoende om de stijgingen van de loon- en prijsindexen op te vangen. Een praktijk die de tarieven minder hard laat stijgen dan de belangrijkste kosten, zal onvermijdelijk in inkomen achteruitboeren.

Sluit de kloof zich?

Aangezien er al een verschil bestond tussen de consulttarieven in beide praktijktypen, is het interessant om eens te kijken of deze kloof over de jaren heen bezien de neiging heeft te groeien of juist bezig is zich te sluiten. De gemiddelde achterstand ten aanzien van de consultprijs in de pure gezelschapsdierenpraktijk bedroeg in de gemengde praktijk in 2004 -6,0 procent, waarbij in 2005 dit verschil in de consultprijs ten opzichte van de pure gezelschapsdierenpraktijk inmiddels is opgelopen tot -9,2 procent. Voor het hele mandje met door het CBS geïnventariseerde verrichtingen bedroeg de achterstand van de tarieven in de gemengde praktijk op de gezelschapsdierenpraktijk in 2004 gemiddeld -4,6 procent (2004) en is dit overall verschil in 2005 inmiddels opgelopen tot eveneens -9,2 procent.
Mocht volgend jaar bij onderzoek in het KNMvD economisch kengetallenproject blijken dat de achteruitgang (inflatie gecorrigeerd) in de inkomens in de gemengde praktijken zich ook in 2004 en 2005 wederom heeft voortgezet, dan kan men niet langer de malaise in de landbouwhuisdieren blijven opvoeren als enig excuus. Het lijkt dan eerder voor de hand te liggen dat ook het achterblijvende prijsbeleid op het gebied van de gezelschapsdieren kennelijk inmiddels mede debet aan is geworden aan deze voortdurende inkomensachteruitgang in de gemengde praktijk.

Huisvestingskosten

Op zich is het een zorgelijke ontwikkeling bij de gemengde praktijken dat men enerzijds meegesleurd wordt in de neergang van de landbouwhuisdieren, terwijl men anderzijds ook nog eens steeds verder achterblijft in de tarieven (en dus inkomens) van de enige groeisector: de gezelschapsdierensector. Er wordt nogal eens met het excuus voor deze prijsverschillen geschermd dat de praktijkkosten op het platteland lager zouden zijn. Dit is slechts ten dele waar. De huisvestingskosten maken namelijk ook in de gemengde praktijk in vaak minder dan vijf à tien procent van de totale post praktijkkosten uit. Bovendien is een zeer fors deel van de huisvestingskosten (gas, elektra) op het platteland exact hetzelfde als in de grotere stad. Mutatis mutandis geldt dit ook voor belastingen, medicijnenkosten, lonen en de prijs van een brood. Derhalve kan hieruit nimmer een dusdanig groot verschil in tarieven worden verklaard.
Indien de belangrijkste kosten in zowel de gemengde als de gezelschapsdierenpraktijk voor het overgrote merendeel hetzelfde zijn, en men de opbrengsten in de gemengde praktijk steeds verder achter laat lopen door achterblijvende tarieven te hanteren (inmiddels bijna tien procent), zal dit onvermijdelijk tot een nog verdere economische achteruitgang van de gemengde praktijken leiden ten opzichte van de pure gezelschapsdierenpraktijk. Net zolang totdat men ook daar beseft dat het economische roer net als in de gezelschapsdierenpraktijk uiteindelijk om moet, en men weer aan een inhaalslag op inkomensgebied kan beginnen. Te beginnen met het aanbrengen van een drastische differentiatie in het prijsbeleid tussen het gezelschapsdierenpraktijkdeel en het landbouwhuisdierenpraktijkdeel.

Drs. H.A. Beijer is gezelschapsdierenpracticus te Drachten.

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-03-2005	maandag	21-02-2005
01-04-2005	maandag	07-03-2005
15-04-2005	dinsdag	29-03-2005
01-05-2005	maandag	11-04-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

Klein nieuws van Groot

Karin Orsel

Na de term 'ivoren toren' voor de Faculteit der Diergeneeskunde is het laatste jaar een nieuw woord toegevoegd aan ons 'paarse veterinaire boekje', namelijk 'Houten bobo's'. Deze termen met bijgaand commentaar hebben mij aan het denken gezet over mijn rol als medewerker van de Faculteit der Diergeneeskunde en bestuurder van de GPGH. Welke verantwoordelijkheden heb ik als werknemer en bestuurder, hoe zorg ik ervoor dat ik die taak zo goed mogelijk uitvoer en hoe communiceer ik dat met mijn achterban? Binnen het onderwijs proberen wij heel duidelijk een visie te ontwikkelen op de ontwikkeling van de sector en daarmee de ontwikkeling van ons beroepsveld. Door daar tijdig op in te spelen, kunnen wij zorgen dat afgestudeerde dierenartsen een aanvulling zijn in dierenartsenpraktijken en op andere plaatsen in het veterinaire veld. In 2003 is dit onderwerp uitvoerig toegelicht op de Groep Groot Dagen. Als GPGH-bestuurder ben je ook continu bezig met de ontwikkelingen en toekomst van ons vak. Hoe ga je om met alle veranderingen in het beroepsveld en hoe kunnen wij een zo groot mogelijke groep van onze achterban helpen in te spelen op deze ontwikkelingen. Alle moderne communicatiemiddelen worden gebruikt om dit te communiceren en één keer per jaar op de algemene ledenvergadering spreken wij nogmaals indringend met onze leden.

Maar mag ik u als practicus eens vragen: hoe ziet u uw eigen rol in deze, hoe gaat u om met uw taak in de ontwikkelingen van ons beroepsveld? Wat heeft u gedaan om een nieuwe collega te werven, wat heeft u in uw praktijk georganiseerd om een nieuwe collega een goede baan te kunnen bieden, wat zijn de toekomstmogelijkheden in uw praktijk? Kan een nieuwe collega in uw praktijk een goed salaris verdienen? Kunt u zelf de komende vijf tot tien jaar een goed salaris verdienen?

Ik heb gezegd welke mogelijkheden ik gebruik om de toekomst met vertrouwen tegemoet te zien. Ik hoop dat u de u ter beschikking staande mogelijkheden ook ten volle benut, zodat wij elkaar vaak kunnen ontmoeten op KNMvD-bijeenkomsten en dat u gebruikmaakt van uw stemrecht en meedenkt over de toekomst van onze mooie beroep. Het woord is aan u.

Karin Orsel is medewerker bij de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren, FdD en bestuurder GPGH.

GPGH
Groep Practici Grote Huisdieren

Bulletin Bestuur en Bureau

Nummer 1, januari 2005

B & B Bulletin

MOVIR

Voorzitter Ton de Ruijter en stafmedewerker Marij van Oostrum hebben onlangs overleg gevoerd met de directie van MOVIR. In dit gesprek hebben zij nogmaals hun zorg geuit over de verhoging van de premie voor dierenartsen in de gemengde en landbouwhuisdierenpraktijk. Tevens hebben zij aandacht gevraagd voor de problemen die kunnen ontstaan door de definitie die MOVIR hanteert bij het al dan niet toepassen van de premieverhoging, de zogenaamde 10%-regeling (gezelschapsdierenartsen die voor minder dan tien procent landbouwhuisdieren behandelen, krijgen geen premieverhoging). MOVIR zal er zorg voor dragen dat afspraken met individuele dierenartsen goed worden omschreven en contractueel worden vastgelegd.
Meer informatie: portefeuillehouder Ton de Ruijter en bureaumedewerker Marij van Oostrum

Forum Welzijn Gezelschapsdieren

Door de minister van LNV is het Forum Welzijn Gezelschapsdieren ingesteld (voorheen Platform Gezelschapsdieren). Dit forum is samengesteld uit leden van de Raad voor Dierenaangelegenheden en zal zich uitspreken over het toekomstige beleid ten aanzien van dierenwelzijn voor gezelschapsdieren, zaken als 'de rol van de burger', 'de rol van de handel en fokkerij' en 'exotische dieren'. In het forum hebben naast de Raad voor Dierenaangelegenheden, de KNMvD, DIBEVO, Faculteit der Diergeneeskunde, Dierenbescherming, Platform Verantwoord Huisdierbezit en het ministerie van LNV zitting. Namens de KNMvD zal voorzitter Ton de Ruijter zitting nemen in het forum. Het forum stelt vervolgens een aantal werkgroepen in die met de verschillende deelgebieden aan de slag gaan. Voor het einde van dit jaar rapporteert het forum aan de minister over de resultaten.

Meer informatie: portefeuillehouder Leen den Otter en bureaumedewerker Joost van Herten

Nieuwe website

Na gedegen vooronderzoek is door het bestuur besloten dat het bedrijf Amgate de nieuwe website van de KNMvD zal gaan bouwen. Dit bedrijf uit Den Haag heeft websites gebouwd voor onder meer de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst en heeft dus de nodige ervaring met de medische beroepsgroep. Nu de kogel door de kerk is, kunnen webmasters Marjolijn Fijten en Marieke Veldman, samen met Amgate aan de slag om de nieuwe website zo snel mogelijk in de lucht te krijgen.
Meer informatie: portefeuillehouder Nanny Wijne en bureaumedewerkers Marieke Veldman en Marjolijn Fijten

Koersdialoog

In het kader van de koersdialoog heeft het bestuur besloten de communicatie met de leden te optimaliseren. Zo wordt er samen met de regio's een aantal bijeenkomsten georganiseerd in de eerste helft van april. Tijdens deze bijeenkomsten zullen diverse onderwerpen aan de orde komen. Eén daarvan is het nieuwe kwaliteitsbeleid van de KNMvD naar aanleiding van de ledenraadpleging.
Meer informatie: bureaumedewerker Marieke Veldman en algemeen directeur Herman Geertsen

POM/non-POM

In het Tijdschrift van 15 januari 2005 viel in het verslag van de Groep Groot Dagen 2004 al het een en ander te lezen over de Europese wet- en regelgeving (EU 2004/28/EG) inzake diergeneesmiddelen, ofwel de POM/-non-POM-regeling. Het ministerie van LNV heeft een ambtelijke projectgroep ingesteld die de implementatie van de richtlijn in de Nederlandse wetgeving voorbereidt en vormgeeft. De projectgroep baseert het beleid mede op de inbreng van de Klankbordgroep Kanalisatie Diergeneesmiddelen, waarin onder andere de KNMvD, FIDIN, FAGROVET, DIBEVO, LTO, en de Nederlandse Vereniging van Dierverloskundigen, Castreurs en Dierenartsassistenten vertegenwoordigd zijn. De richtlijn geeft lidstaten de ruimte om een gerechtigd beoefenaar aan te wijzen die diergeneesmiddelen mag voorschrijven. Het advies van de projectgroep is die bevoegdheid alleen bij de dierenarts te leggen. Ook voor de distributie van diergeneesmiddelen voor orale en parenterale behandeling van bacteriële infecties én vaccins ziet de projectgroep, in lijn met de richtlijn, een belangrijke rol voor de dierenarts. De projectgroep adviseert op 16 februari 2005 de 'Dossierstaf Voedselkwaliteit' van het ministerie van LNV. Zodra er meer nieuws over de POM/non-POM-regeling bekend is, zal er een nieuws-e-mail uitgaan naar alle dierenartsen.
Meer informatie: portefeuillehouder Wiel van den Ekker en bureaumedewerker Hugo de Groot

Reclame diergeneesmiddelen

De Europese richtlijn 2004/28/EG introduceert een nieuw verbod op publieksreclame voor voorschriftplichtige diergeneesmiddelen. Deze bepaling heeft consequenties voor de gang van zaken in Nederland, waar een dergelijke beperking niet geldt. De achtergrond van de bepaling is het voorkomen dat diereigenaren worden aangemoedigd om de dierenarts te beïnvloeden bij de keuze van de behandeling. Het doel van de bepaling in de richtlijn wordt door het bestuur onderschreven. De reclame voor diergeneesmiddelen wordt in Nederland via een zelfreguleringsysteem geborgd op basis van de Code voor de Aanprijzing van Veterinaire Producten. Op dit moment wordt onderzocht of de Commissie voor de Aanprijzing Veterinaire Producten een rol kan spelen in de nieuwe situatie.
Meer informatie: portefeuillehouder Wiel van den Ekker

Sportdag en jaarcongres

De KNMvD sportdag en het jaarcongres zijn ontkoppeld. De sportcommissie geeft toch de voorkeur aan een vaste locatie en een datum ruim voorafgaand aan en onafhankelijk van het jaarcongres. In 2005 vindt het jaarcongres plaats op vrijdag 7 oktober te Kaatsheuvel en de sportdag op vrijdag 23 september in Wijk bij Duurstede.
Meer informatie: portefeuillehouder John Borgmeier en bureaumedewerker Marieke Veldman

Carrièremarkt

Jaarlijks is er in het voorjaar een veterinaire praktijkbeurs op de Faculteit der Diergeneeskunde. Dit jaar is deze beurs op donderdag 31 maart en is er voor het eerst een carrièremarkt voor studenten en herintredende dierenartsen aan gekoppeld. De organisatie hiervan is in handen van de Diergeneeskundige Studenten Kring. Voornaamste doel is de mogelijkheden van het beroep van dierenarts, anders dan alleen van practicus zijn, in beeld te brengen.
Meer informatie: portefeuillehouder John Borgmeier en bureaumedewerker Marieke Veldman

Besturendag

Op 28 april 2005 zal de jaarlijkse besturendag voor alle bestuursleden van de groepen en regio's worden gehouden. Zoals gebruikelijk zijn er weer twee thema's, namelijk 'de kunst van het besturen' en 'de dierenarts van de toekomst'. Nadere informatie over het programma volgt.
Meer informatie: algemeen directeur Herman Geertsen en bureaumedewerker Marieke Veldman

Motie BPL

De algemene vergadering heeft in oktober 2004 de motie van de BPL aangenomen. Het bestuur kreeg de opdracht om een automatische koppeling te bewerkstellingen tussen enerzijds het lidmaatschap van de KNMvD en het lidmaatschap van de BPL en anderzijds het KNMvD-lidmaatschap en het lidmaatschap van een werkgeversvereniging i.o. Hierbij behielden de leden van zowel de werknemers- als de werkgeversvereniging de vrijheid om genoemde koppeling individueel ongedaan te maken. Om de motie op zorgvuldige wijze uit te voeren, is advies gevraagd aan gespecialiseerde deskundigen van het advocatenkantoor De Braauw Blackstone Westbroek NV. Op basis van dit advies blijkt het bestuur geen mogelijkheden te hebben om de motie uit te voeren, onder meer op grond van mededingingsrechtelijke bezwaren. De werkgeversvereniging i.o. is bezig zijn statuten te ontwikkelen en de basis te leggen voor een collectieve arbeidsovereenkomst. Daarnaast hebben de BPL en de werkgeversvereniging i.o. reeds contacten gelegd (zie ook pagina 161 in dit Tijdschrift). Het bestuur heeft vertrouwen in de snelle voortgang van dit proces en heeft geen reden om aan te nemen dat dit door de onuitvoerbaarheid van de motie wordt gefrustreerd.
Meer informatie: portefeuillehouders Leen den Otter en John Borgmeier en bureaumedewerker Marij van Oostrum.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:

Aalders, A.A.T.; 1996; 7707 DV Balkbrug; De Bonkelaar 16.

Beek, Mevr. M.L.G.M. van; 1997; 9431 CB Westerbork; Pieterbergweg 20.

Benjamin, Mevr. E.R.; 2004; 7328 VP Apeldoorn; Houtsnijdershorst 116.

Boer, Mevr. D.; 2004; 3512 LT Utrecht; Nieuwegracht 50A.

Eilander, Mevr. H.; 2004; 3554 BS Utrecht; Cornelis Roobolstraat 181.

Frieling, R.M.; 2003; 4553 AJ Philippine; Weststraat 14.

Hakkesteegt, S.; 2004; 8474 CZ Oldeholtpade; Frankenastraat 7.

Haverkate, H.J.; 1979; 9521 BZ Nieuw-Buinen; Kastanjelaan 2.

Hepp, Mevr. O.M.; 2004; 3512 PK Utrecht; Lange Nieuwstraat 48 R.

Heusinkveld, G.L.F.; 2004; 3584 DZ Utrecht; Cambridgelaan 203.

Hoekstra, Mevr. H.M.; 2004; 3571 KB Utrecht; Prof. Jordanlaan 58.

Kerssens, Mevr. C.M.; 2004; 1566 NV Assendelft; Groenedijk 10.

Kocks, Mevr. J.E.M.; 2004; 3584 DC Utrecht; Cambridgelaan 387.

Kooij, Mevr. J.C. van der; 2004; 3581 XX Utrecht; Johan de Wittstraat 5.

Melein, Mevr. C.C.M.; 2004; 3958 XD Amerongen; Koenestraat 29.

Oosterman, Mevr. M.J.; 2004; 3511 BP Utrecht; St. Jacobsstraat 263.

Rientjes, Mevr. S.J.G.; 2004; 3524 JR Utrecht; Filipijnen 276.

Seinen, H.J.; 2004; 9289 HK Drogeham; De Sannen 20.

Spitsbaard, Mevr. J.M.; 2004; 3532 CD Utrecht; Thomas a Kempisweg 78.

Verweij, Mevr. A.; 2004; 1444 EZ Purmerend; Leegwaterhof 76.

Vollaers, H.M.M.R.; 1989; 3137 KB Vlaardingen; Holyweg 18.

Welschen, Mevr. S.E.M.; 2004; 5871 CH Broekhuizenvorst; Molenweg 1.

Zeeland, Mevr. Y.R.A. van; 2004; 3584 DS Utrecht; Cambridgelaan 689.

Mutaties:

Crama, K.; 1974; Rotterdam; tel. privé: 010-4212858; spec. Chirurgie gezelsch.d.; geass. met Mevr. A.M.J. Verbruggen; tel prakt.: 010-4200002; fax prakt.: 010-2201919; E-mail prakt.: info@crama.nl.

Drijfhout, Mevr. A.C.; 1991; **8031 HE Zwolle; Bachlaan 171; tel. privé: 038-4214002.**

Gijtenbeek, E. van; Gent 1988; 1851 NK Heiloo; Kennemerstraatweg 624; tel. privé: 072-5325118; fax privé: 072-5325119; E-mail privé: cani@xs4all.nl.

Hartog, Mevr. M.; 1995; 3361 AW Sliedrecht; Rivierdijk 318; tel. privé: 0184-422778; E-mail privé: hartog.bronwasser@12move.nl.; medew. bij C.W. Davidse en Mevr. K.J.F. Davidse-Brants; tel. prakt.: 0184-618870; fax prakt.: 0184-613192; E-mail prakt.: info@dierenkliniek davidse.nl. en medew. bij Ph.K.H. Juch; tel. prakt.: 078-6930055; fax prakt.: 078-6914300.

Horlings, M.E.J.; 2004; 3524 EM Utrecht; Balearen 4; tel. privé: 030-6364284; E-mail privé: marcelhorlings@tiscali.nl.

Meinen, Mevr. M.; 2004; 8441 DA Heerenveen; Primulastraat 12; tel. privé: 0513-621249; E-mail privé: margrit_@hotmail.com.

Niemantsverdriet, Mevr. A.M.; 2004; **3572 BN Utrecht; Biltstraat 160 F;** tel. privé mobiel: 06-41451461; **E-mail privé: anna@niemantsverdriet.nl.**

Putman, Mevr. D.A.H.; 2005; 7346 AC Hoog Soeren; Hoog Soeren 35 A; tel. privé: 055-5191396; **E-mail privé: dorianne@kinderenvanmoederaarde.nl.**

Spiertz, J.P.A.; 2004; 3513 GC Utrecht; Engelen van Pijlsweertstraat 11 bis; tel. privé: 030-2885640; E-mail privé: jpaspiertz@yahoo.co.uk.; **junior docent afd. pathologie bijz. d. bij de UU-FD; tel. bur.: 030-2534359; fax bur.: 030-2533131; E-mail bur.: j.p.a.spiertz@vet.uu.nl.**

Tol, S.; 1969; 7021 CJ Zelhem; Stationsstraat 11; tel. privé: 0314-621570; **fax privé: 0314-653004;** E-mail privé : s-tol@planet.nl.; **r.d.**

Toxopeus, E.B. ; 2004; 7137 Lievelde; Tankweg 9; **tel. privé mobiel: 06-41237066;** E-mail privé: bastoxopeus@hotmail.com.; medew. bij C.J. Hartveld, G.A.I. Kamp, W.W.A.M. Kruijsen, H.W. van Ruitenbeek, M.H.H. Steenaert en A.J.W.G. Vos; tel. prakt.: 0544-371600; fax prakt.: 0544-372255; E-mail prakt.: info@dierenkliniek lichtenvoorde.com.

*Velde, Mevr. S. van der; 2003; 3731 TM De Bilt; Burg. v. Heemstrakwartier 122; tel. privé: 030-2523423; medew. bij J. van der Veer en Mevr. M.J. van der Veer-van Hussen; tel. prakt.: 030-2282211; fax prakt.: 030-2317003; E-mail prakt.: info@dierenkliniekdendolder.com.

*Verbruggen, Mevr. A.M.J.; Luik 1994; B-1950 Kraainem; Av. Baron A. D'Huart 131; tel. privé: 32-476-336513 ; fax privé: 32-2-7718815; E-mail privé: anne.marie.verbruggen@skynet.be.; geass. met K. Crama ; tel. prakt. : 06-10460877.

Visnjaric, E.; 1997; **3039 AD Rotterdam; Walenburgerweg 51; tel. privé: 010-4661553; fax privé: 010-4673567;** E-mail privé: emil7@chello.nl.; **p., gezelschapsd.; tel. prakt.: 010-4661553; fax prakt.: 010-4673567; E-mail prakt.: info@dierenkliniekwalenburg.nl.**

Vries, Mevr. E.A.; 2004; 3572 NN Utrecht; Karel Doormanlaan 125; tel. privé: 030-2542363; E-mail privé: de_vries_eva@hotmail.com.

*Willekens, Mevr. C.J.M.; 1995; **6741 JJ Lunteren; Hoge Valksedijk 36;** tel. privé: 0318-461357; E-mail privé: cjmw@xs4all.nl.; **p., homeopathie; tel. prakt.: 06-52678261; E-mail prakt.: cjmw@xs4all.nl.**

Zijderveld, F.G. van; 1972; 8242 DC Lelystad; Punter 10-26; tel. privé: 0320-232736; E-mail privé: f.g.van.zijderveld@freeler.nl.; divisiehfd. Bact. en TSE's bij CIDC Lelystad; tel. bur.: 0320-238151; **fax bur.: 0320-238153; E-mail bur.: fred.van.zijderveld@wur.nl.**

Jubilea maart 2005

Onbekend maart, G.J.G. de Jong te Delwynen, 40 jaar, afwezig
10 maart, G.J. Mentink te Amstelveen, 25 jaar, afwezig
18 maart, Prof. Dr. K.A. Schat te Ithaca (U.S.A.), 35 jaar, afwezig
18 maart, G. Jagtenberg te Lunteren, 35 jaar, aanwezig
19 maart, C.J. Knops te Sittard, 45 jaar, afwezig
20 maart, J.J. de Veer te Markelo, 30 jaar, afwezig
21 maart, H.K. van der Molen te Westbeemster, 30 jaar, aanwezig
23 maart, G. Roest te Leiderdorp, 30 jaar afwezig
24 maart, H.A.K. van Baren te Willemstad (Ned. Antillen), 30 jaar, onbekend
24 maart, C. de Vlieg te Deventer, 30 jaar, afwezig
24 maart, A.R.J. van Ingen te Hengelo, 30 jaar, aanwezig
24 maart, G.J. van Essen te Julianadorp, 30 jaar, afwezig
24 maart, J.M. Verbocht te Nispen, 30 jaar, afwezig
24 maart, Dr. E.A. ter Laak te Almere, 30 jaar afwezig
24 maart, H.A.M. van Elst te Bennekom, 30 jaar, afwezig
24 maart, C.J.H.M. Maass te Geleen, 30 jaar , afwezig
24 maart, Y.M. Siegersma te Stadskanaal, 30 jaar, afwezig
24 maart, Mevr. Drs. E.G.M. Verkleij te Waalwijk, 30 jaar, afwezig
24 maart, C.J. Hartveld te Meddo (Winterswijk), 30 jaar, aanwezig
24 maart, L.A. van Dijk te Middelburg, 30 jaar, afwezig
24 maart, R.J. Wirtz te Aalst-Waalre, 30 jaar, aanwezig
25 maart, H.J. Zech te Ermelo, 35 jaar, afwezig
26 maart, K.M. Rienks te Dussen, 30 jaar, afwezig
29 maart, Prof. Dr. J.P.T.M. Noordhuizen te Havelte, 30 jaar, aanwezig

Rectificatie

21 februari, L.H. Eshuis te De Lutte, **25 jaar**, aanwezig

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

2005

Maart

17 Drinkwatersymposium voor het varken, organisatie: Eurovet Animal Health BV, omgeving Nijmegen. Thema: Samen lossen we het op! Aanvang ± 13.00 uur tot ± 20.00 uur. Tijdens deze dag zullen zowel de wetenschappelijke als praktische aspecten, van belang bij goed drinkwatermanagement, besproken worden. Nascholingspunten in het kader van de erkenning 'Varkensdierenarts' worden aangevraagd bij het VKO. Informatie via Eurovet Animal Health, Jeanne Intven of drs. Klaas van Aken, tel 0497 54 43 00.

18-22 International conference on sport horses (CICADE), CESMAS. Congress & Practical Courses. Info: Dr. Arno Lindner, tel. 0049 201 5718873, contact@agpferd.de, www.cicade.info.

19 Symposium State of the Heart met als thema: 'Diagnostiek van honden met hartaandoeningen'. Locatie: Grand Hotel Karel V te Utrecht van 09.30 uur tot 16.00 uur. Kosten deelname: € 250 p.p. Voor meer informatie en inschrijving: Boehringer Ingelheim Vetmedica, telefoon: 072-5662411 of per e-mail: vetmedica@alk.boehringer-ingelheim.com

April

7-10 BSAVA Congress 2005, aanmelding via www.bsava.com

14 GGG-Hill's Praktijkontwikkelingsdag, pre-congresdag van de FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005, organisatie: Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren in samenwerking met Hill's. tijdens de. Plaats: RAI Amsterdam. Tijd: 9.15 tot 17.30 uur. Opgave voor deze Praktijkontwikkelingsdag kan via de website www.voorjaarsdagen.nl

14-17 FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagencongres te Amsterdam. Aanmelding via www.voorjaarsdagen.org

Vergaderingen & Bijeenkomsten

2005

Maart

1 Werkvergadering Rund III, regio West. Locatie: Hotel Mercure Amsterdam Airport. Tijd: 20.00 uur. Informatie: dhr. De Vries, tel. 020-5854070.

2 Werkvergadering Rund III, regio Noord. Locatie: Hajé Hotel Heerenveen. Tijd: 14.00 uur.

5 Werkvergadering Gezelschapsdieren, regio Zuid. Locatie: Weert. Tijd: 09.00-13.00 uur.

8 Werkvergadering Rund III, regio Zuid. Locatie: Restaurant Molenwijk te Boxtel. Tijd 20.15 uur.

8 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

9 Werkvergadering Rund III Regio Oost. Tijd: 14.00 uur. Locatie: Gezondheidsdienst voor Dieren, Arnsbergstraat 7, Deventer.

12 Werkvergadering gezelschapsdieren, regio zuid. Plaats: Weert, Goudreinet-restaurant de Wildenberg, Eindhovenseweg 101. Opgave: aanmelden bij Wim Oosse: tel: 0475-593928, fax: 077-4622831, w.oosse@home.nl. Kosten: € 10,00.

12 Studiereis naar Cuba, organisatie: VetTravel. Meer informatie via www.vettravel.nl of mail naar info@vettravel.nl t.a.v. van mevr. mr. N.J. van der Sluys, hoofd afdeling public relations o.v.v. 'nascholingscursusreis Cuba', of tel.: (0623) 808484 of (0203) 989292 Special Traffic, dhr. I. Bruijstens.

15 Thema-avond Paard. Onderwerp: Angst en verzet tijdens het rijden. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: www.pgot.nl. De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Center. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

15 Wetenschappelijke vergadering groep geneeskunde van het rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

21 Middagbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Assen.

22 Middagbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Apeldoorn.

23 Avondbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Nuland.

24 Besturendag KNMvD.

30 Bijeenkomst oud-inspecteurs van de volksgezondheid, KNMvD te Houten.

April

4 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD*** regio Zuid, 19.30-23.30 uur, Hotel Van der Valk te Eindhoven.

5 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD*** regio Oost, 's avonds, Mercure Hotel te Deventer.

6 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD*** regio Zuid, 19.30-23.30 uur, Hotel Van der Valk te Bergen op Zoom.

7 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD*** regio West, 's avonds, Mercure Hotel te Amsterdam.

11 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Oost, Hotel de Cantharel, Van Golsteinlaan 20, 7339 GT Ugchelen, aanvang 20.00 uur.

12 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD*** regio West, 's avonds, KNMvD-kantoor te Houten.

13 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD*** regio Noord, aanvang 20.00 uur, Hotel Van der Valk te Drachten.

13 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Zuid, Novotel Eindhoven, Anthony Fokkerweg 101, 5657 EJ Eindhoven, aanvang 20.00 uur.

25 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Noord, Hotel Van der Valk, Zonnedauw 1, 9202 PE Drachten, aanvang 20.00 uur.

28 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio West, Hotel & Restaurant Campanile, Kleveringweg 53, 2616 LZ Delft, aanvang 20.00 uur.

28 Besturendag KNMvD te Rhoon.

Cursussen

2005

Maart

3 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

4-5 XVI Tagung über Pferdekrankheiten im Rahmen der EQUITANA. Tagungsort: Congress Center West, D-Essen. Information und Anmeldung: Tierklinik Hochmoor GmbH, Von-Braun-Str. 10, D-48712 Gescher, Tel. +49 (0) 2863 / 2099-0, Fax: +49 (0) 2863 / 2099-20. E-mail: info@tierklinik-hochmoor.de. Online-Anmeldung unter www.tierklinik-hochmoor.de.

15 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2.750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

24 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2.750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

31 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2.750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

April

18-20 Workshop The Animal Sciences Group, Wageningen UR, Lelystad: 'Should hens be kept outside?'. Meer informatie via de website: www.ard.asg.wur.nl/outdoorpoultry.

19+20 Varkensvoeding in de praktijk. Prof.dr.ir. M.W.A. Verstegen. Kosten 895,-. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven tot 31 maart. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

GEZOCHT

Ervaren dierenarts [m] zoekt

GEZELSCHAPSDIERENPRAKTIJK TER OVERNAME

In het midden of oosten van het land.
Reacties via e-mail ruudvanroemburg@hetnet.nl
of telefoon: 06-20584804.

Te koop aangeboden:

Echoapparaat

Merk: Toshiba, Type: Just Vision 400.
Inclusief transducer 3.5-5.0 MHz, vier jaar oud.
Aansluitingsmogelijkheid voor 2e transducer.
Informatie (tussen 18.00-19.00 uur):
0572-357312/370030.

Twee ervaren gezelschapsdierenpractici

zoeken
gezelschapsdierenpraktijk ter overname

Tel: 06-41914956

Ter overname:

Goed geoutilleerde gezelschapsdierenpraktijk
Landelijk gelegen (bos, wei en water) nabij Utrecht.
Woning met tuin op twee locaties beschikbaar
Goede toekomstperspectieven - Sluitende exploitatie van accountant voor 1,5 dierenarts en twee fulltime assistentes.
Termijn: direct of eventueel geleidelijk in 2005.
Dienstregeling 1 op 4 weekenden.
Adviesprofiel: ambitieuze dierenartsondernemer/ ervaren/ voorkeur ruime eigen middelen.
Tel. 06-51276666

DIERENKLINIEK
WOLVEGA

Dierenkliniek Wolvega is een gemengde praktijk waarbinnen door 11 dierenartsen vanuit twee locaties diersoortspecifiek gewerkt wordt. De afdeling gezelschapsdieren is een moderne, goed geoutilleerde kliniek, waar eerstelijns en beperkt tweedelijns werkzaamheden worden verricht. Binnen deze afdeling zijn wij, wegens het vertrek van één van onze collega's, op zoek naar een

Dierenarts gezelschapsdieren (m/v)

(Voor 32-40 uur per week)

Wij vragen: *iemand met tenminste twee jaar relevante ervaring.*
een team-player met een goede visie op de ontwikkelingen van de moderne gezelschapsdierenpraktijk.
iemand die het leuk vindt innovatief bezig te zijn.
iemand die zich goed in zijn / haar patiënten en eigenaar kan inleven

Wij bieden: *een baan in een gezellig, goed draaiend gezelschapsdierenteam*
ruimte voor eigen initiatieven en ontwikkeling
een goed salaris en goede toekomstmogelijkheden.

Wolvega is centraal in Noord-Nederland gelegen, op een uur rijden van Amsterdam, en vlakbij de Friese meren en het natuurgebied "de Weerribben".

Reacties graag binnen twee weken na het verschijnen van dit tijdschrift sturen naar:

Dierenkliniek Wolvega, afdeling personeelszaken
Grindweg 130, 8471 EM WOLVEGA

Voor vragen kunt u zich richten tot Jaap Baerveldt, telefoon 0561-612282

Dierenkliniek Wolvega

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FORTUIN
FINANCIEEL PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

DIERENARTSENPRAKTIJK YSSELSTEYN

Dierenartsenpraktijk Ysselsteyn is een gemengde praktijk in Noord-Limburg. In verband met toename van onze gezelschapsdierenpraktijk zoeken wij op korte termijn een

DIERENARTS M/V

Wij bieden een parttime functie (30-40%) met groeimogelijkheden. Ervaring is gewenst in verband met het zelfstandig moeten kunnen werken.
Uitbreiding in de richting paard is mogelijk.

Sollicitaties met cv richten aan: DAP Ysselsteyn, t.a.v. M. Hagenaar, Ringweg 25, 5813 BP Ysstelsteyn.

LELOUP
dierenkliniek
voor uw huisdier

"wie niet waagt, die niet wint"

Dierenarts met eigen praktijk en achttien jaar werkervaring

zoekt voor één à twee dagdelen in de week tweedelijns werk. Misschien bij u in de praktijk?

Mijn interessegebieden:
- Interne en/of
- Orthopedie en/of
- Chirurgie en/of
- Tandheelkunde

Heeft u die mogelijkheid belt u, schrijft u of mailt u mij: M.R.P. Leloup, Ereprijs 32, 8131 GL Wijhe. Telefoon (0570) 523622, mobiel: 0611220177, e-mail: m.leloup@planet.nl

Voor informatie over mijn eigen praktijk kijkt u naar: www.leloup-olst.nl

dierenartsenpraktijk
"Oost-Drenthe"

Dierenartsenpraktijk 'Oost-Drenthe' is een veertienmanspraktijk, waarbij gewerkt wordt vanuit een moderne, goed geoutilleerde kliniek voor paarden en kleine huisdieren te Klijndijk, een paardenkliniek te Bears (FRL) en meerdere dependances.

Paardenkliniek Bears biedt de mogelijkheid voor een

Internship paard m/v

Begeleiding van het internship wordt verzorgt door erkende paarden- en keuringsdierenartsen, een specialist gynaecologie van het paard en een specialist chirurgie van het paard. Interne huisvesting is aanwezig. De salariëring is in overeenstemming met de werkzaamheden.

Reacties per e-mail: maartenglas@oost-drenthe.nl
Schriftelijke reacties: DAP 'Oost-Drenthe', Hoofdweg 26 A, 7871TC Klijndijk, ter attentie van Personeel & Organisatie.

Virbac
IMAL HEALTH





VOOR HOND EN KAT
VIRBAC VET·COMPLEX

Superieure voeding
ontwikkeld met
farmaceutische
kennis en kunde







VIRBAC VET·COMPLEX:

- Wetenschappelijk ontwikkelde lijn van functionele en preventieve voedingen voor hond en kat;
- Bereid met een uniek productieproces voor het behoud van voedingswaarde en smakelijkheid;
- Compacte en complete range van producten;
- Verkrijgbaar bij de dierenarts;
- Klantvriendelijke service & levering.

VIRBAC
VET·COMPLEX® HOND&KAT

De smaakvolle som van kennis en kunde

Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld. E-mail: info@virbac.nl **www.virbac.nl**

De snelste route naar de IBR vrije status

IBR SNEL WEG

Met Rispoval IBR-Marke

De IBR snel-weg is een samenwerkingsproject van de GD en Pfizer Animal Health waarbij veehouders in de gelegenheid worden gesteld om de IBR-status van hun bedrijf gratis te laten onderzoeken. Voor meer informatie over dit project, kunt u contact opnemen met uw dierenarts.



Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

Rispoval® IBR-Marker vivum (REG NL 8427 UDD) en Rispoval® IBR Marker Inactivatum (REG NL 8426 UDD). Vaccin voor actieve immunisatie tegen het Infectieuze Bovine Rhinotracheitis virus (IBR). Wachttijd melk en vlees: 0 dagen. Toediening uitsluitend door uw dierenarts. Uw dierenarts kan u adviseren.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d IJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y.,

Deel 130 • Aflevering 6 • 15 maart 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
17 MAART 2005



De korte- en lange-termijn-resultaten van 'Intensive Care' van 160 pasgeboren zieke veulens

Leidraad 'Pasgeboren veulen'

Leidraad 'Omgaan met hengstensperma'

Veterinair antibioticumgebruik: wat is in Denemarken anders?

Polycystic Kidney Disease (PKD) bij katten

Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs

KNMvD
Koninklijke Nederlandse
Maatschappij voor
Diergeneeskunde

Equimectin® 800

meer paard, meer pasta

De juiste dosering is de belangrijkste voorwaarde voor een effectieve ontwormingsbehandeling

Nagenoeg alle ontwormi injectoren voor paarden gebaseerd op een gewic van 600 kg terwijl veel paarden meer wegen.

AST Farma introduceert daarom de Equimectin 8 een ontwormingsmiddel basis van Ivermectine di speciaal ontwikkeld is v paarden tot 800kg. Equimectin 800 is verpa een handzame multidos injector met instelschroe

Voor een optimale acceptatie is er, net zoal de Equimectin 600, ook de Equimectin 800 anijs toegevoegd .

Bovendien zijn beide injectoren zeer gunstig geprijsd zodat het vanaf mogelijk is om paarden alle gewichtsklassen go en betaalbaar te ontwor



AST farm
ROOT IN KLE

EQUIMECTIN® 800 SMAKELIJKE GEL VOOR ORALE TOEDIENING

Samenstelling: Ivermectine 12 mg/gram. **Doeldier(en)**: Paard (veulen en volwassen paard). **Indicaties:** Bestrijding van endo- en ectoparasieten, met name: maagdarmnematoden, huidnematoden (microfilariae), longnematoden, horzels, dermatoses (door: Habronema spp., Draschia spp, Onchocerca spp.). **Contra-indicaties:** Geen. **Bijwerkingen**: Geen. **Toedieningswijze en dosering:** Uitsluitend bestemd voor orale toediening. De dosering bedraagt éénmalig 0.2 mg ivermectine per kg lichaamsgewicht. De doseerinjector bevat 160 mg ivermectine wat voldoende is voor de behandeling van 800 kg lichaamsgewicht. Elk streepje op de zuigerstang (= 1 dosering) zorgt voor voldoende product per behandeling van 60 kg lichaamsgewicht. **Gebruik tijdens dracht en lactatie:** Paarden van alle leeftijden, met inbegrip van merries en dekhengsten, kunnen veilig met dit middel worden behandeld. **Interactie(s) met andere geneesmiddelen en andere vormen van interactie:** Niet toepassen in combinatie met middelen die hetzelfde werkingsmechanisme bezitten. **Overdosering (symptomen, procedures in noodgevallen, antidota):** Bij driemaal de therapeutische dosering zijn geen klinische verschijnselen waargenomen. **Wachttijd paard:** 18 dagen voor de slacht. **Speciale voorzorgsmaatregelen, te nemen door degene die het geneesmiddel aan de dieren toedient:** Bij de toepassing direct huidcontact vermijden. **Bewaarvoorschrift:** Niet bewaren boven 25°C, bewaren in de originele verpakking. Niet in de koelkast bewaren en niet invriezen. **Verpakking:** Kant en klare multidosis polyethyleen injector met een instelschroef en een polyethyleen beschermdopje. Elke injector bevat 13.3 gram gel.

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 6
15 maart 2005

Inhoud

Foto cover: Geert Bistervels.

Uit de hoofdredactie

Oorspronkelijk artikel
De korte- en lange-termijn-resultaten van 'Intensive Care' van 160 pasgeboren zieke veulens; *S.E.M. Welschen, C.M. de Bruijn en M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan* 168

Veterinair tuchtrecht
Binnen het boekje; *I. Boissevain* 175

VWA
Algemene Levensmiddelen Verordening 176

Leidraden
Leidraad 'Pasgeboren veulen'; *H.G.M. Wesselink en M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan* 177
Leidraad 'Omgaan met hengstensperma'; *T.A.E. Stout, M.L.G. Seuren-Coppens, J.M. Parlevliet en B. Colenbrander* 179

Uit en voor de praktijk
Veterinair antibioticumgebruik: wat is in Denemarken anders?; *H. Vaarkamp en C. Pellicaan* 182
Polycystic Kidney Disease (PDK) bij katten; *E.J. Gubbels en P. Prins* 184

Rectificatie
Rectificatie overzicht vacatures in besturen en commissies 183

Berichten en verslagen
Dr. Jos M.A. Snijders overleden 185
Marktonderzoek 'Vet 150 Nederland, 2005' 186

Congressen en cursussen
Dutch Avian Symposium 186
Precongress day Voorjaarsdagen over wondgenezing 187
Traceerbaarheid van verpakkingen 187
Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs 188
Twee mogelijkheden tot bijscholing op het gebied van de vogelgeneeskunde; *N.J. Schoemaker* 189
De paarden lopen zich al warm; *B. Cornelissen en J. Peters* 190

PAOD
Driedaagse cursus 'Management, een cruciale factor'; *H. Wessels* 191

Virbac ANIMAL HEALTH

2 krachtige premixen van Virbac

Respiratoire infecties?
5% Premix
Pulmodox
5% doxycycline voor een effectieve dosering.

Streptococcus suis?
5% Premix
Suramox
De effectiviteit van Amoxicilline, de zekerheid van een premix.



Palmodox 5% Premix: REG NL 9826 Samenstelling: doxycycline 5% Indicaties: Preventie van klinische verschijnselen van respiratoire infecties, veroorzaakt door voor doxycycline gevoelige stammen van *Pasteurella multocida en Mycoplasma hyopneumoniae*. Doeldier: Varkens, na het spenen. IKB-wachttijd: 7 dagen. Kanalisatie: UDA

Suramox 5% Premix: REG NL 8543 Samenstelling: Amoxicilline 5% Indicaties: Behandeling van aandoeningen veroorzaakt door *Streptococcus suis*. Doeldier: Gespeende big. IKB-wachttijd: 6 dagen. Kanalisatie: UDA

Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Dr. J.M.A. Snijders (Utrecht) †
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Boekbespreking 192

Referaten 192

Praktijk in bedrijf
Marketing in de praktijk; *W. Boer* 193

Uitgelicht
Bord gebruikt bij de bestrijdingscampagne van de runderhorzel 193

KNMvD

In memoriam
J. van der Waal; *R. Kummel en H. Perre* 194
Hans Bosch; *K. van Laar en A. Rozendal* 195

Groep Paard nieuws
Projectgroep Sportpaarden van de Groep Geneeskunde van het Paard 196

Doorlopende agenda 196

Deadline 198

Contents

The short- and long-term results of the Intensive Care of 160 sick neonatal foals; *S.E.M. Welschen, C.M. de Bruijn, and M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan* 168

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Zorg is een topic in onze steeds verder individualiserende samenleving. Ondanks het adagium 'ieder voor zich' dat bij een dergelijke maatschappij hoort, willen we toch graag verzekerd zijn van goede zorg op momenten dat dit nodig is, zoals bij gezondheidsproblemen en bij het klimmen der jaren. Een goed gestructureerde (gezondheids-)zorg komt door allerlei ontwikkelingen steeds verder onder druk te staan. De maatschappelijke bezorgdheid hierover leidt ertoe dat met een structurele regelmaat dit onderwerp hoog op de politieke agenda staat. Het woord 'zorgpolitie' is al gevallen in de discussies omtrent de problematiek in verpleeghuizen. Zorgverzekeraars maken weer handig gebruik van deze ontwikkelingen op hun markt door zich middels reclame op te werpen als onze grote 'ontzorgers'.

Dierenartsen spelen van oudsher een rol bij de zorg voor een goede volksgezondheid door hun betrokkenheid bij de voedselketen. De zorg met betrekking tot voedselveiligheid komt tot uiting in een toename van de regelgeving op dat gebied. Een voorbeeld daarvan is de Algemene Levensmiddelen Verordening (zie de bijdrage vanuit de VWA), waarbij zelfs traceerbaarheid van het verpakkingsmateriaal geregeld dient te zijn. Resistentievorming door antibioticumgebruik bij (landbouw)huisdieren baart zorgen zodat kritisch gekeken wordt naar het gebruik van deze middelen (zie de bijdrage van Vaarkamp en Pellicaan). Binnen de humane gezondheidszorg spelen ook gezelschapsdieren nadrukkelijk een rol, omdat ze niet alleen belangrijk zijn voor de welzijnsbeleving van mensen, maar wel degelijk ook voor hun fysieke gezondheid. Aangetoond is bijvoorbeeld de langere overlevingsduur van hartinfarct-patiënten met een hond vergeleken met patiënten niet in het bezit van een dergelijk huisdier. Ook is er het voorbeeld van epilepsie-patiënten die door hun hond worden gewaarschuwd voor een op handen zijnde aanval.

Het peer reviewed artikel in deze aflevering betreft de resultaten van de intensieve en kostbare zorg verleend aan jonge veulentjes. Uit de klanttevredenheidsenquête blijkt dat ongeveer zeventig procent van de eigenaren van wie het veulen ondanks alles tijdens de opname is bezweken van zins is om in een soortgelijke situatie hun veulen weer voor de intensive care behandeling aan te bieden. Een groter compliment voor je inzet kun je als zorgverlener mijn inziens nauwelijks krijgen. Het artikel wordt aangevuld met een duidelijk leidraad voor pasgeboren veulens en veulens in de dop (KI).

Een klanttevredenheidsonderzoek is een (onmisbaar?) onderdeel van het managen van een organisatie, hoe klein of groot ook. Ook in de veterinaire markt wordt het belang hiervan steeds meer onderkend gezien de aankondigingen van diverse management- en marketingcursussen (er schijnen overigens ook managementcursussen te zijn waarbij paarden een centrale rol spelen!).

In onze multiculturele samenleving is pluriformiteit een gegeven. De pluriformiteit van dierenartsen komt duidelijk tot uiting in de lezingen en workshops op de door de DSK georganiseerde Praktijk & Carrière beurs. Pluriform zijn ook de diersoorten die in deze aflevering ter sprake komen (paarden, symposium over diverse vogelsoorten, PKD bij katten en een boekbespreking over de anatomie van de hond). Echter landbouwhuisdieren worden deze keer alleen belicht in een referaat over het porcine circovirus en in een korte bijdrage vanuit het veterinair universiteitsmuseum (hopelijk toch geen voorteken?) over rundergezondheidszorg (horzelbestrijding) in het verleden. Misschien is deze verdeling wel de weerslag van de verschuiving die duidelijk plaatsvindt tussen gezelschapsdieren en landbouwhuisdieren op de veterinaire gezondheidszorgmarkt. Het belang van gezelschapsdieren zal waarschijnlijk alleen maar toenemen bij de verdergaande individualisering en vergrijzing.

Tot slot wordt bij de toelichting op een uitspraak van het Tuchtcollege nog weer eens het belang benadrukt van het onvoorwaardelijk vertrouwen dat de maatschappij moet kunnen hebben in de zorgvuldige en bekwame taakuitoefening van dierenartsen op het gebied van de diergezondheidszorg en daarmee ook op hun aandeel in de humane gezondheidszorg.

Jan Vos

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

De korte- en lange-termijn-resultaten van 'Intensive Care' van 160 pasgeboren zieke veulens

S.E.M. Welschen[1], C.M. de Bruijn[2] en M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan[3]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 168-173

Oorspronkelijk artikel

Samenvatting

In dit artikel worden de resultaten op korte- en lange-termijn van de 'Intensive Care voor Veulens' (IC) van de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard te Utrecht geëvalueerd. De patiënten werden, op basis van specifieke criteria, ingedeeld in verschillende groepen: 'Sepsis', 'Pneumonie', 'Enteritis', 'Asfyxie', 'Prematuur', 'Iso-erythrolysis' en 'Equine Herpes Virus (EHV)'. Voor elke groep afzonderlijk werden zowel het overlevingspercentage als het gemiddeld aantal opnamedagen uitgerekend. De veneuze bloedvariabelen op het moment van binnenkomst werden vergeleken voor de 'overlevende' en de 'niet-overlevende' veulens binnen de groepen, tussen de groepen en 'overall'.

Van 1992 tot en met 2001 werden 160 zieke veulens (jonger dan zeven dagen) opgenomen in de IC. Van de opgenomen veulens verliet 36 procent levend de kliniek. Het gemiddeld aantal opnamedagen voor een 'overlevend' veulen was 6,6 dagen en voor een 'niet overlevend' veulen 3,0 dagen. De pCO_2 bleek diagnostisch en prognostisch de meest belangrijke variabele.

Een telefonische enquête toonde aan dat zestig procent van de overlevende veulens, in het bezit van eigenaren die aan de enquête deelnamen (81 procent van de eigenaren werd bereikt), aan de lange-termijn-verwachtingen van de eigenaar voldeed.

Summary

The short- and long-term results of the Intensive Care of 160 sick neonatal foals

The short- and long-term results of admission to the 'Neonatal Intensive Care Unit' (ICU) at the Department of Equine Sciences of the Utrecht University were evaluated. The patients were categorized, based on specific criteria, into different groups: 'Sepsis', 'Pneumonia', 'Enteritis', 'Asphyxia', 'Premature', 'Isoerythrolysis', and 'Equine herpes virus (EHV)'. The survival rate and mean duration of hospitalization were determined for each group. The venous blood variables at admission were compared for 'surviving' and 'non-surviving' foals within groups, between groups, and for the overall group.

From 1992 to 2001, 160 critically ill foals (younger than 7 days) were admitted to the ICU. Thirty-six percent of the foals survived. The mean duration of hospitalization was 6.6 days for the 'surviving' foals and 3.0 days for the 'non-surviving' foals. The pCO_2 appeared to be the most important diagnostic and prognostic variable. The results of a telephone questionnaire (owner response of 81%) revealed that in the long term 60% of the surviving foals lived up to the owner's expectations.

[1] Destijds Faculteit der Diergeneeskunde, nu Paardenkliniek 'Heierhoeve', Heierkerkweg 8a, 5928 RM Venlo.

[2] Destijds Faculteit der Diergeneeskunde, nu Dierenkliniek Wolvega, Kliniek voor Paarden, Stellingenweg 10, 8474 EA Oldeholtpade.

[3] Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Discipline Inwendige Ziekten, Yalelaan 12, 3584 CM Utrecht. Tel.: 030-2531350, Fax: 030-2531817.

Inleiding

De Faculteit der Diergeneeskunde biedt sinds 1992 'Intensive Care' aan voor zieke en/of te vroeg geboren veulens (jonger dan zeven dagen). Deze 'IC' wordt gerund door dierenartsen van de discipline Inwendige Ziekten, dierverzorgers en een groep vrijwilligers: de 'Veulenbrigade' (ouderejaars studenten diergeneeskunde). Ieder jaar worden er, van eind februari tot eind juni, met hulp van de 'Veulenbrigade', veulens in de IC verzorgd die zijn ingestuurd, omdat ze door uiteenlopende oorzaken niet zelfstandig kunnen staan en/of drinken en de eigenaar IC wenst. De resultaten van tien jaar Veulen IC worden in dit artikel geëvalueerd.

Wereldwijd zijn er ook andere faculteiten die IC aanbieden voor zieke en/of te vroeg geboren veulens. Alleen vanuit de Universiteit van Pennsylvania (New Bolton Center) en de Universiteit van Florida zijn de resultaten van de veulen IC gepubliceerd (1, 2, 4). Deze twee universiteiten hebben al vanaf begin jaren '80 een IC-afdeling voor veulens. Axon *et al.* (Pennsylvania) beschreven 278 volbloed renpaardveulens (jonger dan dertig dagen) die in de periode van 1990 tot 1995 werden behandeld en bepaalden de overlevingspercentages voor de diagnosegroepen; 'Sepsis', 'Asfyxie', 'Prematuur' en 'Iso-erythrolysis' (1). Voor de lange-termijn-resultaten van de IC-veulens is in dit onderzoek gekeken naar het aantal starten, het aantal plaatsingen en de totale winstsom.

De Universiteit van Florida heeft twee onderzoeken gepubliceerd: Baker *et al.* publiceerden de resultaten van de periode tussen 1981 en 1983 (131 veulens) (2) en Koterba gaf een overzicht van de resultaten van 1982 tot 1987 (293 veulens) (4). Deze onderzoeken geven de korte-termijn-resultaten weer van alle opgenomen veulens (jonger dan zeven dagen). De 'overlevende' veulens werden gevolgd door middel van een enquête inzake eventuele gedrags- en/of gezondheidsproblemen.

De onderzoeksaanpak van beide bovengenoemde universiteitsklinieken is gebruikt om de gegevens van de IC-afdeling van de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard te evalueren. Het doel van ons retrospectieve onderzoek was een nauwkeurigere prognose te kunnen geven aan de eigenaren die hun veulen aanbieden voor IC.

Hiertoe is gekeken naar de korte- en lange-termijn-overleving van groepen veulens met verschillende aandoeningen.

Materiaal en methoden

Veulens

Zieke en/of te vroeg geboren veulens jonger dan zeven dagen die niet drinken en/of niet kunnen staan kunnen door een dierenarts worden aangeboden voor IC. Voor definitieve opname in IC wordt besproken of een eigenaar de relatief kostbare IC-behandeling wil. Alleen de veulens waarbij daadwerkelijk tot IC werd overgegaan zijn voor deze evaluatie gebruikt.

Van 1992 tot en met 2001 werden 160 veulens opgenomen op de IC-afdeling. Voor de korte-termijn-evaluatie van de resultaten werd gebruikgemaakt van de patiëntenverslagen uit het archief van de Kliniek Inwendige Ziekten.

Opzet van het onderzoek

Een veulen dat wordt opgenomen in onze kliniek ondergaat een uitgebreid klinisch onderzoek en er wordt bloed afgenomen voor hematologisch en biochemisch bloedonderzoek en voor bacteriologisch onderzoek. De volgende veneuze bloedvariabelen waren in het retrospectieve onderzoek voor alle veulens terug te vinden: pH, pCO_2, het totaal aantal leukocyten en de ureumconcentratie. Deze variabelen geven een indruk van respectievelijk de perifere doorbloeding, de gasuitwisseling, eventueel aanwezige ontsteking en de hydratiestatus van het veulen (5) en zijn dus van belang voor de prognose. Om in de toekomst ook een betere kostenindicatie mogelijk te maken werd het gemiddeld aantal opnamedagen per diagnosecategorie voor zowel 'overlevende' veulens als 'niet-overlevende' veulens berekend.

De lange-termijn-resultaten werden geëvalueerd aan de hand van een enquête, gestuurd naar alle eigenaren van een overlevend veulen.

Tot slot werd aan zowel eigenaren van overlevende als van niet-overlevende veulens gevraagd of zij 'tevreden' waren met de behandeling en of zij in de toekomst in een vergelijkbare situatie hun veulen opnieuw zouden aanbieden voor Intensive Care.

Diagnosegroepen

De veulens werden ingedeeld in zeven diagnosegroepen, 'Sepsis', 'Pneumonie', 'Enteritis', 'Asfyxie', 'Prematuur', 'EHV (Equine Herpes Virus)' en 'Iso-erythrolysis'. Verder waren er de groepen 'Anders' (diagnoses die slechts één of twee keer voorkwamen) en 'Onbekend' (geen diagnose).

De veulens werden retrospectief aan de hand van de anamnese, de klinische symptomen, het bloedonderzoek en het bacteriologisch onderzoek bij aankomst ingedeeld in een diagnosegroep (Tabel 1).

Eventueel werd de diagnosegroep, als het veulen kort na aanvang van de therapie overleed, (bij)gesteld aan de hand van het sectiebeeld.

Wanneer een veulen op basis van de beschikbare informatie voor meerdere diagnosegroepen in aanmerking kwam, is gekozen voor de aandoening die voor het veulen bij opname het meest bedreigend was. Indien een veulen niet aan de gestelde criteria voldeed, werd het veulen ingedeeld in de groep 'Onbekend'. Als een veulen gedurende de opname ook aan criteria van een andere diagnosegroep ging voldoen, werd dit als complicatie gezien en bleef het veulen ingedeeld in de oorspronkelijke diagnosegroep.

Tabel 1. De criteria aan de hand waarvan 160 IC-veulens werden ingedeeld in zeven diagnosegroepen.

Sepsis: één of meer van de volgende punten:
• Sectieuitslag: Sepsis • Positieve bloedkweek • Leukocyten < $5{,}0 * 10^9$ / L • Een combinatie van: - Petechiën - Temperatuur boven de 38.6 graden - Navel- en gewrichtsontstekingen
Pneumonie: één of meer van de volgende punten:
• Sectieuitslag: Pneumonie. • Diagnose na röntgenfoto. • Een combinatie van : - Koorts - Leukopenie - Aanwijzingen bij klinisch onderzoek
Enteritis: één of meer van de volgende punten:
• Sectieuitslag: Enteritis • Waterdunne diarree • Positieve mestkweek op pathogenen
Asfyxie: twee of meer van de volgende punten:
• Sectieuitslag: Asfyxie • Anamnese: bijvoorbeeld dystocia, in de vliezen geboren, premature lactatie, en andere. • Hersenverschijnselen • Verminderde slik- en zuigreflex, moeilijk wakker te krijgen • Lage Pa O_2 • Een combinatie van: - Hoge ademfrequentie - Cyanose - Accessoire ademhalingsbewegingen
Prematuur: één of meer van de volgende punten:
• Sectieuitslag: prematuur • 320 dagen draagtijd of korter • Röntgenfoto: onvoldoende ossificatie van het skelet (met name carpaal/tarsaal beenderen) • Uiterlijke kenmerken van prematuriteit: floppy ears, silky coat, laag geboortegewicht en slappe pezen en banden
Iso-erythrolysis: twee of meer van de volgende punten:
• Hemolytisch plasma • Positieve reactie op bloedtransfusie • Een combinatie van : - Icterus - Anemie
EHV (Equine Herpes Virus):
• Sectieuitslag: EHV

Bloedvariabelen

Bij de analyse van de bloedvariabelen werd gebruikgemaakt van de veneuze waarden van de pCO_2, de pH, het leukocytenaantal en de ureumconcentratie op het moment van binnenkomst op de kliniek. Er worden doorgaans bij de IC-veulens veel meer bloedwaarden bepaald, maar alleen van de genoemde variabelen waren voldoende gegevens beschikbaar voor het retrospectieve onderzoek.

Een tweezijdige ongepaarde Student's *t*-toets, waarbij een 95 procent betrouwbaarheidsinterval werd gehanteerd, is gebruikt om de significantie van de gevonden verschillen tussen de gemiddelden aan te tonen.

Tabel 2. In deze tabel wordt een overzicht gegeven van de veneuze bloedwaarden bij opname (pCO_2, de pH en het leukocytenaantal) van 57 'overlevende' en 103 'niet-overlevende' veulens, waarbij alleen die waarden zijn gegeven die significant verschilden tussen de beide groepen (de ureumconcentratie verschilde nergens significant en is dus niet gegeven).

A	Overlevend (n = 57)	Niet-overlevend (n=103)	Normaalwaarden (3)
Leucocyten	6,6 ± 3,6 G/l	4,7 ± 4,2 G/l	6.6 ± 2.2 G/l
pCO_2	6,8 ± 1,1 kPa	7,7 ± 1,8 kPa	6.2 ± 0.6 kPa
pH	7,33 ± 0,10	7,26 ± 0,10	7.39 ± 0.08

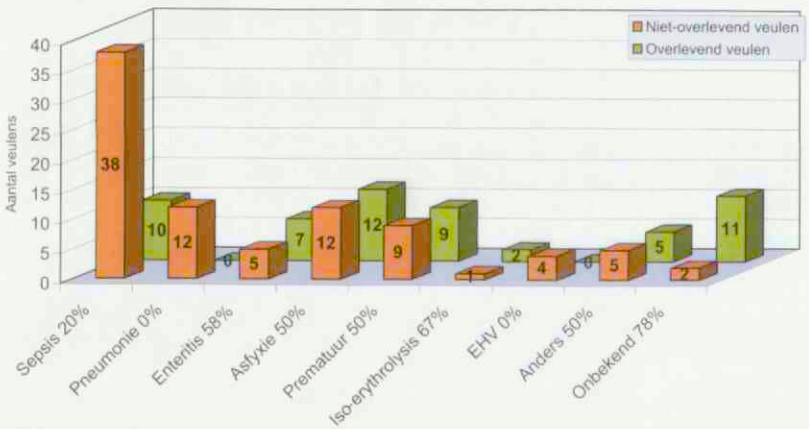
A = Bloedvariabelen met een significant verschillend gemiddelde voor 'overlevende' en 'niet-overlevende' veulens ($p < 0,05$).

B	Overlevend	Niet-overlevend
Asfyxie pCO_2	6,6 ± 1,5 kPa (n=12)	8,8 ± 2,6 kPa (n=12)
Prematuur pCO_2	6,8 ± 1,2 kPa (n=9)	9,6 ± 2,3 kPa (n=9)

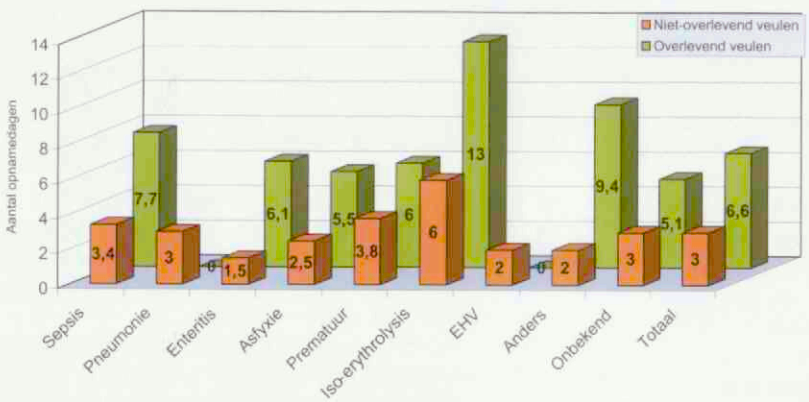
B = Diagnosegroepen met significante verschillen in gemiddelde pCO_2 voor 'overlevende' en 'niet-overlevende' veulens met betreffende aandoening ($p < 0,05$).

C	
pCO_2	
Pneumonie (n= 12) ↔ Enteritis (n=12)	8,4 ± 1,6 ↔ 6,5 ± 1,6 kPa
Prematuur (n=18) ↔ Enteritis (n=12)	8,2 ± 2,3 ↔ 6,5 ± 1,6 kPa
Pneumonie (n=12) ↔ Sepsis (n=48)	8,4 ± 1,6 ↔ 6,9 ± 1,0 kPa
pH	
Pneumonie (n=12) ↔ Sepsis (n=48)	7,23 ± 0,1 ↔ 7,30 ± 0,1

C = Significante verschillen in pCO_2 en pH voor twee diagnosegroepen ($p < 0,05$).



Figuur 1. Het aantal 'overlevende' en 'niet-overlevende' veulens voor de verschillende diagnosegroepen. Bij iedere diagnose is het percentage overlevende veulens aangegeven.



Figuur 2. Het gemiddeld aantal opnamedagen voor de 'overlevende' en de 'niet- overlevende' veulens van de verschillende diagnosegroepen.

Evaluatie

Er wordt onderscheid gemaakt tussen de korte- en de lange-termijn-resultaten.

Onder de korte-termijn-resultaten wordt verstaan het overlevingspercentage op het moment van ontslag uit de kliniek en het gemiddeld aantal opnamedagen. Onder de lange-termijn-resultaten worden verstaan het lange-termijn overlevingspercentage, gedrags- en gezondheidsproblemen op verschillende leeftijden en het feit of het veulen zich al dan niet ontwikkeld heeft naar verwachting van de eigenaar. Voor de lange-termijn-evaluatie werd aan de 57 eigenaren van een veulen dat de IC levend verlaten had een enquête toegezonden. Deze veulens waren dus minimaal zes maanden en maximaal tien jaar eerder vanuit de kliniek levend naar huis gegaan. Deze enquête bevatte vragen over de opfokperiode en over eventuele gedrags- en gezondheidsproblemen per leeftijdsfase (nul tot zes maanden, zes maanden tot één jaar, één tot drie jaar en ouder dan drie jaar). De vragen over de opfokperiode bestonden uit vragen over de gezondheidstoestand tijdens de opfok, de weidegang, de melkverstrekking, het aantal contacturen, vaccinatie, ontworming en het fokdoel. Deze aanvullende vragen zijn in de enquête verwerkt om gedrags- en gezondheidsproblemen ontstaan door afwijkingen in de opvoeding en verzorging te kunnen scheiden van de gedrags- en gezondheidsproblemen die door een IC-periode kunnen zijn ontstaan (6).

Alle eigenaren van een 'overlevend' veulen (n=57) en een even groot aantal eigenaren, *at random* geselecteerd, van een 'overleden' veulen (n=57) hebben een aanvullende enquête ontvangen. Hierin werd hen gevraagd aan te geven of zij tevreden waren met de kwaliteit van de aangeboden zorg en of zij in dezelfde situatie weer de keuze zouden maken om hun veulen aan te bieden voor intensieve zorg door de Utrechtse Veulenbrigade.

Resultaten

Korte-termijn-resultaten

De groep van 160 in de IC opgenomen veulens bestond uit 48 procent merries en 52 procent hengsten. Zevenenvijftig veulens (36 procent) hebben de kliniek levend verlaten. Het aantal veulens per diagnosegroep en de bijbehorende overlevingspercentages zijn per diagnosegroep weergegeven in figuur 1. Het gemiddeld aantal opnamedagen per diagnosegroep voor zowel 'overlevende' veulens als 'niet-overlevende' veulens wordt gegeven in figuur 2.

Analyse van bloedwaarden

De significant verschillende bloedvariabelen zijn gegeven in tabel 2.

Tabel 2A: de gemiddelde veneuze pH en het leukocytenaantal waren significant hoger voor de totale 'overlevende' groep in vergelijking tot de totale 'niet-overlevende' groep, terwijl de gemiddelde veneuze pCO_2 significant lager was.

Tabel 2B: voor de groepen 'Asfyxie' en 'Prematuur' bleek de gemiddelde veneuze pCO_2 significant lager te zijn voor de 'overlevende' veulens in vergelijking met de 'niet-overlevende' veulens. In de overige diagnosegroepen werden dus geen significante verschillen gevonden tussen de overlevende en de niet-overlevende veulens.

Tabel 2C: vergelijking tussen diagnosegroepen onderling leverde slechts enkele significante verschillen op.

Samenvattend bleek de pCO_2 diagnostisch en prognostisch de meest informatieve bloedvariabele. De ureumconcentratie was niet significant verschillend tussen de totale 'overlevende' groep (8.4 mmol/l; normaal 4.8 ± 3.5 mmol/l (3)) en de totale 'niet-overlevende' groep (9.5 mmol/l), noch significant verschillend voor de diverse diagnosegroepen.

Lange-termijn-evaluatie

Met behulp van de enquêtes werd informatie verkregen over 46 van de 57 paarden die als veulen de IC levend hadden verlaten. Na de IC-periode werden veertig veulens door de eigen merrie opgevoed (40/46, 87 procent), drie door een adoptiemerrie (3/46, 7 procent) en drie als lebveulen (3/46, 7 procent). Alle veulens werden volgens huidige maatstaven gevaccineerd en ontwormd. Vierendertig van de 46 paarden leefden nog op het moment van de enquête (34/46, 74 procent). Van de nog levende paarden waren er negentien nog in het bezit van de eerste eigenaar (19/34, 56 procent).

Van de 46 teruggevonden veulens waren er dus twaalf overleden (12/46, 26 procent). Van deze twaalf overleden veulens zijn er zeven doodgegaan of geslacht in de periode tussen ontslag uit de kliniek en een leeftijd van drie maanden (7/46, 15 procent) en vijf in de periode van twee tot drie jaar (5/46, 11 procent). Bij zes van de 34 nog levende veulens werd melding gemaakt van serieuze gezondheidsproblemen (6/46, 13 procent). Dit betekent dat in totaal 60 procent (28/46) van de veulens nog steeds in leven is en zich tevens naar tevredenheid van de eigenaar heeft ontwikkeld.

De oorzaken die gegeven werden voor het overlijden of de ernstige gezondheidsproblemen van een veulen na ontslag worden gegeven in tabel 3.

Tabel 3. Gezondheidsproblemen gemeld door de eigenaar in de enquête bij achttien van de 46 teruggevonden veulens. Deze achttien veulens waren óf overleden óf vertoonden ernstige gezondheidsproblemen.

	Diagnose bij opname	Gezondheidsprobleem na verlaten van de IC	Gevolg
1	Sepsis	achtergebleven in de groei en in de leeftijdsfase van 1-3 jaar ontsteking van de groeischijven.	
2	Sepsis	chronische infecties (meerdere uitgebreide verkoudheden, staart- en maneneczeem, mok en langdurige infectie na castratie).	
3	Asfyxie	stofwisselingsproblemen in de spieren (kreupelheid).	
4	Asfyxie	dood door iatrogeen veroorzaakte longbloeding door sonderen op 3 weken.	†
5	Asfyxie	dood gevonden op 2,5 week (oorzaak onbekend).	†
6	Asfyxie	verkocht als 3-jarige in verband met gedragsproblemen.	
7	Asfyxie	dood gevonden als 2,5-jarige (oorzaak onbekend).	†
8	Prematuur	geslacht op 2 maanden in verband met standafwijking.	†
9	Prematuur	geslacht als 3-jarige in verband met ernstige kreupelheid (OCD).	†
10	Prematuur	verongelukt als jaarling.	†
11	Prematuur	dood gevonden op 2 weken (oorzaak onbekend).	†
12	Biesttekort	geëuthanaseerd als 2,5-jarige in verband met coördinatieproblemen.	†
13	Biesttekort	dood gevonden op 2,5 week (onbekend).	†
14	Anders (Tweeling)	dood gevonden op 4,5 weken na een maagprobleem.	†
15	Isoerythrolysis	verongelukt als 2-jarige.	†
16	Onbekend	verkocht als 1,5-jarige in verband met ernstige standafwijking.	
17	Onbekend	geëuthanaseerd op 2,5 week omdat het veulen tegen muren op bleef lopen en een slechte coördinatie had (neurologische verschijnselen).	†
18	Onbekend	verkocht als 2,5-jarige omdat het paard achterbleef in de groei. Verder werd melding gemaakt van gedragsproblemen.	

Tabel 4. Resultaten van de enquête in zake van de tevredenheid van 92 eigenaren (van 46 'overlevende' veulens en 46 'niet-overlevende' veulens).

	Bent u tevreden over de 'Intensive Care'?	Zou u, in dezelfde situatie, weer de keuze maken om uw veulen naar Utrecht te brengen?
Levend veulen (n = 46)	96%	96%
Overleden veulen (n = 46)	89%	67%

Tevredenheidsenquête

Van zowel de 57 geënquêteerde eigenaren van een 'overlevend' veulen, als die van de 57 'niet-overlevende' veulens werden er in beide groepen 46 enquêtes beantwoord. Het percentage tevreden eigenaren en hun keuze in een vergelijkbare situatie in de toekomst is weergegeven in tabel 4.

Tabel 5. Gegevens van de IC-resultaten te Utrecht (overlevingspercentages) vergeleken met de bekende gegevens van de Universiteiten in Pennsylvania (1), in Florida 1981/1983 (2) en in Florida 1982/1987 (4).

Universiteit	Utrecht 1992-2001	Pennsylvania 1990-1995 (1)	Florida 1981-1983 (2)	Florida 1982-1987 (4)
Sepsis	20 %	72 %	25 %	43 %
Pneumonie	0 %		33 %	
Enteritis	58 %		52 %	
Asfyxie	50 %	74 %		
Prematuur	50 %	74 %		55 %
EHV	0 %			
Iso-erythrolyse	67 %	73 %	50 %	
Anders	33 %		0 %	
Onbekend	78 %		61 %	
Totaal	36 %	81 %	54 %	67 %

Discussie

Het feit dat de patiëntenverslagen worden ingevuld door verschillende dierenartsen gaat ten koste van de uniformiteit van de informatie voor het onderzoek. Echter door het strikt hanteren van de diagnosecriteria is dit probleem zo goed mogelijk ondervangen. Bij vergelijken van de overlevingspercentages op de korte termijn voor de verschillende diagnosegroepen met de gegevens van buitenlandse klinieken (tabel 5) blijkt dat de overlevingspercentages in Utrecht meestal lager zijn dan elders. Dit hangt mogelijk samen met de omstandigheden: de veulens worden vaak laat en in slechte toestand aangeboden, er bestond in het verleden minder ervaring en er zijn minder mankracht en financiële middelen beschikbaar voor de opvang van zieke pasgeboren veulens.
Daarnaast is het zo dat de inclusiecriteria van de buitenlandse onderzoeken niet nader gedefinieerd zijn. Veulens in de diagnosegroepen asfyxie en enteritis hebben in ons onderzoek een betere prognose dan veulens met sepsis of pneumonie. In de genoemde buitenlandse onderzoeken wordt in het algemeen een gelijke trend gezien, hoewel er soms duidelijk verschillen zijn. Zo heeft de categorie 'sepsis' in Pennsylvania een overlevingspercentage van 72 procent terwijl dit in Florida en in Utrecht beduidend lager is.

Het gemiddeld aantal opnamedagen voor een 'overlevend' (6.6 dagen) en 'niet-overlevend' (3.0 dagen) veulen in Utrecht zijn bij benadering gelijk aan het aantal opnamedagen in Florida (respectievelijk 7.6 en 3.2 dagen) (4).
Op basis van het gemiddeld aantal opnamedagen per aandoening kan er voor de eigenaar een kostenschatting worden gemaakt. Op de Universiteit Utrecht wordt op dit moment ongeveer € 400 tot € 600 voor de eerste dag gerekend en € 200 tot € 300 voor elke daaropvolgende dag dat het veulen in de Intensive Care behandeld wordt. Na de Intensive Care periode blijft de patiënt veelal enkele dagen ter observatie en voor vervolgbehandeling. De kosten voor die dagen zijn beduidend lager.

Het percentage veulens dat binnen één jaar na ontslag nog komt te overlijden is in Utrecht (7/46, 15 procent) vergelijkbaar met Florida (18 procent) (2). Het percentage 'ernstige gezondheidsproblemen' na ontslag uit de kliniek, was in Utrecht (6/46, 13 procent) beduidend lager dan in Florida (43 procent) (2). Dit hangt mogelijk samen met het betere 'overlevingspercentage' van de veulens in Florida waardoor dieren met subklinische problemen later alsnog gezondheidsproblemen kunnen vertonen. Zo geldt bijvoorbeeld voor de 'Sepsis'-groep uit Florida dat na ontslag 45 procent alsnog overlijdt (4). Ook van de veulens uit de groep 'Prematuur' in Florida is later alsnog dertig procent overleden. Van de sterfgevallen na ontslag in Florida, overleed zeventig procent in de eerste drie maanden, twintig procent tussen de vier tot twaalf maanden en tien procent na meer dan een jaar (4).
In Utrecht is, van de veulens die zijn overleden na ontslag uit de kliniek, 58 procent (7/12) overleden in de eerste drie maanden, nul procent tussen de vier en twaalf maanden en 42 procent (5/12) is ouder dan een jaar geworden.
In Pennsylvania worden de lange-termijn-resultaten beoordeeld door de hoeveelheid starts in wedrennen, plaatsingen en de totale winsom van de IC-veulens te vergelijken met die van hun leeftijdsgenoten. Er kwamen procentueel minder renpaarden met een IC-historie (59 procent) aan de start dan in de controlegroep (79 procent) (1). De paarden die meer dan éénmaal aan de start verschenen verschilden echter niet significant van de controlegroep wat betreft het aantal starten, plaatsingen en de totale winsom in de eerste twee racejaren. Renpaarden die als veulen sepsis, asfyxie of een gelokaliseerde infectie hadden gehad, hadden in hun eerste jaar een mindere winsom dan de controlegroep. Voor de paarden die als prematuur of immatuur veulen opgenomen zijn geweest, geldt dat zij in zowel het eerste als het tweede jaar significant minder verdienden dan de controlegroep. Doordat de meeste IC-veulens in Florida renpaardveulens zijn, is er sprake van een objectief instrument om de prestaties te beoordelen.
Helaas zijn voor de veulens van ons onderzoek dergelijke objectieve gegevens van de prestaties niet beschikbaar. Uit de enquête is gebleken dat 60 procent (28/46) van de veulens, die de IC levend verlaten hebben, uiteindelijk een paard is geworden dat voldeed aan de verwachtingen van de eigenaar. Ter vergelijking: op een onderzoeksbedrijf in Lelystad (de Waiboerhoeve) wordt gemiddeld 75 procent van de daar levend geboren veulens uiteindelijk een goed bruikbaar paard op het moment van zadelmak maken (J. Knaap, persoonlijke communicatie). Een overlevend IC-veulen heeft dus in vergelijking met een normaal veulen een zeer reële kans om zich naar tevredenheid te ontwikkelen.

De bevinding dat de pCO_2 de meest bruikbare bloedvariabele lijkt te zijn om iets te zeggen over de prognose (en soms over de diagnose) van de IC-veulens hangt mogelijk samen met het feit dat deze variabele een duidelijke reflectie is van de longfunctie van het veulen. Juist de longfunctie is vaak een bepalende fac-

tor voor de overlevingskansen van een veulen (5).

Een groot percentage van de eigenaren, zowel van een 'overlevend' als van een 'niet-overlevend' veulen, is tevreden over de IC in Utrecht en zou hun veulen, ondanks de kosten die dit met zich meebrengt, in eenzelfde situatie weer aanbieden. Het is te verwachten dat eerdere herkenning en snelle verwijzing van zieke pasgeboren veulens een positieve invloed zal hebben op de korte- en lange-termijn-resultaten van de veulen-IC in Utrecht.

Literatuur

1 Axon J, Palmer J, and Wilkins P. Short and long term athletic outcome of neonatal intensive care survivors. 45th proceedings of the annual convention of the Am Assoc Eq Pract 1999: 224 -5.

2 Baker SM, Drummond WM, Lane TJ, and Koterba AM. Follow-up evaluation of horses after neonatal intensive care. J Am Vet Med Assoc 1986: 189: 1454-7.

3 Brommer H, Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan MM, and Kessels B. Haematological and blood chemical characteristics of Dutch warmblood foals manged under three different rearing conditions from birth to 5 months of age. Vet Quart 2001: 23: 92-5.

4 Koterba AM. Equine neonatal intensive care at the University of Florida 1982 - 1987: an update. 33rd proceedings of the annual convention of the Am Assoc Eq Pract 1987: 805-16.

5 Koterba AM, Drummond WH, and Kosch PC. Equine Clinical Neonatology.1990 (XXII).

6 Welschen SEM. Korte- en lange-termijn-evaluatie van de equiene neonatale intensive care. Verslag onderzoeksstage, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, januari 2002.





VVAA ZORGT VOOR DE ZAKEN

Als dierenarts maakt u lange dagen en heeft u heel wat verantwoordelijkheden. Dieren en hun eigenaren vragen veel van uw tijd. Daarnaast heeft u uw zakelijke en financiële beslommeringen. Door alle hectiek krijgen die vaak minder aandacht dan ze verdienen. Gelukkig is er de VVAA. Al meer dan 75 jaar dé complete zakelijke dienstverlener van en voor dierenartsen. Alle zaken voor u persoonlijk, maar ook voor uw praktijk geregeld op één vertrouwd adres. Onze adviseurs weten precies wat er zich afspeelt binnen uw vakgebied. Zij zijn uitstekend geïnformeerd over alle zaken rondom de kleine huisdieren/gezelschapsdieren-, gemengde- en landbouwhuisdierenpraktijk. En adviseren u bij uw praktijkoverdracht en associatie, de daarbij behorende goodwillberekeningen, de gevolgen van de schaalvergroting binnen de diergeneeskundige praktijk of over de verschillende specialisaties in de diergeneeskunde. Deze kennis en ervaring vindt u ook terug in onze producten en diensten. Of het nu gaat om verzekeringen of de opbouw en bescherming van uw vermogen.

Wilt u ook verzekerd zijn van een deskundige begeleiding afgestemd op uw persoonlijke situatie en wensen? Neemt u dan contact op met de VVAA adviesgroep Dierenartsen (030) 247 49 49. U zorgt goed voor uw 'patiënten', wij graag voor uw zaken.

VVAA VOOR DIERENARTSEN

VVAA

Atoomweg 100, Postbus 8153, 3503 RD Utrecht, telefoon (030) 247 49 11, internet www.vvaa.nl

Binnen het boekje

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Het blijft met enige regelmaat terugkomen: een dierenarts die het niet al te nauw neemt met het papierwerk. Keuringsformulieren van paarden en noodslachtingsformulieren voor veel hebben een meer officiële (wettelijke) status dan vaccinatieboekjes, maar dat ontslaat een dierenarts nog niet van de plicht om hier zorgvuldig mee om te springen. Gezien het grote aantal zaken hierover kun je je afvragen of dierenartsen massaal ten prooi vallen aan naïviteit, of dat aandacht hiervoor in de opleiding ontbreekt?

Hondenhandel en –wandel

Als de Landelijke Inspectiedienst van de Dierenbescherming (LID) een controle uitvoert bij een hondenhandelaar, treffen de inspecteurs daar wat vaccinatieboekjes aan die niet volledig zijn ingevuld. De datum van de enting en de vaccinatiesticker zijn erin te vinden, maar verder is het boekje maagdelijk wit. Een signalement van het hondje ontbreekt, net als het klinisch onderzoek en een handtekening. Dat laatste is geen probleem voor de hondenhandelaar; die handtekening zet hij zelf.



Kaboutertjes?

Door de LID komt de zaak aan het rollen bij het Tuchtcollege, waar de klachtambtenaar op grond van het algemeen belang een klacht indient tegen deze jonge dierenarts, die net is afgestudeerd en in loondienst werkt. Tijdens de procedure blijkt dat haar werkgever net zo goed oningevulde vaccinatieboekjes afgeeft, en haar heeft geïnstrueerd om het op deze manier te doen. Zij heeft de instructies braaf opgevolgd, en zich niet afgevraagd of dit wel door de beugel kon. Daarnaast had ze er geen idee van dat de hondenhandelaar dan zelf de boekjes zou invullen. Hoe ze dacht dat de boekjes ingevuld zouden raken als noch de dierenarts, noch de handelaar dat zou doen komt niet ter sprake.

Valsheid in geschrifte?

Het Tuchtcollege is klip en klaar hierover: volgens vaste jurisprudentie wordt zeer veel belang gehecht aan de betrouwbaarheid van verklaringen van dierenartsen. Het afgeven van een verklaring door een dierenarts over de gezondheid van een dier is onderdeel van de wettelijke verplichting om de diergeneeskunde zorgvuldig uit te oefenen. Een door een dierenarts gegeven verklaring omtrent de gezondheid van een dier moet betrouwbaar zijn, anders is het gedaan met het vertrouwen in de zorgvuldige en bekwame taakuitoefening van dierenartsen. En als dat vertrouwen niet meer bestaat, waar blijft de -hoge - kwaliteit van de diergeneeskunde dan nog?

Maatschappij....

In het maatschappelijk verkeer gaat bovendien van een dergelijke verklaring een bepaald gezag uit. Dit gezag berust op het feit dat van een verklaring van een dierenarts mag worden verwacht dat deze eerst wordt afgegeven na een deugdelijk onderzoek en naar beste kunnen en weten van de betrokken dierenarts. Omdat de dierenarts ook verkeerd is geïnstrueerd door haar werkgever en de fout heeft ingezien, blijft het deze keer bij een waarschuwing.

....en DE Maatschappij

Dat neemt echter niet weg dat een kritische lezer zich misschien zal afvragen welke rechten en plichten de dierenarts in deze heeft, en wat de rol van de hondenfokker is. Is een hondenfokker verplicht om vaccinatieboekjes af te geven? Een bedrijfsmatige honden- (en katten!) fokker moet zich houden aan de regels van het Honden- en Kattenbesluit, op grond waarvan het inenten van de pups tegen ziekte van Parvo en ziekte van Carré verplicht is. En bedrijfsmatig is een fokker al heel snel: vier nesten of twintig pups/kittens per jaar is voldoende om aan deze verplichtingen te moeten voldoen. Een bedrijfsmatige fokker moet bovendien zorgen dat de hondjes voorzien zijn van een identificatie. Het schriftelijke bewijs van de enting en de chip moet door de dierenarts worden opgemaakt en afgegeven en de KNMvD heeft op haar beurt zeer duidelijk aangegeven hoe er met entingsboekjes moet worden omgesprongen. De enige lacune in die constructie is dat de overheid inmiddels de regels voor identificatie door middel van een chip heeft ingetrokken, waardoor de relatie tussen chip en entingsboekje geen wettelijke grondslag meer heeft. De KNMvD zal met een duidelijk protocol hierover het Tuchtcollege een handvat kunnen geven om in de toekomst dierenartsen aan te zetten tot deugdelijke identificatie van honden (en katten).

Een dierenarts die constateert dat een hondenfokker zich niet aan deze regels houdt, is daarmee feitelijk getuige van (en in een erger geval medeplichtig aan) een strafbaar feit, waarvan aangifte kan worden gedaan bij politie, AID of LID. Gaat het om iemand die niet bedrijfsmatig fokt, dan heeft de Raad van Beheer regels voor fokkers die honden met stambomen fokken. Voor de gelegenheidsnestjes her en der is er weinig regelgeving, en kunt u als dierenarts alleen een adviserende functie vervullen. Maar bedrijfsmatig of niet: het afgeven van niet volledig ingevulde entingsboekjes blijft voor dierenartsen altijd een tuchtrechtelijk vergrijp.

Algemene Levensmiddelen Verordening

Vanaf 1 januari 2005 is de Algemene Levensmiddelen Verordening (ALV) van kracht. De ALV is onderdeel van een Europese aanpak voor het bewaken van voedselveiligheid. Deze aanpak is begin 2000 vastgesteld in een witboek voedselveiligheid. Algemene beginselen en voorschriften op het gebied van levensmiddelen zijn al van kracht sinds 28 januari 2002. De verplichte traceerbaarheid is een volgende stap in het maken van Europese afspraken over voedselveiligheid. Daarmee wordt traceerbaarheid verplicht voor iedereen die levensmiddelen en diervoeders produceert, vervaardigt, verwerkt, opslaat, vervoert of distribueert. Met een goed systeem voor traceerbaarheid moet een bedrijf snel en nauwkeurig producten uit de handel kunnen nemen als er sprake is van een gevaar voor de volksgezondheid. Het bedrijf dat levensmiddelen of diervoeders produceert (verwerkt, enzovoort), is en blijft zelf verantwoordelijk voor de veiligheid van zijn producten. Bedrijven moeten zelf bewaken en beoordelen of hun producten voldoen aan de wettelijke normen en veilig zijn voor consumptie door mens of dier. De VWA controleert steekproefsgewijs of bedrijven aan hun verplichtingen voldoen. De VWA is daarmee toezichthouder en géén keuringsinstantie. In eerste instantie moet een bedrijf zelf beoordelen of een bepaalde partij onveilig is. De meldwijzer (zie www.vwa.nl) kan een hulpmiddel zijn bij het bepalen of een product schadelijk of ongeschikt is en dus gemeld moet worden bij de VWA. Als de VWA vaststelt dat een bedrijf zijn verantwoordelijkheid niet neemt, zal de VWA maatregelen nemen.

Voedselveiligheid continu bewaken

Bedrijven moeten in kaart brengen welke risico's op het gebied van voedselveiligheid een bepaald productieproces met zich meebrengt. Deze analyse gebeurt op basis van het HACCP-principe: een analyse gericht op het vaststellen van kritische controlepunten. Bedrijven moeten deze kritische punten zorgvuldig bewaken. Op die manier waarborgen zij redelijkerwijs veilige producten als het gaat om bekende risico's. Ondanks dit systeem kunnen toch voedselveiligheidsproblemen ontstaan, bijvoorbeeld als gevolg van menselijke fouten of meetfouten of omdat een gevaar nog niet bekend of erkend was. In dat geval kan alleen een goed traceringsysteem voorkomen dat consumenten onnodig te maken krijgen met onveilige producten. HACCP is op dit moment niet verplicht voor producenten van diervoeders en voor boeren, tuinders en anderen uit de primaire sector.

Traceerbaarheid

Een bedrijf moet op ieder moment kunnen aantonen van wie producten zijn ontvangen en aan wie producten zijn geleverd.Het gaat dan om de volgende gegevens:

- van wie komen (voor zover relevant) de grondstoffen van het onveilige product (naam en adres)
- het soort product
- aan wie zijn onveilige producten geleverd (naam en adres)
- de datum van leverantie

Het traceerbaarheidsysteem moet bedrijven in staat stellen om deze gegevens binnen maximaal vier uur aan de VWA te verstrekken. De termijn van vier uur geldt per locatie.
Naast de verplichte gegevens is het wenselijk om zoveel mogelijk relevante informatie over het product vast te leggen. Denk daarbij aan datum van ontvangst van de producten, etiketgegevens, productiecode en omvang van een partij levensmiddelen, diervoeders of grondstoffen. De traceerbaarheidsgegevens moeten vijf jaar bewaard worden. Bevat het product een houdbaarheidsdatum? Dan is de bewaartermijn gelijk aan de houdbaarheidsdatum plus zes maanden. Een houdbaarheidstermijn ontslaat een bedrijf niet van zijn verantwoordelijkheid om problemen die ontstaan ná de houdbaarheidstermijn op te lossen. Een bedrijf moet dus goed de risico's afwegen om gegevens korter dan vijf jaar te bewaren. Deze traceringsverplichting geldt van de gehele keten diervoederbedrijven tot en met de retailer. Oftewel: van diervoederbedrijf tot en met supermarkt. Iedere schakel is verantwoordelijk voor één stap vooruit en één stap terug traceren.

Traceren binnen het bedrijf (interne tracering)

Interne traceerbaarheid wil zeggen: het kunnen koppelen van grondstoffen die het bedrijf binnenkomen aan de producten die het bedrijf weer verlaten. Interne tracering is niet verplicht, maar kan de omvang van een crisis of calamiteit en daarmee ook de omvang van een terughaalactie aanzienlijk beperken. Voor het opzetten van een interne tracering kan een traceringsanalyse gebruikt worden. Dit is een analyse van momenten en handelingen die kritisch kunnen zijn voor het kunnen (blijven) traceren van levensmiddelen en diervoeders. Die handelingen kunnen zich voordoen tijdens het in ontvangst nemen, het productieproces (processing) en de levering van eindproducten. Denk daarbij aan momenten van (mogelijke) vermenging tijdens het productieproces of bij restverwerking, of aan risico's op vermenging tijdens transport.

Omvang van terughaalactie

De VWA stelt vooraf geen eisen aan de omvang van de terug te halen partij. Bedrijven moeten de omvang bepalen op basis van een traceringsanalyse die zij zelf uitvoeren. Als een bedrijf echter niet eenduidig kan aantonen tot welke producten het voedselveiligheidsprobleem beperkt is, zal de VWA *alle* producten van dat bedrijf als onveilig beschouwen.

Diergeneesmiddelen

Diergeneesmiddelen als zodanig vallen niet onder de traceringsverplichting. Echter indien het verwerkt is in een medicinaal veevoer, valt dit veevoer wel onder de traceringsverplichting. Als dit veevoer verontreinigd is als gevolg van verontreinigde medicamenten, zal de verstrekker van die medicamenten aangesproken worden.

VOEDSEL EN WAREN AUTORITEIT

In navolging van de eerste Leidraden Paard gepubliceerd in het Tijdschr Diergeneeskd 2003; 128: 446-452, hier de tweede groep.

LEIDRAAD 'PASGEBOREN VEULEN'

H.G.M. Wesselink[1] en M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan[2]

Eerste bezoek pasgeboren veulen:

* Moment eerste bezoek
Idealiter vindt het eerste bezoek 6-12 uur p.p. plaats.

* Inventariseer stal
- aard van de bodem
- voldoende strooisel en reinheid
- temperatuur en tocht

(deze inventarisatie geeft tevens vaak al een redelijk betrouwbare indruk omtrent de mate van betrokkenheid van de eigenaar)

* Vragen omtrent de merrie
- hoe lang staat ze al in deze stal?
- hoeveelste veulen?
- liet ze tevoren biest lopen?
- hoe is veulenen gegaan (hulp nodig)?
- wanneer en hoe is de nageboorte afgekomen?
- is de nageboorte bewaard c.q. volledig gecontroleerd? (kleur, compleet, 'vers')
- vaccinatiestatus, ontwormen?
- eetlust merrie?
- symptomen van koliek?
- wijze van urineren en defaeceren?
- hoe is merrie in omgang?

* Vragen omtrent het veulen
- hoe snel is ademhaling op gang gekomen?
- hoe lang heeft veulen met intacte navelstreng nog gelegen?
- is de navel ontsmet?
- wanneer is het veulen gaan staan?
- is de navel gedesinfecteerd?
- heeft het veulen al gedronken?
- zo ja wanneer voor het eerst p.p. en in voldoende mate?
- heeft het veulen al gemest en geurineerd?

Terwijl men met de eigenaar spreekt, kan men het gedrag van de merrie en veulen observeren:
- zoekt het veulen bescherming bij de merrie?
- accepteert merrie de zuigpogingen?
- beschermt merrie het veulen tegenover eigenaar en dierenarts?
- ligt het veulen lekker languit te slapen?
- of staat het veulen te drinken bij de merrie?

Het is in het merendeel van de gevallen niet normaal als de merrie het veulen geen gelegenheid biedt zich te verschuilen achter haar ten opzichte van degenen die de box betreden (kan duiden op problemen mens-veulen, merrie-veulen of mentale status van het veulen). Ook is het niet normaal wanneer het veulen een aantal uren na de geboorte nog op diverse lichaamsdelen van de merrie of langs de boxwanden zuigpogingen aan het uitvoeren is. Tevens klopt er iets niet wanneer het veulen, als een ouder paard staande staat te rusten of te slapen, of onrustig door de stal wandelt.

Vervolgens kan men inspectie van nabij uitvoeren:
- bij de merrie let men op de vullingsgraad van de uier
- de bereikbaarheid voor het veulen van de spenen
- eventueel vochtig zijn van de spenen
- bij het veulen let men allereerst op de vullingsgraad van de buik
- en op de beenstanden en de 'droogte' van het beenwerk.

Tot slot laat men het veulen vasthouden:
- auscultatie hart en longen
- controleren of er al meconium is afgekomen (als alles eraf is dan ziet men geel-oranje felgekleurde 'vla')
- controleren of de staart niet nat aanvoelt
- inspecteren/palperen van de navel en de inguinaalstreken op aanwezigheid van een hernia (hierbij hoeft men niet echt diep te gaan palperen, maar passabel zijn voor twee vingers is normaal!)
- bekijken van de ogen op microphtalmus en irritatie door een eventueel aanwezig entropion
- inspecteren van de neusgaten op resten melk (mogelijk een aanwijzing voor palatoschisis of overmatige melkgift).

* Normaalwaarden
De volgende 'normaalwaarden' worden aangehouden:

- direct na geboorte	start van de ademhaling
- < 1 minuut	hoofd optillen
- < 5 minuten	in borst-buikligging komen
- 5 min na geboorte	ademhaling 40-60/min hartfrequentie 60-90/min prikkelen van neusslijmvlies krachtig niesen/hoesten als reactie
- < 2 uur p.p.	veulen staat en loopt
- ± 2 uur p.p.	veulen defaeceert voor het eerst
- < 4 uur p.p.	veulen drinkt zelf en vlot bij merrie (na zes uur nog niet gedronken is een 'diergeneeskundig spoedgeval')
- ± 6 uur p.p.	hengstveulen urineert voor het eerst
- ± 10 uur p.p.	merrieveulen urineert voor het eerst
- 24 uur p.p.	ademfrequentie < 40/min polsfrequentie < 80 /min temperatuur 37.6-38.4°C

[1] *Diergeneeskundig Centrum Twenterand.*
[2] *Faculteit der Diergeneeskunde, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, discipline Inwendige Ziekten.*

veulen kan merrie geheel volgen
veulen drinkt ongeveer 7x uur bij merrie

* Conclusie en eventueel verdere behandeling
Uit de anamnese en het klinisch onderzoek kan worden opgemaakt of men te maken heeft met een volkomen normaal veulen, een potentieel 'high risk foal', of een echt 'high risk foal'. Op dit moment moet al met de eigenaar over eventueel doorsturen gesproken worden. Er is geen eensluidende mening over de 'veulenprik'. Auteurs zijn van mening dat bij een voldoende gevaccineerde merrie (dat wil zeggen influenza/tetanus < zes maanden geleden) er geen indicatie is voor tetanusserum. Ook denken zij dat antibiotica eenmalig zinloos zijn. Ook vitaminepreparaten zijn geen goede keuze ook omdat de injectie locaal reactie kan geven waar het veulen last van kan hebben.
Als antibiotica nodig zijn omdat men aan een 'high-risk foal' denkt, is ampi/genta i.v. de eerste keus. Bij een 'paraplu', omdat men een veulen 'niet vertrouwt', kan TMPS per os gekozen worden.
In beide gevallen moet de therapie doorgezet worden!

Ook als er verder geen bijzonderheden zijn, moet de eigenaar geïnstrueerd worden over het verdere verloop en hierbij moet aandacht geschonken worden aan ontwormen, bewegingsregiem, omgang en opvoeding van het veulen etcetera. Als er tekortkomingen in management of stalmilieu zijn geconstateerd, moeten die ook worden besproken.

Eerste bezoek aan een 'ziek' pasgeboren veulen

Hier wordt een nog uitgebreidere anamnese afgenomen:
- uitgebreide details over het veulenen
- wanneer is de merrie precies gedekt?
- wanneer is het veulen precies geboren en wie was er bij?
- heeft het veulen echt gedronken?

Vervolgens wordt een klinisch onderzoek uitgevoerd waarbij speciaal gelet wordt op:
- algemene indruk
- buikvulling, alertheid, moederbinding
- algemeen onderzoek, APT, slijmvliezen, oorschelpen (petechiën), turgor (ook ooglid)
- onderzoek orgaansystemen, met aandacht voor auscultatie hart en longen
- controle uier van de merrie (of veulen daadwerkelijk weinig gedronken heeft)
- navel
- bloedonderzoek: glucose, totaal eiwit, gamma-globulines.

Vervolgens kunnen diverse categorieën veulens worden onderscheiden:

1. Sloom veulen < 18 uur, niet gedronken/niet zien drinken, zonder verder verschijnselen van andere lichaamssystemen
Deze veulens zijn aanvankelijk onrustig geweest in de stal lopend op zoek naar de uier en hebben in een aantal gevallen ook op allerlei voorwerpen en vaak ook op de verzorgerskleding in heftige mate zuigbewegingen uitgevoerd. Door al deze pogingen zijn ze uitgeput geraakt en daardoor hypo-energetisch. Ze missen vaak de energie om zich gecontroleerd door de benen te laten zakken. Men ziet dan ook vaak een veulen wat staande als een volwassen paard staat te 'rusten' of te slapen. Heeft deze situatie al wat langer geduurd dan krijgen deze veulens vaak opgelopen, stalbeenachtige ledematen. In deze gevallen moet de merrie uitgemolken worden (eerst uier goed reinigen) en de biest met de neussonde (liefst steriel of in ieder geval zeer schoon; hengsten-catheter voldoet vaak goed) ingegeven worden. Afhankelijk van de grootte van het veulen geeft men 250-400 cc. In veel gevallen is het raadzaam om het veulen na toediening van de voeding met enig zacht geweld te 'vloeren' om verdere inspanningsarbeid van de kant van het veulen te voorkomen. Het veulen zal weldra in een diepe slaap vallen en dit is de tweede levensbehoefte van een neonataal veulen. Het is imperatief dat een veulen uiterlijk vijf tot zes uur na de geboorte op welke wijze dan ook de eerste biest gehad moet hebben.
Indien men bij een veulen geroepen wordt dat de eerste twaalf uur p.p. geen biest gehad heeft dan is een vijfdaagse behandeling met antibiotica geïndiceerd en moet plasma intraveneus gegeven worden.

2. Sloom veulen >24 uur
Indien er verder geen opvallende verschijnselen zijn, is het eerste waar men aan denken moet een uroperitoneum door een blaasruptuur.
Een buikpunctie en een abdominale echo kunnen dienaangaande meer informatie verschaffen. Deze veulens hebben aanvankelijk goed gedronken. Urineproductie wordt bij doorvragen niet waargenomen of in kleine beetjes geproduceerd.

3. Benauwd veulen
Bij een pasgeboren veulen, waarbij de eerste en enige symptomen wijzen op respiratieproblemen, dient men als eerste te denken aan een infectie door het EHV1-virus. Deze veulens zijn vaak al vanaf de geboorte niet goed, ze komen niet op gang en gaan eigenlijk altijd dood. De slijmvliezen kunnen wat icterisch zijn en petechiën vertonen. De anamnese kan bij de diagnostiek verder behulpzaam zijn, eventueel zijn er voorafgaand al abortussen geweest of is er veel contact met vreemde paarden of wedstrijdpaarden.
Wanneer er nog meer drachtige merries zijn op stal, zijn deze veulens 'tijdbommetjes' omdat ze verantwoordelijk zijn voor enorme virusexcretie. Een therapiepoging bij deze veulens is zinloos of eerder nog contraproductief.
Een ook nogal eens voorkomende oorzaak van respiratieproblemen is een aspiratiepneumonie door het ingeven van biest met de fles. Dit ingeven kan nog wel eens op een onbenullige manier gebeuren, bijvoorbeeld met een tepelvoering van een melkstel op een fles gezet. Aangezien er vaak een aanleiding geweest is om het veulen kunstmatig te voeden, is de zuigreflex op dat moment tevens niet optimaal meer, waardoor de kans op een verslikpneumonie zeker niet ondenkbaar is. De veulens gaan snel achteruit, soms hoort men in de beginfase alleen gerochel op de trachea maar al snel zijn allerlei bijgeruisen op de borstkas waar te nemen. De prognose is slecht. De behandeling zal moeten bestaan uit een combinatie van breedspectrum antibiotica aangevuld met clenbuterol, maar de prognose is veelal ongunstig.
(Voor melkgeven met de fles moet de opening van een speen ongeveer de passage van een lucifer toestaan wanneer men in de top van de speen twee kruislingse inkepingen gemaakt heeft en bij samenknijpen van de top opent.)
Andere voorkomende respiratieproblemen zoals bijvoorbeeld ten gevolge van ribfracturen of hartafwijkingen komen beduidend minder vaak voor.

4. Veulen met koliek

De meest voorkomende vorm van koliek wordt veroorzaakt door meconiumobstipatie. Dit treft men het meest bij hengstveulentjes aan. De symptomen zijn koliekverschijnselen in vaak heftige mate waarbij het dier soms ook liggend aangetroffen wordt in de meest vreemde houdingen. Tussen de aanvallen door drinken de veulens nog goed. Bij merrieveulens komt deze aandoening ook wel voor, maar is de problematiek niet altijd eenvoudig op te lossen met de gebruikelijke therapie door middel van pijnstillers (bijvoorbeeld flunixine), laxeren door middel van paraffine (of oleum ricini 150 cc en alcohol 50 cc) en een fosfaatclysma. Herhaalde injecties of een chirurgische aanpak is soms noodzakelijk.

Andere, meer ernstige oorzaken van koliek behoren ook tot de mogelijkheden, zoals een inguinale hernia of een intussusceptie en deze kunnen door middel van een goed uitgevoerd klinisch onderzoek, echografie of röntgenonderzoek nader vastgesteld worden, waarna eventueel verwijzing plaats kan vinden.

5. Veulen met neurologische problemen

Men kan hierbij denken aan een veulen wat ogenschijnlijk blind is of doelloos rondloopt in de box zonder zich veel te oriënteren op de merrie dan wel een veulen met tonisch/clonische krampen. De oorzaak kan gelegen zijn in een hypoxisch insult tijdens de partus, hypoglycemie of een meningitis als gevolg van een intra-uteriene infectie.

Vaak is dit verschijnsel een onderdeel van een veel uitgebreider complex en kan eventueel in een lichte vorm een behandeling met diazepam geprobeerd worden als de eigenaar niet wil dat het veulen doorgestuurd wordt.

Slotopmerkingen

Een aantal aspecten moeten bij de beslissing om zelf in de praktijk te gaan behandelen altijd meegenomen worden in het beslissingstraject. Een veulen kan binnen een halve dag zeer snel achteruitgaan; halve maatregelen hebben dan complicerend gewerkt: bijvoorbeeld antibiotica zonder bloedcultuur, antibiotica of NSAID's zonder de hydratietoestand, elektrolytenstatus en energiestatus voldoende gecontroleerd te hebben, infusen zonder adequate antibiotica.

Veelal dient de ziekte van het veulen al heel snel via verschillende routes diagnostisch en therapeutisch benaderd te worden. Men kan het zich permitteren om op basis van een waarschijnlijkheidsdiagnose het veulen 'in het veld' te behandelen als het veulen nog zelfstandig kan staan en pogingen doet om bij de merrie te drinken.

Wanneer het veulen kunstmatig gevoed moet worden, verkeert men vaak al in een negatief verlopend traject ondanks alle goede bedoelingen. Ambulant is het ziekteverloop zeer moeilijk te peilen/monitoren en op die wijze dus tijdig (van uur tot uur) maatregelen te treffen. Hierbij moet niet vergeten worden dat men slechts zelden op volwaardige steun van de eigenaar kan rekenen, alle goede bedoelingen en inzet van zijn kant ten spijt. Wanneer bij dergelijke veulens de zuigreflex dan ook nog maar matig aanwezig is, dan loopt men een reële kans op een aspiratie-pneumonie en dat heeft een slechte prognose en leidt vaak tot euthanasie. Bloedonderzoek is als diagnostisch hulpmiddel zeer waardevol en is vaak niet direct beschikbaar. Ook dat kan een reden zijn om een veulen door te sturen naar een verwijskliniek.

LEIDRAAD: 'OMGAAN MET HENGSTENSPERMA'

T.A.E. Stout[1], M.L.G. Seuren-Coppens[2], J.M. Parlevliet[3] en B. Colenbrander[1]

Overzicht

De kunst van kunstmatige inseminatie (KI) bij het paard is het op het juiste tijdstip inbrengen van een voldoende aantal 'fertiele' spermacellen in het geslachtsapparaat van de merrie zonder de uterus te contamineren, het vrouwelijke geslachtsapparaat te beschadigen of de spermakwaliteit aan te tasten. In vergelijking met de natuurlijke dekking is er enerzijds door de verschillende benodigde handelingen meer kans op beschadiging van het sperma. Hierbij geldt dat hoe ingewikkelder de manier van KI, des te groter de kans op aantasting van de spermakwaliteit en afname van het bevruchtend vermogen. Anderzijds biedt KI de mogelijkheid om iedere inseminatiedosis vóór inseminatie te controleren op kwaliteit.

Helaas is niet van alle hengsten (en alle ejaculaten/doseringen) het bevruchtend vermogen even goed. Waar de ene hengst met een relatief laag aantal TNB per inseminatiedosis voor een goed drachtigheidspercentage per cyclus kan zorgen, kan een andere hengst met veel meer TNB per inseminatiedosis toch niet optimaal bevruchten. Daarnaast bestaan er grote verschillen tussen hengsten met betrekking tot de tijdsduur waarin het sperma in het vrouwelijke geslachtsapparaat vruchtbaar blijft. Om de laagst mogelijke inseminatiedosis en het maximale inseminatie-ovulatiet-interval per hengst te bepalen, is een dermate groot aantal proefinseminaties per hengst nodig dat dit in de praktijk niet haalbaar is. Tevens is het zo dat er binnen de 'Certificering Hengstenhouderij' regels gesteld worden aan het aantal TNB die per KI-dosering verzonden/gebruikt moeten worden. Toch hebben uiteindelijk de hengstenhouder en de begeleidende dierenarts het beste inzicht in de capaciteiten van een individuele hengst.

Natuurlijk moet deze, voor dierenartsen gemaakte, leidraad 'omgaan met hengstensperma' de doelstellingen en de verplichtingen van de hengstenhouder meenemen. Een hengstenhouder moet óf aan de Nederlandse regelgeving (binnenlandse afzetmarkt) óf aan de strengere Europese regelgeving (buitenlandse afzetmarkt) voldoen om sperma te mogen versturen. De eerste houdt in het vrijwillig meedoen aan de 'Certificering Hengstenhouderij' waarbinnen

[1] *Universiteit Utrecht, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard.*
[2] *Dierenarts te Lepelstraat.*
[3] *Universiteit Utrecht, Hoofdafdeling Landbouwhuisdieren.*

eisen gesteld worden aan onder andere het aantal TNB dat een KI-dosis dient te bevatten. De tweede houdt in dat de hengst, waarvan sperma gewonnen wordt, aan allerlei gezondheidseisen moet voldoen. Tot slot geldt dat een goede communicatie tussen hengstenhouder, de begeleidende dierenarts en de dierenarts die de merrie begeleidt essentieel is om misverstanden te voorkómen en om in het geval van bijzonderheden tot een optimale KI-strategie te komen.

Het doel van deze leidraad is de belangrijkste aspecten van de controle van het ontvangen sperma op een rij te zetten en inzicht te geven over wat gedaan dient te worden als het sperma niet aan de verwachte eisen voldoet.

De Leidraad

Identificatie van het sperma

- Is het sperma afkomstig van de juiste hengst?
- Zijn alle buizen/rietjes volledig geïdentificeerd (datum, gegevens hengst en verzendstation en bij geïmporteerd sperma: land van oorsprong en nummer van het exportcentrum) en komt de identificatie overeen met de bijgeleverde papieren?
- Zijn alle verplichte papieren aanwezig en volledig ingevuld?

Als het sperma niet aan de bovenstaande eisen voldoet, dient de verzender geraadpleegd te worden over de juiste identificatie. Als geïmporteerd sperma niet volledig is geïdentificeerd of niet door de juiste papieren wordt begeleid, is het illegaal in Nederland gekomen en mag het dus niet gebruikt worden.

Gekoeld sperma

De wijze van sperma versturen (bijvoorbeeld betrouwbare koerier) en de conditie van het pakket bij aankomst (bijvoorbeeld is het nog koud) geeft soms al enige indicatie over de te verwachten kwaliteit van het geleverde sperma.

a) Het sperma wordt op kwaliteit beoordeeld.
In het algemeen is het voldoende om het percentage beweeglijke zaadcellen en de mate van beweeglijkheid te controleren (zaadcellen die door het microscopische beeld schieten zijn duidelijk beter dan zij die bewegen maar weinig vooruitgang maken). Tegelijkertijd kan dan een schatting van de concentratie gemaakt worden (en gezien het volume, een ruwe schatting van het aantal TNB).
- In principe wordt deze bepaling vóór de daadwerkelijke inseminatie uitgevoerd.
  Anders kan een druppel sperma bewaard worden en zo snel mogelijk na KI bekeken worden.
- De beoordeling dient met behulp van een microscoop met een verwarmingsplaat van 38°C plaats te vinden, om tot een betrouwbare beoordeling van de beweeglijkheid te komen.
- Als er belangrijke twijfels over het aantal zaadcellen zijn, kan de concentratie (bijvoorbeeld door middel van een Bürker-Türk telkamer) worden bepaald.
  Spectrofotometers zijn niet geschikt om de concentratie van verdund sperma te bepalen.
- Indien er sprake is van te weinig TNB of zeer slechte spermakwaliteit:
  - *Contact opnemen met de hengstenhouderij en/of de begeleidend dierenarts van het verzendstation.*
  - *Organiseren van een her-inseminatie (afhankelijk van het tijdstip/geschat tijdstip van ovulatie).*
  - *Afhankelijk van de mate van de tekortkomingen: merrie-eigenaar inlichten (over het feit, omstandigheden en de waarschijnlijke oorzaak).*

b) Inseminatiebenodigdheden:
- Bij voorkeur - een tweeledige spuit (zonder rubberen stop).
- Bij een paard > 500 kg - bij voorkeur een KI-pipet van tenminste 60 cm gebruiken.
- Schone lange handschoen.
- Non-spermicide glijmiddel (weinig).
- Reinigingsmiddel voor vulva bijvoorbeeld dertig procent alcohol of 0.5-1 procent betadine (dit moet afgespoeld worden met water en de vulva wordt daarna afgedroogd).

c) Inseminatietijdstip:
- Kort voor ovulatie.
- Ovulatie-controle binnen 48 uur na inseminatie in verband met een eventuele her-inseminatie:
  - *Voor sommige hengsten is het beter dat KI binnen 24 uur vóór ovulatie plaatsvindt. Voor een optimale KI-strategie zou de begeleidende dierenarts van het SWS-station dit aan de dierenarts die de merrie begeleidt door moeten geven.*
  - *Als het duidelijk wordt dat de merrie niet binnen afzienbare tijd gaat ovuleren (bijvoorbeeld omdat ze een split-oestrus krijgt), is het beter om de volgende KI wat langer uit te stellen.*
  - *Bij sperma dat geïmporteerd is of om andere redenen moeilijk te verkrijgen is, is het verstandig om de ovulatie te induceren om te voorkómen dat de merrie opnieuw geïnsemineerd moet worden.*

Diepvriessperma

a) Tijdstip van KI:
- Tussen twaalf uur vóór en zes uur na ovulatie (eventueel met behulp van ovulatie-inductie).
- Controle op ovulatie 12-24 uur na inseminatie; tijdstip van eventueel her-insemineren - afhankelijk van het advies van het invriescentrum en (geschatte) tijdstip van ovulatie.

De KI-strategie wordt bepaald op basis van het advies van het invriescentrum, de beschikbare hoeveelheid en de kosten van het sperma (per dosis of per dekking?) en de faciliteiten/visitemogelijkheden van de begeleidende (merrie-)dierenarts.

b) Ontdooien:
- Volgens het protocol dat met het sperma meegezonden is.
- Niet te lang op een temperatuur >37°C!
- Indien protocol niet bekend is: 30-40 sec, 35-37 °C.
- Zorg dat de rietjes goed afgedroogd worden na het ontdooien.
- Na ontdooien metéén insemineren.

c) Verdere verdunning
- Volgens advies van het invriescentrum waarvan het sperma afkomstig is.
- Als er geen advies is, zou bij een kleine hoeveelheid sperma (< 2 ml) een vergelijkbare verdunner zonder cryo-protectant gebruikt kunnen worden.

d) Beoordelen van spermakwaliteit:
- Vlak vóór (of vlak na) de KI. Hoewel het beoordelen vóór KI in theorie beter is, is de keuze vaak gebaseerd op de omstandigheden, de wijze van KI en de beschikbare hoeveelheid sperma.
- Als het sperma onverwacht matig van kwaliteit blijkt te zijn (<20% progressieve beweeglijkheid):
  - *Ontdooiprotocol controleren.*
  - *Verzender en merrie-eigenaar inlichten.*
  - *Diepvriesvat controleren op vulling of lekkage.*

Afhankelijk van de vermoedelijke oorzaak van het probleem en beschikbaarheid van het sperma - nog een dosis ontdooien, beoordelen en insemineren.

e) Wijze van KI:
- Gewone tweedelige spuit en KI-pipet.
  Bij doseringen met een redelijk groot volume (>5 ml).
- Cassou-systeem.
  (Ideaal bij doseringen met een klein aantal 0,5 ml rietjes).
- Door middel van een endoscoop of een lange flexibel pipet (Minitub BV). *Diep intra-uteriene KI.*

'Low dose' diep intra-uteriene KI
- Alleen met goede reden. Bijvoorbeeld beperkt beschikbaar/duur diepvriessperma.
- Lijkt geen oplossing te zijn voor subfertiliteit of slechte spermakwaliteit. Wel een oplossing bij een te lage spermakwantiteit.
- Alle betreffende partijen inlichten.
- Zorg dat de nodige ervaring/expertise aanwezig is.
- Als KI met behulp van een endoscoop gedaan wordt, zorg dan dat deze vóór en na KI gereinigd en gedesinfecteerd wordt.
- Zorg dat er geen water in het biopsiekanaal blijft zitten waar de catheter doorheen gaat.
- Bij endoscopische KI: mogelijk verhoogd risico op endometritis bij probleemmerries.
- Voorkóm temperatuursschommelingen bij kleine hoeveelheden sperma.

Samenvatting

Het zal duidelijk zijn dat de bedoeling van deze leidraad niet is om alles over de uitvoering van KI op papier te zetten. Er is bijvoorbeeld niets beschreven over het schoonmaken van de merrie (al beschreven in de GVP-protocollen) of over de mogelijke behandelingen van de merrie rondom de KI (deze zijn voor een groot deel al behandeld in de Leidraad 'Fertiliteit Merrie'). Het doel is om de belangrijkste controlepunten van verzendsperma aan te geven en te adviseren over de stappen die genomen moeten worden als het sperma niet aan de eisen/ wettelijke verplichtingen/verwachtingen voldoet.

SUPPLEMENT

Problemen op het hengstenstation

a) Slechte of wisselende spermakwaliteit

In het geval van tegenvallende bevruchtingsresultaten is het belangrijk om eerst de spermakwaliteit te controleren. De oorzaak van slechte spermakwaliteit kan bij *de hengst*, maar ook bij *het winnen en verwerken van het sperma* liggen.
In het geval dat het sperma van onverwacht slechte kwaliteit is, zou het volgende onderzocht kunnen worden:

De hengst

De volgende factoren kunnen de spermakwaliteit negatief beïnvloeden:
- koorts, algehele ziekte.
- verhoogde temperatuur van testikel en/of scrotum (opgezwollen scrotum).
- bijmengingen in het sperma van ontstekingscellen, bloed, water of bacteriën.
- medicijngebruik (?)
- stress (?)
- te intensief gebruik van de hengst (anamnese dekverleden).
- seizoen (spermaproductie daalt bij sommige rassen in de winter).

Voor diagnosestelling is een uitgebreide anamnese, volledig klinisch onderzoek en een uitgebreid onderzoek van het externe geslachtsapparaat en van het sperma noodzakelijk.

Verdere onderzoeksmogelijkheden zijn: echografie van de testikels en accessoire geslachtsklieren, endoscopie urethra, gefractioneerd vangen van sperma.

Winnen en verwerken van sperma

De volgende factoren kunnen de spermakwaliteit negatief beïnvloeden:
- onhygiënische of onzorgvuldige behandeling van het sperma (BO sperma!).
- onvoldoende bescherming tegen temperatuurschommelingen (dit geldt voornamelijk vóór verdunning).
- gebruiken van nieuwe verdunner/buisjes en dergelijke zonder te testen.

b) Niet willen dekken

De oorzaak hiervan kan bij *de hengst* zelf liggen of juist te vinden zijn bij de *dekomstandigheden.*

De hengst
- onervarenheid (dit is vaak de reden bij een jonge hengst: bang, verwarring, weet niet wat hij moet).
- pijn: aan nek, rug, achterbenen (kreupelheidonderzoek van belang), of aan het geslachtsapparaat (bijvoorbeeld testikelrotatie).
- algehele ziekte.

Dekomstandigheden
- problemen met de kunstschede (te koud, te weinig druk, hengst vindt de binnenvoering of glijmiddel niet prettig).
- te intensief gebruik/tijd van het jaar (te vroeg in het seizoen).
- andere omstandigheden, onder andere begeleider of merrie niet naar de zin van de hengst (andere merrie en/of begeleider proberen).

NB: Informatie over 'Regelgeving omtrent Hengstensperma' is te vinden op internet:
Certificeringhengstenhouderij: http:/bedrijfsnet.pve.agro.nl
Regeling paardensperma: http:/www.overheid.nl/op
Europese regelgeving: http:/europa.eu.int/eur-lex/nl/

Veterinair antibioticumgebruik: wat is in Denemarken anders?

Henk Vaarkamp[1] en Chris Pellicaan[2]

Uit en voor de praktijk

Zoals bekend heeft antibioticumgebruik bij dieren naast grote therapeutische voordelen ook nadelen. Resistentievorming is het gevolg van blootstelling en resistentie baart zorgen. Daarom is in mei 2003 door het ministerie van VWS het Interdepartementaal Platform Antibioticaresistentie opgericht. Onder dit platform vallen de Stichting Werkgroep Antibiotica Beleid (SWAB) voor de surveillance van resistentie en gebruik bij de mens en de werkgroep Veterinary Antibiotic Usage and Resistance Surveillance (VANTURES) verantwoordelijk voor de agrarisch/veterinaire sector.

VANTURES maakt jaarlijks een zogenaamd MARAN-rapport over het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren en over het vóórkomen van resistenties bij bacteriën afkomstig van landbouwhuisdieren in Nederland. In MARAN-2002 is het Nederlands gebruik getalsmatig vergeleken met dat van Denemarken. Deze vergelijking is in het binnenkort te verschijnen MARAN 2003 verder uitgewerkt. Zowel Denemarken als Nederland worden beschouwd als landen die een relatief geringe antibioticaconsumptie kennen. Beide landen kennen een restrictief antibioticumbeleid, in Nederland vormgegeven middels de landelijke antibioticaformularia. Toch valt op dat in Denemarken het gebruik lager is dan in Nederland (uitgedrukt in kilogram werkzame stof per kilo geslacht dier).

Oorzaak

De interessante vraag is wat de oorzaak is van het gesignaleerde verschil. Om een antwoord te vinden is door de schrijvers een bezoek gebracht aan Denemarken en is aan verschillende instanties de vraag voorgelegd wat in hun ogen het waargenomen verschil verklaart. De antwoorden waren zodanig interessant dat besloten is deze in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde weer te geven. Bovendien zijn de antwoorden aanleiding om te reflecteren over de toekomstige situatie van de Nederlandse practici die betrokken zijn bij de diergeneeskunde van landbouwhuisdieren.
De genoemde vraag is gesteld aan een practicus, eigenaar van een grote gemengde praktijk (vijf dierenartsen), een dierenarts werkzaam bij de grootste Deense slachterij (ex-practicus en nu belast met kwaliteitscontrole), drie dierenartsen en een marketing manager werkzaam bij de (internationale) farmaceutische industrie, verantwoordelijk voor antibioticadistributie in de verschillende Deense sectoren.
De antwoorden waren genuanceerd, maar een aantal thema's kwam steeds weer naar voren.

[1] *Hoogleraar Veterinaire Apotheek, Universiteit Utrecht.*
[2] *Hoofd Apotheek Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht.*

Instelling Deense dierenartsen

Het thema dat steeds het meest benadrukt werd is de instelling van de Deense dierenartsen. Hun opleiding wordt van oudsher doordrenkt met de opvatting dat rigoureuze *stamping out* van opduikende ziekten verre te verkiezen is boven acceptatie, therapie en vaccinatie – wat men als het Nederlandse systeem betitelt.
Stamping out is in tegenstelling tot Nederland geen omstreden methode. Op veel bedrijven bestaan uitgewerkte plannen om zodra zich een nieuwe besmettelijke aandoening voordoet het bedrijf te ruimen, zij het niet in één klap maar met een inseminatiestop, gevolgd door het 'leeggroeien' van het betreffende bedrijf. In dit verband is ook de constatering dat in Denemarken relatief veel SPF-bedrijven zijn, relevant.

Lagere bedrijfsdichtheid

Denemarken bestaat uit een stelsel van winderige (schier-) eilanden, met een beperkte en goed controleerbare landsgrens. Het land is ietwat groter dan Nederland, maar telt slechts éénderde van het aantal inwoners van Nederland. Diervoeder wordt in veel mindere mate van buiten ingevoerd dan in Nederland het geval is; de bedrijven met voedselproducerende dieren liggen op veel grotere afstand van elkaar dan in Nederland veelal het geval is en gebruiken voornamelijk dan wel uitsluitend gewassen van eigen grond. Deze lagere dichtheid van bedrijven gecombineerd met de grote onderliggende afstanden werd ook telkens als verklaring voor het relatief geringe antibioticumgebruik gegeven.

Opfok vleeskalveren

De derde verklaring was dat de stierkalveren van de Deense melkkoeien niet zoals in Nederland als vleeskalveren in een separate sector opgefokt worden. Deze kalveren worden deels geëxporteerd naar Nederland en deels direct na de geboorte doodgeschoten, wat een geaccepteerde methode in Denemarken is. Het gevolg is dat Nederland anders dan Denemarken een grote productiesector heeft waar relatief veel antibiotica gebruikt worden. Het bijeenbrengen van grote groepen jonge dieren van veel verschillende bedrijven leidt zoals bekend tot veel infecties, wat de Denen om eerdergenoemde redenen niet wensen. Mede dientengevolge ligt het totale Nederlandse veterinaire antibioticumgebruik hoger dan in Denemarken.

VETSTAT

De vierde verklaring werd gevonden in het bestaan van VETSTAT (een database van de Deense overheid) en in het Deense distributiesysteem van diergeneesmiddelen. Deense practici hebben een zeer beperkt apotheekrecht; een dierhouder is verplicht een ziek dier te laten behandelen door een dierenarts. Daarbij mag de dierenarts voor ten hoogste vijf dagen medicijnen achterlaten voor verdere behandeling van het zieke dier. Koppelmedicaties vereisen een voorschrift (recept) van de dierenarts, waarmee de veehouder naar de apotheek van zijn keuze gaat om de diergeneesmiddelen aan te schaffen. De betrokken apotheker is verplicht de gegevens

van het recept in VETSTAT in te brengen, evenals de dierenarts die de door hemzelf toegepaste en achtergelaten diergeneesmiddelen moet melden. Zodoende bevat VETSTAT op boerderij- en dierenartsniveau de volledige medicatiegegevens. Hierdoor is de Deense overheid in staat om ongewone patronen te herkennen en onderzoek in te stellen. Dit laatste wordt ook nadrukkelijk gedaan, waarbij soms bijna vermakelijke oorzaken gevonden worden voor ongewone gebruikspatronen. Soms klopt een Uniek BedrijfsNummer (UBN, in het Deens afgekort als CHR) niet, soms worden koeien en varkens verwisseld, maar feit is dat de Deense practicus werkt met de gedachte dat zijn/haar voorschrijfgedrag gecontroleerd wordt. Deze wetenschap speelt naar het oordeel van de ondervraagden een rol bij het voorschrijven van antibiotica. Duidelijk werd dat de Deense practici en apothekers een afkeer hebben van de verplichte meldingen, maar zich neergelegd hebben bij deze plicht.

Totstandkoming prijzen

Opvallend is dat de prijzen voor Deense diergeneesmiddelen anders tot stand komen dan in Nederland. Farmaceutische firma's mogen slechts eenmaal per twee weken hun prijzen aanpassen en kortingen zijn verboden. Deze prijzen gelden voor de apotheek die overal precies 14,6 procent marge op zet. Deze marge wordt door de overheid voorgeschreven en staat los van de hoeveelheid. Desalniettemin bestaat naar men zegt in Denemarken illegale import vanuit Europa, hetgeen de verbruikscijfers elders doet toenemen en in Denemarken doet dalen.
De maatregel dat dierenartsen zelf geen diergeneesmiddelen mogen afleveren is nog geen twintig jaar oud. Deze maatregel is destijds gepaard gegaan met de wettelijke verplichting voor iedere veehouder om twaalf keer per jaar zijn dierenarts uit te nodigen voor een inspectie van de gezondheid van de dieren. De tussentijd tussen twee bezoeken mag nooit meer dan 35 dagen zijn. Voldoet de veehouder aan deze plicht, dan mag op de boerderij voor langer dan vijf dagen een voorraad diergeneesmiddelen aanwezig zijn. De tarieven voor dergelijke inspectiebezoeken zijn naar Nederlandse begrippen hoog, maar daardoor zijn de meeste dierenartsen in staat gebleken hun inkomen op peil te houden na het wegvallen van hun apotheek als inkomstenbron.
De laatste factor op het gebied van wet- en regelgeving die wellicht bijdraagt aan het relatief lage gebruik is het verbod om diergeneesmiddelen aan te prijzen bij de eindgebruiker. Reclame bestemd voor de veehouder over antibiotica is simpelweg niet toegestaan.

Bevrijding

De Deense autoriteiten zijn sterk geporteerd voor het systeem waarin dierenartsen (goed) betaald worden voor hun veterinair-technische werk en ternauwernood inkomsten genereren uit behandelingen met antibiotica. Doordat de Deense veehouders te maken hebben met weinig afnemers, maar wel heel grote, bestaat er ook druk van deze zijde om dit systeem te hanteren. Ook hierin verschilt Denemarken van Nederland. De moderne Deense dierenarts stelt het als een bevrijding te voelen dat alle discussies over medicatietarieven met dit systeem tot het verleden behoren, maar is hierdoor wel verplicht de meerwaarde van het veterinaire werk heel duidelijk te maken om zijn begeleidings- en consultancytarieven te verklaren - iets wat niet iedere Deense dierenarts even gemakkelijk valt.
Een verwarrende complicatie is het gebruik van zink (-zouten) door veevoer als alternatief voor antibioticumgebruik. Hierdoor neemt het antibioticumgebruik ongetwijfeld af, maar wordt het milieu op een onrustbarende manier belast. Het gebruik van zink onder de noemer 'hygiënische maatregelen' is sinds kort weer aan banden gelegd in Denemarken, maar duidelijk is wel dat het vergelijken van gebruikcijfers over het jaar 2002 en 2003 beïnvloed wordt door dit verschijnsel.

Stamping out

Opvallend is dat bij pluimvee in Denemarken extreem weinig antibiotica worden gebruikt (in 2003 slechts 32 kg werkzame stof voor alle 15 miljoen vleeskuikens in Denemarken!). De structuur van de Deense pluimveebedrijven plus de acceptatie van *stamping out* zijn hier debet aan. Als extra voorbeeld werd de ontwikkeling van het zogenaamd organic farming genoemd; daarbij komen naar Deense (en Nederlandse) begrippen vreemd veel ziektes voor. *Let them die!* is de gehuldigde opvatting in Denemarken. Laat maar doodgaan - liever dan met antibiotica ingrijpen...

Tenslotte mag niet onvermeld blijven dat de Denen zichzelf veel meer dan de Nederlanders een ethisch volk vinden; Nederlanders zijn in Deense ogen eerst en vooral *handelaren*, woonachtig op het onfrisse Euraziatische continent, waar het schone Denemarken maar een heel klein beetje mee verbonden is. Deense slachtzeugen gaan allemaal naar Duitsland, vleesvarkens ook steeds meer. Wat niet aan de hoogste kwaliteit voldoet wordt bij voorkeur geëxporteerd voor het slachten, en wat veel mest oplevert evenzo. Zij zijn daarom ook echt mordicus tegen het opheffen van het non-vaccinatiebeleid dat wij Nederlanders in Europa bepleiten.

Het was interessant om ter plaatse van de direct betrokkenen antwoord te krijgen op een ogenschijnlijk eenvoudige vraag. Het was opvallend hoe eensgezind de ondervraagden waren. Denemarken is anders dan Nederland, dat is wel duidelijk.

Rectificatie overzicht vacatures in besturen en commissies

In het Tijdschrift voor Diergeneeskunde van 15 februari 2005 staat op pagina 130 het overzicht *Vacatures in besturen en commissies verband houdende met de 152e algemene vergadering van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde*. Onder het kopje 'Raad van Toezicht' staat abusievelijk vermeld dat mevrouw J.H.J.M. de Jong-Rockland in 2005 aftredend en niet herkiesbaar is. Dit moet zijn aftredend en **herkiesbaar**.

Polycystic Kidney Disease (PKD) bij katten

Ed. J. Gubbels en Peter Prins

Een van de meest algemeen voorkomende erfelijke afwijkingen bij katten is Polycystic Kidney Disease (PKD). De afwijking wordt sinds het eind van de jaren zestig regelmatig in de literatuur beschreven. Ze wordt het vaakst gemeld bij Perzen en bij Exotics. Vermoedelijk ligt de oorsprong van de afwijking bij (de voorouders van) de Perzische kat. Ze werd verder verspreid naar rassen waarin Perzen zijn gebruikt, onder andere om de kwaliteit van de vacht te verbeteren of om het kleurenscala uit te breiden.

Door middel van echografisch onderzoek kan PKD worden aangetoond. Dit onderzoek geeft niet altijd de absolute zekerheid dat een onderzocht dier ook daadwerkelijk vrij is van PKD. Met name bij jonge dieren (zeker beneden de leeftijd van circa een jaar) zijn er meestal nog weinig cysten die bovendien klein zijn. Daardoor blijft er altijd een risico dat de afwijking niet op de echo wordt waargenomen. Omdat het om een progressief verlopende ziekte gaat, neemt dit risico af met het toenemen van de leeftijd.

Het PKD1-gen

Het probleem wordt veroorzaakt door een defect in het DNA op het zogenaamde PKD1-locus (in het 'Polycystic Kidney Disease gen 1'). Het PKD1-gen is de 'bouwtekening' voor een eiwit (Polycystine-1) dat onder andere van belang is voor de normale nierfunctie. Het is niet duidelijk hoe het komt dat de cysten ontstaan zodra het product van het defecte gen aanwezig is.

Biller *et al.* (3) hebben onderzoek gedaan naar de erfelijke basis van PKD. Zij komen tot de conclusie dat PKD autosomaal dominant vererft. Dat betekent dat gezonde dieren (dieren die géén PKD krijgen) het genotype pkd1/pkd1 hebben, terwijl dieren met tenminste één defect allel (PKD1/....) de afwijking zullen krijgen en uiteindelijk komen te overlijden aan Polycystic Kidney Disease.

Uit onderzoek van Lyons *et al.* (5) is gebleken dat het defecte allel (het PKD1-allel) is ontstaan door een puntmutatie (een transversie). Katten die aan PKD lijden kunnen met hun defecte PKD1-allel slechts een deel van de aminozurenketen van het eiwit Polycystine-1 maken. Het defecte allel, en daarmee de ziekte Polycystic Kidney Disease, wordt van generatie op generatie, van ouders naar kinderen, doorgegeven.

Ondanks het feit dat het om een dominante afwijking gaat, is Polycystic Kidney Disease bij een aantal kattenrassen een van de meest voorkomende erfelijke afwijkingen. De reden daarvoor is, dat de afwijking pas zichtbaar wordt nadat er met de dieren al is gefokt. Vaak hebben ze zelfs al klein- en achterkleinkinderen tegen de tijd dat ze duidelijke symptomen vertonen en de eigenaar merkt dat ze aan PKD lijden. De fokkers weten bij de keuze van hun fokdieren niet welke dieren later de afwijking gaan vertonen. Het echografisch onderzoek, waarmee de toekomstige lijders op jongere leeftijd kunnen worden opgespoord, wordt pas sinds een aantal jaren op wat grotere schaal toegepast en heeft nog slechts een bescheiden verbetering in die situatie gebracht. Bovendien laten nog steeds niet alle fokkers hun toekomstige fokdieren onderzoeken en blijft er altijd een risico dat de cysten bij onderzoek op jongere leeftijd niet worden gezien.

Een DNA-marker voor PKD1

Er is sinds kort een DNA-test beschikbaar waarmee we bij katten het genotype voor het PKD1-locus kunnen vaststellen (5). Dat betekent dat we op voorhand, vóórdat de dieren worden ingezet voor de fokkerij, kunnen vaststellen welke katten op latere leeftijd in de problemen komen ten gevolge van PKD. Het onderzoek met behulp van de genmarker kan de volgende uitkomsten opleveren:

- de kat is vrij (en beschikt over twee volwaardige allelen, pkd1/pkd1),
- de kat is lijder (en beschikt dus over tenminste één defect allel, PKD1/....).

In de onderzochte groep katten van Lyons *et al.* (5) werden geen dieren gevonden die over twee defecte allelen beschikken (PKD1/PKD1). Zij vonden, behalve de vrije dieren (pkd1/pkd1), uitsluitend 'dragers' (heterozygote dieren, PKD1/pkd1). Dat duidt erop dat het om een homozygoot letale afwijking gaat. Het is niet duidelijk in welke fase van hun ontwikkeling de homozygote PKD1-kittens aan hun einde komen. In principe kan dat al in de vroeg-embryonale fase zijn waardoor de fokker daar nauwelijks iets van merkt. Barrs *et al.* (1) opperen de mogelijkheid dat de homozygote PKD1-kittens in de periode vlak voor of na de geboorte overlijden ten gevolge van een zich versneld ontwikkelende PKD. Bij het ontbreken van een adequate geboorte- en sterfteregistratie moeten we het antwoord schuldig blijven. De fokker zal bij een evaluatie achteraf constateren dat de gespeende nesten uit ouderparen, die uit twee lijders aan PKD blijken te bestaan, gemiddeld wat kleiner zijn.

Rassen die risico's lopen

Uit de gegevens die het Engelse 'Feline Advisory Bureau' (FAB) (4) daarover geeft blijkt dat het PKD1-allel inmiddels bij een groot aantal rassen voorkomt. Het gaat natuurlijk op de eerste plaats om Perzen en Exotics, de rassen waarin het probleem op grotere schaal werd onderkend. Het FAB vond voor deze rassen in haar echografisch screeningsonderzoek frequenties van dieren met Polycystic Kidney Disease van respectievelijk 35 en 32 procent. Lyons *et al.* (5) noemen voor de Pers in de Verenigde Staten een vergelijkbaar percentage (38 procent).

Verder is er een groot aantal rassen waarin in het verleden door middel van kruisingen kenmerken van Perzen of Exotics werden ingebracht. Het FAB meldt PKD bij de rassen Britse Korthaar, Burmilla, Tiffany, Heilige Birmaan, Bombay, Cornish Rex, Devon Rex, Ragdoll en Snowshoe. Tot slot zijn er nog wat rassen die volgens het FAB een wat lager risico voor PKD hebben: Angora katten (met name de Oriental Langhaar, de Javanees en de Mandarin), Maine Coon, Noorse Boskat, Oriental, Siamees, Tonkanees en Turkse Van.

De rassen die hier niet worden genoemd zijn niet bij voorbaat vrij van PKD. Met name wanneer een erfelijke afwijking niet vaak voorkomt binnen een ras, hebben de fokkers er minder aandacht voor en wordt er minder of geen gericht

onderzoek gedaan naar de doodsoorzaak van de uitvallers.
In Australië vonden Beck en Lavelle (2) bij de 250 Perzen en veertien Exotics die voor echografisch onderzoek bij de Universiteit van Melbourne werden aangeboden respectievelijk 45 en vijftig procent dieren met Polycystic Kidney Disease. Het gaat hier echter niet om een aselecte steekproef uit de populatie. Het betreft een voorgeselecteerde groep van dieren waarvan de eigenaar het om een of andere reden zinvol vond om ze te laten onderzoeken. Barrs *et al.* (1) komen in Sidney en Brisbane bij kliniekpopulaties tot vergelijkbare percentages voor de Pers en noemen verder nog de Burmilla (met veertien procent PKD).
Op de Amerikaanse website van 'Per-Lore and Himi-Lore' (6) worden resultaten verzameld van echografisch PKD-onderzoek bij katten. Voor de Pers blijkt op een totaal van 7083 dieren 38 procent aan PKD te lijden. Van de 313 katten horend tot de 'overige rassen' blijkt zestien procent PKD-lijder te zijn. Behalve een aantal van de hiervoor genoemde rassen en enkele rassen die nauwelijks in Nederland en West-Europa voorkomen, komt ook de Scottish Fold met bijna 27 procent PKD in deze lijst voor.
Hoe de PKD-situatie is in de subpopulaties in Nederland en de omringende landen is niet geheel duidelijk. We moeten aannemen dat die vergelijkbaar is met hetgeen in de literatuur wordt gemeld. Het is in ieder geval van belang dat de fokkers samen goede selectieafspraken maken zodra er aanwijzingen zijn voor PKD binnen het ras.

Fokkerijbeleid

Het eerste doel bij het streven naar het behoud van rassen, is het behoud van de genetische variatie van die rassen. Het bij voorbaat uitsluiten van alle dieren die het ongewenste gen bij zich dragen is meestal geen optie. Nemen we als voorbeeld de Perzen waarbij 35 procent of meer van de dieren het PKD1-allel heeft. Het zal duidelijk zijn dat het schadelijk is voor het ras, wanneer we alle dieren die het defecte allel bij zich dragen onmiddellijk willen uitsluiten. Dat zou tot overselectie leiden waardoor te veel van de beschikbare erfelijke variatie (van de genenpool) van het ras verloren zou gaan.
Indien we tegen PKD (of een willekeurig ander ongewenst kenmerk) willen selecteren zullen we een plan moeten maken dat recht doet aan onze behoudsdoelstelling voor het ras. Dat kan betekenen dat we één of meer generaties doorgaan met het inzetten van dieren die het defecte gen bij zich dragen om daarmee de toekomstkansen voor het ras veilig te stellen. In het geval van PKD beschikken we over een DNA-marker die ons in de gelegenheid stelt om te voorkomen dat er lijders voor de fok worden gebruikt. Indien dat in het belang is van het behoud van de genenpool kunnen we deze dieren wèl gebruiken en vervolgens de daaruit geboren kittens screenen op aanwezigheid van het PKD1-allel.

Wanneer we tegen erfelijke afwijkingen selecteren moeten we niet uit het oog verliezen dat de dieren die het ongewenste gen bij zich dragen, ook hun aandeel van het genenbezit van het ras naar de volgende generatie brengen. Met name wanneer het gaat om veelvuldig voorkomende afwijkingen is daarom voorzichtigheid bij de selectie geboden. Dankzij de beschikbaarheid van de DNA-marker kunnen we in de opeenvolgende generaties het aantal dragers verminderen en stap voor stap het ongewenste allel kwijt raken. Zonder dat we daarbij hele lijnen (genetische herkomsten) verliezen.

Voor info over de genmarker voor PKD1 kunt u terecht op www.gencouns.nl

Referenties

1. Barrs VR, Gunew M, Foster SF, Beatty JA, and Malik R. Prevalence of autosomal dominant polycystic kidney disease in Persian cats and related breeds in Sidney and Brisbane. Austr Vet J 2001; 79: 257-9.
2. Beck C, and Lavelle RB. Feline polycystic kidney disease in Persian and other cats: a prospective study using ultrasonography. Austr Vet J 2001; 79: 181-4.
3. Biller DS, DiBartola SP, Eaton KA, Pflueger S, Wellman ML, and Radin MJ. Inheritance of Polycystic Kidney Disease In Persian Cats. Journal of Heredity 1996; 87: 1-5.
4. Feline Advisory Bureau. Polycystic kidney disease (PKD) in cats. Versie januari 2005. www.fabcats.org
5. Lyons LA, Biller DS, Erdman CA, Lipinski MJ, Young AE, Roe BA, Qin B, and Grahn RA. Feline Polycystic Kidney Disease Mutation Identified in PKD1. J Am Soc Nephrol 2004; 15: 2548-55.
6. Per-Lore and Himi-Lore (2004) 'PKD Stats Summary' en 'PKD Summary Page'. Versie januari 2005. www.indyweb.net/~lucky/Stats.html en www.indyweb.net/~ lucky/other_breeds.html

Ir. Ed. J. Gubbels is geneticus en drs. Peter Prins is dierenarts bij het instituut Genetic Counselling Services.

Berichten en verslagen

Dr. Jos M.A. Snijders overleden

Op 19 februari 2005 is dr. J.M.A. (Jos) Snijders overleden. Hij was specialist Veterinaire Volksgezondheid, hoofddocent bij de Hoofdafdeling Volksgezondheid en Voedselveiligheid van de Faculteit der Diergeneeskunde en jarenlang lid van de Wetenschappelijke Redactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Hoofdredactie Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Marktonderzoek 'VET 150 Nederland, 2005'

Medio april 2005 start Geelen Consultancy, marktonderzoek voor de Agri- en Foodsector te Wageningen, in samenwerking met een aantal farmaceutische bedrijven alweer voor de vijfde keer het marktonderzoek onder 150 dierenartsenpraktijken onder de naam 'Vet 150 Nederland, 2005'.

De belangrijkste doelstelling is om na te gaan hoe farmaceutische bedrijven de praktijken de komende jaren meer van dienst kunnen zijn. Het marktonderzoek bestaat uit twee gedeelten: een imago-onderzoek en een algemeen gedeelte waarin actuele onderwerpen aan bod komen. Omdat het onderzoek al voor de vijfde keer wordt uitgevoerd, is het interessant om na te gaan of de wensen, behoeften en denkwijzen van dierenartsen al dan niet zijn veranderd.
Het onderzoek wordt in nauwe samenwerking met de deelnemende bedrijven en een aantal dierenartsen opgezet. Na een aantal proefinterviews worden ongeveer 150 dierenartsen persoonlijk geïnterviewd met behulp van een computergestuurde, interactieve vragenlijst door interviewers die binding met de sector hebben. Dierenartsen kunnen vanaf half april benaderd worden door medewerkers van Geelen Consultancy te Wageningen met de vraag mee te werken aan het onderzoek.
Omwille van de representativiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek is het belangrijk dat de dierenartsen die benaderd worden hun medewerking aan het onderzoek verlenen. Het interview zal ongeveer twee á drie kwartier in beslag nemen. Alle dierenartsen die meewerken aan het onderzoek ontvangen dit jaar een mooi presentje. Geelen Consultancy zal alle gegevens anoniem verwerken.

Dierenartsen die meer willen weten over de werkwijze van Geelen Consultancy en in het bijzonder over het marktonderzoek 'Vet 150 Nederland, 2005', kunnen contact opnemen met ir. Jan L.M. Geelen (telefoon 0317 - 425958, e-mail: info@agrigeelen.nl).

Dutch Avian Symposium

Congressen en cursussen

Op zaterdag 2 april 2005 vindt van 10.00 tot 17.00 uur het Tweede Dutch Avain Symposium plaats op de Faculteit der Diergeneeskunde, Yalelaan 1 te Utrecht. De entree is € 25.- (inclusief proceedings, koffie/thee, lunch, en borrel). Inschrijving kan via de website www.dutchaviansymposium.nl, per post of indien er voldoende kaarten zijn, verkoop aan de deur.

Vorig jaar is voor de eerste maal het *Dutch Avian Symposium* georganiseerd op de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht. Ongeveer 160 mensen bezochten dit symposium. De doelstelling is om elk jaar een symposium te organiseren dat interessant is voor een grote groep vogelliefhebbers. Dit jaar zal worden ingegaan op het houden van vogels in gemengde verblijven. Veel dierentuinen en particulieren houden verschillende vogelsoorten bij elkaar in één verblijf. Hier zitten voor- en nadelen aan, die tijdens het symposium zullen worden belicht. Curatoren en medewerkers van verschillende dierentuinen, biologen, dierenartsen en enkele vogelhouders zullen hun ervaringen rond dit onderwerp bespreken. Er zijn twee verschillende programma's: een watervogel- en een kromsnavelprogramma.

Het **watervogelprogramma** zal ingaan op het houden van verschillende watervogels (eenden, ganzen, zwanen, flamingo's, reigers, ooievaars, ibissen, steltlopers, pinguïns et cetera) in gemengde verblijven. Tijdens dit diverse programma zal een aantal watervogelverblijven in enkele dierentuinen worden besproken, wordt ingegaan op het houden van zeer bijzondere watervogelsoorten en het voorkomen van hybriden en er wordt ingegaan op voeding en veterinaire zorg van grote watervogelcollecties.

Het **kromsnavelprogramma** zal zich vooral richten op het gezond houden en kweken van papegaaien, parkieten, kaketoes en lori's in grotere collecties. Er zal worden ingegaan op het optimaliseren van kweekresultaten, het houden van kromsnavels in verschillende verblijven, keuzes van voeders voor verschillende soorten, infectieziekten bij kromsnavels en de rol van pathologie bij het gezond houden van een collectie. Sprekers komen uit binnen- en buitenland (onder andere the Wildlife Conservation Society, Rotterdam Zoo, Ouwehands Dierenpark, Faculteit der Diergeneeskunde Utrecht).

Tevens zullen tijdens deze dag verschillende verenigingen en bedrijven aanwezig zijn met een stand (waaronder Pakara, Aviornis en de World Parrot Trust).
Kortom een leerzame en gezellige dag voor eenieder die geïnteresseerd is in vogels.

Kijk voor het gehele programma, overige informatie en inschrijving op: www.dutchaviansymposium.nl

Precongress day Voorjaarsdagen over wondgenezing

Op donderdag 14 april 2005 organiseert de Veterinary Wound Healing Association (VWHA) haar 8th Annual Congress, als precongress day van de Voorjaarsdagen. Voor de Nederlandse dierenarts een unieke kans om meer te weten te komen over wondgenezing en om dicht bij huis een congres van de VWHA bij te wonen.

Het thema van dit congres is 'What's new in wound management'. Wereldbefaamde sprekers zullen hun kennis en ervaring op het gebied van wondgenezing en wondbehandeling met u delen. In de ochtend zal de openingskeynote *'The healing wound'* gegeven worden door prof. Butinar (SL), waarin hij de historische ontwikkeling in wondbehandeling zal belichten. Prof. Swaim (US) zal twee lezingen geven met betrekking tot gezelschapsdieren over *'Some advances in the management of wounds'* en *'Skin grafting: practical patches for problem wounds'*. Prof. Knottenbelt (UK) en dr. Wilmink (NL) zullen zich richten op de paardenwonden, respectievelijk met *'Initial wound care determines the outcome'* en *'Developments in research and clinical practice'*. In het middagprogramma zullen recente spectaculaire ontwikkelingen in de humane geneeskunde gepresenteerd worden door dr. Middelkoop (NL) in *'Skin replacement materials and tissue engineered skin substututes in human medicine'*, gevolgd door drie short communications betreffende nieuwe ontwikkelingen. Na de pauze wordt de zeer leerzame workshop over *'The influence of wound management products on healing'* gegeven door dr. Cockbill, prof. Turner en dr. Sheahan (UK). De dag wordt afgesloten met de keynote speech door dr. Fowler (US) over *'New techniques and future directions for wound management and reconstruction'*. Meer details over het programma en short abstracts kunt u vinden op *www.voorjaarsdagen.org*. Voor deze dag zijn bij het VKO tien nascholingspunten aangevraagd.

Registratie

Registratie voor de precongress day georganiseerd door de VWHA kan al dan niet in combinatie met het gehele of gedeeltelijke FECAVA-FEEVA hoofdprogramma van de Voorjaarsdagen. Registratie is gratis voor degenen die het volledige hoofdprogramma volgen. Voor degenen die dat niet doen, zijn de registratiekosten slechts 125 euro voor niet-leden, en 80 euro voor leden van de VWHA, *inclusief workshop* over wondbedekkingsmaterialen, lunch, koffie et cetera. *Degenen die nog geen lid zijn van de VWHA en deelnemen aan deze dag, krijgen een gratis lidmaatschap voor één jaar aangeboden (à 39 euro) door onze hoofdsponsor Smith & Nephew.* Registratie kan via de organisatie van de Voorjaarsdagen, met uitzondering van degenen die alléén op de precongress day van de VWHA komen, die kunnen zich opgeven bij ondergetekende.

Meer informatie over de VWHA of lidmaatschap van de VWHA is verkrijgbaar op de website van de VWHA (www.vwha.net). Voor verdere vragen kunt u zich richten tot Jacintha Wilmink, Woumarec, Wageningen, telefoon (0317) 414462 of e-mail j.m.wilmink@tiscalimail.nl.

Traceerbaarheid van verpakkingen

Wat staat de voedingsmiddelenindustrie te wachten?

Realiseert de voedingsmiddelenindustrie zich wel dat naast een traceerbaarheidssysteem voor voedselveiligheid per 1 januari 2007 ook een traceerbaarheidssysteem voor verpakkingsmaterialen verplicht is? Welke eisen stelt de VWA aan de voedingsmiddelenindustrie en hoe gaat zij controleren? Wat moeten fabrikanten ten aanzien van hun verpakkingen doen? Over deze onderwerpen organiseren het vakblad VMT en TNO Kwaliteit van Leven een symposium op 27 april 2005 in 't Spant te Bussum.

Aan de orde komen:

- Traceren van verpakkingen: niet vrijblijvend!
- Nieuwe kaderverordening 1935/2004/EC: gevolgen voedingsmiddelenindustrie
- Welke eisen stelt de VWA?
- Hoe gaat de VWA controleren?
- Wat moeten fabrikanten ten aanzien van hun verpakkingen doen?
- Hoe een T&T-systeem voor verpakkingen opstellen?
- Documentatie en registratie
- Certificering
- RFID en andere identificatiemogelijkheden in relatie tot traceerbaarheid
- Praktijkvoorbeelden uit de voedingsmiddelenindustrie.

Inlichtingen

Keesing Noordervliet BV, Liselore de Boer, telefoon (030) 6358503, fax (030) 6358500, e-mail: l.d.boer@keesing.nl of raadpleeg: www.vmt.nl/bijeenkomst

"Hoe benut jij de mogelijkheden van je dierenartsenbul?"

Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs

Wat was uw motivatie om diergeneeskunde te gaan studeren? Waarschijnlijk om practicus te worden. Als kind dromen over het 'romantische' beeld van de dierendokter. Hondjes beter maken en in de auto langs de boerderij om een koe te verlossen. Kortom, de bekende 'Vlimmen en Harriot' dromen. Iedereen weet dat de realiteit anders is. Bedrijfsmatig een praktijk runnen vraagt meer dan het 'Vlimmen-gevoel'. De moderne dierenarts wordt opgeleid om op een heel breed terrein in de voedselketen te kunnen opereren. Eén op de vier veterinaire studenten gaat na het afstuderen niet de praktijk in, maar gaat iets *anders* doen. Veel dierenartsen worden geconfronteerd met problemen rondom arbeidsongeschiktheid. Mede daardoor zijn dierenartsen zich aan het heroriënteren op hun carrièreplanning. Het is voor de practicus vaak moeilijk om van 'baan' te wisselen, terwijl men best nog eens iets *anders* zou willen doen in zijn of haar leven.

Om dit '*anders*' in beeld te brengen, organiseert de Diergeneeskundige Studenten Kring in samenwerking met 'Het Kompas' op donderdag 31 maart de 'Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs' met als titel:

'Hoe benut jij de mogelijkheden van je dierenartsenbul?'

Op deze dag zal de Faculteit der Diergeneeskunde worden omgetoverd tot een gezellige markt, met een groot aanbod aan kraampjes en stands. Aan de hand van lezingen en workshops, zal aandacht geschonken worden aan het, veel bredere, werkgebied van de veterinair. De meeste lezingen en workshops, waarover hieronder meer informatie vermeld staat, zullen door dierenartsen verzorgd worden.
Daarnaast is er veel gelegenheid om de sociale contacten uit te breiden, onder het genot van een hapje en een drankje. Zoals op elke markt staat ook hier gezelligheid centraal, met muziek en vertier.

Voor zowel student als afgestudeerde veterinair zal dit een mooie kans zijn om eens te verkennen wat de '*andere*' mogelijkheden zijn. Voor de dierenarts die met de gedachte rondloopt een carrièreswitch te maken, is dit een uitgelezen mogelijkheid, zich nader te oriënteren.
De markt kan de student verder helpen bij het maken van de studiepadkeuze. Wel of niet kiezen voor de richting veterinaire volksgezondheid, wetenschappelijk onderzoek of bestuur en beleid, ze komen op deze dag allemaal aan de orde.
Overheid en bedrijfsleven tonen alle aspecten van het werken als dierenarts in verschillende omgevingen.
Zoals u weet is op de markt elke gulden een daalder waard, op 31 maart zal iedere lezing of workshop die u op deze marktdag bezoekt, u zeker een 'daalder' opleveren. Op 31 maart tussen 12.00 en 20.00 uur zullen acht lezingen en zes workshops gegeven worden, verspreid over de middag en de avond. Hieronder vindt u het schema met alle lezingen en workshops die op deze dag gegeven worden. U kunt natuurlijk zelf bepalen naar welke lezingen en workshops u wilt gaan, maar om deel te nemen aan een lezing of een workshop dient u zich in te schrijven op *www.dskonline.nl*.
De toegang voor de markt bedraagt € 15,- voor dierenartsen, uiteraard inclusief de lezingen en workshops. De toegang voor studenten is gratis.

Lezingen

- *'Verschillende mogelijkheden voor dierenartsen in de veterinair farmaceutische industrie' (W. Wijmenga, Fort Dodge).* Voor dierenartsen zijn er in de (veterinair) farmaceutische industrie vele verschillende mogelijkheden. In het hele traject van basale research en development tot uiteindelijke verkoop van het diergeneesmiddel zijn dierenartsen betrokken. Hier zal de heer Wijmenga uitgebreid op ingaan.
- *Werken bij de Faculteit der Diergeneeskunde.* Bij de Faculteit der Diergeneeskunde zijn veel dierenartsen werkzaam die verschillende functies vervullen. Denk hierbij aan onderwijs, werken als specialist en functies op het gebied van bestuur en beleid.
- *Werken als onderzoeker.* Een richting waar ook menig veterinair in terechtkomt is het veterinair-wetenschappelijk onderzoek. Tijdens deze lezing zal aan de hand van voorbeelden, ervaringen en tips een basis worden gelegd voor een wetenschappelijke loopbaan.
- *Werken als dierenarts bij LEO Pharma: de marketing van dieetvoedingen en geneesmiddelen (D. Mioch, LEO Pharma).* Na een persoonlijke introductie en toelichting over zijn huidige werkgever zal de heer Mioch uitweiden over zijn werkzaamheden binnen LEO Pharma als rayonmanager en productmanager. Vervolgens zal hij een toelichting geven over werken in de farma, waarbij hij onder andere zal ingaan op de juiste kwaliteiten van de afgestudeerde veterinair hiervoor. Tevens zal hij tips en trucs en do en do not's geven.
- *Dierenartsen In Bedrijfsleven (DIB) (J. van Mameren, voorzitter DIB, A. Gelissen en B. Eussen van Virbac).* Tijdens deze lezing zal uitgebreid ingegaan worden op Dierenartsen In Bedrijfsleven in de breedste zin van het woord. Aan de hand van enkele voorbeelden, zoals productmanager (veterinair/humaan/pet shop), kwaliteitsmanager (farmaceutische industrie, ziekenhuizen) en technisch manager, zal een beeld geschetst worden van de mogelijkheden die hier voor dierenartsen liggen.
- *De dierenarts als ondernemer, trends en ontwikkelingen (P.J. Jaspers, Raadgevers Medische Beroepen).* De dierenartsenpraktijk als commerciële onderneming ontwikkelt zich momenteel stormachtig. Concurrentie, ketenvorming, schaalvorming, satellietmodellen: de traditionele practicus verliest snel terrein op de moderne ondernemer/dierenarts die deze bedrijfstak op een strikt zakelijke wijze benadert. Wie worden de winnaars, wie de verliezers en wat wordt jouw plek...?
- *Dierenarts bij de VWA (M. Kuipers, plaatsvervangend di-*

recteur van de VWA/RVV). De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) is een grote werkgever voor dierenartsen. Tijdens deze lezing zal er, aan de hand van vele voorbeelden, worden ingaan op de verschillende taken van de VWA en de rol van de dierenartsen hierin.
- *Werken in loondienst (A. Heesbeen van Meeùs)*. De heer Heesbeen zal een vergelijking trekken tussen werken in loondienst en als zelfstandige. Daarnaast zal hij in het kader van werken in loondienst een en ander vertellen over sociale verzekeringen en andere verzekeringen, de salarisstrook en de arbeidsovereenkomst.

Workshops
- *Arts & Bodylanguage (O. Sleeswijk, VVAA)*. Tijdens deze workshop wordt ingegaan op de non-verbale communicatie (de do's en do not's) die een grote rol speelt bij de beroepsuitoefening en in het gewone dagelijkse leven. Deze workshop is een kleine versie van de reguliere workshop die de VVAA organiseert.
- *In gesprek met dierenartsen werkzaam bij de VWA (Interactieve werkgroep)*. Er zullen onder andere dierenartsen aanwezig zijn die een functie bij de VWA vervullen op de buitengrens inspectiepost en in het slachthuis (ketenbewaking). U kunt hier ervaringen horen, vragen stellen en in discussie gaan met deze dierenartsen.
- *Carrière-evaluatie (B. van Brugge, PEB-talk)*. Hoe verloopt jouw carrière? Is het verloop hiervan een bewuste keuze geweest? Wat is van invloed geweest op het verloop van jouw carrière? Belangrijker nog, hoe ziet je carrièreverloop eruit voor jouw toekomst? In deze workshop gaan we aan de slag met jouw carrièreverloop en jouw invloed hierop!
- *Solliciteren en netwerken (T. Hepkema, P&O services)*. Meer dan zeventig procent van de banen wordt ingevuld zonder de traditionele advertentie. Op welke wijze kun je op dit gegeven inspelen? Hoe maak je duidelijk dat je op zoek bent naar een (andere) baan? In de workshop is gelegenheid interactief te oefenen met het voeren van sollicitatiegesprekken en netwerkgesprekken.
- *Intercollegiale coaching (A. Schröder, Schröder coaching)*. Een ervaringsgerichte workshop voor en door dierenartsen. Ook genoeg van het alsmaar ronddraaien in kringetjes? Vind hier uw ideale coach. Schuilt er ook in u een carrière als topcoach?
- *Inleiding marketing beginnende practicus (Dirk van Dellen, Pfizer)*. Waaruit bestaat communicatie? Wie is uw klant? Wat is het AIDA-principe? Hoe maak je een SWOT-analyse? Welke omgevingskrachten zijn er? Hoe zit het met de bedrijfskolom? Wat is in ondernemen het belang van management? Nieuwsgierig naar deze onderwerpen? Kom dan naar deze inleidende workshop over de marketing van de beginnende practicus.

Twee mogelijkheden tot bijscholing op het gebied van de vogelgeneeskunde

N.J. Schoemaker

Tijdens het Voorjaarsdagencongres (15 tot en met 17 april 2005) zal dit jaar veel aandacht besteed worden aan de endoscopie van vogels. Het organisatiecomité heeft daarvoor dr. Michael Taylor, hoofd van de afdeling bijzondere dieren aan de universiteit van Guelph in Canada, uitgenodigd.

De afgelopen tien jaar heeft dr. Taylor op elk vogelcongres met veel enthousiasme de endoscopie van vogels onderwezen, en heeft hij een speciale schacht ontwikkeld om op een eenvoudige wijze instrumenten naast de endoscoop in de lichaamsholte van een vogel in te brengen. Op vrijdag zal hij een lezing over de endoscopie geven in de RAI, terwijl op zaterdag en zondag wetlabs gegeven zullen worden. De lezing dient tevens als introductie voor deze wetlabs. De zaterdag zal de basale kennis bijbrengen, terwijl op de zondag de gevorderde endoscopie aan de orde komt. Als u interesse heeft, dan adviseer ik u zeker om u in te schrijven. Het aantal plaatsen is beperkt, en een gelegenheid als deze zal niet snel terugkomen.
Tien dagen later is er weer een gelegenheid om uw kennis op het gebied van de vogelgeneeskunde te vergroten. Het Europese vogelcongres wat eens in de jaar gehouden wordt zal dan plaatsvinden in Arles, Zuid-Frankrijk. Op 26 april is het ECAMS-congres waar de Europese vogelspecialisten presentaties houden, waarna van 27 tot en met 30 april het EAAV-congres gehouden zal worden.

Voor meer informatie over deze congressen kunt u kijken op *www.ecams-online.org* (onder conference) en *www.eaav.org*. Tevens kunt u contact opnemen met ondergetekende via *N.J.Schoemaker@vet.uu.nl*.

De paarden lopen zich al warm

Brigitte Cornelissen en Julius Peters

Voor alle leden van de Voorjaarsdagencommissie is het een drukke tijd. Deadlines moeten worden gehaald en de klok loopt erg hard door. De dagen tot het moment van het ontsteken van het Voorjaarsdagenvuur tellen af. Als eennalaatste vlammendragers hebben we het voordeel dat we nog enkele allerlaatste nieuwtjes aan het hooggeëerde publiek kunnen vertellen.

Nu alweer voor het vierde jaar organiseren we tijdens de Voorjaarsdagen up-to-date lezingen voor de paardendierenarts. Zowel voor de Nederlandse paardendokter als onze internationale vakbroeders leggen we de veterinaire loper uit in Amsterdam. Daarom verheugen we ons op de komst van niet alleen de Europese Federatie van Equine Veterinary Associations (FEEVA) maar ook die van de Amerikaanse zusterorganisatie, de American Association of Equine Practitioners. 'The First European Equine Veterinary meeting of the Year' is het motto van de FEEVA en van de AAEP is het motto 'AAEP meets Europe'.

Wegens dit heugelijke feit beginnen we op donderdag 14 april met de precongress day. Voor de paardendierenarts hebben we een viertal topics georganiseerd. Op de Faculteit der Diergeneeskunde wordt in samenwerking met de firma Instruvet een Advanced Equine Dentistry wetlab gehouden. Instructeurs zijn Gordon Baker (USA), Lieven Vlaminck (B) , Jean Leclair (F), Gabrielle en Jan Broeze, Wim Klein en Peter Wiemer. In het RAI congresgebouw lopen simultaanlezingen over de nieuwste inzichten wat betreft wondgenezing gezelschapsdieren en paard, fysiotherapie bij dieren en praktijkmanagement. Voor dit laatste onderdeel wordt er in de ochtend een gezamenlijk programma georganiseerd en gedurende de middag wordt de groep deelnemers verdeeld in gezelschapsdieren- en paardenpractici. Het actuele programma van deze dag is te vinden op onze website www.voorjaarsdagen.org. Neemt u deel aan het gehele congres dan zijn de lezingen (niet het wetlab!) naar keuze op de donderdag 14 april gratis te bezoeken. U wordt wel verzocht van te voren op te geven welke lezingen u bij wilt wonen.

Tijdens de donderdag zullen de afgevaardigden van de FEEVA zich bezighouden met zaken welke van belang zijn voor alle Europese paardendierenartsen zoals welzijn en de registratie van diergeneesmiddelen. We verwachten dat ook de nieuwe lidstaten van de Europese Unie dit jaar een afgevaardigde naar Amsterdam laten vertrekken. De geneeskunde van het paard en dus het welbehagen van dit edele dier kan zo in een groter verband verder worden gewaarborgd.
Op vrijdag 15 april zullen onderzoekers, studenten en practici hun best doen om de Interpolis Award in de wacht te slepen. Maar liefst 29 dierenartsen zullen dit jaar de strijd aangaan om de hoofdprijs in de wacht te slepen. Tegelijkertijd zullen in de ochtenduren aspecten rond het sportpaard worden belicht door Arno Lindner (GER) en Lieve Vanderkeybus (F). De middag wordt volledig benut om de afwijkingen aan de buitenkant, de huid van het paard, toe te lichten. Voor deze 'in depth sessie' komt de Engelse specialist Derek Knottenbelt over. Tevens verzorgt hij ook een lezing op de zondagmiddag over wondmanagement.
Zaterdag 16 april ontmoet de Europese paardendierenarts de American Association of Equine Practitioners. Boardmember Internationale Zaken Josef Boening zal een inleiding houden wat de missie van de AAEP is en welke rol de Europese paardendierenarts kan spelen in deze denkwijze. De tweede helft van de ochtend worden actuele zaken betreffende de paardendiergeneeskunde en de literatuur, besproken in het News Hour waarvoor de huidige president van de AAEP, Scott Palmer en oud-president Wayne MacIlwraith zijn uitgenodigd.
Het middagprogramma is simultaan. Er kan gekozen worden voor the State of the Art lecture gegeven door niemand minder dan Peter Rossdale over zijn levenswerk 'The Maladjusted Foal' of twee lezingen en een discussie over het gebruik van ongeoorloofde middelen bij sportpaarden. De mening over dit gebruik zal door Frits Sluyter, hoofd van de veterinaire afdeling van de internationale paardensportbond de FEI, en door Kent Allen als woordvoerder van de Amerikaanse paardensportbond de USEF, worden gegeven.
Op de zondag komen maar liefst vier interessante hoofdonderwerpen aan bod. In de ochtend kan men kiezen tussen orthopedie of voortplanting paard waarbij zowel de merrie als de hengst aan bod komen en in de middag worden er lezingen gegeven over chirurgie, oncologie en wondmanagement.

Er is weer veel werk verzet om diverse onderwerpen betreffende de paardendiergeneeskunde te laten belichten door gerenommeerde sprekers. De sprekers zijn allen gevraagd om hun lezingen te geven vanuit een praktisch oogpunt. Al met al is het voor de paardendierenarts zeer de moeite waard om naar de Amsterdamse RAI te komen. Zeker dit jaar bestaat er voor de Nederlandse paardendierenartsen de mogelijkheid om in de pauzes zijn internationale vakbroeders te ontmoeten en met elkaar van gedachten te wisselen. Dit laatste is een belangrijk gegeven want zelfs in het tijdperk van snelle communicatie door middel van computers, is het persoonlijk ontmoeten van collega's nog steeds een plezierig en nuttig tijdverdrijf.



Brigitte Cornelissen en Julius Peters zijn Equine Liaison Officers Voorjaarsdagen.

PAO-Diergeneeskunde

Driedaagse cursus 'Management, een cruciale factor'

Henk Wessels

Vanuit de werkgroep Praktijkmanagement wordt in samenwerking met PAO-D, VPM en de AUV een driedaagse basistraining praktijkmanagement gegeven. Eén van deelnemers van de pilot in 2004 vertelt over zijn ervaring.

Een brede basiscursus voor praktijkmanagers, dat was de bedoeling van de organiserende instanties. Met hapklare brokken en gericht op de dierenartsenpraktijk. Drie dagen met verschillende onderwerpen en sprekers met veel kennis van de deelgebieden.
Dag één wordt gevuld met verschillende personeelsaspecten, waaronder functieomschrijving, functiewaardering en het opzetten van een beloningsstructuur. Dag twee is ingeruimd voor financiële aspecten en strategische beleidsvoering met als onderwerpen: jaarrekening, budgettering, maatschappen in deeltijd en sturen op cijfers. Dag drie staat deels in het teken van het personeelsontwikkelingsbeleid, coaching, functioneringsgesprekken en beoordelen. De tweede helft van de dag wordt besteed aan de toekomst van de praktijk en de dierenarts, en er volgt een uitleg over het nieuwe curriculum van de Faculteit der Diergeneeskunde.
De eerstvolgende driedaagse cursus 'Management, een cruciale factor' wordt gegeven op 22 maart, 19 april en 31 mei 2005 bij AUV Dierenartsencoöperatie te Cuijk. De kosten bedragen € 825,- inclusief lunches. U kunt zich opgeven bij PAO-D in Houten, cursus 05/901 (www.paod.nl).

Een ervaring rijker

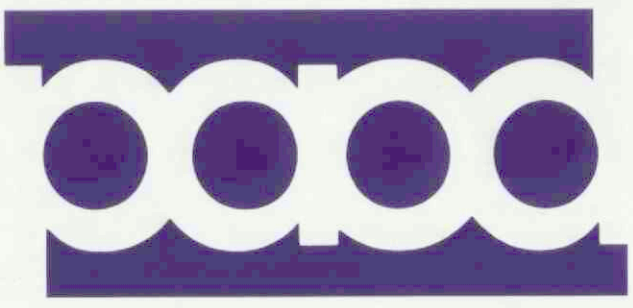
Dierenarts Hans van Embden nam deel aan de pilot in het najaar van 2004. Hij geeft zijn mening over de driedaagse training.

Wat trok je aan in de cursus, waarom wilde je er naartoe?
"Toen ik nog in de praktijk werkte als dierenarts (1985-2000) en met vele managementtaken werd geconfronteerd, waren er vooral in de beginjaren nauwelijks specifieke cursussen voor dierenartsen/praktijkmanagers. Ik heb toen vooral veel algemene cursussen op het gebied van management gevolgd die bestemd waren voor (aanstaande) managers in het bedrijfsleven. Daar heb ik veel van geleerd. Echter telkens moest je de vertaalslag naar de dierenartsenpraktijk maken.
Vanuit mijn huidige functie als directeur van FlexVet ben ik nogal eens betrokken bij (interim)managementklussen in de dierenartsenpraktijk, maar vooral ook bij bemiddeling, uitzending en detachering van dierenartsen en assistentes, die naast hun primaire veterinaire taak ook managementtaken in hun takenpakket hebben.
Toen er een specifieke cursus op het gebied van praktijkmanagement voor dierenartsenpraktijken werd aangeboden was ik nieuwsgierig naar de inhoud en heb ik de cursus vooral bezocht om inzicht te krijgen in wat er voor deze mensen aan (bij)scholingsmogelijkheden wordt aangeboden op het gebied van praktijkmanagement.
Ik hoopte en verwachtte vooral van de cursus dat er naast de theoretische achtergrond praktische handvatten zouden worden aangereikt voor de (aanstaande) praktijkmanagers."

Wat was het bijzondere van deze cursus?
"Het bijzondere van deze cursus of anders dan een andere algemene managementcursus was dat deze cursus duidelijk was gemaakt specifiek door en voor praktijkmanagers van dierenartsenpraktijken. Hoewel het natuurlijk ook over algemene managementzaken ging kwam toch telkens weer aan de orde 'wat betekent dit voor de dierenartsenpraktijk?' Dit had niet alleen te maken met de docenten, maar vooral ook met de interactieve opzet van de cursus met deelnemers die allemaal dierenarts of assistent zijn en in hun dagelijkse werk met praktijkmanagement te maken hebben."

Heb je genoeg kennis mee naar huis gekregen waar je iets mee kunt doen?
"Wanneer ik mij verplaats in de situatie van de beoogde cursisten, namelijk de (aanstaande) praktijkmanagers, is dit een zeer waardevolle cursus. Naast een aantal theoretische achtergronden worden ook handvatten aangereikt waar je in de dagelijkse praktijk direct mee aan de slag kan.
Wel moet gezegd worden dat de cursus sterk gericht was op de interne organisatie van de praktijk en nog weinig extern gericht. Ik bedoel hiermee dat aspecten als marketing, accounting van klanten en dergelijke nauwelijks tot niet aan bod kwamen, terwijl ik denk dat daar in de praktijk veel behoefte aan is. Ik hoop dan ook dat in een vervolgcursus daar minimaal één dagdeel aan besteed zal worden."

Waarom zou iedere praktijkmanager er naartoe moeten gaan?
"Management van een dierenartsenpraktijk is niet iets wat je er tegenwoordig zomaar bij doet. Dit vergt specifieke kennis en vaardigheden die tijdens de opleiding van dierenarts of assistente niet of maar ten dele aan de orde komen.



Actua

Management van een dierenartsenpraktijk is en zal in de toekomst in toenemende mate een aparte discipline worden. Daarom moeten mensen die deze taken (gaan) uitvoeren zich bijscholen. Deze cursus is zeker voor de beginner een aanrader, en voor hen die het vak van praktijkmanager reeds een tijdje uitvoeren is het een goede cursus om meer achtergrondkennis te verwerven.

Henk Wessels is hoofd coöperatiezaken bij AUV dierenartsencoöperatie.

DE BASISCURSUS VETERINAIR PRAKTIJKMANAGEMENT (05/901) WORDT GEORGANISEERD OP DINSDAG 23 MAART, DINSDAG 19 APRIL EN DINSDAG 31 MEI 2005, te CUIJK.

Deze cursus is volgeboekt, vanzelfsprekend is opgaaf voor de wachtlijst mogelijk.

Opgaaf bij PAO-Diergeneeskunde, telefoon 030 – 634 89 80, e-mail: info@paod.nl

Anatomy of the Dog, An illustrated Text 4th Ed

K.D. Budras, P.H. McCarthy, W. Fricke and R. Richter. Schlütersche GmbH & Co, Hannover, 2002, 217 pagina's, prijs: € 96,-.

Boek bespreking

Dit boek op bijna A3-formaat is geen atlas maar, zoals de subtitel al aangeeft, een duidelijk ingedeeld en rijk geïllustreerd tekstboek met veel informatie over de anatomie van de hond. Het is een bewerkte Engelse vertaling van de Duitse versie met auteurs uit Berlijn, St. Kitts en Sydney.
De eerste helft van het boek geeft een overzicht van de anatomische deelgebieden, telkens per twee pagina's waarvan de linker tekst en de rechter afbeeldingen bevat. Deze afbeeldingen zijn zeer mooi, groot en voornamelijk in kleur uitgevoerd. Ze zijn daardoor duidelijk te interpreteren. De tekst begint telkens met een kader waarin een soort samenvatting wordt weergegeven, maar die ook gebruikt kan worden als handleiding voor de dissectie. Nummers van besproken anatomische structuren in de tekst corresponderen met die van de afbeeldingen ernaast. In de kantlijn wordt middels andere nummers verwezen naar het laatste hoofdstuk met gedetailleerde informatie over de toegepaste anatomie (zie verder). Vervolgens wordt in tabellen een schematisch overzicht gegeven van de spieren (oorsprong, insertie, innervatie, functie enzovoort), de lymfeklieren en de kopzenuwen. Dit wordt gevolgd door een hoofdstuk over de algemene anatomie met besprekingen van osteologie, arthrologie, myologie, centraal zenuwstelsel, klieren en membranen, het endocriene, cardiovasculaire en lymfatische systeem. Het tweede deel bespreekt een introductie van de röntgenologie en de echografie en geeft een overzicht van de toegepaste klinische en functionele anatomie. Dit maakt het boek interessant en goed bruikbaar voor de veterinaire praktijk. Helaas ontbreekt informatie over MRI- en CT-technieken. Er is een literatuurlijst en een uitgebreide index aanwezig.
Het boek is met name geschikt voor de student diergeneeskunde. Hij/zij kan er de hele studie plezier van hebben als naslagwerk voor diverse vakken. De dierenarts-practicus kan het gebruiken als referentie voor veel anatomische details van röntgenfoto's en echografische afbeeldingen alsmede voor de diagnostiek en chirurgie. De prijs is mijn inziens zeer acceptabel voor een dergelijk boek.

P.A.M. Overgaauw

Porcine circovirus

U. Hinrichs und J. Tschachtschal. Der Prakt Tierarzt 2001; 82: 730-2.

Referaten

Het porcine circovirus 2 (PCV 2) wordt in verband gebracht met twee klinische ziektebeelden te weten het 'postweaning multisystemic wasting syndrome' (PMWS) en het 'porcine dermatitis nephropathie syndrom' (PDNS).
De eerste verschijnselen van PMWS worden meestal waargenomen op een leeftijd van zes tot vijftien weken en bestaan aanvankelijk uit vermagering. Onder invloed van andere bacteriële en/of virusinfecties ontstaan afwijkingen aan de luchtwegen en de darmtractus.
Bij PDNS domineren huidveranderingen bestaande uit kleinere en grote bloeduitstortingen op de borst- en buikwand alsmede in de perianaalstreek.
Op de eigenschappen van het virus en op de sectie en het histologisch onderzoek wordt nader ingegaan.
Over de pathogenese en de epidemiologie van beide aandoeningen bestaan veel onduidelijkheden. Het virus komt ubiquitair voor. De exacte rol van dit agens is nog steeds niet duidelijk.

Dr. J.P.W.M. Akkermans

praktijk in bedrijf

Marketing in de praktijk

Walter Boer

Voor het succesvol runnen van een dierenartspraktijk voor gezelschapsdieren, is vandaag de dag meer nodig dan veterinaire kennis alleen. U moet uw klanten 'verdienen', want zo logisch is het niet dat ze bij u terugkomen. Er is immers aanbod genoeg.

Vraagt u wel eens aan klanten waarom ze juist bij u in de praktijk komen? Of nog beter, vraagt u wel eens aan uw ex-klanten waarom ze niet meer bij u komen? Het zijn soms kleinigheden die een klant doen besluiten geen klant meer bij u te zijn. U werkt op afspraak? Prima, tijd is schaars en iedereen is druk, druk, druk. Maar,... hoe vaak bent u dan ook daadwerkelijk op tijd. "Afspraak is Afspraak" en juist als u op afspraak werkt, rekent uw klant erop dat hij dan aan de beurt is. Immers, in de agenda van uw klant wacht ook alweer de volgende afspraak.

Laat een kennis van u eens uw eigen praktijk bezoeken. Kunt u het makkelijk vinden? Hoe ziet de wachtkamer eruit? Hoe wordt u ontvangen? Krijgt u een kopje koffie? Ligt er actuele informatie op de leestafel? Zou u zelf met plezier in de wachtkamer zitten? Het is goed om door de ogen van uw klant kritisch naar uw eigen praktijk te kijken. Hebben uw assistenten ook een goed gevoel over het contact met de klanten? Zij zijn uw gastvrouw en spreken uw klanten waarschijnlijker langer en vaker dan dat u hen spreekt. Bespreek eens met hen hoe zij denken dat het contact met uw klanten nog beter kan. Zo moeilijk is dat niet, maar u moet het wel doen!

Uw klanten moet u verdienen. Tenslotte betalen ze uw boterham. Laat uw klanten merken dat u het fijn vindt dat ze juist voor uw praktijk gekozen hebben. Vraag of ze tevreden zijn. Stuur ze bijvoorbeeld eens een enquête. Doe eens wat extra's. Denk dan aan het organiseren van een Puppy- of Kitten-Party®. Zorg ervoor dat u zich onderscheidt. Is dat dan marketing? Tegenwoordig wel, maar feitelijk is er niets nieuws onder de zon. Zorg goed voor uw klanten, dan zijn zij loyaal aan u. U zult er geen spijt van krijgen.

Walter Boer is werkzaam bij Dier & Zorg.
walter.boer@proteqdirect.nl

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Uitgelicht

Bord gebruikt bij de bestrijdingscampagne van de runderhorzel

Tussen 1947 en 1955 hield de Runderhorzel-Bestrijdingscommissie een landelijke campagne, waardoor de runderhorzel werd uitgeroeid. Het insect brengt grote schade toe aan het rundvee doordat het als larf onder de huid van het rund opgroeit. Jonge dieren die de larven bij zich dragen groeien minder snel dan gezonde dieren, en volwassen dieren produceren minder melk. Bovendien beschadigt de larf de huid, waardoor die onverkoopbaar wordt. Lange tijd geloofden veehouders dat de bulten, die bij het rund ontstaan wanneer de runderhorzellarf onderhuids groeit, tekenen waren van een gezonde lichamelijke conditie van het dier. Wanneer zij de zogenaamde groeibulten aantroffen bij een kalf, zagen zij die als voorteken van de groeispurt die het kalf zou doormaken nadat de bulten zouden zijn verdwenen. En wanneer zij de groeibulten aantroffen bij een volwassen rund, zagen zij die als bewijs dat het dier voorspoedig opgegroeid was. Het succes van de bestrijdingscampagne was in belangrijke mate afhankelijk van de deelname van de veehouders. De Runderhorzel-Bestrijdingscommissie maakte er dan ook veel werk van om hen te overtuigen van het gevaar dat de runderhorzel met zich meebracht. Zij gebruikten daarbij films en waarschuwingsborden, waarvan er hier een afgebeeld is.

Universiteitsmuseum, Afdeling Diergeneeskunde, Yalelaan 1, Postbus 80150, 3508 TD Utrecht. Telefoon (030) 2534675, website www.museum.uu.nl. Zie ook www.numanstichting.nl



In memoriam



J. van der Waal

Op 18 december 2004 is collega J. van der Waal op 97-jarige leeftijd, na een zeer werkzaam leven, overleden.

Jan van der Waal werd op 10 december 1908 geboren te Ridderkerk. Zijn vader had daar een bedrijf waar groftuinbouwproducten (zoals spruitkool en bonen) geteeld werden. Het gezin bestond uit drie kinderen. Jan had een broer die ouder was en het bedrijf zou overnemen van zijn vader en een jongere zuster. Zijn ouders stimuleerden Jan om te gaan studeren. Hij twijfelde tussen economie of diergeneeskunde. Mede doordat Jan vaak meereed met zijn oom, dierenarts Van den Hoek in Dordrecht, viel zijn keus op diergeneeskunde.
Na vijf jaar HBS in Dordrecht begon hij in 1926 met de studie in Utrecht. Hij werd lid van Unitas en voetbalde in Hercules en het 'Veterinair Elftal'. Na een vlotte studie deed hij in 1932 zijn veeartsexamen. Het was crisistijd en Jan ging waarnemen, vooral in Noord-Brabant, Zuid-Holland en op Flakkee. Dit onder andere bij dierenartsen/militairen, als zij voor herhaling onder dienst moesten. Zelf was hij uitgeloot. Het honorarium was laag. Wèl bedong hij benzinegeld, want hij reed op zijn eigen Harley-Davidson.
In 1934 werd de praktijk in Nieuwenhoorn van collega M.V. van der Poel overgenomen. Hij bouwde zijn praktijkhuis, waar zijn knecht met zijn vrouw in woonden (was tevens zijn 'thuisfront'). Zelf ging hij wonen in een gedeelte van het grote doktershuis, dat ernaast stond. De praktijk bestond uit melkvee, veel paarden en varkens.
Mond- en klauwzeer kwam regelmatig voor op Voorne en Putten. De tbc-bestrijding kwam in 1934 op gang, eerst met de oogdruppelmethode en later met de intradermale injectie.
In 1947 werd Voorne en Putten tbc-vrij verklaard en mocht er melk geleverd worden aan Amerikaanse soldaten in Duitsland.
Het praktijkgebied werd in de oorlog tweemaal geïnundeerd: in 1939 als onderdeel van de waterlinie (met zoet water) en in 1940 door de Duitsers (met zout water).
Na de oorlog werd er door Jan een KI-vereniging opgericht, louter met het doel de verbetering van de fokkerij en niet op ziektepreventie gericht. Gewerkt werd met verdund vers sperma en al met inseminatie onder rectale begeleiding.
In 1953 was de watersnoodramp, daarbij kwam het zuidoosten van Voorne en Putten, met name de polders rond Oudenhoorn, Zuidland en Hekelingen, onder water te staan. Op verzoek van de burgemeester formeerde Jan een aantal vrijwilligers, die gezamenlijk en vaak met groot gevaar voor zichzelf, honderden koeien en tientallen paarden van de verdrinkingsdood gered hebben. Niettemin zijn er ook vele dieren verdronken.
In 1955 verliet collega Van der Waal de praktijk en werd hij benoemd tot adjunct-inspecteur van de Veeartsenijkundige Dienst en het Veterinair Staatstoezicht op de Volksgezondheid in Noord-Holland. Hij ging in Heemstede wonen.
In 1956 werd Jan geconfronteerd met drie gevallen van malleus bij importpaarden uit Joegoslavië. Hij leerde het malleïneren in het boven ooglid. Dit werd jaren de procedure bij import van paarden uit het Oostblok.
In 1960 kwam een klacht uit hetzelfde Joegoslavië over vermeende tbc bij Nederlandse importkoeien en varkenspest bij importvarkens. Jan is hiervoor diverse malen in Joegoslavië geweest; soms alleen, soms met deskundigen van het CDI, alvorens de problemen opgelost waren.
In 1962 werd rabiës vastgesteld in Amsterdam (het bekende witte hondje). Na opsporing en onderzoek werden de honden en katten in Nederland gevaccineerd.
Op 28 januari 1961 trouwde Jan met Brigitte Würdemann, hoofdverpleegkundige te Leiden.
Als opvolger van collega H. Scholten werd Jan in 1966 benoemd tot regionaal inspecteur VD/VG in Noord-Holland en in datzelfde jaar werden ondergetekenden tot zijn adjunct-inspecteurs benoemd. Dit leidde tot een goed en prettig samenwerkingsverband.
In 1974 werd Jan gepensioneerd en bij zijn afscheid werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau.

Maatschappelijk was Jan van der Waal zeer actief:
- *Bestuurslid voetbalclub Hercules te Utrecht;*
- *Voorzitter/Directeur KI vereniging Zuid-Hollandse Eilanden;*
- *Bestuurslid van de Hollandse Maatschappij van Landbouw;*
- *Voorzitter van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Nieuwenhoorn;*
- *Secretaris van de Nutsspaarbank te Nieuwenhoorn;*
- *Lid en later Ere-lid van de Sociëteit 'De Vereeniging' in Haarlem.*

Hij hield van reizen. Ook na zijn pensionering hebben Jan en Brigitte vele mooie vakantiereizen gemaakt, vaak naar bijzondere plaatsen. Helaas moest dit eindigen toen de lichamelijke conditie van Jan dit niet meer mogelijk maakte.
Op 23 december 2004 werd tijdens de crematieplechtigheid afscheid genomen van Jan van der Waal.
Wij wensen Brigitte en de verdere familie alle kracht en steun toe om dit grote verlies te kunnen verwerken.

R.J. Kummel
H. Perre



Hans Bosch

Wanneer een boot achter de horizon verdwijnt,
dan is hij niet weg,
we zien hem alleen niet meer.
(E. Kubler-Ross)

Op zondag 8 augustus 2004 overleed Hans Bosch. Amper zes maanden nadat de diagnose slokdarmkanker werd gesteld.

Hans werd op 25 juni 1960 geboren te Amstelveen. Hij was de oudste zoon in een gezin van vier kinderen. Voor Hans stond al snel vast dat diergeneeskunde de studie voor hem zou zijn.
Na de middelbare school op het Amsterdams Lyceum in Amstelveen gevolgd te hebben, startte hij in 1978 in Utrecht met de studie diergeneeskunde.
Hans dacht altijd met veel genoegen terug aan zijn studententijd. Zijn deelname aan de draverijen tijdens peerdepieten, de almanakcommissie en Mens Dier Maatschappij (MDM).
Als één van de oprichters van MDM kon hij zijn betrokkenheid en grote belangstelling voor de ethische aspecten van de behandeling van dieren tot uiting brengen. Ook genoot hij van de mogelijkheid voorlichting te geven over onderwerpen waar hij met hart en ziel bij betrokken was.
Tekenend voor het feit dat hij een goed redenaar was en helder in zijn standpunten, was dat Hans als eerste diergeneeskundestudent als gewetensbezwaarde werd erkend inzake de weigering van het biggenpracticum en zijn gelijk kreeg van het College van Beroep. Helaas duurde het nog enkele jaren voordat tot afschaffing van het practicum werd overgegaan.
In 1986 studeerde Hans af en begon met een aantal waarnemingen.
Tijdens een waarneming in het Haags Dierencentrum leerde hij Anneke Strating kennen met wie hij sindsdien samenleefde.
In 1992 startte hij in Spijkenisse in de praktijk in loondienst alwaar hij in 1995 een maatschap aanging. In korte tijd groeide de praktijk mede door Hans zijn betrokkenheid en inzet uit tot een praktijk met vijf dierenartsen en tien assistentes.

Door zijn hoge mate van inzet en betrokkenheid moest Hans in 2001 een stap terug doen; hij verliet de praktijk en werd directeur van de Nederlandse Vegetariërsbond. Voor deze non-profit organisatie heeft hij veel betekend in de aanhaling van de internationale contacten en is hij tot het laatst bezig geweest met de organisatie van de V-day, die op 25 september 2004 in Utrecht gehouden werd en hij helaas niet meer mee mocht maken.

In 2003 bleek ook dat bloed kruipt waar het niet gaan kan en wilde Hans weer meer contact met de praktijk. Hij miste het contact met de dieren en zijn vak. In augustus startte hij naast zijn werk bij de vegetariërsbond voor één dag per week in het Haags Dierencentrum.
Vol met plannen voor de toekomst werd in februari de diagnose slokdarmkanker gesteld. Geen van de ingestelde therapieën bracht genezing of zelfs verlichting en amper zes maanden na de diagnose overleed Hans thuis bij Anneke, omringd door dierbaren.

Op de crematie is Hans herdacht zoals hij was, serieus, betrouwbaar, betrokken en slim.
Het afscheid van Hans heeft ons allen diep geraakt. Wij missen in hem een fijne collega en goede vriend. Wij wensen Anneke en zijn familie veel kracht toe bij het verwerken van dit verlies.

Karin van Laar
Anneke Rozendal

Projectgroep Sportpaarden van de Groep Geneeskunde van het Paard

Groep Paard nieuws

Per 1 januari 2005 is de Projectgroep Sportpaarden opgericht. Het doel van deze projectgroep is om practici en instanties die zich met sportpaarden bezighouden, een centraal aanspreekpunt te bieden waar alle mogelijke vragen op dit gebied gesteld kunnen worden.

De projectgroep zal, gelet op de actualiteit van sommige onderwerpen, zich in eerste instantie richten op de volgende aandachtsgebieden;

- medicatie en doping
- voeding, -supplementen en -additieven met betrekking tot de gezondheid en prestatie
- trainings- en revalidatiemethoden

Daarnaast wordt er jaarlijks in de maand mei een PAO gehouden.

Verdere informatie kunt u vinden op de website van de Groep Geneeskunde van het Paard *www.paardendieren arts.nl.* Het e-mailadres voor vragen luidt *equinesport@ xs4all.nl*

Namens de leden van de projectgroep;
Frerik ter Braake, Eric van Breda, Arno Werners, Schelto Jonker, Ben Horsmans, Bob van der Heijden en Erwin van Gijtenbeek

Groep Geneeskunde van het Paard
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Maart

17 Drinkwatersymposium voor het varken, organisatie: Eurovet Animal Health BV, omgeving Nijmegen. Thema: Samen lossen we het op! Aanvang ± 13.00 uur tot ± 20.00 uur. Tijdens deze dag zullen zowel de wetenschappelijke als praktische aspecten, van belang bij goed drinkwatermanagement, besproken worden. Onderwerpen als gemengde luchtweginfecties en antibioticagebruik bij het varken, drinkwatersystemen en kwaliteit van het drinkwater en farmacologie orale medicatie komen aan bod. Praktische zaken zullen besproken worden, zoals de consequenties van hardheid en ijzergehalte van het water voor de medicatie die u wilt toepassen en de valkuilen van verstopte nippels. Voor dit symposium worden nascholingspunten aangevraagd bij het VKO, in het kader van de erkenning 'Varkensdierenarts'. Informatie via Eurovet Animal Health, Jeanne Intven of drs. Klaas van Aken, tel 0497 54 43 00.

18-22 International conference on sport horses (CICADE), CESMAS. Congress & Practical Courses. Info: Dr. Arno Lindner, tel. 0049 201 5718873, contact@agpferd.de, www.cicade.info.

19 Symposium State of the Heart met als thema: 'Diagnostiek van honden met hartaandoeningen'. Nationale en internationale gastsprekers maken de actuele bevindingen over diagnostiek toepasbaar voor uw praktijk. Locatie: Grand Hotel Karel V te Utrecht van 09.30 uur tot 16.00 uur. Kosten deelname: € 250 p.p. Voor meer informatie en inschrijving: Boehringer Ingelheim Vetmedica, telefoon: 072-5662411 of per e-mail: vetmedica@alk.boehringer-ingelheim.com

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Maart

15 Thema-avond Paard. Onderwerp: Angst en verzet tijdens het rijden. Locatie: Leeuwarden. Aanvang: 18.30 uur. Informatie: www.pgot.nl. De thema-avonden worden georganiseerd door het Van Hall Instituut, Business Center. Mw. A. Veenstra, Postbus 1754, 8901 CB Leeuwarden, Tel.: 058-2846160. Fax: 058-2846199.

15 Wetenschappelijke vergadering groep geneeskunde van het rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

21 Middagbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Assen.

22 Middagbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Apeldoorn.

23 Avondbijeenkomst deelnemers Practici en Pfizer samen de boer op in Nuland.

30 Bijeenkomst oud-inspecteurs van de volksgezondheid, KNMvD te Houten.

Cursussen

Maart

15 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2.750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

24 Cursus 'Toegepaste Statistiek'. Plaats: Wageningen. Cursusleiding: ir. S.L.G.E. Burgers. Groepsgrootte: maximaal 16 personen. Kosten: 2.750 euro. De cursus is bestemd voor onderzoekers (hbo- of wo-niveau), werkzaam bij de overheid, research instituten en/of bedrijfsleven en voor docenten in het hoger (agrarisch) onderwijs. Nadere informatie en mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.wur.nl.phlo

Gezelschapsdierenpraktijk inclusief woonhuis te koop aangeboden

Supermodern, aangebouwd aan het woonhuis in groene omgeving. Zeer goed geoutilleerd voor een eerstelijns eenpersoonspraktijk. Goede dienstenregeling.

Schriftelijke reacties graag richten onder vermelding van nummer 03/2005 aan het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Postbus 421, 3990 GE Houten.

DE GRAAFSCHAP
DIERENARTSEN

De Graafschap Dierenartsen is een grote gemengde dierenartsenpraktijk met meerdere locaties in de Achterhoek. De onderneming staat met 16 dierenartsen, 16 assistenten en een praktijkmanager voor een hoogwaardige dienstverlening in en buiten de regio. In verband met diverse ontwikkelingen binnen De Graafschap Dierenartsen zijn wij op korte termijn op zoek naar een

ENTHOUSIASTE
ERKENDE PAARDENDIERENARTS (M/V)

Wij vragen:
- Een flexibele instelling
- Werkervaring in gynaecologie paard
- Deelname in dienstregeling Paard
- Teamgeest
- Een gezonde ondernemersinstelling

Wij bieden:
- Een prettige werksfeer
- Fulltime (80-100%) baan, met uitzicht op een vast dienstverband
- Nadruk op gynaecologie en begeleiding hengstenstations
- Ontwikkelingsmogelijkheden op diverse deelgebieden
- Zeer dynamische werkomgeving met toekomstmogelijkheden
- Marktconforme salariëring

Voor vragen kun je contact opnemen met de heer J. Smak (0575-551277). De sollicitatiebrief kun je, binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie, richten aan: De Graafschap Dierenartsen t.a.v. mevrouw B.A.P. Semmekrot-Hermens, Het Hoge 9, 7251 XT Vorden of per e-mail b.semmekrot@dgdierenartsen.nl.

PrimeVal

Voedingssupplementen voor hond en paard

PrimeVal

Producten voor de hond:

• **PrimeVal Gelatinaat**	Bij gewrichtsproblemen
• **Omega 3-6-9**	Essentiële vetzuren

Producten voor het paard:

• **PrimeVal Gelatinaat**	Bij gewrichtsproblemen
• **Super Multi Compleet**	Dagelijkse aanvulling
• **ColonFlora**	Gezonde darmen
• **Omega 3-6-9**	Essentiële vetzuren
• **Stressless**	Rustgevend
• **Energy**	Energie





Voor meer informatie en aanvraag artsenbrochure:
PrimeVal BV, E-mail: info@primeval.nl, Tel. : 0251 36 10 55

www.primeval.nl

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-04-2005	dinsdag	29-03-2005
01-05-2005	maandag	11-04-2005
15-05-2005	maandag	25-04-2005
01-06-2005	maandag	09-05-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

Met eigen 4x4 naar Marokko! Geniet van het off-road rijden, de cultuur en de Westelijke Sahara.

Voor avontuurlijke reis dierenartsen met eigen 4x4 gezocht

Leer als een echte Parijs-Dakarrijder door de zandduinen rijden en navigeren met GPS. Waan je in een sprookje uit duizend-en-een-nacht in Marrakech en slaap onder de sterren in de woestijn.

Voor informatie: P. Relyveld, tel: 030-6560110
of kijk op: www.4x4AdventureTravel.nl.

Gevraagd:

Bedrijfsleider

op groot melkveebedrijf in voormalig Oost Duitsland, in de buurt van Magdenburg.
Verantwoordelijk voor de vruchtbaarheid, de gezondheidsstatus, het insemineren, het afkalfproces alsmede het aansturen van medewerkers.
Wekelijks overleg met eigenaar/vennoot over de operationele gang van zaken.
U wordt afgerekend op de gezamenlijke vastgestelde doelstellingen.
Reactie per e-mail naar: Kieft@condor-agri.nl
Info: J. Kieft 06-53734487.

Zeer enthousiaste en werklustige jonge vrouwelijke dierenarts met 'mannencapaciteit'

zoekt baan in landbouwhuisdierensector/gemengde praktijk.

Ook interesse? Jikke Bel, tel: 06-16600480.
E-mail: jikkebel@hotmail.com

LINTJESHOF
dierenartsen diagnostiek apotheek

Lintjeshof Dierenartsenpraktijk te Nederweert en Roermond heeft een vacature voor een fulltime

Varkens- en/of Pluimveedierenarts(m/v)

De werkzaamheden bestaan uit begeleiding van varkens- en/of pluimveebedrijven, gecombineerd met de courante werkzaamheden op dit soort bedrijven.
Deelname in dienstenregeling is gewenst.
Ervaring en erkenning strekken tot aanbeveling.

Lintjeshof Dierenartsenpraktijk is een gecertificeerde praktijk en richt zich voornamelijk op de moderne varkens-, pluimvee-, rundveehouderij. Er zijn momenteel 15 dierenartsen werkzaam. Op beide locaties wordt bovendien een gezelschapsdierenpraktijk uitgeoefend.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met de heer F. Dirven (dirven@lintjeshof.com) schriftelijk dan wel per telefoon.

DAP Lintjeshof, Postbus 2725, 6030 AA Nederweert, telefoon 0495-461222.

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

VET·MED·LAB
HET GROOTSTE VETERINAIRE LABORATORIUM IN EUROPA







Kies, net als ruim de helft van alle praktijken in Nederland,
voor samenwerking met Vet·Med·Lab!

WAAROM?

- **snelheid:** uitslagen de volgende dag
- **gemak:** de koerier haalt de monsters op bij uw praktijk
- **alles in één:** uitgebreid en up-to-date testaanbod
- **service:** ma t/m vrij, van 8.30-18.30, advies van dierenartsen
- **scherpe prijzen:** vb. rode + witte bloedbeeld € 8,45

DAAROM!

Kom langs tijdens de Voorjaarsdagen 2005
(Europafoyer 2; stand 4)
of bel één van de regiomanagers:
drs. Henriette Jansma, tel. 036-5375133 of
drs. Lisetta Verkleij, 030-6874092

HET LABORATORIUM VOOR DIERENARTSEN

Vet·Med·Lab

Nieuw

JANSSEN ANIMAL HEALTH

Felimazole®,

Een **nieuw leven** voor de kat met **Hyperthyroïdie**



Benaming: Felimazole 5 mg, omhulde tabletten - **Samenstelling:** 5 mg thiamazole per tablet - **Indicaties:** hyperthyroïdie bij katten - **Dosering:** Voor de stabilisatie van hyperthyroïdie voorafgaand aan thyroïdectomie: één tablet 's morgens en 's avonds. Voor de lange termijnbehandeling van hyperthyroïdie is de aanvangsdosis 1 tablet per dag. De dosis dient eventueel aangepast op basis van de totale T_4 bepaling in het serum op 3, 6, 10 en 20 weken na de start van de behandeling ten einde de minimale effectieve dosis te bereiken. Indien deze meer dan 1 tablet per dag bedraagt dient de dosis evenredig verdeeld te worden over de dag. De dagelijkse dosis mag niet meer dan 20 mg/dag bedragen Voor de lange termijnbehandeling van hyperthyroïdie moet het dier levenslang behandeld worden. De hematologie, de biochemie en de totale T_4 dienen om de 3 maanden gecontroleerd te worden. **Contra-indicaties:** Niet gebruiken bij katten die lijden aan volgende aandoeningen: systeemziekten, auto-immuunziekte, stoornissen van de witte bloedcellen, stoornissen van de plaatjes en coagulopathie. Niet gebruiken bij drachtige of zogende katten en bij katten met een overgevoeligheid voor thiamazole of de hulpstof polyethyleenglycol. - **Bijwerkingen:** In klinische studies werden bepaalde bijwerkingen geregistreerd zoals: braken, gebrek aan eetlust/anorexie, lethargie, ernstige pruritus en excoriaties van het hoofd en de nek, bloedingsdyshesis en icterus als gevolg van hepatopathie, en hematologische abnormaliteiten. In veel gevallen zijn de bijwerkingen licht en tijdelijk en zijn geen reden om de behandeling stop te zetten. Een bloedmonster moet genomen worden voor routine hematologisch en biochemisch onderzoek, bijzonderlijk in het geval van koorts. Immunologische bijwerkingen kunnen zich voordoen. In dat geval dient de behandeling onmiddellijk te worden stop gezet. Na een gepaste herstelperiode moet een alternatieve therapie worden overwogen. **Registratiehouder:** Arnolds Veterinary Products Ltd., Cartmel Drive, Harlescott, Shrewsbury SY1 3TB, UK. REG NL 10211 - UDA. Verdere informatie is op aanvraag te verkrijgen bij **Janssen Animal Health,** Postbus 90240, 5000 LT Tilburg.

© Janssen Animal Health 2005

Dierenkliniek Stad & Land is een kliniek met vier dierenartsen, een praktijkmanager en vijf assistentes in de westelijke polders van Amsterdam. De kliniek richt zich op gezelschapsdieren, rundvee en paarden. Wegens vertrek van een collega en uitbreiding van de werkzaamheden zoeken wij twee collega's:

Dierenarts gezelschapsdieren m/v

Wij vragen:
- ruime ervaring in gezelschapsdieren
- flexibiliteit en betrokkenheid
- commerciële instelling en leidinggevende capaciteiten
- enthousiasme en ambitie
- participatie in de dienstregeling gezelschapsdieren
- bereidheid te verhuizen naar de regio

Dierenarts allround m/v

Wij vragen:
- ruime ervaring in rundvee en/of paard met minimaal één erkenning
- flexibiliteit en betrokkenheid
- commerciële instelling
- enthousiasme en ambitie
- participatie in de dienstregeling
- bereidheid te verhuizen naar de regio

Wij bieden:
- arbeidsovereenkomsten van 80 tot 100% fulltime
- een uitstekend geoutilleerde praktijk in een nieuw pand
- alle mogelijkheden uzelf verder te ontwikkelen
- goede toekomstmogelijkheden
- goede arbeidsvoorwaarden
- een mooie woonomgeving met stad, strand en bos onder handbereik

Uw schriftelijke reactie met cv kunt u binnen 14 dagen richten aan Dierenkliniek Stad & Land, Eurokade 16, 1060 RZ Amsterdam of aan sollicitatie@stad-en-land.com.

WKG Klinieken BV

Westerhuis Kliniek voor Gezelschapsdieren

De hedendaagse dierenarts...

- *wil diergeneeskunde doen in een team en een perfect ingerichte kliniek; full- of parttime*
- *wil een goed honorarium ontvangen en over voldoende vrije tijd beschikken*
- *wil een bijdrage leveren aan goed georganiseerde veterinaire zorg*

WKG Klinieken BV...

- *neemt in samenwerking met investeerders praktijken over en biedt jonge enthousiaste collegae de mogelijkheid hun droom waar te maken*
- *zorgt voor ondersteunende taken, zoals administratie, huisvesting, management, inkoop en marketing*
- *besteedt extra aandacht aan opleiding, training en coaching*
- *zorgt ervoor dat de dierenartsen en hun team zich volledig kunnen richten op de patiëntenzorg*

Praktijken te koop gevraagd

In het kader van de voorgenomen expansie van WKG Klinieken BV komen wij graag in contact met dierenartsen, die hun **gezelschapsdierenpraktijk** willen verkopen en eventueel nog enige tijd mee willen blijven werken. Bij associaties zijn ook andere vormen van samenwerking bespreekbaar.

Onze voorkeur gaat uit naar de volgende praktijken

Bruto jaaromzet van ca. € 400.000,-

Locatie bij voorkeur grote(re) stad of randstedelijk gebied

U kunt contact opnemen met:

WKG Klinieken BV,
t.a.v. drs. Atjo Westerhuis, dierenarts
Postbus 26, 6669 ZG Dodewaard;
T 0488 - 41 00 40; F 0488 - 41 00 77;
atjo@uwdierenkliniek.nl

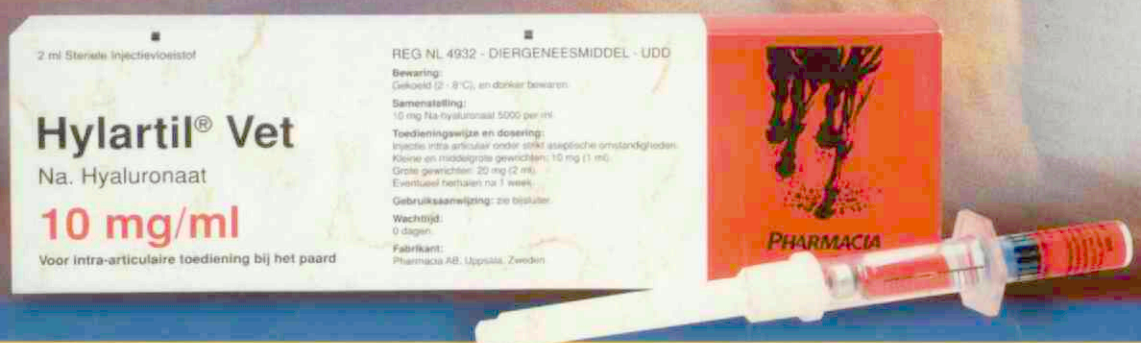
Het spreekt voor zich dat alle reacties zeer vertrouwelijk zullen worden behandeld.


irbac
IMAL HEALTH
Geef mij maar pasta!
Met Vitaminthe pasta geef je altijd precies de juiste dosering.
· Geen onder- of overdosering
· Werkzaam tegen alle belangrijke wormen (incl. lintwormen)
· Voor honden en katten van alle leeftijden
· Uit recent effectiviteitonderzoek blijkt: Vitaminthe is zeer effectief.
· Maar één keer behandelen
· Te plaatsen in handige display
· Verkrijgbaar in 5, 10 en 25 ml
Vitaminthe®
Pasta voor totale ontworming
ctinformatie: Vitaminthe REG NL 2896. Per ml orale pasta: niclosamide 240 mg, oxibendazol 30 mg. Doeldieren: kat en hond. Kanalisatie: Vrij. Voor meer informatie: Virbac Nederland BV., Postbus 313, 3770 AH Barneveld.
virbac.nl www.virbac.nl

Hylartil®

Na. Hyaluronaat

...en het loopt gesmeerd!



Hylartil® Vet, REG NL 4932. Diergeneesmiddel. UDD. Voor intra-articulair gebruik bij het paard. Bevat 10 mg natriumhyaluronaat 5000 per ml. Indicatie: Aseptische arthritis. Dosering: het middel dient intra-articulair te worden toegediend onder strikt aseptische omstandigheden en in de volgende dosering: klein en middelgroot gewicht: 10 mg (1 ml), groot gewicht: 20 mg (2 ml), eventueel herhalen na één week. Contra indicaties: geen. Wachttermijn: 0 dagen. Bijwerkingen: geen. Verdere informatie is op aanvraag verkrijgbaar.

Pfizer Animal Health

Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv • Postbus 57 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
© 2005 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Deel 130 • Aflevering 7 • 1 april 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
0.4 APR. 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde





Methoden van niet-invasieve bloeddrukmeting bij de hond en kat

Resistentie maakt nieuwe aanpak van de bestrijding van maagdarmwormen bij kleine herkauwers noodzakelijk

Leven in een schone omgeving: risicovol als we de 'hygiënehypothese' mogen geloven

Interview met dr. Marc Sprenger, directeur-generaal RIVM

Kiezen en gekozen worden binnen de KNMvD

Regiobijeenkomsten in het teken van kwaliteitsbeleid

Actie Europese paspoorten 1 mei ten einde

KNMvD
Koninklijke Nederlandse
Maatschappij voor
Diergeneeskunde

De dierenartsen van Dierenkliniek "De Waterpoort":

"Meer tijd om dieren te behandelen dankzij Fa-med!"



www.famed.nl

Dierenartsen Paul Groenestein, Jacqueline Woltman, Inge Thoolen en de medewerkers van Dierenkliniek "De Waterpoort" uit Sneek houden niet van hun debiteurenadministratie. Ze besteden hun tijd liever aan de dieren die hun hulp nodig hebben. Maar ze willen uiteraard wel graag op tijd betaald worden. Daarom kiezen ze voor Fa-med.

Vertrouw ook uw debiteurenadministratie toe aan de specialist: Fa-med, de marktleider in medical factoring. En bespaar uzelf de alsmaar toenemende administratieve rompslomp. Zodat u en uw medewerkers meer tijd overhouden voor uw patiënten.

Uw betalingen worden door Fa-med gegarandeerd binnen de overeengekomen tijd op uw bankrekening gestort. Desgewenst binnen 2 weken.

Bij Fa-med kunt u kiezen uit diverse mogelijkheden en betalingstermijnen. Tegen verrassend aantrekkelijke tarieven. Vraag vrijblijvend onze uitgebreide informatiemap aan.

fa-med

De marktleider in medical factoring

Plotterweg 26-28, 3821 BB Amersfoort ▪ Postbus 1570, 3800 BN Amersfoort
Tel.: 033 - 434 52 00 ▪ Fax: 033 - 434 52 10 ▪ E-mail: info@famed.nl ▪ www.famed.nl

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 7
1 april 2005

Inhoud

Wetenschap

Actua

Foto cover: (links) lam met ernstige haemonchore en (rechts) dr. Marc Sprenger, directeur-generaal RIVM

Uit de hoofdredactie

Overzichtsartikel
Methoden van niet-invasieve bloeddrukmeting bij de hond en kat; *P. Mandigers* 198

Samenvattingen VDT 202

Veterinair tuchtrecht
Tenen van hond en eigenaar; *I. Boissevain* 204

Uit en voor de praktijk
Resistentie maakt nieuwe aanpak van de bestrijding van maagdarmwormen bij kleine herkauwers noodzakelijk; *M. Eysker, F.H.M. Borgsteede, H.W. Ploeger en P. Vellema* 205
Leven in een schone omgeving: risicovol als er de 'hygiënehypothese' mogen geloven; *W. van Eden* 209

Interview
Interview met dr. Marc Sprenger, directeur-generaal RIVM; *P. Overgaauw* 216

Berichten en verslagen
'Dierenarts in beeld' nummer 3 is verschenen 218
Overdracht Bureau Diergeneesmiddelen van ministerie LNV naar ministerie VWS/College ter Beoordeling van Geneesmiddelen 219
Veterinair golfkampioenschap 2005 219
Week van het Huisdier: 28 mei tot en met 5 juni 2005 219
VET-café De Molen op Voorjaarsdagen 225

Congressen en cursussen
Huidige stand van zaken en de behandeling van obesitas bij katten 220
Symposium Feline Geneeskunde 221
Koliek bij het paard nog altijd actueel; *M.E. Pauw en E.C. van der Waa* 221
Themabijeenkomst 'Fermentatie bij vleesvarkens' op 26 mei 2005 221

Ingezonden
De rectumscheur; *G.H. van der Wal* 222

Uitgelicht
Originele 'True Type' diermodellen van een Holstein Frisian koe en stier 223

Vedias-column
Nascholing! Nascholing?; *T. Criens* 224

BEZOEK ONS OP DE VOORJAARSDAGEN 2005

STANDNR. 22 (diamond lounge)

Kom een leuk presentje halen,
waarmee u kans maakt op mooie prijzen!

Virbac ANIMAL HEALTH

Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel.: 0342-427127, e-mail: info@virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Vraag en antwoord 224

PAOD 225

KNMvD

Maatschappijnieuws
Kiezen en gekozen worden binnen de KNMvD; *H. Geertsen* 227
Regiobijeenkomsten in het teken van kwaliteitsbeleid 229
Actie Europese paspoorten 1 mei ten einde 230
Bureau KNMvD 6 mei gesloten 230

Bulleting B & B
Bulletin Bestuur en Bureau nummer 2, februari 2005 230

In memoriam
W.G.A.M. Loonen; *J.C.M. van Dijck* 231

Personalia 232

Jubilea 232

Doorlopende agenda 232

Deadline 234

Contents

Review paper
Non-invasive blood pressure measurement in dogs and cats; *P. Mandigers* 198

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Té goed

Wij zijn goed. Geen ziekte, of we maken er radicaal een eind aan. Geen gebrek, of we hebben er een oplossing voor. Onze omgeving - en die van onze dieren - is SPF geworden. We hebben alles onder controle en niets blijft onbeheerst. We zijn niet alleen goed; we wéten zelfs dat we goed zijn en laten dat ook aan anderen weten. Dat doen we door middel van certificering, erkenning en accreditatie. Iedereen doet mee, en als je niet meedoet, laad je de verdenking op je dat je niet goed genoeg bent. Niet meedoen is geen optie: op een snelweg kun je wel fietsen, maar niet zo erg lang.

Goed zijn, is dus niet langer genoeg. Als je niet ook nog zégt dat je goed bent, zul je wel niet goed genoeg zijn. Sterker nog: we zijn al zo ver, dat we denken dat we van certificering, accreditatie en erkenning nog béter worden. Ook dat is natuurlijk niet waar: we moeten eerst goed zijn, en daarna kunnen we dat aan anderen vertellen. We praten veel meer over het laatste dan over het eerste. De vraag of we wel goed genoeg zijn, is blijkbaar al beantwoord. Sterker nog: in dit tijdschrift vindt u twee artikelen waaruit blijkt dat we inmiddels té goed zijn geworden.

Bij de aanpak van maagdarmwormen bij kleine herkauwers is het besef actueel geworden, dat kanaliseren effectiever is dan radicaal uitroeien. Om resistentie te voorkomen wordt een aanpak bepleit die als 'bewust slordig' gekenschetst kan worden. Wij waren té goed de behoefte aan het vervullen om besmettingen met maagdarmwormen tot nul terug te brengen. Dit heeft inmiddels tot serieuze resistentieproblemen geleid. We moeten een stapje terug.
In het tweede artikel wordt de 'hygiënehypothese' tegen het licht gehouden. Volgens deze hypothese is regelmatige blootstelling aan infectieuze agentia nodig voor een goed ontwikkelde en goed functionerende afweer. Afname van de infectiedruk lijkt te leiden tot een toename van immunologisch gemedieerde ziekten. Van de regen in de drup.

We zijn blijkbaar zó goed geworden, dat we ons af kunnen vragen of beter nog wel goed is. De discussie over hoe wij aan anderen uit gaan leggen dat we inmiddels té goed zijn geworden, zie ik met belangstelling tegemoet.

Maarten Willemen

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Methoden van niet-invasieve bloeddrukmeting bij de hond en kat

Paul Mandigers[1]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 198-203

Overzichtsartikel

Samenvatting

Een bloeddrukmeting is van belang voor de hedendaagse veterinaire praktijk als screening bij elke aangeboden patiënt, de spoedpatiënt, de intensive-care-patiënt en de gesedeerde patiënt. Verder bestaan er aandoeningen binnen de diergeneeskunde waarbij de bloeddruk kan veranderen. De meest betrouwbare bloeddrukmeting is de directe (arteriële) bloeddrukmeting of de zogenaamde invasieve meting. De niet-invasieve bloeddrukmeetmethoden, doppler- en oscillometrische techniek, worden gebruikt in de diergeneeskunde. In dit artikel wordt ingegaan op de methode van meting en worden de twee technieken aan de hand van de literatuur besproken. Beide technieken meten waarschijnlijk een lagere bloeddruk dan wanneer gemeten zou worden met een invasieve methode. Het verschil in bloeddruk is bij de oscillometrische methode bij de kat groter dan bij de hond en dit verschil lijkt groter te worden bij een hogere bloeddruk. Echter wanneer met dit verschil rekening gehouden wordt, men in een rustige omgeving kan werken, de meting meerdere malen uitvoert en kritisch blijft op het bereikte resultaat is de bloeddrukmeting uitvoerbaar in de praktijk.

Summary

Non-invasive blood pressure measurement in dogs and cats

Bloodpressure measurements are of interest for todays veterinary practice. It can be used for screening of incoming patients, the emergency case, the intensive care patient and sedated animal. Furthermore, like in human medicine, blood pressure can be influenced by several diseases. The most reliable method of arterial blood pressure measurement is the direct or invasive method. Only the non-invasive methods doppler and oscillometric methods are used in veterinary medicine. The article describes the method of measurement, and provides a review of the literature. The oscillometric method especially in dogs. Both methods measure a lower bloodpressure if compared with an invasive method. The difference in bloodpressure is for the oscillometric method in cats greater then in dogs and appears to increase at higher blood pressures. Keeping these facts in focus, and if one is able to work in a quiet environment, repeat the measurements and maintain a critical attitude, blood pressure measurements can be performed in veterinary practice.

Inleiding

Het meten van de arteriële bloeddruk is, in tegenstelling tot de humane geneeskunde, nog geen standaardonderdeel van de Nederlandse veterinaire gezondheidszorg. Toch is het bepalen van de bloeddruk interessant. Grofweg kunnen we vijf indicaties herkennen: 1) de routinescreening (denk bijvoorbeeld aan de geriatrische patiënt), 2) de opvang en stabilisatie van de spoedpatiënt, 3) de verpleging van de intensive-care-patiënt, 4) de diagnostiek en behandeling van specifieke ziekten en 5) de gesedeerde patiënt. Voorbeelden van specifieke (patho)fysiologische abnormaliteiten waarbij de bloeddruk kan veranderen zijn onder meer nierinsufficiëntie, hormonale veranderingen, hartfalen, anemie en idiopathische hypertensie.

Chronische nierinsufficiëntie komt zowel voor bij de hond als kat (18, 33). In de regel wordt een normale tot verhoogde bloeddruk gezien (11). Deze laatste wordt toegeschreven aan een verhoogde afgifte van angiotensine II en mogelijk aldosteron (31, 33, 39). De verhoogde afgifte van angiotensine II en de hogere glomerulaire druk kunnen mogelijk het nierfalen verergeren (10, 18, 39, 40).

De belangrijkste hormonale veranderingen die kunnen resulteren in een verhoogde bloeddruk zijn hyperthyreoïdie (24, 32, 41), hyperadrenocorticïsme (34), diabetes mellitus (12, 26, 35), acromegalie (34) en een primair hyperaldosteronisme (34). Anemie, door welke oorzaak dan ook, kan secundair leiden tot een toename in hartfrequentie, slagvolume, hartminuutvolume, perifere vasoconstrictie met als resultaat een toename in de bloeddruk (25).

Specifieke voorbeelden van hartproblemen waarbij de bloeddruk verandert, is bij de kat hypertrofische cardiomyopathie (HCM), bij de hond mitraalklepinsufficiëntie (MI) en gedilateerde cardiomyopathie (DCM) (15, 27, 28). In de regel neemt de bloeddruk bij HCM toe (15, 28, 35). Bij MI en DCM hangt dit af van de mate van decompensatie. Bij MI kan de arteriële bloeddruk in het begin normaal tot gering verhoogd zijn. Bij beide aandoeningen zal de arteriële bloeddruk in het eindstadium verlaagd zijn (8, 15, 17, 27, 28). Bij een idiopathische hypertensie is de bloeddruk door een onbekende reden verhoogd (25, 42).

Recent heeft Van de Sandt *et al.* (42) een overzichtsartikel geschreven over arteriële hypertensie bij de kat. In het hier gepresenteerde overzichtsartikel wordt ingegaan op de verschillende methodieken van bloeddrukmeting die beschikbaar zijn voor de (Nederlandse) practicus.

Normale bloeddruk en hypertensie

De normaalwaarde voor de bloeddruk bij de kat is 118 mm Hg gemeten met de dopplertechniek (24) en met behulp van de oscillometrische methode 120 mm Hg systolisch en 80 mm Hg diastolisch (10). Van hypertensie wordt gesproken bij waarden boven de 160 mm Hg à 180 mm Hg (25, 32, 41). De normale bloeddruk van de hond gemeten met de oscillometrische methode is 133/76 mm Hg (25). Van hypertensie wordt bij de hond gesproken bij >160 mm Hg (doppler voorpoot (37)), >150 mm Hg (Osc-staart (37)), >160 mm Hg (Osc-achterpoot (37)).

Methoden van bloeddrukmeting

Directe bloeddrukmeting – de invasieve bloeddrukmeting

De meest betrouwbare bloeddrukmeting is de directe bloeddrukmeting of invasieve meting. Hierbij wordt een catheter in een arterie (bijvoorbeeld de A. metatarsalia of de A. femoralis) of vene (V. jugularis) gebracht (22). Er bestaan diverse

[1] *Dr. P.J.J. Mandigers. Dierenarts-specialist Interne Geneeskunde van Gezelschapsdieren, Hoofdafdeling Geneeskunde voor Gezelschapsdieren, Yalelaan 8, 3584 CM Utrecht en Veterinair Specialistisch Centrum 'De Wagenrenk', Keijenbergseweg 18, 6705 BN Wageningen, p.j.j.mandigers@planet.nl*

systemen voor deze catheterisatie. Het meest nauwkeurig is het systeem waarbij de catheterpunt een druksensor (transducer) bevat. In de praktijk wordt meestal een systeem gebruikt waarbij een catheter, aangebracht in een arterie, aangesloten wordt op een externe transducer. Hierbij kan de druk weergegeven worden in een systolische arteriële druk (SAP), diastolische arteriële druk (DAP) en gemiddelde arteriële druk (MAP) (22). Deze laatste wordt berekend volgens de formule van Spörri (36, 38) waarbij de MAP = DAP + 1/3 maal (SAP-DAP). Afhankelijk van het systeem zijn de hartfrequentie en bloedgassen weer te geven dan wel te meten.
Invasieve bloeddrukmeting wordt beschouwd als de gouden standaard, maar de uitvoering kent zijn beperkingen bij het niet-gesedeerde dier (11, 22). De arteriële bloeddruktechniek kan goed bij operaties toegepast worden. Ook de veneuze drukmeting levert nuttige informatie op. Het meest gebruikte systeem is de zogenaamde centrale veneuze drukmeting (CVP) waarbij een jugulaircatheter zich net voor, of in, het rechter atrium bevindt (38). Deze methode wordt onder andere gebruikt om vloeistoftherapie op te volgen bij de intensieve-care-patiënt.

Indirecte bloeddrukmeting – niet-invasieve bloeddrukmeting
In essentie bestaan er drie niet-invasieve methodieken: doppler ultrasone flowmetrie (doppler), oscillometrische fhygomanometrisch (oscillometrisch) en fotoplethysmografisch. De laatste techniek maakt gebruik van een aangepaste pulse-oxymeter maar heeft binnen de diergeneeskunde weinig ingang gekregen en wordt niet verder besproken. De andere twee technieken werken volgens het Riva-Rocci-principe: een cuff wordt aangebracht om een poot of de staart. De cuff wordt opgepompt totdat het arteriële vat wordt dichtgedrukt. Op dit moment is er geen bloedstroom en hoort men dus niets. Vervolgens laat men de cuff langzaam leeglopen. Op het moment dat de bloedstroom weer start kan men met de doppler dit hoorbaar maken of registreert men dit met de oscillometrische methode. Dit moment correspondeert met de systolische druk. Wanneer het bloedvat weer geheel open is geeft dit de diastolische druk weer. Bij de toepassing van de echografie van het hart wordt deze dopplertechniek ook gebruikt voor het meten van de druk in de aorta, A. pulmonalis en de beide ventrikels en worden de drukgradiënten berekend (15).
Zowel bij de doppler- als de oscillometrische techniek zijn er enkele absolute voorwaarden voor een betrouwbaar en herhaalbaar resultaat. Een onrustige ruimte, een witte-jas-effect en onrustig werken kunnen het resultaat beïnvloeden (5, 14). Zo geven metingen die thuis zijn verricht standaard een lager resultaat dan wanneer in een klinieksituatie gemeten wordt (21, 43). Verder verdient het de aanbeveling vaak te meten (vijf tot tien maal) waarbij alleen de laatste metingen gemiddeld worden. Hoe vaker gemeten wordt in een sessie, hoe betrouwbaarder het resultaat (30). Daarnaast is het belangrijk de juiste cuffgrootte te kiezen. De cuffbreedte is bijvoorkeur ongeveer veertig procent tot zestig procent van de omtrek van het gekozen ledemaat/de staart (11, 36). Als de cuff te breed is kan het zijn dat men een (vals negatief) te lage bloeddruk meet en omgekeerd bij een te smalle cuff kan men ten onrechte een te hoge bloeddruk meten.

[1] *Ultrasonic Flow Detector. Parker Medical Electronics Inc. Aloha, Oregon, USA. Distribiteur in Nederland Vetin Aacofarma.*

Doppler ultrasone flowmetrie of de dopplertechniek
Bij de dopplertechniek[1] kan uitsluitend de systolische druk met zekerheid bepaald worden. De diastolische druk kan niet nauwkeurig gemeten worden (36). De systolische druk wordt afgelezen aan de hand van de cuffdruk. De transducer van de doppler produceert namelijk continu een geluidsgolf. Op het moment dat er weer een bloedstroom start in de dicht gedrukte arterie botst deze geluidsgolf tegen de rode bloedcellen op waarbij het dopplereffect ontstaat. De teruggekaatste golf wordt nu vertaald in een geluid. Het geluid is hoorbaar via een luidspreker of koptelefoon.

Plaats waar gemeten kan worden en voorwaarden voor het onderzoek
De plaats waar de transducer aangebracht wordt idealiter geschoren dan wel geknipt. De plaatsen waar normaliter gemeten wordt zijn de palmare zijde van de metacarpalia (A. digitalis palmaris communis; tussen zoolkussen en handwortelkussen) en de onderkant van de staart (A. caudalis mediana). De transducer wordt distaal van de cuff geplaatst. Wanneer gemeten wordt aan de voorpoot kan de cuff tussen elleboog en carpus geplaatst worden. Het scheren van deze plaats is niet nodig (9, 29) hoewel het wel eenvoudiger is een pols te vinden nadat de plaats van de meting is geschoren of geknipt (observaties van de auteur van dit artikel).

Betrouwbaarheid van de meetresultaten
De methode bestaat al lang (16, 29) en is goed geëvalueerd (2, 14, 19, 23, 29, 35-37). De dopplertechniek wordt ook gezien als betrouwbaar en er lijkt hierbij geen speciesverschil aanwezig te zijn. Grandy *et al.* (19) evalueerde de techniek bij katten onder anesthesie en nam waar dat doppler ten opzichte van een directe meting standaard ± 14 mm Hg lager meet. Een onderzoek van Klevans *et al.* (23) bij niet-gesedeerde katten met renale hypertensie gaf aan dat doppler een goede correlatie had met de directe meting. Chalifoux (14) evalueerde doppler bij zowel geanestheseerde als niet-gesedeerde honden en vond dat de doppler, in vergelijking met de directe bloeddrukmeting, met name bij de gesedeerde hond een goede correlatie had. Bij de wakkere hond was er een grotere spreiding (14). In een meer recente publicatie werd de dopplertechniek geëvalueerd bij een kleine groep van honden (n=8) en volgens dat onderzoek geeft de dopplertechniek wel standaard een lagere waarde dan wanneer gemeten wordt met de invasieve methodiek (36). Hoeveel lager dit standaard is, kon op basis van deze groepsgrootte niet aangegeven worden.

Gebruiksvriendelijkheid
De dopplertechniek is goed uitvoerbaar maar oefening is absoluut noodzakelijk. Bij een gestresst dier is het belangrijk in alle rust te werken en de koptelefoon te gebruiken. Doordat de voorpoot van het dier, dan wel de staart vastgehouden moet worden lukt de meting niet altijd bij ieder dier. Zoals reeds eerder is vermeld (vorige alinea) moet ook goed op de grootte van de cuff en het juist aanbrengen ervan gelet worden.

Oscillometrische meting
Bij de oscillometrische meting is de cuff in tegenstelling tot bij de dopplertechniek aangesloten op een apparaat dat de cuffdruk automatisch regelt. Ook hier gaat het principe van Riva-Rocci op. Op het moment dat de cuffdruk afneemt en de bloedstroom weer start, gaat de wand van de arterie tril-

len. Deze trilling wordt door de in de cuff geplaatste sensor waargenomen en vertaald in een systolische (SAP), diastolische (DAP) en gemiddelde arteriële druk (MAP). In tegenstelling tot bij de dopplertechniek kan dus ook de diastolische druk gemeten worden. De methode wordt bij de mens veel gebruikt en geeft een betrouwbaar resultaat. Om die reden is de techniek ook voor veterinair gebruik ontwikkeld.

Plaats waar gemeten kan worden en voorwaarden voor de bepaling

De plaats waar de cuff geplaatst wordt hoeft niet geschoren te worden (9), maar correct cuffgebruik en plaatsing is essentieel (zie ook eerder). Bij een te harig individu kan het dan toch goed zijn de haren weg te strijken of te knippen (observaties van de auteur van dit artikel). Er kan zowel aan de voorpoot, achterpoot als aan de staart gemeten worden. De meest betrouwbare resultaten worden aan de achterpoot boven de hak en op de staart verkregen (5, 37).

Betrouwbaarheid van de meetresultaten

Hoewel de techniek bij de mens gezien wordt als betrouwbaar is dit veterinair niet het geval. Er lijkt hierbij een duidelijk speciesverschil aanwezig te zijn. In een onderzoek van Branson *et al.* (9) bij geanestheseerde katten waren de resultaten van de oscillometrische meting[2] niet vergelijkbaar met de invasieve methodiek. Een vergelijkbaar resulaat werd beschreven door Binns *et al.* (2). Sander *et al.* (35) vergeleek de drie methoden bij niet-gesedeerde katten en vond juist een goed reproduceerbaar resultaat (35). Vier groepen met katten werden onderzocht: gezond, diabetes mellitus, chronisch nierfalen en hypertrofische cardiomyopathie. Bij een lage bloeddruk was zowel de dopplertechniek als oscillometrische meting[3] vergelijkbaar. Echter bij hogere bloeddrukken meet de oscillometrische methodiek lager dan de dopplertechniek. De diastolische druk werd zelfs niet goed weergegeven. Zij concludeerden dat alleen de dopplertechniek betrouwbare resultaten gaf. Deze resultaten werden ook elders waargenomen (20): bij 26 katten waarvan er vijf een verhoogde bloeddruk hadden bleek de doppler ten opzichte van de oscillometrische meting gemiddeld 26 mm Hg hoger te meten. Juist bij de kat was een tendens zichtbaar dat hoe hoger de druk hoe groter het verschil. De conclusie van de auteurs was dat de oscillometrische techniek bij de kat voorzichtig geïnterpreteerd moest worden.

Dat er mogelijk een verschil in apparatuur bestaat blijkt uit de publicatie van Caulkett *et al.* (13). Zij vonden dat juist de oscillometrische methode een betrouwbaarder resultaat gaf bij de kat dan de doppler ten opzichte van de invasieve methode (13). Zij gebruikten echter een ander apparaat dan in de vorige publicaties.

Bij honden lijken andere resultaten behaald te worden. Een Engelse groep heeft meerdere onderzoeken gepubliceerd over het gebruik van de oscillometrische techniek bij de hond (3-7). Bij de geanestheseerde hond bleken de resultaten goed vergelijkbaar te zijn met de invasieve methodiek (7). Plaatsing op de staart gaf een beter resultaat dan plaatsing op een poot. Een vergelijkbaar resultaat werd beschreven bij niet-gesedeerde honden (5). Een belangrijke waarneming was dat herhaalde metingen in een rustige omgeving essentieel zijn (5). In contrast daarmee is het onderzoek van Stepien *et al.* (36) die de resultaten vergeleken van de twee non-invasieve technieken en de invasieve methode en vonden dat zowel de dopplertechniek als de oscillimetrische[4] meting vergelijkbare resultaten geven maar wel beide standaard lager meten. Recent heeft deze groep een vergelijkbaar onderzoek gepubliceerd waarbij 72 gezonde honden met 66 patiënten met hypertensie vergeleken werden (37). De oscillimetrische meting werd gedaan boven de hak of aan de staart en de dopplermeting aan de voorpoot. Tussen de groepen werd geen significant verschil waargenomen vergeleken met een directe bloeddrukmeting.

De resultaten van de verschillende onderzoeken die hierboven zijn samengevat maken het moeilijk om een eenvoudige conclusie te trekken. Bij de kat is een goede applicatie van de apparatuur essentieel en is mogelijk de keuze van het apparaat even belangrijk. Zowel het apparaat als de software zal aan hoge eisen moeten voldoen. In Nederland wordt momenteel slechts één apparaat[5] verkocht wat gebruikmaakt van de oscillometrische techniek. Dit apparaat is vergeleken met de dopplertechniek (20) bij 32 honden en 26 katten. Ten opzichte van de doppler meet de oscillometrische meting bij honden gemiddeld 11 mm Hg lager en bij katten 26 mm Hg. Bij de kat werd de meting bij hogere drukken minder nauwkeurig. De conclusie van de auteurs was dat de techniek bij de hond bruikbaar was maar bij de kat alleen met enige terughoudendheid.

Gebruiksvriendelijkheid

Door de auteur van dit artikel zijn meerdere oscillometrische apparaten onderzocht en vergeleken met elkaar. In principe is de apparatuur ten opzichte van de dopplertechniek zeer eenvoudig te bedienen en kan vaak zonder al te veel stress gebruikt worden. Dit is niet altijd even goed mogelijk bij de dopplertechniek. Toch is het absoluut essentieel dat de cuff goed aangebracht wordt. Indien het een zeer harig dier betreft verdient het de aanbeveling de huid toch te scheren, te knippen of de haren weg te strijken. De metingen bleken niet bij ieder apparaat even reproduceerbaar. De duurdere apparaten[4,5] zijn zoals blijkt uit dit overzicht betrouwbaarder.

Conclusie

Bloeddrukmeting bij de hond en kat is uitvoerbaar en er zijn diverse indicaties. Voor een betrouwbaar resultaat is het echter wel belangrijk om in een rustige ruimte te werken, rustig te werken, de juiste cuff en plaatsing te hanteren en de meting meerdere malen uit te voeren (vijf tot tien maal). De dopplertechniek wordt over het algemeen beschouwd als het meest betrouwbaar. Oscillometrisch-werkende apparatuur geeft met name bij de hond betrouwbare resultaten. Beide technieken meten waarschijnlijk lager dan de invasieve methode. Het verschil in gemeten bloeddruk is bij de oscillometrische methode bij de kat groter dan bij de hond en lijkt toe te nemen bij een hogere bloeddruk.

Literatuur

1. Asano K, Masui Y, Masuda K, and Fujinaga T. Noninvasive estimation of cardiac systolic function using continuous-wave Doppler echocardiography in dogs with experimental mitral regurgitation. Aust Vet J

[2] *Datascope passport®, Datascope corp. Paramus, NJ, USA.*
[3] *Memoprint® S+B medVet & Vetline LLC.*
[4] *Eagle® 4000 GE, Marquette Medical Systems, Milwaukee, WI, USA.*
[5] *Cardell® system Veterinary Monitor. Sharn Veterinary Inc. Tampa, Florida USA. Distribiteur in Nederland Vetin Aacofarma.*

2002; 80: 25-8.
2. Binns SH, Sisson DD, Buoscio DA, and Schaeffer DJ. Doppler ultrasonographic, oscillometric sphygmomanometric, and photoplethysmographic techniques for noninvasive blood pressure measurement in anesthetized cats. J Vet Intern Med 1995; 9: 405-14.
3. Bodey AR, and Michell AR. Longitudinal studies of reproducibility and variability of indirect (oscillometric) blood pressure measurements in dogs: evidence for tracking. Res Vet Sci 1997; 63: 15-21.
4. Bodey AR, and Michell AR. Epidemiological study of blood pressure in domestic dogs. J Small Anim Pract 1996; 37: 116-25.
5. Bodey AR, Michell AR, Bovee KC, Buranakurl C, and Garg T. Comparison of direct and indirect (oscillometric) measurements of arterial blood pressure in conscious dogs. Res Vet Sci 1996; 61: 17-21.
6. Bodey AR, and Rampling MW. Comparison of haemorrheological parameters and blood pressure in various breeds of dog. J Small Anim Pract 1999; 40: 3-6.
7. Bodey AR, Young LE, Bartram DH, Diamond MJ, and Michell AR. A comparison of direct and indirect (oscillometric) measurements of arterial blood pressure in anaesthetised dogs, using tail and limb cuffs. Res Vet Sci 1994; 57: 265-9.
8. Borgarelli M, Tarducci A, Tidholm A, and Haggstrom J. Canine idiopathic dilated cardiomyopathy. Part II: pathophysiology and therapy. Vet J 2001; 162: 182-95.
9. Branson KR, Wagner-Mann CC, and Mann FA. Evaluation of an oscillometric blood pressure monitor on anesthetized cats and the effect of cuff placement and fur on accuracy. Vet Surg 1997; 26: 347-53.
10. Brown SA, Crowell WA, Brown CA, Barsanti JA, and Finco DR. Pathophysiology and management of progressive renal disease. Vet J 1997; 154: 93-109.
11. Brown SA, and Henik RA. Diagnosis and treatment of systemic hypertension. Vet Clin North Am Small Anim Pract 1998; 28 : 1481-94, ix.
12. Brown SA, Walton CL, Crawford P, and Bakris GL. Long-term effects of antihypertensive regimens on renal hemodynamics and proteinuria. Kidney Int 1993; 43: 1210-8.
13. Caulkett NA, Cantwell SL, and Houston DM. A comparison of indirect blood pressure monitoring techniques in the anesthetized cat. Vet Surg 1998; 27: 370-7.
14. Chalifoux A, Dallaire A, Blais D, Lariviere N, and Pelletier N. Evaluation of the arterial blood pressure of dogs by two noninvasive methods. Can J Comp Med 1985; 49: 419-23.
15. Darke P, Bonagura JD, and Kelly DF. Color atlas of Veterinary Cardiology. 1st ed. London: Mosby-Wolfe; 1996.
16. Day MD, and Whiting RL. An improved technique for the continuous measurement of arterial blood pressure in the conscious unrestrained cat. Br J Pharmacol 1972; 45: 182P.
17. Elliott J, and Marr CM. Understanding the pathophysiology is the key to novel therapies for canine dilated cardiomyopathy. Vet J 2001; 162: 168-9.
18. Finco DR, Brown SA, Brown CA, Crowell WA, Cooper TA, and Barsanti JA. Progression of chronic renal disease in the dog. J Vet Intern Med 1999; 13: 516-28.
19. Grandy JL, Dunlop CI, Hodgson DS, Curtis CR, and Chapman PL. Evaluation of the Doppler ultrasonic method of measuring systolic arterial blood pressure in cats. Am J Vet Res 1992; 53: 1166-9.
20. Holmer U. Indirekt blodtrycksmätning hos hund och katt. Uppsala: Veterinarmedicinska fakulteten; 2003; 1-17
21. Kallet AJ, Cowgill LD, and Kass PH. Comparison of blood pressure measurements obtained in dogs by use of indirect oscillometry in a veterinary clinic versus at home. J Am Vet Med Assoc 1997; 210: 651-4.
22. Kittleson MD, and Olivier NB. Measurement of systemic arterial blood pressure. Vet Clin North Am Small Anim Pract 1983; 13: 321-36.
23. Klevans LR, Hirkaler G, and Kovacs JL. Indirect blood pressure determination by Doppler technique in renal hypertensive cats. Am J Physiol 1979; 237: H720-3.
24. Kobayashi DL, Peterson ME, Graves TK, Lesser M, and Nichols CE. Hypertension in cats with chronic renal failure or hyperthyroidism. J Vet Intern Med 1990; 4: 58-62.
25. Littman MP. Hypertension. In: Ettinger SJ, Feldman EC, editors. Textbook of Veterinary Internal Medicine. 5th ed. Philadelphia: W.B. Saunders, 2000; p. 182-6.
26. Mandigers PJJ. Diabetes Mellitus in dogs and cats. Arbeidstagung Ostereichische Gesellschaft der Tierartze; Vienna (Austria): Ostereichische Gesellschaft der Tierartze, 2000; p. 27-31.
27. Mandigers PJJ. Stabilisatie van de patient met acuut hartfalen. Symposium State of the Heart; Utrecht: Boehringer Ingelheim, 2004; p. 5-8.
28. Martin M, and Corcoran B. Cardiorespiartory Diseases of the Dog and Cat. 1 ed. Oxford: Blackwell Science Ltd; 1997.
29. McLeish I. Doppler ultrasonic arterial pressure measurement in the cat. Vet Rec 1977; 100: 290-1.
30. Mishina M, Watanabe T, Fujii K, Maeda H, Wakao Y, and Takahashi M. A clinical evaluation of blood pressure through non-invasive measurement using the oscillometric procedure in conscious dogs. J Vet Med Sci 1997; 59: 989-93.
31. Mishina M, Watanabe T, Fujii K, Maeda H, Wakao Y, and Takahashi M. Non-invasive blood pressure measurements in cats: clinical significance of hypertension associated with chronic renal failure. J Vet Med Sci 1998; 60: 805-8.
32. Mooney CT. Pathogenesis of feline hyperthyroidism. J Feline Med Surg 2002; 4: 167-9.
33. Polzin DJ, Osborne CA, Jacob F, and Ross S. Chronic renal failure. In: Ettinger SJ, Feldman EC, editors. Textbook of Veterinary Internal Medicine. 5th ed. Philadelphia: W.B. Saunders Company, 2000; p 1634-62.
34. Rijnberk A. Clinical Endocrinology of Dogs and Cats. 1 ed. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1996.
35. Sander C, Horauf A, and Reusch C. Indirect blood pressure measurement in cats with diabetes mellitus, chronic nephropathy and hypertrophic cardiomyopathy. Tierarztl Prax Ausg K Klientiere Heimtiere 1998; 26: 110-8.
36. Stepien RL, and Rapoport GS. Clinical comparison of three methods to measure blood pressure in nonsedated dogs. J Am Vet Med Assoc 1999; 215: 1623-8.
37. Stepien RL, Rapoport GS, Henik RA, Wenholz L, and Thomas CB. Comparative diagnostic test characteristics of oscillometric and Doppler ultrasonographic methods in the detection of systolic hypertension in dogs. J Vet Intern Med 2003; 17: 65-72.
38. Stokhof AA, and De Rick A. Circulatory system. In: Rijnberk A, Vries HW de, editors. Medical History and physical examination in companion animals. 1 ed. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher, 1994; p. 97-108.
39. Strutz F, and Muller GA. On the progression of chronic renal disease. Nephron 1995; 69: 371-9.
40. Strutz F, and Muller GA. Interstitial pathomechanisms underlying progressive tubulointerstitial damage. Kidney Blood Press Res 1999; 22 (1-2):71-80.
41. Thompson J. Management of hypertension in a geriatric cat. Can Vet J 2004 May;45 (5): 427-9.
42. Sandt RR van de, Stades FC, Boeve MH, and Stokhof AA. [Arterial hypertension in the cat. A pathobiologic and clinical review with emphasis on the ophthalmologic aspects]. Tijdschr Diergeneeskd 2003 1; 128 (1): 2-10.
43. Vincent IC, Michell AR, and Leahy RA. Non-invasive measurement of arterial blood pressure in dogs: a potential indicator for the identification of stress. Res Vet Sci 1993 Mar; 54 (2) : 195-201.

Het Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift en het Tijdschrift voor Diergeneeskunde hebben besloten samenvattingen van gepubliceerde, wetenschappelijke artikelen uit te wisselen, opdat dierenartsen in België en Nederland op een eenvoudige manier op de hoogte blijven van de veterinaire ontwikkelingen in hun buurland.

dr. Ann van Soom
voorzitter Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift

dr. Marianne Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan
voorzitter hoofdredactie Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Samenvattingen VDT

Het varken als model voor het humaan gastro-intestinaal onderzoek

E. Van Haver, M. Oste, C. Van Ginneken. Vlaams Diergeneeskd Tijdschr 2005; 74: 65-76.

Het varken wordt de laatste decennia meer en meer gebruikt als labodier, vooral in het gastro-intestinaal onderzoek. De reden hiervoor is te zoeken in de grote gelijkenis met de mens aangaande gastro-intestinale ontwikkeling, anatomie en fysiologie. Het varken wordt dan ook vooral als model gebruikt in de humane pediatrie en chirurgie, voor nutritioneel onderzoek en voor een beter begrip van enkele specifieke pathologieën. Dit artikel geeft hiervan een uitgebreid overzicht en maakt ook de vergelijking met de andere diermodellen.

The effect of a strict breeding strategy on overall growth and the prevalence of inherited disorders in the double-muscled Belgian Blue beef breed

De invloed van een precies omschreven fokstrategie op de groei en de prevalentie van erfelijke aandoeningen in het Belgisch Witblauw vleesveeras

F. Coopman, J. DeWulf, A. Van Zeveren. Vlaams Diergeneeskd Tijdschr 2005; 74: 77-85.

Muscular conformation is the main breeding goal in the double-muscled (DM) Belgian Blue beef breed (BBB). In recent years the muscularity has improved enormously, though at the same time the growth rate has decreased and the prevalence of a number of inherited disorders has increased. Professionals working in the cattle breeding industry are encouraging the development of breeding strategies that will increase overall growth and decrease the amount of inherited disorders. One such breeding strategy that was tested in the field neither reduced the prevalence of inherited disorders nor improved overall growth. It can be concluded that breeding strategies should be based more on the relevant genetic values than on the phenotypic values of the parental generation.

Repair of a lower eyelid colobomadermoid with a modified sliding skin graft technique in a dog

Herstel van een colobomadermoid van het onderste ooglid met behulp van een aangepaste glijdende huidflap

S. Bossuyt. Vlaams Diergeneeskd Tijdschr 2005; 74: 86-90.

A 5-month-old entire female Staffordshire Bull Terrier was presented with an unusual lower eyelid-defect of the right eye. There was an abnormal thickening and inversion of the lateral aspect of the right lower eyelid. The affected area incorporated the conjunctiva and was covered with abnormally long hairs. The lateral half of the right lower eyelid margin was absent. There was an associated conjunctivitis and keratitis in the right eye. A diagnosis of a coloboma in association with a dermoid of the lower eyelid was made. The defect was repaired with the use of a modified sliding skin graft with an excellent result.

Hemothorax due to vascular necrosis of the vena cava caudalis in an aborted foal infected with equine herpesvirus 1

Hemothorax ten gevolge van vasculaire necrose van de vena cava caudalis bij een geaborteerd veulen, geïnfecteerd met equiene herpes virus 1

H. De Bosschere, S. Roels, A.B. Caij, E. Vanopdenbosch. Vlaams Diergeneeskd Tijdschr 2005; 74: 86-90.

An aborted foal was presented with the suspicion of equine herpes virus (EHV) infection. On gross pathology, there were no specific EHV lesions present. Histopathology revealed moderate necrotizing inflammatory reactions in several organs associated with (peri)vasculitis. The polymerase chain reaction (PCR) for EHV type 1 on several organs was positive, as well as the seroneutralization test on the mare's serum. The foal had an extensive hemothorax with blood clots due to leakage of blood through a focal necrotic area of the vena caval wall. The relation between the EHV-1 infection and the hemothorax is discussed.

VET EARLY CARE



Royal Canin introduceert Vet Early Care, een uniek preventief voedingsconcept voor de kat

De Vet Early Care range voor de kat:

- Houdt rekening met de belangrijkste gezondheidsrisico's die een kat gedurende zijn leven kan lopen.
- Biedt specifieke voedingen voor gecastreerde katten en kittens.
- Is gebaseerd op de S/O Index* en heeft daarmee een preventieve werking tegen zowel struviet- als calciumoxalaat urolithiasis.
- Biedt een compact assortiment preventieve voedingen, exclusief voor de dierenartsenpraktijk.

* Kittenvoedingen uitgezonderd

Voor meer informatie over de nieuwe Vet Early Care range voor de kat kan de Focus Special Edition "Preventative nutrition for major health risks in cats" worden aangevraagd bij onderstaand adres of bij de Royal Canin dierenartsenbezoeker.

Royal Canin Nederland BV - Veterinaire Service
Postbus 63 - 5460 AB Veghel
Tel. 0413 - 318 444 (bestellingen) of 318 400 (productinformatie)
E-mail: info@royalcanin.nl - Internet: www.royalcanin.nl

ROYAL CANIN
VET EARLY CARE™

Tenen van hond en eigenaar

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Een hond met een bewegende voorpoot is wel normaal, maar niet als de poot beweegt omdat zich een andere levensvorm op de poot heeft gevestigd.... Tijd om naar de dierenarts te gaan misschien? Zeker, alleen ontstond dit keer het probleem juist ná een bezoek aan de praktijk. Een beetje schoonmaken en een nieuw verbandje aanleggen is dan niet meer voldoende.

Inschuifbare tenen?

De spreekwoordelijke inschuifbare tenen zijn in bijna ieder vak een handige eigenschap, maar voor een Leonberger van vier maanden geen aanbeveling. Het dier heeft een gezwollen voorpoot en duidelijk pijn. Bovendien voelt de poot aan als 'een zak met knikkers'. In de praktijk wordt hij door een collega van de dierenarts die uiteindelijk voor de tuchtzaak opdraait onderzocht. Samen met de beklaagde dierenarts worden röntgenfoto's gemaakt, waarop een 'onrustige belijning' van een gewricht te zien is. Het lijkt het meest op een breuk in de teen, en omdat voorzichtigheid geboden is, wordt de poot in collegiaal overleg in het gips gezet. In de twee weken die volgen hinkelt de hond nog twee keer naar de collega voor controle.



Wriemelende voorpoot

Het is eind juli 2003, een lange en warme zomer, en er zijn twee weken verstreken sinds het gipsverband is aangelegd. Dat is niet onopgemerkt gebleven bij een aasvlieg. Het gevolg: een kolonie maden, die zich inmiddels lekker onder het gips heeft genesteld en naar behoren heeft vermenigvuldigd. In de twee controlebezoeken is nog geprobeerd deze schepseltjes weg te werken, maar als de hond voor de derde keer bij de praktijk komt is er nog steeds sprake van open wonden onder het verband. De dierenarts neemt dan het zekere maar voor het onzekere en haalt al het verband eraf. Hij legt opnieuw een gipsverband aan en vertelt de eigenaar dat hij de volgende dag naar Zuid-Frankrijk vertrekt. De praktijk zal drie weken gesloten zijn, dus voor advies moet ze maar naar de waarnemer. De eigenaar geeft direct aan dat ze deze vervanger absoluut niet ziet zitten, maar beslissingen worden hier niet over genomen. De hond kan naar huis met nieuw gips, meer niet.

Vakantiefoto's

Als de dierenarts hoog en droog in Zuid-Frankrijk zit, zoekt de eigenaar zelf een andere dierenarts die haar wel aanstaat. Deze dierenarts maakt opnieuw röntgenfoto's, maar kan daarop geen oude fractuur vinden. De eigenaar moet en zal die foto's achterhalen en is niet te beroerd om de dierenarts hierover op zijn vakantieadres te bellen. Frankrijk heeft vele mogelijkheden, maar het versturen van röntgenfoto's die in Nederland liggen hoort daar niet bij. De eigenaar stuurt er een brief achteraan naar het Nederlandse adres, met de mededeling dat ze de foto's binnen vijf dagen in huis wil hebben. Foto's of niet, de opvolgend dierenarts zet een andere behandeling in, die goed aanslaat.

Madenloze ergernis

De eigenaar is inmiddels zo geërgerd geraakt over het achterwege blijven van de foto's en de rest van de gang van zaken, dat ze een klacht indient bij het Tuchtcollege. De ruzie over de foto's blijft daar onbeslecht. Een dierenarts moet in beginsel wel de gevraagde foto's ter beschikking stellen, maar redelijkerwijs niet tijdens een vakantie in het buitenland. Het zou wel netjes zijn geweest als hij dat direct daarna had gedaan, maar de klacht was al op de post voordat de dierenarts aan dat verzoek kon voldoen.

Vergipsing

Waar het Tuchtcollege wel over valt is de diergeneeskundige behandeling van de hond. In beginsel lijkt het allemaal niet onjuist om op basis van de gemaakte foto's een gipsverband aan te leggen. Toen bleek dat onder dat gips allerlei problemen ontstonden en er open wonden op de poot zaten, had de dierenarts daar echter zijn behandeling en vooral zijn advies op moeten aanpassen. Onder die omstandigheden is alleen nieuw gips een beetje minimaal; de dierenarts had in ieder geval ook antibiotica en pijnstillers moeten voorschrijven en de eigenaar goed moeten instrueren. Een poot met open wonden en gips heeft intensieve en frequente controle nodig en dat heeft de dierenarts verzuimd te vermelden aan de eigenaar. Dit gebrek aan instructie en het aanleggen van een gesloten gipsverband om een poot met open wonden, wordt gezien als een tekortschieten in de zorg naar de hond. Dat is tuchtrechtelijk verwijtbaar en levert de dierenarts een berisping op. De eigenaar probeert uiteraard nog even om schadevergoeding te krijgen, maar dat is bij een opgelegde berisping wettelijk niet mogelijk, althans niet via het Tuchtcollege.

Resistentie maakt nieuwe aanpak van de bestrijding van maagdarmwormen bij kleine herkauwers noodzakelijk

M. Eysker[1], F.H.M. Borgsteede[2], H.W. Ploeger[1] en P. Vellema[3]

Uit en voor de praktijk

De bestrijding van maagdarmworminfecties bij het schaap wordt wereldwijd bedreigd door toenemende resistentie van wormen tegen anthelmintica. Dit noopt tot aanpassing van de wormbestrijding. Naast vermindering van de selectiedruk voor resistentie door een zo beperkt mogelijk gebruik van anthelmintica, dienen ook alternatieve methoden voor bestrijding te worden ingezet. In dit artikel wordt aangegeven welke veranderingen in de wormbestrijding nodig zijn. Dit komt vooral neer op het deels onbehandeld laten van ooien of lammeren, optimaal gebruikmaken van nieuwe informatie over de beweidingsmogelijkheden en een vermindering van 'blind' gebruik van anthelmintica door via faecesonderzoek vast te stellen of ontwormen wel nodig is.

Summary

Control of parasitic gastroenteritis in small ruminants is threatened by the worldwide growing problem of anthelmintic resistance. Therefore, alternative approaches for worm control are imperative. Of utmost importance is to slow down selection pressure for anthelmintic resistance by using alternative control measures combined with minimal anthelmintic usage. New control options for the Netherlands are discussed.

Inleiding

Wereldwijd wordt de bestrijding van maagdarmworminfecties bij kleine herkauwers moeilijker, omdat wormen resistentie hebben ontwikkeld tegen de beschikbare anthelmintica (8). Alternatieve manieren om wormen te bestrijden zijn dan ook noodzakelijk om een duurzame schapen- en geitenhouderij te kunnen handhaven (12). In Nederland komt resistentie tegen benzimidazolen (BZ's) op meer dan tachtig procent van de bedrijven voor (2). Resistentie tegen de imidothiazolen (LEV, levamisol) en de macrocyclische lactonen (ML's: ivermectine, doramectine, moxidectine) is nog niet vastgesteld. De bestrijding dient zodanig te worden aangepast dat deze middelen zolang mogelijk bruikbaar blijven. Bij het verminderen van de selectie op resistentie spelen refugia een sleutelrol (11). Onder refugia verstaan we die delen van de wormpopulatie die niet in contact met het wormmiddel komen als dieren behandeld worden, zoals eieren en larven op de wei en wormen in niet behandelde dieren. Hoe meer refugia, hoe lager de selectiedruk voor resistentie. Van 2001 tot 2004 is een EU-project WORMCOPS uitgevoerd met partners in Denemarken, Zweden, Schotland, Frankrijk, Spanje en Nederland, waarin alternatieven voor toepassing van anthelmintica zijn onderzocht. Dit ging om 'bioactieve' voedergewassen met een anthelmintische werking, biologische bestrijding via dagelijkse toediening van de sporen van de nematofage schimmel *Duddingtonia flagrans* en toepassing van beweidingsmaatregelen. In Nederland zijn alleen beide laatste aspecten bestudeerd. In een drietal artikelen in Het Schaap (3, 4, 5) zijn de uitkomsten van dit onderzoek, gekoppeld aan informatie over het gebruik van refugia, al gebruikt om een nieuwe aanpak van wormbestrijding bij kleine herkauwers te introduceren.

[1] *Afdeling Parasitologie en Tropische Diergeneeskunde; Universiteit Utrecht, Postbus 80,165, 3508 TD Utrecht.*
[2] *Animal Sciences Group Wageningen UR, Division of Infectious Diseases, Postbus 65, 8200 AB Lelystad.*
[3] *Gezondheidsdienst voor Dieren, Sector Kleine Herkauwers, Postbus 9, 7400 AA Deventer.*

Epidemiologie van de verschillende wormsoorten

De meest belangrijke vormen van maagdarmwormziekte zijn in volgorde van optreden bij jonge lammeren: nematodirose, haemonchose en teladorsagiose (ostertagiose)/ trichostrongylose.

Nematodirose

Nematodirose wordt vooral veroorzaakt door *Nematodirus battus*, maar ook *N. filicollis* en *N. spathiger* spelen een rol. Het is een ziekte bij jonge lammeren in de eerste maanden van het eerste weideseizoen waarbij ernstige diarree, vermagering en sterfte kan optreden. Wanneer laat geboren lammeren geen infecties opdoen in het voorjaar, kunnen in het najaar problemen optreden. Lammeren bouwen snel een effectieve immuniteit tegen *Nematodirus*-soorten op, zodat vanaf enkele maanden na primaire infectie vrijwel geen wormeieren meer uitgescheiden worden. Infectieoverdracht vindt dus plaats tussen opeenvolgende jaargangen lammeren. Infectieuze larven (L3) ontwikkelen zich binnen het ei in tegenstelling tot de andere maagdarmwormen. De ontwikkeling tot L3 duurt ook langer en de L3 hebben, vooral bij *N. battus* en *N. filicollis*, een koudeprikkel nodig vóór ze later, bij voldoende warmte, uit het ei kunnen komen. Dit betekent dat L3 uit eieren die in het voorjaar en zomer op de wei zijn gekomen pas op zijn vroegst in het najaar, maar **vooral** het daaropvolgende voorjaar op de wei aanwezig zullen zijn. Bovendien zijn de L3 in de eieren goed beschermd waardoor *Nematodirus*-soorten veel langer op de wei kunnen overleven dan L3 van de andere maagdarmwormen. Deze bijzondere ontwikkeling van *Nematodirus* verklaart waarom problemen juist in het voorjaar voorkomen bij lammeren die geweid worden op weiden waar het jaar ervoor ook lammeren gelopen hebben. Nematodirose veroorzaakt door *N. battus* kan zich ontwikkelen tot een probleem met jaarlijks terugkerende sterfte bij de lammeren op intensieve schapenbedrijven waar de lammeren jaarlijks op dezelfde percelen weiden.

Haemonchose

Haemonchus contortus is wereldwijd, en ook in Nederland, de belangrijkste parasiet van kleine herkauwers. De in de lebmaag levende volwassen wormen veroorzaken bloedverlies en ernstige anemie (Figuur 1), maar geen diarree. Het jaarpatroon van *H. contortus*-infecties is weergegeven in figuur 2. Afhankelijk van de weersomstandigheden kan vanaf eind juni tot september massaal sterfte bij lammeren optreden. Overwintering van L3 op de wei is verwaarloosbaar. In het voorjaar zit vrijwel honderd procent van de *H. contortus*-populatie als geïnhibeerde vroeg vierde stadium larve (EL4) in de lebmaag (Figuur 3). Ontwikkeling van deze geïnhibeerde EL4 tot volwassen worm gebeurt vrijwel alleen bij lacterende ooien. Dat resulteert in de lentestijging van de eiuitscheiding als de ooien niet tijdig ontwormd worden. Tegen eind mei komen uit deze eieren de L3 op de wei (Figuur 4) en wordt de wei dus gevaarlijk (**midzomerstijging**). Haemonchose kan bij de lammeren op zijn vroegst enkele weken later, rond half juni, als de wormen volwassen zijn geworden, optreden. Wanneer de ooien ontwormd zijn na de partus wordt hamonchose tenminste uitgesteld tot begin juli. Vanaf half augustus kunnen opgenomen L3 in inhibitie gaan en volwassen wormen worden dan geleidelijk vervangen door EL4 die niet meer pathogeen zijn. Schapen die in hun eerste weideseizoen een infectie met *Haemonchus* hebben doorgemaakt, zullen later meestal niet meer ernstig ziek worden.

Teladorsagiose/trichostrongylose

De veroorzakers zijn de lebmaagwormen *Teladorsagia (*vroeger *Ostertagia) circumcincta* en *Trichostrongylus axei* en de dunne darmwormen *Trichostrongylus vitrinus* en *T. colubriformis*. De verschijnselen zijn groeivertraging door verminderde eetlust en, vooral bij de *Trichostrongylus*-soorten uit de dunne darm, diarree (Figuur 5). Sterfte zal meestal niet optreden. *T. circumcincta* geldt in Noord-Europa, Groot-Brittanië en Frankrijk als de belangrijkste maagdarmworm bij kleine herkauwers. Het jaarpatroon verloopt als volgt:

- Er is wél overwintering van L3 op de wei. Dit betekent dat de lentestijging vooral veroorzaakt wordt door opname van overwinterde L3 en niet door ontwikkeling van geïnhibeerde larven. Bovendien infecteren lammeren zich licht zodra ze naar buiten gaan. De wei wordt echter pas gevaarlijk nadat de nieuwe generatie L3 (midzomerstijging) vanaf eind mei op de wei komt, dus gelijk met *H. contortus*.
- Inhibitie van ontwikkeling treedt pas op vanaf oktober (*Teladorsagia*) of nauwelijks (*Trichostrongylus*). Klinische problemen zijn tot in de herfst (*Teladorsagia*) respectievelijk de winter (*Trichostrongylus*) te verwachten.

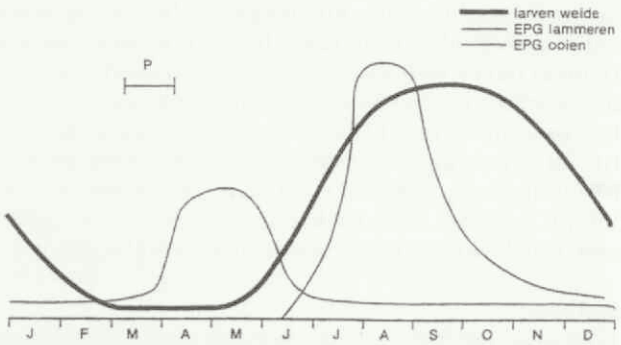
Selectie voor anthelminticaresistentie (AR)

Zoals eerder aangegeven, zijn er nog geen gedocumenteerde gevallen van resistentie tegen levamisol en de ML's in Nederland, maar er komt wel op vrijwel alle bedrijven resistentie tegen de BZ's voor. Dit betekent dat moet worden afgeraden de BZ's nog langer te gebruiken. Een uitzondering is de bestrijding van *Nematodirus* (en lintwormen) waarvoor de BZ's juist het middel van keuze zijn. Ze zijn in hoge mate effectief, maar bovendien wordt niet geselecteerd op re-

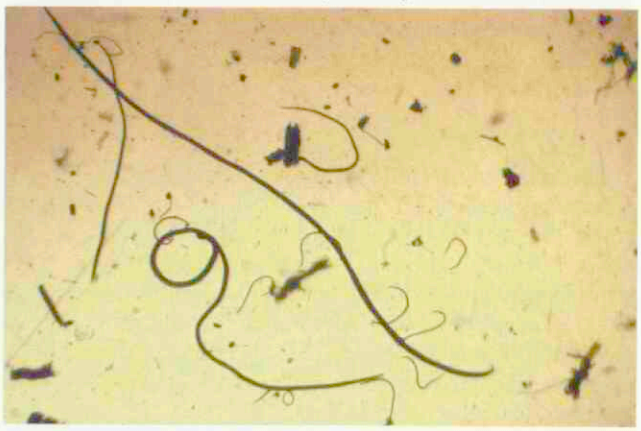
Figuur 1. Lam met ernstige haemonchose.



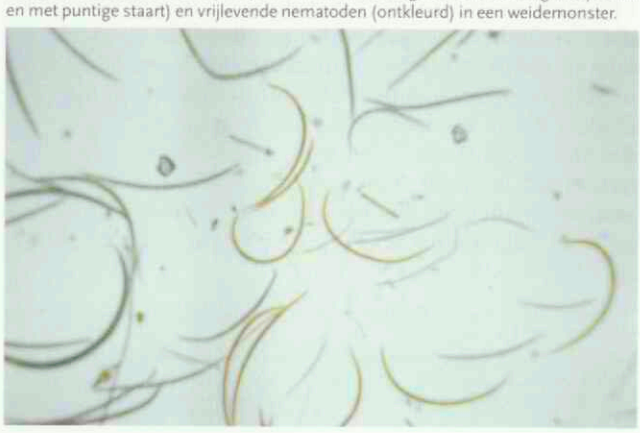
Figuur 2. Jaarpatroon van *Haemonchus contortus* P = Partus.



Figuur 3. Met jodium gekleurde wormen uit een lebmaagspoelsel van een lam. De twee grootste wormen zijn een ♀ en een ♂ van *Teladorsagia circumcincta*, de wat kleinere wormen een ♀ en een ♂ van *Trichostrongylus axei*, en de kleine wormen zijn de EL4 van *Haemonchus contortus*. Deze zijn iets langer dan 1 mm.



Figuur 4. Infectieuze larven (iets bruin van kleur vanwege eerdere kleuring met jodium en met puntige staart) en vrijlevende nematoden (ontkleurd) in een weidemonster.



Figuur 5. Lam met ernstige diarree als gevolg van trichostrongylose.



sistentie tegen beide andere groepen wormmiddelen als BZ's voor deze toepassing gebruikt worden.
Selectie voor AR wordt in de hand gewerkt door 1) alle dieren vaak te ontwormen, 2) onderdoseren en 3) ontwormen in een situatie zonder refugia.

Refugia
Een voorbeeld van de laatste situatie is het ontwormen van de ooien vóór ze met de lammeren weer de wei in gaan. Omdat *H. contortus* vrijwel alleen overwintert als EL4 in het schaap, zullen de overlevende wormen, die dus mogelijk resistent zijn, de volgende generatie bepalen. Het is dan ook tegenwoordig algemeen aanvaard door veterinair parasitologen en door adviseurs van schapen- en geitenhouders dat behandelingen in no-refugia situaties vermeden moeten worden. Wij bevelen dan ook standaard aan om, zeker bij behandelingen van de ooien, maar ook bij latere behandelingen van de lammeren, twee tot vijf procent van de dieren onbehandeld te laten. De nakomelingen van de 'onbehandelde' wormen zullen dan grotendeels de volgende generatie bepalen, vooral als het wormmiddel hoog effectief is. Dit zou een pleidooi kunnen zijn om bij de ooien standaard ML's aan te bevelen, omdat dit veruit de meest effectieve middelen tegen *Haemonchus* en *Teladorsagia* zijn. Wanneer minder dan twintig schapen aanwezig zijn, kunnen refugia gegenereerd worden door op één na alle dieren te behandelen voor ze naar buiten gaan en dit ene dier een week nadat ze buiten gekomen zijn.
Een andere situatie met weinig refugia is een combinatie van ontwormen met verweiden naar een absoluut schone (bijvoorbeeld nieuw ingezaaide) wei. Ook dan is het belangrijk enkele procenten van de dieren onbehandeld te laten.
Het niet behandelen van een deel van de dieren houdt in dat er rekening gehouden moet worden met een snellere opbouw van infecties. Het is niet onderzocht wat het effect is om twee tot vijf procent van de dieren onbehandeld te laten. In Groot-Brittanië wordt aangeraden tien tot twintig procent van de dieren niet te behandelen. Dit is daar echter verantwoord, omdat haemonchose daar niet van belang is.
De dieren die bij voorkeur uitgekozen worden om niet behandeld te worden, zijn oudere ooien met een eenling of de beste lammeren van het koppel. Dit om te voorkomen dat teveel wormeieren op de wei komen.

Monitoring
De tot nu toe gangbare ontwormingen zijn vaak 'blinde' behandelingen, samenhangend met de jaarcycli van de belangrijkste wormsoorten. Het aantal behandelingen kan mogelijk sterk verminderd worden als via faecesonderzoek bepaald wordt of behandelingen nodig zijn. Dit is echter alleen zinvol en realiseerbaar als dit kosteneffectief is. Omdat de eiuitscheiding binnen koppels sterk varieert, is faecesonderzoek alleen zinvol als minstens vijftien dieren onderzocht worden. Een groepsmonster waarbij de schapenhouder zelf de mest verzamelt en er daarbij voor zorgdraagt dat van alle dieren ongeveer dezelfde hoeveelheid in het mengmonster komt, lijkt het meest praktisch en kosteneffectief. Een voorbeeld van de kosteneffectiviteit van faecesonderzoek is een studie gedaan bij biologische melkgeiten om te bepalen of een behandeling tijdens de droogstand noodzakelijk was. Op dergelijke bedrijven kunnen ernstige productieverliezen en zelfs ziekten als gevolg van worminfecties voorkomen tijdens het weideseizoen. Deze problemen kunnen grotendeels voorkomen worden als de geiten (ook weer 95-98 procent) tijdens de droogstand in de winter behandeld worden. De vraag is echter of dit op elk bedrijf nodig is. Bij een biologische geitenhouder met meer dan duizend geiten bleek dit eind 2004 niet het geval. Het zal duidelijk zijn dat deze boer flink geld heeft bespaard met een dergelijk eenmalig faecesonderzoek.
Goede momenten voor faecesonderzoek bij schapenlammeren zijn rond 1 juli en in de zomer circa zes weken nadat ze naar een veilige wei of circa drie tot vier weken nadat ze naar een verdachte wei verweid zijn. Verder wordt jaarlijks faecesonderzoek om de effectiviteit van het gebruikte wormmiddel te bepalen aangeraden.

Beweidingsmaatregelen
Tegen nematodirose zijn de beweidingsmaatregelen enerzijds buitengewoon simpel, anderzijds op intensieve schapenbedrijven vrijwel onuitvoerbaar. Weiden waar het jaar ervoor lammeren gelopen hebben, zijn namelijk verdacht en dienen bij voorkeur in het voorjaar voor de nieuwe jaargang lammeren vermeden te worden. Andere weiden zijn vrijwel altijd besmet met *Nematodirus*, maar niet gevaarlijk.

Tijdens en ook al voor WORMCOPS is in Nederland bestudeerd hoe lang het duurt voordat een veilige wei gevaarlijk wordt nadat er besmette schapen in komen en hoe lang het duurt tot de wei weer veilig is nadat de schapen uit de wei zijn gehaald. Op kalverweiden duurt het in de zomer minstens een maand voor de wei gevaarlijk wordt (6). Voor schapen, en met name voor infecties met *Haemonchus*, is dit veel korter. In mei-juni duurde het maar drie weken voor een wei gevaarlijk werd en in juli-september twee weken (7). Bij warmere omstandigheden dan normaal in combinatie met voldoende regenval bleek dit soms zelfs nog korter. Daarna nam het aantal L3 op de wei sterk toe met zeer hoge besmettingen vijf tot negen weken na beweiding in het voorjaar en drie tot negen weken na beweiding in de zomer. Verder bleek het minstens drie maanden te duren voordat een wei weer veilig werd (7). De droge omstandigheden in de zomer van 2003 bleken de ontwikkeling van de L3 ernstig te belemmeren. L3 die echter al vóór begin juli op de wei waren, overleefden toch grotendeels tot september. Ook werd waargenomen dat, bij het vrijwel afwezig zijn van herinfecties, volwassen *Haemonchus* veel langer in schapen aanwezig bleven. Dit alles betekent dat wordt aanbevolen ooien met lammeren in het voorjaar vanaf begin mei steeds binnen drie weken te verweiden naar percelen waar minstens drie maan-

den geen schapen gelopen hebben en dat dit in de zomer om de twee weken dient te gebeuren. Tevens zal, als het infectieniveau laag is, het meestal zinvol zijn lammeren in de zomer minstens éénmaal te ontwormen. Dit zorgt ervoor dat, als door toevallige omstandigheden de ontwikkeling tot L3 zeer snel verloopt, dit toch geen problemen geeft. Wel blijft het aanbevelenswaardig via faecesonderzoek vast te stellen of een dergelijke behandeling inderdaad zinvol is. Hoewel dit op intensieve bedrijven niet gedurende het gehele weideseizoen zal lukken, kan toepassing van evasieve beweiding wel leiden tot uitstel van zware infecties bij lammeren. Enkele intensieve biologische melkgeitenbedrijven met circa twintig geiten per ha bleken in staat om, uitsluitend via een dergelijke evasieve beweiding, zware *H. contortus*-infecties te voorkomen. Een voordeel van dergelijke bedrijven is natuurlijk wel dat de opgestalde geiten na de winter laat naar buiten kunnen op gemaaid land, net als voor kalveren wordt aanbevolen.

Alternatieve methoden van bestrijding

Biologische bestrijding

De schimmel *D. flagrans* maakt bij aanwezigheid van actieve nematoden of nematodenlarven driedimensionale netwerken aan zijn schimmeldraden waarin de wormen gevangen en vervolgens opgegeten worden. Vermeerdering gebeurt onder meer via dikwandige zygosporen, die de passage door de digestietractus kunnen overleven. Ze kiemen dan in de faeces. Voor een effectieve biologische bestrijding is het nodig sporen dagelijks met het voer in te geven. Onder experimentele omstandigheden blijkt dit bij verschillende gastheren te werken (9). Bij kleine herkauwers zijn de resultaten echter wisselend. Ook in Nederland zijn proeven gedaan. De effectiviteit werd beoordeeld op basis van de klinische verschijnselen en het gewichtsverloop, de opbrengst van larven in faeceskweken, de aantallen larven op de wei en, alleen bij beweidingsexperimenten, de aantallen wormen in lammeren en tracerlammeren (wormvrij opgefokte lammeren die korte tijd met de kudde mee lopen om de infectie 'op te sporen'). De resultaten bij de schapen waren teleurstellend. Bij de twee experimenten waarbij lacterende ooien gedurende negen weken sporen kregen toegediend werd de eerste vier, respectievelijk vijf weken absoluut geen effect gezien. Daarna was er wel een effect, maar dit was onvoldoende om haemonchose bij de lammeren te voorkomen. Bij één van de twee proeven waarbij lammeren sporen werden gevoerd, was er wel een zeer goed effect waar te nemen (meestal >90% reductie) in de faeceskweken, maar absoluut niet op de wei. Bij de andere proef bleek het infectieniveau te laag om uitspraken te kunnen doen.

Op twee biologische melkgeitenbedrijven waren de resultaten positief. Helaas konden op deze bedrijven geen onbehandelde controlegroepen apart weiden, zodat een goede beoordeling van het effect niet mogelijk was.

Elders in Europa waren de resultaten veel beter. In Zweden werden op schapenbedrijven op Gotland zeer spectaculaire resultaten gezien van het voeren van de schimmel aan lacterende ooien (13). Verschillen met onze proef waren echter dat *Haemonchus* op Gotland niet voorkomt, dat de ooien bij het naar buiten gaan met de lammeren ontwormd werden en dat de toediening van de schimmelsporen pas vier weken daarna begon. Dit betekent dus dat een eventueel falen van de schimmel aan het begin van de lactatie hier omzeild werd. De conclusie moet echter zijn dat vooralsnog de schimmel niet voor de praktijk beschikbaar is en dat nog bezien moet worden of toepassing in Nederland zinvol is.

Samenvattend komen de aanbevelingen (uitgaande van een intensieve schapenhouderij met > zes ooien met lammeren per ha) voor de 'nieuwe wormbestrijding' op het volgende neer:

- Ontworm 95-98 procent van de ooien bij voorkeur met een ML tenminste twee dagen voordat ze weer met de jonge lammeren naar buiten gaan.
- Wanneer de ooien en lammeren naar buiten gaan op een wei waar het voorgaande jaar lammeren hebben gelopen, is er een risico op nematodirose. Wanneer dit vorig jaar een probleem is geweest, moeten de lammeren op een leeftijd van ongeveer zes weken ontwormd worden met een benzimidazol, maar ze moeten dan wel minstens twee weken buiten lopen. Als er vorig jaar geen nematodirose is geweest, moeten de lammeren goed in de gaten gehouden worden en worden behandeld met een benzimidazol als ernstige diarree en conditieverlies gaan optreden.
- Ooien met lammeren moeten van begin mei tot juli, wanneer dat mogelijk is, steeds binnen drie weken verweid worden naar een veilige wei (waar dus minstens drie maanden geen schapen of geiten zijn geweest) en lammeren moeten in de zomer zo mogelijk steeds binnen twee weken naar een veilige wei worden verweid.
- Doe faecesonderzoek van de lammeren rond 1 juli en ontworm dan zonodig 95-98 procent van de lammeren met een ML of met levamisol.
- Wanneer lammeren in de zomer steeds binnen twee weken verweid kunnen worden, doe dan in augustus nogmaals faecesonderzoek om te bepalen of ontwormen van 95-98 procent van de lammeren met ML of levamisol nodig is.
- Wanneer de lammeren in de zomer steeds of ten dele op een verdachte wei blijven, kan het noodzakelijk zijn maandelijks 95-98 procent van de dieren te ontwormen met ML of levamisol. Doe echter faecesonderzoek, vooral circa drie tot vier weken nadat ze voor het eerst naar een verdachte wei zijn verweid of circa zes weken nadat ze voor het laatst naar een veilige wei zijn verweid, om te bepalen of ontwormen nodig is.
- Stal dieren die worden aangevoerd eerst op in een quarantainestal. Behandel ze met zowel een ML als met levamisol en controleer na twee weken of de behandelingen effectief zijn geweest. Doe ze dan pas naar buiten en zorg er voor dat het strooisel van de quarantainestal niet op de wei komt.
- Laat éénmaal per jaar bepalen of het toegepaste wormmiddel nog effectief is door twee weken na de behandeling van de lammeren één of meerdere mengmonsters faeces te laten onderzoeken.

'Bioactieve' voedingsgewassen

Van een aantal planten, vooral vlinderbloemigen, die tanninen bevatten, is aangetoond dat ze een direct of indirect anthelmintisch effect hebben. De laatste jaren wordt veel onderzoek gedaan om na te gaan hoe dit in de praktijk te gebruiken is. Een complicatie daarbij is dat deze tanninen toxisch zijn voor schapen. Het tijdens WORMCOPS uitgevoerde onderzoek in Denemarken en Schotland maakte duidelijk dat in Noord-Europa eigenlijk alleen cichorei als 'ont-

wormgewas' in aanmerking komt, waarvan overigens de anthelmintische effectiviteit niet berust op tanninen (1). Er is alleen een gering effect tegen de lebmaagwormen *H. contortus* en *T. circumcincta* en niet tegen de *Trichostrongylus*-soorten. Vooralsnog kan dus niet aangeraden worden om te investeren in cichorei-weiden, teneinde deze als ontwormpercelen te gebruiken. Wel zou het zeer nuttig zijn een kosten-batenanalyse te maken van het maken van dergelijke 'ontwormingsweiden'.

Fokken op resistentie tegen worminfecties

Het is al heel lang bekend (in feite al meer dan vijftig jaar) dat schapen in zeer verschillende mate gevoelig zijn voor worminfecties en dat dit ook erfelijk is. De erfelijkheidsgraad is ook zodanig dat fokken tegen gevoeligheid zeer goed mogelijk is en zelfs gezien moet worden als één van de meest belangrijke methoden, zo niet de belangrijkste methode, om een duurzame schapen- en geitenhouderij te behouden. Dergelijke fokprogramma's, berustend op vergelijkend faecesonderzoek van ram- of ooilammeren met dezelfde voorgeschiedenis, zijn al operationeel in Australië, Nieuw-Zeeland en Groot-Brittanië. In Het Schaap werd zeer onlangs bericht dat fokken op resistentie bij Texelaars in Groot-Brittanië al snel resulteerde in een reductie van de ontwormingskosten met veertig procent (10), terwijl geen negatieve interactie werd gezien tussen resistentie tegen wormen en productiefactoren. In principe is het ook in Nederland mogelijk een dergelijk fokprogramma te faciliteren. Er dient dan echter wel vergelijkend faecesonderzoek van te beoordelen ramlammeren gedaan te worden. Dit is alleen zinvol als de lammeren dezelfde voorgeschiedenis hebben en als er voldoende grote aantallen aanwezig zijn om verschillen te kunnen waarnemen. Bovendien zijn er zeer aanzienlijke kosten aan verbonden met de huidige tarieven voor faecesonderzoek.

Literatuur

1. Athanasiadou S. Chicory can lower faecal egg counts. Farmers Weekly 2004 (April): 9-15.
2. Borgsteede FHM, Pekelder JJ, Dercksen DP, Sol J, Vellema P, Gaasenbeek CPH, and van der Linden JN. A survey of anthelmintic resistance in nematodes of sheep in the Netherlands. Vet Quart 1997; 19: 176-72.
3. Eysker Maarten. Maagdarmwormen: Bestrijden via beweiding. Het Schaap 2004 (4): 26-9.
4. Eysker Maarten en Fred Borgsteede. Maagdarmwormen: Stop met koppelbehandeling. Het Schaap 2004 (2): 24-7.
5. Eysker Maarten, Piet Vellema en Jan Verkaik. Maagdarmwormen: Geen doorbraak in EU-onderzoek. Het Schaap 2004 (12): 24-6.
6. Eysker M, Aar van der WM, Boersema JH, Githiori JB, and Kooyman FNJ. The effect of repeated moves to clean pasture on build up of gastrointestinal nematode infections in cattle. Vet Parasitol 1998; 76: 81-94.
7. Eysker M, Bakker N, Kooyman FNJ, and Ploeger HW. The possibilities and limitations of evasive grazing as a control measure for parasitic gastroenteritis in small ruminants in temperate climates. Vet Parasitol 2005; in press.
8. Jackson F, and Coop, RL. The development of anthelmintic resistance in sheep nematodes. Parasitology 2000; 120: S95-S107.
9. Larsen M. Prospects for controlling animal parasitic nematodes by predacious microfungi. Parasitology 2000; 120: S121-31.
10. Nieuwhof Gert. Britten fokken met resistente rammen: Minder last van maagdarmwormen. Het Schaap 2005; (1): 24-5.
11. Van Wyk JA. Refugia - overlooked as perhaps the most potent factor concerning the development of anthelmintic resistance. Onderstepoort J Vet Res 2001; 68: 55-67.
12. Waller PJ. International approaches to the concept of integrated control of nematode parasites in livestock. Int J Parasitol 1999; 29: 155-64.
13. Waller PJ, Schwan O, Ljungström BL, Rydzik A, and Yeates GW. Evaluation of biological control of sheep parasites using Duddingtonia flagrans under commercial farming conditions on the island of Gotland, Sweden. Vet Parasitol 2004; 126: 299-315.

Leven in een schone omgeving: risicovol als we de 'hygiëne-hypothese' mogen geloven

Willem van Eden[1]

Introductie

De laatste jaren bestaat er onrust bij het publiek maar ook onder wetenschappers over de mogelijkheid dat het gebrek aan blootstelling van ons immuunsysteem aan infectie kan leiden tot een verstoorde werking van de afweer. De verdenking hierop berust vooral op een ernstig toegenomen frequentie van allergische aandoeningen en sommige auto-immuunziekten zoals type I diabetes in de Westerse wereld. Met name de epidemiologische vergelijking van incidentie van deze aandoeningen op wereldschaal heeft duidelijk gemaakt dat er omgekeerde verbanden bestaan tussen de mate van blootstelling aan infectieuze agentia en het optreden van deze immunologische aandoeningen. Opvallend is daarbij dat studies in Zuid-Duitsland hebben uitgewezen dat met name kinderen die opgroeien op de boerderij beduidend minder risico lopen allergische aandoeningen te ontwikkelen dan kinderen die onder vergelijkbare omstandigheden opgroeien maar dan in bijvoorbeeld de stad.

Recent inzicht in het functioneren van ons afweersysteem heeft verder steun gegeven aan de hypothese dat de ontwikkeling en het goed functioneren van onze afweer daadwerkelijk afhankelijk is van (regelmatige) blootstelling aan infectieuze agentia. Deze hypothese geniet inmiddels ruime bekendheid onder de naam 'hygiëne hypothese' (1). Gezien de ernst van de met deze hypothese samenhangende gevolgen voor gezondheid, in eerste instantie van de mens maar wellicht ook dieren, is het zaak de ontwikkelingen op dit gebied nauwkeurig te volgen. Op basis van de nieuw verkregen inzichten in deze materie kan het wenselijk zijn interventies te plegen op het gebied van de handhaving (of juist niet) van hygiëne, voedselveiligheid en vaccinatiebeleid bij de mens en mogelijk ook dieren, zoals recent al gesuggereerd in dit

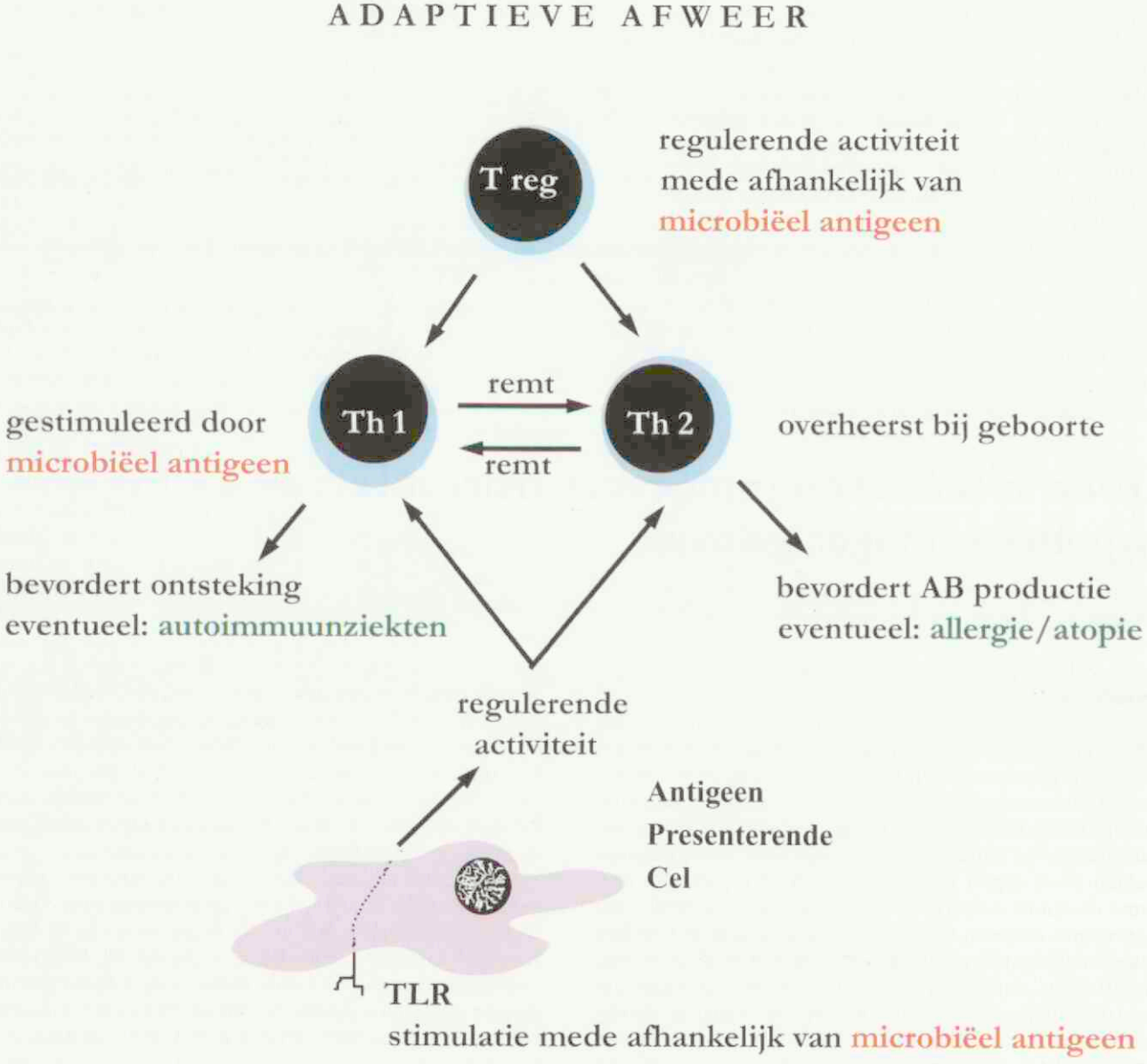
[1] *Prof. dr. W. van Eden, Hoofdafdeling Immunologie en Infectieziekten, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, Postbus 80165, 3508 TD Utrecht. E-mail: w.eden@vet.uu.nl*

tijdschrift (2). Voor de veehouderij wordt daarbij gesproken over de 'robuuste veehouderij', waarbij rekening dient te worden gehouden met voldoende mogelijkheden voor dieren contact te onderhouden met de microbiële omgeving (3).

Hoe functioneert het afweersysteem? (Figuur 1)

De afweer is in grote lijnen georganiseerd op twee niveaus: de natuurlijke afweer en de adaptieve afweer. De natuurlijke afweer bestaat uit fysieke barrières (epitheel) en afweercellen zoals macrofagen en granulocyten. De natuurlijke afweer is van nature en vanaf de vroegste ontwikkeling van een individu aanwezig en vormt een eerste barrière tegen binnendringende micro-organismen. De natuurlijke afweer ontwikkelt zich niet aan de hand van opgedane ervaring, maar ligt voor ieder individu (genetisch) vast. Dat is geheel anders voor de adaptieve afweer. Deze afweer wordt geleverd door zogenaamde B-lymfocyten (cellen voor het eerst ontdekt in de **B**ursa bij de kip, die antilichamen produceren) en T-lymfocyten (cellen die een ontwikkelingsstap doormaken in de **T**hymus). De B- en T-cellen hebben het vermogen specificiteit te leveren en zijn daartoe uitgerust met antigeen specifieke receptoren. Dit betekent dat B- en T-cellen alleen reageren (en daarmee zich tevens vermeerderen) op micro-organismen die zij specifiek herkennen. Bij een hierop volgend tweede contact met dezelfde micro-organismen zal daarmee de afweer zich versneld en meer effectief ontwikkelen (immunologisch geheugen).

Een relatief nieuw inzicht in de samenstelling van de T-celpopulaties betrokken bij de adaptieve afweer heeft ons geleerd dat er dynamische evenwichten bestaan van subpopulaties met verschillende functies. Het gaat hierbij om zogenaamde T-helper 1 (Th1) en T-helper 2 (Th2) cellen. De Th1-cellen produceren meer ontsteking bevorderende mediatoren of pro-inflammatoire cytokines, terwijl de Th2-cellen meer betrokken zijn bij hulp aan B-cellen voor de productie van antilichamen. Deze Th2-cellen zijn zo onder meer essen-



tieel voor de productie van IgE-antilichamen die verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van veel vormen van allergie en astma.
Interessant is dat beide subpopulaties elkaar in evenwicht houden: Th1-cellen hebben remmende effecten op Th2-cellen en omgekeerd.
In de vroegere stadia van de ontwikkeling, zeg maar rond de geboorte, hebben de Th2-cellen de overhand. Met andere woorden, er bestaat dan een intrinsieke geneigdheid tot het ontwikkelen van Th2 gemedieerde afweer met de daarbij horende risico's van bijvoorbeeld allergie en astma. Vanaf de geboorte echter wordt het afweersysteem geconfronteerd met indringers van buiten, met name micro-organismen. Het is bekend dat hiermee de Th1-subpopulatie gaat reageren en zich vermeerderen, waardoor het evenwicht Th1-Th2 gaat verschuiven van meer Th2 (en dus geneigdheid tot allergie) naar meer Th1 (waarmee allergie wordt voorkómen).
De eerste versies van de hygiënehypothese hebben de hierboven beschreven evenwichten tussen Th1 en Th2 als uitgangspunt gebruikt.
Zeer recent inzicht heeft geleid tot een aanzienlijke verscherping van het inzicht in de regulatie van evenwichten in de adaptieve afweer. Het is duidelijk geworden dat er binnen de T-cel-populaties een subset (en waarschijnlijk meerdere subsets) aanwezig is met een specifiek regulerende functie. Zowel Th1- als Th2-cellen worden door deze regulerende T-cellen (T-regs) gereguleerd. Dit betekent dat allergie bevorderende Th2-cellen worden gecontroleerd op twee niveaus. Allereerst door Th1-cellen waarmee ze in een dynamisch evenwicht verkeren en daarboven door de T-regs. Op verschillende manieren is inmiddels duidelijk gemaakt dat T-regs voor hun functie mede afhankelijk zijn van blootstelling aan microbiële antigenen.
Hiermee verstoort een eventueel gebrek aan deze blootstelling de regulatie van allergie bevorderende Th2-cellen op beide niveaus. Bovendien mogen we dan aannemen dat een gebrekkige ontwikkeling van T-regs ook een verminderde regulatie van Th1-cellen zal veroorzaken. Aangezien Th1-cellen onder meer verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van ontstekingsziekten zoals type I diabetes, wordt hiermee direct duidelijk dat de hygiënehypothese met deze nieuwe inzichten ook een verklaring kan geven voor de eerder gesignaleerde stijging van type I diabetes in de Westerse wereld.

De gevolgen van geringe blootstelling aan microbiële agentia

Met het voortschrijdende inzicht in de organisatie van de adaptieve afweer, is het aannemelijk geworden dat bij de ontwikkeling van een evenwichtig afweersysteem blootstelling aan infectieuze agentia op jonge leeftijd van belang is. Bovendien zal ook op latere leeftijd dergelijke blootstelling bijdragen aan een zo optimaal mogelijk functioneren van het adaptieve immuunsysteem. Hierbij denken we aan de interacties tussen de natuurlijke en de adaptieve afweer. Recent zijn nieuwe receptoren ontdekt op cellen van de natuurlijke afweer: de zogenaamde Toll like Receptoren of TLRs. Er zijn nu een tiental van deze receptoren ontdekt en we weten dat ze een gedifferentieerde stimulus aan de cellen van de natuurlijke afweer kunnen geven afhankelijk van de aard van het binnendringende micro-organisme. Deze receptoren hebben zich gespecialiseerd in het herkennen van patronen in de microbiële antigenen en hebben zo de mogelijkheid te sturen in de kwaliteit van de response. Aan de zich hierna eventueel ontwikkelende adaptieve response wordt op deze manier richting gegeven. Met andere woorden, het is pas sinds kort duidelijk dat een belangrijke factor in de sturing van de afweer ligt bij de natuurlijke afweer. De wijze waarop en de intensiteit waarmee microbiële agentia bij infectie en/of vaccinatie het natuurlijke afweersysteem prikkelen, is daarmee bepalend voor een evenwichtige immuunrespons. We kunnen gevoeglijk aannemen dat bij het uitblijven van een dergelijke prikkeling het moeilijk wordt dit evenwicht te verkrijgen of te handhaven.
Interessant in dit verband zijn studies in Afrika (4) die hebben laten zien dat worminfecties, zoals schistosomiasis, in kinderen, kunnen bijdragen aan vermindering van atopische manifestaties. Het is waarschijnlijk zo dat bepaalde wormantigenen cellen van zowel de natuurlijke als de adaptieve afweer kunnen stimuleren tot de productie van ontstekingremmende factoren, zoals het cytokine IL10. Er zijn aanwijzingen dat deze remmende factoren de atopische ontsteking onderdrukken, ondanks de aanwezigheid van hoge titer IgE-antilichamen. Andersom geredeneerd, het ontbreken van infestaties met wormen zal leiden tot een relatief zwak gereguleerde afweer die zich uit met het optreden van allergische aandoeningen.
Dat ook auto-immuunziekten zoals diabetes type 1, multiple sclerose en inflammatoire darmziekten (ziekte van Crohn) zich manifesteren met hogere frequenties in de afwezigheid van hoge infectiedruk wordt gesuggereerd door de zogenaamde Noord-Zuid gradiënt (5). Terwijl in Noord-Europese landen, met name in Scandinavië, deze ziekten relatief frequent voorkomen, neemt de frequentie af in Zuid-Europa en nog verder af in Afrika. Het behoeft geen betoog dat de infectiedruk juist toeneemt in zuidelijke richting. Verder is zeer recent gebleken dat ook voor een chronische inflammatoire auto-immuunziekte, zoals multiple sclerose, gezinsgrootte een bepalende factor is. Net als bij allergie/astma, hebben kinderen met jongere broertjes en zusjes later minder kans op MS, dan kinderen zonder deze jongere broertjes en zusjes (6).
Een sterke aanwijzing dat infecties regulerende effecten kunnen hebben op gevoeligheid voor zowel allergie als chronische immuungemedieerde aandoeningen, vinden we bovendien in recente genetische studies. Hierbij is gebleken dat genetische polymorfismes van een intracellulaire receptor (CARD15) die bacterieel endotoxine, LPS, bindt, de gevoeligheid voor allergie en de ziekte van Crohn bepalen. Dus hier was de gedachte opnieuw dat een genetisch bepaalde relatief slechte herkenning van microbiële componenten leidt tot een onvoldoende regulatie van zowel Th2-gemedieerde pathologie (allergie) als Th1-gemedieerde pathologie (Crohn) (7).

Over welke vorm van microbiële blootstelling gaat de hygiëne hypothese nu eigenlijk?

Er wordt in het kader van de hygiënehypothese uitvoerig gespeculeerd over de wijze waarop de blootstelling aan microbiële agentia idealiter zou dienen plaats te vinden om het afweersysteem optimaal te prikkelen. Is het daarbij van belang daadwerkelijk infectieziekten door te maken, is het voldoende latent blootgesteld te worden of kan het misschien voldoende zijn van tijd tot tijd gevaccineerd te worden?
Om met het laatste te beginnen, in de Westerse wereld wordt regelmatig gevaccineerd en juist hier zien we een dramatische toename in allergische aandoeningen en sommige auto-immuunziekten. Er wordt daarom wel gedacht dat vaccinatie

juist het immuunsysteem onjuist belast waardoor de bovengenoemde evenwichten verstoord kunnen raken. In principe zou dit kunnen, ook omdat we met vaccins en daarin voorkomende hulpstoffen (immuunstimulerende adjuvantia) met name antilichaamproductie en dus Th2-cellen stimuleren. Ook is het zo dat we met vaccins een adaptieve response opwekken met een onnatuurlijk lage c.q. onderdrukte ontstekingscomponent. Echter, de epidemiologische studies die tot dusverre hiernaar hebben gezocht laten een dergelijk verband niet zien (8). Dus, ook al schieten een aantal van de betreffende studies wat betreft methodologie nog tekort, indien er al een effect zou zijn dan is dit niet groot. Het kan zijn dat een eventueel evenwichtverstorend effect van vaccins weer wordt gecompenseerd door de effecten van microbiële antigenen van het vaccin die juist weer inspelen op microbieel specifieke pro-inflammatoire Th1-cellen of T-regs.

Naar de effecten van het op jonge leeftijd daadwerkelijk doormaken van infectieziekten op de gevoeligheid voor bijvoorbeeld astma later, is de laatste tijd ook onderzoek gedaan. Uit de meeste studies zijn wat dit betreft geen directe aanwijzingen verkregen voor een mogelijk op termijn heilzaam effect van infectieziekten. Zo werd in een recente studie wel het positief beschermend effect van huisdieren, grotere gezinnen, en leven op een boerderij gevonden, maar niet een positieve invloed van het doormaken van infectieziekten voor de leeftijd van achttien maanden (9). Misschien dat infecties met Hepatitis A-virus hierop nog een uitzondering vormen (10). Matricardi *et al.* hebben een beschermend effect gevonden van infecties met oro-fecale en voedsel geassocieerde micro-organismen. Met name voor Hepatitis A-virus, een typische representant van een micro-organisme dat zich verspreidt via de oro-fecale route, kan dit interessant zijn aangezien het Hepatitis A-virus een antigeen bij zich draagt dat direct interacties kan hebben met een receptor op T-cellen waardoor de Th1-/Th2-balans verschuift in de Th1-richting. Op deze manier kan dit een directe moleculaire basis zijn voor sommige aspecten van de hygiënehypothese (11).

Dan de meer typische 'hygiëne'. Vanwege begrijpelijke redenen bestaat er in bepaalde industriële branches, denk aan fabrikanten van huishoud-schoonmaakmiddelen en organisaties die zich bezighouden met voedselveiligheid, zorg omtrent de publieke perceptie van hygiëne als eventuele ziekmakende factor. Echter op grond van het onderzoek dat op dit punt gedaan is, maar ook op grond van de bestaande kennis van de wijze waarop het immuunsysteem in contact komt met de bacteriële flora van de omgeving (die natuurlijk wordt gedomineerd door een gedurende ons leven relatief constante commensale darmflora) is het uiterst onwaarschijnlijk dat hygiëne als zodanig een meetbaar effect heeft op de alertheid van het afweersysteem (12).

Dan tenslotte is er de mogelijkheid, geopperd door Rook en medewerkers (13), dat bepaalde infectieuze organismen van oudsher een min of meer symbiotische relatie met hun gastheer hebben onderhouden waarbij zij het afweersysteem prikkelden zonder daar zelf het slachtoffer van te worden. Rook noemt deze organismen de 'old friends' en hij denkt daarbij aan bepaalde mycobacteriën en parasieten zoals wormen. We weten dat veel, en zelfs wellicht de meeste dierlijke species, waaronder de mens, in veel gevallen blijvend en latent mycobacteriën bij zich dragen. Verder waren vroeger, ook in onze Westerse wereld, parasieten zoals wormen met regelmaat of zelfs permanent aanwezig in onze darmflora.

Het is evident dat door onze Westerse hygiënische levensstijl het contact met dergelijke oude vrienden anders van aard is geworden. Verder weten we dat in minder ontwikkelde gebieden in de wereld dit niet het geval is. Met andere woorden, de door Rook geopperde mogelijkheid dat veranderde 'lifestyle' in de Westerse wereld een ander contact met deze 'old friends' heeft doen ontstaan, is plausibel. Door hem en anderen is onderzoek gedaan naar de immuunregulerende kwaliteiten van verschillende mycobacteriën. Voor *M. vaccae* - oorspronkelijk uit de boerderijstal geïsoleerd - is met name gebleken dat blootstelling aan antigenen van *M. vaccae* allergie kan onderdrukken (14). Met het oog op de eerdergenoemde studies bij kinderen opgegroeid op Zuid-Duitse boerderijen is dit mogelijk interessant. Eén van de studies aldaar heeft overtuigend laten zien dat kinderen die door hun moeder op de babyleeftijd op de stalvloer werden geparkeerd, tijdens werkzaamheden van de boerin in de stal, weer beter af waren in termen van gevoeligheid voor allergie (15). Het is denkbaar dat de babyvingertjes over de vieze vloer onze oude vrienden oraal naar binnen gewerkt hebben en wel op de daartoe meest geëigende jonge leeftijd.

Ook op dit punt lijken recente genetische studies steun te geven aan de hygiënehypothese (16). Deze studies hebben laten zien in kinderen woonachtig op boerderijen dat gevoeligheid voor allergie/astma samengaat met een genetische variatie in een receptor, Toll like receptor 2 (TLR2), waarmee het natuurlijke afweersysteem bacteriële componenten herkent. Dezelfde genetische associatie werd niet gevonden in kinderen die niet op een boerderij opgroeiden. Dit wijst erop dat microbiële expositie op de boerderij inderdaad beschermt tegen allergie/astma, tenzij deze herkenning op genetisch niveau gestoord is.

Wat kunnen we doen om het afweersysteem te stimuleren

Het is duidelijk dat we niet massaal baby's op de vloer van een stal in bedrijf gaan plaatsen. Ook willen we niet terug naar de situatie dat worminfecties weer een serieus volksgezondheidsprobleem gaan vormen. Niettemin is de gedachte mensen opnieuw aan wormen bloot te stellen, nog niet zo dwaas gebleken. Weinstock en medewerkers hebben levende *Trichinella suis*-wormeieren oraal toegediend aan patiënten met de ziekte van Crohn (17) en hebben daarmee een zeer goed klinisch effect bereikt. Inmiddels worden deze varkenswormen reeds op commerciële schaal voor therapeutische doeleinden gecultiveerd. Bovendien zijn de plannen om ook andere immunologische aandoeningen waaronder astma, op dezelfde wijze te behandelen in een gevorderd stadium, en in experimentele modellen al succesvol gebleken.

Studies waarin kinderen van ouders met een allergische constitutie op jonge leeftijd worden gevaccineerd met levende mycobacteriën (BCG) zijn ook in Nederland gaande. Het wachten is op de eerste resultaten. Ook voor probiotica, die van oudsher worden beschouwd als bacteriën met een stabiliserende werking op de commensale microflora van de darm, wordt de laatste tijd aangenomen dat zij een immunologische regulerende werking kunnen hebben. Als dit zo is, dan ligt het voor de hand probiotica in te zetten ter compensatie van het verlies aan contact met onze 'old friends' (18).

Verder is het natuurlijk goed denkbaar de relevante antigenen van mycobacteriën, wormen en dergelijke te isoleren en als een soort vaccin toe te dienen. Een voor de hand liggende kandidaat hiervoor is het bacteriële endotoxine LPS. Echter, ondanks het feit dat LPS een sterk immuunstimulerende

werking heeft, lijken recente studies uit te wijzen dat LPS niet het antigeen is dat op de boerderij het allergie/astma-onderdrukkende effect heeft (16). Meer kansrijke kandidaten zijn CpG-motieven en heat shock eiwitten. CpG- motieven zijn afkomstig van bacterieel DNA en hebben een zeer immuunstimulerende werking. Deze CpG-motieven worden nu ontwikkeld om als adjuvantia te worden toegevoegd aan nieuwe vaccins. Heat shock eiwitten worden ook wel genoemd stress-eiwitten, vanwege het feit dat alle cellen in de natuur afkomstig van bacteriën tot zoogdieren, onder stress met name deze eiwitten produceren. De bacteriële heat shock eiwitten zijn uitzonderlijk immunogeen en in velerlei proefdiermodellen voor chronisch immunologische aandoeningen, zoals auto-immuun ontstekingsziekten, is gebleken dat immunisering met deze eiwitten leidt tot de activering van immuunregulerende T-cellen. Inmiddels is hetzelfde gebleken op te treden wanneer deze eiwitten worden toegediend bij patiënten met type 1 diabetes en reuma (19,20).
Bij het ontwikkelen van nieuwe vaccins zullen we ons eveneens moeten afvragen hoe deze het afweersysteem gaan stimuleren. Met ingang van dit jaar hebben we in Nederland een nieuw vaccin tegen kinkhoest geïntroduceerd. Het oude vaccin was een zogenaamd 'whole cell' vaccin. Daarin waren alle immuunstimulerende bacteriële componenten aanwezig (21). Het nieuwe vaccin bevat niet meer dan een beperkt aantal gezuiverde bacterie-eiwitten. Met andere woorden met het nieuwe vaccin verwachten we een goede bescherming tegen kinkhoest en, met name door de toegenomen zuiverheid, minder ongewenste reacties tegen het vaccin. Dat is winst. Verlies aan immuunstimulerende en waarschijnlijk immuunregulerende kwaliteiten nemen we hierbij 'op de koop toe'. Waarbij we dan maar aannemen (maar we zullen het scherp in de gaten moeten houden) dat het verlies aan de ongewenste bijwerkingen niet tegelijk leidt tot het ontstaan van een onevenwichtige afweer met toenemende allergie als gevolg. Er wordt inmiddels ook in het Nederlands Vaccin Instituut (NVI) te Bilthoven gewerkt aan een eigen nieuw kinkhoestvaccin. Het is te hopen dat een dergelijk nieuw vaccin immuunstimulerende componenten zal bevatten die het immuunsysteem helpen een gebalanceerde afweer op te bouwen.

Conclusie

Nieuwe epidemiologische studies en recente inzichten in de werking van het immuunsysteem geven steun aan het kernprincipe van de hygiënehypothese. Er lijkt sprake van een afname aan infectiedruk bij mens en dier in de Westerse wereld die leidt tot een toename van immunologisch gemedieerde ziekten. Deze afnemende infectiedruk lijkt met name relevant als het gaat om microbiële agentia waarmee van oudsher een permanent en relatief intensief contact bestond (de zogenaamde 'old friends'), zoals wormen en saprofyten als mycobacteriën. Meer intense blootstelling aan microbiële agentia zoals bijvoorbeeld op de boerderij heeft een gunstig effect op gevoeligheid voor atopische aandoeningen en leidt tot een beter gebalanceerde organisatie van de afweer. Op termijn kan dit leiden tot de ontwikkeling van nieuwe vaccins met specifiek immuunregulerende activiteit. Daarnaast zullen voedseladditieven van microbiële origine, zoals onder meer probiotica, meer en meer in de belangstelling komen te staan.

Literatuur

1. Strachan DP. Hay fever, hygiene, and household size. Bmj, 1989; 299 (6710): 1259-60.
2. Weijden WJ van der *et al.* Dierziektebeleid spot met Darwin. Tijdschr Diergeneeskd, 2004; 129 (12): 418-9.
3. Weijden WJ van der en Schrijver R. Naar een veestapel met meer natuurlijke weerstand, in Transitie Duurzame Landbouw. InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster: Den Haag. 2004: p. 1-27.
4. Biggelaar AH van den *et al.* Decreased atopy in children infected with Schistosoma haematobium: a role for parasite-induced interleukin-10. Lancet, 2000; 356 (9243): 1723-7.
5. Bach JF. The effect of infections on susceptibility to autoimmune and allergic diseases. N Engl J Med 2002; 347 (12): 911-20.
6. Ponsonby AL *et al.* Exposure to infant siblings during early life and risk of multiple sclerosis. JAMA, 2005; 293 (4): 463-9.
7. Kabesch M *et al.* Association between polymorphisms in caspase recruitment domain containing protein 15 and allergy in two German populations. J Allergy Clin Immunol 2003; 111 (4): 813-7.
8. Koppen S *et al.* No epidemiological evidence for infant vaccinations to cause allergic disease. Vaccine 2004; 22 (25-26): 3375-85.
9. Benn CS *et al.* Cohort study of sibling effect, infectious diseases, and risk of atopic dermatitis during first 18 months of life. Bmj 2004; 328 (7450): p. 1223.
10. Matricardi PM *et al.* Exposure to foodborne and orofecal microbes versus airborne viruses in relation to atopy and allergic asthma: epidemiological study. Bmj 2000; 320 (7232): 412-7.
11. McIntire JJ *et al.* Identification of Tapr (an airway hyperreactivity regulatory locus) and the linked Tim gene family. Nat Immunol 2001; 2 (12): 1109-16.
12. Stanwell-Smith R, and Bloomfield S. The hygiene hypothesis and its implications for home hygiene. 2004, Milano: Nexthealth Srl.
13. Rook GA, and Stanford JL. Give us this day our daily germs. Immunol Today 1998; 19 (3): 113-6.
14. Camporota L *et al.* The effects of Mycobacterium vaccae on allergen-induced airway responses in atopic asthma. Eur Respir J 2003; 21 (2): 287-93.
15. Riedler J *et al.* Exposure to farming in early life and development of asthma and allergy: a cross-sectional survey. Lancet 2001; 358 (9288): 1129-33.
16. Eder W *et al.* Toll-like receptor 2 as a major gene for asthma in children of European farmers. J Allergy Clin Immunol 2004; 113 (3): 482-8.
17. Summers RW *et al.* Trichuris suis therapy in Crohn's disease. Gut 2005; 54 (1): 87-90.
18. Rook GA *et al.* Mycobacteria and other environmental organisms as immunomodulators for immunoregulatory disorders. Springer Semin Immunopathol 2004; 25 (3-4): p. 237-55.
19. van Eden W *et al.* Immunopotentiating heat shock proteins: negotiators between innate danger and control of autoimmunity. Vaccine 2003; 21 (9-10): 897-901.
20. Van Eden W*et al.* Heat shock proteins and T-cell regulation of chronic inflammation. Nature Rev Immunol 2005; (april) in press.
21. Rijksvaccinatieprogramma, C.H.v.h., Vaccinatie tegen kinkhoest. Gezondheidsraad: Den Haag. 2004: p. 1-97.

Nieuwe klasse → Nieuwe vrijheid

VOOR BEHANDELING VAN PIJN EN ONTSTEKING BIJ OSTEOARTHRITIS

Previcox™
firocoxib

De eerste* zeer selectieve COXIB voor honden met osteoarthritis

- Een nieuwe klasse binnen de NSAID's
- De hoogste COX-1/COX-2 ratio (380/1), voor doelgerichte pijnbestrijding en ontstekingsremming
- Snelle en krachtige pijnbestrijding en een in de tijd toenemende verbetering
- Een veiligheidsprofiel dat langdurig gebruik mogelijk maakt
- Eenmaal daags, smakelijke kauwtabletten, voor eenvoudige toediening door de eigenaar



MERIAL



eerste oxib molecuul voor honden geregistreerd in de Europese Unie. EMEA-nummer: EU/2/04/045/001-004. PREVICOX® kauwtabletten voor honden (firocoxib 57 of 227 mg). Doeldieren: Honden. Indicaties voor gebruik: Voor de verlichting van pijn en ontsteking geassocieerd met osteoar is in honden; During en toedieningswijze: Orale toediening. Dien eenmaal daags 5 mg per kg lichaamsgewicht toe zoals weergegeven in de tabel (zie bijsluiter). De tabletten kunnen met of zonder voedsel toegediend worden. Contra-indicaties: Niet gebruiken bij drachtige of lacterende teven, diere er ten 10 weken oud of die minder dan 3 kg wegen.; Bijwerkingen: Braken en diarree werden incidenteel opgemerkt. Deze reacties zijn in het algemeen van voorbijgaande aard en omkeerbaar wanneer de behandeling wordt gestopt. Kanalisatie: UDA: 57 mg - REG NL 10243; 227 mg - REG NL 1095 dere informatie: zie bijsluiter of beschikbaar bij (NL): Merial B.V., Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek. De bronnen voor deze advertentie zijn openbaar en op te vragen bij Merial B.V. Jump Santé - Photo credit: Guet-Apens - EM. Label. Matt Art 12014/02/05.

Interview met dr. Marc Sprenger, directeur-generaal RIVM

Paul Overgaauw

Interview

Er hebben op het gebied van infectieziekten en zoönosen de laatste jaren veel ontwikkelingen plaatsgevonden. Het zijn zaken die ook de veterinaire beroepsgroep nauw raken, zeker als we de recente aviaire influenza-uitbraak in beschouwing nemen. Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) in Bilthoven speelt in Nederland een centrale rol bij de preventie en bestrijding van infectieziekten. We spreken hierover met de nieuwe directeur-generaal, dr. Marc Sprenger.

Wie is Marc Sprenger?

Dr. Marc Sprenger (1962) studeerde medicijnen aan de Universiteit van Maastricht tot 1988. Hij promoveerde aan de Erasmus Universiteit op het onderwerp influenza. In 1993 specialiseerde hij zich in de medische microbiologie. Tussen 1991 en 1993 was hij directeur van het WHO Nationaal Influenza Centrum, ondergebracht bij de afdeling Virologie van de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Hier was hij verantwoordelijk voor de nationale monitoring van influenza.
In 1993 werkte Marc Sprenger voor het eerst bij het RIVM. Tot 1999 was hij hoofd van het Centrum voor Infectieziekten Epidemiologie (CIE). Hij speelde hier een belangrijke rol bij een aantal initiatieven voor de monitoring van infectieziekten. Zo heeft het CIE in deze periode het Infectieziekten Surveillance Informatie Systeem opgezet. Verder was hij initiatiefnemer van het European Antimicrobial Resistence Surveillance System (EARSS).
Van 1999 tot 2003 was Marc Sprenger directeur Zorg van het College voor Zorgverzekeringen, de voormalige Ziekenfondsraad, maar in september 2003 keerde Marc Sprenger terug naar het RIVM, ditmaal als directeur-generaal.

Per 2004 is het RIVM een zelfstandig agentschap geworden. Wat betekent dat?

Het RIVM is een instituut met ruim 1600 medewerkers (ongeveer 1400 FTE) en gevestigd in Bilthoven op een terrein ter grootte van 14 hectare. Sinds 2004 is het RIVM een agentschap van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport geworden. Het verschil is dat vroeger een bepaalde som geld per jaar beschikbaar werd gesteld waarmee het RIVM de activiteiten op het gebied van volksgezondheid, voeding en milieu initieerde, vanzelfsprekend wel altijd in overleg met Den Haag. Nu wordt dit geld niet meer rechtstreeks aan het RIVM beschikbaar gesteld, maar verdeeld over drie opdrachtgevers, de ministeries van LNV, VWS en VROM. Deze stellen op hun eigen beleidsterrein het RIVM onderzoeksvragen, waarna er door de laatste een plan en een offerte wordt uitgebracht. Globaal kan gesteld worden dat er ruim twee keer zoveel vragen gesteld worden dan er budget is. Dat betekent dat er naar prioriteiten moet worden gekeken en kritisch omgegaan moet worden met het geld. Feit blijft dat er uitsluitend werk wordt verricht voor de overheid en nimmer voor derde (commerciële) partijen.



De vaccinproductie voor het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) is nog steeds gevestigd op het terrein van het RIVM maar inmiddels onafhankelijk gemaakt, aangezien het RIVM ook verantwoordelijk is voor de vaccincontrole en de evaluatie van het RVP. Hiervoor is een apart agentschap opgericht namelijk het Nederlands Vaccin Instituut.

Hoe omschrijft u uw rol als directeur-generaal bij het RIVM?

Allereerst ben ik natuurlijk bestuurder van het instituut, antwoordt Sprenger. Door mijn inhoudelijke achtergrond (artsmicrobioloog en epidemioloog) kan ik me makkelijker inleven in de wereld van de professional en ben ik ook inhoudelijk geïnteresseerd. Dat maakt het nadenken over de strategie makkelijker. Ook is het belangrijk een visie en meerjarenplannen te ontwikkelen om de organisatie aan te passen aan toekomstige ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het terrein van de zoönosen. Belangrijke vraag is hoe het RIVM meer dienstverlenend kan worden ten aanzien van veiligheids- en risicovraagstukken, zowel op gebied als volksgezondheid, voeding als milieu.

Zoönosen staan momenteel sterk in de belangstelling. Wat is daarvan de reden?

In de jaren zeventig dacht men dat de infectieziekten en zoönosen onder controle waren, inclusief het, voor het RIVM-onderzoek traditioneel belangrijke, Salmonellaprobleem. Ook door maatschappelijke ontwikkelingen werd de aandacht meer verlegd naar andere gebieden, zoals het milieu. Inmiddels heeft echter een kentering plaatsgevonden doordat men zich het belang van 'emerging diseases' is gaan realiseren. Hiervan zijn 75 procent zoönosen! Denk maar aan aviaire influenza, SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome; eind 2002 ontstaan in China, rol van de civetkat)

en het West-Nile virus (meningo-encephalitis, sinds zestiger jaren in Europa, vogels reservoir, muggen vector). Volgens influenzadeskundigen wordt de menselijke populatie continu bedreigd door de aanwezigheid van dierlijke, vermoedelijk vooral aviaire, influenza-A-virussen. Deze kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe pandemische stammen. In 2003 zijn in Nederland naar schatting tenminste duizend mensen tijdens de vogelgriepepidemie besmet met het vogelgriepvirus. Bij de meeste mensen leidde besmetting niet tot gezondheidsklachten, maar het geeft aan dat er steeds een zeker risico aanwezig is.
De overheid is zich gaan realiseren dat ze voor infectieziekten aanspreekbaar is en heeft daarom zijn verantwoordelijkheid genomen. Het ministerie van VWS heeft vorig jaar de oprichting aangekondigd van een coördinerende organisatie die in Nederland onder meer verantwoordelijk moet worden voor de centrale aansturing bij uitbraken met een grote of acute volksgezondheidsdreiging; het Centrum voor Infectieziektebestrijding. Tevens is in 2004 door de Gezondheidsraad een advies over 'emerging zoonoses' uitgebracht, dat werd aangeboden tijdens de openingsdag van de beleidsconferentie over 'Emerging Zoonotic Diseases' in september. De verantwoordelijke commissie stond onder voorzitterschap van dierenarts prof. dr. E.J. Ruitenberg.
De WHO leek de laatste decennia vooral aandacht te hebben voor chronische ziekten en minder voor infectieziekten, maar ook hier veroorzaakte SARS de omslag.
De Europese Unie, tenslotte, had vooral aandacht voor veterinaire ziekten waarbij economische belangen een rol spelen. De volksgezondheid werd meer door de individuele lidstaten zelf bepaald. Echter de laatste tien jaar zijn ook hier zaken als voedselinfecties opgepakt en spelen internationale voedingsaspecten een rol. Verder is er veel aandacht gekomen voor zaken als AIDS, tuberculose en antibioticaresistentie.

Het RIVM heeft opdracht gekregen om het Centrum voor Infectieziektebestrijding op te richten. Hoe gaat dat eruit zien en wat kunnen we hiervan verwachten?
Het nieuwe centrum zal een samenvoeging worden van een aantal bestaande laboratoria en afdelingen binnen het RIVM en het LCI (Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding). Dit zijn onder andere het Microbiologisch laboratorium voor Gezondheidsbescherming (MGB), het Laboratorium voor Infectieziektendiagnostiek en Screening (LIS), het Centrum voor Infectieziekten Epidemiologie (CIE), het Laboratorium voor Toetsing van het Rijksvaccinatieprogramma (LTR) en de Landelijke Coördinatiestructuur voor Infectieziektebestrijding (LCI) van GGD Nederland, gevestigd in Utrecht.
De taken zullen een andere inhoud krijgen dan het RIVM gewend was, omdat naast het wetenschappelijk onderzoek nu ook de uitvoering van de preventie en bestrijding van infectieziekten (ondersteuning, coördineren en sturing) een grote rol gaat spelen. Belangrijk is dat het meer ondersteunend en dienstverlenend naar de GGD's moet worden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat per 1 februari 2005 prof. dr. R.A. (Roel) Coutinho, voorheen directeur GG en GD Amsterdam, is benoemd tot directeur van het nieuwe centrum.

U bent benoemd tot voorzitter van het European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Wat kunnen we van dit centrum verwachten?
Inderdaad ben ik in september jongstleden tijdens de eerste vergadering van de Raad van Bestuur van het nieuwe Europese Centrum voor ziektepreventie en -bestrijding te Stockholm, benoemd tot voorzitter voor twee jaar. Op Europees niveau speelde de problematiek al tien jaar om gezamenlijk actie te ondernemen. Het Center for Disease Control and Prevention in Atlanta, USA (CDC), werd als voorbeeld gezien hoe men in Europa zou kunnen samenwerken. Er bestond echter veel koudwatervrees om de bevoegdheden per land uit handen te gaan geven, denk bijvoorbeeld eens aan een vaccinatieplicht voor Nederland in relatie met de 'bible belt'.
Het ECDC neemt dan ook geen bevoegdheden over maar heeft tot taak ten aanzien van infectieziekten te komen tot het beste wetenschappelijke advies en de surveillance-activiteiten te coördineren op Europees niveau. In feite om al aanwezige en zich ontwikkelende risico's voor de gezondheid van mensen als gevolg van infectieziekten op te sporen en te beoordelen. Deze taak zal het ECDC uitvoeren in samenwerking met autoriteiten op nationaal of communautair niveau, zoals het Centrum voor Infectieziektebestrijding bij het RIVM. Vanzelfsprekend zijn er ook al contacten met het CDC in Amerika en zal er op veterinair gebied samengewerkt worden met de EFSA (European Food and Safety Authority). Het ECDC dient te fungeren als bron van onafhankelijke wetenschappelijke adviezen en zal bijstand en expertise kunnen leveren van medisch, wetenschappelijk en epidemiologisch personeel van het centrum zelf, of van lidstaten van de EU. Het centrum zal gezaghebbende uitspraken kunnen doen en landen adviseren over de beste strategie.

De Raad van Bestuur van het ECDC bestaat uit één vertegenwoordiger per lidstaat, twee leden die door het Europese Parlement worden aangewezen en drie leden die door de Europese Commissie worden benoemd. De Raad van Bestuur benoemt onder andere de directeur van het Centrum, stelt jaarlijks het werkprogramma en budget daarvan op en ziet erop toe dat het zijn opdracht vervult. Net zoals bij een Raad van Commissarissen is er een nauw contact tussen de



directeur en de voorzitter. Doordat er optimaal gebruikgemaakt zal worden van de nationale instituten en aanwezige wetenschappelijke expertise zal het geen groot centrum worden wat betreft personeelsbezetting. Verwacht wordt dat er ongeveer vijftig mensen zullen werken. Onlangs is er een directeur benoemd, namelijk mevrouw dr. Zsuzsanna Jakab uit Hongarije die al veel ervaring heeft op dit gebied vanuit onder andere de WHO.

Hoe ziet u de rol van de dierenarts bij de preventie van zoönosen?
Dr. Sprenger maakt hierbij een duidelijk onderscheid tussen dierenartsen voor gezelschapsdieren en degenen die werkzaam zijn in de landbouwhuisdierensector. Deze laatste groep is meer epidemiologisch georiënteerd en vormt een frontlinie als het gaat om het ontstaan van nieuwe problemen bij vooral pluimvee en varkens. Zij zijn het die alert moeten zijn op potentiële zoönosen; zowel bij de dieren als bij zichzelf en de eigenaar. Nederland vormt hierbij echt een risicoland door de grote concentraties van gehouden dieren en bovendien ook nog de combinatie van varkens en pluimvee in gebieden als Noord-Brabant. De dierenarts heeft als voordeel dat hij of zij al sterk preventief ingesteld is. Op de Faculteit der Diergeneeskunde is de Divisie Volksgezondheid & Voedselveiligheid (prof. dr. F. van Knapen) een belangrijke partner op dit gebied.

Wat vindt u van de wisselwerking arts-dierenarts op dit gebied? Moeten de opleidingen meer aandacht aan zoönosen besteden en gaan samenwerken?
De verwachting is dat bij het nieuwe Centrum voor Infectieziekten meer dierenartsen betrokken zullen gaan worden. Tegelijk met het nieuwe centrum richt het RIVM momenteel, in samenwerking met de Voedsel- en Warenautoriteit (VWA), ook een Coördinerend Centrum Zoönosen op. Het is moeilijk om de vraag te beantwoorden of opleidingen meer aandacht moeten besteden aan het onderwerp zoönosen. De onderwijsprogramma's zijn overal al overladen en er zijn vele andere belangrijke onderwerpen die aan bod moeten komen.

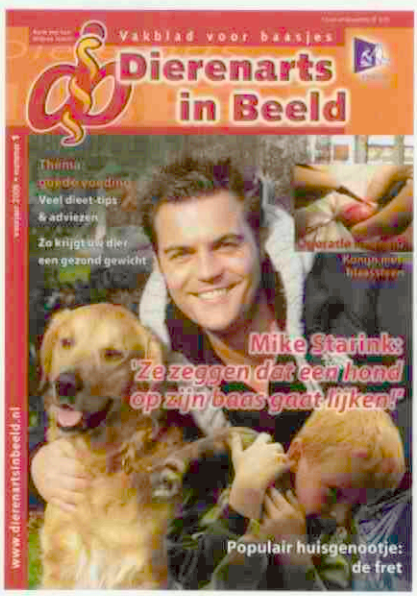
Heeft u zelf nog een boodschap voor de veterinaire beroepsgroep?
Voor de dierenarts is van belang dat hij of zij (onbegrepen) signalen leert oppikken. Het Centrum voor Infectieziektebestrijding kan de expertise hiervoor gaan aanleveren in de toekomst en zal zich ook bezig gaan houden met zogenaamde syndroomsurveillance, waarbij zieke dieren voorspellend kunnen zijn voor bepaalde zoönosen, zoals influenza en het West-Nile virus. Voor de volksgezondheid is het daarom erg belangrijk dat de dierenarts enorm alert blijft op de dieren en de eigenaar. Dierenartsen hebben een grotere verantwoordelijkheid ten aanzien van de humane volksgezondheid dan ze soms denken.

'Dierenarts in beeld' nummer 3 is verschenen

Berichten en verslagen

Speelkameraad, knuffel, luisterend oor, kleine kunstenmaker. In uw praktijk merkt u het dágelijks, hoe belangrijk honden, katten of parkieten tegenwoordig zijn voor hun eigenaren. Uw klanten zijn vaak erg gehecht aan hun huisdier en willen daar dan ook graag goed voor zorgen. Daarbij kunnen ze rekenen op uw hulp, op uw veterinaire kennis en uw ervaring - vanzelfsprekend. U bent van alle markten thuis; van de gebruikelijke vaccinatie en sterilisatie, tot aan complexe operaties en minder prettige zaken als euthanasie. Maar u bent ook de échte deskundige op het gebied van gedrag, voeding, goede zorg. Steun en toeverlaat bij moeilijke medische keuzes.

Weten uw klanten wel voldoende dat ze voor al deze hulp juist bij de dierenartsenpraktijk moeten zijn? Dat ze bij u in de praktijk ook terecht kunnen voor (preventief) advies over hoe ze hun huisvriend gezond en tevreden kunnen houden?
Uit divers onderzoek weten we dat voor diereneigenaren niet alleen uw prijs of uw kennis de doorslag geven, maar in de eerste plaats het vertrouwen dat ze in u stellen. Uw goede naam en faam als dierenarts zijn misschien wel uw belangrijkste werkkapitaal. Dan is het prettig als klanten weten wat ze van u mogen verwachten. Wat u waard bent als dierenarts, waarvoor u staat en wanneer ze bij ú terecht kunnen - in plaats van bij de dierenwinkel of de internetdokter.



In *Dierenarts in Beeld, vakblad voor baasjes*, vinden uw klanten allerlei tips en betrouwbare achtergrondinformatie waarmee zij als huisdiereneigenaar hun voordeel kunnen doen. Goed om te weten én leuk om te lezen.
In april verschijnt alweer het derde nummer van dit driemaandelijkse relatiemagazine voor de dierenarts. Opnieuw krijgt u naast de gratis 25 exemplaren 25 extra exemplaren cadeau van de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, om bijvoorbeeld mee te geven aan uw klanten. Als extraatje bij het afrekenen, of uit waardering dat ze opnieuw voor uw praktijk hebben gekozen.

Voor meer informatie, of bestellen van extra exemplaren, neem dan even een kijkje op de dierenartsenpagina van de website *www.dierenartsinbeeld.nl*

Overdracht Bureau Diergeneesmiddelen van ministerie LNV naar ministerie VWS/College ter Beoordeling van Geneesmiddelen

Op 1 maart 2005 heeft de officiële overdracht plaatsgevonden van het Bureau Diergeneesmiddelen van het ministerie van LNV naar het ministerie van VWS. Het Bureau Diergeneesmiddelen wordt ondergebracht bij het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG). Deze overdracht vindt plaats in het kader van de uitgangspunten bij de overheid om een scheiding aan te brengen tussen beleid en uitvoering en minder regelgeving en meer synergie tussen overheidsdiensten te creëren. Het Bureau Diergeneesmiddelen (voorheen Bureau Registratie Diergeneesmiddelen) is gevestigd in Wageningen en heeft zeventien medewerkers.

Er is gekozen voor het onderbrengen van het Bureau Diergeneesmiddelen bij het ministerie van VWS vanwege de overeenkomsten tussen diergeneesmiddelen en geneesmiddelen ten behoeve van menselijk gebruik. Deze overeenkomsten betreffen de Europese wetgeving, de nationale en internationale registratieprocedures en de benodigde expertise. Daarnaast is het, in navolging van een aantal andere lidstaten, logisch om de uitvoerende activiteiten die samenhangen met de Diergeneesmiddelenwetgeving onder te brengen bij het CBG. Het CBG is immers belast met de uitvoering van de Geneesmiddelenwetgeving, terwijl het ministerie van VWS verantwoordelijk is voor het beleid. Het gaat om een puur organisatorische wijziging. De volledige beleidsmatige en politieke verantwoordelijkheid van de ministers van LNV en VWS wijzigen niet ten opzichte van de huidige situatie. De wetgeving wijzigt ook niet. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is beleidsmatig verantwoordelijk voor de uitvoering van de Diergeneesmiddelenwetgeving.
De overdracht geldt ook voor het Bureau Bijwerkingen Diergeneesmiddelen dat opgenomen zal worden in het nieuwe Bureau Diergeneesmiddelen. Het Bureau Diergeneesmiddelen zal als herkenbaar onderdeel van het CBG worden gepresenteerd.

Bron: College ter Beoordeling van Geneesmiddelen

Veterinair golfkampioenschap 2005

Het veterinair golfkampioenschap wordt dit jaar woensdag 4 mei gespeeld op één van de mooiste banen in Zeeland: De Goese Golf. Op deze achttien holes baan met veel fraaie waterpartijen en weidse uitzichten over de Zeeuwse polders zijn wij vanaf elf uur welkom in het prachtige clubhuis om eerst de lunch te genieten en daarna de strijd aan te gaan om het achttien holes stableford Championship. Na afloop is er als vanouds een gezellige borrel en een prachtig diner met mooie wijnen. Dit alles wederom mogelijk gemaakt door onze sponsors Alfasan diergeneesmiddelen BV en Intervet. U kunt zich inschrijven door € 45 over te maken op rekening 53.15.06.207 ten name van W.L. Keers te Hoogerheide met vermelding van uw exacte handicap. Veterinair studenten kunnen ook inschrijven (€ 25) en minimale eis voor iedereen is het bezit van het GVB-bewijs. Het maximum aantal deelnemers is zestig en volgorde van inschrijving bepaalt de deelname. Verdere informatie krijgt u na inschrijving en is ook te vinden op de website: *http://communities.msn.nl/vetgolf.*

Week van het Huisdier: 28 mei tot en met 5 juni 2005

Leen den Otter

De Week van het Huisdier is een initiatief van vertegenwoordigers uit de gehele dierenbranche, die gezamenlijk voorlichting geven over het verantwoord houden van huisdieren. Ieder jaar is er een thema waarop in de Week van het Huisdier de nadruk wordt gelegd. Het thema in 2005 is: 'Uw Huisdier Goed Gevoed?!'. Met dit thema willen de initiatiefnemers de aandacht vestigen op het belang van het geven van verantwoorde voeding voor alle gezelschapsdieren. Goede voeding is tenslotte de basis van gezond zijn.

Huisdiereigenaren geven vaak onbedoeld niet het juiste soort en/of de juiste hoeveelheid voeding aan hun dieren. Obesitas is daarom één van de onderwerpen waarover in de Week van het Huisdier voorlichting wordt gegeven. Maar ook de gevoeligheid van honden en fretten voor theobromine dat in chocolade zit komt aan bod. En het juiste voer is uiteraard ook voor vogels, vissen, reptielen en amfibieën van levensbelang en niet iedere huisdiereigenaar is voldoende op de hoogte.
Ter gelegenheid van de Week van het Huisdier 2005 wordt er een speciaal (strip)boekje gemaakt met de huisdieren van Jan, Jans en de Kinderen in de hoofdrol.
De relatie met de huisdieren van Jan, Jans en de Kinderen is

de rode 'je-weet-wel' kater. Samen met zijn huisgenoten, verleent hij sinds het ontstaan van de Week in 2002 zijn medewerking aan het geven van voorlichting over verantwoord huisdierenbezit. Achterin het boekje staat een basisverhaal over het belang van goede voeding. Mede dankzij de financiële ondersteuning van het ministerie van LNV, de overige Vrienden en de initiatiefnemers is het mogelijk dit boekje *gratis* aan te bieden. Iedere dierenartspraktijk ontvangt via dierenartsencoöperatie AUV vijftig exemplaren. De Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren zorgt nog eens voor vijftig extra boekjes.

Al met al krijgt u dus honderd boekjes om in de Week aan klanten weg te geven. De boekjes worden vanaf medio mei uitgeleverd en het verzoek is om deze te bewaren voor verspreiding in de Week van het Huisdier.

www.weekvanhethuisdier.nl
In de communicatie wordt voor informatie over goede voeding verwezen naar de dierenartspraktijk, dierenspeciaalzaak en de website *www.weekvanhethuisdier.nl*
Op deze site komt uitgebreide informatie over goede voeding per doeldier te staan. Informatie over de thema's van voorgaande jaren: Identificatie & Registratie (chippen), Huisdier & Vakantie en Huisdier Erbij?! staan ook nog op de site. Op de site komen weer (organisatie)tips te staan hoe u samen met uw assistenten leuke activiteiten kunt organiseren, al dan niet met de plaatselijke middenstand, kynologievereniging et cetera. Naast organisatietips komt er ook weer een persbericht op de site, dat te gebruiken is als basis voor uw eigen persbericht voor de regionale pers. Wellicht een goed idee om de Week van het Huisdier op de agenda van het werkoverleg te zetten.

In het Tijdschrift en via de KNMvD nieuws e-mail gaan we u op de hoogte houden van de Week van het Huisdier.

Leen den Otter is voorzitter van de Week van het Huisdier.

Initiatiefnemers van de Week van het Huisdier zijn:
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde - Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo, Nederlandse Databank Gezelschapsdieren, Platform Verantwoord Huisdierenbezit, Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland, Bond tot Bescherming van Honden en de Dierenbescherming.

Vrienden van de Week van het Huisdier:
AUV Dierenartsencoöperatie, Bayer HealthCare - Animal Health, Beaphar Nederland BV, Boerenbond, Bond tot Bescherming van Honden, De Dierenbescherming, Dier & Zorg, Dierenland, Dobey, Emax Nederland BV, Eukanuba, Faunaland Franchising BV, Ferplast Beneleux BV, Hill's Pet Nutrition BV, IAMS, Jumper Huisdierdiscount, Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde - Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, Kynotrain, Leo Pharma BV, Martin Gaus Gedragscentrum Nederland, Merial BV, ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Nederlandse Databank Gezelschapsdieren, Platform Verantwoord Huisdierenbezit, Purina Pro Plan, Pet's Place BV, Pfizer Animal Health BV, Pedigree, Puik, Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland, Royal Canin, Samenwerkingsverband Discus, Sanoma Uitgevers, Sophia Vereeniging, Stichting Dierbaar, Stichting met Dieren meer Mens, Van Riel Distripet, Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo, Veterinair Organisatiebureau Animaux, Virbac Nederland BV, Welkoop, Whiskas en Witte Molen BV.

Europese Speaker Tour Lente 2005 Feline Medicine

Huidige stand van zaken en de behandeling van obesitas bij katten

Congressen en cursussen

Tot vijftig procent van de katten lijdt aan overgewicht. Maar toch vindt 76 procent van hun eigenaars dat hun huisdier het juiste gewicht heeft. Obesitas verhoogt het risico op het ontstaan van veel aandoeningen en kan zo de gezondheid van katten sterk bedreigen.

Er zijn dus voldoende uitdagingen om cliënten duidelijk te maken hoe belangrijk het voorkomen en behandelen van obesitas, het meest voorkomende voedingsgerelateerde probleem, is. Hill's biedt u een programma met presentaties gebaseerd op praktijkgerichte gevallen, gegeven door gerenommeerde specialisten. De presentaties bespreken praktische tips voor de medische en nutritionele behandeling van deze vaak voorkomende aandoening.
Op woensdag 18 mei 2005 organiseert Hill's de Europese Speaker Tour Lente 2005 met als onderwerp 'De huidige stand van zaken en de behandeling van obesitas bij kitten'. Voor de dierenartsen zal de lezing worden gehouden door dr. Martha Cannon, voor de dierenartsassistenten zal dr. Lisette Overduin spreken. De Speaker Tour vindt plaats in 'Hotel Vianen' in Vianen en begint om 20.00 uur, gevolgd door een buffet. Deelname is gratis.

Opgave voor deelname vóór 6 mei 2005 naar: Hill's Pet Nutrition, ter attentie van mevrouw M.Versteeg, Westbroek 60-62, 4822 ZW Breda. Faxnummer: 076-5481818. Bel voor meer informatie naar 0800-0222466.

Symposium Feline Geneeskunde

Op zaterdag 14 mei 2005 organiseert de Stichting Symposium Feline Geneeskunde voor de zesde keer het Feline Symposium. Als u geïnteresseerd bent in kattengeneeskunde, dan kan u deze dag niet missen. Het programma is samengesteld naar aanleiding van een enquête die vorig jaar is gehouden onder circa tweehonderd dierenartsen. Dit jaar zullen wederom diverse nieuwe ontwikkelingen binnen de feline geneeskunde ter sprake worden gebracht door sprekers uit binnen- en buitenland. Hypertensie, chronisch braken, neurologie, oogheelkunde, tandheelkunde en dikke darm chirurgie zijn de vakgebieden waarover u op deze bijeenkomst meer te weten zult komen. Het volledige programma kunt u vinden op www.felinesymposium.nl

Het Feline Symposium wordt gehouden op de Faculteit der Diergeneeskunde te Utrecht. De kosten bedragen € 45,- (inclusief lunch en borrel). Aanmelding geschiedt per mail, onder vermelding van naam, adres, telefoonnummer. Het inschrijfgeld kunt u overmaken op girorekening 6215519 ten name van SSFG te Utrecht onder vermelding van naam deelnemer(s) en woonplaats. De bevestiging van de inschrijving vindt pas plaats na volledige aanmelding en betaling. Voor meer informatie kunt u contact opnemen per e-mail: felinesymposium@yahoo.com

Koliek bij het paard nog altijd actueel

M.E. Pauw en E.C. van der Waa

In deze turbulente tijd met grote veranderingen op veterinair gebied zijn er ook dingen die gewoon hetzelfde blijven. Neem nu koliek. Menig paardeneigenaar maakt zich grote zorgen om zijn/haar paard als het een koliekaanval heeft. Als dierenarts moet je hier iets aan doen. Liefst iets wat ook preventief werkt om in de toekomst koliek te voorkomen. Op donderdag 21 april 2005 wil de Werkgroep Paard van de Groep Homeopathisch-werkende Dierenartsen (GHwD) aandacht besteden aan dit 'ouderwetse onderwerp' dat nog steeds actueel is. Het gaat deze avond met name om de krampkoliek en andere vormen die in de eerste lijn worden aangeboden.

De eerste spreker is dierenarts Peter Wiemer, specialist Chirurgie van het Paard, van Dierenkliniek de Lingehoeve. Zijn verhaal behelst het klinische beeld, de diagnostiek en de reguliere behandeling van koliek. Verder zal hij ingaan op de invloed van voeding en andere preventieve managementmaatregelen ter voorkoming van koliek. De tweede spreker is dierenarts Karin de Haas, homeopathisch-werkend dierenarts en paardendierenarts te Beek. Zij zal een aantal homeopathische middelen bespreken die ingezet kunnen worden bij koliek zowel curatief als preventief. Als laatste zullen de mogelijkheden van het gebruik van probiotica bij paarden worden toegelicht. Bij de Technische Commissie Paard van het VKO worden punten aangevraagd voor deze avond. De Commissie Toets van de GHwD kent vijf punten toe aan Lijst dierenartsen voor deze avond. Vanwege de beperkte zaalcapaciteit is aanmelding vooraf gewenst. Dit kan per e-mail naar *m.e.pauw@planet.nl*. Plaats: kantoor van de KNMvD, de Molen 77 te Houten. Tijdstip: 19.30 – 22.30 uur. Kosten: dierenartsen 25 euro, GHwD-leden 20 euro en studenten diergeneeskunde *gratis*. Dit bedrag is inclusief koffie/thee.

M.E. Pauw en E.C. van der Waa zijn leden van de Werkgroep Paard van de Groep Homeopathisch-werkende Dierenartsen.

Themabijeenkomst 'Fermentatie bij vleesvarkens' op 26 mei 2005

Op donderdagmiddag, 26 mei 2005 organiseren het Productschap Diervoeder (PDV) en de Animal Sciences Group (ASG) van WUR een themabijeenkomst, waar 'fermentatie' bij vleesvarkens' centraal zal staan. De bijeenkomst wordt gehouden in de Congreszaal van Hotel De Nieuwe Wereld, Marijkeweg 5 te Wageningen.

De bijeenkomst heeft tot doel 'overdracht aan de (veevoedings)sector van de resultaten van enkele recent afgeronde onderzoeksprojecten'. Het gaat om onderzoek dat door de ASG, met medefinanciering van het PDV, is uitgevoerd. In deze projecten is aandacht besteed aan verschillende aspecten die samenhangen met 'fermentatie' in het maagdarmkanaal:

- De invloed van fermenteerbare koolhydraten op de passage door het maagdarmkanaal, de maaglediging en de voeropname;
- De invloed van fermenteerbare koolhydraten op de fysieke activiteit van varkens en op de netto energiewaarde;
- Fermentatie en de vorming van geurcomponenten.

Voor een voordracht over deze onderwerpen hebben respectievelijk dr. ing. P. van Leeuwen, dr. ir. W. Gerrits en dr. P. M. Becker hun medewerking toegezegd. Voorafgaand aan deze presentaties zal dr. M.C. Blok een korte introductie verzorgen over de indeling en vertering van koolhydraten. In verschillende projecten is ook aandacht gegeven aan de *in vitro* fermentatie met de gasproductietechniek. Ook in andere door het PDV gesubsidieerde projecten wordt deze techniek regelmatig toegepast. Dr. J.W. Cone zal tijdens de bijeenkomst een lezing verzorgen over de techniek en de waarde ervan voor het veevoedkundig onderzoek. Prof. dr. ir. M.W.A. Verstegen zal in een afsluitende voordracht de verschillende aspecten van fermentatie wegen en antwoord geven op de vraag: 'Wat kun je met 'fermentatie' in de praktijk van de varkensvoeding?' Daarna is er nog de gelegenheid om in een algemene discussie met elkaar verder van gedachten te wisselen.

Aanmelding en betaling

De kosten van de bijeenkomst bedragen € 50,= per persoon (inclusief koffie/thee, proceedings en een drankje na afloop). U kunt zich voor de themabijeenkomst aanmelden door middel van het opgaveformulier op de CVB website (www.cvb.pdv.nl). Na opgave van deelname ontvangt u een bevestiging. Het is niet mogelijk vooraf te betalen. U wordt verzocht om contant te betalen (bij voorkeur gepast) bij aankomst (vanaf 13.00) uur aan de zaal.

De rectumscheur

G.H. van der Wal

Ingezonden

In deel 129, aflevering 19 van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde (1 oktober 2004) wordt veel aandacht geschonken aan de rectumscheur bij het paard: de oorzaak, de diagnose en de eventuele behandeling. Naar aanleiding hiervan meen ik paard en practicus zo voor het begin van het volgende dekseizoen nog te kunnen dienen met enkele op- en aanmerkingen, mij hierbij nadrukkelijk beperkend tot de preventie.

Het eerste artikel, een literatuuroverzicht (Sloet, Boerma, van der Velden) begint met een stelling "*Rectumbeschadigingen zijn **meestal** het gevolg van rectaal onderzoek*". Met het Groot Woordenboek van Van Dale in de hand zou ik de ernst van deze neutraal overkomende zin nog willen benadrukken door ***meestal*** te vervangen door het synoniem ***bijna altijd***.
Even verderop dezelfde bladzijde: "*de kans dat een hengst bij natuurlijke dekking de penis in het rectum steekt zou groter zijn wanneer de merrie kort voor de dekking (< drie uur) nog rectaal is gevoeld*". Deze bevinding illustreert hoe belangrijk het is om achtergebleven glijmiddel grondig te verwijderen en de regio zorgvuldig af te drogen. Bovendien is bekend dat, vooral bij oudere merries, de anus na (vooral intensief) rectaal onderzoek en zeker na het verwijderen van vele faeces tijdelijk verslapt of zelfs openstaat. Ook de horizontale ligging van de vulva en de hiermee samenhangende diepere ligging van de anus bij oudere merries vormen hier een ongunstige predispositie.
De inleiding van het artikel besluit met "*Bij ieder rectaal onderzoek is de rectumscheur een potentiële complicatie en dit staat los van de ervaring van de onderzoekende dierenarts*". Deze zin en de zin "*Hoewel er ten aanzien van de 'schuldvraag' heden ten dage een wat andere visie bestaat dan enkele jaren geleden*" uit de inleiding van het tweede artikel (Sloet, Cornelissen, Laan, Enzerink) brengen mij regelrecht bij de inhoud van het derde artikel.

Uit dit derde artikel (Sloet, Boerma, Van Exel, Van der Horst, Merkens, Van Muiswinkel, Parlevliet, Peters, Seuren, Smeenk, Van der Velden, Van der Weijden) wil ik namelijk een drietal aspecten aanhalen:

1. (regel 17 van de samenvatting): "*Een enquête van de Groep Geneeskunde van het Paard maakte duidelijk dat rectumbeschadigingen zowel bij ervaren als bij minder ervaren dierenartsen voorkomen*". Hier zou, al dan niet terecht, de indruk gewekt kunnen worden: "*in gelijke mate*".
2. (regel 9 van de inleiding): Gesproken wordt van een '*vertrouwelijke*' enquête. Hoezo vertrouwelijk? Het bestuur (GGP) heeft de uitslag (in samenvatting) van genoemde enquête gevoegd bij de convocatie voor de Voorjaarsvergadering van 5 april 2000 en de volledige uitslag ter beschikking gesteld: schriftelijk via de KNMvD en via internet. Reden voor deze handelwijze was puur praktisch: het rondzenden van de volledige uitslag (vijf bladzijden A4) zou erg omslachtig zijn geweest.
3. (regel 11 van de inleiding): "*dat er iets meer rectumbeschadigingen optreden tijdens het rectale onderzoek door jongere collega's dan door oudere collega's, maar dit is niet in verband gebracht met het totaal aantal paarden dat per jaar wordt gevoeld*".

Als reactie en in antwoord op de drie aangehaalde zinnen citeer ik de eerste zin uit het bijzondere gedeelte van genoemde enquête, het deel van de enquête waarin negentien collega's rapporteren over 22 rectumrupturen: "*Ervaring speelt kennelijk een rol bij het ontstaan van rupturen. Het gevaar voor een ruptuur lijkt in de eerste helft van de loopbaan ongeveer tweemaal zo groot als daarna. Neemt men het begin van wat de respondenten zelf hun ervaringsperiode noemen dan is dit nog duidelijker: 43 procent van de rupturen vond plaats binnen vijf jaar en 24 procent zelfs in het eerste jaar*".
Hoewel in bovengenoemde enquête geen sprake was van een statistisch gevalideerde steekproef acht ik toch niet alleen bovenstaande regel maar ook de overige uitkomsten van genoemde enquête van een te grote preventieve informatieve waarde om er lichtvaardig aan voorbij te gaan.

P.M. De uitgebreide handleiding voor rectaal onderzoek: '*Doorgaan zonder erdoor te gaan*' aangevuld met het complete eindverslag van de '*Enquête Rectumrupturen*' van de Groep Geneeskunde van het Paard uit het jaar 2000 is beschikbaar op het gesloten deel van de KNMvD-website, onder praktijkvoering.

Gaarne willen de auteurs drs. G.H. van der Wal hartelijk danken voor zijn opmerkingen. Zoals collega Van der Wal zelf ook reeds opmerkt, was het aantal respondenten van de Rectumscheuren-enquête dusdanig klein dat daaraan geen échte conclusies mogen worden verbonden. Ook was het aantal rectumscheuren niet gecorreleerd aan het totaal aantal paarden dat rectaal was gevoeld. Wij hebben dus bewust gekozen voor een neutraal taalgebruik om op die manier geen onvoldoende onderbouwde conclusies te trekken.

Dr. Marianne M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Originele 'True Type' diermodellen van een Holstein Frisian koe en stier

- Object: Twee diermodellen van het 'True Type' Holstein Frisian runderras, een stier en een koe.
- Makers: De Japanse beeldhouwer Gozo Kawamura en de Amerikaanse kunstenaar Edwin Megargee.
- Datering: 1923.
- Techniek: Meerdere metaallegeringen.
- Verwerving: Geschonken door het Koninklijk Nederlands Rundvee Syndicaat.

Uitgelicht

In de tweede helft van de 19e eeuw ontdekten de Amerikanen de melkrijkdom van de Noord-Hollandse en Friese zwartbonte koeien. Het gevolg was een export van koeien naar Amerika. Hier bestond reeds een stamboekvereniging, de 'Holstein - Frisian Association'.

Op aandringen van de kopers werd ook in Nederland in 1874 een stamboek opgericht, het 'Nederlands Rundvee Stamboek' (NRS) en vijf jaar later het 'Fries Rundvee Stamboek' (FRS). Behalve een adresboek kregen de kopers tevens de gegevens over de afstamming en de productie van de koeien.

In Amerika fokte men vooral op de melkproductie en werden de eigenschappen voor onder andere de duurzaamheid van de koeien verwaarloosd. Over het meest gewenste type koe waren de meningen zeer verdeeld.

In 1922 werd er een commissie benoemd, die moest uitzoeken wat het juiste type zou moeten zijn. Uiteindelijk kregen de schilder Edwin Megargee en de beeldhouwer Gozo Kawamura de opdracht om respectievelijk schilderijen en beelden te maken van het gewenste exterieur type koeien en stieren. Het 'True Type' exterieur. De beelden zijn op een kwart van de ware grootte uitgevoerd en ongeveer 36 cm hoog.

In 1931 kreeg de oud-hoofdinspecteur van het NRS, Iman van de Bosch, de opdracht een studiereis naar Amerika te maken. Iman van de Bosch was de grondlegger van de indeling van de Nederlandse koeien. In 1906 had hij een studie gemaakt van het Nederlandse rundvee. Het gevolg was dat in Nederland drie verschillende rundveerassen werden onderscheiden, waarvan het zwartbonte rundveeslag er één was. Zijn studiereis eindigde in een uitvoerig verslag. Hier gaat hij in op de Amerikaanse modellen, die hij zeer gelukkig uitgevallen vond en in ons land als voorbeeld zouden kunnen dienen. Merkwaardig is dat Van de Bosch deze beelden niet kende, daar in de Amerikaanse literatuur vermeld staat dat de buitenlandse stamboeken een exemplaar kregen. In 1985 siert een afbeelding van de stier nog de circulaire, waarin de twintig belangrijkste Holstein Frisian stiervaders worden voorgesteld. Het interessante is nu, dat het uiterlijk van de Nederlandse zwartbonte veestapel van een meer bevleesd rund dertig jaren na de invoering van Amerikaanse stieren veranderd is in een zeer melkrijp type met weinig bespiering. Nu in ons land weer de roep komt naar een duurzame koe en hierop in de toekomst meer geselecteerd zal gaan worden, zal het type koe dus weer gaan veranderen. De beelden geven dan ook behalve een kijk op het vee in het verleden ook een vergelijking met de toekomst. Er zijn foto's gemaakt en op een van de foto's is de signering van Kawamura duidelijk te lezen, met het jaartal 1923. Verder foto's van de meest opvallende gebreken. De fysieke gesteldheid is op deze foto duidelijk te zien. De beelden zijn intussen gerestaureerd met subsidie uit de 'Museumcollecties 1ste tranche 2002' van de provincie Noord-Brabant.

Er is veel te zien in Het Museum Veeteelt en KI te Beers, dat iedere woensdag geopend is van 10.00 tot 16.00 uur en van 1 april tot 1 november ook op zondagen van 12.00 tot 17.00 uur. Iets voor de practici om met een groep veehouders het museum te bezoeken. www.veeteelt-ki-museum.nl



Originele 'True Type' diermodellen van een Holstein Frisian koe en stier in het bezit van het Museum Veeteelt en KI in Beers.

Nascholing! Nascholing?

Tatjana Criens, voorzitter Vedias

Stel, het is maandag en u heeft afgelopen week deelgenomen aan een cursus, een nascholing, een lezing, een workshop... U heeft een nieuwe techniek geleerd of van een nieuwe diagnostische methode gehoord, of een bepaald onderwerp werd zodanig diep behandeld dat u er nu werkelijk het fijne van afweet.

Er zijn vele redenen voor het volgen van nascholing, zoals bijvoorbeeld het onderhouden van sociale contacten met uw collegae of het uitwisselen van ervaringen, maar de meest belangrijke is zeker het vergaren van nieuwe kennis, of het verdiepen ervan. Men wil tenslotte verder komen, beter worden, ontwikkelen. En afgezien van alle persoonlijke redenen wil men zeer waarschijnlijk beter zijn voor de patiënt en efficiënter, sneller, goedkoper voor praktijk en/of klant.
Als u een goede nascholing heeft gevolgd dan zult u uw collegae-dierenartsen van de opgedane kennis op de hoogte stellen zodat iedereen ervan kan profiteren. En als u 'geluk' heeft wordt u al in de eerste paar dagen of weken na het volgen van de nascholing met een patiënt geconfronteerd die aan de juiste 'voorwaarden' voldoet en kunt u het geleerde in de praktijk omzetten zolang het nog 'fris' in uw geheugen is.

Waarom dan nu een vraagteken zetten achter nascholing? Staan wij van Vedias dan niet voor honderd procent achter het volgen ervan, dit terwijl wij per jaar maar liefst vier 'serieuze' nascholingen aanbieden plus enkele excursies? Jawel, wij staan er zelf voor honderdvijftig procent achter, maar...
De gemiddelde dierenartsassistente volgt meerdere nascholingen per jaar, via Vedias of via andere aanbieders. De nascholingen worden enthousiast bezocht en vaak staat men te trappelen om nu eindelijk het geleerde eens in de praktijk om te kunnen zetten.
En dan gebeurt het: stel, het is maandag en je hebt afgelopen week deelgenomen aan een nascholing...
Vaak werd men tijdens de cursus geconfronteerd met nieuwere en betere methoden om bepaalde handelingen uit te voeren. Of er werd over de (onjuiste) toepassing van een medicijn of een behandeling gesproken.
De meeste dierenartsen staan vaak helaas niet open voor deze, door hun assistenten opgedane kennis. Jammer, omdat de voor onze nascholingen uitgenodigde sprekers tenslotte UW collegae zijn. Dierenartsen, meestal met een specialisatie.
Waarom stuurt u uw assistente naar een cursus?

De redactie vond prof. dr. H.A.W. Hazewinkel (Faculteit der Diergeneeskunde, Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren) bereid om op onderstaande vraag een antwoord te formulieren.

Puppyvoer

Vraag en antwoord

Vraag

Volgens mij is puppyvoer overbodig en bovendien te rijk aan eiwit wat leidt tot ontwikkelingsstoornissen en gedragsproblemen?

Antwoord

Het eiwitgehalte in puppyvoeding is, gemeten naar de energie-inhoud, niet zo hoog als het soms op het eerste gezicht lijkt. Het eiwit is hoger in procenten, omdat het is gebalanceerd met het hogere energieniveau van het voer. De pup eet geen procenten eiwit, maar grammen! Daarom is bijvoorbeeld 31 procent niet hoog bij een hoog energie (vet)niveau. Onderzoek op de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht heeft aangetoond dat jonge Duitse Doggen die gevoerd worden met een puppyvoer waarvan het energiegehalte in grote mate wordt bepaald door eiwit (en daarmee zetmeel als energiebron vervangt), geen enkele skeletontwikkelingsstoornis vertoonden. Ook door andere onderzoeksinstituten werd nooit in vergelijkend onderzoek aangetoond dat jonge honden schade zouden ondervinden van een voer met een hoog eiwitgehalte. Vergelijkend onderzoek, waarbij jonge honden opgroeiden met een voer met een (te) laag eiwitgehalte, toonde daarentegen aan dat de honden minder afweer vertonen en ook schraler (waarschijnlijk minder bespierd) zijn dan de controledieren.

Daarom adviseren wij jonge honden op te laten groeien met voeding waarin het eiwit van goede biologische waarde en in een voldoende hoog gehalte (>23%) aanwezig is. Er zijn in Nederland meer dan 250 hondenvoeders op de markt; door de verkopers ervan zullen ongetwijfeld meer of minder valide argumenten gebruikt kunnen worden om juist hun voer aan de man te brengen.
Maar terugkomend op de vraag; puppyvoer is dus niet 'te rijk' aan eiwit. Het eiwitgehalte dient wel in balans te zijn met de andere nutriënten, vitamines en mineralen. Het is niet eenvoudig om van het label op pak of blik de biologische waarde van het eiwit af te lezen; een hoog eiwitgehalte van slechte kwaliteit heeft daardoor een geheel andere waarde dan een voer met een normaal of hoog gehalte aan eiwit van hoge biologische waarde.

PAO-Diergeneeskunde

Agenda april 2005

PAO-Diergeneeskunde organiseert in april onderstaande cursussen. Voor een aantal cursussen is opgaaf mogelijk, voor cursussen die zijn volgeboekt kunt u zich vrijblijvend op de wachtlijst laten plaatsen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de voorjaarsbrochure of onze internetpagina (www.paod.nl). Opgaaf voor de cursussen kan telefonisch (030-634 89 80) of per e-mail: info@paod.nl.

datum	titel	nr.	locatie	prijs	
4 april	Cardiotherapeutica bij hond en kat	05/117	PAO-D, Houten	€ 330,-	
5 april	Basiscursus klimaat pluimvee I	05/401	PTC+, Barneveld	€ 393,-	
5 april	Gebitsreining & Slijptechnieken II ass.	05/803	Oosterbeek	€ 163,-	VOL
13 april	Basiscursus klimaat pluimvee II	05/402	PTC+, Barneveld	€ 393,-	
20 april	Rendabel Belgische Blauwe fokken	05/211	Glabbeek, België	€ 369,--	
21 april	Interpretatie Proefmelkuitslagen	05/213	PAO-D, Houten	€ 368,--	
22 april	Klin. problemen kleine zoogdieren	05/104	Fac. Diergeneeskunde	€ 375,-	VOL
26 april	Clostridium infecties herkauwers	05/215	Papendal, Arnhem	€ 100,-	
27 april	Prac. Kengetallen Analyse Varken	05/303	Agrovision, Deventer	€ 275,-	VOL
28 april	Pootproblemen bij Vleeskuikens	05/403	PAO-D, Houten	€ 383,-	

(wijzigingen voorbehouden)

Hieronder vindt u tevens een selectie van buitenlandse congressen en symposia op veterinair en aanverwant gebied.

Europa

11-13 maart	4th European Veterinary Emergency and Critical Care Congress	Milaan, Italië
1-2 april	26. Kongress der Deutschen Veterinärmedizinischen Gesellschaft	Berlijn, Duitsland
7-10 april	49th British Small Animal Veterinary Association Congress	Birmingham, UK
14-17 april	FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN	RAI, Amsterdam

(PAO-D is niet verantwoordelijk voor de inhoud van genoemde congressen)

Stichting PAO-Diergeneeskunde
Molen 77
Postbus 81
3990 DB Houten

T (030) 634 89 80
F (030) 634 89 89
E info@paod.nl
W www.paod.nl

VET-café De Molen op Voorjaarsdagen

KNMvD, GGG, GGP, NDG en de Week van het Huisdier slaan de handen ineen.

Zoekt u tijdens de Voorjaarsdagen een plek waar:

- u alle vragen kunt stellen?
- u de nieuwste ontwikkelingen ziet?
- u uw collega's kunt ontmoeten?
- u even kunt uitrusten van de Voorjaarsdagen onder het genot van een kop koffie?

Noteert u dan **14 tot en met 17 april 2005** in uw agenda en noteert u de naam **VET-café De Molen**. Dit is namelijk de plek op de Voorjaarsdagen waar u moet zijn om de KNMvD, GGG, GGP, NDG en de Week van het Huisdier te vinden. U kunt terecht bij onze bestuursleden en medewerkers.

Houdt u de e-mail in de gaten voor meer informatie.

De koffie staat klaar!

wij rijden u niet in de wielen



stronghold®
(selamectine)

- Tot nu toe kwamen vlooienproducten na 5 jaar in het vrije kanaal.
- **Verliest u uw marktaandeel** op de standaard vlooienproducten?
- Stronghold® blijft ook **na 2004** een **exclusief** product voor de dierenartspraktijk (kanalisatie UDA)
- U zult Stronghold® niet vinden bij winkels, op markten of in tuincentra: **Pfizer** garandeert dit!



Kunnen andere vlooienspot-ons hetzelfde zeggen?

e-mail: strongholdinfo@pfizer.com

Stronghold®: **werkzame stof**: selamectine • EU/2/99/014/001-006 UDA • **diergeneesmiddel** • **doeldier**: hond en kat • **indicaties**: behandeling en preventie van vlooienbesmettingen door werking tegen volwassen vlooien, larven en eieren, onderdeel van de behandelingsstrategie bij vlooienallergie-dermatitis, behandeling van oormijt, behandeling van bijtende luizen, behandeling van spoelwormen (Toxocara) en preventie van hartwormen bij hond en kat, behandeling van intestinale haakwormen (A. tubaeforme) bij de kat, behandeling van schurftmijt (Sarcoptes scabiei) bij de hond • **toedieningswijze en dosering**: topicale applicatie van 1 dosis van 6 mg/kg selamectine • **contra-indicaties**: niet toedienen aan dieren jonger dan 6 weken en aan zieke katten met een naar grootte en leeftijd te laag gewicht • **bijzondere voorzorgen**: alleen op de huid toedienen, niet oraal of parenteraal of in de gehoorgang • **bijwerkingen**: lichte, tijdelijke alopecia, in een enkel geval gepaard gaande met lichte voorbijgaande irritatie werd incidenteel waargenomen bij de kat • voor verdere informatie zie bijsluiter

Stronghold® is uitsluitend verkrijgbaar bij de dierenarts.

Pfizer

Animal Health
partner in de praktijk

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

BP&NC 02006001

Kiezen en gekozen worden binnen de KNMvD

Herman Geertsen

Maatschappij nieuws

Het Tijdschrift dient in de aanloop naar de verkiezingen als podium voor herkiesbare en nieuw te kiezen vertegenwoordigers. Hieronder een korte schets van wat zoal wordt verwacht van een lid van het bestuur van de KNMvD – en wat daar tegenover staat. Ook de rol en de aard van de werkzaamheden van leden van de raad van toezicht komen in dit artikel aan de orde.

In het Nederland van 2005 zijn steeds vaker geluiden te horen in de trant van *"de kritische houding van de burger staat niet in verhouding tot het wensen- en eisenpakket van die burger."* En: *"De bereidheid van burgers om verantwoordelijkheid te dragen neemt met de dag af, met of zonder gekozen burgemeester, gekozen premier of bindend referendum."* Daarnaast kunnen we constateren dat maatschappelijke organisaties als politieke partijen, vakbonden en dergelijke gezien hun slinkend ledental aan belangstelling inboeten; mantelzorgers en andere vrijwilligers zijn op steeds meer terreinen moeilijk te vinden.

Het heeft er alle schijn van dat de Maatschappij in deze trend de maatschappij niet volgt. Immers: voor bestuursposten - vrijwilligerswerk dus - binnen de KNMvD bestaat een redelijke mate van belangstelling. Reacties op recente artikelen in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde over de aanstaande verkiezingen getuigen daarvan.

Het is dan ook te hopen dat de verkiezingen in september voor de zes leden van het bestuur en de dertien leden van de raad van toezicht een succes zullen worden.

Uit verenigingsdemocratisch oogpunt zou het natuurlijk mooi zijn als zittende, herkiesbare leden van beide colleges weerwoord krijgen van nieuwe kandidaten. Niet alleen uit democratisch oogpunt is het goed *'dat er iets te kiezen valt'*. Ook voor de toekomst van de Maatschappij is het van groot belang dat naast het bestaande kader nieuwe mensen zich beschikbaar stellen voor bestuurs- en toezichthoudende functies. De vergrijzing zet ook binnen veterinair Nederland door; jong talent en - gezien de veranderende verhoudingen in de beroepsgroep - vrouwelijk talent is onontbeerlijk om de KNMvD ook op termijn draaiende te kunnen houden. Bovendien, in geval van het tussentijds aftreden van leden van het bestuur en de raad van toezicht, kunnen extra verkiezingen worden voorkomen indien zich nu meerdere kandidaten verkiesbaar stellen.

Eigenlijk zou er, idealiter, maar één reden moeten zijn om géén kandidaat te worden voor één van de vacante posten: de mogelijke teleurstelling (deze keer) niet gekozen te worden!

Bestuurder van de KNMvD, een schets

"Het bestuur van de KNMvD draagt de verantwoordelijkheid voor alle handelingen en besluiten aangaande de Maatschappij.", aldus de statuten.

Het bestuur is dus een invloedrijk college, dat formeel alleen verantwoording aflegt aan de algemene vergadering en onder toezicht staat van de raad van toezicht. In de praktijk, zeker in de meest recente tijd, verantwoordt het bestuur zich veel directer tegenover de leden.

"Wanneer je je als een vis voelt in de woelige wateren van veterinair Nederland (en omstreken), is een bestuursfunctie bij de KNMvD het neusje van de zalm.", liet een bestuurslid zich onlangs ontglippen. Over het bestuurslidmaatschap is natuurlijk meer te vertellen. Wat zijn de baten?

Een zittend bestuurslid: *"Boeiend, met veel contacten en geanimeerdheid, de voldoening als een probleem of kwestie is opgelost op een manier waarin je je volledig kunt vinden. Voor nieuwsgierige mensen, zoals ik, is het interessant om over veel dingen van alles te weten te komen, het naadje van de kous zelfs."*



Daar tegenover staan ook lasten. Uit dezelfde bron: *"Je moet veel lezen en luisteren. Het is wel een vermoeiende en tijdrovende klus, maar als je iets met plezier doet, valt dat ook wel weer mee."*

Desgevraagd schat het ene bestuurslid de tijdinvestering, nodig om die 'klus' goed te klaren, anders in dan het andere. Het hangt ook enigszins van de portefeuille af. Op zo'n vijftig dagdelen per jaar komt men toch al snel, vermeerderd met leeswerk en dergelijke. De kost van een bestuurslid bestaat ook uit het behandelen van veel mailtjes om op de hoogte te blijven van zaken die de eigen portefeuille betreffen, maar ook kwesties in en buiten veterinair Nederland. Het vertegenwoordigen van de KNMvD naar 'derden' (overheidsinstanties, 'Europa', het bedrijfsleven, zusterorganisaties, soms ook de media), het hoort allemaal bij het bestuurslidmaatschap. Het opbouwen en onderhouden van een netwerk is uiteraard van groot belang.

Ieder bestuur bepaalt in beginsel zelf de portefeuille-indeling en de portefeuilleverdeling over de leden. Momenteel zijn de portefeuilles of aandachtsgebieden als volgt verdeeld:

- algemene zaken (onder andere bestuurscoördinatie, representatie, communicatie, externe en internationale betrekkingen, personeelszaken; beroepsintegriteit met onder andere de Ereraad);
- sociaal-economisch (onder andere werkgevers, SEC, verzekeringen, arbeidsongeschiktheid, beroeps- en praktijkontwikkeling, kengetallen, goodwill);
- financiën (onder andere begroting, jaarrekening, huisvesting, pensioenfonds, sponsoring);
- verenigingszaken (onder andere werknemers, ledenservice en -werving, congres, besturendag, regio's);
- communicatie, informatie, ICT (onder andere KNMvD-media, automatisering, ICT-platform; Commissie ethiek);
- professionele kwaliteit (onder andere onderwijs (FdD), PAO-D, specialisten; erkenning, certificering en diergeneesmiddelen gezelschapsdieren/paard);

- veterinaire gezondheidszorg en volksgezondheid (onder andere volksgezondheidsbeleid, georganiseerde dierziektebestrijding en -beleid, dierwelzijnsbeleid; erkenning, certificering en diergeneesmiddelen landbouwhuisdieren/paard).

"Een bestuurslidmaatschap is een bijbaan die aardig wat tijd kost, maar als je wilt dat er iets gebeurt, iets verandert, dan biedt het je kansen", is de mening van een ander bestuurslid, die daaraan toevoegt: *"veel kwesties vergen een lange adem, een brede inzet, maar als er dan schot in een zaak komt, weet je weer waar je het voor doet."*
Een bestuurslid heeft drie jaar de tijd beleid te ontwikkelen, met de mogelijkheid voor nog eens drie jaar herkozen te worden. Als bestuurslid moet je ervan uitgaan dat je van je 'hoofdbaan' en van je privé-situatie enige flexibiliteit kunt verwachten. Bestuurlijke verantwoordelijkheid in een crisissituatie kan soms niet wachten! Een redelijke vergoeding staat daar tegenover.
Zittende bestuursleden zijn alleszins bereid nieuwe kandidaten nader te informeren. Pagina 12 van het Diergeneeskundig Jaarboek biedt uitkomst.

De verkiezing van de voorzitter van het bestuur is op een afzonderlijk moment, dit om de continuïteit van bestuur te bevorderen.

Toezichthouder van de KNMvD, een schets

"De raad van toezicht heeft tot taak het toezicht houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de Maatschappij." En: *"De raad van toezicht is verantwoording schuldig aan de algemene vergadering..."*, zeggen de statuten.
De statuten zijn ondubbelzinnig over de taak van een lid van de raad van toezicht (RvT): het is geen bestuurder die in het heetst van de strijd de belangen van de leden moet behartigen. De statuten laten het aan de RvT zelf over hun toezichthoudende taak in te vullen.
Leden van de RvT nemen afstand van dagelijks veterinair gewoel om vier keer per jaar - en vaker als zij dat zelf wensen - het bestuur van de Maatschappij de maat te nemen: licht eens toe, leg eens uit, waarom dit wel en dat (nog) niet... De RvT toetst en controleert, weegt en adviseert. Een positiefkritische benadering van het bestuur levert stellig een bijdrage aan de doelstelling van de bestuurlijke kanteling, namelijk meer contact met de leden in open communicatie.
Op zijn overleggen met het bestuur bereidt de RvT zich voor in eigen kring. Om zo doelmatig mogelijk te kunnen werken, is de huidige RvT ertoe overgegaan één of enkele leden te belasten met aandachtsgebieden (bijvoorbeeld financiën, kwaliteit), een vorm van portefeuilleverdeling. De RvT blijft daarbij als geheel verantwoordelijk voor zijn toezichthoudende taak.
Naast de ongeveer vier interne vergaderingen, gevolgd door overleg met het bestuur, treedt de RvT aan tijdens de algemene vergadering om verantwoording af te leggen aan dit hoogste orgaan van de vereniging. Bovendien hebben leden van de RvT natuurlijk regelmatig onderling contact, voornamelijk via telefoon en e-mail.
Eén van de zittende leden van de RvT schrijft: *"Verder is het van belang dat leden van de raad midden in de beroepsgroep staan en kennisnemen van al wat leeft onder de leden en - in breder perspectief - ook op de hoogte zijn van allerlei relevante ontwikkelingen buiten de beroepsgroep. Dit behelst natuurlijk niet alleen zicht op zaken over bijvoorbeeld een diersoort, maar ook op overheid, bedrijfsleven en bedrijfsvoering in algemene zin. Om op de hoogte te blijven zul je je dus moeten oriënteren op vergaderingen bijeenkomsten, tijdens informele contacten, en aan de koffie- en borreltafel."*
Alleen voor formele vergaderingen ontvangen RvT-leden een vergoeding. De zittingsduur van een lid van de raad van toezicht is drie jaar, gerekend vanaf de verkiezingen in oktober. Herverkiezing is mogelijk voor nog eens drie jaar.
Een andere toezichthouder: *"Ik kan mij voorstellen dat collega's met bijvoorbeeld een eenmanspraktijk zich moeilijker kunnen vrijmaken om op vrijwillige basis iets toe te voegen aan zijn/haar vereniging. Toch zou ik ook collega's uit die praktijken willen vragen een steentje bij te dragen aan het goed functioneren van hun eigen organisatie.*
Ook al zijn de meningen daarover niet altijd onverdeeld, de KNMvD is onmisbaar voor de belangbehartiging op niveau van de diergeneeskundige beroepsgroep. Neem je verantwoordelijkheid op toerbeurt. Actief meedoen is leuker dan aan de zijlijn kritiek leveren!" En een collega RvT-lid voegt daaraan toe: *"Je moet wel een soort drive hebben. Waar sta je voor en waar ga je voor? Je moet een visie hebben waar het met de beroepsgroep heen moet, en hoe dat moet. Je wordt echt gekozen, dus moet je beseffen dat je als vertegenwoordiger van de regio spreekt en handelt namens velen."*
Als het u wat lijkt om lid te worden van de raad van toezicht, maar u kunt de consequenties nog onvoldoende overzien, sla dan pagina 12 op van het Jaarboek en bel één van de zittende leden.
Tot slot nog één van hen: *"Het lidmaatschap van de raad van toezicht draagt zeker bij aan je persoonlijke ontwikkeling!"*

Kandidaatstelling

Over de technische aspecten van de kandidaatstelling en de verkiezingen voor zowel het bestuur als de raad van toezicht publiceerden wij in het nummer van 15 februari jongstleden al een artikel. Een samenvatting daarvan vindt u op onze website onder de titel *'Nieuwsbrief verkiezingen'*.
Kandidaten voor een bestuursfunctie kunnen zich wenden tot de secretaris van hun groep. Belangstellenden voor de raad van toezicht kunnen zich melden bij het secretariaat van hun regio.
De KNMvD kent zowel wat betreft de verkiezing van bestuursleden als voor de verkiezing van leden van de raad van toezicht een bijzondere regeling.
Naast een voordracht van kandidaat-bestuursleden via de clusters bestaat ook de mogelijkheid dat vijftig stemgerechtigde leden een kandidaat voordragen. De procedure hiervoor staat in het verkiezingsreglement.
In datzelfde reglement staat te lezen dat naast de voordracht voor kandidaten voor de raad van toezicht via de regio's de mogelijkheid bestaat dat 25 stemgerechtigde leden een kandidaat kunnen voordragen.

Alle kandidaten - herkiesbare en nieuwe kandidaten - krijgen een uitnodiging zich in het Tijdschrift te profileren.

Herman Geertsen is algemeen directeur van de KNMvD.

Regiobijeenkomsten in het teken van kwaliteitsbeleid

De zes extra regiobijeenkomsten die begin april worden gehouden, staan geheel in het teken van het nieuwe kwaliteitsbeleid. Dit hebben de besturen van de regio's in samenwerking met de KNMvD onlangs besloten, aangezien draagvlak en bijbehorende openheid essentieel zijn in het hele proces dat moet leiden tot een nieuw kwaliteitsbeleid. Als voorbereiding hierop zal het eindrapport van de ledenraadpleging door onderzoeksbureau Environs tijdig voor alle leden beschikbaar zijn, op het open deel van de website of in gedrukte vorm.

Tijdens de regiovergaderingen zal een aantal bestuursleden aanwezig zijn om toelichting te geven op beleidsvoornemens en om van gedachten te wisselen met de leden over het nieuwe kwaliteitsbeleid.
Omdat de uitkomsten van de ledenraadpleging verregaande consequenties gaan hebben voor de hele beroepsgroep en een breed draagvlak hiervoor essentieel is, zullen de extra regiovergaderingen geheel worden besteed aan het onderwerp kwaliteitsbeleid en de organisatie van dat beleid (dit in tegenstelling tot eerdere berichten).

Op *woensdag 25 mei 2005* legt het bestuur het nieuwe voorgenomen beleid voor aan een buitengewone algemene vergadering.

Regio Zuid	maandag 4 april	19.30 - 23.30 uur	Van der Valkhotel te Eindhoven
	woensdag 6 april	19.30 - 23.30 uur	Van der Valkhotel te Bergen op Zoom
Regio Oost	dinsdag 5 april	's avonds	Mercure Hotel te Deventer
Regio West	donderdag 7 april	's avonds	Mercure Hotel te Amsterdam
	dinsdag 12 april	's avonds	KNMvD te Houten
Regio Noord	woensdag 13 april	20.00 uur	Van der Valk te Drachten
Buitengewone algemene vergadering		woensdag 25 mei, 's avonds	't Vechthuis te Utrecht

De ledenraadpleging, anti-chronologisch
(van ledenvergadering tot ledenvergadering)

Wat staat nog te gebeuren en wat is er tot nu toe gebeurd in het kader van het nieuwe kwaliteitsbeleid en de ledenraadpleging daarover?

2005

vanaf week 22	het bestuur geeft nadere inhoud en vorm aan het door de leden gedragen beleid
week 21, 25 mei 2005	buitengewone algemene vergadering ter bekrachtiging van het voorgenomen besluit
week 18	alle leden ontvangen het voorgenomen besluit
week 17	het bestuur, gelezen de leden (raadpleging), gehoord de leden in de regio's, formuleert een voorgenomen besluit
week 14/week 15	regiobijeenkomsten met gelegenheid tot discussie over de beleidsvoornemens van het bestuur
week 12	toezending schriftelijke rapportage aan inzenders aanvraagformulier
week 11	bestuur formuleert beleidsvoornemens kwaliteitszorg in schema
week 10	schriftelijke rapportage en samenvatting door Environs gereed, publicatie op open deel website KNMvD en Environs
week 10	leden die geen gebruik kunnen maken van de website, ontvangen schriftelijk de samenvatting en een aanvraagformulier voor toezending van de complete rapportage (uiterste datum retour aanvraagformulier 16 maart 2005)
week 10	bestuur toetst zijn uitgangspunten aan visie regiobestuurders
week 10	bestuur legt het gevoerde beleid voor aan de raad van toezicht
week 9	het bestuur van de KNMvD verzoekt het VKO haar taken te blijven uitvoeren op basis van vrijwilligheid van betrokkenen tot het nieuwe kwaliteitsbeleid gestalte heeft gekregen
week 8	overleg bestuur met achtereenvolgens clusters 1, 2 en 3 bestuur formuleert uitgangspunten van beleid
week 7	oriënterend bestuurlijk overleg over de rapportage
week 5	mondelinge rapportage door de onderzoekers van bureau Environs voor bestuur, groepsbesturen, regiobestuurders en leden raad van toezicht

2004

week 47	Environs start de tweede raadplegingsfase (kwantitatief, grootschalig: 3697 veterinairen worden benaderd)
week 47	de rapportage van Environs verschijnt op de website
week 46	Environs rondt de eerste raadplegingsfase af (kwalitatief, kleinschalig) en rapporteert aan het bestuur. Het bestuur van de KNMvD verzoekt het VKO tot 1 april 2005 alleen nog activiteiten uit te voeren op basis van vrijwilligheid van betrokkenen.
week 41	Environs International consultancy & research begint met de twee-fasen ledenraadpleging
week 40, 1 oktober 2004	op grond van brede onvrede binnen de beroepsgroep over het kwaliteitsbeleid legt het bestuur van de KNMvD de algemene vergadering het plan voor een raadpleging te houden onder alle actieve leden en niet-leden practici. Dit plan wordt aanvaard.

Actie Europese paspoorten 1 mei ten einde

Op 1 mei aanstaande loopt de prijsactie die de KNMvD bij invoering van het Europese paspoort voor gezelschapsdieren heeft ingezet ten einde. Het doel van deze actie was de overgang naar het nieuwe Europese modelpaspoort te versoepelen. Om dierenartsenpraktijken en hun cliënten tegemoet te komen, leverde de KNMvD een jaar lang twee Europese paspoorten voor de prijs van één. Tot 1 mei kunt u dus nog paspoorten bestellen onder deze condities. Daarna zal de prijs van het Europese paspoort als voorheen weer € 2,50 exclusief BTW per stuk bedragen.

Bureau KNMvD 6 mei gesloten
Het bureau van de KNMvD is op vrijdag 6 mei, de dag na Hemelvaart, gesloten.
Ook NDG, VKO en PAOD zullen deze dag niet geopend zijn.

Bulletin Bestuur en Bureau nummer 2, februari 2005

B & B Bulletin

Forum Welzijn Gezelschapsdieren

In het Bulletin Bestuur en Bureau van januari berichtten wij al dat het Forum Welzijn Gezelschapsdieren door de minister van LNV is ingesteld (voorheen Platform Gezelschapsdieren). Het Forum zal zich uitspreken over het toekomstige beleid ten aanzien van dierenwelzijn voor gezelschapsdieren. Inmiddels heeft onze voorzitter T. de Ruijter plaatsgenomen in het Forum. In de drie werkgroepen te weten: 'handel en fokkerij', 'burger' en 'exotische dieren' hebben namens de KNMvD respectievelijk zitting: H. van Herpen, L.J. den Otter en F.A.L.M. Verstappen. Met name het welzijn van honden en katten krijgt vanwege de tijdsdruk op het Honden- en kattenbesluit (wordt per 1 januari 2006 opgeheven) nu primair de aandacht.
Meer informatie: portefeuillehouder Leen den Otter en bureaumedewerker Joost van Herten.

Dierenartsen en huiselijk geweld

Naar aanleiding van 'In Praktijk's Winterconference' waar het onderwerp 'Dierenarts brengt huiselijk geweld in beeld' op de agenda stond, hebben de KNMvD en de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren aangegeven met een aantal partijen om de tafel te gaan zitten om te kijken of de dierenarts inderdaad een signaal af kan geven bij het vermoeden van huiselijk geweld. In de loop van maart of april zal deze bijeenkomst plaatsvinden. Wij houden u op de hoogte.
Meer informatie: portefeuillehouder Leen den Otter en bureaumedewerker Joost van Herten.

Jongeren bij de KNMvD

Het bestuur van de KNMvD wil in het kader van de koersdialoog kijken naar haar jongerenbeleid. Door het contact met onder andere de Diergeneeskundige Studentenkring te intensiveren, hoopt de KNMvD meer zicht te krijgen op de behoeftes van de jongeren c.q. studenten.
Meer informatie: portefeuillehouder John Borgmeier en bureaumedewerker Marieke Veldman.

POM/non-POM

Het ministerie van LNV heeft op 16 februari 2005 besloten dat de dierenarts de enige 'qualified person' in Nederland is die diergeneesmiddelen mag voorschrijven. Gesprekken over de eisen waaraan een recept moet voldoen en over de distributie zijn nog gaande. U wordt op de hoogte gehouden van nieuwe ontwikkelingen.
Meer informatie: portefeuillehouder Wiel van den Ekker en bureaumedewerker Hugo de Groot.

Extra regiobijeenkomsten

In het vorige bulletin maakten wij melding van extra regiobijeenkomsten in april. Deze worden door het bestuur van de KNMvD en de besturen van de diverse regio's georganiseerd om de koersdialoog met daarin het speerpunt 'communicatie met leden' kracht bij te zetten. In deze bijeenkomsten zal het bestuur het nieuwe kwaliteitsbeleid van de KNMvD naar aanleiding van de ledenraadpleging met de leden bespreken (zie ook het voorgaande artikel op pagina 229.). De bijeenkomsten zijn op de volgende data gepland:

Maandag 4 april:	regio zuid, 19.30-23.30 uur, Hotel Van der Valk te Eindhoven.
Dinsdag 5 april:	regio oost, 's avonds, Mercure Hotel te Deventer.
Woensdag 6 april:	regio zuid, 19.30-23.30 uur, Hotel Van der Valk te Bergen op Zoom.
Donderdag 7 april:	regio west, 's avonds, Mercure Hotel te Amsterdam.
Dinsdag 12 april:	regio west, 's avonds, KNMvD-kantoor te Houten.
Woensdag 13 april	regio noord, aanvang 20.00 uur, Hotel Van der Valk te Drachten.

Uiteraard krijgt u te zijner tijd een uitnodiging om op de voor u meest geschikte bijeenkomst te komen. Zodra overige tijden en locaties bekend zijn hoort u uiteraard meer.
Meer informatie: algemeen directeur Herman Geertsen.

In memoriam



"Een blik is meer dan een ogenblik."

Wim G.A.M. Loonen

11 januari 1938 – 4 januari 2005

Als oudste zoon, in een gezin met vijf kinderen, groeide Wim op op een gemengd agrarisch bedrijf, dat zijn ouders naast veel plaatselijk, regionaal, provinciaal en landelijk bestuurswerk runden in het dorp Oostrum.
De middelbare school doorliep Wim op het internaat van het Bisschoppelijk College te Weert en ving, na het vervullen van de dienstplicht, in 1959 zijn studie in de diergeneeskunde aan. Hier leerde ik Wim kennen als een man van het woord, zowel letterlijk als figuurlijk. Tijdens de studententijd wist hij op geheel eigen wijze te genieten van het lidmaatschap van Veritas, het lidmaatschap van DSK en de buitenlandse excursies werden volop geconsumeerd. Zijn bijdrage aan de discussies binnen het Veterinair Dispuut gaf steeds weer extra stof tot nader overdenken en bespreking tot in de kleine uurtjes. Het Studium Generale beleefde hij als inspirerend, visie verbredend en bron van filosofische gedachtewisseling.
In 1966 vestigde Wim zich in Oostrum in samenwerking met de tweemans gemengde, overwegend landbouwhuisdierenpraktijk in Venray. In 1967 huwde hij met Anette van Laarhoven, waarna de praktijk in een driemansassociatie werd voortgezet in Wanssum om vervolgens in zijn geboortedorp een huis met praktijkruimte te bouwen. Er werden een dochter en een zoon geboren.
Hij profileerde zich in de praktijk als een keiharde werker met veel gevoel voor het dier en de eigenaar c.q. verzorger, soms confronterend, maar warm en minzaam, evenals voor zijn vrienden, zorgvuldig, betrouwbaar, loyaal, nooit gehaast. Wim liet zich verder voordat er PAOD was, bijscholen in de enkele over het land verspreid liggende gespecialiseerde klinieken. Het beroep was tot de laatste dag van zijn leven zijn roeping, de kans van behandeling van een dier moest de best mogelijk zijn.
In 1980 werd de viermansmaatschap gesplitst in twee maatschappen en bij het samengaan van deze inmiddels weer gegroeide maatschappen in 1995, besloot Wim alleen verder te gaan, met de DAP Horst als achterwacht, waarna hij in 2000 besloot in overleg met deze praktijk, alleen nog gezelschapsdieren te behandelen.
Hij was medeoprichter, bestuurslid van Dierenopvang 'Op de Smakterheide', voorzitter van LR en PC Nobel in Oostrum en actief lid van de Adelbert Vereniging Venray. Zijn behoefte aan het er zijn voor de Ander en het zoeken naar de innerlijke zieleroerselen, was de reden van het ongeremd zijn door grenzen van het kennen en daardoor dieper doordringen in het zijnde. Het willen delen met de Ander kreeg gestalte in de door hem opgerichte filosofieclub, waarvan hij tot zijn dood de kartrekker was, evenals ook in zijn voortrekkersrol bij het tweejaarlijks niet-diergeneeskundig uitstapje met een vaste groep dierenartsen en partners.
Wim was een kleurrijk en markant persoon met een savoir vivre, zeer de moeite waard te kennen en bleef zijn interesses voor reizen, een goede maaltijd, muziek, filosofie en kunst, waarvan de vrijheid hem bleef inspireren, in de volle breedte uitstralen. Hij hield van interessante gedachten en van humor. Respect voor alles in de schepping, met behoud van de intrinsieke waarde van het dier, is de rode draad in zijn leven geweest. Zijn vele films en foto's getuigen van een scherp oog voor de natuur waarvan hij menigeen, tijdens door hem gehouden lezingen, betrokken liet genieten. Het wezen van het zijn werd door hem van alle kanten bezien en hij wist daaruit vele levenslessen te destilleren.

Nieuwjaarsdag 2005 toastten we op het verleden en spraken samen over de toekomst, met veel nadruk op kwaliteit en veel minder op de hoeveelheid van te meten zaken, zoals levensdagen, geld verdienen, lezen enzovoort. Meer is niet beter... Was hij toen al aan het afscheid nemen van dit aardse bestaan? Wim zag vrijheid als een weelde waarbij de vrijheid van de één, ruimhartig rekening moet houden met de vrijheid van de ander, met waardering van de persoonlijke instelling en eerlijkheid als basis van het bestaan. Hij leefde zeer intensief, was de spil in het gezin en een actieve opa voor de kleinkinderen, met een altijd uitstralende rust.

Tijdens een volle en zeer indrukwekkende uitvaartdienst in de dekenale kerk van Venray, werden door enkele vrienden woorden ter herdenking gesproken en door vele cliënten, vrienden en vele collega's afscheid genomen. Bij het ten grave dragen door zijn vrienden werd door Anita Bijvoet als uitgeleiding 'Dank seid der Herr' van G.F. Händel gezongen.

De gevleugelde uitspraak van Wim: 'Een blik is meer dan een ogenblik' werd nu echt actueel. Als origineel geboren wilde hij niet als kopie sterven.

Anette, Juliëtte, Jan Hein en Loes en kleinkinderen, veel sterkte. Allen een mooi verdriet en fijne herinnering toegewenst.

Jan C.M. van Dijck.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:

Bel, Mevr. J.J.; 2004; 3581 XG Utrecht; Beukstraat 26.
Brom, R. van den; 2004; 3607 DD Maarssen-Broek; Fazantenkamp 542.
Dijk, Mevr. M.J. van; 2004; 7731 PT Ommen; Giethemer Hooiweg 5.
Dijker, Mevr. S. van; 2004; 03130 Le Donjon; Rue du general de Gaulle ; Frankrijk.
Eekeren, Mevr. S.C.E.; Gent 2004; BT78 4HU Newtownstewart; 36 Golf Course Road; Northern Ireland.
Grijpstra, Mevr. M.J.; 2004; 8531 RV Lemmer; Het Brekkense Wiel 124.
Groenewegen, Mevr. C.J.P.; 5684 SN Best; Karel Doormanlaan 37.
Klingeren, D.J.P. van; 2002; 2401 PK Alphen a/d/ Rijn; Zadelmaker 138.
Maassen, Mevr. F.E.; 2004; 3523 AP Utrecht; Tolsteegplantsoen 52 II.
Nijhof, A.M.; 2004; 3572 XP Utrecht; Van Brakelstraat 21 bis.
Oers, Mevr. S.C.P. van; 2004; 3571 AN Utrecht; F. Coerslaan 8.
Pasman, J.W.; 1972; 5835 LJ Beusen; Hoge Starwijk 5 A.
Royle, Mevr. S.; 2004 ; 5061 DK Oisterwijk ; Langvennen-oost 47.
Sjouke, Mevr. E.; 2004; 3531 KE Utrecht; Madoerastraat 17.
Smits, R.A.J.; 2004; 5293 PD Nuland; Heeseind 5.
Vries, Mevr. E.A. de; 2004; 3572 NN Utrecht; Karel Doormanlaan 125.
Zeegers, Mevr. F.P.; 2004; 2518 AV Den-Haag; De Ruijterstraat 78 A.

Overlijdensberichten:
Op 2 februari 2005 J. Docters van Leeuwen te Wamel.
Op 19 februari 2005 J.M.A. Snijders te Cothen.
Op 15 februari 2005 D. Zwart te Austerlitz.

Mutaties:

Calker, J.F. van; 1969; 7961 MB Ruinerwold; Kievitstraat 2; tel. privé: 0522-482269; E-mail privé: jfvancalkervdberg@hetnet.nl.; **r.d.**

Gonzales Baigorri, Mevr. R.A.M.H. ; Leon 1993 ; 4285 BC Woudrichem; Kerkstraat 76; **tel. privé mobiel: 06-42296264; E-mail privé: raquel-baigorri@planet.nl.; medew. bij J.F. Alberdingk-Thijm; tel. prakt.: 010-4502916; fax prakt.: 010-2026731.**

Müller, A.E.; 1998; 1704 WK Heerhugowaard; Mikadofazant 14; **tel. privé: 072-5724027;** E-mail privé: aemuller@multiweb.nl.; **medew. bij Mevr. N.A. Schuttevaer; tel. prakt.: 075-6160761; fax prakt.: 075-6352857; E-mail prakt.: info@dedierenarts.com.**

Schuurman, Mevr. A.G.; 1998; **6669 AK Dodewaard; p/a Marijkelaan 18;** tel. privé mobiel: 06-45704431; **p., paarden; tel. prakt.: 06-45704431.**

*Ven, P.J. van der; 2005; 5317 JA Nederhemert; Nieuwstraat 1 B; tel. privé: 0418-551686; E-mail privé: peter@proveto.nl.; medew. bij H.A.D. Bax, K.J. Broekhuizen, T.W.M. Hekerman, C.G.M. Jonkers, C.J.H. Neijenhuis, J.R. van Overbeek, M.J. Verburgh, P.W.L. Verweij en A. Zuring; tel.prakt.: 0347-371260.

Jubilea april 2005

Onbekend april, R.H. Ruppert te Zierikzee, 30 jaar, afwezig
1 april, Dr. A.C. Voeten te Boxtel, 45 jaar, afwezig
2 april, G. de Weerd te Beilen, 40 jaar, afwezig
7 april, J.A.M. Vermeer te Diessen, 25 jaar, aanwezig
11 april, J. de Boer te Geesteren, 25 jaar, afwezig
11 april, J.J.L.M. Kop te Axel, 25 jaar, aanwezig
11 april, Mevr. Drs. M.A.M. Zonderland-de Graaf te Eerbeek, 30 jaar, aanwezig

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

2005

April

5 Klinische avond te Apeldoorn. De sprekers zijn: Mevr. Dr. A.C. Schaefers-Okkens en Dr. A. Willemse. De onderwerpen zijn respectievelijk: 'Progesteron receptorblokkers: indien met beleid toegepast een welkome aanwinst voor de GD praktijk' en 'Huidproblemen bij de hond: van aanpak tot aanpakken'. De Klinische Avond begint om 19:00 uur (ontvangst); de eerste spreker begint om 19:30 uur. Locatie: Van der Valk Hotel te Apeldoorn. Informatie kan worden verkregen bij Virbac Nederland B.V. , telefoon 0342-427127.

7-10 BSAVA Congress 2005, aanmelding via www.bsava.com

14 GGG-Hill's Praktijkontwikkelingsdag, pre-congresdag van de FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005, organisatie: Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren in samenwerking met Hill's. Plaats: RAI Amsterdam. Tijd: 9.15 tot 17.30 uur. Opgave voor deze Praktijkontwikkelingsdag kan via de website www.voorjaarsdagen.nl

14-17 FECAVA-FEEVA Voorjaarsdagencongres te Amsterdam. Aanmelding via www.voorjaarsdagen.org

Mei

11-14 WSAVA-congres, Mexico City. Meer informatie: www.wsava.2005.com. Eventueel in combinatie met een post-congresstour, bel Frans Sluyters (tel 013-5332817 of 06-21235610) of mail naar fsluyters@home.nl.

12-13 68. Fachgespräch über Geflügelkrankheiten in Hannover. Information: Stiftung Tierärztliche Hochschule, Klinik für Geflügel. http://www.tiho-hannover.de

14 Symposium Feline geneeskunde. Jaarlijks symposium over de geneeskunde bij katten. Onderwerpen zijn o.a. chronisch braken bij de kat, oogheelkunde, tandheelkunde en hypertensie bij de kat. Locatie: Androclusgebouw, collegezaal C102. Kosten 45 euro. Voor meer informatie en inschrijven zie: www.felinesymposium.nl

Juni

12 4e IDF Internationale Mastitis Conferentie. Meer informatie op:http://www.fil-idf.org/mastitis2005/

13-15 IDF congres Maastricht.

16 Porcine reproduction: from research to practice. Seminar met als thema Reproductie van het Varken, georganiseerd door Wageningen Universiteit en de Faculteit Diergeneeskunde. Meer informatie op www.zod.wau.nl/repropig

21-24 European Congress on Comparative and Veterinary Clinical Pathology. 7th Annual General and Scientific meeting of the ESVCP/ECVCP. 2nd Joined meeting of the AECCP and ESVCP/ECVCP. Informatie over het congres is te vinden via www.esvcp.org. Contactgegevens omtrent registratie: mevr. O. Jansen, tel.: 030-2532728. aeccp_esvcp@fbu.uu.nl. Meer info op: www.esvcp.org/utrecht2005/utrecht2005.htm

September

8-10 20th Annual congress of the ESVD-ECVD on Veterinary Dematology in Chalkidiki, Greece. www.esvd2005.gr

23 Sportdag KNMvD in het midden van het land.

30-1/10 BVA Congress 2005, Royal Society of Medicine, London. Information: tel. +44 20 7636 6541, e-mail congress@bva.co.uk, website www.bva.co.uk.

Oktober

7 Jaarcongres KNMvD te Kaatsheuvel.

November
22-24 Groep Groot Dagen te Papendal.

2006
September
7-9 21st annual congress of the ESVD-ECVD on Veterinary Dematology Lisbon, Portugal. www.esvd.org

Vergaderingen & Bijeenkomsten

2005
April
4 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD regio Zuid, 19.30-23.30 uur, Hotel Van der Valk te Eindhoven.***
5 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD regio Oost, 's avonds, Mercure Hotel te Deventer.***
6 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD regio Zuid, 19.30-23.30 uur, Hotel Van der Valk te Bergen op Zoom.***
7 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD regio West, 's avonds, Mercure Hotel te Amsterdam.***
11 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Oost, Hotel de Cantharel, Van Golsteinlaan 20, 7339 GT Ugchelen, aanvang 20.00 uur.
12 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD regio West, 's avonds, KNMvD-kantoor te Houten.***
13 ***Extra regiobijeenkomst KNMvD regio Noord, aanvang 20.00 uur, Hotel Van der Valk te Drachten.***
13 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Zuid, Novotel Eindhoven, Anthony Fokkerweg 101, 5657 EJ Eindhoven, aanvang 20.00 uur.
25 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Noord, Hotel Van der Valk, Zonnedauw 1, 9202 PE Drachten, aanvang 20.00 uur.
28 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio West, Hotel & Restaurant Campanile, Kleveringweg 53, 2616 LZ Delft, aanvang 20.00 uur.
28 Besturendag KNMvD te Rhoon.
Mei
26 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

Juni
9 GHwD-studievergadering van 19.30 tot 22.30 uur.
14 Vergadering Groep Pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

September
13 Vergadering Groep Pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.
20 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.
22 GHwD-studievergadering van 16.00 tot 22.00 uur.

Oktober
7 Algemene vergadering KNMvD, Kaatsheuvel.

December
13 Vergadering Groep Pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

Cursussen

2005
April
18-20 Workshop The Animal Sciences Group, Wageningen UR, Lelystad: 'Should hens be kept outside?'. Meer informatie via de website: www.ard.asg.wur.nl/outdoorpoultry.
19+20 Varkensvoeding in de praktijk. Prof.dr.ir. M.W.A. Verstegen. Kosten 895,-. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven tot 31 maart. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FORTUIN
FINANCIEEL PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

D.A.P.® Spray houdt reisangst in de hand... heel natuurlijk.

- reisziekte is een veelvoorkomend probleem; wat de precieze oorzaak ook is, het is onprettig en belastend voor hond en eigenaar
- Dog Appeasing Pheromone werkt geruststellend in deze situaties; de hond is ontspannen en zelfverzekerd
- D.A.P.® Spray kan worden gebruikt in de auto, de bench, het hok, op kussens en in de kennels



Boomer vindt reizen weer leuk...
dankzij DAP® Spray



CEVA SANTE ANIMALE
CEVA Santé Animale B.V. Naaldwijk, NL
Tel. 0174-643 930, Fax 0174-643924
E-mail:cevanl@ceva.com
www.ceva.com

Medici zoals dierenartsen, tandartsen, medisch specialisten en andere vrije beroepers kunnen al 30 jaar lang rekenen op deskundig advies van de Raadgevers Medische Beroepen. De Raadgevers begeleiden u onder andere bij overdracht van de praktijk en bij associaties. Ook de afhandeling van de bijbehorende contracten wordt u uit handen genomen.

U weet zich bij de Raadgevers verzekerd van advies op maat op het gebied van financiële planning, verzekeringen, financieringen, hypotheken en pensioenen. De Raadgevers volgen u in de verschillende fasen van uw loopbaan en bieden begeleiding en advies op lange termijn.

Eén van de speerpunten in onze begeleiding is de arbeidsongeschiktheidsverzekering (aov). Een individueel en op maat gesneden advies inzake een passende aov is van groot belang. Enerzijds kunnen u en uw gezin niet zonder een financieel vangnet, anderzijds kunnen de premies voor zo'n verzekering enorm oplopen.

Raadgevers Medische Beroepen is een van de weinige tussenpersonen die een agentschap heeft van alle gespecialiseerde maatschappijen op dit gebied: Movir, Axa, Interpolis, Fundum, Stad Rotterdam en De Amersfoortse. Wij kunnen u hierdoor de mogelijkheid bieden uw situatie volledig objectief te analyseren en u zodoende een op maat gesneden advies geven.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met adviseurs Robert Meijer en Philip Jaspers

RAADGEVERS
MEDISCHE BEROEPEN

Arbeidsongeschiktheid

Dorpsstraat 118
3732 HL De Bilt
Postbus 36
3730 AA De Bilt

Tel 030 220 41 14
Fax 030 220 27 95
E-mail: info@raadgevers.nl

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
01-05-2005	maandag	11-04-2005
15-05-2005	maandag	25-04-2005
01-06-2005	maandag	09-05-2005
15-06-2005	maandag	23-05-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

Ter overname gevraagd

gezelschapsdierenpraktijk

Ervaren dierenarts is op zoek naar een gezelschapsdierenpraktijk met groeimogelijkheden ter overname. Inkopen in een meermanspraktijk bestaat tot de mogelijkheden.

Reacties richten aan tussenpersoon: Bekenkamp Raadgevers, Rubenslaan 51, 3582 JB Utrecht, 030-6302884, h.bekenkamp@raketnet.nl

In het hart van één van de mooiste plekjes van Nederland ligt het Diergeneeskundig Centrum Twenterand. DGC Twenterand is een gemengde praktijk waarbinnen door acht dierenartsen vanuit twee locaties diersoortspecifiek gewerkt wordt. Ter versterking van ons team zijn wij op korte termijn op zoek naar een enthousiaste

Dierenarts paard/gezelschapsdieren (M/V) (voor 32-40 uur per week)

Wij zoeken: iemand met tenminste enkele jaren relevante ervaring op het gebied van paardengynaecologie, een absolute teamplayer, iemand die niet schroomt initiatief te nemen en voor wie innovatie een uitdaging is.

Wij bieden: een gezellig dierenartsenteam, een goed salaris, een uitdagende baan, goede ontwikkelingsmogelijkheden en een fantastische omgeving.

Reacties met cv graag binnen twee weken sturen naar:
Diergeneeskundig Centrum Twenterand, Daarleseweg 10, 7683 RE Den Ham.

Voor meer informatie kunt u bellen met Henk Wesselink tel: 0546 - 672600.
Zie ook: http://www.diergeneeskundigcentrumtwenterand.nl/ of http://www.stemtec.nl

virbac
NIMAL HEALTH

Geef mij maar pasta!







Met Vitaminthe pasta geef je altijd precies de juiste dosering.

- Geen onder- of overdosering
- Werkzaam tegen alle belangrijke wormen (incl. lintwormen)
- Voor honden en katten van alle leeftijden
- Uit recent effectiviteitonderzoek blijkt: Vitaminthe is zeer effectief.
- Maar één keer behandelen
- Te plaatsen in handige display
- Verkrijgbaar in 5, 10 en 25 ml

Vitaminthe®

Pasta voor totale ontworming

ctinformatie: Vitaminthe REG NL 2896. **Per ml orale pasta:** niclosamide 240 mg, oxibendazol 30 mg. **Doeldieren:** kat en hond. **Kanalisatie:** Vrij. **Voor meer informatie:** Virbac Nederland BV., Postbus 313, 3770 AH Barneveld.
virbac.nl **www.virbac.nl**

Synulox®

smakelijke tabletten



Over smaak valt niet te twisten...
Synulox® is en blijft de lekkerste!

- **Unieke samenstelling**
- **Uitmuntende biologische beschikbaarheid**
- **Bewezen de smakelijkste***



Synulox®, daar kunt u blind op vertrouwen!

BP&MC 29010301

Synulox®, smakelijke tabletten en druppels • Combinatie van semi-synthetische breedspectrum-penicilline amoxycilline, en b-lactamase-remmer clavulaanzuur • Bevat per tablet van 50, 250 resp. 500 mg: 40, 200 resp. 400 mg. amoxycilline plus 10, 50 resp. 100 mg. clavulaanzuur. Bevat per ml. smakelijke druppels 40 mg. amoxycilline plus 10 mg. clavulaanzuur • Doeldieren: hond en kat • Indicaties: huidinfecties t.g.v. staphylococcen (incl. b-lactamase-vormende stammen) en streptococcen, alsmede infecties van urinewegen, luchtwegen en mondslijmvlies door staphylococcen, streptococcen en een groot aantal andere bacteriën (zie bijsluiter voor volledig overzicht). Enteritiden veroorzaakt door e. coli, proteus spp. en salmonella spp., incl. b-lactamase-vormende stammen • Dosering: oraal, 12,5 mg/kg lichaamsgewicht, twee maal daags. Bij hardnekkige infecties dubbele dosering aanbevolen. Behandelingsduur 5 tot 7 dagen, in chronische gevallen met veel weefselbeschadiging 10 tot 20 dagen (huid), 10 tot 28 dagen (blaas) resp. 7 tot 10 dagen (luchtwegen) • Contra-indicaties: niet toedienen aan dieren die overgevoelig zijn voor penicilline en aan kleine planteneters • REG.NL 1616/8690/1615 UDA • Verdere informatie op aanvraag beschikbaar • Onderzoeksgegevens: data on file

Pfizer

Animal Health
Visie op gezondheid

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.c

© 2003 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Deel 130 • Aflevering 8 • 15 april 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK SNV
21 APR. 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde









Autochtone babesiose bij de hond in Nederland geassocieerd met lokale Dermacentor reticulatus *teken*

Hoogleraar Dier en Recht Annelies Freriks: "Het is belangrijk dat je als dierenarts weet binnen welke kaders je werkt"

Dierenarts en zoekhondenbegeleidster Esther van Neerbos: 'Het opsporen van overleden mensen is ongelooflijk belangrijk voor de nabestaanden'

Coecumperofatie bij een paard, toeval of niet?

Symposium 'Emerging Zoonoses'

KNMvD-jaarcongres 2005: Dromen over de toekomst van de dierenarts in de Efteling

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Clavubactin®

De juiste sterkte



Omdat de kat zijn lichaam gewicht niet aanpast aan tablet heeft AST Farma de sterkte van de Clavubactin 50/12,5 mg tabletten perfe aangepast aan het gemid gewicht van de kat.

Veel eigenaren van katten vinden het moeilijk en vervelend om hun huisdie tabletten in te geven. Als h ingeven van tabletten min moeite kost verhoogt dit d betrouwbaarheid van de therapie, waardoor de die sneller het gewenste resu van de behandeling tonen

Clavubactin® 50/12,5 mg b 50 mg amoxicilline en 12,5 clavulaanzuur. In de prakti betekent dit dat in de mee gevallen één tablet de aanbevolen dosering beva Hierdoor hoeven er bijna g tabletten meer gebroken t worden die anders ook no eens apart toegediend zou moeten worden.

Bovendien zijn de tablette klein en, dankzij de toevoe van vanillesmaakstof, zee smakelijk voor zowel hond kat.

Naast de Clavubactin® 50/ mg is er ook de Clavubact 250/62,5 mg voor de middelgrote hond en de Clavubactin® 500/125 mg de grote hond.



AST farm
GROOT IN KLE
www.astfarma.n

CLAVUBACTIN® SMAKELIJKE TABLETTEN
Diergeneesmiddel UDA. **Samenstelling per tablet:** 50 mg amoxicilline (als amoxicilline-trihydraat) en 12,5 mg clavulaanzuur (als kaliumclavulanaat). **Beschrijving:** Amoxicilline is een semisynthetisch penicilline met een bactericide werking, behorend tot de groep van beta-lactam antibiotica. Clavulaanzuur is een beta-lactamaseremmer waarvan de struktuur lijkt op die van een penicillinekern. Resistentie van bacteriën tegen antibiotica uit de penicillinegroep wordt meestal veroorzaakt door enzymen, beta-lactamasen geheten. Deze enzymen vernietigen het antibioticum voordat dit op de bacterie zelf kan inwerken. Beta-lactamase producerende stafylokokken zijn daarom ongevoelig voor amoxicilline. Onder gramnegatieve bacteriën zoals E. coli, Pasteurellaspecies en Salmonellaspecies worden ook regelmatig multipel resistente mutanten geïsoleerd. Het clavulaanzuur doorbreekt dit verdedigingsmechanisme van de bacterie door het beta-lactamase te inaktiveren. Bij gelijktijdige toediening van amoxicilline en clavulaanzuur wordt de werkingsintensiteit en het werkingsspectrum van amoxicilline uitgebreid met bacteriën die resistent zijn ten gevolge van beta-lactamasevorming. **Indicaties:** zie bijsluiter. **Contra-indicaties:** zie bijsluiter. **Toedieningswijze en dosering:** Uitsluitend voor orale toediening aan honden en katten. De dosering bedraagt 12,5 mg werkzame stof (= 10 mg amoxicilline + 2,5 mg clavulaanzuur) per kg lichaamsgewicht 2x daags. Bij hardnekkige infecties (o.a. luchtweginfecties) wordt aanbevolen de dosering te verdubbelen (25 mg/kg lichaamsgewicht 2x daags). **Behandelingsduur:** 5-7 dagen voor het merendeel van de infecties. In chronische gevallen, waarbij veel weefselbeschadiging is opgetreden, verdient het aanbeveling de onderstaande behandelingsduur aan te houden: chronische huidinfecties 10-20 dagen, Chronische cystitis 10-28 dagen, Luchtweginfecties 7-10 dagen. REG NL 09902. **Registratiehouder:** Le Vet B.V., Oudewater.

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Inhoud

Deel 130
Aflevering 8
15 april 2005

Foto cover: (links) uit: Autochtone babesiose bij de hond in Nederland geassocieerd met lokale *Dermacentor reticulatus* teken (pag. 234), (midden) Esther van Neerbos met zoekhond en (rechts) hoogleraar Dier en Recht Annelies Freriks.

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie 233

Oorspronkelijk artikel
Autochtone babesiose bij de hond in Nederland geassocieerd met lokale *Dermacentor reticulatus* teken; *T. de Lange, A. Nijhof, A. Taoufik, D. Houwers, E. Teske en F. Jongejan* 234

Veterinair tuchtrecht
Geen dienst, wel diergeneeskunde; *I. Boissevain* 241

Interview
Hoogleraar Dier en Recht Annelies Freriks: "Het is belangrijk dat je als dierenarts weet binnen welke kaders je werkt"; *S. Umans* 242
Dierenarts en zoekhondenbegeleidster Esther van Neerbos: "Het opsporen van overleden mensen is ongelooflijk belangrijk voor de nabestaanden"; *S. Umans* 245

Praktijk in bedrijf
Arbeidsvoorwaarden in de veterinaire beroepsgroep: vat die koe bij de horens!; *Kl. Vos* 247

Uit en voor de praktijk
Coecumperforatie bij een paard, toeval of niet?; *H.J. Breukink* 248

Berichten en verslagen
Symposium 'Emerging Zoonoses'; *P. Overgaauw* 249
Week van het Huisdier van 28 mei tot en met 5 juni 2005 251
Stichting Docter-U, radiotherapeutisch centrum voor gezelschapsdieren met kanker 252
Commissie Aanprijzing Veterinaire Producten; *R.A. Norg* 253
Peerdepieten 2005 254
Oud-Peerdepieten 254
Veel klachten over NHZ Huisdierenverzekering; *M.C. van Driel* 255
Geldigheid rabiësvaccinatie bij het reizen met gezelschapsdieren; *J. van Herten* 255
Diclofenamide; *M. Boevé en W. Bult* 256
Nieuwe cursus I&R paard bij de KNMvD 256
Oproep Veulenopvang De Lingehoeve 256

Vraag en antwoord 257

Congressen en cursussen
Workshop 'Onderwijstechnieken' – Voorjaarsdagen/FECAVA en FEEVA congres: Een 'win-winsituatie' voor practicus en co-assistent, kan dat? 258
Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten 258

VITAMINTHE®: MAKKELIJK EN SNEL ONTWORMEN



De voordelen van Vitaminthe

- Werkt tegen spoel-, zweep-, haak- én lintwormen
- Handige, makkelijk in te stellen doseerspuit
- Al effectief bij eenmalige behandeling
- Verkrijgbaar in: 5 ml (speciaal voor pups en kittens), 10 ml en 25 ml
- Speciale consumentenfolders over het ontwormen van pups en kittens én volwassen honden en katten beschikbaar

Virbac ANIMAL HEALTH

Persoonlijk voor dieren

Productinformatie: Vitaminthe REG NL 2896. Per ml orale pasta: niclosamine 240 mg, oxibendazole 30 mg. Doeldieren: hond en kat. Kanalisatie: Vrij. Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld. www.virbac.nl en info@virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

Sponsors Voorjaarsdagen 259
Vijfde Internationale Moeflon Symposium in oktober 2005 259

Uitgelicht
Jeanette Voet temidden van medestudenten 260

Boekbespreking

KNMvD

In memoriam
Prof. dr. G. van der Meij; *L. Elving, A.W. Kersjes en G.C. van der Weijden* 261

Jaarcongresnieuws
Dromen over de toekomst van de dierenarts in de Efteling; *S. Umans* 262

Maatschappijnieuws
Schilderij Frenkel naar CIDC-Lelystad
Medewerker financieel-economisch en arbeidsrechtelijke zaken: Jurgen Schmitz 263
Bureau KNMvD 6 mei gesloten 264

Personalia 264
Doorlopende agenda 266
Deadline 267

Contents

Original paper
Autochtonous babesiosis in dogs in the Netherlands associated with local *Dermacentor reticulates* ticks; *T. de Lange, A. Nijhof, A. Taoufik, D. Houwers, E. Teske, and F. Jongejan* 234

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Pas op, ga snel achter de bank liggen!

Na het lezen van de rubriek Veterinair Tuchtrecht, zou je dit gevoel bijna bekruipen als er onverwacht toch iemand aanbelt terwijl je toch echt geen dienst hebt. De tijd dat dierenarts zijn automatisch betekende dat je per definitie 24 uur per dag klaarstond voor klanten, ligt naar ik dacht inmiddels ver achter ons. Sommigen vinden dit jammer, anderen (waaronder de arbeidsongeschiktheidverzekeraars) vinden dit een gezonde zaak. De afgelopen weken is op de veterinaire discussiesite van de KNMVD: Discus (www.knmvd.nl) hier al verwoed over gediscussieerd. Surf daar eens heen en laat weten wat u hiervan vindt.

Ingezonden bijdragen maken vaak ook duidelijk wat er onder de leden leeft. Zo ook de in deze aflevering geplaatste bijdrage in de rubriek Praktijk in bedrijf van Klaas Vos. Dierenartsen in loondienst hadden al aangegeven een collectieve arbeidsovereenkomst te willen (CAO) en in een enquête heeft een meerderheid van de werkgevers aangegeven dat ook te willen, zij het op vrijwillige basis.

Tussen het voornemen samen een kindje (CAO) te concipiëren en de daadwerkelijke geboorte ligt meestal minstens negen maanden. En wat sommigen vergeten, ook het zwanger worden lukt niet altijd direct dezelfde avond al. De briefschrijver spreekt van struisvogelpolitiek bij de werkgevers en legt daarmee naar mijn mening op dit moment de zwarte Piet daarmee op de verkeerde plaats. Vanwege de BPL-motie heeft het KNMVD-bestuur de werkgevers september jongstleden tegen hun zin opgedragen om zich gedurende twee maanden te onthouden van elke activiteit die zou leiden tot een vroegtijdige conceptie. Ook de door het bestuur/BPL wel erg laat aangevraagde testen op mogelijk verborgen erfelijke (NMa) gebreken in de motie, hebben de conceptie wellicht flink vertraagd. Gebreken waar de werkgeverscommissie overigens, ruim voor de ALV, al nadrukkelijk op had gewezen. Niet echt handig allemaal.

Maar inmiddels is het stel gelukkig zwanger: vanuit mijn functie als voorzitter van de werkgeversvereniging i.o. kan ik de lezers meedelen dat op het moment dat u dit editorial leest, de oprichtingsakte waarschijnlijk al bij de notaris gepasseerd zal zijn. Het MKB is al bezig met de inventarisatie van de huidige arbeidsvoorwaarden in de privé-praktijk. Binnenkort kan de ledenwerving voor de werkgeversorganisatie van start gaan. Het kind groeit dus goed.

Gaat deze aflevering van uw Tijdschrift dan alleen maar over sociaal-economische zaken? Gelukkig niet, ook vakinhoudelijk kunt u in deze aflevering aan uw trekken komen! Het artikel over autochtone babesiose geeft bijvoorbeeld aan dat voor deze ziekte de hond inmiddels echt niet eerst in het buitenland hoeft te zijn geweest. Het laatste woord over de rectumscheuren bij het paard is wellicht toch nog weer niet gezegd?

Kortom, het is de redactie wederom gelukt een aflevering te maken die informatie geeft over alle aspecten van de diergeneeskunde.

Tot slot wil ik u graag wijzen op een opmaaktechnische verandering in het Tijdschrift. Deze is bedoeld om het onderscheid tussen de verschillende katernen Wetenschap, Actua en KNMvD duidelijker te maken. De hoofdredactie heeft hiermee met name het katern Wetenschap met dubbele gerefeerde artikelen, eruit willen laten springen.

Anton Beijer

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Autochtone babesiose bij de hond in Nederland geassocieerd met lokale *Dermacentor reticulatus* teken

T. de Lange[1], A. Nijhof[2], A. Taoufik[2], D. Houwers[3], E. Teske[4] en F. Jongejan[2,5,6]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 234-8

Oorspronkelijk artikel

Samenvatting

In het voor- en najaar van 2004 zijn er in Nederland respectievelijk twintig en drie bevestigde gevallen van autochtone babesiose bij de hond gediagnosticeerd, waarvan vier met fatale afloop. Bij vier honden werden volwassen *Dermacentor reticulatus* teken aangetroffen. De casuïstiek en de diagnostiek van deze *B. canis*-uitbraak wordt nader beschreven.

Summary

Autochthonous babesiosis in dogs in the Netherlands associated with local *Dermacentor reticulatus* ticks

In the spring and autumn of 2004, 20 respectively 3 cases of autochthonous canine babesiosis were diagnosed in the Netherlands, four of which ended fatally. Adult Dermacentor reticulatus *ticks were found on four dogs. Case descriptions and diagnostics of this* B. canis *outbreak are discussed in more detail.*

Inleiding

Babesia canis is een protozoaire, intracellulaire bloedparasiet die, indien niet tijdig onderkend, sterfte onder honden kan veroorzaken. De parasiet wordt overgedragen door de *Dermacentor reticulatus* teek waarvan tot dusverre geen lokale populatie in Nederland beschreven is. Deze teek komt vooral in Zuid-, Midden- en Oost-Europa voor, waarbij het verspreidingsgebied reikt tot Zuid-Engeland, Zuid-België en Midden-Duitsland (6, 15).
Naast importgevallen van *B. canis* waarover recentelijk nog in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde werd gerapporteerd (16), zijn in Nederland al eerder incidentele gevallen van autochtone babesiose vastgesteld; bij twee honden in Koog aan de Zaan en bij drie honden op de Veluwe (14).

Als een gevoelige hond is geïnfecteerd met *B. canis* kunnen de volgende ziekteverschijnselen optreden: apathie, anorexie, hoge koorts, versnelde ademhaling en polsfrequentie. Er is sprake van een hemolytische anemie die gepaard kan gaan met hemoglobinurie. In dit acute stadium zijn de parasieten aantoonbaar in een bloeduitstrijkje gekleurd met Giemsa of Hemacolor®. Zonder behandeling kan icterus, splenomegalie en lymfadenopathie ontstaan en in ernstige gevallen nierfalen, diffuse intravasale stolling en sterfte (2).

In het afgelopen voorjaar werden wij door gezelschapsdieren-practici uit Den Haag en de omgeving van Arnhem geconsulteerd met betrekking tot patiënten zonder buitenlandanamnese die werden verdacht van babesiose. Met behulp van verschillende hierna beschreven methoden is bij deze patiënten de diagnose *B. canis* gesteld. Hetzelfde geldt voor drie gevallen uit het najaar van 2004. Van de eigenaren is nadere informatie verkregen over eventuele preventieve behandeling tegen teken, de specifieke uitlaatplaats en de geschiedenis van de hond.

Naar aanleiding van de eerste gevallen van autochtone babesiose werden door dierenartsen en diereigenaren vanuit heel Nederland teken opgestuurd voor determinatie. Op deze manier is een inventarisatie gemaakt van de verschillende tekensoorten die voorkomen op honden in Nederland.

Materiaal en methoden

Microscopisch onderzoek van bloeduitstrijkjes
Bloeduitstrijkjes werden tien minuten gekleurd in een 12% Giemsa kleurstof-oplossing na een fixatie van twee minuten in 100% methanol en vervolgens beoordeeld onder een binoculaire microscoop met een 1000X vergroting.

Serologisch onderzoek
Serologisch onderzoek met behulp van de IFAT werd uitgevoerd met *B. canis*-antigeen (isolaat uit Frankrijk, afkomstig van Intervet, Boxmeer, Nederland) zoals beschreven door Uilenberg *et al.* (14)

Moleculaire diagnostiek
De PCR/RLB waarmee onder andere het *Babesia-/Ehrlichia*-complex aangetoond kan worden, werd uitgevoerd zoals elders beschreven (8).

Tekendeterminatie
Ingezonden teken werden onder een prepareermicroscoop met een 10X-40X vergroting bekeken en gedetermineerd met gebruik van taxonomische informatie uit de literatuur (1, 4).

Resultaten

In totaal zijn drieëntwintig autochtone *B. canis*-gevallen bij honden van twee locaties gediagnosticeerd: de omgeving van de Rijkerswoerdse Plassen (ten zuiden van Arnhem) en Den Haag. De testresultaten en de klinische verschijnselen van deze dieren zijn samengevat in tabel 1 en 2. Hierna volgt de beschrijving van een selectie van vier illustratieve of opvallende casus.

[1] *Student Diergeneeskunde.*
[2] *Afdeling Parasitologie en Tropische Diergeneeskunde, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, Postbus 80165, 3508 TD Utrecht.*
[3] *Veterinair Microbiologisch Diagnostisch Centrum (VMDC).*
[4] *Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren.*
[5] *Department of Veterinary Tropical Diseases, Faculty of Veterinary Science, University of Pretoria, Private Bag X04, 0110, Onderstepoort, South Africa.*
[6] *Auteur voor correspondentie: F.Jongejan@vet.uu.nl, tel: +31(0)30-2532568, fax: +31(0)30-2540784.*

double refereed

Tabel 1. Overzicht van de testresultaten van babesiose-gevallen in Nederland bij honden zonder recente buitenlandanamnese. Tevens is te zien dat de tijdsduur van het begin van de eerste ziektesymptomen tot een correcte behandeling met imidocarb-dipropionaat afneemt nadat er via de media, KNMvD en binnen dierenartsenkring Den Haag in begin april ruchtbaarheid werd gegeven aan het voorkomen van babesiose bij honden zonder buitenlandanamnese in Nederland.
† overleden, NO niet onderzocht, + positief voor *B. canis*, - negatief voor *B. canis*.

Casusnr.		Woonplaats	Begindatum ziektesymptomen	1e imidocarb-dipropionaatbehandeling	Uitstrijkje	PCR / RLB	IFAT
1.		Arnhem	23 februari	20 april	NO	NO	1:640
2.		Arnhem	4 maart	1 april	-	+	NO
3.		Arnhem	9 maart	16 april	NO	+	1:640
4.		Arnhem	19 maart	8 april	NO	NO	1:1280
5.	†	Den Haag	21 maart	geen	+	+	-
6.		Arnhem	23 maart	2 april	NO	NO	1:1280/2560
7.	†	Arnhem	24 maart	geen	NO	+	-
8.		Arnhem	25 maart	1 april	+	+	1:2560
9.	†	Arnhem	26 maart	geen	NO	+	NO
10.		Den Haag	30 maart	7 april	NO	+	NO
11.		Den Haag	5 april	5 april	NO	+	1:80/160
12.		Den Haag	6 april	9 april	+	+	-
13.		Den Haag	7 april	13 april	+	+	1:1280
14.		Arnhem	10 april	20 april	-	+	1:1280
15.		Arnhem	14 april	14 april	+	+	NO
16.		Arnhem	27 april	10 mei	-	+	1:640
17.	†	Den Haag	28 april	29 april	+	+	-
18.		Den Haag	29 april	29 april	+	+	-
19.		Arnhem	4 mei	7 mei	+	NO	-
20.		Arnhem	7 mei	26 mei	+	+	1:640
21.		Den Haag	13 oktober	16 oktober	+	+	-
22.		Den Haag	23 oktober	8 november	+	+	NO
23.		Den Haag	2 november	4 november	+	+	NO

Casus 1
Op 23 februari 2004 wordt een drie jaar oude rottweiler teef uit Arnhem aangeboden bij de dierenarts met als klacht diarree. De hond is alert en heeft een temperatuur van 41.3°C. Ondanks een ingestelde behandeling met een antibioticum[7] en niet-steroïde ontstekingsremmers (NSAID)[8] is de volgende dag de urine erg donker en eet en drinkt de hond niet meer. De temperatuur is 39.5°C, de slijmvliezen zijn bleekroze en de hond reageert gevoelig bij buikpalpatie. In de dagen die volgen wordt het dier gerehydreerd en de aangepaste antibioticumkuur[9] voortgezet. Gezien de nog steeds bestaande verdenking van leptospirose wordt op 8 maart overgestapt op een ander antibioticum[10]. Op 2 april vertelt de eigenaar dat het dier voordat het ziek werd een teek heeft gehad. Er wordt bloed afgenomen voor onderzoek op babesiose en een eerste injectie imidocarb-dipropionaat[11] gegeven. In het bloed is sprake van een hypoproteinemie, een hypoalbuminemie en een verhoogd kreatininegehalte. Op 6 april blijkt uit de IFAT dat de hond een titer heeft van 1:640 tegen *B. canis*. Op 20 april wordt een tweede injectie imidocarb-dipropionaat gegeven. Het gaat op dat moment al veel beter met de hond. Op 29 april ontdekt de eigenaar een harde bult in de linkerlies. Hiervan wordt een dunne-naald-aspiratiebiopt (DNAB) genomen en opgestuurd. Het blijkt een celarme vloeistof te zijn waarschijnlijk als gevolg van de imidocarb-dipropionaat-injectie.
De hond werd niet preventief tegen teken behandeld en is nooit in het buitenland geweest. Het dier wordt uitgelaten in de omgeving van de Rijkerswoerdse Plassen, nabij de woonwijk Rijkerswoerd ten zuiden van Arnhem.

Casus 5
Op 21 maart 2004 wordt een tien jaar oude Schotse collie reu uit Den Haag aangeboden bij de dierenarts. De hond is slap, sloom en eet niet. Zijn temperatuur is 39.8°C en de slijmvliezen zijn bleekroze. Bij buikpalpatie is een vergrote milt te voelen. Het dier krijgt een injectie NSAID's[12]. 's Avonds blijkt er sprake te zijn van bilirubinurie. In de dagen die volgen begint de hond te braken, wordt icterisch, heeft petechiën

Tabel 2. Samenvatting van de klinische verschijnselen van de onderzochte casussen uit het voorjaar van 2004.

Symptomen	Totaal aantal gevallen (n=20)
Sloom	17 (85%)
Anorexie	16 (80%)
Koorts	13 (65%)
Donkere urine	12 (60%)
Bleke slijmvliezen	11 (55%)
Anemie	10 (50%)
Braken	7 (35%)
Bilirubinurie	6 (30%)
Icterus	6 (30%)
Splenomegalie	6 (30%)
Gevoelige buik	5 (25%)
Hepatomegalie	5 (25%)
Overleden	4 (20%)
Diarree	4 (20%)
Lymfadenopathie	1 (5%)

[7] *Sulfatrim® 80/400 tabletten, A.S.T Beheer, Oudewater, Nederland.*
[8] *Rimadyl® injectievloeistof en 50 mg tabletten, Pfizer Animal Health BV, Capelle a/d IJssel, Nederland.*
[9] *Synulox® 250 mg, Pfizer Animal Health BV, Capelle a/d IJssel, Nederland.*
[10] *Doxoral® 75 mg tabletten, A.S.T. Beheer, Oudewater, Nederland.*
[11] *Imizol® (Schering-Plough, Utrecht, Nederland), verkrijgbaar via Apotheek Faculteit Diergeneeskunde, Utrecht, Nederland.*
[12] *Tolfedine® 4%, Vetoquinol B.V., 's-Hertogenbosch, Nederland.*

double refereed

en krijgt bloederige diarree. Er wordt een infuus aangelegd en een injectie corticosteroïden[13] in combinatie met een antibioticum[14] gegeven. Uit echografie blijkt dat de lever diffuus echoarm is en de milt vergroot met een grove structuur. Er worden van zowel lever als milt DNAB genomen. Op 23 maart 2004 wordt het dier geëuthanaseerd. Op 24 maart komt de bloeduitslag binnen waaruit blijkt dat er sprake was van een trombocytopenie en in het bloeduitstrijkje zijn *Babesia*-parasieten gevonden. Uit de afgenomen DNAB's blijkt dat de lever celarm was met aanwijzingen voor extra-hepatische cholestase. In de milt was sprake van een reactieve hyperplasie. Met behulp van de IFAT werden geen antilichamen aangetoond maar de PCR-RLB was positief voor *B. canis*. Het dier werd niet preventief behandeld tegen teken, wordt uitgelaten in de Scheveningse bosjes, een stuk duinbos in Den Haag door de gemeente aangewezen als 'uitrengebied', en is nooit in het buitenland geweest.

Casus 13

In het weekend van 10 april 2004 wordt een zieke vier jaar oude basset reu uit Den Haag aangeboden. Het dier heeft sinds drie dagen geen eetlust meer, is sloom, braakt en heeft diarree. De temperatuur is 40.3 °C en bij het lichamelijk onderzoek worden verder geen bijzonderheden gevonden. In de urine is sprake van een hemoglobinurie. Er wordt wat bloed afgenomen om te laten onderzoeken op babesiose. Een antibioticum[15], NSAID's[16] en vitamine B_{12}[17] worden toegediend en antibioticumtabletten[7] worden mee naar huis gegeven. Op 13 april wordt de reu aangeboden bij de Universiteits Kliniek voor Gezelschapsdieren (UKG) in Utrecht. Hier komt naar voren dat het dier twee weken geleden een teek heeft gehad. Op dit moment zit er een teek op zijn rug. De teek wordt gedetermineerd en het blijkt een volwassen *Dermacentor reticulatus* vrouwtje te zijn. De temperatuur van de hond is 38.2°C en bij longauscultatie is caudaal verscherpt ademen te horen. Bij buikpalpatie is de milt vergroot. Er wordt een injectie imidocarb-dipropionaat[11] gegeven. Uit het bloedonderzoek blijkt dat de hematocriet 0.26 l/l is en het aantal reticulocyten te laag om van een regeneratieve anemie te kunnen spreken. In het bloeduitstrijkje wordt *Babesia* gevonden, de IFAT geeft een positieve titer van 1:1280 met *B. canis*-antigeen en later blijkt dat ook de PCR/RLB positief is voor *B. canis*. Het dier wordt opgenomen en er worden diverse onderzoeken verricht. Een infuus wordt toegediend in verband met verhoogde nierwaarden. Uit biopten, genomen onder echobegeleiding, blijkt dat de milt reactief is en in de lever een ontstekingsbeeld is te zien. Het te lage kaliumgehalte in het bloed wordt gecorrigeerd en een antibioticum[10] voorgeschreven. Op 16 april mag de hond weer naar huis. Op 26 april komt de hond langs op de polikliniek hematologie voor een controle en een tweede injectie imidocarb-dipropionaat. De hematocriet is op dat moment gestegen tot 0.40 l/l en het aantal thrombocyten is eveneens hoger dan voorheen. De hond is niet preventief tegen teken behandeld en nooit in het buitenland geweest. Het dier wordt uitgelaten in de Scheveningse bosjes.

Casus 22

In het najaar van 2004, op 13 oktober vertoont een tien jaar oude kruising teef uit Den Haag sloom gedrag. De volgende dag eet ze niet meer en blijft ze sloom. De temperatuur is 40°C en de buik gevoelig. Er wordt een antibioticumkuur[9] ingesteld en een pijnstiller[16] gegeven. Op 16 oktober is de hond lusteloos en braakt. Er wordt hierop een injectie gegeven met metoclopramide[18]. Tevens produceert de hond donkerbruine urine. De hematocriet is 0.22 l/l en de hond wordt onder verdenking van babesiose doorgestuurd naar Utrecht. Op de UKG wordt uitgebreid bloedonderzoek verricht en na het vinden van *Babesia* parasieten in een bloeduitstrijkje een behandeling met imidocarb-dipropionaat[11] ingesteld. De hond reageert vervolgens op deze injectie met de volgende verschijnselen: speekselen, lethargie, hijgen en braken. Hierop wordt een injectie metoclopramide[18] toegediend. Het kaliumgehalte is laag en wordt gecorrigeerd. Op 19 oktober mag de hond naar huis. In mei heeft de hond een tekenband omgekregen. Het dier is nooit in het buitenland geweest en wordt meestal uitgelaten in de Scheveningse bosjes.

Tekendeterminatie

Tijdens het onderzoek zijn er in totaal 567 teken door dierenartsen en eigenaren opgestuurd en vervolgens gedetermineerd. *Ixodes ricinus* (510) werd het meest frequent aangetroffen op honden, gevolgd door *Ixodes hexagonus* (33), *Rhipicephalus sanguineus* (totaal twintig, gevonden op twee honden uit Den Haag) en *Dermacentor reticulatus* (totaal vier, drie uit Den Haag en één uit Rijkerswoerd). Daarnaast werden er op een vos zes *Ixodes canisuga* teken aangetroffen.

Discussie

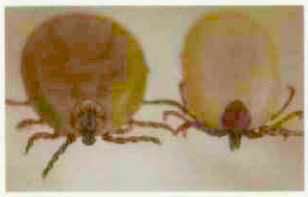
Het staat vast dat de drieëntwintig hier beschreven *B. canis* infecties bij honden in Nederland zijn opgelopen door het ontbreken van een (recente) buitenlandanamnese in alle gevallen. De vondst van vier volwassen *Dermacentor reticulatus* teken op vier patiënten afkomstig uit de twee epidemische verheffingen, ten zuiden van Arnhem in de omgeving van de Rijkerswoerdse Plassen en in Den Haag in de omgeving van de Scheveningse Bosjes, lijken erop te wijzen dat in deze gebieden een met *B. canis* geïnfecteerde *D. reticulatus* tekenpopulatie aanwezig is.

D. reticulatus is een drie-gastherige teek wat inhoudt dat beide vervellingen (van larve naar nimf en van nimf naar adult) op de grond plaatsvinden en elk levensstadium dus opnieuw een gastheer moet zoeken. Voor larven en nimfen zijn dit kleine zoogdieren, knaagdieren, wezelachtigen, insectivoren en soms vogels (nimfen). Volwassen teken parasiteren op honden, herkauwers, paarden, hertachtigen en vossen. De gehele levenscyclus kan onder optimale omstandigheden een jaar in beslag nemen maar duurt gewoonlijk drie jaar (1, 4, 5). De twee pieken van klinische babesiosegevallen in maart/april en oktober/november zijn in overeenstemming met de literatuur waarin activiteitspieken van adulte *D. reticulatus* teken gevolgd door *B. canis* infecties beschreven worden in het voorjaar en een lichtere piek in het najaar in de Rhône Vallei, Frankrijk (7).

Naast *D. reticulatus* wordt ook *D. marginatus* een rol als vector van *B. canis* toegeschreven. Het verspreidingsgebied van deze

[13] *Dexadreson®, Intervet Nederland B.V., Boxmeer, Nederland.*
[14] *Gentamycine®, Eurovet Animal Health B.V., Bladel, Nederland.*
[15] *Diatrim® 24% P.I., Eurovet Animal Health B.V., Bladel, Nederland.*
[16] *Finadyne®, Schering-Plough, Utrecht, Nederland.*
[17] *Catosal®, Bayer B.V., Mijdrecht, Nederland.*
[18] *Primperid ®, CEVA Santé Animale SA, Libourne, Frankrijk.*

double refereed



Figuur 2. Een *Dermacentor reticulatus* vrouwtje (links) en *Ixodes hexagonus* vrouwtje (rechts). Opmerkelijk is het verschil in lengte van de monddelen (langer bij *Ixodes* teken) en het egaal gekleurde schild van de *Ixodes* teek versus het schild met een netwerk van witte strepen en vlekken van de *Dermacentor* teek.



Figuur 3. Een *Dermacentor reticulatus* mannetje (links) en *Ixodes ricinus* mannetje (rechts). Ook hier zijn de belangrijkste verschillen tussen beide soorten zichtbaar. Bij harde teken (Ixodidae) zoals *I. ricinus en D. reticulatus* bedekt het schild de gehele dorsale zijde van het volwassen mannetje, in tegenstelling tot de volwassen vrouwtjes waar alleen het voorste gedeelte van de rugzijde bedekt wordt door een schild (zie figuur 2).

teek reikt echter niet zo noordelijk als dit van *D. reticulatus* en deze teek is in Nederland nog niet gevonden (4, 6). Van andere in Nederland voorkomende teken, zoals de qua aantal belangrijkste *Ixodes ricinus* teek (Figuur 3) is niet aannemelijk dat zij een rol als vector kunnen spelen. Een beperkt transmissie-experiment met *I. ricinus* als vector van *B. canis* verliep negatief en ook de distributiepatronen van de *I. ricinus* teek en *B. canis* infecties in Europa komen niet overeen (1, 3, 12). Ook *Ixodes hexagonus* (Figuur 2) en *Ixodes canisuga*, twee andere aangetroffen teken, zijn voor zover bekend geen vector van *B. canis*. *Rhipicephalus sanguineus*, een teek die veelvuldig in (sub-)tropische gebieden voorkomt en in Nederland meerdere malen in kennels en binnenshuis is gevonden werd ook tijdens dit onderzoek aangetroffen en is onder andere de vector van *Babesia vogeli*, maar niet van *B. canis*. *B. vogeli* is één van de grote *Babesia*-parasieten die voorkomen bij honden en die in het verleden als één soort werden beschouwd, maar sinds 1989 op basis van hun verschillen in kruisimmuniteit en vectoren zijn onderverdeeld in drie soorten: *B. canis*, *B. vogeli* en *B. rossi* (6, 13).

De combinatie van de bovenstaande gegevens leiden ons tot de hypothese dat omstreeks 2002 minimaal twee bevruchte en met *B. canis* geïnfecteerde *D. reticulatus*-vrouwtjes, afkomstig van honden uit een endemisch gebied, in Nederland afgevallen zijn en eitjes hebben gelegd: één in omgeving Den Haag en één in omgeving Arnhem (Rijkerswoerd). Honden meegenomen door vakantiegangers naar Zuid-Europa (circa 225.000 op basis van het jaarlijkse aantal verplichte rabiësvaccinaties. Bronnen: RVV, Pfizer Animal Health), honden door buitenlandse vakantiegangers meegebracht naar Nederland of honden geïmporteerd in Nederland kunnen, indien afkomstig uit een *B. canis* endemisch gebied, dergelijke geïnfecteerde teken hebben meegebracht. Bij de laatste mogelijkheid gaat het jaarlijks om ongeveer 1500-1600 honden, waarvan een aanzienlijk deel uit Zuid-Europa (gegevens Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland, Amsterdam). De uitgekomen larven zouden hierna succesvol hun levenscyclus hebben kunnen voltooien tot het bereiken van het volwassen stadium in het voor- en najaar van 2004. Eenmaal volwassen zouden zij hun gastheren (honden) geïnfecteerd hebben met *B. canis*, die transovarieël (van volwassen vrouwtje via haar eitjes op de larven) en transstadieël (van larve naar nimf en van nimf naar het volwassen stadium) overgedragen kan worden binnen een *D. reticulatus* populatie. De vier op patiënten gevonden *D. reticulatus* teken zijn alle positief getest op *B. canis* met behulp van de PCR/RLB en ook de eitjes van een *D. reticulatus* vrouwtje, gevonden in Den Haag, bleken hierbij positief te zijn (8).

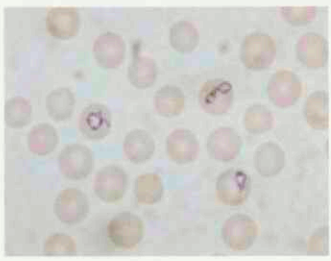
Een tweede hypothetische mogelijkheid die ten grondslag kan liggen aan de *B. canis* infecties in Nederland is dat *B. canis* geïnfecteerde *D. reticulatus* nimfen zijn afgevallen van trekvogels en vervolgens verveld zijn tot volwassen exemplaren in omgeving Den Haag en de Rijkerswoerdse Plassen. De typische locaties waar de *B. canis* infecties hoogstwaarschijnlijk opgelopen zijn, namelijk uitlaatplaatsen waar juist veel honden samenkomen, spreken deze hypothese echter tegen.

Enkele pogingen van ons om door middel van sleepdoeken in de vegetatie *D. reticulatus* teken te vinden bleken vruchteloos, waarschijnlijk door ongunstige weersomstandigheden op het moment van onderzoek. Het aantonen van de verschillende levensstadia door veldonderzoek in beide epidemische verheffingen is noodzakelijk om te bewijzen dat *D. reticulatus* zich daadwerkelijk hier heeft gevestigd. Of deze teek zich in Nederland kan handhaven zal de toekomst uitwijzen, maar onder redelijk vergelijkbare klimatologische omstandigheden komen in zuidwest Engeland, België en Duitsland gelokaliseerde populaties voor (5, 15). Verdere verspreiding kan zich voordoen indien de biotoop hiervoor geschikt is, maar wordt niet vaak gerapporteerd.

Het aantal van de in dit artikel beschreven casus, drieëntwintig, geeft waarschijnlijk maar een deel van het totale aantal geïnfecteerde honden weer. Lokale dierenartsen hebben naar alle waarschijnlijkheid niet alle gevallen bij ons laten onderzoeken of gemeld. Daarnaast kunnen sommige infecties subklinisch zijn verlopen (2). Een uitgebreid epidemiologisch onderzoek onder de lokale hondenpopulatie zou antwoord kunnen geven op de vraag omtrent het ware aantal *B. canis* geïnfecteerde honden.

Voor de Nederlandse gezelschapsdierenpractici zal het duidelijk zijn dat een infectie met *B. canis* niet meer uitsluitend voorkomt bij honden met een recente buitenlandanamnese. Mocht er een hond worden aangeboden met verschijnselen als koorts, anorexie, lusteloosheid, anemie en hemoglobinurie, dient babesiose aan de differentiaaldiagnose te worden toegevoegd, zeker wanneer de patiënt in het voorjaar (maart/april) of najaar (oktober/november) deze symptomen vertoont.

Voor het stellen van de diagnose *B. canis* is het aantonen van *Babesia*-parasieten in de rode bloedcellen in een bloeduitstrijkje altijd de methode van eerste keuze, zeker in het beginstadium van de



Figuur 1. Giemsa gekleurd bloeduitstrijkje van een met *Babesia canis* geïnfecteerde patiënt. De protozoa in de erythrocyten zijn duidelijk zichtbaar.

double refereed

ziekte wanneer de parasitemie hoog is (Figuur 1). Nader bloedonderzoek met de PCR/RLB leidt tot een verdere typering op speciesniveau en is zeer gevoelig, wat bij een lage parasitemie mogelijk tot vals-negatieve uitslagen leidt wanneer alleen naar een uitstrijkje gekeken zou worden. De PCR/RLB is een test waarbij het DNA van de parasiet aangetoond wordt en men gelijktijdig onderscheid kan maken tussen verschillende soorten gedetecteerde bloedparasieten (6, 9, 10). Met de PCR/RLB werd er in dit onderzoek geen ander pathogeen dan *B. canis* aangetoond in de bloedmonsters. In de onderzochte monsters was geen gelijktijdige infectie met bijvoorbeeld *Ehrlichia canis* aanwezig, een pathogeen die in de Nederlandse gezelschapsdierenpraktijk soms als co-infectie met *Babesia sp.* aangetroffen wordt bij honden met een buitenlandanamnese en overgedragen wordt door de teek *R. sanguineus* (8, 16). Het detecteren van antilichamen met behulp van de IFAT is in het acute stadium van infectie niet zinvol omdat er nog geen antilichamen gevormd zijn, maar kan in een later stadium wel gebruikt worden om blootstelling aan de parasiet aan te tonen.

Mocht een infectie met *B. canis* bevestigd worden door middel van een bloeduitstrijkje, IFAT of PCR-RLB, dan dient een behandeling met imidocarb-dipropionaat te worden ingesteld. Een eenmalige injectie van 7,5 mg/kg lichaamsgewicht subcutaan of intra-musculair toegediend zou volgens sommige bronnen volstaan als therapie bij ongecompliceerde *B. canis* infecties bij de hond (2, 10). Hierbij dient de kanttekening te worden gemaakt dat dit therapievoorstel voortkomt uit een onderzoek waarin gebruik werd gemaakt van experimentele infecties met *B. rossi*, de aan *B. canis* verwante en voor honden zeer pathogene *Babesia*-soort overgedragen door de *Haemaphysalis leachi* teek voorkomend in tropisch en zuidelijk Afrika (10, 13). Andere bronnen spreken van een dosis van 6,6 mg/kg lichaamsgewicht gevolgd door een tweede identieke dosis op veertien dagen na de eerste. Dit behandelschema lijkt met name van belang bij een *Babesia gibsoni*- of een *Ehrlichia canis* infectie (de laatste al dan niet als co-infectie van *Babesia sp.*), twee andere door teken overdraagbare pathogenen die ziekte bij de hond kunnen veroorzaken (2). Imidocarb-dipropionaat is in Nederland niet geregistreerd voor diergeneeskundig gebruik en is alleen verkrijgbaar via de Apotheek van de Faculteit Diergeneeskunde te Utrecht.
Preventief kan er naast het gebruik van diverse antiparasitaire middelen met een geregistreerde werking tegen teken ook gevaccineerd worden tegen *B. canis* (11). Momenteel zijn in Nederland twee vaccins geregistreerd, Pirodog® (Merial BV, Velserbroek, Nederland) en sinds september 2004 Nobivac® Piro (Intervet International BV, Boxmeer, Nederland). Beide vaccins voorkomen de infectie niet maar verminderen de ernst van de ziekteverschijnselen bij het optreden van een infectie.

Bij casus 22 is er sprake van het gebruik van een tekenband waarbij toch een *B. canis* infectie heeft kunnen plaatsvinden. Volgens de bijsluiter is de maximale werkingsduur van deze tekenband zes maanden, maar de duur en mate van bescherming is wel afhankelijk van verschillende factoren als de lengte en toestand van de vacht, de activiteit van het dier en de besmettingsgraad waardoor de werkingsduur in dit geval mogelijk bekort is. Tekenpreventie gedurende het hele jaar is aan te raden ter voorkoming van verschillende door teken overdraagbare infecties, maar maximale tekenpreventie in risicogebieden ter voorkoming van een *B. canis*-besmetting is gezien de twee activiteitspieken van volwassen *D. reticulatus*-teken met name van belang van begin maart tot juni en van half september tot eind oktober (7).

De Nederlandse gezelschapsdierenpracticus, in het bijzonder in omgeving Den Haag en Arnhem maar mogelijk ook in andere delen van het land, moet dus rekening houden met de mogelijkheid van autochtone babesiose bij de hond indien verschijnselen als sloomheid, anorexie, anemie en donkere urine zich voordoen, zeker wanneer een recente tekenbeet in de anamnese vermeld wordt.

Dankbetuiging

Wij danken alle patiënteigenaren en dierenartspraktijken die hun medewerking hebben verleend aan dit onderzoek. Daarnaast zijn wij Martin van Leeuwen van het diagnostisch laboratorium van de Universiteitskliniek Gezelschapsdieren dank verschuldigd voor het beoordelen van bloeduitstrijkjes.

Literatuur

1. Arthur DR. British ticks. Butterworths, Londen 1963: 23-82.
2. Boozer AL, and Macintire DK. Canine Babesiosis. Vet Clin N Am-Small 2003; 33: 885-904.
3. Enigk K. Das vorkommen der Hundepiroplasmose in den besetzten Ostgebieten. Deut Tropenmed Z 1944; 49: 88-93.
4. Estrada-Peña A, Bouattour A, Camicas J-L, and Walker AR. Ticks of domestic animals in the Mediterranean region, a guide to identification of species. University of Zaragoza, Zaragoza, Spain 2004. 131 pp.
5. Hillyard PD. Ticks of North-West Europe; keys and notes for identification of species. Shrewsbury: Field Studies Council 1996: 176 pp. (Synopses of the British Fauna. New Series; 52).
6. Jongejan F. Teken en door teken overgedragen ziekten. Diergeneesk Memorandum 2001; 48, nr. 1: 51 pp.
7. Martinod S, and Gilot B. Epidemiology of canine babesiosis in relation to the activity of *Dermacentor reticulatus* in southern Jura (France). Exp Appl Acarol 1991; 11: 215-22.
8. Matjila PT, Nijhof AM, Lange T de, Houwers DJ, Teske E, Taoufik A, Penzhorn BL, and Jongejan F. Autochthonous canine babesiosis in the Netherlands. Opgestuurd voor publicatie 2004.
9. Nijhof AM, Penzhorn BL, Lynen G, Mollel JO, Morkel P, Bekker CP, and Jongejan F. *Babesia bicornis* sp. nov. and *Theileria bicornis* sp. nov.: tick-borne parasites associated with mortality in the black rhinoceros (*Diceros bicornis*). J Clin Microbiol 2003; 41: 2249-54.
10. Penzhorn BL, Lewis BD, Waal DT de, and Lopez Rebollar LM. Sterilisation of *Babesia canis* infections by imidocarb alone or in combination with diminazene. J S Afr Vet Ass 1995; 66: 157-9.
11. Schetters TPM, Kleuskens JAGM, Scholtens NC, Pasman JW, and Bos HJ. Vaccination of dogs against *Babesia canis* infection using antigens from culture supernatants with emphasis on clinical babesiosis. Vet Parasitol 1994; 52: 219-33.
12. Trotz-Williams LA, and Trees AJ. Systematic review of the distribution of the major vector-borne parasitic infections in dogs and cats in Europe. Vet Rec 2003; 152: 97-105.
13. Uilenberg G, Franssen FFJ, Perié NM, and Spanjer AAM. Three groups of *Babesia canis* distinguished and a proposal for nomenclature. Vet Quart 1989; 11: 33-40.
14. Uilenberg G, Top PDJ, Arends PJ, Kool PJ, Dijk JE van, Schieveen PBE van en Zwart D. Autochtone babesiose bij de hond in Nederland? Tijdschr Diergeneeskd 1985; 110: 93-8.
15. Zahler M, Steffenz TH, Litz S, Hähnel WC, Rinder H, und Gothe R. *Babesia canis* und *Dermacentor reticulatus* in München, ein neuer Naturherd in Deutschland. Tierarztl Prax 2000; 28: 116-20.
16. Zandvliet MMJM, Teske E en Piek CJ. *Ehrlichia*- en *Babesia*-infecties bij de hond in Nederland. Tijdschr Diergeneeskd 2004; 129: 740-5.

double refereed

VET EARLY CARE



Royal Canin introduceert Vet Early Care, een uniek preventief voedingsconcept voor de kat

De Vet Early Care range voor de kat:

- Houdt rekening met de belangrijkste gezondheidsrisico's die een kat gedurende zijn leven kan lopen.
- Biedt specifieke voedingen voor gecastreerde katten en kittens.
- Is gebaseerd op de S/O Index* en heeft daarmee een preventieve werking tegen zowel struviet- als calciumoxalaat urolithiasis.
- Biedt een compact assortiment preventieve voedingen, exclusief voor de dierenartsenpraktijk.

* Kittenvoedingen uitgezonderd

Voor meer informatie over de nieuwe Vet Early Care range voor de kat kan de Focus Special Edition "Preventative nutrition for major health risks in cats" worden aangevraagd bij onderstaand adres of bij de Royal Canin dierenartsenbezoeker.

Royal Canin Nederland BV - Veterinaire Service
Postbus 63 - 5460 AB Veghel
Tel. 0413 - 318 444 (bestellingen) of 318 400 (productinformatie)
E-mail: info@royalcanin.nl - Internet: www.royalcanin.nl

ROYAL CANIN
VET EARLY CARE™



Met **Aurizon**® betekent efficiëntie in otitis ook een snelle verlichting van de pijn.

"Berny-Stazzu F. and al.: Efficacy of a marbofloxacin auriculair suspension, Aurizon®, in the treatment of acute external otitis in dogs, BSAVA Congress, Birmingham, 04/01"

Een belangrijke reden om uw gebruikelijke behandeling tegen otitis te herzien. Want Aurizon® staat u toe om uw patiënten een uitermate hoge kans op genezing te bieden, in combinatie met het gemak van een éénmalige toediening per dag en een zeer snelle pijnverlichting.



Kunt u zich minder veroorloven?



Aurizon® Snel resultaat en slechts eenmaal per dag

Vétoquinol
a Sign of Passion

AURIZON, suspensie, oordruppels, marbofloxacine, clotrimazole, dexamethasone. **Samenstelling per ml**: marbofloxacine 3 mg, clotrimazole 10 mg, dexamethasone (als acetaat), 0,9 mg. **Eigenschappen**: Dit product is een combinatie van drie actieve bestanddelen: Marbofloxacine, een bactericide antimicrobieel middel met een zeer breed werkingsspectrum tegen Gram-positieve bacteriën (in het bijzonder Staphylococcus intermedius) en Gram-negatieve bacteriën (Pseudomonas aeruginosa, Escherichia coli en Proteus mirabilis); Clotrimazole, een antimycoticum, met een breed werkingsspectrum dat in het bijzonder bedoeld is voor Malassezia pachydermatis; Dexamethasonacetaat met een anti-inflammatoire en jeukstillende werking. **Doeldier**: Hond. **Indicaties**: Behandeling van otitis externa veroorzaakt door zowel bacteriën als schimmels – respectievelijk bacteriën gevoelig voor marbofloxacine en schimmels (vooral Malassezia pachydermatis) gevoelig voor clomitrazole. Het product dient gebruikt te worden op basis van gevoeligheidstesten. **Contra-indicaties**: Niet toedienen aan honden met een perforatie van het trommelvlies. Niet toedienen aan honden met een bekende overgevoeligheid voor een van de componenten. Niet toedienen aan drachtige of lacterende teven. **Bijwerkingen**: De normaal optredende bijwerkingen bij gebruik van corticosteroiden kunnen voorkomen (veranderingen van de biochemische en hematologische parameters, zoals toename van alkalische fosfatase en aminotransferase, enige neutrofilie). Langdurig en intensief gebruik van topicale corticosteroidpreparaten kan locale en algemene effecten veroorzaken, zoals onderdrukking van de bijnierfunctie, dunner worden van de huid en vertraagde wondgenezing. **Dosering en toedieningsweg**: Goed schudden voor gebruik. Een maal per dag 10 druppels in het oor, gedurende 7 tot 14 dagen. Na 7 dagen behandelen, dient de dierenarts de noodzaak om de behandeling met nog een week te verlengen, te beoordelen. Een druppel van dit preparaat bevat 71 µg marbofloxacine, 237 µg clotrimazol en 23,7µg dexamethasonacetaat. Na toediening kan de basis van het oor kort en voorzichtig gemasseerd worden om het preparaat in de diepere delen van de gehoorgang te laten doordringen. Als het product bestemd is voor gebruik bij meerdere honden, één buisje per hond gebruiken. **Wachttijd**: Niet van toepassing. **Registratiehouder**:Vétoquinol B.V. – Postbus 3191 – 5203 DD 's-Hertogenbosch. **Registratienummer**: REG NL 10277. **Kanalisatiestatus**: UDA . Verdere informatie op aanvraag beschikbaar.

Geen dienst, wel diergeneeskunde

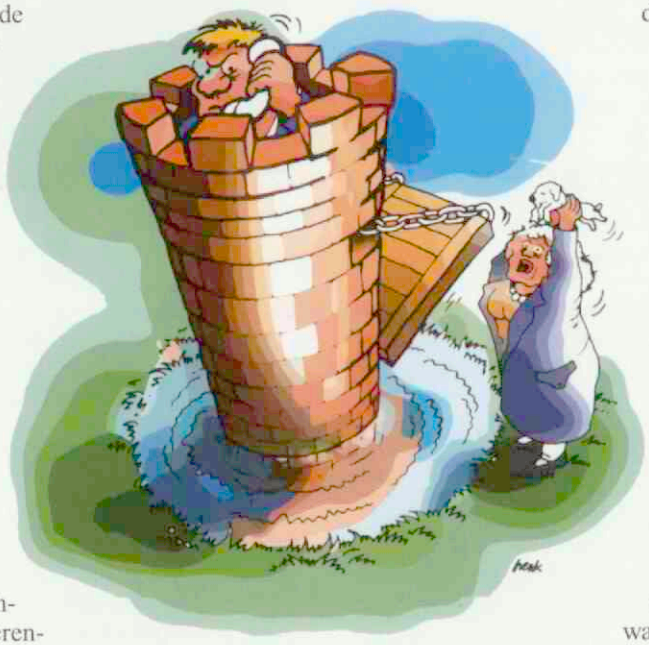
Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

De nachtmerrie, en de vraag die steeds weer terugkomt bij lezingen en andere gelegenheden: moet ik ook hulp verlenen als ik geen dienst heb en er iemand voor de deur staat? Kan ik het helpen dat mijn collega geen hulp verleent? Wat zou u doen?

Malthezer hartje

Het is natuurlijk schrikken als blijkt dat je hoestende Malthezertje een hartafwijking heeft, maar met Furosemide en Vasotop is het hondje snel weer de oude. Het gaat zelfs zo goed dat de dierenarts ruim een week na het eerste consult vindt dat de Furosemide niet meer nodig is. Of er nu verband is of niet, twee dagen later begint het hondje weer te hoesten en krijgt het opnieuw benauwd. Dat gebeurt op zondagavond, en de eigenaar belt de dienstdoende dierenarts. Ook die constateert een systolische souffle en vindt de tonsillen van de hond rood en vergroot. Met antibiotica moet het hondje het deze zondag maar volhouden, dan kan de eigenaar maandag meteen naar zijn eigen dierenarts.



Hart bellen!

Helaas, de antibiotica helpen niet of maken het nog een graadje erger, want diezelfde nacht stikt het hondje er ongeveer in. Hij hoest, geeft over, vliegt van benauwdheid tegen de deur op en zakt door zijn poten. In paniek belt de eigenaar de dienstdoende dierenarts, maar die hoort de telefoon niet en neemt niet op. De eigenaar blijft rondbellen op zoek naar een dierenarts die hulp kan en wil bieden. De dierenarts in deze kwestie beantwoordt de telefoon wel, maar meldt meteen dat hij geen dienst heeft en verwijst de eigenaar terug. Vijf kwartier later heeft de eigenaar nog steeds niemand te pakken en belt voor de vierde keer met de dierenarts die wel de telefoon opneemt. Die beoordeelt de situatie uiteindelijk als ernstig, en laat de eigenaar dan toch maar naar de praktijk komen. Dat mag dan niet meer baten, bij aankomst blijkt het hondje al dood te zijn.

Wat zou je doen.....?

En dan volgt bij het Tuchtcollege de onvermijdelijke vraag: de dierenarts die wordt aangeklaagd had geen dienst en was ook niet de eigen dierenarts. Had hij eerder hulp moeten bieden?
Het Tuchtcollege komt terug op een basisuitgangspunt dat in verschillende zaken terugkomt: Een dierenarts die een dier krijgt aangeboden waarvan de houder vreest dat het in een acute noodtoestand verkeert, moet aannemen dat daar inderdaad sprake van is. Alleen op grond van deugdelijke veterinaire argumenten (lees: anamnese, onderzoek) mag het tegendeel worden aangenomen.

Of de dierenarts die wordt benaderd wel of geen dienst heeft, is daarbij niet van doorslaggevend belang!

In eerste instantie was het niet onjuist dat de dierenarts de eigenaar verwees naar de dienstdoende dierenarts. Daarna ging het mis: bij het tweede telefoontje van de eigenaar, en de mededeling dat de dienstdoende dierenarts onbereikbaar was, had de dierenarts beter moeten vragen wat er aan de hand was, en zo nodig hulp moeten bieden. Misschien had hij zelfs zelf kunnen proberen om contact op te nemen met de waarnemer? Hoe dan ook, de eigenaar pas na het vierde gesprek uitnodigen om naar de praktijk te komen is echt te laat.

Geen waarschuwing en geen berisping....

Het Tuchtcollege vindt een waarschuwing of berisping niet meer voldoende, vooral omdat de dierenarts de laatste twee jaar al twee keer een berisping heeft opgestreken. Eén van die keren had ook te maken met een weigering om nachtelijke hulp te verlenen. Daarom wordt deze keer een boete van € 500 opgelegd. Dierenarts ben je - blijkbaar - 24 uur per dag. De dierenarts in kwestie zal nog wel eens hebben gewenst dat hij die nacht ook zijn telefoon rustig had laten rinkelen....

Hoogleraar Dier en Recht Annelies Freriks: "Het is belangrijk dat je als dierenarts weet binnen welke kaders je werkt"

Tekst en foto's: Susan Umans

Interview

Sinds 1 januari 2005 is Annelies Freriks hoogleraar Dier en Recht aan de faculteit Rechtsgeleerdheid, disciplinegroep Staats- en Bestuursrecht van de Universiteit Utrecht. "De leerstoel beslaat een heel breed werkterrein", vindt zij zelf, "waarin ik graag meer aandacht wil voor het Europese en internationale kader, omdat daar heel veel gebeurt." Een gesprek met een jurist die meent dat het grondwettelijk vastleggen van de rechten van het dier op dit moment niet zoveel toevoegt.



Naast haar hoogleraarschap werkt Annelies Freriks drie dagen in de week bij advocatenkantoor AKD Prinsen Van Wijmen in Breda, waar zij zich voornamelijk bezighoudt met zaken op het gebied van life sciences, agro- en food business. "Denk aan diergeneesmiddelen, geneesmiddelen en bestrijdingsmiddelen." Freriks gaf een aantal jaar geleden in Utrecht les in natuurbeschermingsrecht - dat ook nog steeds in haar advocatenwerkzaamheden aan de orde komt - en werd daarna hoofddocent in Wageningen. Zo belandde zij in de levensmiddelenhoek, en hield ze zich bezig met de evaluatie van de Wet op de dierproeven. En nu dus hoogleraar Dier en Recht.

Brede leerstoel

"Deze leerstoel, Dier en Recht, is natuurlijk heel breed", aldus Freriks. "Het werkterrein omvat vraagstukken over de veehouderij, gezelschapsdieren, in het wild levende dieren en proefdieren en heeft ook heel veel raakvlakken met andere gebieden, zoals agrarisch recht, milieurecht en levensmiddelenrecht. De dierenarts kan bijvoorbeeld te maken krijgen met levensmiddelenrecht, in de vorm van controles van dieren die binnen de Europese Unie worden gebracht of vervoerd. Vanuit de veterinaire kant gaat het dan met name om gezondheids- en welzijnseisen. Dit is echter voor een belangrijk deel geen Nederlands recht. Ik wil in deze leerstoel meer aandacht voor het Europese en internationale kader, omdat daar heel veel gebeurt. Hygiënevoorschriften, fokken van dieren, transport van dieren, slachthuizen, het zijn allemaal rechtsgebieden waar Europa een heel belangrijke stempel op drukt."
De hoogleraar is op dit moment onder meer bezig met publicaties over het in elkaar schuiven van Europese regelgeving op het vlak van diergezondheid, dierenwelzijn en voedselveiligheid. "Met name de vraag wat dat betekent voor de controles door de lidstaten en inspecteurs van de Europese Commissie is interessant", zegt zij.

Accentverschuiving

"Dier en recht is een vakgebied waar je op veel verschillende manieren in kunt staan", vertelt Freriks. "Je kunt een insteek kiezen vanuit de specifieke belangen van bijvoorbeeld dierenbescherming, maar je kunt ook boven die specifieke belangen gaan staan, wat meer van bovenaf kijken hoe belangen zich tot elkaar verhouden. Dat laatste is meer mijn insteek. Ik ben juist geïnteresseerd in waar die belangen botsen en hoe dat komt. Neem als voorbeeld dierproeven. Aan de ene kant staat de dierenbescherming en aan de andere kant de verplichting om medicijnen te testen om zo de veiligheid te waarborgen. In feite gaat het om het afwegen van het nut aan de ene kant en de belangen van dieren aan de andere kant. Dat zijn moeilijke discussies. Het is een uitdaging in dit rechtsgebied, dat je probeert te zoeken naar mogelijkheden om zo'n spanningsveld in goede banen te leiden en daarvoor instrumenten aan te dragen."
Binnen de leerstoel Dier en Recht is sprake van een accentverschuiving van een enigszins rechtsfilosofische invalshoek, die bijvoorbeeld meer is gericht op vraagstukken als wat zijn de rechten van dieren, naar een meer positiefrechtelijke insteek. "De vraag: wat zijn de rechten van het dier speelt altijd mee, maar is niet meer zozeer een zelfstandig gebied", aldus Freriks. "Er is nu meer een benadering van: als het gaat om de rechten en het welzijn en de gezondheid van dieren, wat gelden er dan voor regels en wat zou je daarmee moeten doen? In de wetgeving is de intrinsieke waarde van het dier een belangrijke begrip. Hoe ga je daarmee om als je het hebt over bijvoorbeeld huisvesting, een medische behandeling of het ringen van wilde vogels? Wat doe je met een dier als je dat soort handelingen verricht? Wat is op dit moment het kader, waar zou je daarmee naartoe moeten?"
Freriks constateert een toenemende aandacht voor de rechten van het dier als zelfstandig uitgangspunt. "Het zijn levende wezens met gevoel. Die hele gedachteontwikkeling zie je ook in Europa. In een protocol bij het EG-verdrag en in

de Europese Grondwet is er aandacht voor dierenwelzijn, hoewel op dit thema geen zelfstandige bevoegdheden voor de EG bestaan. Ook op internationaal vlak is een verschuiving zichtbaar. Het thema diergezondheid en dierenwelzijn wordt steeds belangrijker als je het hebt over wet- en regelgeving. Het perspectief verandert."
"Vandaar ook dat we moeten kijken naar wat er in Europa en in de landen om ons heen gebeurt", gaat de hoogleraar verder. "De omgang met dieren heeft ook te maken met de mate van welvaart. Dat is op zichzelf niet zozeer een goede situatie, maar is wel verklaarbaar vanuit maatschappelijke ontwikkelingen. Met name in internationaal verband is dat best wel eens lastig. Als het gaat om import van dieren uit landen buiten de EU, dan kom je in aanraking met een hele andere cultuur. Wat ga je doen met landen die de Europese normen niet respecteren? Binnen Europa ontwikkelen dingen zich anders dan in internationaal kader. En binnen dat Europa probeert Nederland ook nog waar mogelijk een eigen koers te varen."

Dierziektencrises

"Bij dierziektencrises hebben we voor een belangrijk deel te maken met Europees recht. De Europese Commissie speelt een belangrijke rol als er een crisis uitbreekt. Bepaalde beslissingen kun je niet meer zelfstandig nemen. Die gaan via Den Haag en via Brussel, zoals vervoersverboden en dergelijke", zegt Freriks.
Bij crises spelen er bovendien een heleboel vragen op de achtergrond, zoals voedselveiligheid. "Er spelen natuurlijk ook gigantische economische belangen." Freriks vertelt dat Europa momenteel bezig is met de herijking van preventieve gezondheids (hygiëne) voorschriften om te voorkomen dat dierziekten uitbreken. "Deze ontwikkeling vindt plaats in het kader van een aanscherping van de voorschriften inzake voedselveiligheid. Dat is op dit moment een hot item binnen de EU."
Volgens Freriks hangen maatregelen die in EU-verband worden genomen over het algemeen samen met ofwel landbouwvraagstukken, ofwel volksgezondheidsvraagstukken. "De EU heeft op zichzelf niet de bevoegdheid om welzijn te regelen, dus wordt dit in het kader van landbouw of volksgezondheid gedaan."
Crisisbestrijding neemt binnen de leerstoel een belangrijke plaats in onder de paraplu diergezondheid en dierwelzijn. "Ook in Nederland is dit een heel belangrijk thema. Het gaat erom zo snel mogelijk de goede maatregelen te nemen. Wie mag wat doen? Wat zijn de bevoegdheden? Wie bepaalt bijvoorbeeld dat een bedrijf geruimd mag worden en hoe dat moet gebeuren?"

De dierenarts als jurist?

Bij dierziektencrises, maar ook op andere gebieden vindt Freriks het belangrijk dat je als dierenarts enig gevoel hebt binnen welke kaders je werkt. "Wat is je relatie met je cliënt en welke verplichtingen heb je als dierenarts? De dierenarts is geen jurist, maar het is goed om enig besef van achterliggende gedachten te hebben. Dat is van belang om problemen te voorkomen in de uitoefening van je beroep. Ik heb niet de indruk dat dit aspect binnen de dierenartsenopleiding slecht geregeld is. Veel dierenartsen verdiepen zich daar uit zichzelf ook in. Het is meer een kwestie van vragen herkennen en mogelijke problemen herkennen dan dat je precies weet hoe het juridisch in elkaar zit."
Volgens de hoogleraar spelen er juridisch gezien rond de medische behandeling van dieren een heleboel vragen. Waartoe is de dierenarts verplicht? Moet de dierenarts zorg geven, kan die dat weigeren? Wat is er aan de orde als er iets misgaat bij de behandeling van een dier? Of als er een verschil van mening is met de eigenaar? Voor een deel betreft dit civiel recht. De opdracht om een dier te behandelen is immers een soort contractafspraak. Voor een ander deel betreft dit veterinair tuchtrecht. Dat gaat meer over de rol die je hebt als dierenarts. Heb je je gedragen zoals je van een dierenarts mag verwachten? Deze 'ethische toetsing' is ook een stuk bescherming van het vak naar de buitenwereld toe. Je bent verplicht om het vak op een bepaalde manier uit te oefenen.

Geschillencommissie

"In z'n algemeenheid is er een ontwikkeling dat mensen mondiger worden", zegt Freriks als zij hoort van het onderzoek naar de mogelijkheden van een Geschillencommissie Consumentenzaken. "Een geschillenregeling is een goede optie bij meningverschillen over de rekening of de bejegening omdat anders al deze zaken bij het Veterinair Tuchtcollege terechtkomen, waar ze eigenlijk niet thuishoren, tenzij ook ter discussie staat dat de dierenarts zijn diergeneeskundige taak niet behoorlijk heeft verricht. De burgerlijk rechter is nu het enige alternatief en dat is vaak voor beide partijen een hele bewerkelijke en kostbare procedure. Een geschillenregeling kan een soort van tussenvariant zijn."
Freriks constateert dat veel conflicten ontstaan doordat mensen willen dat hun kant van het verhaal wordt gehoord. "Dat 'horen' hoeft niet per se door een rechter te zijn. Je ziet in dit kader ook de sterke opkomst van mediation. Conflicten zijn niet altijd een juridisch probleem. Vaak is er ook iets in de communicatie fout gegaan, voelt men zich onheus bejegend. Dan is het veel beter om conflicten in de sfeer van mediation of bemiddeling op te lossen", aldus de hoogleraar. Ze benadrukt het belang van goede afspraken over hoe een geschil wordt behandeld. "De arbiters die je daarbij inzet moeten duidelijk losstaan van één van beide partijen. Dat is anders dan bij tuchtrechters. Je kunt bij mediation of arbitrage prima onafhankelijke personen inzetten. Je kunt er denk ik heel veel in bereiken."
Freriks is van mening dat het in het leven roepen van een geschillencommissie ook positief is voor de beroepsgroep. "Door de ervaringen van zo'n geschillencommissie kristalliseren dingen zich uit. Bijvoorbeeld meer duidelijkheid over wat het verwachtingspatroon van cliënten kan zijn, waar je op in kunt spelen door ze beter te informeren. In de hectiek van de dagelijkse praktijk is men zich daar niet altijd van bewust. Het is altijd beter om via de geleidelijke weg ontwikkelingen te bereiken."
Daarnaast vindt Freriks een belangenorganisatie als de KNMvD van grote waarde. "Het gaat immers om een grote beroepsgroep die belangrijke taken en ook verantwoordelijke taken verricht. De belangen van mensen die zo'n functie uitoefenen moeten in politieke zin onder de aandacht worden gebracht. En er moet een goed kader zijn waarin de dierenarts kan werken. Een belangenorganisatie kan daar een hele zinvolle rol in vervullen. Zij vangen de geluiden uit de praktijk op. Waar lopen dingen niet goed en waar wel?"

Gezelschapsdieren

"We zijn erg geneigd om met name te kijken naar dieren in bedrijfsmatige situaties", vindt Freriks. "Daarnaast is natuurbescherming altijd een hot item. Maar hoe het dieren vergaat die in een privé-situatie worden gehouden, daar zijn



ver heeft begrip voor de situatie. Hij schonk haar zelfs haar vrije dagen toen zij naar Sri Lanka was geweest. Van Neerbos offert al haar vakantiedagen op aan het zoekwerk. Naast verlofdagen kost het zoekhondenwerk ook veel geld. Vandaar dat Van Neerbos contact heeft gezocht met een vliegmaatschappij om in elk geval de honden gratis over te krijgen. "Anders betaal je alleen al voor de honden 7000 à 8000 euro." Toen het team terugkwam uit Sri Lanka, kregen ze dusdanige publiciteit dat een hondenvoerbedrijf de tweede reis heeft gesponsord.
"Iedereen in het team houdt er rekening mee dat zoiets minimaal één keer per jaar kan gebeuren. Dit was de derde keer binnen twaalf maanden, want afgelopen jaar zijn we ook naar Marokko geweest." Van Neerbos vertelt dat ook in Nederland zoekacties plaatsvinden, met name naar mensen die verdronken zijn. "Je probeert dingen in het weekend te plannen, maar dat lukt niet altijd. Soms ga je om vier uur 's ochtends zoeken en daarna nog werken."

Politiebegeleiding

"Je zorgt voor minimaal één aanspreekpunt daar", vertelt Van Neerbos over haar zoekacties in het buitenland. In Sri Lanka had het team een busje gehuurd met een chauffeur, die de taal sprak. "Toen we aankwamen werden we naar het crisiscentrum gebracht. De honden zouden eigenlijk in quarantaine moeten. Het crisiscentrum zorgt ervoor dat de honden door de douane kunnen. De politie bracht ons uiteindelijk naar het rampgebied. We zijn gigantisch gastvrij ontvangen."
Ze vertelt dat politiebegeleiding eigenlijk altijd nodig is vanwege de interactie met de bevolking. "Ze kunnen ook veel beter inschatten waar je het beste kunt gaan zoeken en waar niet. Bovendien, als je wat vindt, moet er ook wat mee gebeuren." Het team zorgt overigens altijd voor een dubbel check met twee verschillende honden, om zeker te weten dat ze niet mis zitten. "Zoekhonden ruiken ook waar overleden mensen gelegen hebben, omdat het vocht uit het lichaam in de omgeving doordringt. Het stoffelijk overschot hoeft daar dan niet meer te liggen." Van Neerbos vindt het dan ook een voordeel om met de plaatselijke bevolking samen te werken. "Die weten precies waar al wat geborgen is en waar niet."

Omvang

Het grootste verschil tussen de tsunami-ramp en andere rampen is vooral de omvang van de ramp. "En de situatie waarin je moet zoeken. Bij een aardbeving zoek je onder het puin. In Sri Lanka en Thailand is de totale omgeving verwoest. Mensen liggen onder vuilnis, onder zand, in modder, onder een trein of onder boomtakken. Dat maakt dat je hele flexibele honden moet hebben. Soms moet je heel precies zoeken en een andere keer moet je een gigantische rijstplantage afzoeken. Je moet dus goed de situatie kunnen inschatten en weten welke hond je waar inzet." Dat het team van Van Neerbos zowel in Sri Lanka als in Thailand het enige team was dat overleden mensen kon opspeuren, maakte dat ze baanbrekend werk moesten doen en moesten uitleggen wat ze wel en niet konden. "Een hele verantwoordelijkheid", vindt Van Neerbos.

Veterinair Reddingshondenteam

Met een vader als dierenarts en opgegroeid met honden, is Van Neerbos de liefde voor het werken met viervoeters met de paplepel ingegoten. Al tijdens haar studententijd begon zij met reddingshonden te werken. Dat waren in eerste instantie asielhonden, die zij ging trainen om levende mensen op te sporen. Zij richtte in 1997 het Veterinair Reddingshondenteam op, met name bestaande uit dierenartsen en veterinaire studenten. Dit team bestaat overigens nog steeds, hetzij in een andere vorm met nauwelijks nog veterinaire leden. Haar motivatie: "meer uit een hond halen zodat een hond meer voor de maatschappij betekent. Bovendien is het heel spannend en gevarieerd werk. Er komt heel veel op je af."
Destijds bestond het Veterinair Reddingshondenteam uit ongeveer vijftien personen en hadden ze maandelijks zoekacties. Van Neerbos is met dit team onder andere in Turkije geweest na de grote aardbeving. "Het werk bij het team bestond met

name uit mensen opleiden en contacten leggen. De opzet was om zo snel en efficiënt mogelijk een professionele zoekgroep te krijgen. Normaal ben je twee jaar bezig om honden te trainen en ons lukte het op een gegeven moment in een jaar tijd."
Na haar eerste reddingswerkzaamheden op Sint Maarten hoorde de dierenarts hoeveel doden er na alle hulpacties gevonden waren. "Dan voel je je heel erg beperkt", vertelt ze. Ook in Turkije, waar ze met het Veterinair Reddingshondenteam was, zag Van Neerbos dat mensen met hun blote handen twee dagen bezig waren om doden uit het puin te halen. "Dan realiseer je je dat het opsporen van overleden mensen toch echt heel belangrijk is voor de nabestaanden. Dat is ook de motivatie om ermee door te gaan en ook juist naar dode mensen te zoeken. Alleen al het feit dat er iets gedaan wordt, betekent voor de nabestaanden ontzettend veel."
Een jaar geleden heeft Van Neerbos de Stichting Signi Zoekhonden opgericht "omdat ik professioneel bezig wil zijn. Dat kan vanuit een stichting beter dan vanuit een vereniging, wat het Veterinair Reddingshondenteam is." Ze behartigt de stichting vanuit huis en heeft al veel giften gehad naar aanleiding van de zoekacties in Sri Lanka. "Ik wilde de stichting eerst goed op poten zetten, voordat ik bezig ging met sponsorwerving. Maar we zoeken nog een paar grote sponsors, evenals twee of drie mensen die er echt voor willen gaan."

Gek op balletje

Voornaamste voorwaarde om een goede zoekhond te worden, is dat een hond gek moet zijn op een balletje. "Gedreven zijn, graag iets willen doen", legt Van Neerbos uit. "De meeste mensen beginnen met één hond en schaffen dan op een gegeven moment een tweede hond aan, die nog beter geschikt is voor het werk." De zoekhondenbegeleidster is zelf met asielhonden begonnen en fokt inmiddels haar eigen zoekhonden. Van het laatste nestje Mechelse herders zijn er zes van de negen zoekhond geworden. "Als de hond goede ouders en voorouders heeft, is de kans groot dat een hond geschikt is voor zoekwerk."
Naast Mechelse herders zijn labradors ook zeer geschikt voor het zoekwerk, met name in het water. "De golden retriever heeft bijvoorbeeld over het algemeen veel minder werkvermogen. Een Mechelse herder heeft een ontzettend groot doorzettingsvermogen. Dat moet ook. Ze moeten puur op mentaliteit kunnen werken en niet op wat ze geleerd hebben. Dat hebben maar weinig rassen. Het is heel moeilijk om een goede werkhond te krijgen."

Leed

Van Neerbos denkt dat het omgaan met leed bij dit soort rampen voor haar als dierenarts iets makkelijker is dan voor een ander, omdat dierenartsen op een bepaalde manier al gewend zijn om met leed om te gaan. "Het leed en verdriet van mensen als hun huisdier ziek is of doodgaat, het omgaan met de dood. Ook al zijn het dieren, je hebt er meer mee leren omgaan. Natuurlijk ben je bezig met hoe erg het is voor die mensen, maar het belangrijkste is: wat heb je kunnen doen voor hen? Dat komt overeen met de gedachtegang van de diergeneeskunde: wat kun je doen voor een dier? Je concentreert je op andere dingen. Bovendien verblijf je relatief kort in een rampgebied: twee weken maximaal. Je gaat altijd weer naar huis en eenmaal thuis waardeer je de normale gang van zaken weer. Dat mensen gewoon aardig zijn en niet wanhopig. Dat het rustig is om je heen en opgeruimd. Dan is het gewoon heerlijk om weer terug te zijn."

Praktijk in bedrijf

Arbeidsvoorwaarden in de veterinaire beroepsgroep: vat die koe bij de horens!

Klaas Vos

Met dierenartsen een discussie voeren over arbeidsvoorwaarden is de afgelopen twee jaar uitermate lastig gebleken. Is een CAO dan toch meer iets voor staalarbeiders? Kunnen wij dierenartsen de zaakjes binnen onze praktijken zelf wel regelen?

De tijden zijn drastisch aan het veranderen. Het aantal landbouwhuisdierenpraktijken loopt sterk terug, de samenstelling van de beroepsgroep verandert. Er komen steeds meer vrouwelijke dierenartsen, dierenartsen werken langer in loondienst en de interesse verschuift mede daardoor naar de gezelschapsdieren en het paard. Hoorde ik een bestuurslid van de KNMvD onlangs nog zeggen.
De tijd waarin na een jaar hard werken in loondienst een goedbetaalde baan in een maatschap volgde is al lang voorbij. Management en marketing nemen steeds meer tijd in beslag en toegenomen marktwerking heeft grote invloed op omzet en winstmarges van praktijken. Inkomens van werkgevers en werknemers zijn de laatste jaren ernstig onder druk komen staan. Dat kan niet zo door blijven gaan!
We zullen moeten leren van andere beroepsgroepen om ons heen. Die zijn door precies dezelfde molen gegaan als het gaat om het bewerkstelligen van goede arbeidsovereenkomsten tussen de werkgevers en werknemers. En vrijwel alle andere beroepsgroepen hebben intussen een CAO samengesteld! Gelukkig zien steeds meer werkgevers in, dat werknemers niet de sluitpost op de begroting mogen zijn en goede arbeidsvoorwaarden gerealiseerd moeten worden. Een volwassen gesprekspartner vanuit de werkgevers is gezocht en eindelijk gevonden om een constructieve discussie met de werknemers aan te gaan. Struisvogelpolitiek, zoals die nu nog wordt gebezigd, zal leiden tot nog grotere chaos en chaos kost geld en zieltjes.
Laten we als dierenartsen werken aan een gemeenschappelijk doel en dat doel is een gezonde en goede werksfeer binnen de Nederlandse diergeneeskunde. Gebaseerd op vertrouwen en respect, normen en waarden zogezegd. Gezonde arbeidsvoorwaarden zijn daarbij onmisbaar! Werkgevers: vorm met zijn allen die gesprekspartner voor de werknemers en kom aan de onderhandelingstafel.

Realiseer de collectieve arbeidsovereenkomst in de diergeneeskunde!

Klaas Vos is bestuurslid van de Belangengroep Praktiserende dierenartsen in Loondienst.

Coecumperforatie bij een paard, toeval of niet?

H.J. Breukink[1]

Uit en voor de praktijk

Twee dagen na een operatie onder algehele anesthesie voor het verwijderen van een ontstoken kies, was de eetlust van het paard, ondanks een voorspoedig verlopende wondgenezing, nog erg matig. Het eetgedrag verbeterde de daaropvolgende dagen niet en er werd geen mest meer geproduceerd. Op de vijfde dag na operatie ontstond aan het eind van de middag ernstige koliek. Bij rectale exploratie werd rechts voor in de buik een obstipatie gevoeld. De medicinale behandeling met pijnstillers, paraffine en buscopan® had geen succes. De toestand verergerde snel en besloten werd tot een buikoperatie. Bij het openen van de buik werd een uitgebreide fibrineuse peritonitis vastgesteld uitgaande van een proces in de wand van het coecum. Daarop werd het paard geëuthanaseerd. Na sectie luidde de uiteindelijke diagnose: coecumobstipatie met preperforatief peritonitis zich uitbreidend over buikorganen en pariëtale peritoneum uitgaande van een groot ulcus in de wand van de kop van het coecum.

Dit geval gaf aanleiding tot de vraag of het overlijden van het paard het gevolg was geweest van het onder algehele anesthesie verwijderen van de ontstoken kies. De eigenaar had namelijk de dag vóór de operatie een operatierisicoverzekering gesloten. De adviseur van de betreffende verzekering oordeelde dat de doodsoorzaak niet als een complicatie kon worden beschouwd van de operatie, dan wel van de daarbij toegepaste algehele anesthesie. De verzekeraar besloot dat de schade niet onder de afgesloten operatierisicoverzekering viel.

De eigenaar vroeg vervolgens via zijn advocaat om een 'second opinion'. Bij het lezen van de stukken ontstond aanvankelijk de indruk dat de veterinair adviseur van de verzekeraar juist had geoordeeld. Niettemin werd een literatuuronderzoek gestart.

Uit dit literatuuronderzoek bleek dat, hoewel slechts vijf procent van de obstipaties van de dikke darm van het paard een coecumobstipatie betreft, deze extra aandacht verdient omdat de kans op een fatale afloop vrij groot is. Dit geldt met name voor paarden die onder algehele anesthesie zijn geopereerd, om welke reden dan ook. De aandoening staat inmiddels bekend als CED (cecal emptying defect). De oorzaak is niet bekend maar men neemt aan dat de algehele anesthesie en mogelijk ook het gebruik van α-blokkers en NSAID's een rol spelen bij het onderdrukken van de motiliteit van het maagdarmkanaal. Na een experimentele opgewekte ileus bleek dat de motiliteit van het coecum het langst was onderdrukt. De theorie is dan ook dat er primair een motiliteitsstoring optreedt waarna een coecumobstipatie ontstaat. Daarop volgt dan een necrose van de coecumwand. Het gedeelte dat necrotiseert is gelegen op de mediale wand van de kop van het coecum. Dit gedeelte is met bindweefsel verbonden met het rechter dorsale colon en is niet bedekt met visceraal peritoneum. In dit gebied ligt ook de pacemaker die de motiliteit van het coecum aanstuurt. Meestal is er geen sprake van een perforatie maar van een preperforatieve peritonitis als gevolg van de necrose van het betreffende deel van de coecumwand.

In de negentiger jaren werd een opvallende stijging van het aantal coecumobstipaties waargenomen bij paarden die - om niet met het darmkanaal gerelateerde redenen - kort daarvoor in een kliniek waren opgenomen. Wanneer er tevens een operatie onder algehele anesthesie had plaatsgevonden, was de kans zeer groot dat er een fatale algemene peritonitis ontstond. De betreffende paarden vertonen aanvankelijk postoperatief weinig ziekteverschijnselen. De eetlust is erg slecht en de mestproductie is sterk afgenomen en stopt uiteindelijk helemaal. Soms worden na enige tijd vage koliekverschijnselen waargenomen, maar nogal eens ziet men de paarden na een paar dagen zonder voorafgaande verschijnselen acuut ziek worden en wordt een peritonitis vastgesteld ten gevolge van necrose van een deel van de coecumkop.

Door de grote kans op coecumnecrose wordt in het geval van een coecumobstipatie steeds vaker chirurgisch ingegrepen. Een operatie waarbij het coecum wordt gespoeld en leeg gemasseerd heeft meestal geen succes. Er is kennelijk een beschadiging van de coecumwand en een blijvende verstoring van de motiliteit opgetreden. Daarom wordt geadviseerd in deze gevallen een typhlectomie toe te passen of een coecumbypass te maken door een anastomose tussen ileum en rechter ventrale colon of een anastomose te maken tussen het coecum en het rechter ventrale colon. Voor deze laatste ingreep werd een overlevingskans gerealiseerd van 71 procent (langer dan twaalf maanden na operatie)

De verzekeraar is na het bekend worden van deze feiten op advies van haar veterinair tot uitkering overgegaan.

Met dank aan dr. Rien van der Velde, specialist chirurgie paard.

Geraadpleegde literatuur

- Collatos Ch, and Romano S. Cecal impaction in horses: causes, diagnosis and medical treatment. Comp Contin Educ Pract Vet 1993; 15: 976-81.
- Craig DR, Pankowski RL, Carr BD, Hackett RP, and Erb HN. Ileocolostomy. A technique for surgical management of equine cecal impaction. Vet Surg 1987; 16: 451-55.
- Hilbert BJ, Little CB, Bolton JR, and McGill CA. Ceacoal overload and rupture in the horse. Austr Vet J 1987; 64: 85-6.
- Lester GD. Gastrointestinal diseases of performance horses. In Equine sports medicine and surgery. Hinchcliff KW Kamps AJ, and Geor RJ. Editors Saunders 2004.
- Ross MW, Donawick WJ, and Martin BB. Cecal impaction and idiopathic cecal perforation in ths horse. Vet Surg 1984; 13: 57.
- Ross MW, Tate LP, Donawick WJ, and Richardson DW. Cecocolic anastomosisfor the surgical management of cecal impaction in horses. Vet Surg 1986; 15: 85-92.
- Ross MW. Surgical diseases of the equine cecum. Vet Clin North America. Equine Practice 1989; 5: 363-72.

[1] *Prof. dr. H.J. Breukink is emeritus hoogleraar Inwendige Ziekten Paard en Gerechtelijke Diergeneeskunde.*

Symposium 'Emerging Zoonoses'

Nederlandse Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie (VEEC)

Paul Overgaauw

Berichten en verslagen

Op 24 februari 2005 werd voor de zeventiende keer de jaarlijkse bijeenkomst van de Nederlandse Vereniging voor Veterinaire Epidemiologie en Economie (VEEC) georganiseerd. Gastheer was het RIVM in Bilthoven en mede daarom was gekozen voor het thema van het Engelstalige programma 'Emerging zoonoses: a multidisciplinary approach'. De voorzitter van het VEEC, prof. dr. Arjan Stegeman, gaf aan de hand van de recente uitbraken van aviaire influenza en SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) in zijn openingswoord het belang aan van de samenwerking tussen de humane en de diergeneeskunde. Hij sprak de verwachting uit dat het nieuwe Centrum voor Infectieziektebestrijding van het RIVM zich mede zal richten op het dier als bron van pathogenen voor de mens.

Aviaire influenza-uitbraak in 2003 beschouwd vanuit de volksgezondheid

De eerste presentatie handelde over aviaire influenza en werd verzorgd door collega dr. Marion Koopmans, hoofd van de Afdeling Virologie bij het RIVM. Ze gaf aan dat het risico van aviaire influenza geenszins is afgenomen gezien de blijvende stroom van berichten over infecties in zuidoost Azië. De ziekte wordt momenteel wereldwijd gezien als de belangrijkste potentiële bedreiging voor de volksgezondheid, wanneer het aviaire influenzavirus zich muteert naar een nog gevaarlijker variant die repliceert bij de menselijke gastheer. Er is daarom grote behoefte aan kennis over de efficiëntie van het huidige preventiebeleid.

De mens raakt normaliter sporadisch geïnfecteerd door avaire influenzastammen. Toch werd tijdens de uitbraak in 2003 een infectie bij 86 pluimveemedewerkers, die bij de bestrijding waren betrokken, aangetroffen. Dit was zelfs het geval bij drie personen die geen contact hadden met pluimvee. Het duidelijkste symptoom hierbij was conjunctivitis. Zoals bekend overleed één dierenarts aan een fataal respiratory distress syndroom, twee weken na contact met geïnfecteerd pluimvee. De eerste ziektesymptomen traden al na twee dagen op.

Uit bloedonderzoek onder vierhonderd pluimveehouders en hun familieleden, uitgevoerd na de uitbraak, bleek dat er minstens duizend tot zelfs tweeduizend personen geïnfecteerd moeten zijn geweest. Opvallend was de seroprevalentie bij 57 procent van de mensen die niet in contact waren geweest met pluimvee, maar wel binnen gezinsverband met personen die werkten met pluimvee. Er kan daarom geconcludeerd worden dat op grote schaal ook infectieoverdracht tussen de mens heeft plaatsgevonden. Er was een duidelijke relatie tussen het bezitten van antistoffen en het optreden van conjunctivitis. Een negatieve correlatie werd gevonden tussen seroconversie en het profylactisch gebruik van antivirale middelen.

Uit vragenlijsten bleek verder dat er tijdens de bestrijding maar matig gebruik is gemaakt van maskers (25 procent) en veiligheidsbrillen (dertien procent). Uit het bloedonderzoek kon echter geen beschermend effect worden aangetoond van deze maatregelen.

Geconcludeerd werd dat niet alleen pluimvee een rol speelt als gastheer van het aviaire influenzavirus bij een eventuele volgende pandemie, maar ook de mens zelf omdat hier ook vermeerdering kan plaatsvinden. Het Nederlandse H_7N_7-virus heeft immers laten zien dat het in staat was om de speciesbarrière van vogel naar mens te doorbreken.

De belangrijke les die hieruit wordt getrokken is dat de twee systemen die verantwoordelijk zijn voor de signalering van dierlijke en humane infectieziekten, nauw moeten samenwerken. Als voorbeeld wordt gegeven het vervoer van pluimvee dat wordt beperkt bij een uitbraak, terwijl het reizen van personen die werkzaam zijn in de pluimveehouderij geen enkele restrictie kent. Dergelijke personen kunnen het virus moeiteloos transporteren en elders in de wereld verspreiden.

De rol van ecosystemen op infectieziekten bij de mens

Dr. Dickson Despommier, Columbia University, New York, USA, sprak over een boeiend en relatief onbekend onderwerp betreffende de overgangsgebieden tussen twee of meer aangrenzende ecosystemen, zogenaamde 'ecotones'. In dergelijke gebieden binnen een ecosysteem is de meeste biodiversiteit te vinden. De mens heeft veel ingegrepen in ecosystemen en loopt daarbij risico's op zoönosen die vaak worden overgebracht door artropoden. Landschapsecologie moet dan ook betrokken worden in de epidemiologie van bepaalde infectieziekten. Door het vastleggen van ecologische patronen bij verspreiding van ziekten, vooral door vectoren overgebracht, kunnen beter uitbraken voorspeld worden en een betere bestrijding plaatsvinden.

Cholera-uitbraken treden bijvoorbeeld dikwijls op in havengebieden die liggen bij riviermondingen, vooral wanneer een overdaad aan voedingsstoffen is te vinden door overmatig rioolafval. Dit heeft te maken met de relatie tussen zoöplankton en bepaalde schelpdieren, die explosief kunnen toenemen in de geschetste situatie, met de vibrio spp.

Vossen zijn vaak het reservoir van het rabiësvirus en leven aan de rand van agrarische gebieden. Door in deze 'ecotones' orale vaccinatie toe te passen door het verspreiden van zogenaamde 'baits', is rabiës in Frankrijk en bij de Amerikaans-Mexicaanse grens onder controle gebracht. Hiermee worden immune gebieden gecreëerd, waardoor de ziekte sterk kan worden teruggedrongen of uitgeroeid.

Een ander voorbeeld dat werd gegeven was de ziekte van Lyme, die wordt overgebracht door teken. Het werd betiteld als een soort 'welvaartsziekte' omdat in gebieden waar de upper class woont (USA), vaak meer groene gebieden aanwezig zijn. Hier worden meer teken en daarmee ook een verhoogde prevalentie van de ziekte van Lyme gevonden. Andere genoemde voorbeelden betroffen voornamelijk tropische infecties, zoals malaria, schistosomiasis en gele koorts.

West Nijl virus bij mens en dier

Twee onderzoekers uit Parijs (onder andere het Institut Pasteur), Bernadette Murgue en Paul Reiter, gaven een overzicht van de verspreiding van het West Nijl virus (WNV). Dit, door muggen overgebrachte, flavivirus komt vooral in Afrika, Azië, het Midden-Oosten en bepaalde delen van Europa voor. Na infectie van de mens blijkt tachtig procent asymptomatisch te verlopen. Bij de overige twintig procent ontstaat een influenza-achtig beeld gedurende enkele dagen tot weken. Soms kan lymfkliervergroting en roodheid van de huid ontstaan. In minder dan één procent van de gevallen ontstaat een ernstiger ziektebeeld van meningitis met bijbehorende neurologische verschijnselen. De meningitis kan verdwijnen, maar de neurologische problemen kunnen blijven persisteren. Van deze groep komt ongeveer negen procent te overlijden. Sinds 1999 is het virus binnen enkele jaren over heel Noord-Amerika verspreid en nam het aantal meningitisgevallen in één jaar toe van ruim honderd tot drieduizend. In 2004 was weer een sterke afname in dit aantal waarneembaar tot bijna duizend. Berekend kon worden dat 0,35 procent van de Amerikaanse bevolking een WNV-infectie moest hebben doorgemaakt.

Het reservoir van het WNV is vooral aanwezig in vogels en normaal treedt daar zelden sterfte op. In de USA was echter massale sterfte waarneembaar, onder meer van 140 vogelsoorten toen het virus daar in 1999 plotseling verscheen. Omdat het hier veelvuldig aaseters betrof (kraaien, eksters en dergelijke), wordt gedacht aan overdracht via besmet weefselmateriaal bij sommige soorten. Een andere diersoort waarbij het WNV kan optreden is het paard. Hier is weer een overeenkomstig beeld als bij de mens te zien, namelijk een grote groep dieren zonder symptomen. Als de ziekte echter optreedt in de vorm van ataxie, soms koorts, partiële paralyse en spiertrekkingen, dan is het ziektebeeld ernstig. In de USA bijvoorbeeld werd de ziekte in 2002 bij 15.000 paarden aangetoond, waarvan eenderde werd geëuthanaseerd. Inmiddels is daar een vaccin voor het paard op de markt gebracht die een bescherming van 94 procent zou geven tegen viremie.

Andere diersoorten die in de USA kwamen te overlijden als 'dead-end host' van het WNV waren onder andere de hond, kat, wasbeer, konijn, eekhoorns, vleermuis, berggeit, rendier, alpaca, kameel, stinkdier en zeeleeuwen (in havens). In al deze dieren was er te weinig virus in het bloed aanwezig om muggen via een bloedmaaltijd te infecteren. Dit was wel het geval bij inheemse alligators. Deze spelen waarschijnlijk een rol in de overdracht en als gastheer voor het virus om te overwinteren.

In Europa wordt het virus tot nu toe alleen gevonden bij paarden in Italië en Frankrijk, terwijl zich in 1996 in Roemenië een grote uitbraak voordeed waarbij bijna vierhonderd mensen met neurologische problemen werden gezien. De sterfte bleef beperkt tot zeventien personen.

Geconcludeerd werd dat de verspreiding van het virus grillig is en onvoorspelbaar, zoals vele arbovirussen (door artropoden overgebracht). Gelukkig treedt na enkele jaren een daling op van de sterfte onder mens en dier. Er wordt momenteel binnen een speciaal project in Europa gekeken in enkele deltagebieden of het WNV aanwezig is, daar kan overwinteren en welke muggen en vogels een rol bij de overbrenging spelen.

Het RIVM (dr. Van den Wijngaard *et al.*) is in 2002 gestart met een onderzoek naar de aanwezigheid van het WNV in Nederland bij patiënten met (meningo)encephalitis door onbekende oorzaak. Dit wordt onder andere gedaan door middel van onderzoek van cerebrospinale vloeistof en surveillance in ziekenhuizen. Tot nu toe zijn er geen antistoffen tegen WNV gevonden en geconcludeerd kan worden dat het WNV nog niet aantoonbaar endemisch aanwezig is in Nederland. Inmiddels wordt er in Utrecht ook WNV-onderzoek verricht bij het paarden en in Rotterdam bij vogels. Er wordt nog geen onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van WNV bij muggen.

Bestrijdingsstrategieën van besmettelijke dierziekten

Het middagprogramma startte met een presentatie over multicriteria-analyse van besmettelijke dierziekten door dr. ir. Monique Mourits (Wageningen UR). Met behulp van deze analyse werd binnen een Europees onderzoeksproject de bestrijdingsstrategieën voor diverse landen in Europa voor besmettelijke dierziekten geëvalueerd. De resultaten kunnen dienen als ondersteuning van de besluitvorming op dit gebied. Er werd gebruikgemaakt van sociaal-ethische, economische en epidemiologische gegevens. De analyses waren gebaseerd op de beoordeling hiervan door de CVO's (Chief Veterinary Officers) uit de verschillende landen.

De algemene tendens die werd verkregen uit de resultaten was dat de Europese bestrijdingsstrategie van beschermende ringvaccinatie bij een gemiddelde veedichtheid de voorkeur heeft boven andere bestrijdingsmethoden. In geval van een hoge veedichtheid, is de eerste keus ruiming van bedrijven, direct gevolgd door ringvaccinatie als tweede alternatief.

Karakterisering van een *Streptococcus suis* testmethode bij levende zeugen

De Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren FD (drs. B. Swildens *et al.*) heeft in samenwerking met de Afdeling Infectieziekten van de Animal Sciences Group in Lelystad en met medewerking van enkele praktijken, de kwaliteiten van een test voor *Streptococcus suis* vastgesteld. *S. suis* serotype 2-stammen, die extracellulair eiwit (EF) produceren, zijn geassocieerd met vooral hersenverschijnselen bij biggen veertien dagen na het spenen. Gezonde varkens kunnen de kiem in de tonsilcrypten bij zich dragen en hun toom besmetten in het kraamhok. Om dragerzeugen op te sporen is een testmethode ontwikkeld bij levende zeugen. Bij 470 slachtzeugen werd na fixatie en inbrengen van een beksperder de tonsillen geswabd. Op de swabs werd een recent ontwikkelde polymerase chain reaction (Swab-PCR) uitgevoerd. Ter verdere vergelijking werden na het slachten van de zeugen de tonsillen verzameld en de PCR (Tonsil-PCR) plus een bacteriologisch onderzoek (Tonsil-BO) uitgevoerd.

Geen enkele test kon als gouden standaard worden aangemerkt. De gegevens zijn met zogenaamde Bayesiaanse methoden geanalyseerd (deze statistische methode combineert in

een zich herhalend proces de nieuwe testuitslagen met voorinformatie over de testen en de schattingen uit de voorafgaande analyseronde). Dit mondt uit in een nauwkeurige schatting van parameters zoals sensitiviteit (Se), specificiteit (Sp) en een 95 procent waarschijnlijkheidsinterval. In het resulterende eindmodel was de Se van de Swab-PCR 63 procent en van de Tonsil-PCR 88 procent. De Se van het Tonsil-BO was 65 procent. De Sp van alle testmethoden lag rond de 96 procent. De Se van een tweede keer bemonsteren na tien minuten was hoger dan die van de eerste bemonstering: 85 procent (tabel 1).

Tabel 1. Sensitiviteit, specificiteit en 95 procent waarschijnlijkheidsintervallen van de verschillende testen.

Test	Sensitiviteit (waarschijnlijkheidsinterval)	Specificiteit (waarschijnlijkheidsinterval)
Swab-PCR	0.63 (<0.52, 0.74>)	0.96 (<0.92, 0.99>)
Tonsil-PCR	0.88 (<0.75, 0.96>)	0.94 (<0.87, 0.99>)
Tonsil-BO	0.65 (<0.51, 0.76>)	0.97 (<0.91, 0.99>)
2e Swab-PCR	0.85 (<0.67, 0.95>)	0.93 (<0.84, 0.98>)

Het blijkt dus dat BO van de tonsillen, vaak beschouwd als de gouden standaard, minder gevoelig is dan de PCR. Een tweede keer bemonsteren verhoogde de gevoeligheid van de tonsilswab.

Nu de kwaliteiten van deze test bij levende dieren bekend zijn, kunnen bemonsteringsschema's voor koppeldiagnostiek ontworpen worden en de transmissie binnen bedrijven bestudeerd worden.

Risicofactoren voor Salmonella-uitbraken op melkveebedrijven

Salmonellose bij de mens is de meest voorkomende zoönose in Europa. Vanzelfsprekend lopen veehouders en dierenartsen een groter risico hiermee in contact te komen. Een *S. dublin*-infectie komt minder vaak voor dan *S. typhimurium*, maar geeft dan wel een ernstiger ziektebeeld door het invasieve karakter van deze bacterie.

Twee onderzoeken, betreffende *S. dublin* respectievelijk *S. typhimurium*, naar potentiële risicofactoren voor het optreden van klinische salmonellose op melkveebedrijven in Nederland, werden besproken door drs. J. Veling (Gezondheidsdienst voor Dieren, Deventer). Uit de resultaten bleek dat een uitbraak niet alleen afhangt van de insleep van de bacterie op een bedrijf, maar dat ook andere factoren een invloed hebben. De belangrijkste hiervan is bij *S. typhimurium* de aankoop van mest en bij *S. dublin* de aanwezigheid van een leverbotinfectie. Gebleken is dat door de mestinjectietechniek van de laatste jaren de Salmonellabacterie beter op het land kan overleven.

Andere factoren die een rol spelen kunnen worden onderscheiden in twee groepen:

1. introductie van de bacterie, door bijvoorbeeld aankoop van vee, contacten met andere bedrijven, onvoldoende gebruik van bedrijfskleding, aanwezigheid van veel vogels en knaagdieren en contact met oppervlaktewater en
2. het tot expressie komen van de salmonellose onder invloed van andere infecties (zoals de genoemde leverbot), grootte van de veestapel, hygiëne- en voedingsmanagement.

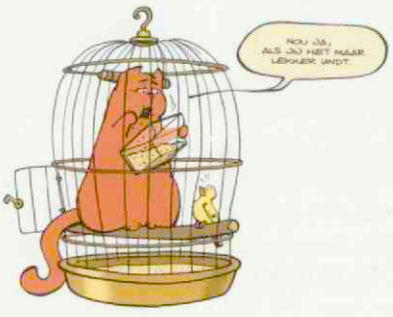
Paul Overgaauw is lid van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Week van het Huisdier van 28 mei tot en met 5 juni 2005

Thema: 'Uw Huisdier Goed Gevoed?!'

Zoals beloofd houden wij u in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde op de hoogte van de ontwikkelingen aangaande de Week van het Huisdier 2005. Op het moment dat u dit bericht leest, heeft u waarschijnlijk een informatiebrief in de praktijk ontvangen met tips over wat u zou kunnen organiseren.

U ontvangt in ieder geval een poster voor in de wachtkamer en tevens een aantal boekjes van een bijzondere editie van een Jan, Jans en de Kinderen stripboek, waarin de huisdieren een hoofdrol spelen. De Rode kater speelt tevens een belangrijke rol tijdens de Libelle Zomerweek, van 24 mei tot en met 28 mei aanstaande op het Almeerderstrand. Hier is een speciaal HuisdierenPaviljoen gecreëerd waar de (aankomende) huisdierenbezitter terecht kan voor allerhande (voedings)vragen.



Copyright © 2005 Studio Jan Kruis - Sanoma Uitgevers. Afbeelding uit het Jan, Jans en de Kinderenboekje ter gelegenheid van de Week van het Huisdier.

En natuurlijk zien we u graag zien op de Voorjaarsdagen! In het VET-café De Molen bent u van harte welkom om eens te brainstormen over mogelijkheden en om u op de website aan te melden. De Rode Kater is ook weer aanwezig om met u of uw assistente op de foto te gaan!

Een andere activiteit is het Nederlandse Fokkerscongres in de Reehorst te Ede op 4 juni, waar een hele dag gewijd is aan voeding en voedingsgerelateerde problemen. Zie ook *www.kynotrain.nl*

Voor informatie, suggesties, verwijzingen naar thema's van vorige jaren, links naar Vrienden en initiatiefnemers, kunt u terecht op de vernieuwde website *www.weekvanhethuisdier.nl*

Stichting Docter-U, radiotherapeutisch centrum voor gezelschapsdieren met kanker

Op 3 februari 2005 is in Utrecht de Stichting Docter-U opgericht, met als doel het realiseren van een faciliteit waar gezelschapsdieren met kanker kunnen worden behandeld met radiotherapie. De Stichting wil er mede toe bijdragen dat kennis over de toepassing van radiotherapie van gezelschapsdieren wordt verspreid, onder meer door het geven van voorlichting en het faciliteren van onderwijs. Docter-U zal haar doel verwezenlijken door het bouwen van faciliteiten om bestraling van tumoren bij gezelschapsdieren mogelijk te maken. Uitvoering van de behandelingen zal plaatsvinden in nauwe samenwerking met de Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren van de Faculteit der Diergeneeskunde en de afdeling Radiotherapie van de Faculteit Geneeskunde, beide te Utrecht

Gezelschapsdieren (met name honden en katten) vertonen een grote verscheidenheid aan kwaadaardige tumoren, die vergelijkbaar is met die van de mens. Deze tumoren zijn een belangrijke doodsoorzaak; volgens onderzoek van de Amerikaanse Mark Morris Foundation is de sterfte bij honden en katten voor respectievelijk 47 procent en 32 procent te wijten aan kanker. In Nederland is dit waarschijnlijk niet veel anders. De brancheorganisatie DIBEVO schat dat er in ons land 1,5 miljoen honden en 2,3 miljoen katten worden gehouden. Uitgaande van een gemiddelde levensduur van tien en twaalf jaar sterven hiervan jaarlijks circa 70.000 honden en 62.000 katten aan kanker.

Behandeling

Honden en katten met kanker kunnen op dezelfde wijze worden behandeld als mensen: met chirurgie, met chemotherapie en met bestraling (radiotherapie). Met een optimale combinatie van behandelingen kan in veel gevallen de kwaliteit van het leven worden verbeterd en bij sommige type tumoren kan de patiënt zelfs volledig genezen. Chirurgie en chemotherapie worden in verscheidene dierenklinieken toegepast, maar er zijn in Nederland helaas geen mogelijkheden om dieren op verantwoorde wijze te behandelen met radiotherapie. Dit is vooral een gevolg van de hoge kosten: de bouw en inrichting van een bestralingsbunker vergen een investering van circa twee miljoen euro.

In omringende landen (Frankrijk, Duitsland, Zwitserland, Engeland, Oostenrijk en Zweden) is men erin geslaagd om dergelijke faciliteiten op te richten. Schenkingen van particulieren hebben hierbij in veel gevallen een belangrijke rol gespeeld.

De Stichting Docter-U is opgericht om ook in Nederland voldoende middelen bijeen te brengen om een faciliteit te kunnen bouwen waar dieren met kanker kunnen worden behandeld met radiotherapie.

Daartoe zal de stichting zich richten op goede doelen-organisaties, giften van het bedrijfsleven en schenkingen van particulieren. Er liggen inmiddels plannen gereed om een centrum te bouwen op het terrein van de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht, die dit initiatief van harte steunt.

Het bestuur van de stichting Docter-U bestaat uit:

Prof. dr. F.J. van Sluijs, voorzitter
Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren, Faculteit der Diergeneeskunde, Utrecht

Drs. J.M. de Blaey, secretaris
Gep. Dir Sociaal-wetenschappelijk onderzoek Politie Haaglanden

Prof. dr. J.J. Battermann
Hoofd Afdeling Radiologie Utrechts Medisch Centrum

Ir. drs. G.A. van Strien
Algemeen Directeur Holdings b.v. Universiteit Utrecht

Drs. A. Akkerman
Economisch adviseur

Het initiatief wordt ondersteund door een comité van aanbeveling:

Prof. dr. A.W.C.A.Cornelissen, decaan Faculteit der Diergeneeskunde, Utrecht
Dr. M. Frankenhuis, oud-directeur van Artis, Amsterdam
G. Jipping, voorzitter van de Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland
J. de Jongh, voorzitter branche-organisatie DIBEVO
Drs. C.L. Meijer, oud-directeur Nederlandse Scheepshypotheekbank NV, Rotterdam
Prof. dr. R.H.A. Plasterk, hoogleraar ontwikkelingsgenetica, Universiteit Utrecht
Dr. V. de Ru, oud-voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Radiotherapie en Oncologie
Drs. T. de Ruijter, voorzitter Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
H. Wiegel, oud-minister van Binnenlandse Zaken, oud-commissaris van de Koningin in Friesland.

Commissie Aanprijzing Veterinaire Producten

R.A. Norg

De Commissie Aanprijzing Veterinaire Producten (CAVP) is een tuchtcommissie ingesteld door de KNMvD en de FIDIN (Fabrikanten en Importeurs van Diergeneesmiddelen in Nederland). Deze beide organisaties hebben tegelijkertijd een Code voor de aanprijzing van veterinaire producten vastgesteld. Overtredingen van deze Code worden behandeld door de CAVP en de leden van de FIDIN zijn gehouden aan de behandeling mee te werken en de uitspraken na te leven. Buiten de eigen leden probeert de FIDIN ook anderen, die zich met aanprijzing van veterinaire producten bezighouden, via een overeenkomst onder de werking van de Code te brengen.

In de Code zijn twee fundamentele normen uitgewerkt om ervoor te zorgen dat voor veterinaire producten op verantwoorde wijze reclame wordt gemaakt. Deze twee normen kunnen als volgt worden samengevat:

a) een verbod tot misleiding bij de aanprijzing van veterinaire producten;
b) een verplichting om ervoor te zorgen dat de aanprijzing in overeenstemming is met de waarheid en de algemeen geldende normen van goede smaak en fatsoen.

Onder veterinaire producten wordt verstaan: diergeneesmiddelen in de zin van de Diergeneesmiddelenwet, anti-parasitica in de zin van de Bestrijdingsmiddelenwet, alsmede dieetvoeders in de zin van Richtlijn 93/74/EEG

De CAVP bestaat uit drie leden en drie plaatsvervangende leden: een jurist als onafhankelijk voorzitter en een dito plaatsvervanger, een lid aangewezen door de KNMvD (en diens plaatsvervanger) en een lid aangewezen door de FIDIN (en diens plaatsvervanger) De CAVP kan een partij veroordelen tot het nemen van corrigerende maatregelen en ook publicatie bevelen van de uitspraak in al of niet geanonimiseerde vorm.

Op aanbeveling van de CAVP hebben de besturen van de KNMvD en de FIDIN besloten om in beginsel alle uitspraken in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde te publiceren. Zij verwachten dat publicatie van uitspraken een educatieve waarde heeft en een grotere bekendheid van het werk van de CAVP oplevert onder de lezers van het Tijdschrift alsook onder de betrokken overheidsinstellingen.

Gedragscode inzake het verwerken van persoonsgegevens

In 2003 is de CAVP aangewezen als orgaan waar klachten kunnen worden ingediend tegen een FIDIN-lid dat de Gedragscode inzake het verwerken van persoonsgegevens niet zou hebben nageleefd. Deze klachten kunnen worden ingediend door dierenartsen en beroepsmatige houders van dieren. Onverminderd zijn/haar rechten op grond van de Wet Bescherming Persoonsgegevens kan de betrokkene te allen tijde klachten wegens niet naleving van de Gedragscode voorleggen aan de CAVP.

De volledige tekst van de Code voor de aanprijzing van veterinaire producten en de Gedragscode is te vinden op de internetsite van de FIDIN: www.fidin.nl, onder 'distributie van diergeneesmiddelen'.

Samenstelling CAVP

Mr. K. Klijn, onafhankelijk voorzitter
Prof. Dr. A.S.J.P.A.M. van Miert, lid, afgevaardigde KNMvD
B. Tolud, lid, afgevaardigde FIDIN
Mr. E.H. Reerink, onafhankelijk plaatsvervangend voorzitter
Prof. Dr. J. Fink Gremmels, plaatsvervangend lid, afgevaardigde KNMvD
A. Hallie, plaatsvervangend lid, afgevaardigde FIDIN

Belanghebbenden (natuurlijke- of rechtspersonen) kunnen klachten over aanprijzingen van veterinaire producten die in strijd zijn met de Code en klachten over het niet naleven van de Gedragscode inzake het verwerken van persoonsgegevens indienen bij de secretaris van de CAVP.

Ondernemingen zijn als rechtspersoon verplicht bij het indienen een waarborgsom te betalen.

Dierenartsen zijn als natuurlijke personen vrijgesteld van het betalen van deze waarborgsom.

Jaarverslag 2004

Samenstelling van de Commissie

De CAVP bestond in 2004 uit:

- Mr. K. Klijn, onafhankelijk voorzitter
- Prof. Dr. A.S.J.P.A.M. van Miert, lid, afgevaardigde KNMvD
- De heer B. Tolud, lid, afgevaardigde FIDIN
- Mr. E.H. Reerink, onafhankelijk plaatsvervangend voorzitter
- Mevrouw Prof. Dr. J. Fink Gremmels, plaatsvervangend lid, afgevaardigde KNMvD
- De heer A. Hallie, plaatsvervangend lid, afgevaardigde FIDIN

Secretaris: de heer R.A. Norg

Extern juridisch adviseur: mr. F. Schutte, Bureau Brabers & Partners

Activiteiten van de Commissie

Het jaar 2004 is voor de CAVP als geheel zeer rustig verlopen.

Er vonden geen zittingen plaats voor de behandeling van klachten. Wel werd er in december nog een klacht ingediend door een FIDIN-lid tegen een andere FIDIN-lid, maar deze klacht werd kort voor de geplande zitting door de indiener ingetrokken, omdat de betrokken partijen in goed onderling overleg tot een oplossing waren gekomen.

In maart ontving de CAVP via het secretariaat van de KNMvD een notitie van een praktiserende dierenarts betreffende een advertentie in het vakblad 'De Boerderij' voor een calcium-magnesium product, op de markt gebracht door een niet-FIDIN-lid. Bij nader onderzoek bleken de in deze advertentie genoemde eigenschappen in overeenstemming te zijn met de voor dit product afgegeven Registratie Beschikking. Als gevolg van deze constatering is verder geen klacht ingediend. Dit is met de betrokken dierenarts besproken.

Verder werd een advertentie aangedragen als voorbeeld van een niet-FIDIN-lid, die zich niet aan de regels van de Code (en de wet) houdt. Ook op internet vond aanprijzing op dezelfde wijze plaats. Aangezien dit aandragen niet werd vergezeld van een klacht tegen de betrokken onderneming, was de Commissie niet in staat hierover een uitspraak te doen.
In verband met de door het Europese Parlement in het voorjaar van 2004 aangenomen nieuwe richtlijn inzake diergeneesmiddelen kreeg de Commissie van het bestuur van de FIDIN en vanuit de Werkgroep Veterinair Antibioticum Beleid van de KNMvD het verzoek om advies betreffende de implementatie van deze richtlijn in de Nederlandse wetgeving. Deze richtlijn houdt een direct verbod van publieksreclame voor receptdiergeneesmiddelen in en de vraag was of de CAVP kon meegaan met de opvatting van de FIDIN, zoals ook gehuldigd in verschillende andere EU-lidstaten, dat dit verbod nader moet worden bepaald aan de hand van een nuancering van de begrippen 'publiek' en 'reclame'. De Commissie is bereid aan die nadere bepaling van het verbod mee te werken en zal graag in het overleg tussen FIDIN en KNMvD omtrent de overeenkomstige aanpassing van de Code betrokken worden.
Het Jaarverslag 2003 en de uitspraak over de enige in 2003 ingediende klacht werden in het voorjaar 2004 gepubliceerd in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde en in Dier en Arts.
In januari 2005 werd de evaluatiebespreking over 2004 gehouden met aansluitend een bespreking met vertegenwoordigers van de besturen van KNMvD en FIDIN.
Een belangrijk onderwerp tijdens deze bespreking was de adviesaanvraag inzake het toekomstige verbod op publieksreclame voor receptplichtige diergeneesmiddelen als gevolg van de hierover aangenomen Europese Richtlijn. In de eerste helft van 2005 zullen beslissingen worden genomen over de aanpassingen van de Code die in dit kader nodig zullen zijn. Met name zal nadere uitleg moeten worden gegeven aan begrippen als 'professionele dierhouder', 'publieksreclame' en 'reclame'.
Verder is besloten in het komende jaar een plan op te stellen om de CAVP meer bekendheid te geven onder de praktiserende dierenartsen.

Gedragscode inzake het verwerken van persoonsgegevens
De FIDIN gedragscode inzake het verwerken van persoonsgegevens is in juli 2004 gepubliceerd in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.
Van de in deze Gedragscode vermelde mogelijkheid om klachten over niet-naleving van deze Code voor te leggen aan de CAVP is in dit verslagjaar geen gebruikgemaakt.

R.A. Norg is secretaris van de CAVP, adres: Margrietlaan 9, 3851 RS Ermelo, telefoon (0341) 551703 fax (0341) 551881, e-mail: norgburo@wxs.nl

Het is eindelijk zover!

Het mooiste en grootste evenement van diergeneeskunde staat voor de deur;

Peerdepieten 2005

Dit jaar al weer voor de 48e keer georganiseerd.

Dus trek uw bloemetjesjurk of uw jacquet weer eens uit de kast en kom zondag 1 mei genieten van het spektakel op draf- en renbaan Duindigt te Wassenaar

Kaartjes kunt u bestellen bij DSK of aan de deur kopen bij Duindigt

Voor meer informatie bel naar 030-2534678 of mail naar *dsk.bestuur@vet.uu.nl*

Wij hopen u te mogen begroeten op 1 mei

Oud-Peerdepieten

Jan Kraak

In september 2004 hebben negen oud-deelnemers aan Peerdepietenkoersen een koers gereden te Alkmaar. In de maanden daaraan voorafgaand is er door iedereen getraind en werd een week voor de koers een oefenkoers gereden.
Door een redelijke eigen bijdrage en wat sponsoring was er een leuke prijzenpot en werd een aan de drafsport gerelateerd goed doel gesponsord.
Hoewel er nog geen vaste plannen zijn om weer een koers voor reünisten te houden, wil ik toch graag de belangstelling peilen. Alle oud-deelnemers aan Peerdepietenkoersen die de ambitie hebben weer een koersje te rijden kunnen van hun interesse blijk geven door een mailtje te sturen aan, *enzelens@wanadoo.nl*. Liefst met vermelding van de plaats waar getraind kan worden en ook een telefoonnummer. Iedereen die zich meldt zal op de hoogte gehouden worden van de ontwikkelingen: doorgaan van de koers, plaats, tijdstip, et cetera.

Veel klachten over NHZ Huisdierenverzekering

M.C. van Driel

Stichting De Ombudsman ontvangt al vele jaren een fors aantal klachten over huisdierenverzekeraar NHZ Animas. Op basis daarvan adviseert de Stichting huisdierenbezitters om niet met deze dubieuze verzekeraar in zee te gaan.

De Stichting raadt huisdierenbezitters af om een polis af te sluiten bij NHZ op grond van het grote aantal klachten dat wij ontvangen. Daarnaast zou het naar mijn mening verstandig zijn als dierenartsen dit advies via een algemene mededeling overbrengen op hun cliënten. Als NHZ reclame- of displaymateriaal in een dierenartsenpraktijk neerlegt, dan roep ik hierbij de bewuste dierenartsen op om het materiaal uit hun praktijk te verwijderen. Ik zal uitleggen waarop deze adviezen en oproepen zijn gebaseerd.

Huisdierenverzekeringen in trek

De laatste jaren zijn huisdierenverzekeringen in Nederland erg in trek. Mensen trachten in tijden van economische neergang het risico op hoge veterinaire kosten af te dekken. In de markt is een aantal goede polissen verkrijgbaar, zoals verzekeringsproducten van Reaal en Proteq Verzekeringen.
Een betrouwbare in Nederland werkzame verzekeraar is aangesloten bij het Verbond van Verzekeraars en heeft zich geconformeerd aan de gedragscodes die in deze tak van sport door de branche zijn opgesteld. Daarnaast mag een polishouder verwachten dat hij met een klacht over zijn verzekeraar terecht kan bij het Klachteninstituut Verzekeringen. Zonder de mogelijkheid om te klagen bij een overkoepelend klachteninstituut worden polishouders gedwongen om met een geschil naar de kantonrechter te stappen. Zo'n procedure is vanwege de kosten niet erg laagdrempelig en duurt lang. NHZ Animas is één van de weinige verzekeraars die zich geheel onttrekt aan de klachtregelingen en gedragscodes. Dat is kwalijk, omdat er nu juist over deze huisdierenverzekeraar veel klachten leven onder de polishouders.

Misleid

NHZ vergoedt op grond van de ziektekostenpolis alleen als er sprake is van ontstekingen en gezwellen aan een limitatief aantal organen, zoals maag, hart, lever en nieren. Dat zijn niet de meest gebruikelijke aandoeningen, merken veel huisdierenbezitters. Zij gingen er bij het aangaan van de verzekering vanuit dat veelvoorkomende veterinaire behandelingen gewoon zouden worden vergoed en voelen zich door NHZ misleid. Veel mensen die mij benaderen geven aan dat op grond van de beperkte dekking claims structureel worden afgewezen. In de loop van 2004 veroorzaakte NHZ een nieuwe hausse van klachten, door eenzijdig de consultkosten uit het verzekeringspakket te halen. Daarmee wordt de al beperkte polisdekking bijna geheel uitgekleed. Hiermee pleegt NHZ bovendien wanprestatie, want zo'n voorwaardenwijziging is in dit geval niet toegestaan. De rechter heeft zich daarover in het najaar van 2004 ten nadele van NHZ uitgesproken. Toch krijgen nog altijd vele polishouders - veelal op onbeschofte wijze - nul op rekest als zij vragen om vergoeding van consultkosten.

Waarschuwing

Totdat NHZ zich aansluit bij het Klachteninstituut Verzekeringen, haar polisvoorwaarden en haar organisatie professionaliseert en handelt conform de Gedragscode Verzekeraars, zal Stichting De Ombudsman mensen actief blijven waarschuwen voor deze verzekeraar. Hierbij wil ik de dierenartsen die dit lezen nogmaals oproepen om mij daarbij te helpen, door cliënten af te raden in zee te gaan met NHZ Animas. Voor vragen en nadere informatie kunnen u en uw cliënten bij mij terecht.

M.C. van Driel is juridisch medewerker verzekeringen en aansprakelijkheid bij Stichting De Ombudsman.

Geldigheid rabiësvaccinatie bij het reizen met gezelschapsdieren

J. van Herten

De Europese Commissie heeft op 2 februari jongstleden meer duidelijkheid gegeven over de geldigheidstermijn van een rabiësvaccinatie bij het reizen met gezelschapsdieren binnen Europa. In het verleden werd hiervoor altijd een termijn van dertig dagen gesteld. Dit is met het van kracht worden van de nieuwe verordening komen te vervallen.

Volgens verordening 998/2003 moeten honden, katten en fretten vergezeld worden van een paspoort waaruit blijkt dat ze gevaccineerd of gehervaccineerd zijn overeenkomstig de aanbevelingen van het laboratorium waar het vaccin is geproduceerd. In de bijsluiter staat aangegeven wat de immuniteitsduur van het betreffende vaccin is en dus is dan bekend voor welke datum de vaccinatie moet worden herhaald. Dat betekent dat bij hervaccineren binnen deze periode de rabiësenting geldig is. Wat tot dusver echter niet duidelijk in de verordening was opgenomen, is hoe dit zit bij de eerste maal dat de enting gegeven wordt. De Europese Commissie heeft nu bepaald dat bij primovaccinatie de enting pas geldig is 21 dagen nadat het door de fabrikant voorgeschreven vaccinatieprotocol voor primovaccinatie is afgewerkt. Wanneer een eerdere vaccinatie niet met een veterinair certificaat kan worden aangetoond, moet een enting tegen rabiës als een primovaccinatie beschouwd worden.

Drs. Joost van Herten is stafmedewerker gezelschapsdieren/ paard. Voor meer informatie: jhe@knmvd.nl of bel (030) 6348900

Diclofenamide

M. Boevé en W. Bult

Diclofenamide (Diclofen®) is een voor de hond geregistreerde koolzuuranhydraseremmer die bij glaucoom wordt ingezet. Al enige maanden zijn er problemen met de leverbaarheid van Diclofen®. Onlangs bereikte ons het bericht dat de distributie van Diclofen® definitief wordt gestaakt. Diclofenamide zou 'wereldwijd' niet meer te verkrijgen zijn. Het van de markt verdwijnen van diclofenamide zal voor een groot aantal glaucoompatiënten problemen veroorzaken, met blindheid en pijnlijkheid als mogelijk gevolg.
Diclofenamide is echter in Duitsland humaan geregistreerd, onder de naam Diclofenamid®.

De alternatieven voor diclofenamide zijn uiterst beperkt. Lokaal werkende humaan geregistreerde koolzuuranhydraseremmers zijn brinzolamide (Azopt®) en dorzolamide (Trusopt®). Het middel Cosopt® bevat dorzolamide en de ß-blokker timolol die voor de hond in deze concentratie nauwelijks werkzaam is. Frequent druppelen met Cosopt® bij de kat kan respiratieproblemen tot gevolg hebben. Het humane alternatief aan orale koolzuuranhydraseremmer is actetazolamide (Diamox®). In verband met de bijwerkingen is gebruik van dit middel bij hond en kat af te raden. Meest voorkomende bijwerkingen zijn gastrointestinale bijwerkingen, in het bijzonder braken. Het in Nederland geregistreerde Diamox® lijkt dus geen echt alternatief. Lokale koolzuuranhydraseremmers verdienen de voorkeur.
Indien men met deze lokale preparaten niet uitkomt, kan men contact opnemen met de apotheek van de Faculteit der Diergeneeskunde.

Michael Boevé is dierenarts en specialist oogheelkunde.
Wouter Bult is apotheker.

Nieuwe cursus I&R Paard bij de KNMvD

Wegens blijvende belangstelling organiseert de KNMvD op 27 april 2005 nogmaals de cursus Identificatie & Registratie paard. Deze cursus wordt gegeven naar aanleiding van de PVE-verordening die sinds 1 januari 2004 van kracht is waardoor alle paardachtigen moeten worden voorzien van een paspoort.
Dierenartsen die deze cursus gevolgd hebben komen in een register en zijn gemachtigd de aanvraagprocedure van het officiële paspoort bij de stamboeken en het KNHS af te handelen.

Dierenartsen die in het verleden reeds de basiscursus erkend paardendierenarts hebben gelopen of FEI-paspoort dierenarts zijn automatisch in het register opgenomen. Erkende paardendierenartsen waren op grond van de verordening al gemachtigd.
De cursus vindt plaats in het gebouw van de KNMvD aan de Molen 77 te Houten van 19.30 tot 22.00 uur. De kosten bedragen € 50,-. Opgeven kan via een e-mail naar info@knmvd.nl onder vermelding van cursus I&R paard.

Veulenopvang

Een uur kan het verschil maken tussen leven en dood.

Voor de opvang van veulens die intensieve zorg nodig hebben staan wij, alweer voor het vijfde jaar, met een enthousiast team voor u klaar.

Hebt u vragen over zieke veulens, dan zijn wij altijd bereid u bij te staan!

DIERENKLINIEK
De Lingehoeve
KRD/ISO-gecertificeerd

Dierenkliniek De Lingehoeve, Veldstraat 3A, 4033AK Lienden, (0488) 482 900, www.delingehoeve.nl

Voedselovergevoeligheid en vachtverkleuringen

Vraag en antwoord

Vraag

Veel eigenaren zijn ervan overtuigd dat kleur-, smaak- en conserveermiddelen kunnen leiden tot verkleuring van de vacht en bovendien allerlei allergieproblemen veroorzaken. Vroeger zag je dit nooit als ze met de pot mee-aten. Klopt dat?

Antwoord

De vraag zal worden gesplitst in twee delen, te weten: vachtverkleuringen en overgevoeligheid.

Vachtverkleuringen

Een veelvoorkomende plaatselijke vachtverkleuring is een gevolg van chronisch likken aan de tenen. De witte haren verkleuren naar roestbruin. Hetzelfde mechanisme vindt plaats bij honden en katten met een traanstreep. Ook hier verkleuren de haren onder invloed van het traanvocht. Bestanddelen van speeksel en traanvocht verkleuren de haren. Deze vorm van haarverkleuring staat niet in verband met de voeding.

Indien de voeding deficiënt is aan koper of zink kan de kleur van de vacht veranderen. Dergelijke symptomen worden vooral gezien bij jonge snelgroeiende rassen, die incomplete voeding krijgen. In Europa moet de fabrikant op het etiket vermelden of de voeding compleet is voor de doelgroep (bijvoorbeeld een kitten of een actieve hond) waarvoor de voeding bedoeld is. De FEDIAF (Féderation Europeènne de l'industrie des aliments pour animaux familiares) opgericht in 1970 is het overkoepelend orgaan van de petfood industrie. De FEDIAF ziet erop toe dat voldaan wordt aan de wettelijke normen. Bijna negentig procent van de diervoedingsindustrie is hier lid van. De kans dat een eigenaar een incomplete voeding in huis heeft, is dan ook erg klein.

Een voorbeeld van een gegeneraliseerde vachtverkleuring is 'the red coat syndrome'. Bij deze aandoening verkleuren zwarte haren naar roestbruin. De kleur van een vacht wordt bepaald door het melanine. Er zijn twee vormen van melanine: het aumelanine (zwart) en het pheomelanine (geel). De vachtkleur wordt bepaald door de verschillende verhoudingen van beide soorten melanine. De precursor van melanine is het aminozuur tyrosine. Met behulp van het koper-afhankelijke tyrosinase wordt tyrosine via dopa naar dopaquinone gesynthetiseerd. Dit dopaquinone is de voorloper van pheo- en eumelanine. Het is gebleken dat de hoeveelheid tyrosine in het voer noodzakelijk voor de groei veel lager ligt dan de hoeveelheid tyrosine in het voer noodzakelijk voor de vorming van voldoende melanine. Een voerproef met diëten aan zwarte katten bewees dat de concentratie tyrosine (of fenylalanine een precursor van tyrosine) te laag was. Het bleek dat de hoeveelheid tyrosine verdubbeld moest worden om alle katten een perfecte zwarte vacht te geven. Andere redenen voor bruinverkleuring van de zwarte vacht zijn zonlicht, het gebruik van shampoos en haardrogers. Vlak voor een verharing kunnen zwarte haren ook naar bruin verkleuren. Dit is een fysiologisch proces en onafhankelijk van de voeding.

Met betrekking tot geelverkleuring van een witte vacht zijn geen gecontroleerde studies bekend.

Voedselovergevoeligheid

Huidproblemen ten gevolge van de voeding kunnen onderverdeeld worden in een voedselintolerantie, voedselovergevoeligheid, voedselallergie, een metabolische intolerantie en een farmacologische intolerantie. De term voedselallergie suggereert een immuungemedieerde oorzaak. Een dergelijke reactie verloopt meestal via het immuunglobuline E. In de praktijk is het niet mogelijk om de pathogenese van een voedselovergevoeligheid te achterhalen, en daarom is het correcter om van een voedselovergevoeligheid te spreken. De diagnose voedselovergevoeligheid kan alleen gesteld worden door het uitvoeren van een eliminatiedieet. De klinische verschijnselen dienen te verdwijnen. Daarna behoort er een provocatie uitgevoerd te worden om de klinische verschijnselen opnieuw te kunnen oproepen. Worden aan al deze criteria voldaan, dan mag men pas spreken van een voedselovergevoeligheid.

In de literatuur zijn verschillende studies gedaan met betrekking tot voedselovergevoeligheden (Harvey 1993, Rosser 1990, White 1986, Vroom 1994). De meest voorkomende oorzaak voor een voedselintolerantie blijken eiwitten R (rund, kip, vis en melk) te zijn. Er zijn geen studies bekend waar kleurstoffen of conserveringsmiddelen de oorzaak zijn voor een voedselovergevoeligheid. Navraag bij enkele voedselfabrikanten leverde het antwoord op dat kleurstoffen niet of nauwelijks meer gebruikt worden. Antioxidanten zijn een noodzaak om het oxideren en ranzig worden van vetten tegen te gaan. Dergelijke conserveermiddelen veroorzaken in de gebruikte hoeveelheden geen verkleuring van de vacht. Het is goed om te realiseren dat naast de veranderingen die in de honden- en kattenvoeding hebben plaatsgevonden, ook de hond en kat veranderd zijn. De genetische pool van nu is een totaal andere dan die van vijftig jaar geleden. Er zijn geen gecontroleerde studies bekend die een toename van voedselovergevoeligheden bij de hond en kat onderbouwen.

Geraadpleegde literatuur:

1. Biourge V, and Sergereart R. Proceedings of the 18th annual congress of the ESVD-ECVD, Nice, 2002: 204.
2. Gross KL et al. Nutrients. In: Hand MS et al ed. Small Animal Clinical Nutrition, Mark Morris Institute, 2000; 76-78.
3. Morris JG et al. 'red hair' in black cats is reversed by addition of tyrosine to the diet. Proceedings of Waltham Symposium, 2001:26.
4. Rhoudebush P et al. Skin and hair disorders. In: Hand MS et al. Ed. Small Animal Nutrition, Mark Morris Institute, 2000; 455-474.

De redactie vond mevrouw drs. M.W. Vroom (Specialist Dermatologie Gezelschapsdieren) bereid om op onderstaande vraag een antwoord te formuleren.
Deze Vraag en antwoord is onderdeel van een serie over veel voorkomende vragen en misverstanden op het gebied van voeding van gezelschapsdieren. Ook de Vraag en antwoord in het vorige nummer behoort tot deze serie.

Workshop 'Onderwijstechnieken' – Voorjaarsdagen/FECAVA EN FEEVA Congres

Een 'win-winsituatie' voor practicus en co-assistent, kan dat?

Congressen en cursussen

De Faculteit der Diergeneeskunde heeft haar onderwijs in 1995 en in 2001 vernieuwd. Een aantal belangrijke curriculumwijzigingen zijn voortgekomen uit onderzoeksresultaten onder pas afgestudeerde dierenartsen. Op dit moment heeft de faculteit het voornemen om het aantal stages uit te breiden door co-assistenten enkele maanden praktisch werk in een dierenartsenpraktijk te laten verrichten. Het gaat hierbij om een substantiële uitbreiding van de bestaande stages tijdens de differentiatie co-schappen.

De stages maken formeel onderdeel uit van het diergeneeskundig onderwijs en dienen dus verankerd te zijn in het curriculum. Dat betekent dat expliciet moet worden vastgelegd welke doelstellingen moeten worden bereikt, welke begeleiding dient te worden geboden en volgens welke systematiek vindt de beoordeling plaats.

Uiteraard is het de verantwoordelijkheid van de faculteit om hierbij het voortouw te nemen. De faculteit is zich er echter terdege van bewust dat al in de voorbereidende fase ruggespraak met de beroepsgroep onontbeerlijk is voor het welslagen van dit initiatief.
Met de workshop 'Onderwijstechnieken' op zaterdag 16 april 2005 trachten we na te gaan:

- Welke bijdrage de practici kunnen/willen leveren aan het leerproces van de co-assistent;
- Welke doelstellingen (zelfstandig werken; aanleren/oefenen van vaardigheden) wel of niet kunnen worden bereikt, en waarom;
- Wat kunnen de practici van de co-assistenten verwachten (met welke kennis en bagage vangen de co-assistenten met de stage aan)?

Tijdens deze workshop zal in kleine groepen worden gediscussieerd over de (on-)mogelijkheden van een stage van enkele maanden aan het eind van de studie. Hierna is een plenaire bespreking van de uitkomsten per groep. Vervolgens zal informatie over het huidige onderwijsprogramma: curriculum 2001 worden gegeven. De deelnemers worden in groepen verdeeld waarbij iedere groep zich verplaatst in de rol van student, practicus/docent, begeleider/docent (faculteit), of onderwijsbestuur (faculteit). Vanuit deze rol formuleren de deelnemers de aandachtspunten (voors en tegens) van de stage of werken een globaal werkplan voor de stage uit. Tot slot is er een plenaire bespreking van de uitgewerkte opdracht.
Het maximaal aantal deelnemers aan de workshop is dertig. Datum en tijdstip: zaterdag 16 april, van 13.30 uur tot 15.00 uur en van 15.30 tot 17.15 uur.



Het FECAVA-FEEVA-VOORJAARSDAGEN congres 2005 dankt de industrie voor de onvoorwaardelijke steun die het mogelijk heeft gemaakt het pre-congres, drie dagen congres voor dierenartsen en twee dagen DierenartsAssisten NaScholing te organiseren.

Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten

Op 3 en 4 juni 2005 organiseren de Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten (SNVA) een voordracht en demonstratie (paard en hond) verzorgd door dr. med. vet. Uwe Petermann. (www.akupunktur tierarzt.de). De voordracht vindt plaats op 3 juni in hotel de Biltsche Hoek in De Bilt, van 9.00 tot 18.00 uur, inclusief lunch. De patiëntendemonstratie is op 4 juni, van 9.00 tot 13.00 uur, in de kliniek van drs. E.G.A. Laarakker in De Bilt.

Uwe Petermann is een zeer ervaren spreker, die al vele voordrachten verzorgde tijdens internationale veterinaire en humaan medische congressen. Naast zijn drukke acupunctuurpraktijk in Melle (Duitsland) organiseert deze collega regelmatig acupunctuurcursussen voor dierenartsen. De voordracht en demonstratie zijn in het Engels. Onderwerpen die aan de orde komen:

- Earacupuncture + pulsediagnosis
- RAC controlled acupuncture and the physiological background of RAC. How to use RAC control in finding normal body acupuncture points.
- The newest earcards for horses and dogs for all orthopaedic- and organ points.
- Diagnosis of lameness and internal diseases in horses and dogs by RAC controlled earacupuncture.
- TCM meets western medicine: the runnings of the meridians at the ear. By this way comparing western earpoints with eastern body points.

De kosten bedragen € 295,- inclusief lunch op vrijdag 3 juni (SNVA-leden € 270,-). Nadere informatie: (0299) 651234 (Wim de Ruijter), of (030) 3558370 (Margriet Meijer). Het adres van hotel De Biltsche Hoek is de Holle Bilt 1, De Bilt, telefoon (030) 2205811, www.valk.com. Het adres van de kliniek van drs. E.G.A. Laarakker is Bisschopsweg 2, 3732 HW De Bilt, telefoon (030) 2961462.

Petlook
Magnacare
VVAA
AST Farma BV
Merial BV
Equi Products Holland BV
3W Informed
Biomedic Nederland BV
Vetplus International Limited
Imaxperts
Royal Canin Nederland BV
Hill's Pet Nutrition B.V.
P&G IOSA- IAMS Europe
Idexx Laboratories
Mecan BV
Karl Storz GmbH&Co.KG
Broese Boekverkopers
Virbac Nederland BV
Fujifilm Medical Systems Benelux
Medical Team S.R.L
Bayer B.V
Classic Imaging
Valuepath v.o.f
J-Tools
Janssen Animal Health
Meeùs Assurantiën Zuid BV
AUV Dierenartsen Coöperatie
Intervet Nederland/ Intervet Intern
Scil Animal Care
Pfizer Animal Health B.V.
Nestlé Purina PetCare
RxWorks Com Ltd.
Vetoquinol B.V.
Eurovet Animal Health BV
Vetin-aacofarma bv
Johnson & Johnson Medical BV
Jorgen Kruuse A/S
KNMvD
Robouw Medical
Boehringer Ingelheim BV
InstruVet
Artu Biologicals
Schering Plough
Novartis
Vet Med Lab BV
3M Nederland BV
Omegasoft B.V.
HES (Veterinair)
Denijs Instrumenten
IM3 PTY LTD
DixFortuin / FortuinSijbes
Direct Medical Supplies Ltd. DMS
DKSH - Holland Diervoeders BV
VDx Inc.
Fa-med b.v.
Grovet BV
Veteq
Ceva Santé Animale
Equine Veterinary Journal ltd and BEVA
Esaote Pie Medical
Versele-Laga NV
Meekers Medical B.V.
Veterinary Technics BDO Medipass
Veterinary Concepts, Ltd.
HMB Endoscopy Products
Animana
Dyaset S.R.L
Fendigo BV
Ethicon

Oproep voor bijdragen

Vijfde Internationale Moeflon Symposium in oktober 2005

Van 19 tot 22 oktober 2005 vindt het vijfde Internationale Moeflon Symposium plaats in het Nationaal Park de Hoge Veluwe. De nadruk zal liggen op genetica, ziekten en management in een internationale context, maar andere onderwerpen zijn ook welkom. De organisatoren roepen op om voorstellen voor bijdragen vóór 15 juni aanstaande in te zenden. De hoofdtaal is Engels, maar bijdragen in het Duits zijn ook mogelijk.

Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe en het Sint Hubert Gilde voor de Hoge Veluwe, Broederschap van Grofwildjagers organiseren in nauwe samenwerking met de Afdeling Vogels en Bijzondere Dieren, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht en het Centraal Europees Instituut voor Wildecology, het vijfde Internationale Moeflon Symposium; een voortzetting van een serie die gestart werd in Sassari (Italië) en werd gecontinueerd in Nicosia (Cyprus, 1997), Sopron (Hongarije, 2000) en Nuoro (Sardinië, 2002). Dit symposium vervangt het in 2004 geplande symposium in Židlochovice in Tsjechië. Het tweedaags symposium zal worden gevolgd door een excursie op zaterdagochtend in het Nationale Park waar een vrij levende moeflonpopulatie van tweehonderd dieren aanwezig is. Voorstellen voor bijdragen kunnen worden gezonden naar de voorzitter van de wetenschappelijke commissie (J.T.Lumeij@vet.uu.nl) voor 15 juni (titel, auteur, instituut, en een samenvatting van 400 woorden). Definitieve samenvattingen van de voordrachten ter verspreiding onder de bezoekers worden uiterlijk 1 september verwacht. Het volledige symposiumverslag wordt na afloop gepubliceerd na peer review.

Gereduceerd tarief bij voorinschrijving

Voorinschrijving tegen een gereduceerd tarief is mogelijk tot 15 juni voor € 220 (twee dagen symposium, excursie, lunches en diners). Vroege registratie voor drie overnachtingen met ontbijt is mogelijk voor €110. Na 15 juni bedragen de inschrijvingskosten € 245. Gereduceerde hoteltarieven kunnen na 15 juni niet worden gegarandeerd. Gedetailleerde informatie over het symposium en de registratieprocedure wordt gepubliceerd op *www.mouflonsymposium.info*. Voor informatie over Het Nationale Park zie *www.hogeveluwe.nl*. Voor overige informatie:
directiesecretaresse@hogeveluwe.nl.

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën en gebouwen, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.



Jeannette Voet temidden van medestudenten

Uitgelicht

Op het terrein van de Faculteit der Diergeneeskunde wordt momenteel druk gebouwd aan een complex dat een laboratorium voor de klinische hoofdafdelingen, een apotheek en een restaurant gaat huisvesten. Het gebouw wordt vernoemd naar Jeannette Donker-Voet (1907-1979), de eerste vrouwelijke dierenarts in Nederland. Wanneer Jeannette Voet aangeeft veeartsenijkunde te willen studeren, staat de opleiding hier aanvankelijk afwijzend tegenover. De Senaat van de Veeartsenijkundige Hogeschool meent dat de studie uitsluitend geschikt is voor mannen vanwege de fysieke kracht en het uithoudingsvermogen, die het verlossen van grote huisdieren vergt. Bovendien heeft zich nog nooit een vrouw voor de studie aangemeld. Maar Voet drukt haar zin door en start haar studie in 1925, samen met 36 mannelijke medestudenten. In 1930 studeert zij af, binnen de tijd die voor de studie staat. Dit lukt slechts vijf andere jaargenoten. Voet promoveert in 1934 op een onderzoek over vitamine D, waarna zij tot 1970 werkt bij onder andere het Instituut Pasteur (Parijs), het Staats Veeartsenijkundig Onderzoek Instituut, het Veeartsenijkundig Instituut (Bogor) en de Faculteit der Diergeneeskunde. De tweede vrouw die in de diergeneeskunde afstudeert, ontvangt haar bul in 1937. Tot 1970 studeren niet meer dan tien vrouwelijke dierenartsen per jaar af maar vanaf 1974 neemt dit aantal sterk toe, wat ertoe leidt dat er sinds 1990 meer vrouwen dan mannen afstuderen in de diergeneeskunde. Jeannette Donker-Voets pioniersrol binnen de diergeneeskunde heeft haar de negentiende plaats bezorgd in Elseviers top-50 van vrouwen met een bijzondere rol in de twintigste eeuw.

Universiteitsmuseum, Afdeling Diergeneeskunde, Yalelaan 1, Postbus 80150, 3508 TD Utrecht. Telefoon (030) 2534675, website www.museum.uu.nl. Zie ook www.numanstichting.nl

Boek bespreking

Praktische Dermatologie bei Hund und Katze

Chiara Noli en Fabia Scarampella. 381 pagina's. Schlutersche ISBN 3-87706-726-3

Dit boek is geschreven door twee Italiaanse dermatologen en daarna vertaald door Regina Wagner en Maurizio Colcuc. Het boek kent drie onderdelen: De invoering in de diagnostiek, symptomenbeschrijvingen en tenslotte de verschillende ziektebeelden. Elk onderdeel heeft een eigen kleur die weer terug komt als gekleurde baan aan de rechterkant van elke bladzijde.
Deel I begint met een zeer grondige beschrijving van de anatomie van de huid met prachtige illustraties van onder andere de haarfollikels, waarna een beschrijving volgt van het instrumentarium dat een dermatoloog nodig heeft. Dit is natuurlijk een kort hoofdstuk! Uitvoerig wordt ingegaan op de klinische diagnostiek met verhelderende afbeeldingen.
Deel II beschrijft de klinische aanpak van verschillende symptomen. Achtereenvolgens worden in aparte onderdelen voor de hond en de kat behandeld: jeuk, papels en pustels, alopecia met en zonder ontstekingen, erosies en ulcera, seborroe, pigmentveranderingen, noduli. Neusspiegelaandoeningen, nagelbedproblemen en pododermatis worden in hoofdstuk 22 tot en met 24 behandeld. De anaalklieren worden vaak overgeslagen maar niet hier en tenslotte een heel hoofdstuk voor oorproblemen. Het is bekend dat een meerderheid van de allergiepatiënten ook behept is met een otitis externa. Elk hoofdstukje eindigt met een beslisdiagram.
In deel III worden op de klassieke manier de verschillende huidaandoeningen beschreven. Te beginnen met bacteriële huidaandoeningen, vervolgens de schimmels, virussen en protozoaire aandoeningen. Vervolgens komen de parasitaire infecties aan de orde, dan de allergieën en de immuungemedieerde aandoeningen. Daarna beschrijven de auteurs de hormonale aandoeningen, fotodermatitis, erfelijke en aangeboren afwijkingen, psychogeen geïnduceerde problemen, neoplasieën en idiopatische huidaandoeningen. Vanaf bladzijde 365 volgt een uitvoerige lijst met geraadpleegde literatuur.
Dit is een zeer praktisch handboek waar de geïnteresseerde lezer veel informatie uit kan halen. Het boek hinkt op twee gedachten. Aan de ene kant wordt in deel II veel aandacht besteed aan differentieeldiagnoses, terwijl in deel III de aandoeningen worden besproken. Het onvermijdelijke gevolg is dat de informatie brokkelig wordt gepresenteerd. Het is onmogelijk om alle aandoeningen plus de therapie goed te beschrijven in 381 bladzijdes, zeker een aandoening als Cushing verdient meer ruimte dan één bladzijde. Dit boek kent zijn beperkingen, maar de meest voorkomende ziektes worden nauwgezet beschreven en de meeste illustraties zijn van goede kwaliteit.

S. Schleifer

In memoriam



Professor dr. G. (Gert) J.W. van der Meij

Gert van der Meij is op 16 februari 2005, thuis in Hoog Soeren, overleden. Sinds april 1994, toen hij door een herseninfarct werd getroffen, was hij beperkt in zijn fysieke mogelijkheden.

Gert is geboren op 6 juni 1931 in Nijkerk, waar zijn ouders beiden in het onderwijs werkzaam waren. Hij was de oudste van drie kinderen in het gezin. Thuis maakte hij de oorlog mee. Toen Gert twaalf jaar oud was, heeft zijn vader enige tijd moeten onderduiken en is zijn moeder kort opgepakt. Met de verantwoordelijkheid als oudste kind, schreef hij in zijn levensbeschrijving, werd hij toen in een paar dagen volwassen.

Na de lagere school ging hij naar de Christelijke HBS in Harderwijk waar hij in 1950 het diploma B behaalde. In hetzelfde jaar begon hij met de studie Diergeneeskunde. Gedurende zijn studietijd was hij in het bestuursjaar 1953-'54 vice-praeses van de DSK. In die functie was hij praeses van de Museumcommissie van het Museum Diergeneeskunde dat nog in statu nascendi verkeerde maar op 5 november 1954, als afdeling van het Universiteitsmuseum Utrecht officieel werd geopend. Gert voelde zich ook later steeds erg betrokken bij het museum. In 1957 studeerde hij af. Na een korte tijd werkzaam te zijn geweest bij het Instituut voor Veeteeltkundig Onderzoek te Zeist, koos hij ervoor om aan de Faculteit bij prof. Hoekstra, hoogleraar Zoötechniek, te gaan werken.

In 1966 trouwde hij met Clazien Poorter, ook uit Nijkerk, destijds als verpleegkundige werkzaam in Groningen. Zij kregen drie dochters.

Gert was zeer betrokken bij het wel en wee van de Faculteit. Hij was van 1964-'69 voorzitter van het stafconvent, een organisatie van wetenschappelijke medewerkers van de Faculteit, die inspraak c.q. medezeggenschap beoogde in facultaire aangelegenheden en met voorstellen kwam inzake onderwijshervorming (differentiatie).

Zijn onderzoek was gericht op de vleesproductie van melkvee. Hij promoveerde in 1973; zijn proefschift is getiteld 'Carcass composition of newborn (Dutch Friesian and Meuse-Rhine-Yssel) bull calves', zijn promotor was prof. P. Hoekstra.

Naast het wetenschappelijke werk was Gert actief met diverse zaken de dierhouderij betreffende. Hij speelde een rol als secretaris van de fusiecommissie van de twee warmbloed paardenstamboeken NWP (van de drie Noord-Nederlandse-) en het VLN (in de andere provincies) dat in 1969 leidde tot het Warmbloed Paardenstamboek Nederland. Zijn inbreng in een moderne uitvoering van de fokkerij resulteerde in een verrichtingsonderzoek, het systeem van fokwaardeschattingen voor exterieur en prestatie en selectie op vruchtbaarheids- en gezondheidskenmerken.

Hij is lange tijd voorzitter geweest van dit stamboek dat in zijn periode in 1988 het predikaat 'Koninklijk' kreeg (KWPN).

Daarnaast was Gert op diverse gebieden, vaak als voorzitter, bestuurlijk actief zoals het Veterinair Historisch Genootschap, UTV, schoolbesturen en kerkenraad. Het Museum Diergeneeskunde had zijn speciale interesse. Nadat het museum naar de Uithof was verhuisd is Gert tot aan zijn ziekte voorzitter geweest van de Museumcommissie.

In 1974 werd Gert benoemd tot lector in de Zoötechniek, in het bijzonder van de grote huisdieren en per 1980 hoogleraar met dezelfde leeropdracht. Hij was hierna enkele perioden voorzitter van de Vakgroep Zoötechniek en van 1977 tot in 1981 was hij decaan van de Faculteit der Diergeneeskunde.

Van 1988 tot 1994 was Gert voorzitter van de Vakgroep Bedrijfsdiergeneeskunde en Voortplanting. Een vakgroep ontstaan uit een fusie van de vakgroepen Verloskunde, Buitenpraktijk en delen van de Zoötechniek. In het begin van deze voor de medewerkers bewogen fusie kwamen Gerts bestuurlijke capaciteiten goed van pas en is het tot een succesvolle eenheid geworden. Gert heeft in die periode veel tijd gestoken in de organisatie van de 'Kliniek Voortplanting Paard'. Bij de verdere herinrichting van de klinieken grote huisdieren is deze kliniek voorplanting paard naadloos ingepast in Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard.

De disciplinaire Vakgroep B & V is later gereorganiseerd tot de diersoortgerichte Hoofdafdeling Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren waarin voor Gert de leeropdracht tot populatiegenetica en teelt is veranderd. Kort nadat hij in 1994 zijn voorzitterschap had neergelegd, werd hij in april 1994 door een herseninfarct getroffen. De uitval hierdoor veroorzaakt was ingrijpend. Slikken en praten ging niet meer. Hij wist, op bewonderenswaardige wijze ondersteund door Clazien, tot kort voor zijn overlijden invulling aan zijn leven te geven en is steeds blijven communiceren. Hij was altijd zeer belangstellend, ook voor het wel en wee op de faculteit.

In oktober 2004 manifesteerden zich urinewegproblemen. Bij de daarop volgende operatie ter verwijdering van een nier, werd ook een gemetastaseerd blaascarcinoom aangetroffen. Het ging hierna eerst geleidelijk en de laatste weken sneller achteruit tot zijn dood op 16 februari jongstleden.

We hebben Gert op 21 februari met veel belangstellenden, na een mooie kerkdienst in de Jachtlaankerk te Apeldoorn, begraven op de natuurbegraafplaats te Assel, vlakbij zijn laatste woonplaats Hoog Soeren.

Ons medeleven gaat uit naar Clazien en haar drie dochters Jacobien, Janneke en Eelze met hun partners en kinderen.

We herinneren ons Gert als een betrokken man, met veel ambitie voor het onderwijs, bestuur en samenleving. Hij was een man die in zijn bestuurlijke activiteiten veel tijd investeerde in het compromis en zorgde voor een breed draagvlak. Een markante persoonlijkheid, aan wie velen veel te danken hebben.

L. Elving
A.W. Kersjes
G.C. van der Weijden

KNMvD-jaarcongres 2005

Dromen over de toekomst van de dierenarts in de Efteling

Susan Umans

Jaarcongres nieuws

Het KNMvD-Jaarcongres op vrijdag 7 oktober 2005 heeft als thema 'Dromen over de toekomst'. Dit onderwerp heeft alles te maken met de locatie van het congres, maar ook met de turbulente tijden waarin veterinair Nederland verkeert. Jaarcongrescommissievoorzitter Remco Schrijver heeft een succesvol jaarcongres voor ogen, dat drukbezocht wordt door jong en oud en waar nog lang over nagepraat zal worden. Een interview.

Hoe is dit thema tot stand gekomen?
"Het jaarcongres kan niet specialistisch of technisch zijn, zoals de bijeenkomsten van de Groepen of de Voorjaarsdagen. Het is immers bedoeld voor de hele veterinaire beroepsgroep, of je nu wel of niet praktiserend bent, jong of oud bent, man of vrouw. Het thema moet iedereen aanspreken. Ook zochten we een positief thema in deze turbulente veterinaire tijden. We denken dat 'Dromen over de toekomst' goed weergeeft waar de meeste collegae mee bezig zijn, en positief èn aansprekend genoeg is voor alle leden van de KNMvD. Het is zeer actueel, want carrièreontwikkeling en bezig zijn met hoe je je beroep wilt uitoefenen, staan momenteel zeer in de belangstelling. Daarnaast heeft de locatie de Efteling ook een handje meegeholpen bij het kiezen van het thema."

Hoe kijkt de dierenarts tegen het beroep aan?
"Ik denk dat er onder dierenartsen veel verschillende beelden bestaan van wat het dierenarts zijn nu moet inhouden. De parttime werkende dierenarts-practicus in loondienst, de dierenarts bij de industrie of de voedselveiligheidsdeskundige bij de overheid hebben elk andere ideeën daarover en moeten andere keuzes maken ten aanzien van de beroepsinvulling. Door die diversiteit verandert het beeld dat de maatschappij heeft van de dierenarts ook. De klassieke dr. Vlimmen, als de gerespecteerd notabele uit het dorp, is ter ziele. De nieuwe dierenartsen staan op. Maar niemand weet nu goed waar die diversiteit naar toe moet. Tijdens komend jaarcongres is het onze bedoeling de dierenarts uit te dagen hierover na te denken. Jezelf de vraag te stellen: Ik ben dierenarts en hoe geef ik dat inhoud? Hoe sta ik daarmee in de maatschappij? Kortom: het zelfbeeld van de dierenarts komt op 7 oktober centraal te staan."

Hoe past dit thema binnen de maatschappelijke ontwikkelingen?
"Een groeiende diversificatie van het beroep, maar ook het druk zijn met individuele ontplooiing past bij de huidige tijdgeest: haal alles eruit wat erin zit! Bezig zijn met je beroep en hoe je je daarin kunt ontwikkelen dus ook. Niet voor niets heeft DSK in maart een veterinaire praktijk- en carrièrebeurs georganiseerd. Voor zowel jong als oud is deze thematiek actueel. Maatschappelijk gezien heb je te maken met een groeiend aantal werkende vrouwen, steeds meer mannen èn vrouwen die parttime willen werken, een groeiende behoefte aan vrije tijd en 'sabbaticals' om bijvoorbeeld een wereldreis te kunnen maken, zorgtaken op je te nemen, of old timers te restaureren. Op veterinair gebied zijn er trends te noemen als een krimpende landbouwhuisdierenmarkt, nieuwe ondernemingsvormen, een sterke toename van het aantal dierenartsen in loondienst, toegenomen verzakelijking in de praktijk, die het nodig maken om gezamenlijk na te denken over het toekomstbeeld van de dierenarts."

Waarom zouden leden naar het jaarcongres moeten komen?
"Zonder nu alles te verklappen hebben we klinkende sprekers, en het worden geen saaie lezingen maar spannende voordrachten. Je gaat met wat naar huis. Daarnaast is het een gezellig weerzien van allerlei bekenden, óók degenen die wat anders zijn gaan doen dan jij, en die je niet automatisch op PAO of bij de Groepsbijeenkomsten tegenkomt, bij de lunch, borrel en feest. Kortom ook een Vet-in voor jong en oud.
Als commissie doen we er alles aan om het jaarcongres voor alle KNMvD-leden zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Dus geen technisch of specialistisch thema, maar een thema dat te maken heeft met hoe je je als dierenarts kunt ontwikkelen en hoe je daarmee in de maatschappij positioneert. Het thema heeft daarmee een samenbindend karakter, want het jaarcongres is immers de enige bijeenkomst voor alle KNMvD-leden.
Omdat er diversiteit is binnen de vereniging, is de congrescommissie samengesteld uit diverse geledingen: werkgever, werknemer, werkzaam in het bedrijfsleven of bij een kennisinstituut. Ook wilden we graag jonge mensen en meer vrouwen in de commissie. Op deze manier hopen we beter te kunnen inspelen op de wensen van bepaalde groepen en het jaarcongres voor ieder lid aantrekkelijk te maken."

Jaarcongrescommissie 2005
Remco Schrijver, voorzitter
Marieke Veldman, secretaris, KNMvD
Ad Wijne, penningmeester
Jeroen Smak, lid
Job van der Lek, lid
Eveline Mus, lid

Regioleden regio zuid
Margot Kampert
Niels Groot Nibbelink

Schilderij Frenkel naar CIDC-Lelystad

Maatschappij nieuws

Zo'n kleine tien jaar heeft de beeltenis van dr. Herman Salomon Frenkel bij de KNMvD gehangen. Frenkel leefde van 1891 tot 1968 en werd in 1930 belast met de leiding van het Staats Veeartsenijkundig OnderzoeksInstituut (SVOI). Hij zorgde voor een omwenteling in de diergeneeskunde door de *in vitro*-productie van een virusvaccin op industrieel toepasbare schaal mogelijk te maken. Dankzij Frenkel kon het MKZ-vaccin op grote schaal worden geproduceerd, waardoor de ziekte lange tijd uitgeroeid is geweest in West-Europa.

Het schilderij van Frenkel hing eerst in de grote vergaderzaal van de KNMvD op de Julianalaan in Utrecht en later in de vaste vergaderzaal van het KNMvD-bestuur in Houten. Onlangs hebben KNMvD-voorzitter Ton de Ruijter en algemeen directeur Herman Geertsen het schilderij persoonlijk naar Lelystad gebracht, waar het een eervolle plek heeft gekregen in de Frenkelzaal van het Centraal Instituut voor Dierziektecontrole (CIDC)-Lelystad.
De Frenkelzaal is de grootste vergaderzaal van het CIDC-Lelystad en bevindt zich in het vorig jaar opgeleverde nieuwe kantoorgebouw aan de Houtribweg 39. In de zaal staat ook nog een bronzen borstbeeld van Frenkel en hangt een foto van de voormalig directeur SVOI. Directeur André Bianchi van het CIDC-Lelystad vindt het schilderij in zijn klassieke lijst "een mooie verwijzing naar het honderdjarig bestaan van het instituut en zijn voorganger".



Aart van Keulen

Het bestaan van het schilderij is te danken aan het legaat dat door de in 1996 overleden Aart van Keulen aan de KNMvD is geschonken. De schilder van het kunstwerk, Johan IJzerman, is overigens nog steeds werkzaam bij CIDC-Lelystad.
Naast het bekostigen van het schilderij van Frenkel, is met het legaat van KNMvD-erelid Aart van Keulen de *Aart van Keulenprijs* ingesteld. Deze prijs wordt eens per twee jaar uitgereikt aan de auteur(s) van het beste wetenschappelijke artikel op het gebied van de veterinaire volksgezondheid, dat gepubliceerd is in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde. Ook dit jaar, 2005, zal de Aart van Keulenprijs tijdens het KNMvD-Jaarcongres worden uitgereikt.

Medewerker financieel-economisch en arbeidsrechtelijke zaken: Jurgen Schmitz

Wie

Mijn naam is Jurgen Schmitz en sinds maart 2005 ben ik als medewerker financieel-economisch en arbeidsrechtelijke zaken werkzaam binnen de KNMvD. Een hele mond vol, maar de functie beslaat inhoudelijk dan ook een breed scala aan onderwerpen.

Studie en werkervaring

Na het VWO op het Montessori Lyceum in Zeist te hebben afgerond ben ik aan de HEAO te Utrecht gaan studeren. Daar heb ik een studie Management, Economie en Recht (MER) gevolgd. Na mijn studie ben ik gaan werken bij Timing te Breda, een personeelsbemiddelaar. Timing is van oorsprong een organisatie die zich bezighoudt met de bemiddeling van flexibel personeel op LBO- en MBO-niveau. Door de jaren heen heeft de organisatie zich echter ontwikkeld tot een allround dienstverlener op het gebied van uitzenden, detacheren, werving & selectie, payrolling en outplacement. Inmiddels is de doelgroep ook sterk uitgebreid en werven zij voor diverse klanten personeel op allerlei gebied van LBO- tot HBO+-niveau.

Werken bij de KNMvD



Na ruim 3,5 jaar werkzaam te zijn geweest in mijn eerste baan was ik toe aan een nieuwe uitdaging; een functie waar ik mijn kennis vanuit mijn studie meer in de praktijk kon gaan brengen. Daarnaast zocht ik een nieuwe werkplek in de regio van Utrecht omdat ik hier oorspronkelijk ook vandaan kom. Op internet vond ik de vacature van medewerker financieel-economisch en arbeidsrechtelijke zaken waar iemand met een HEAO-MER opleiding voor werd gevraagd. Zowel de functie-inhoud als het type organisatie waren voor mij precies wat ik zocht, maar wel onbekend. Dit feit zorgt ervoor dat er ik persoonlijk een nog grotere uitdaging zie in deze functie. Gelukkig heb ik de baan ook gekregen en kan ik de uitdaging aangaan!
Ik vind het leuk om bij een organisatie te werken waarbij je met de belangen van diverse groepen te maken hebt; dit zorgt

mijn inziens voor een dynamisch spanningsveld.
Bij de KNMvD ga ik me bezighouden met de werknemersvereniging waarvoor ik aanspreekpunt zal worden. Het geven van voorlichting zal ook tot mijn takenpakket behoren. Daarnaast ga ik me, samen met mijn collega's, tevens bezighouden met de goodwilladvisering nieuwe stijl en het kengetallenproject.

Jurgen en zijn vrije tijd
In mijn vrije tijd ben ik graag bezig met sporten. Tot voor een half jaar geleden heb ik zeer fanatiek volleybal gespeeld. Momenteel doe ik aan spinnen, skeeleren, tennis en zwemmen. Maar het volleybal blijft toch ook trekken en wellicht dat ik dit ook weer wil gaan oppakken.
Naast al het sporten hou ik van lekker eten en met vrienden op stap of op vakantie gaan. De eerstvolgende trip gaat waarschijnlijk weer naar New York, simpelweg omdat deze stad de vorige keer zo'n indruk heeft gemaakt dat ik gewoon weer terugmoet om het weer te beleven!

Bij de paardenkliniek van het Veterinair Centrum Someren ontstaat de vacature:

Internship paardengeneeskunde (m/v)

Wij vragen een afgestudeerde, jonge, enthousiaste dierenarts voor de periode van één jaar.

Schriftelijke reacties graag binnen veertien dagen sturen aan: Paardenkliniek Veterinair Centrum Someren, ter attentie van Chris Dujardin, Slievenstraat 16, 5711 PK Someren, telefoon (0493) 441070.

Bureau KNMvD 6 mei gesloten

Het bureau van de KNMvD is op vrijdag 6 mei, de dag na Hemelvaart, gesloten. Ook NDG, VKO en PAOD zullen deze dag niet geopend zijn. Tevens vindt op vrijdag 27 mei het jaarlijkse bedrijfsuitje van de KNMvD plaats en zullen de medewerkers deze dag niet bereikbaar zijn.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:
Beun, Mevr. I.; Gent 2004; 5503 PM Veldhoven; Schimmerik 8.
Bakker, Mevr. T.S.; 2004; 3582 EH Utrecht; Gansstraat 40.
Blaaderen, Mevr. C.M. van; Gent 2004; 1188 XH Amstelveen; Bovenkerkerweg 98.
Bosma, Mevr. A.R.; 2004; 2101 XH Heemstede; Lindenlaan 26.
Hoofd, Mevr. M.M. van 't ; 2004; 3981 GA Bunnik; J.F. Kennedylaan 19.
Kaya, Mevr. F.; 2001; 3402 JD IJsselstein; Uranus 14.
Kolkman-Paterek, Mevr. L.C.; 2004; 7843 PB Erm; Dalerstraat 27.
Kroes, J.J.; 2002; 3985 SM Werkhoven; Korte Zuwe 2.
Meinen, Mevr. M.; 2005; 8441 DA Heerenveen; Primulastraat 12.
Peen, M.; 2005; 1446 CZ Purmerend; Graanstraat 64.
Peixoto Fonseca, Mevr. F.I. ; 2004 ; 2587 WL Den Haag ; Palaceplein 210.
Stokman, P.J.J.; 2004; 3997 MS 't Goy; Tuurdijk10.
Thien, B.B.; 2004; 3511 BV Utrecht; Rozenstraat 1 B.
Tonnema, Mevr. E.R.; 7512 XH Enschede; Timorstraat 6.
Verbruggen, Mevr. A.M.J.; Luik 1994; Av. D'Huartlaan 131.
Verhoeven, Mevr. B.J.P.; 2005; 5038 KG Tilburg; West Point 172.

Als lid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:
Abma, Mevr. A.J.; 2004; 9881 TB Kommerzijl; Oosterwaarddijk 9.
Boer, Mevr. S. de; 2004; 3582 BK Utrecht; Abstederdijk 263 bis.
Bos, J.H. van den; 2004; EX20 2PD Poltimore (Great Britain); Upper Barn.
Cobben, T.A.J.; Gent 2004; 6325 PA Berg en Terblijt; Lindenstraat 3.
Damme, Mevr. K.N. ten; 2004; 3941 VH; Piet Heinlaan 108.
Dekker, A.D.; 2004; 4285 AS Wouduzhem; Randpoortstraat 14 E.
Engel, Mevr. B.; 2004; 1013 MN Amsterdam; Houtmanstraat 20-2-L.
Frielink, Mevr. M.; 2004; 1971 ZN IJmuiden; Tuindersstraat 107.
Geut, Mevr. M.I.M. ; 2004 ; 3271 LP Mijnsheerenland ; Blaaksedijk 221.
Gier, Mevr. C.K. de; 2004; 1443 ET Purmerend; Botterstraat 30.
Gisbergen, Mevr. R.G.W. van; 2003; 5095 BS Hooge Mierde; Vossenhof 19.
Hilgersom, B.; 1983; 6715 DZ Ede; Dijkhof 44.
Laban, Mevr. C.; 2004; 3994 KV Houten; Puntmos 22.
Leeuwen, Mevr. J. van; 2004; 3524 BG Utrecht; Fivelingo 9.
Nijborg, Mevr. F.; 2004; 9715 HP Groningen; Floresstraat 61 A.
Nobel, Mevr. W.E. le; 2004; 3063 HA Rotterdam; Watertorenweg 272.
Pad, Mevr. M. van der; Gent 2002; 4635 CD Huijbergen; Montgomerystraat 19.
Plantinga, Mevr. E.A.; 2003; 3732 EZ De Bilt; De Witte Swaen 22.
Plekkenpol, Mevr. S.J.; 2004; 3552 XB Utrecht; Lauwerecht 229.
Poldervaart, Mevr. D.A.; 2004; 4431 BA 's-Gravenpolder; Schuitweg 1.
Rierink, J.; 1984; 6994 CN De Steeg; Parkweg 26.
Senders, Mevr. T.N.J.; 2004; 3524 ZG Utrecht; Furkabaan 729.
Simon, Mevr. Y.; 2004 ; 7576 TV Oldenzaal ; Willem Dingeldeinstraat 105.
Swagemakers, Mevr. V.J.S.M.; 2004; B-2490 Baken (België); Molenstraat 229.
Swarte, Mevr. A.M.; 2002; 1087 GZ Amsterdam; Diemerparklaan 88.
Vink, S.W.K.; 2004; 6714 AX Ede; Palmestein 34.
Vulker, Mevr. M.; 2004; 6828 ZZ Arnhem; B.P.; Van Verschuerstraat 88.
Wiel, Mevr. J.M. van de; 2004; 3705 ZK Zeist; Warande 125.

Als kandidaatlid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:
Bosman, Mevr. S.E.
Claessens, Mevr. R.J.G.
Enden, Mevr. M.S.D. van den
Gelauf, Mevr. J.S.
Moens, Mevr. H.C.
Poel, Mevr. M. de
Veraart, Mevr. C.S.
Verdoes, Mevr. P.

Voor het dierenartsenexamen van 4 maart 2005 zijn geslaagd:
Beijerink, N.J.
Berg, R. van den
Hall, Mevr. Y.A. van der
Hulzen, Mevr. M.F.C.A.
Kleijs, Mevr. M.P.
Lemmens, Mevr. B.
Ondris, Mevr. M.N.
Peen, M.

Peerboom, Mevr. D.
Wermeulen, Mevr. K.W.M.
Wleeshakker, Mevr. I.
Wuist, Mevr. M.P.W.

Overlijdensberichten:
Op 20 mei 2004 IJ.H.P. Hardeman te Assen (onlangs pas het bericht binnengekomen).
Op 23 januari 2005 Prof. Dr. D.H.J. Brus te Boxtel.
Op 16 februari 2005 Prof. Dr. G.J.W. van der Meij te Hoog Soeren.
Op 24 februari 2005 G.J. van Arragon te Apeldoorn.

Mutaties:

Abma, Mevr. A.J. ; 2004 ; 9881 TB Kommerzijl ; Oosterwaarddijk 9 ; tel. privé: 0594-688316; E-mail privé: niek.afke@hotmail.com.; medew. bij M.L. Beiboer, F.R. van der Kolk, J. het Lam en J.H. Roorda; tel. prakt.: 0594-501280; fax prakt.: 0594-501281; E-mail prakt.: info@dapzuidhorn.nl. **(toev. als lid)**

Beijerink, N.J.; 2005; 3515 XJ Utrecht; Maria van Reedestraat 21 bis; tel. privé: 030-2722310; d.

Berg, R. van den; 2005; 2645 BH Delfgauw; Zuideindseweg 80; tel. privé: 015-2851100; d.

Boer, Mevr. S. de; 2004; 3582 BK Utrecht; Abstederdijk 263 bis; tel. privé: 030-2109778; E-mail privé: sdeboer76@hotmail.com.; medew. bij A.E. Müller en D.L. van Os; tel. prakt.: 072-5744959; fax prakt.: 072-5726455; E-mail prakt.: dierenkliniek@ossehoofd.nl. **(toev. als lid)**

Bos, J.H. van den; 2004; EX20 2PD Poltimore (Great Britain); Upper Barn; tel. privé mobiel: 06-18472651; E-mail privé: rikvdb@hotmail.com.; medew. bij St. Davids Farm Practice te Lympstone. **(toev. als lid)**

Cobben, T.A.J.; Gent 2004; 6325 PA Berg en Terblijt; Lindenstraat 3; tel. privé: 043-6041118; tel. privé mobiel: 06-52527166; E-mail privé: tajcobben@hotmail.com.; medew. bij F.M.C. Dirven, S.R.G. de Snoeck en R.T.J.A. de Winne; tel. prakt.: 0495-461222; fax prakt.: 0495-461223. **(toev. als lid)**

Damme, Mevr. K.N. ten; 2004; 3941 VH Doorn; Piet Heinlaan 108; tel. privé: 0343-476973; E-mail privé: kimtendamme@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Dekker, A.D.; 2004; 4285 AS Wouduzhem; Randpoortstraat 14 E; tel. privé: 0183-303739; E-mail privé: arnoutdekker@hotmail.com.; medew. bij A. Baks, F.M.J.M. Flipsen, B.A. van Hees en R.H.D. van Riel; tel. prakt.: 0416-665059; fax prakt.: 0416-665081; E-mail prakt.: dap.heusden.altena@planet.nl. **(toev. als lid)**

Engel, Mevr. B.; 2004; 1013 MN Amsterdam; Houtmanstraat 20-2-L; tel. privé: 020-3302524; tel. privé mobiel: 06-12247151; E-mail privé: barbara69@zonnet.nl. **(toev. als lid)**

Frielink, Mevr. M.; 2004; 1971 ZN IJmuiden; Tuindersstraat 107; tel. privé mobiel: 06-13235123; E-mail privé: merelfrielink@wanadoo.nl.; medew. bij R.J.S. Takkenberg en Mevr. E.E.M. Takkenberg-van Douwen; tel. prakt.: 023-5251555; fax prakt.: 023-5256195; E-mail prakt.: takkenberg@wanadoo.nl. **(toev. als lid)**

Geut, Mevr. M.I.M. ; 2004 ; 3271 LP Mijnsheerenland ; Blaaksedijk 221; tel. privé mobiel: 06-19234592; E-mail privé: macgeut@hotmail. com.; medew bij G. van den Brink, J.L.H. Hopmans en H.I.M. van der Linden; tel. prakt.: 078-6138444; fax prakt.: 078-6350163; E-mail prakt.: info@dapdrechtstreek.nl. **(toev. als lid)**

Gier, Mevr. C.K. de; 2004; 1443 ET Prumerend; Botterstraat 30; tel. privé mobiel: 06-41134770; E-mail privé: ckdegier@hotmail.com.; medew. bij D.A.P. de Rijp. **(toev. als lid)**

Gisbergen, Mevr. R.G.W. van; 2003; 5095 BS Hooge Mierde; Vossenhof 19; tel. privé: 013-5091197; E-mail privé: rachelvangisbergen@hotmail.com.; medew. bij Mevr. E.M. van Aubel-Laugeman; tel. prakt.: 013-5420274; fax prakt.: 013-5430861; E-mail prakt.: dierenkliniekdenherd@hotmail.com. **(toev. als lid)**

***Hall, Mevr. Y.A.; 2005; 3582 TL Utrecht; Lodewijk Napoleonplantsoen 81-1; tel. privé: 030-2581354; d.**

Hilgersom, B.; 1983; 6715 DZ Ede; Dijkhof 44; tel. privé: 0318-630929; fax privé: 0318-630929; medew. bij F.T.M. Nederveen, Mevr. A.H. Spaans en H.W.P.M. Zegers; tel. prakt. 0342-442740; fax prakt.; 0342-442974; E-mail prakt.: dap.midden.nl@hetnet.nl. **(toev. als lid)**

Hulzen, Mevr. M.F.C.A.; 2005; 3522 RK Utrecht; Nieuwraven-straat 3 bis A; tel. privé: 030-2148995; E-mail privé: m_vanhulzen@hotmail.com.; d.

Kleijs, Mevr. M.P.; 2005; 3584 DN Utrecht; Cambridgelaan 623; tel. privé: 030-2542054; E-mail privé: m.p.kleijs@students.vet.uu.nl.; d.

Kraanen-Huizing, Mevr. A.M.; 1985; **4715 AB Schijf; Hoeksestraat 8;** tel. privé: 0165-343982; E-mail privé: kraanen.medvet@knmg.nl.; **medew. bij A.J.M. Antonissen en G.J.H. Bartels; tel. prakt.: 076-5972349.**

*Kuiken, T.; 1988; **Saskatoon (Canada) 1998; 2807 EV Gouda; Middenmolenlaan 149; tel. privé: 0182-513202; wet. medew. afd. Virologie Erasmus MC; tel. bur. : 010-4088066; fax bur.: 010-4089485; E-mail bur.: t.kuiken@erasmusmc.nl.**

Laban, Mevr. C.; 2004; 3994 KV Houten: Puntmos 22; tel. privé: 030-2445107; E-mail privé: claban@casema.nl. **(toev. als lid)**

Leeuwen, Mevr. J. van; 2004; 3524 BG Utrecht; Fivelingo 9; tel. privé: 030-2800544; E-mail privé: jolijn@dierenarts.nl; d. bij Fort Dodge Animal Health te Weesp; tel. bur.: 0294-478032. **(toev. als lid)**

Lemmens, Mevr. B.; 2005; 4102 LR Culemborg; Heimanslaan 905; tel. privé: 0345-549032; E-mail privé: brechtjelemmens@zonnet.nl.; d.

Nijborg, Mevr. F.; 2004; 9715 HP Groningen; Floresstraat 61 A; tel. privé mobiel: 06-45428715; E-mail privé: fransiscanijborg@hotmail.com.; medew. bij T.F. Roest; tel. prakt.: 0512-332650; fax prakt.: 0512-331456; E-mail prakt.: info@tuskendikenenfaenen.nl. **(toev. als lid)**

Nobel, Mevr. W.E. le; 2004; 3063 HA Rotterdam; Watertorenweg 272; tel. privé: 010-4531853; E-mail privé: wln@chello.nl.; medew. bij Mevr. S. Rook en H.M.M.R. Vollaers; tel. prakt.: 010-4744103; fax prakt.: 010-4746954; E-mail prakt.: dkvollaersprd@planet.nl. **(toev. als lid)**

Noort, T.P.M. van; 1980; 1834 EH St. Pancras; A.V.H. Destreelaan 151; tel. privé: 072-5625747; **E-mail privé: theovannoort@zonnet.nl.;** medew. bij M. Arens; tel. prakt.: 072-5123119; fax prakt.: 072-5118407; E-mail prakt.: dierenkliniekoudorp@zonnet.nl.

Ondris, Mevr. M.N.; 2005; 3554 AE De Meern; Zonstraat 59; tel. privé: 030-2993546; E-mail privé: mirkaondris@hotmail.com.; d.

Pad, Mevr. M. van der; 2002; 4635 CD Huijbergen; Montgomerystraat 19; tel. privé: 0164-6422050; tel. privé mobiel: 06-13390060; E-mail privé: mvdpad99@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Peen, M.; 2005; 1446 CZ Purmerend; Graanstraat 64; E-mail privé: m.peen@students.uu.nl.; d.

D.A.P.® Spray houdt reisangst in de hand... heel natuurlijk.

- reisziekte is een veelvoorkomend probleem; wat de precieze oorzaak ook is, het is onprettig en belastend voor hond en eigenaar
- Dog Appeasing Pheromone werkt geruststellend in deze situaties; de hond is ontspannen en zelfverzekerd
- D.A.P.® Spray kan worden gebruikt in de auto, de bench, het hok, op kussens en in de kennels

CEVA SANTE ANIMALE
CEVA Santé Animale B.V. Naaldwijk, NL
Tel. 0174-643 930, Fax 0174-643924
E-mail:cevanl@ceva.com
www.ceva.com



Boomer vindt reizen weer leuk...
dankzij DAP® Spray

Peerboom, Mevr. D.; 2005; 3708 SB Zeist; Molenweg 8; tel. privé: 030-6992399; E-mail privé: d.peerboom@students.uu.nl.; d.

Piets, Mevr. K.; 2001; 2312 MD Leiden; Zijlstraat 17; tel. privé: 071-5210338; E-mail privé: kpiets@yahoo.com.; **medew. bij K.H. van Wiggen en P.J.P. Beurskens; tel. prakt.: 071-5220513; fax prakt.: 071-5232291; E-mail prakt.: dapleiden@concepts-ict.nl.**

Plantinga, Mevr. E.A.; 2004; 3732 EZ De Bilt; De Witte Swaen 22; tel. privé: 030-2521024; E-mail privé: esther_plantinga@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Plekkenpol, Mevr. S.J.; 2004; 3552 XB Utrecht; Lauwerecht 229; tel. privé mobiel: 06-24999631; E-mail privé: sachaplekkenpol@hotmail.com.; medew. bij J. van Zeebroeck; tel. prakt.: 0596-591249; fax prakt.: 0596-591709; E-mail prakt.: j.vzeebroeck@12move.nl. **(toev. als lid)**

Poldervaart, Mevr. D.A.; 2004; 4431 BA 's-Gravenpolder; Schuitweg 1; tel. privé mobiel: 06-10503942; E-mail privé: deborapoldervaart@hotmail.com.; medew. bij B.J. Boer, A.C. Mosselman en W.L. Verboom; tel. prakt.: 0113-342486. **(toev. als lid)**

Riem, Mevr. I.H.M.; 1996; 8531 LP Lemmer; Houtrib 51; tel. privé: 0514-533939; E-mail privé: ireneriem@home.nl.; medew. bij P.P.M. Groenestein en Mevr. J. Woltman-van Asselt; tel. prakt.: 0515-412427; fax prakt.: 0515-421867; E-mail prakt.: dierenkliniek@de waterpoort.nl.

Rientjes, Mevr. S.J.G.; 2004; **7416 XN Deventer; Tjoenerstraat 40; tel. privé: 0570-621682;** E-mail privé: sandrarientjes@hotmail.com.

Rierink, J.; 1984; 6994 CN De Steeg; Parkweg 26; fax privé: 026-3392567; E-mail privé: jrierink@planet.nl.; geass. met F. Schaeffer ; tel. prakt.: 026-3333730; fax prakt.: 026-3392567; E-mail prakt.: dierenkliniekpieters berg@planet.nl. **(toev. als lid)**

*Rutz, Mevr. M.E.; 2004; 7671 AG Vriezenveen; **tel. privé mobiel: 06-19812196; E-mail privé: maaikerutz@hotmail.com.; medew. bij H.J. Nijenhuis; tel. prakt.: 0594-513203.**

Schouten, M.C.W.; 2004; 3531 HH Utrecht; Bankastraat 6 bis; tel. privé mobiel: 06-14443644; E-mail privé: matthijsch@hotmail.com.; medew. bij S. Bonestroo, Mevr. J.B.M.M. Potters, R.P.M. Wasmann, W.L.M. Winkelmolen en J.J. Wolswinkel; tel. prakt.: 0475-485151; fax prakt.: 0475-488240.

Senders, Mevr. T.N.J.; 2004; 3524 ZG Utrecht; Furkabaan 729; tel. privé: 030-2889797; E-mail: tapir@conceptsfa.nl. **(toev. als lid)**

Simon, Mevr. Y.; 2004 ; 7576 TV Oldenzaal; Willem Dingeldeinstraat 105; tel. privé: 0541-512020; tel. privé mobiel: 06-53523578; E-mail privé: y.simon@home.nl.; medew. bij Mevr. P. F.M. Hendriks-Verheul; tel. prakt.: 0224-218997; fax prakt.: 0224-215233; E-mail prakt.: dkzuiderkaag@zonnet.nl. **(toev. als lid)**

Swagemakers, Mevr. V.J.S.M.; 2004; B-2490 Baken (België); Molenstraat 229; tel. privé: 0032-4-98573304; E-mail privé: vjsmwagemakers@hotmail.com.; medew. bij paardenprakt. De Nethe te Mol (België). **(toev. als lid)**

Swarte, Mevr. A.M.; 2002; 1087 GZ Amsterdam; Diemerparklaan 88; tel. privé: 020-4721220; fax privé: 020-4721221; E-mail privé: aukje@agility.net.; medew. bij D.K. IJburg; tel. prakt.: 020-4721222; fax prakt.: 020-4721221. **(toev. als lid)**

Vermeulen, Mevr. K.W.M.; 2005; 6538 PP Nijmegen; Zwanenveld 22-58; E-mail privé: karinvermeulen7@hotmail.com.; d.

Vink, S.W.K.; 2004; 6714 AX Ede; Palmestein 34; tel. privé: 0318-638487; tel. privé mobiel : 06-18280001. **(toev. als lid)**

Vleeshakker, Mevr. I.; 2005; 3706 AA Zeist; Laan van Vollenhove 176; tel. privé mobiel: 06-55308059; d.

*Voorde, Mevr. S. van der; 2003; 3731 TM De Bilt; Burg. v. Heemstrakwartier 122; tel. privé: 030-2523423; medew. bij J. van der Veer en Mevr. M.J. van der Veer-Hussen; tel. prakt.: 030-2282211; fax prakt.: 030-2317003; E-mail prakt.: info@dierenkliniekdendolder.com.

Vuist, Mevr. M.P.W.; 2005; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan 771; tel. privé mobiel: 06-42127717; E-mail privé: m.p.w.vuist@students.uu.nl.; d.

Vulker, Mevr. M.; 2004; 6828 ZZ Arnhem; B.P.; Van Verschuerstraat 88; tel. privé: 026-3519805; E-mail privé: mvulker@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Wiel, Mevr. J.M. van de; 2004; 3705 ZK Zeist; Warande 125; tel. privé: 030-6956026; tel. privé mobiel: 06-22461390; E-mail privé: jmvdwiel@yahoo.com. **(toev. als lid)**

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Mei

1 48e Peerdepieten 2005. Spektakel op draf- en renbaan Duindigt te Wassenaar. Kaartjes kunt u bestellen bij DSK of aan de deur kopen bij Duindigt. Voor meer informatie bel naar 030-2534678 of mail naar dsk.bestuur@vet.uu.nl

4 Het veterinair golfkampioenschap wordt dit jaar op De Goese Golf te Zeeland gehouden. Inschrijving kan door € 45 over te maken op rekeningnummer 53.15.06.207 ten name van W.L. Keers te Hoogerheide met vermelding van uw exacte handicap. Veterinair studenten kunnen ook inschrijven (€ 25,-). Minimale eis voor iedereen is het bezit van het GVB-bewijs. Informatie is verkrijgbaar via *http://communities.msn.nl/vetgolf*

11-14 WSAVA-congres, Mexico City. Meer informatie: www.wsava2005.com. Eventueel in combinatie met een post-congresstour, bel Frans Sluyters (tel 013-5332817 of 06-21235610) of mail naar fsluyters@home.nl.

12-13 68. Fachgespräch über Geflügelkrankheiten in Hannover. Information: Stiftung Tierärztliche Hochschule, Klinik für Geflügel. http://www.tiho-hannover.de

14 Symposium Feline geneeskunde. Jaarlijks symposium over de geneeskunde bij katten. Onderwerpen zijn o.a. chronisch braken bij de kat, oogheelkunde, tandheelkunde en hypertensie bij de kat. Locatie: Androclusgebouw, collegezaal C102. Kosten € 45. Voor meer informatie en inschrijven zie: www.felinesymposium.nl

18 Europese Speaker Tour Lente 2005 met als onderwerp 'De huidige stand van zaken en de behandeling van obesitas bij kitten'. Plaats: 'Hotel Vianen' in Vianen. Aanvang: 20.00 uur. Deelname: gratis. Aanmelding vóór 6 mei 2005 naar: Hill's Pet Nutrition, ter attentie van mevrouw M.Versteeg, Westbroek 60-62, 4822 ZW Breda. Bel voor meer informatie naar 0800-0222466.

26 Productschap Diervoeder (PDV) en de Animal Sciences Group (ASG) van WUR een themabijeenkomst, waar 'fermentatie' bij vleesvarkens' centraal zal staan. De bijeenkomst wordt gehouden in de Congreszaal van Hotel De Nieuwe Wereld, Marijkeweg 5 te Wageningen. Kosten: € 50 (inclusief koffie/thee, proceedings en een drankje na afloop), contant te voldoen aan de zaal. Aanmelding via www.cvb.pdv.nl

Vergaderingen & Bijeenkomsten

April

21 Bijeenkomst van de Werkgroep Paard van de GHwD over 'Koliek bij het paard'. Tijd: 19.30 – 22.30 uur. Voor meer informatie of aanmelding voor deze avond mail naar m.e.pauw@planet.nl.

25 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio Noord, Hotel Van der Valk, Zonnedauw 1, 9202 PE Drachten, aanvang 20.00 uur.

28 Voorjaarsregiovergadering AUV Dierenartsencoöperatie, regio West, Hotel & Restaurant Campanile, Kleveringweg 53, 2616 LZ Delft, aanvang 20.00 uur.

28 Besturendag KNMvD te Rhoon.

Mei

3 Jaarlijkse reünie Absyrtus Senior Regio Zuid Rustende dierenartsen met bezoek aan vliegbasis Gilze-Rijen: Stichting Historische Vlucht. Informatie via dhr. J.G.M. Claessens.

25 Buitengewone algemene vergadering. Locatie: 't Vechthuis te Utrecht. Tijd: 's avonds.

26 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

Cursussen

April

18-20 Workshop The Animal Sciences Group, Wageningen UR, Lelystad: 'Should hens be kept outside?'. Meer informatie via de website: www.ard.asg.wur.nl/outdoorpoultry.

19+20 Varkensvoeding in de praktijk. Prof.dr.ir. M.W.A. Verstegen. Kosten € 895,-. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven tot 31 maart. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

Mei

31 Cursus Rundveevoeding Wageningen Business School door dr.ir. J. Dijkstra. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven voor 6 mei. Kosten € 845,-. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-05-2005	maandag	25-04-2005
01-06-2005	maandag	09-05-2005
15-06-2005	maandag	23-05-2005
01-07-2005	maandag	13-06-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.
e-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Gezelschapsdierenpraktijk gezocht

ter overname
door twee enthousiaste dierenartsen.

Reacties via e-mail: dapgezocht@planet.nl of telefoonnummer: 06-22371712.

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKAD
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FORTUIN
FINANCIEEL PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl



Werk gezocht als varkensdierenarts

per 1 juli 2005

in toekomstgerichte praktijk met diersoortdifferentiatie.

Neem voor meer informatie contact op met
Marrit van Engen, studente diergeneeskunde,
monotraject varken.

E-mail: Marrit.van.Engen@12move.nl

Ter overname aangeboden:

Gezelschapsdierenpraktijk

in een kustplaats in Zuid-Holland.

Woonhuis met aangrenzende praktijkruimte
van ± 100 m².
Uitstekend geschikt voor dierenartsenechtpaar.

Inlichtingen: de heer W.R.H. Baart de la Faille,
Bureau Baart de la Faille B.V., telefoon: 030 - 225 1491.

De Universiteit Utrecht is een universiteit met veel verschillende disciplines. Op tal van terreinen werken deze nauw met elkaar samen. Juist op het grensvlak van de verschillende vakgebieden zijn de ontwikkelingen uiterst interessant. Bij de Universiteit Utrecht is wetenschap nooit af. Laat staan je eigen ontwikkeling.

De Universiteit Utrecht is op korte termijn op zoek naar medewerkers, die zich herkennen in deze open, gedreven en multidisciplinaire cultuur. In concreto gaat het om:

» 4 SIO'S GEZELSCHAPSDIEREN

De hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren van de faculteit der Diergeneeskunde omvat een opleidingsinstituut, een researchinstituut en een academisch dierenziekenhuis. Wij hebben per 1 september 2005 plaats voor vier (tweede fase) specialisten in opleiding voor de volgende specialisatierichtingen: Chirurgie gezelschapsdieren, Interne geneeskunde gezelschapsdieren, Oogheelkunde en Dermatologie. U draagt in toenemende mate zelfstandig bij aan patiëntenzorg, onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Wij zoeken dierenartsen die een internship van minimaal twaalf maanden hebben gevolgd of ten minste twee jaar werkzaam zijn geweest in een goed geoutilleerde kleine huisdierenpraktijk. Bovendien beheerst u de Nederlandse taal in woord en geschrift. Het salaris bedraagt € 2.283,– bruto per maand in het eerste jaar oplopend tot € 2.517,– bruto per maand in het derde jaar.

Meer informatie: prof. dr. F.J. van Sluijs, Chirurgie, (030) 253 1591; prof. dr. J. Rothuizen, Interne, (030) 253 1692; prof. dr. F.C. Stades, Oogheelkunde, (030) 253 1695; dr. A. Willemse, Dermatologie, (030) 253 1681.

» 6 ROULANTEN GEZELSCHAPSDIEREN

De hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren van de faculteit der Diergeneeskunde omvat een opleidingsinstituut, een researchinstituut en een academisch dierenziekenhuis. Jaarlijks vinden ca. 15.000 poliklinische consulten plaats en worden ca. 3.700 operaties verricht. Wij hebben per 1 september 2005 plaats voor 6 roulanten (1e fase). U draagt bij (in toenemende mate zelfstandig) aan de patiëntenzorg en in bescheiden mate aan het onderwijs en het onderzoek van de hoofdafdeling. Wij vragen dierenartsen die zijn afgestudeerd in de differentiatierichting Geneeskunde van Gezelschapsdieren. Bij voorkeur heeft u enige ervaring in het geven van onderwijs en/of heeft u enige tijd in de praktijk gewerkt. Verder beheerst u de Nederlandse taal in woord en geschrift. Het salaris bedraagt € 2.179,– bruto per maand gedurende de 1e fase.

Meer informatie: prof. dr. L.J. Hellebrekers, voorzitter van de selectiecommissie, (030) 253 4543.

Kijk voor de uitgebreide vacatureteksten op WWW.UU.NL/VACATURES

//»: Wetenschap is nooit af_

Universiteit Utrecht

OPTIMALE PRESTATIES ?

OPTIMALE ZORG !

PREQUINE®







Equi Products Holland BV streeft naar optimale service aan de gespecialiseerde paardenpracticus, ondermeer in de vorm van een exclusief pakket diergeneesmiddelen en verzorgingsproducten voor paarden.

Prequine® is hier een uitstekend voorbeeld van. Een nieuwe naam voor een exclusieve lijn hoogwaardige aanvullende diervoeders en supplementen voor paarden.

Prequine® is ons antwoord op de specifieke vraag van de paardenspecialist, gebaseerd op gedegen research, specialistische kennis en gecontroleerde productieprocessen.

Prequine® is uw antwoord op de vraag naar optimale begeleiding. In ieder seizoen, het hele jaar door.

Voor informatie verwijzen wij u graag naar de Prequine® brochure, of naar www.prequine.com

Equi Holland BV Products

Postbus 9358, NL-1800 GJ ALKMAAR Hermelijnkoog 44, NL-1822 CB ALKMAAR
Tel.: +31 (0)72 5644749 Fax: +31 (0)72 5643876
www.equi.nl

dierenartsenpraktijk steenbergen e.o.

Dierenkliniek Steenbergen is een gemengde praktijk in West-Brabant waar momenteel vijf gedifferentieerde dierenartsen werkzaam zijn. Met het oog op toekomstig terugtreden van een der collega's zijn wij op zoek naar versterking van ons team. Gezocht:

Allround gezelschapsdierenarts (M/V)

We hebben behoefte aan een enthousiaste, ondernemende gezelschapsdierenarts. Deze zal zich grotendeels toeleggen op de eerste- en tweedelijns geneeskunde van het gezelschapsdier. Tevens is de gezochte persoon bereid en in staat om tijdens diensten ook landbouwhuisdieren te behandelen.

Wij bieden een 80-100% baan, ruimte tot specialisatie, een goed geoutilleerde kliniek en een collegiaal team van artsen en assistentes. Bij gebleken geschiktheid is associatie in de toekomst mogelijk.

Schriftelijke reacties gaarne richten aan Dierenkliniek Steenbergen ter attentie van mevrouw S. Jansen, Kruispoort 32, 4651 AM Steenbergen. Daar wij graag nog deze zomer de vacature ingevuld zouden willen zien verzoeken wij u om voor 1 mei te reageren.

NEDERLANDSE ARTSEN ACUPUNCTUUR STICHTING

Opleiding ACUPUNCTUUR

Geaccrediteerd door de N.V.A.

De Nederlandse Artsen Acupunctuur Stichting (NAAS) organiseert wederom haar succesvolle acupunctuuropleiding voor artsen, tandartsen, dierenartsen, medische doctorandi en fysiotherapeuten. Deze 3-jarige basisopleiding bestaat uit elk 6 weekenden + 3 weekenden praktijk per jaar en begint de A-cursus op zaterdag 8 oktober 2005. De lessen worden gegeven op zaterdagen en zondagen van 10 tot 17 uur in het Van der Valk hotel, te Vught bij 's-Hertogenbosch.

Voor meer informatie: www.acupunctuuropleiding.nl
NAAS Postbus 177 1200 AD HILVERSUM
035-6230779. E-mail: mem.gottmer@planet.nl

GROEPSPRAKTIJK DIERENARTSEN

Groepspraktijk Dierenartsen Apeldoorn is een gezelschapsdieren praktijk waarbij op zes vestigingen, verdeeld over de stad, zes dierenartsen en zeven assistentes werkzaam zijn. Op de centrale hoofdvestiging is alle benodigde apparatuur aanwezig. Er wordt uitsluitend op afspraak gewerkt.

In verband met het uittreden van één van de collega's zijn wij op zoek naar een:

DIERENARTS GEZELSCHAPSDIEREN (M/V)

30-40 uur per week; deelname in dienstregeling

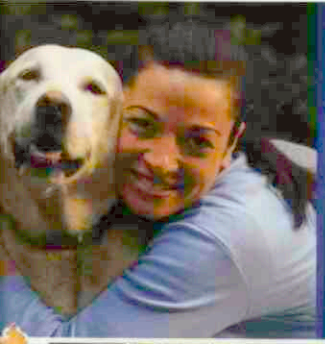
Wij vragen:
- Enthousiasme en ambitie.
- Een collegiale en flexibele instelling met ondernemingsgeest.
- Goede contactuele, sociale en organisatorische vaardigheden.
- Zelfstandig kunnen werken.
- Eén tot twee jaar werkervaring.

Wij bieden:
- Een prettige, collegiale werksfeer.
- Enthousiaste collega's die service- en kwaliteitgericht zijn.
- Uitzicht op een vast dienstverband.
- Marktconforme salariëring.

Uw sollicitatiebrief kunt u, vergezeld van een cv, binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie richten aan:

Groepspraktijk Dierenartsen
p/a Elegastgaarde 25
7329 AH Apeldoorn.

Voor vragen kunt u contact opnemen met de heer M. Vugs (06-54766766) op werkdagen tussen 20.00 uur en 21.00 uur.



Teken?

Laat je niet beetnemen!





Defendog® spray



Preventic-B® band



Defencare® shampoo

Stuur ze goed voorbereid het bos in!

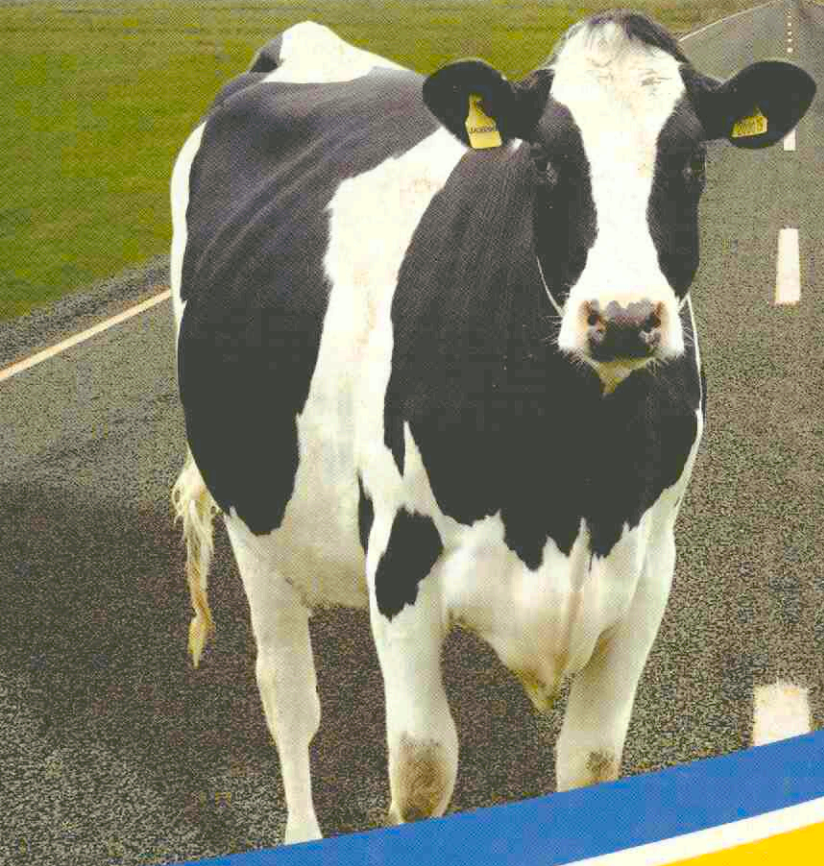
Defendog® spray: Productinformatie: Defendog spray REGNL: 9315, Bevat per ml: permethrin 18,8 mg, Doeldier: hond, Kanalisatie: vrij. **Preventic-B® band:** Productinformatie: Preventic-B Tekenband REGNL 9908, Werkzame stof: Bendiocarb 10%, Doeldier: hond, Kanalisatie: vrij. **Defencare® shampoo:** Productinformatie: Defencare shampoo REGNL 9443, Bevat per 100 ml: Permethrin 0,98 mg, Doeldier: hond, Kanalisatie: vrij. **Voor meer informatie**: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld. E-mail: info@virbac.nl **www.virbac.nl**

De snelste route naar de IBR vrije status

IBR SNEL WEG

Met Rispoval IBR-Marke

De IBR snel-weg is een samenwerkingsproject van de GD en Pfizer Animal Health waarbij veehouders in de gelegenheid worden geste om de IBR-status van hun bedrijf gratis te late onderzoeken. Voor meer informatie over dit project, kunt u contact opnemen met uw dierenarts.





Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

Rispoval® IBR-Marker vivum (REG NL 8427 UDD) en Rispoval® IBR Marker Inactivatum (REG NL 8426 UDD). Vaccin voor actieve immunisatie tegen het Infectieuze Bovine Rhinotracheitis virus (IBR). Wachttijd melk en vlees: 0 dagen. Toediening uitsluitend door uw dierenarts. Uw dierenarts kan u adviseren.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d lJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y.

Deel 130 • Aflevering 9 • 1 mei 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
- 3 MEI 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde



Immobilisatie van runderen en bizons met een combinatie van zolazepam-tiletamine, ketamine en xylazine

Feline calicivirus-infectie

Hoe is de interactie tussen kraakbeen en subchondraal bot gedurende ontwikkeling en gewrichtspathologie?

Interview met prof. dr. Bert Urlings

DSK Veterinaire Praktijk & Carrièrebeurs

Verslag regiobijeenkomsten

Nieuwe beleidsvisie Groep Dierenartsen werkzaam in het Bedrijfsleven

KNMvD
oninklijke Nederlandse
Maatschappij voor
Diergeneeskunde



DE BESTE ZORG VOOR UW VERMOGEN

Zo makkelijk als beleggen pakweg drie jaar geleden was, zo moeilijk is het nu. Kies daarom voor een nieuwe aanpak. VVAA vermogensbeheer stelt risicobeheersing centraal en laat het rendement daarvan een afgeleide zijn. Het gevolg hiervan: prima resultaten en rust in de portefeuille.

Bovendien krijgt u bij VVAA vermogensbeheer persoonlijke aandacht. Ongeacht de grootte van het vermogen. Spreekt deze werkwijze u aan en wilt u meer weten over VVAA vermogensbeheer of VVAA beleggingsfondsen? Bel dan voor informatie of een afspraak met (030) 247 49 00.

VERMOGENSBEHEER

VVAA

Atoomweg 100, Postbus 8153, 3503 RD Utrecht, telefoon (030) 247 49 11, www.vvaa.nl

VVAA VERMOGENSBEHEER IS IN HET BEZIT VAN EEN VERGUNNING OP GROND VAN ARTIKEL 7 LID-4 WET TOEZICHT EFFECTENVERKEER. DEZE VERGUNNING IS VERLEEND DOOR AUTORITEIT FINANCIËLE MARKTEN.

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Inhoud

Deel 130
Aflevering 9
1 mei 2005

Foto cover uit artikel 'Immobilisatie van runderen en bizons...' van Hofkes e.a.

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie 267

Oorspronkelijk artikel
Immobilisatie van runderen en bizons met een combinatie van zolazepam-tiletamine, ketamine en xylazine; *L.M. Hofkes, M.J. Hoyer, P. van Dijk en P.A.M. Overgaauw* 268

Veterinair tuchtrecht
Zeg 'ns Aaaa; *I. Boissevain* 273

VWA
Zoönosen 274

Uit en voor de praktijk
Feline calicivirus-infectie; *N.C. Pedersen* 275

Proefschrift
Hoe is de interactie tussen kraakbeen en subchondraal bot gedurende ontwikkeling en gewrichtspathologie?; *M. van der Harst* 278

Interview
Interview met prof. dr. Bert Urlings; *P. Overgaauw* 281

Praktijk in bedrijf
Voor werk in de winkel is er nu werk aan de winkel!; *R. Wessels* 283

Berichten en verslagen
Dutch Veterinary Skaters schaatsen voor koeien in Albanië; *T. Lam* 284
DSK Veterinaire Praktijk & Carrièrebeurs; *P. Overgaauw* 286
Week van het Huisdier: 'Uw huisdier goed gevoed?!' 287
Aanvullende informatie bij artikel Amitraz-intoxicaties bij het paard; *C.M. Westermann* 288

Congressen en cursussen
Symposium Feline Geneeskunde 2005 288
Vet-lunches Aesculaap 2005 289

PAOD 289
Uitgelicht 290

Referaat 290

TEKEN, LAAT JE NIET BEETNEMEN!



De anti-teken producten voor de hond van Virbac:

- **Preventic-B** tekenband: biedt 5 maanden bescherming tegen teken én vlooien.
- **Defendog** spray: legt een onzichtbare film op de huid en de vacht die langdurig tegen teken én vlooien beschermt. Zwemmen en regen hebben hierop geen invloed.
- **Defencare** shampoo: rekent direct en doeltreffend af met aanwezige teken én vlooien.

Virbac ANIMAL HEALTH

Persoonlijk voor dieren

Productinformatie: Preventic-B: REG NL 9908. *Werkzame stof:* bendiocarb. *Doeldier:* hond. *Kanalisatie:* vrij. **Defendog:** REG NL 09315. *Werkzame stof:* permethrin. *Doeldier:* hond. *Kanalisatie:* vrij. **Defencare:** REG NL 09343. *Werkzame stof:* permethrin. *Doeldier:* hond. *Kanalisatie:* vrij.
Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl, www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

KNMvD

Maatschappijnieuws

Kwaliteitsbeleid op nieuwe leest; *S. Umans* 291
Kengetallen: onderzoek voor úw toekomst! 293
Jaarlijkse bijeenkomst oud-inspecteurs; *S. Umans* 293
Overzicht recent gestuurde nieuws-e-mails 296
Bureau KNMvD 6 mei gesloten 303

DIB-nieuws

Nieuwe beleidsvisie Groep DIB; *S. Umans* 294
Beleid Groep Dierenartsen in Bedrijfsleven 295

GPGH-column

Klein nieuws van Groot; *J. Krijnen* 297

GGG-pagina

Leen den Otter als voorzitter opgevolgd door Marc Verburgh 298

GKZ-nieuws

De dierenarts zal handhaven 299

Personalia 300
Jubilea 302
Doorlopende agenda 303
Deadline 303

Contents

Immobilization of cattle and bison with a combination of xylazine, zolazepam-tiletamine and ketamine; *L.M. Hofkes, M.J. Hoyer, P. van Dijk, and P.A.M. Overgaauw* 268

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Het is slechts enkele maanden geleden dat een dierenarts in ruste mij de vraag stelde waarom hij nog 'lid' van de KNMvD zou blijven.
De betrokkenheid van 'de dierenarts in ruste' bij de KNMvD is nooit duidelijk gestructureerd geweest. Op de jaarlijkse bijeenkomst van oud-inspecteurs op 30 maart 2005 beloofde algemeen directeur H. Geertsen in de toekomst meer aandacht te zullen schenken aan de veterinaire senioren. Voor de rustende dierenartsen is het derhalve interessant dit verslag eens door te lezen. De KNMvD zou misschien tot de oprichting van de 'groep rustend dierenartsen' over kunnen gaan. Kanalisatie van wensen en ideeën van deze mogelijk grootste groep dierenartsen in de komende jaren kan dan binnen het kader van de KNMvD een plaats krijgen.

Ook zijn er in Nederland dierenartsen actief uit één van de andere EU-lidstaten.
Uit een gesprek met enkele van deze dierenartsen bleek dat ze nog steeds lid waren van hun beroepsvereniging in het land van herkomst. De reden waarom werd snel gegeven. De lidmaatschapskosten daar zouden slechts een kwart van die van de KNMvD bedragen. Na een studie zou inzicht verkregen moeten worden in deze prijsverschillen, waarbij de kosten en de daarvoor geleverde diensten van de beroepsverenigingen in de diverse lidstaten in beeld worden gebracht.
Misschien kunnen door een Europese samenwerking bepaalde onderdelen gecentraliseerd uitgevoerd worden tegen een veel lagere prijs. Specifiek landelijke of regionale aspecten kunnen dan apart toegerekend worden. Met belangstelling zie ik een dergelijke studie tegemoet.

Soms is het de titel die de aandacht trekt.
'De dierenarts zal handhaven' is de titel van een symposium dat de Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg (GKZ) op 1 juni aanstaande houdt. Het onderwerp is dierenarts en wetgving. Een zestal sprekers zal voordrachten houden rond de thema's 'dierenwelzijn', 'diergeneesmiddelen' en 'de nieuwe hygiëneverordeningen'.

Natuurlijk zijn er ook in deze aflevering vaktechnische bijdragen en artikelen te vinden.

Onder de rubriek Wetenschap wordt het immobiliseren van runderen en bizons met een combinatie van preparaten beschreven als een voor mens en dier veilig, effectief en betrouwbaar alternatief voor Immobilon.

Onder de rubriek Actua vindt u het artikel: 'Aanvullende informatie bij het artikel Amitraz-intoxicaties bij het paard' door C.M. Westerman. De dosering van antagonisten wordt hierbij aangegeven.

Verder vindt u een samenvatting van het proefschrift van M. van der Harst 'Hoe is de interactie tussen kraakbeen en subchondraal bot gedurende de ontwikkeling en gewrichtspatologie'.

Voor de kleine huisdieren dierenartsen vindt u een door dr. Slappendel uit het Engels vertaald artikel van N.C. Pedersen, gepresenteerd op het 13e Congres van de ECVIM-Ca, september 2003 over Feline calicivirus-infectie.

En wie iets meer wil weten over 'ketengestuurde dierlijke productie', leze het interview dat P. Overgaauw had met prof. dr. B. Urlings.

Dr. M.F. de Jong

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Immobilisatie van runderen en bizons met een combinatie van zolazepam-tiletamine, ketamine en xylazine

L.M. Hofkes[1], M.J. Hoyer[2], P. van Dijk[3] en P.A.M Overgaauw[4]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 268-72

Oorspronkelijk artikel

Samenvatting

Om een effectief, praktisch, betrouwbaar en veiliger alternatief te vinden voor Immobilon®-immobilisatie bij het semi-gedomestiseerde rund, werden gedurende twee jaar verschillende combinaties getest van zolazepam-tiletamine en/of ketamine met xylazine bij Limousines, Schotse Hooglanders en Amerikaanse bizons. Lichaamsgewicht, inductietijd, arteriële O_2-saturatie en de totale immobilisatietijd werden bepaald. Arterieel bloed werd afgenomen voor pH en bloedgasanalyse. Uiteindelijk bleek een combinatie van 500 mg zolazepam, 500 mg tiletamine, 500 mg xylazine en 1000 mg (10 ml) ketamine, gegeven in een dosering van 1 ml per 100-150 kg LG (afhankelijk van het runderras) het meest doeltreffend en geschikt. De dieren werden geantagoneerd met atipamezole, waarna de recoverytijd werd bepaald.

De combinatie resulteerde in een snelle immobilisatie. Bij alle dieren werd een matige ademdepressie gezien, wat een indicatie vormt voor zuurstofsuppletie bij langdurende immobilisaties. Na het antagoneren van de xylazine-component stonden de meeste dieren binnen vier minuten op. Op de lange termijn werden er geen schadelijke effecten geconstateerd door de eigenaren.

Summary

Immobilization of cattle and bison with a combination of xylazine, zolazepam-tiletamine and ketamine

The aim of this study was to find a safe and reliable alternative to Immobilon® for the immobilization of (feral) cattle. A combination of xylazine, zolazepam-tiletamine and ketamine was tested in Limousin cattle, Scottish Highland cattle, and American bison. Bodyweight, induction time, arterial O_2 saturation and the total downtime were measured. Arterial blood was taken for pH and bloodgasanalysis. The animals were then injected with atipamezole and the recoverytime was recorded. A combination of 500 mg zolazepam, 500 mg tiletamine, 500 mg xylazine, and 1000 mg (10 ml) ketamine, administered in a dosage of 1 ml per 100-150 kg bodyweight (depending on the species), proved to be most reliable and effective. The combination resulted in a fast immobilization. In all animals slight respiratory depression was seen, which indicates that oxygen suppletion may be needed for long-lasting immobilization. After reversal of the xylazine component, almost all animals recovered within 4 minutes. No long term adverse effects were reported by the owners.

Inleiding

De laatste jaren worden steeds meer natuurgebieden in Nederland in het kader van biologisch natuurbeheer en biotoopverrijking bevolkt met runderen. Vaak zijn deze gebieden vrij toegankelijk voor het publiek. Wanneer deze runderen gevangen moeten worden kan dit problematisch verlopen. De dieren zijn vaak dusdanig verwilderd, dat gewoonlijk toegepaste sedativa ineffectief blijken. Het wel effectieve LA-Immobilon® (Vericore Ltd, Groot Brittannië, 2.45 mg/ml etorfine plus 10 mg/ml acepromazine-oplossing (11)) is alleen verkrijgbaar onder speciale licentie. Bovendien is deze combinatie om meerdere redenen verre van optimaal. Het is al in zeer kleine hoeveelheden lethaal voor de mens.

Om te onderzoeken welke middelen Immobilon® kunnen vervangen om een, voor mens en dier, veilige, effectieve en betrouwbare immobilisatie te geven, zijn er de laatste jaren verscheidene combinaties onderzocht (2, 4, 5, 7, 9, 10, 15). In dit onderzoek is gekeken naar de effectiviteit van de combinatie zolazepam, tiletamine, xylazine en ketamine.

Materialen en methoden

Methoden

De te onderzoeken combinatie dient diep intramusculair te worden toegediend. Gebruikt werden een verdovingsgeweer (Pneudart®, Williamsport PA, USA) met wegwerp darts (3 of 5 ml), een CO_2-geweer (Dan-Inject®, Denemarken) met plastic 5 ml darts, een blaaspijp (Tel-Inject®, Duitsland) met luchtdruk of CO_2-gas en een prikstok (Dan-Inject®, Denemarken). De keuze voor een bepaalde toedieningsmethode werd bepaald door de benaderbaarheid (met name de afstand tot het dier) van het individuele dier.

Het lichaamsgewicht van de dieren werd zo mogelijk vooraf bepaald met een mobiele weegschaal of geschat of werd tijdens de immobilisatie bepaald met een gewicht-meetband voor runderen. De inductietijd (interval tussen het moment van toediening en het gaan liggen van het dier) werd bepaald. De immobilisatietijd is de tijd van totale inductie tot het moment van antagoneren. De variatie in deze tijd wordt veroorzaakt door handelingen aan of met geïmmobiliseerde dieren.

Bij de meeste dieren werd gepoogd met een pulse-oxymeter (PSD Vet/OX, USA) een indruk te krijgen van de perifere oxygenatie en de hartslag. Op het moment dat bloedafname verantwoord was, werd een monster genomen uit de Arteria femoralis van het onderliggende been met behulp van vooraf met heparine gecoate 2 ml wegwerpspuiten en 23G naalden. Deze bloedmonsters werden direct geanalyseerd (i-STAT, Hewlett Packard, Princeton, NJ, USA) of op ijs bewaard voor bloedgas- en pH-bepaling in humane ziekenhuislaboratoria.

De gebruikte analyse-apparatuur is niet geijkt voor runderbloed en door de variabele tijdsduur tussen bloedafname en analyse zijn de bepaalde waarden slechts indicatief te gebruiken.

Na toediening van de antagonist werd de recoverytijd (tijd tot het dier in borst/buik-ligging kwam) bepaald.

Farmaca

De volgende farmaca werden gebruikt: Zoletil 100® (Virbac Nederland BV), hierna 'Z' genoemd. Het bestaat uit gelijke

[1] Dierenarts tevens corresponderend auteur: e-mail: LMHofkes@hotmail.com
[2] Veterinair en Immobilisatie Adviesbureau, Schellinkhout, tevens dierenarts bij Natura Artis Magistra te Amsterdam.
[3] Discipline Anesthesiologie, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard.
[4] Destijds werkzaam als technical manager bij Virbac Nederland BV.

dubbelgerefereerd





delen van het benzodiazepine zolazepam-HCl en het dissociativum tiletamine-HCl. De α_2-adrenerge agonist xylazine 500 mg (Rompun 500®, Bayer Nederland BV en Anisane® xylazine 500 mg, Dopharma BV, Raamsdonkveer), hierna 'X' genoemd, zijn beide beschikbaar als poeders. Dit heeft het voordeel, dat zeer geconcentreerde oplossingen kunnen worden gemaakt. Ketamine, hierna 'K' genoemd, wordt geleverd in een 10% oplossing (Ketamine® 10%, Alfasan BV) 10 ml volume. Verschillende combinaties van deze farmaca werden getest in twee pilotstudies (7). Uiteindelijk bleek een combinatie bestaande uit 1000 mg Z en 500 mg X opgelost in 10 ml K (1000 mg) (een totaal volume van 11,2 ml vormend) de beste resultaten te geven. Op deze wijze werd een geconcentreerd mengsel gecreëerd. Hierdoor kon met een klein volume een effectieve dosis verkregen worden. De gebruikte doseringen zijn bepaald op basis van het geschatte lichaamsgewicht behalve bij een aantal limousines, dat op een weegbrug gewogen kon worden.

Antagonist

Het effect van de xylazine-component werd geantagoneerd met de zeer specifieke α_2-adrenerge antagonist atipamezole (Antisedan®, Pfizer Animal Health BV). Als richtlijn voor de dosering atipamezole werd gekeken naar het aantal mg xylazine, dat was toegediend. Een tiende van dit aantal was de dosering in mg van atipamezole (8). Het volume atipamezole werd half intraveneus en half intramusculair toegediend om te abrupte recovery te voorkomen. De recoverytijd is de tijdsduur tussen toediening van de antagonist en het moment, dat het rund in borst/buik-ligging kwam.

Tabel 1. Resultaten van de Z-K-X -immobilisatie bij de Limousines.

Dier No	Dosering	Inductie-tijd	Recovery-tijd	Totale immobilisatieduur
1	1 ml/150 kg LG	4 min	3 min	20 min
2	1 ml/115 kg LG	5 min	2 min	20 min
3	1 ml/170 kg LG	9 min	< 1 min	33 min
4	1 ml/135 kg LG	7 min	4 min	16 min
5	1 ml/160 kg LG	6 min	2 min	21 min
6	1 ml/145 kg LG	7 min	5 min	20 min
7	1 ml/150 kg LG	7 min	2 min	36 min
8	1 ml/145 kg LG	3 min	3 min	15 min
9	1 ml/155 kg LG	9 min	< 1 min	19 min

Dieren

Alle dieren, die betrokken waren bij dit onderzoek waren gezonde, volwassen dieren.

De Limousines (Koningshof, Spaarnwoude) stonden deels vast en een aantal liep in een potstal. De verdovingscocktail werd met een prikstok of met de blaaspijp (CO_2- of luchtdruk) toegediend. Totaal negen dieren (koeien) werden geïmmobiliseerd.

De Schotse Hooglanders (eigendom van ECOplan/Gradiënt BV, Ravenswoude) liepen in een open, duinachtig terrein op Texel. Er werden vijf dieren (stieren) geïmmobiliseerd.

De Amerikaanse bizons behoorden deels tot het Amsterdamse Bos en deels tot Haegenbeck Western Stables te Wijnandsrade.

De dieren in het Amsterdamse Bos konden met de blaaspijp geïmmobiliseerd worden. Ze werden van tevoren gescheiden van de rest van de kudde. Totaal vier koeien werden geïmmobiliseerd.

De bizons in Wijnandsrade werden regelmatig gebruikt in de Western sport voor 'Cutting'.

De dieren bleven bij elkaar in de kudde en vanuit die positie werden ze geschoten. Totaal zes dieren (één stier en vijf koeien) werden geïmmobiliseerd.

Gewichtsbepaling

Aangezien in dit onderzoek over het algemeen gewerkt werd met semi-gedomesticeerde of verwilderde dieren, kon vooraf niet vastgesteld worden wat het exacte gewicht was. Het gewicht werd geschat. Alleen bij een aantal Limousines was het mogelijk om de dieren op een mobiele weegbrug te wegen. Het gewicht van de Schotse Hooglanders en van de Amerikaanse bizons werd tijdens de immobilisatie grofweg

Tabel 2. Arteriële bloedwaarden van de Limousines.

Dier No	pH	$PaCO_2$ (mm Hg)	PaO_2 (mm Hg)
1	7.35	53	103
2	7.39	50	192
3	7.39	50	142
4	7.29	60	53
5	7.36	60	51
6	7.29	61	53
Norm	7.35-7.45	38-45	90-120

d o u b l e - r e f e r e e d



bepaald door middel van een gewicht-meetband. Enkele van de Schotse Hooglanders zijn later gewogen. Het eerder geschatte gewicht kon aldus worden geverifieerd.

Resultaten

Gezien het kleine aantal dieren en de verschillende omstandigheden, waarin de onderzoeken gedaan zijn, is het niet realistisch om de verkregen gegevens statistisch te bewerken. De doseringen (tabellen 1, 3, 5 en 6) zijn gebaseerd op de toegediende dosis (geschat gewicht) en het later bepaalde lichaamsgewicht. Aangezien het, bij de betrokken type dieren, vrijwel onmogelijk is om de mate van sedatie duidelijk te kunnen onderscheiden, moeten de vermelde doseringen slechts als richtinggevend gezien worden.
In tabel 1 staan de resultaten vermeld van de **Limousines**. Van in totaal twaalf dieren werden negen dieren geïmmobiliseerd. Drie runderen vertoonden, ondanks een vermoedelijk doeltreffend schot, geen enkele reactie.
Arteriële bloedwaarden van zes dieren (tabel 2), binnen tien minuten na afname bepaald met de i-STAT, geven sterke aanwijzingen voor inadequate ventilatie.

Bij de **Schotse Hooglanders** (vijf stieren) braken twee darts af op het moment, dat ze de dieren raakten. Bij een zesde dier, een koe, leidde tot tweemaal toe een doeltreffend schot tot geen enkele reactie. Waarschijnlijk gingen hier beide darts ten gevolge van materiaalfalen niet af, daar tijdens de verdere proef bleek, dat zelfs dieren met onderdosering op zijn minst milde tot hevige sedatie vertoonden. De werkelijke gewichten van de Schotse Hooglanders, waarvan het gewicht later bekend werd, zaten dicht bij het bepaalde gewicht door middel van de gewicht-meetband.

Tabel 3. Resultaten van de Z-K-X-immobilisatie bij de Schotse Hooglanders.

Dier No.	Dosering	Inductie-tijd	Recoverytijd na antagonering	Totale immobilisatieduur
1	1 ml/138 kg LG	5,5 min	2 min	55 min
2	1 ml/138 kg LG	13 min	6 min	50 min
3	1 ml/ 48 kg LG	2 min	2 min	32 min
4	1 ml/ 77 kg LG	8 min	7 min	68 min
5	1 ml/113 kg LG	6 min	2 min	43 min

In tabel 3 staan de resultaten vermeld. De Schotse Hooglander stier nummer 3 kreeg een veel hogere dosis dan nodig was voor het geschatte gewicht, aangezien slechts een 5 ml gevulde pijl voorhanden was en het praktisch onmogelijk was om te voorzien in een dart met een kleiner volume. Binnen twee minuten was dit dier geïmmobiliseerd, kreeg een ernstige respiratoire depressie en een hieraan gekoppelde daling van de arteriële zuurstofspanning, waardoor zuurstofapplicatie en spoedige antagonering vereist waren. Na antagonering herstelde het dier snel zonder complicaties. Er werd op twee tijdstippen arteriële bloedmonsters genomen (tabel 4; t=0: direct na inductie; t=20: t0 + 20 min).

Van de **bizons uit groep A** (Amsterdamse Bos) is alleen de inductietijd bepaald.
De **bizons uit groep B** (Wijnandsrade) waren in eerste instantie veel te licht ingeschat, waardoor de verdoving onvoldoende immobilisatie veroorzaakte. Het toedienen van een extra dosering was dan ook noodzakelijk (tabel 6). Bij bizon nummer 2 ontstond een zeer lange inductietijd vanwege de aanvankelijke onderdosering. Zij moest tot tweemaal toe bijgespoten worden.
De recovery van de bizons uit groep B verliep zeer onrustig. De dieren gingen veelvuldig over de kop en vochten om uit de anesthesie te komen. Waarschijnlijk liep de lichaamstemperatuur daarbij ook op. Ze stonden met de bek open te hijgen. Aangezien de dieren bij elkaar in de kudde liepen tijdens de procedure, is het aannemelijk, dat de stress zeer grote invloed had op de resultaten. Dit is echter wel met een aan de praktijk gerelateerde situatie.

Tabel 4. Arteriële bloedwaarden van de Schotse Hooglanders op twee tijdstippen (t=0 en t=20 min).

Dier No.	pH	$PaCO_2$ (mm Hg)	PaO_2 (mm Hg)
1	7.17	61	54
2	7.28	49	48
3	7.19	81	35
4	7.32	46	56
5	7.22	59	41
1	7.21	58	44
2	7.29	46	46
3	*		
4	7.25	39	75
	7.24	54	47
5	7.26	55	66
Norm	7.35-7.45	38-45	90-120

* Zuurstoftoediening en antagonering

Tabel 5. Resultaten van de Z-K-X-immobilisatie bij de bizons groep A.

Dier No.	Dosering	Inductietijd
1	1 ml/100 kg LG	6 min
2	1 ml/115 kg LG	6 min
3	1 ml/105 kg LG	7 min
4	1 ml/80 kg LG	6 min

d o u b l e r e f e r e e d

Conclusie

Op basis van literatuurgegevens (1 - 6, 8 - 10, 11, 13, 14) en eigen ervaring voldeed de gekozen combinatie Zoletil®, ketamine en xylazine aan de gestelde (basale) uitgangpunten:
- Veiligheid voor gebruiker en dier.
- Praktische toepasbaarheid (klein volume) en voldoende potentie (snel effect), zodat slechts een klein volume volstaat.
- Verkrijgbaarheid van de farmaca voor elke Nederlandse practicus.

Voordelen van de combinatie van Zoletil®-Ketamine-Xylazine zijn:
- Bij gebruik van combinaties van farmaca kunnen de afzonderlijke farmaca elkaars effect vaak versterken. De dosering van elk van de stoffen kan dan iets omlaag (8, 11, 16) en de kans op ongewenste bijwerkingen kan geringer worden. Vaak wordt de inductietijd korter en hebben de dieren bij de recovery een betere coördinatie.
- Bij gebruik van xylazine alléén is het effect erg onvoorspelbaar afhankelijk van het soort rund en de mate van excitatie (1, 8, 11). Een relatief hoge dosering met als gevolg een groot toedieningsvolume is nodig. Deze hoge dosering kan leiden tot een sterke ademdepressie, hetgeen bij het geïmmobiliseerde, liggende rund levensbedreigend kan zijn.
- Bij gebruik van xylazine in combinatie met ketamine (voorbeeld Hellabrunner Mischung: 500 mg xylazine (poeder) in 4 ml ketamine 10% (400 mg)) is het resultaat wel wat beter.
- Zoletil® is een poeder, dat in hoge concentratie oplosbaar is. Hierdoor is het volume klein, één van de eisen gesteld aan een ideaal 'immobilicum' (8,11,16). Echter, intramusculair toegediend zal Zoletil® alléén niet tot immobilisatie van het rund leiden. Met de toevoeging van xylazine kan dit wèl (12,17).
- Door ketamine als oplosmiddel te gebruiken is minder Zoletil® nodig en kan ook de dosis xylazine omlaag.
- Wanneer aan het einde van de gewenste immobilisatietijd de xylazine-component geantagoneerd wordt, gebruikmakende van de α_2-antagonist atipamezole, blijft er een zekere restsedatie bestaan. Dit kan als een positieve bijkomstigheid gezien worden wanneer het betreffende rund vervoerd of opgestald moet worden.

De combinatie van 500 mg xylazine, 500 mg zolazepam en 500 mg tiletamine opgelost in 10 ml ketamine 10% (1000 mg) is goed bruikbaar voor de immobilisatie van (wilde) runderen en bizons onder veldomstandigheden (dosering: 1 ml per 100 – 150 kg LG IM). De combinatie kan in een klein volume geschoten worden. Bij de meeste dieren zal een maximum van 5 ml volstaan. Het geeft een inductietijd, die bij de in het onderzoek betrokken runderrassen lag tussen de twee en dertien minuten, met twee uitschieters (twintig en 33 minuten). Er ontstaat een goede en ontspannen immobilisatie, die tot meer dan een uur kan aanhouden. Bij alle dieren werd een ademdepressie gezien, die zich klinisch uitte in een verminderde frequentie van de ademhaling. Met de pulseoxymeter werden lage O_2-saturatiewaarden gemeten, hoewel dat vanwege de gebruikte farmaca alsmede de pigmentatie van de slijmvliezen soms lastig te bepalen was.
De arteriële O_2- en CO_2 -spanning hadden bij de meeste dieren waarden, die op een ineffectieve ventilatie wijzen.
De ademhalingsdepressie kon ogenblikkelijk teniet worden gedaan door intraveneuze injectie van atipamezole, zoals al eerder in een pilotstudy met Zoletil®/xylazine-cocktails was gevonden (7).
Gezien de ademdepressie, die mogelijk leidt tot een hypoxaemie, is het raadzaam om bij immobilisatie van dieren te zorgen voor extra zuurstof. Dit kan onder veldomstandigheden heel simpel met behulp van een twee-liter-cilinder zuurstof, met hierop een reduceerventiel en een siliconenslangetje, dat in een van de neusgaten wordt gestoken (dosering 1,5 – 2 liter per minuut). Zo'n twee liter cilinder kan maximaal 400 liter O_2 bevatten.
Alle dieren, die bij dit experiment betrokken waren, ondervonden – ook op lange termijn - geen nadelige effecten.

Tabel 6. Resultaten van de Z-K-X immobilisatie bij de bizons groep B.

Dier No.	Dosering	Inductietijd	Recovery-tijd	Totale immobilisatieduur
1stier	1 ml/150 kg LG	10 min	2	48
2	1 ml/44 kg LG	33 min	3	84
3	1 ml/50 kg LG G	9 min	6	52
4	1 ml/100 kg LG	7 min	9	22
5	1 ml/90.7 kg LG	20 min	2	41
6	1 ml/95.3 kg LG	7 min	2	26

Verantwoording en dankzegging

Deze proef werd mogelijk gemaakt door een subsidie van de Commissie Bevordering Diergeneeskundig en Vergelijkend Ziektekundig Onderzoek.
De volgende firma's (alfabetische volgorde) stelden de in de proef gebruikte farmaca ter beschikking, waarvoor de auteurs dank zijn verschuldigd: Alfasan Diergeneesmiddelen te Woerden, Bayer Nederland te Mijdrecht, Dopharma Veterinaire Farmaca te Raamsdonkveer, Pfizer Animal Health te Capelle a/d IJssel en Virbac Nederland BV te Barneveld.
Verder gaat onze dank uit naar de volgende personen en instanties. Zonder hun medewerking was de uitvoering van deze proef onmogelijk geweest. De heer Dijkstra en medewerkers van de Koningshoeve te Spaarnwoude, de heer en mevrouw Groenewold en medewerkers De Lindehoeve BV te Sappemeer, dierenarts K. Braam te Veendam, dierenarts M.C. Pieterse, de firma Gradient BV te Ravenswoude en Staatsbosbeheer te Den Burg, Texel, mevrouw P.S.W. Hagenbeck en medewerkers van Hagenbeck Western Stables te Wijnandsrade en de medewerkers van de hematologische laboratoria van het Gemini Ziekenhuis te Den Helder en het Academisch Medisch Centrum te Maastricht.

Tabel 7. Arteriële bloedwaarden van de bizons Groep B.

Dier No.	pH	$PaCO_2$ (mm Hg)	PaO_2 (mm Hg)
1	7.38	46	50
2	7.36	57	28
3	7.32	48	49
4	7.35	55	48
5	7.40	44	60
6	7.37	56	42
Norm	7.35-7.45	38-45	90-120

d o u b l e r e f e r e e d

Literatuur

1. Arnemo JM, and Søli NE. Chemical capture of free-ranging cattle: immobilisation with xylazine or medetomidine and reversal with atipamezole. Vet Res Commun 1993; 17: 469-77.
2. Bush M, Citino SB, and Tell L. Telazol® and Telazol®/Rompun® anesthesia in non-domestic cervids and bovids. Proc Join Conf Am Assoc Zoo Vet Ans Am Assoc Wildl Vet 1992; 252.
3. Caulkett N. Bison (Artiodactyla: Bovidae). 2001. In: Zoological Restraint and Anesthesia, D. Heard (Ed.) Int. Vet. Inform. Service, Ithaca, New York, USA.
4. Caulkett NA, Cattet MRL, Cantwell S, Cool N, and Olson W. Anesthesia of wood bison with medetomidine-zolazepam/tiletamine and xylazine-zolazepam/tiletamine combinations. Can Vet J 2000; 41: 49-53.
5. Fernandez-Moran J, and Peinado VI. Comparison of tiletamine/zolazepam-xylazine and tiletamine/zolazepam-medetomidine anaesthesia in Fallow Deer *(Cervus dama)*. Proc First Scient Meet Eur Assoc Zoo and Wildl Vet, Rostock Germany, 1996; 75-8.
6. Hubbell JAE, Bednarski RM, and Muir WW. Xylazine and tiletamine-xylazine anesthesia in horses. Am J Vet Res 1989; 50: 737-42.
7. Hoyer MJ, Dijk P van, and Overgaauw PAM. A zolazepam-tiletamine-ketamine-xylazine mixture as a safe and effective alternative for immobilisation of wild and semi-domesticated cattle. Proc Inaugeral Conf of the Dutch Society for Wildlife Health. June 2002, Amsterdam, NL p17.
8. Hoyer, MJ, LJ Hellebrekers en PSJ Klaver. Tele-immobilisatie van (ver)wilde(rde) dieren in de Nederlandse diergeneeskundige praktijk. Deel 2: Anesthetica gebruikt bij de immobilisatie van wilde dieren. Tijdschr Diergeneeskd, 1998; 123: 214 – 20.
9. Janovsky M, Tataruch F, Ambuehl M, and Giacometti M. A Zoletil®-Rompun® mixture as an alternative to the use of opioids for immobilisation of feral red deer. J Wildl Dis 2000; 36: 663-9.
10. Karbe F, Scherer K, Failing K, Axt-Findt U, and Bonath KH. Tiletamine-zolazepam-xylyzine immobilisation of Fallow Deer *(Cervus dama)* under field conditions and its influence on haemodynamics, respiration and plasma cortisol. Sec Scient Meeting Zoo and Wildl Vet Chester, UK, 1998; 411-5.
11. Kreeger TJ, Arnemo JM, and Raath JP. Handbook of Wildlife Chemical Immobilization, International Edition, 2002.
12. Lin HC, Thurmon JC, Benson GJ, and Tranquilli WJ. Telazol®- a review of its pharmacology and use in veterinary medicine. J Vet Pharmacol Ther 1993; 16: 383-418.
13. Lin HC, Thurmon JC, Benson GJ, Tranquilli WJ, and Olson WA. The hemodynamic respons of calves to tiletamine-zolazepam anesthesia. Vet Surg 1989; 18: 328-34.
14. Miller, BF, LI Muller, TN Storms, EC Ramsay, DA Osborn, RJ Warren, KV Miller, and KA Adams. A comparison of carfentanil/xylazine and Telazol®/xylazine for immobilization of white-tailed deer. J Wildl Dis, 2003; 39, 851-8.
15. Murray S, Monfort SL, Ware L, McShea WJ, and Bush M. Anesthesia in female White-tailed Deer using Telazol® and xylazine. J Wildl Dis 2000; 36: 670-5.
16. Pienaar U de V. The drug immobilization of antelope species. In:The capture and care of wild animals. Ed. E Young. Human & Rousseau Publishers Ltd., Pretoria, RSA. 1975; 35-50.
17. Thurmon JC, Lin HC, Benson GJ, Tranquilli WJ, and Olson WA. Combining Telazol® and xylazine for anaesthesia in calves. Vet Med 1989; 824-30.

Artikel ingediend: 19-04-2004
Artikel geaccepteerd: 10-02-2005

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKA
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERIN
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELIN
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERIN
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIE
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

double refereed

Zeg 'ns Aaaa

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Snel groeien is een prettige eigenschap bij kamerplanten (hoewel...), maar maakt tumoren uiterst gevaarlijk. Tegen de tijd dat de eigenaar iets in de gaten heeft is het meestal te laat, maar in hoeverre kun je daar als dierenarts dan wel tegen opboksen?

Slikken of stikken?

Een kat van een jaar of zeven krijgt zijn bakjes eten niet weg. Het slikken kost 'm al veel moeite, en als hij dan met veel geploeter iets naar binnen heeft gewerkt komt dat vrijwel direct weer naar buiten. Reden voor de eigenaar om de dierenarts maar eens te vragen wat er aan de hand kan zijn. De dierenarts meent een rhinitis waar te nemen, en ziet bovendien dat het tandvlees en de tong van de kat aardig ontstoken zijn. Dat zal de oorzaak dan wel zijn van de voedselproblemen, dus met een stevige dosis cortico's, antibiotica (Dexoral, Depomycine en Clavubactin) en Tractonorm lax moet het dier wel opknappen. Er wordt meteen afgesproken dat de kat een week later terug zal komen om zijn tandjes te laten schoonmaken.



Vloeibaar advies

Een week later is de kat nog steeds ziek, zwak en misselijk, en de eigenaren bellen de gebitssanering dan maar af. Als ze de reden hiervoor uitleggen aan de dierenarts, schrijft deze nog een weekje extra antibiotica voor. Dat loopt spaak, want drie dagen later ziet de eigenaar ook geen kans meer om de medicijnen nog bij de kat toe te dienen, dus hoe moet dat nu verder? De dierenarts weet wel een oplossing: de kat kan over op Synulox in vloeibare vorm, als de eigenaar dat even bij de praktijk kan komen halen. Als het dan na een paar dagen nog niet beter gaat moet de eigenaar maar weer langskomen.

Brok in de keel

Een dag later gaat het in de loop van de avond zo slecht met de kat dat de eigenaar contact zoekt met de dienstdoende dierenarts. Blijkbaar wekt die meer vertrouwen, en de volgende dag vervoegt de eigenaar zich bij zijn praktijk voor nader onderzoek. Het opengesperde bekje brengt slecht nieuws: naast de tongbasis zit een enorme tumor die de vrijwel de gehele oropharynx vult. Geen wonder dat de kat het benauwd had....
De dierenarts laat de kat direct inslapen, maar zegt hardop tegen de eigenaar dat hij vindt dat zijn collega dit veel eerder had kunnen en moeten zien.

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...

Met die opmerking weet de eigenaar wel raad, op naar het Tuchtcollege! Als de dierenarts dit gezwel werkelijk al bij het eerste consult had kunnen zien, heeft de kat twaalf dagen onnodig geleden. Is het nu zo dat de dierenarts de kat niet voldoende zorgvuldig heeft onderzocht?
De dierenarts protesteert; sommige tumoren of ontstekingsprocessen hebben een zodanig agressief verloop dat in elf dagen een sterke verergering kan optreden. In dat geval is het best mogelijk dat er bij het eerste consult nog niet veel te zien was.

Tumor of tandentoilet

Het Tuchtcollege beaamt dit. Tumoren hebben nu eenmaal de nare eigenschap dat hun omvang in korte tijd sterk kan toenemen. Het is daarom niet onmogelijk dat de tumor bij het eerste onderzoek nog te klein was om redelijkerwijs te kunnen zien. En ervan uitgaande dat de tumor toen niet zichtbaar was, is de ingestelde behandeling niet onjuist, net zomin als de afspraak voor een gebitsreiniging, of een 'tandentoilet' zoals dat tegenwoordig heet. Het verzetten van de afspraak daarvoor was ook geen foute keuze, maar toen de eigenaar drie dagen later telefonisch liet weten dat het alweer slechter ging met de kat, had de dierenarts alarm moeten slaan. Als hij zich op dat moment had gerealiseerd dat de toestand van de kat blijkbaar behoorlijk was verergerd, had hij eigenaar en kat direct naar de praktijk kunnen en moeten laten komen voor verder onderzoek. Hier is sprake van onvoldoende zorg door de dierenarts. Daarbij komt nog dat de administratie op de patiëntenkaart onvolledig is; de telefonische contacten staan er niet op, en de vloeibare Synulox ook niet. Dat maakt het verhaal niet beter en de dierenarts krijgt een waarschuwing. Dat zal wel even slikken zijn geweest...

Zoönosen

VOEDSEL EN WAREN AUTORITEIT

Van dier naar mens

Zoönosen zijn infectieziekten die door dieren overgebracht kunnen worden op mensen. Overdracht van de verwekker kan plaatsvinden door direct of indirect contact met dieren of door het eten van besmette producten van die dieren als deze rauw of onvoldoende verhit zijn. Verreweg de meeste zoönoseverwekkers worden (ook) via voedsel overgedragen. Wanneer bedacht wordt dat wereldwijd ongeveer zestig procent van de infectieuze organismen een zoönotische potentie heeft wordt duidelijk dat in veel gevallen sprake is van een kans op overdracht. De omvang van het risico wordt echter mede bepaald door de ernst van het ziektebeeld bij de mens. En daarmee is de cirkel weer gesloten. De aandacht voor zoönosen die in de laatste tijd beduidend is toegenomen, is uiteindelijk gebaseerd op de risico's voor de mens. Risico's die we alleen kunnen bepalen door een doelmatige monitoring van zoönoseverwekkers in de hele keten (farm to fork) en bij andere dieren die zoönosen direct kunnen overbrengen zoals gezelschapsdieren en wildlife.

Het Europese kader

De nieuwe Zoönoserichtlijn (2003/99/EC) heeft tot doel om EU-breed gegevens te verzamelen over het voorkomen van zoönoseverwekkers in diervoer, levende dieren en producten. Uitbraken van voedselinfecties en trends in antimicrobiële resistentieontwikkeling worden eveneens verzameld. Jaarlijks worden de data gerapporteerd in een National Report. De Europese Commissie maakt op basis van de rapporten van de lidstaten een geïntegreerd eindrapport. Op de website van de VWA zijn betreffende rapporten te vinden in het dossier 'Voedselinfecties en zoönosen'.

Inzicht in het voorkomen van zoönoseverwekkers is een van de ingrediënten voor het bepalen van het volksgezondheidsrisico. Op geleide van de omvang van het risico moet een doelmatige en zo mogelijk efficiënte beheersing worden gerealiseerd: risicomanagement. De nieuwe Zoönoseverordening voorziet hierin en geeft de randvoorwaarden om op een gefaseerde manier de vijf voor de volksgezondheid meest belangrijke salmonella serotypen te bestrijden bij pluimvee, kalkoenen en mestvarkens. In de toekomst zullen ook andere verwekkers worden toegevoegd. *Campylobacter* spp. en wellicht *E. coli* O157STEC staan hiervoor op de nominatie.

Van mens naar dier

Zoönoseverwekkers leiden bij dieren vaak niet tot klinisch waarneembare ziekteverschijnselen. Inzicht in de prevalentie is dus alleen te verkrijgen door (arbeids) intensieve monitoring. In die gevallen waarbij zich wel ziekteverschijnselen voordoen en een zoönoseverwekker wordt geïsoleerd, volgt een tweeledige actie. Verdere verspreiding onder de dieren moet worden gecoupeerd en risico's voor de mens worden beheerst. Dit was bijvoorbeeld het geval bij een uitbraak van tuberculose onder een aantal primaten waarbij de infectie ook werd overgedragen naar mensen. Het komt echter frequent voor dat verschijnselen van een zoönotische infectie als eerste bij de mens worden opgemerkt. De uiteindelijke identificatie van de bron is vaak moeizaam speurwerk. Niettemin loont het de moeite om daar de nodige aandacht aan te besteden teneinde volgende besmettingen te voorkomen. De regelmatig voorkomende infecties met *E. coli* O157 bij kleine kinderen door contact met (kinderboerderij)dieren zijn daar goede voorbeelden van. De dieren vertonen geen ziekteverschijnselen maar de infectie bij de mens wordt veelal gekenmerkt door een ernstig beloop. Dat geldt eens te meer voor het EBL-virus waarover in een vorig nummer werd geschreven.

Gecoördineerde actie

In alle gevallen moeten de data uit de voedselketen en uit dierreservoirs worden geïnterpreteerd in nauwe samenhang met de humane incidentie (from shed to bed). En vice versa. Met betrekking tot de 'bekende' zoönosen ontstaan er langzamerhand redelijk sluitende bewaking- en beheersingsystemen ook in Europees verband. Toch is er nog veel onderzoek nodig om te komen tot een doelmatige en efficiënte inzet van middelen. De bestrijding van thermofiele *Campylobacter* spp. bij pluimvee is daar een voorbeeld van.

Maar ook voor de relatief onbekende zoönosen moet er nog veel werk worden verzet voordat gesproken kan worden van een zichtbare risicoreductie. De recente psittacose-uitbraken tonen aan dat optimaliseren van de diagnostiek en afstemming tussen veterinaire en medische draaiboeken de hoogste prioriteit verdienen. De VWA zet voor de nabije toekomst in op een verregaande verbetering van de coördinatie tussen de medische en de veterinair/alimentaire disciplines. In een van de volgende nummers zal de VWA daarover rapporteren.

Feline calicivirus-infectie

Niels C. Pedersen[1,2]

Uit en voor de praktijk

Pathogenese

Het feline calicivirus (FCV) veroorzaakt voornamelijk ziekte bij gedomesticeerde katten maar is ook geassocieerd met aandoeningen bij enkele wilde felidae. Klinische ziekte doet zich vooral voor in catteries en huishoudens met meer katten, het meest bij kittens en in situaties waarin andere infectieziekten waarschijnlijk ook problemen veroorzaken. Maternale immuniteit beschermt de kittens tegen de infectie gedurende de eerste drie tot negen weken van hun leven. Daarna worden ze bevattelijk voor infectie met het virus, dat via speeksel van asymptomatische of klinisch zieke dieren is uitgescheiden. Vermoedelijk vinden gedurende het leven ook infecties plaats met verschillende serotypen die weinig klinische betekenis hebben.

FCV persisteert vaak als een actieve asymptomatische infectie bij katten die van de ziekte zijn hersteld. In sommige gebieden bestaat eenderde van de volwassen katten uit asymptomatische oropharyngeale virusdragers. Carriers scheiden vrijwel voortdurend virus uit, dat vijf weken infectieus kan blijven.

De voornaamste infectieweg gaat via de mondholte en de infectie slaat het eerst aan in de oropharynx. Deze primaire plaatselijke infectie wordt gevolgd door een voorbijgaande viremie. Na experimentele blootstelling via een aërosol wordt een bifasisch temperatuurverloop waargenomen. De eerste temperatuursverhoging vindt ongeveer 24 uur en de tweede tussen 96 en 168 uur na infectie plaats. Daarna treedt snel herstel in. Na experimentele infectie via een aërosol kan gedurende zeven dagen virus geïsoleerd worden uit de conjunctivaal zak en de neusgangen, gedurende tien dagen uit de longen, tenminste twee weken uit de keel, twee weken uit de ontlasting, en vijf weken uit de tonsillen.

Klinische symptomen

FCV-infecties kunnen zich klinisch op zes manieren voordoen:

1. subklinisch
2. acute kreupelheid en koorts +/- blaasjes in de mondholte
3. acute, met koorts gepaard gaande orale vesiculaire ziekte +/- longontsteking en kreupelheid
4. een acute systemische hemorrhagische koorts
5. een chronische ulceroproliferatieve ontsteking van keel en tandvlees
6. gemengde ziektebeelden. De juiste klinische vorm van een acute FCV-infectie varieert sterk, afhankelijk van de virusstam, van de leeftijd van de kat en van genetische en andere factoren.

Subklinische infectie is de regel. Acute kreupelheid is een op de voorgrond tredend verschijnsel van de infectie bij jongere katten, vaak na vaccinatie. De katten hebben gewoonlijk koorts en kunnen blaasjes op tong of palatum vertonen. Gewoonlijk herstellen ze binnen 48 - 72 uur. Bij ernstiger gevallen kunnen vooral de blaren in de mond op de voorgrond staan en soms samengaan met milde symptomen van de voorste luchtwegen. De blaren, die al snel gaan ulcereren, zijn geconcentreerd op het voorste deel van de tong, palatum durum en, in mindere mate, het tandvlees en de neusspiegel (?).

Onlangs hebben we verschillende plaatselijke epizoötieën van ernstige FCV-infecties met vijftig procent mortaliteit gedocumenteerd. Kenmerkend voor de ziekte waren koorts, vasculitis in de huid (vooral van gezicht, oren, ledematen en subcutaan vet), rhinitis, necrose en ulceratie van de huid, pneumonie, hepatitis en pancreatitis. Vergelijkbare ziekteuitbraken hebben waarschijnlijk plaatsgevonden in het Verenigd Koninkrijk. Gelukkig komt de ziekte in deze vorm, plotseling verschijnend met snelle verspreiding door een groep katten en dan weer verdwijnend, weinig voor.

Met het toenemen van vaccinaties komt de ulceroproliferatieve keelontsteking/periodontitis steeds meer voor en vormt vooral een verschijnsel bij katten in groepsverband, zoals in asielen en catteries. De laesies verschijnen eerst in de mondhoeken als bilaterale, rode proliferatieve defecten. Mettertijd krijgen ze een meer proliferatief en ulceratief karakter en bij veel katten verspreiden de laesies zich langzaam naar het tandvlees. Secundaire bacteriële infecties kunnen ernstig zijn en dragen in hoge mate bij aan pijn en ongemak. Al deze katten zijn orale verspreiders van het virus. De laesies lijken het gevolg te zijn van een chronische en ineffectieve immuun-gemedieerde aanval van gastheercellen op de geïnfecteerde cellen in voorste deel van de keel.

Verschillende ziektebeelden van gemengde aard worden in verband gebracht met FCV-infecties. Calicivirussen zijn geïsoleerd uit de faeces van kittens in asielen met uitbraken van diarree. Welke rol het virus speelt bij een epizoötische diarree moet nog opgehelderd worden. De invloed van andere ziektekiemen die FCV-infecties versterken, en omgekeerd, mag niet onderschat worden. In een onderzoek naar het samenwerken van FCV en feline panleukopenie virusinfecties werd een mortaliteit van 82 procent vastgesteld bij kittens, die tegelijkertijd met het panleukopenievirus en FCV waren geïnfecteerd. Daarentegen was de mortaliteit tien procent bij katten die uitsluitend met feline panleukopenie virus waren besmet en slechts vijf procent bij katten geïnfecteerd met alleen FCV. Fatale uitbraken van feline panleukopenie zijn in verband gebracht met het gebruik van oronasaal levend herpes/calici/panleucopenia vaccin met hoge potentie. De zieke dieren hadden meestal gemengde calicivirus/panleuko-penievirusinfecties. Pyothorax heeft zich voorgedaan als complicatie van uitbraken van acute FCV-infectie. Bij

[1] *Niels. C. Pedersen DVM, PhD, School of Veterinary Medicine, University of California, Davis.*

Uit: Proceedings of the 13th Congress of the European College of Veterinary Internal Medicine – Companion Animals (ECVIM-Ca), September 2003, pp 108-111. Oorspronkelijke titel: Feline calicivirus infection.

[2] *Vertaling door Dr. R.J. Slappendel, destijds Hoofdafdeling Gezelschapsdieren, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, met medewerking van Dr. H. Egberink.*

acute FCV-infecties zijn de laesies van een interstitiële pneumonitis waarschijnlijk secundair geïnvadeerd door orale bacteriën, hetgeen tot een lichte graad van bronchopneumonie kan leiden.

Pathologische kenmerken

Focale interstitiële pneumonie is de meest voorkomende afwijking die wordt waargenomen bij de experimenteel opgewekte ziekte; rhinitis en conjunctivitis zijn ongebruikelijk en, indien aanwezig, mild. Fatale longontsteking is vrijwel altijd te wijten aan een complicerende secundaire bacteriële invasie.

Ulcera op tong en verhemelte zijn gebruikelijk. Ulcera op de voetzooltjes en in de perianaal streek zijn zeldzaam. De ulcera zijn een voortvloeisel van de met vloeistof gevulde vesicels in het epitheel. Orale laesies doen zich vaker voor bij kittens die droogvoer eten.

De oorzaak van de karakteristieke kreupelheid is onbekend. Het aantal macrofagen in de synoviaal vloeistof is vaak verhoogd maar deze macrofagen kunnen virus-antilichaamcomplexen bevatten.

Oedeem en necrose waren de meest op de voorgrond tredende kenmerken van katten met het ziektebeeld van systemische hemorrhagische koorts. Het primaire histopathologische kenmerk bestaat uit een oppervlakkige ulcero-proliferatieve ontsteking met daaronder een dicht lymfocytair/plasmocytair infiltraat.

Klinisch-pathologische kenmerken

FCV kan gemakkelijk worden geïsoleerd via weefselkweek van afstrijkjes van de mondholte van zieke katten en carriers en uit bloed van klinisch zieke dieren. Het kreupelheidssyndroom gaat gepaard met matige tot heftige toename van macrofagen in de synoviaal vloeistof. De carpaal- en tarsaalgewrichten zijn het ernstigst aangetast.

Behandeling en preventie

Koorts, gewrichts- en spierpijn en ulcera in tong en palatum verdwijnen spontaan binnen 48 - 96 uur. Pneumonie, een ongebruikelijk voortvloeisel van de ziekte, berust gewoonlijk op een secundaire bacteriële infectie van de primaire virale laesies. Ook purulente afscheiding uit neus en conjunctiva hangen vrijwel altijd samen met een complicerende infectie met bacteriën, chlamidophila of mycoplasma. Antibiotica zijn nuttig om secundaire infecties tegen te gaan. De mortaliteit van ongecompliceerde gangbare soorten FCV-infecties is zeer laag maar kan bij katten met hemorrhagische koorts heel hoog zijn. Gelukkig is deze laatste vorm erg zeldzaam.

Chronische, met FCV samenhangende ontsteking van het periodontium en de keel kan met de huidige therapieën niet worden genezen en moet palliatief onder controle worden gehouden. De ontsteking van de keel kan dikwijls worden beheerst met behulp van dexamethason; te beginnen met twee tot drie mg per kat. Indien na twee à drie weken verbetering optreedt, moet deze medicatie worden voortgezet totdat maximaal gunstig effect is bereikt. Daarna wordt de dosis geleidelijk verminderd, eerst naar om de dag, en vervolgens stapsgewijs tot een dosering is bereikt van ongeveer 0,5 - 1,0 mg om de dag, of de laagst mogelijke dosering waarbij de symptomen worden verlicht zonder bijverschijnselen te veroorzaken. Indien na twee tot drie weken geen verbetering is ingetreden moet de behandeling worden gestaakt. Orale prednisolon of periodieke injecties met methylprednisolonacetaat zijn bij lange na niet zo effectief. Gebitselementen, die ernstig zijn aangetast door periodontitis moeten worden getrokken. Veel katten met deze vorm van de ziekte blijken onvoldoende behandelbaar en worden uiteindelijk geëuthanaseerd.

Omdat het feitelijk onmogelijk is carriers uit hun omgeving te elimineren, wordt de FCV-infectie voornamelijk onder controle gehouden via vaccinaties. Er moet echter op worden gewezen dat FCV vaak in kattenpopulaties kan voorkomen zonder ernstige problemen te veroorzaken. De noodzaak van vaccineren is onder dergelijke omstandigheden discutabel. Er is zowel levend als gedood FCV-vaccin op de markt en beide zijn waarschijnlijk in staat de acute ziektesymptomen te verminderen, die zich na natuurlijke of experimentele blootstelling aan het virus voordoen. Hoewel de gangbare vaccinstammen in verschillende mate kruiselings bescherming bieden, is hun protectie niet altijd gericht tegen alle isolaten uit het veld. Het gemak waarmee in catteries vaccin-resistente stammen kunnen worden geïsoleerd geeft aan dat ofwel serologische verschillen belangrijker zijn dan voorheen werd aangenomen, ofwel dat immuniseren veel minder effectief is dan aanvankelijk werd gedacht, of, waarschijnlijk, beide.

Hoewel FCV-vaccins de ernst van de acute symptomen effectief kunnen verminderen, is hun effect met betrekking tot de FCV-carriertoestand onlangs in twijfel getrokken. De frequentie waarin calicivirus wordt geïsoleerd uit katten met infecties van de ademhalingsorganen lijkt momenteel hoger dan in het verleden.

Calicivirussen zijn uit de mondholte geïsoleerd bij twintig tot dertig procent van de normale katten in catteries waar routinematig werd gevaccineerd. Dergelijke waarnemingen doen twijfel rijzen aan het nut van vaccinatieprogramma's met levend calicivirus in catteries maar ook in de kattenpopulatie in het algemeen. Het is mogelijk dat de immuniteit, die door levend virusvaccin wordt opgewekt, beschermt tegen acute ziekteverschijnselen maar het vóórkomen van chronisch dragerschap feitelijk bevordert. Dit zou aanvaardbaar zijn indien de acute vorm van de ziekte veel ernstiger was dan de chronische vorm. Echter, acute FCV-ziekte verloopt betrekkelijk mild en de mortaliteit onder ongecompliceerde gevallen is laag. De uiteindelijke mortaliteit in de nasleep van het chronisch dragerschap, zoals persisterende ulceroproliferatieve ontsteking van keel en tandvlees, zou wel eens veel belangrijker kunnen zijn.

Infectie en immuniteit

Feline calicivirus-infecties verlopen op een van de volgende drie manieren:

1. ongeveer 70-95 procent van de katten zal na ongeveer twee tot acht weken ophouden het virus te verspreiden
2. een aantal (vijf tot dertig procent) wordt chronisch symptomatisch drager, en
3. minder dan één procent komt in een grijs gebied terecht waarin virus persisteert ondanks actieve maar ineffectieve pogingen van de gastheer het virus te elimineren.

De *eerste* categorie katten bouwt kennelijk een sterke beschermende immuunrespons op, waarschijnlijk vooral cellulair van aard. Of deze immuniteit levenslang duurt of voornamelijk virusstam specifiek is, is niet bekend. Er zijn aanwijzingen dat de immuniteit niet bij alle katten volledig is en dat bij latere

blootstelling aan het virus opnieuw infectie kan optreden. Dit asymptomatisch dragerschap is intrigerend omdat het een soort immunologische tolerantie dan wel virusacceptatie schijnt te behelzen. Het virus persisteert in het voorste deel van de keel en wordt actief met het speeksel en de ontlasting uitgescheiden maar er zijn geen duidelijke pogingen van de gastheer om het virus te elimineren. De *derde* categorie katten heeft vermoedelijk het meest van de infectie te lijden omdat ze zich niet van de infectie kunnen ontdoen, noch deze accepteren. Deze vruchteloze strijd van de kant van de gastheer brengt de weefsels uiteindelijk grote schade toe.

In de mond van dragers bevindt het virus zich voornamelijk op overgang van mond- naar keelholte en veel katten verspreiden het virus met het speeksel ondanks hoge titers serumneutraliserende antilichamen. Carriers kunnen ingedeeld worden in geringe, gemiddelde en sterke virusuitscheiders. Gevoelige katten kunnen binnen twee tot drie dagen geïnfecteerd worden door sterke en in elf tot dertien dagen door geringe uitscheiders. In tegenstelling tot herpesvirus (rhinotracheïtis), wordt de uitscheiding niet beïnvloed door stress.

Maternale antilichamen tegen FCV hebben een halfwaardetijd van vijftien dagen en persisteren in het serum van kittens gedurende veertien weken. De antilichamen zijn virusneutraliserend en blijken zeer virusstam specifiek, vooral wanneer ze kort na de infectie zijn verzameld. Maternale immuniteit tegen FCV schijnt incompleet te zijn.

Kittens met maternale immuniteit kunnen dikwijls al op een leeftijd van drie tot negen weken geïnfecteerd worden. Klinische symptomen en een actieve humorale immuunrespons treden pas enkele weken later op, als de maternale immuniteit is afgenomen, hoewel er wel al virus uit de oropharynx kan worden geïsoleerd. Op dat moment zijn de klinische symptomen onopvallend of betrekkelijk mild en ontwikkelt de opgewekte primaire immuunrespons zich langzaam en bereikt lagere waarden dan bij kittens die bij blootstelling aan het virus geen maternale immuniteit bezitten. Kittens met een lage maternale immuniteit worden daarentegen al snel na infectie ziek en de ziekte is ernstiger. Hun immuunrespons ontwikkelt zich ook sneller na infectie en bereikt hogere titers. Maternale immuniteit kan de ernst van de ziekte verminderen in situaties waarin zich vroeg na de geboorte een hoge besmettingsgraad voordoet. In een kleine cattery, waarin veel katten drager waren, vertoonden de kittens weinig ziekteverschijnselen hoewel ze allemaal al zeer jong besmet raakten.

Grote catteries, asielen en huishoudens met meer katten vormen omstandigheden waarin het vóórkomen van FCV-dragerschap sterk wordt bevorderd. Onder goed gecontroleerde experimentele omstandigheden, voornamelijk uitgevoerd met pathogeen vrije katten, stopt bij bijna alle met FCV geïnfecteerde katten de orale virusuitscheiding na twee tot acht weken. Het aantreffen van chronische dragers in dergelijke groepen katten is daarom zeer ongebruikelijk. Wat echter de katten in de andere genoemde milieus betreft, zal vijftien tot dertig procent van de katten elk moment FCV verspreiden en veel van hen zijn blijvend geïnfecteerd. De beste verklaringen voor deze paradox zijn:

1. indien de infectiedruk hoog genoeg is kunnen zich frequent opnieuw infecties voordoen, en
2. milieus waarin grote verzamelingen katten voorkomen veroorzaken meer stress, verminderen de weerstand van de dieren en veranderen daarmee in ongunstige zin het natuurlijk verloop van de infectie.

Overwegingen met betrekking tot 'volksgezondheid' van mens en dier

Het feline calicivirus is alleen infectieus voor gedomesticeerde en sommige wilde felidae. Het is niet pathogeen voor de mens.

Aanvullend commentaar van Herman Egberink[3]

Het feline calicivirus is een van de belangrijke verwekkers van niesziekte bij de kat. Het virus veroorzaakt echter ook meer specifieke verschijnselen zoals koorts met ulcera op de slijmvliezen van tong en tandvlees, en kreupelheid al dan niet gepaard gaande met verschijnselen van de voorste luchtwegen. Deze worden in het artikel van Niels Pedersen kort beschreven Het virulente haemorrhagische syndroom is tot nu toe, voor zover bekend, nog niet in Nederland waargenomen. In verschillende studies is aangetoond dat een deel van de FCV-stammen die nu circuleren genetisch en antigenetisch zo kunnen verschillen van de vaccinstammen dat nog slechts een beperkte kruisimmuniteit bestaat. Dit geldt ook voor de virusstammen die geassocieerd worden met de virulente systemische infecties.

Momenteel wordt bij de afdeling Virologie van de Faculteit der Diergeneeskunde een onderzoek gedaan naar de genetische en antigenetische variatie van de FCV-stammen binnen Nederland. Dit onderzoek maakt deel uit van het veldonderzoek naar de effectiviteit van vaccins, dat door de commissie preventieve gezondheidszorg gezelschapsdieren financieel wordt ondersteund. Financiering geschiedt met een deel van de opbrengsten van de vaccinatieboekjes. Indien u monsters wilt inzenden (keelswabs en/of bloedmonsters) kunt u contact opnemen met Kim Gerritsen (tel: 030-2532485, e-mail: K.M.Gerritsen@vet.uu.nl) of Herman Egberink (tel: 030-2532485/2487, e-mail: H.Egberink@vet.uu.nl).

[3] *Dr. H. Egberink, Hoofdafdeling Infectiezieken en Immunologie, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht.*

Hoe is de interactie tussen kraakbeen en subchondraal bot gedurende ontwikkeling en gewrichtspathologie?

M.R. van der Harst[1]

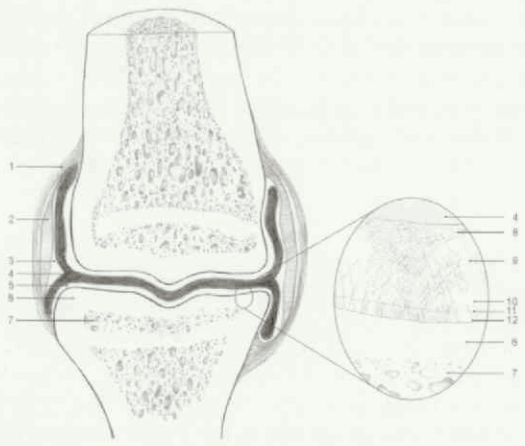
Proefschrift

Vanaf 1997 tot maart 2005 was Mark van der Harst werkzaam aan de Universiteit Utrecht bij de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, afdeling Heelkunde. In eerste instantie heeft hij de opleiding tot specialist chirurgie paard afgerond en vervolgens is hij aan een promotieonderzoek begonnen onder begeleiding van promotor prof. dr. A. Barneveld en co-promotoren dr. P.R. van Weeren, dr. P.A.J. Brama en dr. C.H.A. van de Lest. De titel van dit onderzoek luidt: 'Do cartilage and subchondral bone act together in development and disease?'. Dit onderzoek werd op 10 februari 2005 afgerond met een openbare verdediging in het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht. Per 1 maart heeft Mark van der Harst zijn werkterrein verplaatst naar Dierenhospitaal Visdonk in Roosendaal. In het volgende stuk volgt een korte samenvatting van zijn promotieonderzoek.

Inleiding

Bij paarden betekenen kreupelheden in het algemeen en de gewrichtsaandoening artrose in het bijzonder, vaak het einde van de (sport)carrière van het paard. Voor gewrichtsaandoeningen zoals artrose zijn nog geen goede behandelingen bekend, om nog maar niet te spreken over een goede leidraad voor de preventie ervan. Dit komt onder andere omdat onvoldoende bekend is over het functioneren van een gewricht en de ontstaanswijze van artrose.

Een gewricht brengt bij belasting en beweging de krachten van het ene skeletdeel over op het aangrenzende deel. Hierbij zorgt de relatief dunne laag gewrichtskraakbeen voor het makkelijk over elkaar glijden van de skeletdelen. Om de krachten die op een gewricht komen te staan op te kunnen vangen, is het kraakbeen afhankelijk van het onderliggende bot. Dat bot heeft dus een zeer belangrijke ondersteunende functie (Figuur 1).

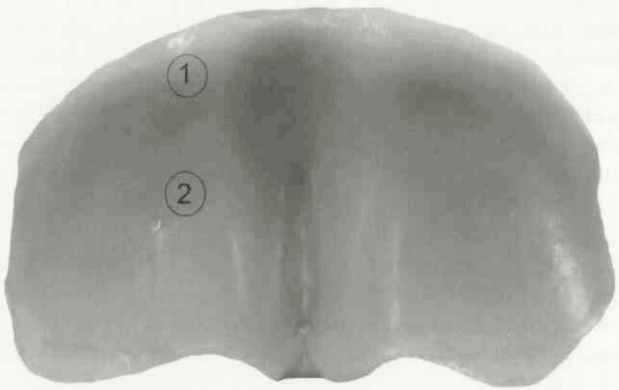


Figuur 1. Schematische weergave van het synoviale gewricht.
1. collaterale ligament; 2. gewrichtskapsel; 3. synoviaal membraan; 4. gewrichtsvloeistof; 5. kraakbeen; 6. subchondraal bot; 7. trabeculair bot; 8. oppervlakkige kraakbeenlaag; 9. middelste kraakbeenlaag; 10. diepste kraakbeenlaag; 11. tidemark; 12. gecalcificeerde kraakbeenlaag.

Kootgewricht

Voor het onderzoek is gekozen om het kootgewricht van het paard nader biochemisch te inventariseren in relatie tot de aandoening artrose. De reden dat voor dit gewricht is gekozen is tweeledig. Ten eerste is dit gewricht vaak door artrose aangedaan en ten tweede is door onderzoek in het verleden binnen ons instituut reeds veel bekend geworden over het kootgewricht en zijn aandoeningen. De resultaten van dit onderzoek kunnen op zichzelf bekeken worden maar fungeren bovendien als een schakel tussen onderzoek uit het verleden en onderzoek in de toekomst.

In dit promotieonderzoek staat de vraag centraal, of er aanwijzingen zijn die duiden op een samenhang tussen de lagen kraakbeen, subchondraal bot, en trabeculair bot. Hiervoor zijn diverse biochemische bepalingen uitgevoerd op bot- en kraakbeenmonsters van paarden die nog in de groei waren, volwassen gezonde paarden, maar ook van paarden met kenmerken van artrose. Als leidraad fungeerde de samenstelling van kraakbeen en bot bij gezonde, of in elk geval artrosevrije, volwassen paarden. Op deze wijze ontstond er een soort blauwdruk van de drie lagen die het gewricht de samenstelling geven waardoor het de complexe functie kan vervullen. Er is voor gekozen om van het gewricht twee locaties te nemen die verschillend belast worden en deze onderling te vergelijken (Figuur 2).



Figuur 2. Proximale gewrichtsoppervlak van het kootbeen, met aanduiding van de locaties die nader bekeken zijn in de drie gewrichtslagen. (1 = mediodorsale gewrichtsrand; 2 = mediocentrale gewrichtsvlak)

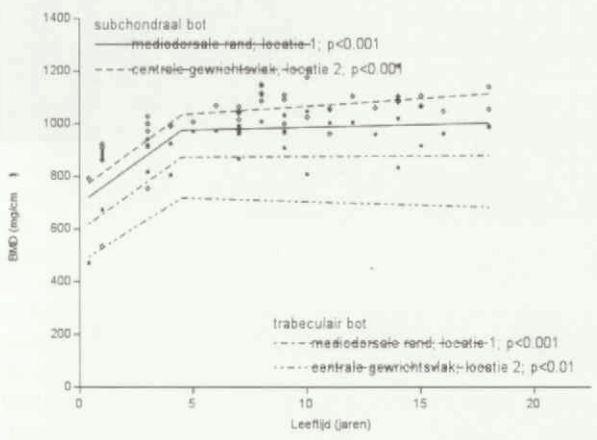
De eerste locatie (locatie 1) ligt aan de voorrand van het kootbeen en hiervan is onder meer gebleken dat deze niet wordt belast tijdens rust of lichte arbeid maar alleen gedurende zware inspanning. Daarnaast is van deze locatie bekend dat artrose in het algemeen hier aanvangt. Daarentegen is van de tweede locatie (locatie 2), centraal in gewrichtsvlak

[1] *M.R. van der Harst, Faculteit der Diergeneeskunde, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, discipline Heelkunde, Postbus 80153, 3508 TD Utrecht.*

gelegen, bekend dat deze (als het paard staat) continu wordt belast en dat dit punt als laatste wordt aangetast door artrose. Uit het onderzoek van de arthrosevrije groep paarden bleek dat er een duidelijke variatie in biochemische samenstelling bestaat tussen de twee onderzochte locaties. Mogelijk zijn deze verschillen in samenstelling te verklaren als een aanpassing op de belastingsverschillen tussen de twee locaties. Het is uit eerder onderzoek bekend dat verschillende locaties van kraakbeen en subchondraal bot bij de geboorte nog een identieke biochemische samenstelling hebben maar zich na de geboorte verschillend ontwikkelen, mogelijk door andere biomechanische eigenschappen. Deze waarschijnlijk door belasting geïnduceerde biochemische aanpassing is niet alleen in het kraakbeen aanwezig maar ook in het eronder gelegen subchondrale en trabeculaire bot. De continue belaste locatie (locatie 2) heeft in bot een hoger mineraalgehalte met meer verbindingen tussen de collageenmoleculen dan locatie 1. Door deze samenstelling zal het stevig genoeg zijn om zo de continue belasting te weerstaan. Daarentegen heeft de aan de rand van het gewricht gelegen locatie in alle lagen een dusdanige biochemische samenstelling dat deze elastischer is, waardoor het de hoge piekbelastingen kan opvangen.

Ontwikkeling gewrichtslagen

In een vervolgonderzoek zijn de resultaten van de kraakbeen- en botsamenstelling van gezonde volwassen paarden vergeleken met niet volgroeide en artrosevrije paardengewrichten. De hypothese van dit onderzoek was dat in de gewrichtslagen van niet volgroeide dieren nog een zekere ontwikkeling gaande is en dat deze ontwikkeling in de verschillende lagen niet op hetzelfde tijdstip eindigt. Ook werd in dit onderzoek gekeken naar de hoofdbestanddelen van het weefsel, namelijk de collageensamenstelling en in bot ook naar de samenstelling wat betreft mineralen. Opvallend in de uitkomst was dat in alle drie de lagen het collageenskelet na het eerste levensjaar niet meer essentieel veranderde. Geconcludeerd kan worden dat in deze drie lagen de ontwikkeling van collageen eenzelfde tijdspad doorloopt. Maar de samenstelling qua mineralen is na één jaar zeker nog niet volledig ontwikkeld (Figuur 3). Deze ontwikkeling zet zich voort tot ongeveer de leeftijd van vier jaar.

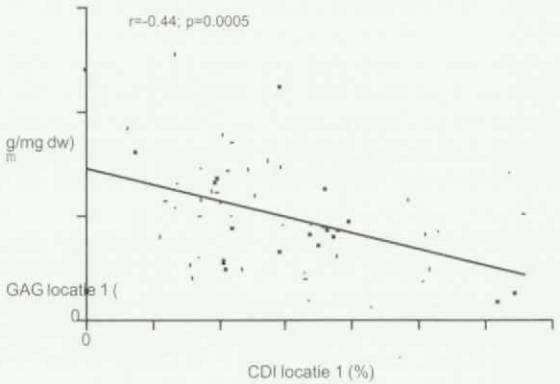


Figuur 3. Bot mineraal dichtheid (BMD; mg/cm3) in relatie tot de leeftijd op locatie 1 en 2 van subchondraal bot en trabeculair bot. De p-waarde relateert de verschillende hellingshoek van de curves van de jonge groeiende paarden (£ vier jaar) en de volwassen (> vier jaar) paarden

Hierdoor zal het botweefsel zeker tot de leeftijd van vier jaar nog niet de sterkte hebben zoals die aanwezig is bij de volwassen paarden. Het bot kan nog niet een extreme belasting die op het kraakbeen wordt uitgeoefend, ondersteunen. Een hoge belasting tijdens inspanning op een gewricht voordat het volledig is volgroeid, kan tot gevolg hebben dat hierbij (mogelijk onherstelbare) beschadigingen optreden. Dit gegeven is met name van belang bij diverse takken van paardensport waarbij het gebruikelijk is dat paarden al op jonge leeftijd onderworpen worden aan hoge belasting.

Gezond versus artrotisch

Vervolgens is op dezelfde locaties en in dezelfde drie lagen gekeken naar de verschillen tussen gezonde en artrotische gewrichten. Bij de artrotische gewrichten waren in alle lagen verschillen waar te nemen. In kraakbeen was de hoeveelheid glycosaminoglycanen verminderd (Figuur 4) en in de twee botlagen waren collageenwijzigingen gevonden.

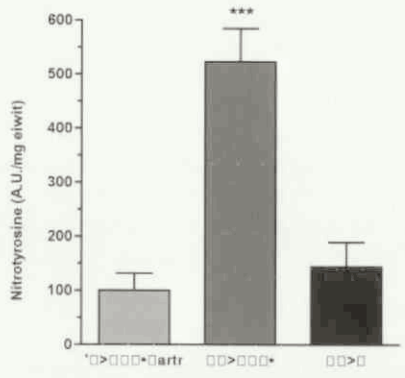


Figuur 4. Glycosaminoglycaan-concentratie (GAG; _g/mg dw) in kraakbeen in relatie tot de kraakbeen degeneratie index (CDI) van de gewrichtsrand, locatie 1. P = significantie; r = correlatie coëfficiënt.

Bij de mineralen was alleen in het subchondrale bot minimale verandering te zien. Dit duidt erop dat in eerste instantie bij artrose alleen het collageen wordt aangetast en mogelijk in een later stadium de mineraal component. Het feit dat bij beginnende artrose in alle lagen verschuivingen optreden, maar dat alleen bij subchondraal bot ook veranderingen (weliswaar minimaal) op mineraal niveau waarneembaar zijn, kan duiden op een belangrijke rol van deze laag in het kader van artrose.

Onderzoek gewrichtsvloeistof

Oorspronkelijk werd artrose gezien als een degeneratieve aandoening, maar steeds vaker wijzen onderzoeken erop dat ontsteking een belangrijke rol speelt. Het is zeer goed voorstelbaar dat vanuit het kraakbeen degeneratieproducten danwel ontstekingsproducten in de gewrichtsvloeistof komen. Indien het mogelijk zou zijn om deze producten in gewrichtsvloeistof te meten, zou wellicht in de praktijk artrose in een vroeg stadium aangetoond kunnen worden. Dit uitgangspunt is gebruikt voor dit onderzoek. Het is bekend dat gewrichtsvloeistof verschillende stoffen kan bevatten zoals bijvoorbeeld cytokinen, vrije radicalen, groeifactoren en bestanddelen van het kraakbeen. Gewrichtsvloeistof is zeker bij paarden betrekkelijk eenvoudig en in relatief grote



Figuur 5. Nitrotyrosine hoeveelheid (AU/mg eiwit; gemiddelde waarden (sem) in subchondraal bot van de mediodorsale gewrichtsrand van het kootbeen bij artrose vrije gewrichten (n=15), gewrichten met artrose (n=15), en artrosevrije gewrichten van nog groeiende paarden (n=13). AU= arbitraire units. * geeft de significantie aan tussen artrose vrije en artrose gewrichten (p<0.001).

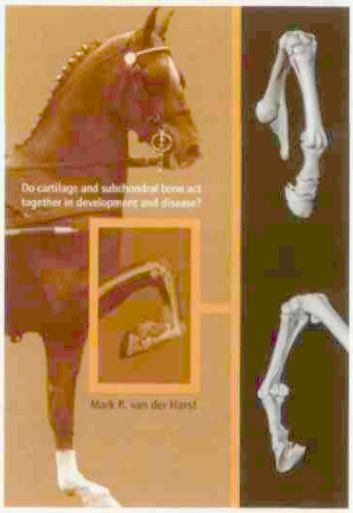
hoeveelheden te verzamelen. Door het meten van de concentratie van kraakbeenbestanddelen (glycosaminoglycanen en de hoeveelheid hydroxyproline) in de gewrichtsvloeistof of van enzymen die van belang zijn bij de kraakbeenafbraak (matrix metalloproteinasen activiteit), is het misschien mogelijk om een indruk te krijgen van de gezondheidsstatus van het gewricht. Met de resultaten uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat, alhoewel in gewrichten met artrose een daling van de hoeveelheid glycosaminoglycanen van kraakbeen optreedt dit niet meetbaar is in gewrichtsvloeistof met een verandering in de hoeveelheid glycosaminoglycanen. Dit wijst erop dat de concentratie van glycosaminoglycanen in de gewrichtsvloeistof geen goede afspiegeling is van de hoeveelheid in het kraakbeen en dus ook niet als indicator voor de mate van artrose gebruikt kan worden. Daarnaast is in de artrosegroep in tegenstelling tot in de artrosevrije groep de concentratie van hydroxyproline in de gewrichtsvloeistof goed gecorreleerd aan de matrix metalloproteinasen activiteit. Uit deze resultaten kan geconcludeerd dat matrix metalloproteinasen een belangrijke rol speelt bij de degeneratie van collageen.

Stikstofoxide en nitrotyrosine in kraakbeen en bot

Ook op weefselniveau zijn er aanwijzingen dat er bij artrose sprake is van een ontsteking. In dit onderzoek is gekeken naar de hoeveelheid stikstofoxide (NO) in de verschillende gewrichtslagen en in de drie verschillende groepen (artrosevrije, de nog groeiende en de artrosegroep paarden). Stikstofoxide is een product dat vrijkomt in fysiologische en pathologische processen. Bij de artrosegroep is dit product in alle lagen duidelijk hoger, echter het feit dat bij groeiende paarden ook een verhoging te zien is, geeft aan dat NO gezien moet worden als aanwijzing voor verhoogde cellulaire activiteit. Nitrotyrosine is een metaboliet die gevormd wordt onder invloed van NO uit het aminozuur tyrosine en het is bekend dat nitrotyrosine een goede maat is voor pathologische processen (oxidatieve stress). De resultaten van dit onderzoek laten zien dat nitrotyrosine is verhoogd in het subchondrale bot van de artrosegroep (figuur 5). Dit suggereert andermaal de betrokkenheid van deze laag in het kader van artrose. De bepaling van de combinatie van NO en nitrotyrosine geven een indruk van de cellulaire activiteit en hoe de verschillende lagen betrokken zijn bij pathologische gewrichtsprocessen zoals artrose.

Interdependentie

Tenslotte kan geconcludeerd worden dat bij gezonde volwassen paarden het kraakbeen, subchondraal bot en trabeculair bot van een gewricht veel overeenkomsten vertonen in hun biochemische samenstelling. Daarnaast vertonen de drie betreffende lagen een overeenkomstig reactiepatroon tijdens groei en ziekte. We kunnen veronderstellen dat een verandering in één van de gewrichtslagen van invloed is op de overige lagen. Deze bevindingen ondersteunen het concept dat een gewricht gevormd wordt door een nauwe interactie of zo men wil interdependentie van de verschillende lagen. Bij gewrichtsonderzoek dient men hiermee rekening te houden en het verdient dan ook de aanbeveling dat deze lagen in plaats van afzonderlijk als geheel bekeken worden. De bevindingen van dit onderzoek zouden ook meegenomen moeten worden in de ontwikkeling en de uitvoering van de meest optimale behandeling bij diverse gewrichtsaandoeningen. De behandeling van een pathologisch aangedaan gewricht moet niet slechts gefocust zijn op één facet, maar op alle componenten waaruit een gewricht is opgebouwd. Alleen dan is het misschien in de toekomst mogelijk om paarden en eigenaren effectiever te begeleiden in de behandeling van diverse gewrichtsaandoeningen.



Interview met prof. dr. Bert Urlings

Paul Overgaauw

Interview

In september 2004 werd dierenarts Bert Urlings benoemd als bijzonder hoogleraar aan de Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) met als leeropdracht 'Ketengestuurde dierlijke productie'. Tijd om eens met hem te praten over een aantal aspecten van dit actuele onderwerp die van belang zijn voor de dierenarts.

Wie is Bert Urlings?

Bert Urlings (1959) is een Limburgse boerenzoon en opgegroeid op een eeuwenoude Limburgse hoeve met melkvee, varkens, pluimvee en akkerbouw. Hij werd in 1977 direct ingeloot en is in 1985 als dierenarts afgestudeerd aan de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht met als differentiatie landbouwhuisdieren en dierlijke productie. Hij begon na zijn studie als wetenschappelijk medewerker bij de Vakgroep VvDO, de huidige Divisie Volksgezondheid & Voedselveiligheid. Daarnaast was hij praktiserend dierenarts op het gebied van de intensieve veehouderij. In 1998 werd gestopt met de praktijk en vertrok hij van Utrecht naar het ID-Lelystad om daar hoofd van de Afdeling Productkunde (vleesonderzoek) te worden. In 2002 werd uiteindelijk de overstap gemaakt naar het bedrijf Dumeco waar hij verantwoordelijk is voor kwaliteit en milieu.

Wat houdt de leerstoel 'Ketengestuurde dierlijke productie' precies in?

De leerstoel is onderdeel van het Departement *Dierwetenschappen* en de Leerstoelgroep *Animal Nutrition*. Ketengestuurde dierlijke productie handelt over de kwaliteitssystemen op verschillende niveaus in de dierlijke productieketen, antwoordt Bert. Dat begint bij veevoeder en loopt via de houderij, de dierenartspraktijk, de bewerking van het eindproduct tot aan de retail. Het gaat dus vooral om producten als zuivel, vlees, eieren en vis. De gewenste specificaties van de producten worden vastgesteld en het procesbeheersplan in de keten wordt hierop afgestemd. Het gaat dus niet alleen om de kwaliteit van het eindproduct, maar vooral om het beheersen van het gehele voortbrengingsproces in de keten. Doel ervan is om met deze kennis op ieder niveau optimaal te presteren.

In de eerste helft van de vorige eeuw is in dit verband wetgeving ontwikkeld om aan de gestelde maatschappelijke doelen te voldoen. Vanaf 1970 tot 2000 zijn daar *Codes of Practices* door de producenten in de keten aan toegevoegd. Echter de voorgeschreven procedures bleken onvoldoende te zijn; er is een systeem nodig dat transparant is en de prestaties kan meten om de gestelde doelstellingen te halen. Met de nieuwe ISO 9001, versie 2000, is bereikt dat de papierwinkel drastisch is verminderd en kan men zich, met gebruikmaking van verbetertrajecten, richten op de managementsystemen met als doel klanttevredenheid.

Tenslotte hebben we de Hazard Analysis Critical Control Points (HACCP), die doelgericht kan worden ingezet voor de inhoudelijke kant van de beheersing van kwaliteitssystemen. Alle kwaliteitssystemen zijn steeds aan verandering onderhevig en een bedrijf als Dumeco, dat wereldwijd actief is, moet gewoon voorop lopen. Veel van de kennis ontbreekt nog bij de dierenarts en de Wageningse ingenieur, aldus Urlings, en het onderzoek zal vooral gericht zijn op de continue verbetering van kwaliteitssystemen in de maatschappelijk gewenste richting.



Bert Urlings

Welke ontwikkelingen zijn er te verwachten op dit gebied?

Om dit te kunnen uitleggen moet ik eerst iets vertellen over de achtergronden. HACCP is afkomstig uit de ruimtevaart en is daar ontwikkeld om alle processen te borgen. De belangrijkste aanleiding in Europa om HACCP te implementeren in de voedselketen is de BSE-crisis geweest, toen bleek dat in 1995 in de UK maar 47 procent van de regels werd nageleefd. Op deze wijze kunnen overdraagbare ziekten niet worden beheerst. De Europese Commissie stond op dat moment voor een groot dilemma. BSE bleek een zoönose te zijn; Engeland leefde de regels maar gedeeltelijk na en de andere EU-lidstaten stonden ook niet te trappelen om BSE-regels te implementeren. Dat resulteerde erin dat er (geografische) risicoanalyses werden uitgevoerd van 1998 - 2000 om op wetenschappelijke wijze de voorgestelde beheersingsmaatregelen te onderbouwen. Dit heeft het kennis- en denkvermogen flink bevorderd, maar de uitdaging van de EU was om naleving te krijgen van de inmiddels aangescherpte regelgeving. Opvallend is dat eenzelfde traject parallel liep in de USA, waar BSE nog niet voorkwam, maar de Hamburger disease (*E. coli* 157; VTEC, red.) actueel was. Zonder dat vooraf af te spreken, blijkt

achteraf dat er voor dezelfde oplossingsrichting via HACCP is gekozen. Dit is in later overleg meer gestroomlijnd en op elkaars situatie aangepast. Ook de georganiseerde dierziektenbestrijding is een proces dat, met enkele aanpassingen, goed onder een HACCP-systematiek kan worden geborgd, zoals MKZ en KVP (preventie, monitoring en bestrijding).

Onlangs was er weer ophef over vermeende verontreiniging van veevoeder. Wat heeft dit voor gevolgen voor de sector?
Urlings laat het betreffende justitieel onderzoeksrapport uit 2003 zien waarin 43 milieudelicten staan beschreven (onder andere illegaal storten, valsheid in geschrifte, fraude, dumping van afvalstoffen, illegale export) en één over de verontreiniging van diervoeder. Het bevreemdt hem dat alleen die laatste zaak in de publiciteit is gekomen, terwijl dit al een drie jaar oud geval betreft. Dit is namelijk de met medroxyprogesteronacetaat (MPA) verontreinigde melasse afkomstig uit Ierland en afgezet bij een Belgisch veevoerbedrijf. Overigens kan men vraagtekens zetten bij de zorgvuldigheid en het kennisniveau van de rechercheurs. In het rapport wordt bijvoorbeeld gesproken van mangaan in plaats van MPA, terwijl voor de uitspraak "dat er een netwerk van bedrijven actief is om voor dergelijke reststoffen een afzetmarkt te vinden" geen onderbouwing wordt gegeven.
Het is voor Bert Urlings duidelijk dat in Nederland op dit gebied men de zaken in algemene zin goed voor elkaar heeft. De veevoedersector moet ook voldoen aan de eisen in de keten en binnen de gestelde standaarden produceren en leveren. Zaken zoals die in België en de meer recente Nederlandse dioxineaffaire zijn tragisch en laten zien dat ook deze sector door moet gaan met het implementeren van HACCP en moet blijven vernieuwen en aandacht schenken aan zwakke schakels. Criminaliteit, zoals het dumpen van MPA in veevoer, zijn lastig te borgen in kwaliteitssystemen, het enige middel dat hierbij helpt is het uitsluiten van personen en bedrijven die hieraan bewust deelnemen.
Vooral de verbetering van de voeding gedurende de afgelopen vijftig jaar heeft er toe geleid dat de volksgezondheidsbescherming flink is verbeterd, met als gevolg dat de consument een steeds langere levensverwachting heeft. Door het ouder worden van de mens nemen andere ziektes in belang toe, zoals kanker. Tevens neemt het aantal mensen toe dat persistent is geïnfecteerd met virussen, zoals HIV, en daarmee neemt het cohort consumenten met een verminderde immuniteit snel toe. Voedingsmiddelenproducenten begrijpen dat ze moeten inspelen op deze veranderingen in het consumentencohort. Ze lopen echter tegen problemen aan zoals het verbod op decontaminatie van gereedschap tijdens productie in slachterijen, dat enorm zou helpen bij het omlaag brengen van karkascontaminaties. In de USA wordt daarentegen zelfs het gehele karkas gedecontamineerd. De politieke durf ontbreekt vaak nog en door de starheid in de wetgeving komen maatregelen, waarvoor wetenschappelijke onderbouwing wel degelijk aanwezig is, moeilijk van de grond.

Hoe is de samenwerking tussen de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht en de Wageningen Universiteit? Zijn er overlappende of concurrerende onderzoeksgebieden en wat is de plaats van veterinaire specialisten volksgezondheid?
Op een aantal terreinen wordt er goed samengewerkt tussen beide universiteiten. Moderne wetenschappers weten precies van elkaar welk onderzoek waar plaatsvindt, dus ik ben niet echt bang voor overlap of concurrentie. Ik constateer wel dat zowel de Utrechtse dierenarts als de Wageningse ingenieur momenteel tekortschiet na het afstuderen in functies op het gebied van kwaliteitsbeheersing in de keten van voedingsmiddelen van dierlijke oorsprong. Na het vervullen van een vacature moeten wij die medewerkers nog veel bijleren. Hopelijk gaan de nieuwe studiepaden op de Faculteit der Diergeneeskunde in de toekomst hierin beter voorzien. Urlings constateert wel dat Wageningen steeds meer terrein overneemt van Utrecht.
Wanneer het gaat om de opleiding tot specialist veterinaire volksgezondheid is het duidelijk dat deze opleiding in Utrecht hoort. Deze specialisten moeten zich bezighouden met de bescherming van de volksgezondheid en zijn vooral werkzaam in de voedselketen en in de relatie dier - mens. Niet alleen bij de overheid en in het bedrijfsleven, maar Urlings verwacht dat ze in de toekomst ook in grote praktijken functies gaan vervullen en in een behoefte gaan voorzien. Deze groep specialisten kan zich wel beter profileren. Opvallend is dat er een aantal specialisten veterinaire volksgezondheid op cruciale functies aanwezig zijn en hij verwacht ook dat, gezien het beroep en de werkzaamheden, de specialisten veterinaire volksgezondheid meer op zware plekken terecht gaan komen.

Wat is Dumeco voor bedrijf en wat houdt uw functie daar in?
Dumeco vormt samen met Moksel (een van oorsprong Beiers bedrijf met het accent op de rundvleesverwerking), Nordfleisch (een van oorsprong noord-Duitse coöperatie met het accent op de varkensvleesverwerking) en de Hendrix Meat Group (tot eind 2004 onderdeel van Nutreco en vooral actief op het terrein van de varkensvleesverwerking) de Vion Food Group. Dit bedrijf heeft een omzet van ruim 5 miljard Euro en heeft wereldwijd ruim 10.000 medewerkers. De Vion Food Group is marktleider in de versvleesverwerking en slacht jaarlijks ruim 16 miljoen varkens, bijna 1 miljoen runderen en ongeveer 2 miljoen lammeren. De Vion Food Group is onderdeel van Sovion, de aandelen van Sovion zijn volledig in handen van de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO). Sovion is één van de twintig grootste bedrijven in Nederland naast onder andere Unilever, Shell en Philips.
Een andere dochteronderneming van Sovion is Sobel, waarin de verwerkende industrie is samengebracht in drie onderdelen: 1. Natural Organic Products met Rendac (destructie), Sonac (dierlijke bijproducten), Harimex (bloedverwerking) en Smits Vuren BV (verwerking beenderen tot gelatine); 2. Gelatine met het bedrijf Rousselot, wereldwijd de tweede gelatineverwerker (fotoindustrie, farmaceutische industrie, wine gums) en 3. Farma met het bedrijf Banner (flexibele gelatinecapsules).
Dumeco slacht runderen en voornamelijk varkens en verwerkt de producten tot en met het verpakken in consumenteneenheden. Daarmee staat het bedrijf dicht bij de consument. Dat stelt ons in staat snel te reageren op de markt doordat er rechtstreekse feed back is van de consument. De logistieke dienstverlening wordt ook beschouwd als core business en er vindt export plaats naar vier werelddelen. Vanzelfsprekend is het bedrijf zeer gevoelig voor verstoring, zoals op het gebied van voedselveiligheid en diergezondheid. Denk maar aan het sluiten van allerlei markten tijdens de dioxinecrisis. Het is van het allergrootste belang dat voed-

selveiligheid en diergezondheid goed geborgd zijn en dat is mijn verantwoordelijkheid.

Wat is uw visie op de marktvraagproblematiek en de daarmee samenhangende certificering van de dierenarts? Als het er op aankomt, vraagt ook een groot en invloedrijk bedrijf als Dumeco hier niet om. Wanneer kunnen we dit wel verwachten?
De discussie die speelt heeft alles te maken met hoe ver we zijn met de ontwikkeling van kwaliteitssystemen, vertelt Urlings. Dat betekent dat de certificering hier parallel aan moet lopen en het is niet eenvoudig om die afstemming te verkrijgen en op het juiste moment te beginnen. Te vroeg starten kost alleen maar geld en bij te laat beginnen wordt de markt gemist. De kunst zal zijn om alle schakels in de keten goed op elkaar af te stemmen. Op dit gebied zijn al de nodige stappen gezet, de bandkeuring is bijvoorbeeld al overgegaan naar een onafhankelijke private organisatie (KDS), die dit uitvoert onder verantwoordelijkheid van de RVV. Dat maakt het mogelijk om eisen te stellen aan de uitvoering van de keuring, waar dat voorheen bij de overheidsinstanties praktisch niet mogelijk was. Denk hier bijvoorbeeld aan de registratie van slachtafwijkingen. Tenslotte wordt de nieuwe Europese wetgeving in januari 2006 geïmplementeerd, waarin meer naar de visuele keuring en serologisch onderzoek zal worden overgegaan. Op dat moment zal de keten gezamenlijk klaar moeten staan en de leveranciers worden dan aangesproken op de performance op diergezondheidsniveau. Nu komt de practicus in beeld. Men zou graag zien dat deze samen met de veehouder het bedrijf op een bepaald kwaliteitsniveau krijgt en houdt. Als voorbeeld noemt Urlings de monitoring op bedrijfsniveau van zaken op het gebied van volksgezondheid, zoals *Mycobacterium avium* en *Trichinella spiralis*. Er zullen dan eisen worden gesteld aan de praktiserend dierenarts die dat kan en gaat doen. Zowel de veehouder als de dierenarts zullen onder een keten HACCP-kwaliteitssysteem worden gebracht en er moeten waarborgen worden ingebouwd. Dat betekent dat er gewerkt moet worden volgens een *Code of Practice* en een bepaald niveau moet worden bereikt. Daarmee blijft de dierenarts een vrije ondernemer, maar wel met een zeker kennisniveau en met vastlegging van de manier van werken. Hier komt de erkenningsregeling van de KNMvD om de hoek kijken, want dit kan alleen worden bereikt met certificering. De KNMvD zal ook de dierenarts moeten gaan certificeren, aangezien dit niet een taak is van het bedrijfsleven.
Urlings verwacht dat in 2006 vanzelf de discussie zal ontstaan welke bedrijven er niet aan de eisen kunnen voldoen. De dierenarts zal hierbij worden betrokken en dan is de certificering actueel.

Heeft u nog een boodschap voor de veterinaire beroepsgroep?
In de dierlijke productiesector is kwalitatief hoogwaardige veterinaire advisering van groot belang in alle schakels van de keten. In deze advisering zijn de borging van diergezondheid (afwezigheid van aangifteplichtige ziekten), een veilig product en dierenwelzijn randvoorwaardelijk. Deze borging zal zich de komende jaren verder gaan ontwikkelen binnen kwaliteitssystemen en we zullen elkaar in de keten dan ook gaan aanspreken op de meetbare performance van ons werk. Niet alleen de ontwikkeling van deze kwaliteitssystemen, maar ook de implementatie in de praktijk vormen een goede uitdaging voor onze beroepsgroep.

Praktijk in bedrijf

Voor werk in de winkel is er nu werk aan de winkel!

Roeland Wessels

Storm in mijn hoofd. Onderwerpen voor deze column strijden om de gunst op mijn toetsenbord ingetypt te worden. Zal ik het hebben over de dierenarts die in de nachtdienst een prijskritische cliënt van repliek dient met de woorden: "Weet u wat het kost als u op dit tijdstip een wasmachinemonteur belt?" En daarmee de eigen academische kwaliteiten terugbrengt tot LTS-witgoed-niveau... Of moet ik de leveranciers van dierenartsenpraktijken oproepen tot de moedige daad van Peijnenburg die een sector laat zien dat in een prijzenoorlog de koek uiteindelijk voor iedereen opraakt... Laat ik toch maar schrijven over de diergeneeskundige bedrijfsvoering, of eigenlijk het gebrek daaraan. Want waar alle andere vrije beroepen nieuwe ondernemingsvormen ontwikkelen, blijven de diergeneeskundige praktijken gevangen in de wurggreep van die ene, aloude ondernemingsvorm: de maatschap. Vaak werkt zo'n maatschap naar wens, maar steeds vaker ook niet. En dan is het de kunst om buiten de gevestigde kaders te denken. Nieuwe ondernemingsvormen bieden serieuze mogelijkheden voor oplossingen van de huidige veterinair-economische dip. Vaak hebben ze hetzelfde uitgangspunt. Laat een practicus doen waar hij* goed in is... het leveren van professionele diergeneeskundige zorg. Meer tijd aan de behandeltafel en minder achter het bureau, dat is de truc. Want die 'bureautijd' is de laatste jaren alleen maar toegenomen, zonder dat dit zich in klinkende munt betaalt. Daarnaast is het sterk de vraag of de hedendaagse dierenarts over voldoende tijd, kennis, motivatie en professionalisme beschikt om de *backoffice* van een praktijk succesvol te kunnen runnen. Oplossingen liggen zeker in nieuwe ondernemingsvormen zoals franchiseformules, praktijkketens of kostenmaatschappen. Niet in plaats van de oude, vertrouwde maatschap, maar ernaast, waardoor het palet van veterinaire ondernemingen veelkleurig wordt. Daarnaast is het denken in oplossingen (en niet in problemen) een slag die we snel moeten maken. Zo zijn de huidige discussies over arbeidsvoorwaarden wat mij betreft achterhoedegevechten. Mensen maken het bedrijf, dus investeert een beroepsgroep met visie in haar belangrijkste kapitaal in plaats van het te knechten! Tenslotte pleit ik ervoor om onze ondernemingen en ons prachtige beroep nieuw elan te geven. Een *thinking-out-of-the-box*-mentaliteit, een tomeloze inzet en een stevig uithoudingsvermogen zijn daarbij absolute vereisten. Kortom, voor het toekomstige werk in onze winkels is er nu werk aan de winkel!

Roeland Wessels is senior-consultant bij Schuttelaar & Partners, praktijkmanager Dierenkliniek St. Anna 404 en vennoot franchiseformule PraktijkPartners©

* waar hij geschreven wordt dient hij/zij te worden gelezen

Dutch Veterinary Skaters schaatsen voor koeien in Albanië

Verslag van het veterinair schaatskampioenschap 2005

Theo Lam

Berichten en verslagen

Voor de tweede keer werd in januari 2005 het veterinair kampioenschap marathonschaatsen op natuurijs gehouden. Dit jaar toog een groep van ruim dertig mensen naar de Weissensee in Oostenrijk. De groep bestond voornamelijk uit dierenartsen. Enkele anderen, variërend van politieagent tot kinderarts, werden voor de gelegenheid, net als vorig jaar, tot 'student diergeneeskunde' omgedoopt. In de loop van dinsdagavond 25 januari druppelde iedereen binnen in Hotel St. Leonhard in Techendorf aan de Weissensee. Er werd (hernieuwd) kennis gemaakt en de verhalen van vorig jaar kwamen boven. Ongeveer de helft van de mensen die dit jaar naar Oostenrijk waren gekomen, was vorig jaar ook al van de partij. Het vroor dat het kraakte en de sfeer was prima.

De volgende ochtend bij het ontbijt bleek pas hoe geweldig de locatie van ons hotel was: een steenworp van het ijs. Als het moest zou je van het ijs naar het hotel kunnen kruipen... Het gevolg was wel dat degenen die aan de 'ijskant' van het hotel sliepen al vroeg wakker werden doordat de speaker de start van het veteranenkampioenschap van luid commentaar voorzag. Een paar vroege vogels waren al even naar het ijs gelopen en rapporteerden dat het behoorlijk koud was en er een flinke wind stond. Vorig jaar, toen het meer dan 20 graden vroor, had een enkeling een corneabevriezing opgelopen en dat wilden we niet weer: skibrillen op dus. Een farmaceutisch bedrijf leverde alle schaatsers een super de luxe skibril met 'anticondens' laag. Tegen elf uur verzamelden we ons op het ijs en zijn we onze eerste rondjes gaan maken. Het ijs bleek fantastisch, stukken beter dan vorig jaar, prachtig glij-ijs met amper scheuren. In tegenstelling tot vorig jaar, was het hele meer bevroren en was een ronde van 25 km uitgezet. Voorzichtig werden de eerste slagen gemaakt. Al snel waren het echter dezelfde hardrijders als vorig jaar die, samen met enkele nieuwe sterren aan het firmament, het voortouw namen. Het ijs was te mooi, zeker met de wind in de rug, om het kalm aan te doen. Wat kun je een klappen maken op zo'n open meer... Maar wat moet je ook weer hard werken als je de andere kant op moet...!
Woensdagavond werd volop aandacht besteed aan de outfit van de schaatsers. Ook nu weer zorgden diverse farmaceutische bedrijven ervoor dat de schaatsers goed gekleed het ijs op konden: sportjacks, wondzalf, sjaals, T-shirts en cols werden uitgedeeld. De avond werd verder gevuld met een dia- en videovoorstelling van Evert Thalen en Jacques Baas. Prachtige foto's en videobeelden van de tocht van 2004 deden ons nog eens extra realiseren hoe mooi het ijs dit jaar was.
Op donderdagochtend was het tijd voor het betere trainingswerk. Arjan Mombarg, boer èn schaatser, liet ons zien hoe het echt moet. Arjan is melkveehouder in Vorden en rijdt al een jaar of zes mee bij de A-rijders. Tijdens een schaatsclinic bracht hij ons, voorzien van de nodige relativerende humor, de



De veterinaire schaatsploeg 2005.

kneepjes van het vak bij. Het verschil tussen schaatsen op natuur- en kunstijs, de positie van knie- en heupgewricht ten opzichte van de schaats en het belang van het vallen op het glijbeen werden op traditioneel Achterhoekse wijze ingepeperd: D'r an! Hoe nuttig het allemaal geweest was bleek 's middags al bij een criterium over 50 km voor A-rijders: Arjan Mombarg werd vierde.

Alternatieve Elfstedentocht 2005

Vrijdag 28 januari was het zover, de alternatieve Elfstedentocht 2005: 200 km schaatsen op de Weissensee. Net als vorig jaar was iedereen gespannen: Zou het weer zo vreselijk koud zijn? Zou het hard waaien? Zouden de aangekondigde sneeuwbuien ook daadwerkelijk komen? Is dit nou echt wel zo leuk als ik altijd aan anderen doe voorkomen? Hoewel het toch wel wat stil was aan het ontbijt, vertrokken de meesten van ons met veel vertrouwen richting ijs. Getooid in de door ACE beschikbaar gestelde felgele jacks konden we elkaar zelfs in donker herkennen en wensten elkaar een goede tocht toe. Stipt om 7.00 uur klonk het startschot. Het eerste uur is het zaak om niet te vallen in het donker en te proberen een ploegje te vinden waar je goed in kunt meerijden. Omdat iedereen voorzien was van een transponder, hoefde er dit jaar niet meer gestempeld te worden. Elke passage werd geregistreerd, zodat tijdens de wedstrijd de tussentijden life op internet gevolgd konden worden. Onderwijl voorzag de webcam die op de finishlijn gericht was een en ander van beeldmateriaal. Op deze manier heeft bijvoorbeeld de basisschool in Vragender de hele dag de verrichtingen van vader Henk van Ruitenbeek gevolgd!
De eerste 100 km verliep voor de meesten van ons voorspoedig en ging veelal eigenlijk sneller dan verwacht. Maar zoals bekend: het zwaarste deel van de tocht ligt ergens tussen de 110 en de 160 km: je bent al heel lang bezig, maar je moet ook nog een héél eind... Voor Hans Fruithof kwam de klap echter al eerder. In zijn vierde ronde kwam hij lelijk ten val en was zelfs even buiten bewustzijn. Dankzij het goed herkenbare jack waren er al snel een stuk of vier collega's ter plaatse om Hans te helpen en voor deskundige hulp te zorgen. Hans werd door Tineke Vulto professioneel begeleid

richting ziekenhuis, waar de nodige hechtingen geplaatst werden. Gelukkig was hij 's avonds, ondanks wel wat hoofdpijn, weer van de partij om de aanmoedigingsprijs in ontvangst te nemen!
De stemming was na de val van Hans natuurlijk wel even bedrukt. De sfeer kwam echter weer terug doordat uit onverwachte hoek zowaar een heus veterinair legioen op kwam draven. De ouders van Eric Seesing waren vanuit hun vakantieadres in Frankrijk naar de Weissensee gekomen om ons, voorzien van megafoon en spandoeken aan te moedigen. Ook Nel Warringa hoorde dit jaar bij de supporters. Dit ten gevolge van een gebroken pols, die ze had opgelopen tijdens de training op de kunstijsbaan in Deventer. Het legioen trotseerde de koude tot laat in de middag en juichte voor iedere 'kanarie' die voorbijkwam.
Net als vorig jaar was Steven Bonestroo de snelste dierenarts. Om half drie had hij, net binnen de 7,5 uur de 200 km volbracht. Behalve Koos Roorda en Frits Bouwkamp, die zich beiden met een prima tijd in de top tien nestelden, waren de snelste rijders van dit jaar dezelfden als die van vorig jaar. Vrijwel iedereen had daarbij een heel stuk sneller geschaatst dan in 2004. Thom de Graaf spande de kroon, hij verbeterde zijn persoonlijk record met maar liefst 2.05.49. Langzamerhand werd het weer donker op het ijs van de Weissensee. Er waren nog heel wat mensen, waaronder dierenartsen, aan het schaatsen. Intussen had zich een flink deel van onze groep verzameld in de feesttent bij het ijs, waar iedere finisher met gejuich werd ontvangen. Als snelste dame kwam na ruim 10.5 uur Christa van Meer binnen. Daags daarna zou haar tijd nog verbeterd worden door andere vrouwelijke collega's, maar vandaag was Christa toch echt de snelste. Na maar liefst 11.5 uur kwamen in de groep vlak voor de bezemwagen, Lies Veltman en Jacques Baas binnen. Ook zij hadden de strijd tegen de elementen gewonnen en absoluut de meeste uren op het ijs doorgebracht!
Tegen een uur of acht 's avonds was iedereen weer ontdooit, was alle vaseline (watervrij!) afgespoeld, waren de blaren verzorgd en was het tijd voor sterke verhalen en een borrel. Prijzen werden uitgereikt en voor iedereen was er een herinneringsplaquette. Naast de genoemde kampioenen bij de dames en de heren ging de veteranenprijs naar Hans Hettinga en de prijs voor het 'aanstormend talent' naar Eric Seesing. Net als vorig jaar had Intervet beloofd voor elke dierenarts die de 200 km volbracht 45 euro (ofwel 1/10 koe) te sponsoren via Heifer Nederland. Vorig jaar bracht dat twee koeien op die toen naar Kameroen zijn gegaan. Dit jaar was de groep aanzienlijk groter. Ook nu weer deed Intervet niet moeilijk over een enkele 'student' of een enkeling die het net niet helemaal gehaald had... alle beetjes werden bij elkaar geteld en het geheel werd nog een beetje afgerond: 1500 euro voor Heifer! Bovendien stelde de familie Seesing daarbij, vanuit een familiefonds, nog eens tien euro beschikbaar voor elke schaatser. Al met al hebben we dit jaar maar liefst vier koeien bij elkaar geschaatst, die dit keer naar een project in Albanië gaan.
Ondanks de kwakkelwinter in Nederland was 2005 voor ons weer een prima schaatswinter. Volgend jaar gaan we het weer proberen. Wilt u mee, als schaatser, sponsor of verzorger? Meld u aan bij theo.lam@wxs.nl.

Het Veterinair Schaatskampioenschap 2005 werd gesponsord door ACE Pharmaceuticals, Alfasan, AUV, Boehringer, Intervet, Merial en Meeùs.

Heifer Nederland

"Deze bladeren zijn zo groen doordat ik koeienmest gebruik op mijn tuin, vertelt mevrouw Mary Siri Ndikum trots. Mary is moeder van acht kinderen en woont in Akum, een dorp in de noordwestprovincie van Kameroen.
"Ik gebruik een derde van de melk voor eigen consumptie en de rest verkoop ik aan dorpsgenoten. In het droge seizoen is er veel vraag naar yoghurt en verdien ik makkelijk een maandinkomen. Ik krijg zelfs bestellingen vanuit andere dorpen!" Dankzij de Dutch Veterinary Skaters kon Heifer in 2004 twee Kameroense gezinnen van een koe en training voorzien.
De opbrengst van het schaatskampioenschap 2005 gaat naar het koeienproject in Albanië. Dit is van oorsprong één van de armste landen van Europa. Dertig procent van de boerengezinnen leeft onder de armoedegrens. De meeste boerenfamilies leven met drie generaties in één huis. De verkoop van boerderijproducten is vaak de enige bron van inkomsten. Heifer Nederland ondersteunt al vijf jaar projecten in Albanië. In deze periode zijn ongeveer 350 drachtige jonge koeien aan Albanese families overhandigd. De koeien zijn geen gift maar een Levende Lening: ieder gezin geeft een eerstgeboren vaarskalf door aan een volgend gezin. Dankzij de koeien hebben de Albanese families beter te eten en verdienen ze extra inkomen. Namens deze mensen willen wij de schaatsers en sponsoren heel hartelijk bedanken!

Voor informatie kunt u contact opnemen met:
Heifer Nederland, Kade 23, 4703 GA Roosendaal.
Telefoon:0165-520123, www.heifer.nl

Veterinair schaatskampioenschap marathon op natuurijs 2004

Dames		
1. Aleid de Boer, Heelweg	200 km	9.50.57
2. Fenella Doesburg, Fleringen	200 km	10.04.33
3. Christa van Meer, Heerle	200 km	10.36.51
4. Marinette Oomen, Tubbergen	200 km	10.53.42
5. Lies Veltman, Ede	200 km	11.25.04
Heren		
1. Steven Bonestroo, Susteren	200 km	7.29.51
2. Jaap Boersma, Stompetoren	200 km	7.53.03
3. Theo Lam, Vorden	200 km	8.21.34
4. Steef Veltmeijer, IJmuiden	200 km	8.33.09
5. Tom de Graaf, Zuidlaren	200 km	8.33.30
6. Koos Roorda, Noordhorn	200 km	8.33.47
7. Frits Bouwkamp, Zwolle	200 km	9.04.28
8. Eric Bosker,Gouda	200 km	9.05.31
9. Bertjan Westerlaan, Makkinga	200 km	9.19.24
10. Eric Seesing, Doldersum	200 km	9.19.26
11. Henk van Ruitenbeek, Vragender	200 km	9.30.24
12. Ton Westerhout, Appingedam	200 km	9.31.22
13. Rob Eikelboom, Steenwijk	200 km	9.33.16
14. Sander Janssen, Haarlem	200 km	9.57.41
15. Gerrit van Heijkop, Heerenveen	200 km	10.04.17
16. Robert van Meer, Heerle	200 km	10.15.57
17. Focko Zwanenburg, Beesterzwaag	200 km	10.16.22
18. Geert Bijvoet, Utrecht	200 km	10.59.16
19. Jacques Baas, Hoorn	200 km	11.24.19
20. Olaf Neuteboom, Geneve	150 km	6.53.56
21. Harm Jan Warringa, Vorden	150 km	8.17.33
22. Hans Hettinga, Tzummarum	100 km	4.37.34
23. Frits Janssen, Hedel	100 km	4.42.11
24. Hans Fruithof, Bergen	75 km	3.33.47

DSK Veterinaire Praktijk & Carrièrebeurs

Paul Overgaauw

Op donderdag 31 maart 2005 organiseerde de Diergeneeskundige Studenten Kring tot 20.00 uur 's avonds weer de jaarlijkse Veterinaire Praktijkbeurs. Dit succesvolle evenement biedt inmiddels alweer zo'n vijf jaar de studenten diergeneeskunde de kans om kennis te maken met bedrijven en organisaties waar ze na de studie mee te maken kunnen krijgen. Naast de vele stands van farmaceutische en diervoederbedrijven, dienstverleners, groothandels en organisaties als de KNMvD, de VWA en de Voorjaarsdagencommissie, zijn er ook altijd lezingen over diverse postacademische onderwerpen te bezoeken.

Andere opzet

Dit jaar was er gekozen om de beurs uit te breiden met een carrièrebeurs, waardoor de naam veranderde in Veterinaire Praktijk & Carrière Beurs. Om dit doel te bereiken was een werkgroep van dierenartsen, genaamd *Het Kompas*, betrokken bij de organisatie. Bij deze dierenartsen bestaat de indruk dat veel collega's niet tevreden zijn met hun werk en ze willen daarom een centraal punt gaan vormen waar dergelijke dierenartsen terecht kunnen met vragen en adviezen met betrekking tot hun arbeidssituatie en een eventuele verandering van werkkring. Ook bij studenten leeft meer en meer het gevoel dat na een aantal jaren praktijk de blik verruimd moet kunnen worden, maar wat daarvoor de mogelijkheden zijn is onbekend.

Om deze redenen kwam voor deze dag een samenwerking tot stand tussen de DSK en Het Kompas met als doel meer duidelijkheid te scheppen in deze materie. Er werd daarom voor het thema gekozen: '*Hoe benut jij de mogelijkheden van je dierenartsenbul?*'

Om dit doel te bereiken waren er veel meer lezingen en workshops georganiseerd dan voorgaande jaren, met onderwerpen als de verschillende bedrijven en instellingen waar dierenartsen een werkkring kunnen vinden, welke functies er dan bekleed kunnen worden en hoe dit te realiseren.

Het spreekt voor zich dat deze dag ook interessant was voor dierenartsen die al een tijd zijn afgestudeerd. Om deze doelgroep te bereiken was daarom ruime bekendheid over dit initiatief gegeven via het Tijdschrift voor Diergeneeskunde en de KNMvD-nieuwsbrief per mail. Inderdaad werden er relatief veel (oudere) afgestudeerde dierenartsen gesignaleerd in de drukte, in totaal waren er een kleine honderd afgestuurdeerde dierenartsen. Een leuke bijkomstigheid was dat er dezelfde dag ook een bijeenkomst was van het Veterinair Historisch Genootschap in het gebouw. De leden hiervan namen natuurlijk ook de kans waar om in de pauze een bezoek te brengen aan de beurs. Naast het beursgedeelte, waren er ook meerdere lezingen en workshops. Door de goede opkomst waren die voor het merendeel volgeboekt. Onder de aanwezigen was een groot aantal afgestudeerd veterinairen. Zalen met meer dan zeventig belangstellenden waren geen uitzondering.

Lezingen

Een achttal lezingen werd verzorgd door werknemers of vertegenwoordigers van het veterinaire bedrijfsleven, de Faculteit der Diergeneeskunde, het onderzoek, veterinaire adviesbureau's en de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA). In de veterinaire industrie werken veel dierenartsen in diverse functies, van R&D, via techniek tot marketing en soms ook in de verkoop. Dierenarts Willem Wijmenga van de firma Fort Dodge gaf zeer helder aan dat praktijkervaring gedurende enkele jaren na de studie een must is om in een functie buiten de praktijk verder te komen. Ambitie en motivatie moeten dan wel verder strekken dan 'ik heb het nu wel gezien in de praktijk' of 'ik ben de nacht- en weekenddiensten zat'. Talenkennis is vanzelfsprekend een vereiste, vooral van het Engels. Er werden wel vraagtekens gezet bij de huidige kennis van het Nederlands. Vanzelfsprekend is communicatie en afleggen van verantwoordelijkheid noodzakelijk, wat voor een voormalig practicus die 'eigen baas' was, niet altijd eenvoudig is.

Dr. Wim Kremer, universitair hoofddocent bij de Hoofdafdeling Herkauwers, gaf een enthousiaste uiteenzetting over de mogelijkheden van werken bij de Faculteit der Diergeneeskunde. De verschillende functies en de daarvoor benodigde eisen passeerden de revue. De veranderingen gaan ook hier echter snel. Een vaste aanstelling is voor junior docenten, AIO's (Assistenten in opleiding, meestal promovendi) en SIO's (Specialisten in opleiding) bijvoorbeeld helemaal niet zeker. Wil men carrière maken binnen de afdeling waar men al werkt, dan zal er flink gesolliciteerd moeten worden. De meeste hoogleraren worden tegenwoordig nog maar voor vijf jaar benoemd en tot teleurstelling van enkele geïnteresseerde aanwezige practici is de kans voor buitenstaanders om bij de FdD te gaan werken zeer klein. Men moet minimaal gepromoveerd en/of specialist zijn.

Achtergrondinformatie over de dierenarts als zelfstandig ondernemer werd gegeven door Philip Jaspers van de Raadgevers voor de Medische Beroepen, terwijl het verschil met de dierenarts in loondienst uitgebreid werd toegelicht door Aad Heesbeen van Meeùs.

De verschillende banen die dierenartsen kunnen vervullen bij de VWA werden besproken door de heer M. Kuipers, Plaatsvervangend Directeur van de VWA/RVV. Tijdens een workshop kon men verder discussiëren met verschillende vertegenwoordigers uit het slachthuis of andere functies in de ketenbewaking.

Workshops

In zes verschillende workshops, die parallel liepen aan het lezingenprogramma, werd meer interactief ingegaan op de communicatie van de dierenarts bij de beroepsuitoefening (VVAA); de carrière-evaluatie (Bas van Brugge), netwerken en solliciteren (Tjebbe Hepkema), intercollegiale coaching (Anna Schröder) en marketing voor de beginnend practicus (Dirk van Dellen, Pfizer).

Veel van deze informatie is erop gericht om verder te kijken op de arbeidsmarkt dan de huidige baan of op het leuk blijven vinden van het vak. Dit laatste door beter te leren omgaan met de werkdruk, lastige klanten of collega's; effectief

te leren communiceren (niet alleen met eigenaren, maar ook met collega's en assistenten) en door een goede balans te vinden tussen werk en privé. Hiervoor kan bijvoorbeeld de cursus *Collegiale coaching* worden gevolgd.
In veel presentaties kwamen dezelfde kernwoorden terug: kennis en kunde (ervaring in de praktijk), ambitie, netwerken en kunnen samenwerken en communiceren. In de huidige maatschappij met de snelle veranderingen op de arbeidsmarkt, mag daarbij het woord flexibiliteit zeker niet ontbreken!

Week van het Huisdier van 28 mei tot en met 5 juni 2005

Thema: 'Uw Huisdier Goed Gevoed?!'

Is er in uw praktijk al werkoverleg geweest over mogelijke acties en activiteiten in de Week van het Huisdier? Na een succesvolle Voorjaarsdagen blikken we nu vooruit, want eind van de maand is het weer zover! Een Week die aandacht vraagt voor verantwoord huisdierenbezit.

Het speciale Week van het Huisdier-stripboek rolt 2 mei van de persen en wordt in de komende weken op de praktijken bezorgd. Naast dit weg te geven stripboek aan een aantal van uw klanten, zijn er informatiestencils over een voeding gerelateerd onderwerp te maken, waarbij u de link legt met de Week van het Huisdier en het thema. Op briefpapier van de praktijk en bijvoorbeeld met een verantwoorde snack voor het dier, is dit een stukje PR voor de praktijk. Enkele suggesties voor te organiseren activiteiten zijn: een informatiemiddag over voeding (eventueel met een onderverdeling per diersoort), een lezing over obesitas of het uitnodigen van een schoolklas voor 'een kijkje in de keuken'. Activiteiten die door de assistent verzorgd zouden kunnen worden. Heeft u toevallig een Puppy of Kitten Party® in de Week van het Huisdier? Dan kan de nadruk bijvoorbeeld liggen op soorten voeding en het voorkomen van voedingsproblemen. Extra gratis weegmogelijkheden voor allerlei soorten huisdieren is wellicht een leuke insteek voor een persbericht in de lokale krant. Dierenspeciaalzaken, asielen, hondenscholen en liefhebberijverenigingen willen wellicht ook iets organiseren en wellicht zijn er samenwerkingsmogelijkheden te bedenken. Ook de industrie kan u desgewenst behulpzaam zijn bij het bedenken of uitvoeren van een actie en/of activiteit. Indien u nog één en ander wenst te organiseren, is het wel belangrijk dat u de communicatie naar uw klanten zo spoedig mogelijk start.

Op de geheel vernieuwde website *www.weekvanhethuisdier.nl* kunt u terecht voor een basispersbericht, een voorbeeld draaiboek en hierop staat diverse informatie over voeding van verschillende diersoorten. U kunt uw klanten hiernaartoe doorverwijzen. Er is tevens een leuke wedstrijd waar de huisdiereigenaar een 'lege' strip met eigen tekst kan invullen. De organisatie gaat ervan uit dat u in ieder geval de poster ophangt en zorgt dat de stripboeken een goede bestemming krijgen, zodat, mede door uw inzet, de Week van het Huisdier wederom een succes wordt!

Heeft u opmerkingen en/of aanvullingen? Neemt u gerust contact op met Veterinair Organisatiebureau Animaux: 035-6239479.

Initiatiefnemers van de Week van het Huisdier zijn:
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde - Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo, Nederlandse Databank Gezelschapsdieren, Platform Verantwoord Huisdierenbezit, Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland, Bond tot Bescherming van Honden en de Dierenbescherming.

Vrienden van de Week van het Huisdier:
AUV Dierenartsencoöperatie, Bayer HealthCare - Animal Health, Beaphar Nederland BV, Boerenbond, Bond tot Bescherming van Honden, De Dierenbescherming, Dier & Zorg, Dierenland, Dobey, Emax Nederland BV, Eukanuba, Faunaland Franchising BV, Ferplast Benelux BV, Hill's Pet Nutrition BV, IAMS, Jumper Huisdierdiscount, Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde - Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, Kynotrain, Leo Pharma BV, Martin Gaus Gedragscentrum Nederland, Merial BV, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Nederlandse Databank Gezelschapsdieren, Platform Verantwoord Huisdierenbezit, Purina Pro Plan, Pet's Place BV, Pfizer Animal Health BV, Pedigree, Puik, Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland, Royal Canin, Samenwerkingsverband Discus, Sanoma Uitgevers, Sophia Vereeniging, Stichting Dierbaar, Stichting met Dieren meer Mens, Van Riel Distripet, Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo, Veterinair Organisatiebureau Animaux, Virbac Nederland BV, Welkoop, Whiskas en Witte Molen BV.



Copyright © 2005 Studio Jan Kruis - Sanoma Uitgevers. Afbeelding uit het Jan, Jans en de Kinderenboekje ter gelegenheid van de Week van het Huisdier.

Aanvullende informatie bij artikel Amitraz-intoxicaties bij het paard

C.M. Westermann

In het Tijdschrift van Diergeneeskunde van 1 juli 2004 is een overzichtsartikel verschenen, getiteld Amitraz-intoxicaties bij het paard: casuïstieken en achtergronden van C.M. Westermann, S. Boerma en R.A. van Nieuwstadt. Omdat wetenschap nooit stilstaat en wij u ons voortschrijdend inzicht niet willen onthouden, volgt hier een korte aanvulling over de overwegingen om atipamezole als antidoot bij een amitraz-intoxicatie te gebruiken.

In het artikel werden drie mogelijke hypothesen genoemd over het mechanisme van de toxiciteit. Op dit moment is steeds duidelijker dat amitraz voornamelijk als α2-adrenoceptor-agonist werkt. Enkele effecten van de α2-adrenoceptor-agonisten zijn: sedatie, analgesie, bradycardie, bradypneu, hypotensie, respiratoire acidose, hypoxemie en vertraagde darmmotiliteit (1, 2, 3, 4). Naast de in het artikel genoemde symptomatische therapeutische maatregelen (afspoelen, laxeren, rehydratie en pijnbestrijding) is het dus zinvol om een α2-adrenoceptor-antagonist te gebruiken. Zoals vermeld in het artikel zijn er twee mogelijkheden: Atipamezole (Antisedan®) en yohimbine. Onderzoek heeft uitgewezen dat atipamezole de te verkiezen antagonist is. Atipamezole heeft een grotere α2-specificiteit dan yohimbine en is daardoor effectiever in het antagoneren van de α2-adrenoceptor-agonist amitraz (3). Tevens heeft het minder cardiorespiratoire bijwerkingen dan yohimbine, dat tachycardie en tachypneu kan veroorzaken (5). Atipamezole (Antisedan®) is geregistreerd voor hond en kat en gemakkelijk verkrijgbaar, yohimbine is voor geen enkel dier geregistreerd. De (bij een amitraz-intoxicatie gewenste) verhoogde darmmotiliteit na toediening van atipamezole is een voorbeeld van de typische α2-specificiteit (1). De snelheid van de antagonistische werking lijkt dosis-afhankelijk te zijn (1). Er is veel onderzoek gedaan bij verschillende diersoorten naar de optimale dosering van atipamezole om de α2-adrenoceptor-agonisten medetomidine en detomidine te antagoneren. Bij het paard bleken in een experiment bij een dosering van medetomidine van 10 mg/kg IV de doseringen atipamezole van 20 en 40 mg/kg IV niet effectief; 60 mg/kg was wel effectief, 80 mg/kg was potenter dan 60 mg/kg en 100 mg/kg had geen meerwaarde (6). Er is geen specifiek onderzoek gedaan naar verschillende doseringen atipamezole bij een amitraz intoxicatie, dus moeten we het doen met eerdergenoemd onderzoek en is het doseringsadvies 60-80 mg/kg lg IV. Start hier zo snel mogelijk mee als de diagnose bekend is. Bij onvoldoende resultaat kan het drie tot vier keer per dag herhaald worden.

Met dank aan prof. dr. J. Fink-Gremmels.

Literatuur

1. Kinjavdekar P, Amarpal GRS, Pawde AM, Aithal HP, and Gupta OP. Influence of Yohimbine and Atipamezole on Haemodynamics and ECG after Lumbosacral Subarachnoid Administration of Medetomidine in Goats. J Vet Med A 2003; (50): 424-431.
2. Virtanen R. Pharmacological profiles of medetomidine and its antagonist, atipamezole. Acta Vet Scand Suppl 1989; 85: 29-37.
3. Gross ME. Section 3; Drugs acting on the central nervous system; chapter 14: tranquillizers, a-adrenergic agonists and related agents. In: Veterinary Pharmacology and Therapeutics 8th ed., Ed. Adams HR, Iowa State University Press, Ames, 2001; 324-325.
4. Skarda RT, and Muir WW. Influence of atipamezole on effects of midsacral subarachnoidally administered detomidine in mares. 1998; 59 (4): 468-477.
5. Andrade SF, and Sakate M. The comparative efficacy of yohimbine and atipamezole to treat amitraz intoxications in dogs. 2003; 45 (3); 124-127.
6. Yamashita K, Yonezawa K, Izumisawa Y, and Kotani T. Antagonistic effects of atipamezole on medetomidine-induced sedation in horses. 1996; 58 (10): 1049-1052.

C.M. Westermann is specialist bij de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Discipline Inwendige Ziekten, Faculteit der Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, Yalelaan 16, 3584 CM Utrecht.

Symposium Feline Geneeskunde 2005

Congressen en cursussen

Zaterdag 14 mei 2005 zal voor de zesde maal het feline symposium georganiseerd worden. Ook dit jaar hebben vier studenten Diergeneeskunde zich ingezet om er een schitterende dag van te maken. Tijdens deze dag zullen nieuwe ontwikkelingen op het gebied van feline geneeskunde besproken worden. De organisatie heeft dit jaar de volgende mensen bereid gevonden om te spreken: Prof. F.J. van Sluijs over chirurgie van de dikke darm, drs. E. den Hertog over chronisch braken bij de kat, drs. Q. Stassen over neurologische casuistieken, drs. H. Vrieling over tandheelkunde bij de kat, de heer J. Mould (DVM) over oogheelkunde en mevrouw N. van Israël (DVM) over hypertensie bij de kat. Het volledige programma en de mogelijkheid tot inschrijven vindt u op www.felinesymposium.nl

Het feline symposium wordt gehouden op de Faculteit der Diergeneeskunde te Utrecht. De kosten bedragen € 45,- (inclusief lunch en borrel). Aanmelding geschiedt per mail, onder vermelding van naam, adres en telefoonnummer. Het inschrijfgeld kunt u overmaken op girorekening 6215519 ten name van SSFG te Utrecht onder vermelding van naam deelnemer(s) en woonplaats. De bevestiging van de inschrijving vindt pas plaats na volledige aanmelding en betaling. Voor meer informatie kunt contact opnemen per e-mail: felinesymposium@yahoo.com

Vet-lunches Aesculaap 2005

Over de aandoening otitis externa organiseert Aesculaap van april tot en met november 2005 een reeks *vet*-lunches, met als spreker dierenarts Ivo van Oosterhout.

Otitis externa is een frequent voorkomende aandoening in de gezelschapsdierenpraktijk, en meestal eenvoudig te behandelen. Soms blijven de klachten terugkomen. Een grondig onderzoek en systematische aanpak zijn dan noodzakelijk. De voorste luchtwegen, vooral de neusgangen, zijn lastig te onderzoeken. Vaak is specialistisch onderzoek noodzakelijk om tot een diagnose te komen. Toch kan grondig onderzoek van mond en keel in een aantal gevallen al veel informatie opleveren. De voordracht van Ivo van Oosterhout behandelt de meest voorkomende KNO-problemen bij hond en kat.
Ivo van Oosterhout is gezelschapsdierenpracticus te Etten-Leur. Na zijn studie diergeneeskunde volgde hij de twee-jarige eerste fase opleiding van de specialisatie gezelschapsdieren. Vervolgens werkte hij van 1988 tot 1990 bij de afdeling KNO van mevrouw A. Venker-van Haagen. Sindsdien behandelt hij in Etten-Leur op verwijzing gezelschapsdieren met KNO-problemen.

Geplande data, locaties en tijden:

Donderdag 7 april	Olterterp	10.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 21 april	Westzaan	10.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 26 mei	Huizen	0.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 16 juni	Uithoorn	10.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 22 september	Rotterdam	10.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 6 oktober	Maastricht	10.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 3 november	Bergen op Zoom	10.00 uur – 13.00 uur
Donderdag 17 november	Eindhoven	10.00 uur – 13.00 uur
Woensdag 23 november	Ede	avond! vanaf 20.00 uur
Donderdag 24 november	Hengelo	10.00 uur – 13.00 uur

U ontvangt te zijner tijd een uitnodiging voor de voordracht bij u in de regio. Heeft u een week voor de geplande datum nog geen invitatie ontvangen, of wilt u op een andere locatie/datum aanwezig zijn, laat dat Aesculaap dan weten. U ontvangt dan alsnog een uitnodiging.

Aesculaap bv, telefoon: 0411-675915 of e-mail: info@aesculaap.nl

PAO-Diergeneeskunde

Agenda mei 2005

PAO-Diergeneeskunde organiseert in mei onderstaande cursussen. Voor een aantal cursussen is opgaaf mogelijk, voor cursussen die zijn volgeboekt kunt u zich vrijblijvend op de wachtlijst laten plaatsen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de voorjaarsbrochure of onze internetpagina (www.paod.nl). Opgaaf voor de cursussen kan telefonisch (030-634 89 80) of per e-mail: info@paod.nl.

datum	titel	nr.	locatie	prijs
mei				
9 mei	Maagdarmziekten bij hond en kat	05/114	PAO-D Houten	€ 330,- VOL
10 mei	Gebitsreiniging & Slijptechnieken Module II	05/804	PAO-D Houten	€ 173,-
19, 20 en 21 mei	Excursie naar Hohen Luckhof	05/209	Hohen Luckhof	€ 1000,-
23 mei	Maagdarmtherapeutica Hond & Kat	05/115	PAO-D Houten	€ 330,-
24 mei	Adaptatie varken: de kraamstal	05/308	FD Utrecht/De Uithof	€ 313,- VOL
24 mei	Plv.:Act. Opfok, Leg en Vermeerdering	05/404	PAO-D Houten	€ 411,-
30 mei	Behandeling epilepsie Hond & Kat	05/118	PAO-D Houten	€ 330,-
31 mei	Tandheelkundige verzorging Module III	05/801	PAO-D Houten	€ 250,-VOL

(wijzigingen voorbehouden)

Hieronder vindt u tevens een selectie van buitenlandse congressen en symposia op veterinair en aanverwant gebied.

Nederland

25, 26 mei	Jongvee-opfok	www.proveto.nl

Europa

5 mei	BEVA Practical Equine Cardiology	BEVA Cambridgeshire www.beva.org.uk
6 mei	BEVA Practical Equine Cardiac Ultrasound	BEVA Cambridgeshire www.beva.org.uk
26-29 mei	50th SCIVAC	Rimini info@scivac.it

(PAO-D is niet verantwoordelijk voor de inhoud van genoemde congressen)

Stichting PAO-Diergeneeskunde
Molen 77
Postbus 81
3990 DB Houten

T (030) 634 89 80
F (030) 634 89 89
E info@paod.nl
W www.paod.nl

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name ook in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.



Kunstkoe

Uitgelicht

Op een Utrechtse jongerenbeurs konden dames onlangs 'blind' oefenen in het aanbrengen van een condoom. Daaraan kun je denken bij het bekijken van dit museumobject.
Deze houten constructie met een rubberen slang (een handschoen) diende ervoor om rundvee-inseminatoren het vak te leren. Het is een apparaat uit de jaren vijftig van de vorige eeuw en gemaakt op de Gezondheidsdienst voor Dieren in Boxtel. Onder de slang werd een baarmoeder van een slachtkoe bevestigd en de slang was een nabootsing van de endeldarm van het rund.Toen men in die vijftiger jaren overging van het insemineren volgens de vaginale methode naar de rectale, die ook nu nog wordt toegepast, wilde men liever niet meteen in een slachthuis met koeien gaan oefenen, maar ontwierp men dit fantoom. Het bleek een perfect instrument, althans om het vak te leren, want het insemineren van deze 'kunstkoe' was heel veel moeilijker dan van een echte koe. De oorzaak was die 'elastieke endeldarm', die het bijzonder moeilijk maakte om de baarmoederhals vast te pakken om de pipet naar binnen te geleiden. Bovendien werd de koe nagebootst door na enkele keren oefenen een handdoek over het apparaat te leggen, zodat de man - vrouwen die inseminator werden waren er toen nog niet - blind moest werken. Het was voor die toekomstige inseminatoren dan ook een verademing om daarna te kunnen oefenen op slachtkoeien. Dan bleek het insemineren voor velen een fluitje van een cent en een opsteker voor hen die dachten dat ze het nooit zouden leren. Hoewel... een enkeling kwam helaas toch in die groep terecht. Gemiddeld gingen de bevruchtingsresultaten met het rectaal insemineren zo'n vijf tot zeven procent vooruit, maar het moet gezegd, er waren inseminatoren die ook met de vaginale methode topresultaten behaalden.

Dit historische apparaat is te bekijken in het Museum Veeteelt en KI te Beers, telefoon (0485) 330241, e-mail: Liesh070@wxs.nl, website: www.veeteelt-ki-museum.nl

'Kuur afmaken' om infectie te bestrijden; niet om resistentie te voorkomen

Referaat

J.W.M. van der Meer en S. Natsch. Ned Tijdschr Geneesk 2004; 148: 1720-2.

Dit artikel bespreekt twee, ook in de diergeneeskunde, zeer herkenbare onderwerpen: moet een antibioticakuur 'afgemaakt worden' en wat is een optimale therapieduur voor veelvoorkomende infecties? De behandelingsduur met antibiotica bij de mens is in de loop van de jaren gestaag afgenomen. Verrassend genoeg blijkt echter dat deze in de meeste gevallen helemaal niet 'evidence-based' is. Uit onderzoek naar de behandeling van urineweginfecties bij vrouwen en kinderen bleek bijvoorbeeld dat er geen verschil is in uitkomst tussen een kort (drie tot zes respectievelijk twee tot vier dagen) en een langere (zeven tot veertien dagen) behandelingsduur. Daarentegen bleek zeven dagen behandeling van een keelontsteking tot sneller herstel te leiden dan een driedaagse behandeling. Luchtweginfecties en otitis media bij de mens blijken volgens de literatuur niet sneller te genezen bij gebruik van antibiotica.
De vraag die zich in relatie hiermee voordoet is of de verwekker van een infectie nu eerder resistent wordt bij een korte behandeling? Dit is niet het geval. Weinig micro-organismen hebben het vermogen om tijdens blootstelling aan effectieve concentraties van een werkzaam antibioticum resistent te worden. Wél hangt bacteriële resistentie samen met de dosis: bij alle antibiotica in sub-optimale doseringen ontstaat bij vrijwel alle micro-organismen resistentie. Ook kan resistentie optreden als bacteriën in grote aantallen aanwezig zijn of wanneer de penetratie van weefsel suboptimaal is (meestal is dan een combinatie van antibiotica noodzakelijk, bijvoorbeeld bij de behandeling van *Mycobacterium tuberculosis*). De kans op resistentie zal bij dergelijke infecties juist toenemen bij een langduriger expositie aan antibiotica en werkt het 'afmaken van een kuur' eerder averechts.
Langduriger gebruik van antibiotica kan tenslotte ook meer schade aanrichten aan de darmflora. Hier kan kolonisatie-resistentie optreden met risico van overdracht naar pathogenen. Dit effect pleit ook tegen 'het afmaken van de kuur'.
De conclusie luidt dan ook: het argument om een kuur af te maken om resistentie te voorkomen is achterhaald. Uitsluitend de tijd die nodig is om een infectie te bestrijden bepaalt de noodzakelijke duur van een behandeling. Hiervoor is echter nog veel evidence-based onderzoek nodig.

Dr. P.A.M. Overgaauw

Kwaliteitsbeleid op nieuwe leest

Tekst: Susan Umans

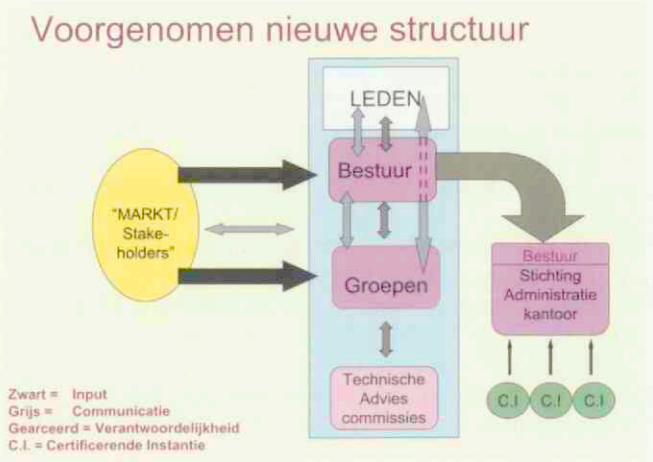
Maatschappij nieuws

De zes extra regiovergaderingen over het voorgenomen kwaliteitsbeleid van de KNMvD zijn achter de rug. Leden en niet-leden kregen begin april in Eindhoven, Deventer, Bergen op Zoom, Amsterdam, Houten en Drachten het nieuwe voorgenomen kwaliteitsbeleid gepresenteerd door voorzitter Ton de Ruijter. Er was volop gelegenheid tot het stellen van vragen en het voeren van discussie. Het KNMvD-bestuur neemt de resultaten van de regiobijeenkomsten mee naar de volgende fase: de buitengewone algemene vergadering op 25 mei 2005, waar de nieuwe structuur op hoofdlijnen wordt gepresenteerd en de leden via stemming bepalen of deze voorgestelde structuur verder uitgewerkt gaat worden.

Voor het eerst wordt door de KNMvD op zo'n uitgebreide schaal aandacht besteed aan één specifiek onderwerp. Het gaat dan ook niet zomaar ergens over. Het 'oude' kwaliteitsbeleid van de KNMvD heeft grote irritaties en weerstanden bij de beroepsgroep opgeroepen en geleid tot vervreemding tussen bestuurders en leden. Ook tussen leden onderling leidde het beleid tot meningsverschillen. "Voor het falen van dit beleid nemen bestuur en groepen van de KNMvD, inclusief het bestuur van het Veterinair Kwaliteitsorgaan (VKO) in de volle breedte de verantwoordelijkheid", aldus KNMvD-voorzitter Ton de Ruijter. De regiovergaderingen in september 2004 waren volgens de KNMvD-voorzitter de concrete aanleiding voor het bestuur om het 'oude' kwaliteitsbeleid niet meer voort te zetten en stappen richting een ander kwaliteitsbeleid te ondernemen. De opkomst is het grootst in Eindhoven (rond de zeventig bezoekers), maar valt gezien de importantie van het onderwerp over het algemeen wat tegen, al is het vaak meer dan bij een reguliere regiovergadering. Deventer heeft 58 bezoekers, Drachten 41, Houten 36 en Amsterdam (18) en Bergen op Zoom (± 15) vormen het dieptepunt. Een grote opkomst staat echter geenszins garant voor een interessante discussie; daar waar de opkomst laag is, zijn de vragen vaak scherp en to the point. Zo is er de kritiek dat het KNMvD-bestuur bezweken zou zijn onder druk van de Protestgroep VKO. De Ruijter antwoordt dat de kritiek op het bestaande kwaliteitsbeleid ook afkomstig is van gecertificeerde praktijken. De ledenraadpleging is leidraad geweest in het besluit dat het kwaliteitsbeleid anders moet. Duidelijk is dat er in de communicatie veel verkeerd is gegaan. Enerzijds is over het huidige kwaliteitsbeleid nooit op een officieel moment gestemd, anderzijds laten veel leden hun stem ook niet horen. Dit moet in de toekomst hoe dan ook anders. Over het nieuwe voorgenomen kwaliteitsbeleid zal dan ook een schriftelijke stemming worden gehouden onder alle leden, naast de buitengewone algemene vergadering op 25 mei.

Historie

In totaal zeven keer houdt De Ruijter een presentatie over het voorgenomen nieuwe kwaliteitsbeleid, waarin tevens een stuk historie is verwerkt. Zes keer tijdens de regiobijeenkomsten en één keer speciaal en op hun verzoek voor de leden van de Protestgroep VKO.



Hoewel met het nieuwe voorgenomen kwaliteitsbeleid juist vooruitgekeken moet worden, speelt de historie een belangrijke rol. En dus verhaalt de KNMvD-voorzitter hoe het veterinaire kwaliteitsgebeuren al in 1990 vorm krijgt, met de instelling van de Wet Uitoefening Diergeneeskunde (WUD). In artikel 2 van deze wet staat beschreven dat de dierenarts aan regulering moet gaan doen; zelfstandig en anders helpt de overheid een handje. De eerste concrete invulling is er in november 1998, met de start van het project erkenning rundveedierenarts, gevolgd door varken, pluimvee en paard. In februari 2000 wordt het Coördinatiecentrum Erkende Dierenarts (CED) opgericht, toen nog binnen de KNMvD. In september 2001 wordt het projectplan Stimulans KRD-ISO aangenomen en in juli 2002 is de officiële oprichting van het Veterinair Kwaliteits Orgaan (VKO). Het VKO-bestuur begeeft zich op beleidsterrein als het in januari 2003 besluit dat de erkende dierenarts zal moeten gaan werken vanuit een ISO-gecertificeerde praktijk. Hiermee komt de voor velen beruchte koppeling ter sprake, waarbij het doel is: geen ISO-certificaat, dan de erkenning inleveren. Het KNMvD-bestuur ziet zich genoodzaakt te overleggen met de betrokken groepsbesturen en het VKO-bestuur en besluit om naast de gewone KRD ISO-toets in modules te toetsen, gefaseerd in een periode van drie jaar. De koppeling tussen certificering en erkenning blijft echter bestaan. Naast fasering en modulering wordt ook besloten dat cluster 2 (individueel gehouden dieren) wordt gescheiden van cluster 1 (koppelgehouden dieren). Cluster 2 gaat niet met erkenningen werken, maar registratie en nascholing stimuleren en modules aanbieden aan leden.

Rond januari/februari 2004 is er een conflict over het kwaliteitsbeleid. "Waar het beleid thuishoort en wat dat beleid precies is, kregen we niet op één lijn met de groepsbesturen en het VKO-bestuur", vertelt De Ruijter. Groep Paard neemt april 2004 het heft in eigen handen door een ledenraadpleging onder haar leden te houden, waaruit het besluit van ontkoppeling voor de erkende paardendierenarts voortvloeit. Vervolgens krijgt het KNMvD-bestuur te maken met het proces tegen Keten Kwaliteit Melk, dat weliswaar wordt verloren, maar hoger beroep volgt en bovendien wordt één van de belangrijkste grondslagen voor het veterinaire kwaliteitssysteem, de zuivel,

weggeschoffeld. Friesland Coberco Dairy Foods stopt namelijk met KKM. Er komt wel een alternatief, maar veel KNMvD-leden vragen zich terecht af: van wie moeten wij ons nu eigenlijk certificeren? Het KNMvD-bestuur zoekt opnieuw contact met de groepsbesturen en besluit op 7 september 2004 het standpunt om vast te houden aan de koppeling, niet te wijzigen. Maar dan volgen de najaarsvergaderingen van de regio's. "Uiterst kritische vergaderingen, met zeer heftige reacties van de leden, met name in het zuiden", omschrijft De Ruijter. Het is duidelijk dat deze vergaderingen een cruciale rol hebben gespeeld in het bestuursbesluit om een ledenraadpleging te gaan houden. Maar ook de groep 'verontruste leden', die via de e-mail hun standpunten kenbaar maken en medestanders zoeken, draagt hieraan bij. "De eerste verantwoordelijkheid van het bestuur is de continuïteit van de vereniging", aldus De Ruijter. "En die dreigde in gevaar te komen."

De ledenraadpleging vindt plaats in december 2004/januari 2005, door Jaap Voorsluis van Environs International, die al eerder een onderzoek waardering lidmaatschap heeft verzorgd voor de KNMvD. Uit het vooronderzoek door Environs komen echter dusdanig alarmerende berichten, dat het KNMvD-bestuur op 10 november 2004 besluit om aan het VKO-bestuur te vragen voorlopig met het huidige kwaliteitsbeleid te stoppen en alleen op vrijwillige basis door te gaan. KNMvD-stafmedewerker Hugo de Groot en bestuurslid John Borgmeier worden teruggetrokken uit het VKO-bestuur. Er is sprake van een tijdelijke ontkoppeling tot 1 april 2005, maar audits voor de erkenningen vinden wel doorgang.

Ledenraadpleging

Door de leden van de KNMvD is massaal gereageerd op de ledenraadpleging (43 procent). De uitkomsten zijn door het KNMvD-bestuur uitgebreid besproken met diverse partijen en op grond hiervan is het nieuwe voorgenomen kwaliteitsbeleid geïnitieerd en nu dus voorgelegd aan de leden.

De Ruijter gaat tijdens zijn presentatie eerst in op de bestaande, oude structuur, waarin hij benadrukt dat het VKO een onafhankelijke stichting is, met eigen ideeën over beleid. "Het VKO had regelmatig overleg met marktpartijen en informeerde zelf onder andere bij de zuivel, de overheid en de vleesindustrie over wat nou vragen waren van de markt. Die discussie moet worden gevoerd door het bestuur van de KNMvD", aldus De Ruijter. "Verder zijn sommige technische commissies, voortgekomen uit de groepen, wat ver afgeraakt van diezelfde groepen. De TC's rapporteren direct aan het VKO-bestuur en daardoor zijn groepsbesturen niet altijd op de hoogte. Kortom: de TC's staan veel te ver af van de leden door zwakke communicatielijnen."

Vervolgens somt de KNMvD-voorzitter de conclusies van de ledenraadpleging op:

- doorgaan met het huidige systeem is beslist geen optie
- nascholing wordt door de meerderheid als nuttig of noodzakelijk gezien in het kader van erkenningen
- de norm voor contacturen roept veel weerstand op; een meerderheid is voor het volledig schrappen ervan.

Als het gaat om de erkenningen dan vinden deze brede steun van de leden, zo lang deze is gebaseerd op nascholing en mits de contacturen in de huidige vorm verdwijnen, concludeert het bestuur. Praktijkcertificering vindt men weinig tot niet bijdragen aan het verhogen van de veterinaire kwaliteit, maar wel van de bedrijfsvoering: een grote meerderheid is tegen verplichte certificering. Verder is er kritiek op KNMvD, PAO-D, VKO, maar wordt de visie van de KNMvD over kwaliteit als juist gezien.

Voorgenomen kwaliteitsbeleid

De KNMvD, als beroepsvereniging, is alert op de (maatschappelijke) ontwikkelingen ten aanzien van kwaliteitsvraagstukken en blijft anticiperen op nieuwe ontwikkelingen. Het bestuur wil leden faciliteren bij het implementeren van kwaliteitssystemen die nodig zijn bij hun beroepsuitoefening. Dit gebeurt in open communicatie met de leden.

Het kwaliteitsbeleid moet binnen de KNMvD worden gevormd en er moet voldoende draagvlak voor zijn. Het beleid moet zijn gebaseerd op vrijwilligheid, vraaggestuurd zijn, praktisch uitvoerbaar, praktijkondersteunend, financieel haalbaar en transparant. De naam erkende dierenarts blijft gehandhaafd, want die sluit aan bij de EU-regelgeving. "Voor erkenningen blijft nascholing een eis", gaat De Ruijter verder. "Het blijkt dat u daar allemaal achter staat. Wel moet er onderzoek komen of het nascholingsniveau juist is. De contacturen komen te vervallen. Ze zijn simpelweg niet te handhaven. We zijn aan het onderzoeken of andere aspecten van kennis, kunde en ervaring moeten en kunnen meewegen in het systeem. Bij bestaande nationale en internationale systemen wordt momenteel nagaan of vaardigheid een onderdeel kan worden van de erkenningen. Verder moet het systeem van erkenningen aansluiten op de nieuwe uitstroomprofielen van de Faculteit der Diergeneeskunde. Eventueel kunnen deelcertificaten worden ingevoerd als extra's voor het erkenningensysteem. Bijvoorbeeld keuringsdierenarts paard, of dierziektebestrijding bij de overheid."

Het KNMvD-bestuur wil de huidige systemen van erkenning en certificering laten bestaan, maar niet verplicht of gekoppeld. Er zal bekeken worden of de ISO-norm wel de meest geschikte norm is voor certificering van een dierenartsenpraktijk, of dat de GVP-code – die de FVE voorstaat - niet geschikter is. Ondersteuning door de KNMvD zal gebaseerd zijn op wettelijke eisen (verplicht of vrijwillige trajecten, marktvraag).

Voorgenomen nieuwe structuur

Het VKO zal een naamswijziging ondergaan. "De nieuw stichting is registerhouder en regelinghouder, niet meer en niet minder. Het bestuur van deze nieuwe stichting wordt benoemd door het bestuur van de KNMvD", aldus De Ruijter. Verder zal het KNMvD-bestuur overleggen met de markt/stakeholders. De technische adviescommissies adviseren aan de groepen, de groepsbesturen bespreken dit met de leden, dan volgt formele accordering door het bestuur van de KNMvD. "De TC's krijgen dus een duidelijk andere positie."

De Ruijter maakt aan de hand van het schema (zie figuur) duidelijk dat de communicatiepijlen het sleutelwoord zijn in de hele discussie. "We zijn bij de KNMvD hard bezig om de communicatie met de leden nog beter te maken, want anders worden dezelfde fouten gemaakt", zegt hij hierover. Verder zullen meerdere certificerende instellingen de accreditatie kunnen uitvoeren, in plaats van alleen de SGS zoals voorheen. Het College van Beroep blijft bestaan. Bij paard zal de Toetsingscommissie voor de erkende keuringsdierenarts blijven bestaan, omdat de verzekeraars dat eisen.

"We gaan ervan uit dat we iets neergezet hebben waar u achter kunt staan en waar de leden iets aan hebben", eindigt De Ruijter zijn presentatie.

De volledige presentatie van Ton de Ruijter over het voorgenomen kwaliteitsbeleid is na te lezen op de KNMvD-website, klik op [KNMvD] en vervolgens op [nieuws].

Kengetallen: onderzoek voor úw toekomst!

Sinds vele jaren verzamelt de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde financiële gegevens van dierenartsenpraktijken, de zogenaamde kengetallenoverzichten. Deze overzichten werden door ons in het verleden gebruikt voor het onderling vergelijken van praktijken in het kader van goodwilladvisering en het adviseren van individuele leden of praktijken, maar ook voor het geven van advies aan bijvoorbeeld de overheid.

Het bureau van de KNMvD heeft een geheel nieuw financieel kengetallenoverzicht opgesteld, waarbij een veel gedetailleerder en transparanter systeem opgezet is (in navolging van ons nieuwe goodwillsysteem; zie de website van de KNMvD). In het nieuwe kengetallenoverzicht worden nu meer aspecten meegenomen dan voorheen het geval was. U moet hierbij denken aan:

- arbeidsbeloning;
- pensioenpremie;
- arbeidsongeschiktheidsverzekering;
- rente kapitaal.

Met deze nieuwe cijfers zijn wij in staat om onze leden en derden nog beter en uitgebreider te adviseren. Tevens kunnen wij een beter inzicht verschaffen in de praktijkvoering, zodat u uw beleid voor de toekomst beter kunt bepalen.

Om een zo waarheidsgetrouw en representatief mogelijk onderzoek te kunnen (blijven) uitvoeren, hebben wij de input uit de praktijk nodig: van u dus!

Wij willen benadrukken dat wij de door de deelnemers aangeleverde cijfers uiteraard vertrouwelijk zullen behandelen. Wij verwerken de cijfers tot een algemeen overzicht, zodat de individuele praktijken niet meer te herkennen zijn. De gedestilleerde cijfers worden door ons alleen gebruikt voor interne KNMvD-aangelegenheden (goodwilladvisering, advisering aan leden in het algemeen) en voor het in het algemeen te woord staan van derden (bijvoorbeeld de overheid, maar bijvoorbeeld ook de letselschade-advocaten die informatie nodig hebben voor hun dierenarts-cliënten). Onze gedetailleerde cijfers zullen niet ter beschikking worden gesteld aan derden die ze mogelijk gebruiken voor commerciële doeleinden (bijvoorbeeld banken, adviesbureaus en verzekeringsmaatschappijen).

Deelnemen kengetallenoverzicht

Indien u belangstelling heeft om aan dit project deel te nemen, nodigen wij u hierbij van harte uit. U kunt zich aanmelden bij mevrouw drs. M.V.E. Roelvink (v.roelvink@ knmvd.nl; telefoon: 030-6348900)

Wij hopen op uw aanmelding!

Jaarlijkse bijeenkomst oud-inspecteurs

Susan Umans

De oud-inspecteurs van de Veterinaire Dienst (VD) en Veterinaire Gezondheidszorg (VG) ontmoeten elkaar nog altijd jaarlijks. Hoofddoel van deze bijeenkomsten, die de KNMvD faciliteert, is het onderhouden van de onderlinge contacten. Maar ook is er altijd een lezing die te maken heeft met het vakgebied, vaak gevolgd door een levendige discussie. Dit jaar was de bijeenkomst op woensdag 30 maart en sprak, naast spreker dr. J. Frens, ook algemeen directeur Herman Geertsen de groep toe.

De jaarlijkse bijeenkomst van de oud-inspecteurs had deze keer een bijzonder tintje. Niet alleen beloofde algemeen directeur Herman Geertsen in de toekomst meer aandacht te schenken aan de veterinaire senioren, ook was het de laatste keer dat gastvrouw Ingrid Zeller de groep op de haar bekende wijze onder haar hoede had. Ingrid is namelijk per 1 mei 2005 met vervroegd pensioen gegaan, na ruim veertien jaar voor de KNMvD te hebben gewerkt. De oud-inspecteurs gaven haar als dank voor alle goede zorgen een bos bloemen. De oud-inspecteurs hadden dr. J. Frens uitgenodigd om een inleiding te verzorgen. Het onderwerp was: 'Diergeneesmiddelenregistratie in de afgelopen tien jaar'.

Ontwikkelingen

Ten aanzien van de koersdialoog kon Herman Geertsen enkele nieuwe ontwikkelingen melden. De koersdialoog komt voort uit het plan van aanpak 'Ambitie in Praktijk' en behelst een visiebepaling van het KNMvD-bestuur welke koers de KNMvD in de toekomst moet varen. De koersdialoog heeft drie speerpunten opgeleverd, namelijk communicatie met de leden, ledenservice en werkgevers-werknemersproblematiek. Wat betreft de eerste twee punten kwamen bepaalde groepen binnen de KNMvD er jarenlang enigszins bekaaid af, zoals de ouderen, de jongeren (DSK), de parttimers en de niet-practici. Met de aanstelling van Henry Dijkman moet hier verandering in komen. In een periode van drie jaar gaat hij de eerste twee speerpunten uit de koersdialoog op de rit zetten. Concreet houdt dit in dat er meer en systematischer aandacht besteed gaat worden aan genoemde groepen.
Geertsen vertelde ook dat het mediabeleid van de KNMvD herzien zal worden. Eén van de aandachtspunten is dat ongeveer duizend KNMvD-leden niet digitaal te bereiken zijn. Hij nodigde de aanwezigen uit om suggesties te doen. Ook nodigde hij de oud-inspecteurs uit tot het stellen van vragen, waarbij het erop neerkwam dat de KNMvD bezig is proactiever te worden. "De KNMvD moet de discussie voor(uit) zijn", aldus Geertsen.
Ook dit jaar deden de veteriniaire oud-inspecteurs een donatie in de personeelspot van de KNMvD, waarvoor alle medewerkers hen hartelijk danken.

Flexibiliteit in de uitoefening van het beroep dierenarts, ondernemerschap, en een goede beloning zijn speerpunten

Nieuwe beleidsvisie Groep DIB

Susan Umans

DIB-nieuws

De Groep Dierenartsen werkzaam in het Bedrijfsleven (DIB) heeft de komende KNMvD-verkiezingen en de veranderende markt aangegrepen om hun reeds bestaande beleidsvisie eens flink onder de loep te nemen. DIB wil naar de kiezers toe helder neerleggen waar ze voor staan, zodat KNMvD-leden weten wat ze van DIB kunnen verwachten. Natuurlijk met het doel om zoveel mogelijk stemmen te krijgen, maar de DIB-leden vinden het ook van groot belang dat er binnen de KNMvD meer gebruikgemaakt wordt van de kennis die binnen deze groep aanwezig is. Speerpunten zijn: flexibiliteit in de uitoefening van het beroep dierenarts, ondernemerschap, en een goede beloning.

DIB-voorzitter Jan van Mameren vertelt dat het absoluut niet gaat om een soloactie van één van de bestuursleden, maar dat alle DIB-leden vierkant achter de nieuwe beleidsvisie staan. "We hebben echt met de leden overlegd. En iedereen heeft er heel positief op gereageerd." Het was dan ook een wens van de DIB-leden dat DIB haar visie meer kenbaar zou maken, blijkt uit een onlangs gehouden enquête onder de leden. "En om te proberen meer invloed uit te oefenen op het beleid van de KNMvD, want DIB is natuurlijk toch een heel breed kenniscentrum. Het is jammer als daar geen gebruik van wordt gemaakt", aldus Van Mameren.
Daarnaast vindt hij het belangrijk dat de KNMvD-leden die dit jaar hun stem moeten gaan uitbrengen, weten waar ze voor kiezen.

Flexibele dierenarts

De krimpende markt en het veranderende dierenartsaanbod zijn mede uitgangspunt geweest voor herziening van de DIB-beleidsvisie. Van Mameren: "We hebben onszelf jarenlang gespiegeld aan de humane sector. Het is echter niet langer reëel dit te blijven doen. Die markt is twintig keer zo groot en geld speelt daar geen rol. We hebben in de huidige tijd dierenartsen nodig die flexibel zijn en die zich realiseren dat ze tijdens hun carrière een keer een stap naar links of rechts zullen maken. Het veterinaire speelveld is gewoon anders dan het humane."
Om dit te bereiken wil DIB onder meer dat er meer gecommuniceerd wordt over het vak van dierenarts, te beginnen op de middelbare scholen. "Iedereen wil practicus worden en tweederde wordt dat uiteindelijk niet. Als je dat tegen de studenten zegt, denken ze dat je gek bent. Communicatie is er al wel, maar nog niet genoeg. De positionering moet gewoon anders, die moet breder", zegt Van Mameren. "Al die tv-programma's over diergeneeskunde gaan ook alleen maar over practici", vult DIB-penningmeester Linda van Veen aan.




Van links naar rechts DIB-bestuursleden Linda van Veen, Saskia van Rooy en Onno Breeuwsma.

Andere marktsegmenten

De speerpunten uit de in maart definitief geworden beleidsvisie zijn: flexibiliteit in de uitoefening van het beroep dierenarts, ondernemerschap, en een goede beloning. "Met andere woorden: wij willen een flexibele dierenarts die een goede boterham kan verdienen in een veranderende maatschappij", vat Van Veen het beleid samen. "We willen kijken of we vanuit onze sterkte andere marktsegmenten kunnen openbreken die we nu laten liggen, zoals bijvoorbeeld onderzoeksinstituten en farmaceuten. Wij zien de dierenarts eigenlijk opereren in de raakvlakken praktijk, overheid en bedrijfsleven. De dierenartsenopleiding, maar ook de nascholing moet daarop gericht zijn", zegt Van Mameren.
Het is DIB een doorn in het oog dat de lonen van dierenartsen in loondienst lange tijd te laag zijn geweest. "Hierdoor werden dierenartsen die bij de overheid of in het bedrijfsleven in dienst kwamen, ook lager ingeschaald dan bijvoorbeeld tandartsen of apothekers. Dat is vreemd, vinden wij. Inmiddels is de situatie wel wat verbeterd, maar het blijft een aandachtspunt. Net als de slechte overnamemogelijkheden van pensioenen", aldus de DIB-voorzitter.

Doelstelling

Nu de nieuwe beleidsvisie er ligt, gaat DIB dit communiceren en afstemmen met de Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg (GKZ), waarmee zij samen in cluster 3 zit. "De eerste doelstelling is natuurlijk om een zo groot mogelijke kiesdeler te halen", zegt Van Mameren. "Met GKZ moeten we afstemmen hoe we daarmee omgaan. We moeten elkaar natuurlijk niet voor de voeten lopen. Verder is het aan de weg timmeren heel belangrijk, want voor veel dierenartsen zijn wij een vrij onbekende groep, met name voor practici. Die denken dat hun belangen het best worden vertegenwoordigd bij de technische groepen. Wij denken daar anders over. Zo vinden wij dat een practicus in loondienst in het derde cluster thuishoort. De tijden zijn veranderd. Dierenartsen zullen niet meer hun hele leven practicus zijn. Dus zullen de beleidsprogramma's steeds meer maatgevend zijn voor waar mensen zich in herkennen. Ik ben dan ook benieuwd waar de andere groepen mee komen."

Beleidsvisie Groep Dierenartsen in Bedrijfsleven (DIB)

De Groep Dierenartsen in Bedrijfsleven (DIB) van de KNMvD behartigt de belangen van dierenartsen die werkzaam zijn in ondernemingen. DIB heeft een beleidsvisie ontwikkeld die inspeelt op nieuwe ontwikkelingen, zoals de vervagende grenzen tussen bedrijfsleven, overheid en praktijk. Deze beleidsvisie heeft maart 2005 zijn beslag gekregen.

De grenzen tussen bedrijfsleven, overheid en praktijk vervagen. Steeds meer dierenartsen zijn niet hun hele loopbaan werkzaam als practicus. Binnen de praktijken groeit het besef dat men ook in een onderneming werkt.

DIB streeft ten behoeve van alle dierenartsen naar:
- een sterke nationale en internationale arbeidsmarktpositie;
- inzetbaarheid op een zo breed mogelijk werkterrein;
- goede en flexibele carrière- en toekomstmogelijkheden;
- salariëring overeenkomstig de landelijke beloningstrend van academici;
- een goede balans tussen werk en privé;
- invloed als beroepsgroep op de maatschappij en de nationale c.q. Europese politiek.

DIB staat voor een maatschappelijk verantwoorde attitude die bewust en structureel inhoud geeft aan veterinaire kerntaken (volksgezondheid, diergezondheid en dierenwelzijn) die verder gaat dan de wet verplicht (professioneel handelen, permanente educatie en kwaliteitszorg) en die leidt tot toegevoegde waarde voor de beroepsgroep en de maatschappij.

Maatschappelijke ontwikkelingen

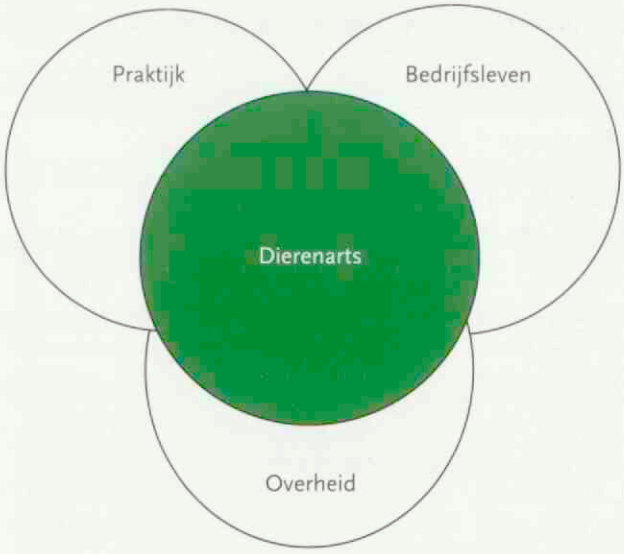
DIB maakt zich sterk om dierenartsen te laten meepraten in alle belangrijke discussies die direct of indirect van veterinair belang zijn. Transparantie, openheid, professionaliteit, integriteit en (sociale) verantwoordelijkheid en betrokkenheid zijn kernbegrippen in de maatschappij van nu. De rol en de positie van zowel gezelschapsdieren als landbouwhuisdieren verandert. Waardoor ook de positie en de rol van de dierenarts aan verandering onderhevig is.

Toekomst veterinaire professie

Enerzijds hebben dierenartsen unieke specifieke veterinaire kennis en deskundigheid (ons 'unique selling point'), waarmee onze beroepsgroep zich onderscheidt van andere aanleunende beroepsgroepen. Anderzijds hebben dierenartsen een zeer brede opleiding genoten, waardoor ze op talloze werkterreinen werkzaam en inzetbaar zijn. Banen binnen de overheid, het bedrijfsleven (waaronder ook de humane farmaceutische industrie), onderwijs, onderzoek- en kennisinstituten en diverse organisaties liggen binnen ons bereik.
Practici worden meer dan voorheen op hun ondernemerschap en communicatie- en marketingcapaciteiten afgerekend. Deskundigheid in de diergeneeskunde alleen is niet meer voldoende om een praktijk rendabel in stand te houden. De maatschap heeft als belangrijkste ondernemingsvorm haar langste tijd gehad. Nieuwe praktijkstructuren zijn reeds ontstaan en zullen zich de komende jaren verder ontwikkelen. Steeds meer dierenartsen willen of kunnen niet meer gedurende hun hele loopbaan in de praktijk werkzaam zijn. Een groter aantal dierenartsen zal niet in de praktijk gaan werken. Daarnaast zal een steeds grotere groep dierenartsen in loondienst werkzaam zijn. Voorts groeit het aantal parttime werkende dierenartsen.
Een toenemend aantal dierenartsen zal in andere arbeids- en beloningsstructuren werkzaam worden. Hierdoor is het creëren van goede arbeidsvoorwaarden van groot belang. Deze ontwikkelingen vragen, naast heldere communicatie, om aandacht voor een goede balans tussen werk en privé.

De arbeidsmarkt voor dierenartsen

De arbeidsmarkt is voortdurend in beweging. Dierenartsen moeten hierin flexibel kunnen opereren, maar hebben de plicht hun kennis op peil te houden. Gezien de adviserende en controlerende taak van de dierenarts, dient het kwaliteitsdenken en de na- en bijscholing krachtig te worden gestimuleerd.
Dierenartsen moeten hun diensten aan iedere marktpartij kunnen aanbieden. Een ieder met het diploma dierenarts is en blijft algemeen bevoegd en erkend.
Voor het voortbestaan van de specifieke en brede veterinaire deskundigheid, is kwaliteitsbewaking en kwaliteitsvergroting van het veterinair wetenschappelijk onderwijs van het grootste belang. DIB vindt het belangrijk dat de vele beroeps- en toekomstmogelijkheden van dierenartsen naar KNMvD leden, studenten en middelbare scholieren gecommuniceerd wordt. Diergeneeskundestudenten moeten tijdens hun studie een aantal stages buiten de dierenartsenpraktijk lopen om zodoende in een vroeg stadium met de verschillende beroepsmogelijkheden in contact te komen.



De marktmogelijkheden van het beroep dierenarts zijn zeer breed. Dierenartsen kunnen werken binnen de raakvlakken van Overheid, Bedrijfsleven en Praktijk. Waarbij de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden van de drie sectoren geen belemmering mogen vormen voor de flexibiliteit en carrièremogelijkheden van dierenartsen.

De overheid/Europa

De overheid voert al jaren een terugtrekkend beleid. Verantwoordelijkheden worden primair bij de partijen zelf gelegd. Regelgeving en controle zullen derhalve meer en meer in handen van private partijen komen te liggen. DIB steunt en stimuleert een proactieve houding van de KNMvD bij het onderhouden en ontwikkelen van contacten met de overheid en belangengroeperingen, waarbij de belangen van dierenartsen op ethisch en sociaal-maatschappelijk gebied behartigd worden.

Dierenartsen dienen hun werkterreinen te behouden, uit te breiden en te hoeden voor het uit handen geven van veterinaire taken aan anderen. Het is van groot belang dat dierenartsen blijven waken voor hun integriteit, professionele betrouwbaarheid en deskundigheid. 'De inkt van de dierenarts' is waardevol! Indien dierenartsen dit nalaten, dan is te verwachten dat de nationale en Europese politiek en regelgeving steeds meer veterinaire taken aan andere beroepsgroepen zal uitbesteden en/of voorbehouden.

Overzicht recent gestuurde nieuws-e-mails

De KNMvD stuurt regelmatig nieuws-e-mails naar dierenartsen. Soms naar alle leden, soms alleen naar bepaalde groepen. Heeft u een nieuws-e-mail gemist of staat er een onderwerp tussen waar u in geïnteresseerd bent, neem dan contact op met *webmaster@knmvd.nl* of bel (030) 6348900 en vraag naar Marjolijn Fijten of Marieke Veldman.

Datum	Onderwerp
14 januari 2005	Voortgang gebruikersplatform OmegaSoft
14 januari 2005	Uitnodiging werkvergadering paard van de Regio Zuid van de KNMvD
17 januari 2005	DSK-symposium EU&U, toekomst diergeneeskunde onbegrensd
17 januari 2005	Werkvergadering Varken regio Oost verzet naar 22-02-2005!
17 januari 2005	Werkvergadering Varken regio Zuid verzet naar 17-02-2005!
17 januari 2005	Uitnodiging werkvergadering Gezelschapsdieren, regio zuid d.d. 12-03-2005
24 januari 2005	Laatste spreker en VKO-punten bekend voor DSK-symposium
24 januari 2005	Nieuws-e-mail Belangengroep Practici Werkgevers (BPW)
24 januari 2005	Nieuwsbrief BelangenGroep Practitioners januari 2005
26 januari 2005	Onderzoek naar nieuwe behandelmethode van bijniertumoren bij fretten
26 januari 2005	Uitnodiging vergadering regio Noord 10-02-2005
28 januari 2005	Extra regiobijeenkomsten in april
28 januari 2005	Verkiezingen KNMvD 2005: kandidaten gezocht!
2 februari 2005	Ontheffing chipverplichting paarden voorlopig nog mogelijk
3 februari 2005	Kort geding hondenbelasting
3 februari 2005	Bulletin Bestuur en Bureau - Nummer 11, december 2004
7 februari 2005	Werkvergadering Paard II, Regio West
8 februari 2005	Verbouwingen Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard
9 februari 2005	Uitnodiging werkvergadering Varken, regio Zuid d.d. 17 februari 2005
10 februari 2005	Voortgang ledenraadpleging kwaliteitsbeleid
11 februari 2005	Voortgang ledenraadpleging kwaliteitsbeleid 2
14 februari 2005	HERINNERING actie Interpay-NMa: Stel uw rechten veilig!
17 februari 2005	Werkvergadering Varken, Regio Oost, d.d. 22 februari 2005
17 februari 2005	Uitnodiging bijeenkomst over toekomstvisie landbouwhuisdierenarts
18 februari 2005	Castratieactie van de Dierenbescherming - reactie van de KNMvD
22 februari 2005	Werkvergadering rund III regio West
23 februari 2005	Uitspraak kort geding hondenbelasting op 8 maart
25 februari 2005	Werkvergadering Rund III, regio Noord - 02-03-2005
25 februari 2005	Werkvergadering Rund III regio Zuid, 08-03-2005
28 februari 2005	Herinnering: werkvergadering Gezelschapsdieren regio Zuid, 12-03-2005
2 maart 2005	Enquête naar arbeidsongeschiktheid
2 maart 2005	Wegens sneeuwval werkvergadering regio Noord afgelast
9 maart 2005	Uitspraak kort geding hondenbelasting

9 maart 2005	Rapportage Environs International ledenraadpleging
9 maart 2005	Werkvergadering Rund III, regio Oost - 09-03-2005
9 maart 2005	Regio Zuid zoekt kandidaten voor de raad van toezicht
9 maart 2005	Herinnering voor morgen: Werkvergadering Rund regio West
14 maart 2005	Veterinaire Praktijk en Carriere Beurs
14 maart 2005	Bulletin Bestuur en Bureau nr 2, februari 2005
22 maart 2005	Impulsen voor nieuw bestuursbeleid
23 maart 2005	Persbericht hoger beroep hondenbelasting
23 maart 2005	Uitnodiging Regio west vergadering d.d. 7 april 2005 en 12 april 2005
23 maart 2005	Uitnodiging regio Oost vergadering d.d. 5 april 2005
24 maart 2005	Uitnodiging regio noord vergadering d.d. woensdag 13 april 2004
24 maart 2005	Uitnodiging regio zuid vergadering d.d. 4 april en 6 april 2005
25 maart 2005	Werkvergadering Rund III, regio Noord: 30 maart 2005
29 maart 2005	Veterinaire Praktijk en Carierre Beurs d.d. 31 maart 2005
30 maart 2005	1st European Veterinary Surgery Precongress Day

Klein nieuws van Groot

Jan Krijnen

Eerst even voorstellen:
Ik ben Jan Krijnen, 53 jaar, getrouwd, twee dochters en twee kleindochters. Sinds november 1978 ben ik werkzaam in een gemengde dierenartsenpraktijk in Zoetermeer, daar werk ik momenteel met vier andere dierenartsen.
Vanaf januari 2004 ben ik lid van het dagelijks bestuur van de Groep Practici Grote Huisdieren en ik probeer de kleine breed georiënteerde praktijken te vertegenwoordigen. Ook de specifieke problemen van de praktijk met de drukte en verstedelijking van de Randstad zijn voor mij een aandachtsveld.

Uit de ledenraadpleging van begin dit jaar is naar voren gekomen, dat er door de verschillende besturen niet goed is geluisterd naar de achterban, ik wil hier graag het volgende over kwijt:
Er zijn verschillende manieren voor een bestuur om te communiceren met je achterban:

1 De jaarvergadering is er speciaal voor om met de leden van gedachten te wisselen over het functioneren van het bestuur over het afgelopen jaar.
Helaas is de opkomst erg mager, bij de GPGH is dat vijftien procent van de leden, en dat is hoog in vergelijking met andere jaarvergaderingen binnen onze vereniging. Dan kun je als bestuur wel proberen te luisteren, maar als de achterban er niet is, dan kun je ze ook niet horen.
2 Op de website van de KNMvD kun je terecht om vragen te stellen aan de verschillende groepen.
3 Beter luisteren naar de geluiden in het veld, is een veelgehoorde kreet. Ik heb mijn praktijkwerk, daarnaast mijn bestuursactiviteiten en als er tijd voor is ga ik naar bijeenkomsten, vergaderingen en cursussen, waar ik in de wandelgangen zoveel mogelijk probeer op te pikken wat er in de praktijk leeft.
4 In het jaarboekje staan alle bestuursleden vermeld met telefoonnummer. Ook daar kunnen de leden met hun vragen of opmerkingen terecht, vooral als je iemand van het bestuur persoonlijk wilt spreken.

Dat het moeilijk is om met de achterban van gedachten te wisselen, blijkt uit de opkomst van de regiovergaderingen, speciaal belegd door het bestuur van de KNMvD om met de leden over de nieuwe structuur voor het kwaliteitsbeleid te praten. Dieptepunt was Amsterdam met een opkomst van dertien leden.

Goed communiceren is het sleutelwoord, dus laat je stem horen. Ik ben er klaar voor!

GPGH
Groep Practici Grote Huisdieren

Jan Krijnen is als dierenarts werkzaam bij een gemengde praktijk in Zoetermeer.

Bestuurswisseling GGG

Leen den Otter als voorzitter opgevolgd door Marc Verburgh

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 17 maart 2005 heeft Leen den Otter na zeven jaar afscheid genomen als voorzitter van de GGG. Hij heeft de voorzittershamer overgedragen aan Marc Verburgh, enthousiast dierenarts, bestuurder en ondernemer in Vianen en omgeving.

Beleidsplan

Leen beschikte al over een ruime bestuurlijke ervaring buiten de diergeneeskunde toen hij zeven en een half jaar geleden door Hans van Herpen gevraagd werd om hem op te volgen als voorzitter van de GGG. Om te bepalen wat er de komende jaren zou moeten gebeuren werd het Leen en het GGG-bestuur al snel duidelijk dat er behoefte was aan een geheel nieuw beleidsplan. De uitgangspunten waren: "Hoe ziet de gezelschapsdierenpraktijk er over tien jaar uit en wat kunnen we als GGG-bestuur hieraan bijdragen". Er is destijds een voorlopig beleidsplan gemaakt. Hiermee is het GGG-bestuur in het voorjaar van 2001 door het land getrokken. Tijdens dit zogenaamde 'Rondje van Nederland' is er onder andere gesproken over de kanteling van de KNMvD, permanente educatie, I&R (identificatie en registratie), Intervisie, ICT, het Veterinair meldpunt erfelijke gebreken en de communicatie. Dit leverde een beleidsplan op waar door alle bestuursleden hard aan gewerkt is en wordt. Niet alleen om het tot stand te brengen, maar vooral om het uit te voeren.

Samenwerking

Samen met Jan Vaarten heeft Leen in de eerste jaren contact gezocht met vele organisaties zoals de Dibevo, de Bond tot Bescherming van de Hond, de Raad van Beheer, ministerie van LNV en vele andere. De contacten zijn heel nuttig gebleken. Vooral bij zaken als 'regeling agressieve dieren' bleek de samenwerking absoluut noodzakelijk. De samenwerking is tevens de basis geweest voor de ontwikkeling van de Week van het Huisdier, een jaarlijks terugkerende themaweek waarin de diereigenaar binnen een bepaald thema informatie krijgt aangeleverd. Dit jaar is het thema 'Goed gevoed !?'.

Crisis

Het is niet altijd eenvoudig geweest om voorzitter van de GGG te zijn. Tijdens de MKZ-crisis, die natuurlijk de agrarische sector het hardst trof, stond ook het doorgaan van de Voorjaarsdagen op het spel. Zoals u wellicht weet, is de voorzitter van de GGG automatisch de voorzitter van de Stichting Voorjaarsdagen. Moeilijke beslissingen moesten er in deze heftige tijden genomen worden, gelukkig is de zaak uiteindelijk zo goed mogelijk opgelost. De Voorjaarsdagen konden doorgaan.

Europees dierenpaspoort

Leen is de stuwende kracht geweest achter het Europese dieren paspoort van de KNMvD/GGG. We kunnen wel zeggen dat het een succes is geworden: er zijn inmiddels al zo'n 600.000 paspoorten verkocht!

Spijt

Voorafgaand aan de aanvaarding van het voorzittersschap van de GGG in 1998 heeft Leen er goed over moeten nadenken. Maar zoals Leen tijdens zijn afscheidsspeech heeft gezegd: "Ik kan van harte zeggen, spijt heb ik er nooit van gekregen".

Past President

Om de continuïteit te bevorderen is besloten dat Leen de komende tijd aanblijft als Past President. Dit is voor de GGG vooral van belang in verband met de vele contacten die Leen in de afgelopen jaren heeft opgebouwd.

Keuze nieuwe voorzitter

De opvolger van Leen is Marc Verburgh. De keuze van de GGG om Marc als kandidaat voor te dragen komt voort uit een lange procedure. Allereerst is er het afgelopen jaar op diverse bijkomsten gevraagd of er dierenartsen waren die zich kandidaat wilden stellen of een collega wilden voordragen. Daarnaast heeft een kleine commissie bestaande uit de GGG-secretaris Lonneke Stark, oud-fiscus Frieke Haffmans en oud-secretaris Ludo Hellebrekers een profielschets gemaakt, waaraan een voorzitter idealiter zou moeten voldoen. Uit een lange lijst van kandidaten is Marc, mede dankzij zijn enorme enthousiasme, als meest geschikte kandidaat naar voren gekomen.

Marc Verburgh

Marc is afgestudeerd in 1990 en woont met zijn vrouw, zes kinderen, een hond en twee katten midden in de polder in Kedichem. Na aanvankelijk als gemengd practicus werkzaam te zijn geweest, werkt Marc nu alweer jaren met uitsluitend gezelschapsdieren in Vianen en Nieuwegein. Hij is associé in de negentien dierenartsen tellende 'Dierenzorggroep Lek en Linge' waar hij naast practicus ook verantwoordelijk is voor het personeelsbeleid. Naast zijn kwaliteiten als dierenarts beschikt Marc ook over ruime bestuurservaring. Hij heeft de afgelopen jaren in diverse besturen gezeten en is onder meer drie jaar voorzitter geweest van het dagelijkse bestuur van de Dierenzorggroep. Momenteel is Marc tevens vice-voorzitter van het bestuur van de Rabobank Leerdam e.o. .

De GGG

Marc heeft duidelijke gedachten over de GGG: "De GGG is een organisatie voor en door de leden. De ledenloyaliteit is iets waar continu aan gewerkt moet worden en we moeten zuinig zijn op de diversiteit binnen onze beroepsgroep. Er is de afgelopen jaren enorm aan de weg getimmerd en we zijn binnen de KNMvD de grootste groep. Als we verder willen groeien, moeten we de GGG steeds verder professionaliseren. Gelukkig blijkt ook uit de Environs-enquête dat de GGG een brede steun heeft bij haar achterban.



De nieuwe GGG-voorzitter Marc Verburgh.



Leen den Otter heeft na zeven jaar voorzitterschap de hamer overgedragen.

Het wordt echt als een gezelschapsdierenorganisatie gezien die specifiek deze belangen wil behartigen."

De toekomst

De GGG zal de komende jaren de praktijken zoveel mogelijk ondersteunen op diverse vlakken. Zo is er ondermeer het NCVEI-project, bedoeld om de practicus te ondersteunen voor wat betreft management en financiële zaken, en bieden de modules de leden de kans om de kwaliteit in de praktijk op een praktijkvriendelijke wijze te verhogen. De accreditatie aangaande permanente educatie zal in de toekomst geautomatiseerd gaan worden.

Aan de veranderingen in de gezelschapsdierenpraktijken zoals de feminisering van het beroep, de schaalvergroting en de franchiseorganisaties zal de komende jaren ruim aandacht besteed gaan worden. Daarnaast wisselt de GGG ook regelmatig van gedachte met de Faculteit der Diergeneeskunde aangaande de inhoud van de opleiding tot dierenarts en het extern organiseren van een deel van de opleiding. Samenwerking, zowel nationaal als internationaal, met andere spelers in het veterinaire veld zoals de industrie, ministeries en belangenorganisaties zal steeds belangrijker worden. Europa gaat ook veterinair een steeds grotere rol spelen.

Goede communicatie met de leden over nationale en internationale zaken is dan ook zeer belangrijk. De GGG realiseert zich dat de communicatie niet altijd optimaal is. In de toekomst streven we er dan ook naar om de communicatie naar de leden zoveel mogelijk te bevorderen. Marc heeft voorgesteld om dit onder andere te gaan doen door het opzetten van een klankbordgroep.

De GGG wil Leen den Otter bedanken voor de vele jaren en vooral de vele uren die Leen in de GGG heeft gestoken. In de afgelopen zeven jaar is er veel tot stand gekomen. De GGG denkt in Marc Verburgh een waardige opvolger gevonden te hebben. Tezamen gaan we het komende jaar een nieuw beleidsplan opstellen, aangepast aan de steeds veranderende situatie in de gezelschapsdierenpraktijk. We streven daarbij naar een goede en vooral wederzijdse communicatie. De GGG is er immers voor en door de leden!

Het GGG-bestuur: Lonneke Stark, Fuus Thate, Hans Kooistra, Harold van Rossem, Ronald Bergsma, Marco te Loo en Monique Megens

GKZ-nieuws

De dierenarts zal handhaven

Onder deze titel organiseert de Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg (GKZ) van de KNMvD op 1 juni aanstaande een symposion. Het onderwerp is dierenarts en wetgeving. De bijeenkomst is in het VWA-hoofdgebouw in Den Haag en duurt van 10.00 tot 16.00 uur.

De titel *De dierenarts zal handhaven* kan tweeledig opgevat worden. Ten eerste: van welke wettelijk bepalingen moeten dierenartsen – praktiserend, maar ook in dienst van de overheid of het bedrijfsleven – op de hoogte zijn voor een goede beroepsuitoefening? Maar ten tweede, meer in algemene zin: wat is de strekking van huidige en komende wetgeving, welke consequenties heeft dit voor de dierenartsenberoepsgroep en hoe kan deze beroepsgroep daar maximaal op anticiperen?

Een zestal sprekers, afkomstig van ministeriële beleidsdirecties, inspectiediensten, bedrijfsleven en de praktijk zal voordrachten houden rond de thema's 'dierenwelzijn', 'diergeneesmiddelen' en de nieuwe 'hygiëneverordeningen'. Er is ruime gelegenheid tot vragen stellen en discussie.

Kosten zijn voor GKZ-leden € 20,- en voor niet GKZ-leden € 30,-. Het programma duurt van 10.00 tot 16.00 u. Een lunch wordt verstrekt. Plaats: VWA-hoofdgebouw, Prinses Beatrixlaan 2, Den Haag, zaal 'Clingendael'.
Aan het symposion zijn punten verbonden in het kader van de erkenningsregelingen Herkauwer-, Paard-, Pluimvee en Varkensdierenartsen.
Aanmeldingen: e-mail: rene.lesuis@vwa.nl. U ontvangt dan een aanmeldingsformulier, een routebeschrijving en informatie over de wijze van betalen.

Personalia

Als lid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:

Aalders, A.A.T.; 1996; 7707 DV Balkbrug; De Bonkelaar 16.
Aalders, Mevr. A.F.H.; 2004; 2517 AT Den Haag; Laan van Meerdervoort 85 E.
Aharon, Mevr. D.C.; 1986; 2431 XN Noorden; Gerberastraat 2.
Bavelaar, Mevr. F.J.; 2004; 3732 HN De Bilt; De Holle Bilt 13.
Beek, Mevr. M.L.G.M. van; 1997; 9431 CB Westerbork; Pieterbergweg 20.
Bel, Mevr. J.J.; 2004; 3581 XG Utrecht; Beukstraat 26.
Benjamin, Mevr. E.R.; 2004; 7328 VP Apeldoorn; Houtsnijdershorst 116.
Bleecke, J.J.; 2004; 7431 JE Diepenveen; Olsterweg 39.
Boer, Mevr. D.; 2004; 3512 LT Utrecht; Nieuwegracht 50 A.
Boer, Mevr. E.E. de; 2004; 9405 AM Assen; Broeklaan 28.
Broekhuisen, Mevr. M.H.; 2004; 8391 AL Noordwolde (Fr); Hoofdstraat West.
Brom, R. van den; 2004; 3607 DD Maarssen-Broek; Fazantenkamp 542.
Bruijn, Mevr. N.D. de; 2004; 3553 RG Utrecht; Voltastraat 11.
Dijk, Mevr. M.J. van; 2004; 7731 PT Ommen; Giethemer Hooiweg 5.
Dijken, Mevr. S. van; 2004; 03130 Le Donjon (Frankrijk); Rue de Charles de Gualle 7.
Eekeren, Mevr. S.C.E. van; Gent 2004; BT78 4HU Newstownstewart (Northern Ireland); 36 Golf Course Road, Baronscourt.
Eilander, Mevr. H.; 2004; 3554 BS Utrecht; Cornelis Roobolstraat 181.
Frieling, R.M.; 2003; SA18 3AN Carmathenshire (United Kingdom); 96 Tir Y Dail Lane, Ammanford.
Grijpstra, Mevr. M.J.; 2004; 8531 RV Lemmer; Het Brekkense Wiel 124.
Groenewegen, Mevr. C.J.P.; 2004; 5684 SN Best; Karel Doormanlaan 37.
Hakkesteegt, S.; 2004; 8474 CZ Oldeholtpade; Frankenastraat 7.
Haverkate, H.J.; 1979; 9521 BZ Nieuw-Buinen; Kastanjelaan 2.
Hemmelder, Mevr. S.; 2004; 3584 EB Utrecht; Prins Hendriklaan 17.
Hepp, Mevr. O.M.; 2004; 3512 PK Utrecht; Lange Nieuwstraat 48 R.
Hetterschijt, H.J.M.; 2004; 6914 KH Herwen; Polderdijk 1.
Heusinkveld, G.L.F.; 2004; 3584 DZ Utrecht; Cambridgelaan 203.
Hoekstra, Mevr. H.M.; 2004; 3571 KB Utrecht; Prof. Jordanlaan 58.
Horlings, M.E.J.; 2004; 3524 EM Utrecht; Balearen 4.
Jansen, Mevr. M.P.E.; 2004; 3523 RJ Utrecht; Opaalweg 19-1.
Kas, J.A.; 2004; 1433 LP Kudelstaart; Zeemanhof 29.
Kerssens, Mevr. C.M.; 2004; 1566 NV Assendelft; Groenedijk 10.
Kleiterp, Mevr. C.; 2004; 3515 VH Utrecht; Nolenslaan 32-1.
Klingeren, D.J.P. van; 2002; 2401 PK Alphen a/d Rijn; Zadelmaker 138.
Kocks, Mevr. J.E.M.; 2004; 3584 DC Utrecht; Cambridgelaan 387.
Kole, Mevr. S.; 2004; 1216 EM Hilversum; Wolvenlaan 13.
Kolk, Mevr. J. van der; 2004; 2802 AZ Gouda; Jaagpad 2.
Kolkman, Mevr. I.B.M.; Gent 2004; 9050 Ledeberg (Gent) België; Brusselsesteenweg 472.
Kooij, Mevr. J.C. van der; 2004; 3581 XX Utrecht; Johan de Wittstraat 5.
Koppen, Mevr. A.S.; 2005; 2135 CM Hoofddorp; Breeburgsingel 107.
Koster-Huissoon, Mevr. M.J.C.; 2004; 4416 RB Kruiningen; Veerhaven 4.
Kruijsen, H.W.; Gent 2004; 6524 HN Nijmegen; Van Spaenstraat 22.
Lange, Mevr. M.S. de; 2004; PA 19103 Philadelphia (USA); 225 South 18 th Street Apt. 1002.
Maassen, Mevr. F.E.; 2004; 3523 AP Utrecht; Tolsteegplantsoen 52 II.
Melein, Mevr. C.C.M.; 2004; 3958 XD Amerongen; Koenestraat 29.
Metman, Mevr. P.M.; 2004; 3721 JT Bilthoven; Kometenlaan 36.
Nijhof, A.M.; 2004; 3572 XP Utrecht; Van Brakelstraat 21 bis.
Oers, Mevr. S.C.P. van; 2004; 3571 AN Utrecht; F. Coerslaan 8.
Oosterman, Mevr. M.J.; 2004; 3511 BP Utrecht; St. Jacobsstraat 263.
Otte, Mevr. L.; 2004; 1057 TL Amsterdam; Davisstraat 44.
Oude Lansink, Mevr. C.J.; 2004; 5616 AP Eindhoven; Mecklenburgstraat 52.
Pasman, J.W.; 1972; 5835 LJ Beugen; Hoge Startwijk 5 A.
Rientjes, Mevr. S.J.G.; 2004; 3524 JR Utrecht; Filipijnen 276.
Royle, Mevr.S.; 2004; 5061 DK Oisterwijk; Langvennen-Oost 47.
Ruiter, E.G.S.C.; 2004; 7433 RR Schalkhaar; Mal Bergerweg 2.
Sars, Mevr. C.L.; 2004; 1506 WR Zaandam; Irene Vorrinkplein 23.
Schaik, B. van; 2004; 7242 EJ Lochem; Albert Hahnweg 74.
Schooneveldt, Mevr. S.; 2004; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan 779.
Seinen, H.J.; 2004; 9289 HK Drogeham; De Sennen 20.
Sjouke, Mevr. E.; 2004; 3531 KE Utrecht; Madoerastraat 17.
Slis, Mevr. N.A.M.; 2000; 1935 CG Egmond Binnen; Blankenberg 1.
Smit, Mevr. L.D.; 2004; 1188 DL Amstelveen; Chirurgijn 85.
Smits, R.A.J.; 2004; 5293 PD Nuland; Heeseind 5.
Spitsbaard, Mevr. J.M.; 2004; 3532 CD Utrecht; Thomas a Kempisweg 78.
Toxopeus, E.B.; 2004; 7137 HA Lievelde; Tankweg 9.
Trip, Mevr. M.R.J.; 2004; 9711 VE Groningen; Tuinstraat 64.
Verheijen, Mevr. C.J.C.M.; 2004; 3731 VC De Bilt; Cumulusweg 11.
Versluis, Mevr. E.H.; 2004; 2861 LD Bergambacht; Benedenberg 85.
Verweij, Mevr. A.; 2004; 1444 EZ Purmerend; G. Leegwaterhof 76.
Vollaers, H.M.M.R.; 1989; 3137 KB Vlaardingen; Holyweg 18.
Vries, Mevr. E.A. de; 2004; 3572 NN Utrecht; Karel Doormanlaan 125.
Welschen, Mevr. S.E.M.; 2004; 5871 CH Broekhuizenvorst; Molenweg 1.
Wolleswinkel, P.E.; 2004; 5871 CH Broekhuizenvorst; Molenweg 1.
Zeegers, Mevr. F.P.; 2004; 2518 AV Den Haag; De Ruijterstraat 78 A.
Zeeland, Mevr. Y.R.A. van; 2004; 3584 DS Utrecht; Cambridgelaan 689.
Zirschky, Mevr. S.M.; 2004; 5712 GW Someren; Hoevenstraat 30.

Overlijdensberichten:

Op 12 maart 2005 D. Swierstra te Zeist.
Op 19 maart 2005 J.G.M. den Biggelaar te Ommen.
Op 29 maart 2005 J.A.J.M. Peters te Oldenzaal.

Mutaties:

Aalders, A.A.T.; 1996; 7707 DV Balkbrug; De Bonkelaar 16; tel. privé: 0523-657653; fax privé: 0523-657653; E-mail privé: iboerman@freeler.nl.; geass. met F. Bakker, W.G. de Pagter en W.B. Vedder; tel. prakt.: 038-4214442; fax prakt.: 038-4213418; E-mail prakt.: info@dapzw. **(toev. als lid)**

Aalders, Mevr. A.F.H.; 2004; 2517 AT Den Haag; Laan van Meerdervoort 85 E; tel. privé mobiel: 06-11326292; E-mail privé: anneloesaa@hotmail.com.; medew. bij M.J. Bakkenes, R.W.F. Becking en J.T.M. Maree; tel. prakt.: 0174-624544; fax prakt.: 0174-620736; E-mail prakt.: veterinaircentrum@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Aharon, Mevr. D.C.; 1986; 2431 XN Noorden; Gerberastraat 2; tel. privé: 0172-407953; fax privé: 0172-407134; E-mail privé: dorit@xs4all.; orthomanuele d'arts; tel. prakt.: 0172-407603; fax prakt.: 0172-407134; E-mail prakt.: uwvraag@kreupeldier.nl. **(toev. als lid)**

Bavelaar, Mevr. F.J.; 2004; 3732 HM De Bilt; De Holle Bilt 13; tel. privé: 030-6992005; E-mail privé: frederique_bavelaar@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Beek, Mevr. M.L.G.M.; 1997; 9431 CB Westerbork; Pieterbergweg 20; tel. privé: 0593-331653; E-mail privé: bart-marjolijn@hetnet.nl.; medew. bij B. van der Kolk en C.J.M. Manders; tel. prakt.: 0593-331253; fax prakt.: 0593-332569; E-mail prakt.: dapwesterbork@freeler.nl. **(toev. als lid)**

Bel, Mevr. J.J.; 2004; 3581 XG Utrecht; Beukstraat 26; tel. privé mobiel: 06-16600480; E-mail privé: jikkebel@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Benjamin, Mevr. E.R.; 2004; 7328 VP Apeldoorn; Houtsnijdershorst 116; tel. privé: 055-5421755; E-mail privé: a.dijken2@chello.nl. **(toev. als lid)**

Bleecke, J.J.; 2004; 7431 EJ Diepenveen; Olsterweg 39; tel. privé mobiel: 06-47026175; medew. bij T.F. Roest; tel. prakt.: 0512-332650; fax prakt.: 0512-331456; E-mail prakt.: info@tuskendikenenfeanen.nl. **(toev. als lid)**

Boer, Mevr. D.; 2004; 3512 LT Utrecht; Nieuwegracht 50 A; tel. privé mobiel: 06-42124181; E-mail privé: diewie@hotmail.com.; medew. bij De Nieuwe Heuvel. **(toev. als lid)**

Boer, Mevr. E.E. de; 2004; 9405 AM Assen; Broeklaan 28; tel. privé mobiel: 06-24193536; E-mail privé: e.e.deboer@wanadoo.nl. **(toev. als lid)**

Broekhuisen, Mevr. M.H.; 2004; 8391 AL Noordwolde (Fr); Hoofdstraat West; tel. privé mobiel: 06-17156923; E-mail privé: mhbroekhuisen@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Brom, R. van den; 2004; 3607 DD Maarssen-Broek; Fazantenkamp 542; tel. privé mobiel: 06-24226813; E-mail privé: renevandenbrom@hotmail.com.; medew. bij R.L. Been en R. Sorgedrager; tel. prakt.: 0348-442653; fax prakt.: 0348-444770; E-mail prakt.: dierenarts@tref.nl. **(toev. als lid)**

Bruijn, Mevr. N.D. de; 2004; 3553 RG Utrecht; Voltastraat 11; tel. privé: 030-2430692; E-mail privé: joostnaomi@zonnet.nl.; SIO pathologie FD UU; E-mail bur.: n.debruijn@vet.uu.nl. **(toev. als lid)**

Dijk, Mevr. M.J. van; 2004; 7731 PT Ommen; Giethemer Hooiweg 5; tel. privé mobiel: 06-10641759; E-mail privé: marionuitommen@hotmail.com.; medew. bij J. Keizer, Mevr. M.S.M. Kelfkens en K.R. Stroobosscher; tel. prakt.: 0529-456000; fax prakt.: 0529-455332; E-mail privé: dapommen@worldonline.nl. **(toev. als lid)**

Dijken, Mevr. S. van; 2004; 03130 Le Donjon (Frankrijk); Rue de Charles de Gaulle 7; tel. privé: 00-33-470995877 ; E-mail privé: sannevan dijken@hotmail.com.; medew. bij DAP Donjonnais in Le Donjon. **(toev. als lid)**

Eekeren, Mevr. S.C.E. van; Gent 2004; BT78 4HU Newtownstewart (Northern Ireland); 36 Golf Course Road, Baronscourt; tel. privé: 00-44-2881661123; tel. privé mobiel: 00-44-79211626; medew. bij Strule Vet. Services; tel. prakt. : 00-44-2881661380. **(toev. als lid)**`

Eilander, Mevr. H.; 2004; 3554 BS Utrecht; Cornelis Roobolstraat 181;

tel. privé mobiel: 06-12275104. **(toev. als lid)**

Frieling, R.M.; 2003; SA18 3AN Carmathenshire (Unites Kingdom); 96 Tir Y Dail Lane, Ammanford; E-mail privé: rob_frieling@yahoo.co.uk. **(toev. als lid)**

Grijpstra, Mevr. M.J.; 2004; 8531 RV Lemmer; Het Brekkense Wiel 124; tel. privé: 0514-572236; E-mail privé: maaikegrijpstra@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Groenewegen, Mevr. C.J.P.; 2004; 5684 SN Best; Karel Doormanlaan 37; tel. privé: 0499-397729; E-mail privé: chantal.groenewegen@home.nl. **(toev. als lid)**

Hakkesteegt, S.; 2004; 8474 CZ Oldeholtpade; Frankenastraat 7; tel. privé mobiel: 06-51536928; geass. met J.W. Hakkesteegt; tel. prakt.: 0224-551600; fax prakt.: 0224-219916. **(toev. als lid)**

Haverkate, H.J.; 1979; 9521 BZ Nieuw-Buinen; Kastanjelaan 2; E-mail privé: haverkate@tref.nl.; geass. met H.J.E. de Boer, G.J. Bouwhuis, M.A.H.W. Glas, A.R. van Ittersum, F.W. Oostra en H.B.A. Scholten; tel. prakt.: 0591-513151; fax prakt.: 0591-512889; E-mail prakt.: info@oost-drenthe.nl. **(toev. als lid)**

Hemmelder, Mevr. S.; 2004; 3584 EB Utrecht; Prins Hendriklaan 17; tel. privé mobiel: 06-44070314; E-mail privé: stellahemmelder@yahoo.co.uk. **(toev. als lid)**

Hepp, Mevr. O.M.; 2004; 3512 PK Utrecht; Lange Nieuwstraat 48 R; tel. privé: 030-2343024; E-mail privé: oliviahepp@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Hetterschijt, H.J.M.; 2004; 6914 KH Herwen; Polderdijk 1; tel. privé mobiel: 06-22930872; medew. bij Praxis Am bergweg (Dld) **(toev. als lid)**

Heusinkveld, G.L.F.; 4235 VK Tienhoven; Lekdijk 16; tel. privé mobiel: 06-21230303; E-mail privé: heusinkveldgesinus@hotmail.com. medew. bij J. van Riel, S.H. van Roekel en R. van Veen; tel. prakt.: 0183-351208; fax prakt.: 0183-352007. **(toev. als lid)**

Hoekstra, Mevr. H.M.; 2004; 3571 KB Utrecht; Prof. Jordanlaan 58; tel. privé: 030-2716076; E-mail privé: hm-hoekstra@hccnet.nl. **(toev. als lid)**

Holtrop, N.; 2004; 3584 DC Utrecht; Cambridgelaan 413; tel. privé mobiel: 06-50647819.

Horlings, M.E.J.; 2004; 3524 EM Utrecht; Balearen 4; tel. privé: 030-6364284; E-mail privé: marcelhorlings@tiscali.nl. **(toev. als lid)**

Jansen, Mevr. M.P.E.; 2004; 3523 RJ Utrecht; Opaalweg 19-1; tel. privé: 030-2144903; E-mail privé: mereljansen@yahoo.com. **(toev. als lid)**

Kas, J.A.; 2004; 1433 LP Kudelstaart; Zeemanhof 29; tel. privé: 0297-348546; E-mail privé: jeroen_kas@hotmail.com.; medew. bij H. Ebbinge, H. van Putten en D. Soede; tel. prakt.: 0515-331387; fax prakt.: 0515-332454; E-mail prakt.: dapwommels@hetnet.nl. **(toev. als lid)**

Kerssens, Mevr. C.M.; 2004; 1566 NV Assendelft; Groenedijk 10; tel. privé: 075-6873185; E-mail privé: rinakerssens@hotmail.com.; medew. bij Mevr. M.I. Bos; tel. prakt.: 075-6281406; fax prakt.: 075-6402057. **(toev. als lid)**

Kleiterp, Mevr. C.; 2004; 3515 VH Utrecht; Nolenslaan 32-1; E-mail privé: ckleiterp@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Klingeren, D.J.P. van; 2002; 2401 PR Alphen a/d Rijn; Zadelmaker 138; tel. privé mobiel: 06-45488472; medew. bij A.C.M. Kuilboer, J.V.H. Lans, J.H. Rootert en A. Soede; tel. prakt.: 0172-471111; fax prakt.: 0172-470271. **(toev. als lid)**

Kocks, Mevr. J.E.M.; 2004; 3584 DC Utrecht; Cambridgelaan 387; tel. privé mobiel: 06-10169754; E-mail privé: judith@cambridgelaan.nl. **(toev. als lid)**

Kok, Mevr. S.; 2004; 1216 EM Hilversum; Wolvenlaan 13; tel. privé: 035-6288370; medew. bij J.W. de Gooijer; tel. prakt.: 020-4961002; fax prakt.: 020-4968691. **(toev. als lid)**

Kolk, Mevr. J. van der; 2004; 2802 AZ Gouda; Jaagpad 2; tel. privé: 0182-525286; E-mail privé: justavanderkolk@yahoo.nl.; medew. bij W.C.M. van den Heuvel en M.W. van der Wijden; tel. prakt.: 0182-511215; fax prakt.: 0182-510771; E-mail prakt.: info@paltrok.nl. **(toev. als lid)**

Kolkman, Mevr. I.B.M.; Gent 2004; 9050 Ledeberg (Gent) België; Brusselsesteenweg 472; E-mail privé: vlekvet@hotmail.com.; internship Univ. Gent. **(toev. als lid)**

Kooij, Mevr. J.C. van der; 2004; 3581 XX Utrecht; Johan de Wittstraat 5; tel. privé mobiel: 06-14312645; E-mail privé: jcvanderkooij@yahoo.com. **(toev. als lid)**

Koppen, mevr. A.S.; 2005; 2135 CM Hoofddorp; Breeburgsingel 107; tel. privé mobiel: 06-15031815; E-mail privé: amberkoppen@hotmail.com.; medew. bij H. Coster; tel. prakt.: 023-5583570; fax prakt.: 023-5583569. **(toev. als lid)**

Koster-Huissoon, Mevr. M.D.C.; 2004; 4416 RB Kruiningen; Veerhaven 4; tel. privé: 0113-382676; E-mail privé: mirjamhuissoon@hotmail.com.; medew. bij L.A. van Dijk, Mevr. J. Oostenbrug-Verspuy en B.D. Oostenbrug; tel. prakt.: 0118-633803; fax prakt.: 0118-639753; E-mail prakt.: info@dapwalcheren.nl. **(toev. als lid)**

Kruijsen, H.W.; Gent 2004; 6524 HN Nijmegen; Van Spaenstraat 22; tel. privé: 024-3220421; E-mail privé: h.kruijsen@planet.nl.; medew. bij J.J.L. Pijnappel en Mevr. R.M.E. Pijnappel-Wäckers; tel. prakt.: 024-3230320; fax prakt.: 024-3225738; E-mail prakt.: j.pijnappel@inter.nl.net. **(toev. als lid)**

Lange, Mevr. M.S. de; 2004; PA 19103 Philadelphia (USA); 225 South 18 th. Street, Apt. 1002; E-mail privé: mabet@nieuwsbank.nl.; medew. bij Cat Clinic at Cherry Hill. **(toev. als lid)**

Maassen, Mevr. F.E.; 2004; 3523 AP Utrecht; Tolsteegplantsoen 52 II; tel. privé: 030-2543064; E-mail privé: ces_maassen@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Melein, Mevr. C.C.M.; 2004; 3958 XD Amerongen; Koenestraat 29; tel. privé: 0343-454198; E-mail privé: claudine-melein@wanadoo.nl. **(toev. als lid)**

Metman, Mevr. P.M.; 2004; 3721 JT Bilthoven; Kometenlaan 36; tel. privé: 030-2203464; tel. privé mobiel: 06-22187659; E-mail privé: paolametman@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Nijhof, A.M.; 2004; 3572 XP Utrecht; Van Brakelstraat 21 bis; tel. privé mobiel: 06-25424164; E-mail privé: a.nijhof@vet.uu.nl.; AIO afd. parasitologie en tropische diergeneeskunde bij de FD UU; tel. bur.: 030-2532571; fax bur.: 030-2540784; E-mail bur.: parasitologie@vet.uu.nl. **(toev. als lid)**

Oers, Mevr. S.C.P. van; 2004; 3571 AN Utrecht; F. Coerslaan 8; tel. privé: 030-2760277; medew. bij P.J. van der Heijden; tel.prakt.: 010-4925151; fax prakt.: 010-4925145; E-mail prakt.: info@dierenziekenhuis.nl. **(toev. als lid)**

Oosterman, Mevr. M.J.; 2004; 3511 BP Utrecht; St. Jacobsstraat 263; tel. privé mobiel: 06-46208432; E-mail privé: mjoosterman@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Otte, Mevr. L.; 2004; 1057 TL Amsterdam; Davisstraat 44; tel. privé: 020-6896200; E-mail privé: lisenkaotte@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Oude Lansink, Mevr. J.C.; 2004; 5616 AP Eindhoven; Mecklenburgstraat 52; tel. privé: 040-2364979; E-mail privé: judith@oudelansink.nl.; medew. bij Mevr. J.M.J. Graff; tel. prakt.: 0492-540953; fax prakt.: 0492-522208. **(toev. als lid)**

Pasman, J.W.; 1972; 5835 LJ Beugen; Hoge Startwijk 5 A; tel. privé: 0485-362003; Hfd. Centr. Proefd. Voorzieningen, Fac. der Geneesk. Univ. Maastricht; tel. bur.: 043-3881016; fax bur.: 043-3884161; E-mail bur.: j.pasman@cpv.unimaas.nl. **(toev. als lid)**

Rientjes, Mevr. S.J.G.; 2004; 7416 XN Deventer; Tjoenerstraat 40; tel. privé: 0570-621682; tel. privé mobiel: 06-42118873; E-mail privé: sandra rientjes@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Royle, Mevr. S.; 2004 ; 5061 DK Oisterwijk ; Langvennen-Oost 47 ; tel. privé 013-5284553; E-mail privé: sabroyle@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Ruiter, E.G.S.C.; 2004; 7433 RR Schalkhaar; Mal Bergerweg 2; tel. privé mobiel: 06-27215460; E-mail privé: cpt.ed@lycos.nl. **(toev. als lid)**

Sars, Mevr. C.L.; 2004; 1506 WR Zaandam; Irene Vorrinkplein 23; tel. privé: 075-6310933; E-mail privé: clsars@yahoo.nl.; medew. bij Mevr. N.A. Schuttevaer; tel. prakt.: 075-6173911; fax prakt.: 075-6145303; E-mail prakt.: info@dedierenarts.com. **(toev. als lid)**

Schaik, B. van; 2004; 7242 EJ Lochem; Albert Hahnweg 74; E-mail privé: bramschaik@hotmail.com.; medew. bij L.H.F. Brinkhof en M.Ph.J. Hovius; tel. prakt.: 0573-251597; fax prakt.: 0573-2576597; E-mail prakt.: info@dierenklinieklochem.nl. **(toev. als lid)**

Schooneveldt, Mevr. S.; 2004; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan 779; tel. privé: 030-2544665; E-mail privé: sschooneveldt@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Seinen, H.J.; 2004; 9289 HK Drogeham; De Sennen 20; medew. bij B. Roerink, T.F. Roest en W. de Vries; tel. prakt.: 0512-332650; fax prakt.: 0512-331456; E-mail prakt.: info@tuskendikenenfeanen.nl. **(toev. als lid)**

Sjouke, Mevr. E.; 2004; 3531 KE Utrecht; Madoerastraat 17; tel. privé: esthersjouke@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Slis, Mevr. N.A.M.; 2000; 1935 CG Egmond Binnen; Blankenberg 1; tel. privé: 072-5070993; E-mail privé: n.slis@hotmail.com.; medew. R. van Coesant; tel. prakt.: 0251-655910; practitioner RVV. **(toev. als lid)**

Smit, Mevr. L.D.; 2004; 1188 DL Amstelveen; Chirurgijn 85; tel. privé mobiel: 06-20151512; fax privé: 020-642888; E-mail privé: ldsmit@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Smits, R.A.J.; 2004; 5293 PD Nuland; Heeseind 5; tel. privé: 073-5216220; E-mail privé: raj.smits@12move.nl.; medew. bij K.M.L. Böhm, A. van Dorsser, J.A.J. Giesen en E. Noorman; tel. prakt.: 0499-374205; fax prakt.: 0499-372315; E-mail prakt.: info@dierenkliniek.nl. **(toev. als lid)**

Spitsbaard, Mevr. J.M.; 2004; 3532 CD Utrecht; Thomas a Kempisweg 78; tel. privé: 030-2422979; E-mail privé: spitsje@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Toxopeus, E.B.; 2004; 7137 HA Lievelde; Tankweg 9; tel. privé: 0544-371552; E-mail privé: bastoxopeus@hotmail.com.; medew. bij C.J. Hartveld, G.A.J. Kamp, W.W.A.M. Kruijsen, H.W. van Ruitenbeek, M.H.H. Steenaert en A.J.W.G. Vos; tel. prakt.: 0544-371600; fax prakt.: 0544-372255; E-mail

prakt.: info@dierenkliniek-lichtenvoorde.com. **(toev. als lid)**

Trip, Mevr. M.R.J.; 2004; 9711 VE Groningen; Tuinstraat 64; tel. privé mobiel: 06-41395533; medew. bij B.W. Pennekamp en Mevr. A.J. Steenbergen-van der Bilt; tel. prakt.: 050-5774805. **(toev. als lid)**

Verheijen, Mevr. C.J.C.M.; 2004; 3731 VC De Bilt; Cumulusweg 11; tel. privé 030-2217508; E-mail privé: chantalverheijen@wanadoo.nl.; medew. bij A.G.W. Bax, A.K. van Hateren, J.H. Kollen en W.J. Pouwels; tel. prakt.: 0523-266066; fax prakt.: 0523-266434. **(toev. als lid)**

Versluis, Mevr. E.H.; 2004; 2861 LD Bergambacht; Benedenberg 85; tel. privé: 0182-351801. **(toev. als lid)**

Verweij, Mevr. A.; 2004; 1444 EZ Purmerend; G. Leegwaterhof 76; tel. privé: 0299-424735; E-mail privé: averweij@hotmail.com.; medew. bij F. ter Braak en K. van Muiswinkel; tel. prakt.: 0527-613500; fax prakt.: 0527-614653; E-mail prakt.: tsp@dierenkliniekemmeloord.nl. **(toev. als lid)**

Vollaers, H.M.M.R.; 1989; 3137 KB Vlaardingen; Holyweg 18; tel. privé: 010-4746917; geass. met Mevr. S. Rook; tel. prakt.: 010-4744103; fax prakt.: 010-4746954; E-mail prakt.: dklvollaersprd@planet.nl **(toev. als lid)**

Vries, Mevr. E.A. de; 2004; 3572 NN Utrecht; Karel Doormanlaan 125; tel. privé: 030-2542363; E-mail privé: devries_eva@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Welschen, Mevr. S.E.M.; 2004; 5871 CH Broekhuizenvorst; Molenweg 1; tel. privé: 077-4631155; E-mail privé: stephaniewelschen@hotmail.com.; medew. bij Mevr. G.H.M. Stassen-Pouwels en P.F.S. Stassen; tel. prakt.: 077-3516231; fax prakt.: 077-3515090; E-mail prakt.: info@depostwagen.nl. **(toev. als lid)**

Wolleswinkel, P.E.; 2004; 5871 CH Broekhuizenvorst; Molenweg 1; tel. privé mobiel: 06-46255558; E-mail privé: pieternel@hotmail.com.; medew. bij M.W.J. van Dijck, R. Hole, J.J.H.M. Jenniskens, G.R.P. de Muinck en P.J.A.G. Verstraeten; tel. prakt.: 077-3982169; fax prakt.: 077-3981438; E-mail prakt.: dierenarts@daphorst.nl **(toev. als lid)**

Zeegers, Mevr. F.P.; 2004; 2518 AV Den Haag; De Ruijterstraat 78 A; tel. privé: 070-3655179; E-mail privé: floortjezeegers@hotmail.com.; medew. bij Mevr. A.S.E. de Rooy-van Vierssen Trip; tel. prakt.: 070-3655666; fax prakt.: 070-3603960. **(toev. als lid)**

Zeeland, Mevr. Y.R.A. van; 2004; 3584 DS Utrecht; Cambridgelaan 689; tel. privé: 030-2144295; E-mail privé: y_van_zeeland@hotmail.com. **(toev. als lid)**

Zirschky, Mevr. S.M.; 2004; 5712 GW Someren; Hoevenstraat 30; tel. privé mobiel: 06-51247086; E-mail privé: simonezirschky@hotmail.com.; medew. bij B.A. ten Brugge Cate, K.J. Dik, C.L.L. Dujardin, E. Enzerink, J.A.G. Gerards, N. Groot Nibbelink, B.L.A. Kolpa, P.W.C.M. van Oijen, R.J.M.L. Raymakers, Mevr. M.G. Schuttert, L.A.J. Smeenk en A.H.A. Steentjes; tel. prakt.: 0493-441044; fax prakt.: 0493-441054; E-mail prakt.: paarden@vc-someren.nl. **(toev. als lid).**

Jubilea mei 2005

1 mei, F.H. Sander te Goes, 35 jaar, afwezig
1 mei, Dr. F.C. Stades te Zeist, 35 jaar,
1 mei, Dr. P.G.H. Bijker te Pingjum, 35 jaar, afwezig
1 mei, J.T. van Berge Henegouwen te Aalten, 35 jaar, afwezig
1 mei, R.A. Hoekstra te Groningen, 35 jaar, afwezig
1 mei, H.Th. Hafkamp te Nijkerk, 35 jaar, afwezig
1 mei, G. Fennema te Oudehaske, 35 jaar, afwezig
1 mei, W.J.H. Thijs te Loenen a/d Vecht, 35 jaar, afwezig
1 mei, J.M.J. Sturm te Overloon, 35 jaar, afwezig
3 mei, J.H. Mulder te Schelluinen, 40 jaar, aanwezig
11 mei, P.B. Luitjens te Lemmer, 50 jaar, afwezig
11 mei, J. Mulders te Bergambacht, 50 jaar, afwezig
14 mei, H.A.M. Elsinghorst te Wijchen, 40 jaar, afwezig
14 mei, M.P. Moons te Zetten, 40 jaar, afwezig
16 mei, Mevr. Drs. J.J. Wierenga-van Beelen te Dordrecht, 30 jaar, afwezig
16 mei, P.A.M. Vugts te Oud Gastel, 30 jaar, aanwezig
16 mei, A.F. Heijkants te Waalwijk, 30 jaar, aanwezig
16 mei, A.F. van Eck te Dwingeloo, 30 jaar, afwezig
16 mei, A. van Dorsser te Best, 30 jaar, afwezig
19 mei, H. Blanken te Eemnes, 30 jaar, aanwezig
22 mei, J. Reinders te Grijpskerk, 35 jaar, afwezig
23 mei, W.R. Sneijder te Ruurlo, 25 jaar, afwezig
23 mei, Dr. G.J. Breur te West Lafayette (U.S.A.), 25 jaar, aanwezig
23 mei, Prof. Dr. L.J. Hellebrekers te Maarn, 25 jaar, aanwezig
23 mei, W.J. Vink te Ouddorp (ZH), 25 jaar, afwezig
23 mei, A.A.S. Eggen te Malden, 25 jaar, afwezig
23 mei, G.A. Bavinck te Schyndel, 25 jaar, afwezig
23 mei, Mevr. Drs. J.F. de Vries te Houten, 25 jaar, aanwezig
23 mei, A. Jelsma te Den Dolder, 25 jaar, afwezig
23 mei, W.C.M. van den Heuvel te Gouda, 25 jaar, afwezig
23 mei, Mevr. Drs. W.Th.M. Venselaar te Geleen, 25 jaar, aanwezig
23 mei, T.P.M. van Noort te Sint Pancras, 25 jaar, afwezig
26 mei, C.M.T. Willems te 's-Hertogenbosch, 50 jaar, afwezig
26 mei, A.P. Wijgergangs te Veghel, 50 jaar,afwezig
27 mei, Mevr. Drs. J.H.E. Snijders-Verheijen te Nijverdal, 25 jaar, afwezig

D.A.P.® Spray houdt reisangst in de hand... heel natuurlijk.

- reisziekte is een veelvoorkomend probleem; wat de precieze oorzaak ook is, het is onprettig en belastend voor hond en eigenaar
- Dog Appeasing Pheromone werkt geruststellend in deze situaties; de hond is ontspannen en zelfverzekerd
- D.A.P.® Spray kan worden gebruikt in de auto, de bench, het hok, op kussens en in de kennels

CEVA SANTE ANIMALE
CEVA Santé Animale B.V. Naaldwijk, NL
Tel. 0174-643 930, Fax 0174-643924
E-mail:cevanl@ceva.com
www.ceva.com



Boomer vindt reizen weer leuk...
dankzij DAP® Spray

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Mei

1 48e Peerdepieten 2005. Spektakel op draf- en renbaan Duindigt te Wassenaar. Kaartjes kunt u bestellen bij DSK of aan de deur kopen bij Duindigt. Voor meer informatie bel naar 030-2534678 of mail naar dsk.bestuur@vet.uu.nl

4 Het veterinair golfkampioenschap wordt dit jaar op De Goese Golf te Zeeland gehouden. Inschrijving kan door € 45 over te maken op rekeningnummer 53.15.06.207 ten name van W.L. Keers te Hoogerheide met vermelding van uw exacte handicap. Veterinair studenten kunnen ook inschrijven (€ 25,-). Minimale eis voor iedereen is het bezit van het GVB-bewijs. Informatie is verkrijgbaar via *http://communities.msn.nl/vetgolf*

11-14 WSAVA-congres, Mexico City. Meer informatie: www.wsava2005.com. Eventueel in combinatie met een post-congresstour, bel Frans Sluyters (tel 013-5332817 of 06-21235610) of mail naar fsluyters@home.nl.

12-13 68. Fachgespräch über Geflügelkrankheiten in Hannover. Information: Stiftung Tierärztliche Hochschule, Klinik für Geflügel. http://www.tiho-hannover.de

14 Symposium Feline geneeskunde. Jaarlijks symposium over de geneeskunde bij katten. Onderwerpen zijn o.a. chronisch braken bij de kat, oogheelkunde, tandheelkunde en hypertensie bij de kat. Locatie: Androclusgebouw, collegezaal C102. Kosten € 45. Voor meer informatie en inschrijven zie: www.felinesymposium.nl

18 Europese Speaker Tour Lente 2005 met als onderwerp 'De huidige stand van zaken en de behandeling van obesitas bij kitten'. Plaats: 'Hotel Vianen' in Vianen. Aanvang: 20.00 uur. Deelname: gratis. Aanmelding vóór 6 mei 2005 naar: Hill's Pet Nutrition, ter attentie van mevrouw M.Versteeg, Westbroek 60-62, 4822 ZW Breda. Bel voor meer informatie naar 0800-0222466.

26 Productschap Diervoeder (PDV) en de Animal Sciences Group (ASG) van WUR een themabijeenkomst, waar 'fermentatie' bij vleesvarkens' centraal zal staan. De bijeenkomst wordt gehouden in de Congreszaal van Hotel De Nieuwe Wereld, Marijkeweg 5 te Wageningen. Kosten: € 50 (inclusief koffie/thee, proceedings en een drankje na afloop), contant te voldoen aan de zaal. Aanmelding via www.cvb.pdv.nl

26-28 Seminar Vétoquinol Academia met als onderwerp: De classificering en behandeling van otitis externa. De internationale gastspreker Dr. Harvey neemt u mee in het oor met de lezingen 'Staging otitis externa' en 'dealing with otitis, an overview of medical and surgical treatment'. Locatie: Tilburg, Rotterdam of Utrecht. Voor meer informatie of inschrijving kunt u contact opnemen met Vétoquinol, telefoon: 073-6441145 of per email: info@vetoquinol-benelux.be

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Mei

3 Jaarlijkse reünie Absyrtus Senior Regio Zuid Rustende dierenartsen met bezoek aan vliegbasis Gilze-Rijen: Stichting Historische Vlucht. Informatie via dhr. J.G.M. Claessens.

25 **Buitengewone algemene vergadering. Locatie: 't Vechthuis te Utrecht. Tijd: 's avonds.**

26 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

Juni

3 Jaarvergadering 'Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten'. Tijd: 8.00-9.00 uur, waarna voordracht dr. Uwe Petermann. Locatie: Hotel 'de Biltsche Hoek', de Holle Bilt 1, de Bilt, tel. 030-2205811 (www.valk.com). Informatie: 0299-651234 (Wim de Ruijter).

9 GHwD-studievergadering van 19.30 tot 22.30 uur.

14 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

Cursussen

Mei

31 Cursus Rundveevoeding Wageningen Business School door Dr.ir. J. Dijkstra. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven voor 6 mei. Kosten € 845,-. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

Juni

1 Cursus Rundveevoeding Wageningen Business School door Dr.ir. J. Dijkstra. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven voor 6 mei. Kosten € 845,-. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

Bureau KNMvD 6 mei gesloten

Het bureau van de KNMvD is op vrijdag 6 mei, de dag na Hemelvaart, gesloten. Ook NDG, VKO en PAOD zullen deze dag niet geopend zijn. Tevens vindt op **vrijdag 27** mei het jaarlijkse bedrijfsuitje van de KNMvD plaats en zullen de medewerkers deze dag niet bereikbaar zijn.

Gestolen:

Naam: YUCA.
Ras: Zwart/witte SHIH TZU uit Amsterdam,
bij de brug van Badhoevedorp. Teefje, zeven jaar.
Chipnummer: 528210000169274.
Telefoonnummer: 06-11240596.
Mocht de hond in uw dierenartsenpraktijk worden aangeboden, neemt u dan alstublieft contact met mij op. Ik mis haar zo.

Mevr. J. de Groot
Akersluis 29 (woonboot)
1066 ER Amsterdam
tel. 020-6159343
mobiel 06 11240596
fax 020 6159343
e-mail: j.groot8@chello.nl

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
01-06-2005	maandag	09-05-2005
15-06-2005	maandag	23-05-2005
01-07-1005	maandag	13-06-2005
15-07/01-08-2005	maandag	11-07-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

dierenartsen centrum oosterwolde

www.dierenartsencentrum.nl

Het Dierenartsencentrum Oosterwolde is gelegen in het zuidoosten van Friesland, centraal in een uitgestrekt weidegebied met afwisselend natuurgebieden. Binnen het centrum werken zeven dierenartsen, drie (paraveterinair) assistentes, een praktijkmanager en een zoötechnisch medewerker. We werken diersoort-gedifferentieerd.

Ter versterking van ons team zijn we op zoek naar een

(erkende) paardendierenarts v/m

Wij vragen:

Inzet en enthousiasme
Flexibele instelling
Sterke teamgeest
Deelname in dienstregeling paard en gezelschapsdieren
Bereidheid om te verhuizen naar onze regio

Wat bieden wij:

KRD-ISO gecertificeerde praktijk
Jong en enthousiast team
Baan voor 80 procent of meer
Begeleiding door specialist voortplanting paard
Interne opleiding in uitgebreide gebitsbehandeling bij paarden
Ruimte voor eigen ontwikkeling

Gelieve uw reactie met handgeschreven sollicitatiebrief en curriculum vitae binnen veertien dagen na verschijnen van deze advertentie op te sturen naar; Dierenartsencentrum Oosterwolde ter attentie van mevrouw J. Posthumus, praktijkmanager, Postbus 93, 8430 AB OOSTERWOLDE

Gezocht varkensdierenarts m/v in Oss

DC de Overlaet is een moderne landbouwhuisdierenpraktijk waarin diersoortspecifiek gewerkt wordt. Kwaliteit en rendement voor onze klant zijn de uitgangspunten van ons handelen.
In onze landbouwhuisdierenpraktijk in Oss is hebben we per direct een vacature voor een varkensdierenarts. Het betreft een voltijds functie inclusief diensten (landbouwhuisdieren).

Wij zoeken een collega met de volgende eigenschappen:
- Enthousiast en doelgericht
- Aantoonbare affiniteit en/of ervaring met de varkenshouderij
- Sociaal en communicatief vaardig
- Teamgeest

We denken dat deze vacature met name interessant is voor een al ervaren collega die de ambitie heeft zich verder te ontwikkelen in de varkensdiergeneeskunde. Daarnaast bieden we een prettige werkomgeving en collega's die gewend zijn kennis te delen met elkaar. Kortom een praktijk waar een (leuke) toekomst in zit.
Sollicitaties met cv kunt u sturen of mailen naar

DC De Overlaet
t.a.v. C. Gielen
Obrechtstraat 2
5344 AT Oss
0412-676060
chrheesch@planet.nl

NEDERLANDSE ARTSEN ACUPUNCTUUR STICHTING

Opleiding ACUPUNCTUUR

Geaccrediteerd door de N.V.A.

De Nederlandse Artsen Acupunctuur Stichting (NAAS) organiseert wederom haar succesvolle acupunctuuropleiding voor artsen, tandartsen, dierenartsen, medische doctorandi en fysiotherapeuten. Deze 3-jarige basisopleiding bestaat uit elk 6 weekenden + 3 weekenden praktijk per jaar en begint de A-cursus op zaterdag 8 oktober 2005. De lessen worden gegeven op zaterdagen en zondagen van 10 tot 17 uur in het Van der Valk hotel, te Vught bij 's-Hertogenbosch.

Voor meer informatie:
NAAS Postbus 177 1200 AD HILVERSUM
035-6230779. E-mail: mem.gottmer@planet.nl



RAADGEVERS MEDISCHE BEROEPEN

Ter overname aangeboden

gezelschapsdierenpraktijk met woon-praktijkpand

In welvarende en groene buitenwijk van Amsterdam is te koop een kleine éénmans gezelschapsdierenpraktijk met uitbreidingsmogelijkheden gevestigd op de benedenverdieping van een tussenwoning met tuin en daarboven twee woonverdiepingen (drive-in woning). Voldoende gratis parkeergelegenheid voor de deur. Daarnaast is ook de inventaris en instrumentarium ter overname beschikbaar. Na overname is de praktijk 'vrij' van personeel.
Momenteel worden alle inconveniënte uren door de Spoedkliniek waargenomen. Desgewenst kan de eventuele opvolger dit naar eigen wens invullen.

Indien u interesse heeft kunt u contact opnemen met Philip Jaspers of Robert Meijer van Raadgevers Medische Beroepen in De Bilt, telefoon: 030-2204114, e-mail: rmeijer@raadgevers.nl, postbus 36, 3720 AA De Bilt.

EQUIMAX®
IVERMECTINE+PRAZIQUANTEL

40% VAN DE VOLWASSEN PAARDEN WEEGT MEER DAN 600 KG!

Voor een effectieve ontworming van uw paard is een goede dosering van groot belang . De dosering van ontwormmiddelen is afhankelijk van het lichaamsgewicht. **40% van de volwassen paarden in Nederland weegt tussen de 600 en 700 kg.** Daarom introduceert Virbac nu Equimax met een doseerspuit voor 700 kg lichaamsgewicht. Daarmee bent u verzekerd van een effectieve dosering.

Alleen Equimax bestrijdt met één dosering niet alleen rondwormen en horzellarven, maar ook àlle lintwormen. Vooral een lintworminfectie verhoogt het risico van koliek. Equimax kan veilig worden toegediend aan alle paarden, pony's, (drachtige) merries, (dek)hengsten en veulens vanaf een leeftijd van 2 weken. Met Equimax beschermt u uw paard dan ook maximaal.
Equimax,

simply **the max...**

Nu in een doseerspuit voor 700 kg lichaamsgewicht

Virbac
ANIMAL HEALTH

www.equimax.nl

max kan veilig worden toegediend aan alle paarden, pony's, (drachtige) merries, (dek)hengsten en veulens vanaf een leeftijd van 2 weken. Bovendien is Equimax zeer smakelijk en met de unieke rspuit voor 700 kg lichaam gewicht gemakkelijk toe te dienen.
max REG NL 09950 **Werkzame bestanddelen:** Ivermectine 18,7 mg per gram, Praziquantel 140,3 mg per gram. **Toedieningswijze:** Doseerspuit met 7,49 gram gel voor behandeling van 700 kg lichaamsgewicht. **Doeldier:** Paard. **Wachttijdadvies vlees:** 35 dagen. **Kanalisatie:** Vrij. www.equimax.nl **Voor meer informatie:** Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld.

wij rijden u niet in de wielen







stronghold®
(selamectine)

- Tot nu toe kwamen vlooienproducten na 5 jaar in het vrije kanaal.
- **Verliest u uw marktaandeel** op de standaard vlooienproducten?
- Stronghold® blijft ook **na 2004** een **exclusief** product voor de dierenartspraktijk (kanalisatie UDA)
- U zult Stronghold® niet vinden bij winkels, op markten of in tuincentra: **Pfizer** garandeert dit!

Kunnen andere vlooienspot-ons hetzelfde zeggen?

e-mail: strongholdinfo@pfizer.com

Stronghold®: **werkzame stof**: selamectine • EU/2/99/014/001-006 UDA • **diergeneesmiddel** • **doeldier**: hond en kat • **indicaties**: behandeling en preventie van vlooienbesmettingen door werking tegen volwassen vlooien, larven en eieren, onderdeel van de behandelingsstrategie bij vlooienallergie-dermatitis, behandeling van oormijt, behandeling van bijtende luizen, behandeling van spoelwormen (Toxocara) en preventie van hartwormen bij hond en kat, behandeling van intestinale haakwormen (A. tubaeforme) bij de kat, behandeling van schurftmijt (Sarcoptes scabiei) bij de hond • **toedieningswijze en dosering**: topicale applicatie van 1 dosis van 6 mg/kg selamectine • **contra-indicaties**: niet toedienen aan dieren jonger dan 6 weken en aan zieke katten met een naar grootte en leeftijd te laag gewicht • **bijzondere voorzorgen**: alleen op de huid toedienen, niet oraal of parenteraal of in de gehoorgang • **bijwerkingen**: lichte, tijdelijke alopecia, in een enkel geval gepaard gaande met lichte voorbijgaande irritatie werd incidenteel waargenomen bij de kat • voor verdere informatie zie bijsluiter

Stronghold® is uitsluitend verkrijgbaar bij de dierenarts.

BPAMC 02868681

Pfizer

Animal Health
partner in de praktijk

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Deel 130 • Aflevering 10 • 15 mei 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK SVN
19 MEI 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde







Mastitis bij het rund door Yersinia pseudotuberculosis

De castratie van de hengst; verleden, heden en toekomst

FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen Congres, leerzaam én gezellig

BSAVA Congres, Birmingham UK, 6-10 april 2005

Wetswijziging castreren van mannelijke varkens en het knippen of vijlen van tanden bij biggen

De toekomst van de diergeneeskundige praktijk

KNMvD
oninklijke Nederlandse
Maatschappij voor
Diergeneeskunde

Otimectin®

Selectief en doeltreffend



De oormijt (Otedectes Cyno
veroorzaakt ooraandoening
die heel vervelend zijn voor
katten.

Deze oormijten leven in de
uitwendige gehoorgang en
kunnen bij katten ernstige je
veroorzaken. Uiteindelijk ka
hierdoor een uitwendige
oorontsteking ontstaan (otiti
externa) en in heel ernstige
gevallen kan zelfs het
oormembraan beschadigd
raken.

De oormijt is overdraagbaar
zodat ook pasgeboren katte
direct te maken kunnen krij
met oormijt.

Eigenaar en huisdier zijn du
gebaat bij een snelle
behandeling met een selecti
en doeltreffend middel.
Otimectin®, met als werkzaa
bestanddeel ivermectine, is
dergelijk middel dat het
zenuwstelsel van de oormijt
verstoord waardoor deze
verlamd raakt en sterft.

Otimectin® is zeer veilig omd
het niet in het lichaam van d
kat wordt opgenomen en du
alleen daar werkt waar het
nodig is.

Otimectin® is het eerste
geregistreerde middel voor
locale toediening in het oor
een perfecte aanvulling op
andere oorproducten:

- Auribiotic®
- AST oorreiniger



OTIMECTIN® DIERGENEESMIDDEL
Samenstelling: bevat per gram gel 1 mg ivermectine. **Beschrijving:** OTIMECTIN® bevat als werkzaam bestanddeel ivermectine. Ivermectine behoort tot de groep van avermectinen, chemotherapeutica die wat betreft hun structuur overeenkomen met macrolide antibiotica. Ze zijn niet duidelijk werkzaam tegen bacteriën of schimmels. Ivermectine is zeer lipofiel en daardoor bijna onoplosbaar in water. Avermectinen interfereren met de neurotransmitters glutaminezuur en gamma-aminoboterzuur (GABA) waardoor storingen in de zenuwsignaaltransmissie optreden (opening van de chloride-ionkanalen). Dit resulteert in verlamming en uiteindelijk de dood van gevoelige parasieten. Bij zoogdieren passeren ze slechts in geringe mate de bloed-hersenbarrière (basis van selectieve toxiciteit). Ivermectine is werkzaam tegen maagdarmwormen, longwormen en ectoparasieten (o.m. horzellarven, bloedzuigende luizen, teken en mijten). Resistentie is aangetoond bij enkele nematoden (o.m. Haemonchus contortus, Ostertagia circumcinta en Trichostrongylus colubriformis). Resistentie bij gevoelige ectoparasieten is (nog) niet bekend. Ivermectine resistente species vertonen partiële kruisresistentie (potentieverschillen tussen derivaten) met andere avermectinen en milbemycinen. De desbetreffende resistente mutanten van deze species vertonen vaak ook resistentie tegen andere anthelmintica zoals benzimidazolen (multipele resistentie). **Doeldier:** kat. **Indicaties:** bestrijding van oormijt (Otodectes cynotis) bij de kat. **Toedieningswijze en dosering:** uitsluitend bestemd voor locale toepassing in de gehoorgang. De dosering bedraagt 1 mg ivermectine per oor. Vul de gehoorgang volledig met Otimectin® en masseer voorzichtig tot de vloeistof gelijkmatig in de gehoorgang is verdeeld. Herhaal de behandeling na 7 en na 14 dagen. **Contra-indicaties:** niet toepassen bij dieren met een geperforeerd trommelvlies. **Bijwerkingen:** niet bekend. **Speciale voorzorgen bij gebruik:** geen. **Toepassing tijdens dracht en lactatie:** Geen waarschuwingen.

AST farm
GROOT IN KLE
www.astfarma.n

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 10
15 mei 2005

Inhoud

Foto cover: Voorjaarsdagencongres. Foto links is van Wim Kuik, foto midden en rechts zijn van dr. M. Sloet.

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie 305

Casus
Mastitis bij het rund door *Yersinia pseudotuberculosis*; *O.C. Sampimon, J. Sol, M.G.J. Koene, A. van der Schaaf en P.A. Kock* 306

Veterinair tuchtrecht
Heupdyslexie; *I. Boissevain* 311

Uit en voor de praktijk
De castratie van de hengst; verleden, heden en toekomst; *M.A. van der Velden* 312

Berichten en verslagen
Lokaal anesthesie als oplossing om pijn te verminderen 317
UKG-onderzoek naar allergie bij katten; *M.A. Wisselink* 317
FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen Congres, leerzaam én gezellig; *P. Overgaauw* 318
KNMvD ontmoetingspunt Voorjaarsdagen; *H. Geertsen* 322
Royal Canin Student Awards 2005 voor onderzoek naar pijnbeleving tijdens anesthesie en de etiologie van prostaatkanker bij de hond 323
BSAVA Congres, Birmingham UK, 6-10 april 2005; *P. Overgaauw* 324
Movir introduceert dé ongevallendekking voor vrijeberoepsbeoefenaren 326
Reünie dierenartsen 14 juni 2005 326
Rectificatie boekbespreking 326
Rectificatie geldigheid rabiësvaccinatie 326
Koper, hepatitis en Pinot Noir; *I. Boissevain* 327
Wetswijziging castreren van mannelijke varkens en het knippen of vijlen van tanden bij biggen; *S.J. de Groot* 328
Dag van het Aangespannen Paard 21 mei 2005 329
Zeer divers paardenprogramma tijdens FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005; *E. van der Zaag* 330

Opinie
De toekomst van de diergeneeskundige praktijk; *G. Boone* 332

PAOD 334

Uitgelicht
Dr. D.F. van Esveld medaille (1914) 335

Referaat 335

TEKEN, LAAT JE NIET BEETNEMEN!



De anti-teken producten voor de hond van Virbac:

- **Preventic-B** tekenband: biedt 5 maanden bescherming tegen teken én vlooien.
- **Defendog** spray: legt een onzichtbare film op de huid en de vacht die langdurig tegen teken én vlooien beschermt. Zwemmen en regen hebben hierop geen invloed.
- **Defencare** shampoo: rekent direct en doeltreffend af met aanwezige teken én vlooien.

Virbac ANIMAL HEALTH

Persoonlijk voor dieren

Productinformatie: Preventic-B: REG NL 9908. *Werkzame stof:* bendiocarb. *Doeldier:* hond. *Kanalisatie:* vrij. **Defendog:** REG NL 09315. *Werkzame stof:* permethrin. *Doeldier:* hond. *Kanalisatie:* vrij. **Defencare:** REG NL 09343. *Werkzame stof:* permethrin. *Doeldier:* hond. *Kanalisatie:* vrij.
Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl, www.virbac.nl

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.Th. van Oirschot (Lelystad)
Prof. dr. J. de Schepper (Gent, België)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. J.W. Jansen
Mw. A.M. Dorresteijn-Tummers
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

KNMvD

GGG-pagina
Week van het Huisdier; *M. Megens* 337

Maatschappijnieuws
Ledenvergadering BPL 21 mei 2005 338
Regio West-bijeenkomst 'Van goodwill tot pensioen' 338
Bureau KNMvD 27 mei gesloten 340

Personalia 338
Doorlopende agenda 339
Deadline 342

Contents

Case report
Mastitis caused by *Yersinia pseudotuberculosis* in a cow; *O.C. Sampimon, J. Sol, M.G.J. Koene, A. van der Schaaf, and P.A. Kock* 306

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Kwaliteit?

Het is op deze plaats al eerder gemeld, maar voor alle duidelijkheid nogmaals: artikelen in dit tijdschrift kunnen staan in de rubriek 'Wetenschap' of in de rubriek 'Actua'. Artikelen in de rubriek 'Wetenschap' zijn dubbel gerefereerd, met andere woorden door twee experts beoordeeld en geaccepteerd, terwijl de artikelen in de rubriek 'Actua' zonder strikt vakinhoudelijke beoordeling door de hoofdredactie zijn geaccepteerd. Dit onderscheid zou kunnen leiden tot het idee dat de artikelen in 'Actua' van mindere kwaliteit zijn dan die in 'Wetenschap', maar dat hoeft beslist niet het geval te zijn. Om allerlei uiteenlopende redenen kunnen de auteurs hebben gekozen hun bijdrage aan te bieden voor de ene of de andere rubriek. De naam 'Actua' verdient wellicht heroverweging, maar vooralsnog heeft de hoofdredactie geen betere gevonden. Dat de rubriek 'Actua' artikelen van hoge kwaliteit kan bevatten wordt in deze aflevering bewezen door collega Rien van der Velden, die voor ons de castratie van de hengst nog eens helder en in historisch perspectief uiteenzet en voorziet van toekomstvisie. Dat is ***kwaliteit****.*

Over het castreren en andere ingrepen bij biggen treft u in deze aflevering twee bijdragen aan. De eerste is een verslag van een themadag over ***lokale*** *anesthesie bij castratie van biggen. (In het spraakgebruik zijn wij vaak slordig en spreken van 'lokaalanesthesie', wat in feite een germanisme is: Lokalanästhesie). De tweede is een mededeling over een wetswijziging conform de Europese richtlijn 'minimumnormen ter bescherming van varkens' over het knippen en vijlen van tanden, het couperen van staarten, het castreren en het aanbrengen van neusringen bij varkens, allemaal ingrepen die bepalend zijn voor de '****kwaliteit*** *van leven' van deze dieren.*

Paul Overgaauw en Ellen van der Zaag doen ons uitgebreid verslag van de Voorjaarsdagen van de FECAVA en FEEVA. Zij vatten een aantal zeer interessante voordrachten samen op een manier die niet alleen op zichzelf zeer lezenswaardig is, maar wellicht de lezer ook stimuleert de oorspronkelijke teksten op te zoeken en te lezen. Tevens vindt u een verslag van het congres van de Britse gezelschapsdierencollega's BSAVA die een week tevoren bijeen waren gekomen. Ook daar boeiende presentaties, vooral dr. Mark Holmes, die zijn dierenartsengehoor de spiegel voorhield ten aanzien van hun klinisch handelen. Kritisch zijn en blijven met betrekking tot wat wij dagelijks doen is moeilijk. Empirie en ervaring speelt vaak een veel belangrijkere rol dan wij ons bewust zijn en het is dan verleidelijk om te gaan geloven in wat we doen. Toch loont het inderdaad de moeite om zelfs 'wetenschappelijke' bewijzen nog eens goed tegen het licht te houden. De term 'Evidence Based Veterinary Medicine' en de pretentie dat dit een nieuwe benadering inhoudt vertoont weliswaar veel overeenkomst met 'de nieuwe kleren van de keizer', maar dat doet niets af aan de essentie van de boodschap: kritisch zijn en blijven ten aanzien van de ***kwaliteit*** *van ons klinisch handelen.*

De ontwikkelingen in de diergeneeskunde in de verschillende landen van 'Europa' gaan niet overal in hetzelfde tempo, maar vaak wel in dezelfde richting. Onder de titel 'de toekomst van de diergeneeskundige praktijk - een nieuwe balans tussen economie en ethiek?' schrijft onze Belgische collega Guido Boone een noodkreet, vooral met betrekking tot de ontwikkelingen in de landbouwhuisdierenpraktijk. Hij signaleert dat de prijsperceptie de kwaliteitsperceptie zal verdrukken en wijt dat onder meer aan het 'vrije mededingingsprincipe' van politiek Europa. Hij roept op onze meerprijs naar de klanten toe te motiveren. Maar als de overheid ons niet te hulp komt, is hij somber over de toekomst, zowel met betrekking tot de ***kwaliteit*** *van het werk als met betrekking tot de* ***kwaliteit*** *van het bestaan van de dierenarts.*

Overwegend dat er ook mensen zijn die kwaliteitsverlaging lijken na te streven, pak ik de Van Dale en kijk onder het lemma 'kwaliteit'. Vrij geciteerd vind ik onder meer: 'mijn dierenarts is een man met veel ***kwaliteiten****'.*

Vergeet u vooral niet te stemmen?

Dr. Rogier Kuiper

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Mastitis bij het rund door *Yersinia pseudotuberculosis*

O.C. Sampimon[1], J. Sol[1], M.G.J. Koene [1], A van der Schaaf[2] en P.A. Kock[1]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 306-8

Casus

Samenvatting

Bij een koe in de vijfde lactatie werd een subklinische mastitis vastgesteld veroorzaakt door *Yersinia pseudotuberculosis*, gepaard gaande met een hoog koecelgetal. Deze verwekker, die ook voor de mens gevaarlijk kan zijn, werd niet eerder in Nederland uit een mastitismonster geïsoleerd. Ondanks een droogstandbehandeling met antibiotica was *Yersinia pseudotuberculosis* in de volgende lactatie nog in hetzelfde kwartier aanwezig. In deze nieuwe lactatie bleef het koecelgetal hoog en de productie was duidelijk lager dan in de voorgaande lactatie. *Yersinia pseudotuberculosis* verspreidde zich, in een periode van een jaar, niet naar de andere kwartieren van deze koe of koppelgenoten op dit bedrijf.

Summary

Mastitis caused by *Yersinia pseudotuberculosis* in a cow

Subclinical mastitis with a raised somatic cell count was diagnosed in a cow in her fifth lactation. It was caused by Yersinia pseudotuberculosis, *which can also infect humans. This is the first time that* Yersinia pseudotuberculosis *has been isolated from a mastitis sample in the Netherlands. Despite treatment with antibiotics in the dry period,* Yersinia pseudotuberculosis *was still present in the same quarter in the subsequent lactation. The somatic cell count was still high and milk production was much lower than in previous lactation. The pathogen did not spread to other quarters of the same cow or to herd mates on the farm over a 1-year period.*

Inleiding

In Nederland zijn *Staphylococcus aureus*, coagulase-negatieve staphylokokken en *Streptococcus uberis* de belangrijkste verwekkers van subklinische mastitis (7). Bij klinische mastitis wordt met name *Escherichia coli*, *S. aureus* en *Streptococcus uberis* gekweekt (7). Naast deze bacteriën worden ook veel andere verwekkers van mastitis geïsoleerd. Een bijzondere mastitisverwekker is *Yersinia pseudotuberculosis*. *Yersinia pseudotuberculosis* behoort tot de familie van de *Enterobacteriaceae*. De bacterie kan in de omgeving persisteren en wordt met name gevonden in het maagdarmstelsel van onder andere apen, varkens, honden, katten, konijnen, ratten en van vogels (4). Het is een zoönose. Een besmetting bij de mens, na consumptie van melk, is beschreven in de Verenigde Staten (4). Na orale opname van de kiem kan, vooral bij kinderen, koorts, een enteritis of sepsis optreden. Na aanhechting en invasie van de darmwand worden necrotische haardjes gevormd in de darmwand, lymfeknopen en organen, voornamelijk de lever en milt. Bij het rund veroorzaakt *Y. pseudotuberculosis* zowel acute, chronische als subklinische enteritiden en sporadisch abortus (1, 5). Bij kalveren met diarreeproblemen is in een aantal gevallen *Y. pseudotuberculosis* aangetoond als oorzakelijke kiem (8). Als verwekker van klinische mastitis bij het rund is *Y. pseudotuberculosis* voorzover beschreven slechts twee keer geïsoleerd en wel in beide gevallen in Zwitserland (1, 5). *Yersinia pseudotuberculosis* is ook eenmaal in de Verenigde Staten beschreven als verwekker van mastitis bij geiten (2).

Dit artikel beschrijft de eerste isolatie van *Y. pseudotuberculosis* uit een melkmonster van een koe met mastitis in Nederland.

Het praktijkgeval

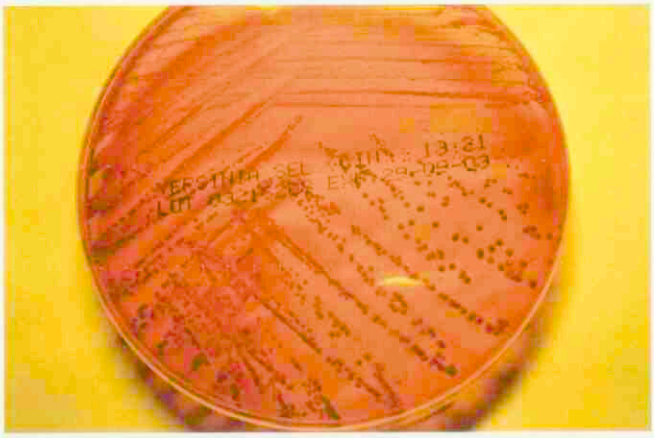
In januari 2003 werd door een veehouder een melkmonster genomen van een koe met een verhoogd koecelgetal. Alleen het rechter voorkwartier werd bemonsterd omdat, dit het enige gezwollen kwartier was en dus mogelijk de oorzaak zou zijn van het verhoogde koecelgetal. Op het moment van monstername was de koe 215 dagen in haar vijfde lactatie. De koe was niet ziek en de melk was normaal van kleur en consistentie. Het melkmonster werd door de dierenarts opgestuurd naar de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD). Dit melkmonster werd op de standaardwijze bacteriologisch onderzocht. Hierbij worden melkmonsters afgeënt op schapenbloedagar (K004P090, Biotrading in Mijdrecht) en op gemodificeerd Edwards medium (K020P090, Biotrading in Mijdrecht) en na incubatie bij 37°C gedurende 24 en 48 uur beoordeeld op groei van mastitispathogenen. Het kwartiercelgetal werd bepaald door het Melkcontrole Station (MCS) in Zutphen. Op de bloedagar werd een reincultuur gevonden, die geïdentificeerd werd als *Y. pseudotuberculosis* met behulp van BBLCrystal (Enteric/nonfermenter ID system, BBL, code 0721224002, indol- en oxidase-negatief).

Het kwartiercelgetal, was 4.890.000 cellen/ml. Dit was de eerste keer dat er door de GD in Nederland uit een melkmonster van een koe *Y. pseudotuberculosis* werd geïsoleerd. Om de diagnose te bevestigen werd de veehouder gevraagd om opnieuw melkmonsters van deze koe en van mogelijke koppelgenoten met dezelfde verschijnselen in te sturen. Van de betreffende positieve koe werden opnieuw aseptisch van het rechter voorkwartier duplo en van de overige drie kwartieren enkelvoudige melkmonsters genomen. Vier koeien met dezelfde klinische verschijnselen hadden ieder twee kwartieren die ook wat gezwollen waren. Van deze kwartieren werden ook melkmonsters genomen. Een dierenarts van de GD stelde bij klinisch onderzoek vast dat het rechter voorkwartier van de *Y. pseudotuberculosis* positieve koe zichtbaar gezwollen was maar dat het dier verder gezond was. Bij palpatie van het kwartier werd een verdikking van ongeveer 12 cm lengte, een breedte van 6 en een dikte van 4 cm in de onderzijde van het kwartier waargenomen. De lymfklieren waren niet vergroot.

[1] Gezondheidsdienst voor Dieren, Postbus 9, 7400 AA Deventer. E-mail: O.Sampimon@gdvdieren.nl
[2] DAP Sneek, Edisonstraat 4, 8606 JJ Sneek.

d o u b l e r e f e r e e d

Uit de twee melkmonsters van het rechter voorkwartier werd opnieuw *Y. pseudotuberculosis* geïsoleerd zowel met de standaardprocedure als op CIN-agar (Figuur 1), een selectieve plaat voor isolatie van *Yersinia* (K208P090, Biotrading in Mijdrecht). Het kwartiercelgetal was in het ene melkmonster 3.295.000 cellen/ml en in het andere 3.331.000 cellen/ml. De overige kwartieren van zowel de positieve koe als van de koppelgenoten waren negatief op *Y. pseudotuberculosis*. De koe werd door de veehouder niet behandeld voor de subklinische mastitis. Op 19 april 2003 werd de koe vervroegd drooggezet met droogzetinjectoren bevattende 300 mg procaïne-benzylpenicilline-monohydraat, 125 mg dihydrosestreptomycinesulfaat en 100 mg nafcilline-natrium-monohydraat. Op 27 juli 2003 kalfde ze af waarna op 6 augustus 2003 opnieuw van alle vier kwartieren melkmonsters werden genomen voor bacteriologisch onderzoek en bepaling van het celgetal. Het rechter voorkwartier was ook dit keer positief op *Y. pseudotuberculosis* met



Figuur 1. *Yersinia pseudotuberculosis* op CIN-agar, een selectieve plaat voor isolatie van *Yersinia* (K208P090, Biotrading in Mijdrecht) Foto: O.C. Sampimon.

een kwartiercelgetal van 1.819.000 cellen/ml. De gevoeligheid van de geïsoleerde *Y. pseudotuberculosis* werd bepaald door middel van de agardiffusiemethode met gebruik van Neo-Sensitabs® van Rosco volgens de ICS-methode (3) en was voor ampi-amoxycilline, amoxicilline-clavulaanzuur, cefquinome, kana-/neomycine, trimethoprim-sulfa en cefoperazone gevoelig. Om te zien of er spreiding van *Y. pseudotuberculosis* in de koppel was geweest werd de koe op 23 maart 2004 nog een keer bemonsterd samen met de kwartieren van negen hoog celgetaldieren (koecelgetal >250.000). Bij deze laatste bemonstering werd opnieuw alleen uit het rechter voorkwartier van de betreffende koe *Y. pseudotuberculosis* geïsoleerd. Het kwartiercelgetal was 3.111.000 cellen/ml. De resultaten van de gevoeligheidstest waren identiek aan de voorgaand keer. Uit de overige kwartieren werd zes keer Stafylokok niet aureus, drie keer *S. aureus* penicillinegevoelig, één keer *S. aureus* penicilline ongevoelig, twee keer vergroenende streptokokken en één keer *Streptococcus uberis* geïsoleerd. Er werd geen *Y. pseudotuberculosis* gevonden.

De melkproductie en het koecelgetal van de vijfde en zesde lactatie van deze koe, geïnfecteerd met *Y. pseudotuberculosis*, is weergegeven in figuur 2. In de vijfde lactatie werd door deze koe 9009 liter geproduceerd met 4.48% vet en 3.42% eiwit in 317 dagen. Het koecelgetal steeg kort voor droogzetten tot 1.600.000 cellen/ml. In de eerste monstername na het afkalven was het koecelgetal 877.000 cellen/ml, dus opnieuw sterk verhoogd.

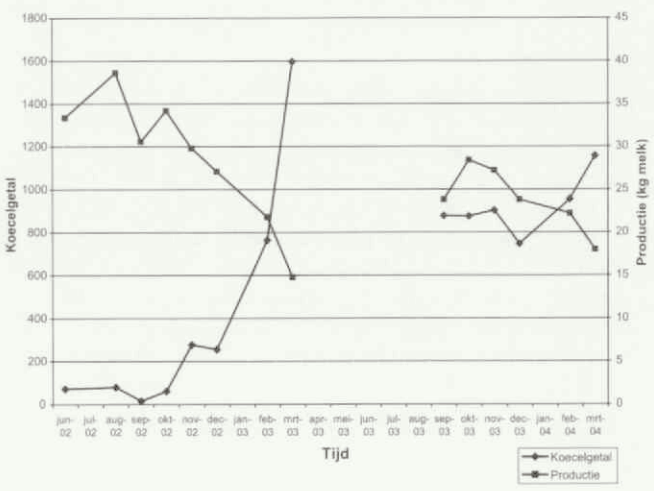
Discussie

Op dit bedrijf is niet met zekerheid vast te stellen hoe het dier besmet is geraakt met *Y. pseudotuberculosis*. Waarschijnlijk is de *Y. pseudotuberculosis*-bacterie vanuit de bedding via het tepelkanaal het kwartier binnengedrongen. Het is ook mogelijk dat het dier via de hematogene of lymfogene weg besmet is geraakt. De bedding kan besmet zijn door dragerdieren zoals honden, katten en knaagdieren (4). Bij palpatie werden geen verdikte lymfklieren gevonden zoals door Bleul en Messerli (1, 6) beschreven bij koeien met klinische mastitis veroorzaakt door *Y. pseudotuberculosis*.

Aan het koecelgetal (Figuur 2) is duidelijk te zien dat de koe besmet is geraakt in november 2002. Het koecelgetal bleef daarna stijgen tot aan de droogstand wat er op duidt dat de bacterie continue aanwezig is geweest. Na het afkalven was het koecelgetal opnieuw duidelijk verhoogd. Droogzetten met antibiotica in april 2003 heeft dus geen effect gehad omdat *Y. pseudotuberculosis* nog steeds aanwezig was in het kwartier. Wel is een droogzetinjector gebruikt die, gezien het antibiogram, effectief geweest had kunnen zijn. Slecht reageren op antibiotica is in overeenstemming met de literatuur (1, 2, 6). Dit wordt waarschijnlijk mede veroorzaakt door ingekapselde processen in besmette kwartieren (1). Nadat het dier besmet was geraakt met *Y. pseudotuberculosis* daalde de melkproductie. In de zesde lactatie was de productie veel lager dan in de vijfde lactatie. Ook in de beschikbare literatuur wordt een scherpe productiedaling door een infectie met *Y. pseudotuberculosis* beschreven (1, 2, 6).

Omdat *Y. pseudotuberculosis* ook besmettelijk is voor de mens, dient op bedrijven waar rauwe melk wordt verwerkt of wordt geconsumeerd de besmette koe te worden behandeld met antibiotica totdat de kiem verdwenen is, of de koe moet worden afgevoerd. Bij het pasteurisatieproces is de overlevingskans van de bacterie gering. Op basis van de diverse monsternames van de betreffende koe met *Y. pseudotuberculosis* en de koppelgenoten met een verhoogd koecelgetal gedurende een periode van ruim een jaar lijkt het aannemelijk dat de besmetting met *Y. pseudotuberculosis* op dit bedrijf beperkt is gebleven tot één koe met één kwartier geïnfecteerd en dat er dus in die periode geen spreiding heeft plaats-

Figuur 2. Melkproductie en koecelgetal in de vijfde en zesde lactatie van de koe geïnfecteerd met *Yersinia pseudotuberculosis*.



double refereed

gevonden. Op grond hiervan lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat *Y. pseudotuberculosis,* op dit bedrijf, niet moet worden beschouwd als een veroorzaker van een bedrijfsprobleem met een verhoogd celgetal en/of klinische mastitis.

Literatuur

1. Bleul U, Buhler K, Stephan R, Pospischil A, and Braun U. Mastitis caused by *Yersinia pseudotuberculosis* in a cow. Vet Rec 2002; 151: 767-9.
2. Cappucci DT, Daniels RB, Perelli-Minetti JE, Furlong HJ, and Wilcox MA. Caprine mastitis associated with *Yersinia pseudotuberculosis*. J Am Vet Med As 1978; 173: 1589-90.
3. Ericsson HM, and Sherris JC. Antibiotic susceptibility testing. Report of an international collaborative study. Acta Path Microbiol Scan Sec 1971; B, Suppl No. 217.
4. Fukushima H, Saito K, Tsubokura M, Otsuki K, and Kawaoka Y. Isolation of *Yersinia* spp. from bovine feces. J Clin Micr 1983; 18: 981-2.
5. McLennan MW, and Kerr DR. Yersiniosis and trace element deficiency in a dairy herd. Aust Vet J 2000; 78: 28-30.
6. Messerli J. *Yersinia pseudotuberculosis*, Erreger einer Mastitis beim Rind. Zbl Bakt Hyg I Abt Orig A 1972; 222: 280-2.
7. Sol J. Cure of *Staphylococcus aureus* mastitis in Dutch Dairy cows. PhD Thesis Utrecht University 2002.
8. Steiner L, Busato A, Burnens A, und Gaillard C. Haufigkeiten und Ursachen von Kalberverlusten und Kalberkrankheiten in Mutterkuhbetrieben. II Mikrobiologische und parasitologische Diagnosen bei Kalbern mit Durchfall. Dtsch Tierarzl Wschr 1997; 104: 169-73.

Artikel ingediend: 05-10-2004
Artikel geaccepteerd: 28-02-2005

SEROLOGISCHE ALLERGIE-TESTEN
non-invasief en quantitatief
voor hond, kat en paard



ALLERCEPT®

- nieuwste methode met Fc_ε-receptoren
- screening op 24 allergenen afzonderlijk
- zeer specifiek en gevoelig

testen op uitsluitend VLOOIENSPEEKSELALLERGIE mogelijk

indien gewenst
HYPOSENSIBILISATIE-OPLOSSING
binnen vier weken

Meer informatie over deze testen of over
Vet·Med·Lab (a division of IDEXX Laboratories B.V.)?
Neem contact op met één van de regio managers in Nederland:
drs. Janine Pijpers, tel. 077-4721336 of
drs. Lisetta Verkleij, tel. 030-6874092

HET LABORATORIUM VOOR DIERENARTSEN
Vet·Med·Lab

dubbelgerefereerd

Otitis genezen én voorkomen. Daar hebt u een doelgericht duo voor.

Met uw deskundige advies én de juiste middelen, kan otitis goed genezen en vaak zelfs voorkomen worden. Surolan is de oplossing die zowel antibacterieel als antimycotisch, jeukwerend als analgetisch werkt tegen otitis en huidinfecties.

Otoclean werkt aanvullend en preventief. Deze unieke alcoholvrije oorreiniger in hygiënische monodosissen, reinigt de oren zacht maar grondig. Een wekelijkse reiniging met Otoclean vermindert het risico op otitis aanzienlijk.

Genezen met Surolan en preventief reinigen met Otoclean: met zo'n doelgericht duo worden honden en katten optimaal beschermd!

NIEUW!
Surolan is nu ook geregistreerd voor de bestrijding van otitis veroorzaakt door Oormijt bij honden en katten

Otoclean®
voorkomt

Oorreinigingsmiddel voor honden en katten. Otodologische oplossing-16 flesjes monodosis van 5 ml.

Samenstelling: Salicyzuur (2,32 mg), propyleenglycol, polyglycol, ethoxydiglycol, gereinigd water, glycerine, melkzuur, cucumis sativus, cetraria islandica, mimosa tenuiflora, oliezuur.

Eigenschappen: OTOCLEAN® bevat keratolytische, oorsmeer oplossende, verzachtende, hygiënische en hydraterende bestanddelen die het product buitengewoon geschikt maken voor de hygiëne en verzorging van de uitwendige gehoorgang van hond en kat, doordat het de gehoorgang vrijhoudt van vuil-, oorsmeer- of secreetophopingen.

Dosering: Gebruik OTOCLEAN® in beide gehoorgangen van de hond resp. kat. Breng voldoende aan, afhankelijk van de grootte van het dier. - Bij grote dieren moet voor elk oor een flesje (5 ml) worden gebruikt. - Bij middelgrote of kleine dieren kan de inhoud van een flesje over beide oren worden verdeeld.

Voorzorgsmaatregelen: Uitsluitend voor uitwendig gebruik, vermijd contact met de ogen. Bewaren beneden 30°C. Lees vóór gebruik eerst de bijsluiter.

Surolan®
geneest

Samenstelling: miconazolnitraat, prednisolonacetaat, polymyxine B-sulfaat

Diersoorten: hond en kat

Indicaties: * bacteriële otitis en dermatitis veroorzaakt door *Staphylococcus spp., Streptococcus spp., Pseudomonas spp., Escheria coli* * mycotische otitis en dermatitis veroorzaakt door *Microsporum spp., Trichophyton spp., Candida spp., Malassezia pachydermatis (Pityrosporum pachydermatis)*

Dosering en wijze van toediening:

Oren: na het reinigen van de gehoorgang, tweemaal per dag, enkele druppels Surolan in het oor aanbrengen. Om een goede verdeling van het preparaat te verkrijgen, dienen oor en gehoorgang goed gemasseerd te worden.

Huid: tweemaal per dag worden enkele druppels Surolan op de letsels aangebracht en goed ingewreven.

De behandeling moet zonder onderbreking gedurende enkele dagen na het verdwijnen van de symptomen voortgezet worden. In sommige gevallen kan een behandeling van 2 à 3 weken noodzakelijk zijn. Voor een nog langere behandeling raadpleeg uw dierenarts.

Registratienummer en status: REG NL 3153; UDA

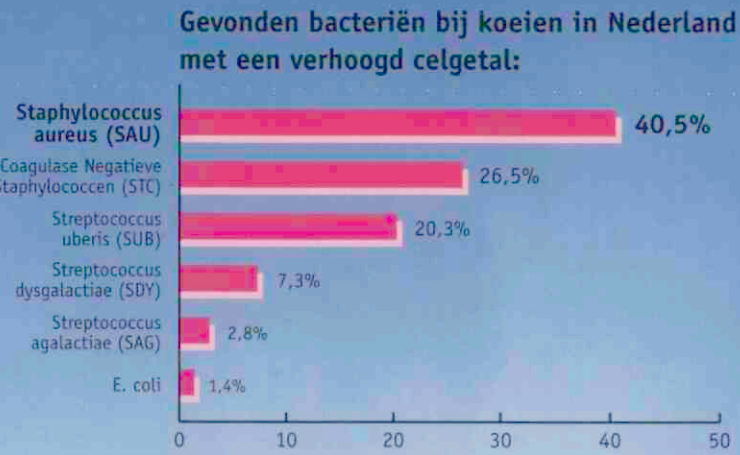


Verdere informatie is verkrijgbaar bij:
Janssen Animal Health • Een divisie van Janssen-Cilag B.V.
Dr. Paul Janssenweg 150 • Postbus 90240 • 5000 LT Tilburg

JANSSEN ANIMAL HEALTH

ORBENIN® EXTRA DRY COW

DE UNIEKE DROOGZET-INJECTOR MET DE KLEINE DEELTJES CLOXACILLINE



Bron: 24.262 melkmonsters G.D. in het jaar 2000.

ORBENIN® EXTRA DRY COW

De droogstand is de ideale periode om bacteriën, die verantwoordelijk zijn v subklinische mastitis, te bestrijden.

Staphylococcen zijn in Nederland de me voorkomende mastitisverwekkers.

ORBENIN® EXTRA DRY COW, met unieke kleine deeltjes, zorgt voor het hoog genezingspercentage. Oók bij Staphylococ aureus.

ORBENIN EXTRA DRY CO

REKENT AF ME STAPHYLOCOCCEN



OEDC/DA/042005/OP

foto: Veet

Orbenin® Extra Dry Cow, REG NL 6901 UDA. Per injector 600 mg cloxacilline in een langwerkende zalfbasis. Doeldier: rund. Indicatie: ter behandeling van aanwezige intramammaire infecties veroorzaakt door Streptococcus agalactia, -dysgalactiae en -uberis, en Staphylococcus aureus bij melkvee tijdens de droogstand. Ter preventie van infecties veroorzaakt door Corynebacterium pyogenes gedurende de droogstand. Wachttijd vlees: 28 dagen. Wachttijd melk: na afkalven bij meer dan 42 dagen droogstand: 96 uur. Verdere informatie is op aanvraag beschikbaar.

Pfizer

Pfizer Animal Health

Pfizer Animal Health bv
Postbus 37 • 2900 AA Capelle a/d IJssel
www.pfizerah.nl • secretariaat.ahg@pfizer.c

© 2005 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel
® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

Heupdysplasie

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Een diagnose van heupdysplasie en een operatie aan de knieën. Handig? Ach, als de eigenaar ermee instemt is er weinig aan de hand. Maar als de eigenaar het na de operatie op haar heupen krijgt, wordt het lastig.

Hinkend hondje

Hoewel, hond'je', een Rottweiler reu van bijna een half jaar is al geen kleine puppy meer. Deze jongen loopt rechtsachter flink kreupel en komt om die reden bij de dierenarts. Die vermoedt natuurlijk wel gewrichtsproblemen, maar het onderzoek wordt wat bemoeilijkt door de attitude van de hond. In de praktijk hadden ze al eerder gemerkt dat de hond nu niet bepaald een allemansvriend is, en deze keer moet de stagiaire de kennismaking met een paar tanden in haar arm bekopen. Uit de röntgenfoto's (onder sedatie) blijkt aan de linkerheup ernstige heupdysplasie waar op termijn een bekkenkanteling voor nodig zal zijn. Dat verklaart echter niet waarom de hond aan zijn rechterachterpoot kreupel loopt. De dierenarts kijkt dus nog even verder, en vindt aan rechtsachter een zeer slechte knie. Zelfs in gesedeerde toestand blijkt dat de hond pijn heeft, en het schuiffenomeen is duidelijk waar te nemen. Dat lijkt op een kruisbandlaesie. Uit nieuwe röntgenfoto's blijken geen andere oorzaken, dus de dierenarts houdt het op een kruisbandlaesie als waarschijnlijkheidsdiagnose. Hij stelt voor om de hond hier de volgende dag aan te opereren.



Linkse schuiver

Tijdens de voorbereidingen voor de operatie controleert de dierenarts beide knieën nogmaals op het schuiffenomeen. Opvallend genoeg schuift nu ook de linkerknie bevallig heen en weer. De dierenarts twijfelt aan zijn geheugen en neemt telefonisch contact op met de eigenaar om te verifiëren dat het echt om de rechterpoot ging. Dat wordt bevestigd, dus de dierenarts maakt de rechterachterpoot open. Daar wacht hem een verrassing: de kruisbanden en de meniscus zijn geheel in tact! Wat nu? De dierenarts gaat ervan uit dat de eigenaar wel het beste voor haar hond zal willen (en heeft weinig zin om zijn ledematen opnieuw aan een onderzoek van de wakkere hond bloot te stellen), dus hij maakt dan meteen ook maar de linkerknie open. Ook daar is alles perfect in orde.

Verkeerde (tafel-)poot

De eigenaar wordt gebeld dat de operatie wel goed is verlopen, maar niet erg zinvol was. Ze komt naar de praktijk, waar de hond aan een tafelpoot is vastgebonden. Als de eigenaar dat ziet, en ook nog te horen krijgt dat de hond voor niets aan zijn rechter- en aan zijn linkerknie is geopereerd, is ze zo verbolgen dat ze de hond direct mee naar huis neemt, ondanks het advies om de hond in de kliniek te laten verzorgen. Nee, dank u wel, als de hond op een dieronwaardige manier aan de tafelpoot wordt vastgebonden kan hij beter thuis zijn. De dierenarts probeert uit te leggen dat het onverstandig is om een hond die zodanig onbenaderbaar is, in een hok te zetten, maar daar wil de eigenaar niets van horen.

Knietje

Eenmaal thuis gaat de hond zijn eigen hechtingen te lijf, waardoor de operatiewonden ontstoken raken. Dan is de maat vol en stapt de eigenaar naar het Tuchtcollege. Het Tuchtcollege begint met het terzijde schuiven van de discussie over het karakter van de hond. Dit is niet van belang voor de vraag of de dierenarts veterinair juist heeft gehandeld. Ook de oorzaak van de ontstoken operatiewonden en de al dan niet gebrekkige nazorg blijven buiten beschouwing; er zijn teveel tegenstrijdige verklaringen afgelegd.

Wel van belang is dat de dierenarts zonder toestemming zonder meer de linkerpoot is gaan opereren. Daarvoor hadden zwaarwegende redenen aanwezig moeten zijn, want het is een groot nadeel voor een hond om zich voort te moeten bewegen met twee geopereerde knieën. Helemaal als je in aanmerking neemt dat die beweging toch al niet optimaal was door de aanwezige HD. Het enkele feit dat ook de linkerknie een schuiffenomeen vertoonde, was niet voldoende voor een operatie zonder toestemming.

Wat niet helpt, is dat een opvolgend dierenarts de röntgenfoto's bekijkt, en vaststelt dat de dierenarts op de foto's per ongeluk rechts en links heeft verwisseld. Op de gemaakte foto lijkt de linkerheup dysplastisch, maar het gaat in werkelijkheid om de rechterheup. Linksom of rechtsom, de dierenarts krijgt een waarschuwing. Nog net zonder de tip dat rechts de hand is waar je duim links zit…

De castratie van de hengst; verleden, heden en toekomst

M.A. van der Velden[1]

Uit en Voor de praktijk

Verantwoording

"*Hoewel de castratie de oudste en meest toegepaste operatie is bij het paard, is de vraag hoe deze ingreep moet worden uitgevoerd nog steeds actueel*". Aldus luidde één van de stellingen behorend bij het proefschrift, waarop de auteur van dit artikel in 1981 promoveerde. En wat toen gold, geldt nu nog. De discussie over dit onderwerp is nog steeds springlevend. Dit was voldoende reden om in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde dit onderwerp weer eens aan de orde te stellen.

Inleiding

In de loop der jaren zijn voor de castratie van de hengst vele methoden ontwikkeld. Deze overziende is het niet mogelijk om één daarvan te bestempelen als de beste, laat staan als de enige juiste, om daarmee vervolgens dan alle andere methoden als minder geschikt of zelfs als ongeschikt te beoordelen c.q. te veroordelen en te verwerpen. Puur vanuit chirurgisch oogpunt bezien zijn sommige methoden wel te prefereren boven andere, maar bij de beoordeling van de geschiktheid van een bepaalde methode speelt in belangrijke mate mee onder welke omstandigheden de castratie wordt uitgevoerd.
Voor de dierenarts die hengsten castreert is het van belang dat hij kennis heeft van de uitvoering van de diverse methoden en van de daaraan verbonden voordelen en nadelen c.q. risico's, om dan mede gelet op de omstandigheden en in goed overleg met de eigenaar tot een verantwoorde keuze en werkwijze te komen. Dit houdt echter beslist niet in dat er onder alle omstandigheden op een verantwoorde wijze gecastreerd kan worden. Een castratie is en blijft een operatie, waarover mogelijk in het verleden nog wel eens te nonchalant gedacht is. In de tegenwoordige tijd en in de toekomst, en met de huidige stand van zaken en ontwikkelingen in de paardenhouderij enerzijds en in de diergeneeskunde anderzijds, zal men er steeds meer naar moeten streven om de omstandigheden waaronder dieren geopereerd worden zo optimaal mogelijk te maken.

Met de castratie, uitgevoerd als nutsoperatie, wordt beoogd het uitschakelen van de spermaproductie, maar vooral ook van de testosteronproductie, omdat met dit laatste de libido van de hengst verdwijnt. Deze doelstelling wordt zeker bereikt wanneer beide testikels verwijderd zijn. Daarnaast wordt ernaar gestreefd complicaties tijdens en na de operatie zoveel mogelijk te voorkomen.
De kans op het optreden van peri- en postoperatieve complicaties is afhankelijk van een aantal factoren:

De gekozen castratiemethode
Aan iedere methode kleven voor- en nadelen. Het goed kennen daarvan is niet alleen nodig om in een bepaalde situatie uit de verscheidenheid aan methoden een verantwoorde keuze te kunnen maken, maar ook om op de aan de gekozen methode verbonden risico's te kunnen anticiperen en zodoende de kans op complicaties zo klein mogelijk te maken.

De omstandigheden waaronder de castratie wordt uitgevoerd
Sommige complicaties hangen vooral samen met de mate van contaminatie niet alleen tijdens maar ook na de operatie, hetgeen in belangrijke mate bepaald wordt door de omstandigheden waaronder de castratie wordt uitgevoerd en van de verdere maatregelen die in het kader van de a- en antiseptiek worden getroffen.

De mate van weefselbeschadiging tijdens de operatie
De uitgebreidheid en de mate van de toegebrachte weefselbeschadigingen ('tissue trauma') worden enerzijds bepaald door de gekozen castratiemethode, maar hangen anderzijds ook af van de technische vaardigheden van de chirurg. Veel weefselschade leidt tot een grotere productie van wondvocht en tot extra zwelling in het wondgebied. De kans dat een bepaalde mate van contaminatie tot een infectie leidt hangt onder andere af van de lokale weerstand van het weefsel. Veel weefselbeschadiging veroorzaakt circulatiestoornissen, waardoor de lokale afweerreacties minder worden. Dit vergroot de kans op een klinische wondinfectie. Omdat bij iedere castratiemethode de zaadstreng gekneusd en/of geligeerd wordt, sterft de stomp daarvan af. Wanneer er in dit necrotische weefsel bacteriën terechtkomen, kan gemakkelijk een purulente funiculitis ontstaan.

De anesthesie
Zowel wanneer de castratie aan het staande dier wordt uitgevoerd, alsook wanneer dit aan het liggende dier gebeurt, is een goede analgesie belangrijk. Verzet van het dier, pijnreacties en onverwachte bewegingen leiden de aandacht van de chirurg af en verstoren een vlotte voortgang van de operatie. Daardoor wordt onder andere de kans op contaminatie groter.

Verleden

Voor de castratie van de hengst werd in het verleden - en wordt ook nu nog vaak - een open methode (dat wil zeggen zonder sluiting van de operatiewonden) gebruikt, waarbij gekozen kon/kan worden voor de onbedekte, halfbedekte en mogelijk ook voor de bedekte methode, uitgevoerd aan het staande dan wel liggende dier. De reden om de castratiewonden open te laten was het feit dat de castratie werd uitgevoerd onder praktijkomstandigheden i.e. in de eerstelijns praktijk bij de eigenaar thuis. De reële kans op contaminatie tijdens de operatie maakte het wenselijk dat niet steriel wondvocht goed kon afvloeien.
In dit artikel zal niet op de technische uitvoering van de onbedekte, halfbedekte en bedekte castratie worden ingegaan. Deze is voldoende beschreven (12, 24), en wordt derhalve als bekend verondersteld. Wel zal een beeld geschetst worden van de ontwikkelingen die zich in de afgelopen decennia op dit gebied hebben voorgedaan.

[1] *Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Faculteit der Diergeneeskunde, discipline Heelkunde, Universiteit Utrecht. Correspondentie: M.A. van der Velden, Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard, Faculteit der Diergeneeskunde, discipline Heelkunde, Yalelaan 12, 3584 CM Utrecht. Tel: 030-2531350, Fax: 030-2537970, E-mail: m.a.vandervelden@vet.uu.nl*

In 1983 werden in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde de resultaten gepubliceerd van een enquête, die gehouden was onder de leden van de Groep Practici Grote Huisdieren van de KNMvD (14). Daarbij werd een aantal vragen voorgelegd, waarbij het met name ging om de wijze van castreren en het optreden van postoperatieve complicaties. Uit de antwoorden bleek dat toentertijd het merendeel van de dierenartsen (88 procent) er de voorkeur aan gaf de castratie uit te voeren aan het liggende dier. De meeste dierenartsen legden de hengsten neer met chloralhydraat en gaven vervolgens een lokale anesthesie. Vijftig procent van de dierenartsen castreerde onbedekt, 44 procent halfbedekt en zes procent bedekt. Dit resulteerde in het gegeven dat van de in totaal 1850 door de responderende dierenartsen gecastreerde hengsten er 870 onbedekt en 980 halfbedekt of bedekt gecastreerd waren. Na onbedekte castratie werd achtmaal vaker een omentum- of darmprolaps gezien dan na (half)bedekte castratie (0,8 procent respectievelijk 0,1 procent); bij het ene dier dat na een halfbedekt castratie toch een prolaps kreeg, was de bedekte zaadstreng wel gekneusd maar niet geligeerd. Opvallend was dat wondinfecties wat vaker ontstonden na onbedekte dan na (half)bedekte castraties: zestien procent respectievelijk dertien procent. Dit was in tegenspraak met de toen maar ook nu nog algemeen geldende gedachte dat complicaties bij de wondgenezing (overmatige zwelling van scrotum en preputium, wondinfectie, funiculitis) vaker gezien worden na (half)bedekte castraties. Vergeleken met de onbedekte castratie worden bij de (half)bedekte castratie meer handelingen uitgevoerd, waardoor de operatie langer duurt en er ook meer weefselschade wordt toegebracht.

In datzelfde jaar werden ook de resultaten gepubliceerd van 1007 castraties uitgevoerd in de toenmalige Kliniek voor Veterinaire Heelkunde te Utrecht (19). Alle hengsten waren liggend en halfbedekt gecastreerd. Ze waren neergelegd met chloralhydraat en verder lokaal geanestheseerd (subcutaan naast de raphe en intratesticulair). In alle gevallen waren de zaadstrengen geligeerd. Alle castraties gebeurden poliklinisch; enkele uren na de operatie gingen de dieren weer naar huis.

Bij ruim dertig procent van de dieren traden thuis complicaties op. Deze bleven meestal beperkt tot overmatige wonden preputiumzwelling. Bij 21 procent trad herstel op, al dan niet na tussenkomst van de eigen dierenarts. Bij negen procent ontstond een chronisch purulente funiculitis, die operatief behandeld moest worden. De teleurstellende resultaten werden toegeschreven aan de niet optimale chirurgische omstandigheden tijdens de castratie. Uiteraard was het scrotum gewassen en gedesinfecteerd, maar de omgeving daarvan was niet steriel afgedekt. Ondanks de lokale anesthesie was de analgesie vaak niet optimaal; vooral tijdens het opstropen van de huid en tunica dartos en het kneuzen van de zaadstreng traden pijnreacties en dus ongewenste bewegingen van het dier op. De castraties waren meestal gedaan door de jonge en in chirurgisch opzicht dus nog weinig ervaren medewerkers, terwijl er bovendien altijd nog een uitgebreide participatie was van geheel onervaren co-assistenten, aan wie ook nog uitleg gegeven moest worden. Niet gepubliceerd, maar binnenshuis wel bekend, was het feit dat na de castratie van éénzijdig cryptorchide hengsten problemen met de wondgenezing aanzienlijk minder vaak voorkwamen, ook aan de kant van de normaal afgedaalde testikel, die altijd gewoon halfbedekt verwijderd was. Deze hengsten waren vanwege hun cryptorchidie altijd onder algehele anesthesie geopereerd, de omgeving van het operatiegebied was steriel afgedekt, en de operaties waren uitgevoerd door de meer ervaren chirurgen.

Verbetering van de chirurgische omstandigheden voor de 'gewone' castraties bleek wel degelijk zinvol te zijn. De hengsten werden voortaan niet meer 'even gauw' poliklinisch gecastreerd. Ook hengsten met normaal afgedaalde testikels werden beschouwd als operatiepatiënten, opgenomen en in het operatieprogramma ingeroosterd. Ze werden gecastreerd onder algehele anesthesie en onder optimale condities betreffende de a- en antiseptiek. Het percentage stoornissen bij de wondgenezing daalde naar tien procent, ook al werden de meeste castraties nog steeds door de minder ervaren chirurgen gedaan (8).

In 1989 organiseerde de Vakgroep Algemene Heelkunde en Heelkunde van de Grote Huisdieren op initiatief van de toenmalige Groep Paardenpractici van de KNMvD een bijeenkomst in de vorm van een klinische les. Het doel daarvan was te komen tot meer eensgezindheid onder de beroepsbeoefenaars over de castratietechnieken en de acceptatiegraad van de daaruit voortvloeiende complicaties, zodat in beroepsaansprakelijkheidsgevallen meer duidelijkheid zou bestaan over de rechtmatigheid of onrechtmatigheid van schadeclaims.

Eén en ander resulteerde in een publicatie in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde: "*Op weg naar een veterinair-professionele standaard betreffende de castratie van de hengst*" (21). De veterinair-professionele standaard werd omschreven als: *het zorgvuldig volgens de op grond van wetenschap en ervaring aangegeven wijze handelen als een gemiddeld bekwaam dierenarts van gelijke categorie in gelijke omstandigheden met middelen die in redelijke verhouding staan tot het concrete behandelingsdoel.*

Allereerst wordt in deze publicatie gesteld dat de castratie van de hengst als ingreep niet moet worden onderschat. De primaire doelstelling, het wegnemen van de testikels, wordt altijd wel bereikt. Het zijn echter de peri- en postoperatieve complicaties die het beoogde resultaat, zijnde een ongestoord herstel van het dier, nadelig beïnvloeden. Maar met de moderne (lees: in 1989!) chirurgische en anesthesiologische technieken zijn deze wel aanzienlijk te reduceren.

Bij de castratie van een hengst onder praktijkomstandigheden heeft de dierenarts de keuze uit de bedekte, halfbedekte en onbedekte methode, uitgevoerd aan het staande dan wel liggende dier. Van de mogelijk optredende complicaties zijn de zaadstrengbloeding en de darmprolaps de meest gevreesde, terwijl wondinfecties met eventueel daaruit voortvloeiende funiculitiden het meest voorkomen. Gebleken is dat het aantal wondinfecties aanzienlijk verminderd kan worden door de beginselen van de chirurgie, met name met betrekking tot de anti- en aseptiek, strikt na te leven (8). De meest levensbedreigende complicatie is de darmprolaps. De kans daarop is het grootst na onbedekte castratie. Kwantitatieve gegevens hierover zijn schaars en variëren vrij sterk. Merkens en Rutgers (14) noemen voor Nederlandse omstandigheden een percentage van 0,8 procent darm- of omentumprolapsen na onbedekte castratie van 870 hengsten. Een Duitse publicatie (17) noemt voor alleen darmprolapsen een percentage van bijna 0,8 procent na bedekte castratie (maar zonder gebruik van een ligatuur!) van ongeveer zeshonderd hengsten. Een Australische publicatie (9)

meldt een percentage van bijna drie procent darmprolapsen na onbedekte castratie van 371 hengsten. Tussen 1977 en 1987 werden bij de Kliniek voor Veterinaire Heelkunde zestien dieren aangeboden met een prolaps van omentum (N= 6) of darm (N= 10). Daarvan waren er elf onbedekt gecastreerd en vijf halfbedekt, waarvan vier zonder ligatuur; bij het vijfde dier bleek de ligatuur afgegleden te zijn (26).
Door de auteurs worden uiteindelijk de volgende uitspraken gedaan (21):

1. *Er moet gezorgd worden voor een adequate analgesie. Daarvoor zijn thans (lees 1989!) voldoende farmaca en technieken voorhanden.*
2. *Elementaire chirurgische beginselen moeten in acht genomen worden.*
   a. *Infecties moeten voorkomen worden door zo aseptisch mogelijk te werken.*
   b. *Zaadstrengbloedingen moeten worden tegengegaan door toepassing van een adequate hemostase; onderbinding van de zaadstreng met een ligatuur is daarvoor de veiligste manier.*
3. *Ter voorkoming van een prolaps van omentum of darm is een halfbedekte castratie met gebruik van een ligatuur de aanbevolen methode.*
4. *De eigenaar van de hengst moet geïnformeerd worden over de risico's van de ingreep c.q. de te gebruiken methode, en dat vooral in samenhang met zijn/haar wensen, de omstandigheden en de kosten.*

De uiteindelijke conclusie luidt tenslotte: *voor de castratie van de hengst onder praktijkomstandigheden is de halfbedekte methode met gebruik van een ligatuur en uitgevoerd aan het liggende dier de veiligste methode.*

Sindsdien onderwijzen wij dit aan veterinaire studenten. Ook wordt door ons dit standpunt ingenomen wanneer wij geraadpleegd worden bij juridische procedures, aansprakelijkheidskwesties en schadeclaims. Tijdens twee PAO-D-cursussen, één in 1995 en één in 2001/2002, is één en ander nogmaals duidelijk naar voren gebracht en toegelicht. De cursus in 2001/2002 was een onderdeel van de 'Basiscursus Erkenning Paardendierenarts' en werd gevolgd door 520 dierenartsen. Dit betekent dat alle thans erkende paardendierenartsen op de hoogte zijn van een standpunt, dat toentertijd (in 1989!) tot stand kwam en mede gedragen werd door een groot deel van de beroepsgroep.

Heden

In 2003 is door collega Loomans, verbonden aan de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard en werkzaam in de Ambulante Kliniek, in het kader van zijn onderzoek betreffende de ontwikkeling van de paardengeneeskunde in Nederland, onder andere gekeken naar het gebruik van de diverse castratiemethoden in ons land. Deze inventarisatie betrof 34 eerste- en tweedelijns praktijken/klinieken, waarin 74 erkende paardendierenartsen werkzaam waren. Deze collega's hadden in 2002 in totaal 1820 hengsten gecastreerd, en wel met gebruikmaking van de volgende methode:

- 13 procent staand onbedekt
- 34 procent staand halfbedekt
- 17 procent liggend halfbedekt buiten
- 18 procent liggend halfbedekt binnen
- 1 procent liggend Müller
- 17 procent liggend methode lies
- 0 procent laparoscopisch.

Opvallend, en in zekere zin ook teleurstellend, is dat bij 47 procent, en dus bij bijna de helft van de hengsten, toch nog een methode was gebruikt die met ons inziens goede argumenten zeker niet wordt aanbevolen: onbedekt vanwege het risico van een darmprolaps, halfbedekt maar verricht aan het staande dier vanwege een verhoogd risico op contaminatie van de operatiewonden tijdens de castratie. Het feit dat er nog steeds zoveel hengsten staand gecastreerd worden - en zelfs veel vaker dan in 1983 - hangt ongetwijfeld samen met het feit dat bij veel paardeneigenaren nog steeds veel huiver bestaat ten aanzien van een algehele anesthesie bij hun paard. Dit betreft niet alleen de anesthesie zelf, maar zeker ook het neerleggen en weer moeten opstaan van het dier.
Toch zijn er met name sinds de PAOD-cursus van 2002 ook andere ontwikkelingen te melden. Binnen de beroepsgroep (Groep Geneeskunde van het Paard, de GGP) is een discussie op gang gekomen, die onder andere geleid heeft tot de recente uitgave van een brochure voor paardeneigenaren: informatiebrochure 'De Castratie van de Hengst'. In deze brochure wordt na een uiteenzetting over de halfbedekte en onbedekte castratie, alsmede over het castreren aan het staande dan wel liggende dier, als conclusie gesteld dat *voor de castratie van een hengst onder praktijkomstandigheden de halfbedekte methode, waarbij de zaadstreng en de tunica vaginalis tezamen worden afgebonden en die wordt uitgevoerd aan het liggende dier onder narcose, de veiligste methode is.*
Uit het onderzoek van collega Loomans blijkt verder dat bij achttien procent van de gecastreerde hengsten een methode was toegepast waarbij de operatiewonden direct gesloten werden teneinde een genezing per primam daarvan te bewerkstelligen. De 'primary closure' method volgens Müller werd maar zelden toegepast (één procent); het overgrote deel (zeventien procent) werd gecastreerd via de lies. Voordelen van een gesloten methode zijn een nog verder terugdringen van wondinfecties, omdat postoperatieve contaminatie van de scrotaalholte via nog open wonden niet meer mogelijk is, een snellere wondgenezing en daarmee een kortere herstelperiode voor het dier. Omdat echter voor iedere gesloten methode geldt dat een goede antiseptiek essentieel is, kunnen ze alleen maar toegepast worden aan het liggende dier onder algehele anesthesie, hetgeen betekent dat ze alleen geschikt zijn voor toepassing in een kliniek (15, 16, 17, 18).

De 'primary closure method' volgens Müller

Deze methode was reeds ontwikkeld in de 70-er jaren (16) en is algemeen bekend geworden als de 'primary closure method'. De operatie wordt uitgevoerd aan het dier in zij- of rugligging onder algehele anesthesie. Na openen van het cavum vaginale via een snede onderin het scrotum wordt het bijbalbandje gekliefd en de onbedekte zaadstreng geligeerd. De testikel en bijbal worden verwijderd, waarna de scrotaalwond in drie lagen gesloten wordt: de tunica vaginalis, de tunica dartos en de huid. Een vergelijkbare methode is beschreven door Lowe en Dougherty, met als enige verschil dat zij het cavum vaginale benaderen via een snede aan de basis van het scrotum (13). De 'primary closure method' volgens Müller is naderhand ook door anderen beschreven (12, 20, 24).
Omdat het een onbedekte castratie is, blijft er aanvankelijk een open verbinding bestaan tussen buikholte en cavum vaginale, waardoor darmen via het lieskanaal in het cavum vaginale terecht kunnen komen. Omdat het scrotum weer ge-

sloten is ontstaat er niet een echte darmprolaps, maar wel een hernia inguinalis/scrotalis. Soms treedt incarceratie van de darm op en is snel chirurgisch ingrijpen noodzakelijk. Wanneer geen incarceratie optreedt, blijft operatieve behandeling eveneens geïndiceerd, maar grote spoed is minder vereist.
Een ander risico waarmee bij de uitvoering van deze methode rekening gehouden moet worden, is een postoperatieve bloeding uit de zaadstrengstomp wanneer deze niet goed geligeerd is. Omdat het scrotum gesloten is, zal het bloed niet naar buiten komen, waardoor de bloeding niet zichtbaar wordt. Het bloed komt in het scrotum en loopt verder de buikholte in. Enige zwelling van het scrotum zal wel optreden, maar ook niet meer dan dat. De bloeding wordt pas manifest wanneer het dier veel bloed verloren heeft en in shock geraakt. Er wordt dan ingegrepen in een erg laat stadium, wat de kans op overleven veel kleiner maakt (20).
Goede resultaten met de 'primary closure method', toegepast bij een beperkt aantal hengsten, waren door ons al eerder gepubliceerd (8, 20). In de loop der jaren zijn door ons ongeveer driehonderd hengsten op deze manier gecastreerd. Bij één dier ontstond een hernia scrotalis en bij één dier een nabloeding; beide paarden hebben het overleefd, maar moesten daarvoor wel een tweede operatie ondergaan (21). Daarnaast hebben wij enkele dieren geopereerd wegens een hernia scrotalis die elders was ontstaan na castratie met de 'primary closure method'. Ook vanuit andere Nederlandse klinieken is melding gemaakt van het incidenteel optreden van een hernia inguinalis/scrotalis na toepassing van de 'primary closure method' (15). Met name vanwege het risico van de postoperatieve hernia, ook al is de incidentie daarvan klein, is de 'primary closure method' volgens Müller bijna geheel verdrongen door de castratie via de lies.

De bedekte castratie via de lies

Deze methode, die later ontwikkeld is dan de 'primary closure method' volgens Müller, is inmiddels ook door diverse auteurs beschreven (11, 24, 25). De operatie wordt uitgevoerd aan het dier in rugligging onder algehele anesthesie. Over de uitwendige liesopening wordt een snede gemaakt door de huid, de subcutis en de fascia scrotalis. Vervolgens wordt de met tunica vaginalis omgeven zaadstreng opgezocht. Dan wordt de tunica vaginalis met daarin de zaadstreng en de testikel losgetrokken vanuit het scrotum. Onderin het scrotum bevindt zich het ligamentum scroti. Dit is een restant van het oorspronkelijke gubernaculum en vormt een wat steviger verbinding tussen de tunica vaginalis en tunica dartos. Soms ligt er een kleine arterie in dit ligament. Om een nabloeding in het scrotum te voorkomen is het raadzaam om het ligament met arterie eerst te ligeren en pas daarna te klieven. Daarna volgt een bedekte castratie: de met tunica vaginalis omgeven zaadstreng wordt zo hoog mogelijk gekneusd, geligeerd en doorgesneden. De wond in de lies wordt in twee lagen gesloten.
De resultaten die met deze methode bereikt worden zijn erg gunstig. Uit een retrospectief onderzoek van 379 hengsten met normaal afgedaalde testikels bleek dat slechts bij zeven paarden (1,8 procent) complicaties optraden (18). Bij drie dieren ontwikkelde zich overmatige zwelling van het scrotum, bij een ander dier ontstond in één scrotumhelft een hydrocèle. Alle vier paarden herstelden spontaan. Bij twee dieren ontstond een wondinfectie, die genas middels een antibioticumkuur. Bij één paard trad een éénzijdige nabloeding uit de zaadstreng op; deze kon door een tweede operatie verholpen worden.
Omdat het een bedekte castratie is, kan er naderhand geen hernia ontstaan. Een ander voordeel van deze methode is dat een chirurg die daarmee vertrouwd is geraakt, geen problemen zal hebben met de castratie van een inguinaal cryptorchide hengst, omdat de benadering van de cryptorche testikel hetzelfde is, namelijk via een snede ter hoogte van de uitwendige liesopening (18).
Ook de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard en andere klinieken hebben goede ervaringen met deze methode. Het ziet er thans naar uit dat dit de meest toegepaste methode wordt en voorlopig ook zal blijven voor de castratie van een hengst onder kliniekomstandigheden.

De laparoscopische castratie

In de negentiger jaren werd in verschillende publicaties melding gemaakt van de mogelijkheid van een laparoscopische castratie, waarbij het met name ging om de castratie van abdominaal cryptorchide hengsten (3, 5, 6, 7). De laparoscopische castratie, met name wanneer deze verricht wordt aan het staande dier, was ontwikkeld om de verschillende peri- en postoperatieve complicaties van de gangbare inguinale en para-inguinale benaderingen van de abdoninaal gelegen testikel(s) te voorkomen. Door middel van laparoscopie wordt de abdominale testikel gelokaliseerd. Via een kleine incisie in de flank wordt deze vervolgens buiten de buikholte gebracht, waarna de zaadstreng geligeerd en gekliefd wordt. Echter in geval van éénzijdige abdominale cryptorchidie moet daarna nog de normaal afgedaalde testikel verwijderd worden. Eerdere studies bij hengsten met normaal afgedaalde testikels hadden aangetoond dat het ligeren van de zaadstreng en in de buik, al of niet gevolgd door klieven daarvan, resulteerde in avasculaire necrose van de testikels en daarmee tot het stoppen van de productie van testosteron (22, 27). Dit leidde ertoe dat wij in onze kliniek het via laparoscopie ligeren (en klieven) van de zaadstreng in de buikholte, maar dan zonder verwijdering van de testikels, zijn gaan toepassen bij zowel cryptorche als normale hengsten. De technische uitvoering van de operatie is elders uitvoerig beschreven (22, 23). Omdat de testikels niet verwijderd worden, moet naderhand het testosterongehalte in het bloed bepaald worden om vast te kunnen stellen of de operatie inderdaad geslaagd is.
De ervaring leerde dat de operatie niet in alle gevallen succesvol was; een aantal dieren bleef hengstengedrag vertonen en testosteron produceren. De oorzaak daarvan moet gezocht worden in de complexe bloedvoorziening van de testikels. De belangrijkste arterie is uiteraard de in de zaadstreng verlopende A. testicularis. Vlak naast de ductus deferens, en dus ook in de zaadstreng ligt een kleine arterie, de A. deferentialis of A. ductus deferentis. Bovendien lopen er in de liesstreek en buiten de tunica vaginalis nog twee andere arteriën, de A. cremasterica en de A. pudenda externa. Gebleken is dat er via het mesorchium, het ligamentum caudae epididymidis (het bijbalbandje) en het ligamentum testis proprium verschillende anastomosen bestaan tussen vertakkingen van alle vier genoemde arteriën (2, 4, 10). Wanneer intra-abdominaal de zaadstreng volledig geligeerd en gekliefd is, zullen bij een beperkt aantal hengsten de bestaande anastomosen zodanig verwijden dat vanuit de A. cremasterica en A. pudenda externa voldoende bloed de testikel kan bereiken om het volledig necrotisch worden daarvan te voor-

komen. Ons is gebleken dat intra-abdominaal gelegen testikels altijd volledig necrotisch worden, maar dat de kans dat een normaal afgedaalde testikel nog gedeeltelijk vitaal blijft ongeveer 3,4 procent bedraagt, terwijl dit voor een inguinaal gelegen testikel ongeveer 5,6 procent is. Dit betekent dat de kans op niet slagen van een laparoscopische castratie bij een hengst met inguinaal gelegen of normaal afgedaalde testikels varieert van ongeveer zeven tot elf procent. Immers, wanneer door één van beide testikels testosteron geproduceerd blijft worden, is de operatie mislukt en moeten alsnog beide testikels verwijderd worden. Dit betekent dat de laparoscopische castratie zonder verwijdering van de testikels een goede methode is voor de castratie van een abdominale klophengst, maar dat het beslist geen zekere methode is voor de castratie van een inguinale klophengst, noch voor die van een normale hengst. Goede informatie aan de eigenaar is essentieel, wanneer deze methode ter sprake komt.

Toekomst

Alle tot op heden toegepaste castratiemethoden zijn chirurgische ingrepen en daarom nooit zonder risico voor het dier. Bovendien zijn ze irreversibel; het effect ervan kan niet meer ongedaan gemaakt worden. Daarom bestaat er in toenemende mate belangstelling voor de reversibele immunocastratie, die wordt uitgevoerd door middel van herhaalde intramusculaire injecties (1). Deze techniek is in eerste instantie ontwikkeld om hengsten die besmet zijn met Equine Virus Arteritis (EVA) daarvan vrij te krijgen. Door een tijdelijke daling van de testosteronspiegel stopt niet alleen de uitscheiding van het virus met het sperma, maar het virus verdwijnt ook volledig. Als na enige tijd het effect van de vaccinatie is verdwenen, keert de functie van de testikels weer terug, en is de hengst genezen. Op grond van recent uitgevoerde experimenten kan gesteld worden dat reversibele immunocastratie wel mogelijkheden biedt, maar nog niet in de praktijk toepasbaar is (1). Een vraag die dan nog wel beantwoord moet worden is in hoeverre behandeling met hormonale middelen toelaatbaar zal zijn bij paarden die gebruikt worden in de sport.

Zolang de castratie nog wordt uitgevoerd als een chirurgische ingreep moet, zoals in de inleiding van dit artikel al is gezegd, ernaar gestreefd worden om het optreden van complicaties tijdens en na de castratie zoveel mogelijk te voorkomen. Dit betekent voor de auteur van dit artikel dat wanneer hij thans weer een stelling zou moeten formuleren, die nu als volgt zou luiden: *De castratie van de hengst moet, net als alle andere operaties bij het paard, onder kliniekomstandigheden worden verricht.* Wanneer dat aan het liggende dier gebeurt, kan de halfbedekte methode worden toegepast, maar een gesloten methode verdient toch wel de voorkeur, zeker voor de castratie van oudere hengsten. Zoals het zich thans laat aanzien zal dan meestal voor de bedekte castratie via de lies gekozen worden. Toch zullen er voorlopig eigenaren blijven die er, mede of vooral om financiële redenen, voor kiezen dat hun hengst staande gecastreerd wordt. De laparoscopische castratie kan dan overwogen worden, maar in het overleg met de eigenaar zal aan de orde moeten komen dat er een reële kans bestaat dat de operatie mislukt en de testikels dan alsnog onder narcose verwijderd moeten worden.

Humane chirurgen en chirurgen van gezelschapsdieren zullen zich over de nieuw geformuleerde stelling geenszins verbazen. Ik ben mij er echter wel van bewust dat het in de paardengeneeskunde, en dat betreft dan zowel dierenartsen als eigenaren, nog zeker geen algemeen geaccepteerde opvatting is. Gelukkig wordt er in ieder geval wel over gepraat en worden er standpunten ingenomen die zeker in de goede richting wijzen. Ik wil daarom besluiten met enkele passages uit de slotopmerking van de informatiebrochure 'De Castratie van de Hengst' van de GGP.

Wanneer een eigenaar besluit zijn hengst te laten castreren, moet hij/zij beslissen waar en door wie hij dat laat doen. De eigen (Erkende Paarden)dierenarts kan de eigenaar voorlichten over de verschillende methoden die er bestaan en de daaraan verbonden voor- en nadelen, ook als het gaat om de keuze tussen een castratie onder praktijkomstandigheden of in een kliniek. Zo zijn aan een castratie in een kliniek minder risico's verbonden en het herstel van het dier zal doorgaans vlotter verlopen, maar de rekening is ook hoger. Kwaliteit bij de uitvoering van de castratie kost geld. De behandeling van onverwachte of onvoorziene complicaties kost echter ook geld, en soms kost het zelfs een paard. Financiële aspecten mogen bij de besluitvorming best een rol spelen, maar het belang van het dier moet toch centraal blijven staan. Voor dit laatste zijn eigenaar en dierenarts samen verantwoordelijk.

Dankbetuiging

De auteur wil de collegae prof. dr. A. Barneveld, dr. J.M. Ensink, dr. W.R. Klein, drs. J.B.A. Loomans en dr. A.B.M. Rijkenhuizen hartelijk bedanken voor hun bereidheid om het manuscript kritisch door te lezen en van commentaar te voorzien.

Literatuur

1. Colenbrander B. Immunocastration in stallions and mares. PAOD-cursus Alternatieve castratie bij de hengst, 2002.
2. Collin B. La vascularisation artérielle du testicule chez le cheval. Anat Histol Embryol 1973; 2: 46-53.
3. Davis EW. Laparoscopic cryptorchidectomy in standing horses. Vet Surg 1997; 26: 326-31.
4. Ellenberger W, und Baum H. Handbuch der Vergleichenden Anatomie der Haustiere, 17e Auflage, Julius Springer Verlag, Berlin, 1932: 1060-3.
5. Fischer AT, and Vachon AM. Laparoscopic cryptorchidectomy in horses. J Am Vet Med Assoc 1992; 201: 1705-8.
6. Fischer AT, and Vachon AM. Laparoscopic intra-abdominal ligation and removal of cryptorchid testes in horses. Equine Vet J 1998; 30: 105-8.
7. Hendrickson DA, and Wilson DG. Laparoscopic cryptorchid castration in standing horses. Vet Surg 1997; 25: 335-9.
8. Homburg-van den Broek FTPM en Rutgers LJE. Een vergelijking tussen het sluiten en het openlaten van de scrotaalwonden bij de castratie van de hengst. Tijdschr Diergeneeskd 1989; 114 (9): 489-92.
9. Hutchins DR, and Rawlinson RJ. Eventration as a sequel to castration of the horse. Australian Vet J 1972; 48: 288-91.
10. Jantosavicova J, und Jantosavic J. Topographisch-anatomische Angaben über A. testicularis, A. ductus deferentis und A. cremasterica beim Hengst. Gegenbaurs morphol. Jahrb, 1983; 129: 467-82.
11. Keller H, Elker M, und Schad D. Hengstkastration mit inguinale Schnittführung und primären Wundverschluß. Prakt. Tierarzt 1996; 77 (10): 890-5.
12. Kersjes AW, Németh F, and Rutgers LJE. A Colour Atlas of Large Animal Surgery. Wolfe Medical Publication Ltd, 1985: 54-6.
13. Lowe JE, and Dougherty R. Castration of horses and ponies by a primary closure method. J Am Vet Med Assoc 1972; 160 (2): 183-89.
14. Merkens HW en Rutgers LJE. Een inventarisatie van de castratie van de hengst aan de hand van een enquête gehouden onder Nederlandse dierenartsen. Tijdschr Diergeneeskd 1983; 108 (18): 712-7.
15. Muiswinkel K van. Castratie met primaire sluiting van de scrotaalwond. PAOD-cursus Alternatieve castratie bij de hengst, 2002.
16. Müller H. Die Kastration des Hengstes nach heutigen chirurgischen Grundsätzen. Tierärztl Umschau 1972; 32: 183-8.
17. Prietz G von, und Teichert K. Kastration des Hengstes. Mh Vet Med 1980; 35: 685-91.

18. Riemersma DJ. Castratie over de lies. PAOD-cursus Alternatieve castratie bij de hengst, 2002.
19. Rutgers LJE en Merkens HW. Ervaringen met de halfbedekte castratie bij de hengst. Tijdschr Diergeneeskd 1983; 108 (18): 705-11.
20. Rutgers LJE en Merkens HW. Primaire sluiting van de scrotaalwond bij de castratie van de hengst. Tijdschr Diergeneeskd 1983; 108 (18): 717-22.
21. Rutgers LJE en Kersjes AW. Op weg naar een veterinair-professionele standaard betreffende de castratie van de hengst. Tijdschr Diergeneeskd 1989; 114 (9): 493-9.
22. Rijkenhuizen ABM, and Grinwis GCM. Castration of the stallion: preferably in the standing horse by laparoscopic techniques? Pferdeheilkunde 1999; 16: 425-9.
23. Rijkenhuizen ABM, and Dijk P van. Diagnostic and therapeutic laparoscopy in the horse: experiences in 236 cases. Pferdeheilkunde 2002; 18: 12-20.
24. Schumacher J. The testis and associated structures. In: Equine Surgery 2nd edn., Eds: Auer JA, and Stick JA, Philadelphia: WB Saunders, 1999: 526-8.
25. Sedrish SA, and Leonard JM. How to perform a primary closure castration using an inguinal incision. AAEP Proceedings 2001; 47: 423-5.
26. Velden MA van der, and Rutgers LJE. Visceral prolapse after castration in the horse. A review of 16 cases. Equine Vet J 1990; 22: 9-12.
27. Wilson DG, Hendrickson DA, Cooley AJ, and Degrave-Madigan E. Laparoscopic methods for castration of equids. J Am Vet Med Assoc 1996; 209: 112-4.

Lokaal anesthesie als oplossing om pijn te verminderen

Faculteit der Diergeneeskunde en Platform Pijn bij Dieren pleiten voor lokaal anesthesie bij castratie biggen

Berichten en verslagen

De Faculteit der Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht en de Stichting Nationaal Platform Pijn bij Dieren pleiten voor het toepassen van plaatselijke verdoving bij het castreren van biggen. Lokaal anesthesie om de pijn te verminderen wordt tot op heden slechts op vrijwillige basis toegepast. Over dit streven is op vrijdag 1 april 2005 gesproken tijdens de themamiddag 'De toevoegende waarde van de lokaal anesthesie bij castratie van biggen'.

Castratie onder lokale verdoving

De themamiddag was georganiseerd door de Sectie Anesthesiologie en de Sectie Varkensgezondheidszorg van de Faculteit der Diergeneeskunde in samenwerking met de Stichting Nationaal Platform Pijn bij Dieren. Dit initiatief heeft de uitgesproken steun van de Commissie Ethiek van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren. In de landelijke pers is de castratie onder lokale verdoving ten onrechte gepresenteerd als alternatief voor de huidige uitvoering van de castratie. Lokale verdoving dient veeleer gezien te worden als een maatregel tot vermindering van de pijn en daarmee beperking van de welzijnsaantasting, totdat een definitieve regeling van kracht is.

Geen finale oplossing

Ook de Werkgroep 'Alternatieven voor het castreren van varkens', een initiatief van LTO Vakgroep Varkenshouderij en de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, acht castratie onder plaatselijke verdoving met lidocaïne vanaf 1 januari 2006 haalbaar. De overheid zal daartoe wel maatregelen moeten nemen. De werkgroep blijft echter streven naar een in de hele EU geldend verbod op chirurgische castratie van varkens per 1 januari 2009. Naar verwachting is er in Europees verband dan pas een technisch en economisch haalbaar, en voor de markt acceptabel alternatief voor de chirurgische castratie. Tot die tijd blijft chirurgische castratie het middel om de zogenaamde 'berengeur' van varkensvlees te voorkomen.

Bron: Universiteit Utrecht. Zie ook *www.pijnbijdieren.nl*

UKG-onderzoek naar allergie bij katten

M.A. Wisselink

In het kader van lopend onderzoek naar het therapeutisch effect van cyclosporine A bij atopische dermatitis bij katten zijn wij op zoek naar patiënten die voldoen aan de volgende criteria:

- een met jeuk gepaard gaande chronische dermatitis
- geen reactie op een zelf bereid hypoallergeen dieet (dus bijvoorbeeld op basis van struisvogel-, lams- of paardenvlees) gedurende zes weken
- een volwaardige vlooienbestrijding gedurende minimaal zes weken voorafgaand aan verder onderzoek
- (tijdelijk) effect van toegediende corticosteroïden.

Eigenaars moeten met een tussentijd van één maand tweemaal bij de afdeling dermatologie komen voor een klinische evaluatie, huidtest en bloedonderzoek (inclusief IgE-bepaling). Bij de eerste keer worden tevens huidbiopten genomen. Voor de genoemde onderzoeken en de medicijnen gedurende één maand worden geen kosten berekend. Eigenaars betalen alleen het eerste consult.

Voor nadere inlichtingen of het aanmelden van patiënten kunt u contact opnemen met de telefonische spreekuren van de discipline dermatologie: elke maandag van 12.00 tot 13.00 uur, op (030) 2531681, elke dinsdag van 15.30-16.30 uur, op (030) 2531483, of per e-mail: m.a.wisselink@vet.uu.nl. Wij danken u bij voorbaat voor uw medewerking.

FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen Congres, leerzaam én gezellig

Paul Overgaauw

De Voorjaarsdagen waren dit jaar, met ruim 1600 dierenartsen uit 43 landen, wat grootser van opzet door de gezamenlijke organisatie met de FECAVA (Federation of European Companion Animal Veterinary Associations) en de FEEVA (Federation of European Equine Veterinary Associations). Dit was mogelijk ook de reden dat de tentoonstelling een stuk uitgebreider was dan andere jaren en dat bij het uitgebreide schema van de lezingen in deze vorm in het vervolg een leesbril uitgereikt dient te worden. Voor het paardenprogramma was men erin geslaagd de AAEP (American Association of Equine Practitioners) naar Nederland te halen. De AAEP had een sterke afvaardiging gestuurd, waaronder de huidige president Scott Palmer. Ook de BEVA (British Equine Veterinary Asscociation) was goed vertegenwoordigd met de past-president Alistair Barr en de president Lesley Barwise. Uit de vele lezingenprogramma's die gevolgd konden worden is een selectie gemaakt van enkele onderwerpen op het gebied van gezelschapsdieren. De onderwerpen betreffende het paard kunt u in een verslag van Ellen van der Zaag, verderop in dit Tijdschrift (pag. 332) vinden.

De Voorjaarsdagen 2005 waren de laatste onder voorzitterschap van Jolle Kirpensteijn. Na vele jaren van tomeloze inzet voor dit congres, heeft hij het stokje overgegeven aan een nieuwe voorzitter: Paul van Hooydonk. Ook Van Hooydonk draait al heel wat jaren mee in het Voorjaarsdagencircus. De nieuwe voorzitter wist nog meer veranderingen te melden, namelijk dat de Voorjaarsdagen in 2006 op donderdag, vrijdag en zaterdag zullen worden gehouden in plaats van vrijdag, zaterdag en zondag. De DANS verschuiven naar vrijdag en zaterdag.

Pre-congress day

Op donderdag 14 april kon men al kiezen uit een scala van onderwerpen, zoals het Equine advanced dentistry wet lab (georganiseerd in Utrecht door Instruvet) waar verschillende technieken op het paard gedemonstreerd werden; een bijeenkomst van de European Society of Veterinary Oncology (ESVONC) met als thema 'tumorinfiltratie en neo-angionese en de rol bij de ontwikkeling van metastasen' als onderdeel van het concept nieuwe ontwikkelingen in de oncologie (pathogenese) en de therapie; een symposium over wondgenezing georganiseerd door de Veterinary Wound Healing Association; een lezingenprogramma van de Nederlandse Vereniging Fysiotherapeuten voor Dieren (NVFD) over rugproblemen bij het paard en het gezelschapsdier; het Hill's-Boehringer Management Symposium met in het middagprogramma een splitsing voor paarden en gezelschapsdieren; een Pijn Management Symposium; het Royal Canin-Merial Veterinary Surgery Symposium met onderwerpen op het gebied van zowel de weke-delen als orthopedische chirurgie; een bijeenkomst met lezingen van de European Veterinary Society for Small Animal Reproduction en tenslotte het Bayer Symposium over parasitaire zoönosen bij gezelschapsdieren.

Infectieziekten gezelschapsdieren

Op de middag van de eerste dag gaven dr. Herman Egberink en dr. Engelien van Duijkeren in een viertal goed bezochte voordrachten namens de Hoofdafdeling Infectieziekten en Immunologie van de Faculteit der Diergeneeskunde een overzicht van de actuele stand van zaken op het gebied van de infectieziekten bij gezelschapsdieren.

Diarree

Van Duijkeren sprak over een aantal nieuwe bacteriologische inzichten op het gebied van diarree, otitis externa, urineweginfecties en pyothorax. Van honden met diarree waarvan fecesmonsters bij het VMDC werden aangeboden was 63 procent BO-negatief. De meest gestelde bacteriologische diagnose in de groep BO-positieve monsters was *Clostridium*-overgroei (37%). In achttien procent van de ge-



Alistair Barr, past president BEVA en Lesley Barwise, president BEVA. *Foto: dr. M. Sloet*

Josef Boenig, Wayne MacIlwraight en Scott Palmer, president van de AAEP. *Foto: dr. M. Sloet*

Geert Moorman (links) ontvangt de Hill's Excellence in Veterinary Healthcare Award. *Foto: Wim Kuik*

Foto's dr. M. Sloet



Herman Geertsen, algemeen directeur KNMvD.



Inge Wijnberg, winnares van de Interpolis Award en Emile Welling.



Jolle Kirpenstein met Ingrid Huver, die de tweede prijs voor de Royal Canin Resident & Research for Clinical Research heeft gewonnen.

vallen werd *Campylobacter* geïsoleerd en bij twee procent hemolytische *E. coli*. In tegenstelling tot wat wel eens wordt gedacht behoren *Salmonella* spp., niet tot de normale darmflora van de hond. Deze werden dan ook bij slechts één procent aangetroffen. Ook enkele resultaten van parasitologisch onderzoek werden besproken. Uit een groep van bijna 2000 fecesmonsters werd in circa vijf procent van de gevallen *Giardia* geïsoleerd en eenzelfde percentage *Cystoisospora*. Opvallend is de prevalentie van de zogenaamde brillendoosjesgist *Cyniclomyces guttulatus* in bijna vijftien procent van de monsters van honden met chronische of recidiverende diarree. Deze gist komt normaliter voor in de maag van konijnen, cavia's en chinchilla's, maar speelt dus mogelijk ook een rol bij de hond. Tenslotte werd besproken in welke gevallen het raadzaam is om bacteriologisch onderzoek (BO) van de feces te laten verrichten. Dat leidde tot het volgende rijtje:

- Wanneer meerdere dieren in een groep last hebben van diarree;
- Wanneer diarree leidt tot ernstige ziekteverschijnselen en/of gepaard gaat met koorts;
- Wanneer er sprake is van hemorrhagische diarree;
- Wanneer er sprake is van chronische, recidiverende diarree.

Otitis externa

Bij otitis externa zijn bacteriologische infecties vrijwel altijd secundair en er moet dus ook gekeken worden naar primaire of predisponerende factoren. Een overzicht van de resultaten van het BO bij meer dan 1800 gevallen van otitis externa leert dat *Staphylococcus intermedius* (38%), *Pseudomonas aeruginosa* (22%), *Streptococcus G* (13%) en *Proteus* spp. (10%) de meest geïsoleerde kiemen zijn. Gisten worden in 51 procent van de gevallen geïsoleerd. Het totaal van de genoemde percentages is hoger dan 100 omdat regelmatig sprake is van menginfecties. Veel voorkomende maar lastige combinaties vanwege de verschillende gevoeligheden voor antimicrobiële middelen, zijn die van *Pseudomonas aeruginosa* met *Streptococcus G*, en van *Staphylococcus intermedius* met gisten.

Urinewegaandoeningen

Aan het VMDC aangeboden monsters bij urineweginfecties bij de kat blijken nog steeds in het merendeel (80%) van de gevallen BO-negatief, terwijl bij honden ongeveer tachtig procent van de gevallen juist positief wordt bevonden. Essentieel hierbij is wel dat wordt uitgegaan van monsters die via cystocentesis zijn verkregen. De meest frequent geïsoleerde bacterie bij de kat is *E. coli* (42%), gevolgd door *Staphylococcus* spp. (23%). Opvallend daarbij is het grote aantal coagulasenegatieve staphylococcen dat in reincultuur werd gekweekt. Normaliter worden die als weinig pathogeen beschouwd. Voor een correcte behandeling van lagere urineweginfecties is een therapieduur van tien tot veertien dagen noodzakelijk in acute gevallen en drie tot vier weken in chronische gevallen. Antibiogrammen van *E. coli* uit urine bij katten laten zien dat deze kiem het meest gevoelig is voor amoxycilline/clavulaanzuur (92% van de isolaten is volledig gevoelig). Voor enrofloxacin is dat 84 procent, voor TMPS 71 procent en voor amoxicilline 52 procent. Opvallend is het lage percentage isolaten dat volledig gevoelig is voor de eerste generatie cefalosporinen, namelijk 27 procent (de meeste zijn intermediair gevoelig).

Pyothorax

Uit monsters afkomstig van katten met een pyothorax blijkt in de helft van de gevallen een anaërobe mengcultuur te worden gekweekt terwijl er bij een kwart *Pasteurella* spp. een rol spelen. *Nocardia* spp. worden bijna nooit aangetroffen, terwijl daar wel vaak in eerste instantie aan wordt gedacht. Het is dan ook verstandig de antibioticumkeuze bij katten met pyothorax meer af te stemmen op anaërobe infecties en niet op *Nocardia*. Amoxycilline/clavulaanzuur, eventueel in combinatie met metronidazol, wordt daarbij aanbevolen. Fluoroquinolonen werken niet tegen anaërobe infecties en zijn dus geen geschikte blinde eerste keuze.

Feline Infectieuze Peritonitis

Vervolgens ging dr. Herman Egberink in op de nieuwste inzichten met betrekking tot FCoV/FIP en de feline calicivirussen. Het lastigste probleem bij FIP vormt de diagnostiek. FCoV (Feline Corona Virus) komt wijd verbreid voor: in huishoudens met meerdere katten is tachtig tot negentig procent van de dieren seropositief. Het biotype FeCV (Feline enterale Corona Virus) komt verreweg het meest voor en ver-

oorzaakt geen of slechts zeer milde ziekteverschijnselen. Het biotype FIP, gekenmerkt door het vermogen zich in macrofagen te kunnen vermeerderen, is echter zeer virulent. De voor FIP karakteristieke pyogranulomateuze laesies ontstaan door neerslag van antigeen-antilichaamcomplexen. FIP en FeCV kunnen (anti)genetisch niet met zekerheid van elkaar worden onderscheiden, hetgeen de diagnostiek bemoeilijkt. Nieuwe technieken, zoals een PCR-methode specifiek voor messenger-RNA (mRNA), zouden in de toekomst een oplossing kunnen bieden. In 93 procent van de katten waar de diagnose FIP postmortaal was bevestigd kon mRNA worden aangetoond, terwijl dat slechts bij vijf procent van de gezonde katten uit catteries of huishoudens met een FIP-kat het geval was. Ook detectie van viraal antigeen in macrofagen afkomstig uit ascitesvloeistof kan een extra aanwijzing vormen. Bepaling van serum FCoV-titers is slechts van zeer beperkte waarde.

Niesziekte en FCV

Feline calicivirussen (FCV) spelen een belangrijke rol in het niesziektecomplex. Uit recent, nog niet gepubliceerd, onderzoek bij twintig catteries blijkt dat in Nederland bij 49 procent van de katten met verschijnselen van URTD (Upper Respiratory Tract Disease) FCV kon worden geïsoleerd tegenover 22 procent van klinisch gezonde katten. Recent is in Utrecht onderzoek gestart met het doel de vraag te beantwoorden of de in de huidige vaccins opgenomen serotypen (voornamelijk de F9-stam) nog voldoende beschermen tegen de actueel circulerende veldstammen. Nederlandse dierenartspraktijken kunnen daaraan deelnemen door het, na voorafgaand overleg, afnemen en inzenden van keelswabs. In de VS en in Engeland zijn de laatste jaren uitbraken vastgesteld van een geheel nieuwe variant van het calicivirus, een hemorrhagische vorm. Enkele kenmerken hiervan zijn een hoge mortaliteit, subcutane oedemen en multipele ulcera. Het beeld lijkt op dat van VHS bij het konijn, dat ook door een calicivirus wordt veroorzaakt. De huidige vaccins bieden geen bescherming tegen deze zeer virulente systemische variant.

Antibioticaresistentie en MRSA

Meticilline Resistente *Staphylococcus Aureus* (MRSA) staat bekend als een gevaarlijke ziekenhuisbacterie. In Nederland is één procent van de in ziekenhuizen geïsoleerde stafylokokken de MRSA-stam, in België en Duitsland liggen die percentages tussen de tien en de dertig procent. Inmiddels blijkt dat deze bacterie ook sporadisch voorkomt bij dieren, in andere Europese landen overigens ook weer vaker dan in Nederland. In 2003 is in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde het eerste Nederlandse geval gepubliceerd, bij een Ierse Setter die in Italië was geopereerd wegens een maagtorsie. Overigens kan het gen dat codeert voor de meticillineresistentie (het mecA-gen) regelmatig worden gevonden bij coagulasenegatieve stafylococcen, en is het recent ook gevonden bij een *Staphylococcus intermedius* ('MRSI') Aan de hand van enkele interessante casussen werd nader op de problematiek van multiresistente bacteriën ingegaan, waarbij bleek dat ook *E. coli*-isolaten steeds vaker resistent blijken te zijn voor grote groepen antibiotica.

Vaccinatiebeleid

De middag werd afgesloten door Herman Egberink, die inging op de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van het vaccinatiebeleid. Er komen steeds meer onderzoeksresultaten beschikbaar, onder andere uit brede veldstudies, die aantonen dat de bescherming tegen virusinfecties als canine distemper, parvo- en adenovirus en feline panleukopenie, veel langer aanwezig is dan één jaar. Daardoor zijn extensievere vaccinatieschema's mogelijk waarbij niet meer elk jaar een volledige cocktail hoeft te worden gegeven. Tenslotte werd aan de hand van een interessante casus aandacht besteed aan een minder bekend virus, het cowpoxvirus. De prevalentie hiervan in Nederland is niet bekend, maar infecties bij katten komen voor. Knaagdieren zijn drager van het virus en vormen het reservoir en de besmettingsbron voor de kat. Op de plek van de eerste infectie ontwikkelt zich een pokachtige laesie, later ontstaan secundaire laesies elders op het lichaam. Systemische verschijnselen doen zich alleen voor bij jonge of immuungedeprimeerde katten. Nadere aandacht is op zijn plaats, omdat het hier een (potentieel gevaarlijke) zoönose betreft.

Praktijkmanagement

Op zaterdag organiseerde de AUV voor de Nederlandse dierenarts een ochtendsessie over praktijkmanagement, een onderwerp dat leeft gezien de lezingen op dit gebied de dag ervoor.



Jolle Kirpenstein en Victor Szatmári, eerste prijswinnaar Royal Canin Resident & Research Award for Clinical Research. *Foto: dr. M. Sloet*



Loïs Lane. *Foto: Wim Kuik*



Jolle Kirpenstein en Maurice Zandvliet, winnaar van de tweede prijs voor de Royal Canin Resident & Research Award for Fundamental Research. *Foto: dr. M. Sloet*

Als spreker was uitgenodigd Wouter de Vries, docent dienstenmarketing aan de VU in Amsterdam. Zijn lezing was zeer onderhoudend en het onderwerp 'Dienstenmarketing' werd op een aanschouwelijke wijze gepresenteerd waarbij hij niet schroomde om met het nodige cynisme, zichzelf, zijn publiek en ook degenen die hij citeerde van commentaar te voorzien.
Na een korte inleiding over zichzelf begon hij met een schematische uiteenzetting van de belangrijkste facetten van het dienstverlenen. Volgens De Vries ligt de uitdaging om meer omzet te creëren niet zozeer in prijsverhogingen dan wel in het samenstellen van een mix van nieuwe markten, nieuwe producten, oude markten en oude producten. Hierbij dient men zich vooral af te vragen waarin je nu werkelijk goed bent aan de hand van je kernvaardigheden en de interpretatie die de consument hieraan geeft. Een aantal aansprekende voorbeelden maakten duidelijk wat perceptie met de waarheid doet. In een niet al te lang stukje tekst telden tachtig procent van de toehoorders in 25 seconden namelijk drie keer de letter F, waar er toch echt zes in bleken te staan!
Uiteindelijk leidt de mix van Wat, Hoe en Wie tot de 'Experienced Quality' van de consument, die tezamen met de 'Expected Quality' leidt tot de 'Total Perceived Quality'. Aan de hand van de marketingmix (4 P's), die door De Vries werd uitgebreid tot Personeel-Product-Proces-Plaats-Prijs-Promotie, daagde De Vries de dierenartsondernemer uit om eens op een 'andere' manier na te denken over omzetverhoging.

International Elbow Working Group (IEWG)

Elleboogdysplasie (ED) wordt regelmatig gezien in de praktijk, niet alleen bij jonge, groeiende honden, maar ook bij volwassen dieren. Op zondag organiseerde de IEWG daarom een middag met lezingen over klinische en radiologische aspecten en de chirurgie van de verschillende vormen van ED. De IEWG is in 1989 opgericht met als doel de kennis rondom ED meer te bundelen en uit te dragen om zo de prevalentie te gaan beperken. Er worden inmiddels al foktechnische maatregelen genomen in de kynologie op basis van screening, vereist door de Raad van Beheer en de rasverenigingen.

Voeding

Het thema van de Week van het Huisdier is dit jaar 'Goed gevoed' oftewel gericht op diervoeding. De lezingen die in dit kader waren georganiseerd op zondag met als sprekers dr. Richard Nap (*Voeding is Communicatie*), prof. dr. Herman Hazewinkel (*Ongebalanceerde Voeding*) en drs. Frank Verstappen (*Leven van Voeding*), werden helaas maar matig bezocht.

Vincent Biourge van het Royal Canin Research Centre in Frankrijk hield op voedingsgebied twee interessante lezingen. De eerste had als titel: 'Werken gehydrolyseerde eiwit diëten nu echt?' Hij bevestigde dat inderdaad aangetoond is dat gehydrolyseerde eiwitten hypoallergeen werken. Met name geldt dit voor de vrije aminozuurmengsels. Voor de zogenaamde anallergische peptiden ontbreekt dit bewijs nog. Naast voedingsallergie kunnen deze diëten op basis hiervan ook worden gebruikt bij het irritable bowel syndrome (IBD) en exocriene pancreasinsufficiëntie (EPI).
Ook dr. Petra Roosje (Afdeling Dermatologie, Universiteit Bern) gaf in haar presentatie aan een voorkeur te hebben voor gehydrolyseerde eiwitdiëten. Als dieren hier niet op reageren wijkt ze uit naar een eliminatiedieet met één eiwitbron op basis van paard, varken (gekookt), geit, konijn, vis, struisvogel of hert voor de hond en paard, geit, konijn of eend bij de kat. Wanneer dieren allergisch zijn voor melk of rundvlees, wordt afgeraden om lamsvlees te gebruiken in verband met het bestaan van kruisreactiviteit.
De tweede lezing van Biourge ging over de verzadiging van urine in relatie met aandoeningen van de lagere urinewegen (blaasgruis). Over dit onderwerp verschijnen in de wetenschappelijke wereld nog veel tegenstrijdige berichten en is er nog geen eensluidend standpunt. Biourge gaf aan dat het concept van relatieve supersaturatie van de urine (RSS) naast de urine-pH een belangrijke rol speelt als het gaat om het ontstaan van urolithiasis. Het blijkt dat de urine van kleinere honden meer verzadigd is dan die van grote honden, hetgeen de grotere prevalentie van urolithiasis bij deze groep kan verklaren. Op zich is het logisch dat verdunde urine (veel laten drinken die patiënten) de kans op het neerslaan van kristallen verkleint. Op basis van deze theorie zou een dieet samengesteld kunnen worden dat onafhankelijk van de pH preventief kan werken tegen de vorming van zowel struviet (lage pH gewenst) als calciumoxalaat (hogere pH gewenst) bij de kat. Tenslotte bestaat de indruk dat een hoog natriumgehalte, om de diurese te bevorderen, een negatief effect heeft bij dieren met beginnend nierfalen.

VET-café De Molen en de KNMvD

Zeer succesvol was de start dit jaar van VET-café 'De Molen', een echt bruin café door de RAI het afgelopen jaar gebouwd. Hierin presenteerde de KNMvD zich in samenwerking met diverse andere organisaties, zoals de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, Groep Geneeskunde van het Paard, Stichting Nederlandse Databank Gezelschapsdieren, de Week van het Huisdier en Dierenarts in Beeld. Er werd alvast een tipje van de sluier opgelicht over de nieuwe website van de KNMvD en er was veel documentatiemateriaal te vinden. Belangrijkste was dat men in een aangename ambiance kon spreken met vertegenwoordigers van het bestuur en het bureau, die onderwerpen als communicatie en contact met de leden hoog in het vaandel hebben staan.

Nieuwe producten

Door de industrie werden op de tentoonstelling enkele nieuwe producten geïntroduceerd. De firma Mecan heeft een wondzalf op basis van honing en essentiële oliën opgenomen in het programma. De zalf was tijdens de presentatie echter nog niet gesteriliseerd, hetgeen binnenkort wel zal gebeuren (met straling). Ook brengt Mecan een apparaat op de markt voor de fysiotherapie, ondersteund door de Nederlandse Vereniging Fysiotherapeuten voor Dieren, gebaseerd op Transcutaneous Electrical Nerve Stimulation (TENS) en Electrical Muscle Stimulation (EMS). Indicaties zijn onder andere zenuwbeschadiging, pijn, herstel na orthopedische ingrepen, artritis en artrose.
Ethicon presenteerde een gecoate vicryl hechtdraad met het antibacteriële triclosan (Vicryl Plus®). Humaan treedt in drie tot vier procent van de chirurgische ingrepen een wondinfectie op, waarvan zestig procent beperkt blijft tot de incisie. Met gebruikmaking van dit nieuwe hechtmateriaal verwacht de fabrikant dat dit percentage verder omlaag gebracht kan worden. Vooral huidhechtingen bij de kat zouden voor dit materiaal in aanmerking komen, alsmede alle

andere potentieel gecontamineerde wonden.
Tenslotte brengt Vétoquinol een oorzalf op basis van marbofloxacin, clotrimazol en dexamethason op de markt voor gebruik bij de hond (Aurizon®). Eénmaal daags toedienen is voldoende en de indicaties zijn otitis externa veroorzaakt door bacteriën en schimmels (gisten).

Social Program

Naast alle lezingen en de tentoonstelling was er ook een erg gezellig én nuttig 'social programme'. Dat begon al op donderdagavond met de *Presidents Reception* in het VET-café de Molen. Hierna was er voor de geïnteresseerden een speciaal concert in het sfeervolle 'Bethaniënklooster'.
Op vrijdagavond vond de spetterende opening van de Voorjaarsdagen plaats in het grote auditorium. Na een wervelende show van de geluidskunstenaar Niek Boes, volgde een swingende afsluiting door Lois Lane. Collega Geert Moorman uit Helmond ontving de *Hill's Excellence in Veterinary Healthcare Award*, een verdiende erkenning voor zijn jarenlange inzet voor en het uitdragen naar de beroepsgroep van het belang van praktijkmanagement.
Op zaterdagavond vond na een spectaculaire boottocht door de Amsterdamse grachten het galadiner plaats in de aantrekkelijke Beurs van Berlage. Hier werd niet alleen veel bijgepraat en uitstekend gedineerd, maar werden ook diverse prijzen uitgereikt.

Royal Canin en Interpolis Awards

De tweede prijs voor de *Royal Canin Resident & Research Award for Fundamental Research* ging naar Maurice Zandvliet voor zijn presentatie 'Transient hyperammonemia in the Irish wolf hound is due to a partial urea cycle defect'.
De eerste prijs ging naar Jenny Buijtels die sprak over 'The effect of GnRH administration on the plasma concentrations of luteinizing hormone and oestradiol in ovariectomized and anoestrus bitches'.
De tweede prijs voor de *Royal Canin Resident & Research Award for Clinical Research* werd uitgereikt aan Ingrid Huver voor haar presentatie 'Comparison of four techniques used in the surgical approach of protrusion of the gland of the nictating membrane in dogs'. De eerste prijs in deze categorie ontving Victor Szatmári voor zijn lezing 'Detection of a congential cyanotic cardial anomaly in an 8-year old acyanotic cat'.



Jenny Buijtels, winnares van de Royal Canin Resident & Research Award for Fundamental Research. *Foto: dr. M. Sloet*

Voor het paardenprogramma heeft Interpolis, na jarenlang een 'referatenprijs' beschikbaar gesteld te hebben, nu sinds enkele jaren de '*Interpolis Award*' ingesteld voor de beste presentatie in de 'Free Communications'. Deze prijs werd gewonnen door Inge Wijnberg voor haar presentatie 'Evidence based role of electromyography in clinical diagnosis of neuromuscular equine locomotor problems'.

Op zondagmiddag werd ter afsluiting van drie geweldige congresdagen nog gezellig een borrel gedronken, waarbij afscheid genomen werd van oude én van nieuwe vrienden. Hopelijk: tot volgend jaar!

Paul Overgaauw is lid van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.
Dit verslag is geschreven met bijdragen van Marianne Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, Bart de Leeuw, Geert Moorman en Susan Umans.

KNMvD ontmoetingspunt Voorjaarsdagen

"Een gouden greep",
"De beroepsvereniging op z'n best",
"Een investering voor de toekomst".

Enkele van de instemmende typeringen die te horen waren tijdens de FECAVA-FEEVA-Voorjaarsdagen 2005 over de bijdrage van de KNMvD met partners: VET-café De Molen.

Eigenlijk was het idee heel eenvoudig: je huurt een bruin café af en presenteert je als gastvrouw, gastheer van veterinair Nederland. Veel vaderlandse en buitenlandse bezoekers maakten kennis, een praatje, wisselden informatie uit, dronken een kopje koffie of gaven commentaar op de nieuwe website van de KNMvD.

Om VET-café De Molen aantrekkelijk te maken voor een groot aantal belangstellenden nodigde de KNMvD verwanten uit om de ruim 100 m^2 te benutten. De verwante partners waren: GGG, GGP, NDG, DSK, Week van het Huisdier en Dierenarts in Beeld.

Kortom: een initiatief om komende Voorjaarsdagen te herhalen.

Herman Geertsen

Royal Canin Student Awards 2005 voor onderzoek naar pijnbeleving tijdens anesthesie en de etiologie van prostaatkanker bij de hond

Tijdens de Voorjaarsdagen zijn de Royal Canin Student Awards uitgereikt aan Hugo van Oostrom voor zijn Excellent Tracé onderzoek naar pijnbeleving gedurende anesthesie en aan Femke Verseijden voor haar onderzoeksstage over prostaatkanker bij de hond.

Excellent Tracé onderzoek levert anesthesiemodel voor dieren

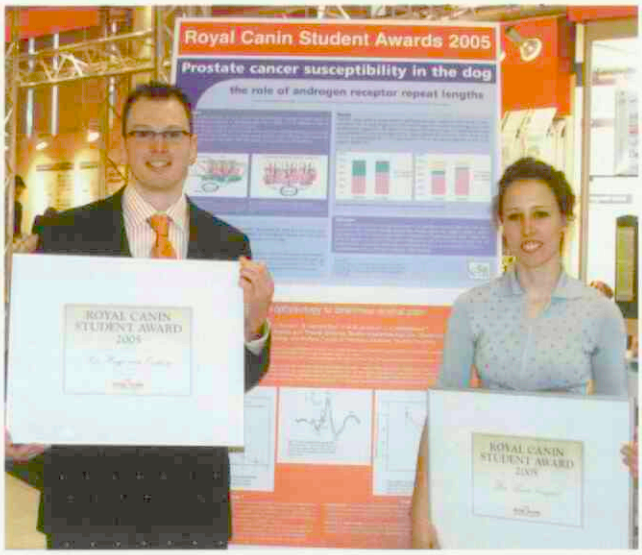
In zijn Excellent Tracé studie heeft Hugo van Oostrom een onderzoeksmodel opgezet, waarmee de mate van pijnbeleving tijdens anesthesie op een objectieve manier kan worden vastgesteld bij dieren. In navolging van de humane methode wordt hierbij de hersenactiviteit beoordeeld aan de hand van de zogenaamde Evoked Potentials (EPs). EP's zijn bij de mens gerelateerd aan pijnbeleving. Het onderzoek van Hugo toont aan dat deze relatie ook bij het dier bestaat. Het meten van EP's is dus bij zowel mens als dier een waardevolle methode om de mate van pijnbeleving en de diepte van de anesthesie te kunnen bepalen.

Het winnende onderzoek onderscheidde zich door de diervriendelijke vraagstelling en de relevantie van de bevindingen voor de anesthesie bij dieren. Het ontwikkelde onderzoeksmodel biedt de mogelijkheid om op een objectieve manier zowel kwalitatieve als kwantitatieve aspecten van pijn bij dieren te kunnen beoordelen. Hugo van Oostrom heeft het onderzoek zeer zelfstandig uitgevoerd, waarbij zijn enthousiasme, analytische oordeelvorming en positief kritische instelling door de onderzoeksgroep als zeer bijzonder werden ervaren.

Onderzoeksstage naar etiologie prostaatkanker bij de hond

Femke Verseijden won de eerste prijs voor haar onderzoek naar de rol van androgenen bij het ontstaan van prostaatkanker bij de hond. Bij de mens heeft genetisch onderzoek aangetoond dat mensen met bepaalde androgeenreceptor-genvariaties een verhoogde kans hebben op prostaatkanker door beïnvloeding van de androgene regulatie. Het onderzoek van Femke toonde ook bij de hond een gen-relatie aan, waarbij de resultaten echter tegengesteld zijn. Androgenen lijken bij de hond juist eerder een beschermend effect te hebben dan tumorinducerend te werken. Nader onderzoek bij zowel mens als dier is nodig om deze schijnbare verschillen te verklaren.

De studie van Femke Verseijden werd door de jury met de eerste prijs beloond vanwege de professionele onderzoeksopzet en het belang van de conclusies, ook voor de humane geneeskunde. Het onderzoek biedt nieuwe inzichten in de etiologie van prostaatkanker bij de hond en mogelijk ook bij de mens. De gedegen en zelfstandige manier van werken en de grote inzet van Femke hebben hieraan een belangrijke bijdrage geleverd.



Hugo van Oostrum (links) en Femke Verseijden (rechts), winnaars van de Royal Canin Students Award.

De Royal Canin Awards

De Royal Canin Student Award, voorheen de Waltham Award genoemd, is een initiatief van de Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren van de Universiteit Utrecht en de Royal Canin Veterinaire Service. De prijs is dit jaar voor de 22e keer uitgereikt en wordt sinds 2004 toegekend in twee categorieën. In de eerste categorie gaat de Award naar de beste onderzoeksstage op het gebied van gezelschapsdieren. Deze stageperiode van drie maanden is een vast onderdeel van het nieuwe curriculum, dat door alle studenten wordt gevolgd. De tweede categorie onderscheidt het beste Excellent Tracé onderzoek. Voor deze negen maanden durende onderzoeksstage komt jaarlijks een beperkt aantal veelbelovende studenten in aanmerking, die worden geselecteerd aan de hand van hun studieresultaten.

De jury bestond dit jaar uit prof. dr. H.A.W. Hazewinkel en drs. C.J. Piek, beiden verbonden aan de Hoofdafdeling Gezelschapsdieren van de Faculteit der Diergeneeskunde, en drs. M.H.M. Bos, dierenarts van de Royal Canin Veterinaire Service. Beide winnaars ontvangen € 500, - en worden uitgenodigd voor een van de Scientific Seminars, die Royal Canin regelmatig organiseert in Zuid-Frankrijk.

Bron: Royal Canin Veterinaire Service

BSAVA Congres, Birmingham UK, 6–10 april 2005

Paul Overgaauw

Zoals gebruikelijk werd ook dit jaar begin april het Britse gezelschapsdierencongres georganiseerd in Birmingham. Helaas wordt deze traditie volgend jaar door omstandigheden voor één keer verlaten. Het congres zal dan namelijk precies samenvallen met onze Voorjaarsdagen. Hoewel het aantal deelnemers wat lager lag dan het vorige jaar (nog altijd meer dan 6000), is het BSAVA-congres wereldwijd het grootste gezelschapsdierencongres met een uitgebreid lezingenprogramma voor zowel de dierenarts als assistent(e). De enorme tentoonstelling, inclusief de gratis catering, is inmiddels echter zo groot geworden dat deze sinds een paar jaar op een aparte locatie is gesitueerd. Dat had tot gevolg dat duizenden deelnemers zich gebogen door weer en wind, inclusief sneeuw, in lange rijen tussen de twee gebouwen heen en weer bewogen. Een zeer ongewenste en ongezonde situatie. Ook de sponsoren waren er niet echt blij mee. Bij mooi weer blijft iedereen buiten in de zon zitten en bij echt slecht weer onderneemt men de tocht niet en blijft iedereen in het grote ICC congresgebouw. Hierna zal ingegaan worden op enkele interessante punten die op dit congres naar voren kwamen.

Pet mobility moet aandacht afleiden van de MRSA-bacterie

De persconferentie die aan het begin van het congres werd gegeven door de voorzitter van de BSAVA, Ian Mason, stond in het teken van 'Pet mobility' oftewel 'het in beweging houden van onze huisdieren'. Er werd hierbij ingegaan op 'nieuwe ontwikkelingen', zoals het gebruik van heupprotheses bij honden met ernstige heupdysplasie (John Dyce, Ohio State University) en gentherapie bij de behandeling van artritis (Prof. David Benett, University of Glasgow). Deze laatste spreker verwacht dat er binnen vijf jaar gentherapie mogelijk is, waarbij genen worden ingebracht die ervoor zorgen dat in de getroffen gewrichten meer stoffen worden geproduceerd die cytokines gaan afremmen die primair verantwoordelijk zijn voor de productie van prostaglandines (pijn) en enzymen (kraakbeenbeschadiging). Tenslotte werd een presentatie verzorgd door John Innes (University of Bristol) over amputatie van ledematen bij de hond. De dieren knappen snel weer op na de operatie, binnen één tot drie weken, eventueel met behulp van fysiotherapie. Dit geldt ook voor de grote hondenrassen.

Erg schokkend waren deze voordrachten natuurlijk niet, maar al snel bleek wat de reden was. In Engeland is namelijk op de gebruikelijke sensationele wijze een geval van de MRSA-bacterie (methicilline resistente *Staphylococcus aureus*) bij een hond in de pers gebracht. Het betrof hier een hond van een bekende actrice die zeer verontwaardigd de publiciteit zocht nadat bleek dat dit de reden was van een slecht genezende operatiewond. De kranten publiceren nog steeds artikelen die suggereren dat ieder huisdier (vooral de hond schijnt gevoelig te zijn) ineens het risico loopt om deze moeilijk te bestrijden bacterie op te lopen na een bezoek bij de dierenarts. Erger nog, ze zouden deze 'superbug' zelfs overdragen op de eigenaar of andere gezinsleden. Er zijn echter nog geen bewezen gevallen van besmetting van de mens door een huisdier. Het is wel duidelijk dat de oorsprong van de bacterie humaan is. Dierenartsen worden daarom sterk geadviseerd om de hygiënemaatregelen strikt in acht te nemen, zoals het gebruik van steriele handschoenen en operatiejassen, monddoekjes en haarnetjes tijdens de chirurgie en het desinfecteren van de handen na iedere patiënt tijdens het spreekuur. Overigens is de bacterie in Nederland voor het eerst bij de hond gevonden en beschreven (Van Duijkeren *et al*, Tijdschr Diergeneeskd 2003; 128: 314-5).

Tienduizenden baby's overleden door gebrek aan evidence based medicine

Recent werd in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde een pleidooi gehouden voor meer evidence based veterinary medicine (EBVM) in ons vakgebied. Hierbij voldoe ik graag aan die wens, aangezien dr. Mark Holmes van de Cambridge University een opmerkelijk goede en duidelijke presentatie hield over dit, voor velen nog onbekende en nog te ontginnen, gebied.

Hij begon met de zaal te vragen hoe groot de kans is dat in een klas van dertig kinderen er twee op dezelfde dag jarig zijn: meer of minder dan vijftig procent? Deze kans bleek 73 procent te zijn, wat door bijna niemand in het publiek werd onderkend. Daarna werd zeer duidelijk gemaakt hoe groot de kans was om in de lotto een prijs te winnen en hoe minimaal deze kans groter wordt door meerdere loten te kopen. Dit alles om aan te geven dat de veronderstelling van bepaalde zaken vaak ver weg ligt van de werkelijkheid.

Na een boeiende introductie, waarin de oude Griekse mythologie niet ontbrak, kwamen de herkenbare voorbeelden aan bod. Holmes liet onder andere zien hoe in het, al meer dan een halve eeuw oude, boek voor kinderopvoeding en verzorging van de bekende Dr. Spock, beschreven werd hoe men het beste een baby in de wieg kon neerleggen. Rugligging geeft het risico dat bij braken het braaksel de longen inloopt, de verslikpneumonie, terwijl zijligging nadeel had dat een kind meestal met het gezicht naar de kamer werd neergelegd. Dit laatste heeft een risico van 'eenzijdige afplatting van het gezicht'. Allemaal heel plausibele verklaringen die als vanzelfsprekend leidden tot het advies om de kinderen dus op de buik te slapen te leggen. Inmiddels is uit onderzoek gebleken dat dit één van de belangrijkste oorzaken is van wiegendood. De mortaliteitscurves van pasgeborenen daalden overal ter wereld spectaculair nadat dit advies werd toegepast. Berekeningen hebben onlangs aangetoond dat het niet-wetenschappelijk onderbouwde advies van een wereldbekende opinieleider het leven gekost moet hebben aan duizenden, zo niet tienduizenden baby's over de hele wereld.

Met behulp van het kritisch beschouwen van aangeleverde informatie besprak vervolgens Andrew Sparkes (Newmarket) de verschillende producten op de markt die geregistreerd waren als antivirale therapie. Hij hanteerde hiervoor een pyramide die verliep van de 'systematic review' als hoogst haalbare tot op de vijfde plaats 'case series and case reports'. Door kritisch te kijken naar de gebruikte aantallen dieren in een onderzoek, het gebruik van controles, de uitvoering van het onderzoek

(blind?) enzovoort, kon in bijna alle gevallen geconcludeerd worden dat het bewijs mager of zelfs afwezig was. In de meeste onderzoeken waren de groepen te klein, ontbraken de controles, was er alleen *in vitro* onderzoek uitgevoerd en/of waren de verschillen niet significant.

Gratis 'Clinical Research into Practice Course' aan de Cambridge University

Een opvallend initiatief dat werd gepresenteerd tijdens het congres was het aanbod van een gratis opleidingsprogramma van één week voor praktiserende dierenartsen, die zich aangetrokken voelen tot het onderzoek. Deze cursus wordt gegeven aan de Cambridge University (Infectious Diseases Consortium). Voor dit doel is, met forse subsidie van onder andere de overheid, een afdeling opgericht die zich richt op onderzoek en training op het gebied van infectieziekten. Daarbij werken allerlei disciplines en faculteiten (zoals Zoölogie en Diergeneeskunde) samen. Alleen de practicus in het veld ontbrak hierin nog, terwijl daar nog erg veel niet bewezen gebied braak ligt voor nader onderzoek dat voldoet aan de wetenschappelijke eisen (EBVM).

Met dit project wil men een pool van onderzoekers en practici creëren waarmee evidence-based kennis wordt verzameld over ziekteproblemen die zich voordoen in de praktijk. Daarvoor wordt een onderzoeksprogramma ontwikkeld waar uiteindelijk een netwerk van gemotiveerde practici-onderzoekers uit het hele land in deelneemt. De practici participeren op deze wijze in onderzoek gedurende ongeveer één jaar, wat moet leiden tot publicaties. Zelfs PhD-programma's zijn hierbij mogelijk. Uit de belangstelling bleek dat diverse Engelse collega's voor dit idee enthousiast waren. Men kon zich na de presentatie aanmelden, waarna een brief met de motivatie en een cv werd verwacht.

Weke-delen chirurgie en medicinale therapie bij het konijn

Konijnen zijn de huisdieren van de toekomst. Dit werd gesteld door sprekers over konijnenziekten en -chirurgie. Men verwacht dat het aantal konijnen op termijn groter zal zijn dan het aantal honden in Engeland. De zaal zat dan ook bomvol met dierenartsen die meer wilden weten over deze diersoort.
Er werd direct door de eerste spreker (R. Bennett) duidelijk gesteld dat we hier te maken hebben met een stressgevoelig dier met een, voor velen inderdaad herkenbare, 'right to die attitude'. Dit omdat het een prooidier betreft. Om deze reden werd dan ook geadviseerd om konijnen zoveel mogelijk weg te houden van katten en honden in de praktijk. Niet alleen in de wachtkamer, maar ook in de recovery na een ingreep.
Omdat konijnen niet kunnen braken en er post-operatief toch energie nodig is, wordt er dus niet gevast voor een operatie. Men kan zich trouwens ook afvragen of er wel een leeg maagdarmkanaal zal worden bereikt. Omdat konijnen relatief gevoelig zijn voor infectie, wordt peri-operatief enrofloxazin of TMP/S gegeven evenals pijnstilling (voorkeur spreker: buprenorfine (Temgesic®). De vochtbalans wordt in stand gehouden met een infuus, terwijl intuberen met gestrekte hals en goed luisteren ook goed tot de mogelijkheden behoort. Om het uitknagen van de hechtingen te voorkomen, worden nietjes gebruikt. Vervolgens werden enkele vaker voorkomende ingrepen bij het konijn besproken, zoals enucleatie, ovariohysterectomie en de castratie. Deze laatste ingreep kan ook prima via de abdominale benadering plaatsvinden met retractie van de zaadleiders.

Karen Rosenthal (University of Penssylvania) besprak de medicinale therapie bij konijnen en liet sterke staaltjes zien van doorverwezen patiënten die de meest obsolete therapieën hadden ondergaan. Meestal was hierbij dan ook de vraagstelling: Autopsie! Gesteld werd dat gebruik van steroïden konijnen kunnen doden. Evenals, maar dat is algemeen bekend, sommige antibiotica.
De belangrijkste basis van een succesvolle therapie is de voeding. Dat betekent een vezelgehalte van 20 tot 25 procent en altijd hooi naast groenvoer en pellets. Een overzicht van het grote assortiment van knaagsticks voor onder andere konijnen liet zien dat de meeste ingrediënten totaal niet behoren tot het normale voedselpakket van dit dier en het vezelgehalte veel te laag was. De kleurige opdrukken en de meestal tropische samenstellingen zijn dan ook alleen maar interessant voor de eigenaar.

Hondenbeten

Tiny de Keuster uit België besprak op heldere wijze het probleem van hondenbeten en liet een nieuw ontwikkeld computerprogramma zien (zogenaamde 'Blue dog project'), dat gericht is op jonge kinderen. Deze kunnen hiermee op speelse wijze leren wat goed en fout is in het omgaan met honden, waarbij de nadruk ligt op de preventie van hondenbeten.
De Keuster liet zien dat kinderen gemiddeld twee keer zo vaak slachtoffer zijn van hondenbeten, waarvan 65 procent in de eigen huiselijke omgeving (dus eigen huisdier). Hoe jonger de kinderen, des te vaker er in het gezicht wordt gebeten. Dit kan wel zestig tot tachtig procent van de gevallen bedragen bij de jongste groep. Er zijn geen bewijzen dat bepaalde rassen frequenter bijten dan andere en ook zijn er geen rassen minder gevaarlijk (zogenaamd 'kindvriendelijk'). Dierenartsen spelen een belangrijke rol bij de voorlichting van ouders met kinderen en een (nieuwe) hond. Afhankelijk van de achtergrond van de hond, de leeftijd en de opvoeding, kan de dierenarts gericht aangeven wat risicovolle situaties zijn voor een kind met hún hond in hún omgeving en hoe deze zijn te voorkomen. Interessant om te weten is dat, wanneer een baby is geboren, de hond het beste aandacht gegeven kan worden in aanwezigheid van deze baby. Voor dierenartsen en het onderwijs is een computerprogramma op cd-rom ontwikkeld om de gewenste voorlichting aan kinderen te kunnen geven.

Nieuwe producten

Het is altijd lastig om op de grote tentoonstelling met de vele stands een indruk te krijgen van wat er nu echt nieuw op de markt wordt gebracht. Veel heeft niet meer om het lijf dan een nieuwe verpakking of een andere naam. Wel interessante introducties (bijvoorbeeld een vlooienspray die ook tegen huisstofmijt is geregistreerd), blijken alleen maar voor de Engelse markt te gelden.
Een echt nieuw product vanuit de humane geneeskunde was een met zilver gecoate wondverband waaruit zilverdeeltjes langzaam vrijkomen na aanbrengen op de wond (Acticoat® van Smith&Nephew). Aangezien zilver breedspectrum bacteriegroeiremmende eigenschappen bezit vormt dit al een eerste barrière tegen wondinfectie. Er is een keus tussen verband wat drie en zeven dagen kan blijven zitten zonder verwisselen. Over de zilverfolielaag is een wondvocht absorberende laag aanwezig. Het geheel kan op maat geknipt worden aangebracht. Doelgroep is vooral het paard(enbeen) met verwondingen.

MOVIR introduceert dé ongevallendekking voor vrijeberoepsbeoefenaren

Als extra module van haar arbeidsongeschiktheidsverzekering introduceert MOVIR dé ongevallendekking speciaal voor vrijeberoepsbeoefenaren. Deze extra dekking past in het streven van MOVIR om haar positie als dé partner voor de vrijeberoepsbeoefenaar verder uit te bouwen.

De Ongevallendekking van MOVIR is speciaal ontwikkeld voor vrijeberoepsbeoefenaren. Zo zijn de uitkeringspercentages per beroepscategorie vastgesteld en kent MOVIR een hoog maximaal te verzekeren bedrag. Ook biedt MOVIR een uitgebreide dekking, waaronder besmetting met het HIV-virus als gevolg van een prikaccident, ongeval of geweldpleging en het spatten van etter op slijmvliezen van ogen, neus en mond bij onderzoek of behandeling van patiënten of, bij een dierenarts, een dier.
Door de ongevallendekking aan te bieden als aanvulling op de arbeidsongeschiktheidsverzekering, biedt MOVIR haar intermediairs en verzekerden gemak. Het sluiten van de ongevallendekking is zeer eenvoudig en kent vele voordelen:

- één advies
- één acceptatieprocedure
- één schadebehandelingstraject
- één contactpersoon, en
- één verkort aanmeldingsformulier voor bestaande verzekerden.

Met de ongevallendekking van MOVIR in combinatie met de arbeidsongeschiktheidsverzekering kan het intermediair haar relatie *complete financiële zekerheid* bieden in geval van ziekte of ongeval.

Bron: MOVIR.

Reünie dierenartsen 14 juni 2005

1957

Beste collega's, afgestudeerd in of rond 1957 Wij vinden het weer tijd om bijeen te komen.
De datum van de bijeenkomst is *dinsdag 14 juni 2005*.
De plaats: Bronbeek, Velperweg 147 Arnhem.
Aanvang circa 13.30 uur.

2005

Neem voor opgave deelneming of nadere informatie contact op met: E.P. Oldenkamp, J.L. van Os of J.W. Zantinga.

Rectificatie boekbespreking

De boekbespreking 'Praktische Dermatologie bei Hund und Katze', die gepubliceerd is op pagina 260 van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, deel 130, 15 april 2005, aflevering 8, is niet geschreven door S. Schleifer, maar door mevrouw M.W. Vroom. De redactie biedt haar excuses aan voor deze vergissing.

Rectificatie geldigheid rabiësvaccinatie

In het Tijdschrift voor Diergeneeskunde van 15 april 2005, staat op pagina 255 een artikeltje over de geldigheid van een rabiësvaccinatie bij het reizen met gezelschapsdieren. De manier waarop dit is verwoord kan tot verwarring leiden, vandaar dat hieronder de juiste tekst volgt.
De Europese Commissie heeft op 2 februari jongstleden meer duidelijkheid gegeven over *de termijn waarna een rabiësvaccinatie geldig is* bij het reizen met gezelschapsdieren binnen Europa. In het verleden werd hiervoor altijd een termijn van dertig dagen gesteld. Dit is met het van kracht worden van de nieuwe verordening komen te vervallen.

Koper, hepatitis, en Pinot Noir

Iaira Boissevain

Wat hebben Dobermannen, paarden en Pinot Noir met elkaar te maken? Ze speelden allemaal een grote rol bij de promotie van Paul Mandigers, specialist Interne Geneeskunde bij Veterinair Specialisten Centrum de Wagenrenk. Na vijf jaar zwoegen is er dankzij deze intensieve studie meer duidelijkheid over de pathogenese van Dobermann hepatitis. Een verslag van een promotie met alles erop en eraan.

Dobermannproblemen

"Ze hebben het altijd aan hun lever of aan hun hart" is een wijsheid die nog wel eens door een Dobermann eigenaar wordt geuit. Maar is dat wel zo? De grootste doodsoorzaak van de Dobermann is nog altijd hun maatschappelijk minder gewenste gedrag, inderdaad op de voet gevolgd door hartfalen. Daarnaast komen hepatitisproblemen in vergelijking met andere rassen significant vaker voor.
Voor promovendus Paul Mandigers was dat reden om meer onderzoek te willen doen naar de oorzaak van chronische hepatitis bij de Dobermann, hetgeen gestalte kreeg in een diepgaand onderzoek en een proefschrift met de titel *'Insights in the pathogenesis of Dobermann hepatitis'*. Daarbij stonden twee vragen centraal: Ten eerste de vraag of chronische hepatitis veroorzaakt zou kunnen worden door een probleem met koperstapeling, en ten tweede de vraag of Dobermann hepatitis gerelateerd kan zijn aan een afwijkende immuunrespons.

Op 27 januari 2005 mocht Paul dit proefschrift verdedigen ten overstaan van een zeer volle zaal. Hoewel er diverse complimenten over de kwaliteit van het onderzoek en het proefschrift waren van zowel de promotoren als opponenten, legden beiden Paul het vuur op zeer pittige manier aan de schenen met uiteenlopende vragen over erfelijkheid, farmacologie, methodologie en ja, zelfs ethiek. Sommige toehoorders met meer of minder concrete plannen voor een eigen promotie kregen het er benauwd van, in tegenstelling tot de promovendus die de vragen met zowel een glimlach als een kwinkslag beantwoordde.

Koper

En hoe zit het nu met dat koper? Op basis van vijf jaar onderzoek kan worden geconcludeerd dat Dobermannen kampen met een aangeboren metabool defect, waardoor ze een verminderde koperexcretie naar de gal hebben. Voor deze koperretentie staat door dit onderzoek vast dat er een positieve correlatie is met subklinische hepatitis. Subklinische hepatitis is een gevaarlijke aandoening, omdat de hond wel de histopathologische kenmerken heeft, maar er klinisch niets zichtbaar is. Tegen de tijd dat de ziekte zich openbaart is de prognose zeer slecht, terwijl opsporing in een subklinisch stadium de behandelingsmogelijkheden aanmerkelijk kan verbeteren. Behandeling met penicillamine, een koper-chelatieve stof met mogelijk ook een ontstekingsremmende werking, leidde zowel tot vermindering van de subklinische hepatitis als tot statistisch significante daling van het kopergehalte van de lever.

Dobermann hepatitis werd beschouwd als een immuun-gemedieerde ziekte zoals auto-immuun hepatitis bij de mens. De overeenkomsten tussen de beide ziekten zijn echter gering. In de studie is bij de Dobermann geen bewijs gevonden voor een relatie tussen hepatitis en een afwijkende immuunrespons. Dat wil nog niet zeggen dat het verband niet bestaat; uit het onderzoek zijn evenmin gegevens naar voren gekomen die het tegendeel bewijzen.

De Pinot Noir en de paarden

Als promovendus in je rokkostuum van huis naar het academiegebouw wandelen is natuurlijk geen optie. Voor een oudbestuurslid en lid van verdienste van de Solleysel zit er dan maar één ding op: een koets met escorte waar een adellijk bruidspaar nog jaloers op zou zijn. De Pinot Noir verscheen uiteraard pas in een later stadium, behalve voor de oplettende lezers van het proefschrift. Wie de stellingen las en de geest even wilde bevrijden van de Dobermann, kon filosoferen over de volgende stelling: *"Alleen in de Bourgogne kunnen ze van de pinot noir druif een sublieme wijn maken die qua prijs behoorlijk over het paard is getild"*. De validiteit van die hypothese is naar behoren getoetst tijdens een diner in Slot Zeist. Een prachtige mix van wetenschap, historie en stijl, hoewel niet bekend is of Slot Zeist ooit door een Dobermann is bewaakt…



Wetswijziging castreren van mannelijke varkens en het knippen of vijlen van tanden bij biggen

S.J. de Groot

Minister Veerman van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft onlangs in de Staatscourant (stb 2005 146) een aantal wijzigingen van het Varkensbesluit en van het Ingrepenbesluit gepubliceerd. Deze wijzigingen hebben naast een aantal welzijnsnormen voor varkens, betrekking op ingrepen bij biggen.

Europese richtlijn: minimumnormen ter bescherming van varkens

De basis voor de wijzigingen zijn terug te voeren op de overwegingen en voorwaarden in de Richtlijn 2001/93/EG die de minimumnormen ter bescherming van varkens (*Publicatieblad Nr. L 316 van 01/12/2001 blz. 0036 – 0038)* vaststelt. De richtlijn geeft in de overweging aan dat het couperen van de staart en het knippen en vijlen van tanden bij de varkens vaak onmiddellijke pijn veroorzaken en in enkele gevallen langdurige pijn. Castratie veroorzaakt meestal langdurige pijn die nog groter is wanneer er weefsel wordt gescheurd. Dergelijke praktijken tasten derhalve het welzijn van de varkens aan, vooral wanneer zij worden toegepast door onbekwame en onervaren personen. Bijgevolg zijn in de richtlijn voorwaarden vastgesteld om een goede toepassing te garanderen.

In de algemene voorwaarden van de richtlijn wordt gesteld dat alle ingrepen die geen therapeutisch of diagnostisch doel dienen en geen verband houden met het merken van de varkens overeenkomstig de terzake geldende wetgeving, en die resulteren in de beschadiging of het verlies van een gevoelig deel van het lichaam of in een wijziging van de botstructuur, verboden zijn, met uitzondering van:

- het door vijlen of knippen uniform verkleinen van de hoektanden van biggen tot de leeftijd van zeven dagen, mits de tanden glad en intact blijven; de slagtanden van beren mogen worden ingekort om verwondingen bij andere dieren te voorkomen of om veiligheidsredenen;
- het couperen van een deel van de staart;
- het castreren van mannelijke varkens op een andere wijze dan door het scheuren van weefsel;
- het aanbrengen van neusringen, zij het uitsluitend bij varkens in houderijsystemen met vrije uitloop en met inachtneming van de nationale wetgeving.

Het couperen van staarten en het verkleinen van de hoektanden mogen niet als routinemaatregel worden uitgevoerd, maar alleen wanneer bepaalde kwetsuren van spenen bij zeugen of van oren en staarten bij andere varkens zijn geconstateerd. Vóórdat tot deze ingrepen wordt besloten, moeten maatregelen worden getroffen om staartbijten en andere gedragsstoornissen te voorkomen, de omgeving en de varkensdichtheid in aanmerking genomen. Hiertoe moeten ontoereikende omgevingsfactoren of beheerssystemen worden aangepast.

De richtlijn geeft aan dat de hierboven beschreven ingrepen alleen mogen worden uitgevoerd door een dierenarts of een persoon die de in artikel 5 van Richtlijn 91/630/EEG bedoelde opleiding heeft gekregen en die ervaren is in het uitvoeren van deze ingrepen met adequate hulpmiddelen en onder hygiënische omstandigheden. Het castreren en het couperen van de staart bij dieren die ouder zijn dan zeven dagen, zijn alleen toegestaan als de ingrepen onder anesthesie en met aanvullende langdurige analgesie worden uitgevoerd door een dierenarts.

Wijziging Varkens- en Ingrepenbesluit

De bepalingen in de Europese richtlijn zijn nu in het Varkens- en het Ingrepenbesluit opgenomen.

Artikel 15 van het Varkensbesluit dat handelt over het castreren van varkens luidt als volgt: "*Onverminderd het bepaalde bij of krachtens de wet Uitoefening Diergeneeskunde is het castreren van mannelijke varkens, die ouder zijn dan zeven dagen, uitsluitend toegestaan als deze ingreep onder anesthesie en met aanvullende langdurige analgesie wordt uitgevoerd door een dierenarts*".

Artikel 2; lid 1q van het Ingrepenbesluit dat handelt over het knippen van tanden luidt nu als volgt: "*het door vijlen of knippen uniform verkleinen van de hoektanden van biggen tot de leeftijd van zeven dagen indien blijkt dat de uiers van zeugen of de oren of staarten van andere varkens worden verwond wanneer de ingreep niet is toegepast, en onder de voorwaarde dat de tanden glad en intact blijven*".

In de nota van toelichting geeft de minister aan dat andere maatregelen moeten worden getroffen om staartbijten en andere gedragsstoornissen te voorkomen, alvorens tot het verkleinen van de hoektanden wordt besloten. In deze wijst de minister erop dat varkens permanent over voldoende materiaal dienen te beschikken om te onderzoeken en mee te spelen (art 9 lid 2 van het Varkensbesluit). Dit voorschrift beoogt de uitoefening van het natuurlijk gedrag mogelijk te maken en te stimuleren. Door het verstrekken van afleidingsmateriaal wordt beoogd gedragsstoornissen als staartbijten te voorkomen.

Drs. S.J. de Groot is stafmedewerker landbouwhuisdieren/veterinaire volksgezondheid bij de KNMvD.

'Dag van het Aangespannen Paard' 21 mei 2005

Op zaterdag 21 mei 2005 zal voor de veertiende maal de *'Dag van het Aangespannen Paard' (DAP)* plaatsvinden, één van de grootste mensportevenementen in Nederland. Dit gratis toegankelijke evenement wordt georganiseerd op het terrein van de Faculteit der Diergeneeskunde. Het programma begint 's ochtends om 08.30 uur en eindigt om 18.00 uur.

De DAP wordt al jaren door studenten diergeneeskunde georganiseerd. Bijgestaan door een 25-tal commissieleden en op de dag zelf nog een kleine honderd vrijwilligers zal het ook dit jaar weer een spektakel worden met een uitgebreid programma. Hier volgt een kort overzicht.

Oefenmarathon

Tijdens de DAP worden nagenoeg alle facetten van het aangespannen rijden getoond. De ruim honderd deelnemers van de oefenmarathon razen overdag door diverse hindernissen. Dit jaar maakt de 'Utrecht'-hindernis haar debuut. Met een domtoren en grachtenpanden is deze hindernis het gezicht van 2005. In het parcours zullen deelnemers uit heel Nederland hun capaciteiten en natuurlijk die van hun paarden of pony's kunnen testen en vergelijken. Het element 'spanning' zal daar zeker niet ontbreken!

Hoofdring

In de hoofdring zullen, met ruim 250 deelnemers en onder auspiciën van de KNHS, concoursrubrieken verreden worden. De rubrieken zijn Tuigpaarden, Hackney's, Friezen, Welshes en Shetlanders. Deze zullen worden afgewisseld door vele demonstraties. Als vaste demonstratieonderdelen zijn er de oude landbouwwerktuigen, de Friese hengstenshow met dit jaar de kampioen Mintse en oudkampioen Brandus (1997, 1998) van stal Meijer en het rassendefilé.
Naast de vaste demonstraties kunnen we dit jaar 'Manege de Gele Rijders' welkom heten. Dit is een nog in stand zijnd onderdeel van het ministerie van Defensie en zij zullen in complete ceremoniële kledij (er zijn twee mensen bij nodig om dit aan te trekken) de hoofdring aandoen en een replica van een artilleriekanon uit de 19e eeuw voorttrekken.
Tevens wordt op 21 mei ook het aangespannen per hond vertoond. Drie sledehondenteams zullen het tegen elkaar opnemen in een daverende race.
Het publiek zelf kan deelnemen op twee strijdwagens die ieder door vier Friezen worden voortgetrokken. De waaghalzen die mee durven te doen mogen een maatbeker met water van de ene naar de naar kant van het terrein meenemen.

Strodorp

Ook een strodorp ontbreekt niet op de 'Dag van het Aangespannen Paard'. Op deze braderie tonen tuig- en wagenmakers hun kunsten, tonen vele stamboeken hun ras en is van alles verkrijgbaar op het gebied van het buitenleven. De kinderen kunnen zich laten schminken en zich naar hartelust vermaken in een speciaal voor hen ingerichte kindertuin.

Koetsentocht

De schitterende koetsentocht wordt georganiseerd in samenwerking met vereniging 'De Stichtse Aanspanning'. Zestig rijtuigen uit vroegere tijden zullen een tocht maken door de omgeving, waarbij Landgoed Beerschoten en natuurlijk het evenemententerrein opgeluisterd zullen worden. 's Avonds zullen de in gepaste kledij gehulde deelnemers de lantaarns ontsteken en hun route vervolgen onder de Dom door tot aan het Vredenburg.

Zoals u heeft kunnen lezen is het een evenement dat niet te missen is voor iedereen die van paardrijden houdt! Wij hopen u dan ook op 21 mei te mogen begroeten op de 'Dag van het Aangespannen Paard'. Dus schrijf deze datum alvast in uw agenda!

Locatie: Faculteit der Diergeneeskunde, De Uithof te Utrecht, A28 afslag 2 (De Uithof), Aanvang: 08:30 uur. Toegang: gratis. Parkeergelegenheid: voldoende en gratis. Info: Stichting 'Dag van het Aangespannen Paard', telefoon (030) 2539423, e-mail: dap@vet.uu.nl of kijk op: www.dagvanhetaangespannenpaard.nl

Zeer divers paardenprogramma tijdens FECAVA-FEEVA–Voorjaarsdagen 2005

Ellen van der Zaag

In de ons welbekende Amsterdamse RAI werd alweer voor de 38e keer 'de Voorjaarsdagen' georganiseerd met voor de vierde maal ook weer een zeer divers paardenprogramma. Dit jaar waren de Federation of European Companion Animal Veterinary Associations (FECAVA) en de Federation of European Equine Veterinary Associations (FEEVA) te gast. Beide organisaties hebben op de donderdag, de pre-congresdag vergaderd. Tevens werd aan meerdere organisaties ruimte beschikbaar gesteld om een bijeenkomst te organiseren. Zo waren er lezingen van de Wound Healing Associatie, het Pijnplatform, managementgroepen en een wetlab over gebitsverzorging. Bijzonder is dat de FEEVA het paardencongres als eerste officiële 'Veterinary European Equine meeting of the Year' had gepromoot. Het tweede zal volgend najaar in het Franse Versailles worden gehouden.

Vrijdag

Op vrijdagochtend werd de spits afgebeten door Arno Lindner uit Duitsland. Lindner heeft met zijn team onderzoek gedaan bij sportpaarden naar een manier om objectief een uitspraak te doen over 'competative performance'. Daarbij bleek dat de hartslag een onbetrouwbare parameter was en de lactaatbepaling een betrouwbare. Echter, er zijn individuele verschillen zodat meerdere metingen bij eenzelfde paard gedaan moeten worden. Ook werd uitgebreid besproken hoe dit praktisch in zijn werk ging.

Simultaan werden in een andere zaal de 'free communications' gehouden, met zeer uiteenlopende onderwerpen. Er werd gestreden om de Interpolis Award waaraan een geldsom van maar liefst duizend euro is verbonden voor de winnaar. De variatie aan sprekers en onderwerpen en de korte en bondige vertelwijze, zorgt altijd voor ruime belangstelling voor deze sprekers. Een greep uit enkele van deze voordrachten.

Een blok van drie verhalen over rhabdomyolysis, lower motor neuron problematiek en het gebruik van EMG voor diagnostiek van neuromusculaire aandoeningen. Door onderzoek op de Faculteit der Diergeneeskunde is wetenschappelijk aangetoond dat met behulp van het EMG onderscheid gemaakt kan worden tussen neuropathie, myopathie en het normaalbeeld. Dit jaar heeft deze voordracht dan ook terecht de award gewonnen.

Verder was er een heldere voordracht over 'sweet itch'. Een betrouwbare intradermale allergietest is helaas nog steeds niet voorhanden. Verder onderzoek van de faculteit in samenwerking met Wageningen biedt in de toekomst mogelijk uitkomst.

Ook was er een voordracht over het gebruik van clenbuterol. Niet alleen functioneel als een bronchodilatator bij COPD, maar mogelijk heeft het gebruik ook een anti-inflammatoir effect.

Daarnaast een interessant verhaal over het gebruik van ketamine. Ketamine is niet alleen een dissociatief farmaca, men heeft sterke aanwijzing dat het mogelijk ook een therapeutische rol speelt bij endotoxinaemie en zodoende een aanvullende medicatie kan zijn bij de behandeling van het koliek paard. Ketamine moet dan wel gedurende een langere periode worden gegeven.

Ook was er een goede voordracht over het lokale gebruik van ceftiofur. Onderzoek werd gedaan bij pony's met weefselkamers, dit diende als model voor intra-articulaire toepassing. Het lokale effect was in een groot aantal gevallen niet afdoende. Geadviseerd wordt dan ook om lokaal gebruik altijd te ondersteunen met aanvullende medicatie.

Een zeer duidelijke en praktische voordracht werd gegeven over het gebruik van de echografie bij punctie van de bursa podotrochlearis. Nadat de voet voldoende dun is gesneden, wordt de probe geplaatst op de straal en vanuit deze positie wordt de bursa in beeld gebracht.

's Middags was er onder andere een blok dat speciale aandacht had voor de wondgenezing bij het paard. Er werd stilgestaan bij de 'Meek'-techniek (postzegelvormige autotransplantaten), een relatief nieuwe techniek bij de huidtransplantatie. Bij het paard wordt ongeveer vijftig procent van de wondsluiting veroorzaakt door wondcontractie en juist deze wondcontractie wordt gestimuleerd door huidtransplantatie.

Daarna was er een praktisch verhaal bestaande uit een casus waarbij een paard met een ribfractuur en een intra-thoracale wond, staande, succesvol werd gedraineerd en gehecht.

Tot slot was er een indrukwekkende voordracht van een Poolse practicus, die gedurende een drie uur durende operatie een partiële penisamputatie heeft uitgevoerd in de wei, nota bene in de regen! Voor zover bekend zonder complicaties.

's Middags werd in de andere zaal uitgebreid stilgestaan bij de allergische huidaandoeningen van het paard. Als eerste werden de algemene basisprincipes van allergische reacties behandeld, daarna werd specifieker ingegaan op een aantal praktische voorbeelden. Het is een feest om Derek Knottenbelt (UK) te horen vertellen. Anekdotische verhalen en hilarische momenten wisselen elkaar af, om vervolgens weer serieus verder te gaan. De middag vloog om.

Zaterdag

Zaterdag stond in het teken van 'AAEP meets Europe'. Het internationale bestuurslid van de Amerikaanse Associatie of Equine Practitioners (AAEP), Josef Boening uit Duitsland, verzorgde het openingsverhaal. Zijn voordracht gaf ons enig inzicht in de historie maar ook in de 'mission statement' van de AAEP. Er werd een videofilm getoond welke is gemaakt ter ere van het vijftigjarig bestaan van de Amerikaanse zustervereniging. De rest van de ochtend werd het Keystone News Hour verzorgd door de president van de AAEP, Scott Palmer en de bekende orthopeed Wayne McIlwraith. Beide heren bespraken de meest recente literatuur op het gebied

van de paardendiergeneeskunde. Veelal korte 'take home messages' van zeer uiteenlopende aard, maar door de snelheid en het enthousiasme van beide sprekers verveelde het geen moment.
's Middags waren er twee verschillende sessies; de State of the Art lecture had het onderwerp 'the maladjusted foal', verzorgd door Peter Rossdale en Paul Sibbons. Een interessant onderwerp weliswaar, maar er zat, naar mijn smaak, wat weinig vaart in het verhaal. De parallelsessie betrof het gebruik van ongeoorloofde middelen in de paardensport. Waarbij Kent Allen, met een makkelijk toegankelijke voordracht, ons op de hoogte bracht van de nieuwe dopingregelgeving van hun sportorganisatie de United States Equine Sport Federation. Aansluitend hield Frits Sluyter, hoofd van het Veterinaire Departement van de FEI (Federation Equestre International), een voordracht over de nieuwe trends in de FEI medicationtesten. We werden gewezen op de mogelijkheden en valkuilen van de verschillende bepalingen. Er blijkt nogal wat verschil te zijn afhankelijk van hoe en waar er wordt getest. Standaardisatie lijkt een antwoord. Frits Sluyter eindigde met een wat filosofisch statement dat blijkbaar de FEI de instelling heeft dat mensen in principe eerlijk zijn (als dat eens waar was!). Misschien moet de FEI, ten aanzien van dit laatste, haar visie herzien. De middag eindigde met een levendige paneldiscussie over dit onderwerp.

Zondag

Op de zondagochtend had men de keus uit enerzijds een gynaecologische sessie en anderzijds een orthopedische sessie. Josef Boening hield een voordracht over het gebruik van de oscillerende zaag bij het verwijderen van het distale deel van het griffelbeen na facturering. Onderzoek wees uit dat beduidend minder periostale reactie optrad en vlottere genezing plaatsvond dan bij gebruik van het osteotoom. De verklaring is het kleinere botoppervlak door de loodrechte zaagsnede. Aansluitend nog een korte voordracht over de arthroscopie van het hoefgewricht.

's Middags was er nog een ruime variatie aan voordrachten. Hiervan enkele voorbeelden.
De ons aller bekende Erik Teske hield een interessante voordracht over het nemen van een DNAB bij huidtumoren van het paard. Relatief gemakkelijk uit te voeren bij het staande paard met bovendien een snel resultaat en dus een diagnose. Terzijde memoreerde hij dat dit zijn allereerste voordracht voor de paardenpractici was! Aansluitend een zeer praktisch en goed geïllustreerd verhaal van Wim Klein. De meest voorkomende huidtumoren aan het hoofd van het paard en de verschillende therapieën werden besproken. Ter afsluiting mochten we nog eenmaal genieten van een verhaal van Derek Knottenbelt over de slecht genezende wond bij het paard. De ons zo vertrouwde penicilline blijkt nog steeds een prima keus bij behandeling van wonden! Eén van zijn praktische 'take home messages' was: "nothing can be better than something"!!

Al met al was het een zeer geslaagd en goed georganiseerd congres. Vooral de hoeveelheid aan lezingen waarbij zaken worden besproken welke ook in de dagelijkse praktijk kunnen worden gebruikt, maken dit congres wat mij betreft bijzonder aantrekkelijk. Het is dus zaak dat u als gerespecteerd paardendierenarts de data van volgend jaar al in uw agenda schrijft. Donderdag 20 april, vrijdag 21 april en zaterdag 22 april en weer in het RAI-congrescentrum.
Als laatste wil ik nog graag even stilstaan bij het Organiserende Comité en in het bijzonder de Equine Liaison Committee (Brigitte Cornelissen en Julius Peters). De inzet van al deze toegewijde mensen maakt dit congres zo bijzonder, hulde!
Waarbij we natuurlijk niet de sponsors moeten vergeten die met hun financiële bijdrage een wezenlijk onderdeel zijn van de 'Voorjaarsdagen'. Al is het alleen maar om na het officiële programma, tijdens de gezellige borrel, gezamenlijk het glas te heffen!

Ellen van der Zaag is specialist Chirurgie van het Paard en werkzaam in Dierenkliniek 'De Delta' te Maasland.

De toekomst van de diergeneeskundige praktijk

Een nieuwe balans tussen economie en ethiek?

G. Boone

Opinie

Wat hebben 'Europa' en veterinaire naïviteit, liberale overheden en lef met elkaar te maken? Wat moet een 'emo-dierenarts' met keiharde commercie? Hoe verhoudt onderlinge solidariteit zich tot individualisering? Deze en meer prikkelende vragen zitten verpakt in een boeiend betoog dat dr. Guido Boone[1] onlangs hield tijdens een werkvergadering van de Groep Geneeskunde van het Varken.
Kortom: een prikkelende visie van een vooraanstaande en gepassioneerde veterinair uit België, die overigens ook al jarenlang lid is van de KNMvD.

Bij gebrek aan een glazen bol is ervaring de beste gids: wie over de toekomst wil spreken, moet leren uit het verleden. In de laatste dertig jaar hebben wij stapsgewijs een beleid uitgestippeld om onze praktijk uit te bouwen van het oorspronkelijke eenmansproject naar een praktijk met dertig werkkrachten, waaronder achttien dierenartsen. We deden dat altijd met de blik vooruit, en gaven steevast de voorkeur aan eventuele foute beleidskeuzes boven helemaal geen beleid.

Spelers in de sector

Als we willen begrijpen wat de dag van morgen voor de diergeneeskunde in petto heeft, dan moeten we rekening houden met de spelers die bewegen in onze sector en die in meerdere of mindere mate hun stempel drukken op haar evolutie. In de eerste plaats zijn er natuurlijk de klanten. De pikorde is klassiek: hoe groter de klant, hoe groter zijn invloed, al kan ook lef gewicht in de schaal gooien. Wij veeartsen vormen de tweede groep die onze toekomst uittekent, maar we moeten met spijt vaststellen dat onze stem met de jaren stiller klinkt. De derde speler is de overheid, vooral de Europese dan, met in haar kielzog de nationale regering.
Hoewel hun aantal in de laatste twintig jaar sterk geslonken is, zijn onze klanten individueel veel groter geworden en wegen ze steeds zwaarder op onze totale omzet. In de moderne tijdsgeest hebben ze zich ontpopt tot rasechte managers. Onder de grootste klanten hebben sommigen zelf een managementsdiploma op zak; anderen nemen een manager onder de arm die hun aankoopbeleid behartigt. De vriendschappelijke gesprekken met de dierenarts hebben baan geruimd voor zakelijke discussies waarbij elke eurocent wordt beknibbeld. Hun ethiek bij de productie van voedsel van dierlijke oorsprong wordt enkel nog opgelegd door de consument en uitgekaart als verkoopsargument. Winst boeken is hier de eerste en enige drijfveer: economie voor alles.
In deze evolutie zijn enkele grote klanten de trendsetters. Ze duwen hun winkelkarretje tussen verschillende dierenartsen en pikken er de goedkoopste uit – we kunnen maar hopen dat ze hierbij de verhouding tussen prijs en kwaliteit verrekenen. Deze trend waaiert uit naar andere grote, middelgrote en kleinere klanten via studieclubs, vergaderingen, voorlichters en vakbladen.

Studenten dierenarts hebben tijdens hun opleiding aan de faculteit diergeneeskunde allerminst kaas gegeten van het economische aspect dat zich in hun branche heeft verweven: het echte zakenleven. Ze leren enkel hun beroep in strikte zin uitoefenen, ze leren hoofdzakelijk dieren genezen. Dit wordt verder gekaderd in een emotionele context en opgehangen aan een hoger ideaal: diergeneeskunde is immers een vrij beroep, met haar eigen beregeling en met een erecode die in deontologische gedragsregels is vastgelegd. De doorsnee dierenarts heeft de doctrine om het emotionele, het gevoelsmatige, 'de genezing' als opperste doel voor te nemen op het zakelijke. Naast het genezen van dieren leert de dierenarts belang hechten aan de collegiale verhoudingen en naast de collegiale verhoudingen aan het dierenwelzijn. Tenslotte leert hij in het beste geval ook rekening houden met de perceptie van de klant. Deze laatste, psychologische factor wordt nergens onderwezen, wat een zekere naïviteit in de hand werkt. Veel dierenartsen gaan er namelijk van uit dat de eigenaar wel tevreden zal zijn als een dier efficiënt en vakkundig behandeld werd – ongeacht het resultaat.
De overheid laat zich op de markt kennen als de derde speler van belang voor de toekomst van de diergeneeskunde. De nationale overheden wikken, maar Europa beschikt. Beschermende maatregelen die ons beroep privilegiëren, zoals bijvoorbeeld het geval was voor het toedienen van vaccins, worden stukje bij beetje afgebouwd. De overheden stellen zich immers steeds liberaler op en laten hoe langer hoe meer de teugels van de vrije markt vieren. Verder lijkt Europa geen gecoördineerd beleid te volgen, maar huldigt ieder departement haar eigen visie. Volksgezondheid wil de dierenarts omkneden tot de bewaker van residuen en resistentieontwikkeling en tot eerste controleur van zijn klant. Voor economische zaken valt de dierenarts echter onder de mededinging en ziet men hem als een gewone leverancier. Deze twee benaderingen staan diametraal tegenover mekaar. Zeker blijft evenwel dat het 'vrije mededingingsprincipe' voor politiek Europa primeert.

Regie in handen van grote klanten

Als deze trend zo verder aanhoudt, dan regisseren de grote klanten de toekomst van ons beroep. Inmenging door de dierenarts, in de vorm van controle of beperkingen in hun vrijheid van geneesmiddelengebruik, zullen zij niet pikken. Liefst zouden zij de behandeling van de dieren in eigen handen nemen, met zelfverworven geneesmiddelen en doof voor elke diergeneeskundige diagnose. De prijsperceptie zal de kwaliteitsperceptie verdrukken.
Een handjevol dierenartsen speelt hierop in, al vergokken zij zo elk krediet binnen het gild van ons beroep. Dat belet hen echter niet om de grootste klanten in de voedselproductie naar zich toe te trekken. De meeste dierenartsen willen zich echter niet laten muilkorven door de prijsperceptie van de klant. Ze weigeren diergeneesmiddelen als handelswaar te beschouwen. Voor hen blijft het diergeneesmiddel het hulpmiddel bij hun juist bepaalde diagnose en behandeling, gesteund op hun kennis en ervaring. Verder houden ze vast aan hun ingebakken minachting voor commercie. Ze worden dus geremd door hun deontologische vorming als emo-dierenarts. Die vorming wordt langzaa-

maan een *mis*vorming in een veld dat buigt voor principeloos gewin, indien Europa blijft vasthouden aan de gulden mededingingsregel.
Trek dit door naar de toekomst, en we zien hoe een select clubje van praktijken het gros van de veredelingsveeteelt met geneesmiddelen bevoorraadt. Emo-dierenartsen die vasthouden aan de *mos maiores* van de veeartsenijkunde zullen hun gading enkel nog vinden in de kleinere rundveebedrijven, en instaan voor arbeidsintensieve taken, zoals het uitvoeren van verlossingen en keizersnedes. De diergeneeskunde in de grote bedrijven zal zich beperken tot het *online* opvolgen van indices, het adviseren, en het voorschrijven van geneesmiddelen. De omzet van diergeneesmiddelen per dierenarts op deze bedrijven zal minstens vervijfvoudigen terwijl de winstmarge evenredig daalt.

Meerprijs motiveren

Als we een meerprijs willen blijven motiveren naar de klanten toe, dan kan enkel een sterk individuele benadering en strakke klantenbinding baten. Dit werkt de verambtenarisering van grote praktijken tegen – dus geen ingewikkelde wachtdiensten, geen ettelijke verlofdagen, geen normale werkdagen qua arbeidsduur. Grote praktijken die enkel voedselproducerend vee verzorgen zullen inkrimpen in een klimaat van bulkproductie. Verder dreigt de exclusiviteit van de diagnosestelling door dierenartsen te verdwijnen bij een onveranderde EU-politiek.
De deontologische garde onder de dierenartsen beschouwt deze situatie als de doodsteek voor de diergeneeskunde, de doodsteek voor ons gekoesterde beroep. We voelen ons misbruikt en in de steek gelaten door onze grote klanten en door de overheid. Voor onze collegae-voorlopers in deze trend koesteren we alleen maar minachting.
Enkel de overheid of de beroepsgroep van dierenartsen – mits een goede organisatie – kan deze evolutie omgooien. Uit de hoek van de dierenartsen verwachten we echter niet veel soelaas: ieder is vooral om zichzelf bekommerd, en in de crisissituatie van een inkrimpende markt is solidariteit een schaars goed. Voor wie wars is van de nieuwe trend, is verindividualisering van de praktijk alvast een prioriteit, met een sterke, persoonlijke band met de klant en een brede naamsbekendheid. Daarnaast is een professionele en attente service van belang om een hoge kwaliteitsperceptie te scheppen bij de klant.
Een tweede optie is verslagen afwachten tot de overheid ingrijpt. Ons lijkt het echter onverstandig om je lot toe te vertrouwen aan een partner die na iedere verkiezing de mantel kan draaien. De overheid lijkt trouwens vooral bekommerd om voedselveiligheid, en minder, lees nauwelijks, om het voortbestaan van de practicus zoals wij hem zien. Zelfs al zouden de nationale overheden van Europese landen ertoe komen om de dierenartsen wettelijk te beschermen, dan heeft dit nog geen kans op slagen zolang Europa het mededingingsprincipe voor de vrije beroepen hoog in het vaandel voert.

Gecoördineerd beleid

Het beroep van dierenarts kan enkel beschutting vinden bij een gecoördineerd beleid dat verschillende departementen overkoepelt, zoals volksgezondheid, onderwijs en mededinging. Een gebrekkige coördinatie dreigt ons murw te slaan met halve reglementeringen. Een schoolvoorbeeld daarvan stamt effectief uit België. Van tussen de individualistisch ingestelde praktijken klonk hier de jammerklacht van individuele practici dat groepspraktijken goedkopere prijzen konden bedingen bij grotere aankopen waardoor er van concurrentievervalsing sprake zou zijn. Hierop besloot de overheid om een eenheidsprijs op te leggen voor de aankoop van diergeneesmiddelen door de dierenarts – tegen alle principes van mededinging in. Deze emowetgeving vergat gladweg dat groepspraktijken grotere overheadkosten (administratie- en personeelskosten) te dragen hebben dan einzelgängers, en dat die onkosten vooral werden gelenigd met deze bedongen lagere aankoopprijzen. De discriminatie is er alleen maar op verergerd.
Een gezonder initiatief van de Belgische overheid ware de wet op de bedrijfsbegeleiding. Deze koppelt de levering van diergeneesmiddelen aan een klinische diagnose door de afleverende dierenarts. Deze wetgeving is duidelijk begeesterd door de politieke wil om diergeneesmiddelen niet als een handelsobject te bejegenen, wat wij toejuichen, maar in zijn juiste kader te plaatsen van hulpmiddel na de juiste diagnose. Echter zo gauw de wet in de praktijk werd toegepast en het moment van controle erop aanbrak, bleek die wil alweer zodanig verslapt dat er niets van de goede bedoelingen hetzij de politieke wil over bleef.
Als verandering uitblijft, zien we in de toekomst waarschijnlijk kleinere praktijken opduiken die diersoortspecifiek werken, en daardoor ook kwetsbaarder zijn. Naarmate de bedrijven groeien en hun prijsperceptie radicaliseren, wordt de dierenarts steeds meer gedwongen om doofstom goedkope diergeneesmiddelen voor te schrijven en aan te voeren. Zeventig procent van alle grote bedrijven laat zich dan bedienen door minder dan vijftien procent van de dierenartsen. De dierenarts wordt teruggepromoveerd van partner naar vragende partij, ruilt bedrijfsbegeleiding voor medicijnenleveringen, en wordt afhankelijke bij een eventuele mogelijke overname van hun praktijk door de grote klanten. Er zal altijd wel ruimte blijven voor de klassieke dierenarts, in een kleiner marktsegment van underdogbedrijfjes en hobbyboeren bijvoorbeeld, of op bedrijven waar veel arbeidsintensieve ingrepen gebeuren, maar voor een beperkt aantal collega's.

In dit voorgestelde '*worst case scenario*', waarin de afwending van het eigenlijke doel (hulpmiddel bij juiste diagnose) van het gebruik van de diergeneesmiddelen legio wordt en waarbij het gebruik volledig beregeld wordt door de vrije mededinging, zal snel de vraag rijzen of dierenartsen nog wel nood hebben aan een verstikkende deontologische beregeling. Operatie geslaagd, patiënt overleden. Laat ons daarom hopen dat Europa voor de diergeneeskunde de balans tussen economie en ethiek weer herstelt of dat we in het andere geval niet verder geremd worden door emo-regels die niets met zakelijkheid te maken hebben. Dan weten we tenminste dat ook wij dierenartsen alles puur zakelijk en commercieel moeten benaderen.

Dr. Guido Boone is een boomlange, gepassioneerde wervelwind met wapperende haren die – overal opduikend – onvermoeibaar het belang van de Belgische dierenarts behartigt. Oprichter van de eerste grote dierenartsenassociatie in België, die nog altijd strak georganiseerd en werkend in een schitterend pand, vanuit Kasterlee de diergeneeskundige praktijk uitoefent, medeoprichter van de Vlaamse Dierenartsen Vereniging, de 'Vlaamse' KNMvD en daarvan oud-voorzitter. Ook is Boone oud-bestuurslid van de Belgische Orde van Dierenartsen. Een dierenarts met een uitgebreid netwerk tot diep in het 'Brusselse'. In het uitdragen van diergeneeskundige kennis, vooral op het gebied van de vleeskalverhouderij, leverde hij een belangrijke bijdrage. Trad op als docent in tal van PAOD-cursussen, zowel in België als in Nederland. Boone is ook de initiator van de GVP-code in België, het beste te vergelijken met een combinatie van de Nederlandse GVP en KRD-ISO.

Nieuw in ons cursusprogramma: 'Recht uit de praktijk'

Zoals een ieder in de gezelschapsdieren heeft mogen ervaren, is alleen diergeneeskundige kennis nauwelijks meer voldoende voor het draaiende houden van de praktijk. Steeds meer dierenartsen zien zich tegen wil en dank geconfronteerd met wet- en regelgeving, of dat nu over tuchtrecht, schadeclaims, vergunningen of arbeidsrecht gaat.
Gezien het bovenstaande heeft PAO-Diergeneeskunde besloten om u een cursus aan te bieden waarin mevrouw mr. ing. I.E. Boissevain, jurist, gespecialiseerd in het werkterrein 'dieren en recht', u alle ins en outs van de voor de veterinair praktijk essentiële wet- en regelgeving zal uitleggen.
Zij zal u in deze cursus een theoretische ondergrond meegeven die gelardeerd is met gevallen die recht uit de praktijk komen. Bovendien zal er veel gelegenheid zijn voor vragen en casus uit uw eigen praktijk.

RECHT UIT DE PRAKTIJK Cursusnummer: 05/125

Data: donderdag 16 en 23 juni 2005
16 juni van 12.30 – 21.00 uur Theorie
23 juni van 12.30 – 17.00 uur Casuïstieken

Locatie: PAO-Diergeneeskunde, De Molen 77, Houten.

Gezelschapsdierenpraktijken worden in toenemende mate geconfronteerd met wet- en regelgeving. Het Veterinair Tuchtrecht mag zich de laatste paar jaar verheugen in een toenemende belangstelling, waardoor ook de discussie binnen de beroepsgroep over veterinair (on) juist handelen is toegenomen. Daarnaast roepen de uitspraken van Veterinair
Tucht- en Beroepscollege vaak de nodige kritiek op.
De cursus *Recht uit de praktijk* is opgebouwd uit drie delen. In het eerste deel zal een algemene schets worden gegeven van het Nederlandse recht waar dierenartsen mee te maken kunnen krijgen. Voorbeelden zijn de perikelen rond het aanvragen van vergunningen, arbeidsrecht en schadeclaims. In het tweede deel van de cursus zal dieper worden ingegaan op de rol van het Veterinair Tuchtrecht, en de algemene normen voor de praktijkvoering die uit de uitspraken voortvloeien. De cursus zal worden afgesloten met een derde dagdeel, waarin de opgedane kennis door middel van casuïstiek wordt verdiept. Bestaande en gevoerde rechtszaken dienen als praktijkvoorbeeld voor het opdoen van kennis.

Cursusleider/docent: mw. mr. ing. I.E. Boissevain.

Cursusprijs: € 500,--

Aantal deelnemers: maximaal 25.

Voor deze cursus zijn bij de Commissie Permanente Educatie Gezelschapsdieren 15 punten aangevraagd.

Voor onderstaande cursus zijn nog een aantal plaatsen beschikbaar:

PLUIMVEE: Actualiteit, Opfok, Leg en Vermeerdering; Cursusnummer 05/404

Op dinsdag 24 mei 2005 organiseert PAO-Diergeneeskunde bovenstaande cursus van 13.30 tot 21.00 uur in Houten.
De cursus omvat management in de legsector, waarbij de nadruk ligt op de overgangsperiode van opfok naar leg.
Onderwerpen zijn: vaccinaties en regelgeving; voeding; management rondom het overplaatsen van ziekteproblemen aan het begin van de legperiode.

Cursusleider: Drs. T.H.F Fabri, Gezondheidsdienst voor Dieren.
Docenten: Ir. H. Enting, De Schothorst Lelystad; J. van Es, Kwetters; drs. L. van Nijhuis, Verbeeks Broederijen en Opfokbedrijven; Drs. A. Steentjes, VC Someren en Dr. J.J. de Wit, Gezondheidsdienst voor Dieren.

Prijs: € 411,-- inclusief diner.

Aantal deelnemers: maximaal 25.

Voor deze cursus zijn bij het VKO 10 punten aangevraagd.

Opgaaf voor bovenstaande cursussen: PAO-Diergeneeskunde tel. 030 – 634 89 80; per e-mail: info@paod.nl

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën en gebouwen, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.





Dr. D.F. van Esveld medaille (1914)

Uitgelicht

Dirk Frederik van Esveld (1848-1912) heeft aan 's Rijksveeartsenijschool in Utrecht gestudeerd. Tijdens zijn studententijd richtte hij samen met anderen in 1865 het veterinaire studenten corps Absyrtus op. In 1881 wordt hij benoemd tot leraar aan 's Rijksveeartsenijschool in onder andere de vakken anatomie, embryologie, gezondheidsleer en voederkennis. Van Esveld speelt van 1882 tot aan zijn dood een belangrijke rol binnen de Maatschappij voor Veeartsenijkunde, de tegenwoordige KNMvD, als (onder)voorzitter, penningmeester en bibliothecaris. In 1913 wordt het Dr. D.F. van Esveldfonds opgericht. Het fonds geeft J.J. van Goor opdracht de hier getoonde prijspenning te ontwerpen. Op de voorzijde is een portret van Dirk van Esveld afgebeeld, voorzien van een omschrift waarin zijn naam, geboortedatum en sterfdatum worden genoemd. Op de keerzijde staat genoteerd dat de medaille wordt toegekend 'voor wetenschappelijken arbeid op veeartsenijkundig[1] gebied'. Er is ruimte vrijgelaten om de naam te kunnen graveren van degene aan wie de medaille wordt uitgereikt. De prijspenning is van brons en heeft een diameter van 41 millimeter. De medaille wordt aanvankelijk uitgereikt aan de winnaar van de veterinaire prijsvraag die het Dr. D.F. van Esveldfonds uitschrijft, voor alleen Nederlandse dierenartsen. Ter gelegenheid van het 100- en 125-jarig bestaan van de KNMvD zijn gouden prijspenningen uitgereikt als onderscheiding aan dierenartsen die zich in bijzondere mate dienstig hebben gemaakt voor de veterinaire wetenschap. Het Dr. D.F. van Esveldfonds is uiteindelijk samen met het Jubileumfonds van de Veeartsenijkundige Hoogeschool 1921 en de Prof. dr. D.A. de Jongstichting opgegaan in de Commissie Bevordering Diergeneeskundig en Vergelijkend Ziektekundig Onderzoek.

[1] *In 1960 wordt 'veeartsenijkundig' vervangen door 'diergeneeskundig'.*

Rotavirus antigenaemia and viraemia: a common event?

Referaat

Blutt SE, Kirkwood CD, Parreño V, Warfield KL, Ciarlet M, Estes MK, Bok K, Bishop RF, Conner ME. Lancet 362:1445-1449, 2003.

Rotavirus is een veel voorkomende pathogeen bij jonge mensen en dieren met als belangrijkste klinisch verschijnsel diarree. Hoewel aanvankelijk gedacht werd dat de verspreiding van het virus zich beperkte tot de digestie-tractus heeft recent onderzoek aan het licht gebracht dat rotavirusantigeen ook kan worden aangetroffen in serum en liquor cerebrospinalis van kinderen en systemisch bij muizen. In het betreffende onderzoek werden muizen, ratten, konijnen en drie kalveren met rotavirus geinoculeerd in de maag. Bij alle kalveren werd rotavirusantigeen (de Indiana-variant) zowel in de faeces als in het serum aangetoond. Hetzelfde gold voor de overige proefdieren. Bij 67% van de onderzochte (immuuncompetente) kinderen met acute rotavirusdiarree werd rotavirusantigeen ook in het serum aangetoond. Geconcludeerd werd dat het rotavirus de digestie-tractus kan verlaten en een antigenemie kan geven en mogelijk zelfs een viraemie.

J.H. van der Kolk

"SCHOP VLOOIEN EN TEKEN VOOR GOED HET HUIS UIT"



FRONTLINE® Combo, **dé doorbraak in Integrated Pest Management.**

FRONTLINE® Combo **is een unieke twee in 1 formule, die meer doet dan alleen maar vlooien bestrijden. De combinatie van fipronil en (S)-methopreen doodt vlooien, teken en luizen en voorkomt de ontwikkeling van vlooieneieren, larven en poppen in de leefomgeving.**

FRONTLINE® Combo **doorbreekt de vlooiencyclus op verschillende stadia en zorgt ervoor dat katten, honden èn huizen vlo-vrij blijven.**

Voor meer informatie kunt u steeds terecht bij uw dierenartsenbezoeker of op ons kantoor op 0800 023 34 40.



MERIAL

FRONTLINE® Combo

Fipronil (S)-methopreen

FRONTLINE® COMBO SPOT ON KAT (fipronil + (S)-methopreen) - Reg. NL 10142 - Vrij; Doeldier: kat; Indicaties: Eliminatie van vlooien (Ctenocephalides spp.), teken (Ixodes ricinus, Dermacentor variabilis, Rhipicephalus sanguineus) en bijtende luizen (Felicola subrostratus) en als onderdeel een programma ter bestrijding van FAD; Dosering: Eén pipet van 0,5 ml per kat, overeenkomend met de minimaal aanbevolen dosis van 5 mg/kg fipronil en 6 mg/kg (S)-methopreen, voor lokale toepassing op de huid. In afwezigheid van veiligheidsstudies is het minimale behandelingsinterval 4 weken; Contra-indicaties: niet toedienen aan kittens jonger dan 8 weken oud en/of aan kittens die minder dan 1 kg wegen. Niet gebruiken bij zieke (systemische ziekten, koorts, etc.) of herstellende dieren. Niet gebruiken bij konijnen; Bijwerkingen: eventueel overmatig speekselen, uitzonderlijk voorbijgaande huidreacties op de toedieningsplaats (schilfering, lokaal haarverlies, jeuk, roodheid), algemene jeuk of haarverlies, omkeerbare neurologische symptomen (overgevoeligheid, depressie, nerveuze symptomen) of braken; Verdere informatie zie bijsluiter of beschikbaar bij Merial B.V., Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek. *FRONTLINE® COMBO* SPOT ON HOND S/M/L/XL (fipronil + (S)-methopreen) - Reg. NL 10138 t.e.m. 10141 - Vrij; Doeldier: Honden; Indicaties: Eliminatie van vlooien (Ctenocephalides spp.), teken (Ixodes ricinus, Dermacentor variabilis, Rhipicephalus sanguineus) en bijtende luizen (Trichodectes canis) en als onderdeel van een programma ter bestrijding van FAD; Dosering: Eén pipet van aangepaste inhoud per hond, overeenkomend met de minimaal aanbevolen dosis van 6,7 mg/kg fipronil en 6 mg/kg (S)-methopreen, voor lokale toepassing op de huid. In afwezigheid van veiligheidsstudies is het minimale behandelingsinterval 4 weken; Contra-indicaties: niet toedienen aan puppies jonger dan 8 weken oud en/of aan puppies die minder dan 2 kg wegen. Niet gebruiken bij zieke (systemische ziekten, koorts, etc.) of herstellende dieren. Niet gebruiken bij konijnen. Niet gebruiken bij katten; Bijwerkingen: eventueel overmatig speekselen, uitzonderlijk voorbijgaande huidreacties op de toedieningsplaats (verkleuring van de huid, lokaal haarverlies, jeuk, roodheid), algemene jeuk of haarverlies, omkeerbare neurologische symptomen (overgevoeligheid, depressie, nerveuze symptomen), braken of ademhalingssymptomen; Verdere informatie zie bijsluiter of beschikbaar bij Merial B.V., Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek.

Week van het Huisdier

De alweer vierde Week van het Huisdier komt er aan. De week vindt dit jaar plaats *van zaterdag 28 mei tot en met zondag 5 juni*. Heeft u als dierenarts al iets georganiseerd om de Week van het Huisdier en daarmee uw praktijk te promoten?

Dit jaar is het thema: Uw huisdier goed gevoed?!

Vaak krijgen dieren ongewild niet het juiste dieet. Wie beter dan de dierenarts kan de eigenaar adviseren over goede voeding. Eigenaren bedoelen het vaak heel goed, maar hoeveel dieren in uw praktijk hebben het juiste lichaamsgewicht? En hoeveel konijnen krijgen het juiste dieet? Voedingsfouten geven op termijn vaak lichamelijke problemen. Deze week biedt u een goede gelegenheid om hier nog eens extra aandacht aan te besteden.

Organisatietips

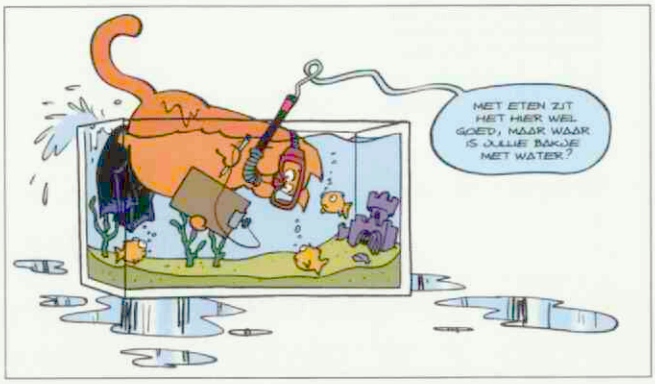
Mocht uw praktijk nog niets georganiseerd hebben kijk dan op *www.weekvanhethuisdier.nl*.
Om de week in uw praktijk onder de aandacht te brengen is er door de 'Week van het Huisdier' het één en ander voor u georganiseerd.
Op de Internetpagina *www.weekvanhethuisdier.nl* vindt u onder andere:

- Een kant-en-klaar **persbericht**. U kunt uw praktijknaam in het bericht invullen en het zo aan de lokale pers aanleveren. Desgewenst kunt u natuurlijk ook zelf iets schrijven.
- **Suggesties** en zelfs een **draaiboek** waar u gebruik van kunt maken.

Daarnaast kunt u, om diereigenaren te informeren, **uw praktijk aanmelden** op de internetpagina met vermelding van de activiteiten/ acties die u in deze week gaat houden.

Een boekje in plaats van de krant

Iedere praktijk met KNMvD-leden heeft afgelopen week honderd **speciaal ontworpen Jan, Jans en de kinderen stripboeken over voeding** ontvangen. Vijftig van deze stripboekjes zijn betaald door het ministerie van LNV, de GGG en de Vrienden en initiatiefnemers van de Week van het Huisdier. Alle dierenartsenpraktijken ontvangen, dankzij de GGG, daarnaast nog vijftig extra boekjes!
Honderd boekjes zijn waarschijnlijk onvoldoende om aan al uw cliënten gedurende de week uit te delen. Bedenk vooraf aan



wie u ze mee gaat geven, bijvoorbeeld bij aankoop van dieetvoeding of aan cliënten met obese dieren.

Libelle Zomerweek

Van 24 mei tot en met 29 mei vindt er op het Almeerderstrand de 'Libelle Zomerweek' plaats. Dit evenement bestaat al jaren, maar dit jaar is er voor het eerst een **huisdierenpaviljoen**. Gedurende de hele week zullen hier GGG-bestuursleden aanwezig zijn om, samen met Specialisten In Opleiding, de dierenartsen te vertegenwoordigen en (voedings)vragen van diereigenaren te beantwoorden.

Landelijke pers

Om zoveel mogelijk publiciteit aan deze week te geven, wordt de landelijke pers veelvuldig geïnformeerd. Zo zal er onder andere een persconferentie zijn op 27 mei in het Natuur Historisch Museum in Amsterdam, waar de tentoonstelling Stadse Beesten te zien is. Het eerste exemplaar van het stripboek zal dan worden aangeboden aan mevrouw Bergkamp, Secretaris Generaal van het ministerie van LNV. Tevens wordt er dan een voordracht gehouden met als titel: 'Voeding is Communicatie'.

Maak van deze week gebruik om extra aandacht aan voeding te besteden. Bovendien: diereigenaren zijn altijd *hongerig* naar informatie. En wie beter dan de dierenarts, *de* voedingsdeskundige, kan ze deze voorlichting geven!

Namens het bestuur van de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren
Monique Megens





Maatschappij nieuws

Ledenvergadering BPL 21 mei 2005

Op zaterdag 21 mei 2005 vindt de Algemene Ledenvergadering van de Belangenvereniging voor Praktiserende dierenartsen in Loondienst plaats.
Tijdens deze vergadering zal het bestuur de stand van zaken met betrekking tot de invulling van de CAO voor dierenartsen in loondienst presenteren.

B.P.L.

De leden van de BPL krijgen uitgebreid de gelegenheid om over de diverse primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden mee te discussiëren.

De vergadering vindt plaats in het kantoor van de KNMvD te Houten.
Aanvang is om 10.30 uur en de vergadering zal om 12.30 uur afgelopen zijn.

Regio West-bijeenkomst 'Van goodwill tot pensioen'

Op donderdag 26 mei 2005 houdt regio West een spraakmakende bijeenkomst met als onderwerp 'Van goodwill tot pensioen'. Een avond over financiële planning voor practicus, dierenarts-ondernemers of in loondienst, en voltijds of parttime werkenden. De avond begint om 19.30 uur in het Hotel Mercure Airport.

Tijdens deze discussieavond worden goodwill als instrument en de nieuwe rekenmethodes besproken, die van groot belang zijn voor dierenartsen in de praktijk. Tevens zal een presentatie worden gegeven over pensioenregelingen en pensioenopbouw. Effecten van parttime werken, loondienst of ondernemer, praktiserend, in bedrijfsleven of elders, worden besproken. Door de steeds vaker wisselende functies van dierenartsen en kans op pensioenbreuken is dit onderwerp meer dan actueel. Vervolgens zal een presentatie gegeven worden over financiële planning. Voor ieder die succes wil in zijn carrière en inkomen hopen we op een nuttige en veelbelovende avond.
Er zijn VKO-punten aangevraagd.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:
Koning, Mevr. R.R.W. de; 2004; 5466 PG Eerde; Schoolhuisweg 4.
Niemantsverdriet, Mevr. A.M.; 2004; 3572 BN; Biltstraat 160 F.
Swartjes, Mevr. M.; 2003; 2678 CE De Lier; Hoofdstraat 29.
Vuist, Mevr. M.P.W.; 2005; 1475 JH Beets; Beets.
Wandelen, B.B.I. van; 2005; 3738 CX Maartensdijk; Bantamlaan 9.

Als kandidaatlid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:
Alsafi, H.
Bandsma, J.
Bavinck, Mevr. V.
Bettink-Ariesen, Mevr. S.M.
Blooi, M.
Boelm, G.J.
Hoeck, Ir. B. van
Simons, J.J.B.
Verbruggen, Mevr. M.H.
Wielsma, G.

Voor het dierenartsexamen van 8 april 2005 zijn geslaagd:
Baan, Mevr. M.
Berg, Mevr. B.J.E.
Claessens, Mevr. R.J.G.
Doorne, O.M. van
Ebbens, Mevr. E.M.
Garcia Linarte, C.J.
Helmholdt, Mevr. A.G.N.
Jansen, M.
Jonkers, Mevr. D.
Kaufmann, Mevr. T.B.
Nedelkovski-Petrovic, Mevr. I.
Oerlemans, Mevr. A.W.H.
Petrovic, Mevr. I.
Poldermans, Mevr. F.
Smeets, Mevr. A.E.H.
Sterk, Mevr. J.J.A.
Suir, Mevr. E.P.E.
Verschoor, Mevr. J.
Wandelen, B.B.I. van
Winterink, Mevr. M.P.
Woudstra, Mevr. J.M.
Zon, R.T. van

Overlijdensberichten:
Op 4 april 2005 A.W. Groenwoud te Assen.
Op 16 april 2005 H.S. van der Meulen te Warffum.

Mutaties:
Abma, Mevr. A.J.; 2004; 9881 TB Kommerzijl; Oosterwaarddijk 9; tel. privé: 0594-688316; E-mail privé: niek.afke@hccnet.nl.; medew. bij M.L. Beiboer, F.R. van der Kolk, J. het Lam en J.H. Roorda; tel. prakt.: 0594-501280; fax prakt.: 0594-501281; E-mail prakt.: info@dapzuidhorn.nl.

Baan, Mevr. M.; 2005; 3705 ZD Zeist; Warande 54; tel. privé: 030-6952207.

Berg, Mevr. B.J.E.; 2005; 1213 CD Hilversum; Van der Helstlaan 28.

Bröker, Mevr. A.J.M.; 1995; **7009 ZB Doetinchem;** Broekstraat 11 A; E-mail privé: brokera@tiscali.nl.; d/docent bij Groenhorst Coll. Barneveld; tel. bur.: 0342-455500; fax bur.: 0342-455590; E-mail bur.: a.j.m.broker@groen horstcollege.nl.

Claessens, Mevr. R.J.G.; 2005; 3584 DW Utrecht; Cambridgelaan

751; tel. privé mobiel: 06-18476107; E-mail privé: dolfire@hotmail.com.

Doorne, O.M. van ; 2005; 3584 DM Utrecht; Cambridgelaan 617; tel. privé: 072-5157269.

Droppers, W.F.G.L.; 1969; **75017 Parijs; p/a OIE 12 Rue de Prony (Frankrijk); Charge de mission bij World Organisation for Animal Health (OIE); tel. bur.: 00-33-144151888; fax bur.: 00-33-142670987; E-mail bur.: w.droppers@oie.int.**

Ebbens, Mevr. E.M.; 2005; 3584 DD Utrecht; Cambridgelaan 423; tel. privé mobiel: 06-24733635; E-mail privé: ellyebbens@hotmail.com.

***Garcia Linarte, C.J.; 2005; 5224 GW 's-Hertogenbosch; Mariniersstraat 24.**

Gerritsjans-Veenstra, Mevr. R.; 2000; **7491 XP Delden; Ranninkstraat 5; tel. Privé mobiel: 06-19118592;** E-mail privé: rinsketim@ freeler.nl.; **d. bij VWA/RVV; tel. Bur.: 0528-225255; fax bur.: 0528-225250.**

Hekerman, T.W.M.; 1991; 4205 AM Gorinchem; Dr. Biegelstraat 3; tel. privé: 0183-647243; fax privé: 0183-647243; tel. privé mobiel: 06-28487935; E-mail privé: tedhekerman@tiscali.nl.; geass. met H.A.D. Bax, K.J. Broekhuizen, C.G.M. Jonkers, C.J.H. Neijenhuis, J.R. Overbeek, M.S.H. Sturkenboom, M.J. Verburgh, P.W.L. Verweij en A. Zuring; tel. prakt.: 0183-632774; fax prakt.: 0183-633574; E-mail prakt.: dapravel@xs4all.nl.

Helmholdt, Mevr. A.G.N.; 2005; 3706 AA Zeist; Laan van Vollenhove 348; tel. privé 030-6991266; E-mail privé: a.g.n.helmholdt@students.uu.nl.

Jansen, M.; 2005; 3581 PM Utrecht; Schoolstraat 7; tel. privé: 030-2145224; E-mail privé: rhinorinus@hotmail.com.

Jonkers, Mevr. D.; 2005; 1815 JN Alkmaar; Beatrixlaan 14; tel. privé mobiel: 06-50517026.

Kaufmann, Mevr. T.B.; 2005; 3513 GC Utrecht; Engelen van Pijlsweertstraat 11 bis; tel. privé: 030-2885640; E-mail privé: t.kaufmann@students.uu.nl.

Kikkers, B.H.; 2000; 7021 BP Zelhem; Doetinchemseweg 27; tel. privé: harco.k@12move.nl.; medew. bij H.J. Aa, J.H. de Groot, L.A. Kaalberg, E. van Leeuwen, B.H. van de Pol en S.G. Raemakers; tel. bur.: 0313-471007; fax bur.: 0313-479049.

Lemmens, Mevr. B.; 2005; 4102 LR Culemborg; Heimanslaan 905; tel. privé: 0345-549032; E-mail privé: brechtjelemmens@zonnet.nl.

Meinen, Mevr. M.: 2005; 7772 CM Hardenberg; Lage Gaardenstraat 52; tel. privé mobiel: 06-25242539; E-mail privé: margrit_@hotmail.com.; medew. bij A.G.W. Bax, A.K. van Hateren, J.H. Kollen en W.J. Pouwels; tel. prakt.: 0523-266066; fax prakt.: 0523-266434.

Nedelkovski-Petrovic, Mevr. I.; 2005; 3526 EB Utrecht.

***Oerlemans, Mevr. A.W.H.; 2005; 3584 DZ Utrecht; Cambridgelaan 293; tel. privé: 030-6362959.**

Oomen, Mevr. M.; 2001; **5454 NA Sint Hubert; Oude Wanroyseweg 42; tel. privé: 0485-455701;** E-mail privé: marinette_oomen@hotmail.com.; **medew. bij J.J. Pen, P.A.O.M. Schoone, W.F.H.J. Theuws, K.R.D. Vaessen, T.J.M. Vercammen en P.H.J. Weijens; tel. prakt.: 0485-451238; fax prakt.: 0485-4548103; E-mail prakt.: info@dapdepeelkant.nl.**

Oosterwoud, R.; 1956; 9203 DS Drachten; Mevr. De Rooweg 77; tel. Privé: 0512-472760; r.d.

Peerboom, Mevr. D.; 2005; 3708 SB Zeist; Molenweg 8; tel. privé: 030-6992399.

Poldermans, Mevr. F.; 2005; 1091 BX Amsterdam; Ruysstraat 75 hs.; tel. privé: 020-6681046.

Smeets, Mevr. A.E.H.; 2005; 3706 AA Zeist; Laan van Vollenhove 244; tel. privé: 030-6957891; E-mail privé: tomenlou@hotmail.com.

*Soeters, Mevr. M.; 2004; 3353 TG Papendrecht; Vrijheer van Eslaan 251; tel. privé: 078-6425158; E-mail privé: vapourize@you2.tmfweb.nl.

Sterk, Mevr. J.J.A.; 2005; 3531 XD Utrecht; Bataviastraat 10 bis; tel. privé: 030-2920994; E-mail privé: jannekesterk@hotmail.com.

***Suir, Mevr. E.P.E.; 2005; 8084 CV 't Harde; Mergelstraat 4; tel. privé: 0525-652529.**

Verschoor, Mevr. J.; 2005; 3581 TR Utrecht; Beekstraat 21; tel. privé: 030-2948593; E-mail privé: jannverschoor@hotmail.com.

Vleeshakker, Mevr. I. ; 2005; 3706 AA Zeist; Laan van Vollenhove 176; tel. privé: 030-6956910; tel. privé mobiel: 06-55308059; **E-mail privé: ilonavleeshakker@hotmail.com.;** medew. bij Mevr. P.F.M. Hendriks-Verheul; tel. prakt.: 0224-218997; fax prakt.: 0224-215233; E-mail prakt.: dkzuiderkaag@zonnet.nl.

Wandelen, B.B.I. van; 2005; 3738 CX Maartensdijk; Bantamlaan 9; tel. privé mobiel: 06-12757835; E-mail privé: bobvanwandelen@hotmail.com.

***Winterink, Mevr. M.P.; 2005; 2082 HL Santpoort-Zuid; Harddraverslaan 47; tel. privé: 023-381264; E-mail privé: m.p.winterink@students.uu.nl.**

***Woudstra, Mevr. J.M.; 2005; 3584 DZ Utrecht; Cambridegelaan 191 k.4**

***Zon, R. van; 2005; 3584 DR Utrecht; Cambridgelaan 663; tel. privé: 030-2144430.**



Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Mei

18 Europese Speaker Tour Lente 2005 met als onderwerp 'De huidige stand van zaken en de behandeling van obesitas bij kitten'. Plaats: 'Hotel Vianen' in Vianen. Aanvang: 20.00 uur. Deelname: gratis. Aanmelding vóór 6 mei 2005 naar: Hill's Pet Nutrition, ter attentie van mevrouw M.Versteeg, Westbroek 60-62, 4822 ZW Breda. Bel voor meer informatie naar 0800-0222466.

21 Dag van het aangespannen paard. Locatie: Faculteit der Diergeneeskunde, De Uithof, Utrecht. Tijd: 8.30-18.00 uur. Toegang: gratis. Info: 030-2539423, e-mail: *dap@vet.uu.nl* of kijk op de *www.dagvanaangespannenpaard.nl*.

26 Productschap Diervoeder (PDV) en de Animal Sciences Group (ASG) van WUR een themabijeenkomst, waar 'fermentatie' bij vleesvarkens' centraal zal staan. De bijeenkomst wordt gehouden in de Congreszaal van Hotel De Nieuwe Wereld, Marijkeweg 5 te Wageningen. Kosten: € 50 (inclusief koffie/thee, proceedings en een drankje na afloop), contant te voldoen aan de zaal. Aanmelding via *www.cvb.pdv.nl*

26-28 Seminar Vétoquinol Academia met als onderwerp: De classificering en behandeling van otitis externa. De internationale gastspreker Dr. Harvey neemt u mee in het oor met de lezingen 'Staging otitis externa' en 'dealing with otitis, an overview of medical and surgical treatment'. Locatie: Tilburg, Rotterdam of Utrecht. Voor meer informatie of inschrijving kunt u contact opnemen met Vétoquinol, telefoon: 073-6441145 of per email: *info@vetoquinol-benelux.be*

Juni

1 Symposion van de Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg, met als titel 'De dierenarts zal handhaven'. Onderwerp: dierenarts en wetgeving; locatie VWA-hoofdgebouw in Den Haag, zaal Clingendael. Informatie: R. Lesuis, tel. 0575-588804, e-mail: rene.lesuis@vwa.nl

3-4 Voordracht en patiënten demonstratie georganiseerd door de 'Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten'. Speaker: dr. med. vet. Uwe Petermann (*www.akupunkturtierarzt.de*). Onderwerpen: ooracupunctuur en polsdiagnose. Programma: 3 juni: 9.00-18.00 uur. Locatie: Hotel 'de Biltsche Hoek', de Holle Bilt 1, de Bilt, telefoon 030-2205811,(*www.valk.com*). 4 juni: 9.00-13.00 uur patiënten demonstratie paard en hond. Locatie: Kliniek drs. E. G.A. Laarakker, Bisschopsweg 2, de Bilt, telefoon 030-2961462. Kosten: € 295, incl. lunch op vrijdag 3 juni. (SNVA leden € 270). Meer informatie: 0299-651234 (Wim de Ruijter) of 070-3558370 (Margriet Meijer).

12-15 4e IDF Internationale Mastitis Conferentie. Meer informatie op: *http://www.fil-idf.org/mastitis2005/*

16 Porcine reproduction: from research to practice. Seminar met als thema Reproductie van het Varken, georganiseerd door Wageningen Universiteit en de Faculteit Diergeneeskunde. Meer informatie op *www.zod.wau.nl/repropig*

21-24 European Congress on Comparative and Veterinary Clinical Pathology. 7th Annual General and Scientific meeting of the ESVCP/ECVCP. 2nd Joined meeting of the AECCP and ESVCP/ECVCP. Informatie over het congres is te vinden via www.esvcp.org. Contactgegevens omtrent registratie: mevr. O. Jansen, tel.: 030-2532728. aeccp_esvcp@fbu.uu.nl. Meer info op: www.esvcp.org/utrecht2005/utrecht2005.htm

September

8-10 20th Annual congress of the ESVD-ECVD on Veterinary Dematology in Chalkidiki, Greece. www.esvd2005.gr

23 Sportdag KNMvD in het midden van het land.

30-1/10 BVA Congress 2005, Royal Society of Medicine, London. Information: tel. +44 20 7636 6541, e-mail congress@bva.co.uk, website www.bva.co.uk.

Oktober

7 Jaarcongres KNMvD te Kaatsheuvel.

19-22 5e internationale Moeflon symposium, Nationaal Park de Hoge Veluwe. Onderwerpen: genetica, ziekten en management in internationale context. Voertaal: Engels, maar ook Duitse bijdragen zijn welkom. Voorstellen voor bijdragen voor 15 juni 2005 zenden naar de voorzitter van de wetenschappelijke commissie J.T.Lumeij@vet.uu.nl. Voorinschrijving tegen gereduceerd tarief. Zie voor gedetailleerde informatie www.mouflonsymposium.info.

November

22-24 Groep Groot Dagen te Papendal.

2006

September

7-9 21e annual congress of the ESVD-ECVD on Veterinary Dematology Lisbon, Portugal. www.esvd.org

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Mei

25 Buitengewone algemene vergadering. Locatie: 't Vechthuis te Utrecht. Tijd: 's avonds.

26 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

26 Bijeenkomst regio West 'Van goodwill tot pensioen'. Locatie: Hotel Mercure Airport. Aanvang: 19.30 uur. Zie ook pagina 338 in dit nummer.

Juni

3 Jaarvergadering 'Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten'. Tijd: 8.00-9.00 uur, waarna voordracht dr. Uwe Petermann. Locatie: Hotel 'de Biltsche Hoek', de Holle Bilt 1, de Bilt, tel. 030-2205811 (www.valk.com). Informatie: 0299-651234 (Wim de Ruijter).

8 Woensdag 8 juni 2005 Algemene Ledenvergadering AUV Dierenartsencoöperatie, aanvang 14.00 uur bij de AUV, Beversestraat 23 te Cuijk, telefoonnummer 0485-33 55 55.

9 GHwD-studievergadering van 19.30 tot 22.30 uur.

14 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

September

13 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

20 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

22 GHwD-studievergadering van 16.00 tot 22.00 uur.

Oktober

7 Algemene vergadering KNMvD.

December

13 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

Cursussen

Mei

31 Cursus Rundveevoeding Wageningen Business School door dr. ir. J. Dijkstra. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven voor 6 mei. Kosten € 845,-. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl

Juni

1 Cursus Rundveevoeding Wageningen Business School door dr.ir. J. Dijkstra. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven voor 6 mei. Kosten € 845,-. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: info.wbs@wur.nl.

Bureau KNMvD 27 mei gesloten

In verband met het jaarlijkse bedrijfsuitje van het KNMvD-bureau op vrijdag 27 mei 2005, is het bureau deze dag gesloten. VKO, NDG en PAOD zijn wel aanwezig.



Otitis: één van de weinige momenten dat één meer waard is dan twee

Eénmaal per dag toe te dienen, een belangrijke voorwaarde bij het kiezen van een oorpreparaat, en dus ook onze eis toen we Aurizon® voor u hebben gecreëerd. Zo kunt u vandaag uw patiënten een uitermate hoge kans op genezing bieden, in combinatie met een gebruiksvriendelijke éénmaal daagse toediening en een zeer snelle pijnverlichting.



Kunt u zich minder veroorloven?



Aurizon® Snel resultaat en slechts eenmaal per dag

Vétoquinol
a Sign of Passion

AURIZON, suspensie, oordruppels, marbofloxacine, clotrimazole, dexamethasone. **Samenstelling per ml**: marbofloxacine 3 mg, clotrimazole 10 mg, dexamethasone (als acetaat), 0,9 mg. **Eigenschappen**: Dit product is een combinatie van drie actieve bestanddelen: Marbofloxacine, een bactericide antimicrobieel middel met een zeer breed werkingsspectrum tegen Gram-positieve bacteriën (in het bijzonder *Staphylococcus intermedius*) en Gram-negatieve bacteriën (*Pseudomonas aeruginosa, Escherichia coli* en *Proteus mirabilis*); Clotrimazole, een antimycoticum, met een breed werkingsspectrum dat in het bijzonder bedoeld is voor *Malassezia pachydermatis*; Dexamethasonacetaat met een anti-inflammatoire en jeukstillende werking. **Doeldier**: Hond. **Indicaties**: Behandeling van otitis externa veroorzaakt door zowel bacteriën als schimmels - respectievelijk bacteriën gevoelig voor marbofloxacine en schimmels (vooral *Malassezia pachydermatis*) gevoelig voor clomitrazole. Het product dient gebruikt te worden op basis van gevoeligheidstesten. **Contra-indicaties**: Niet toedienen aan honden met een perforatie van het trommelvlies. Niet toedienen aan honden met een bekende overgevoeligheid voor een van de componenten. Niet toedienen aan drachtige of lacterende teven. **Bijwerkingen**: De normaal optredende bijwerkingen bij gebruik van corticosteroiden kunnen voorkomen (veranderingen van de biochemische en hematologische parameters, zoals toename van alkalische fosfatase en aminotransferase, enige neutrofilie). Langdurig en intensief gebruik van topicale corticosteroïdpreparaten kan locale en algemene effecten veroorzaken, zoals onderdrukking van de bijnierfunctie, dunner worden van de huid en vertraagde wondgenezing. **Dosering en toedieningsweg**: Goed schudden voor gebruik. Een maal per dag 10 druppels in het oor, gedurende 7 tot 14 dagen. Na 7 dagen behandelen, dient de dierenarts de noodzaak om de behandeling met nog een week te verlengen, te beoordelen. Een druppel van dit preparaat bevat 71 µg marbofloxacine, 237 µg clotrimazol en 23,7µg dexamethasonacetaat. Na toediening kan de basis van het oor kort en voorzichtig gemasseerd worden om het preparaat in de diepere delen van de gehoorgang te laten doordringen. Als het product bestemd is voor gebruik bij meerdere honden, één buisje per hond gebruiken. **Wachttijd**: Niet van toepassing. **Registratiehouder**: Vétoquinol B.V. – Postbus 3191 – 5203 DD 's-Hertogenbosch **Registratienummer**: REG NL 10277. **Kanalisatiestatus**: UDA . *Verdere informatie op aanvraag beschikbaar*

DIERENARTSENPRAKTIJK
HET ZUIDENVELD

Dierenartsenpraktijk Het Zuidenveld is een gemengde praktijk in Drenthe waar momenteel zes dierenartsen werkzaam zijn. Vorig jaar april is er een nieuw praktijkpand in gebruik genomen met alle mogelijkheden om de huidige eerstelijns geneeskunde van gezelschapsdieren uit te bouwen naar tweedelijns geneeskunde.
Om het team van gezelschapsdierenartsen te versterken zoeken wij een

Gezelschapsdierenarts m/v

Wij zoeken een dierenarts:
- met ervaring
- met goede sociale vaardigheden
- die initiatief en inzet toont om de geneeskunde van het gezelschapsdier uit te bouwen
- die daarnaast ook managementtaken doet.

Wij bieden een baan voor 30-40 uur per week in een nieuw praktijkpand met nieuwe röntgen- en echo-apparatuur en een prettige werksfeer in een schitterende woonomgeving.

Schriftelijke reacties gaarne binnen twee weken na het verschijnen van dit blad richten aan Dierenartsenpraktijk Het Zuidenveld, t.a.v. V.G. Schevers, Zetelveenweg 6, 7841 BP Sleen. Voor meer informatie kunt u kijken op www.daphetzuidenveld.nl of contact opnemen met V.G. Schevers (praktijk: 0591-361368, privé: 0591-372479).

DIERENKLINIEK "De Arker"

DIERENKLINIEK 'DE ARKER' in Nijkerk is een goed geoutilleerde gezelschapsdierenpraktijk waarin drie dierenartsen en vijf assistentes werkzaam zijn. Door het vertrek van een collega zoeken we per heden een

Dierenarts gezelschapsdieren (m/v) voor minimaal 32 uur/week

Wij vragen:
- een collega met minimaal één jaar ervaring in de gezelschapsdierenpraktijk
- enthousiasme, flexibiliteit en ambitie
- innovatieve instelling en managementgeest

Wij bieden:
- een baan voor minimaal 32 uur/week
- één weekenddienst per maand en één à twee keer dienst per week
- mogelijkheden tot nascholing
- ruimte voor eigen initiatieven en ontwikkeling
- mogelijkheid tot associatie indien gewenst.

Reacties met cv graag binnen twee weken na het verschijnen van dit tijdschrift sturen naar Dierenkliniek 'de Arker' t.a.v. drs. E.P.van Dijk, Hoefslag 1, 3862 KA Nijkerk.
Voor vragen kunt u bellen met 033-2462526 of zie www.Dierenkliniekdearker.nl

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-06-2005	maandag	23-05-2005
01-07-2005	maandag	13-06-2005
15-07/01-08-2005	maandag	11-07-2005
15-08-2005	maandag	25-07-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Zeer ervaren en enthousiaste dierenarts zoekt:

1-2-persoons gezelschapsdierenpraktijk

ter overname, geen beperking regio, eventueel huidige eigenaar na verkoop in loondienst.

Schriftelijke reacties gaarne richten aan het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Postbus 421, 3990 GE Houten, onder vermelding van nummer 05/2005 op de envelop of per e-mail aan artsendier@hotmail.com

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKA
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERIN
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELIN
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERIN
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIE
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

Virbac
ANIMAL HEALTH

Nieuw!



OP BASIS VAN ETHYLLACTAAT MET ANTISEPTISCHE EN KERATOPLASTISCHE EIGENSCHAPPEN VOOR DE OPPERVLAKKIGE PYODERMIE

- De werkzaamheid van ethyllactaat is gebaseerd op de farmacologische eigenschappen van ethanol en melkzuur. Ethyllactaat wordt op de huid en, mede door zijn goede oplosbaarheid in vet, in de haarfollikels gehydrolyseerd tot melkzuur en ethanol.
- Ethanol vertoont een bactericide werking ten opzichte van aërobe bacteriën.
- Melkzuur verlaagt de zuurgraad van de huid, waardoor een bactericide effect optreedt ten opzichte van anaërobe bacteriën.


ALLERGIE


KERATOSEBORROE

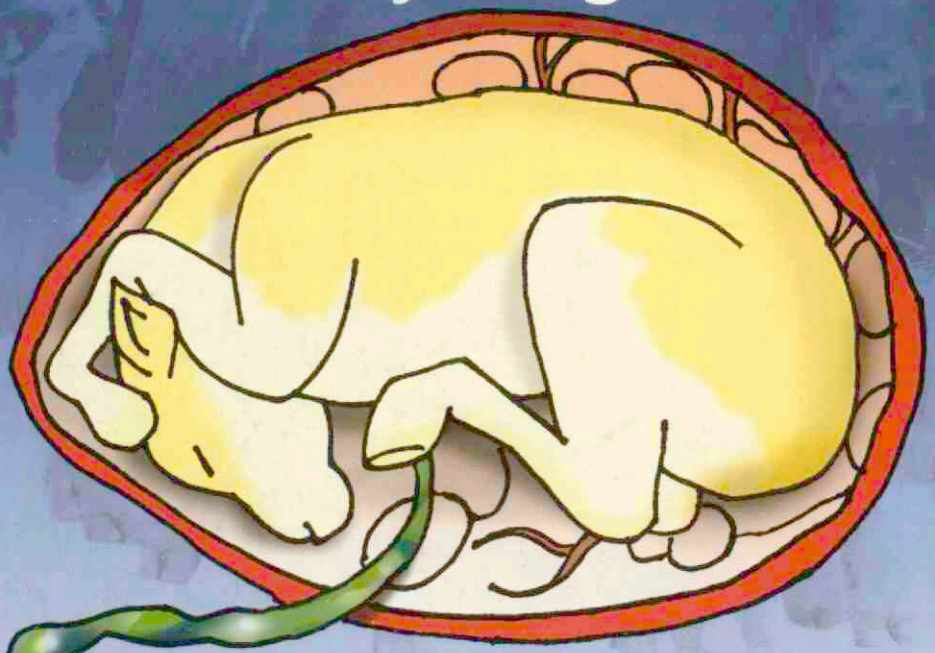

INFECTIE

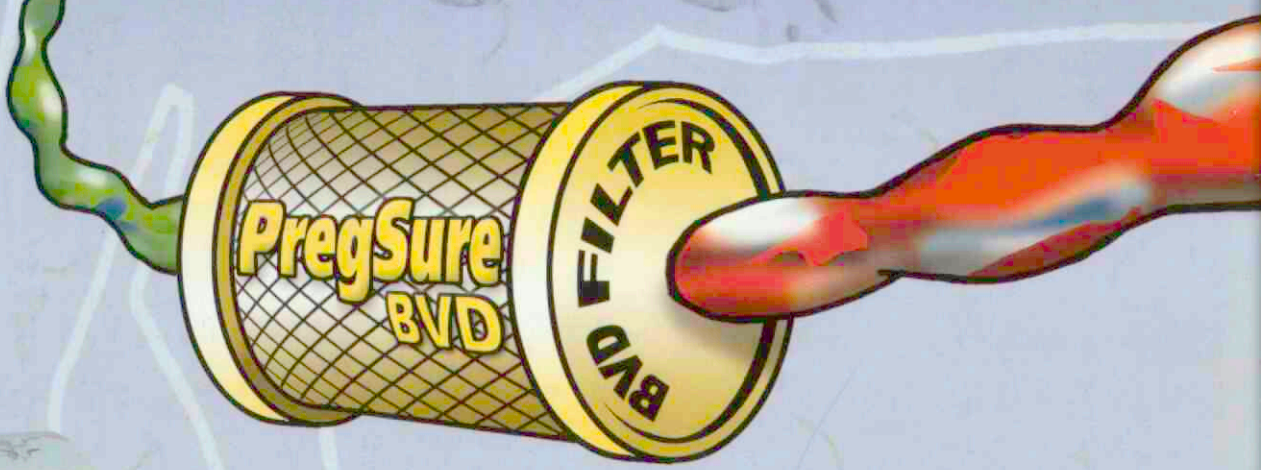
DE MEESTE HUIDPROBLEMEN KUNNEN WORDEN INGEDEELD IN DRIE GROEPEN: ALLERGIE, KERATOSEBORROE EN INFECTIE.

Virbac dermatologische shampoos zijn voorzien van een A, K of I ter verduidelijking van de indicaties voor gebruik. Virbac dermatologische shampoos zijn een effectieve, topicale aanvulling op de behandeling van diverse huidaandoeningen.

Etiderm 200 ml. REG NL 5033. **Doeldier:** hond. **Indicaties:** pyotraumatische dermatitis, huidplooidermatitis, impetigo, folliculitis, chronische papulopustuleuze pyodermie en als lokale behandeling van seborroe. **Contra-indicaties:** geen. **Bijwerkingen:** geen. **Kanalisatie:** vrij. Virbac Nederland B.V., Postbus 313, 3770 AH Barneveld. Tel: 0342-427111. Fax: 0342-490164. E-mail: info@virbac.nl. **www.virbac.nl**

Optimale bescherming tegen BVD dankzij PregSure®BVD







- Volledige foetale bescherming
- Jaarlijks 1 herhalingsvaccinatie
- Veilig in alle stadia van de cyclus
- Eenvoudig vaccinatieschema
- Verbetert de vruchtbaarheid

Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

PregSure BVD: REG NL 10273 UDD. Geïnactiveerd Bovine Virus Diarree (BVD) vaccin. Indicatie: Voor de actieve immunisatie van vrouwelijk rundvee ter preventie van transplacentaire infectie met BVDV type I en de geboorte van persistent geïnfecteerde kalveren met BVDV type I. Samenstelling: Geïnactiveerd BVD type I virus, cytopathogeen, stam 5960. Adjuvans: Procision® A. Vaccinatieprogramma: Basisimmunisatie: 2 doses van 2 ml (SC) met een interval van 3 weken; Herhalingsvaccinatie: Jaarlijks één enkele injectie. Kanalisatiestatus: UDD, mag uitsluitend door een dierenarts worden toegediend. Overige informatie: zie bijsluiter.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d IJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv · Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S

Deel 130 • Aflevering 11 • 1 juni 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
SUN DGK
- 1 JUNI 2005

Tijdschrift voor Diergeneeskunde





Maladaptive behavioural patterns of early weaned, indoor raised pigs

VWA onderzoek bacteriële reinigers

Symposium Vétérinaires Sans Frontieres Europa (VSF-E)

De kunst van besturen en de toekomst van de opleiding diergeneeskunde

Verkiezingsprogramma cluster 1, bestuursverkiezingen KNMvD 2005

De GGG Najaarsdag, enorm gegroeid!

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

"SCHOP VLOOIEN EN TEKEN VOOR GOED HET HUIS UIT"





FRONTLINE® Combo, **dé doorbraak in Integrated Pest Management.**

FRONTLINE® Combo **is een unieke twee in 1 formule, die meer doet dan alleen maar vlooien bestrijden. De combinatie van fipronil en (S)-methopreen doodt vlooien, teken en luizen en voorkomt de ontwikkeling van vlooieneieren, larven en poppen in de leefomgeving.**

FRONTLINE® Combo **doorbreekt de vlooiencyclus op verschillende stadia en zorgt ervoor dat katten, honden èn huizen vlo-vrij blijven.**

Voor meer informatie kunt u steeds terecht bij uw dierenartsenbezoeker of op ons kantoor op 0800 023 34 40.



MERIAL

FRONTLINE® Combo

Fipronil + (S)-methopreen

FRONTLINE® COMBO SPOT ON KAT (fipronil + (S)-methopreen) - Reg. NL 10142 - Vrij; Doeldier: kat; Indicaties: Eliminatie van vlooien (Ctenocephalides spp.), teken (Ixodes ricinus, Dermacentor variabilis, Rhipicephalus sanguineus) en bijtende luizen (Felicola subrostratus) en als onderdeel een programma ter bestrijding van FAD; Dosering: Eén pipet van 0,5 ml per kat, overeenkomend met de minimaal aanbevolen dosis van 5 mg/kg fipronil en 6 mg/kg (S)-methopreen, voor lokale toepassing op de huid. In afwezigheid van veiligheidsstudies is het minimale behandelingsinterval 4 weken; Contra-indicaties: niet toedienen aan kittens jonger dan 8 weken oud en/of aan kittens die minder dan 1 kg wegen. Niet gebruiken bij zieke (systemische ziekten, koorts, etc.) of herstellende dieren. Niet gebruiken bij konijnen; Bijwerkingen: eventueel overmatig speekselen, uitzonderlijk voorbijgaande huidreacties op de toedieningsplaats (schilfering, lokaal haarverlies, jeuk, roodheid), algemene jeuk of haarverlies, omkeerbare neurologische symptomen (overgevoeligheid, depressie, nerveuze symptomen) of braken; Verdere informatie zie bijsluiter of beschikbaar bij Merial B.V., Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek. *FRONTLINE® COMBO* SPOT ON HOND S/M/L/XL (fipronil + (S)-methopreen) - Reg. NL 10138 t.e.m. 10141 - Vrij; Doeldier: Honden; Indicaties: Eliminatie van vlooien (Ctenocephalides spp.), teken (Ixodes ricinus, Dermacentor variabilis, Rhipicephalus sanguineus) en bijtende luizen (Trichodectes canis) en als onderdeel van een programma ter bestrijding van FAD; Dosering: Eén pipet van aangepaste inhoud per hond, overeenkomend met de minimaal aanbevolen dosis van 6,7 mg/kg fipronil en 6 mg/kg (S)-methopreen, voor lokale toepassing op de huid. In afwezigheid van veiligheidsstudies is het minimale behandelingsinterval 4 weken; Contra-indicaties: niet toedienen aan puppies jonger dan 8 weken oud en/of aan puppies die minder dan 2 kg wegen. Niet gebruiken bij zieke (systemische ziekten, koorts, etc.) of herstellende dieren. Niet gebruiken bij konijnen. Niet gebruiken bij katten; Bijwerkingen: eventueel overmatig speekselen, uitzonderlijk voorbijgaande huidreacties op de toedieningsplaats (verkleuring van de huid, lokaal haarverlies, jeuk, roodheid), algemene jeuk of haarverlies, omkeerbare neurologische symptomen (overgevoeligheid, depressie, nerveuze symptomen), braken of ademhalingssymptomen; Verdere informatie zie bijsluiter of beschikbaar bij Merial B.V., Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek.

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Inhoud

Deel 130
Aflevering 11
1 juni 2005

Foto cover: (links) A.W. Udo en (rechts) Niels Groot Nibbelink met dochter.

Wetenschap

Actua

Uit de hoofdredactie 341

Oorspronkelijk artikel
Maladaptive behavioural patterns of early weaned, indoor raised pigs; *K.N. van Gelder en G. Bilkei* 342

Veterinair tuchtrecht
Wat is daarop uw antwoord?; *I. Boissevain* 349

VWA
VWA onderzoekt bacteriële reinigers 351

Berichten en verslagen
Symposium Vétérinaires Sans Frontières Europa (VSF-E); *M. Leeflang* 352
Wedstrijd Week van het Huisdier 353
Dierenziekenhuis Rotterdam overgenomen 354
Verslag veterinair golfkampioenschap 2005 355
Kinderen korter in ziekenhuis bij omgang met dieren 355
Nieuws van de AUV Veterinaire Mediatheek 355

PAOD 357

Uitgelicht
Vier-kwartieren-melkmachine 357

Vedias-column
Nieuwe nascholingen in 2005; *T. Criens* 358

Referaat 358

Ingezonden 359

Vraag en antwoord 360

Boekbesprekingen 361

Rectificatie
Aanvullende informatie amitraz-intoxicaties bij het paard 362

Studentenreferaten 363

ETIDERM, DE GEREGISTREERDE SHAMPOO TEGEN OPPERVLAKKIGE PYODERMIE!



Etiderm is een shampoo op basis van ethyllactaat met antiseptische en keratoplastische eigenschappen

- De werkzaamheid van ethyllactaat is gebaseerd op de farmacologische eigenschappen van ethanol en melkzuur. Ethyllactaat wordt op de huid en, mede door zijn goede oplosbaarheid in vet, in de haarfollikels gehydrolyseerd tot melkzuur en ethanol.
- Ethanol vertoont een bactericide werking ten opzichte van aërobe bacteriën.
- Melkzuur verlaagt de zuurgraad van de huid, waardoor een bactericide effect optreedt ten opzichte van anaërobe bacteriën.

Virbac ANIMAL HEALTH

www.virbac.nl

Productinformatie: Etiderm REG NL 5033. Werkzame stof: ethyllactaat. Doeldier: hond. Kanalisatie: vrij. Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl.

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. A.M. Dorresteijn-Tummers
Mw. J.W. Jansen
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het bestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

KNMvD

Maatschappijnieuws
De kunst van besturen en de toekomst van de opleiding diergeneeskunde; *P. Overgaauw* 364
Oud-voorzitter Udo geridderd 366
Actie dierenpaspoorten KNMvD groot succes 366
Verkiezingsprogramma cluster 1, bestuursverkiezingen KNMvD 2005 367
Introductie Henry Dijkman, senior medewerker interne en externe communicatie KNMvD 368
Overzicht vraag en aanbod Vacaturebank september-december 2004; *R. van Ringelestijn* 369

Jaarcongresnieuws 366
Interview met jaarcongreslid Niels Groot Nibbelink; "De KNMvD is meer dan een vergaderkliek"; *S. Umans* 370

GGG-pagina
De GGG Najaarsdag, enorm gegroeid! 371

Personalia 372

Jubilea 372

Doorlopende agenda 372

Deadline 373

Contents

Original paper
Maladaptive behavioural patterns of early weaned, indoor raised pigs; *K.N. van Gelder, and G. Bilkei* 341

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

Het toverwoord van deze tijd is intussen wel bekend: communicatie! Hiermee ligt een glanzende toekomst in het verschiet. Niet alleen voor onze beroepsgroep, maar ook privé en zakelijk biedt dit terrein nog ongekende mogelijkheden. Termen als praten, overleg en het uitkomen van je mening komen steeds weer terug. Logisch toch zult u denken? Toch heeft een tekort aan communicatie van twee kanten de KNMvD bijna in een crisis gestort toen bleek dat er een groot gat gaapte tussen de wijze om tot een deugdelijke certificering te komen en wat de leden hiervan precies verwachtten.

Gelukkig zijn er diverse maatregelen genomen en één daarvan is het aanstellen van een communicatiemedewerker die afkomstig is uit 'de sector': Henry Dijkman. Hij stelt zich verderop in dit Tijdschrift aan u voor en vraagt zich meteen af of er in de discussie over het kwaliteitsbeleid voldoende signalen zijn afgegeven en of deze wel goed zijn ontvangen. De leden van de KNMvD zullen zich moeten laten horen, maar ook gehoord weten. Ook collega Niels Groot Nibbelink rekent er, als lid van de Jaarcongrescommissie, op dat de leden (vooral ook de pas afgestudeerde) voor communicatie openstaan en actief willen meedenken en -praten over zaken die voor onze beroepsgroep van belang zijn. "Als je je ook maar enigszins betrokken voelt bij de beroepsgroep, laat dan op het Jaarcongres je mening horen, dat is beter dan kritiek te hebben, maar deze niet in verenigingsverband te uiten."

Het communicatieprobleem dat aan de orde komt in het artikel over Veterinair Tuchtrecht hoeft natuurlijk niet meer uitgelegd te worden.... Argumenten als het verzaken van de informatieplicht zijn weer voldoende aanleiding om het Tuchtcollege te laten besluiten een waarschuwing te geven aan een collega die waarschijnlijk naarstig op zoek is naar een PAOD-cursus 'communiceren met een eigenaar'. Het beroep van de klager stond niet vermeld bij deze zaak, maar in de USA hebben een aantal artsen al besloten om geen juristen meer te behandelen en dan met name de malpractice-juristen. De dreiging van steeds meer rechtszaken tegen artsen met alsmaar grotere schadeclaims hebben geleid tot deze actie. De artsenorganisatie zal nu met de overheid en juristenorganisaties om de tafel gaan zitten om escalatie van deze problematiek te voorkomen.

Zover willen wij het in Nederland natuurlijk niet laten komen en het verkiezingsprogramma van Cluster 1 binnen het KNMvD-bestuur, zoals ook te lezen in dit nummer, geeft alvast een voorzet. Gemeld wordt dat door de toenemende professionalisering van de agrarische sector, het toenemende consumentenbewustzijn en de groeiende claimcultuur in Nederland, onze beroepsgroep wordt gedwongen om na te denken over het invoeren van systemen van kwaliteitsborging. Draagvlak onder de leden en communicatie met de achterban zal de kern van het beleid vormen. Kijk eens aan, daar zijn we weer terug bij de zaken als klagende eigenaren, kwaliteitsborging en de rol hierbij van een sterke, met de leden communicerende, beroepsorganisatie.

Om schadeclaims te voorkomen tot slot even uw aandacht voor een miscommunicatie in het TvD van 1 mei jongstleden. Door een verkeerde conversie van de tekst naar druk zijn in het artikel over de amitraz-intoxicaties bij het paard (ja, net deze diersoort natuurlijk) door Cornélie Westermann, de microgrammen vervangen door milligrammen..... Daarom indien van toepassing: lees vooral het erratum!

Paul Overgaauw

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Maladaptive behavioural patterns of early weaned, indoor raised pigs

K.N. van Gelder[1] and G. Bilkei[1,2]

Tijdschr Diergeneeskd 2005; 130: 342-6

Original paper

Summary

The objective of the present study was to investigate the growth rate and maladaptive behaviour of early (day 14 of lactation) or late (day 28 of lactation) weaned pigs of either sex kept under different light intensities.
Maladaptive behaviour was diagnosed when piglets were kept under a high light intensity but not when kept under a low light intensity. The time, spent engaged in maladaptive behaviour was not higher for barrows than for gilts. Lesions on 'recipient' animals were more severe in larger pigs with a greater rate of weight gain than in smaller ones. 'Perpetrator' pigs grew more slowly during the 46 days after weaning (P=0.0013) than the non-preparator-pigs. 'Recipient' animals were significantly heavier and had higher rates of weight gain (P=0.0003) than the 'perpetrator' pigs.

Samenvatting

Patronen van onaangepast gedrag bij vroeg gespeende, binnen gehouden varkens

Doel van dit onderzoek was groeisnelheid en onaangepast gedrag te onderzoeken van vroeg (dag 14 van de lactatie) of laat (dag 28 van de lactatie) gespeende biggen van beide geslachten, die onder verschillende lichtintensiteiten waren gehouden.
Onaangepast gedrag werd vastgesteld bij biggen die werden gehouden onder een hoge lichtintensiteit, maar niet bij biggen onder een lage lichtintensiteit. De tijdsduur van het onaangepaste gedrag was bij beertjes niet langer dan bij zeugjes. Lesies bij 'ontvangende' dieren waren ernstiger bij grotere varkens die sneller groeiden dan bij kleinere. Varkens die het onaangepaste gedrag vertoonden ('dader-varkens') groeiden langzamer in de 46 dagen volgend op het spenen (P=0,0013) dan de varkens die normaal gedrag vertoonden.
'Ontvangende' varkens waren significant zwaarder en namen sneller toe in gewicht (P=0,0003) dan 'dader'-varkens.

Introduction

Maladaptive behavioural patterns such as navel sucking (NS) and flank rubbing (FR) in early weaned piglets raised indoors have been well documented (1,5,8,9). FR and NS produce hyperaemia and oedema of the skin, loss of hair, superficial erosions, local inflammation, and necrosis of the skin (1). Maladaptive behavioural patterns are more prevalent among pigs weaned at less than 3 weeks of age (6). In indoor pig production units, FR and NS are more frequently performed by the smallest pigs in the pen (9). In contrast to Western Europe, in the new members of the European Union (EU), early (<14 days of age) weaning is an accepted and widely practised method in pig production. This raises animal welfare and ethical questions.

Several explanations have been advanced to explain why maladaptive behaviour develops in weaned pigs (1,3,9,10), but not in suckling ones (1). All theories have a common component: *frustration and stress due to the loss of the mother* (1,9,10). Dybkjar (3) has called FR and NS a 'compensatory coping mechanism' and 'behavioural indicators of stress'. FR may develop from udder-seeking behaviour, related to maternal loss due to weaning, or from 'exploratory rooting behaviour' (1). It has been stated that with removal of the sow, piglets are not only deprived of her familiar presence, but also miss the oral and nasal gratification of nursing (11). Such oral gratification can be redirected towards penmates (10). Dybkjar (3) stated that FR may be a 'redirected rooting exploratory behaviour'. Others (5) have presented evidence that such behaviour may represent a gradually learned postweaning coping mechanism. Worsaae and Schmidt (12) found significant correlations between specific behavioural reactions to stress, early weaning and plasma cortisol levels.

Fraser (4) reported a lower growth rate in piglets expressing maladaptive behavioural patterns. In contrast, Straw and Barlett (9) and Gonyou *et al.* (5) found no correlation between FR, NS, and growth rate in early weaned *'recipient'* piglets. Bilkei (1) found that FR and NS were mainly caused by smaller pigs (*'perpetrator'* pigs) in a group of weaned animals. Dybkjar (3) stated that weaned piglets in a *barren environment with a high pig density* expressed more FR and had a lower average daily weight gain than piglets raised in stimulating *environment* with *lower animal density*. Bilkei (1) found that weaned pigs raised a in dimly lit environment (=<15 w, placed 1 m over a litter) expressed less maladaptive behaviour than weaned pigs raised in a higher light intensity environment (=>45 w placed 1 m over a litter).

The present study investigate the hypothesis that

1. a relationship may exist among FR / NS, development of skin lesions, and growth rate in early (14 days of lactation) weaned pigs, and
2. maladaptive behaviour occurs when pigs are kept under a high light intensity.

Material and methods

The trial was performed between September and November 2004, under a continental Balkan climate, in a 1000-sow Croatian herd (sows F1 of Landrace and Large White mated to Landrace boars). Piglets were weaned at *14 or 28* days of age. Early weaned piglets in this unit often showed maladaptive behaviour during the nursery period.

In this herd, the gestating sows were fed restrictively (commercial gestation diet, 2.2 kg / sow / d) and were kept in groups of 8-10. The lactating sows were kept in individual large farrowing boxes of 7.4 m^2 and were fed *ad libitum* with a commercial lactation diet.

In this unit the new-born piglets were individually processed

[1] Bilkei Consulting, Bahnhofstrasse 4, 8600 Dübendorf, Switzerland.
[2] Corresponding author: G. Bilkei, DVM, PhD, Bilkei Consulting, Bahnhofstrasse 4, 8600 Dübendorf, Switzerland.

(ear tags, iron injection, tail docking and teeth clipping) within 3 days of birth. Prior to the study, a high degree (50–60%) of FR and NS had been registered in the weaned piglets in the nursery barns.

For the purpose of this study, two groups (n=6 sows of parity 3-4 and body condition score of 3-4 [scored according to Bilkei, 1] / group) of sows having 11-13 live-born piglets (11.6+/-0.4SD in group 1 and 11.8+/-0.5SD in group 2) were formed and their offspring were allocated at weaning to groups as follows:

Group one (n=61, 6 litters), piglets were weaned at 14+/-0.7 SD days of lactation.

Group two (n=62, 6 litters), piglets were weaned at 28+/-0.9 SD days of lactation.

In the chosen litters no cross fostering was performed. Castration was performed at 5.1+/-0.3 SD days in group 1 and at 5.2+/-0.4 SD days of lactation in group 2, respectively. Preweaning mortality was similar among the groups (in group 1, 11.2+/-2.1% SD and in group 2, 11.9+/-1.9% SD piglets, respectively). On the day of weaning (between 8 a.m. and 10 a.m.), the weaned litters were transferred to the nursery barn and the sows were transferred to the breeding facility. The weaner groups were placed in pens (six pens per group, one litter in a pen) along the opposite sides of the long corridor in the nursery barn. The weaners in a litter were individually *weighed at weaning* and allotted to pens containing 10-12 animals. The pens had solid walls of 75 cm (Ketchum® pens, Ottawa, Canada, K2A 2G6). Air speed was 0.2 m / sec, day / night variation of air speed and CO_2 and NH_3 were $p>0.05$. The hair of the piglets was electronically clipped over the shoulder at weighting and a consecutive number (1-123) for each pig was painted on the skin with black paint spray (each number had height of 10 cm). Each pen ($16m^2$) contained a self – feeder (Lubing®, G-49406 Branstorf, Germany) and two nipple drinkers (Lubing® nipple drinkers, G-49406 Branstorf, Germany, water flow was 2 L per minute). The pens had a plastic floor with 1x2 cm slots without sharp edges; one third of the pen had a solid floor (in front of the self feeder) (Ketchum® flooring, Ottawa, Canada, K2A 2G6). The room had a shallow pit manure storage system and was environmentally controlled with temperature maintained continuously at 24 to 27(C and a relative humidity of 75%. The pigs received *ad libitum* feeding (1, Table 8) with identical commercial diet for both groups; the self-feeders were refilled daily. Feed consumption was recorded.

In the nursery barn there were periods of high light intensity. Pigs were observed during the high light intensity periods (45 w placed 1 m over a litter, achieved by three electric bulb for each litter, twice daily for a total of 8 hours (morning [8 a.m. – 12 a.m.] and afternoon [2 p.m. – 6 p.m.]) by the unit's own veterinarian. During the rest of the day, the nursery room had a low light intensity (15 w placed 1 m over a litter by one electric bulb for each litter). A video tape (Sonny Corp. NY, USA) was running over each pen and the farm manager walked through the corridor once every hour (during the night as well) in order to record maladaptive behaviour. Thus, the video tapes and the observations of the units veterinarian and of the farm manager meant that maladaptive behaviour was recorded daily.

'Flank rubbing' (FR) was defined as the rubbing of a litter mate for longer than 10 second at a time on the ventral side or abdomen, flank, head, tail, or leg. *'Navel sucking'* (NS) was diagnosed as sucking for longer than 10 second on the navel of a penmate. The time window of 10 seconds was chosen because, according to the experience of the authors, maladaptive behaviour lasting longer than 10 second causes pathological skin changes.

The animals expressing FR or NS behaviour were identified as *'perpetrators' (and were additionally marked with x).* The weaners undergoing FR or NS were identified as *'recipients' (and were additionally marked with o).* The observer made his remarks every time he observed maladaptive behaviour on standard "pig body drawing" cards.

All pigs were individually *weighed again when they were 60 days old.* Pigs were individually examined daily by the unit's own veterinarian for the presence, enlargement, and location of lesions that developed as a result of FR or NS. Lesion severity was scored and recorded as follows:

0= normal (no visible lesions)
1= mild (barely detectable reddening or slight swelling of the skin)
2= moderate (lesions involving the loss of superficial layer of the skin, reddening, and swelling of the skin)
3= severe (lesions involving subcutis, presence of secondary inflammatory changes, reddening, and swelling of the skin).

Average daily gain was calculated by dividing weight gain (from weaning to 60 day of age) by the number of animal days. Data were analysed by SAS (statistical analysis package, 1988, Cary, North Carolina, USA). Summary statistics were used to describe FR or NS behaviour by sex, time post weaning, duration of FR or NS at a time (in seconds), days when FR or NS was observed, number of pigs per group showing FR or NS, body area affected and the presence of lesions on any area of the body. General linear models and chi-square analysis were used for comparisons of sex and extent of FR or NS activity. The association between sex and FR or NS was evaluated with a repeated measures logistic regression model, using a Genmod procedure of SAS. The individual pig was the unit for analysis.

Rate of gain for each piglet was evaluated to determine whether it was associated with the number of days on which the pig was engaged in FR or NS behaviour and the total duration (in seconds) of such behaviour. Rate of gain for each piglet was tested for an association with the total lesions score. Sex and initial starting weight were included in the analyses as fixed-effect independent variables; pen was included as random-effect variable. General linear models were used for comparison of initial weight with severity of the cumulative score of lesions at all sites, the number of days on which the animals were engaged in FR or NS activity, and the total time engaged in FR or NS. Animals that died were excluded from the statistics.

Results

No maladaptive behaviour was registered when the animals were kept under a low light intensity. Pigs weaned at day *28 of lactation* showed little FR or NS (table 2, 4 and 6) and were excluded from comparative statistics.

Maladaptive (FR or NS) activity

Pigs weaned at *14 days of lactation* showed less FR or NS activity on days 1-3 post weaning ($P=0.02$) than on days 4-6 post weaning. The number of pigs that were engaged in FR or NS, the total duration of FR or NS per pen, and the time

Table 1: Percent of FR or NS directed towards specific body areas by time period after weaning at 14 days at age, during a time period of 16 days.

	Percent of FR or NS activity directed toward each target on days after weaning				
Target of FR or NS	1-3 days n/N =%	4-6 days n/N %	7-9 days n/N %	10-12 days n/N %	13-16 days n/N %
Navel-ventrum	4 / 61=6.6	42 / 61=68.9	41 / 61=67.2	40 / 61=65.6	1 / 61=1.6
Flank	13 / 61=21.3	12 / 61=19.7	13 / 61=21.3	34 / 61=55.7	11 / 61=18.0
Head	21 / 61=34.4	11 / 61=18.0	11 / 61=18.0	4 / 61=6.6	5 / 61=8.2
Tail	22 / 61=36.1	5 / 61=8.2	1 / 61=1.6	4 / 61=6.6	2 / 61=3.3
Leg	2 / 61=3.3	4 / 61=6.6	1 / 61=1.6	1 / 61=1.6	1 / 61=1.6
Total	**62**	**74**	**67**	**83**	**20**

Table 2: Percent of FR or NS directed towards specific body areas by time period after weaning at 28 days of age, during a time period of 16 days.

	Percent of FR or NS activity directed toward each target on days after weaning				
Target of FR or NS	1-3 days n/N =%	4-6 days n/N %	7-9 days n/N %	10-12 days n/N %	13-16 days n/N %
Navel-ventrum	1 / 62=1.6	2 / 62=3.2	1 / 62=1.6	1 / 62=1.6	0
Flank	2 / 62=3.2	10 / 62=16.2	3 / 62=4.8	2 / 62=3.2	1 / 62=1.6
Head	2 / 62=3.2	3 / 62=4.8	0	0	0
Tail	3 / 62=4.8	5 / 62=8.7	1 / 62=1.6	1 / 62=1.6	0
Leg	1 / 62=1.6	0	0	0	0
Total	**9**	**20**	**5**	**4**	**1**

Table 3: Total seconds of FR or NS activity in 61 pigs, weaned at 14 days of age.

Seconds	n/N =%	Initial weight at weaning kg +/-SD	
11-15	30 / 61=49.2	4.51+/-0.99	ns
16-50	11 / 61=18.0	4.52+/-0.92	ns
51-100	12 / 61=19.7	4.32+/-0.98	ns
101-150	5 / 61=6.6	4.69+/-0.89	ns
151-200	11 / 61=18.0	4.99+/-0.81	ns
201-250	5 / 61=6.6	4.51+/-0.79	ns
251-300	1 / 61=1.6	4.51+/-0.81	ns
301-1000	1 / 61=1.6	4.83+/-0.78	ns
1001-3000	1 / 61=1.6	4.79+/-0.71	ns

that each pig spent expressing FR or NS behaviour (Table 3) began to increase a few days after weaning (Table 1) and reached a high plateau 4-6 days post weaning. While during the first 3 days post weaning FR or NS was directed towards the tail and head, thereafter it was directed towards navel and flank (Table 1). Some pigs showed maladaptive behaviour towards one penmate, while others affected 2-4 penmates. The majority (49.2%) of pigs were engaged in FR or NS for 11-15 seconds (Table 3). Final weights differed between pigs

Table 4: Total seconds of FR or NS activity in 62 pigs, weaned at 28 days of age.

Seconds	n/N =%	Initial weight at weaning kg +/-SD	
11-15	2 / 62=3.2	8.51+/-0.99	ns
16-50	10 / 62=16.2	8.52+/-0.92	ns
51-100	12 / 62=19.4	8.32+/-0.98	ns
101-150	0	0	
151-200	0	0	
201-250	3 / 62=4.8	8.51+/-0.79	ns
251-300	1 / 62=1.6	8.51+/-0.81	ns
301-1000	0		
1001-3000	1 / 62=1.6	8.79+/-0.71	ns

showing FR or NS behaviour (Table 5). The proportion of animals expressing FR or NS did not differ between the sexes (Table 5), and the duration of FR or NS was not different between male and female pigs (Table 5). The number of days on which the animals were engaged in FR or NS showed no significant sex differences (P=0.54).
No significant effect was found for weight gain between pens. FR or NS was nearly evenly distributed between pens. Repeated measures of logistic regression model revealed no significant difference between male and female pigs and FR or NS.

Lesions

On the scoring system of 0-3, there were no grade 3 lesions and only a few animals suffered grade 2 lesions; 47.6% of the pigs had 1-3 body areas inflicted.

Growth performanc

Growth rate were investigated with regard to the number of days and total duration of FR or NS. Weight at weaning was compared between 'perpetrator' and 'recipient' pigs (Table 5). Table 7 presents the association between rate of gain and FR or NS (measured as the total number of seconds and days on which a pig was observed in maladaptive behaviour), and the cumulative severity of lesions caused on different body parts. Lesions on 'recipient' animals were more severe in larger pigs with a greater rate of weight gain. 'Perpetrator' pigs grew slower during the 46 days after weaning than the non-affected animals. 'Recipient' animals were significantly heavier and had higher rates of gain.

Discussion

Consistent with a previous report (1) pigs did not express maladaptive behaviour when kept under dimly light conditions but did when kept under a higher light intensity (45 w / litter). In the present trial, maladaptive behaviour (FR and

Table 5: Cumulative sum of FR or NS lesions in gilts (N=28), barrows (N=33), and all pigs (N=61) and mean body weights of pigs in each cumulative score group. Pigs were weaned at 14 days of age.

Cumulative sum of lesions	Gilts n / N=%	Barrows n / N=%	All pigs n / N=%	Initial mean body weight all pigs Kg+/-SD	Final mean body weight all pigs Kg+/-SD
1	7 / 28=25.0	4 / 33=12.1	11 / 61=18.0	4.24+/-0.89	19.01+/-3.71
2	4 / 28=14.3	5 / 33=15.2	9 / 61=14.8	4.25+/-0.72	19.99+/-3.78
3	5 / 28=17.9	4 / 33=12.1	9 / 61=14.8	4.30+/-0.86	18.94+/-4.02
4	3 / 28=10.7	2 / 33=6.1	5 / 61=8.2	4.19+/-0.71	19.99+/-3.41
5	2 / 28=7.1	4 / 33=12.1	6 / 61=9.8	4.28+/-0.93	20.01+/-2.69
6	1 / 28=3.6	1 / 33=3.0	2/ 61=3.3	In	In
7	1 / 28=3.6	1 / 33=3.0	2 / 61=3.3	In	In
9	1 / 28=3.6	1 / 33=3.0	2 / 61=3.3	In	In
10	0	1 / 33=3.0	1 / 61=1.6	In	In
11	0	1 / 33=3.0	1 / 61=1.6	In	In
12	0	1 / 33=3.0	1 / 61=1.6	In	In

Table 6: Cumulative sum of FR or NS lesions in gilts (N=29), barrows (N=34) and all pigs (N=62) and mean body weights of pigs in each cumulative score group. Pigs were weaned at 28 days of age*.

Cumulative sum of lesions	Gilts n / N=%	.Barrows n / N=%	All pigs n / N=%	Initial mean body weight all pigs Kg+/-SD	Final mean body weight all pigs Kg+/-SD
1	3 / 29=10.3	1 / 34=2.9	4 / 62=6.5	8.04+/-1.05	19.21+/-3.83
2	0	1 / 34=2.9	1 / 62=1.6	8.15+/-0.92	19.89+/-3.58
3	1 / 29=3.4	2 / 34=5.9	3 / 62=4.8	8.29+/-0.89	19.93+/-3.97
4	1 / 29=3.4	1 / 34=2.9	2 / 62=3.2	8.23+/-0.82	19.83+/-3.21
5	1 / 29=3.4	0	1 / 62=1.6	In	In
6	0	0		0	0
7	0	0	0	0	0
9	1 / 29=3.4	0	1 / 62=1.6	In	In
10	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0

* *Owing to low numbers no statistical evaluation performed*

NS) of early weaned pigs did not slow the growth rate of the 'recipient' animals. 'Perpetrators' were smaller pigs at the begin of the trial and they remained the slower growing ones throughout the trial.

The results of the present study are consistent with the findings of Fraser (4), Blackshow, (2), Metz and Gonyou (8), Gonyou *et al.* (5) and Straw and Barlett (9). Bilkei *et al.* (1) found that up to 60% of early weaned (at 14 or 21 days of lactation) pigs expressed FR and NS behaviours. The same authors found that 30-40% of late weaned pigs (at 28 days of lactation) showed maladaptive behaviour for at least for 2 weeks after weaning. In contrast to our previous trial (1), in the present study, 32.3% of the animals (weaned at day 28 of lactation) showed FR and NS caused skin lesions on days 4-6 post weaning, while during the rest of the time only 1.5-14.6% of them were engaged in maladaptive behaviour. As the floor was made of a plastic without edges, the lesions could not have originated from the floor.

'Perpetrator' pigs grew more slowly during days 4-6 after weaning (P=0.0013) indicating, that maladaptive behaviour is more typical for *smaller* pigs. Consistent with the findings of Straw and Barlett (9), in the present trial the animals that accumulated the most lesions were heavier at the start and remained heavier throughout the study. In contrast to the findings of Straw and Barlett (9) and our findings, Gonyou *et al.* (5) found that in *both* 'perpetrator' and 'recipient' animals there was a negative correlation with body weight. It can be speculated (1) that the bigger pigs may become 'recipients' because they do not engage in maladaptive behaviour and therefore move less in the pen than their smaller littermates, making them more available to become a 'recipient' pig.

The young weaning age has become a matter of public concern in recent years. Although early (<3 weeks of lactation) weaning has enabled producers to achieve higher sow productivity, it must be questioned on animal welfare reasons. Early weaned pigs often display abnormal social interactions

Table 7: Lesions and behavioural scores associated with rate of gain for pigs weaned at 14 days of age, during an evaluation period of 6 weeks postweaning.

Fixed variables*	**Coefficient**	**Significance**
Cumulative score of lesions at any part of the body	0.0089	0.0003
Cumulative score of FR lesions	0.010	0.24
Cumulative score of NS lesions	0.0095	0.0012
Total number of seconds observed in FR or NS activity	- 0.000095	0.0015
Total number of days observed in FR or NS activity- 0.00360.029		

* *each line is separate model. Fixed-effect variables for starting weight and sex and the random-effect variables from pen were included in each model. The measures of FR or NS activity have negative coefficients for the linear model showing that smaller weaners were associated with increased maladaptive behaviour. Subsequently, lesions on a larger pig (the recipient of maladaptive behaviour in the present case) were more severe.*

and are more susceptible to disease (1).

Welfare can be divided into two categories of *physical and psychological welfare*, although there are many complex interactions between the two. Physical welfare includes health, absence of parasites, adequate feeding, maintenance of good body condition, good husbandry, and adequate physical comfort. *Psychological welfare incorporates absence of fear, a need for control or choice of environment, and the ability to build and sustain social structures. Early weaning (<3 weeks of lactation) does not fulfil the above-mentioned psychological requirements of welfare.* Behavioural patterns that result in direct injury to an animal itself or to others are generally accepted measures of *impaired welfare* (1). Behavioural patterns can be readily recorded and quantified, but assessing the significance of recorded data is difficult. It still has to be demonstrated that the observed behavioural patterns really are a reflection of mental or social suffering or neurological pathology, or the inability to perform certain innate behavioural patterns because of inadequate social structures following early weaning. The frequency at which maladaptive behaviour occurs is often established in a subjective rather than objective manner (7).

Implications

1. Late (days 28 of lactation) weaned pigs express less maladaptive behaviour than their early (days 14 of lactation) weaned counterparts.
2. Relative weight of the early weaned pigs may determine whether an animal will develop maladaptive behaviour.
3. Smaller pigs tend to be 'perpetrators' and bigger penmates 'recipients'.
4. Productivity cannot be used as a valid measure of welfare in early weaned pigs.
5. High light intensity is associated with maladaptive behaviour in early weaned piglets.

References

1. Bilkei G. Herd health strategy for improving the reproductive performance of pigs. Proc. 8th 'In-between' Symposium of the International Society for Animal Hygiene. In Hung Vet Journal 1995; 10: 766-768.
2. Blackshow JK. Some behavioural deviations in weaned domestic pigs persistent inguinal nose thrusting, and tail and ear biting. Anim Prod 1981; 33: 325-332.
3. Dybkjar L. The identification of behavioural indicators of stress in early weaned piglets. Applied Anim Behav Sci 1992; 35, 135-147.
4. Fraser D. Observations on the behavioural development of suckling and early-weaned piglets during the first six weeks after birth. Anim Behav 1978; 26: 22-30.
5. Gonyou HW, Beltranena E, Whittington DL, and Patience JF. The behaviour of pigs weaned at 12 and 21 days of age from weaning to market. Can J Anim Sci 1998; 78: 517-523.
6. Hohenshell LM, Lay DC, Zimmermann DR, and Cunnick JE. The effect of weaning age on behaviour of commercial crossbred pigs. J Anim Sci 199775 (Suppl. 1, Abstact) 156.
7. Mendl M. Some problems with the concept of a cut-off point for determining when an animals welfare is at risk. Appl Anim Behav Sci 1991; 31: 139-146.
8. Metz JHM, and Gonyou HW. Effect of age and housing conditions on the behavioural and haemolytic reactions of piglets to weaning. Applied Anim. Behav Sci 1990; 27: 299-309.
9. Straw BEP, and Barlett T. Flank and belly noising in weaned pigs. J Swine Health and Production. 2001; 9: 19-23.
10. Van Putten GJ, and Dammers R. A comparative study of the well-being of piglets reared conventionally and in cages. Appl. Anim. Ethol. 1976; 2: 339-356.
11. Varley MA. Behavioural patterns of the weaned pig. Proc. Pig Int. Vet. Soc. Bologna, Italy. 1996; 71-97.
12. Worsaae HM, and Schmidt K. Plasma cortisol and behaviour in early weaned piglets. Acta Vet Scand 1980; 21: 640-657.

Artikel ingediend: 30 november 2004
Artikel geaccepteerd: 1 maart 2005

Legend for Table 1 – 7

n: number of cases.
N: number of pigs in a group.
FR: Flank rubbing.
NS: Navel sucking.
ns: non significant.
ln: low numbers, weight not evaluated.

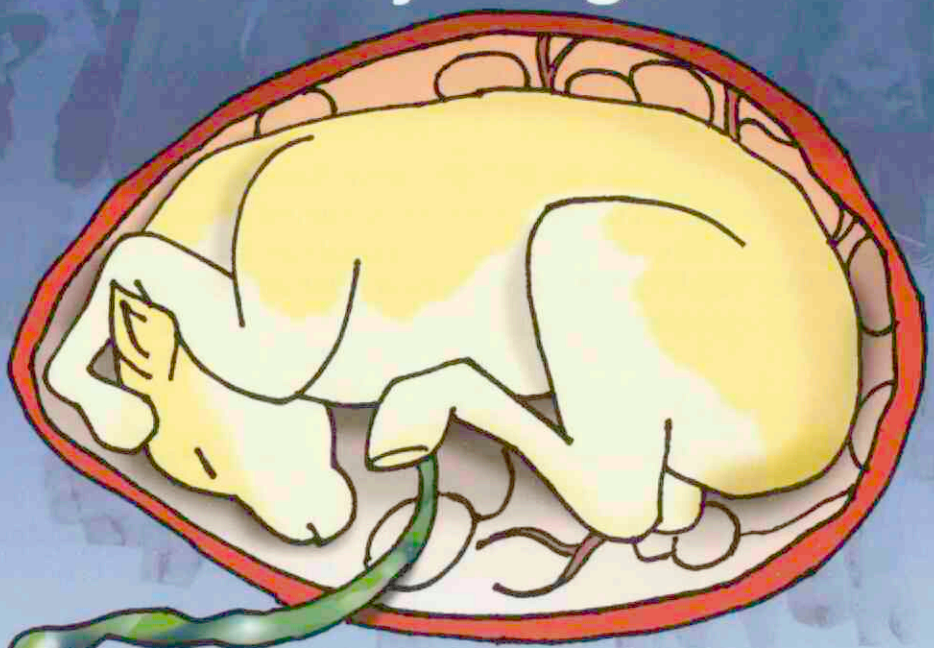
PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKAD
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

Optimale bescherming tegen BVD dankzij PregSure®BVD







- Volledige foetale bescherming
- Jaarlijks 1 herhalingsvaccinatie
- Veilig in alle stadia van de cyclus
- Eenvoudig vaccinatieschema
- Verbetert de vruchtbaarheid

Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

PregSure BVD: REG NL 10273 UDD. Geïnactiveerd Bovine Virus Diarree (BVD) vaccin. Indicatie: Voor de actieve immunisatie van vrouwelijk rundvee ter preventie van transplacentaire infectie met BVDV type I en de geboorte van persistent geïnfecteerde kalveren met BVDV type I. Samenstelling: Geïnactiveerd BVD type I virus, cytopathogeen, stam 5960. Adjuvans: Procision® A. Vaccinatieprogramma: Basisimmunisatie: 2 doses van 2 ml (SC) met een interval van 3 weken; Herhalingsvaccinatie: Jaarlijks één enkele injectie. Kanalisatiestatus: UDD, mag uitsluitend door een dierenarts worden toegediend. Overige informatie: zie bijsluiter.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d IJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.A.

VETERINARY EXCLUSIVE

Productinnovatie Royal Canin Urinary Diet voor de kat

Het Urinary S/O Diet

- Is ontwikkeld op basis van de RSS (Relative Super Saturation) methode.
- Zorgt daarmee voor een urine die onderverzadigd is met de belangrijkste componenten van struviet- en calciumoxalaatstenen (lage S/O Index).
- Werkt daardoor zowel oplossend én preventief voor struviet alsmede preventief voor calciumoxalaat urolithiasis.

Productinnovatie

- Verrijkt met Glycosaminoglycanen (GAG's), die de gezondheid van de blaasmucosa kunnen ondersteunen bij katten met idiopatische cystitis.
- Verrijkt met Fructo-Oligo-Saccharíden (FOS), die de groei bevorderen van oxalobacter, een intestinale bacterie die oxalaat in de darm afbreekt.





WALTHAM®

ROYAL CANIN
VETERINARY DIET

Royal Canin Nederland BV - Veterinaire Service
Postbus 63-5460 AB Veghel
Tel. 0413-318444 (bestellingen) of 318400 (productinformatie)
E-mail: info@royalcanin.nl - www.royalcanin.nl

Wat is daarop uw antwoord?

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Is vijf minuten bedenktijd voldoende als het gaat om een dure en zware operatie voor een dier? De ene eigenaar zal in minder dan vijf minuten beslissen en bijna ongezien de operatiekosten betalen, de andere eigenaar rekent precies uit wat duurder is: behandeling of euthanasie. Sommige psychologen beweren zelfs dat keuzes op emotionele gronden heel snel worden gemaakt, en dat langer (en rationeel) nadenken zinloos is.

Straal verkeerd

Een tienjarig dressuurpaard is kreupel. De hoefsmid schrijft het probleem toe aan rotstraal, maar als het paard na anderhalve maand nog steeds kreupel loopt, oppert hij de mogelijkheid van straalkanker. De eigenaar kan het beste contact zoeken met een door hem aanbevolen dierenarts. Deze dierenarts stelt snel vast dat het dier in alle vier de hoeven straalkanker heeft. De eigenaar schrikt zich wezenloos, maar deze tot haar opluchting vertelt de dierenarts dat het paard met een operatie een genezingskans van 99,9 procent heeft en dan zelfs weer voor de sport kan worden ingezet. Niets doen maakt het paard sowieso onbruikbaar voor dressuur, en kan leiden tot euthanasie als enige uitweg.



De keuze is reuze

Met deze fraaie slagingskans voelt de eigenaar natuurlijk best wat voor die operatie, maar ze wil wel graag weten wat dat gaat kosten. De dierenarts berekent een eindbedrag van € 8000. Wat hem betreft kan het paard maar het beste zo snel mogelijk worden behandeld, dus of de eigenaar direct wil tekenen voor de operatie, dan kan die de volgende dag nog worden uitgevoerd. Als pleister op de wonde verzekert hij de eigenaar dat de kosten echt niet boven die € 8000 zullen komen en misschien zelfs lager zullen uitvallen als de revalidatie van het paard vlot verloopt.

In de vijf minuten die haar worden gegeven ziet de eigenaar zich geconfronteerd met de keuze tussen euthanasie van het paard, of een dodelijke klap voor haar bankrekening. Ze gunt zichzelf nog net de tijd om haar vader te bellen, en kiest dan voor de operatie.

Recidive

Het paard revalideert vijf maanden in de kliniek, en wordt dan gezond verklaard. Eenmaal thuis loopt het echter onmiddellijk weer kreupel! De eigenaar houdt het maar op stijfheid na het stilstaan in de kliniek, maar na twee weken is er geen enkele verbetering. De kliniek verzekert haar dat deze kreupelheid echt niets te maken heeft met de straalkanker, en de eigenaar gaat op zoek naar een second opinion. De opvolgend dierenarts bevestigt de mening van de kliniek: deze kreupelheid houdt geen verband met straalkanker. Hij wil graag röntgenfoto's nemen om de oorzaak van de kreupelheid te kunnen vinden, maar de eigenaar is even niet meer te porren voor dokteren aan haar paard. In overleg krijgt het paard weiderust, en daarna zal worden bezien of behandelen nog zin heeft.

Snelle beslissing...

Ondertussen is de eigenaar ervan overtuigd geraakt dat de eerste dierenarts het paard heeft behandeld voor straalkanker, terwijl dat niet de oorzaak was van de kreupelheid. Als ze had geweten dat het paard na die operatie nog steeds kreupel zou zijn, dan zou ze niet aan die operatie zijn begonnen. Wat niet helpt, is dat tijdens de tuchtprocedure blijkt dat het paard opnieuw straalkanker heeft. De eigenaar vindt dat ze een absurd snelle keuze heeft moeten maken, terwijl ze door de mogelijkheden 'operatie of euthanasie' eigenlijk zo geëmotioneerd was, dat ze niet weloverwogen heeft kunnen beslissen. De dierenarts had haar meer bedenktijd moeten geven, en andere behandelmogelijkheden moeten bespreken.

...of verplichte bedenktijd?

Het Tuchtcollege vindt dat de dierenarts hier inderdaad zijn informatieplicht heeft verzaakt. Gelet op de zwaarte van de ingreep en de niet onaanzienlijke kans op recidive, had hij de eigenaar beter moeten informeren over andere behandelmogelijkheden. Ook had hij de eigenaar de mogelijkheid moeten geven zich hierop te oriënteren en een verantwoorde keuze te maken. Een formulier onder de neus van de eigenaar duwen met het verzoek snel te tekenen is geen veterinair verantwoorde manier van handelen en de dierenarts krijgt daarvoor een waarschuwing. De theorie van de keuzepsychologie over de beslissing heeft daarbij geen rol gespeeld; de ratio krijgt voorrang!



Gewapend tegen Clostridium-infecties

Benaming van het diergeneesmiddel COVEXIN® 10, suspensie voor injectie. **Gehalte aan werkzame en overige bestanddelen** Werkzame bestanddelen (antistoftiter/ml): C. *perfringens* type A toxoïd ≥ 0,5 E#, type B & C (β) toxoïd ≥ 18,2 IE*, type D (ε) toxoïd ≥ 5,3 IE* – C. *chauvoei* geïnactiveerde cultuur conform Ph.Eur** – C. *novyi* toxoïd ≥ 3,8 IE* – C. *septicum* toxoïd ≥ 4,6 IE* – C. *tetani* toxoïd ≥ 4,9 IE* – C. *sordellii* toxoïd ≥ 4,4 E* – C. *haemolyticum* toxoïd ≥ 17,4 E#. Adjuvans: aluin 3,026 - 4,094 ppm. Conserveringsmiddel: thiomersal 0,012 - 0,018% w/v. Hulpstof tot 1 ml: formaldehyde ≤ 0,05% w/v (* ELISA conform Ph.Eur, **Challenge test conform Ph.Eur, # *In vitro* toxine neutralisatietest gebaseerd op de haemolyse van erythrocyten afkomstig van schapen). **Doeldieren** Schapen en rundvee. **Indicaties** Voor de actieve immunisatie van schapen en rundvee tegen ziekten geassocieerd met infecties veroorzaakt door *C. perfringens* type A, B, C en D, *C. chauvoei*, *C. novyi* type B, *C. septicum*, *C. sordellii* en *C. haemolyticum* en tegen tetanus veroorzaakt door *C. tetani*. Voor de passieve immunisatie van lammeren en kalveren tegen infecties veroorzaakt door de hierboven vermelde Clostridium-bacteriën (uitgezonderd *C. haemolyticum* bij schapen). Immuniteit wordt 2 weken na de basisvaccinatie verkregen. Actieve immuniteitsduur: 12 maanden na de basisvaccinatie werd tegen alle componenten een secundaire humorale immuunrespons (immunologisch geheugen) aangetoond. Naargelang de component werden blijvende serologische antilichaamtiters aangetoond tussen < 6 tot 12 maanden. Passieve immuniteitsduur: naargelang de component werden blijvende serologische antilichaamtiters aangetoond tussen 2 en 12 weken. **Dosering en wijze van toediening** Subcutane injectie op een geschikte plaats. Schapen – vanaf een leeftijd van 2 weken: 1 ml. Rundvee – vanaf een leeftijd van 2 weken: 2 ml. *Basisvaccinatie:* 2 doses met een interval van 4-6 weken (zie rubriek 'Speciale waarschuwingen' en 'Indicaties'). *Herhalingsvaccinatie:* een enkelvoudige dosis elke 6 tot 12 maanden (zie ook rubriek 'Indicaties'). *Speciale waarschuwingen:* de doeltreffendheid van het vaccin in het verschaffen van passieve immuniteit aan jonge lammeren en kalveren is afhankelijk van de inname van voldoende hoeveelheden colostrum tijdens de eerste levensdag. Klinisch onderzoek heeft aangetoond dat de aanwezigheid van maternale antilichamen tegen *C. tetani*, *C. novyi* type B, *C. perfringens* type A (enkel kalveren), *C. chauvoei* (enkel lammeren) en *C. perfringens* type D de antilichaamrespons op het vaccin kan verminderen bij jonge lammeren en kalveren. Om een optimale respons te verzekeren bij jonge dieren met hoge maternale antistoffentiters, moet bijgevolg de eerste vaccinatie uitgesteld worden tot deze titers afnemen (dit is ongeveer op de leeftijd van 8-12 weken, zie rubriek 'Indicaties'). **Contra-indicaties** Geen. **Bijwerkingen** 75-100% van de dieren die met Covexin 10 gevaccineerd worden, kunnen entreacties ondervinden. De lokale reacties hebben geen invloed op de algemene gezondheid, het gedrag, de voeding of de gewichtstoename van de dieren. **Wachttijd** 0 dagen. **Houder van de vergunning voor het in de handel brengen** Schering-Plough N.V./S.A., Stallestraat 73, 1180 Brussel, België, tel. +32 (0)2 370 94 01. **Registratienummers** België: 282 IS 68 F 17 – Op diergeneeskundig voorschrift. Nederland: REG NL 10221 – UDD. Verdere informatie is verkrijgbaar op aanvraag bij de desbetreffende onderneming.



COVEXIN®

Schering-Plough Animal Health

EXPERTISE...COMMITMENT...VALUE

Schering-Plough Animal Health / Maarssenbroeksedijk 4 / 3542 DN Utrecht.
Schering-Plough Animal Health / Stallestraat 73 / 1180 Brussel.
www.spah.com © 2005 Schering-Plough. Alle rechten voorbehouden.

AGH & Friends 21/03 Covexin 03/05 VL/NL

VWA onderzoekt bacteriële reinigers

VOEDSEL EN WAREN AUTORITEIT

Het aloude proces van reinigen is de laatste jaren aan veel veranderingen onderhevig geweest. Vooral het veilig gebruik van reinigingsmiddelen, het gemak waarmee gereinigd kan worden en het sparen van het milieu zijn daarvoor verantwoordelijk. Nadat de eerste successen zijn behaald met het inzetten van bacteriën voor het schoonmaken van vervuilde bodems, is ook gekeken of bacteriën ingezet konden worden bij andere reinigingsprocessen.

Microbiologische reinigers zijn producten die met behulp van bacteriën, eventueel in combinatie met enzymen en of andere toevoegingen, reinigen, geur verdrijven en ontstoppen. De bacteriën die aan microbiële producten zijn toegevoegd, moeten ervoor zorgen dat er een gecontroleerde afbraak plaatsvindt van de te verwijderen vervuiling. De micro-organismen die meestal worden gebruikt, zijn van het geslacht Bacillus en komen overal vrij in de natuur voor. Ze behoren tot de groep die endosporen vormen. Onder de juiste omstandigheden (onder andere temperatuur, pH, vochtigheid, tijdsduur en voedsel) zullen deze toegevoegde micro-organismen snel de al aanwezige micro-organismen verdringen. Voor enige werking wordt minimaal 10^5 kolonie-vormende eenheden per ml. in de bioreiniger noodzakelijk geacht.

De VWA heeft dit jaar onderzoek verricht met de volgende opzet:

- Inventarisatie van de productsamenstellingen van bacteriële reinigers.
- Inschatting van de gevaren voor de volksgezondheid, ook op de langere termijn. Naast de aanwezigheid van pathogenen, ook de risico's van eventueel gebruikte enzymen in kaart brengen.
- Onderzoek naar de stabiliteit van de producten, gedurende een langere periode van opslag, met betrekking tot de samenstelling en de te verwachten (microbiologische) werking van de (verpakte) producten.

De nadruk van het onderzoek lag op de wettelijke aspecten en de veiligheid van deze reinigingsmiddelen.

Wetgeving

Voor microbiële reinigingsmiddelen die uitsluitend bacteriesporen bevatten, geldt op dit moment geen specifieke regelgeving. Wanneer er detergenten en/of enzymen zijn toegevoegd is de Wet milieugevaarlijke stoffen (Wms) van toepassing. Bij consumentenproducten mag normaal gebruik geen gevaar opleveren voor de gezondheid.

Veiligheid

De producenten van de bacteriesporen, voornamelijk gevestigd in Amerika en Frankrijk, gaan uit van niet-pathogene bacteriën. In de USA wordt daarvoor de term 'GRAS' (Generally Recognised As Safe) gebruikt. In Europa wordt de EFB-lijst (European Federation of Biotechnology,) gehanteerd. Van de micro-organismen genoemd in klasse 1 van deze lijst kan worden aangenomen dat ze geen risico vormen voor mens en milieu.

Claims dat met bepaalde microbiologische reinigers andere bacteriën gedood konden worden, bleken na onderzoek geen stand te houden. Er is geen bactericide werking van de onderzochte bioreinigers tegen pathogene micro-organismen. Ook claims dat de gebruikte bacteriestammen niet opnieuw sporen zouden vormen blijken bij nader onderzoek niet waar. Dat betekent dus dat, als al het vuil eenmaal opgeruimd is, de micro-organismen niet helemaal afsterven en ook nieuwe sporen kunnen vormen,

Tijdens het onderzoek is de vraag gerezen of aanwezige enzymen (door bacteriën geproduceerd of als actieve grondstof aan het product toegevoegd) gevaren voor de consument kunnen opleveren. Uit epidemiologische gegevens is af te leiden dat bij blootstelling van de huid aan enzymen het risico verwaarloosbaar is. Aan de inhalatie van enzymoplossingen in aërosolvorm zijn wel de nodige risico's verbonden. Inhalatie van lage concentraties enzymen kan namelijk tot allergische reacties leiden.

Bij determinatie van de bacteriële reinigers blijkt dat er in veel gevallen sprake is van isolaten van *Bacillus* (*Bacillus licheniformis, Bacillus subtilis* en *Bacillus cereus*), die mogelijk in verband gebracht kunnen worden met voedselvergiftigingen. Aan het gebruik van bacteriële reinigers kunnen dus, afhankelijk van samenstelling en gebruiksomstandigheden, potentiële gezondheidsrisico's verbonden zijn. Daarbij valt te denken aan de toepassing van bacteriële reinigers op plaatsen waar levensmiddelen worden bereid of toepassing in de directe omgeving van gevoelige groepen (baby's, bejaarden en zwangere vrouwen).

Houdbaarheid

Inzake de houdbaarheid van de onderzochte producten geven de verkregen resultaten geen eenduidig uitsluitsel. Op dit punt zijn er ook geen wettelijke verplichtingen. Op het etiket van een product met bacteriën hoeft geen houdbaarheidsdatum te staan. Ook het feit dat er bacteriën in het product verwerkt zitten hoeft niet vermeld te worden. Zodra er chemische bestanddelen zijn toegevoegd geldt er wel een verplichting een productdossier op te bouwen met relevante informatie die leidt tot een veilig gebruik van het product.

Het volledige rapport is beschikbaar op de website van de VWA (*www.vwa.nl*) en is aangeboden aan de minister van Volksgezondheid met het advies op met het betrokken bedrijfsleven afspraken te maken die beogen de risico's voor de consument weg te nemen. Het rapport wordt ook aangeboden aan de Europese Commissie om te bezien of in het kader van de Richtlijn inzake Algemene Productveiligheid normen voor deze producten ontwikkeld kunnen worden.

Symposium Vétérinaires Sans Frontières Europa (VSF-E)

Mariska Leeflang

Berichten en verslagen

Vétérinaires Sans Frontières Europa (VSF-E) is een vereniging van negen non-profit organisaties die zich voornamelijk bezighouden met armoedebestrijding door middel van bevordering van de diergezondheid. Dit gebeurt door middel van verschillende projecten waarbij ter plaatse structurele hulp of training geboden wordt. Vanuit Nederland is Stichting DIO (Diergeneeskunde In Ontwikkelingssamenwerking) betrokken bij VSF-E sinds de oprichting ervan. Binnen VSF-E is DIO een unieke organisatie, die zich volledig heeft toegelegd op informatievoorziening en advisering op het gebied van diergezondheid. Van woensdag 13 tot en met zaterdag 16 april werd de VSF-E jaarvergadering van 2005 georganiseerd. Tijdens de jaarvergadering organiseert de gastorganisatie tevens de algemene ledenvergadering en een symposium. Dit keer viel de eer ten beurt aan VSF België, die tegelijkertijd haar tiende verjaardag op grootse wijze vierde. Dus toog de DIO delegatie dit jaar naar Brussel, alwaar op vrijdag 15 april het symposium 'The role of livestock in sustainable local development and poverty reduction' plaatsvond.

De Belgen hadden dit keer ter gelegenheid van hun tienjarig bestaan alles uit de kast getrokken om er een succesvolle dag van te maken. Allereerst was daar de locatie: het federaal parlement in Brussel, met de mogelijkheid van simultaan vertalen van Engels naar Frans en vice versa. Zo kon iedereen het gehele symposium met behulp van koptelefoons goed volgen. Ook prins Laurent was uitgenodigd. Hij nam plaats naast het opperhoofd van de Turkana (een Afrikaanse stam), die de traditionele kleding en hoofdtooi van zijn stam droeg. Dit leverde een mooi plaatje op voor de aanwezige persfotografen, die zich verder niets aantrokken van de sprekers... Maar het meest verrassend was de grote variatie aan sprekers en het hoge niveau van de presentaties. De organisatie was erin geslaagd sprekers van internationale faam te combineren met mensen uit de doellanden. En vooral die tweede groep sprekers verraste de aanwezigen enorm. In voorgaande jaren werd op VSF-symposia vooral het individuele project en de uitvoering daarvan gepresenteerd door de (meestal Europese) projectmanagers. Maar dit keer werd door de uitvoerende personen met een kritische blik naar de eigen projecten gekeken. Er was meer ruimte voor presentatie van onderzoekstechnieken om de resultaten van dergelijke projecten te toetsen. En er was meer ruimte voor een kritisch geluid. Het symposium was opgedeeld in vier sessies die ieder een ander aspect van de rol van veehouderij binnen ontwikkelingssamenwerking belichtten.

Sessie 1: Livestock in Development Strategies

De eerste spreker was Bruno Minjauw van ILRI (International Livestock Research Institute). Onderzoeksthema's waar ILRI zich mee bezighoudt, zijn onder andere biotechnologie, diagnostiek van armoede en opkomende handelsmogelijkheden voor veehouders. Bruno richtte zijn aandacht tijdens deze presentatie op de kaarten die ILRI produceert. Als voorbeeld liet hij een kaart van Afrika zien met daarop ingetekend de veedichtheid. Deze kon gecombineerd worden met eenzelfde kaart waarop armoede (gedefinieerd als aantal mensen onder de armoedegrens) aangegeven was. Dit soort kaarten kunnen gebruikt worden door beleidsmakers en organisaties, bijvoorbeeld om te kunnen bepalen waar veterinaire hulp het hardst nodig is.

De tweede spreker, Dawit Abebe, kaartte een specifieker onderwerp aan: nomaden. Prins Laurent stelde hem de vraag hoe hij denkt over de spagaat waarin overheden zich bevinden: zij hebben het beste voor met alle inwoners van het land, maar die nomaden verwoesten datzelfde land met hun geiten. Volgens Dawit ligt dit probleem niet bij de geiten of de nomaden zelf, maar bij een verkeerd management door zowel overheid als nomaden. Dit werd overigens niet verder toegelicht. Een toehoorster haakte hierop in door te stellen dat het nomadenbestaan misschien wel juist oplossingen kan bieden voor een duurzame samenleving van mens, dier en omgeving.

De derde spreekster was Katrien van 't Hooft die het Endogenous Livestock Development Initiative (ELD) presenteerde. Dit is een netwerk van organisaties en individuen die als uitgangspunt hebben dat boeren zelf ook veel kennis bezitten en dat ze vaak heel goed weten wat ze willen. ELD is een benadering die de boer, zijn sociale omgeving en de lokale gebruiken centraal stelt en dit als uitgangspunt neemt voor ontwikkelingssamenwerking. Deze lokale kennis en kunde wordt vervolgens gecombineerd met bruikbare westerse technologieën op een manier die de lokale bevolking aanspreekt.

Sessie 2: Livestock and food security

De eerste presentatie van deze sessie gaf een algemeen beeld van de huidige globale trends en de vormen van dierhouderij die daarmee samenhangen. Een voorbeeld van zo'n trend is de urbanisatie: steeds meer mensen trekken naar de steden en steeds meer mensen houden daar vee, hetgeen leidt tot een andere vorm van dierhouderij dan die op het platteland plaatsvindt. Verder werd gediscussieerd over 'kwetsbaarheid'. Kan 'kwetsbaarheid' van een bepaalde bevolkingsgroep gedefinieerd worden als armoede of sterfte onder de mensen of is het eerder de *kans* op armoede of sterfte? De eerste definitie wordt meestal gehanteerd als het gaat om noodhulp of directe voedselhulp, terwijl de tweede definitie gehanteerd wordt in duurzame projecten.

Nidal Sinjilawi was de tweede spreker. Hij nam ons mee naar Palestina, waar hij op scherpe wijze de historie met betrekking tot voedselzekerheid schetste. Deze loopt van zelfvoorzienend zijn via de eerste Intifada naar volledige afhankelijkheid van Israël en via de tweede Intifada naar een regelrechte ramp. Na de eerste Intifada gingen de mensen voor een groot deel in Israël aan het werk. De veehouderij in Palestina (en daarmee het vermogen om zichzelf in onderhoud te voorzien) nam enorm af. De tweede Intifada zorgde ervoor dat de Palestijnen delen van hun grond (en daarmee ook weer een deel van hun veehouderij) kwijt raakten. En de Palestijnen die in Israel de kost verdienden, raakten hun inkomen kwijt. Langzaamaan is

men nu weer bezig met behulp van projecten met kleine herkauwers om de levensstandaard weer iets op te vijzelen.
De laatste presentatie werd verzorgd door twee Ugandese dames, die een onderzoek naar de rol van vrouwen in de veehouderij van 190 huishoudens (deels nomaden) presenteerden. Opvallend hierin was dat, in tegenstelling tot wat altijd verkondigd werd, het niet alleen de vrouwen zijn die kippen houden. Juist de mannen hielden meer kippen en verkochten die op de markt, waardoor een deel van het gezinsinkomen verloren ging. Het inkomen van de vrouwen was namelijk voor het gezin, terwijl de mannen hun geld voor zichzelf uitgaven.

Sessie 3: Livestock and Livelihoods
De sprekers in deze sessie richtten zich op de rol van veehouderij in het dagelijks bestaan. Maar allereerst moest de vraag 'wat is armoede' beantwoord worden. Zijn de armste gebieden die gebieden waar de meeste 'arme' mensen per vierkante kilometer wonen? Of zijn dit de gebieden waar de armoede per persoon het grootst is? Deze vragen werden geïllustreerd aan de hand van een casestudie in Vietnam. Een andere vraag die gesteld kan worden, is de vraag of die armste mensen dan ook gebaat zijn bij de hulp die je te bieden hebt. Op deze vraag werd ingegaan door de tweede spreker, die een studie naar de rol van veehouderij in de inkomens van Ethiopiërs presenteerde. Hij kwam tot de conclusie dat de gezinnen die niet tot de allerarmsten behoorden een substantieel inkomen genereerden uit veehouderij. Juist de allerarmsten lukte het niet om met behulp van vee hun hoofd boven water te houden. Zijn verklaring hiervoor was dat het houden van dieren blijkbaar een bepaalde financiele investering vraagt. Organisaties die veehouderijprojecten ondersteunen, zouden zich daarom misschien niet op de allerarmsten moeten richten.

Tenslotte sprak in de derde sessie Marla Naidoo, van de universiteit van Zululand. Zij liet zien hoe belangrijk vee in het dagelijks leven van pluimveehouders in de KwaZulu-regio is. Hier zijn de kippen niet alleen een voedselbron, maar ook van belang voor veel religieuze rituelen. Zij liet zien hoe 'de wetenschap' hieraan voorbij gaat, door de Zulu-kippen aan te duiden met de algemene termen 'backyard chicken' of 'local breed'. Dit zijn termen die volgens haar niet alleen het sociale belang van de kippen tekort doen, maar die ook de fokkwaliteiten van de bevolking negeren.

Sessie 4: Livestock programs in conflict areas
In de laatste sessie van het symposium werd de aandacht gericht op projecten in conflictgebieden. Helaas werd hier meer op de uitvoering en aard van de projecten ingegaan dan op het omgaan met conflicten. Zo werd er bijvoorbeeld geen woord gerept over het omgaan met de eigen politieke onafhankelijkheid, waar veel NGO's zich op laten voorstaan. Maar de presentaties lieten wel een goed beeld zien van het omgaan met andere culturen en ideeën, die juist in conflictsituaties heel gevoelig liggen.

Meer informatie over het symposium is te vinden op de website van VSF-België: *www.vsf-belgium.org*. Wilt u op de hoogte gehouden worden van de ontwikkelingen binnen VSF Europa of wilt u meer informatie over de werkzaamheden van DIO, neemt u dan gerust contact op via: *dio@dio.nl* of telefoon (030) 2532032. Natuurlijk bent u ook altijd van harte welkom om ons financieel te steunen!

Mariska Leeflang is voorzitter van de Stichting Diergeneeskunde In Ontwikkelingssamenwerking.

Wedstrijd Week van het Huisdier

De Week van het Huisdier is in volle gang. Wij hopen van harte dat u extra klanten in de praktijk krijgt en het Jan, Jans en de Kinderen stripboek 'een goede eigenaar krijgt'.
Mocht het u ontgaan zijn, er is ook dit jaar weer een wedstrijd waar uw klanten aan kunnen meedoen. Leuk om hen deze Week op te attenderen!

Creatieve huisdierbezitters
Uit het stripboek is één strip gelicht. Op de geheel vernieuwde *www.weekvanhethuisdier.nl* kan men via de button 'evenementen', op de kater klikken.
Creatieve huisdierbezitters wordt gevraagd zelf de lege tekstballonnen in te vullen. Gaat het over afvallen, een nieuw dieet of ander huisdierenlief en leed.
De uiterste inzenddatum is 1 juli 2005.

De hoofdprijs
De winnaar ontvangt een jaar lang gratis dierenvoeding! Dit wordt mogelijk gemaakt door de Vrienden, waarvoor dank!

Vrienden van de Week van het Huisdier:
AUV Dierenartsencoöperatie, Bayer HealthCare - Animal Health, Beaphar Nederland BV, Boerenbond, Bond tot Bescherming van Honden, De Dierenbescherming, Dier & Zorg, Dierenland, Dobey, Emax Nederland BV, Eukanuba, Faunaland Franchising BV, Ferplast Benelux BV, Hill's Pet Nutrition BV, IAMS, Jumper Huisdierdiscount, Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde - Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren, Kynotrain, Leo Pharma BV, Martin Gaus Gedragscentrum Nederland, Merial BV, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Nederlandse Databank Gezelschapsdieren, Platform Verantwoord Huisdierenbezit, Purina Pro Plan, Pet's Place BV, Pfizer Animal Health BV, Pedigree, Puik, Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland, Royal Canin, Samenwerkingsverband Discus, Sanoma Uitgevers, Sophia Vereeniging, Stichting Dierbaar, Stichting met Dieren meer Mens, Van Ree BV, Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo, Veterinair Organisatiebureau Animaux, Virbac Nederland BV, Welkoop, Whiskas en Witte Molen BV.



Copyright © 2005 Studio Jan Kruis - Sanoma Uitgevers

Dierenziekenhuis Rotterdam overgenomen

WKG Klinieken BV heeft begin april 2005 Dierenziekenhuis Rotterdam BV overgenomen. Het is de eerste officiële praktijkovername sinds de start van deze organisatie op 1 januari van dit jaar. De directeur-eigenaar van het dierenziekenhuis, dierenarts drs. Paul van der Heijden, gaat tevens de directie van WKG Klinieken versterken. De naam WKG Klinieken zal worden veranderd in WHG Klinieken: Westerhuis & van der Heijden Gezelschapsdieren Klinieken.

WKG Klinieken is een initiatief van dierenarts drs. Atjo Westerhuis en ondernemer mr. Bert van Luin. Doel van de organisatie is bestaande praktijken voor gezelschapsdieren overnemen en die verbeteren zowel op het organisatorische als het veterinaire vlak.
Van Luin onderhoudt de contacten met investeerders en coördineert het financiële beheer en de automatisering. Westerhuis is voornamelijk verantwoordelijk voor de aansturing van de teams in de verschillende praktijken, terwijl Van der Heijden vanaf nu de kwaliteitsbewaking en inkoop onder zijn beheer neemt. Van der Heijden wordt tevens hoofdverantwoordelijk voor de coördinatie van opleiding, nascholing, training en coaching van dierenartsen en paraveterinairen, waarbij Westerhuis ook een rol gaat spelen. Met z'n drieën bepalen ze vanaf nu de strategie en het beleid van de organisatie.
De beide dierenartsen kunnen nog geen afscheid nemen van hun levensdoel: zieke dieren genezen. Westerhuis blijft nog enkele dagen per week werkzaam in zijn praktijk in Dodewaard, Van der Heijden zal ook nog beschikbaar blijven voor de behandeling van zieke dieren in Dierenziekenhuis Rotterdam.

Praktijken met redelijke omvang

Doel van de organisatie is bestaande goed lopende praktijken voor gezelschapsdieren overnemen. De voorkeur gaat daarbij uit naar praktijken met een redelijke omvang. Uitgangspunten zijn onder andere een bruto jaaromzet van circa € 400.000 of meer, een praktijkoppervlakte van circa 200 m^2 of meer en lokalisatie in een grotere stad of in het randstedelijk gebied in Nederland. In principe wordt het onroerend goed overgenomen, de inrichting, de apparatuur en het team, met of zonder eigenaar.
Nu, en nog meer in de toekomst, worden aan de geneeskunde van gezelschapsdieren zeer hoge eisen gesteld, vooral wat betreft huisvesting, inrichting, apparatuur en personeel. Betere diergeneeskunde brengt veel meer kosten met zich mee. De dierenarts wordt genoodzaakt om een goed ondernemer te zijn, anders lukt het niet. Maar de dierenarts wil diergeneeskunde doen en is minder geïnteresseerd in de meeste managementtaken. Intensieve samenwerking tussen praktijken is de oplossing.

Voordelen van een betrouwbaar samenwerkingsverband zijn dat de managementtaken, zoals inkoop, financieel beheer, personeelsmanagement en kwaliteitsbewaking worden gecentraliseerd en geprofessionaliseerd. Dat betekent veel minder managementkosten per praktijk en extra tijd voor veterinaire zorg. Nadruk zal worden gelegd op Good Veterinary Practice, waarbij opleiding, nascholing, training en coaching nog eens een extra zwaartepunt zullen vormen.

Tien praktijken gemeld

Inmiddels hebben zich circa tien praktijken aangemeld voor overname. Na Dierenziekenhuis Rotterdam worden binnen enkele weken met nog twee praktijken de overname onderhandelingen afgerond. Het plan is om dit jaar totaal vijf tot zeven praktijken over te nemen.
Na de overname is het de bedoeling dat in het begin de praktijk, het team en de patiëntenzorg blijven zoals die zijn. In een aantal gevallen zal de praktijkeigenaar nog enkele maanden tot een jaar meewerken om nog even het gezicht te bepalen van de kliniek en de overgang naar de opvolgers glad te laten verlopen. Alle managementtaken worden direct overgenomen door de centrale organisatie. Daarna wordt er stap voor stap geprobeerd om samen met de andere deelnemende praktijken, de organisatie en de veterinaire zorg naar een hoger plan brengen.
Om de ontstane vacatures voor dierenartsen op te kunnen vullen, zijn er sinds 1 januari van dit jaar ruim dertig sollicitatiegesprekken gevoerd met jonge collegae. Er zijn nu drie jonge dierenartsen aangenomen, die met ingang van 1 mei 2005 in Dierenziekenhuis Rotterdam hun praktijkopleiding starten. Afhankelijk van hun prestaties en wensen, kunnen deze dierenartsen straks in één van de andere deelnemende praktijken worden ingezet.

Website

Er is inmiddels ook een website geopend *www.wkgklinieken.nl*. Behalve informatie over de organisatie is er ook de mogelijkheid voor de praktijkeigenaar om zijn/haar praktijk voor overname aan te bieden of voor jonge dierenartsen om te solliciteren naar een baan via het Praktijk Overname Formulier respectievelijk het Sollicitatie Formulier.

Bron: WKG Klinieken

Verslag Veterinair Golfkampioenschap 2005

Op de mooie, zij het wat natte, golfbaan van de 'Goese Golf' is 4 mei jongstleden gestreden om het Veterinair Golfkampioenschap.
Dit jaar was collega mevrouw Thea Driehuis-van Hasselen de beste van de 51 deelnemers met 36 stableford punten (Hcp 21.4).
Tweede, met 34 punten was Alex van Goor en derde met 33 punten collega J. Aukema.

De longest drive heren was voor Alex van Goor en bij de dames voor Janneke de Ruijter.
Paul van Hooydonk heeft dit jaar met een prachtige afslag de neary gewonnen.
De foto's van deze 'beestachtig' gezellige dag zijn te zien op de website: *www.vetgolf.nl*
Dit kampioenschap werd weer mogelijk gemaakt door onze sponsors Alfasan en Intervet.

Kinderen korter in ziekenhuis bij omgang met dieren

Florence Nightingale wist het al en schreef erover: 'zieke mensen kunnen baat hebben bij de omgang met dieren'. Wetenschappelijk onderzoek van de laatste jaren bewijst wat zij intuïtief al wist. Dieren in het ziekenhuis maken dat patiënten zich letterlijk beter voelen en sneller naar huis kunnen. Dat dieren een positieve invloed hebben op onze gezondheid, bijvoorbeeld minder vaak een bezoek brengen aan de huisarts en minder medicatie gebruiken, is inmiddels ook wetenschappelijk aangetoond. Bovendien kunnen dieren als buffer tegen de stress fungeren. Maar behalve deze meer algemene effecten, kunnen dieren ook heel belangrijk zijn voor kinderen in het ziekenhuis.

In een aantal ziekenhuizen in Nederland zijn dierenbezoekprogramma's, onder andere in het Wilhelmina Kinderziekenhuis in Utrecht, een project dat de KNMvD steunt. Bij deze dierenbezoekprogramma's komt een aantal dieren eenmaal per twee weken op bezoek. Kinderen die van hun ouders en artsen toestemming hebben, mogen naar de dieren toe om deze te aaien en te knuffelen. Een dierenproject in een ziekenhuis kan hospitalisatie voorkomen, door de gevoelens van angst, isolatie en depressie te verminderen. Dieren kunnen er ook voor zorgen dat de gedachten van een persoon op de omgeving gericht wordt, in plaats van op zichzelf. Met name voor patiënten in het ziekenhuis kan dit een positief effect hebben, zij voelen zich beter. In de Verenigde Staten is het in sommige ziekenhuizen ook toegestaan om met name honden, die hier speciaal voor zijn opgeleid, mee te nemen naar de Intensive Care-afdeling. Artsen die hier in het begin met grote aarzeling toestemming voor gaven, werden na het zien van de enorme invloed die een hond in gunstige zin kon hebben, vaak de grootste supporters van het bezoekprogramma.
Maar niet alleen patiënten profiteren van de aanwezigheid van een dier, ook het verplegend personeel blijkt zich meestal beter te voelen als er een dier op de afdeling aanwezig is. Het blijkt dat het omgaan met een dier hetzelfde effect heeft als twintig minuten pauze. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat met name als men op een afdeling waar men onder hoge druk moet werken, dieren als zeer rustgevend worden ervaren.
Om deze positieve effecten te bereiken moet wel aan een aantal voorwaarden voldaan worden. Dit om er onder andere voor te zorgen dat ook het welzijn van het dier gewaarborgd is en blijft. Om een dierenbezoekprogramma succesvol te maken is er een handleiding voor dierprojecten in ziekenhuizen die aangevraagd kan worden bij het Multidisciplinair Onderzoekscentrum naar de relatie Mens-Dier, e-mail: *n.endenburg@vet.uu.nl*. Ook voor overige vragen betreffende dit onderwerp kunt u daar terecht.

Bron: Multidisciplinair Onderzoekscentrum naar de relatie Mens-Dier

Nieuws van de AUV Veterinaire Mediatheek

Tot voor kort was er veel aanbod van materiaal voor de Mediatheek vooral gericht op de landbouwhuisdierenpraktijk. Ook de vraag door practici naar materiaal uit de mediatheek was vooral afkomstig uit landbouwhuisdierenpraktijken. Deze situatie is de laatste paar jaar sterk veranderd. Er is veel aanvraag voor (specialistisch) materiaal, vooral op het gebied van de chirurgie bij gezelschapsdieren en gelukkig kunnen we daarin ook redelijk voorzien. Tot voor kort werd ons materiaal vooral gebruikt ter ondersteuning van lezingen en presentaties. Tegenwoordig is het vooral ten behoeve van zelfstudie dat dit materiaal wordt gebruikt.
De aard van het materiaal is in enkele jaren ook helemaal veranderd. Videobanden worden praktisch niet meer nieuw gemaakt. Dvd is nu standaard. Dat houdt voor ons in, dat als u een videoband uit onze mediatheek zou willen bekijken, maar liever een dvd-versie heeft, wij deze voor u even moeten transformeren. Dat zal een week extra tijd kosten, maar de mogelijkheden zijn er. Als u dat aangeeft zorgen wij er voor!

De prijzen van het nieuwe materiaal zijn niet kinderachtig. Gelukkig kunnen wij het toch wel aanschaffen, omdat de opzet van de mediatheek vanaf het begin zo was, dat we het met elkaar en voor elkaar organiseerden. Daarom is ook het abonnementsysteem ingevoerd. Veel praktijken hebben bij ons zo'n abonnement en kunnen, zo vaak als ze dat willen, over ons materiaal beschikken gedurende een veertiental dagen. Daarna wordt het dan weer opgehaald en kunnen anderen er over beschikken. Wilt u meer weten over de organisatie en de voorwaarden van de AUV Veterinaire Mediatheek, neemt u dan even contact op met Tjeerd Cuperus, 0524-561910, e-mail: tengcuperus@planet.nl

Nieuw materiaal

Chirurgie Heup- en Kniegewricht, Hond
Een instructieve schijf met verschillende operaties en technieken van heup- en kniegewricht bij de hond. Bij elke operatie wordt pre- en postoperatief aandacht geschonken. De anatomie wordt behandeld, er wordt op complicaties ingegaan en het benodigde instrumentarium besproken. De 'opbouw' van deze cd rom is constant; elke operatie wordt op dezelfde manier behandeld. De ingrepen die worden getoond zijn: gewrichtspuncties en onderzoek van de synovia, klinisch onderzoek van het kniegewricht, de Ortolanitest, de craniolaterale benadering van het kniegewricht, femurkop resectie, de standaard laterale parapatellaire arthrotomie, meniscusonderzoek via diezelfde arthrotomie, beperkte mediale parapatellaire arthrotomie en gedeeltelijke meniscusresectie.
Mediatheeknummer: C 040, cd-rom

Weke Delen Chirurgie, Hoofd en Hals, Hond, Kat
Ook een instructieve schijf met verschillende operaties en technieken van 'weke delen' in hoofd- en halsgebied bij hond en kat. De ingrepen die worden getoond zijn: operatie volgens Zepp bij otitis externa, operaties van speekselkliercystes, thyroidectomie bij de kat, tonsillectomie bij de hond en het operatief aanbrengen van een tracheo-tubus.
Mediatheeknummer: C 041, cd-rom

Pandemische Influenza, een wereldbedreiging
Deze dvd gaat over een eventuele grieppandemie waarvoor wetenschappers al lang waarschuwen en de overheid er bij voortduring op wijst antivirale middelen op voorraad te gaan houden.
De uitbraak van de Hong Kong-griep in 1997 en de blootstelling van mensen aan aviaire virussen vormen een ernstige waarschuwing voor een mogelijke wereldwijde influenzauitbraak. De WHO en regeringen zijn bezig met het ontwikkelen van maatregelen om op de eventuele toekomstige ernstige gevolgen adequaat te kunnen reageren.
In de film, met collega Osterhaus als specialist, wordt begonnen met de opmerking dat slechts één ziektekiem is uitgeroeid, het pokkenvirus. Alle andere zijn nog steeds aanwezig. Beelden worden getoond van patiënten met pokken en die met het Ebola-virus en anderen die met het Dengue-virus zijn besmet. Als laatste ernstige virusaandoening wordt de uitbraak van AIDS genoemd, een aandoening die pas na 1980 bekend is geworden. De toename van de virusinfecties is vooral mogelijk geworden door: de seksuele revolutie, migratie, urbanisatie, reizen, ontbossing, milieu- en klimaatveranderingen en medische ontwikkelingen. Door deze veranderingen zijn er voor virussen nieuwe 'mogelijkheden' om tot grootschalige infecties te leiden. Het grootste risico vormt wel de groep van de (aviaire)influenzavirussen.
Verspreiding van virus door de lucht levert ook het grootste risico, omdat mensen moeten ademen. En waarschijnlijk zal die uitbraak starten in Azië, bijvoorbeeld in China, waar veel mensen wonen, veel contact is met dieren (vooral vogels) op markten.
De wereld is niet voorbereid. Als er een pandemie ontstaat is de verwachting dat zo'n veertig procent van de bevolking ziek kan worden, 200 miljoen mensen medische hulp nodig hebben en 4 miljoen mensen zullen sterven.
Hoe men zich voorbereidt in de WHO en de EU wordt tot slot behandeld.
Mediatheeknummer: D 005, dvd

Chirurgie bij Katten, praktische technieken (deel 1)
Op deze schijf staan een vijftiental operaties bij katten die, tot in de kleinste details, heel illustratief zijn. De operaties die worden getoond zijn achtereenvolgend: abdominale exploratie, operatieve leverbiopsie, operatieve biopsie van de pancreas en van intestinae, corpus aliënum in de dunne darm, intestinale anastomose vanwege een tumor, hechting na gastrotomie, operatieve verwijdering van een draadvormig corpus aliënum, operatief aanbrengen van een naso-oesophagale sonde, van een sonde in de oesophagus en van een sonde in de maag, het aanleggen van een drain in de borstholte, hernia diafragmatica operatie, operatieve verwijdering van een neuscarcinoom, verwijdering van blaas- en urethrastenen, operatieve wondbehandeling bij huidschaarste en een wondbehandeling van een chronische en geïnfecteerd wond met behulp van verbandmateriaal.
Mediatheeknummer: D 006, dvd

Spoedoperaties, deel 1
Deze schijf bevat een achttiental operaties bij gezelschapsdieren.
De operaties die worden getoond zijn achtereenvolgend: maagdilatatie en -torsio vóór en tijdens de operatie, 'belt loop' gastropexie, gastropexie zonder 'belt', splenectomie, het operatief aanbrengen van een naso-oesophagale sonde, een oesophagussonde, een maagsonde en een jejunumsonde, operatieve behandeling van schotwond in de buik, behandeling van bijtwonden, behandeling van een verwonding van de buik met uitpuilende darmen, darmtorsie, blaasruptuur, tracheostomie, palatum malle resectie bij brachycephalen, hernia diafragmatica, het aanbrengen van een borstholtedrain
Mediatheeknummer: D 007, dvd

Maag/Darm Chirurgie, deel 1
Deze schijf bevat een negentiental operaties bij gezelschapsdieren.
De operaties die worden getoond zijn achtereenvolgend: abdominale exploratie, operatieve leverbiopsie, operatieve biopsie van de pancreas en van intestinae, enterotomie, intestinale anastomose vanwege een tumor, gedeeltelijke gastrectomie, maagdilatatie en -torsio, gastropexie, pylorectomie, schotwond, colectomie, operatieve verwijdering van een draadvormig corpus aliënum, operatief aanbrengen van een naso-oesophagale sonde, van een sonde in de oesophagus ,van een sonde in de maag, en in het jejunum, anaalzakoperatie.
Mediatheeknummer: D 008, dvd

PAO-Diergeneeskunde

Agenda juni 2005

PAO-Diergeneeskunde organiseert in juni onderstaande cursussen. Voor een aantal cursussen is opgaaf mogelijk, voor cursussen die zijn volgeboekt kunt u zich vrijblijvend op de wachtlijst laten plaatsen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de voorjaarsbrochure of onze internetpagina (www.paod.nl). Opgaaf voor de cursussen kan telefonisch (030-634 89 80) of per e-mail: info@paod.nl.

datum	titel	nr.	locatie	prijs
juni				
1 juni	Antibioticumgebruik in de GD-praktijk	05/110	PAO-D Houten	€ 257,- VOL
7 juni	Leishmania, Babesia en Ehrlichia	05/124	PAO-D Houten	€ 135,-
16 juni	Veterinaire Misvattingen GD	05/123	PAO-D Houten	€ 262,-
16 en 23 juni	Recht uit de Praktijk	05/125	PAO-D Houten	€ 500,-
21 juni	Wortelkanaalbehandeling	05/120	FD Utrecht	€ 425,-
22 juni	Extractietechnieken	05/121	FD Utrecht	€ 425,- VOL

(wijzigingen voorbehouden)

Hieronder vindt u tevens een selectie van buitenlandse congressen en symposia op veterinair en aanverwant gebied.

12-15 juni	4th IDF Int. Mastitis Conference	Maastricht	www.fil-idf.org/mas
15-19 juni	7th Eur. Symposium WPSA on Poultry Welfare	Lublin Poland	www.ar.lublin.pl

(PAO-D is niet verantwoordelijk voor de inhoud van genoemde congressen)

Stichting PAO-Diergeneeskunde
Molen 77
Postbus 81
3990 DB Houten

T (030) 634 89 80
F (030) 634 89 89
E info@paod.nl
W www.paod.nl

Vier-kwartieren-melkmachine

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name ook in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.

Uitgelicht



Veel dierenartsen zullen zich dit apparaat nog wel herinneren. In 1962 is het onderzoek op melkbaarheid gestart in de praktijk. Taaimelksheid kwam toen nog bij een derde van de koeien voor (speen opsteken was een regelmatig voorkomende bezigheid). In iedere provincie werd een proefmelker aangesteld, die 's ochtends en 's avonds zo'n dertig vaarsdochters van elke stier molk met de vier-kwartieren-machine. Later is het aantal gehalveerd. Het onderzoek leverde gegevens op over de maximale melksnelheid per minuut en het percentage in de voorkwartieren - het zwakke punt bij de MRIJ-koeien. Ook werden individuele koeien - vooral stiermoeders - onderzocht, de grootste aantallen in Friesland en Noord-Brabant. Deze selectie was zeer succesvol: na verloop van tijd was de taaimelksheid zo goed als verdwenen. Zelfs kwam af en toe de klacht dat de melksnelheid niet hoger hoefde te worden wegens het laten lopen van de melk. Het melkbaarheidsonderzoek is uitgevoerd tot 1994. Toen is het vervangen door het noteren van de melksnelheid tijdens de exterieurkeuring. De vier-kwartieren-machine kon het museum in.

Dit is ook een van de geheimen van het Museum Veeteelt en KI. Voor de openings- en bezoektijden zie de website: www.veeteelt-ki-museum.nl of bel 0485-330241 of e-mail Liesh070@wxs.nl

Nieuwe nascholingen in 2005

Tatjana Criens, voorzitter Vedias

Nadat ik u in de laatste column van twee maanden geleden de vraag heb gesteld, waarom u uw assistenten wel of niet naar nascholingen stuurt en in hoeverre u achteraf gebruikmaakt van de opgedane kennis, wil ik u nu graag informeren over twee hele nieuwe nascholingen die Vedias dit jaar voor de eerste keer organiseert.
Anders als bij de dierenartsen bieden wij jaarlijks nascholingen aan met dezelfde titel, zoals de Gezelschapsdierendag of Grote Huisdierendag, alleen de invulling verandert.
Aan het lijstje van terugkerende nascholingen voegen wij dit jaar de Excursiedag en de Gedragsdag toe.

Tijdens onze eerste excursie bezoeken wij het dierencrematorium en -begraafplaats 'Kolleweidenhof'. De excursiedag is dan ook niet bedoeld als een dag met 'frontale les', maar als beleven, voelen, ruiken, zien en meemaken wat zich rond het afscheid van een huisdier kan afspelen.
Dagelijks wordt er op tientallen dieren euthanasie toegepast in Nederlandse dierenartsenpraktijken. Er zijn altijd cliënten die hun huisdier willen laten cremeren of begraven. Hoe gaat dit in zijn werk? Waar komen de dieren terecht? Wat zijn de mogelijkheden? Gedeeltelijk worden deze vragen natuurlijk door middel van brochures beantwoord maar hoeveel beter kan men alles aan de cliënten uitleggen, als men het eerst met eigen ogen heeft gezien!
Afgezien van een uitgebreide uitleg en rondleidingen over de begraafplaats en door het crematorium, krijgen de deelnemers een lezing over de rouwverwerking na het overlijden van een geliefd huisdier.

In november bieden wij de Gedragsdag aan. Hierbij gaat het niet meteen om probleemgedrag, maar bijvoorbeeld het gedrag van dieren in de dierenartsenpraktijk (tijdens het spreekuur). Tijdens deze eerste dag staat de 'taal' van honden, katten en papegaaien op het programma. Het is de bedoeling om jaarlijks verder te borduren op dit onderwerp, door er elke keer andere dieren bij te betrekken en ons steeds verder te verdiepen in hun gedragspatroon. Op deze manier willen wij in de loop der tijd uitgebreid inzicht krijgen in de verschillende diersoorten en hun specifiek gedrag.

Heeft u interesse om uw assistent(en) naar één van onze nascholingen te sturen? Voor de kosten hoeft u het niet te laten! Zowel de Excursie- als de Gedragsdag kosten voor Vedias-leden € 15,00 (€ 25,00 voor niet-leden).
De Excursiedag vindt plaats op zaterdag 22 oktober 2005 de Gedragsdag op zaterdag 19 november 2005. Voor meer informatie en inschrijving kunt u terecht op onze website: *www.vedias.nl*

Methicilline-Resistente *Staphylococcus aureus* (MRSA) bij paarden en de verzorgers

Weese JS et al. (University of Guelph, Ontario, Canada). Emerging Infectious Diseases 2005; 11 (nr. 3): 430-435.

Referaat

In Ontario werd bij twee paarden, die in het jaar 2000 waren behandeld in een specialistische paardenkliniek (met tweeduizend patiënten per jaar), een Methicilline-Resistente *Staphylococcus aureus* (MRSA) infectie gevonden. Er werd een neusswab-onderzoek uitgevoerd bij contactpaarden op de kliniek en paardenstoeterijen, alsmede bij de verzorgers. De gevonden isolaten werden geïdentificeerd met behulp van pulsed field gel electrophoresis (PFGE) na DNA-extractie en bij infectie met de PCR.
In totaal bleken er 79 paarden en 27 personen besmet (in de neus) of geïnfecteerd (klinische symptomen) te zijn met de MRSA-bacterie. Van de isolaten bij het paard waren er 27 (34%) afkomstig uit de betreffende dierenkliniek, 41 (52%) van een fokbedrijf in Ontario en elf (14%) van andere bedrijven. Infecties ontwikkelden zich bij dertien (16%) paarden op één of meerdere plaatsen bij operatiewonden, intraveneuze catheters, implantaten of als bacteremie, pneumonie, septische arthritis, navelontsteking en osteomyelitis. Minimaal één paard overleed als direct gevolg van de MRSA-infectie.
Bij 27 personen werd de MRSA-bacterie aangetroffen, zeventien (63%) werkten bij de verwijskliniek en acht (30%) waren afkomstig van de stoeterij. Eén dierenarts (4%) bleek besmet te zijn aan een net aangebrachte tatoeage. Van de isolaten werd bij het paard 96 procent en bij de mens 93 procent subtypes gevonden, afkomstig van een MRSA-5 bacterie die eerder in Canada bij het paard was aangetroffen. Vanwege de uitgebreide transporten van paarden tussen Canada en de USA, wordt verondersteld dat de infectie inmiddels wijd verspreid is en vaker voorkomt dan verwacht. Het paard kan gaan optreden als reservoir van de MRSA-bacterie en gezien de nauwe contacten met de mens hiervoor een niet te onderschatten risico vormen. Geconcludeerd wordt dat de equine MRSA-bacterie een belangrijke opkomende zoönose is en een veterinair probleem bij het paard kan gaan worden.

Dr. P.A.M. Overgaauw

Vergelijking veterinaire beroepsverenigingen in Europa

Jan Vaarten

Ingezonden

In zijn bijdrage aan de rubriek 'Uit de hoofdredactie' refereert collega De Jong aan een gesprek dat hij met enkele, uit andere EU-lidstaten afkomstige en in Nederland werkende, dierenartsen had. Deze dierenartsen zouden hebben aangegeven nog lid te zijn van de beroepsvereniging in hun land van herkomst vanwege de lagere contributie. Aanleiding voor De Jong een onderzoek voor te stellen naar de verschillen tussen de beroepsverenigingen in kosten en de daarvoor geleverde diensten. Ook doet hij een suggestie voor een Europese samenwerking.

Op beide voorstellen wil ik nader ingaan. Echter, alvorens dit te doen wil ik een vraagteken plaatsen bij de volledigheid en de kracht van bovenvermelde argumentatie voor het lid blijven in het land van herkomst. Een snelle blik in het 'Diergeneeskundig Jaarboek 2005' leert dat honderden in Nederland opgeleide dierenartsen in het buitenland wonen en werken en dat een meerderheid van hen lid is van de KNMvD. Zij zijn dit beslist niet enkel vanwege de, weliswaar gereduceerde, KNMvD-contributie. Voor veel van hen geldt, zoals dat omgekeerd voor in Nederland werkende buitenlandse dierenartsen geldt, dat zij zich ook tijdens hun verblijf in het buitenland, verbonden voelen met de beroepsorganisatie uit het land waar zij vandaan komen. Een aantal van deze dierenartsen combineert een lidmaatschap van de beroepsorganisatie in het land van herkomst met dat van de organisatie het land van vestiging. Wellicht kunnen we hier een voor betrokkenen interessante (financiële) modus vinden.

Overigens is het de vraag of wat 'goedkoop' lijkt, dat ook daadwerkelijk is. Dit brengt mij op De Jong's voorstel een onderzoek te doen naar de verschillen tussen de beroepsverenigingen in kosten en de daarvoor geleverde diensten. Een interessante gedachte, mits een aantal zaken niet uit het oog wordt verloren. Zo moet er bij het vergelijken van lidmaatschapsgelden worden gelet op de aard en de vorm van de betreffende organisatie: is er één organisatie of zijn er regionale organisaties met daarboven een landelijke koepel, gaat het om een vereniging die in de eerste plaats opkomt voor de belangen van de dierenarts of is het een bij wet ingestelde Orde/Kamer die de beroepsuitoefening reguleert en disciplineert, is er sprake van een vrijwillig of een verplicht lidmaatschap, wat is het prijs- en inkomenspeil in het betreffende land, et cetera. Ook het vergelijken van de 'geleverde diensten' is niet zo eenvoudig. Belangrijker dan direct aanwijsbare diensten zoals verzekeringen, drukwerken en wat dies meer zij, is mijns inziens de lastiger meetbare bijdrage die de beroepsorganisatie levert aan zaken als maatschappelijke positionering van de beroepsgroep. Het moge duidelijk zijn dat een beroepsvereniging die goedkoop lijkt maar bijvoorbeeld bij geen enkele politicus of andere relevante besluitvormer een poot aan de grond krijgt, in feite erg duur is.

Waar het volgens mij uiteindelijk op neerkomt is: wat willen we als leden gezamenlijk bereiken, hoe doen we dat op een efficiënte wijze, en wat hebben we er met elkaar voor over. In feite de vragen die jaarlijks in de Algemene Vergadering ten grondslag liggen aan het goedkeuren van beleid, begroting en contributie. Het is beslist leerzaam om eens over de grenzen te kijken om te zien wat en hoe men het daar doet, maar we moeten niet denken dat alles goud is wat er blinkt.

Tot slot enkele woorden met betrekking tot De Jong's suggestie voor een Europese samenwerking. Deze bestaat reeds! Veertig beroepsorganisaties uit 35 Europese landen, waar onder alle 25 EU-lidstaten, vormen samen de FVE (Federation of Veterinarians of Europe). De KNMvD is lid van en actief betrokken bij deze Federatie. De KNMvD neemt deel aan werkgroepen en aan de algemene vergaderingen en bovendien zijn de huidige voorzitter (dr. Tj. Jorna) en directeur (ondergetekende) beiden lid van de KNMvD.

Samen met de andere FVE-leden werkt de KNMvD aan allerlei kwesties die op Europees niveau spelen, zoals de kwaliteit van het onderwijs, internationale erkenning van diploma's, beschikbaarheid van diergeneesmiddelen, de rol van de dierenarts in de voedselketen, dierenwelzijn, levering van diensten in andere lidstaten (de 'Bolkestein-richtlijn') et cetera. Meer informatie vindt u op de websites van de KNMvD *www.knmvd.nl* en de FVE *www.fve.org*. Wellicht dat ook uw Tijdschrift hier aandacht aan zou willen schenken. En de kosten, zult u vragen. De contributie loopt per land uiteen van ongeveer 1,50 tot ongeveer 5,00 Euro per actieve dierenarts per jaar. Voor Nederland is het dit jaar 4,15 Euro per actieve dierenarts. Het zal u niet verbazen dat ik denk dat dit bepaald niet teveel is.

Jan Vaarten is executive director van de FVE.

De redactie vond de heer prof. dr. F.J. van Sluijs (Faculteit der Diergeneeskunde, Hoofdafdeling Geneeskunde van Gezelschapsdieren) bereid om op onderstaande vraag een antwoord te formuleren.
Deze Vraag en Antwoord is onderdeel van een serie over veelvoorkomende vragen en misverstanden op het gebied van voeding van gezelschapsdieren.

Vraag en antwoord

Vraag

Klopt het dat het geven van droogvoer het risico op maagdilatatie/maagtorsie bij de hond verhoogt? Wat is het juiste advies met behulp van de voeding?

Antwoord

Het antwoord op de eerste vraag is 'nee'. Er is weliswaar maar weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen voeding en maagdilatatie/volvulus (MDV), maar de paar publicaties die er zijn wijzen alle in dezelfde richting. In 1997 publiceerden Glickman *et al* een case-control onderzoek waarbij 101 honden met MDV werden vergeleken met 101 honden die op dezelfde leeftijd geen MDV hadden meegemaakt. (3) Er werden twee risicofactoren gevonden die verband houden met de voeding: het voeren van één maaltijd per dag en snel eten. De aard van de voeding bleek geen risicofactor. Een jaar later publiceerde Elwood een vergelijkbaar onderzoek, waarbij 74 Ierse setters zonder MDV werden vergeleken met 74 Ierse setters die MDV hadden gehad. (2) Ook hier kwam het voeren van één maaltijd per dag naar voren als risicofactor. Daarnaast verhoogde ook het voeren van één enkel soort voeding de kans op MDV, maar dit betrof alle soorten voeding in gelijke mate. Over droogvoer werd het volgende vermeld: "Apparent risk from a dry food diet ... was not confirmed by logistic regression". In hetzelfde jaar verscheen ook een case-control onderzoek van Theyse *et al.* bij Duitse doggen. (4) In dit onderzoek werden 38 doggen met MDV vergeleken met 71 doggen zonder MDV. Naast de aard van de voeding werd ook gekeken naar de deeltjesgrootte van het voedsel. Dit laatste bleek de enige voedselgerelateerde risicofactor, met een hoger risico voor deeltjes < 30 mm. Het droogvoer viel in de categorie > 30 mm en had dus een lager risico. Erg verbazend zijn deze resultaten overigens niet. In oude literatuur wordt gesuggereerd dat korrelvoeding een hoger risico op MDV zou inhouden omdat het in de maag makkelijk zou gisten. Dat zou betekenen dat het gas in de gedilateerde maag vooral zou bestaan uit CO_2 of CH_4, maar we weten inmiddels dat dit niet het geval is. Caywood *et al.* toonden in 1976 aan dat het gas in de maag hoofdzakelijk bestaat uit stikstof. (1) Dit betekent dat de dilatatie niet ontstaat door een gistingsproces in de maag, maar door het inslikken van grote hoeveelheden lucht. Hiermee is een potentieel gevaar van korrelvoeding vervallen.

Wat kunnen we hier nu voor advies uit afleiden voor de voeding van honden met een relatief hoog (rasgebonden) risico op MDV? In de eerste plaats dat de eigenaar ze beter verscheidene maaltijden per dag kan voeren dan één enkele maaltijd. Hoeveel maaltijden dit precies moeten zijn is niet bekend, maar praktische zaken zijn hierbij natuurlijk ook van belang. Een realistisch advies zou kunnen zijn om twee of drie maaltijden per dag te geven. Dit advies geldt zowel voor honden die geen MDV hebben gehad als voor honden die al eens aan MDV zijn geopereerd. Bij deze laatste categorie wordt door ons overigens bij ontslag uit de kliniek geadviseerd om drie à vier maaltijden per dag te geven. Dit is vooral gebaseerd op de schade die de maag door de volvulus en de eventueel daarop volgende gastrotomie heeft opgelopen. Als bij een eerste controle na een maand alles in orde wordt bevonden, wordt geadviseerd om het aantal maaltijden terug te brengen tot twee à drie per dag. Het soort voeding wordt alleen gewijzigd als het dieet voor de volvulus een deeltjesgrootte had < 30 mm. Dit is overigens slechts zelden het geval; de meeste grote honden eten tegenwoordig korrelvoeding en er is geen reden om dat te willen veranderen. Het enige waar nog specifiek naar kan worden gevraagd is het geven van 'extraatjes'. Zo trof ik nog kort geleden bij een gastrotomie wegens MDV niet alleen een grote hoeveelheid korrelvoeding aan, maar ook een in zijn geheel doorgeslikt varkensoor. En hoewel dit duidelijk groter was dan 30 mm heb ik toch geadviseerd om dit soort toevoegingen voortaan achterwege te laten. Want ondanks de als preventie zeer effectieve gastropexie kan zich bij geopereerde patiënten met MDV nog incidenteel een maagdilatatie voordoen. Deze kan meestal goed worden behandeld door de maaginhoud met een sonde te verwijderen. De kans dat dit lukt is bij korrelvoeding beduidend hoger dan bij varkensoren.

Literatuur

1. Caywood D, Teague HD, Jackson DA, Levitt MD, and Bond, JH Gastric gas analysis in the canine gastric dilatation-volvulus syndrome. 1976: 12; 173-176.
2. Elwood CM. Risk factors for gastric dilatation in Irish setter dogs. 1998: 39; 185-190.
3. Glickman LT, Glickman NW, Schellenberg DB, Simpson K, and Lantz GC. Multiple risk factors for the gastric dilatation-volvulus syndrome in dogs: a practitioner/owner case-control study. 1997: 33; 197-204.
4. Theyse LFH, Vandenbrom WE, and Vansluijs FJ. Small size of food particles and age as risk factors for gastric dilatation volvulus in great Danes. 1998: 143; 48-50.

Veterinary dentistry for the general practitioner

Boek bespreking

Auteur: Cecilia Gorrel, Uitgeverij: Saunders, ISBN 0 7020 2747 2
Prijs: $ 67,95 € 77,00. Order online: www.elsevierhealth.com

Dit 216 bladzijden tellende diergeneeskundig tandheelkunde boek is voorzien van vele duidelijke illustraties en geschreven door een zeer deskundig tandheelkundig dierenarts en internationaal befaamd spreker: *Cecilia Gorrel*. Die dierenartsen die haar voordrachten kennen, weten dat een door haar geschreven boek over veterinaire tandheelkunde van hoge kwaliteit moet zijn. Dat klopt!

Er zijn veertien hoofdstukken waarvan het laatste hoofdstuk over tandheelkundige aandoeningen bij konijnen en knaagdieren geschreven is in samenwerking met Leen Verhaert, onze Belgische collega en Europees specialist tandheelkunde.
Het in de eerste twee hoofdstukken (instrumentarium en anesthesie/analgesie) besprokene, is van wezenlijk belang om in staat te zijn bij dieren een goed oraal, dentaal onderzoek (hoofdstuk 6) en radiologisch onderzoek (hoofdstuk 7) uit te voeren.

De noodzakelijke basiskennis wordt besproken in verschillende hoofdstukken:
- anatomie en occlusie van het gebit (4 en 5);
- herkenbare, regelmatig voorkomende afwijkingen van het gebit (8) (ontwikkelingsstoornissen, tandwisseling problemen, cariës, slijtage, pulpitis, apicale aandoeningen);
- parodontale ziekten (9) en 'odontoclastic resorptive lesions' (tandhalslaesies; hoofdstuk 11);
- extractietechnieken (13).

In hoofdstuk 12 worden tal van 'emergencies' beschreven. Een belangrijk en interessant onderwerp voor de algemeen praktiserende dierenarts. De meeste spoed waarbij gebitselementen betrokken kunnen zijn, is ontstaan door trauma van de schedel en de mondholte. Iedere dierenarts zal met dit trauma geconfronteerd worden en zal zelf de eerste hulp moeten kunnen leveren. Het is belangrijk te herkennen wanneer tandheelkundige hulp op een specialistisch niveau noodzakelijk is. De behandelde onderwerpen in de 24 bladzijden *behoren* tot de basiskennis van de dierenarts en de diergeneeskundige student!

Dat antibiotica gebruikt kan worden voor preventie en therapie wordt in hoofdstuk (3) beschreven. Gelukkig benadrukt de schrijver dat kritiekloos en onzorgvuldig gebruik van antibiotica in deze tijd uit den boze is. Gingivitis (ook stomatitis ref.) behandelen met antibiotica is nauwelijks geïndiceerd. Het behandelen van parodontale aandoeningen met antibiotica is twijfelachtig en zeker secundair aan de conservatieve therapie van parodontitis! Het is opzienbarend hoeveel antibiotica er (zonder duidelijk vermelde indicatie of antibiotica gevoeligheidstest) is toegediend aan honden en katten, die worden verwezen (ref.). Het voorzichtig en alleen op indicatie toedienen van antibiotica, behoort tot de verantwoordelijkheid van de dierenarts.

Ook collega Gorrel wijdt een hoofdstuk (10) aan één van de belangrijkste onderwerpen binnen de veterinaire tandheelkunde: de preventie!

In vele opzichten doet het boek van Cecilia Gorrel denken aan het in het Nederlands verschenen boek Tandheelkunde bij Gezelschapsdieren (auteur is uw ref). Dezelfde onderwerpen uit dit laatste boek komen aan de orde: een aantal onderwerpen uitvoeriger en een andere benadering. In de preface wordt heel duidelijk aangegeven dat het boek is geschreven is voor de algemeen praktiserende dierenarts om zijn/haar kennis te verhogen en daarmee preventie, diagnostiek en behandeling van algemeen tandheelkundige problemen te kunnen uitvoeren. De meer uitgebreide tandheelkundige behandelingen (zoals endodontie, orthodontie en kaakchirurgie) worden aangeduid met het dringende advies deze patiënten te verwijzen naar een praktijk op tandheelkundig gebied gespecialiseerde praktijk. Een visie die uw referent ook koestert: tandheelkunde is niet moeilijk maar vereist naast het uitbreiden van de basiskennis via de literatuur ook een praktische scholing (PAO - Diergeneeskunde voorziet hierin). Het is niet verantwoord binnen het principe van Good Veterinary Praxis om 'zomaar' tandheelkundige behandelingen uit te voeren zonder een grondige scholing.
Dit boek is voor iedere dierenarts die aandacht wil geven aan de tandheelkundige patiënt aan te bevelen. Prettig leesbaar, ruim en duidelijk van tekeningen voorzien. Na aanschaf en bestudering, kan de kennis en kunde opgedaan tijdens het lezen van het genoemde Nederlandse boek alleen maar verrijken.

Andries van Foreest

Organisatie en communicatie in de praktijk; een sociocratische aanpak

N. Endenburg en G. Endenburg (red.). Animo Veterinary Publishers. ISBN 90 76952 035.

In dit 148 pagina's tellende boekje met zachte kaft gaan de diverse auteurs in op de vraag hoe men een dierenartspraktijk zou kunnen organiseren. Het boekwerkje belooft een handreiking te doen op de vraag hoe je medewerkers kunt aansturen, hoe je verantwoordelijkheden kunt delen en hoe men tot door zoveel mogelijk medewerkers gedragen beleids- en uitvoeringsbeslissingen kan komen. Het boek is een uitgave uit de reeks 'Dierenarts in Praktijk'. Directe toepasbaarheid in de dagelijkse praktijk is daarbij volgens de uitgever van de serie het basale uitgangspunt.

De eerste hoofdstukken van de auteur G. Endenburg over het sociocratische gedachtegoed vallen echter gezien dat uitgangspunt nogal uit de toon. De opgezette redeneringen zijn vaak moeilijk te volgen. In de getrokken conclusies ontbreekt het nogal eens aan schijnbare logica of deze eindigen in weinig begrijpelijke frasen en de illustraties werken zelden echt verhelderend bij de tekst. De schrijfstijl van de auteur is daarbij dusdanig, dat men (te)veel zinnen minimaal tweemaal moet lezen om zelfs maar enigszins een idee te krijgen over wat er nu werkelijk bedoeld zou kunnen worden.

Waar men in het geval van consensus een nadrukkelijke goedkeuring van iedereen verwacht, behoeft men bij het sociocratische consentmodel alleen vast te stellen dat geen van de direct betrokkenen een zwaarwegend bezwaar heeft tegen een voorstel. (Vergelijk een blanco stem bij het consensusmodel.) Beide systemen hebben weer wel als kenmerk, dat wanneer ook maar één persoon (beargumenteerd) tegen een voorstel is, men dit voorstel als verworpen moet beschouwen. Het aspect 'macht' of getalsmatig overwicht (democratie) zou idealiter op geen enkele wijze de besluitvorming mogen beïnvloeden. Zelfs beslissen met een grote meerderheid van stemmen is in de sociocratische gedachte uit den boze omdat de tegenstemmers dan met rancune achterblijven. Men moet dan net zolang op zoek naar een nieuw voorstel, tot men er één gevonden heeft waar niemand een beargumenteerd bezwaar tegen heeft.

Na deze taaie materie volgen gelukkig nog een viertal zeer leesbare hoofdstukken van Nynke Endenburg over een meer praktische invulling van de sociocratische gedachte bij de opbouw van de organisatie en het besluitvormingsproces in een veterinaire praktijk. Dit verhaal is helder én pragmatisch. Eén hoofdstuk is gewijd aan de opzet van werk- en maatschapvergaderingen. Ook dit verhaal zal zeer herkenbaar zijn voor veel practici en bevat tevens nuttige tips en waarschuwingen voor bekende maatschapvalkuilen. De eerder in dit boek bijna als een nieuw 'geloof' gebrachte 'sociocratische' gedachte, wordt door Nynke Endenburg op een veel meer natuurlijke en nuchtere wijze ingevuld, waarbij het eindresultaat dichtbij het bekende Hollandse poldermodel en dat van een matrix-organisatiestructuur staat.

Het hoofdstuk over communicatie van M.W.M. Roelofsen-Vendrig is eveneens prettig leesbaar. De inhoud is echter op onderdelen wellicht toch wat te beknopt om hiermee in de praktijk goed uit de voeten te kunnen. Hierdoor krijgt de lezer niet echt de gelegenheid een grondige helikopterview over de materie (de communicatie-eigenschappen en de communicatievalkuilen van de maten/medewerkers) te krijgen. Als smaakmaker voor het zich verder verdiepen in dit essentiële onderwerp voldoet dit hoofdstuk echter prima.

Als conclusie kan men stellen dat de sociocratische gedachte wellicht minder nieuw en revolutionair is dan men wel doet voorkomen. Nynke van Endenburg weet echter onderdelen uit deze filosofie prima in het Hollandse poldermodel in te vlechten. Het boek 'Organisatie en communicatie in de praktijk' geeft pragmatische tips hoe de organisatie, besluitvorming en communicatie in uw praktijk is te verbeteren zonder dat men in de bekende vergader- en maatschapvalkuilen (ver)valt. In dat opzicht een boekje, dat het toch zeker waard is om gelezen te worden. En als u vastloopt in de eerste twee hoofdstukken van G. Endenburg: dan slaat u ze toch gewoon over.

H.A. Beijer

Rectificatie

Aanvullende informatie amitraz-intoxicaties bij het paard TvD 1 mei 2005

In het Tijdschrift voor Diergeneeskunde van 1 mei 2005 geeft mevrouw C.M. Westermann een korte aanvulling over de overwegingen om atipamezole als antidoot bij een amitrazintoxicatie te gebruiken.
Hierin hebben wij een zeer storende fout gemaakt in de dosering. Dit is zeer vervelend omdat de dosering daardoor in het gehele artikel verkeerd staat vermeld. In alle gevallen waar mg staat vermeld moet dit namelijk zijn: **µg/kg**.

Onze excuses voor de opgetreden fout.

De bureauredactie

Studenten referaten

Konijnenvlees, een veilig alternatief

M. de Koning; SR 1252/03: 68 pp.

Doel van de scriptie was meer inzicht te krijgen in de risicofactoren die de productie en de consumptie van konijnenvlees met zich meebrengen.
Gegevens hierover zijn verzameld via interviews met voerproducenten, konijnenhouders, dierenartsen, controle-ambtenaren van de RVV en slachterijen.
Bedrijfsbegeleiding geschiedt door voervoorlichters van de fabrikant. Een dierenarts moet krachtens een IKB-plan van de Nederlandse Organisatie van Konijnenhouders minstens tweemaal per jaar de bedrijven bezoeken. Aan de uitvoering hiervan schort nog wel het één en ander. De Nederlandse dierenarts bezit onvoldoende kennis.
Het voer moet conform Good Manufactoring Practice gefabriceerd zijn. Er bestaan drie soorten te weten kweek-, speen- en afmestkorrels. Konijnen eten niet graag meelvoer. Per dag wordt gemiddeld 140 gram opgenomen.
Er zijn in Nederland ongeveer tweehonderd professionele konijnenhouderijen die vijfhonderd tot zevenhonderd voedsters hebben. Men fokt hybriden van de Nieuw-Zeelander. Het slachtgewicht van 2,5 kg kan in elf à twaalf weken worden bereikt. De gemiddelde groei per dag bedraagt 35 g. Een voedster kan via haar nakomelingen tot 80 kg vlees per jaar produceren. De opbrengst van een kg ligt tussen de 1,58 - 1,70 euro. Het vlees heeft een hoge energetische waarde, bevat weinig vet en heeft een laag cholesterolgehalte.
De konijnen worden meestal in België geslacht.
Diverse ziektebeelden worden besproken. De meest belangrijke is epizoötische enteropathie of 'dikke buikenziekte'. Ook longaandoeningen komen frequent voor. Met medicatie, die meestal aan de hele groep per os wordt gegeven moet men zeer voorzichtig zijn, vooral met antibiotica, omdat als gevolg hiervan een dysbacteriose in de darmen kan ontstaan, hetgeen een massale sterfte kan veroorzaken. Lincomycine en clindamycine mogen beslist niet verstrekt worden. Ditzelfde geldt ook voor de penicillines.
In de scriptie staan een groot aantal foto's van de huisvesting en van het slachtproces.

Dr. J.P.W.M. Akkermans

De hond de baas

G.E. Overmeer en F. Geijtenbeek. SR 1239/2003;32 pp.

Het doel van het onderzoek was de hypothese te toetsen dat probleemgedrag bij honden in frequentie vermindert bij verandering van eigenaar.
Hierbij werd gelet op: ongehoorzaamheid, niet speels zijn, niet aanhankelijk, te druk, angstig, bijten, grommen, voerbak verdedigen, niet alleen kunnen zijn en vernielzucht.
Diergedrag wordt gevormd door een samenspel van erfelijkheid en omgevingsfactoren.
De onderzoekgroep bestond uit 31 dieren die korter dan twee maanden in een asiel verbleven en die geen lichamelijke afwijkingen hadden.
Stoornissen die deze dieren niet hadden bij de eerste eigenaar werden bij de tweede als controle beschouwd.
Acht weken na de herplaatsing werd bij de nieuwe eigenaar telefonisch informatie ingewonnen.
Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat van de 139 geregistreerde probleemgedragingen er tachtig procent verbeterde, achttien procent niet veranderde en twee procent verslechterde. Van de 145 controle gedragskenmerken bleven er meer dan tachtig procent onveranderd en zag men bij minder dan twintig procent achteruitgang.
De resultaten van het onderzoek geven een sterke aanwijzing dat de eigenaar een belangrijke invloed heeft op het ontstaan van probleemgedrag.
Opgemerkt wordt dat verbetering onder invloed kan hebben gestaan van de informatie die de tweede eigenaar kreeg bij aanschaf van het dier, zodat hij maatregelen heeft kunnen nemen.

Dr. J.P.W.M. Akkermans

Inventarisatie van ervaringen rond de zwangerschap op de Faculteit der Diergeneeskunde

M. Zijp SR 1240/2003: 45 pp.

Er werd een enquête gehouden onder studenten en medewerksters over hun ervaringen tijdens studie en werk gedurende de zwangerschap.
Geïnformeerd werd naar de informatievoorziening over de risico's die men loopt bij het werken met landbouwhuisdieren, met chemische en biologische stoffen, met stralingsapparatuur en andere. Deze werd door velen als onvoldoende beoordeeld.
Ook werd gevraagd naar de acceptatie van de zwangerschap door medestudenten en collegae wat betreft het al dan niet lopen van practica, van co-assistentschappen, van het overnemen van nachtdiensten en van het werken met stralingsapparatuur. Hierover had men zowel positieve als negatieve ervaringen.
Veel geënquêteerden zouden het prettig vinden wanneer er tijdens en na de zwangerschap mogelijkheden waren om te rusten en om melk af te kolven in een af te sluiten ruimte.
Genoemd worden ook problemen bij de indeling van de co-assistentschappen.
Gepleit wordt voor contactpersonen binnen de diverse afdelingen.

Dr. J.P.W.M. Akkermans

De kunst van besturen en de toekomst van de opleiding diergeneeskunde

Besturendag KNMvD, Rhoon, 28 april 2005

Paul Overgaauw

Maatschappij nieuws

In de, voor vele dierenartsen inmiddels vertrouwde, sfeervolle omgeving van het kasteel Rhoon, werd op donderdag 28 april 2005 de jaarlijkse besturendag van de KNMvD georganiseerd. Het ochtendprogramma had als thema 'de kunst van het besturen' en werd verzorgd door twee boeiende inleiders die heel herkenbaar een organisatie met zeer uiteenlopende belangen en wensen van de achterban lieten zien en de wijze waarop een bestuur deze toch vooruit krijgt.
's Middags werd de dierenarts van de toekomst belicht, in het bijzonder wat er op termijn gaat gebeuren met het beroep dierenarts wanneer gekeken wordt naar de uitstroom op de Faculteit der Diergeneeskunde. Onderwerpen als feminisering en het tekort aan landbouwhuisdierenpractici kwamen hier natuurlijk aan bod.

Het besturen van een coöperatie

Het 'coöperatieve geweten van Nederland', volgens haarzelf, en hoofd van The Netherlands Institute for Co-operative Entrepeneurship (NICE) van de Universiteit Nijenrode, drs. ing. Ineke Duijt, startte de dag met haar presentatie '*Besturen: kunst of kunde*'? Met een op het oog eenvoudige opdracht, liet ze de aanwezigen al direct zien dat een probleem met een plausibele oplossing door veel mensen intuïtief (verkeerd) wordt opgelost. Intuïtie wordt zelfs onbetrouwbaarder naarmate het antwoord meer voor de hand ligt. Beredeneren echter leidt vaker tot een juiste oplossing, maar kost wel meer energie. Besturen kan niet alleen op basis van intuïtie; het leidt dan snel tot conflicten. Een goede bestuurder vertoont daarom een combinatie van aanleg (talent) en ervaring (het leerproces).
Het leren besturen van een coöperatie is vooral een praktische aangelegenheid en bestuurders worden door ervaring wijs. Het bestuur heeft bedrijfskundig gezien echter een opmerkelijke rol. Als vertegenwoordiger van de leden draagt het de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het vormgeven van de ondernemingsambities. Daarin dient het coöperatiebestuur een balans te vinden tussen het belang van de leden-ondernemers en van de organisatie en tussen de lange en de korte termijn. De ervaring die een nieuw gekozen bestuurder meebrengt ligt vaak in zijn eigen ondernemerschap. Dat brengt hem een natuurlijk voordeel. Door het runnen van zijn eigen onderneming ervaart de bestuurder aan den lijve de basisprincipes van het ondernemerschap, namelijk zorg of plicht voor continuïteit en vernieuwing. Dit betekent de leden met je meekrijgen.
Er zijn echter enkele complicerende factoren in het besturen van een coöperatie. De praktische ondernemingsleiding is overgedragen aan een professioneel management. Misschien is het benoemen van goed management zelfs wel de belangrijkste opgave van een bestuurder. Bovendien zal vaak de omvang van de coöperatie en de daarmee samenhangende managementvraagstukken (hoofdzaken) de complexiteit van het eigen bedrijf van het lid-bestuurder (meer details) vele malen overtreffen. Zijn of haar kennis en ervaring schieten waarschijnlijk tekort. Belangrijk voor een bestuurder is daarom dat hij weet welke koers er gevaren moet worden (de visie). Dan is ook bekend wat hij of zij voor koers te leren heeft. Het leren helpt ondernemers en bestuurders om hun toekomst te ontdekken. Eén ding is zeker, wie niet leert is geen lang leven als leider beschoren!
Bij het meekrijgen van een organisatie en dus de leden, is het beter om zich te richten tot de relatief kleine groep vernieuwers en aanvaarders die voorop lopen, dan te duwen tegen de afwachters en achterblijvers die niet of nauwelijks openstaan voor vernieuwing. Bestuurders moeten wel blijven luisteren naar de argumenten van deze laatste groep en deze, indien relevant, meenemen in het beleid. Als er nieuw beleid wordt ontwikkeld, is het beter dit in kleine groepen leden te bespreken, de zogenaamde schuur- of huiskamerbijeenkomsten. Daarmee wordt voorkomen dat in een grote ledenvergadering voornamelijk tegenstanders komen opdagen die dan het grootste deel van de spreektijd opeisen om hun bezwaren kenbaar te maken. Ze beïnvloeden vaak op deze wijze de neutrale meerderheid dermate sterk, dat die vervolgens ook tegenstander van het beleid wordt.
De essentie van het besturen, zo luidde uiteindelijk de conclusie, is feeling blijven houden met je achterban op een wijze dat de leden het idee hebben dat ze tegen je kunnen praten. De valkuil hierbij is het fenomeen 'soort zoekt soort', oftewel dat bestuurders bijna automatisch gelijkgestemde medebestuurders om zich heen verzamelen. Men moet echter proberen te zorgen voor een combinatie van visionairs en mensen met gevoel voor de praktijk.

Vooruitgang met een heterogene organisatie

De algemeen directeur van de Koninklijke Fruitmasters Groep, ing. Rian Verwoert, deelde zijn ervaringen over het vooruitkrijgen van zijn coöperatie. Deze bestaat uit 1300 leden en heeft 325 medewerkers. De omzet bedraagt 300 miljoen euro in binnen- en buitenland. Het probleem van deze sector was vooral dat er geen onderscheidende producten waren of een echt consumentenmerk. Bovendien kon er ook geen gegarandeerde kwaliteit worden geboden. Dit leidde ertoe dat het product niet herkenbaar was voor de consument, maar alléén de prijs. Het beleid richtte zich daarom op het creëren van onderscheiding in de markt voor de bestaande producten met daarnaast een stuk productontwikkeling. De grootste complicerende factor hierbij was dat de organisatie bestaat uit 1300 zelfstandige leden, voornamelijk achterblijvers en maar weinig voorlopers. Toch werd het beleid afgestemd op de voorlopers en een stuk van de middengroep die dit kon worden. Ook Verwoert adviseerde om bestuurders uit alle geledingen te betrekken en veel aandacht te richten op het meekrijgen van de achterban. Dit door vertrouwen uit te stralen en keuzes durven te

maken: 'stilstaan is achteruitgaan'. Ook hier werd veel gecommuniceerd met de leden én de medewerkers volgens het principe van kleine groepen. De leden werden duidelijk geconfronteerd met de gevolgen wanneer bepaalde keuzes niet gemaakt zouden worden en als ondersteuning werden films vertoond uit de keuken van een ander bedrijf die als goed voorbeeld diende.
Ook bij Fruitmasters heeft men ervaren hoe moeilijk het is om mensen mee te krijgen bij innovatie en veranderingen. Negativiteit is besmettelijk en het kost weinig energie om te klagen. Positief en constructief bezig zijn daarentegen, kost veel energie. Toch moeten bestuurders over de eigen onzekerheid heenstappen en geen twijfel tonen. Als men weet dat de visie juist is en er is tegenstand, betekent het dat de strategie, de weg tot het doel, misschien aangepast moet worden, maar nooit het doel zelf!
Volgens Verwoert is het belangrijkste van besturen flexibiliteit en de kunst van het omgaan met mensen. Dus luisteren naar de leden, met ze communiceren en ze betrekken in het beleid.
Het vertrouwen in de organisatie door de leden is gebaseerd op een drietal aspecten:
- de reputatie (ervaringen uit het verleden);
- de prestatie (wat laten ze in het heden zien);
- de representatie (voorbeeldfunctie).

Voor de KNMvD als vergelijkbare heterogene organisatie zal het de kunst zijn om ook achterblijvers te vinden voor bestuurlijke taken en tevens deze groep te laten zien wat er voor hen wordt gedaan. Innovatieve maatregelen kunnen eventueel per groep worden geïntroduceerd, als altijd maar getracht wordt de kloof tussen voortrekkers en achterblijvers te dichten. Gewaarschuwd werd voor de vanzelfsprekendheid dat het gekozen beleid altijd als het juiste wordt beschouwd en het risico van het ontstaan van een notabelenorganisatie.

Dierenarts van de toekomst: genoeg spanningsvelden

Studenten voornamelijk voorkeur voor geneeskunde paard
De voorzitter van de KNMvD, Ton de Ruijter, schetste met cijfers de stand van zaken betreffende de toekomst van de dierenarts en de uitstroom op de Faculteit der Diergeneeskunde. In Nederland zijn 69 procent van de dierenartsen praktiserend, in het buitenland bedraagt dit percentage negentig procent. De verhouding man-vrouw komt in deze groepen overeen, maar de eerste afwijkingen zijn zichtbaar wanneer de groep dierenartsen in loondienst (eenderde van de practici, 67 procent vrouwelijk) met de zelfstandig werkende groep wordt vergeleken (22 procent vrouwelijk). De grootste groep bestaat altijd nog uit gemengde practici (29 procent vrouw), direct gevolgd door gezelschapsdieren (vijftig procent vrouw). Er zijn nog geen veertig practici die alleen de geneeskunde van het paard uitoefenen, terwijl de meerderheid van de huidige studentenpopulatie deze differentiatie kiest!

Oost-Europese dierenartsen als landbouwhuisdierenpractici
De belangstelling voor landbouwhuisdieren door veterinaire studenten neemt evenredig af, ondanks instroom zonder loting en het voeren van motivatiegesprekken bij de aanmelding. De taken vanuit Brussel voor de LBHD-practicus nemen echter alleen maar toe en De Ruijter verwacht hier op termijn een toename van buitenlandse dierenartsen, vooral goed opgeleide Oost-Europese collega's, bijvoorbeeld uit Hongarije, om dit gat op te vullen.

Buitenlandse dierenartsen voor de vleeskeuring
Wanneer gekeken wordt naar het aantal dierenartsen dat werkzaam is bij de overheid (LNV, RVV, GD, FD, Agrarisch onderwijs), daarbij de nieuwe hygiënerichtlijn wordt betrokken en de wetenschap dat de belangstelling van studenten marginaal is, kan geconcludeerd worden dat er veel te weinig dierenartsen in de nabije toekomst voor deze richting beschikbaar zullen zijn. Mogelijk dat zelfstandige ondernemingen de vleeskeuring voor een groot deel gaan overnemen met behulp van buitenlandse dierenartsen. In de UK verricht bijvoorbeeld het bedrijf 'Eville & Jones' inmiddels 45 procent van de vleeskeuringstaken en heeft hiervoor 1.500 buitenlandse dierenartsen in dienst, voornamelijk uit Spanje.

Franchiseformules voor de gezelschapsdierenpraktijken
Het aantal zelfstandige practici zal binnen enkele jaren gaan afnemen met 150, terwijl er 550 dierenartsen in loondienst bijkomen. Een deel hiervan zal parttime gaan werken. Verwacht mag worden dat, overeenkomstig de ontwikkelingen in de UK, andere ondernemers de markt zullen gaan overnemen in de vorm van franchise- of ketenformules en dat de dierenarts zijn grip op dit beroepsveld zal gaan verliezen.

Beleid KNMvD meer richten op gepensioneerde dierenarts
Aangezien er tot 2009 relatief veel dierenartsen zullen stoppen met werken, zal het aantal rustende leden van de KNMvD (1250) een kwart gaan uitmaken van de totale groep. Het beleid zal zich daarom ook moeten gaan richten op deze groep.

Opleiden voor de werkloosheid
Ton de Ruijter concludeerde dat door de verruiming van de numerus fixus met dertig procent tot 225 studenten per jaar in combinatie met de hiervoor weergegeven mismatches, veel werkloosheid onder dierenartsen zal ontstaan. Het niet invullen van de maatschappelijke taken zal op termijn niet meer worden geaccepteerd. Zeker wanneer dit wordt afgezet tegen de hoge, door de gemeenschap gedragen, kosten voor de opleiding tot dierenarts, de duurste in Nederland. Terwijl enerzijds veel dierenartsen voor de WW worden opgeleid (eveneens onacceptabel), zal anderzijds een grote instroom van buitenlandse dierenartsen ten behoeve van de vleeskeuring en de landbouwhuisdierensector ontstaan. De voorzitter stelde daarom dat alles beter is dan loten en adviseerde een honderd procent selectie aan de poort van de studie diergeneeskunde.

Nieuw curriculum diergeneeskunde is gericht op de toekomst

De onderwijsdirecteur en nieuwe hoogleraar kwaliteitsbevordering diergeneeskundig onderwijs, prof. dr. Peter van Beukelen, presenteerde een overzicht van de verschillende curricula sinds 1969. Besproken werden de tweefasenstructuur uit 1982, het curriculum uit 1995 met nadruk op sociale, communicatieve en probleemoplossende vaardigheden en wetenschappelijke vorming; het curriculum uit 2001 met verdergaande differentiatie en gescheiden studiepaden en het BA/MA-curriculum dat in 2007 van start zal gaan. Deze laatste zal een uniforme driejarige Bacheloropleiding verzorgen met een 'diersoortoverschrijdend pathobiologisch inzicht' en een verdergaande integratie 'gezond-ziek'. Dit wordt gevolgd door een diersoortgerichte driejarige

Mastersopleiding. Men studeert af met een algemene bevoegdheid en het zal mogelijk zijn dat Bachelors van andere studierichtingen dan diergeneeskunde en uit het buitenland halverwege de studie zullen instromen. De verwachting is dat de eerste dierenartsen van deze opleiding in 2013 zullen afstuderen en dat dit curriculum voor een langere periode gehandhaafd zal blijven. Door de KNMvD werd gepleit om met behulp van kleinschalige onderzoeken en contacten tussen de Faculteit en de KNMvD, het curriculum telkens tijdig aan te passen aan de vraag uit het veld.

Feminisering van de veterinaire beroepsgroep

Als laatste spreker was Ciska Dresselhuys uitgenodigd, de bekende hoofdredactrice van het feministische tijdschrift 'Opzij'. Ze vertelde te zijn gekomen voor 'uitleg, geruststelling en aanvaarding' en gaf aan dat het probleem, dat bij diergeneeskunde zou worden veroorzaakt door de feminisering, nooit heeft gespeeld bij beroepsgroepen als de verpleging en het onderwijs. Daar is het zelfs zo dat de mannen zijn doorgestoten naar de top en de meeste leidinggevende posities van de vrouwen hebben overgenomen. Vrouwen zijn en blijven een belangrijke factor op de arbeidsmarkt en staan eigenlijk pas aan het begin omdat deze trend zich pas tussen de jaren '70 en '90 heeft ingezet. Volgens Dresselhuys kiezen zoveel meisjes heel pragmatisch voor de studie diergeneeskunde omdat ze het gewoon leuk vinden en niet omdat de opleiding aansluiting geeft op de arbeidsmarkt. Ze zijn bovendien veel minder gevoelig voor status en salaris. Ze vindt het juist goed dat er gekozen wordt voor iets waarvoor men een passie heeft, ook al is dat leren voor de WW!
Het probleem dat in de UK steeds meer wordt onderkend, namelijk dat er nauwelijks vrouwelijke bestuursleden zijn te vinden in de veterinaire beroepsgroep, verklaart Dresselhuys met het feit dat mannen meer van besturen houden, terwijl vrouwen meer vrij willen zijn voor het gezin. Toch hebben vrouwen wel degelijk managementkwaliteiten, zoals teamwork, zakelijkheid en het hebben van een oog voor mensen met wie ze werken. Mannen daarentegen hebben meer oog voor het bereiken van een bepaald doel.

Met deze informatie werd de dag afgesloten, waarna men in alle geledingen van de KNMvD weer een jaar de kans heeft om nog beter te gaan besturen.

Paul Overgaauw is lid van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Oud-voorzitter Udo geridderd



Aart Willem Udo, oud-voorzitter van de KNMvD, is op 29 april 2005 in zijn woonplaats Aalten benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Deze onderscheiding kreeg hij vanwege zijn activiteiten binnen de beroepsorganisatie(s) van dierenartsen, zowel nationaal als internationaal, naast de vervulling van zijn hoofdfunctie als dierenarts.
Ook Rob Hajer en Rien van der Velden, beiden werkzaam bij de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard van de Faculteit der Diergeneeskunde, zijn onderscheiden tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.
Tevens is dierenarts Peter Poll geridderd.

Actie dierenpaspoorten KNMvD groot succes

Per 1 mei 2005 is de actie dierenpaspoorten van de KNMvD afgelopen. Een jaar lang kreeg iedereen die één paspoort bestelde een tweede gratis. Dat de actie een succes geweest is, blijkt wel uit het aantal paspoorten dat er verzonden is. In één jaar (mei 2004 tot mei 2005) zijn er 840.000 dierenpaspoorten besteld en verzonden.

Doordat de actie ten einde liep, ontstond er een *run* op de dierenpaspoorten. Zo zijn er de laatste maand maar liefst 140.000 paspoorten besteld en verzonden! Al deze paspoorten zijn door de vingers van KNMvD-medewerkers Rob Broeshart en Erika Middelink gegaan, zij hebben zich een jaar lang ingezet voor de verzendingen van deze grote aantallen paspoorten.
Na de afloop van de actie is het aantal bestellingen overigens drastisch gedaald.

Verkiezingsprogramma cluster 1, bestuursverkiezingen KNMvD 2005

De groepen Pluimveewetenschappen, Varkensgezondheidszorg, Geneeskunde van het Rund en Practici Grote Huisdieren willen de krachten bundelen en komen tot een intensieve en efficiënte samenwerking. Dit gezamenlijk stuk van alle groepen van het cluster koppelgehouden dieren (ook wel bekend als cluster 1), om u te informeren aan de vooravond van de KNMvD-bestuursverkiezingen, is daar een eerste voorbeeld van. Waarom samenwerken? Omdat we als beroepsgroep van 4500 dierenartsen een relatief kleine speler zijn, is het van het grootste belang dat de KNMvD als vertegenwoordiger van álle dierenartsen naar de partijen om ons heen optreedt. Voor de buitenwereld vertegenwoordigen de KNMvD-bestuursleden 'De Dierenartsen', ongeacht van welk pluimage we zijn of lijken te zijn. Ook binnen cluster 1 bestaat de behoefte aan betere samenwerking en profilering: op een efficiëntere manier werken en duidelijker communiceren zijn speerpunten van het beleid binnen het cluster koppelgehouden dieren.

Trend en structuur

De diergeneeskundige beroepsgroep, en met name de landbouwhuisdierensector, staat de laatste jaren onder behoorlijke druk. De agrarische sector heeft een sterk dalende trend laten zien: het aantal bedrijven, de omzetten en winstmarges nemen af. Er tekent zich een steeds scherpere tweedeling in de veehouderij af: de blijvers en de wijkers. Er is sprake van een toenemende professionalisering in de agrarische beroepsgroep: uw gesprekspartner is vaker eigenaar van een groter bedrijf, en is meer en meer een agrarisch ondernemer. Dit leidt tot toenemende eisen aan uw professionaliteit, wat onder meer blijkt uit een kritische blik op uw prijs/kwaliteit verhouding. Bovendien bent u niet meer de enige adviseur op het boerenbedrijf en ziet u steeds sterkere concurrentie van voerleverancier, KI-organisatie en andere partijen.
In dit krachtenveld is de manier waarop wij ons beroep kunnen uitoefenen aan heftige veranderingen onderhevig. Veel ontwikkelingen komen van buiten de beroepsgroep en het is dan ook van groot belang om daarop zo vroeg en zoveel mogelijk invloed te hebben.

De diergeneeskundige beroepsgroep als geheel, dus de KNMvD, is daarom in een veelvoud van overleg-, beleids- en adviesorganen vertegenwoordigd:

- Op Europees niveau in de FVE (de Europese KNMvD) en in de UEVP (de Europese vereniging voor practici). Hier worden zaken zoals het POM/non-POM-beleid voorbereid en probeert men de belangen van de Nederlandse practicus zo goed mogelijk te behartigen.
- Op landelijk niveau in overleg- en adviesorganen met het ministerie van Landbouw, met LTO, NZO, PPE, PVE, IKB, AID en vele anderen.

Het is van het grootste belang voor de dierenartsen werkzaam in de agrarische sector, dat de vertegenwoordiging van de veterinaire beroepsgroep zich sterk opstelt en in een vroeg stadium pro-actief meedenkt en meebouwt aan een beleid waarin zowel veehouder als dierenarts op een prettige manier een goede boterham kunnen verdienen.
Daarom, en aan de hand van een aantal actuele issues in de veterinaire beroepsgroep (zoals POM/non-POM, vaccinatie bij Lijst A-ziekten, certificering en kwaliteitszorg en de veranderende samenstelling van de beroepsgroep) willen wij u laten zien dat het van groot belang is dat er een goede landbouwhuisdieren-vertegenwoordiging in het bestuur van onze beroepsorganisatie plaatsneemt.

POM/non-POM

Dit is een duidelijk voorbeeld dat het belangrijk is om ook op Europees niveau een goede vertegenwoordiging te hebben. We moeten hier echter ook in het oog houden dat er, zeker in Europa, veel verschillende partijen met veel verschillende belangen zijn. We krijgen het dus niet altijd zoals we het graag gewild hadden, hoe goed wij ook ons best hebben gedaan. De Europese regelgeving is inmiddels vastgesteld, maar de invulling op nationaal niveau is volop bezig. Hier spelen grote belangen! De kans is groot dat u, door de invoering van de receptplicht, meer werk gaat krijgen. U krijgt daarmee ook een grotere verantwoordelijkheid voor het diergeneesmiddelengebruik op het veehouderijbedrijf. De bedreiging zit in uw apotheekhoudendheid: er zijn kapers op de kust! U zult moeten voldoen aan de eisen van tracking & tracing, en onderwijl zullen andere partijen proberen zoveel mogelijk diergeneesmiddelenhandel naar zich toe te trekken. Op dit gebied zijn wij voor u aan het werk binnen de FVE en de UEVP, de Raad voor Dieraangelegenheden, de Werkgroep Veterinair Antibioticumbeleid, de Klankbordgroep Kanalisatie Diergeneesmiddelen en in andere overlegorganen met LNV, LTO, FIDIN, FAGROVET et cetera.

Vaccinatie bij lijst A-ziekten

Bij velen van ons staan de beelden op het netvlies gegrift: massale ruimingen in het kader van uitbraken van Varkenspest, Mond- en Klauwzeer en Aviaire Influenza.
Terecht heeft het bestuur van de KNMvD het standpunt ingenomen dat, indien er een vaccinatiemogelijkheid is, massale ruimingen niet meer van deze tijd zijn. Tot onze grote vreugde heeft de minister van Landbouw dit standpunt overgenomen en is hij in Europa de strijd aangegaan voor de preventieve vaccinatie in geval van een ziekte-uitbraak. De strijd om de handelsbelemmeringen die een dergelijke vaccinatie oplevert wordt nu gestreden. Ook in dit geval is het duidelijk dat een sterke beroepsgroep nodig is om een dergelijk resultaat te realiseren.

Certificering en kwaliteitszorg

De toenemende professionalisering van de agrarische sector, het toenemende consumentenbewustzijn en de groeiende claimcultuur in Nederland dwingen onze beroepsgroep na te denken over het invoeren van systemen van kwaliteitsborging. Steeds beter moet u kunnen laten zien wie u bent en wat u precies doet. Dit kwaliteitsdenken is nodig voor een zelfkritische en zelfverbeterende manier van werken, om u in te dekken tegen claims van derden en tevens voor een positieve uitstraling van de beroepsgroep. Met verbazing wordt er door andere partijen in de agrarische sector gekeken naar de weerbarstigheid binnen onze beroepsgroep ten aanzien van de kwaliteitsborging van ons handelen. Wij lopen hierdoor het risico onszelf buiten spel te zetten. Het is van belang te komen tot een kwaliteitsborging die door de dierenartsen in de landbouwhuisdie-

rensector breed gedragen kan worden, die inzichtelijk en borgbaar is en die bij kan dragen aan de rust en de arbeidsvreugde voor dierenartsen in onze beroepsgroep. Het cluster I zal zich hiervoor inzetten, waarbij draagvlak onder de leden en communicatie met de achterban de kern van het beleid vormen.

Samenstelling van de beroepsgroep

Ook op dit gebied is de diergeneeskunde heftig in beweging: Steeds meer dierenartsen werken langer of permanent in loondienst, de ondernemersrisico's worden door steeds minder personen gedragen en er wordt gekeken naar alternatieve vormen van praktijksamenstelling en praktijkfinanciering. Steeds meer collegae zoeken naar een andere balans tussen werk en privé en steeds vaker werken ook landbouwhuisdier-dierenartsen in parttime dienstverbanden. Dit alles vereist een pro-actieve houding van practici en bestuurders, om ervoor te zorgen dat de continuïteit in praktijkvoering ook in de toekomst gewaarborgd blijft. Ten aanzien van de dierenartsen in loondienst heeft recent ingrijpen van de NMA ons een extra taak gegeven. De uitdaging hierin is te zorgen dat, door het vastleggen van heldere afspraken over salariëring en arbeidsvoorwaarden, er rust in de beroepsgroep ontstaat, waarin valse concurrentie door té uiteenlopende individuele regelingen geen kans krijgt. De besturen van cluster 1 hebben dan ook altijd achter de totstandkoming van een structureel werkgevers-/werknemersoverleg gestaan en hopen dat we daar op niet al te lange termijn de vruchten van kunnen plukken.

Kies Cluster I

Het is voor de veterinaire beroepsgroep werkzaam in de sector Landbouwhuisdieren essentieel dat er een capabele vertegenwoordiging van de beroepsgroep van cluster 1 is, die een pro-actieve houding heeft in het maken en sturen van beleid. Om te zorgen dat úw belangen zo goed mogelijk behartigd worden is een zo groot mogelijke vertegenwoordiging in het Bestuur van de KNMvD gewenst. Breng daarom uw stem uit op Cluster 1, voor voldoende 'voeling' met de landbouwhuisdierensector in het KNMvD-bestuur!

Op dit moment is de zetelverdeling in het KNMvD- bestuur als volgt:
- cluster 1 heeft 2 zetels (koppelgehouden dieren)
- cluster 2 heeft 3 zetels (gezelschapsdieren, paard)
- cluster 3 heeft 1 zetel (bedrijfsleven, volksgezondheid)

Wij roepen u dan ook op om weloverwogen, het bovenstaande in ogenschouw nemende, uw clusterkeuze te maken en vervolgens uw kandidaat te kiezen. Dit is een belangrijk moment in het proces van democratische besluitvorming binnen onze Maatschappij: Laat uw stem niet verloren gaan!

Introductie Henry Dijkman, senior medewerker interne en externe communicatie KNMvD

'Communicatie is tweerichtingsverkeer'

Mijn naam is Henry Dijkman en ik ben de nieuwe communicatiemedewerker van de KNMvD. Ik ga mij vooral richten op de communicatie met de leden. Ik kan hierbij goed gebruikmaken van mijn ervaring bij een coöperatieve vereniging, te weten Coöperatie Dumeco in Boxtel. Ik was daar verantwoordelijk voor de communicatie binnen de coöperatie, met de leden en met de bestuursleden, maar ook was ik het aanspreekpunt binnen het bedrijf als het ging om coöperatiezaken, ledenfinanciering et cetera.

Communicatie is wat mij betreft altijd tweerichtingsverkeer. Je moet zenden, maar niet te vergeten ook ontvangen. En de signalen moeten de juiste golflengte hebben. De KNMvD heeft hierin een belangrijke verantwoordelijkheid, maar ook de leden hebben een eigen verantwoordelijkheid om te zorgen dat de vereniging goed kan functioneren. Als er iets mis gaat, krijgt de communicatie meestal de schuld. In de discussie over het kwaliteitsbeleid ging het hier ook over: zijn er voldoende signalen afgegeven en zo ja, zijn deze dan wel goed ontvangen? De grootste uitdaging de komende tijd is te zorgen dat de leden zich laten horen en dat de leden zich ook gehoord weten. Je kunt daarvoor verschillende technieken inzetten, maar uiteindelijk moet de boodschap wel overkomen. Daarbij is luisteren minstens zo belangrijk als praten. Het gaat om zenden en ontvangen, halen en brengen. Ik reken erop dat de leden hiervoor openstaan en actief willen meedenken en meepraten over zaken die voor deze beroepsgroep van belang zijn.



Ik ben 45 jaar en woon samen met mijn vrouw Anja in het Brabantse Oss. Ik heb een landbouwkundige achtergrond: thuis hadden we een pluimveehouderijbedrijf en ik heb de Hogere Landbouwschool in Groningen gevolgd (veehouderij en agrarische milieukunde). Na mijn afstuderen heb ik mij een aantal jaren beziggehouden met de mestproblematiek, vanaf 1992 ben ik actief geweest in de vee- en vleessector. In mijn vrije tijd ben ik graag buiten en maak ik toertochten op verschillende tweewielers. Soms op mijn motorfiets, maar mijn sport is het fietsen op eigen kracht, in de winter op de mountainbike en de rest van het jaar op de weg. Vakanties staan ook vaak in het teken van de fiets. Komende zomer staat bijvoorbeeld de Mont Ventoux op het programma.

Overzicht vraag en aanbod Vacaturebank september-december 2004

Ronald van Ringelestijn

In de periode september tot en met december van 2004 zijn 68 Utrechtse diergeneeskundige studenten afgestudeerd. In deze periode stonden er 321 dierenartsen ingeschreven die per direct op zoek waren naar fulltime werk. In deze vier maanden zijn er bij de Vacaturebank/website 43 banen in gezelschapsdierenpraktijken aangeboden, vijftien banen in gemengde praktijken en vier banen in landbouwhuisdierenpraktijken en twee banen buiten de praktijk. Van de in totaal 129 aangeboden banen en waarnemingen waren er 42 parttime (voornamelijk in de gezelschapsdierenpraktijken).

Aanbod

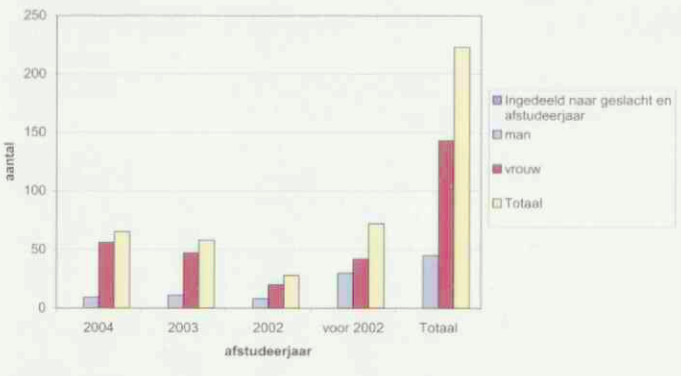
Van de 321 dierenartsen die in december ingeschreven stonden voor een fulltime baan, zocht 69 procent een functie in de gezelschapsdierenpraktijk en 31 procent een functie in een gemengde praktijk of landbouwhuisdierenpraktijk.
De groep dierenartsen, ingeschreven bij de Vacaturebank, die op zoek zijn naar parttime werk bedraagt 92 dierenartsen. Het grootste deel is op zoek naar een baan in de gezelschapsdierenpraktijk (88 procent); twaalf procent zoekt werk in de gemengde of de landbouwhuisdierenpraktijk. Het aantal vrouwen is in deze groep veel groter dan het aantal mannen; 92 procent van de groep bestaat uit vrouwelijke dierenartsen.
Verder zijn twaalf dierenartsen, die reeds werkzaam zijn in een praktijk, op zoek naar een andere baan in een praktijk en dus op termijn beschikbaar vanwege een opzegtermijn. Van deze dierenartsen zocht 67 procent op termijn een functie in een gezelschapsdierenpraktijk en 33 procent in een gemengde of landbouwhuisdierenpraktijk.
Bij de Vacaturebank staan tevens dierenartsen ingeschreven die eventueel geïnteresseerd zijn in een baan buiten de praktijk. Hiermee wordt bedoeld werk in het bedrijfsleven, onderwijs, bij de overheid, bij onderzoeksinstituten et cetera. De Vacaturebank houdt van deze dierenartsen een apart bestand bij. Het aantal dierenartsen dat hiervoor staat ingeschreven bedraagt 427.

Vraag

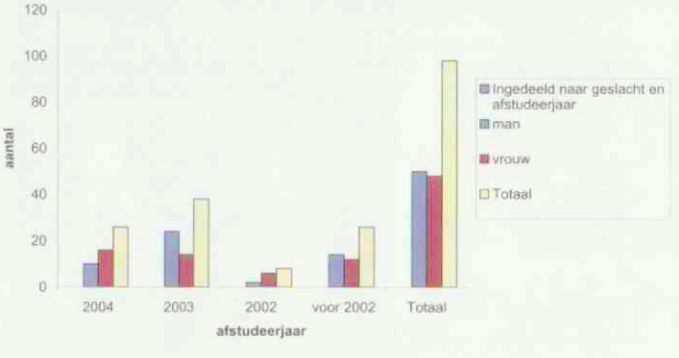
In de periode september tot en met december van 2004 zijn er bij de Vacaturebank 62 aanvragen binnengekomen voor waarnemingen in gezelschapsdierenpraktijken, drie aanvragen in gemengde praktijken en twee aanvragen in landbouwhuisdierenpraktijken.
Van de vaste banen zijn inmiddels acht banen in gezelschapsdierenpraktijken ingevuld; twee door vrouwelijke dierenartsen en zes door een vrouwelijke of mannelijke dierenarts.
Daarnaast zijn er geen vaste banen in gemengde praktijken ingevuld en is er één baan in een landbouwhuisdierenpraktijk door een vrouwelijke dierenarts ingevuld.

Voor meer informatie of diensten van de Vacaturebank: Ronald van Ringelestijn, Bureau KNMvD, telefoon: 030-6348900 (e-mail: vacaturebank@knmvd.nl).

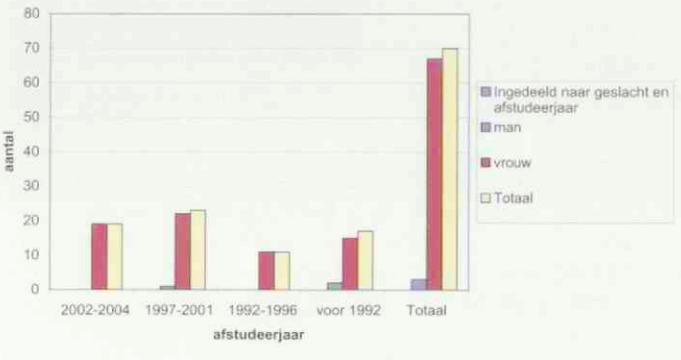
-grafiek 1- Werkzoekende dierenartsen (fulltime) differentiatie gezelschapsdieren



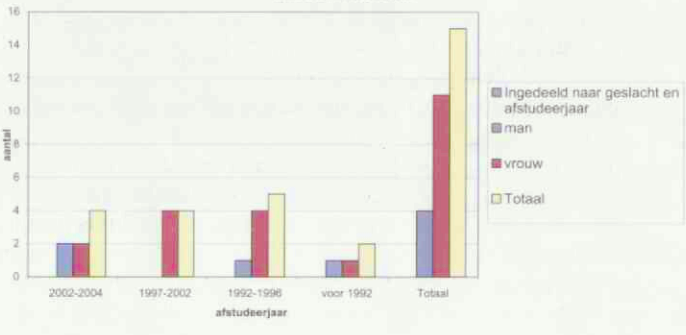
-grafiek 2- Werkzoekende dierenartsen (fulltime) differentiatie landbouwhuisdieren



-grafiek 3- Werkzoekende dierenartsen (parttime) differentiatie gezelschapsdieren



-grafiek 4- Werkzoekende dierenartsen (parttime) differentiatie landbouwhuisdieren



Interview met jaarcongreslid Niels Groot Nibbelink

'De KNMvD is meer dan een vergaderkliek'

Susan Umans

Jaarcongres-nieuws

Niels Groot Nibbelink is een jonge, fulltime werkende rundveedierenarts in het zuiden van het land. Met een werkende vrouw en twee dochtertjes, waarvan één 2½ jaar oud en één pasgeboren, leidt hij een druk bestaan. Toch twijfelde hij geen moment toen hij werd gevraagd voor de jaarcongrescommissie. Betrokkenheid bij de beroepsgroep, een interessant thema en netwerkverbreding zijn voor hem de voornaamste redenen. Maar bovenal wil hij de trend doorbreken dat jonge dierenartsen met drukke banen en gezinnen, massaal wegblijven van het jaarcongres.

Niels Groot Nibbelink is zich er terdege van bewust dat de doelgroep waar hij toe behoort - jong, tweeverdiener, gezin, drukke baan - het KNMvD-jaarcongres eerder mijdt dan dat men zich geroepen voelt erheen te gaan. Zelf geeft hij met enige schaamte toe dat dit jaar voor hem ook de eerste keer is. Dat hij gevraagd werd voor de jaarcongrescommissie was waarschijnlijk net het duwtje dat hij nodig had om niet alleen de waarde van het jaarcongres in te zien, maar er ook enthousiast over te worden. Datzelfde enthousiasme wil hij graag overbrengen aan dierenartsen die in eenzelfde situatie als hijzelf verkeren.

"Veel jonge dierenartsen vinden dat het KNMvD-jaarcongres vooral uit de vaste vergaderkliek bestaat. Dat wil ik graag doorbreken door als jonge dierenarts juist wel te komen. De KNMvD is toch meer dan die vergaderkliek? Er moeten juist meer (jonge) leden komen, uit verschillende geledingen. Ikzelf vind het met name interessant om ook degenen die je normaal niet zo snel tegenkomt, zoals dierenartsen werkzaam bij de overheid of in het bedrijfsleven, eens te ontmoeten."

Omdat Niels in de jaarcongrescommissie zit, is hij betrokken geweest bij de bepaling van het thema 'Hoe kijken we tegen onszelf aan als dierenarts?'. "Met name voor de jonge dierenarts zoals ikzelf een aansprekend thema", denkt Niels. "Die heeft immers nog dertig jaar als dierenarts te gaan."

Netwerk

"Het jaarcongres vormt een uitstekende gelegenheid om je netwerk te verbreden en te praten en discussiëren met collega's. Daarnaast is het natuurlijk heel gezellig om samen feest te vieren", meent Niels. "Gezien de discussie over kwaliteit ben ik ook heel benieuwd naar de algemene vergadering, die 's ochtends wordt gehouden. Als je je ook maar enigszins betrokken voelt bij de beroepsgroep, laat dan daar je mening horen", raadt Niels zijn collega's aan. "Dat is beter dan kritiek te hebben, maar deze niet in verenigingsverband te uiten."



De GGG Najaarsdag, enorm gegroeid!

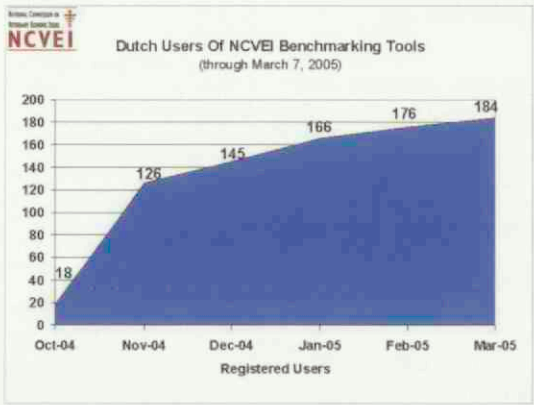
Hans Kooistra

De Najaarsdag van de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren (GGG) heeft traditioneel veel te bieden voor de gezelschapsdierenarts. Niet alleen wordt een uitgebreid scala aan praktijkgerichte onderwerpen besproken in korte voordrachten van een half uur, maar er is ook ruim gelegenheid voor het onderhouden en opdoen van sociale contacten. Deze combinatie van wetenschap en sociale interactie verklaart waarschijnlijk de hoge bezoekersaantallen.

Nog elk jaar groeit de belangstelling voor de GGG Najaarsdag. De kans is aanwezig dat de dag dit najaar voortijdig uitverkocht is, vandaar dat wij u vroegtijdig op de hoogte brengen. De GGG Najaarsdag 2005 zal dit jaar plaatsvinden op *zaterdag 12 november* in *De Reehorst te Ede*.

Het thema van de komende GGG Najaarsdag is *'Groei'*. In het kader van dit thema zal uiteraard aandacht worden besteed aan de groei in uw praktijk. Het *management-ondersteuningsprogramma van de NCVEI* (een project dat financieel ondersteund wordt door de GGG) zal hierbij een centrale rol spelen. Ook zal er uitgebreid stilgestaan worden bij tumorgroei. Collega Rutteman, als oncoloog werkzaam op De Wagenrenk en op de universiteitskliniek in Utrecht, zal met name ingaan op *rasspecifieke aspecten van tumorgroei*. Zijn uitgebreide kennis op dit gebied zal garant staan voor een uiterst leerzame voordracht. Collega Daminet, als endocrinoloog verbonden aan de Faculteit Diergeneeskunde in Gent/Merelbeke, zal ingaan op de *behandeling met radioactief jodium van schildkliertumoren bij hyperthyreote katten*. Zij zal met name ook aandacht schenken aan veranderingen van de nierfunctie die verbonden kunnen zijn aan de behandeling van hyperthyreoïdie. Collega Sinke, als dermatoloog werkzaam bij de specialistenkliniek in Amsterdam, zal een fraai overzicht geven van de *diagnostische aanpak van verminderde haargroei, ofwel alopecia*. Collega Sinke staat bekend om haar overzichtelijke en praktische lezingen en wij prijzen ons dan ook gelukkig dat ze zich bereid heeft getoond een voordracht voor ons te willen verzorgen. In het kader van het thema groei, mag een voordracht over *botgroei en groeistoornissen* natuurlijk niet ontbreken. Collega Trifonidou, na haar promotieonderzoek naar het vitamine D metabolisme bij groeiende honden werkzaam als specialist-in-opleiding bij de hoofdafdeling geneeskunde van gezelschapsdieren van de Utrechtse faculteit, zal dit onderwerp voor haar rekening nemen. Vanzelfsprekend zal er ook aandacht geschonken worden aan andere gezelschapsdieren dan hond en kat. Vanuit de *Werkgroep Bijzondere Dieren van de GGG* zal een onderwerp worden verzorgd over 'bultjes' bij deze diersoorten.

Het voorgaande overzicht is nog verre van compleet. In één van de volgende uitgaven van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde zullen de overige onderwerpen besproken worden. Maar ook uit dit nog onvolledige overzicht zal hopelijk duidelijk zijn dat u de Najaarsdag GGG 2005 eigenlijk niet mag missen.



Groei in het aantal praktijken die, sinds de introductie op de Najaarsdag 2004, gebruikmaken van één of meerdere onderdelen van het NCVEI managementondersteuningsprogramma.

Een goede *(na)scholing van de dierenartsassistent* is een belangrijke hoeksteen van de dierenartspraktijk. Sinds enkele jaren staat de Najaarsdag van de GGG daarom dan ook open voor dierenartsassistenten. In een aparte zaal worden dezelfde onderwerpen besproken die ook bij de dierenartsen aan bod komen. Uiteraard is de inhoud van de voordrachten aangepast aan het publiek. Niettemin biedt deze opzet de ideale gelegenheid om de behandelde onderwerpen nog eens samen met uw assistent(e) door te nemen en daarmee de kwaliteit van uw praktijk nog verder te verhogen. Het programma voor de assistenten is dit jaar extra aantrekkelijk omdat naast de bovengenoemde sprekers ook Martin Gaus voor hen een voordracht zal verzorgen. Neem dus uw assistent(en) mee naar de Najaarsdag.

Al meer dan de helft van de vijfhonderd kaarten zijn inmiddels verkocht. De GGG-leden hebben namelijk altijd de mogelijkheid zich voor 1 februari in te schrijven tegen een gereduceerde prijs van 70 euro in combinatie met het GGG-lidmaatschap.

GGG-leden die zich alsnog willen inschrijven betalen tot 15 oktober 80 euro, daarna wordt het 100 euro, en op de dag zelf is het 130 euro (indien er nog kaarten beschikbaar zijn).

Niet-leden betalen 130 euro en studenten 60 euro. Voor uw assistentes bedraagt de toegang 70 euro.

Inschrijven kan door overmaking van het bovenstaande bedrag op Postbanknummer 539180 ten name van penningmeester Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren te Ede, onder vermelding van uw naam en adres.

Laat deze dag niet aan u voorbijgaan en schrijf u op tijd in.

Met dank aan Royal Canin, de sponsor van de GGG Najaarsdag 2005.
Hans Kooistra is lid van het GGG-bestuur.

Personalia

Voor het dierenartsenexamen van 4 februari 2005 zijn geslaagd:
Esman, K.J.
Hulsmeijer, P.M.M.
Lintelo, Mevr. A.F. te
Oosterhof, Mevr. J.

Overlijdensberichten:
Op 20 maart 2005 E.P. Snuif te Zaandam.

Mutaties:

Becking, R.W.F.; 1983; 2566 WD Den Haag; Sijzenlaan 39; tel. privé: 070-3456105; **fax privé: 084-7369766;** E-mail privé: dirk.becking@wxs.nl.; geass. met M.J. Bakkenes en J.T.M. Maree; tel. prakt.: 0174-624544; fax prakt.: 0174-620736; **E-mail prakt.: vc@hetnet.nl.**

Brocks, Mevr. B.A.W.; 2001; **4116 EA Buren (Gld); Oude Tielseweg 8; tel. privé mobiel: 06-25230513;** E-mail privé: bouvierb@hotmail.com.; wet.medew. bij UU-FD, hfdafd. Geneesk. van Gezelsch.d.; tel. bur.; 030-2531624; E-mail bur.: b.a.w.brocks@vet.uu.nl.

Carriere-Bothof, Mevr. M.E.; 1986; 3851 PL Ermelo; Horsterweg 66; **tel. privé: 06-25135383;** fax privé: 0341-558051; **E-mail privé: me.carriere-bothof@planet.nl.;** geass. met B.J. Carriere; tel. prakt.: 0341-553325; fax prakt.: 0341-558051; **E-mail prakt.: dierenkliniek-ermelo-carriere@wxs.nl.**

Esman, K.J.; 2005; 3582 CK Utrecht; Absteder hof 27; tel. privé mobiel: 06-41041813.

Hulsmeijer, P.M.M.; 2005; 6865 VN Doorwerth; Middenlaan 37.

Lintelo, Mevr. A. te; 2005; 7044 AM Lengel; Chamavenstraat 11; tel. privé 0314-662770; E-mail privé: annefleurtelintelo@hotmail.com.

***Oosterman, Mevr. J.; 2005; 3582 XW Utrecht; Ina Boudier Bakkerlaan 1431; tel. privé: 030-2510232; E-mail privé: jannekeheeft-internet@hotmail.com.**

Vermeulen, Mevr. K.W.M.; 2005; 6538 PP Nijmegen; Zwanenveld 22-58; **tel. privé: 024-3443163;** E-mail privé: karinvermeulen@hotmail.com.

Jubilea juni 2005

6 juni, J.W. Versteegt te Lieren, 25 jaar, afwezig
6 juni, P.P.J.M. Broers te Boxmeer, 25 jaar, afwezig
6 juni, R.W. Feringa te Woudenberg, 25 jaar, afwezig
6 juni, J.W.A. Giesen te Wijchen, 25 jaar, afwezig
6 juni, F.C.M. van Genugten te Rijkevoort, 30 jaar, afwezig
25 juni, J. Commijs te Rotterdam, 30 jaar, afwezig
25 juni, Dr. L.R.M. Verberne te Sint Michelsgestel, 35 jaar, afwezig
26 juni, E.N.J. Hettinga te Noordbroek, 35 jaar afwezig
30 juni, Mevr. Drs. P. Hatzmann-de Koning te Rolde, 25 jaar, afwezig

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

Juni

1 Symposion van de Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg, met als titel 'De dierenarts zal handhaven'. Onderwerp: dierenarts en wetgeving; locatie VWA-hoofdgebouw in Den Haag, zaal Clingendael. Informatie: R. Lesuis, tel. 0575-588804, e-mail: *rene.lesuis@vwa.nl*

2-3 Petfood Update 2005. ZDS-Seminar-Service *http://www.zds-solingen.de*. Tel. +49-212-59 61 32, e-mail: *schmidt@zds-solingen.de*.

3-4 Voordracht en patiëntendemonstratie georganiseerd door de 'Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten'. Speaker: dr. med. vet. Uwe Petermann (*www.akupunkturtierarzt.de*). Onderwerpen: ooracupunctuur en polsdiagnose. Programma: 3 juni: 9.00-18.00 uur. Locatie: Hotel 'de Biltsche Hoek', de Holle Bilt 1, de Bilt, telefoon 030-2205811,(*www.valk.com*). 4 juni: 9.00-13.00 uur patiëntendemonstratie paard en hond. Locatie: Kliniek drs. E. G.A. Laarakker, Bisschopsweg 2, de Bilt, telefoon 030-2961462. Kosten: € 295, incl. lunch op vrijdag 3 juni. (SNVA leden € 270). Meer informatie: 0299-651234 (Wim de Ruijter) of 070-3558370 (Margriet Meijer).

12-15 4e IDF Internationale Mastitis Conferentie. Meer informatie op: *http://www.fil-idf.org/mastitis2005/*

16 Porcine reproduction: from research to practice. Seminar met als thema Reproductie van het Varken, georganiseerd door Wageningen Universiteit en de Faculteit Diergeneeskunde. Meer informatie op *www.zod.wau.nl/repropig*

21-24 European Congress on Comparative and Veterinary Clinical Pathology. 7th Annual General and Scientific meeting of the ESVCP/ECVCP. 2nd Joined meeting of the AECCP and ESVCP/ECVCP. Informatie over het congres is te vinden via www.esvcp.org. Contactgegevens omtrent registratie: mevr. O. Jansen, tel.: 030-2532728. *aeccp_esvcp@fbu.uu.nl*. Meer info op: *www.esvcp.org/utrecht2005/utrecht2005.htm*

Augustus

24-26 XIIth Colloquium Hippocarticum, to be organized at the University of Leiden and in Boerhaave's House, Oegstgeest, the Netherlands. For further information see http://www.gltc.leidenuniv.nl

September

8-10 20th Annual congress of the ESVD-ECVD on Veterinary Dematology in Chalkidiki, Greece. www.esvd2005.gr

23 Sportdag KNMvD in het midden van het land.

30-1/10 BVA Congress 2005, Royal Society of Medicine, London. Information: tel. +44 20 7636 6541, e-mail *congress@bva.co.uk, website www.bva.co.uk.*

Oktober

11-14 31st World Small Animal Veterinary Congress WSAVA Praag (www.wsava2006.cz) Inlichtingen: Frans Sluyters, e-mail: *fsluyters@home.nl*

Vergaderingen & Bijeenkomsten

Juni

3 Jaarvergadering 'Samenwerkende Nederlandse Veterinaire Acupuncturisten'. Tijd: 8.00-9.00 uur, waarna voordracht dr. Uwe Petermann. Locatie: Hotel 'de Biltsche Hoek', de Holle Bilt 1, de Bilt, tel. 030-2205811 (*www.valk.com*). Informatie: 0299-651234 (Wim de Ruijter).

8 Woensdag 8 juni 2005 Algemene Ledenvergadering AUV Dierenartsencoöperatie, aanvang 14.00 uur bij de AUV, Beversestraat 23 te Cuijk, telefoonnummer 0485-33 55 55.

9 GHwD-studievergadering van 19.30 tot 22.30 uur.
14 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

September

13 Vergadering groep pluimveewetenschappen. Aanvang 13.45 uur. Plaats: Mercure Hotel Arnhem.

20 Wetenschappelijke vergadering Groep Geneeskunde van het Rund. Tijd: van 15.00 tot 19.15 uur. Plaats: Faculteit der Diergeneeskunde, Androclusgebouw, Collegezaal C-101.

22 GHwD-studievergadering van 16.00 tot 22.00 uur.

Cursussen

Juni

1 Cursus Rundveevoeding Wageningen Business School door Dr.ir. J. Dijkstra. 20 studiepunten toegekend door VKO. Inschrijven voor 6 mei. Kosten € 845,-. Meer informatie via www.wur.nl/wbs, telefoon 0317-484 093 of e-mail: *info.wbs@wur.nl*

PRID®

Optimale progesteron release door groot contact oppervlak van spiraal

Sterke ovariële stimulatie door rebound effect

Eerste keus bij de behandeling van anoestrus en van ovarium cysten

Zeer effectieve en efficiënte therapie



CEVA SANTE ANIMALE

CEVA SANTE ANIMALE
Naaldwijk, NL. Tel. 0174-643930, Fax 0174-643924, E-mail: cevanl@ceva.com

al 25 jaar revolutionair in reproductie

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
01-07-2005	maandag	13-06-2005
15-07/01-08-2005	maandag	11-07-2005
15-08-2005	maandag	25-07-2005
01-09-2005	maandag	08-08-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Het team van onze gezelschapsdierenkliniek, met hoofdpraktijk in Oud-Beijerland en dependances in Spijkenisse en Rotterdam-Lombardijen, *(http://www.dklhw.nl)* bestaande uit drie dierenartsen, vier paraveterinairen en een praktijkmanager zoekt per 1 september 2005 (of eerder) wegens vertrek van een gewaardeerd collega in verband met zijn opleiding tot veterinair specialist een

Gezelschapsdierenarts (M/V)

Vereist:
- Differentiatie gezelschapsdieren
- Relevante ervaring en aantoonbare ambitie
- Goede omgang met kwaliteitsbewuste clientèle
- Bij voorkeur interesse in diagnostische beeldvorming en/of chirurgie

Geboden:
- Een fulltime baan
- Uitstekende intercollegiale dienstenregeling (thans 1 keer per 12 weken weekenddienst)
- Salariëring in onderling overleg.
- Bonusregeling
- Bij een goede samenwerking bestaat de mogelijkheid te komen tot associatie.

Sollicitaties met curriculum vitae binnen drie weken te richten aan: Dierenkliniek de Hoekse Waard, Oost Voorstraat 90-92, 3262 JH Oud-Beijerland. E-mail: j.schep@dklhw.nl

Ter overname aangeboden

Gezelschapsdierenpraktijk in Rotterdam

Kleine eenmans gezelschapsdierenpraktijk met groeimogelijkheden.

Indien u geïnteresseerd bent, kunt u contact opnemen met Robert Meijer van Raadgevers Medische Beroepen in De Bilt, telefoon: 030-2204114, e-mail: rmeijer@raadgevers.nl, postbus 36, 3720 AA De Bilt.

Vacature dierenarts m/v in Chaam

Dierenartsengroep Dirven te Chaam heeft een vacature voor een fulltime dierenarts. De werkzaamheden bestaan voornamelijk uit begeleiding van varkensbedrijven, gecombineerd met de courante werkzaamheden op varkens en rundveebedrijven. Deelname in dienstenregeling. Ervaring en erkenning strekken tot aanbeveling.

Dierenartsengroep Dirven is een gecertificeerde praktijk die zich voornamelijk richt op de moderne varkens- en rundveehouderij. Er zijn momenteel zeven dierenartsen werkzaam. Op locatie wordt bovendien een gezelschapsdierenpraktijk uitgeoefend. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met de heer P. Dirven (dadirven@xs4all.nl) schriftelijk dan wel telefonisch. Dierenartsengroep Dirven, Ulicotenseweg 32, 4861 RT Chaam, tel. 0161-492556.

Dierenartsencentrum
EDE - BENNEKOM

Ede is een snelgroeiende gemeente (meer dan 100.000 inwoners) aan de rand van de Veluwe. De zeer afwisselende regio is een gewilde woonomgeving met uitstekende voorzieningen op allerlei gebieden. Door de steeds verder uitbreidende bebouwing in en rond Ede is onze gezelschapsdierensector de afgelopen jaren sterk gegroeid.
Wegens uitbreiding van onze praktijk zoeken wij met ingang van 1 augustus 2005 een

Dierenarts gezelschapsdieren (m/v)

Wij zijn een gemengde praktijk met drie dierenartsen waarvan er twee fulltime werkzaam zijn in de gezelschapsdieren. De inrichting van het praktijkpand is modern met goede mogelijkheden tot verdere uitbreiding in de tweedelijns diergeneeskunde.

Wij bieden een fulltime baan (minimaal 34 uur) in een team van enthousiaste collegae en assistentes. Diensten worden door ons alleen voor de gezelschapsdieren gedaan. Weekenddienstregeling met buurtcollegae.
Wij vragen een enthousiaste, sociaal vaardige en flexibele collega met ervaring. Inzet, betrokkenheid en professionaliteit zijn eigenschappen die gezocht worden. Interesse in tweedelijns werk en/of ervaring daarin strekt zeer tot aanbeveling. Bij gebleken geschiktheid is er mogelijkheid om te associëren.

Brief met cv graag binnen twee weken sturen aan: Dierenartsencentrum Ede-Bennekom, ter attentie van mevrouw F.M. Thate, Arnhemseweg 50, 6711 HD Ede. Voor aanvullende informatie of vragen kunt u contact opnemen met F.M. Thate (0318-610112 of 06-20003661).

DIB DIERENARTSENPRAKTIJK DOETINCHEM - BERGH

Dierenartsenpraktijk Doetinchem-Bergh is een moderne groepspraktijk. Wij bieden veterinaire zorg aan gezelschapsdieren, paarden en landbouwhuisdieren vanuit vestigingen in Zeddam, Doetinchem en Emmerich(BRD).
In onze praktijk zijn twaalf dierenartsen werkzaam, waarvan vijf uitsluitend in de gezelschapsdieren. Voor onze, goed geoutilleerde, gezelschapsdierenkliniek in Doetinchem zoeken wij op korte termijn een

Dierenarts gezelschapsdieren m/v

Onze voorkeur gaat uit naar een collega:
* met minimaal 1 jaar ervaring
* die graag in teamverband wil werken
* die naast de eerstelijns diergeneeskunde de ambitie heeft de tweedelijns diergeneeskunde uit te oefenen en verder te ontwikkelen

Wij bieden een baan voor 32-36 uur met goede toekomstmogelijkheden. Deelname in de dienstregeling is vereist.

Schriftelijke sollicitaties met c.v. kunt u binnen 10 dagen richten aan Dierenkliniek Doetinchem, t.a.v. de heer H.P.A. van der Meulen. Dr. Hubernoodtstraat 111a, 7001 DV Doetinchem.
Voor eventuele vragen kunt u mailen naar meulen.vander@filternet.nl

Medici zoals dierenartsen, tandartsen, medisch specialisten en andere vrije beroepers kunnen al 30 jaar lang rekenen op deskundig advies van Raadgevers Medische Beroepen. De Raadgevers begeleiden u onder andere bij overdracht van de praktijk en bij associaties.

Ook de afhandeling van de bijbehorende contracten wordt u uit handen genomen. Raadgevers Medische Beroepen is een adviesbureau met uitgebreide expertise op het gebied van financieel advies aan beoefenaars van (para)medische beroepen. De breedte van die expertise is uniek en beslaat advies ten aanzien van alle financiële aspecten die zich van start tot pensionering in uw medische carrière kunnen voordoen.

U weet zich bij de Raadgevers verzekerd van advies op maat op het gebied van financiële planning, verzekeringen, financieringen, hypotheken en pensioenen. Ook de keuzes en mogelijke problemen rondom het einde van uw studie hebben de speciale aandacht van de Raadgevers.

De Raadgevers volgen u in de verschillende fasen van uw loopbaan en bieden begeleiding en advies op de lange termijn.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met adviseurs Robert E. Meijer en Philip Jaspers

RAADGEVERS
MEDISCHE BEROEPEN

Dorpsstraat 118
3732 HL De Bilt
Postbus 36
3730 AA De Bilt

Tel 030 220 41 14
Fax 030 220 27 95
E-mail: info@raadgevers.nl

Virbac
ANIMAL HEALTH

... 98, 99, 100!
Wie niet weg is is
gezien, ik kom!



Als u die ene vlo op het huisdier van uw cliënt ziet...
...dan zitten er 99 vriendjes verstopt in zijn huis.





Indorex IGR

Indorex IGR Aerosol maakt korte metten met deze ongewenste gasten in huis. 6 maanden lang!
Indorex IGR Aerosol is een onmisbaar onderdeel in de grondige aanpak van elke vlooienbesmetting.

ductinformatie Indorex IGR aerosol: bevat per ml. permethrin (0.94%), piperonylbutoxide (1,88%), fenoxycarb (0,038%). **Wettelijk gebruiksvoorschrift:** Het middel tsluitend toegelaten voor het gebruik als middel ter bestrijding van vlooien in ruimten die niet toegankelijk zijn voor kinderen met een leeftijd van 0-4 jaar. **nschappen:** Indorex IGR aerosol doodt zowel de larven als de volwassen vlooien. De werkzame stof fenoxycarb, een Insect Growth Regulator (IGR), verhindert de ikkeling tot volwassen vlooien en onderbreekt zodoende de voortplanting van vlooien. **Toelatingsnummer:** 11661N. Lees voor gebruik eerst de gebruiksaanwijzing.
meer informatie: Virbac Nederland B.V., Postbus 313, 3770 AH Barneveld. E-mail: info@virbac.nl **www.virbac.nl**

De snelste route naar de IBR vrije status

IBR SNEL WEG

Met Rispoval IBR-Marke

De IBR snel-weg is een samenwerkingsproject van de GD en Pfizer Animal Health waarbij veehouders in de gelegenheid worden gesteld om de IBR-status van hun bedrijf gratis te late onderzoeken. Voor meer informatie over dit project, kunt u contact opnemen met uw dierenarts.



Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

Rispoval® IBR-Marker vivum (REG NL 8427 UDD) en Rispoval® IBR Marker Inactivatum (REG NL 8426 UDD). Vaccin voor actieve immunisatie tegen het Infectieuze Bovine Rhinotracheitis virus (IBR). Wachttijd melk en vlees: 0 dagen. Toediening uitsluitend door uw dierenarts. Uw dierenarts kan u adviseren.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d IJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U

Deel 130 • Aflevering 12 • 15 juni 2005

Universiteitsbibliotheek
Utrecht
DGK
16 JUNI 2005
SVN

Tijdschrift voor Diergeneeskunde



Conservatieve behandeling van een open onvolledige radiusfractuur bij een volwassen paard

PDA in de gezelschapsdierenpraktijk?

KNMvD-verkiezingen 2005; Kandidaten voor bestuur en raad van toezicht van de KNMvD

Buitengewone algemene ledenvergadering: Leden KNMvD stemmen voor nieuwe kwaliteitsbeleid

KNMvD
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde



Met **Aurizon**® betekent efficiëntie in otitis ook een snelle verlichting van de pijn.

"Berny-Stazzu F. and al.: Efficacy of a marbofloxacin auriculair suspension, Aurizon®, in the treatment of acute external otitis in dogs, BSAVA Congress, Birmingham, 04/01"

Een belangrijke reden om uw gebruikelijke behandeling tegen otitis te herzien. Want Aurizon® staat u toe om uw patiënten een uitermate hoge kans op genezing te bieden, in combinatie met het gemak van een éénmalige toediening per dag en een zeer snelle pijnverlichting.



Kunt u zich minder veroorloven?



Aurizon® Snel resultaat en slechts eenmaal per dag

Vétoquinol
a Sign of Passion

AURIZON, suspensie, oordruppels, marbofloxacine, clotrimazole, dexamethasone. **Samenstelling per ml**: marbofloxacine 3 mg, clotrimazole 10 mg, dexamethasone (als acetaat), 0,9 mg. **Eigenschappen** Dit product is een combinatie van drie actieve bestanddelen: Marbofloxacine, een bactericide antimicrobieel middel met een zeer breed werkingsspectrum tegen Gram-positieve bacteriën (in het bijzonde Staphylococcus intermedius) en Gram-negatieve bacteriën (Pseudomonas aeruginosa, Escherichia coli en Proteus mirabilis); Clotrimazole, een antimycoticum, met een breed werkingsspectrum dat in he bijzonder bedoeld is voor Malassezia pachydermatis; Dexamethasonacetaat met een anti-inflammatoire en jeukstillende werking. **Doeldier**: Hond. **Indicaties**: Behandeling van otitis externa veroorzaakt doo zowel bacteriën als schimmels - respectievelijk bacteriën gevoelig voor marbofloxacine en schimmels (vooral Malassezia pachydermatis) gevoelig voor clomitrazole. Het product dient gebruikt te worde op basis van gevoeligheidstesten. **Contra-indicaties**: Niet toedienen aan honden met een perforatie van het trommelvlies. Niet toedienen aan honden met een bekende overgevoeligheid voor een van de componenten. Niet toedienen aan drachtige of lacterende teven. **Bijwerkingen**: De normaal optredende bijwerkingen bij gebruik van corticosteroiden kunnen voorkomen (veranderingen van de biochemische en hematologische parameters, zoals toename van alkalische fosfatase en aminotransferase, enige neutrofilie). Langdurig en intensief gebruik van topicale corticosteroïdpreparaten kan locale en algemene effecten veroorzaken, zoals onderdrukking van de bijnierfunctie, dunner worden van de huid en vertraagde wondgenezing. **Dosering en toedieningsweg**: Goed schudden voor gebruik. Een maal per dag 10 druppel in het oor, gedurende 7 tot 14 dagen. Na 7 dagen behandelen, dient de dierenarts de noodzaak om de behandeling met nog een week te verlengen, te beoordelen. Een druppel van dit preparaat bevat 71 µ marbofloxacine, 237 µg clotrimazol en 23,7µg dexamethasonacetaat. Na toediening kan de basis van het oor kort en voorzichtig gemasseerd worden om het preparaat in de diepere delen van de gehoorgan te laten doordringen. Als het product bestemd is voor gebruik bij meerdere honden, één buisje per hond gebruiken. **Wachttijd**: Niet van toepassing. **Registratiehouder**:Vétoquinol B.V. - Postbus 3191 - 5203 D 's-Hertogenbosch. **Registratienummer**: REG NL 10277. **Kanalisatiestatus**: UDA . Verdere informatie op aanvraag beschikbaa

Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

Deel 130
Aflevering 12
15 juni 2005

Inhoud

Cover: kandidaten bestuur en raad van toezicht.

Uit de hoofdredactie 373

Uit en voor de praktijk
Conservatieve behandeling van een open onvolledige radiusfractuur bij een volwassen paard; *L. van Veen en R.J.T. de Greef* 375

Uitgelicht
Slachtmasker 377

Veterinair tuchtrecht
Overdosis diergeneeskunde; *I. Boissevain* 378

Berichten en verslagen
GD introduceert www.dapcontact.nl en GD Veekijker-online 379
PDA in de gezelschapsdierenpraktijk?; *E. Teske* 380
Goed nieuws bij een slecht nieuws gesprek 381
Gedenkboek 'Strenge wetenschappelijkheid en practische zin' 382
Wijziging regeling auto met grijs kenteken; grote gevolgen voor particulieren 382
Peiling belangstelling cd-rom met bibliografische gegevens Tijdschrift voor Diergeneeskunde 383

PAOD
Extra cursussen 'Veterinair Praktijk Management, een cruciale factor'! 383

Actua

ETIDERM, DE GEREGISTREERDE SHAMPOO TEGEN OPPERVLAKKIGE PYODERMIE!



Etiderm is een shampoo op basis van ethyllactaat met antiseptische en keratoplastische eigenschappen

- De werkzaamheid van ethyllactaat is gebaseerd op de farmacologische eigenschappen van ethanol en melkzuur. Ethyllactaat wordt op de huid en, mede door zijn goede oplosbaarheid in vet, in de haarfollikels gehydrolyseerd tot melkzuur en ethanol.
- Ethanol vertoont een bactericide werking ten opzichte van aërobe bacteriën.
- Melkzuur verlaagt de zuurgraad van de huid, waardoor een bactericide effect optreedt ten opzichte van anaërobe bacteriën.

Virbac ANIMAL HEALTH

www.virbac.nl

Productinformatie: Etiderm REG NL 5033. Werkzame stof: ethyllactaat. Doeldier: hond. Kanalisatie: vrij. Voor meer informatie: Virbac Nederland BV, Postbus 313, 3770 AH Barneveld, Tel 0342-427127, e-mail info@virbac.nl.

Hoofdredactie
Dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (voorzitter)
Drs. H.A. Beijer
Dr. M.F. de Jong
Drs. H. Geertsen
Dr. R. Kuiper
Dr. P.A.M. Overgaauw
Drs. J.T. Siebinga
Dr. E. Teske
Dr. J.H. Vos
Dr. M.A. Willemen (penningmeester)

Wetenschappelijke redactie
Prof. dr. A. Barneveld (Utrecht)
Dr. F.H.M. Borgsteede (Lelystad)
Prof. dr. H.J. Breukink (Utrecht)
Prof. dr. P. De Backer (Gent, België)
Dr. J. Goudswaard (Middelburg)
Prof. dr. J.A.P. Heesterbeek (Utrecht)
Prof. dr. L.J. Hellebrekers (Utrecht)
Dr. Th.S.G.A.M. van den Ingh (Utrecht)
Prof. dr. F. van Knapen (Utrecht)
Prof. dr. A. de Kruif (Gent, België)
Dr. J.T. Lumeij (Utrecht)
Prof. dr. A.S.J.P.A.M. van Miert (Utrecht)
Prof. dr. J.P.T.M. Noordhuizen (Utrecht)
Prof. dr. J.H.M. Verheijden (Utrecht)
Dr. G. Voorhout (Utrecht)
Dr. Th. Wensing (Utrecht)

Bureauredactie
Mw. A.M. Dorresteijn-Tummers
Mw. J.W. Jansen
Mw. S.H. Umans-Ubbink
De Molen 77, Postbus 421, 3990 GE Houten
Tel. 030 - 6348900/fax 030 - 6348929.
E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

Abonnementsprijs
Het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* is het verenigingstijdschrift van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
De abonnementsprijs voor dierenartsen niet-leden van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en voor niet-dierenartsen wordt vastgesteld door het bestuur.

Postgiro/bank
Postbank 511606 ten name van de KNMvD, De Molen 77, Houten. ABN/AMRO N.V., Postbus 30, 3500 AA Utrecht, nr. 55 50 48 861 en C en E bank N.V., Postbus 85100, 3508 AC Utrecht, nr. 69 93 61 443.

Druk
Drukkerij G. van Dijk B.V., Breukelen (tel. 0346-261304, fax 0346-264565).

Advertenties
Commerciële advertenties: Bureau Weijer B.V., Veendam (tel. 0598-623065, fax 0598-613827).
Personeelsadvertenties: bureauredactie.

Beëindiging lidmaatschap KNMvD en Groepen
Opzeggen van het lidmaatschap dient vóór 1 oktober van het lopende jaar schriftelijk en aangetekend te geschieden om het lidmaatschap per 1 januari van het daaropvolgende jaar te laten eindigen.



KNMvD

Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De Molen 77
Houten
Postbus 421
3990 GE Houten
Telefoon (030) 6348900
Fax (030) 6348909
Website www.knmvd.nl

Bestuur
Drs. T. de Ruijter, voorzitter
Drs. J. Borgmeier, lid
Drs. W.G. van den Ekker, lid
Mw. drs. W.J. Wijne- Raemakers, lid
Drs. H.R.C. Gostelie, penningmeester
Drs. H. van Herpen, lid
Drs. L.J. den Otter, vice-voorzitter

Secretariaat
Drs. H. Geertsen, algemeen directeur

Stafmedewerkers
Drs. S.J. de Groot
Drs. F.J.W.C. van Herten
Mw. drs. M.C. van Oostrum-Schuurman Hess

Senior medewerker communicatie
H.G. Dijkman

Administrateur
H.S. de Vries

Vacaturebank
R.P. van Ringelestijn

Webmaster
Mw. drs. M. Fijten

KNMvD

Maatschappijnieuws
Leden KNMvD stemmen voor nieuwe kwaliteitsbeleid; *S. Umans* 384
Nieuw kwaliteitsbeleid; *T. de Ruijter* 385
KNMvD-verkiezingen 2005; Kandidaten voor bestuur en raad van toezicht van de KNMvD 386
Middagprogramma KNMvD-besturendag, 28 april 2005; *S. Uiterwaal* 401

B&B Bulletin
Bulletin Bestuur en Bureau nummer 4, april 2005 399

In memoriam
D.H.J. Brus; *M. Tielen en C. Willems* 400

Personalia 401

Doorlopende agenda 402

Deadline 404

All rights reserved

Verklaring:
Richtlijnen voor auteurs (Vancouver Style) zijn op aanvraag verkrijgbaar (zie ook Tijdschr Diergeneeskd 1992; 117:31-4). De Redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade welke - direct of indirect - het gevolg mocht zijn van gebleken onjuistheden in de inhoud van de in dit tijdschrift opgenomen artikelen waarbij de auteur is vermeld of in de inhoud van de in dit tijdschrift geplaatste advertenties. Advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen door de Redactie worden geweigerd of ingetrokken. Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de Redactie.

(Papers appearing in this journal are listed in Current Contents / Agricultural Biology and Environmental Science / Index-Medicus, Index Veterinarius / Veterinary Bulletin, Biological Abstracts, Cambridge Scientific Abstracts).

Uit de hoofdredactie

En nu verder

Nu de leden in duidelijke meerderheid het nieuwe kwaliteitsbeleid van het bestuur blijken te steunen, gaat het echte werk pas beginnen. Het nieuwe beleid moet handen en voeten krijgen, operationeel worden.

Maar... met zes regiobijeenkomsten over het kwaliteitsbeleid overbrug je niet de afstand tussen veel leden van de KNMvD en hun bestuurders. Een mea culpa alléén op grond van een ledenraadpleging is onvoldoende om vervreemding tegen te gaan. De algemene vergadering van 25 mei jongstleden was wel buitengewoon, maar er is meer nodig voor een begin van herstel van vertrouwen tussen achterban en beleidsmakers.

De jongste geschiedenis van de Maatschappij heeft duidelijk gemaakt dat de afstand tussen bestuurden en bestuurders erg groot is. Dat is ernstig omdat, zeker als het om belangrijke kwesties gaat, leden zich in het beleid moeten kunnen herkennen. Niet herkennen betekent wederzijdse onverschilligheid of erger. Te lang blijken beide 'partijen' onvoldoende en ook selectief naar elkaar te hebben geluisterd. Te weinig leden hebben zich nadrukkelijk of erg laat uitgesproken. Te weinig bestuurders hebben zich gerealiseerd dat hun boodschap bij te weinigen landde en dat 'geen bericht' niet altijd 'goed bericht' betekent.

Het kwaliteitsbeleid heeft ten langen leste zoveel onvrede onthuld, dat steeds meer leden gaan spreken en steeds meer bestuurders gaan luisteren. Dat is een voorwaarde voor een goed functionerende vereniging. Zoals gezegd, met zes regiobijeenkomsten zijn we er niet. Die bijeenkomsten - en inmiddels vele andere contacten - brachten expliciet veel onvrede naar boven over het kwaliteitsbeleid van de Maatschappij. Impliciet echter blijkt hieruit een grote afstand. Het gaat over een breed terrein van zich niet herkennen in, zich onvoldoende betrokken voelen bij de eigen vereniging. Verwijten maken heeft geen zin. Nuttiger lijkt het aanzetten voor nieuw kwaliteitsbeleid gelijk op te laten gaan met nieuw communicatiebeleid.*
Hoe kunnen wij eerder signalen – hoe zwak ook – herkennen en vertalen in gedragen beleid?
De eerste stappen zijn gezet – zijn ze voldoende waarneembaar?
Bestuursleden gaan meer het land in om te luisteren.
Medewerkers gaan datzelfde doen.
Het bureau in Houten gaat zijn dienstverlening verbeteren en uitbreiden.
Nieuwe kandidaten voor het (landelijk) bestuur en de raad van toezicht lopen zich warm.
Het Tijdschrift, de website en de nieuws e-mail gaan we moderniseren.
De vraag 'bevordert mijn beroepsvereniging ook mijn belang?' moet door aanzienlijk meer leden volmondig met 'ja' kunnen worden beantwoord.

Heeft u nog geen bestuurder gezien, nog niets van bureaumedewerkers vernomen? Wat houdt u tegen? Bel 030 - 6348919 of mail h.dijkman@knmvd.nl. U treft dan onze nieuwe communicatiemedewerker, Henry Dijkman. (Motto: niet mopperen, maar opperen.)

Herman Geertsen,
algemeen directeur

** Ter herinnering: het communicatiebeleid van de Maatschappij krijgt geleidelijk vorm door het uitwerken van de zogenaamde Koersdialoog. Het bestuur heeft in deze lange termijn dialoog onder meer een drietal speerpunten van beleid benoemd:*

1. *het verbeteren van de communicatie met de leden;*
2. *het uitbreiden van de ledenservice, waaronder een helpdesk;*
3. *systematische aandacht voor werkgevers en werknemers.*

Tijdschrift voor Diergeneeskunde



LACTOFIEL

Baytril 10% injectievloeistof: slechts 2 injecties bij acute coliforme mastitis

Baytril werkt **snel**:	therapeutische spiegels binnen minuten, snel bactericide werking, snel herstel melkproductie en melkkwaliteit
Baytril werkt **zeker**:	hoge spiegels in de melk, vermindert endotoxine effecten
Baytril is **gemakkelijk**:	2 injecties volstaan
Baytril is **economisch**:	hoge doeltreffendheid en slechts 4 dagen melkverlies

Benaming BAYTRIL® 10% injectievloeistof • **Samenstelling** Per ml 100 mg enrofloxacin. • **Diersoort** Rund en varken. • **Therapeutische indicaties** Rund: infecties van ademhalings- en spijsverteringsstelsel van primair bacteriële oorsprong, met name pasteurellose, mycoplasmose, colibacillose, colisepticemie en salmonellose, alsmede secundaire ziekten na een virusinfectie zoals Bovine Respiratory Disease-Complex. Acute coliforme mastiti Varken: infecties van ademhalings- en spijsverteringsstelsel, met name pasteurellose, mycoplasmose, colibacillose, colisepticemie en salmonellose, alsmede andere ziektecomplexen zoals enzootische pneumonie. • het kader van een verantwoord gebruik van antimicrobiële middelen is het zinvol voorafgaand aan de therapie de gevoeligheid van het causale agens te bepalen. **Contra-indicaties** Vastgestelde resistentie tegen chinolonen, aa gezien er tussen enrofloxacin en andere fluorochinolonen een grote mate van kruisresistentie bestaat. • **Ongewenste effecten** In zeldzame gevallen kan de intraveneuze toediening aanleiding geven tot shockreacties, vermoede jk als gevolg van een verstoring van de bloedsomloop. • **Dosering** 2,5 mg enrofloxacin per kg lichaamsgewicht (= 1 ml/40 kg lichaamsgewicht) per dag gedurende 3 dagen (5 dagen bij Salmonellosen). Bij zware respiratoire infe ties of salmonellosen: tot 5 mg enrofloxacin per kg lichaamsgewicht (= 1 ml/20 kg lichaamsgewicht) gedurende 5 dagen bij het rund en 3 dagen bij het varken. Bij acute coliforme mastitis bij het rund: 5 mg enrofloxacine per k lichaamsgewicht (= 10 ml per 200 kg) per dag gedurende 2 opeenvolgende dagen (interval: 24 uur). • **Wijze van toediening** Rund: intraveneus, subcutaan. Bij acute uierontsteking: intraveneus. In geval van subcutane toedieni bij het rund dient dit plaats te vinden in de nek met een maximaal injectievolume van 10 ml per injectieplaats. Varken: intramusculair. Bij varkens dient de toediening plaats te vinden in de nek met een maximaal injectievolume v 2,5 ml per injectieplaats. • **Wachttijd** Rund: 9 dagen voor de slacht na subcutane toediening; 4 dagen voor de slacht na intraveneuze toediening. 4 dagen voor de levering van melk na subcutane toediening; 3 dagen voor d levering van melk na intraveneuze toediening. Varken: 10 dagen voor de slacht. • **Registratiehouder** Bayer B.V., Animal Health Division, Energieweg 1, 3641 RT Mijdrecht. • **REG NL 03489 UDD.** Meer informatie is op aanvra verkrijgbaar bij de registratiehouder.

www.livestock.bayer.nl

Bayer HealthCare
Animal Health

Baytril®
The Effective Anti-Infective.

Bayer onderschrijft Good Veterinary Practice als de juiste benadering voor het gebruik van diergeneesmiddelen

Conservatieve behandeling van een open onvolledige radiusfractuur bij een volwassen paard

L. van Veen en R.J.T de Greef[1]

Uit en voor de praktijk

Een KWPN-ruin werd aangeboden met een open onvolledige radiusfractuur. Het paard werd in twee dagen van 1/5 naar 5/5 kreupel. Op de röntgenfoto was een distale radiusfractuur zichtbaar met twee fragmenten aan de palmare zijde van de radius. Het been werd geïmmobiliseerd met een Robert-Jones verband en het paard kreeg aangebonden stalrust. Het paard is behandeld met Vetranquil® en oxytetracycline. Na zeven dagen is de wond geopend vanwege ophoping van necrotisch materiaal en kleine sequestra in de wond. De wond werd om de dag gespoeld met een verdunde betadine-oplossing. Na drie weken was al enige botnieuwvorming en consolidatie van de fragmenten aan de radius zichtbaar op rontgenfoto's en na zeven weken waren de fragmenten volledig vergroeid. Vier maanden na het ongeval was het paard terug op zijn oude niveau en in de afgelopen twee jaar hebben zich geen problemen meer voorgedaan.

Summary

Successful conservative treatment of open non-displaced radial fracture in a horse

A non-displaced radial fracture of a horse was diagnosed. The horse had an open fracture resulting from external trauma. A diagnosis was made on radiographs taken 48h after trauma. The horse was treated conservatively by box rest and Robert-Jones bandages. After 7 days the wound was opened to let the wound drainage necrotic material and small sequesters and was washed every other day. After 7 weeks, radiographs showed complete consolidation. Four months after the injury the horse was back to work at his former level and is still working two years after the incident.

Inleiding

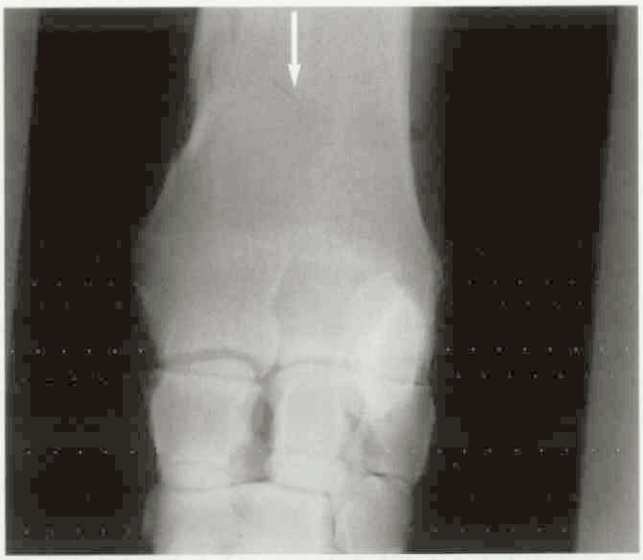
Fracturen van de radius worden meestal veroorzaakt door uitwendig trauma, zoals een klap van een ander paard, en zijn dus vaak open (10, 11). In de onderstaande casus wordt de genezing besproken van een open, onvolledige radiusfractuur door middel van conservatieve behandeling.

Casuïstiek

Klinisch en röntgenologisch onderzoek

Een zeven jaar oude KWPN-ruin werd aangeboden vanwege toenemende kreupelheid aan het linker voorbeen. Het paard was twee dagen eerder in de wei aangetroffen met een wond medioproximaal van de linker carpus, en een geringe kreupelheid (1/5). De wond was in eerste instantie gehecht door de doorverwijzende collega die het paard ook had behandeld met antibiotica (Depocilline®) en NSAID's (Fynadine®).

Het paard belastte het betreffende been gering in rust en was tijdens stap ernstig kreupel (5/5). De wond was gesloten, niet gezwollen en bij palpatie iets gevoelig. Röntgenfoto's, gemaakt ter hoogte van de wond, toonden medioproximaal van het radiocarpaal gewricht een contourdefect met fissuurlijn (Figuur 1a). Verder waren twee langwerpige botfragmenten zichtbaar aan de palmare zijde van de radius, juist boven het radiocarpaal gewricht (Figuur 1b). Op basis hiervan werd de diagnose 'open onvolledige distale radiusfractuur' gesteld.



Figuur 1a. Latero-mediale opname van het linker voorbeen, twee dagen na trauma.



Figuur 1b. Anterior-posterior opname van het linker voorbeen, twee dagen na

Therapie en ziekteverloop

Er werd besloten het dier, vanwege het risico van het optreden van een volledige fractuur, niet meer te vervoeren. Het paard werd gekruist aangebonden op stal zodat het zich niet kon draaien of gaan liggen en het been werd verbonden met een Robert-Jones verband. De antibacteriële therapie werd voortgezet met oxytetracycline (30 mg/kg 1dd iv, Engemycine® 10%, Intervet, Boxmeer) gedurende zes dagen en het paard werd gedurende enkele dagen behandeld met acepromazine (20 mg 2dd im, Vetranquil®, Ceva Santa Animale, Maassluis). Het Robert-Jones verband werd voor de eer-

[1] *Correspondentie: W. Vleertmanstraat 2, 7575 EC Oldenzaal, tel.: 0541-512444.*

ste keer na vier dagen gewisseld. Bij de tweede verbandwissel op zeven dagen kwam er necrotisch materiaal met enkele kleine botfragmentjes uit de wond en zijn de hechtingen verwijderd om de wond te openen. Het paard belastte het been goed in rust, en er was nauwelijks zwelling in het wondgebied. De verbandwissels werden vervolgens om de dag uitgevoerd, waarbij de wond telkens werd gespoeld met een verdunde betadine-oplossing. Na twee weken werden de verbandwissels om de vier dagen uitgevoerd. Drie weken na het ongeval zijn controlefoto's gemaakt, waarbij rondom de langwerpige botfragmenten proximaal en distaal periostale botnieuwvorming te zien was. De latero-mediale opname toonde een consolidatie van de fragmenten aan de radius. Dit was de eerste keer dat het paard gestapt werd; het paard toonde daarbij 2-3/5 kreupel. Op zeven weken zijn opnieuw foto's gemaakt. Het defect had zich toen bijna volledig ingevuld (Figuur 2a). Op de LM-opname is volledige vergroeiing van het fragment met de palmare radius zichtbaar en tussen het proximale fragment en de radius is nog enige periostale reactie te zien (Figuur 2b).
Het been is in totaal vier weken geïmmobiliseerd met Robert-Jones verbanden en het paard heeft zes weken vastgebonden op stal gestaan, met daaropvolgend twee weken stalrust. Het paard werd acht weken na het ongeval naar huis gestuurd met een progressief bewegingsprogramma; het was op dat moment in stap niet meer kreupel. Vier maanden na het ongeval was het paard weer terug op zijn oude niveau (L-dressuur en springen) en nu, twee jaar later, is het paard nog steeds aan het werk.

Discussie

Diagnose

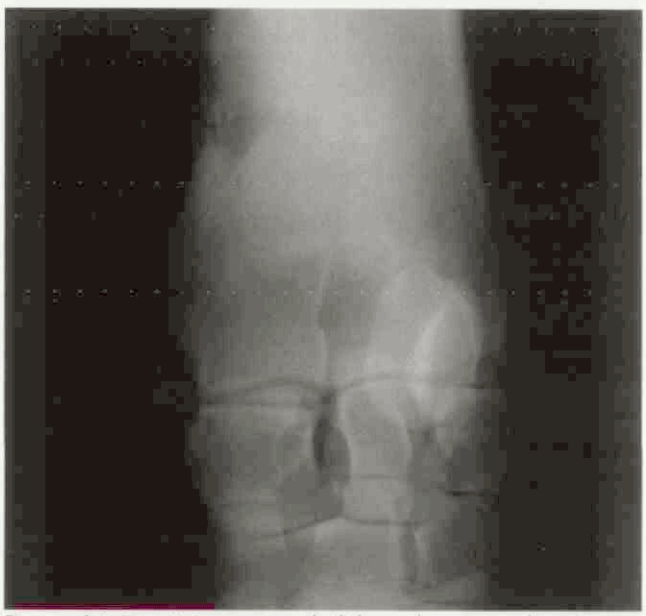
Radiusfracturen die niet of nauwelijks gedisloceerd of onvolledig zijn, zijn vaak moeilijk te diagnosticeren omdat het paard het been nog kan belasten (2, 6, 11). Soms worden paarden zelfs pas na enkele weken aangeboden voor röntgenfoto's, wanneer de kreupelheid niet blijkt over te gaan of verergert (2,7). Dit soort breuken zijn vaak geassocieerd met wonden (2, 6, 11). Hoewel over het algemeen wordt aangenomen dat open fracturen een slechte prognose hebben (1, 8, 9), worden er ook successen beschreven (1, 2, 3, 6, 7).

Stabilisatie van de fractuur

Fracturen dienen gestabiliseerd te worden en de keuze voor een methode hangt af van veel factoren (7). Het gebruik van interne fixatie om voldoende stabiliteit in het fractuurgebied te krijgen geniet meestal de voorkeur (1, 3, 9, 11, 12), maar ook conservatieve behandeling met loopgips (8) en Robert-Jones verbanden en stalrust (2, 6, 7, 9, 12) worden beschreven. Uit de literatuur blijkt dat open fracturen een betere prognose lijken te hebben wanneer zij conservatief behandeld worden dan wanneer er een interne fixatie wordt toegepast (1, 2, 6, 7, 8, 9), alhoewel natuurlijk lang niet alle breukconfiguraties voor conservatieve behandeling in aanmerking komen. Bij de toepassing van interne fixaties vormt de recovery van het paard een groot risico op het ontstaan van complicaties, zoals het afbreken van de fixatie. Er zijn overigens verschillende manieren om dit risico te beperken (1, 3, 4, 5, 8).
Bij dit paard werd voor conservatieve behandeling gekozen, vooral omdat de breuklijn te dicht bij het gewricht liep voor de toepassing van interne fixatie. Maar ook gezien de aard van de fractuur; niet gedisloceerd, onvolledig en open, leek conservatieve behandeling een reële optie.

Immobilisatie van het been

Bij conservatieve behandelingen vormt het alsnog of meer disloceren van de fractuur een belangrijk risico, als gevolg van overmatige belasting of beweging. Het belangrijkste aspect van de conservatieve behandeling is daarom het beperken hiervan. Daartoe worden de meeste paarden die op deze wijze worden behandeld aangebonden op stal (11), of wordt minimaal boxrust voorgeschreven (2, 6, 7). Om dezelfde reden is hier bovendien gekozen voor een behandeling met acepromazine gedurende de eerste dagen.
De conservatieve behandeling van fracturen wordt beschreven met en zonder Robert-Jones verbanden of gipsverbanden. Een Robert-Jones verband is niet sterk genoeg om een radiusfractuur te stabiliseren, maar het zorgt er wel voor dat de carpus minder gebogen wordt en het paard zijn been voorzichtig gebruikt. Overigens blijkt uit casuïstieken waarbij de dieren niet werden aangebonden, dat de paarden niet gingen liggen tot het genezingsproces op gang was gekomen en daarna bij het opstaan hun been ontlastten (7). Gezien deze resultaten is het een overweging, vanuit de welzijnsethiek, paarden niet aan te binden.
Ook gipsverbanden kunnen in principe worden toegepast. In dit specifieke geval zou een gipsverband juist de stabiliteit van de fractuur kunnen verminderen omdat het ellebooggewricht niet



Figuur 2a. Anterior-posterior opname van het linker voorbeen, zeven weken na trauma.



Figuur 2b. Latero-mediale opname van het linker voorbeen, zeven weken na trauma.

kan worden geïmmobiliseerd. Op de proximale rand van het gipsverband kan een kantelmoment ontstaan, waardoor de fractuur verder kan breken tot een volledige fractuur of een fractuur meer proximaal in de radius kan optreden.
Een complicatie bij de fractuurgenezing van het paard is het ontstaan van hoefbevangenheid in het contralaterale been (8, 11, 12, 13). Bij paarden die het betreffende been niet voldoende belasten, die niet durven te gaan liggen of dieren die vastgebonden worden op stal, kan overbelasting van het andere been optreden. Om dit been te ondersteunen worden steunverbanden aangelegd (12). NSAID's worden toegediend om de pijn in het aangetaste been weg te nemen, zodat het paard beide benen belast (6, 7). Het paard belastte zijn been voldoende in rust, daarom is er niet verder behandeld met NSAID's.

Anti-bacteriële therapie
Het paard is behandeld met oxytetracycline. Dit wordt ook in de literatuur beschreven (6), hoewel een combinatie van gentamicine met penicillinen vaker wordt gebruikt (3, 6, 7, 13). Het gebruik van onder meer tetracyclinen is bij het paard omstreden vanwege de relatie met colitis x. In dit soort gevallen zou dan ook de combinatie gentamicine/penicillinen de voorkeur genieten.
Niet alleen gebaseerd op de resultaten van de behandeling van de boven beschreven casus, maar ook gezien de resultaten uit de literatuur (2, 6, 7) kan conservatieve therapie met immobiliserende verbanden en rust, een waardevolle behandeling zijn voor niet-volledige of minimaal gedisloceerde radiusfracturen, zowel open als gesloten.

Dankbetuiging
Auteurs willen Hans Wilderjans hartelijk danken voor de gegeven adviezen.

Literatuur
1. Auer JA, and Watkins JP. Treatment of radial fractures in adult horses: An analysis of 15 clinical cases. Eq Vet J 1987; 19 (2): 103-110.
2. Barr ARS, and Denny HR. Three cases of non-displaced radial fracture in horses. Vet Rec 1989; 125 (2): 35-37.
3. Baxter GM, Moore JN, and Budsberg SC. Repair of an open radial fracture in an adult horse. J Am Vet Med Assoc 1991; 199 (3); 364-367.
4. Honnas CM. Surgical treatment of selected musculoskeltetal disorders of the forelimb. In: Auer JA, editor. Equine surgery, Saunders, Philadephia; 1992: 985-1054.
5. Hutchins DR, McClintock SA, and Brownlow MA. Equine flotation tank design and technique. Eq Vet J 1986; 18 (1): 65-67.
6. Martin BB, and Reef V. Conservative treatment of a minimally displaced fracture of the radius of a horse. J Am Vet Med Assoc 1987: 91 (7); 847-848.
7. Matthews A, Dart AJ, Dowling BA, and Hodgson DR. Conservative management of minimally displaced radial fractures in three horses. Austr Vet J 2002; 80 (1): 44-47.
8. Nemeth F, and Back W. The use of the walking cast to repair fractures in horses and ponies. Eq Vet J 1991; 23 (1): 32-36.
9. Sanders-Shamis M, Bramlage LR, and Gable AA. Radius fractures in the horse: a retrospective study of 47 cases. Eq Vet J 1986; 18 (6): 432-437.
10. Stashak TS. Lameness. In: Stashak TS, editor, Adems' lameness in horses. 4th edition Lea & Febiger Philadephia. 1987: 675-678.
11. Watkins JP. Fractures of the radius. In: Auer JA, Stick JA. Equine surgery, 2de editie. Saunders, Philadelphia; 1999: 836-841.
12. Zamos DT, and Parks HP. Comparison of surgical and nonsurgical treatment of humeral fractures in horses: 22 cases (1980-1989). J Am Vet Med Ass 1992; 201 (1): 114-116.
13. Zamos DT, Hunt RJ, and Allen D. Repair of fractures of the distal aspect of the radius in two horses. Vet surgery 1994; 23: 172-176.

Het veterinair verleden laat zijn sporen na, met name ook in de veeteelt en de KI. Foto's, instrumenten, boeken en andere voorwerpen herinneren aan (bijna) vergeten opvattingen, therapieën, gebouwen, et cetera, maar ook aan bijzondere en gewone mensen die een rol speelden in de diergeneeskunde en de veefokkerij. Hun verhaal wordt hier verteld.





Uitgelicht

Slachtmasker

Tegen het einde van de negentiende eeuw groeit de aandacht voor het welzijn van slachtdieren. Met name de dierenartsen, die aangesteld worden als directeuren van de eerste openbare slachthuizen, dragen bij aan de ontwikkeling en verspreiding van diervriendelijker slachtmethodes. Het Museum Diergeneeskunde bezit twee voorwerpen die het slachtproces van runderen aanzienlijk verbeterd hebben: een slachtmasker en een 'cash pistol'. Beide zijn bedwelmingsapparaten, waarmee het rund bewusteloos wordt gemaakt zodat het de toediening van de halssnede en de daarop volgende verbloeding niet voelt. Het slachtmasker, ontwikkeld in 1873, is een leren kap met daarin een stalen plaat en pen. Het masker wordt zo op het hoofd van het rund geplaatst dat de pen zich voor het voorhoofdsbeen bevindt. Met een houten hamer wordt de pen in de hersenen geslagen. Het slachtmasker maakt het dus mogelijk het rund trefzeker te raken zonder het te beangstigen. Omdat uit de praktijk blijkt dat de pen soms scheef in het voorhoofd komt, waardoor het rund niet direct bedwelmd raakt, wordt het slachtmasker in 1877 verbeterd, door er een pistoolloop op te monteren. De kogel wordt in de hersenen geschoten door een hamerklap op het slaghoedje. Het nadeel van deze methode is dat de kogel door de kop van het rund kan schieten en de slachter kan verwonden. Dit wordt ondervangen door de invoering van penschietapparaten, waarvan het 'cash pistol' een voorbeeld is, waarbij een terugverende pen in de hersenen wordt gedreven in plaats van een losse kogel.

Zie ook www.numanstichting.nl

Overdosis diergeneeskunde

Tekst: Iaira Boissevain
Illustratie: Henk Vrieselaar

Veterinair tuchtrecht

Deze dierenarts heeft zich al eerder bij het Tuchtcollege moeten verantwoorden voor haar wat overenthousiaste diergeneeskundige gedrag, en maakte het dit keer bont genoeg voor een schorsing.

Diagnositis

Een asielkatje van een half jaar oud heeft een ongeluk bij een geluk: hij woont bij een nieuwe eigenaar, maar is zelf eveneens gastheer van een stevig aantal wormen. De eigenaar ziet dat snel, en vervoegt zich bij de dierenarts voor een kuurtje. Bij het uitschrijven van het recept stelt deze meteen vast dat de wormen zich al in het hart van de kat hebben genesteld. Dat is dubbel pech, want nu heeft het katje vanwege die wormen een zwak hart, wat vanwege zijn rood-witte kleur toch te verwachten was, aldus deze dierenarts. Met vitaminepoeders voor de rest van zijn leven moet het dier wel een goede kans hebben. En deze dierenarts denkt verder dan haar neus lang is: als er spoelwormen zijn, zijn er vast ook lintwormen te vinden, en als er lintwormen te vinden zijn, zijn er ook vlooien, en als er vlooien zijn, zijn er ook teken. De eigenaar sputtert nog dat de kat nooit buiten komt, maar nee, diergeneeskundig ingrijpen is geboden: dagelijks wassen met Hibiscrub, en een Kiltix tekenband om! Ja, die is alleen geregistreerd voor honden, maar dat weten de teken toch zeker niet?



In de twee jaar die volgen, meldt de eigenaar zich ongeveer iedere maand in de praktijk. Eén ding is zeker: iedere keer dat ze zich in de spreekkamer bevindt heeft de dierenarts een diagnose klaar. De kat lijdt achtereenvolgens of tegelijkertijd aan lintwormen, spoelwormen, blaaswormen, niesziekte, tandvleesontsteking als symptoom van de niesziekte, oormijt, bronchitis, longontsteking, niet goed sluitende hartkleppen, ontstekingen in het hart, blaasontsteking, struviet in de urine, FIP, schimmels in de blaas, nierproblemen, vlooien en mijten. Volgens de dierenarts komt dat omdat asielkatten nu eenmaal vatbaarder zijn voor ziektes en aandoeningen.

Farmaceutisch failliet

De eigenaar maakt zich natuurlijk de nodige zorgen, maar de dierenarts heeft voor alles een farmacologische oplossing. De kat wordt een soort chemische bom, gevuld met Flubenol, Synulox, Baytril, Stomadhex C300, Ivomec, Prednisolon, Program, Gerianyl, Vitaminepoeder SA -37, en niet te vergeten Hibiscrub, Kiltixbanden en speciaal dieetvoer. En oh ja, de kat heeft ook donkere vlekjes rond zijn bek en in zijn oren die dagelijks moeten worden gedept met alcohol.

Als de eigenaar bijna toe is aan een lening voor de diergeneeskundige hulp, en dan ook nog eens wordt afgesnauwd tijdens een consult, is de maat vol. Ze heeft toevallig een collega bij zich die haar op het hart drukt een andere dierenarts te zoeken. Deze opvolgend dierenarts onderzoekt de kat en vindt niets, behalve een gezond kattenbeest, inmiddels wel met blaasstenen. De vlekjes op de bek en in de oren zijn natuurlijk gewoon pigmentvlekken. Het dier is verder kerngezond, meer ondanks dan dankzij de dierenarts, lijkt het.

De eigenaar voelt zich op z'n zachtst gezegd bekocht en dient een klacht in bij het Tuchtcollege. Net als bij de vorige zaken tegen deze dierenarts, ziet het Tuchtcollege dat geen enkele diagnose is gebaseerd op microscopisch, röntgenologisch of echografisch onderzoek. Op basis van eenvoudig lichamelijk onderzoek, schrijft ze langdurige en intensieve medicatie voor, met oneigenlijke toepassingen, ongeregistreerde middelen en ernstige overdosering. Therapie met vitaminepoeders is uiterst twijfelachtig, net als het gebruik van Ivomec tegen blaaswormen, enzovoort. De verwijtbare handelingen zijn in één pagina niet op te sommen. Het verweer van de dierenarts dat ze de eigenaar steeds om toestemming heeft gevraagd doet niet ter zake, een dierenarts heeft een eigen verantwoordelijkheid om diergeneeskundig juist te handelen.

Slechte raad is ook duur

Wat nu zwaar gaat meetellen is dat het Tuchtcollege deze dierenarts al twee keer een berisping heeft opgelegd. Het Beroepscollege heeft die berispingen bevestigd en daarnaast kritische opmerkingen gemaakt over het vaste patroon van onvoldoende diagnostiek en het langdurig voorschrijven van medicijnen. Nu is ook de maat voor het Tuchtcollege vol, het stadium van de berispingen is voorbij. De dierenarts wordt drie maanden geschorst, waarvan twee voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. Concreet betekent dit, dat ze een maand haar vak niet mag uitoefenen, maar of ze in die maand haar vak nog ergens kan leren…?

Berichten en verslagen

GD introduceert *www.dapcontact.nl* en GD Veekijker-online

Nieuwe site biedt nog meer voeling met praktijk

Als dierenarts brengt u menig uurtje achter de computer door. Om het u gemakkelijker te maken introduceert de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) speciaal voor dierenartsen de besloten website *www.dapcontact.nl*. Belangrijk onderdeel hiervan is GD Veekijker-online. Wat heeft u als dierenarts aan deze nieuwe site en de internetversie van GD Veekijker?

Voor dierenartsen is het van groot belang te kunnen beschikken over actuele diergezondheidsinformatie, gekoppeld aan een goed archiefsysteem. Daarom startte de GD onlangs met *www.dapcontact.nl*. Op deze besloten website voor practici vindt u informatie op het gebied van diergezondheid en producten van de GD, waaronder:

- GD-statusoverzichten per UBN van aangesloten veehouders;
- Praktijkmap Herkauwers online;
- GD Veekijker-online;
- nieuws en actualiteiten, bijvoorbeeld nieuws uit GD Veterinair, dat eerst op de site verschijnt en daarna in gedrukte vorm;
- achtergrondinformatie over dierziekten, laboratorium, producten, tarieven, formulieren, enzovoort;
- externe links diergezondheid en voedselveiligheid.

Via de introductiepagina van *www.dapcontact.nl* kunnen alle dierenartsen een account aanvragen. Na aanmelding ontvangt u een brief met uw toegangscodes.

Ervaringsdeskundige

Gerrit Hooijer uit het Friese Aldeboarn heeft samen met drie collega's de dierenartsenpraktijk Mid-Fryslân in Akkrum. Sinds een maand beschikt hij over een toegangscode om *www.dapcontact.nl* te bezoeken. Hij is erg te spreken over de nieuwe site: "Ik zal de site meerdere keren per week gaan raadplegen. Ook ga ik regelmatig gebruikmaken van het archiefsysteem. Via *www.dapcontact.nl* heb ik toegang tot de statusoverzichten van aangesloten veehouders per UBN. En dat is handig, want alle statussen zijn up-to-date en verder kan ik ook oude uitslagen bekijken. Binnen onze praktijk hebben we nu nog een eigen archief. Dat kan straks vervallen. Voor onze assistentes betekent dat minder werk en het vermindert de hoeveelheid papier. Wel zullen we binnen de praktijk een nieuwe werkwijze moeten bepalen", aldus Hooijer.

De Friese dierenarts verwacht dat *www.dapcontact.nl* zich nog verder zal ontwikkelen. "De site kan uitgroeien tot hét internetknooppunt voor dierenartsen. Het geheel zou wetenschappelijk nog wat meer body kunnen krijgen. Bijvoorbeeld door samen te werken met de Faculteit der Diergeneeskunde of de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde." Ook wat betreft kennisoverdracht ziet Hooijer een taak voor de GD, bijvoorbeeld het publiceren van presentaties van werkvergaderingen. "Veel papieren informatie die de GD nu toestuurt, kan ook een plaatsje krijgen op de site."

Monitoring

Een belangrijk onderdeel van de nieuwe website voor practici is GD Veekijker-online. GD Veekijker-online speelt in op de behoefte van dierenartsen aan actuele monitoringinformatie. GD Veekijker-online bestaat uit de volgende onderdelen:

- Via 'Informatie uit de monitoring' ontvangt u recente gegevens uit de monitoring.
- U kunt opvallende waarnemingen op het gebied van diergezondheid doorgeven via 'Geef uw bijzonderheden door'.
- Via 'GD Veekijker vraagt…' kan de GD aan een select aantal practici gericht een vraag stellen, bijvoorbeeld: Komen er in uw praktijk de laatste tijd vaker IBR-uitbraken voor?

GD Veekijker-online is de internetversie van de telefonische GD Veekijker. Van deze tweedelijns ondersteuning maken ruim vijfduizend practici per jaar gebruik. Dit resulteert in goede en gerichte adviezen en levert nuttige monitoringinformatie op. De introductie van GD Veekijker-online is bedoeld om nog meer ervaringen van practici binnen te krijgen en deze sneller en beter terug te koppelen.

Gerrit Hooijer is enthousiast over GD Veekijker-online: "Soms loop je in de praktijk tegen zaken aan waarvan je je afvraagt of anderen die ook tegenkomen. GD Veekijker-online biedt bij het onderdeel 'Geef uw bijzonderheden door' de mogelijkheid om afwijkende zaken te melden, bijvoorbeeld veel kopziekte in Friesland en Groningen. Hier was tot nu toe geen platform voor. Nu wel. Met haar specifieke kennis en helikopterview kan de GD hier het nodige aan toevoegen. Op deze manier kan zij goed voeling houden met de praktijk."

De dierenarts ziet nog een ander belangrijk voordeel. "Nieuws op het gebied van monitoring is nu altijd direct beschikbaar in een gestructureerde vorm. Via een digitale nieuwsbrief per e-mail worden belangrijke en actuele aandachtspunten op het gebied van diergezondheid onder de aandacht gebracht. En bij calamiteiten krijgen we direct per e-mailbericht van de GD. Heel belangrijk."

Hij besluit: "Natuurlijk werkt het alleen als er ook daadwerkelijk uitwisseling plaatsvindt. Maar ik zie GD Veekijker-online als het begin van een veel uitgebreider systeem van monitoring."

De voordelen van www.dapcontact.nl en GD Veekijker-online:

- altijd actuele diergezondheidsinformatie beschikbaar;
- directe terugkoppeling van actuele diergezondheidsinformatie;
- betrokkenheid bij de laatste ontwikkelingen;
- geplaatste informatie blijft beschikbaar;
- besparing van tijd en werk;
- mogelijkheid om laagdrempelig informatie door te geven aan de GD;
- achtergrondinformatie over dierziekten, laboratorium, producten;
- tarieven, formulieren, enzovoort;
- externe links;
- 24 uur per dag en 7 dagen per week bereikbaar.

PDA in de gezelschapsdierenpraktijk?

Erik Teske

U hebt vast wel gemerkt dat steeds meer mensen met een elektronische agenda rondlopen. Misschien bent u zelf wel zo iemand die een zogenaamde PDA ('personal digital assistant') gebruikt. Naast het gebruik als elektronische agenda zijn deze apparaatjes reuze handig te gebruiken voor een ruim scala van andere toepassingen. Zo kunt u het apparaat tezamen met een GPS in uw auto omtoveren tot een echte navigator. Vooral diegene onder u die veel visites moeten rijden zullen dit kunnen waarderen. Naast routeplanners, zijn plattegronden van metrosystemen in het buitenland, woordenboeken, internetgebruik, rekenmachine, Harry Potter als e-book lezen slechts enkele van de vele andere mogelijkheden. Maar wist u dat u een PDA ook goed in uw praktijk kunt gebruiken? En dan bedoel ik nog niet de mogelijkheid om hem met een barcode-reader om te bouwen tot een voorraadmanagementsysteem, of als bewakingssysteem tijdens anesthesie in te zetten, maar echt tijdens uw spreekuren. Er zijn namelijk een aantal programma's beschikbaar die het leven van een, enigszins computerminded practicus kunnen veraangenamen. Ik zal een tweetal van deze programma's bespreken.

The 5-minutes Veterinary Consult

Allereerst 'The 5-Minute Veterinary Consult - Canine and Feline' van L. Tilley en F. Smith (versie 7.1.3) (publisher Lippincott Williams & Wilkins). Door de firma Skyscape (*www.skyscape.com*) is deze digitale versie van het welbekende boek op de markt gebracht ($ 89; een versie voor het paard kost $ 94, deze is echter niet door mij uitgeprobeerd). Een volledig werkende uitprobeerversie, met echter beperkte onderwerpen toegang, is gratis te downloaden van de site.

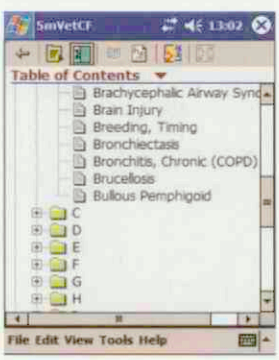
De installatie van het programma loopt probleemloos. Wel dient het aanbeveling het programma op een geheugenkaartje te installeren en niet in het geheugen van uw PDA, aangezien het meer dan 15 MB groot is. Via een web-link wordt bij elke synchronisatie van uw PDA met uw computer naar eventuele updates gezocht. Ik heb het programma nu driekwart jaar en heb twee updates gratis gedownload.

Na het opstarten van het programma kunt u zoeken naar ziekten vanuit een tabel (zie Figuur 1) of via een woordenindexlijst. Elke ziekte wordt vanuit een aantal hoofdstukken behandeld: **B** (Basic: Definition, Overview, Pathophysiology, Signalment, Signs, Causes & Risk Factors; zie Figuur 2), **D** (Diagnosis: Differential diagnosis, CBC/Biochemstry/Urinalysis, Other Laboratory Tests, Imaging, Diagnostic Procedures; zie Figuur 3), **T** (Treatment: Appropriate Health Care, Nursing Care, Activity, Diet, Client Education, Surgical Considerations), **Mc** (Medications: Drug(s), Contraindications/Possible Interactions, Alternative Drugs; zie Figuur 4), **F** (Follow-up: Patient monitoring, Prevention/Avoidance, Expected course and Prognosis, Possible Complications), **Ms** (Miscellaneous), **S** (Suggested Reading), en **C** (Contributors). Het programma reageert erg snel. De tekst is gemakkelijk toegankelijk en het programma levert wat het belooft: binnen vijf minuten een zeer goede update over een bepaalde ziekte. De informatie is erg praktijkgericht. Zeer gerespecteerde auteurs leveren hun bijdragen.

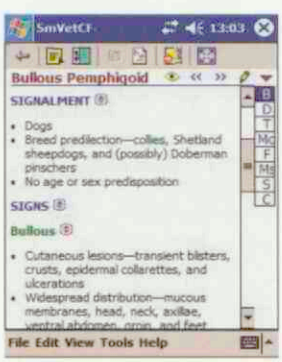
Medicijnen

Een andere toepassing is het elektronisch gebruik van een databaseprogramma voor medicijnen. Zo is het Formularium van de Universiteitskliniek voor Gezelschapsdieren (Hond en Kat), vierde herziene druk onder redactie van J.H. Robben omgezet in een digitale vorm. Dit boekwerkje wordt op de UKG gebruikt door de medewerkers en studenten. Velen van u zullen vanuit de studententijd inmiddels een exemplaar hiervan hebben. Het voorbehoud van dit Formularium is dat de informatie is geschreven als aanvulling op de kennis ten aanzien van het gebruik van diergeneesmiddelen, zoals in het voorwoord wordt verwoord. Dit houdt in dat dit Formularium slechts bedoeld is voor gebruik op de UKG en kan daarom niet worden verspreid onder dierenartsen. Het zal hier als voorbeeld worden behandeld.

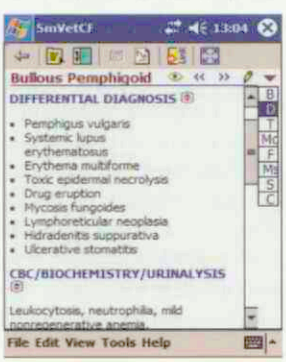
Als databaseprogramma wordt een commercieel database programma voor de PDA gebruikt: Handbase® Professional 3.0j (DDH Software: www.ddhsoftware.com; $ 29,99). Ook bij dit programma verloopt de installatie probleemloos en is eventueel gratis een één-maand werkende probeerversie te downloaden. Door ondergetekende is een programma geschreven binnen Handbase zodat de informatie gebruikersvriendelijk op te zoeken en te lezen is (zie Figuur 5-10). De volgende onderwerpen staan steeds weer vermeld: Generieke naam, Productnaam, Categorie, Toedieningsvorm, Indicatie 1 tot en met max 5, Doseringen voor indicatie 1 tot en met 5, Bijwerkingen, Contra-indicatie, Overdosering, en Opmerkingen. U kunt in het opzoekscherm behalve op productnaam, ook op elk willekeurige naam zoeken. Dit kan soms erg han-



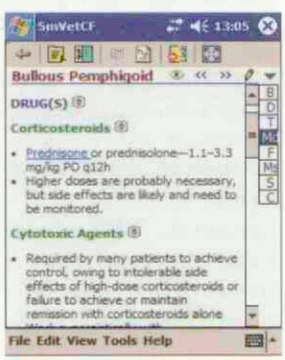
Figuur 1. Table of Contents.



Figuur 2. Basic Information.



Figuur 3. Diagnosis.



Figuur 4. Medical Treatment.



Figuur 5. Opzoekscherm Formularium.



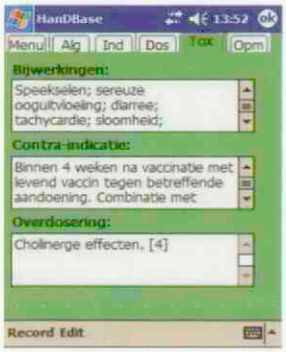
Figuur 6. Formulier Formularium met diverse tabbladen.



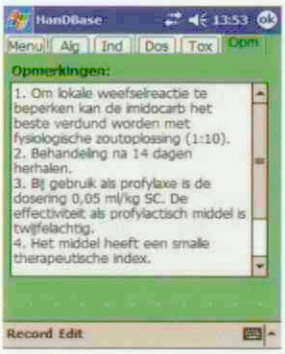
Figuur 7. Formularium: Algemeen.



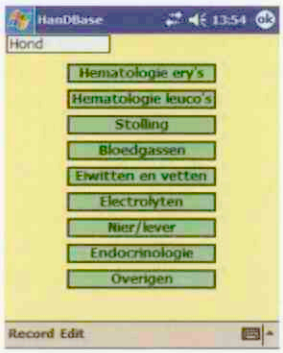
Figuur 8. Formularium: Indicaties.



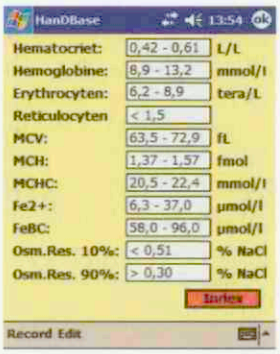
Figuur 9. Formularium: Toxiciteiten.



Figuur 10. Formularium: Opmerkingen.



Figuur 11. Laboratorium Referentiewaarden.



Figuur 12. Laboratorium Referentiewaarden.

dig zijn: bijvoorbeeld u weet niet meer welk medicijn bij insulinomen gegeven wordt. U typt insulinoom op en het programma doorzoekt alle velden op het woord insulinoom. Al gauw verschijnt Diazoxide in het scherm.
Zoals reeds vermeld kan het Formularium (Figuur 5) niet verspreid worden onder dierenartsen. Wel het programma (zie Figuur 6 tot en met 10) dat met behulp van Handbase gebruikt kan worden voor het opzetten van een eigen formularium. U kunt dit op een cd-rom aanschaffen bij de Stichting DOG (€ 15,- overmaken op rekeningnummer 69.94.11.114, Crediet en Effectenbank: ten name van Stichting DOG onder vermelding van cd PDA files en uw adres). U ontvangt dan tevens op deze cd-rom een referentiewaarden file voor laboratoriumbepalingen bij ons laboratorium (Figuur 11-12), een conversieprogramma die Amerikaanse eenheden omzet in internationale en vice versa, en een public domain clinical pathology file, allen werkzaam binnen Handbase 3.0®.
Zowel The 5-minutes Veterinary Consult als Handbase® zijn er ook in een Palm® versie.

Dr. Erik Teske is lid van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde.

Goed nieuws bij een slecht nieuws gesprek

U kent ze vast wel, eigenaren waarvan het dier is geëuthanaseerd en waarvan u weet of het gevoel hebt, dat deze eigenaar nog extra ondersteuning nodig heeft. Of eigenaren die maar steeds naar de praktijk terugkomen om met u of de assistente te praten over het overleden huisdier. En als u dan alles heeft verteld en misschien wel meerdere malen, dan komt het moment dat u zo iemand graag zou willen doorsturen naar een deskundige op het gebied van rouwverwerking. En dat kan. Nienke Endenburg is GZ psycholoog (klinisch pedagoog, psycholoog van het Nederlands Instituut voor Psychologie en lid Werkgroep Eigen Praktijk) en is gespecialiseerd in de rouwverwerking na het overlijden van een huisdier en heeft hier jarenlange ervaring mee. Zij schreef ook het boekje 'Als een huisdier dood gaat', waarin beschreven wordt wat een rouwproces inhoudt en hoe daarmee omgegaan kan worden. Op de FD wordt door Nienke Endenburg gedoceerd over euthanasie van het gezelschapsdier, de effecten daarvan op de eigenaar en hoe de dierenarts daar het beste mee om kan gaan. Ook deed zij onderzoek naar de invloed die de dood van een huisdier op de eigenaar kan hebben.
Er zijn steeds meer dierenartsen die cliënten voor hulp bij rouwbegeleiding doorverwijzen. De kosten van een consult van één uur zijn € 40,- die vaak, afhankelijk van hoe de cliënt verzekerd is, geheel of gedeeltelijk door de ziektekostenverzekeraar wordt vergoed. In overleg met de cliënt wordt afgesproken of het om enkele of meerdere gesprekken zal gaan. De gesprekken vinden op meerdere locaties in Nederland plaats. Voor cliënten die niet of moeilijk kunnen reizen is het ook mogelijk om deze gesprekken telefonisch te voeren.

Mocht u meer informatie willen dan kunt u contact met Nienke Endenburg opnemen via e-mail *kaj12@xs4all.nl*.
Ook voor het bestellen van het boekje 'Als een huisdier doodgaat' of voor het bestellen van rouwkaartjes (per setje van tien kaartjes à € 6,- inclusief verzendkosten) kunt u hier terecht.

Gedenkboek 'Strenge wetenschappelijkheid en practische zin'

Een eeuw Nederlands centraal veterinair instituut 1904-2004

In 1904 werd in Rotterdam de Rijksseruminrichting opgericht, met als eerste directeur doctor Jan Poels, later hoogleraar te Leiden en Utrecht. Dat is een eeuw geleden, reden om de geschiedenis van dit instituut te beschrijven. Die studie omvat eveneens het Staatsveeartsenijkundig Onderzoekingsinstituut, het mond- en klauwzeerinstituut - eerst in Rotterdam, later op Kattenburg in Amsterdam. Vanaf 1959 zouden beide instellingen hun activiteiten gezamenlijk voorzetten als Centraal Diergeneeskundig Instituut, dat vervolgens gefaseerd werd overgebracht naar Lelystad. In enkele jaren volgden een aantal reorganisaties in snel tempo, waarbij via CDI-DLO, DLO-Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid, het ID-Lelystad, waaruit, na samenvoegingen met andere organisaties de Animal Sciences Group van Wageningen UR en het Centraal Instituut voor DierziekteControle Lelystad van Wageningen UR ontstonden.

Na de zomer van dit jaar zal een Gedenkboek verschijnen, *'Strenge wetenschappelijkheid en practische zin', een eeuw Nederlands centraal veterinair instituut 1904-2004.*
Het boek bestaat uit twee elkaar aanvullende gedeelten, die samen een caleidoscopisch beeld schetsen van dit bijzondere veterinaire instituut. In het eerste gedeelte beschrijft de medisch-historicus drs. P. Verhoef de geschiedenis van beide veterinaire instituten en de daaruit voortgekomen instellingen in hun wetenschappelijke en maatschappelijke context. Het tweede gedeelte omvat 29 bijdragen van (oud)medewerkers over specifieke onderwerpen van onderzoek. Daarbij is gestreefd naar een representatief beeld van het brede onderzoeksspectrum van het instituut, zodat niet alleen de klassieke thema's, zoals mond- en klauwzeer en varkenspest aan de orde komen, maar ook onderwerpen die recent voor het wetenschappelijke voetlicht zijn gekomen, zoals de pathofysiologie en visziekten.
Het Gedenkboek is een tijdsdocument uit de Nederlandse veterinaire onderzoekswereld.
Het prachtig uitgevoerde grootformaat boek wordt uitgebracht door de medisch-historisch gespecialiseerde uitgeverij Erasmus Publishing (ISBN 90-5235-170-8), telt circa 360 pagina's en is rijk geïllustreerd met kleuren- en zwart-witafbeeldingen. De documentaire waarde wordt verhoogd door uitgebreide bronvermeldingen, literatuuroverzicht, personenindex en diverse bijlagen.
Van dit gedenkboek zal tevens een bewerkte en in het Engels vertaalde uitgave verschijnen.

Stichting Project Historie
Jaap van Leeuwen, Paul van Olm en Jeroen Bool
Erasmus Publishing
Peter Verhoef

Wijziging regeling auto met grijs kenteken; grote gevolgen voor particulieren

Het grijze kenteken is een verzamelnaam voor specifieke regelingen in een tweetal belastingwetten: de BPM (Wet op de belastingen van personenauto's en motorrijwielen) en de MRB (Wet op de motorrijtuigenbelasting). In deze regelingen treedt een wijziging op per 1 juli 2005.

Hoe zag het grijze kenteken eruit?

Iedereen die een bestelauto kocht hoefde hierover geen BPM (belasting die geheven wordt bij de aankoop van een nieuwe personenauto) te betalen. Het tarief van de motorrijtuigenbelasting was voor bestelauto's lager dan voor personenauto's.

Wat verandert er?

Per 1 juli 2005 wordt de bestelauto belast met BPM. Dit heeft financiële gevolgen voor particulieren; ondernemers en gehandicapten kunnen de BPM terugkrijgen van de Belastingdienst.
Per 1 januari 2005 is reeds het tarief van de MRB voor bestelauto's verhoogd. Medio 2005 volgt waarschijnlijk nog een verhoging van de MRB, waardoor het tarief voor een bestelauto gelijk wordt aan het tarief van de personenauto. Ondernemers en gehandicapten kunnen een verzoek indienen om toepassing van een lager tarief.

Gevolgen voor ondernemers

Ondernemers kunnen de BPM, die zij bij aanschaf van de bestelauto betalen, middels een aanvraag van de Belastingdienst terugkrijgen.
Onder het begrip 'ondernemer' wordt verstaan: de ondernemer volgens de omzetbelasting die de bestelauto meer dan bijkomstig bezigt (in het algemeen meer dan tien procent) in het kader van zijn onderneming.
Wanneer binnen vijf jaar na aankoop van de bestelauto niet meer wordt voldaan aan de eis van ondernemerschap, dan is men BPM verschuldigd. Hierbij wordt een forfaitaire vermindering toegepast. Verkoopt u uw gebruikte bestelauto binnen vijf jaar aan een andere ondernemer of dealer, dan is geen BPM verschuldigd mits u hiertoe samen met de koper een verzoek indient bij de Belastingdienst.

Bron: Crop Registeraccountants, Nieuwegein.

Peiling belangstelling cd-rom met bibliografische gegevens Tijdschrift voor Diergeneeskunde

Sinds maart 2005 is er een cd-rom beschikbaar met daarop de bibliografische gegevens van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde. Deze cd-rom is samengesteld door Theo Elsinghorst (Euroscience) en bevat de bibliografische gegevens, vanaf 1995 inclusief de samenvattingen, van de wetenschappelijke publicaties in het Tijdschrift van de laatste vijftig jaar (1955-2004). Een zeer waardevolle cd-rom die, dankzij de inspanningen van Theo Elsinghorst, de dierenarts kan ondersteunen bij het opzoeken van bibliografische gegevens.
Deze gegevens zullen ook op de nieuwe website van de KNMvD beschikbaar komen.
Graag willen wij peilen of en hoeveel behoefte er is onder de leden, om deze cd-rom in het bezit te hebben.

Mocht u geïnteresseerd zijn in deze cd-rom, wilt u dit dan vóór 15 juli 2005 kenbaar maken door uw naam, adres en woonplaats te e-mailen naar s.umans@knmvd.nl of te faxen naar (030) 6348929. Bellen kan ook via het algemene nummer (030) 6348900, mevrouw Umans is op dinsdag, woensdag en vrijdag aanwezig.

PAO-Diergeneeskunde

Extra cursussen 'Veterinair Praktijk Management, een cruciale factor'!

Vanuit de werkgroep Praktijkmanagement wordt in samenwerking met PAO-D, de VPM en de AUV een driedaagse basistraining praktijkmanagement gegeven.

Extra cursusdata
De eerste cursus die jongstleden maart startte was al snel overschreven en de organisatie heeft drie nieuwe cursussen voor het najaar 2005 gepland. De driedaagse cursussen worden gegeven bij AUV Dierenartsencoöperatie in Cuijk op:
PAO-D cursus 05/903 op 7 september, 6 oktober en 2 november. Cursus is volgeboekt!
PAO-D cursus 05/904 op 15 september, 12 oktober en 8 november.
PAO-D cursus 05/905 op 22 september, 13 oktober en 16 november.
De kosten bedragen € 825,- inclusief lunches.

De inhoud van de cursus
'Management, een cruciale factor' is een brede basiscursus voor praktijkmanagers met hapklare brokken en gericht op de dierenartsenpraktijk. Drie dagen met verschillende onderwerpen en sprekers met veel kennis van de deelgebieden. Na de basiscursus volgen modules met verdieping in specifieke onderwerpen.
Dag 1 wordt gevuld met verschillende personeelsaspecten, waaronder functieomschrijving, functiewaardering en het opzetten van een beloningstructuur. Dag 2 is ingeruimd voor financiële aspecten en strategische beleidsvoering met als onderwerpen: jaarrekening, budgettering, maatschappen in deeltijd, sturen op cijfers. Dag 3 staat deels in het teken van het personeelsontwikkelingsbeleid over coaching, functioneringsgesprekken en beoordelen. De tweede helft van de dag wordt besteed aan de toekomst van de praktijk en de dierenarts en er volgt een uitleg over het nieuwe curriculum van de Faculteit Diergeneeskunde.

Wat is het bijzondere van deze cursus?
Dierenarts Hans van Embden was deelnemer en hij geeft zijn mening over de driedaagse training.
"Het bijzondere van deze cursus of anders dan een andere algemene managementcursus is dat deze cursus duidelijk is gemaakt specifiek door en voor praktijkmanagers van dierenartsenpraktijken. Hoewel het natuurlijk ook over algemene managementzaken ging kwam toch telkens weer aan de orde 'wat betekent dit voor de dierenartsenpraktijk?'. Dit heeft niet alleen te maken met de docenten, maar vooral ook door de interactieve opzet van de cursus met de deelnemers, die allen dierenarts of assistente zijn en in hun dagelijkse taak met praktijkmanagement te maken hebben."

Waarom zou iedere praktijkmanager er naar toe moeten gaan?
Hans van Embden: "Management van een dierenartsenpraktijk is niet iets wat je er tegenwoordig zo maar bij doet. Dit vergt specifieke kennis en vaardigheden die tijdens de opleiding van dierenarts of assistente niet of maar ten dele aan de orde komen. Management van een dierenartsenpraktijk is en zal in de toekomst in toenemende mate een aparte discipline worden. Daarom moeten mensen die deze taken (gaan) uitvoeren zich bijscholen. Deze cursus is zeker voor de beginner een aanrader en voor hen die het vak van praktijkmanager reeds een tijdje uitvoeren een goede cursus om meer achtergrondkennis te verwerven."

Meer informatie
In de VPI van 1 maart staat het interview met een van de deelnemers in zijn geheel afgedrukt.
Voor meer informatie en aanmelden kunt u terecht bij PAO-D in Houten, *info@paod.nl* en telefonisch 030 – 634 89 85.

Buitengewone algemene vergadering 25 mei 2005, 't Vechthuis Utrecht

Leden KNMvD stemmen voor nieuwe kwaliteitsbeleid

Susan Umans

Woensdagavond 25 mei kon het bestuur van de KNMvD opgelucht adem halen. Na telling van de stemmen bleek een ruime meerderheid van de KNMvD-leden vóór het nieuwe kwaliteitsbeleid te zijn. Voor dit belangrijke onderwerp heeft het bestuur een schriftelijke stemming georganiseerd; 683 leden hebben voor de bestuursvoorstellen gestemd, 385 leden spraken zich ertegen uit. Daarnaast waren er nog 171 blanco stemmen. Dit houdt niet in dat het KNMvD-bestuur nu op zijn lauweren kan rusten. Integendeel. Het wordt nog hard werken om de verdere invulling van het nieuwe kwaliteitsbeleid op tijd rond te krijgen, zodat de leden op de reguliere algemene vergadering op 7 oktober 2005 zich hierover opnieuw kunnen uitspreken.

De buitengewone algemene vergadering verliep in een goede sfeer. Meer dan zestig mensen namen de moeite naar 't Vechthuis te komen. Het voorgenomen beleid was in regiobijeenkomsten al uitgebreid toegelicht en ter discussie gesteld, maar in deze algemene vergadering moest duidelijk worden of het bestuur hiervoor groen licht krijgt.

Constructieve discussie

KNMvD-voorzitter Ton de Ruijter gaf een korte toelichting op het nieuwe, voorgenomen kwaliteitsbeleid. Vervolgens werden de aanwezigen ruimschoots in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen of opmerkingen te plaatsen. Daar werd veelvuldig gebruik van gemaakt.
Zo maakten leden zich zorgen over de verdere invulling van dit nieuwe kwaliteitsbeleid. Als dat opnieuw gebeurt zonder inspraak, zullen dezelfde problemen opnieuw opduiken. Volgens De Ruijter moest het KNMvD-bestuur eerst vaststellen of er voldoende draagvlak bestaat onder de leden over de grote lijnen van het nieuwe kwaliteitsbeleid. Pas daarna kan het verder gaan met de verdere invulling en hierbij is een voortdurende afstemming binnen de vereniging en met de belanghebbenden van groot belang. Vervolgens zal besluitvorming plaatsvinden in de algemene vergadering van 7 oktober 2005.
Over de manier van stemmen verschilden de meningen overigens ook. Een schriftelijke stemming wordt enerzijds gezien als een uitstekend middel om alle leden van de KNMvD in de gelegenheid te stellen hun mening ergens over te geven. Beter dan alleen te stemmen tijdens een algemene vergadering, waar maar een relatief klein percentage leden naartoe gaat. Anderzijds is er, wanneer er altijd schriftelijk gestemd zou worden, minder aanleiding om naar die vergaderingen toe te gaan en is er dus ook geen discussie mogelijk om meningen te peilen en te bepalen.
Naast kritische geluiden over het oude kwaliteitsbeleid en met name over (de rekeningen van) het VKO, kreeg het bestuur de nodige complimenten voor de heldere uiteenzetting tijdens de zes regiobijeenkomsten in april en de moeite die ze genomen hebben om echt naar de KNMvD-leden te luisteren. En na bekendmaking van de uitslag riep een toegewijd lid het bestuur op om toch vooral ook te zorgen dat de nee-stemmers binnen de gelederen blijven. Een aanbeveling die het bestuur zich zeer ter harte neemt.



Nieuw kwaliteitsbeleid

Beste collegae,

Het zal veterinair Nederland niet ontgaan zijn dat het bestuur van de KNMvD zich de afgelopen tijd intensief heeft beziggehouden met het kwaliteitsbeleid. Een belangrijk onderwerp met grote impact voor onze beroepsgroep. De ledenraadpleging eind vorig jaar heeft aangetoond dat dit onderwerp niet alleen sterk leeft in onze vereniging, maar dat het gevoerde beleid ook behoorlijk ter discussie stond. Dit laatste hebben we in het verleden onvoldoende onderkend.

Op basis van de uitkomsten van de ledenraadpleging en vele contacten met stakeholders heeft het bestuur het nieuwe beleid ontwikkeld en aan u gepresenteerd. In de regiovergaderingen was er ook ruimschoots gelegenheid om hierover van gedachten te wisselen. U heeft onder andere via het Tijdschrift uitgebreid kennis kunnen nemen van de ontwikkelingen. Het bestuur heeft gemeend alle leden in de gelegenheid te moeten stellen om hun mening over het voorgestelde beleid kenbaar te maken via een schriftelijke stemming. Niet alleen omdat het onderwerp zo belangrijk is, maar ook omdat het bestuur zeker wil weten dat er voldoende draagvlak is voor het nieuwe kwaliteitsbeleid. Gebleken is dat dit draagvlak er zeker is. Het bestuur is dan ook blij dat we nu met dit mandaat verder kunnen met de uitwerking van het voorgestelde beleid. Er is nog veel werk aan de winkel, maar we kunnen weer vooruit.

We zullen ook lering trekken uit de gang van zaken. Bestuur en groepsbesturen hadden meer in de buurt van de troepen moeten opereren. Zaak is iedereen nu goed te betrekken bij de verdere uitwerking en zorgen dat we zoveel mogelijk op één lijn blijven.

We kunnen vaststellen dat de respons van de stemming minder groot is dan we op basis van de gehouden ledenraadpleging hadden mogen verwachten. Wellicht heeft een deel van de leden geconcludeerd dat het nu wel goed zou gaan met het kwaliteitsbeleid en heeft geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om te stemmen. Veel tegenstemmers vinden het beleid te ver gaan, maar waarschijnlijk zijn er ook leden die tegen gestemd hebben omdat ze vinden dat we te veel water in de wijn hebben gedaan.

We gaan nu het beleid samen met de groepen verder uitwerken, met als opdracht om goed voeling te houden met onze achterban. We hopen ook aan de tegenstemmers nieuw perspectief te kunnen bieden. Kortom, we zijn blij met de uitslag van de stemming maar realiseren ons dat we er nog niet zijn.

Wij houden u op de hoogte en nodigen u van harte uit om actief mee te blijven denken.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur,
Ton de Ruijter

KNMvD-verkiezingen 2005

Kandidaten bestuur en raad van toezicht van de KNMvD

De verkiezingenkoorts neemt toe naarmate het jaar 2005 vordert. Op vrijdag 7 oktober weten we wie in het bestuur en de raad van toezicht zitting kunnen nemen. In dit nummer van het Tijdschrift wordt een belangrijke stap op weg naar de verkiezingen gezet: de introductie van de kandidaten. Tot 1 juli 2005 kunt u uw clusterkeuze maken en in september uw kandidaatkeuze. Meer informatie over de procedure rondom de verkiezingen vindt u in de Nieuwsbrief verkiezingen op de KNMvD-website, klik op [Actueel] en vervolgens op [Publicaties].

Kandidaten bestuur uit cluster 1: koppelgehouden dieren

Groep Practici Grote Huisdieren, Groep Varkensgezondheidszorg,
Groep Geneeskunde van het Rund en Groep Pluimveewetenschappen

W.G. van den Ekker (Wiel), Geffen



- Werkzaam als landbouwhuisdierenpracticus in Oss
- Bestuurslid KNMvD
- Tot 2005 voorzitter van de Groep Geneeskunde van het Rund

De juiste kandidaat voor cluster 1!

Sinds 1987 ben ik werkzaam in een landbouwhuisdierenpraktijk in het Brabantse Oss. Ik houd me daar voornamelijk bezig met melkvee en in mindere mate met varkens, paarden en kleine herkauwers.

Als practicus in de landbouwhuisdieren beleef je als geen ander wat er allemaal leeft in deze sector. Het is uitermate belangrijk dat deze practici goed vertegenwoordigd blijven in het bestuur van de KNMvD. Zij kunnen het beste inschatten wat de consequenties zijn van het implementeren van regelgeving, zowel voor zichzelf alsook voor de sector waarin ze werkzaam zijn.

Tijdens de afgelopen periode als bestuurslid en voorzitter van de Groep Geneeskunde van het Rund én als bestuurslid van het bestuur van de KNMvD heb ik een behoorlijke dosis bestuurservaring op kunnen doen. Ook heeft het mij de mogelijkheid gegeven om een uitgebreid netwerk op te bouwen, hetgeen voor een bestuurder vaak enorm nuttig blijkt te zijn.

Als huidig bestuurslid van de KNMvD heb ik twee taken in mijn portefeuille die voor onze beroepsgroep (met name werkzaam in de voedselproducerende sector) erg belangrijk zijn voor de nabije toekomst, te weten het kwaliteitsbeleid en de voorschrijfplicht voor diergeneesmiddelen. Met beide onderwerpen zijn we naar mijn gevoel nu op de goede weg, ook al dient er nog veel te gebeuren.

Het beroep dierenarts heeft in het verleden aan aanzien ingeboet, hetgeen ik zeer onterecht vind. Ik zie het dan ook duidelijk als mijn taak om dit aanzien weer te verhogen, zodat het beroep dierenarts voor eenieder leuk blijft en ik denk dat we daar de afgelopen jaren hard aan gewerkt hebben. Ik hoop dan ook dat ik opnieuw de kans krijg van de leden van de KNMvD om verder te bouwen aan een goede toekomst voor onze beroepsgroep.

G.J. Eringa, (Gauke) Steenwijkerwold



- Werkzaam bij Dierenkliniek De Woldberg te Steenwijk
- Dagelijks bestuur van de praktijk

Keuze verkiezingen

Op deze manier hoop ik mijn steentje bij te dragen aan organisatorisch veterinair Nederland, in dit geval de KNMvD.

Als ik vijf jaar terugkijk, dan is er bij ons in de praktijk ontzettend veel veranderd. Van één locatie met vijf dierenartsen en twee assistentes naar drie locaties met tien dierenartsen en elf assistentes. Dit betekent een compleet andere organisatie met alle problemen (en voordelen) van dien.

Maar je bent er direct bij betrokken en ziet duidelijk wat er gebeurt.

Binnen de KNMvD gebeurt ook heel veel, echter op praktijkniveau staat dat in eerste instantie veel verder van je af. Pas als een beslissing genomen is, ga je je afvragen: wat betekent dit voor mij en voor onze praktijk?

Echter dit voorwerk moet ook gebeuren en daar wil ik mij de komende tijd voor inzetten.

A.J.G. den Hertog (Arjan), Steenderen



- Werkzaam bij De Graafschap Dierenartsen te Steenderen
- Voorzitter Groep Practici Grote Huisdieren
- Lid Werkgroep Veterinair Antibioticum Gebruik
- Lid Werkgroep Voorkoming Arbeidsongeschiktheid

Na zes jaar bestuurslid van de Groep Practici Grote Huisdieren geweest te zijn, waarvan de eerste drie als secretaris en de laatste drie als voorzitter, is het dingen naar een bestuursfunctie in het bestuur van de KNMvD een heel logische stap voor mij. Samen met de andere bestuurders heb ik de belangen van de landbouwhuisdieren-dierenarts en zijn of haar praktijk de afgelopen jaren behartigd. Onderwerpen als arbeidsongeschiktheid, werkgevers/werknemers, de veterinaire apotheek (POM / non-POM) en kwaliteitsbeleid zijn onderwerpen die mij zeer aanspreken en die erg belangrijk zijn voor het functioneren van de dierenarts werkend in een grote gedifferentieerde praktijk, maar zeker ook voor de collegae die in grote en kleine gemengde praktijken werken.
Gezien de vele veranderingen die plaatsvinden in de landbouw maar ook in de praktijken, is het belangrijk dat de problemen die zich daarbij voordoen verwoord worden binnen het bestuur.
Mijn doel in het bestuur is om juist dit geluid te laten horen, zowel binnen als buiten het bestuur, en te proberen om het korte termijnbeleid en lange termijnbeleid op elkaar af te stemmen.

A. Piebes (Arend), Coevorden



- Werkzaam bij Diergeneeskundig Centrum Zuidoost-Drenthe te Coevorden
- Bestuurslid werkgeversvereniging BPW

Waarom een functie als bestuurslid van de KNMvD?
Tot nu toe heb ik mij veelal beziggehouden met projectmatige zaken, dingen die mijn belangstelling hadden en vooral van belang waren voor de dagelijkse praktijk.
Bij het mogelijk maken van het zelf enten door varkenshouders werd ik voor het eerst geconfronteerd met organisaties als LTO en de Vakbond voor Varkenshouders. Dat vond ik een boeiende aangelegenheid. Voor mij was dit een vorm van pro-actief bezig zijn met onder andere de bedoeling de concurrentie tussen de praktijken eerlijker te maken, maar ook om de kwaliteit van het praktijkwerk te verbeteren.
En laten we eerlijk zijn: het wordt steeds lastiger uitsluitend praktijkwerkzaamheden te verrichten in onze wereld vol van veranderingen. Alsof je van de zijlijn meekijkt.
Mijn handen zijn steeds meer gaan jeuken om zelf ook een bijdrage te leveren. Met name ook om het beroep in alle facetten te behouden voor diegenen, die na ons komen. Niet alleen door consolidatie van onze verworvenheden, maar ook door te pogen de praktijk zo te vernieuwen dat deze weer aansluit bij de steeds veranderende markt. Dit zal niet eenvoudig zijn, maar voor mij zeker een poging waard.
Kwaliteitsdenken, aansprakelijkheid, bijna onbetaalbare premies van de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, goodwillproblematiek, communicatie tussen bestuur en leden, praktijkmanagement, POM en non-POM, allemaal zaken die dringend aandacht eisen. Welke aandacht ik gaarne zal geven.
Ik wens u wijsheid bij uw keuze van de bestuursleden.

Kandidaten bestuur uit cluster 2: individueel gehouden dieren

Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren en Groep Geneeskunde van het Paard

M.A. von Brucken Fock (Menno), Almelo



- Werkzaam als practicus gezelschapsdieren te Almelo
- Lid Werkgroep Bijzondere Dieren

Tegen welke achtergrond stel ik mij kandidaat?

- Geen beroep is zo sterk veranderd als dat van dierenarts.
- Vele collega's hebben moeite al deze veranderingen 'bij te benen'.
- Om deze zeer gevarieerde beroepsgroep goed te kunnen voorlichten en belangen van alle beroepsbeoefenaren te kunnen behartigen is een slagvaardig (semi)professioneel bestuur nodig dat een brede samenstelling heeft.
- Om aan alle uitdagingen, nationaal en internationaal, betrekking hebbende op onze beroepsgroep het hoofd te kunnen bieden, zal veel menskracht nodig zijn. In een tijd dat steeds minder mensen bereid zijn dit soort werk te verrichten, is dit voor mij het juiste moment om mij spontaan maar weloverwogen aan te melden.
- Goede communicatie met de achterban is een voorwaarde voor goed functioneren als bestuur(slid).

Na acht jaar als practicus in de gemengde praktijk te hebben gewerkt, ben ik vanaf 1990 uitsluitend werkzaam in de gezelschapsdierenpraktijk. Als student ben ik actief bestuurder geweest in Faculteitsbestuur en Universiteitsraad. In Almelo ben ik onder andere bestuurslid geweest binnen onze hockeyvereniging, de afdeling Almelo van 'de dierenbescherming' en momenteel lid van de 'board' van de lokale Lions club. Goed besturen in de huidige tijd is een bijzonder moeilijke opgave en vergt mijns inziens een zekere mate van continuïteit. Alhoewel teveel wisselingen in een bestuur niet wenselijk is, moeten er wel regelmatig vervangingen plaatsvinden om een bestuur 'scherp' en kritisch te houden. Daarnaast ben ik van mening dat een verkiezing zonder keuzemogelijkheden geen volwaardige verkiezing is. Het feit dat eenderde deel van de dierenartsen die hun stem heeft uitgebracht zich tegen het voorgenomen kwaliteitsbeleid heeft uitgesproken, geeft eens te meer aan hoe verdeeld onze beroepsgroep is en hoe belangrijk goede communicatie in de komende jaren zal zijn! Juist daarvoor wil ik mij sterk maken.

H.R.C. Gostelie (Erik), Haaften



- Bestuurslid KNMvD
- Voorzitter Groep Geneeskunde van het Paard

De laatste vier jaar heb ik veel veterinair-bestuurlijk werk verricht als voorzitter van de Groep Paard, als penningmeester van de KNMvD, als adviseur van de Sectorraad Paard en als bestuurslid van de Stichting Pensioenfonds voor Dierenartsen en de Unie van Beroepsbeoefenaren. Natuurlijk waren er ook de nodige commissies en werkgroepen waar je als bestuurslid intensief deel van uit hebt gemaakt en die hun vruchten hebben afgeworpen. Het waren zeer leerzame en nuttige jaren. Wij zijn met de verschillende besturen goed doorgekanteld. Er is veel werk verzet en er zijn vele grote maar ook kleinere problemen opgelost. Mijn studie MBA heeft mij op bedrijfseconomisch gebied enorm geholpen bij het professioneel aanpakken van de aangeboden werkzaamheden.
Toch zijn er nog vele werkzaamheden te verrichten en moeten nog de nodige uitgewerkte plannen worden geïmplementeerd. Als ervaren bestuurslid van de KNMvD heb ik nog een taak te vervullen. Ik zou heel graag de goede zaken waar wij mee bezig waren en zijn op een verantwoorde manier willen afmaken. Ik opteer derhalve voor een tweede ambtstermijn van drie jaar als bestuurlid van de KNMvD. De Groep Geneeskunde van het Paard steunt deze keuze en heeft mij wederom als kandidaat voorgesteld.

H. van Herpen (Hans), Vught



- Zelfstandig werkend specialist bij Veterinair Specialisten Oisterwijk
- Bestuurslid KNMvD

De afgelopen drie jaar zijn voorbij gevlogen. Mogelijk zou je kunnen concluderen dat besturen je dan goed bevalt, dat spreek ik niet tegen en bevestig het ook niet. Het bestuur is een plezierige club waar hard gewerkt wordt. Dat heeft mijns inziens ook wel wat opgeleverd. De uitstraling van de vereniging, een nieuw gebouw en een nieuwe directeur, een professionelere uitstraling heeft alles behoorlijk verbeterd.
Met genoegen heb ik afscheid genomen van de ISO-certificering, een onmogelijk gedrocht, helaas verdient de manier waarop niet de schoonheidsprijs.
Wat moet de toekomst brengen? Een hoger 'ANWB voor Dierenartsen-gehalte' denk ik. Meer ondersteuning, richtingaanwijzers en pech onderweg hulp.
Met de KNMvD op (de) weg! En veel voorspoed voor heel de vereniging, Santé.

L.J. den Otter (Leen), Rhoon



- Werkzaam als gezelschapsdierenpracticus bij Dierenkliniek Den Otter in Rhoon
- Bestuurslid KNMvD
- Tot 2005 voorzitter van de Groep Geneeskunde Gezelschapsdieren
- Initiatiefnemer en medeorganisator van Château Veterinair, het jaarlijkse symposium in Rhoon
- Medebestuurslid van diverse culturele instellingen

Met veel genoegen kijk ik terug op mijn bestuurslidmaatschap, we hebben gedurende die periode voor de gezelschapsdierenartsen een veel betere positie binnen de KNMvD gecreëerd. Ook naar buiten toe hebben we getracht het beroep onder de aandacht van het publiek te brengen, bijvoorbeeld via de 'Week van het Huisdier' die steeds meer aandacht krijgt. Het is mijns inziens een prachtige mogelijkheid om het publiek voor te lichten over het verantwoord houden van huisdieren en vooral de samenwerking met de gehele huisdierenbranche ervaar ik als zeer waardevol.
Op het ogenblik is het niet eenvoudig om de beroepsgroep te besturen, aangezien de meningen vaak zeer verdeeld zijn. Beleid heeft alleen kans van slagen als het door de leden wordt herkend en gedragen. De perikelen rond de certificering en erkenning hebben ons dat nog eens goed duidelijk gemaakt. Toch ben ik van mening dat met een 'no-nonsense' aanpak ook trajecten als certificering goed opgelost kunnen worden. In landen om ons heen valt er op dit gebied veel te leren en we zullen meer tijd moeten steken in het opbouwen en onderhouden van internationale contacten.
De KNMvD toont nog te weinig haar eigen gezicht en maakt niet altijd duidelijk waar zij voor staat. Wel wordt er steeds vaker een beroep op de dierenartsen gedaan en wij moeten beter aangeven wanneer we wel en niet (bijvoorbeeld: 'hondenbelasting', 'ruiming van gezonde dieren') onze medewerking willen verlenen.
Als belangrijkste functie van de KNMvD zie ik de belangenbehartiging van de leden en dit wordt nog onvoldoende gedaan of wordt door de leden niet herkend. Dit gegeven stelt de komende tijd hoge eisen aan het bureau maar vooral aan het bestuur.
Daarnaast zal de communicatie met de leden sterk verbeterd moeten worden en gelukkig wordt er aan dit traject op het ogenblik al hard gewerkt.
De zaken zullen professioneel aangepakt moeten worden en het beleid moet duidelijk en herkenbaar zijn voor de leden. Ik zie het dan ook als een uitdaging om dit beleid mede te ontwikkelen, al ben ik direct bereid toe te geven dat dit geen makkelijke opdracht zal zijn.

Kandidaten bestuur uit cluster 3: volksgezondheid en bedrijfsleven

Groep Gezondheids- en Kwaliteitszorg en Groep Dierenartsen werkzaam in het Bedrijfsleven

J.F.G. Maathuis (Hans), Sprundel

- Sinds 2002 zelfstandig werkzaam op het gebied van advisering, ondersteuning, training en reorganisatie van praktijken en organisaties die behoefte hebben aan een beter resultaat met behoud van een goede werksfeer
- Sinds 2003 NMI erkend mediator
- Studerend voor Bachelor in de bedrijfskunde

Een sterke arbeidsmarktpositie voor dierenartsen



De grenzen tussen bedrijfsleven, overheid en praktijk vervagen. Steeds meer dierenartsen zijn niet hun hele loopbaan werkzaam als practicus. Binnen de praktijken groeit het besef dat men in een onderneming werkt.
Daarom kan Hans Maathuis zich zeer goed vinden in het streven van de groep Dierenartsen in het Bedrijfsleven (DIB):

- een sterke nationale en internationale arbeidsmarktpositie;
- inzetbaarheid op een zo breed mogelijk werkterrein;
- goede en flexibele carrière- en toekomstmogelijkheden;
- salariëring overeenkomstig de landelijke beloningstrend van academici;
- een goede balans tussen werk en privé;
- invloed als beroepsgroep op de maatschappij en de nationale c.q. Europese politiek.

(Zie voor de complete beleidsvisie 2005: www.knmvd.nl onder groepen/DIB)

Speerpunten om dit te bereiken:

- transparantie, openheid, professionaliteit, integriteit en (sociale) verantwoordelijkheid en betrokkenheid zijn kernbegrippen in de maatschappij van nu. Deze moeten dus ook in de KNMvD worden gestimuleerd;
- snel komen tot een CAO met marktconforme salarissen;
- het verplichte pensioen afschaffen en samen met de WAO regelen in de CAO;
- erkenningsregelingen moeten aan de vraag van de markt voldoen. De KNMvD moet hierin een pro-actieve rol spelen maar niet voor de troepen uitlopen;
- na- en bijscholing moeten krachtig worden gestimuleerd;
- naast deskundigheid moet de dierenarts van nu ook beschikken over voldoende communicatieve en sociale vaardigheden;
- de KNMvD ontwikkelt een beleidsvisie voor de volgende onderwerpen: biotechnologie, dierziektebestrijding en transport van dieren;
- ontwikkeling en beschikbaarheid van kengetallen krijgen een hoge prioriteit.

Hans Maathuis is een gemotiveerde, gedreven en integere teamspeler, die gewend is voor te gaan in het bereiken van doelstellingen. Met zijn brede ervaring als practicus, ondernemer en bestuurder is hij een zeer geschikte kandidaat voor het KNMvD-bestuur.

Dr. M.A. Willemen (Maarten), Olburgen



- Werkzaam bij cluster Strategieontwikkeling van de Voedsel en Waren Autoriteit
- Lid hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde
- Tot 2002 lid Algemeen Bestuur namens Groep Veterinaire Specialisten

Lang leve de diversiteit!

De verschillen tussen groepen dierenartsen lijken groter te worden dan de overeenkomsten. Voor de buitenwereld ligt dat anders en het belang van één overkoepelende vereniging is daarom onveranderd groot, vooral bij dossiers als dierziekten, dierenwelzijn en volksgezondheid. De KNMvD kan haar overkoepelende positie echter alleen behouden, wanneer zij binnenshuis onderscheid durft te maken tussen de verschillende 'bloedgroepen'. Onze beroepsorganisatie moet voor haar leden niet persé producten willen maken, of diensten willen leveren, die door iederéén kunnen worden afgenomen.
Niemand heeft bijvoorbeeld behoefte aan een universeel kwaliteitssysteem. De ontwikkeling ervan is bijna de splijtzwam geworden voor onze vereniging. Laat onvermijdelijke kwaliteitssystemen zich vooral ontwikkelen dicht bij de leden, op het niveau van de verschillende Groepen. Zij kennen hun achterban en de markt het beste. Het bestuur van de KNMvD moet deze ontwikkeling ondersteunen, onder andere met een strategische visie en door het onderhouden van relaties met de buitenwereld.
Het bestuur van de KNMvD ondersteunt een moderne en open verenigingsvorm, zonder te streven naar interne eensgezindheid. Zij staat bij voortduring voor het vraagstuk van de wolf, de geit en de kool, die naar de overkant van het water willen. Alleen wanneer je de verschillen tussen deze drie kent en respecteert, is de oplossing voor een veilige overtocht binnen handbereik. Alles in één keer in een bootje proppen kan niet; er zal wat vaker heen en weer moeten worden gevaren. Wanneer zodoende veilig de overzijde is bereikt, wordt het bootje door iedereen (ook door de buitenwereld) erkend als een nuttig vervoersmiddel en de wolf, de geit en de kool zullen worden geprezen voor hun wijze besluit om niet te gaan zwemmen.
Ik wil graag voor u mee roeien.

Kandidaten raad van toezicht uit regio noord

Groningen, Friesland, Drenthe

P.J.M. Egberink (Peter), Ee



- Werkzaam als rundveepracticus te Dokkum e.o.
- Lid raad van toezicht KNMvD

Ik zit vanaf de kanteling in de raad van toezicht en heb deze zien groeien tot een volwaardig bestuursorgaan, dat van een gepaste afstand het reilen en zeilen van het KNMvD-bestuur in de gaten houdt. De houding is kritisch en daar waar nodig wordt het bestuur verzocht om met andere voorstellen te komen, danwel een andere richting in te slaan.
Door het werken vanuit een gemengde praktijk in het uitgesproken rundveegebied van Noordoost-Friesland en de vele contacten die daaruit volgen, denk ik dat ik de belangen voor de dierenarts in het algemeen en de rundveedierenarts in het bijzonder goed kan behartigen. Zo is vanuit de RvT goed in de gaten te houden of het bestuur van onze vereniging, die we hard nodig hebben in de huidige maatschappij, de juiste koers vaart.

J.H.J.M. De Jong-Rockland (Anneke), Sappemeer



- gezelschapsdierenpracticus bij DAP Midden Groningen.
- Lid raad van toezicht KNMvD.
- Inmiddels bijna 18 jaar werkzaam als gezelschapsdierenarts in de gemengde praktijk

In de raad van toezicht zittend zie ik van dichtbij hoe moeilijk en moeizaam de communicatie met de leden nog steeds gaat. Kritiek is dus welkom want dat is aanleiding tot een gesprek en gedachtenwisseling. Er moet rekening gehouden worden met de groepen die niet in de bestuurslagen vertegenwoordigd zijn, zoals de gemengde en eenmanspraktijk, de parttimers en vrouwen en natuurlijk de belangstellende 'senioren'. Om aandacht voor deze punten te kunnen blijven vragen wil ik voor een tweede periode zitting nemen in de raad van toezicht.

Kandidaten voor raad van toezicht uit regio oost

Overijssel, Flevoland, Gelderland

M.A.M. Boereboom (Marcel) , Ruurlo



- Werkzaam als pluimveedierenarts bij DAP De Achterhoek te Ruurlo

Sinds acht jaar ben ik werkzaam in een dierenartsenpraktijk die zich vanaf haar oprichting uitsluitend heeft toegelegd op de pluimveegezondheidszorg. Samen met mijn collega's ben ik werkzaam in de volle breedte in de keten van broedei, opfok, vermeerdering, leg, vleesproductie tot en met de slachterij.
Ook voor de KNMvD zijn maatwerk en specialisatie in de veterinaire wereld noodzakelijk om aan de verwachtingen te voldoen van onze beroepsgroep, de klant, de consument en overheid.

Binnen deze dynamiek moeten wij daarom openstaan voor vernieuwingen en geen afwachtende houding aannemen. Pro-actief werken moet een bijdrage leveren aan de nieuwe richting en structuur van de KNMvD. Primair verantwoordelijk hiervoor is het bestuur, maar belangrijk is dat de leden van de raad van toezicht haar controlerende taak uitoefenen in overeenstemming met de wens van de leden van de Maatschappij.
Juist dit laatste, de wens van leden, verdient de meeste aandacht en niet persoonlijk gewin en ik wil mij hiervoor dan ook volledig inzetten.
Indien u mij een kans geeft als lid van de raad van toezicht mag u mij hierop aanspreken en tot verantwoording roepen als ik hierin verzaak!

A.J.H. Bruns (André), Zevenaar



- Werkzaam in (eigen) gezelschapsdierenpraktijk in Zevenaar

De hedendaagse dierenarts dient zich met allerlei zaken bezig te houden. De feitelijke diergeneeskunde lijkt soms wel steeds meer van ondergeschikt belang te zijn. Ik houd van ons vak en hoop door mijn bijdrage in de raad van toezicht dat de KNMvD er alles aan doet dit werkplezier voor u in stand te houden of te verbeteren.

M.L.T. Fisscher-Peters (Marie-Louise), Enschede

- Veterinair deskundige VWA/Keuringsdienst van Waren
- Lid raad van toezicht KNMvD

De beroepsgroep van dierenartsen heeft altijd mijn warme belangstelling gehad. Vooral in deze roerige tijd, lijkt het mij meer dan ooit noodzakelijk om gezamenlijk op te trekken en de krachten te bundelen. Vanuit mijn werkzaamheden als toezichthouder op de voedselveiligheid en daarmee de gehele voedselketen van feed tot food overziend, heb ik een expertise die ik graag wil inzetten.
De KNMvD heeft zich in de afgelopen jaren tot een steeds professionelere organisatie ontwikkeld. De KNMvD moet zich meer dan ooit bewust zijn van de belangrijke maatschappelijke functie van onze beroepsgroep en de daarvoor onmisbare eenheid van deze groep. Ik voel mij zeer gemotiveerd om met enthousiaste collega's een tweede periode als lid van de RvT in te gaan.

Dr. C. van Maanen (Kees), Rijssen



- Werkzaam bij Gezondheidsdienst voor Dieren in Deventer als viroloog en hoofd afdeling Research & Development
- Lid subcommissie medisch-veterinair van de COGEM

Ik ben vanaf mijn afstuderen lid van de KNMvD geweest, maar heb tot op heden nooit actief mijn energie gestoken in onze beroepsorganisatie. Gezien mijn betrokkenheid bij met name landbouwhuisdieren, onder andere tweedelijns diagnostiek en vrijwillige en verplichte bestrijdingsprogramma's en monitoring, zie ik een reductie in aantallen bedrijven optreden gepaard gaand met schaalvergroting en verdere professionalisering. Tevens is het belang van early warning systemen groter dan ooit, waarin de practicus een belangrijke rol speelt.
Om als beroepsgroep hierbij een significante rol te kunnen spelen is het van belang niet te blijven steken in de waan van de dag, maar een toekomstvisie te ontwikkelen en steeds te blijven bijstellen waarin de rol en meerwaarde van onze beroepsgroep naast alle andere spelers in het veld duidelijk is en blijft. Heldere profilering is daarbij noodzakelijk, waarbij voor mij zaken als kwaliteit, toegevoegde waarde, pro-actief beleid belangrijker zijn dan belangenbescherming sec. Vanuit die optiek wil ik graag mijn steentje bijdragen namens de regio oost door mij te kandideren voor de raad van toezicht.

A. Mostert (Bert), Hellendoorn



- Werkzaam als practicus in een gemengde praktijk in Hellendoorn
- lid raad van toezicht KNMvD

Hoewel ik dat drie jaar geleden niet van plan was, heb ik nu toch volmondig ja gezegd op het verzoek om mij voor een tweede termijn verkiesbaar te stellen voor de raad van toezicht. Ten eerste omdat het lid zijn van deze raad interessant is en nuttig en gelukkig ook heel vaak leuk. Ten tweede omdat ongeveer de helft van het aantal leden van deze raad statutair niet meer herkozen kan worden en enige ervaring en expertise voor de volgende raad, naar mijn mening, wel van belang is.
De raad van toezicht was ruim drie jaar geleden voor de KNMvD een volstrekt nieuw fenomeen. Over de taak van de raad waren de statuten redelijk duidelijk. Over de uitvoering van die taak was echter heel weinig beschreven.
Met enthousiasme heeft de, toen nieuwe, raad zich gestort op het duidelijker formuleren en profileren van zijn taak en functie. 'Wat doet en is de raad van toezicht wel en wat niet'. Ook is er een werkwijze voor de nieuwe raad ontwikkeld. Er zijn vergevorderde plannen om de leden van de raad een, specifiek op hun taak gerichte, opleiding te geven.
De raad van toezicht heeft de afgelopen drie jaar bewezen een belangrijke en specifieke, functie te hebben binnen de KNMvD.

Henk Jan Ormel



- lid Tweede Kamer der Staten-Generaal
- lid raad van toezicht Rabobank Graafschap-west
- lid adviesraad 't Onderholt, agrarische natuurvereniging

In mijn huidige functie als Tweede Kamerlid merk ik hoe belangrijk het is als een beroepsgroep goed georganiseerd is. Dierenartsen hebben een goed imago en dat wordt mede veroorzaakt door de eendracht die in de belangenbehartiging naar buiten uitgestraald wordt. De ontwikkelingen in de diergeneeskunde, veranderingen in de samenleving en de diversiteit van het ledenbestand van de KNMvD maken het lastiger om die eenheid te behouden. Het is mijn vaste overtuiging dat die eenheid noodzakelijk blijft voor de gehele beroepsgroep. Ik ben nu Kamerlid, maar ik blijf dierenarts en ik wil graag een bijdrage leveren aan de antwoorden die onze vertegenwoordigers moeten vinden op de vele uitdagingen die op de dierenarts in al haar/zijn verscheidenheid afkomen.

Kandidaten raad van toezicht uit regio west

Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht

J. Borgmeier (John), Noordwijkerhout



- Werkzaam bij Voedsel en Waren Autoriteit, hoofd van de afdeling Centrale Interne Audit van de VWA
- Van 1997 tot heden respectievelijk lid van het Hoofdbestuur en bestuur van de KNMvD

Bij de bestuurlijke verandering van de KNMvD drie jaar geleden werd de raad van toezicht als een onafhankelijk controle-instrument van de leden op 'het besturen' gezien. In de dagelijkse praktijk is de raad in de afgelopen drie jaar in deze belangrijke rol gegroeid. De leden maken de dienst uit binnen de vereniging, het bestuur moet daar het beleid op afstemmen. Soms geeft dit spanning en herkennen de leden zich niet in het gevoerde beleid. De raad is een belangrijk instrument om dit proces te bewaken. Door mijn bestuurlijke ervaring meen ik een goede inhoudelijke bijdrage aan deze taak binnen de raad van toezicht te kunnen leveren.

F.X.M.M. Cremers (Frans), Voorschoten



- Tot 1995 werkzaam geweest als landelijk specialist pluimveevlees en wild te Den Haag/Voorburg, daarna teruggetreden
- Vanaf 2004 promotor seniorenbeleid
- Dierenartsen Netwerk, 1992-2002

Volgt de KNMvD actief sinds 1970 door aanwezigheid op allerlei vergaderingen en deelneming in allerlei functies. Heeft hierdoor en door vervullen van andere maatschappelijke functies bestuurlijke ervaring opgebouwd en wil zich inzetten om het bestuur van de KNMvD op een positief kritische manier te toetsen.

C.W. Davidse (Wim), Hardinxveld-Giessendam



- Werkzaam als practicus in een gemengde praktijk (herkauwers en gezelschapsdieren) in Hardinxveld-Giessendam (Alblasserwaard)
- Bestuurlijk werkzaam geweest in de Afdeling Zuid-Holland, als secretaris en voorzitter
- Sinds drie jaar lid van de raad van toezicht (vice-voorzitter)

De afgelopen drie jaren heb ik samen met de andere twaalf leden van de raad van toezicht mijn bijdrage geleverd aan de taken en de opbouw van de functies van deze raad. Ik heb het gevoel dat dit laatste zeker nog niet af is. Daarom heb ik mij opnieuw verkiesbaar gesteld.
Ik ben de vorige verkiezingen in gegaan met het motto "alleen door samenwerking kunnen we de diergeneeskunde in Nederland op een hoger niveau brengen". Hoe actueel en moeilijk blijkt dat te zijn, vooral wanneer het economisch slechter gaat. De KNMvD zal alles uit de kast moeten halen om de samenwerking van dierenartsen te bevorderen.
Andere punten van aandacht moeten zijn:

- de verplichtingen die het houden van dieren met zich meebrengt;
- de belangen van de kleinere praktijken en gemengde praktijken in onze regio west, maar ook daarbuiten;
- werken in de diergeneeskunde, waar werkplezier, waardering en samenwerking belangrijke items moeten zijn binnen de realiteit van economie en regelgeving.

A. Fennema, (Anton), Oud-Beijerland



- Gezelschapsdierenpracticus in Oud-Beijerland
- Beheerder van de websites *www.dierlief.nl* en *www.horsesupply.nl*
- Al jaren bestuurlijk actief binnen de KNMvD, onder meer in de raad van toezicht

Ik ben sinds de oprichting, drie jaar geleden, actief in de raad van toezicht. Door de drie voorgaande jaren heb ik goed zicht op het reilen en zeilen van het bestuur. Dat is de ervaring die ik de komende drie jaar meebreng in de raad van toezicht. Door mijn verleden in de gemengde praktijk, mijn verleden als dierenarts in loondienst, en mijn huidige werk als gezelschapsdierenpracticus en werkgever, ben ik van mening dat ik alle geledingen goed kan vertegenwoordigen.
Als practitioner was ik zelfs even verbonden aan het bedrijfsleven. Een grote beroepsvereniging die alle dierenartsen goed vertegenwoordigt vind ik van essentieel belang voor onze beroepsgroep. Versnippering en minder ledenaanwas zijn zaken die te allen tijde bestreden dienen te worden.
De omslag in het kwaliteitsbeleid en het beter luisteren naar de leden juich ik dan ook toe. Ik vind wel dat er voor de KNMvD een taak ligt in het kwaliteitsbeleid en dat we niet alles wat er op het gebied van kwaliteitsbeleid reeds is weg moeten gooien.
Aan de nieuwe periode die komen gaat wil ik graag mijn steentje bijdragen als ik gekozen word.

G. Huijser van Reenen (Frits), Midwoud



- Werkzaam als practicus gezelschapsdieren sinds 2000, daarvoor als gemengd practicus in een maatschap
- Lid raad van toezicht KNMvD
- Oud-lid Hoofdbestuur KNMvD

Ik heb sympathie voor homeopathie, acupunctuur en overige additieve therapieën. Ik denk dat ik met mijn bestuurlijke ervaring een positieve bijdrage kan leveren aan de beroepsgroep. Daarom stel ik mij beschikbaar voor de raad van toezicht.

N.J. Heutink-Mastenbroek (Nicole), Giessenburg (ZH)



- Momenteel fulltime studerend en daarnaast freelance docent communicatieve en sociale vaardigheden Faculteit der Diergeneeskunde
- Student Arbeids en Organisatie psychologie
- Bestuur Rabobank Giessenlanden
- Bestuur regio west KNMvD

Het KNMvD-bestuur heeft al haar voelhorens uit staan om beleid te maken dat gedragen wordt door haar leden. Het lijkt mij boeiend maar vooral ook noodzakelijk om toe te zien dat het beleid dat door haar gemaakt wordt en door de leden is goedgekeurd, ook correct en standvastig uitgevoerd wordt en dat gedane toezeggingen worden nagekomen. Hierop kunt u mij aanspreken.
Het lijkt me tevens een taak van de leden van de raad van toezicht voeling te houden met de zeer diverse achterban van onze beroepsvereniging, zodat zij erop kunnen toezien dat het beleid van de KNMvD voldoende draagkracht ondervindt. De leden van de raad van toezicht moeten dan ook uit alle beroepsvelden gekozen worden of, van alle markten thuis zijn. Ik denk dat ik in ieder geval van vele markten thuis ben, en hoop dat ik met de wortels in de praktijk en de toekomst in advisering op het gebied van arbeid en organisatie een positieve bijdrage kan leveren aan het functioneren van de raad van toezicht.
En 'last but not least' bleek op de laatste besturendag weer eens dat de feminisatie van de beroepsgroep in ieder geval nog niet doorgedrongen is tot de diverse gremia van de KNMvD.
Hoogste tijd voor een vrouw in de raad van toezicht namens de regio west dus.

J.C.P. van Mameren (Jan), Amersfoort



- In 1990 eigen bedrijf Emax Nederland b.v. opgericht. Emax is een import-/distributiebedrijf voor vrij verkrijgbare diergeneesmiddelen voor gezelschapsdieren. Recent heb ik mijn bedrijf verkocht aan een Franse multinational.
- Voorzitter Groep Dierenartsen in Bedrijfsleven
- Lid Sociaal Economische Commissie KNMvD
- Lid hoofdbestuur en leverancierscommissie DIBEVO (dierenspeciaalzakenbranche)

Als voorzitter van de Groep Dierenartsen in Bedrijfsleven (DIB) onderschrijf ik de door DIB ontwikkelde beleidsvisie volledig. U kunt deze beleidsvisie nalezen op *www.knmvd.nl* bij de Groep DIB.
Binnen de raad van toezicht wil ik toezien op en mij hard maken voor de volgende punten:

- de CAO, met marktconforme salarissen voor dierenartsen, komt er zo snel mogelijk;
- schaf het verplichte pensioen af en regel het pensioen per CAO;
- pensioen en WAO worden gezamenlijk geregeld;
- Schaf erkenningen af en maak nascholing verplicht;
- KNMvD ontwikkelt een beleidsvisie voor de volgende onderwerpen: biotechnologie, dierziektebestrijding en transport dieren
- praktijkkengetallen krijgen een hoge prioriteit.

Doelstellingen die de KNMvD zich stelt moeten haalbaar zijn en breed gedragen worden. Het volgen van ontwikkelingen en specialisaties in de humane geneeskunde is door de beperkte veterinaire budgetten niet langer mogelijk. We moeten een eigen veterinair gezicht ontwikkelen en onze visie actief maatschappelijk uitdragen.

Dr. M. Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (Marianne), Bilthoven



- Werkzaam als Chef de Clinique Inwendige Ziekten van het Paard bij de Hoofdafdeling Gezondheidszorg Paard.
- Erkend Paardendierenarts sinds 2000 en sinds 2001 Invited Diplomate and Founding Member of the European College of Equine Internal Medicine (ECEIM). Momenteel fungeert zij ook als voorzitter van dit college
- Voorzitter van de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde
- Voorzitter van de Stichting Arbitrage voor Vee en Paarden
- Voorzitter van de Veterinaire Commissie van de KNHS
- Voorzitter van de Cornagecommissie van de KWPN

Goede contacten tussen dierenartsen onderling (universiteit, praktijk, industrie) vindt zij belangrijk in woord en daad. Daarom is zij al 25 jaar lid van de KNMvD en een enthousiast trekker van nascholing, waaronder de basiscursus Erkende Paardendierenarts en de Leidraden.

Kandidaten raad van toezicht uit regio zuid

Zeeland, Brabant, Limburg

J.M. Berger (Jan), Lage Mierde



- Opzetten nascholingscursus voor dierenartsen op basis van een bedrijfsbegeleidingssysteem voor melkvee vanuit Israël. Het systeem gaat uit van het registreren van de meest uiteenlopende gezondheidskenmerken van een koe waarna met behulp van een computerprogramma de gezondheidsstatus van het bedrijf in kaart word gebracht

Na mijn afstuderen ben ik begonnen als algemeen assistent in de groepspraktijk dierenartsen te Diessen. In 1992 ben ik geassocieerd. In de loop der jaren heb ik mij toegelegd op runderen, geiten en paarden. Naast het praktiserende werk was ik binnen de praktijk verantwoordelijk voor ruim 30 man (en vrouw) personeel. Vanaf 1 januari ben vanwege arbeidsongeschiktheid, als gevolg van een hernia in mijn rug, gestopt met het praktiserende werk.

Naar aanleiding van de discussie omtrent de koppeling tussen erkenning en certificering heb ik me opgegeven voor de raad van toezicht. Naar mijn idee is een groot deel van de discussie ontstaan door een moeizame communicatie tussen de leden en het bestuur. Dierenartsen in zijn algemeenheid zijn geen vergaderbeesten maar doeners. Practici gaan het liefst de praktijk in, actief bezig met hun cliënten en patiënten en bestuurlijke zaken laten ze over aan onze beroepsvereniging, daar zijn ze per slot van rekening toch voor!

Als dit bestuur dan 'plotsklaps' met een besluit komt, hebben de meeste van ons daar vaak nog maar weinig of niets van gehoord want de drukke praktijk maakte dat we de besluitvorming hebben gemist.

Het bestuur is vaak teleurgesteld, want ze heeft toch haar uiterste best gedaan om de leden te informeren en de leden zijn ook teleurgesteld. Dit kan toch niet de bedoeling zijn.

Na jaren personeelswerk met veterinairen weet ik hoe moeilijk communicatie tussen partijen is en weet ik dat er geen pasklaar antwoord bestaat. Maar ik ga me inzetten om met het bestuur mee te denken hoe de leden zo goed mogelijk bij belangrijke beslissingen worden betrokken, want gewone zaken moet het bestuur afwerken. Daar zijn ze per slot van rekening toch voor!

Dr. A.J. Breeuwsma (Onno), Venray



- Momenteel veterinair consultant (DutchVet) en bestuursvoorzitter Stichting Maasai (ontwikkelingsproject in Kenia)
- Daarvoor 25 jaar werkzaam geweest bij Intervet, respectievelijk als Research Director en International Project Director Lijst A-ziekten (MKZ, rabiës, varkenspest, AI, et cetera)

Dankzij een brede internationale ervaring als veterinair een goed inzicht in het veterinaire wereldje, zowel wetenschappelijk, praktisch als economisch.
Is goed bekend met (internationale) dierziektenbestrijding en de relevante organisaties. Vindt dat de Nederlandse dierenarts met zijn uitstekende opleiding hoger op de internationale kaart gezet moet worden, middels een internationale erkenning en bevoegdheid. Mede door talrijke bestuurs- en commissiefuncties (onder andere KNMvD, Europese Federaties van dierenartsen en farmaceutische industrie) in staat een evenwichtige en zakelijke afweging te maken van de handel en wandel van onze KNMvD.

E.G. Bruinesse-van Kapsenberg (Liesbeth), Aardenburg



- Werkzaam in de maatschap DAC-West te Oostburg als practicus gezelschapsdieren
- Afdelingsbestuur afdeling Zeeland
- Zes jaar in de raad van toezicht van de lokale Rabobank waarvan drie jaar als voorzitter

De reden van kandidaatstelling heeft meerdere ingangen: wij, dierenartsen van DAC-West willen allen actief betrokken blijven bij het diergeneeskundig gebeuren buiten de praktijk. Dit houdt in dat we per toerbeurt ergens aan deel kunnen nemen. Het is nu mijn beurt en gezien mijn ervaring heb ik ja gezegd op de vraag me kandidaat te willen stellen voor de vacature in de raad van toezicht. Het prille bestaan van de RvT vind ik een extra dimensie geven omdat de dynamiek dan nog groot is. Verder ben ik de mening toegedaan dat een goed functionerende KNMvD van onmisbaar belang is voor onze beroepsgroep. Dit kan alleen maar als de leden ook bereid zijn een steentje bij te dragen in deze organisatie. Ik ben bereid dat te doen en zal indien gekozen mijn best doen deze taak goed te vervullen.

M.K. Buth (Ken), Burgh Haamstede



- Werkzaam in de DAP Schouwen-Duiveland, een gemengde praktijk (80% gezelschapsdieren en 20% paard en landbouwhuisdieren)
- Acht jaar hoofdbestuur van de AUV
- Zes jaar bestuurslid van de Groep Practici Grote Huisdieren
- Acht jaar bestuurslid van de afdeling Zeeland

Na enig 'wikken en wegen', heb ik besloten mezelf kandidaat te stellen als afgevaardigde vanuit de regio zuid voor de invulling van één van de vacatures in de raad van toezicht van de KNMvD.
Onze organisatie, de KNMvD, is een onmisbare instantie die de belangen van de diergeneeskundige beroepsgroep op allerlei niveaus behartigt. Ik vind dat je als lid mede verantwoordelijkheid moet dragen deze vereniging goed te laten functioneren, dus zal je ook open moeten staan voor een functie in deze vereniging. Een opoffering voor 'deze' functie is dat natuurlijk niet, het is een uitdagende functie, allerlei onderwerpen binnen het diergeneeskundig speelveld zullen aan de orde komen, een team van collega's waar je mee gaat samenwerken, dat alles is natuurlijk een plezier en verrijking voor jezelf.
Vorig jaar heb ik na acht jaar intensief en prettig werken afscheid van het hoofdbestuur van de AUV genomen, de tijd die hierdoor vrijgekomen is, is nog niet geheel ingevuld.
De KNMvD is op bestuurlijk gebied mij ook niet geheel vreemd, van 1980-1988 was ik lid van het bestuur van de afdeling Zeeland, ik was toen ook lid van de Tarievencommissie van de KNMvD, vervolgens heb ik zes jaar met veel plezier in het bestuur van de Groep Practici Grote Huisdieren gezeten.
Momenteel ben ik 56 jaar en het is mijn plan tot mijn zestigste in de praktijk door te gaan, zodat ik in ieder geval nog één termijn in de raad van toezicht als practicus zou kunnen functioneren.

E.A. Damen (Erik), Oud Gastel



- Gemengd practicus bij DAP de Vierschaar te Oud Gastel
- Mijn bestuurlijke kwaliteiten/ervaring liggen naast de Junior Kamer en de watersport vooral in het feit dat ik, tot op heden als schipper van mijn zeiljacht, mijn bemanning, het schip en mijzelf, ook na vreselijk slecht weer en zware storm altijd weer in een veilige haven heb gebracht, waar dan ook in Europa

Waarom zou u op mij moeten stemmen als kandidaat voor de raad van toezicht?
De afgelopen periode is velen van ons duidelijk geworden dat het beleid dat door de KNMvD gevoerd wordt ons allen raakt en dat de koers die ingeslagen was, niet de gewenste koers was voor velen van ons.
Ik heb als lid van de Protestgroep geprobeerd deze koers te wijzigen, door als het ware aan de 'Noodrem' te trekken. Dat laatste is goed gelukt en de KNMvD is overstag gegaan. Nu is het aan ons allen om het NOOIT meer zo ver te laten komen.
Ik hoop dat ik als lid van de raad van toezicht, namens u hierop toe mag zien en zodanig ook, namens u de koers bij mag stellen.

K.H. Poppens (Klaas), Vinkenbuurt



- Gemengd practicus bij DAC Balkbrug-Nieuwleusen

Ons beroep (en dat van vele andere zelfstandige dienstverleners) is niet alleen een beroep doch betekent tevens een 'manier van leven'...
De veranderende maatschappij stelt steeds andere eisen aan ons als dienstverlener. Het is voor de kleine zelfstandige van belang hier een weg in te vinden met behoud van zorgkwaliteit en een 'aangepast' privé-leven. Dit aspect heeft mijn speciale belangstelling.

J.Th. Weeda (Jan-Theo), Sterksel



- Erkende rundveedierenarts bij DAP Heeze te Heeze
- Voorzitter Commissie Praktijkvoering KNMvD

Na bijna dertig jaar vanzelfsprekend lid van de Maatschappij, begon ik de laatste twee jaar te twijfelen. Sinds midden jaren '90 hebben wij binnen ons team samen met AUV Advies een kwaliteitsbeleid in gang gezet, zonder ooit de behoefte te voelen een en ander om te zetten in een certificaat. Ik merkte echter dat alleen kritiek hebben makkelijk is maar niet bevredigt. Toen het bestuur besloot tot een ledenraadpleging, en ik weer het gevoel van 'mijn' Maatschappij terugkreeg, wilde ik waar mogelijk mijn energie omzetten in positieve daden. Het beroep op kandidaatstelling kwam bij mij dus op het juiste moment.
Indien ik door de afdeling genomineerd wordt als afgevaardigde naar de raad van toezicht beschouw ik mijzelf als practicus, vanuit een gemengde kleine plattelandspraktijk. Overigens gebiedt de eerlijkheid mij om te zeggen dat ook wij in een vergevorderd stadium zijn naar fusie met een veel grotere praktijk.

In de Nieuwsbrief verkiezingen die te vinden is op de KNMvD-website www.knmvd.nl *is verzuimd de provincie Flevoland op te nemen bij de regio's. Deze omissie is inmiddels hersteld. Flevoland hoort bij de regio oost.*

Bulletin Bestuur en Bureau nummer 4, april 2005

B & B Bulletin

Ontwikkelingen 'POM/non-POM'

Op 29 april jongstleden is er weer overleg geweest tussen overheid en bedrijfsleven. Tijdens deze bijeenkomst stonden de randvoorwaarden rondom het voorschrift en de administratieve last centraal. De belangrijkste vraag die indringend is besproken betreft de noodzakelijkheid om voor alle middelen een (standaard)recept uit te schrijven. Uit de discussie kwam naar voren dat het uitschrijven van recepten alleen verplicht is voor die middelen die niet direct van de dierenarts worden afgenomen. Voor middelen die de dierenarts zelf toedient of die door de dierenarts worden afgegeven, dient de veehouder wel de informatie voor zijn verplichte administratie van de dierenarts mee te krijgen. Deze informatie mag elektronisch aangeleverd worden of dient in ieder geval vanaf het bedrijf direct opvraagbaar te zijn. Recepten zijn in dat geval alleen nodig indien de diergeneesmiddelen niet betrokken worden bij de behandelend dierenarts. Zowel FIDIN, KNMvD en overheid zien wel iets in dit voorstel en de haalbaarheid zal nu verder onderzocht gaan worden. Nadere informatie kunt u vinden op de site onder (KNMvD) diergeneesmiddelenwet.
Opmerkingen, suggesties en/of vragen kunt u kwijt bij de portefeuillehouder Wiel van den Ekker of de bureaumedewerkers Hugo de Groot en Joost van Herten.

Teken de protestbrief hondenbelasting

Op 27 april 2005 heeft Gemeentebelastingen Rotterdam een tweede brief gestuurd naar alle Rotterdamse dierenartsen met het verzoek om binnen drie weken de gegevens van klanten in het bezit van een hond door te geven. Het bestuur van de KNMvD is verbaasd over de plotselinge wijziging van het standpunt van de gemeente Rotterdam. De gemeente wilde in eerste instantie de uitspraak van het hoger beroep afwachten.

Gezien de maatschappelijke positie van de dierenarts, de vertrouwensrelatie met cliënten en de mogelijke gevolgen voor het dierenwelzijn, is een dergelijke informatieplicht wat ons betreft ongewenst. De KNMvD wil deze informatieplicht, die middels het Besluit gegevensverstrekking gemeentelijke belastingheffing uit 1995 aan dierenartsen wordt opgelegd, politiek ter discussie stellen. Om dit te bereiken is er door de KNMvD een protestbrief opgesteld voor minister Remkes van Binnenlandse Zaken, de verantwoordelijke bewindspersoon. Op 24 mei jongstleden zijn de brieven aangeboden aan de vaste kamercommissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de vaste commissie voor Financiën.
Meer informatie: portefeuillehouder Leen den Otter en bureaumedewerker Joost van Herten

Belangengroep Practici Werkgevers bijna een feit

De oprichting van de Belangenvereniging Practici Werkgevers (BPW) verloopt voorspoedig. De statuten en begroting van de Belangenvereniging Practici Werkgevers zijn klaar. Het bezoek aan de notaris om de vereniging op te richten zal een dezer dagen plaatsvinden. Ook de landelijke inventarisatie van hetgeen op dit moment in veterinair Nederland aan arbeidsvoorwaarden gangbaar is, is inmiddels afgerond en door de BPW geëvalueerd . Begin juni wordt het concept CAO-voorstel van de werkgevers door het MKB op papier gezet. De afspraken met Vedias en de BPL over de te volgen onderhandelingsprocedure en de te betrekken partijen worden of zijn eveneens inmiddels gemaakt. Het CAO-traject is in volle gang.
Tijdens de Voorjaarsdagen heeft de BPW via posters en een informatiefolder een oproep gedaan aan de practici werkgevers om zich aan te melden bij de belangengroep. U kunt zich nog steeds aanmelden door een e-mail te sturen naar de secretaris van de BPW: Sjoerd van der Wardt (*contact@dierenkliniekdewetering.nl*). Meldt u zich juist NU aan, want nu wordt er nog gewerkt aan het concept CAO-voorstel. U kunt dan als lid van de BPW uw wensen inzake de nieuwe CAO inbrengen en wellicht ook gerealiseerd zien.
Meer informatie: H.A. Beijer (ha.beijer@chello.nl) voorzitter BPW en bureaumedewerker Marij van Oostrum

Verslaglegging KNMvD in relatie tot de groepen en regio's

CROP Registeraccountants heeft voor het KNMvD-bestuur uitgezocht in hoeverre het KNMvD-bestuur verantwoordelijk is voor de financiële activiteiten van de groepen en regio's. Het bestuur is namelijk wettelijk verplicht de financiële gegevens inzichtelijk te maken. Het bureau onderzoekt samen met de accountant de mogelijkheden de dienstverlening aan de groepen en regio's te verbeteren en uit te breiden. Het is hierbij uitdrukkelijk niet de bedoeling om de beschikking te krijgen over de vermogens van groepen en regio's danwel hun autonomie aan te tasten. Het eerste overleg hierover heeft plaatsgehad op 10 mei jongstleden. Een groot aantal bestuurders van groepen en regio's was hierbij aanwezig.
Meer informatie: portefeuillehouder Erik Gostelie en bureaumedewerker Sjoerd de Vries.

Stand van zaken kwaliteitsbeleid

Drie weken geleden hebben alle leden een stembiljet ontvangen om zich uit te spreken over het voorgenomen kwaliteitsbeleid van de KNMvD. De stembiljetten moeten binnen zijn uiterlijk 23 mei 12.00 uur. Ook bestaat de mogelijkheid te stemmen tijdens de Buitengewone Algemene Vergadering op 25 mei 2005 om 20.00 uur in het Vechthuis te Utrecht.
Meer informatie: portefeuillehouder John Borgmeier en algemeen directeur Herman Geertsen.

In memoriam



Domien H.J. Brus
12 maart 1922 - 24 januari 2005

Domien Brus werd geboren in Lichtenvoorde (Gld) in een echt onderwijsgezin. Zijn vader was hoofd van de R.K. Mulo aldaar. Het gezin telde zes kinderen, van wie twee ook voor het onderwijs kozen.
Hij volgde de Rijks HBS in Winterswijk. Als jongeman uit een RK-gezin was daarvoor de toestemming van de pastoor nodig. In 1940 behaalde hij zijn einddiploma en koos daarna voor diergeneeskunde. Zowel zijn leraar biologie als zijn ouders hadden grote invloed op die keuze. In 1947 behaalde hij zijn dierenartsdiploma en werd assistent bij professor Van der Kaay.
In 1948 kwam hij in dienst van de nog maar kort tevoren opgerichte Gezondheidsdienst voor Dieren in Noord-Brabant.
In die periode leerde hij Joke van der Hoff kennen, waarmee hij in 1953 trouwde. Er werden drie zoons en één dochter geboren. De laatste overleed jammer genoeg op zeer jonge leeftijd. Twee zoons hebben eveneens het beroep van hun vader gekozen.
Geveld door een hernia, waardoor hij geruime tijd het bed moest houden, vond hij de tijd om zijn proefschrift af te maken, waarop hij in 1954 promoveerde. In 1957 volgde hij collega Kirch op als directeur van de Gezondheidsdienst in Boxtel.
Met een korte onderbreking als hoogleraar is hij dat tot zijn pensioen gebleven.
In de naoorlogse jaren ontwikkelde zich de dierhouderij in Noord-Brabant bijzonder snel. Eind jaren tachtig bevond zich 25 procent van het rundvee en meer dan de helft van de varkens en pluimvee in Noord-Brabant. Vanuit de Gezondheidsdienst heeft hij die groei mede mogelijk gemaakt door zijn stimulerende invloed op de georganiseerde dierziektenbestrijding. Zeer succesvol was zijn inzet voor de bestrijding van tbc en abortus bang bij runderen en de bestrijding van de varkenspest in Noord-Brabant. Vaccinatie was daarbij zijn credo. In een goede samenwerking met de Brabantse boerenorganisaties wist hij de bestrijding van de varkenspest middels vaccinatie met het C-vaccin op vrijwillige basis van de grond te krijgen. In de latere jaren kwam het accent van de dierziektebestrijding steeds meer te liggen bij de preventieve gezondheidszorg. Domien stimuleerde het onderzoek naar de bestrijding en preventie van dierziekten in bedrijfsverband sterk. Het toegepaste onderzoek met directe praktische betekenis voor de veehouderij had daarbij zijn duidelijke voorkeur. Vele wetenschappelijke publicaties en proefschriften, die vanuit de Gezondheidsdienst zijn verschenen en waarop verschillende medewerkers zijn gepromoveerd, waren daarvan het gevolg.
Als directeur van de dienst was hij niet altijd even gemakkelijk. Hij had een uitgesproken eigen mening en wat hij in zijn hoofd had kreeg je er niet gemakkelijk uit. Dat leidde soms tot flinke meningsverschillen, maar zelden tot een verkeerde sfeer. Vooral toen het aantal medewerkers van de dienst nog minder groot was, verzon hij van alles om de onderlinge verstandhouding te bevorderen.
Domien Brus was een markant man, heel duidelijk aanwezig in een gezelschap en een echte Bourgondiër, die hield van het leven en een goed glas wijn.
Hij hield van de natuur, dat was meestal ook het doel van zijn reizen, van zijn tuin, van wandelingen en naar vogels kijken en luisteren. Bovendien was hij tot op hoge leeftijd een hartstochtelijk jager.
Maar ook iemand, die hield van geschiedenis, waarover hij veel las en prachtige oude verhalen kon vertellen.
Op sociaal gebied was hij actief als voorzitter van het ziekenhuis in Boxtel en bestuurslid van scholen.

Zijn gezin verliest een man, vader en opa, die veel van hen hield en vooral genoot als ze samen waren.
Diergeneeskundig Nederland verliest een bijzondere collega.
Wij en velen met ons zullen hem als een heel goede vriend blijven gedenken.

Moge deze gevoelens voor Joke, kinderen en kleinkinderen een steun zijn in de komende tijd.

Martin Tielen
Chris Willems

D.A.P.® Spray houdt reisangst in de hand... heel natuurlijk.

- reisziekte is een veelvoorkomend probleem; wat de precieze oorzaak ook is, het is onprettig en belastend voor hond en eigenaar
- Dog Appeasing Pheromone werkt geruststellend in deze situaties; de hond is ontspannen en zelfverzekerd
- D.A.P.® Spray kan worden gebruikt in de auto, de bench, het hok, op kussens en in de kennels

CEVA SANTE ANIMALE
CEVA Santé Animale B.V. Naaldwijk, NL
Tel. 0174-643 930, Fax 0174-643924
E-mail:cevanl@ceva.com
www.ceva.com



Boomer vindt reizen weer leuk...
dankzij DAP® Spray

Middagprogramma KNMvD-besturendag, 28 april 2005

Sjaak Uiterwaal

Maatschappij nieuws

De besturendag van de KNMvD bestond uit een ochtend- en een middagprogramma. Vanwege de drukte rondom Peerdepieten (1 mei) hebben wij, twee mensen van het DSK-bestuur en twee vierdejaars studenten, alleen het middagprogramma bijgewoond. Deze middag stond in het teken van de toekomst van het 'marktaanbod van de dierenartsen'. Professor Van Beukelen, KNMvD-voorzitter De Ruiter en mevrouw Dresselhuys, hoofdredactrice van *Opzij*, waren de sprekers.

Meneer Van Beukelen vertelde over de inhoud van het huidige curriculum en het komende Bachelor-Mastersysteem. Meneer De Ruiter vertelde dat we als sector moeten waken voor de concurrentie uit Oost-Europese landen. Zij leveren immers ook prima dierenartsen af. Verdere strekking ging over de discrepantie tussen het aantal dierenartsen dat met pensioen gaat en het aantal afgestudeerde dierenartsen.
Deze twee dreigingen zouden, zowel op de Faculteit der Diergeneeskunde, als in het veld strikt in de gaten gehouden moeten worden, zodat de afgestudeerde Nederlandse dierenarts een geduchte concurrent is en blijft van internationale studenten. Zo zal geluisterd moeten worden naar de wens vanuit de praktijk. Deze wens dient verweven te worden met de studie en dus op dit moment met het huidige curriculum. Curriculum 2001, waarvan de eerste afgestudeerden eind 2007 op de markt komen, levert gedifferentieerde dierenartsen. Het zal wennen zijn voor de gevestigde orde 'allround' dierenartsen, maar ik denk dat deze differentiatie zijn meerwaarde kan gaan verdienen.
Het uitdiepen op het gebied van één of een aantal diersoorten zal geen zwakte zijn, maar een kracht.

Naast dat bestuurders elkaar weer eens zien en spreken op een besturendag, is het uiteindelijke doel van zo'n (mid)dag dat er, wat betreft de inhoud, ook iets terechtkomt bij hun achterban. Dus voor de zekerheid zou ik alvast willen zeggen: "Practici, wees voorbereid, er komt een gedifferentieerde dierenarts op u af".

Sjaak Uiterwaal is vierderjaars LH-student.

Personalia

Voor het lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hebben de volgende collegae zich aangemeld:

Baggerman, Mevr. F.C.; 2004; WS8 6LS Brownhills, Walsall; Barrackslane, Warren Horse Farm (VK).
Heide, Prof. Dr. L. van der; 1958; 1970; 12 Yeomans Road, Columbia, Connecticut (USA).
Lammerts-Suir, Mevr. E.P.E. ; 2005 ; 8084 CV 't Harde ; Mergelstraat 4.
Rietema, R.M.W.; 1998; 7722 LM Hoonhorst; De Weitjes 14.
Schouten, M.C.W.; 2004; 6104 BC Koningsbosch; Prinsenbaan 107.
Vermeulen, Mevr. K.W.M.; 2005; 6538 PP Nijmegen; Zwanenveld 22-58.

Als kandidaatlid van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde heeft het bestuur aangenomen:

Arns, B.
Bie, Mevr. L.L.J.A. de
Borg, Mevr. H. ter
Boxtel, Mevr. A.M.G.M. van
Druijf, Mevr. J.M.
Erp, Mevr. S. van
Gall, B.F.
Hartjes, Mevr. J.H.J.
Heil, Mevr. B.A.
Jansen, Mevr. Y.M.
Krimpen, Mevr. M.H. van
Jorritsma, Mevr. R.A.
Korevaar, Mevr. M.

Langerwerf, Mevr. C.P.M.
Lohman, Mevr. B.L.
Multem, Mevr. J.D.
Nijssen, M.
Prins, Mevr. A.M.
Reijd, Mevr. C.M. van der
Suij, Mevr. E.A.

Overlijdensberichten:
Op 6 mei 2005 J. van Dobbenburgh te Houten.

Mutaties:

Agricola, A.D.; 2000; 8521 DL Sint Nicolaasga; De Bruffer 40; tel. privé: 0513-434493; E-mail privé : adagricola@hotmail.com.; d.

Anrooij, Mevr. M.C. van; 2000; 4484 CE Kortgene; Hoofdstraat 22; tel. privé: 0113-302145; tel. privé mobiel: 06-51794982; E-mail privé: mvanrooij@hotmail.com.; geass. met H.J. van Dijk, M.P.C. Karelse en P.C. Stokman; tel. prakt.: 0113-220656; fax prakt.: 0113-216347.

Berg, R. van den; 2005; 2645 BH Delfgauw; Zuideindseweg 80; tel. privé: 015-2851100; E-mail privé: roelandvdberg@hotmail.com.

Derijks, Mevr. P.; 1998; 2641 NW Pijnacker; Wilgenweg 4; tel. privé mobiel: 06-53711320; E-mail privé: pascalederijks@hotmail.com.; medew. bij M.J. Bakkenes, R.W.F. Becking en J.T.M. Maree; tel. prakt.: 0174-624544; fax prakt.: 0174-620736; E-mail prakt.: vc@hetnet.nl.

Derkx, Mevr. A.D.D.C.; 2002; **3812 DH Amersfoort; Noordewierweg 231 B;** E-mail privé: aderkz@wanadoo.nl.; **p., gezelsch.d.; tel. prakt.: 033-4620626; fax prakt.: 033-4637009.**

Dijk, Prof. Dr. J.E. van; 1967; U-1981; 3849 PS Hierden; Schaapskamp 4; tel. privé: 0341-452759; tel. privé mobiel: 06-48347761; E-mail privé: j.e.vandijk@hetnet.nl.; spec. vet. pathologie; ECVP; **r.d.**

Dijk, H.J. van; 1979; 4451 BN Heinkenszand; Simonswei 2; tel. privé: 0113-561290; tel. privé mobiel: 06-53462626; fax privé: 0113-562464; E-mail privé : dijkmm@zeelandnet.nl.; geass. met Mevr. M.C. van Anrooij, M.P.C. Karelse en P.C. Stokman; tel. prakt.: 0113-220656; fax prakt.: 0113-216347.

Esman, K.J.; 2005; 3582 CK Utrecht; Abstederdijk 27; tel. privé mobiel: 06-41041813; **E-mail privé: koenesman@hotmail.com.; medew. bij J.A.N. Breure en G. Noé; tel. prakt.: 0172-605050; fax prakt.: 0172-603709; E-mail prakt.: g.noe@hetnet.nl.**

Frumau, Mevr. E.H.; 2004; **1055 DZ Amsterdam; Bos en Lommerweg 321-1;** tel. privé: 020-7719784; **tel. privé mobiel: 06-41396282;** E-mail privé: ellekefrumau@yahoo.com.

Gutteling, J.; 1975; 8601 XB Sneek; Meerkoetlaan 11; tel. privé: 0515-432644; fax privé: 0515-434313; E-mail privé: jangutteling@hetnet.nl.; spec. oogheelk.; ond. in D.K. Sneek; tel. prakt.: 0515-412112; ond. in Specialistengroep de Kompaan; tel. prakt.: 0529-452580; ond. in D.K. Emmeloord; tel. prakt.: 0527-613500; ond. in D.K. Bron; tel. prakt.: 072-5112133; ond. in D.K. Oost Drenthe; tel.prakt.: 0591-513151.

Helmholdt, Mevr. A.G.N.; 2005; 3706 AA Zeist; Laan van Vollenhove 348; tel. privé: 030-46223858; **tel. privé mobiel: 06-46223858; E-mail privé: a.helmholdt@xs4all.nl. ; d.**

*Hendriks, Th.J.; 1973; **30170 Cros France; Le Sauzet; tel. privé: 00-33-466770828; E-mail privé : theo-hendriks@wanadoo.fr.; r.d.**

IJzerman, Mevr. M.T.; 1969; **8346 KH De Bilt; Duivenslaagte 2-46; tel. privé: 0521-524305; E-mail privé: m.t.ijzerman@versatel.nl.;** plv.dir. RVV kring Noord district Hoogeveen; tel. bur.: 0528-225255; fax bur.: 0528-225250; E-mail bur.: m.t.ijzerman@rvv.agro.nl.

Karelse, Dr. M.P.C.; 1965; U-1971; 4461 EC Goes; 's-Heer Hendrikskinderendijk 118; tel. privé: 0113-220656; E-mail privé: rinus karelse@12move.nl.; geass. met Mevr. M.C. van Anrooij, H.J. van Dijk en P.C. Stokman; tel. prakt.: 0113-220656; fax prakt.: 0113-216347.

Kroes, N.H.R.; 1975; **1353 PD Almere; Hoekwiede 59;** tel. privé: 036-5317192; **E-mail privé: nannekroes@xs4all.nl.;** p., gezelsch.d.; tel. prakt.: 036-5215290; fax prakt.: 036-5230207; **E-mail prakt.: mkroes@xs4all.nl.**

Nie, G.J. van; 1960; 7223 KK Baak; Broekstraat 9; tel. privé: 0575-441719; fax privé: 0575-441719; E-mail privé: gerritjanvannie@tiscali.nl; r.d.

Oomen, Mevr. M.; 2001; 5454 NA Sint Hubert; Oude Wanroyseweg 42; tel. privé: 0485-455701; **tel. privé mobiel: 06-46334039;** E-mail privé: marinette_oomen@hotmail.com.; medew. bij J.J. Pen, P.A.O.M. Schoone; W.F.H.J. Theuws, K.R.D. Vaessen, T.J.M. Vercammen en P.H.J. Weijens; tel. prakt.: 0485-451238; fax prakt.: 0485-454813; E-mail prakt.: info@dapdepeelkant.nl.

Piets, Mevr. K.; 2001; 2312 MD Leiden; Zijlstraat 17; tel. privé: 071-5210338; E-mail privé: lpiets@yahoo.com.; medew. bij K.H. van Wiggen en P.J.P. Beurskens; E-mail prakt.: dapleiden@concepts-ict.nl.

Pronk, G.A.M.; 1997; **3985 RZ Werkhoven; Pelikaanweg 28;** tel. privé: 0343-551264; E-mail privé: pronk@hetnet.nl.; geass. met J.J. van der Louw en J.H.M. Peeters; tel.prakt.: 030-6011238; fax prakt.: 030-6012546; E-mail prakt.: krommerijnstreek@hetnet.nl.

Stokman, P.C.; 1996; 4462 RA Goes; 's-Gravenpolderseweg 39; tel. privé: 0113-213419; E-mail privé: stokman@deltaland.nl.; geass. met Mevr. M.C. van Anrooij, H.J. van Dijk, M.P.C. Karelse; tel. prakt.: 0113-220656; fax prakt.: 0113-216347.

Suurenbroek, R.S.M.; 1998; **8103 GA Raalte; Weidelaan 208;** tel. privé: 0572-361154; E-mail privé: suurenbroek70@versatel.nl.; medew. bij M.S. Bakker, L.H. Karstanje, P.H.M. Putker, H.P. Quist, M. Verhoef en H. Verhoeven; tel. prakt.: 0572-3533334; fax prakt.: 0572-355140; E-mail prakt.: middensalland@planet.nl.

Trijssenaar, Mevr. A.J.; 1994; **4617 JJ Bergen op Zoom; Pijlstaart 34; tel. privé: 0164-258931;** E-mail privé: jacquelientrijssenaar@wanadoo.nl.; medew. bij E. Nagel en Mevr. S.F. Snijdelaar; tel. prakt.: 0164-237621; fax prakt.: 0164-255086.

Ven, J.B. van der; 1977; 6952 HR Dieren; Rijnenberghof 18; tel. privé: 0313-450810; E-mail privé: johan@venworld.nl.; medew. bij Trouw Nutrition Americas; E-mail bur.: johan.van.der.ven@nutreco.com.

Verschoor, Mevr. J.; 2005; 3581 TR Utrecht; Beekstraat 21; tel. privé: 030-2948593; **tel. privé mobiel: 0653605374;** E-mail privé: jannverschoor@hotmail.com.

Vettorato, E.; 1985; 5109 TS 's-Gravenmoer; Hoefslag 17; tel. privé: 0162-316808; **E-mail privé: e.vettorato@planet.nl.;** p., gezelsch.d.; tel. prakt.: 0162-376470; fax prakt.: 0162-376479.

Wandelen, B.B.I.; 2005; **3738 GB Maartensdijk; Spechtlaan 6; tel.** privé mobiel: 06-12757835; E-mail privé: bobvanwandelen@hotmail.com.

Doorlopende agenda

Congressen & Symposia

2005
Juni

16 Porcine reproduction: from research to practice. Seminar met als thema Reproductie van het Varken, georganiseerd door Wageningen Universiteit en de Faculteit der Diergeneeskunde. Meer informatie op *www.zod.wau.nl/repropig*

21-24 European Congress on Comparative and Veterinary Clinical Pathology. 7th Annual General and Scientific meeting of the ESVCP/ECVCP. 2nd Joined meeting of the AECCP and ESVCP/ECVCP. Informatie over het congres is te vinden via www.esvcp.org. Contactgegevens omtrent registratie: mevr. O. Jansen, tel.: 030-2532728. *aeccp_esvcp@fbu.uu.nl*. Meer info op: *www.esvcp.org/utrecht2005/utrecht2005.htm*

Augustus

24-26 XIIth Colloquium Hippocarticum, to be organized at the University of Leiden and in Boerhaave's House, Oegstgeest, the Netherlands. For further information see http://www.gltc.leidenuniv.nl

September

8-10 20th Annual congress of the ESVD-ECVD on Veterinary Dematology in Chalkidiki, Greece. www.esvd2005.gr

23 Sportdag KNMvD in het midden van het land.

30-1/10 BVA Congress 2005, Royal Society of Medicine, London. Information: tel. +44 20 7636 6541, e-mail *congress@bva.co.uk, website www.bva.co.uk*.



"SCHOP VLOOIEN EN TEKEN VOOR GOED HET HUIS UIT"



FRONTLINE® Combo, **dé doorbraak in Integrated Pest Management.**

FRONTLINE® Combo **is een unieke twee in 1 formule, die meer doet dan alleen maar vlooien bestrijden. De combinatie van fipronil en (S)-methopreen doodt vlooien, teken en luizen en voorkomt de ontwikkeling van vlooieneieren, larven en poppen in de leefomgeving.**

FRONTLINE® Combo **doorbreekt de vlooiencyclus op verschillende stadia en zorgt ervoor dat katten, honden èn huizen vlo-vrij blijven.**

Voor meer informatie kunt u steeds terecht bij uw dierenartsenbezoeker of op ons kantoor op 0800 023 34 40.



MERIAL

FRONTLINE® Combo

Fipronil + (S)-methopreen

ONTLINE® COMBO SPOT ON KAT (fipronil + (S)-methopreen) - Reg. NL 10142 - Vrij; Doeldier: kat; Indicaties: Eliminatie van vlooien (Ctenocephalides spp.), teken (Ixodes ricinus, Dermacentor variabilis, Rhipicephalus sanguineus) en bijtende luizen (Felicola subrostratus) en als onderdeel van programma ter bestrijding van FAD; Dosering: Eén pipet van 0,5 ml per kat, overeenkomend met de minimaal aanbevolen dosis van 5 mg/kg fipronil en 6 mg/kg (S)-methopreen, voor lokale toepassing op de huid. In afwezigheid van veiligheidsstudies is het minimale behandelingsinterval eken; Contra-indicaties: niet toedienen aan kittens jonger dan 8 weken oud en/of aan kittens die minder dan 1 kg wegen. Niet gebruiken bij zieke (systemische ziekten, koorts, etc.) of herstellende dieren. Niet gebruiken bij konijnen; Bijwerkingen: eventueel overmatig speekselen, uitzonderlijk rbijgaande huidreacties op de toedieningsplaats (schilfering, lokaal haarverlies, jeuk, roodheid), algemene jeuk of haarverlies, omkeerbare neurologische symptomen (overgevoeligheid, depressie, nerveuze symptomen) of braken; Verdere informatie zie bijsluiter of beschikbaar bij Merial , Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek. *FRONTLINE® COMBO* SPOT ON HOND S/M/L/XL (fipronil + (S)-methopreen) - Reg. NL 10138 t.e.m. 10141 - Vrij; Doeldier: Honden; Indicaties: Eliminatie van vlooien (Ctenocephalides spp.), teken (Ixodes ricinus, Dermacentor variabilis, Rhipicephalus guineus) en bijtende luizen (Trichodectes canis) en als onderdeel van een programma ter bestrijding van FAD; Dosering: Eén pipet van aangepaste inhoud per hond, overeenkomend met de minimaal aanbevolen dosis van 6,7 mg/kg fipronil en 6 mg/kg (S)-methopreen, voor lokale toepassing de huid. In afwezigheid van veiligheidsstudies is het minimale behandelingsinterval 4 weken; Contra-indicaties: niet toedienen aan puppies jonger dan 8 weken oud en/of aan puppies die minder dan 2 kg wegen. Niet gebruiken bij zieke (systemische ziekten, koorts, etc.) of herstellende ren. Niet gebruiken bij konijnen. Niet gebruiken bij katten; Bijwerkingen: eventueel overmatig speekselen, uitzonderlijk voorbijgaande huidreacties op de toedieningsplaats (verkleuring van de huid, lokaal haarverlies, jeuk, roodheid), algemene jeuk of haarverlies, omkeerbare neurologische iptomen (overgevoeligheid, depressie, nerveuze symptomen), braken of ademhalingssymptomen; Verdere informatie zie bijsluiter of beschikbaar bij Merial B.V., Kleermakerstraat 10, 1991 JL Velserbroek.

Sluitingsdata voor kopij

Aflevering:	Deadline*)	
15-07/01-08-2005	maandag	11-07-2005
15-08-2005	maandag	25-07-2005
01-09-2005	maandag	08-08-2005
15-09-2005	maandag	22-08-2005

*) Voor 10.00 uur 's morgens.

E-mail: tijdschrift@knmvd.nl

GIVE US A CHANCE:

Expanding single SA/EQ veterinary practice in Wiltshire needs helping hand.

Do you have experience, motivation and a good sense of humour?

We have first class facilities, with excellent staff.
Go on give us a try!

Contact our practice manager Sarah on: *Calnevets@btconnect.com*
Or contact our Dutch collegue: Mw. L. Jelsma, 0341-257736 or *lenny.jelsma@wxs.nl*

Enthousiaste, ambitieuze en zeer ervaren gezelschapsdierenpracticus is op zoek naar

Gezelschapsdierenpraktijk ter overname

Beschikbaar binnen nu en maximaal een jaar.

Of **aansluiting bij bestaande praktijk waar associatie mogelijk is**

Schriftelijke reacties graag richten aan het Tijdschrift voor Diergeneeskunde, Postbus 421, 3990 GE te Houten, onder vermelding van nummer 6/2005 op de enveloppe.

PENSIOENADVIES
HYPOTHEEKADVIES
ONDERNEMINGSGERICHTE FINANCIERING
VERZEKERINGSADVIES
SCHADEAFHANDELING
PRAKTIJKGERICHTE FINANCIERING
BEDRIJFSECONOMISCH ADVIES
JURIDISCH ADVIES

DIX FINANCIEEL FORTUIN PRAKTIJKADVIESBUREAU

Postbus 130
3720 AC Bilthoven
Soestdijkseweg Noord 328
3723 HH Bilthoven

T 030 251 51 99
F 030 254 09 64
E info@dixfortuin.nl
I www.dixfortuin.nl

NAAS

NEDERLANDSE ARTSEN ACUPUNCTUUR STICHTING

Opleiding ACUPUNCTUUR
Geaccrediteerd door de N.V.A.

De Nederlandse Artsen Acupunctuur Stichting (NAAS) organiseert wederom haar succesvolle acupunctuuropleiding voor artsen, tandartsen, dierenartsen, medische doctorandi en fysiotherapeuten. Deze 3-jarige basisopleiding bestaat uit elk 6 weekenden + 3 weekenden praktijk per jaar en begint de A-cursus op zaterdag 8 oktober 2005. De lessen worden gegeven op zaterdagen en zondagen van 10 tot 17 uur in het Van der Valk hotel, te Vught bij 's-Hertogenbosch.

Voor meer informatie: www.acupunctuuropleiding.nl
NAAS Postbus 177 1200 AD HILVERSUM
035-6230779. E-mail: mem.gottmer@planet.nl

OPTIMALE PRESTATIES ?

OPTIMALE ZORG !

PREQUINE®







Equi Products Holland BV streeft naar optimale service aan de gespecialiseerde paardenpracticus, ondermeer in de vorm van een exclusief pakket diergeneesmiddelen en verzorgingsproducten voor paarden.

Prequine® is hier een uitstekend voorbeeld van. Een nieuwe naam voor een exclusieve lijn hoogwaardige aanvullende diervoeders en supplementen voor paarden.

Prequine® is ons antwoord op de specifieke vraag van de paardenspecialist, gebaseerd op gedegen research, specialistische kennis en gecontroleerde productieprocessen.

Prequine® is uw antwoord op de vraag naar optimale begeleiding. In ieder seizoen, het hele jaar door.

Voor informatie verwijzen wij u graag naar de Prequine® brochure, of naar www.prequine.com

Equi Holland BV Products

Postbus 9358, NL-1800 GJ ALKMAAR Hermelijnkoog 44, NL-1822 CB ALKMAAR
Tel.: +31 (0)72 5644749 Fax: +31 (0)72 5643876
www.equi.nl

DIEREN KLINIEK SLEEUWIJK

Dierenkliniek Sleeuwijk is een uitstekend geoutilleerde, drukke gezelschapsdierenpraktijk met vier dépendances waar zowel eerste- als tweedelijns diergeneeskunde uitgeoefend wordt. Voor ons team, bestaande uit zes dierenartsen (waarvan vier in de maatschap) en negen assistenten, zoeken wij op korte termijn een

ambitieuze dierenarts (m/v)
(fulltime)

Wie zoeken wij?
U bent een enthousiaste en kordate dierenarts, afgestudeerd met differentiatie Gezelschapsdieren. U heeft ervaring in de behandeling van gezelschapsdieren en wilt zich graag verder ontwikkelen in chirurgie en orthopedie. U bent geïnteresseerd in de fokkerij en heeft kennis van rashonden.
U heeft goede contactuele en sociale eigenschappen, bent ambitieus, flexibel en gewend aan te pakken in een bedrijvige omgeving met een kritisch publiek. U beschikt over teamgeest en een klantgerichte houding. U heeft de ambitie om - na wederzijdse overeenstemming - op termijn tot de maatschap toe te treden.

Wat bieden wij?
Een functie als gezelschapsdierenarts in een vooruitstrevende praktijk met veel vrijheid en ruimte voor eigen inbreng, een prettige werksfeer, moderne voorzieningen en de mogelijkheid tot het volgen van PAO's. Onze dierenartsen worden ondersteund door een uitstekend team van goed opgeleide paraveterinairen. Salariëring en secundaire arbeidsvoorwaarden in onderling overleg.

Heeft u belangstelling?
Uw schriftelijke sollicitatie kunt u binnen 14 dagen richten aan Dierenkliniek Sleeuwijk, ter attentie van mevrouw M.H.B. Rietveld, Loevestein 2, 4254 EH Sleeuwijk.
Voor nadere informatie kunt u ons bellen (telefoon 0183-301708) of onze website bezoeken www.dierenkliniek-sleeuwijk.nl.

HPB B.V. is een toonaangevende internationale organisatie op het gebied van fokkerij van pluimveerassen.

De missie van HPB is om de eerste keus te zijn voor klanten, medewerkers, aandeelhouders en leveranciers.
Om dit te kunnen waarmaken geloven en handelen wij in lijn met de volgende principes:
Respect: Wij geloven in het ontwikkelen van sterke persoonlijke relaties als basis voor succesvol ondernemen.
Leiderschap: Een leider is altijd één stap voor. Progressie is onze drive. We willen nummer 1 worden in de legpluimveehouderij.
Klantgerichtheid: HPB wil er zeker van zijn dat onze klanten tevreden zijn met onze producten en service. Wij denken dat verbetering altijd mogelijk is.
Motivatie: Teamwork is onze kracht. Medewerkers, klanten en leveranciers worden verbonden door de passie voor legpluimvee.

Bezoekadres:
Hendrix Poultry Breeders BV
Villa "de Körver"
Spoorstraat 69
5831 CK BOXMEER
www.hendrix-poultry.nl

Vacature

Hendrix Poultry Breeders BV is voor haar basisfokbedrijven, productiebedrijven, kuikenbroederijen en klantenondersteuning op zoek naar kandidaten voor de functie van

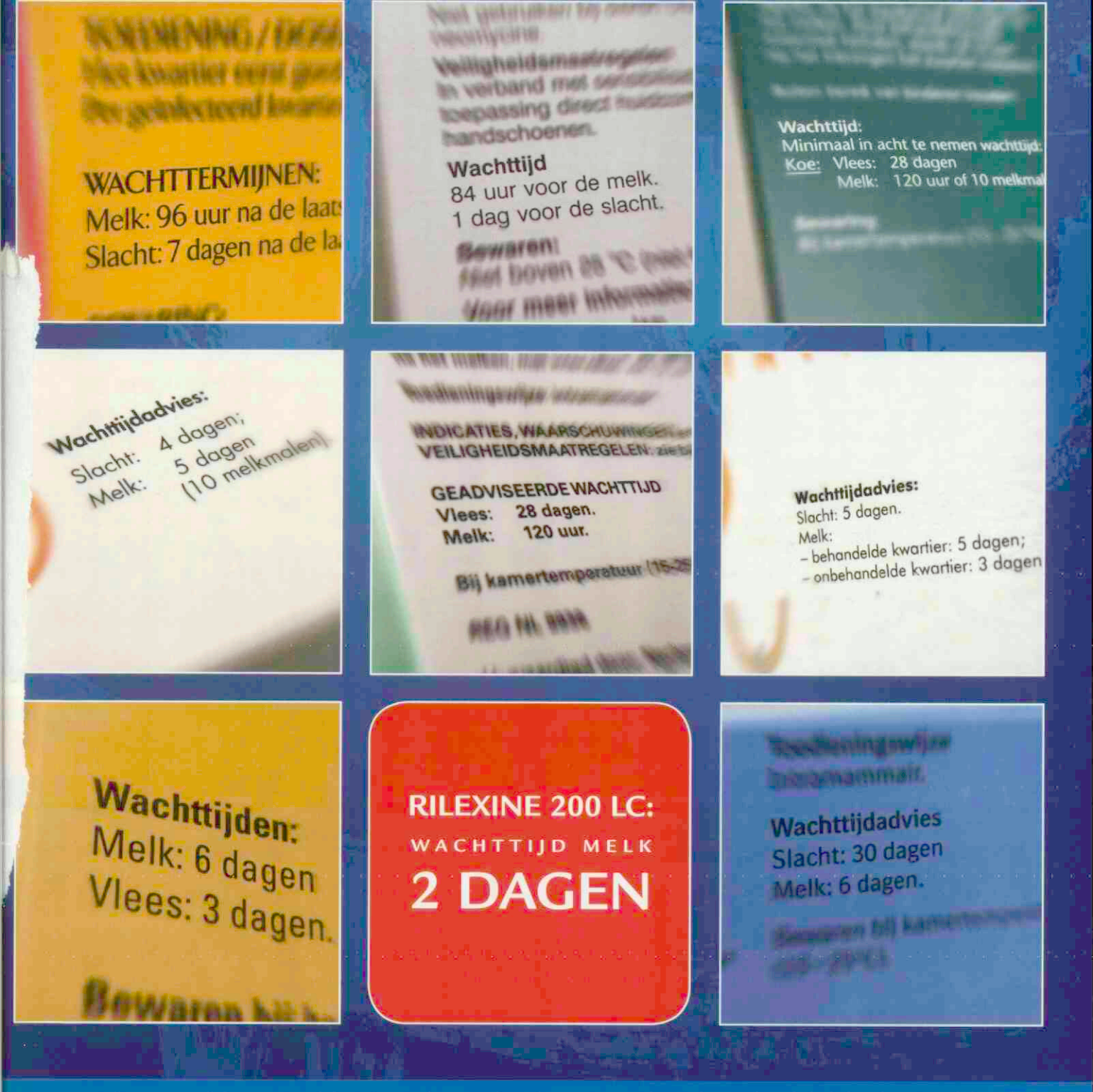
Pluimvee Dierenarts (m/v)

Functie-eisen:
- Een voltooide wetenschappelijke (pluimvee)veterinaire opleiding.
- Pluimvee ervaring is gewenst.
- Een internationale instelling, met oog voor culturele verschillen is onderdeel van de functie.
- Flexibele werkhouding en regelmatig reizen.
- Collegiale instelling.

Functieschets:
- Het uitvoeren van de entschema's en veterinaire begeleiding van de HPB-bedrijven, inclusief de broederijen.
- Het mede verzorgen van de documenten bij exporten.
- Het begeleiden en adviseren van de internationale klanten.
- Het mede opzetten van veterinair onderzoek.
- Het verzorgen van seminars in binnen- en buitenland.

Informatie en sollicitatie:
Meer informatie over de functie kan worden opgevraagd bij Frans van Sambeek op telefoonnummer 0485-319111.

Uw sollicitatie kunt u richten aan Frans van Sambeek, Villa "de Körver", Postbus 114, 5830 AC BOXMEER of per e-mail: frans@hendrix-poultry.nl



WACHTTIJD = GELD



Virbac introduceert Rilexine 200 LC: een nieuw antibioticum voor intramammaire toepassing bij de behandeling van klinische mastitis bij lacterende melkkoeien. Rilexine 200 LC combineert het brede werkingsspectrum van cefalexine tegen Gram-positieve en Gram-negatieve mastitispathogenen met een zeer korte wachttijd voor de melk van 2 dagen. Daarmee worden de totale kosten van een mastitisbehandeling sterk beperkt. Want bij behandeling van mastitis tijdens de lactatie geldt: (wacht)**tijd = geld!**

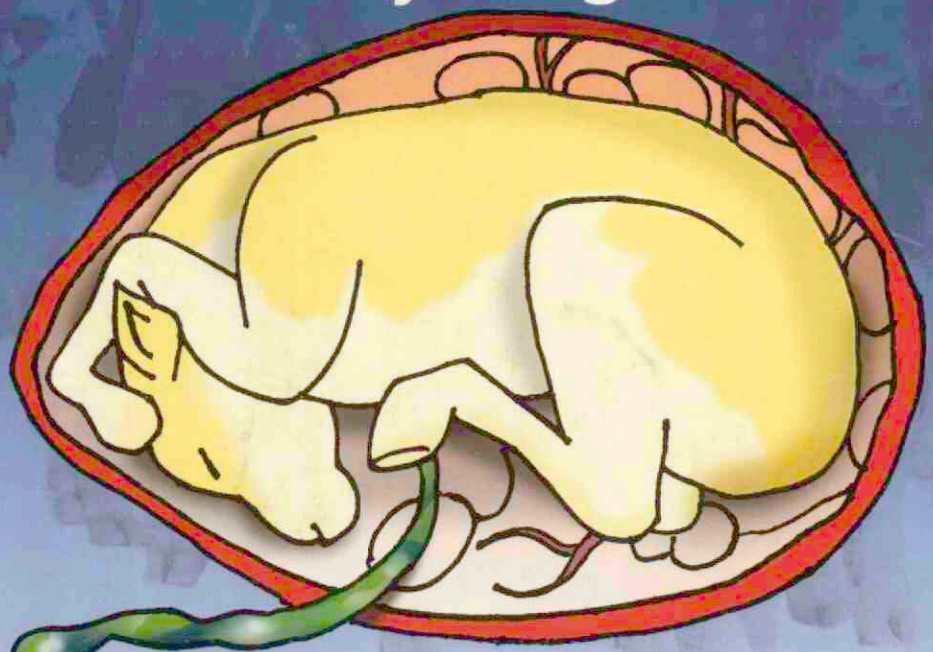
Rilexine® 200

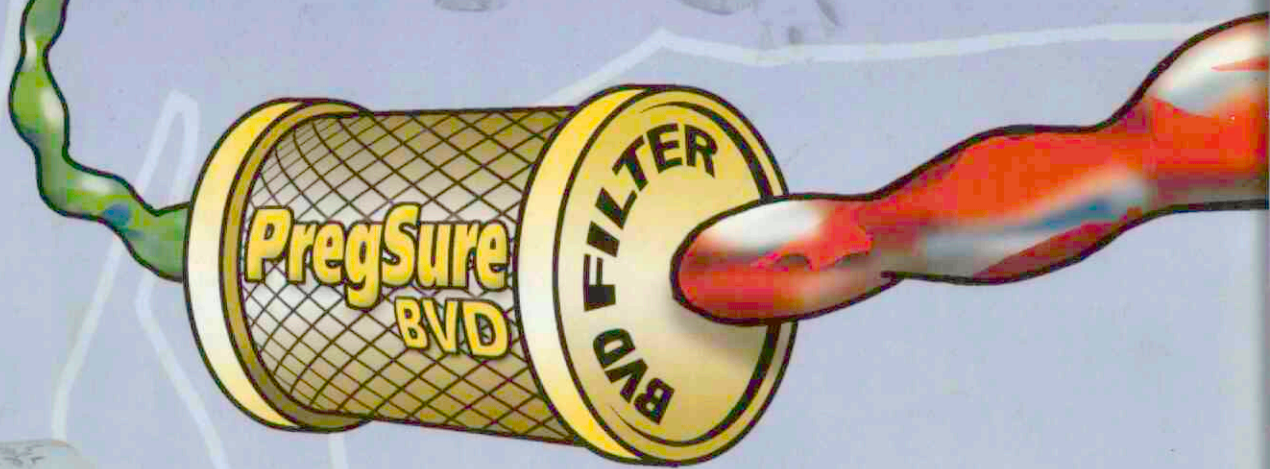
Lactating Cow

Virbac
ANIMAL HEALTH

KINE 200 LC diergeneesmiddel REG NL 9348 SAMENSTELLING per 10 ml suspensie : Cefalexine-monohydraat. Overeenkomend met 200 mg cefalexine. INDICATIES Klinische mastitis bij melkgevende runderen, veroorzaakt voor cefalexine gevoelige stammen van Staphylococcus aureus, Streptococcus Agalactiae, Streptococcus Uberis, Streptococcus Dysgalactiae en E. coli. CONTRA-INDICATIES Overgevoeligheid voor cefalosporinen. BIJWER-EN Geen. DOSERING EN TOEDIENINGSWIJZE 1 injector per afwijkend kwartier. Toedienen na het melken. De behandeling iedere 12 uur herhalen gedurende 2 dagen. WACHTTIJD Melk : 2 dagen. Slacht : 6 dagen. SPECI-OORZORGSMAATREGELEN VOOR DEGENE DIE HET MIDDEL TOEDIENT In verband met sensibilisatie en contactdermatitis dient bij de toepassing direct huidcontact vermeden te worden. Draag daartoe handschoenen. IALE VOORZORGSMAATREGELEN BIJ BEWAREN Bewaren beneden 25 °C. Niet in de koelkast of vriezer bewaren. Bewaren in de originele verpakking. KANALISATIE UDA Voor meer informatie VIRBAC NEDERLAND B.V. us 313, 3770 AH Barneveld. Tel: 0342 - 427 127. Fax: 0342 - 490 164. Info@virbac.nl

Optimale bescherming tegen BVD dankzij PregSure®BVD







- Volledige foetale bescherming
- Jaarlijks 1 herhalingsvaccinatie
- Veilig in alle stadia van de cyclus
- Eenvoudig vaccinatieschema
- Verbetert de vruchtbaarheid

Pfizer Animal Health
Visie op gezondheid

PregSure BVD: REG NL 10273 UDD. Geïnactiveerd Bovine Virus Diarree (BVD) vaccin. Indicatie: Voor de actieve immunisatie van vrouwelijk rundvee ter preventie van transplacentaire infectie met BVDV type I en de geboorte van persistent geïnfecteerde kalveren met BVDV type I. Samenstelling: Geïnactiveerd BVD type I virus, cytopathogeen, stam 5960. Adjuvans: Procision® A. Vaccinatieprogramma: Basisimmunisatie: 2 doses van 2 ml (SC) met een interval van 3 weken; Herhalingsvaccinatie: Jaarlijks één enkele injectie. Kanalisatiestatus: UDD, mag uitsluitend door een dierenarts worden toegediend. Overige informatie: zie bijsluiter.

Pfizer Animal Health bv • Postbus 37
2900 AA Capelle a/d IJssel • secretariaat.ahg@pfizer.com

© 2004 Pfizer Animal Health bv - Capelle a/d IJssel ® Merknaam Pfizer Inc., N.Y., U.S.